

BEATI
ALBERTI
MAGNI,
RATISBONENSIS EPISCOPI,
ORDINIS PRÆDICATORVM,

Commentarij in D. Dionysium. } } Compendij Theolog. veritatis. Lib. VII.

Recogniti per R. A. P. F. PETRVM IAMMVM, sacre Theologie Doctorem, Conuentus
Gratianopolitani, eiusdem Ordinis.

NUNC PRIMUM IN LVCEM PRODEVNT.

Operum Tomus Decimus-tertius.

LVGDVNI,

Sumptibus

CLAVDII PROST.
PETRI & CLAVDII RIGAVD, Frat.
HIERONYMI DELAGARDE.
IOAN. ANT. HVGVTAN.

*Via Mercato-
ria.*

M. DC. LI.
CVMPRIVILEGIO REGIS

PRIVILEGE DV ROY.

LOVYS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre, à Nos Amez & feaux Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlements, Maistres des Requestes ordinaires de nostre Hostel, Baillifs, Seneschaux, Preuosts, leurs Lieutenans, & à tous autres de nos Iusticiers & Officiers qu'il appartient, Salut Nostre cher & bien Amé LEAN ANTOINE HEVGÉTAN, le fils, Marchand Libraire à Lyon, Nous a fait remonstrer qu'il desireroit imprimer les *Oeuures d'Albert le Grand*, ce qu'il ne peut faire sans grand frais, desquels il craindroit d'estre frustré s'il n'auoit Nos lettres sur ce necessaires, lesquelles il nous a tres humblement suppliés de luy accorder. **A CES CAUSES**, Nous auons permis & permettons par ces presentes, à l'Exposant d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter en tous les lieux de nostre obeissance ledit liure, en vn ou plusieurs Volunies, en telles marques, en tel Caractaire, & autant de fois qu'il voudra, durant vingt ans entiers & accomplis, à compter du iour que chaque Volume sera acheué d'imprimer pour la premieré fois: & faisons tres-expresses deffences à toutes personnes de quelle qualité & condition qu'elles soyent de l'imprimer, faire imprimer, vendre ny debiter en aucun lieu de nostre obeissance sous pretexte d'augmentation, correction, changement de titre, fausses marques ou autrement, en quelque sorte & maniere que ce soit, sans le consentement de l'Exposant ou de ceux qui auront droit de luy, à peine de quinze mille liures d'amande, payables par chacun des Contreuenans, & applicables vn tiers à Nous, vn tiers à l'Hostel Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Exposant, de confiscation des Exemplaires contrefaict, & de tous depens dommages & interests, à condition qu'il sera mis deux Exemplaires dudit Liure en nostre Bibliothèque publique, & vn à celle de nostre tres-cher & Feal le Sieur Seguier Cheualier, Chancelier de France, auant que l'exposer en vente à peine de nullités des presentes. Du contenu desquelles Nous voulons que vous fassiez iouir plainement & paisiblement l'Exposant, ou ceux qui auront son droit, empeschant qu'il ne leur soit donné aucun empeschement, Voulons aussi qu'en mettant au commencement ou à la fin de chaque Volume dudit Liure, vn Extraict des presentes, elles soient renuës pour duëment signifiées, & que soy y soit adioustée & aux coppies, collationnées par lvn de nos Amez & feaux Conseillers & Secretaires, comme à l'Original. Mandons au premier Nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'execution d'icelles tous exploits necessaires.

nécessaires sans demander autre permission. CAR TEL EST NOSTRE
PLAISIR, nonobstant Clameur de Haro, Chartre Normande, & au-
tres lettres à ce contraires Donné à Paris le neuvième iour de Novembre,
l'an de grace mil six cens quarante-quatre, & de nostre Regne le second.

Signé par le Roy en son Conseil.

CONRART.

Ledit Huguetan a associé au susdit Privilège Claude Prost, Pierre & Claude Rigand,
Freres, & Hierosme de la Garde, pour en iouyr avec luy durant le temps porté
par iceluy, conformément à leur Scrit du 7. Feuyier 1644.

Achevé d'imprimer pour la première fois le 16. Ianvier 1651.

D. ALBERTI

D. ALBERTI MAGNI,
RATISBONENSIS
EPISCOPI, ORDINIS
PREDICATORVM.

COMMENTARII

IN

LIBRVM B. DIONYSII AREOPAGITÆ
Episcopi Athenarum, ad Timotheum
Episcopum.

DE CÆLESTI HIERARCHIA.

PROLOGVS.

De locum vnde orientur flumina, reuertuntur, vt iterum fluant
Eccle. 1. Quatuor notantur in verbis istis, de quibus habetur materia &
modus cælestis hierarchie, scilicet locus, ortus theophaniarum, reditus ear-
um, & refluxus eardem. Omnis enim hierarchia (vt infra dicit. cap. 3.)
deiforme similit, & in Deum proportionaliter ascendit. Locus autem est
Deus, secundum quod ipse est lux inaccessibilis. 1. Timo. vii. Qui habi-
tas lucem inaccessibilem. Dicitur autem locus propter tria, propter immobilitatem, & con-
tinentiam, & quia est motus ad ipsum. De quo dicit Boëtius in lib. de consolatione.
Stabilisque manens das cuncta moueri. Exo. 33. Ecce, inquit, est locus apud me, & stabit
supra petram. Et sic est principium theophaniarum: quia principium primum est immotum
in omni genere motus. Continet autem vt locus: quia in ipso cœsumus, mouemur, & sumus.
Act. 17. Et ideo dicit Grego. quod locus Angelorum Deus est, intra quem currunt quocumque
mittantur. Et Augustinus in 10. lib. confessionum. Non inuenio tutum locum anime ex-
tra te; in quo colliguntur omnia sparsa mea. Ad ipsum etiam mouetur omnis intellectus &
desiderium: quia, vt dicit Dionysius in 3. cap. de diuinis nominibus, omnia appetunt
bonum, & propter illud agunt quæcumque agunt. Oportet enim unum primum esse mouens
appetitum; gratia cuius mouet omne secundum mouens. Et sic primum bonum exemplariter
appetitur in quolibet bono, licet error quandoque fiat in suppositis. Vnde Augustinus in 1.
confessionum dicit: Pecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec perue-
niat ad te. Et in Psal. Quid enim mihi est in celo; & à te quid volui super terram?

D. Alb. Mag. in lib. de cælesti hierar.

A

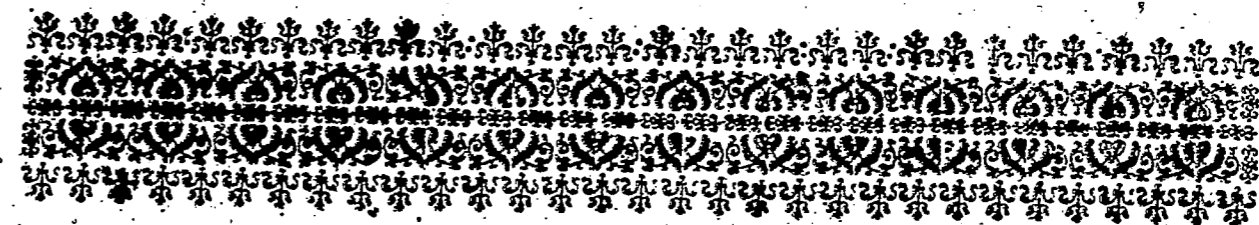
Ortus

2 D. Alb. Mag. Prolog. in lib. de caelesti hierar.

Ortus autem fluminum est ab hoc loco. Fluminum autem, inquam, naturalium, & gratiarum, & gloriarum, sive gaudiorum. Naturalia autem flunt quadruplici rino, scilicet existentium, uiuentium, sensibilibus, & intellectualibus sive rationalibus. Et iste est fluuus, qui in ortu mundi fluxit de loco voluptatis, & diuiditur in quatuor capita, ita quod entia in minus, entia autem & sentientia in plus, &c. secundum quod fluuus magis & magis dilatatur, secundum quod distat à fonte. Et ideo ultima creaturarum fuit homo, conueniens cum Deo & Angelis in omnibus quatuor dictis. Eccj. 24. Ego quasi trames aque immense de fluuio. Flumina autem gratiarum sunt etiam quadruplicia, uirtutum, donorum, beatitudinum, & fructuum: quia sacramenta peccatum induxit: & ideo Angelis non conueniunt. De istis dicitur. Eccj. 24. Ego quasi fluuus Dorix, & sicut aqueductus exiit de paradiso. Dorix enim generans medicamentum interpretatur. Ioan. 7. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aque uiae. 4. Reg. 5. Vade & lauare septies in Fordane, &c. De fluminibus gaudiorum dicit Esther. 10. Fons paruus creuit in fluuium maximum, & in aquas plarimas redundauit. Psal. Fluminis impetus letificat. Ezech. 47. & Apoc. 12. dicitur, quod aquae egrediebantur de templo.

Oriuntur autem ista flumina per processus diuinae bonitatis in nos & in Angelos, sicut Isa. 27. Egredietur Dominus de loco sancto suo. Et Ezech. 3. Benedicta gloria Domini de loco suo Reuertuntur autem per ascensum illuminatorum & irrigatorum in Deum. Vnde Iac. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum. Et addit Dionysius, quod iterum, ut unifica uirtus conuertit nos & restituit in suum simplum radium, & conuertit ad congregantis Patris unitatem. Sic enim competit illud Apoc. vlti. Ego sum & es, principium & finis. Eccj. 1. Omnia flumina intrant in mare, id est, in immensitatem diuinae sapientiae & bonitatis, & mare non redundat: quia sicut emanando non deficit, ita nec in recursu superabundat: quia dicit Augustinus, quod non habet quo crescat illa perfectio. Ut iterum fluant: quia sic per gratiarum actionem alueus fortiori quam prius fluxu redundare uidetur in subdita. Haec enim est lex diuinitatis, ut per prima media, & ultima per media reducuntur. Sic etiam lustrans uniuersa per circuitum pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur. Sic etiam Iud. 5. Stella manentes in ordine & cursu suo contra Sisaram pugnauerunt Hoc autem est totum quod est in hierarchia, scilicet illuminationis receptio, illuminati in Deum ascenso, & ascendenti ad inferiora respectu, ut iterum in Deum ascendat.

CAPVT

CAPVT PRIMVM
SYMPRÆSBITERO
TIMOTHEO
DIONYSIVS,
PRÆSBYTER.

QUONIAM OMNIS DIVINA ILLUMINATIO
secundum bonitatem variè in prauis proueniens,
manet simpla, & non hoc solum, sed
& unificat illuminata.

Iac. 7.

MNE datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum. Sed & omnis Patre moto, manifestationis luminum processio in nos optime ac largè proueniens, iterum ut unifica uirtus restituens nos replet & conuertit ad congregantis Patris unitatem & deificam simplicitatem. Etenim ex ipso omnia & in ipsum, ut diuinum ait uerbum. Ergo Iesum inuocantes paternum lumen quod est quod uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, per quem ad principale lumen Patrem accessum habuimus, in sacratissimorum eliquorum Pa-

tre traditas illuminationes (quantum possibile est) respiciemus. Et ab ipsis symbolicè nobis & anagogicè manifestatas caelestium animorum hierarchias, quantum potentes sumus, considerabimus. Et principalem & superprincipalem diuini Patris claritatem, quae Angelorum nobis in figuratis symbolis manifestat beatissimas hierarchias immaterialibus & non tremantibus mentis oculis respicientes, iterum ex ipsa in simplum suum restituimur radium.

* * *
* * *

D. Alber. Mag. de caelesti hierar.

A. 2. DV BIA.

D V B I A.

Omne datum optimum & omne donum perfectum, &c.

B *Dubium 1.* Ad eandem totius operis & diuisionem eius habendam, oportet quædam præquirere quæ in principiis librorum inquiri solent, scilicet quæ causa efficiens, quæ materialis siue subiectum, quis modus agendi, quis finis, quis habitus quo regitur in acquisitione finis. Indiget enim omnis artifex aliquo habitu, ne erret in deueniendo ad finem. Causa igitur efficiens principalis in hoc libro, sicut in omnibus libris theologicis, Spiritus sanctus, quo inspirante locuti sunt sancti Dei homines, ut dicitur 2. Pet. 1. Efficiens ergo causa huius libri non est ad hominem referenda, sed ad Spiritum sanctum. Instrumentalis tamen causa eius est beatus Dionysius. Dicitur enim in Psal. in persona eius & omnium scipientium secundum fidem de diuinis: Lingua mea calamus scribæ, &c. Scriba autem, ut dicit beatus Hieronymus, est in lege doctissimus. Spiritus autem sanctus in lege doctissimus est. Ipse enim infinitos sensus in lege condidit, quos unusquisque attingit secundum suam capacitatem. Sic igitur beatus Dionysius in traditione sui operis instrumentum fuit Spiritus sancti: quod ex libri titulo patet, qui talis est: Incipit liber beati Dionysij Areopagite Episcopi Athenarum ad Timotheum Episcopum, de cælesti hierarchia. In hoc enim quod dicitur beati, tangitur eius meritum. Dionysius uero eius nomen proprium fuit, in quo designatur eius persona. Sed eius dignitas ante conuersionem tangitur in hoc quod dicitur Areopagite. Areos enim Græcè dicitur bellum, pagus uero dicitur vicus. Unde Areopagus quidam vicus erat Athenis, in quo colebatur Mars Deus belli, ut dicit quædam Glossa in Actibus. Unde dicitur Areopagite: quia prædictum vicum regebat aut per per commissionem reipublicæ, aut per propriam dignitatem. In hoc uero quod sequitur, Episcopi Athenarum, tangitur cuius dignitatis fuerit in Christi Ecclesia. Per id uero quod sequitur, ad Timotheum, tangitur modus tradendi: quia per modum epistolæ scriptæ.

C *Dubium 2.* SED CIRCA subiectum huius operis est dubitatio. Dicitur enim à quibusdam, quod Angelus est hic subiectum. Sed contra: In nulla scientia debent prætermitti primæ differentie subiecti: quia paruus error in eis, facit magnum errorem in sequentibus, ut dicitur primo cæli & mundi, sed prima accidentia Angelorum naturalia eorum sunt quatuor, scilicet simplicitas essentie, perspicacitas intelligentiæ, personalis discretio, & liberum arbitrium, quæ tangunt secundum quod dicitur materiam, de quibus nulla fit mentio hic: ergo esset valde insufficienter traditum.

2 Præterea, in scientiis communibus & primis si sit data ratio de subiecto, oportet quod subiectum suum probent esse, non enim habent aliquam priorem & comunioem, à qua supponatur illud sicut particulares scientiæ: sed in hac

scientia communi & prima non traditur notitia de substantiis separatis à materia secundum esse & definitionem, non enim probantur hic Angeli esse: ergo Angelus non est hic subiectum. Nec potest dici, quod hæc non sint de consideratione Theologi, cum hæc determinantur ab August. & aliis Theologis.

3 Si dicatur, quod gratiæ Angelorum sunt hic subiectum. Contra: Oppositorum eadem est disciplina: sed vitia demonum gratiis Angelorum opponuntur: ergo de illis hic debet determinari: cum ergo hoc non fiat, patet quod gratiæ non sunt subiectum. Præterea, multe sunt quæstiones dubiæ de gratiis Angelorum, de quibus hic nulla fit mentio, ut utrum Angeli sint creati in gratuitis & naturalibus, & similia: ergo hæc doctrina esset valde insufficientis.

Solutio. Concedimus, quod neque Angeli neque gratiæ Angelorum sunt hic subiectum quia, ut probant obiectiones, esset valde insufficientis: sed dispositio Angelorum in principio & ordine est subiectum huius libri: & hæc sufficienter in eo traditur, sicut patet per diuisionem libri. Unde etiam in titulo dicitur, de cælesti hierarchia, quasi de dispositione cælestium essentiarum in sacro principatu. Dicitur enim hierarchia à hieros quod est sacer, & archos quod est princeps, quasi sacer vel sacrorum principatus: quia in sacris officiis principantur, & per sacras emanationes donorum.

D *Dubium 3.* MODVS agendi reductio est, ut dicit Commentator. Vnumquodque enim traditur secundum illud quod est optimum in ipso: optimum autem emanationis donorum spiritualium in sacris principatibus non est in egressione eorum à primo, debilitatur enim radius spiritalis illuminationis exiens in receptione ignobilioris nature: sed optimum huius emanationis consistit in reductione recipientis ad primum, quantum possibile est, in quo consistit resolutio à compositione principatorum in suum principium, quod est simplicissimum: & ideo hanc doctrinam resolutorius modus docet.

E *Dubium 3.* FINIS autem cuiuslibet rectè tradentis duplex est. Vnus in se, & alius in altero. Finis in se huius est contemplatio intellectualium substantiarum, quod est pars felicitatis humane monasticæ secundum Philosophum. Proprium enim est hominis in quantum homo, id est, secundum partem intellectuam, contemplatio huiusmodi substantiarum, & erit tota felicitas si ei adiungatur delectatio, quæ aliis delectationibus præponatur. Finis autem in altero est instruire nos in cognitione huiusmodi substantiarum ut eas contemplemur.

F *Dubium 4.* SED DVBITATIO est de habitu regente in hac scientia. Videtur enim, quod sit habitus rationis. Dicit enim August. in lib. 83. quæstio. Quod intelligimus, rationis est: sed cognitio de Angelis per intellectum est: ergo ad rationem pertinet: sed intellectus non potest in intellectualia sine aliquo lumine rationis, sicut nec visus in visibilia sine lumine visibili: ergo oportet illuminari rationem nostram rationali habitu in hac doctrina. Sed hoc factum videtur: quoniam non potest inueniri aliquis habitus rationis, quo dirigatur scientia in suum finem nisi

In librum de celesti hierarchia Cap. I. 5

nisi prima philosophia, quantum ad illam partem que est de substantiis separatis, sicut tradit eam Philosophus in 12. primæ philosophiæ: illa autem determinatio non convenit isti que considerat qualiter in spiritualibus ministris Angeli obsequuntur Deo: nihil autem ibi traditur, sed distinguuntur intellectuales substantiæ secundum motus orbium: ergo videtur, quod nullo habitu rationis dirigatur hæc scientia ad suum finem.

Item videtur, quod nec per habitum fidei. Ea enim que traduntur in hoc opere, non reducuntur ad aliquem articulum, articulo enim semper subicitur res diuina: hic autem agitur de creatis spiritibus: ergo nec regitur habitu fidei.

Solutio. Dicimus, quod vniuersalis habitus regens in omnibus Theologicis est fides: quoniam in ea non possumus per principia rationis, sed per ea que sunt supra rationem & naturam. Sed notandum, quod fides hic large sumitur, prout complectitur articulos qui sunt de essentia fidei, & antecedentia & consequentia fidem. Antecedens autem fidem dicitur, sicut credere diuinam scripturam veram esse: hoc enim non supposito, non remanet fides articulo qui per scripturam traduntur sine principis rationis. Hoc autem credendo, non habetur distincte fides, sed sub quadam communitate & confusè: distinguitur autem per articulos: & idem antecedens dicitur. Consequens verò articulos dicitur, sicut fornicationem esse peccatum mortale, & huiusmodi que habentur suppositis articulis ratione sequentis fidem, quia consonans rationi. Hæc itus autem regens in vniuersali scientia secundum aliquid speciale est regens in parte scientiæ: vnde in hac doctrina que pars Theologia est, fides est habitus regens, fides, dico, indistincta, que est in credendo veritatem sacre Scripturæ, quantum ad ea que in plerisque sacre Scripturæ locis de Angelis sub corporalibus similitudinibus traduntur conformiter nobis. Vnde etiam in tradendo hanc doctrinam, habitu scripturarum regitur, ordinando celestes essentias in hierarchia & ordine secundum conuenientiam similitudinum in scripturis positarum.

Ad primum ergo dicimus, quod rationis esse dicitur, quod intelligimus, ita quod per principia rationis illud attingamus. Sic autem non dicuntur ea que de Angelis hic traduntur, intelligi, sed secundum quod intellectus diuiditur contra intelligentiam, que est de rebus diuinis, intellectus verò de creatis spiritibus.

Ad aliud dicendum, quod in ratione illa fides strictè sumitur, prout complectitur tantum articulos.

DIVISIO TEXTVS.

His habitis secundum assignatam subiectum diuisionem libri prosequamur. Diuiditur autem in tres partes. Dispositio enim Angelorum potest tradi in hierarchia & ordine dupliciter, aut per communia, aut per propria. Et per propria, aut in se, aut in comparatione ad nos. In prima ergo parte determinat de hierarchia per communia.

D. Alex. Mag. In lib. de celesti hierar.

nia, vsque ad 11. c. ubi, *Quanti quidem & quales.* 2. secunda determinat propria eorum in se vsque ad 15. c. ubi, *Age quod reijat.* In tertia propria eorum comparatio. 3. Prima in duas. In prima determinat communia. 4. Hierarchie quantum ad principia eorum. In secunda, quantum ad ea que sunt de essentia hierarchie, & incipit ibi. 3. c. *Est quidem igitur hierarchia.* Prima in tres. In prima determinat principium a quo est emanatio donorum quibus perficitur hierarchia. In secunda tradit modum manifestationis eius, & incipit in secundo c. *Oportet ergo ut sit.* Primum capitulum diuiditur in duas partes. In prima proponit in quadam auctoritate principium emanationis donorum spiritualium & omnium aliorum. In secunda probat proprium, ibi, *Et enim neque ipse vsquam.* Prima in tres. In prima proponit auctoritatem sumptam de Canonica Iacobi. 1. c. In secunda manifestat eam, ibi, *Sed & vniuersis parte modo.* In tertia concludit recurrendum esse ad Christum in professione huius operis, ibi, *Iesum ergo innocentes.*

DUBIA.

AD SVPERIENIAM autem primæ partis que ramus, Cum locus ab auctoritate sit infirmissimus, vt dicit Boëtius, quare ab auctoritate incipit? Dubium 1.

Item, quare potius ab hac quam ab alia? Dubium 2.

Item, in quo differat donum & datum? Et videtur, quod datum non possit referri ad naturalia, vt dicit Glossa super locum istum in Canonica Iacobi. Datum enim superadditur alicui præexistenti: sed naturalibus nihil præexistit: ergo, &c. Dubium 3.

Item quare dicitur datum optimum & donum perfectum? Optimum enim est quo nihil melius: quod non est verum de datis naturalibus, cum gratuita eis meliora sint, tanquam eorum perfectiora. Item perfectius non est perfectum, sicut nec finis finitum: & ita gratuita ad que refertur donum, non debent dici perfecta, cum sint perfectiones mentium. Dubium 4.

Item, quid est donum deservitum esse? Dubium 5.

Item, quid est eius descendere? Dubium 6.

Item, quare dicitur, vt quod nomen, Patre, teneatur personaliter, vel essentialiter? Et videtur, quod non personaliter, quoniam indiuisa sunt opera Trinitatis: & ita effundere dona non est tantum persone Patris, sed communiter trium personarum: ergo hoc nomen, Patre, tenebitur essentialiter. Contra: In eadem scilicet locutione ipse dicit: Iesum patrem lumen, id est à Patre: quod oportet personaliter sumi: & ita hic etiam personaliter sumetur, cum non sumetur æquiuocè in conclusione & præmissis. Dubium 7.

Solutio. Ad primum dicendum, quod in aliis scientiis auctoritas innititur rationi humane, que infirma est: in Theologicis verò veritati diuine, que firmissima est. Est enim locus non tantum ab auctoritate, sed ab inspiratione diuina: & ideo ab auctoritate incipit, vt quasi supra firmum fundamentum opus suum stabiliat.

Ad secundum dicendum, quod tota dispositio A 3
tio

tio hier. chiarum & ordinum ex donis... sic pe. ficitur, quo um p. ocesso in hac auctori- tate proponitur: & ideo ab ea incipit.

Ad tertium dicendum... donum ad gratuita. Dicitur ergo: quia, ut dicit Philoso- phus, donum est datio irreddibilis, & hæc pro- pter sui excellentiam retributione caret. Ad id quod obicitur contra, dicendum quod com- municare est duplex. Per necessitatem nature, sicut ignis communicat lumen & calorem: & quod sic communicatur, non dicitur dari. Est etiam communicare per libertatem voluntatis, quomodo Deus communicat creaturæ & esse & posse & agere, & gratias superadditas: & ideo omnia data dicuntur, non quod naturalia su- peraddantur aliis præexistentibus in rerum na- tura, sed in Dei providentia. Ad aliud dicen- dum, quod naturalia possunt considerari tripli- citer, aut secundum egressionem, aut secundum participationem, aut secundum reductionem. Et licet secundum egressionem non sint optima, quia iam distare incipiunt à summa bonitate, nec se- cundum participationem, secundum reductio- nem tamen optima sunt: quia reducta non dis- tant à principali bonitate. Et secundum hoc gratuita non sunt meliora, sed habent eandem rationem bonitatis reducta ad idem principium. Ad aliud dicendum, quod sicut dicit Beatus Greg. propter defectum humani sermonis in re- bus divinis utimur verbis quandoque improprie, sicut dicitur perfecta Filij generatio quæ non terminatur. Et ita dicitur hic gratuita pe. facta: quia sunt perfecta mentium, licet improprie.

Ad aliud dicendum, quod quia huiusmodi data & dona procedunt à principio quod om- nibus supereminet, ut similitudines aliquantulum representant ipsam, dicuntur esse de. utrum: quia a. perna natura.

Ad aliud dicendum, quod natura ignobilior non recipit aliquid à natura nobilior in ea vir- tute qua est in ip. o: & ideo data & dona dicun- tur quasi igno. alitata: recipiantur enim secun- dum capacitatem recipientium.

Ad aliud dicendum, quod à Patre est essen- tialiter personaliter sumptum: nomen enim quod signat essentiam, connotat personam pro- pter modum significandi, scilicet à quo alius per generationem, quæ convenit Patri: aut quæ est principium non à principio, cui attri- buitur effusio donorum, licet sit communiter utrum: & sic omnia dona dicuntur esse à Patre, ratione eius quod essentiam significat. Et licet dicitur lumen à Patre propter attributum perso- næ filij: quia lumen significat ut ab alio, scilicet à lucente: & Filius est persona quæ ab alio, quæ attributum habet sapientie quæ in spiritua- libus dicitur lumen.

EXPOSITIO TEXTVS.

Literæ sic legantur. *Omne datum optimum*, id est naturalia optima reducta ad primum princi- pium, *ut omne donum perfectum*, id est, omnia gratuita perfectissima mentes, *desertum*, id est, à superiori natura, *descendens*, non in æquili- bilitate susceptum, à Patre luminatum, id est, da- tum luminorum donorum. *Sed & omnis*.

Hic quod dixerat de omnibus donis, manifestat & intellectualibus: quia in his magis videtur egressio eorum à primo, & reductio in ipsum. Dicit ergo: dictum est donum & datum proce- dere à Patre luminatum, *Sed & omnis processio ma- nifestationis luminum*, id est, luminorum do- norum, quibus fit intellectualis manifestatio, *Patre moto*, id est, à Patre sic moto: & est v. a. dictio. Oportuit enim propter elegantiam ser- monis Græci & inopiam Latini sermonis fieri inusitatas compositiones in transferendo. Ipse dicit moto. Contra: Boetius in de consolatio- ne philosophiæ dicit, *Stabilisque manens, &c.* Dicendum, quod non dicitur motus variatione, sed representatione, sicut dicitur exemplar mo- veri in exemplata. Vnde ipsam rem motam esse, est primam ideam processisse in ideatorum for- mationem se representantium. *Proveniens in nos optime*, quoad reductionem in ipsum, *ut large*, quantum ad egressionem ab ip. o: licet enim nos strictè pro nostra capacitatem recipiamus, ipse tamen largissime effundit. *Ista dico processio si- cur proveniens, terum replet nos re. tuens ut uni- ficia virtus*: non enim sufficit, quod proveniat in nos nisi proveniens reparat nos, faciens par- ticipes divinæ bonitatis, & reparatos consum- mare ut participes divinæ potestatis effecti, alios reducamus. Et dicitur virtus unifica, quasi unum faciens: quia participatione spiritualis emanationis magis summo vni appropinquan- tes, in maiorem unitatem redigimur. Vnde di- citur in libro de causis, quod quanto intelli- gentia plures bonitates participat, non tamen magis plures, sed magis una efficitur. Et dicta processio *convertis nos ad unitatem & deservit simpliciter congregantis Patris*, reducens in ipsum ut in finem & exemplar. Et dicitur con- gregantis Patris: quia in ip. o congregamur se- cundum intellectum & affectum: recedendo enim ab ip. o, dispergemur: & quia per spiri- tualia dona quibus in divinam simplicitatem, prout possibile est, reducimur, di. & partici- pes deorum efficiamur, ut idem postmodum di- cet. Deinde probat verumque per auctoritatem. *Etenim, ut ait divinum verbum*, Roma. 11. *ex ip. o*, scilicet Patre luminum, *omnia egrediuntur, & in ipsum*, omnia reducuntur. Postea con- cludit recurrendum esse ad Christum in profes- sione huius operis, dicens: *Ergo*, ex quo processio manifestationis venit in nos à Patre luminum, nos *inuocantes Iesum patrum lumen*, id est, à Pat. e. Ioan. 1. *Erat lux, &c.* *Quod est quod verum est*. Et hoc dicitur propter immobi- lem ipsius veritatem. 11. Corinth. 1. *Non fuit in illo est & non, sed est in illo fuit*. Vel potest re- ferri ad diuersa, ut per ly quod est in illo, mani- festetur in propria natura. Exo. 3. *Qui est, misit me, &c.* per quod verum, in comparatione ad nos. Ex hoc est quod sequitur, *quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, Ioan. 1. quan- tum ad effectum quem opera ut in nobis. Et hoc potest intelligi vniuersaliter de illuminatione naturali, vel particulariter de illuminatione per gratiam: & tunc secundum expositionem August. est accommodata distributio, ut sit sen- sus, omnem hominem qui illuminatur. Iesum dico, *per quem accessum habuimus ad Patrem*. Ro. 5. *Patrem dico principale lumen*, id est, qui est principale

lumen principale lumen. Sed si Pater est princi- pale lumen, tunc Filius est secundarium, quod est Ariana perfidia. Et dicendum, quod sicut Pater dicitur maior principali auctoritate, nec tamen Filius dicitur minor, cui ab eo esse do- natura: sic Pater dicitur principale lumen, nec ta- men Filius secundarium. Non enim distinguitur Pater à Filio nisi in relationibus originis, quæ superpositionem in naturalibus non admittunt. Non enim in humanis dicitur filius secundarius homo, & tamen totam naturam humanam à Patre, ut in ip. o est, participat. Nos dico inuo- cantes Iesum, *respicimus, quantum possibile est no- bis, in illuminationes*, id est, reuelationes, *sacra- rum scripturarum eloquiorum*, id est, quæ in sacris scri- pturis continentur. Illuminationes dico *Patre irradiatas*, id est, immittas à Deo Patre per Pro- phetas, vel à Patribus Prophetis, id est, Theo- logis, qui genuerunt nos in hac scientia. Et ponitur singulare pro plurali. *Et considerabimus, quantum potentes sumus, hierarchias*, id est, princi- patus, *caelestium animarum*, id est, spirituum, An- gelorum scilicet. Hierarchias dico *manifestatas nobis ab ip. o*, scilicet eloquiis, vel Patribus *sym- bolicis*, id est, similitudinibus corporalibus. Sym- bolum enim dicitur hic similitudo corporalis spiritualia representans, licet qualibet simili- tudo symbolum possit dici. Et hoc refertur ad acceptionem illuminationis. *Et anagogice*, id est, sursum ductivè, id est, ducendo nos in su- periora per symbola. Et hoc refertur ad reductio- nem luminis. Ana enim Græcè dicitur factum, gogos ductio. Et nos inuocantes Iesum *respi- cientes immaterialibus & non tremantibus oculis mentis*. Sicut enim quorundam visus corporalis omnino obtunditur lumine solis, vel peritilio- nis, & quorundam visus erigitur aliquantulum ad inspicendum solem, sed propter debilitatem tremunt oculi, ut visus hominis, quorundam vero visus confortatur ut videat solem in rota, ut visus herodij: ita etiam visus mentis mate- rialibus eorum qui terrenis affectibus & corporeis imaginibus detinentur, omnino retunditur à divina claritate, sed ab his recedens, in intel- lectualem speculationem immaterialis efficitur, sed adhuc tremens, quia rationis principis vel- lut de longinquo diuina conspicit, sed non tre- mens efficitur lumine fidei confortatus. Dicit ergo immaterialibus quantum ad intellectum, non tremantibus autè quantum ad confortatio- nem intellectus per fidem. Respicentes dico in ipsis hierarchiis *claritatem diuini Patris principalem*: quia principium omnis hierarchiæ, prout participata in ipsis consideratur: & *superprinci- palm*, prout in se consideratur propter sui emi- nentiam, *qua claritas manifestat nobis beatissimas hierarchias in symbolis figuratis*, id est figuris cor- poralibus expressis. Nos dico *respicentes ire- rum ex ip. o*, scilicet claritate, id est, per ipsam *respicimus in simplicem, id est, simplicem suum radium, ut prius ex- positum est.*

Etenim neque ipse vsquam vn- quam radius propria singulari vni- tate deseritur. Ad anagogicam ve- rò & vnificam eorum quæ prouisa sunt contemperantiam, optimè & pulchrè multiplicatur & prouenit, & manet intra se munitè in incom- mutabili similitudine vniformiter fixus, & in se (quantum fas est) respicientes, proportionaliter se eis extendit, & vnificat secundum sim- plicem sui vnitatem.

Etenim neque possibile est aliter lucere nobis diuinum radium, nisi varietate factorum velaminum anagogicè circumuelatum, & his quæ secundum nos sunt prouiden- tia paterna connaturaliter & prop- riè preparatum. Propter quod & sanctissima nostra hierarchiam, perfectissima sacrorum dispositio caelestium hierarchiarum supermun- data imitatione dignam iudicans, & dictas immateriales hierarchias materialibus figuris & formalibus compositionibus varificans, tradi- dit, ut proportionaliter nobis ipsis à sacratissimis formationibus in- simplas & non figuratas ascenda- mus altitudines & similitudines. Quoniam neque est possibile no- stro animo ad non materialem il- lam ascendere caelestium hierar- chiarum imitationem & contem- plationem, nisi ea quæ secundum ipsum est materiali manuductione vtatur.

DIVISIO TEXTVS.

Etenim neque ipse vsquam, &c.

Dixerat in præcedentibus, quod radius pro- cedens nos reducit in simplicem vnitatem, à qua progreditur, & quod hoc fit proportio- naliter & connaturaliter nobis. Quæ duo ma- nifestat in parte ista. Vnde diuiditur in partes duas. In prima manifestat primum. In secunda secundum. Secunda ibi, *Etenim neque possibile*. Prima in tres. In prima dicit, quod radius pro- cedens in sua simplicitate in se permanet. Se- cundo,

2.

A

cundo, quod in recipientibus multiplicatur, ibi, *Ad analogiam vero*. Tertio, quod recipientia in unitatem, quantum possibile est, reducit, ibi. *Et in se quantum sua est.*

D V B I A

B HIC QVINGVE quaruntur. Primo de veritate eorum que in litera dicuntur. Secundo, utrum radius de quo loquitur, propria unitate deferatur. Tertio, utrum in recipientibus multiplicari possit. Quarto qualiter radius iste percipiatur à rebus. Quinto de contentione queam radius facere dicitur in litera.

Dubium 1. CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod in litera falsum dicat: quod enim nunquam & nusquam deferatur propria unitate, nullo modo multiplicatur: sed ipse dicit eundem radius multiplicari, & tamen non deferri propria unitate: ergo dicitur duo contraria & incompossibilia.

2 Præterea, aut hoc intelligit de radio creato, aut increato. Non increato: quia ille nullo modo multiplicatur, nec in se, nec in aliis. Nec iterum de creato: nullum enim creatum in se magis vnum, in omnibus aut pluribus esse potest. Ergo nullo modo est verum quod dicitur.

3 Si dicatur, quod radius diuinus licet sit vnus, tamen multiplicatur prout in diuersa procedit, sicut radius solis multiplicatur in diuersis recipientibus, quod est exemplum Auicennæ. Contra: Quicquid manar ab essentia diuina aliquando ens de essentia eius, semper est de essentia eius, secundum quod manar ab ipsa, sicut radius à sole, cum radius in puncto quo attingit solem, sit vnum cum sole, sequitur quod essentia solis est de essentia diuine nature. Si igitur radius emanans à primo quo vnum, quodque in sua virtute perficitur formaliter, ita quod sit eiusdem forme, manar ab ipso ut lumen à sole, tunc omnia formaliter sunt essentia diuina: quod est error absurdus.

4 Præterea, Quæcumque vni & eidem sunt eadem, ipsa inter se sunt eadem: ergo si eadem formaliter sunt eadem, ipsa inter se formaliter sunt eadem. Si ergo omnia primo formaliter essent, eadem omnia sibi essent: & ita sequeretur, quod homo esset asinus secundum formam, & è conuerso.

Solutio. Dicimus, quod vnitas istius radij est vnitas analogie. Quæ autem sic vnum sunt, perfecta ratio inuenitur in vno, in aliis autem inuenitur aliquid rationis ad illud tertium secundum comparationem ad aliquem actum vel finem, sicut in medico est perfecta ratio medicine, in instrumentis autem & vetula est aliquid rationis, secundum quod ordinantur ad actum medici. Similiter dicimus, quod radius iste est idea diuina representans se in ideatis. Vnde ideata simpliciter quidem plura sunt re, sed vniuntur in quadam ratione analogie ad ideam que simpliciter vna est subiecto & re, licet sit ibi aliqua pluralitas rationis respectu diuerso-um ideatorum, quorum quodlibet habet rationem illi propriam, que tamen non simpliciter pluralitas est in idea prima.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquod vnum multiplicatur simpliciter secundum rem:

& permanere in unitate rationis analogie non sibi contraria: essent tamen contraria si vnum que realiter acciperetur.

Ad secundum, quod radius ille est increata idea exiens se in ideata, habens quidem simpliciter multitudinem in ideatis, sed secundum quod unitatem, manente simplici unitate in idea.

Ad tertium dicendum, quod non dicitur aliquid manare à Deo formaliter ut ens de essentia eius, sed tantum exemplariter. Vnde exemplum de lumine solis non est simile quoad hoc: sed quod lux diffusa formaliter exit ab ipso sole, quod non est hic. Quantum autem ad hoc est simile, quod sicut ibi fit multiplicatio, & hic. Alij tamen dicunt, quod lux manar de essentia solis, incipiens distare ab essentia secundum quod exit ab ipso.

Ad quartum dicendum, quod ea que sunt à Deo, non sunt vnum cum ipso secundum formam dantem esse, sed sunt vnum sicut exemplar cum exemplaro: exemplar autem licet sit vnum in substantia, est tamen plurium exemplar secundum rationes plures.

C CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod radius iste non sit vnus: vnum enim dicitur tripliciter, genere, specie, numero: sed ea que sunt in modo, quorum esse isto radio constituitur, nullo istorum modorum sunt vnum: ergo nec radius est vnus.

2 Præterea, Philosophus reducens causata in sua principia, non reducit in vnum aliquid, sed in quatuor causas: ergo videtur, quod nec etiam respectu principij vnus quod sit causa, radius vniatur.

3 Præterea, Non potest dici, quod vniatur in primo efficiente: quæ enim non exeunt ab efficiente secundum formam propriam, non vniuntur in ipso, sicut edificium & sanitas non vniuntur in musico, à quo non exeunt secundum formam musicæ, sed reducuntur in diuersa principia efficiencia: à primo efficiente non exeunt creaturæ secundum formam propriam, quæ est deitas: ergo, &c.

4 Præterea, Non potest dici, quod vniuntur in idea: quia secundum August. in lib. 83. quæstio singula creata sunt in propriis rationibus, & non vna omnia: ergo radius nullo modo est vnus.

Solutio. Per ea que dicta sunt, patet quomodo radius sit vnus. Vnde ad primum dicendum, quod ea que sunt in mundo, nullo illorum trium modorum sunt vnum, sed sunt vnum proportionem ad vnum principium quod diuersimodè ab eis participatur.

Ad secundum dicendum, quod Philosophus non intendit resolvere in principia essendi proportionata rebus: reducuntur tamen omnia in vnum principium non proportionatum, scilicet primum principium.

Ad tertium dicendum, quod licet creaturæ non procedant à primo secundum formam que est quo est res id quod est, sicut ignis ab igne, & sicut est processio Filij & Spiritus sancti naturaliter procedentium à Patre, exeunt tamen ab ipso secundum vnâ formam idealem.

Ad quartum dicendum, quod licet in primo sint propriæ rationes rerum distinctæ secundum rationem,

rationem, hoc tamen non facit multitudinem simpliciter, sed quandam pluralitatem rationis ex respectu ad diuersa ideata: substantialiter autem idea manet simpliciter vna.

D CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quod radius nullo modo possit multiplicari in diuersas res: sicut enim vult Philosophus, ab vno in quantum huiusmodi non est nisi vnum: sed primum à quo est exitus radij, est vnum simpliciter: ergo radius nullo modo potest multiplicari, nec potest esse aliqua multitudo in creaturis.

2 Præterea, Ante creaturam non sunt nisi duo: alterum ratione tantum, scilicet non esse: alterum re & ratione, scilicet Deus: sed ex non esse cum nihil sit nisi ratione, non potest provenire realis pluralitas, quia non ens nullius est causa: nec iterum à Deo, quia simpliciter vnum est: nec ex comparatione vnus ad alterum, quia alterum in re nihil est: ergo nullo modo erit multiplex radius, nec pluralitas erit aliquo modo in rebus.

3 Ad idem, Formæ non multiplicatur nisi numero per materiam, & specie per differentiam: sed in Deo non est materia, nec iterum differentie oppositæ per quas diuersificantur formæ: ergo in eo non est diuersitas formarum: & ita nec radius ab ipso procedens multiplicari potest.

So utio. De hac multiplicatione male sentiebat Aristoteles & sequaces eius: dixit enim, quod à primo propter simplicem sui unitatem non procedit nisi vnum, quod est intelligentia prima: & in illa incidit compositio aliqua per recessum à primo vno: & ex illa & primo causantur duo, vnum formaliter, scilicet intelligentia inferior, & alterum secundum id quod habet de potentia, scilicet celum quod mouetur ab ipsa, & sic donec deueniatur ad vltimam intelligentiam & vltimum orbem: & sic causant varietatem generabilium & corruptibilium ex diuerso situ orbium. Sed hoc infidèle est. Vnde & Rabi Moyses hanc viam reprobat: ed quod non est necessarium vnum ab vno esse, nisi exeat per necessitatem nature ab ipso. Res autem exeunt à primo non per necessitatem nature, sed libertate voluntatis. Vnde sicut artifex producit diuersa in forma propter diuersas rationes figurarum quas habet apud se: ita etiam cum apud Deum sint diuersæ species rerum, producantur ab ipso ex ordine sapientie diuersa in forma: & non solum producit formam sicut artifex, sed totam rem. Vnde ipsum immediate est agens multitudinem in materia & forma ex ordine sue sapientie.

Ad primum ergo est dicendum, quod ab vno non est nisi vnum, secundum necessitatem nature.

Ad secundum dicendum, quod non ens non est causa pluralitatis, sed Deus per ordinem sue sapientie.

Ad tertium dicendum, quod formæ multiplicantur materia & differentiis existentes multa in actu: sed in Deo non est multitudo formarum in proprio actu existentium, sic enim esset multitudo essentia in Deo: sed sunt in ipso in potentia non materiali, sed efficientis.

Dubium 4. CIRCA quartum sic proceditur. Videtur enim, quod radius diuinus percipitur nullo alio

agente, scilicet natura vel proposito: facere enim per seipsum perfectionis est: cum igitur omnis perfectio in Deo sit, non produceret res aliquo alio medio agente, sed per seipsum.

2 Ad idem, Agere per alterum indigentie est, quæ in Deum cadere non potest.

3 Præterea, illud alterum agens, aut agit cauendo, aut disponendo. Non cauendo: quia sic duæ causæ essent eiusdem in eodem genere causalitatis, quod est contra Philosophum & rationem. Nec disponendo agere potest: nihil enim disponit ad infinitè distans: & ita non potest disponere ad participationem diuine bonitatis, quæ infinitè distat à rebus. Agit ergo nullo alio agente emittendo radius naturalium vel gratuitorum donorum.

Ad oppositum. Per emissionem istius radij acquiritur perfectio naturalis & superaddita rebus. Si igitur participaretur à Deo nullo alio agente, cessaret omnis actio nature & propositi: quod est falsum, cum videamus vnâquamque rem propriam perfectionem determinata actione & virtute propriæ nature acquiritur.

Solutio. Dicimus, quod sicut habetur ex prima propositione libri de causis, causæ primæ operantur cum secundis. Sic itaque eorum est operatio vna: alioquin non terminarentur ad effectum vnum, ita tamen quod causa prima dar esse & operari, & principalis operatur in causatum quam causa secunda. Sic ergo concedimus, quod prædictus radius participatur agentibus causis secundis, scilicet natura & proposito, in quibus Deus agit eandem actionem quam agant natura & propositum.

Ad primum ergo dicendum, quod licet de perfectione Dei sit posse agere non agente alio, tamen de perfectione cantari est ut propria virtute & actione non destituatur: ipse autem nulli negat perfectionem cuius est capax.

Ad secundum dicendum, quod agere per alium, ita quod eius vicem exerceat ipso non operante, indigentie est: sed operari in alio operante immediatis & sufficientibus dando illi esse & operari, perfectionis est.

Ad tertium dicendum, quod quedam agant cauendo, & quedam disponendo, & hoc est secundum diuersitatem forme qua producantur: forma enim que ordinatur ad actum nature, potest produci virtute nature causantis, sicut sunt forme naturales. Et eadem ratio est de formis artificialibus. Sed forma que ordinatur ad aliquid infinitum, sicut gratia gratum faciens que promeretur ipsum Deum, non potest causari aliqua virtute creata, sed per seipsum Deus eam infundit, altero non causante disponente: in talibus enim sola præparatio in nobis est. Et quod obicitur, quod duæ causæ non sunt eiusdem, verum est in eodem ordine, scilicet quarum vtraque essentialis in vna ratione causalitatis: nihil tamen prohibet sepe esse plures, ut dictum est.

Et quod iterum obicitur, quod nihil disponit ad infinitum, verum est ut adæquetur ei: disponere tamen potest ut appropinquet secundum quod potest.

Dubium 5. QUINTO queritur, utrum omnia contemperantiam habeant ad inuicem, sicut dicitur in litera?

licra? Et videtur, quod non. Quæcumque enim sunt diuersi ordinis, non contemperantur: sed res sunt diuersi ordinis: quædam enim loco, quædam tempore, quædam aliis modis ordinantur: ergo omnia contemperantur ad inuicem.

2. Præterea, Contraria ad inuicem non contemperantur: cum igitur in causatis multæ sint contrarietates, videtur idem quod prius.

3. Ad idem, Temperantia in rebus transmittitur à temperantia in sonis: non autem omnes soni contemperantur: ergo nec inter omnia causata est contemperantia.

Solutio. Dicimus, quod ista contemperantia est in ordinatibne vniuersi, quam comparat Philosophus in 11. primæ philosophiæ ordini exercitus: sicut enim totus exercitus ordinatur ad bonum ducis, quod est victoria, existente quodam ordine in partibus exercitus, quo quidem subserviendi aliis, consequuntur communem finem proportionaliter sibi: ita etiam in vniuerso omnia communiter sunt ordinata ad communicandam diuinam bonitatem, proportionaliter tamen: quædam enim immediate consequuntur diuinum esse, scilicet perpetuitatem sine motu, vt Angeli: quædam vero cum motu vt corpora superiora: quia totum quod debetur de esse, actu simul habere non possunt: vnde adipiscuntur quandam perpetuitatem ex conditione lux nature, renouando se in diuersis situationibus per motum, quas simul habere non possunt: quædam vero vna, & quædam pluribus operationibus vel motibus, secundum quod sunt remota vel propinqua fini: quædam vero, vt generabilia & corruptibilia, quia non possunt manere perpetuo eadem numero, nituntur per nationem vel generationem, saltem in specie perpetuum esse participare, licet in potestate Dei sit imponere finem quando vult. Tals igitur ordinatio earum ad vnum finem & ad inuicem, secundum quod iuuant se in consequendo finem, dicitur hic contemperantia.

Ad primum ergo dicendum, quod licet sint res in diuersis ordinibus specialibus, proportionaliter tamen sibi conueniunt in ordine ad vnum finem.

Ad secundum dicendum, quod licet contraria non contemperantur sibi speciali contemperantia, iuuant tamen se in adipiscendo communem finem, cum contrarium non possit speciem conseruare, nisi agendo in alterum contrarium: & ita contemperantur.

Ad tertium dicendum, quod quilibet sonus contemperatur alicui de vniuersitate sonorum, licet alicui sonorum non contemperetur: & ita in vniuersi partibus est, adeo etiam quod nec totalam incontemperatum omnino remanet.

EXPOSITIO TEXTVS.

C Litera sic legatur. Diximus, quod ex diuina reuelatione restituitur in suum simplicem radium. *Etenim*, id est, quia, *neque ipse radius*, id est, diuina idea exerens se in ideata *vsquam*, id est, in vlla creatura, *vsquam*, id est, in vilo tempore, *deseritur propria singulari vnitatem*, id est, per excellentiam sibi soli conueniente, manente simplici vnitatem in idea, proportionis vero vnitatem in ideatis, quæ est propria vnitatem radij.

Et multiplicatur quantum ad educationem ideatorum, & prouenit respectu egressionis à principio, optime, id est, ordine ad finem, *et pulchritudo per assimilationem ad ideam*. Multiplicatur dico ad contemperantiam, id est, ordinem rerum ad vnum finem constituendum; *etiam que præsens sunt*, id est, rerum omnium quæ diuina cura prouidentur & reguntur. Contemperantiam dico analogicam, quia per eam res referuntur in primum principium vt in vltimum finem, *et vnitatem*, quia in ea vniuntur res proportionis vnitatem: *et manet fixus uniformiter*, id est, incommutabiliter. Fixus dico in incommutabili similitudine: quia incommutabiliter vnitatem in assimilando ideam, *manet intra se*, id est, manens: quia rerum multitudo eius vnitatem non propelet: *et ipse radius extendit & vnitatem proportionaliter eis*, id est, in superna tendere facit, dans vnitatem secundum eorum capacitatem. Vnificat dico *res in se*, id est, in radium, scilicet in quos prouenit, *quantum fas est*, id est, possibile, *resipientes*. Vnificat dico *secundum simplicem sui vnitatem*, quam seruat: alioquin vnificare non posset.

3. Visibiles quidem formas inuisibiles pulchritudinis imagines arbitrans, & sensibiles suauitates figurarum inuisibilis distributionis, & immaterialis luculentia imaginem materialia lumina, & secundum intellectum contemplatiua plenitudinis discursus sacras disciplinas, & adunati ad diuina & ordinati habitus earum quæ hic sunt dispositionum ordines, & Iesu participationis ipsam diuinissimæ Eucharistia assumptionem, & quæcumque alia cælestibus quidem essentiis supermundane, nobis vero symbolicè tradita sunt. Propter hanc ergo nostram conrationabile theosum misericors perfectionis principium, & cælestes hierarchias nobis manifestans, & comministrarum earum perficiens nostram hierarchiam ad virtutem nostram, similitudine deiformis earum sanctificationis, sensibilibus imaginibus supercælestes descripsit intellectus in sacroscripitis eloquiorum compositionibus, vt nos perduceret per sensibilibus in intellectualia, & ex sacris figuratis symbolis in simplas cælestium hierarchiarum summitates.

D V B I A.

D V B I A.

Visibiles quidem, &c.

A Hic manifestat quod dixerat in sacramentis, & ponit exemplum in cultu & sacramentis. De pertinentibus ad cultum quatuor ponit exempla, scilicet de imaginibus, de thurificatione, de luminariibus, de lectionibus quæ leguntur in Ecclesia. In duobus autem sacramentis ponit exempla, scilicet in ordine & Eucharistia. Sed queritur, quare non ponit exemplum in aliis pertinentibus ad cultum, scilicet in genuflexione, & prostratione, & in aliis sacramentis? Item queritur de numero eorum quæ hic ponuntur.

Ad primum dicendum, quod prostratio representat defectum nostrum, ex eo quod ex nihilo sumus: vnde ex toto prosternimur, & surgendo ostendimus nos ab alio ad esse erectos: vnde debetur creatori secundum Damascenum. Genuflexio autem representat defectum peccati: vnde non ex toto prosternimur, quia per peccatum non cecidimus à naturalibus, sed à gratuitis: vnde debetur redemptori. Similiter omnia alia sacramenta præter hæc duo sunt principia bene ordinantia contra defectum ex peccato. Hac autem est intentio de representantibus participationem beatitudinis: & idem numerus eorum potest sic accipi. Aut enim manifestantur cælestia instructione, & sic manifestantur per lectiones: aut representatione, & hoc dupliciter, quia vel representantur nobis spiritualis suauitas, & hoc per thurificationem: vel ipsa dona spiritualia ex quibus est illa suauitas, & hoc dupliciter, vel prout participata, & sic in imaginibus, vt aurum significat splendorem sapientia, & sic de aliis quæ ponuntur in templo: vel secundum emanationem luminis horum donorum, & sic per luminaria: & sic habes quatuor in cultu. Sacramenta autem aut representant participationem beatitudinis, & sic Eucharistia, vel dispositionem participantium, & sic est ordo.

EXPOSITIO TEXTVS.

B Redeamus ad literam. Perfectissima dispositio tradit, dico, *arbitrans visibiles formas*, id est, figuras positas in templis, *imagines*, id est, representationes *inuisibilis pulchritudinis & arbitrans sensibiles suauitates* per odorem in thurificatione, *figuram*, id est, similitudines *inuisibilis distributionis*, id est, suauitatis in distributione inuisibilium donorum: *et arbitrans materialia lumina imaginem*, id est, similitudinem *immateriale luculentia*, id est, illuminationis: *et arbitrans sacras decursus disciplinas*, id est, lectiones quæ leguntur, quibus sacras discimus similitudines, *contemplatiua plenitudinis secundum intellectum*, id est, contemplatiua sapientia, quæ intellectus Angelorum repletur à Deo. Et dicuntur omnes disciplinæ decursus siue discursus generaliter, propter discursum principiorum in conclusiones. Specialiter autem Theologia: quia discuntur per multa exempla imperit diuina representantia, & quia discuntur

ab exterioribus dispositionibus comparando eas interioribus, sicut dicitur fuisse frigus ad representandum frigus in corde Petri. Et arbitrans ordines earum dispositionum quæ sunt hic, id est, in Ecclesia, quia alij super alios disponuntur, similitudines, *habitus*, id est, habitudines spiritualium, *ordinati & adunati ad diuina*, id est, quo ordinantur ad inuicem, & vniuntur in ordinatione ad Deum. Et arbitrans *assumptionem diuinissimæ Eucharistia*, similitudinem *participationis Iesu*, quia participatur in partia, *et quæcumque alia sunt tradita cælestibus essentiis supermundane*, id est, modo qui supra nos est, *verò*, id est, sed nobis sunt tradita symbolicè, id est, corporalibus figuris. Ergo *misericos*, Deus, *principium omnis perfectionis propter hanc theosum*, id est, propositionem nostram, *conrationabilem*, id est, propter hanc dispositionem manifestandi spiritualia conrationabiliter nobis. *Misericos*, dico, *descripsit in sacroscripitis eloquiorum compositionibus*, id est, compositionibus corporalibus scriptis in sacra scriptura, *cælestes intellectum*, id est, Angelos. *Descripsit*, dico, *ad virtutem nostram*, id est, proportionaliter nobis, *similitudinem sanctificationis eorum deiformis*, scilicet sensibilibus imaginibus, id est, descripsit Angelos figuris sensibilibus, quæ sunt similitudo Angelorum deiformium, hoc est, Deo similia sanctificationum à Deo. *Descripsit*, dico, *et manifestans nobis cælestes*, id est, angelicas hierarchias, *et perficiens*, hac manifestatione, *nostram hierarchiam*, id est, ecclesiasticam *comministrarum earum*, scilicet cælestium hierarchiarum. Et dicitur comministrata, non quod occupetur circa eadem ministeria numero, sed propter ordinem ad eundem finem, cui tamen quia illa propinquius inheret, idem nostra dicitur comministrare sibi. *Descripsit*, dico, *quatenus reduceret nos in intellectualia per sensibilia & ex symbolis*, id est, similitudinibus *sacris figuratis*, id est, sacrorum figuris expressis, *in simplas*, id est, simplices *summitates cælestium hierarchiarum*. Summitas est id quod excellit in re: vnde summitates hic dicit superiores Angelos in quolibet ordine, & superiorem ordinem in vna hierarchia, & superiorem hierarchiam inter omnes. Et ad vltimum ipsum principium omnium hierarchiarum.

C A P V T II.

Quoniam pulchre diuina & cælestia etiam per dissimilia symbola manifestantur.

O Porter ergo (vt æstimo) . 1. Primum exponere quam quidem esse speculationem omnis hierarchia æstimemus, & quid ipsius vnaquæque diuinis profuit laudatoribus. Deinde cælestes hierarchias laudare secundum ipsarum in eloquiis

quibus manifestationem. Cōsequen-
tibusque his dicere qualibus diu-
inis formationibus cælestes figurant
ordines eloquiorum sacræ descri-
ptiones, & ad qualem oportet af-
cendere per formas veritatem.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Oportet ergo, ut asimo, &c.

A IN præcedenti capitulo determinavit de prin-
cipio à quo est hierarchia, in isto vero deter-
minat de principio quo nobis traditur, scilicet
sacra scriptura, ostendens qualiter ipsam con-
gruè manifestet, scilicet corporalibus figuris
ducentibus in spiritualia; & hoc patet per titu-
lum, qui talis est: *Quoniam pulchre*, id est,
decenter, *nobis d' una cælestia etiam per sym-
bola corporalia dissimilia eis manifestantur.* Divi-
ditur autem hoc capitulum in tres partes. In
prima ponit divisionem totius operis, ut ostendat
quid de hierarchia determinandum sit. In
secunda ostendit qualiter scriptura describens
hierarchiam per corporalia ducat in spiritualia,
ibi, *Et non nos.* In tertia epilogat, ibi, *Tanta
quidem à nobis.* Litera sic legatur. Ergo ex quo
cælestes hierarchiæ manifestantur nobis per
symbola in scripturis ad nostram perfectionem,
oportet ut a. imo, id est, sicut cetero. cio. Et est
modus loquendi sacræ Scripturæ. ut Roma. 8.
Existimo, quod non sunt condignæ, &c. Opor-
tet, dico, *pro munere exponere quam altissimus*. id
est, *omnis esse cælestium*. id est, diffinitio-
nem, *omnis à hierarchia*. id est, communem omni
hierarchiæ, angelicæ & humanæ. Et dicit diffi-
nitionem speculationem: quia complectitur
terminos rei per quos necesse est peculiari:
& hoc in 3. 4. & 5. capitulis. Et est illa pars in
qua agit de communibus hierarchiæ, & quæ
sunt in eius essentia. Et oportet exponere *quid
ipsius*, id est, de numero eorum, *in qua, que pro-
fuit dominis laudantibus*. id est, illuminationibus
hierarchicis Deum laudantibus, id est, quam
utilitatem consequatur quis ex eo quod est in
quocunque ordine hierarchiæ. *Et deinde oportet
laudare*, id est, laudando exponere. Finis enim
hujus operis est non solum ut sciamus, sed
etiam devotè contemplemur: & ideo cum lau-
de divina debent exponi & admiratione. Lau-
dare, dico, *cælestes hierarchias*, id est, angelicas
per propria earum, secundum manifestationes
earum in eloquiis, id est, sicut manifestantur in
sacra scriptura: & hoc à sexto capitulo vsque
ad decimumquintum: & est illa pars in qua
tradentur propria earum in se, *que*, id est, &
oportet dicere consequentibus his. id est, in parte
libri quæ consequitur dictas, scilicet in 15. ca-
pitulo, ubi determinantur propria earum in
comparatione ad nos, *qualibus divinis formatio-
nibus*. id est, figuris divinis traditis, *sacra de-
scriptiones eloquiorum*, id est, sacræ Scripturæ,
figurant cælestes ordines, scilicet Angelorum

id est, in figuris tradunt. Et oportet dicere *ad
qualem veritatem oportet ascendere per formas*, id
est, *figuras traditas*: non enim traduntur ut in
eis sistamus, sicut consequenter ostenditur, sed
ut per hæc in spiritualia proportionaliter nobis
manuducantur.

Ut non & nos eodem modo
multis immundè æstimemus cæle-
stes & deiformes animos, multipe-
des esse quosdam, & multorum
vultuum, & ad boum pecudalita-
tem, aut leonum bestialem imagi-
nationem formatos, & ad aquila-
rum curvo rostro speciem, aut ad
volatiliū tripartitam alarum com-
motionē effiguratos, & rotas quas-
dam igneas super cælum imagine-
mur, & thronos materiales divini-
tati ad recubitum necessarios, &
equos quosdam multicolores, &
armiferos archistrategos, & quæ-
cunque alia ex eloquiis nobis sacræ
& formabiliter in varietate mani-
festatiuorum symbolorum tradita
sunt. Etenim valdè artificialiter
Theologia sacræ poëticis forma-
tionibus in non figuratis intelle-
ctibus vsa est, nostrum (ut dictum
est) animum reuelans, & ipsi pro-
pria & connatur. In reductione pro-
videns, & ad ipsum reformans
anagogicas sanctas Scripturas.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Ut non & nos, &c.

HIC incipit ostendere modum quo sacra
Scriptura vitur in traditione cælestium
hierarchiarum. In prima dicit, quod sacra Scri-
ptura vitur in descriptione cælestium hierar-
chiarum symbolis, non ut in eis sistamus. In se-
cunda ponit obiectiones quorundam in contra-
rium, ibi, *Si sui*. In 3. determinat, ibi, *Sed
veritatis*. Litera sic legatur. Diximus, quod di-
cendum est ad qualem veritatem oportet nos
ascendere per formas: & hoc ideo, *ut non &
nos eodem modo immundè*, id est, erroneè: su-
mitur enim hic pro immunditia intellectus, sci-
licet erroribus & ignorantis, scilicet quando
se vilioribus occupat quam finit sua perfectio.
Eodem modo dico *multis*, id est, sicut multi er-
rant, ut hæretici & Philosophi, sicut Platonici,
qui ponebant calodæmones & cacodæmones
cūc

esse animalia aërea. Et inde Apuleius dixit: Angeli siue demones sunt natura animalia, corpore aërea, loco caelestia, tempore perpetua. *Aestimemus caelestes & deiformes animos*, id est, intellectus Deo similes, scilicet Angelos. Et dicuntur Angeli animi siue intellectus: quia intellectus est eorum essentia. *Aestimemus dico quosdam eorum esse multipedes & multorum vultuum*: quod oporteret si per figuras traditas in spiritualem intelligentiam non ascenderemus, cum in Scripturis Angeli sic describantur. Ezech. 1. dicitur: Quatuor pedes vni, & quatuor facies vni. Et ne aestimemus eos formatos ad pecudalitate hominum, sicut dicitur Ezechiel. 1. & 10. quod similitudo quarti, scilicet bouis est similitudo Cherub. *Et ad bestialem imaginationem*, id est, similitudinem leonum, & ad speciem aquilarum cerno rostro. Ezechiel. 1. Et ponit huiusmodi descriptiones, vt desinibilior videatur error sic ponentium. Aut ne aestimemus effiguratos ad tripertitam commotionem alarum voluillium, sicut Isa. 6. dicitur: Seraphim stabant, &c. Et e imaginemur quosdam rotas igneas super caelum, Daniel. 7. Et ne imaginemur ethronos materiales, id est, lignacos vel similes, necessarios diuinitati ad recubitum. Dan. 7. Throni positi sunt, &c. Et ne imaginemur quosdam equos multicolores, id est, multorum colorum. Zacha. 1. Post eum equi varij & albi. Et ne imaginemur Angelos esse archistrategos, id est, principes equitum, armigeros, id est, arma portantes. Ioue 5. Vidit virum stantem contra se, & euaginatam tenentem gladium, perterritusque ad eum, & ait: Noster es, an aduersariorum? Quit ait: Nequaquam, sed princeps sum exercitus Domini. 2. Machabaeorum. 10. Et ne accipiamus quaeuicque alia tradita sunt nobis ex loquitiis, id est, sacra scriptura, sacre & formabiliter, id est, figuris, in varietate, id est, diuersitate, symbolorum manifestatiuorum, id est, manifestantium spiritalia. *Etenim valde*. Ostensio, quod inconueniens esset sistere in symbolis sacrae Scripturae, ostendit quod Scriptura vtitur eis conformando se nobis: & sic potest diuidi contra primam. Construe. Non est imaginandum sic esse vt Scriptura figuris describit. *Etenim*, id est, quia Theologia, id est, sermo de diuinis, id est, sacra Scriptura valde artificialiter, id est, congruè vsa est in intellectualibus non figuratis, id est, Angelis carentibus figuris, sacris formationibus, id est, figuratiuibus poeticis. Poeta enim, vt dicit Alpharabius in diuisione scientiarum, praue nit intellectum & rationem quibusdam significationis. Sed talibus vtitur sacra Scriptura, sacre, id est, vt per haec in sacra deducat. *Via est dico reuelans nostrum animum*, id est, aperiens velamen auferendo nostro intellectui reductione in spiritalia quae est per sensibilia, propria ipsi respectu Angeli, & comparati & reformans ad ipsum, id est, capacitati suae, sanctas Scripturas anagogicas, id est, sursum ductiuas ex sensibilibus formis.

DUBIA.

CIRCA partem istam occurrunt tria dubia: Primum, vtrum sit necessarium nobis describi spiritalia per sensibilia. Secundò, vtrum sint *D. Alber. Mag. In lib. de caelesti hierarch.*

describenda per corporalia nobilitata vel ignobiliora. Tertio, vtrum cognitio spiritalium per corporalia valde optime & artificialiter fiat.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod non oporteat nos duci in cognitionem Angelorum per corporalem similitudinem. Intellectus enim noster intelligit abstrahendo: quae igitur abstracta sunt, secundum se possunt optime intelligi: Angeli sunt tales: ergo ad eos intelligendos non indigenus corporalibus figuris.

2. Ad idem, Omnis cognitio fit per assimilationem cognoscentis ad cognitum: intellectus autem noster magis assimilatur spiritalibus essentis quam corporalibus, cum sit spiritalis & intellectualis: ergo magis ea cognoscit per se quam per corporalia.

3. Ad idem, Lumen corporale alteri potest vniri sine medio: lumen autem spirituale fortius est: cum igitur intellectus noster & Angeli sint quaedam spiritalia lumina, possunt coniungi sine medio.

Contra: Secundum Philosophum intellectus noster nihil est habens eorum quae intelligit ante intelligere: sed non potest species eorum quae intelligit accipere nisi à phantasia: ergo oportet, quod per phantasia quod est rerum corporalium, ducatur in intellectum quorumcunque.

2. Ad idem, Secundum Philosophum in libro posteriorum, omnis nostra cognitio ortum habet à sensibili: ergo de Angelis cognitionem accipere non poterimus nisi per sensibilia.

Solutio Dicimus, quod ad hoc quod intellectus noster intelligat, oportet quod informetur specie rei quae debet intelligi. Vnde & apud Philosophos dicitur informatio intellectus in cognoscendo incompleta. A substantia autem spiritalibus non potest accipere aliquam speciem qua informetur, quae faciat phantasia substantiam eius. Vnde cum non possit sine phantasia secundum conditionem huius vitae intelligere nisi ea quae sunt per essentiam in ipso, vt Deum, & se, oportet: in eius cognitionem deuenire per effectum, vt per motum, & per symbola quae sibi faciant phantasia: & concedimus rationes ad hoc.

Ad primum autem dicendum, quod est quaedam abstractio secundum distinctionem rationem, secundum quod mathematica sunt abstracta ratione tantum, spirituales autem substantiae secundum esse & rationem. Et est alia abstractio qua indiget intellectus in conditione cuiuscunque, & haec est vniuersalis à particulari, abstrahit enim vniuersalem lineam ab hac linea, & angulum ab hoc angulo.

Ad secundum dicendum est, quod cognitio non fit per assimilationem quae est in participando eadem qualitates, qualis est inter intellectum nostrum & Angelos, sed per illam quae consistit in informatione per speciem acceptam à re.

Ad tertium dicendum, quod licet lumen spirituale corporali simpliciter sit potentius, lumen tamen corporale simpliciter actiuum est, & ideo potest se multiplicare vsque ad aliud lumen. Intellectus autem noster, quo distinctam cognitionem de re accipimus, receptiuus tantum

eum, est & idem indiget recipere per aliquas species: & sic patet solutio.

C CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod per nobiliora, siue spiritalia, siue corporalia, melius cognoscuntur, ex quo sine medio non possunt cognosci. Omnis enim res magis cognoscitur per id quod ipsam magis representat. Cum igitur nobiliora magis representent ipsum Angelum, magis per illa cognoscitur.

2. Item, Sicut dicit Avicenna, intellectus in nobis est impressionem eius esse in nobis. Et Augustinus, idem dicit, quod in nobis operantur in intellectu nostro. Impressiones autem illæ spiritalia sunt. Cum igitur intellectus in nobis, sit ipsam cognosci à nobis, videtur quod per nobiliora & spiritalia magis cognoscatur.

3. Ad idem, Vnumquodque melius cognoscitur per effectum proprium quam per alienum. Cum igitur effectus Angeli in nobis sit spiritalis, videtur quod per spiritalia optime cognoscatur.

Ad oppositum: Intellectus noster nihil intelligit sine continuo & tempore, ut dicit Philosophus. Vnde si simplicitatem alicuius spiritalis substantiæ debeat accipere, assimilatur puncto quod in continuo accipit, cum tamen simplicitas spiritalis substantiæ non sit simplicitas puncti. Huiusmodi autem sunt corporalia. Ergo per ea optime intelligit.

Solutio. Dicimus, quod Angeli secundum suam substantiam magis representantur & melius cognoscuntur in re nobiliori, quam in re ignobiliore: quantum verò ad eorum officia, qualiter maxime traditur eorum cognitio in sacra Scriptura, melius cognoscitur per viliora materialia secundum proportionem ad actus proprios. Vel dicendum, quod licet secundum representationem melius cognoscantur per nobiliora, tamen secundum utilitatem cognoscuntur melius cognoscuntur per ignobiliora, de quibus non possumus est: mare, quod sint Angeli in rei veritate, sicut possemus de nobilioribus: & idem in hoc occasu errandi tollitur. Prima tamen solutio melior. Per hoc patet solutio ad obiecta.

D CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quod non sit congruissima cognitio nobis per sensibilia. Sicut enim dicit Augustinus. Ea quæ per suam essentiam sunt in anima, optime cognoscuntur à nobis. Huiusmodi autem non sunt sensibilia. Ergo cognitio per ea non est maxime congrua nobis.

2. Preterea, cognitio conclusionum certissima nobis est, quarum tamen acceptio non est per sensum; ergo huiusmodi cognitio non est nobis maxime congrua.

3. Ad idem, Philosophus in principio de anima dicit, quod scientia de anima, quia est certior & melior, debet esse ante scientiam de corpore: anima autem non est sensibilis sicut corpus; ergo cognitio sensibilibus non est certissima.

4. Ad idem, Idem non potest esse principium occultationis & manifestationis: dissimulando autem principium est occultationis; ergo Angeli non congruissime manifestantur nobis per corporalia dissimilia.

Solutio. Dicimus, quod cognitio potest dici magis congrua aut certà dupliciter, aut secundum conditionem cogniti, vel cognoscentis. Cognitio ergo per intellectualia est magis congrua secundum naturam ipsorum cognoscibilium. Secundum autem nostram naturam, qui sumus cognoscentes, minus: magis enim nobis est cognata cognitio sensibilibus. Vnde dicit Philosophus, quod intellectus noster se habet ad manifestissima naturæ, id est, secundum naturam, sicut oculus vesperilionis ad lumen solis. Si tamen sensibilibus perfectam cognitionem habere velimus, oportet accipere per intelligibilia, resoluendo substantias sensibiles in principia prima substantiæ, quæ secundum quod huiusmodi non sensibilia sunt.

Ad primum ergo dicimus, quod ea quæ secundum suam essentiam sunt in anima, optime cognoscuntur per se secundum eorum naturam, sed non secundum quod competit nobis.

Ad secundum dicendum, quod ipse loquitur de cognitione incomplexorum, quæ accipitur per species sensibiles, ex quibus etiam accipiuntur prima principia quæ per terminos cognoscuntur, per quæ etiam conclusiones sunt notæ.

Ad tertium dicendum est, quod cognitio animæ dicitur certior & prior in quantum est principium corporis talis: vnde & ibi subinfertur videtur enim esse principium quoddam animalium: sed tamen ipse intellectus se intelligit sicut & alia, ut dicit Philosophus, id est, per speciem suam quam accipit in speciebus rerum, quæ sunt apud ipsum, participantibus speciem eius prout intelligibiles factæ sunt. Vnde secundum nos eius cognitio est minus certa sensibilibus, licet in se magis.

Ad quartum dicendum, quod in quantum dissimili sunt, non manifestantur, sed in quantum habent similitudinem proportionaliter ad spiritalia in respectu ad proprios actus. Et idem Dionysius dicit, quod cognoscuntur in dissimilitudine simili.

Si autem cui videtur sacras quidem recipi compositiones tanquam simplicium in seipsis, ignotorumque nobis & incontemplabilem substantiam, inconuenientes verò æstimat sanctorum intellectuum in eloquiis sacras descriptiones, & omne sic dicere durum, hoc angelicorum nominum theatrum, & debuisse ait Theologos ad corpoream facturam vniuersaliter incorporabilem venientes propriis ea & quarum possibile cognatis & formare & manifestare figurationibus ex apud nos pretiosissimis & immaterialibus quoquo modo & supereminentibus essentiis, & non celestibus & deiformibus simplicitatibus

bus terrenas & nouissimas circumpositas multiformitates. Hoc quidem & nostrum sublimius futurum esset, & supermundanas manifestationes non deduceret in inconuenientes dissimilitudines. Hoc etiam in diuinas simul iniuste non iniuriam faceret virtutes, & æque nostrum non seduceret animum, in immundas se inferentem compositiones. Et fortassis etiam æstimabuntur supercaelestia leoninis quibusdam & equinis multitudinibus repleti, & mugitiua laudum oratione, & volatili Angelorum principatu, & animalibus aliis & materiis ignobilioribus, tanquam ad inconsequens & ignobile & passibile reclusa, dum describuntur per omnia deformes claræ manifestationum eloquiorum similitudines.

EXPOSITIO TEXTVS.

Si cui autem videtur sacras, etc.

A IN parte ista ponit obiectiones quorundam contra determinatum modum factæ Scripturæ in manifestando spiritalia, & supposito, quod spiritalia corporalibus sint describenda. Circa quod etiam primo in questione ponit quinque rationes, quod non debent figuris vilium tradi. Et prima est: quia nobiliora similia sunt eis: eo quod per huiusmodi res melius traditur. Secunda est: quia nobiliora nobiliores proprietates habent: vnde si talibus representarentur etiam nobis esset vilius acquirere nobiliores cognitionem de ipsis. Tertia est: quia videtur esse iniuria diuinis, similitudo ea vilibus rebus: & sic incurrimus quandam blasphemiam. Quarta est: quia per hoc in maiorem errorem deducimur, si credamus secundum veritatem esse sicut symbolicè dicitur. Quinta est: quia cum intellectu factæ Scripturæ non subit falsum, & literalis sensus est quem verba faciunt, videbitur literalis sensus factæ Scripturæ falsus: cum non ita sit ut verba significatur. Et ad hoc vltimum quia beatus Dionysius non soluit, dicendum quod non semper est literalis sensus quem verba faciunt, sed quem scribens intendit per verba, siue expressè id dicentia, siue per similitudinem.

B Litera sic legatur. Autem, id est, sed, aduersando his quæ dicta sunt, sicut, id est, alicui videtur, debere recipi quidem, id est, certè sacras compositiones, id est, figurationes quas scriptura de sacris confingit, tanquam substantiam, id est, D. Alber. Mag. In lib. de celesti hierarchia.

in se existentiam simplicium in seipsis, id est, in sua natura, quæ, id est, & ob hoc, ignotum & incontemplabilem per se ipsa, tanquam causam notat concessionis. Si quis hoc dico, concedat, verò, id est, sed æstimat sacras descriptiones in eloquiis, id est, in sacris scripturis, descriptiones, dico, sanctorum intellectuum, id est, Angelorum esse inconuenientes, ut dicitur. Nos ita soluemus. Et æstimat dico durum, id est, ineprum esse sic dicere, id est, omnem talem modum dicendi esse theatrum angelicorum nominum, id est, fabulosam inuentionem de nominibus quibus Angeli nominantur in sacra scriptura. Theatrum enim locus erat in quo recitabantur quedam fabulosa gesta quibusdam laruis. Et, sicut, id est, dicit Theologos venientes, id est, deuenientes ad corpoream facturam vniuersaliter incorporabilem, id est, ad faciendum corpora Angelis, qui omnino incorporei sunt, describendo eos, debuisse, scilicet Theologos & formare, id est, figurare, & manifestare ea, scilicet incorporalia figurationibus propriis, eis scilicet & cognatis, id est, similibus, quantum possibile est, scilicet formare ex essentiis pretiosissimis, id est, nobilissimis apud nos, id est, eorum quæ apud nos, scilicet sensibilibus, id est, celestibus ex corporibus. Et essentiis dico immaterialibus quoquo modo: non enim simpliciter immaterialibus, cum omne corpus ex materia & forma compositum sit: sed non habent materiam quæ sit in potentia ad esse, sicut est materia generabilium & corruptibilium, sed tantum ad vbi, vel situm, ut dicit Philosophus. Et supereminentibus, scilicet aliis corporibus & in natura & in situ. Air dico sic debuisse facere, & non aptare simplicitatibus celestibus & deiformibus, id est, simplicibus substantiis Deo similibus, scilicet Angelis, multiformitates, id est, figuras multarum formarum, terrenas nouissimas, id est, viles, circumpositas, id est, circumdantes vel circumuelantes sacros spiritus. Et in hoc tacta est prima ratio. Hoc quidem, scilicet si traderet per nobiliora corpora, & esset futurum sublimius nostrum, id est, ex hoc noster intellectus in sublimiora duceretur propter nobiliores proprietates in eis repertas, & non deduceret manifestatæ supermundanas, id est, in mundanarum rerum, scilicet Angelorum, qui supra mundum nostrum sunt, in dissimilitudines, id est, figuras dissimiles, inconuenientes, id est, non congruentes eis: & sic nobis vilius & illis esset decentius. Et in hoc facta est secunda ratio. Etiam hoc, scilicet per nobiliora figurare, non faceret iniuste, id est, indecenter, iniuriam in virtutibus diuinis, id est, in Angelos, qui dicuntur diuinæ virtutes. Videtur autem eis fieri iniuria, dum ignobilioribus comparantur. Et hæc est tertia ratio. Et hoc scilicet per nobiliora figurare, non seducerent æque animum nostrum, id est, intellectum, inferentem se, id est, præparatum se inferere propter admixtionem phantasiæ in mundanas compositiones, id est, erroneas figurationes, credendo esse in rei veritate quæ per similitudinem dicuntur: quando autem magis eis dissimilia inesse crederet, tanto magis erraret. Hæc est quarta ratio. Et fortassis, quia sic traduntur, etiam supercaelestia æstimabuntur repleti quibusdam multitudine leoninis & equinis. Primum Ezéch. 3. secundum 4. Regum 6. de multitudine equorum, qui circum-

stabant Eliseum, & Zacharia. 1. & repleti *virtutibus laudum oratione*, ad modum boum, propter hoc quod dicuntur ibi esse boues. Ezech. 1. & repleti *voluntati Angelorum principum*. Dan. 7. volauit ad eum Angelus, qui faciebat eum intelligere visionem. Et repleti *aliis animalibus & materiis ignobilioribus*, sicut thronis ligneis. Hæc dico æstimabuntur, *dum similitudines manifestantur in eloquiis*, id est, similitudines tradite in sacra Scriptura manifestante supercaelestia, *clare*, id est, aperte, *deformes*, id est, indecentes *per omnia*, id est, ex toto *describuntur*, id est, describuntur supercaelestia, *iniquam reclusa*, id est, redacta per circumpositionem formarum *ad insequentis*, id est, non conueniens eorum naturæ, & *ignabile*, id est, vile, & *passibile*, id est, ad res tales. Hæc autem ideo æstimabuntur, quia Scripturæ sacre non potest subesse falsum.

4. Sed veritatis, vt æstimo, inquisitione ostendit eloquiorum sanctissimam sapientiam in animorum celestium formationibus vtrumque valde prouidisse, ita vt neque in diuinis (si sic forsitan diceret quis) iniuriam faceret virtutes, neque nos in viles passibiliter infingeret imaginum humilitates. Quia quidem enim pulchrè procuratæ sunt informium formæ & figuræ carentium figuris, non vnâ causam dicit quis esse nostram analogiam non valentem immediatè in inuisibiles extendi contemplationes, & desiderantem proprias & connaturales reductiones, quæ possibiles nobis formationes prætendunt informium supernaturaliumque speculationum. Sed quia & hoc mysticis eloquiis est decentissimum per incòprehensibilia diuina enigmata occultare, & iniuriam multis ponere sacram abditamque supermundanorum intellectuum veritatem. Est enim non omnis sacer, neque omnium, vt eloquia aiunt, scientia.

DIVISIO ET expositio textus.

Sed veritatis, vt æstimo, inquisitio, &c.

A Hic incipit soluere postas obiectiones. Et diuiditur in partes duas. In prima soluit. In secunda solutionem probat, ibi. *Et hoc mysticis Theologis*. Prima adhuc in duas. Primo soluit reddendo vel ponendo causam quare sacra Scri-

ptura vitur ignobilioribus figuris in describendo spiritualia. In secunda soluit obiectiones, ibi. *Sed itaque & hoc intelligere*. Prima pars est de præfenti lectione. Et diuiditur in tres. In prima assignat causam ex parte sacre Scripturæ. In secunda ex parte ipsorum Angelorum, ibi. *Si autem deforme*. In tertia ex parte nostri intellectus, ibi. *Quia verò & nostrum animum*. Prima ergo causa: quia sacra Scriptura docet occultare spiritualia propter eos qui capere non possunt, & sic in eis materiam erroris iument. Circa hoc autem tria facit. Primum dicit præconclusa inconuenientia non sequi, quæ ad quos reducantur, scilicet ad iniuriam celestium, & defectum qui accidit nobis. Secundo quod non est tantum talis descriptionis causa, nostra impotentia, ibi. *Quia quidem enim*. Tertio ponit prædictam causam.

B Litera sic legatur. Sed aduersando obiectionibus supra positis, *inquisitio*, id est, subtilis indagatio veritatis ostendit, vt æstimo, id est, sicut certè scio, *sacratissimam sapientiam eloquiorum*, id est, sacre Scripturæ, *valde prouidisse vtrumque in formationibus*, id est, figurarumque celestium animorum, id est, intellectuum, scilicet Angelorum. Animus enim secundum Anselmum tripliciter dicitur, scilicet animositas, sicut dicitur in 3. de anima. In appetitu est desiderium & animus. Secundo modo ipsa concupiscentia, & ita dicitur etiam ipsa mens, sicut dicitur in Iob: Loquar quicquid animus mihi suggererit. Tertio dicitur motor animæ, vt cum dicitur, Facio hoc ex animo. Motor autem animæ est id quod in ea nobilius est, & hoc est intellectus, qui colligatur cum celestibus essentis: & ideo animi dicuntur. Prouidisse dico vtrumque, ita, scilicet vt neque faceret, scilicet Scriptura, iniuriam in diuinis virtutes, id est, Angelos: quia forsitan quis, id est, aliquis diceret sic, Scripturam iniuriam eis facere, & ita vt neque infingeret nos, ibi scilicet relinquens, in viles humilitates imaginum, id est, viles & infimas imagines, *passibiliter*, id est, sensibiliter tantum. Passibiliter enim dupliciter dicitur, id est, cum passione animæ, vt cum gaudio & humiliter, id est, secundum dispositionem partis animæ cuius est propriè pati in accipiendo obiectionem, & hæc est sensitiua potentia circa eius obiecta, vt probatur 7. physicorum. *Quia quidem*. Hic dicit, quod non est vna causa tantum huius descriptionis, dicens. Ideo non sequentur dicta inconuenientia: *causa*, id est, quia diceret quis, id est, aliquis, id est, posset sic dicere nostram analogiam, id est, nostram virtutem proportionaliter, *non valentem extendi immediatè*, id est, sine figuris medijs, *in inuisibiles contemplationes*, id est, in contemplationes inuisibilium & nostram analogiam, *desiderantem*, id est, exigentem, *reductiones*, in spiritualia, *propriis sibi & connaturales* scilicet per comparata, quæ scilicet reductiones prætendunt, id est, extendunt ad nos condescendendo nobis, *in formationes*, id est, figurarumque possibiles nobis, id est, iuxta virtutem nostram. Formationes dico *informium*, id est, quæ sine forma, id est, figura sunt, *que*, id est, & *supernaturalium speculationum*, id est, supernaturalium substantiarum existentium, scilicet Angelorum. Hoc dico, scilicet analogiam, non esse vnâ, id est, vnâ & solam causam: *quia quidem*, id est, quod pulchrè, id est, decenter

decenter sunt procurata à sacra Scriptura forma informium, id est, carentium formis. Forma & figura pro eodem hic in subiecto sumuntur, sed sub diuersa ratione. Figura enim dicitur in respectu ad exterius, scilicet prout terminat quantitatem: sed forma in respectu ad interius, scilicet prout dat aliquod esse figurato.

DUBIA

C HIC SVNT duo dubia. Primum quid sit extendi intellectum nostrum ad spiritualia, & quare sic dicitur, & non simpliciter ea accipere. Secundum est, cum ad accipiendum spiritualia per istam extensionem intellectus noster sit in potentia, quo agente reducatur in actum. Nulla enim potentia educit in actum: quia cum sibi semper esset praesens, semper educeret in actum. Vnde queritur, vtrum sufficiat ad hoc lumen intellectus agentis?

Dubium 1. CIRCÀ primum sic proceditur. In tertio de anima intellectus extenditur de speculatione in praxim, transeundo de vero in bonum: talis autem transitus non est hic: ergo non debet dici intellectus extendi ad illa.

1. Præterea, Non potest dici, quod dicatur extensio: in extensione enim intellectus oportet esse duos terminos, vt in extensione quantitatis assignat Euclides, vnde hoc transitur: sed sicut dicitur primo de anima, intelligentiarum duo sunt, scilicet practice, & ratio speculatiua. Nec iterum potest dici, quod dicatur extensio de corporalibus symbolis ad spiritualia: quia sic semper intellectus extenderetur, cum semper ex phantasmatibus intelligat spiritualia.

Solutio. Dicimus, quod intellectus dicitur simpliciter accipere illud quod accipit in actu ab eo in quo est in potentia, sicut à phantasmate quod est vniuersale in potentia, est vniuersale in actu: & hæc acceptio dicitur à Philosophis informatio: fides autem acceptio incomplexum. Sed aliquando accipit aliquid, in aliquo in quo non est in potentia, sed oportet vt illud procedatur, vt possit accipi aliquo modo in illo, sicut in figuris corporeis non sunt potentia spiritualia, vt simplici intuitu in eis possint accipi. Rota enim in quantum est quoddam sensibile, nunquam ducet in cognitionem alicuius Angeli siue proprietatis eius. Sed oportet vt spiritualia ad hæc deducantur & accipiantur per ea per similitudinem proportionis ad actus proprios: & ideo dicitur intellectus se extendi ad illa, per hæc ea cognoscens, & accipere ea simpliciter in istis symbolis.

Ad primum ergo dicendum, quod non sumitur hic extensio pro ea de qua loquitur hic Philosophus, sed de illa quæ dicta est.

Ad secundum dicendum, quod in ista extensione sunt termini, scilicet symbola ipsa, & spiritualia per symbola cognita. Philosophus autem ibi non ponit nisi terminos in quos procedit intellectus simpliciter accipiendo: quia hic est aut species rei per se quæ est terminus speculatiua, aut species cum intentione secundum quam mouemur ad fugiendum vel sequendum, & sic est terminus practice.

D. alber. Mag. in lib. de caelesti hierar.

Ad tertium dicendum, quod intellectus accipiendo vniuersale in phantasmate, accipit in actu quod est in eo, licet in potentia: si enim non esset vniuersale aliquo modo in ipso, non posset ab eo exire: sic autem non sunt spiritualia symbola: & ideo non est similis ratio.

CIRCÀ autem secundum sic proceditur. Videtur enim, quod lumen intellectus agentis sufficiat ad hanc extensionem: diuinitas enim quæ sit de somniis, sit per lumen intellectus agentis, vt dicit Philosophus, vbi videtur similis acceptio spiritualium per huiusmodi symbola: quia res significata non videtur esse in specie quæ ostenditur in somnio in potentia, vt simplici intuitu possit accipi, sicut quod pictis significat pluuiam: sed eadem virtus est potens in similia: ergo etiam ad dictam extensionem sufficit lumen intellectus agentis.

2. Ad idem, Sicut dicitur in 9. prima philosophia, omnis potentia completur per aliquem actum, alioquin frustra esset: agens autem intellectus proportionatus actus est respectu potentie possibilis intellectus: cum igitur intellectus possibilis sit in potentia ad accipiendam hæc spiritualia per symbola, videtur quod sufficiat intellectus agens ad reducendum illam potentiam in actum.

3. Ad idem, Sicut dicitur in tertio de anima, intellectus agens est quo est omnia facta. Si ergo spiritualia fiant in intellectu possibili, per agentem in eo possunt fieri.

Contra: Intellectus noster non potest nisi in ea quorum principia siue instrumenta habet penes se, cum omnis cognitio fiat ex aliquo primo noto: sed dispositiones spiritualium quæ traduntur in sacra Scriptura per symbola, non possunt reduci in principia quæ habet intellectus noster penes se, sed magis forte in contraria: ergo non potest deuenire in illa nisi iuuetur per aliquod extrinsecum.

2. Ad idem, Per lumen intellectus agentis non accipiuntur nisi ea per quæ deuenire possumus per complexionem syllogisticam probabilem, vel necessariam: sed sic non possumus deuenire in acceptionem spiritualium per symbola: ergo lumen intellectus agentis, &c.

Solutio. Dicimus, quod cognitio spiritualium secundum quod traduntur in sacra Scriptura per symbola, non potest reduci in principia rationis: & ideo intellectus agens non potest in illa. Non enim coniungitur primum vltimo nisi per medium: medium autem inter intellectum agentem & id in quod deducit, sunt principia: & ideo non potest in ea quibus sua principia non applicantur: sed oportet aduenire lumen diuinum & principia fidei, vt in spiritualia hoc modo deueniat, sicut etiam oportet irradiare propheta lumen diuinum ad cognoscendum futura, in quæ non potest intellectus agens: & concedo rationes ad hoc.

Ad primum ergo dicendum, quod diuinitas somniorum secundum quod reducitur in causas, signa, & effectus, habet ordinem ad principia intellectus agentis. In effectus quidem reducitur: in somniis enim apparent species rerum quas vidimus vigiliando. Ad signa, sicut quando videmur nobis gustare dulcia, tamen phlegmate decurrente ad linguam: sunt enim hæc

D
Dubium 2.

B 3. somnia,

omnia, signa dispositionis corporis. Ad causas quidem re. as siue proprias, quando quis non est sollicitus de propriis, magis percipit alienos motus, qui magis percipiuntur de nocte propter quietem animi & corporis, in quem imprimuntur huiusmodi motus ex effectu stellarum casualium aliquid in inferioribus, licet quandoque non eneniat, quia causa immediata aliter disponitur, superuenientibus aliis moribus: & sic aliquo modo reducuntur in principia rationis, sed non est similiter de acceptione spiritualium per symbola.

Ad secundum dicendum, quod possibilis intellectus non est in potentia ad dictam acceptionem secundum se, sed tantum ad illa quæ sunt in potentia in phantasmatibus, sed extenditur eius potentia per aliquod lumen superadditum ad ea, sicut terra non est potentia idolum, ad nihil enim est res in potentia, nisi quod potest educi de ea vno motore, vt dicitur in libro primæ philosophiæ: erat tamen potentia idolum cum receperat formam cupri: & p. d. prer hoc non sequitur, quod intellectus agens debeat educere talem acceptionem.

Ad tertium quod obicitur, quod intellectus agens est quo est omnia facere, & possibilis quo est omnia fieri, intelligendum est de his quæ per principia rationis accipi possunt, & non de omnibus simpliciter.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sed quia & hoc, &c.

Hic ponit causam quæ accipitur ex parte ipsius Scripturæ sacræ. Et est: quia sacra Scriptura intendit celare spiritualia à rudibus per dissimilia symbola: quia non possunt ea capere: & sic in eis errarent. Litera sic legatur. Ita potest quis dicere non solum prædictam causam esse talis descriptionis: sed quia & hoc est decens scripturæ mysticis eloquiis, id est, Scripturæ sacræ secreta continent: mystic enim eorum dicitur: occultare dumtaxat, id est, quæcunque spiritualia quæ participationes diuinorum sunt, per ænigmata, id est, obcuras figuras. Ænigma enim à Donato dicitur sententia obcuritate verborum. Mulura, vt mater me genuit, eadem mox gignitur ex me. Quandoque dicitur obsecra allegoria. 1. Cor. 13. Videmus nunc per speculum, & in ænigmate. Hic ergo ponitur pro qualibet obcuritate verborum. Ænigmata dico incomprehensibilia, à vulgo, & decens scripturæ est ponere veritatem supermundanorum intellectum, id est, Angelorum, qui sunt super mundum nostrum, inuisiam multis, id est, rudibus, vt ad considerandam eam viam non habeant, que, id est, & abditam, id est, abconditam, ne in ea errant. Et hoc probat. Etenim, id est, quia non omnis, homo est, facer, id est, sanctus cui talia debeant tradi. Marth. 7. dicitur: Nolite sanctum dare canibus. Neque omnium est scientia, de spiritualibus, vt aiunt eloquia, id est, sacra Scriptura. 1. Corinth. 8.

D V B I V M.

SED HIC est dubitatio. Viderur enim contradicere Hieronymus, qui dicit in prologo Bibliæ, quod sacra Scriptura idem per plana verba traditur, vt à simplicibus capi possit. Hic autem dicitur, quod apponuntur ænigmata ad occultandum eis veritatem spiritualium.

2. Præterea, Gregorius dicit, quod sacra Scriptura est fluuius, in quo agnus pediat, & elephas natat: & per agnum intelligit simplicem: ergo non est eis inuisa, vt hic dicit.

3. Præterea, Si ænigmata sunt incomprehensibilia, nec ipse potuit comprehendere: frustra ergo hic tradidit eorum notitiam.

Solutio. Dicimus, quod Dionysius intendit hic dicere de simplicibus infidelibus, qui non habent fidem, quæ dirigit in cognitionem spiritualium: & idem non potentes capere derident, sicut Montanus hereticus dixit Prophetas fuisse arreptitios: quia eorum verba conuolare nesciuit: & idem occultatur ab eis. Sed simplices fideles diriguntur per fidem: & idem per hoc non occultatur ab eis: & de his intelligit Gregorius & Hieronymus. Et sic patet solutio ad primum & secundum.

Ad tertium dicimus, quod non intellexit ea incomprehensibilia habentibus fidem. Vel si volumus facere vim in verbis, dicendum quod non dixit ea intelligi illa, sed incomprehensibilia: quia non possumus attingere spiritualia per terminos quibus eorum essentia concluditur, quod est proprie comprehendere secundum Augustinum, licet intellectualia aliquo modo attingi possint.

Si autem deformes imaginum descriptionis causas æstimauerit quis inhonestum, dicens referri sic turpes formationes deiformibus ac sanctissimis dispositionibus, sufficit ad hunc dicere, quomodo duplex est sanctæ manifestationis modus. Vnus quidem quasi consequens propter similes prouenientium sacrarum figurarum imagines. Alteri verò propter dissimiles formarum facturas in omnino inconsequens & indecorum formatus.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Si autem deformes, &c.

Hic ponit secundam causam ex parte ipsorum spiritualium. Et est talis: Verius dicitur de aliquo quod conuenit sibi vt significatur per verba, quam quod per similitudinem sibi conuenit: sed ea quæ affirmantur de ipsis Angelis,

Angelis, conueniunt eis per similitudinem, negationes verò vt per verba dicitur: ergo negationes magis verè conueniunt & dicuntur de eis: sed dissimilia magis relinquunt negationes, cum negationes à dissimilitudine cauentur: & ita congruentius describuntur per dissimilia. Circa hoc tria facit. Primum dicit duos esse modos tradendi spiritualia. In secundo astruit hoc ita esse per hoc quod ita est in diuinis, & quis modus verior sit, ibi, Itaque & colendam, &c. Tertio concludit propositum, ibi, Si igitur negationes. Circa primum iterum duo facit. Primum resumit inconueniens. Secundo incipit ponere modos, ibi, Sufficit ad hunc.

Litera sic legatur. Autem, id est, sed aduersatur causæ positæ, si quis, id est, aliquis æstimauerit deformes, id est, indecentes esse causas assignatas descriptionis imaginum, id est, quare describantur Angeli per imagines corporales, dicens debonestum, id est, inhonestum esse, hoc est, indignum, referri sic, id est, taliter vt scriptura facit, turpes, id est, indecentes formationes dispositionibus deiformibus ac sanctissimis, id est, Angelis dispositis in diuina sanctitate. Si, inquam, sic æstimauerit quis, sufficit ad hunc dicere, id est, sufficenter sibi sic responderetur, quomodo duplex est modus sanctæ manifestationis, quo manifestantur scilicet Angeli. Vnus quidem quasi consequens, id est, conueniens naturæ eorum, propter imagines sacrarum figurarum prouenientium similes, non simpliciter, sed secundum proportionalitatem, quæ est similitudo proportionum, & est ad minus in quatuor, vel tribus, vno in ratione duorum accepto. Et talis conuenientia est corporali ad spiritualia, sicut cum dicimus: sicut se habet rota ad motum in omnem partem, sic se habet Angelus ad obediendum Deo in omnibus. Non autem communicant in participando eandem qualitatem, in quo est similitudo. Consequens etiam quandoque dicitur aliquid, quod inest per prius vni, & per posterius alteri: & sic non accipitur hic, sed dicitur consequens quando describuntur Angeli per figuras prouenientes ex rebus in genere corporeo magis eis propinquas. Inconsequens verò quando describuntur per figuras rerum magis ab eis distantium. Alter verò, modus magis est formatus à scriptura, in omnino inconsequens, id est, remorum secundum naturam, licet secundum proportionem ad actum conueniant, & indecorum, id est, indecens propter eius vilitatem. Inconsequens dico propter facturam, id est, fictiones, formarum, id est, figurarum, dissimiles, id est, secundum naturam à rebus acceptas.

Itaque & colendam superessentialis diuinitatis beatitudinem, manifestatiuorum eloquiorum mysticæ traditiones, aliquando quidem vt rationem & intellectum & essentiam laudant, diuinam rationalitatem & sapientiam eius declarantes & verè existentem substantiam & eorum quæ sunt substan-

tiæ causam veram, & quasi lumen eam formant, & vitam vocant tantis mirabilibus formationibus castioribus manentibus, & materiales formationes excellere quoquo modo probatis, deficientibus & sic diuina ad veritatem similitudine. Est enim super omnem essentiam & vitam, nullo quidem lumine ipsam characterizante, omnique ratione & intellectu similitudine ipsius incomparabiliter derelictis. Aliquando verò dissimilibus manifestationibus ab ipsis eloquiis supermundanè laudatur, eam inuisibilem & infinitam & incomprehensam vocantibus: & quæ ex quibus, non quid est, sed quid non est, significatur.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Itaque & colendam, &c.

Hic probat ita esse in Angelis per hoc quod ita est in describendo Deum, de quo minus videtur propter sui dignitatem, quod per inconsequentia describi debeant. Et circa hoc tria facit. Primum ponit in Deo modum qui est per consequens. Secundum eum qui est per inconsequens, ibi, Aliquando vero. Tertio dicit quæ sit conuenientior, ibi, Hoc enim vt æstimo. Et vult dicere, quod quando dicuntur de Deo ea quæ magis sibi videntur conuenire: non tamen simpliciter sunt concedenda de ipso, sed supereminenter.

Litera sic legatur. Ex quo duplex est modus in spiritualibus, itaque & mysticæ traditiones manifestatiuorum eloquiorum, id est, sacra Scriptura tradita à Deo ad manifestandum diuina, abscondendo tamen illud quod supereminet ei, per quod signatur quia referri non potest. Traditiones dico laudant, id est, laudando describunt beatitudinem diuinitatis superessentialis, id est, quæ est super omnem essentiam. Laudant dico eadem, id est, certè aliquando vt rationem, non secundum quod constituit speciem hominis, quia sic per eam Deus non laudatur, sed prout dicitur causa rei, vt cum dicitur, quæ ratione factum est hoc, & vt intellectum & essentiam declarantes, tamen traditiones, scilicet rationalitatem diuinam, id est, quæ propria est sibi, & sapientiam eius, ita quod non alterius docens quod supereminenter ei conueniunt, & declarantes eam substantiam verè existentem, super alia verius, & veram causam substantiam eorum quæ sunt, id est, rerum omnium, & formant eam, scilicet beatitudinem quasi lumen & vitam.

1. Tim. 6. Psal 144. Rom. 11.

dicam vocat eam tantis, id est, tam altis mirabilibus formationibus, id est, figuracionibus diuine beatitudinis, quarum causas semper inquirere debeamus. Mirum enim est; cuius causa ignoratur, & tamen ad eam anhelatur. Formationibus dico manentibus carioribus, id est, immaterialioribus corporalibus figuris; id est, formationibus probatis per rationis iudicium, excellenter in tales formationes, id est, que fiunt per cor ora materialia, quoquo modo, non enim simpliciter eas excedunt: quia neutra sufficienter representant: propter quod & figura dicuntur. Formationibus dico talibus deficientibus, & sic id est, quamuis sic alta sint, a diuina similitudine: quia non omnino similes sunt, ad veritatem eius sufficienter representandam. Et hoc probat. Enim id est, quia est super omnem essentiam & vitam, nullo lumine characterizante, id est, distinguente, ipsamque id est, & omni ratione & intellectu incomparabiliter quia in infinitum de relictis a similitudine ipsius: non enim pertinent ad significandum ipsum ut est. Aliquando. Hic ponitur modus qui est per inconsequens, non per corporales figuras, sed per priuationes, que ab eo distant. Esse enim priuarum imperfectum est. Aliquando, inquam, sic laudant, ut diuinitas est, ergo, id est, sed aliquando beatitudo diuina laudatur. Hic mundant, id est, eminenter ab ipso eloquiis sacre Scripture manifestantur formationibus dissimilibus, id est, per manifestationes dissimiles sibi: quia per priuationes. Eloquiis dico vocantibus eam inuisibilem & infinitam & incomprehensibilem, & vocant eam per ea ex quibus non significatur quid est, sed quid non est, id est, per priuata. Et dico hoc ad differentiam positiuorum nominum, que dicunt quid est de ipso. Non enim sumitur hic quid est pro diffinitione, sed pro substantiali predicato: secundum quod predicatum in Deo potest esse: quia propter eius simplicem unitatem de ipso formari propositio non potest, ut probat Commentator in 11. prima philosophie. Omnia autem talia nomina substantia de ipso significant, preter relativa, que tamen non secundum accedens dicuntur.

Hoc enim, ut assero, potentius est in ipsa. Quoniam quidem, ut occulta & sacre dotalis traditio subintroduxit, hoc quidem non esse secundum quid eorum que sunt, eam vere dicimus. Ignoramus autem superessentialem ipsius & inuisibilem & ineffabilem infinalitatem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Hoc enim, ut assero, &c.

A Hic ostendit quis modus convenientior sit sibi, quia ille qui est per priuationes, propter vicinitatem ad negationes, que verissime dicuntur de ipso. Littera sic legatur. Enim, id est, quia, ut assero, id est, certe scio, hoc id est,

manifestare ipsum per priuationes, potentius est, id est, magis proprium in ipsa, scilicet beatitudine, quoniam quidem, id est, certe, nos dicimus eam vere esse non esse aliquid de numero eorum que sunt non esse secundum quid. id est, quantum ad rationem impositionis nominum que sibi conueniunt, & quantum ad id in quo excellenter se habet, ut traditio occulta & sacerdotalis subintroduxit, id est, vere nos negamus de ipsa res, sicut sacra Scriptura occultata figuris, tradita nobis a Deo, qui est summus sacra dans, occulte in nobis induxit. autem id est, sed nos ignoramus superessentialem & inuisibilem & ineffabilem infinalitatem ipsius. Quasi diceret in quantum non finit, excedit omnem essentiam secundum quod non conuenit sibi quod de eo dicitur, & remanet nobis ignoranter quid sit, scienter tantum quia est.

DUBIA.

Hic sunt tria dubitalia, Primum de eo quod dicit, quod ea que maxime videntur sibi conuenire, non sunt vera de Deo. Secundo, utrum per negationes magis certificatur. Tertio de quibus iam verbis que dicuntur in Glossa Maximi.

Circa primum sic proceditur. Videtur enim, quod dicta nomina; scilicet vita, essentia, sint vera de ipso. Sicut enim dicit Anselmus in prologo, quibuscumque simpliciter & omnino melius est esse quam non esse, ex his nominatur Deus: quia talia perfectionis, & esse perfectissimum est si reponendum: sed dicta nomina sunt huiusmodi, ut per se patet: ergo Deo vere conueniunt.

Ad idem, Vnumquodque verissime dicitur de eo cui primum inest: sed supra dicta primum in sunt Deo quam creaturis: ergo verius dicuntur de Deo quam de illis.

Ad idem, Id quod inest alicui soli, propriissime dicitur de eo: sed qui est, solius Dei nomen est: ergo verissime dicitur de eo: & tamen hoc dicitur similiter de essentia ut de aliis.

Præterea, Sapientia, vita, & huiusmodi figuris carent: ergo incongrue nominantur formationes diuinitatis, cum formatio pro figuracione ponatur. Solutio. Dicimus, quod in istis nominibus que de Deo dicuntur, est duo considerare, scilicet id cui imponuntur, & rationem impositionis, que est principium deueniendi in id quod significatur. Quantum igitur ad id quod significatur per nomen, per prius conueniunt Deo, in quo illud primum inuenitur. Ratio tamen impositionis familiarior est nobis. Imponentes enim hæc nomina respiciebant ad ea que apud nos sunt, sicut paternitas per prius est in Deo quam in inferioribus, modus tamen quo significatur, magis congruit inferioribus: & secundum hoc huiusmodi nomina non sunt vera de Deo, cum non sint in eo per modum quo significat natura, sed eminenter: unde ut rotum dicatur, oportet dici, Deus est essentia, propter id cui nomen imponitur, & non est essentia, propter modum significandi, sed est super omnem essentiam, propter eminentem modum ipsius.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod Anselmus intelligit ita dici de Deo quantum ad id quod significatur, & non quantum ad modum significandi.

Et similiter dicendum ad secundum, quod id cui imponitur nomen, per prius est in Deo, & non modus nominis.

Ad tertium dicendum, quod etiam hoc nomen, Qui est, quantum ad rationem impositionis non conuenit sibi, licet quantum ad id cui imponitur, propriissime sibi soli conueniat.

Ad quartum dicendum, quod huiusmodi nomina dicuntur formationes: quia conueniunt in hoc cura figuris, quod non totam rem expriment, sed secundum aliquid & incompletè.

Circa secundum sic proceditur. Videtur enim, quod Deus per negationes non magis certificatur: quod enim nihil ponit, nihil certificat: negatio est huiusmodi: ergo, &c.

Præterea, Sicut dicit Philolophus, affirmatio præcedit negationem, unde oportet, quod negatio affirmatione certificetur: sed per quod alterum certificatur, certius est illo: ergo oportet aliquam affirmationem præcognitam esse nobis ad certificationem negationis in diuinis.

Solutio. Dicimus, quod per rationem significandi, que est qualitas nominis, oportet nos deuenire in cognitionem significationis. Unde cum ratio talis remoueat a Deo, non restat aliquid per quod deueniamus in significationem rei prout ei conuenit: & ita remanet nobis ignotum quid sit, sed scimus, quod non est huiusmodi ut significatur: scimus tamen quia est, quod non comprehendimus, sed confuse attingimus, intelligentes quod in infinitum supereminet illis que apud nos sunt. Et ideo dicitur in libro de causis, quod causa prima est super intellectam & rationem, propter eius esse supremum. Et propter hoc dicit Damascenus, quod qui est, non significat quid est, sed pelagus substantie infinitum: quia significat de illo supereminenti infinito, quia est, nihil determinans circa ipsum nostro intellectui, sicut nec visus aspicientium mare ad aliquid certum determinatur. Et per hoc patet, quod negationes de Deo certæ sunt nobis, quia simpliciter de ipso verificantur: affirmationes autem incertæ sunt.

Ad primum ergo dicendum, quod negatio que est extra genus, nihil certificat: sed negatio in genere certificat: etsi enim non ponat aliquid, relinquit tamen aliquid esse, licet non dicat quid illud sit.

Ad secundum dicendum, quod de re alicuius esse totum comprehenditur, aut quia habet terminos, aut quia est terminus, sicut punctus, qui propter simplicitatem non potest diffiniri nisi negatiue. Negatio scitur per hoc quod comprehenditur id quod per negationem relinquitur, sive sit vnum, ut in simplicibus, sive plura, ut in compositis: sed id quod relinquitur per negationes in Deo, non possumus comprehendere: & ideo negationes in ipso non sunt certæ per aliquam affirmationem. Vel sicut dicit Rabi Moyses, per negationem acceptam

in genere magis ac magis appropinquatur ad cognitionem Dei, separando ipsum ab aliis: unde utitur eis loco differentiarum diuisuarum, cum positiuas habere non possumus, propter eius simplicitatem: & ideo dicuntur negationes magis certificare, sed hoc non est ad propositum.

Circa tertium sic proceditur. Videtur enim, quod insufficienter loquatur Maximus in verbis istis: Infinitus est Deus, quia non succumbit diffinitioni. Damascenus enim assignat plures modos quare infinitus dicitur: quia non finitur, neque comprehensione, neque diffinitione, neque tempore, neque loco. Ergo insufficienter assignat causam infinitatis solum ex diffinitione.

Obicitur etiam de eo quod sequitur, Diffinitioni vero non succumbit: eo quod diffinitiones ex affirmatione contextuntur: affirmationes vero de Deo incompactæ sunt, tanquam mentientes: secundum hoc enim videtur, quod possit Deus habere diffinitionem in se, licet non quoad nos, cum affirmationes apud ipsum de ipso vere sint, licet non sint a nobis comprehensæ.

Ad primum dicendum, quod non finiri diffinitione, est causa quare non finitur aliis modis: quia enim non habet terminos essentia, non habet terminos in tempore, nec in loco: unde per primum intellige consequentia.

Ad secundum dicendum, quod licet affirmatio simpliciter sit incompacta de ipso quoad nos tantum, complexio tamen diffinitionum que exigitur ad diffinitionem, est incompacta simpliciter & quoad nos. Et est duplex causa quare non diffinitur Deus. Una: quia simplex est, & diffinitio exigit plures partes essentia: unde simplicia, ut punctus, negatione describuntur. Alia causa est: quia est finis omnium, & finis secundum Philolophum non est finitus: unde non est finitus terminis infra quos eius essentia concludatur, quod exigitur in diffinitione.

Si igitur negationes in diuinis vere sunt, affirmationes vero incompactæ, obscuritati arcanorum magis apta est per dissimiles formationes manifestatio. Et nunc itaque non turpes replent cælestes ornatus eloquiorum sacre descriptiones, dissimilibus eos formarum factoris manifestantes, & per has ostendentes materialibus simul omnibus supermundalium excellentias. Quia verò & nostrum animum reducunt magis dissimiles similitudines, non assero quemquam bene sapientium contradicere. Per quidem enim pretiosiores sacras formationes consequens est seduci, auriformes

Dubium 2.

Dubium 1.

8.

auriformes quasdam æstimantes cælestes essentias, & quosdam viros fulgureos, decora indutos vestimenta, candidum & igneum innocuè respergentes: & quibuscunque aliis similibus imaginatis formis Theologia cælestes figuravit intellectus. Quod quidem ne paterentur qui nihil visibilibus bonis altius intelligunt, sanctorum Theologorum restitutiua sapientia, ad indecoras dissimilitudines mirabiliter descendit, non concedens materiale nostrum in turpibus imaginibus remanens quiescere: purgans verò sursum ferens animæ, & suggerens deformitatem compositionum, tanquam neque iusto, neque vero probante esse, neque valde materialibus, quia sic turpibus similia secundum veritatem sunt supercælestia & diuina spectacula. Sed itaque & hoc intelligere oportet, nihil eorum quæ sunt, esse vniuersaliter boni participatione priuatum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Si igitur negationes, &c.

A Hæc concludit propositum in Angelis per hæc quæ dicta sunt de Deo. Litera sic legatur. *Sigillatim* ut ostensum est, *negationes in diuinis sunt vera, simpliciter vera*, id est, sed *affirmationes incompatibiles* id est, non simpliciter veræ. Nota, quod compactè est verum quod sic est verum ut significant verba, & incompatibè, quod sic non est verum, sed fortè alio modo. Et ideo negationes in Deo dicuntur compactæ, affirmationes vero incompatibiles. *Manifestatio per formationes dissimile*, his quæ describuntur per eas, *est apta*, id est, congrua magis, quia magis relinquunt negationes, *obscuritati arcana*, id est, sublimium, secretorum, scilicet cælestium. *Itaque & nunc*, id est, in proposito *sacra descriptiones eloquiorum*, id est, sacra Scripturæ, *non replent ornatus ælestes*, id est, angelicos, *turpes*, id est, turpibus figuris, ex quo turpes efficiantur. Descriptiones dico *manifestantes eos*, scilicet ornatus, *falsis*, id est, fictionibus *formarum* id est, figurarum dissimilibus eis. Et descriptiones dico *ostendentes* per has *facturas ex cælestibus supermundanum*, id est, Angelorum, *similibus in uicinis similibus*, acceptis: in hoc enim

quod per dissimilia describuntur, certum est eos superponi omni animali.

Quia verò. Hic ponit tertiam causam ex parte animi nostri acceptam, & est talis. Sic auferretur à nobis occasio erroris, quo possemus æstimare Angelos esse nobilia corpora si per ea deiciberentur. Litera sic legatur. Posuimus duas causas. *Verò*, id est, sed *non æstimo quemquam bene sapientem contradicere*, hoc scilicet quod *dissimiles similitudines magis reducunt animum nostrum*, id est, intellectum in spiritualia, non finentes nos stare in ipsis propter maximam dissimilitudinem. Et hoc pro causa subiungit. *Enim*, id est, quia *consequens*, id est, vicinum est, *est quidem*, id est, certe *seduci*, id est, decipi *per sacras formationes*, id est, figuras *pretiosiores*; id est, à nobilioribus sumptas. *Seduci dico æstimantes supercælestes essentias*, id est, Angelos, *quosdam esse auriformes*, id est, similes auro, quia aurum pretiosum, & *quosdam viros fulgureos*, id est, lucentes, *indutos decora vestimenta*, & *respergentes candidum & igneum innocuè*, id est, habentes splendorem ignis sine nocumento adustionis. Hæc enim videntur satis decentia eis apud illos qui non intelligunt nisi corporalia, cum ista sint in genere corporalia. *Quod quidem scilicet sic leduci*, *ne pateantur rudes qui nihil intelligunt altius visibilibus bonis*, quia talibus occasio esset errandi, *sapientia sanctorum Theologorum*, id est, tradita à sanctis Patribus Theologis, scilicet sacra Scriptura, *restitutiua*, id est, restituens vnumquemque intellectum in veritatem, prout possibile est ei, *descendit ab altitudine spiritualium*, *ad dissimilitudines indecoras*, id est, turpes, *mirabiliter* sic ut eius causam semper miremur. *Sapientia dico non concedens materiale nostrum*, id est, intellectum nostrum, qui materialis dicitur propter admixtionem phantasmatum, *quiescere, remanens in turpibus imaginibus*, id est, ex turpibus rebus sumptis, credendo simpliciter esse vera, nihil ultra querendo. *Verò*, id est, sed *sapientia priuans ab erroribus, sursum ferens animam*, id est, intellectum qui animam in spiritualia ducit, & *suggerens*, id est, ostendens ei *deformitatem talium compositionum*, id est, figurarum, *tanquam neque probante*, sapientia, *iusto*, id est, dignè Angelis, *neque vero in se*, scilicet Angelos esse huiusmodi, *neque probante*, sapientia scilicet, id est, approbante, *quia supercælestia & diuina spectacula*, id est, Angeli supercælestes & Deum spectantes, *secundum veritatem sunt similia valde materialibus sic turpibus*, quibus symbolicè comparantur.

Sed videtur, quod magis sit consequens seduci per dissimilia: quia sicut dicit Philosophus, maior est error æstimantis tria esse mille, quam ea esse quatuor: ergo quanto magis distantia creduntur eadem, tanto magis erratur. Et dicendum, quod Dionysius loquitur supposita idemitate, quæ valde dissimilia non sinit dicere eadem: causa enim apparentiæ idemtitatis est similitudo.

*

DIVISIO

DIVISIO ET
expositio textus.

Sed itaque & hoc intelligere oportet, &c.

B Superius posuerat instantiam ad obiectiones supra positas, assignans causas propter quas inconuenientia non sequuntur, in parte ista incipit soluere obiectiones. Et est solutio sua hæc: quia cum nihil sit expers participatione boni, vnumquodque quantumcumque vile videatur, habet nobiles proprietates quibus spiritualia potest representare. Et diuiditur ista pars in tres. In prima ponit dictam solutionem. In secunda manifestat exemplis, ibi, *Et enim furor, &c.* In tertia redit ad solutionem, concludendo eam ut manifestam ex dictis, ibi, *Est itaque, &c.* In prima parte tria dicit. In prima dicit, quod nihil est priuatum vniuersaliter participatione boni. Secundo probat per auctoritatem, ibi, *Siquidem eloquia*. In tertia concludit propositum, ibi, *Cum ergo*. Litera sic legatur. Posuimus causas propter quas prædicta inconuenientia non sequuntur, sed quia restat soluere ad obiectiones, *itaque &*, id est, etiam oportet *intelligere hoc*, nihil de numero eorum quæ sunt, esse priuatum vniuersaliter, id est, in toto participatione boni.

DUBIA.

C CIRCA hoc duo sunt dubia. Primo, utrum verum sit quod dicit. Secundo quid sit participatiue bonum.

Dubium 1. CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod aliquid sit priuatum vniuersaliter participatione boni: malum enim concretè accipiendum aliquid est, sed in quantum huiusmodi non participat bonum, cum ex hoc sit malum quod recedit à bono: ergo aliquid vniuersaliter est priuatum participatione boni.

2 Ad idem, Quæcumque carent perfectione quæ est ex fine, carent omnino participatione boni. Vnde dicit Philosophus, quia in mathematicis non est bonum, quia non est ibi finis: sed materia caret omni perfectione quæ est ad finem, alioquin non esset receptiua omnium formarum: ergo omnino caret participatione boni.

3 Ad idem, Quicquid præcedit aliquid, potest intelligi sine illo: sed ens est ante bonum, quia informatur per illud, quia ut dicitur in libro de causis, ens est per creationem, bonum vero per informationem: ergo potest intelligi in quantum huiusmodi sine bono. Quod etiam patet per Boetium in libro de hebdomadibus, ubi dicit, quod si per intellectum separatur paulisper bonum à prima causa, erunt quidem entia, sed non erunt bona: ergo ad minus secundum intellectum erit aliquid priuatum omnino participatione boni.

4 Ad idem, Bonum (ut dicit Auicenna) est eductiuum actus à potentia: potentia igitur sine actu nullo modo participabit bonum: & hoc etiam videtur per Aristotem in 9. ubi dicit, quod potentia neque est bona, neque mala: &

secundum eam neque sumus boni, nec mali.

5 Si dicatur, quod sicut dicit Augustinus, malum coalescit in bono, & ita non vniuersaliter priuatur boni participatiue. Contra: Aut illud bonum in quo coalescit malum, est sibi oppositum, aut non. Si non, ergo non est bonum simpliciter, cum non sit oppositum omni malo. Si est sibi oppositum, tunc non potest saluari in illo: quia oppositum non saluat, sed destruit suum oppositum.

6 Præterea, sicut beati carent omni malo, ita videtur, quod damnati careant omni bono: & ita videtur falsum dicere.

Solutio. Non vniuersaliter priuari participatione boni, non solum dicitur quod non caret omnibus particularibus bonis, sed etiam quod non caret omni modo participandi bonum, qui duplex est: quædam enim participant bonum simpliciter, quæ habent perfectionem ex fine, prout quierat motum agentis: quædam vero participant bonum secundum quid, quæ sunt in potentia ad bonum cum ordine ad aliud. In tali enim potentia est aliquo modo bonum, sicut forma aliquo modo est in materia, & educitur ab ea, cum non sit simpliciter ab extrinseco ab illa, scilicet materia, quæ non est tantum ut recipiens potentiam ad ipsam formam, sed habet ordinem ad illam, & educitur ad actum vno motore. Et similiter differentia est in genere. Et huiusmodi habent vel participant illud bonum secundum quid, ad quod sunt in potentia simpliciter. Nihil autem est quod altero dictorum modorum non participet bonum.

Ad primum ergo dicimus, quod malum etiam secundum quid participat bonum, illud scilicet quod simpliciter priuatur relinquendo ordinem in subiecto ad illud, & non soluit subiectum, aliter enim non esset malum sibi sed priuaretur eo quod non est naturam habere, sicut per malum culpæ priuatur bonum gratiæ, relinquatur tamen capacitas gratiæ, quæ est bonum naturæ, quæ licet per quodlibet peccatum minuat, quia semper est minus habitus ad gratiam, non tamen potest tota tolli, cum sit infinita ex parte subiecti, sicut & quælibet alia potentia passiva, sicut etiam in natura, quantumcumque elongetur materia à forma, auferendo dispositiones etiam in infinitum, manet tamen ordo ad formam. In damnatis etiam non tollitur ordo ad gratiam, quod enim dicuntur non capaces gratiæ, hoc est propter confirmationem in malitia ex immobilitate diuinæ sententiæ.

Ad secundum dicendum, quod materia prima etiam participat bonum secundum quid ad quod habet ordinem: vnde dicit Augustinus, quod est bona, quia capax boni.

Ad tertium dicendum, quod finis prout quierat desiderium agentis, dat omnibus dispositionem canendi, & ideo efficiens agit habens necessariò bonum ex respectu finis. Et ideo dicit Augustinus, quod in quantum Deus bonus est, sumus: & in quantum sumus, boni sumus. Oportet enim in causato relinqui dispositionem causæ in quantum eius causa est: & ideo bonum necessariò consequitur res. Si autem separatur per intellectum à causâ, cum non sit

si aliquid inducens bonum, separabitur à rebus per intellectum: hoc autem impossibile est ita esse, licet posset intelligi. Dionysius autem loquitur prout res sunt in sua natura, non in intellectu.

Ad quartum dicendum est de potentia ut de materia prædictum est.

Ad quintum dicendum, quod bonum illud in quo coalescit malum, scilicet ordo ad bonum, non opponitur sibi secundum id quod est, sed solum secundum actum, vel finem, id est, si reducat ad actum, erit sibi contrarium & ordinatum ad contrarium finem: hæc autem oppositio non est secundum rem, sed secundum rationem tantum: unde nihil prohibet in tali opposito aliquid coalescere.

Ad sextum dicendum, quod Deus prior est ad piis miserendum quam ad malos puniendum: unde semper punit citra condignum, & præmiat ultra condignum: unde non tenet similitudo. Vel dicendum, quod si priuarentur omni bono, priuarentur etiam sensu & cognitione & ordine ad bonum, & sic non punirentur pœnis nisi priuatione boni ad quod essent ordinati: & hoc melius eis esset, sicut dicitur in

Math. 6.

Euangelio: Bonum illi esset si natus, &c. & ideo in hoc misericorditer cum eis agitur & non iuste.

Dubium 2.

CIRCA secundum sic proceditur. Philosophus in quarto topicorum dicit, quod participare est participari rationem suscipere, suscipiendo illud ut partem substantiæ suæ: sic autem non participatur bonum, cum Boëtius in lib. de hebdomadibus diuidat bonum per participationem contra bonum per substantiam: ergo bona non participatur ab his quæ non per substantiam sunt bona.

Solutio. Dicimus, quod non dicitur hic participatio boni quia recipiatur in substantia ut pars essentiæ, sed quia habet secundum participationem rationem boni, bonum enim secundum vniuersalem rationem quietat omne desiderium, siue proueniat ex appetitu naturæ, vel sensus, vel rationis, vel intelligentiæ: & sic est solum in Deo in quo est omnis desiderabilis perfectio eminenter. Secundum participationem verò rationem quietat alicuius desiderantis, & hoc dicitur participare bonum.

9.

Gen. 2.

Si quidem, ut eloquiorum veritas ait, omnia bona valde. Est ergo ex omnibus intelligere bonas speculationes, & inuisibilibus & intellectualibus ex materialibusque formare dictas dissimiles similitudines, altero modo intellectualibus habentibus, quæ sensibilibus aliter distributa sunt. Etenim furor in irrationabilibus quidem ex passibili motu inest, & omnis irrationabilis est repletus furibundus eorum motus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Siquidem, &c.

Hic probat per auctoritatem dicens: *Siquidem*, id est, certe, *ut ait veritas eloquiorum*, id est, sacre Scripturæ. Gen. 3. *Omnia sunt bona valde*, Super quo dicit Augustinus: Bona sunt quæ condidit Deus etiam singula: simul verò vā dē bona, quia ex eis consistit admirabilis pulchritudo vniuersitatis. Et dicitur hic vniuersitas ordo, qui est ad vnum in partibus vniuersi, ut in exercitu ad ducem. *Ergo ex omnibus rebus, siue nobilibus, siue vilibus, est, id est, contingit intelligere speculationes bonas*, id est, no:iles & congruas spiritualibus propter bonum repertum in eis, congruas scilicet *inuisibilibus & intellectualibus*, scilicet Angelis, qui non videntur corporali visu, sed intellectuali, *que*, id est, & contingit decenter *ex materialibus*, scilicet corporibus *formare spiritualibus similitudine: dictas dissimiles*. Dicitur enim similitudo dissimilis quandoque materialiter à dissimili re sumpta, & sic sumptis supra. Quandoque verò dicitur formaliter, ut hic sumitur, quando scilicet est eadem qualitas: & sic est similitudo: habet tamen dissimilem modum in diuersis, ut quando accipitur idem modus in oppositis qualitatibus, ut in Euangelio: Fili recordare, quia recepisti bona, &c. quia vterque intense recepit, licet opposita. Et sic se exponit, subdens: formare dico dissimiles similitudines *intellectualibus habentibus altero modo ea quæ aliter sunt distributa*, id est, attributa *sensibilibus*, quia diuersimodè habent quod eis attribuitur. Et hoc manifestat exemplis subdens: *Etenim furor*. Et diuiditur in tres secundum tria exempla quæ ponit. Secunda, ibi, *Eodem modo concupiscentiam*. Tertia, ibi, *Sed & ipsam*. Circa primum vbi ponit exemplum de furore, duo facit. Primum ostendit qualiter inest irrationabilibus, unde transfumitur. Secundò qualiter attribuitur Angelis, ibi, *sed in intellectualibus*.

Litera sic legatur. Dicimus, quod formare similitudines aliter inest vtriusque. *Etenim*, id est, quia furor, qui secundum Gregorium, est ira accensa, unde est actus irascibilis, *inest irrationabilibus* secundum naturam licet participent secundum quid rationem, *ex motu*, extra agentis *passibilis*, id est, passionem inferente, siue vere, siue secundum estimationem. Unde dicit Philosophus quod ira est appetitus contrarij doloris propter apparentem estimationem. Et sic tangitur eius origo. *Et*, id est, etiam *motus eorum furibundus*, scilicet rationabilium. Hic motus dicitur interior motus irascens. Et dicitur furibundus quasi impetuosè ductus, tales enim potius aguntur, siue ex natura, ut in brutis, siue ex passione illata, ut in hominibus, quam agant, ut dicit Damascenus. Agere enim rationis est, & eorum qui ex ipsa sunt, cum sit libera & domina suorum actuum. Motus dico *repletus omni irrationabilitate*, id est, in toto priuatus ratione, quia non sequitur eam, licet quandoque audiat.

DUBIUM

D V B I V M.

C SED VIDETUR, quod male diffiniat furor. Furor enim non solum inest irrationabilibus, sed etiam nominibus: ergo videtur insufficienter loqui diffiniens ipsam prout est in hominibus tantum, maxime cum dicat, omnis irrationabilitatis repletus.

1 Ad idem, Conuenit distinguit duplex irascibilitas, scilicet brutalis & humana. Humana autem est in ratione ut ratio est. Dicitur furor autem actus irascibilis est. Ergo est in rationabilibus in quantum huiusmodi: sic idem quod prius.

3 Ad idem, Sicut dicit Damascenus, malum demonis est furor irrationabilis: demon autem substantia intellectualis est: ergo furor non tantum in irrationabilibus est.

4 Ad idem, Virtus cum sit bona qualitas, non est nisi rationis perfectio, sed sicut dicit Philosophus in ethi. furor quandoque fortitudinis est, inducens illud, Virtutem immitte furori, furor in virtutem erige. Ergo furor non semper est in irrationabili.

Solutio. Dicimus, quod huiusmodi vires, irascibilis & concupiscibilis, non possunt esse de essentia rationis: quia omnia quae sic sunt in ratione, sunt separata a materia & organo corporali. Passio autem non est nisi circa materiam, nec alteratio: unde non potest esse in his quae sunt de essentia rationis, sicut dicitur in 7. Physicorum, quod addiscens non alteratur, sed perficitur. In diffinitione autem irae si diffinitur materialiter, accipitur organum, quia dicitur accensio sanguinis circa cor: si formaliter, passio, Ira est appetitus, &c. Et ideo non possunt esse partes rationis, sed sunt partes sensitivae potentiae quantum ad appetitum. Et hoc dicit Philosophus & Damascenus. Participat tamen aequaliter rationem ut audientiam ipsam, & propter hoc dicit furor qui est actus irascibilis, esse irrationabilem. Et eadem ratio est de concupiscibili.

Ad primum ergo dicendum, quod licet sit in hominibus, non tamen in quantum rationem habent, sed secundum vires irrationabiles, secundum essentiam.

Ad secundum dicendum, concedendo quod distinctio illa falsa est: unde & a nullo Auctore inuenitur.

Ad tertium dicendum, quod furor non proprie inest demonibus, sed secundum similitudinem dissimilem.

Ad quartum dicendum, quod Philosophus non intelligit, quod furor sit fortitudo quae est virtus: sed quia furiosus quandoque propter collectionem spirituum facit actus fortis, scilicet inuadere hostes quos primo timebat, non tamen virtuosè. Unde

Philosophus ibidem ponit

quinque modos fortitudinis non

verè.

*

D. Alber. Mag. in lib. de caelesti hierar.

Sed in intellectualibus altero modo oportet irascibile intelligere, declarans, ut aestimo, eorum virilem rationabilitatem, & immanem quietem in diuinis & immutabilibus fundamentis. Eodem modo concupiscenciam quidem esse dicimus in irrationabilibus inconsultam quandam & materialem ex naturali motu aut consuetudine in mutabilibus incontinenter ingentam passibilitatem, & irrationabilem corporalis voluptatis continuitatem, simul omne animal compellens in secundum sensum concupiscibile.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sed in intellectualibus, &c.

Hic ostendit quomodo furor in spiritualibus aliter accipitur, dicens: Sed oportet intelligere irascibilem, id est, furorē: sumitur enim hic pro actu, ut responderet praedictis: altero modo, id est, opposito, in intellectualibus, id est, Angelis, declarans, id est, significans, ut aestimo, id est, certe scio, eorum, scilicet Angelorum, rationabilitatem, non secundum quod est differentia hominis, sed secundum quod dicit potentiam cognoscendi rationabilia, virilem, id est, non emolitam. Et declarans quietem, id est, constantiam eorum, immanem, id est, non manentem ab executione vindictae, sicut dicitur immanis persecutio. Vel inconsolabilem, alia translatio, id est, non expectantem consolacionem, quin vindicet diuinas iniurias. Vel immittem, alia litera, ita tamen quod non priueretur virtus mansuetudinis, quae semper est in eis, secundum quandam habitum vitiosum quo quis ex quadam mollitie pusillanimitatis cessat a propulsandis iniuriis. Quietem dico in fundamentis diuinis & immutabilibus id est, quiescentes fundati in diuinis sententis immutabilibus. Quasi diceret, quod furor in eis significat quandam fortitudinem ad vindictam non precipitem, sed regularam a diuina sententia: & sic in utriusque furor significat non quiescentem motum ad vindictam, sed in istis precipitem, in illis cum ratione. Eodem modo. Hic ponit secundum exemplum de concupiscencia. Et primo ostendit qualiter est in irrationabilibus. Secundum qualiter est in Angelis, ibi, Cum vero dissimiles.

Litera sic legatur. Sicut furor aliter est in utriusque, ut dictum est, eodem modo quidem, id est, certe nos diuinus concupiscenciam in irrationabilibus esse quandam passibilitatem, id est, passionem ad quam habiles sumus, inconsultam, id est, non sequentem consilium rationis, & materialem, & quan

* Immanem, vel inconsolabilem, vel immittem.

C

& quantum ad obiectum & quantum ad subiectum, *ingentam* id est, ortam intra nos, *incontinentem*, id est, per incontinentiam. Ingentam dico ex naturali motu tendentem in veneras delectationes, non regulatam ratione. Aut ingentiam ex mala consuetudine similitum actuum. Et declarantes eam esse *continuitatem voluptatis corporalis*, id est, confirmationem quandam in talibus, *irritabilem*, id est, non sequentem rationem. Voluptatis dico *compellentis*, id est, quadam vehementia trahentis *omne*, id est, totum, *animal in concupisibile secundum sensum*: quia corporalis delectatio est circa sensibilem animam, ut dicit Philosophus: & similiter delectatio non est nisi circa gustum & tactum, ut dicit Auicenna. Vnde alia animalia in his solum delectationem querunt.

D V B I A.

B SED CIRCA hoc est dubitatio. Sicut concupiscentia est inconsulta, ita & furor, cum omnis malus sit ignorans, sicut dicit Philosophus. Cum igitur de furore non dixerit esse inconsultum, nec de concupiscentia dicere debuit.

2 Præterea, Quod ex natura est, non est vituperabile, sicut dicit Philosophus in ethicis: sed concupiscentia est vituperabilis: ergo non est ex natura.

3 Præterea. Continuitas non exigitur ad concupiscentis incontinentiam: vno enim vel duobus actibus efficitur quis incontinens: ergo male posuit in eius diffinitione continuitatem: quia incontinens secundum Philosophum melior est luxurioso. Incontinens enim vult quidem continenter agere. Hoc non manet in eo quod vult tractatus concupiscentia: vnde & incontinens dicitur non parens menti. Luxuriosus autem vltro se offert voluptati. Ergo non est vniuersaliter verum, quod voluptas compellat totum animal: quia in incontinentate ratio & voluntas contradicit.

So utio. Dicendum ad primum, quod secundum Philosophum, iracundus similatur ei qui audit legem, male autem vtitur legibus: ex hoc enim quod iniuriam recogitat, dicit sibi rario, quod vindictam non per se, sed per iudicem debet habere & moderatè: sed hoc non sequitur, imò ipse per se vindictam querit & vltra debitum, & idè non penitus inconsultus est: talis enim audit consilium rationis, sed non sequitur illud. Incontinens verò similis est ei qui non audit legem: ex quo enim afficitur concupiscentia, non cogitat de aliqua lege, cum nulla lex sit ad concupiscendam: & idè speciali ratione inconsultam eam dixit.

Ad secundum dicendum, quod concupiscentia dicitur esse in nobis ex naturali motu prout natura in nobis est corrupta magis ad delectabile venereum & gulæ quam ad alia: quia coniunguntur his per quæ saluatur natura secundum speciem vel secundum individuum: & idè natura magis prona est ad ista: huiusmodi enim passiones conuascuntur nobis: & oportet nos habere ad ipsas, secundum Philosophum, sicut sapientes plebis ad Helenam, fugiendo scilicet. Quod etiam Apostolus dicit 1. Cor. 6.

Fugite fornicationem.

Ad tertium dicendum, quod non sumitur continuitas pro continuitate temporis, sed pro quadam continuitate soliditatis: propter enim facile mobilem dispositionem ad voluptates, non dicitur quis incontinens.

Ad quartum dicendum, quod licet in incontinente & quolibet alio concupiscente sit quandoque aliquid remurmurans, tamen ex quo concupiscentia subintravit, non finit remurmurare actu: & idè dicitur à Dionysio, totum animal impellens.

Cum vero dissimiles similitudines intellectualibus circumponentes concupiscentiam eis circumformamus, amorem diuinum ipsam intelligere oportet, super rationem & intellectum immaterialitatis, & inflexibile & non indigens desiderium, superessentialiter castæ & impassibilis contemplationis, & ad illam puram & sublimissimam claritatem, & inuisibilem & formissimam pulchritudinem æternæ, veræ & inuisibilis societatis. Et veluti potentiam excipit quidem in sufficientia & in conuersibilitate, & à nulla affligitur virtute, per inconfusum & immutabilem diuinæ pulchritudinis amorem, & vniuersalem reuocationem in id quod verè est appetendum. Sed & ipsam irrationabilitatem & insensualitatem quidem in irrationabilibus animalibus, aut in animatis materiis defectum rationis & sensus propriè vocamus. In immaterialibus autem & intellectualibus essentis sanctè & decenter supereminentias earum, ut supermundalium confitemur nostram transitoriam & corporalem rationem, & materialem, & alienatum in corporalibus animi sensum excellentes.

EXPOSITIO TEXTVS.

Cum verò dissimiles, &c.

Hic ostendit qualiter concupiscentia dicitur de Angelis dissimilitudine, dicens. Ita dicitur concupiscentia in irrationabilibus, verò, id est, sed, cum, id est, quando nos circumponentes intellectu.

intellectualibus, scilicet Angelis dissimiles simili
ruditer, id est, dissimiliter acceptas, circumforma-
mus eis, scilicet Angelis concupiscit etiam, id est, cir-
ca eos figuratiōem ponimus per modum dissi-
milis similitudinis, oportet ut vere intelliga-
mus nos intelligere ipsam, scilicet concupiscen-
tiam, amorem diuinum, qui est desiderium super
rationem et intellectum, id est, excedens ea. De-
siderium dico immaterialitatis similitudinis, scilicet di-
uina, respectu cuius omnia materialia sunt: vel
immaterialitatis diuinae, quae est super rationem
rationalium, & intellectum intellectualium, &
inflexibile ab eo quod desiderat, & non indigens
propter carentiam eius quod desiderat, contra
plurimam superessentialiter casta, id est, superessen-
tialis diuina virtute castigante animum ab im-
mundis desideriis, & impassibilis, id est, impassibi-
les reddentis: sicut enim contemplatio diuini-
tatis vnit nos, ita & permanentes facit reducen-
do in vnum & immobile: & desiderium tendens
ad illam claritatem, scilicet diuinitatis, non enim, quia
tenebrae in ea non sunt: & sublimissimam, quia
rationem, naturam, & cognitionem excedit: &
ducens ad pulchritudinem fornicationis, id est, for-
mantem se in nobis, & inuisibilem corporali viu-
tute. Pulchritudinem dico fornicationis, id est, vniōis ad
Deum, aeterna, id est, indeficientis: quia aeterni-
tatis participes facit: & vere, quia in hoc est
delectatio & perfectio intellectualis substantiae.
Sed quia huiusmodi, vel quia aliae pulchritudi-
nes non sunt vere in se, nisi in quantum ve-
ritatem sortiantur, ab ista etiam praedictum deside-
rium ex ipso, id est, accipit, id est, accipere facit à
desiderato, veluti potentiam quandam, id est, virtu-
tem quandam amoris, quae retineri potest. Vnde
Chrysostomus: Magnum amor igne feruentis,
nec eius imperium aliquis sustinere potest. Excipit
dico in sufficienter, & inconvertibiliter, id est,
& ista potentia: nulla virtute affigitur, id est,
perturbatur. Vnde Cant. vltimo: Aquae ultra
non poterunt extinguere charitatem. Excipit
dico per amorem diuinae pulchritudinis inconfusum,
id est, terminatum propria ratione amari, & non
mixtum alieno inordinato amori. Confusum
enim dicitur non terminatum, vel inordinate
mixtum. Et haec duo faciunt ad magnitudinem
& paritatem amoris: quod enim non sub-
terminata ratione boni amatur, minus amatur. Et
amorem dico immutabilem propter firmam ad-
haesionem. Et excipit per universalem reuocatio-
nem colligendo sparsim in id quod vere est apre-
tendum, scilicet in Deum, ut maxime ametur, ni-
hil praeter ipsum amando. Augustinus in libro
confessionum: Minus te amat, qui aliquid te-
cum amat. Est igitur hoc commune utriusque,
quod ferunt quodam impetu in amatum: sed
in hoc differunt, quod Angeli casti feruntur in
diuinam pulchritudinem, & summa adhaesione:
irrationabilia vero incontinenter in materiales
& sensibiles voluptates.

D V B I V M

B. HIC DVBITATUR. Nihil (ut dicit Augustinus) desideratur nisi cognitum: ergo non videtur desiderium esse supra rationem.
2. Praeterea, Cum desiderium sit rei non habentis, id est, in libro de celestibus hierarchia.

bita, per quod differt ab amore, semper est ex
indigentia: ergo videtur esse oppositum in ad-
iecto quod dicitur, non indigens desiderium.
Ad primum dicendum, quod dicitur esse su-
pra rationem & intellectum, non quia non cog-
noscatur desideratum, sed quia non sequitur ra-
tionem extendendo se supra id quod rationis
est: desiderat enim & diuinus amator vnit Deo,
non attendens reuerentiam quam ratio dicitur.
Vnde Bernardus super illud, Oculum me, &c.
dicit: Habere reuerentiam o sancta anima ad ad-
tandum forsitan, non oculandum. Turpe vero
desiderium deficit a eo quod rationis, vilitati-
bus se subdendo.
Ad secundum dicendum, quod desiderant
continuitatem eius quod habent: non enim
totum simul habent: & ideo desiderant quod
habeant alio modo quam habent: & hoc est de-
siderium non animum, tollens vero fastidium:
& ideo dicitur non indigens.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sed & ipsam irrationabilitatem. Hic ponit
tertium exemplum de irrationabilitate & insensua-
litate. Et primum ostendit qualiter est in aliis.
Secundo qualiter in Angelis, ibi, In autem im-
materialibus. Litera sic legatur. Dicitur est fa-
ctorum & concupisceniam diuersimode esse in
Angelis & animalibus: id est, nos proprie voca-
mus in se, scilicet anima enim & ratio, ut dicitur quidem, id
est, certe in irrationabilibus quantum ad irratio-
nabilia, & in materialibus insensibilibus, quantum ad
insensibilia, defectum rationis, quoad vnum, &
sensum quoad alterum. Autem, id est, sed nos di-
cendo praedicta, in essentialibus immaterialibus & in-
tellectualibus, id est, Angelis, & sensum, scilicet non
erronee, & decenter eis superentendimus earum, id
est, essentialium super rationem & sensum, ut su-
permundanum, id est, tanquam super mundum
nostrum existentium. Nos dico excellentes no-
stram rationem, ut scilicet, id est, quae transiit de
vi rationali non prolato terminone, vel de prin-
cipis in conclusionem per inquisitionem, &
corporalem, in parte spiritum ad se trahentem, ut
in aliud per se motum transeat & materiam, id
est, materialibus organum utentem ad forman-
dum se in alium, & sensum alienatum, id est, transi-
tu in alium, in corporalibus animalibus, id est, exi-
stentem propter corporalia organa, ut dicitur:
vel sensum quantum ad inueniabilia, materialium,
quia non separatur a materia ut ratio: alienationem,
id est, distributum in animis corporalibus, id est,
spiritibus corporeis per quos defectus sensus &
morsus à corde. Vel animi corporales sunt ani-
mae sensibiles quae sunt actus corporeis, in qui-
bus sunt distributi sensus. Dicuntur ergo mate-
rialia irrationabilia & insensibilia, ut deficientes à sensu & ratione, immaterialia autem ex-
cedentes utrumque.

D V B I A.

HIC SVNT duo dubia. Primum, verum Angeli
sint excedentes rationem & sensum. Secundo de
quibusdam verbis in Glossa Maximi.
CIRCA primum videtur, quod non sint ex-
cedentes rationem & sensum. Sicut dicit Boetius.
B 2

tius, quicquid potest virtus inferior, potest & superior: cum igitur anima nostra quæ infra Angelum est natura, habeat sensum & rationem, videtur quod Angeli non excedant, sed etiam habeant.

2 Præterea, Gregorius in homilia de epiphania vocat Angelum rationale animal: omne autem animal rationale habet rationem & sensum.

3 Præterea, Ratio autem dicit naturam, aut potentiam consequentem naturam. Si naturam, videtur non excedi ab Angelo, cum perfectio naturæ inferioris sit etiam in superiori, licet non sit in ea ut virtus actus. Propter hoc non potest dici quod excedat, sicut nec nos excedimus bruta. Si vero dicitur potentiam, sic iterum dupliciter dicitur, aut secundum quod se habet ad cognoscendum contingentia, & sic non deest Angelo, cum melius nobis habeat contingentiam cognitionem: aut prout se habet ad ordinandum principia in conclusiones probabiliter vel necessarid, ut dicit Isaac, quod ratio est faciens decurrere causam in causam, sic etiam non deest Angelis, imò melius nobis huiusmodi ordinationes perficere possunt: ergo non debent dici excedere rationem.

Solutio. Dicimus, quod dupliciter potest accipi cognitio fluxibilitatis materiæ, aut ex accommodatis materiæ, aut ex accommodatis ab ipsa, secundum id quod in pluribus inuenitur, & nullius est proprium: & sic causatur cognitio probabilis. Item cum omne per accidens reducatur ad per se, & raro ad frequenter, & frequenter ad semper, non per essentiam, cum vnum non possit fieri aliud, sed sicut ad causam: quia ubi deficit semper, incidit frequenter: & ubi deficit frequenter, incidit raro: & ubi deficit per se, incidit per accidens, ut docet Philosophus in sexto prima philosophiæ, si cognoscatur varietas materiæ reducendo ad primum per se necessarium, sicut ad motum cæli, erit cognitio cæta & necessaria: quia dicitur in quo deficit necessarium, & incidit frequenter & probabilis: & ubi iterum deficit frequenter, incidit per accidens siue raro. Et ista cognitio cum sit superior, est in Angelis. Alia vero quæ est inferior, est in nobis ipsis. Et sic eminentius cognoscentes contingentia quorum est potentia rationis, excedunt rationem prout est potentia in nobis. Similiter etiam excedunt rationem, prout est natura: secundum enim quod aliqua participant aliquid vnum, reducuntur in causam vnam, sicut omnes homines habent vnam causam in eo quod homines, & animalia in quantum huiusmodi, & ulterius omnia entia, secundum quod huiusmodi: veruntamen à superiori naturata eminentius participatur, sicut in vita communicant Angeli, homines, bruta, & plantæ. In Angelis dico est causa vitæ & lux perfecta in intelligente, id est, quidditate simplici: sed intellectus noster non patet in hoc, sed accipit cum continuo & tempore: & sic oritur ratio in umbra intelligentiæ, & sensus in umbra rationis, in quantum retinet cognitionem, sed non abstrahendo ab appenditiis materiæ: & in eius umbra oritur anima vegetabilis, quæ nullam cognitionem retinet. Et sic Angeli excedunt rationem & sensum.

Ad primum ergo dicendum, quod virtus supe-

rior habet quod habet inferior, sed eminenter.

Ad secundum dicendum, quod dicitur Angelus animal, non ut participans naturam animalis, sed prout virtutes eius sunt in ipso eminenter.

Ad tertium dicendum, quod Angelus habet rationem eminenter, & secundum quod est potentia, & secundum quod est natura. Secundum quidem quod est natura: quia non consistit perfectio vltima naturæ eius in ratione prout est in nobis in quibus oritur ex defectu ab ipso, & propter hoc excedit naturam rationis, sicut & ratio sensum, licet non excedamus nos participantes cum secundum quod perfecta ratio est, qualiter non habent Angeli. Potentiam etiam excedunt: quia & contingentia sciunt, & primam eorum causam, & deducere possunt causam in causam, sed sine transitu inquisitionis deueniendo de notis ad ignota.

CIRCA secundum. Videtur, quod modus locutionis Angelorum qui ponitur in Glossa Maximi, sit falsus. Dicit enim sic: Nos quod rationabile est representamus per organum linguæ, & vocis affectum, verberantes aërem cum eo quod est discretibile: & termo transfertur in audientium aures, ex corpore nimirum ad corpus, quemadmodum & sacer ait Basilius in sermone, qui est de *Attende tibi*. Illic autem, scilicet in Angelis, non sic, sed in incorporalitate consistit res in alterutros accedentes & discedentes, omni sermone expressis alterutrosque sensus speculantes nuntii disputant quodammodo per silentium verbi communicantes alterutris. Accessus autem & recessus corporum est. Ergo non videtur Angelis conuenire.

2 Præterea, Si dicatur accessus & recessus per appropriationem substantiarum secundum firum, tunc impotentiores erunt nobis, qui distantibus loqui possumus: illi vero non nisi propinquantes.

3 Præterea, Non comprehenditur nisi quod sub comprehendere est. Vnus igitur non comprehendit quod est à libero arbitrio alterius, cum non sit sibi cognitum liberum arbitrium illius, sed soli Deo. Ergo non poterit illud cognoscere nisi per aliquod medium deducatur ad ipsum ab eo cuius est conceptus: & sic videtur falsum dicere, quod per silentium sibi communicant.

4 Si dicatur, quod per præsentiam intuetur illud, ut dicere videtur, tunc cum semper sibi sit præsens, semper intuetur illud & cognoscit: & sic prius non cognitum, nec postea cognoscet.

5 Præterea, Si non innotesceret vni conceptus alterius per aliquid emissum ad accipientem, sed intueno per præsentiam tantum, magis diceretur visio quam locutio: oportet enim transferentes similitudinem seruari.

6 Item hoc esset contra Glossam 1. Corinthiorum 13. quæ dicit, quod loquuntur sibi nutibus & signis. Et sic non solum intueno per præsentiam, Basilius etiam sic dicit, quod nutibus sibi innotescunt, licet non nutibus corporis. Item Damascenus dicit, quod tradunt sibi mutuo suas intelligentias nutibus sine voce prolato sermone. Ergo non solum per præsentiam ex accessu & recessu.

Solutio. Dicimus, quod ad locutionem in nobis tria concurrant, simplex conceptio, ordo ad

ad proferendum quod concepimus, applicatio ad instrumenta corporis quibus formetur vox, ut deferatur per aures audientis. Auferentes igitur ab Angelis vicinum, quod ignobilitatis est, da. imus eis duo prima. Quandiu igitur id quod est sub libero arbitrio eorum, manet in simplici conceptione, non percipitur ab alio: sed quando ordinatur ad alterum, tunc incipit esse notum. Sed si queratur, quomodo deuenit ad alterum, cum nihil emittatur de vno in alium? Dicendum secundum Auicennam, quod sicut in intellectu possibili nostro fluunt formæ ab intellectu agente, de quo conuertuntur ad ipsum, quo fluunt omnes formæ etiam secundum ipsum, & non habent formas à phantasmatis. Sed quicquid sit de hoc quantum ad cognitionem viæ, hoc certum est, quod in futuro anima non intelliget accipiendo à phantasmate, sed conuertendo se ad Deum, per influxum luminis eius ad ipsam sicut formæ intelligibiles in ea. Et sic est in Angelis modo. Vnde lumen diuinum irradians omnes, sine quo nullus posset aliquid concipere, est medium in quo vnus percipit conceptionem alterius, ordinatam ad ipsum, conuertendo se ad prædictum lumen.

Ad primum ergo dicendum, quod ordo conceptionis vnus ad alterum, & conuersio eorum ad vnum lumen, dicitur hic accessus & recessus: nec etiam dicitur situalis propinquitas substantiarum. Per quod patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod non potest comprehendere quod est sub libero arbitrio alterius, nisi per conuersionem ad vnum lumen, postquam iam ordinatum est ad ipsum.

Ad quartum dicendum, quod non est sibi sola præsentia, sed ordo & conuersio quæ dicta sunt: & in hoc habet similitudinem cum auditu & locutione, & non solum cum visu. Per quod patet solutio ad quintum.

Ad aliud dicendum, quod ordo & conuersio quæ dictas, sunt nurus & prolatus sermo: signum verò est species intelligibilis ordinata ad innotescendum alteri.

12. Est itaque non dissonas formare cælestibus formas & ex vilibus materiae partibus. Quoniam & ipsa ex verè bono subsistentiam possidens, per omnem sui materialem dispositionem imagines quasdam intellectualis pulchritudinis habet: & possibile est per eas reduci ad immateriales primas formas dissimiliter (ut dictum est) similitudinibus acceptis, & eisdem non similiter, compactè autem & pulchrè in intellectualibusque & sensibilibus proprietatibus diffinitis.

EXPOSITIO TEXTVS.

Est itaque non dissonas, &c.

Hic concludit solutionem, & manifestat eam per exempla dicens: *Itaque ex dictis non est dissonum, id est, incongruum formæ formæ, id est, figuræ cælestibus, id est, Angelis, & id est etiam ex vilibus partibus materiae, id est, ex rebus vilibus materiæ sortientibus: quoniam & ipsa, scilicet materia possidens subsistentiam, id est, esse ex verè bono, id est, Deo, habet quasdam imagines, id est, figuræ pulchritudinis intellectualis, scilicet Angelicæ per omnem materialem dispositionem sui, id est, quacunque forma disponatur: & per eas, scilicet materiæ figuræ possibile est reduci ad primas formas immateriales, scilicet Angelos. Et dicuntur formæ non quasi foris manentes disponendo materiæ vel subiectum, sed actiue, quia animos informant: vel quia multum habent de actu, & parum de potentia, propinquantes ei qui est purus actus sine potentia. Reduci dico similitudinibus dissimiliter acceptis, ut dictum est, & in exemplis manifestatum: & reduci dico eisdem proprietatibus non similiter diffinitis intellectualibus & sensibilibus: quia non secundum vnâ rationem diffinitam insunt vtri que. *Aurem, id est, sed compactè, id est, ordinatè, & pulchrè, id est, decenter diffinitis, scilicet in vniuersis.**

Hæc mysticos Theologos inuenimus, non solum cælestium dispositionum declarationibus mirabiliter circumformantes, sed ipsis aliquando diuinis manifestationibus. Et aliquando quidem ipsam ex luminibus pretiosis laudant, ut solem iustitiæ, ut stellam matutinam, in animum sanctè orientem, & ut lumen incircumvolutè & inuisibiliter resplendens.

Malach. 4.
Apo. 22.

DIVISIO ET
expositio textus.

Hæc mysticos Theologos, &c.

In parte ista probat positam solutionem per locum à maiori, per hoc scilicet quod in describendo diuinam maiestatem scriptura vtitur similitudinibus dissimilibus, quod multò magis hoc potest fieri in Angelis. Et diuiditur in tres partes. In prima manifestat, quod talibus similitudinibus vtitur Scriptura in descriptione dei atis. In secunda reperit colligendo quod dixerat, ibi, *Sic omnes Theosophi.* In tertia concludit propositum, ibi, *Nihil ergo inconsequens.* Circa primum tria facit. Prmo ostendit, quod describitur Deus ex nobilibus corporibus. Secundo ostendit, quod ex mediis, ibi, *Aliquando verò*

ex mediis. In tertia, quod ex infimis, ibi, *Aliquando autem ex nouissimis*. Litera sic legatur. Dixit, quod Angelis adaptat Scriptura formas similitudinibus dissimiliter acceptis, nec est mirum: quia etiam nos *inuenimus Theologos*, id est, tradentes diuina, *mysticos*, id est, veritatem figuris occultantes, esse *circumformantes*, id est, adaptantes figuratiter, *hec*, scilicet similitudines dissimiles *declarationibus celestium dispositionum*, id est, ordinum. Et dicuntur Angeli caelestes, vel quia caelestibus præficiuntur à Deo, & secundum Philosophos qui ponunt eos mouere orbem, & secundum Augustinum qui dicit, quod quidam eorum obsequuntur Deo administrando nobis, quidam verò in mouendo nubes & cæli orbem: vel quia locus ille inter alia corpora magis eis comperit. Vnde dicit Damascenus, quod Angeli sunt loco caelestes. Et Philosophus dicit in libro de celo & mundo, quod Philosophi & omnes qui consentunt Deum & virtutem eius, posuerunt cælum locum spirituum. Vel etiam quia eorum ministeria in celo distinguuntur: licet enim Deus vbiq; sit, tamē in cælis magis apparet eius bonitas, vbi communicat eam per gloriam, hic verò per gratiam. Non solum dico circumformantes Angelis, *sed aliquando &c.*, id est, etiam *ipsi manifestationibus diuinis*, vel *de thearchicis*, id est, de diuino principatu. Theos enim Deus, archos princeps Græcè dicitur, & quidem, id est, certè *aliquando Theologi laudant ipsam*, scilicet deitatem, id est, laudando descriptibuntur *ex luminibus pretiosis*, id est, nobilibus naturæ, scilicet supercaelestium corporum. Laudant dico *ut solem iustitiae*. Malachia vltimo: Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiae. Et hoc ideo: quia ad amorem iustitiae incalere facit, & ad eius vias illuminat. Et aliquando laudant, *ut stellam matutinam orientem in aëre sancte*, id est, sanctificando ipsum. Et in hoc tangitur ratio dicti: quia cum aliquis auferte nititur tenebras culpæ, incipit ipsum illuminare inhabitando per gratiam. Apoca. 2. Dabo illi stellam matutinam. Et laudant illum aliquando *ut lumen resplendens in circumuolue*, id est, non motu circulari vt sol, sed immobilis manens cuncta lumine suo replet, *inuisibiliter*, scilicet visu corporali, in quo dat intelligi lucem symbolicè dici de Deo, licet August. contrarium dicere videatur, dicens quod non similiter dicitur Deus lux vt lapis, sed vnum propriè, alterum per similitudinem: æquiuocè enim accipit lucem pro spiritali, non corporali. Ioan. 1. Erat lux vera. Et 8. Ego sum lux mundi.

14. Aliquando verò ex mediis, vt ignem innocuè splendens, vt aquam vitalis plenitudinis datricem, & symbolicè dicendum, in ventrem subeuntem, fluminaque redundantem immensurabiliter refluentia. Aliquando autem ex nouissimis, vt unguentum suauē, vt lapidem angularem. Sed & bestialem formam ipsi circumponunt, &

leonis & pantheræ specialitatem coaptant, & pardalincam vestiunt, & visam sauentem. Addam verò & quod omnium vilis esse & magis singulare visum est, quia & vermibus specie ipsam seipsam circumformantem diuina sapientes traderunt.

EXPOSITIO TEXTVS.

Aliquando verò, &c.

Hic ostendit, quod significatur Deus ex mediis corporibus, scilicet igne & aqua, quæ recedunt à nouissimis participando proprietates cæli, scilicet lucem, quantum ad ignem, & diaphanum quantum ad aquam. Dicitur enim in secundo de anima, quod participant istæ proprietates secundum quod est eis quædam natura communis cum superiori corpore: sed ignis magis accedit ad naturam eius: & ideo habet lumen in actu: est enim species & actus aliorum. Dicit ergo: Non solum ex prædictis laudant eum: verò, id est, sed aliquando ex mediis, vt dicentes eum *ignem splendens innocuè* Deute. 4. Deus noster ignis consumens est. Et laudant aliquando eum *ut aquam datricem vitalis plenitudinis*, id est, plenariè influentem vitam. Alludit ei quod dicitur Ieremias 2. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, id est, vitam dantis. Et laudant ipsum *symbolicè dicendum subeuntem in ventrem*, id est, qui symbolicè dicitur subire in ventrem, id est, in affectum per amorem; vt spiritalis refectio, *quam*, id est, & *redundantem*, id est, diffundentem *flumina*, id est, gratiarum dona, *refluentia*, id est, procedentia in luos actus *immensurabiliter*. Ioan. 7. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent.

D V B I V M.

SED VIDETUR hoc falsum: quia Ioan. 4. dicitur de Christo, quod non ad mensuram dat sibi Deus spiritum; vbi dicit Glossa, quod cæteris datus est ad mensuram: non ergo immensurabiliter refluunt. Ad quod dicendum, quod actus excentes à gratia, quia de talibus loquitur hic, dupliciter possunt considerari, aut secundum substantiam actus, aut secundum formam gratiæ. Secundum substantiam actus in solo Christo infiniti sunt: quia actus eius non solum est humanitatis, sed personæ diuinæ: & ita semper remanet infinitus: quia ab infinita potentia procedens. In aliis verò non possunt esse infiniti secundum substantiam, cum procedant à virtute finita, sed secundum formam gratiæ, infiniti quodammodo dicuntur. Dicitur enim gratia infinita: quia coniungit infinitè distantia: & quia meretur infinitum bonum, ipsum scilicet Deum, licet ipse habitus gratiæ in essentia finitus sit, habet enim hoc in quantum est similitudo bonitatis diuinæ.

EXPOSI

EXPOSITIO TEXTVS.

Aliquando autem, &c.

Hic ostendit quomodo figuratur Deus ex infimis, scilicet terrestribus corporibus dicens: *Autem*, id est, sed aliquando Theologi laudant Deum *ex nouissimis*, id est, vilibus corporibus, laudantes eum *ut unguentum suauē*. Cant. 1. Meliora sunt vbera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Et laudant eum *ut lapidem angularem*. Isaia. 28. Ecce ego mitram in fundamentis Sion lapidem angularem, &c. & id est, etiam *circumponentes ei*, scilicet Deo bestialem formam. Osee. 13. Bestia agricindet eos. *Et coaptant ei*, scilicet Deo specialitatem, id est, speciem leonis & pantheræ. Osee. 5. Ego quasi leana Ephraim, & quasi carulus leonis domui Iuda. Et secundum septuaginta translationem qua vtuntur Græci, habetur, sicut dicit Hieronymus in Glossa: Ego quasi panthera Ephraim. Et iterum, *vestiunt eum*, scilicet Deum *pardalincam & visam sauentem*, id est, has imagines ei circumponunt. Osee. 13. Sicut pardus in via Aegyptiorum, occurram eis quasi vltra taptis carulis. *Addam verò quod visum est esse vilis omnium*, id est, omnibus, & magis singulare, quia sapientes diuina traderunt ipsam, scilicet deitatem circumformantem seipsam specie vermibus. In Psal. Ego sum vermis & non homo. Et ideo dicitur singulare: quia inducitur in persona Dei hoc de se dicentis: vel quia singulariter sacra Scriptura tam vilibus eum describit.

15. Sic omnes theosophi, & occulta inspiratione propheta, sanctis in contaminatis distinguunt sancta sanctorum, & dissimilem sanctam figuratorem honorant, vt neque diuina immandis rectè accepta sint, neque mirabilium imaginum studiosi contemplationis tanquam veris remaneant figuris. Diuina itaque honorificant veris negationibus, & ad nouissima compactarum imaginationum diuersis similitudinibus. Nihil ergo inconsequens si & caelestes essentias ex inconuenientibus dissimilibus similitudinibus formant secundum dictas causas. Non enim fortassis vtique nos in quæstionem quidem ex indigentia in anagogen per diligentem diuinorum scrutationem veniremus, nisi deformitas nos extorqueret manifestatoriz Angelorum formationis, non sinens nostrum animum in dissimilibus re-

manere formarum facturis, sed luquantem negare materiales passibilitates, & affluentem pure extendere per visibilia in supermundanas altitudines.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sic omnes, &c.

Hic colligit quæ dixerat, dicens: *Sic vt dictum est, Theosophi*, id est, diuina sapientes. Theos enim Deus, sophos sapiens dicitur Græcè, & *Propheta occulta inspiratione*, id est, diuinitus occultè inspirati. Et sumitur hic largè propheta pro quacunque inspiratione de occultis facta, sicut sint præteritis, sive præteritis, sive futura. Moyses de præteritis, dicens: In principio creauit Deus, &c. I'as de futuro: Ecce Virgo concipiet. De præ teritis, vt Abias. 3. Reg. 14. cognouit uxorem Ieroboam, cum esset caligans oculis præ senectute. Et hoc dicit Gregor. in proemio super Ezechielem. Theosophi dico *diuina sancta sanctorum*, id est, à quo est omnis sanctorum sanctitas, *signi in sanctis*, id est, sancta significantibus, *in ontamioris*, quia id quod vile est, ab eis amouetur cum Deo adaptantur: *honorant Theosophi figuratorem sanctam* propter figurata, *dissimilem ei quod significat*: & hoc ideo vt neque diuina ista rectè accepta immundo, id est, infidelibus. Hoc, vt diuinorum veritatem ab eis occultent figuris, quam lacere quærunt; vnde alia translatio habet tractabilia. *Neque studiosi contemplatores mirabilium imaginum*, id est, quærentes pro studio imagines Deo apratas ad inquisitionem causæ prouocantes eos, *ne remaneant in figuris tanquam veris*, æstimantes secundum veritatem dici quod figuratiter dicitur. Vnde & in hoc cauerur & impiis, ne sacra dilacerent blasphemis, & bonis, ne in eis errent: quod posset contingere nisi vilitas figuræ errorem excluderet. Alia litera habet, *Agalmatum loco imaginum*: & dicitur multipliciter in Græco. Aliquando enim dicit expressam imaginem, quæ inuentibus iertitiam efficit. Quandoque verò dicitur imago simillima, sive iertitiam inferat, sive non. Itaque Theosophi *honorificant diuina negationibus veris*, simpliciter dicentes Deum non esse talia secundum veritatem, & id est, etiam honorificant *similitudinibus diuersis*, id est, dissimilibus, vt supra dictum est, *imaginariis*, id est, figurarum *compactarum*, id est, decenter dictarum *ad nouissima*, id est, iuxta vilia, id est, vilibus rebus accepta. Alia litera loco imaginationum habet apothematum, id est, absurditatum: quia absurdum esset talia æstimare de Deo secundum veritatem. *Nihil ergo*. Hic concludit propositum, scilicet nihil esse inconueniens si Angeli describantur vilibus figuris, cum in Deo etiam non sit indecens. Ergo ex quo sic est in diuinis, *nihil est inconsequens*, id est, inconueniens si Theosophi formant, id est, figurant *caelestes essentias*, id est, Angelos *ex similitudinibus dissimilibus*, id est, dissimiliter acceptis, *inconuenientibus eis secundum veritatem*, secundum, id est, propter dictas causas. *Enim*, id est, quia fortassis nos non vtique, id est,

C 4 id est.

id est, certè non veniremus, duæ negationes loco vnius: vel æquè secundum aliam litteram per diligentem seruationem diuinorum, id est, diuinam Scripturatum, in anagogen, id est, in superiora ducti, ex indigentia ducente nos in questionem. Ipsa enim vilitas figuræ facit nos querere veritatem, vt sic in superiora ducamur, Non veniremus dico nisi deformitas, id est, indecentia formatiōis, id est, figuratiōis, Angelorum manifestatiōis, id est, qua manifestantur, nos extorqueret, id est, compelleret nos ad hoc. Deformitas dico non finens animam nostram verpatere in dissimilibus facturis, id est, sitionibus formatum, id est, figuratum: sed cogens nostrum animum luctantem, id est, resistentem talibus figuris, negare passibilitates materiales, quæ eis figuratiter attribuantur, negare ab Angelis. Et cogens eundem extendere, vt supra expositum est, purè, id est, non admiscendo spiritualibus materialia, per visibilia, quibus scilicet figurantur, in alius dices supermundanas, id est, Angelorum supra nostrum mundum existentium. Animum dico assecentem ad hoc.

16. Tanta quidem à nobis dicta sunt propter materiales & inconuenientes diuinorum eloquiorum angelicas imaginum descriptiones. Deinde autem segregare oportet, quid ipsam quidem esse hierarchiam æstimamus, quidque ab ipsa hierarchia profunt hierarchiam fortientes. Dux verò sit sermonis Christus (si quidem mihi fas dicere) meus, totius hierarchicæ manifestationis inspiratio. Tu verò o puer secundum sanctam nostræ sacerdotalis traditionis legislationem, ipse sanctè & decenter ausculta mirabiliter dictorum diuinus diuina in doctrina factus, & secreto animi quæ sancta sunt circumtegens, ex immunda multitudine tanquam vniformia custodi. Non enim fas, vt eloquia aiunt, in porcos proicere inuisibilia margaritarum inconfusum & luciformem beneficiumque ornatum.

DIVISIO ET expositio textus.

Tanta quidem, &c.

A Hic epiloga quæ dixerat in toto capitulo. Et circa hoc quatuor facit. Primo enim epiloga. Secundo continuat se ad sequentia,

ibi, Deinde autem, &c. Tertio inuocat Christum ad executionem operis, ibi, Dux verò. Quarto instruit eum cui scribit, & in eo alios qualiter se habere debent in hac doctrina. Littera sic legatur. Quidem, id est, certè sanctus, id est, tot vel tam magna dicta sunt à nobis propter descriptiones diuinorum eloquiorum, id est, sacre scripturæ, imaginum angelicæ, quibus eas describunt. Descriptiones dico materiales, id est, à materialibus sumptas, & inconuenientes, id est, non veras de eis secundum naturam, vel indecentes, vt quidam dicunt. Autem, id est, sed, deinde, id est, in sequentibus operis immediate oportet segregare, id est, perfectè diffinire. In diffinitione enim diuisum ponitur quod implicitè continet diffinitum. Segregare dico quid æstimamus, id est, certè scimus esse hierarchiam, quæ, id est, & oportet dicere quid profunt, id est, quem profectum capiant, fortientes hierarchiam, id est, participantem eam, quocumque modo. Quid dico profunt ab ipsa hierarchia quam fortiantur. Verò, id est, sed Christum meum, siquidem hoc est fas, id est, licitum mihi dicere. Hoc dicit propter reuerentiam, sic dux sermonis. Christus dico inspiratio actiue, id est, inspirator totius manifestationis hierarchicæ. Verò, id est, sed tu puer, id est, Timothee. Puerum eum vocat propter puritatem vitæ, quod erat consuetum apud eos: vel quia inferior eo erat in scientia, licet prior conuersus ad fidem, ipse ausculta sancte, id est, non immundè & decenter his quæ dicuntur. Ausculta dico secundum sanctam legislationem nostræ sacerdotalis traditionis, id est, quæ à summo sacerdante tradita est. Et dicit nostræ, quia ambo Episcopi erant. Quasi diceret: Sicut decet sanctam legem. Tu dico puer factus diuinus, id est, diuinis conformem intellectum habens, in diuina doctrina dictorum mirabiliter, id est, quæ requirunt inquisitionem causæ, alius non deceret te audire. Et tu puer custodi in secreto tui animi ea quæ sancta sunt, id est, de sanctis tibi tradita circumtegens, id est, occultans custodi ab immunda, id est, infideli multitudine tanquam vniformia, id est, in vnâ formam ducentia, scilicet Deum: quia ergo sancta ab immundis, quia vniformia à multitudine sunt occultanda, quæ non nisi composita capir. Et hoc probat per auctoritatem Euangelij. Enim, id est, quia vt aiunt eloquia, id est, sacra Scriptura; non est fas, id est, licitum proicere, id est, conculcanda exponere, ornatum inuisibilia visu corporali, margaritarum, id est, preiosorum Angelorum, in porcos, id est, in infideles, brutis immundis similes, ornatum dico inconfusum, id est, non mixtum materialibus deturpantibus, & luciformem, id est, luci diuinæ similem, quam, id est, & beneficium, id est, nobis bona facientem. Sic ergo dixit qualem oportet esse auditorem, quia purum & diuinum, & qualiter audire, & qualiter custodire.

*

CAPVT III.

Quid est hierarchia, & qua per hierarchiam utilitas.

Est quidem hierarchia secundum me, ordo diuinus & scientia & actio deiforme, quantum possibile, similans, & ad inditas ei diuinitus illuminationes proportionaliter in Dei similitudinem ascendens. Diuina pulchritudo ut simpla, ut optima, ut consummatiuua. Pura quidem est vniuersaliter omni dissimilitudine, distributiuua vero secundum dignitatem vniuscuiusque proprii luminis, & perfectiuua in sacrificio diuinissimo, secundum ad seipsam perfectorum compacte immutabilem formationem

DIVISIO TEXTVS.

Est quidem hierarchia, &c.

Adeterminato in precedentibus de natura hierarchie in communi, quantum ad naturarum principium, siue sit principium a quo est emanatio totius illuminationis in ipso, ut in primo capitulo, siue sit principium quo manifestatur nobis, ut sacra Scriptura, ut in secundo capitulo, hic incipit determinare communia hierarchie, quæ sunt de essentia ipsius. Et diuiditur in duas partes. In prima parte diffinit hierarchiam communiter ad angelicam & humanam. In secunda ostendit dispositionem angelicæ, ut ostendatur eius excellentia ad humanam, & quod de angelica prius est agendum. Secunda incipit in quarto capitulo, ibi, *Igitur hierarchia quidem.* Præterea autem capitulum diuiditur in duas partes. In prima diffinit hierarchiam. In secunda ostendit utilitatem hierarchie in ipsam participantibus, ibi, *Est enim vniuersique.* Et hæc diuisio sumitur iuxta titulum capituli, qui talis est, *Quid est hierarchia, quantum ad primam partem. Et qua per eam utilis, quantum ad secundam.* Prima iterum in duas. In prima diffinitur hierarchia. In secunda probat diffinitionem, inuestigans partes eius ibi, *Diuina pulchritudo, &c.*

D V B I V M.

BIRCA primam partem est dubitatio de diffinitione hierarchie. Videtur enim, quod incompetenter assignet eam: pars enim non debet poni in diffinitione totius, sicut homo in

diffinitione animalis: sed ordo est pars hierarchie, cum qualibet hierarchia habeat tres ordines, ut ipse dicit: ergo non debuit diffiniri per ordinem.

1 Ad idem, Aut ordo sumitur generaliter, aut specialiter. Si specialiter, cum sic dicatur a ratione specialis doni, diffinietur eum commune per propriam. Si generaliter, tunc dicitur duobus modis. Aut enim dicitur rationem ordinis, aut ordinata ipsa. Et quocumque modo inuenitur in omnibus entibus: quæ enim à Deo sunt, ordinata sunt, ut dicit Apostolus, & rationem ordinis habent, in quibus tamen non est ordo hierarchie: male ergo diffinitur per ordinem generaliter dictum.

2 Ad idem, In diffinitione debent esse explicitè solum ea quæ nomen implicitè continet, alias non esset idem: in nomine autem hierarchie non est ordo, sed principatus: ergo nec in diffinitione esse debuit.

3 Item videtur, quod male dicatur diuinus: diffinitio enim debet dari per ea quæ communiter insunt: non autem omnis ordo hierarchie est diuinus, sed quidam humanus: ergo male dicitur diuinus.

4 Ad idem, Ordo diuinus aut dicitur qui est à Deo, & sic est in tota vniuersitate rerum, & non solum in hierarchiis: aut dicitur ordo qui est ad Deum, & sic deberet dici angelicus, vel humanus, quia reductio ad reducendum hominem vel Angelum ordinatur: aut dicitur quo diuinæ personæ ordinantur, & talis ordo naturæ non est hierarchicus, quia vnâ habent scientiam & actionem numero: ergo nullo modo potest dici ordo diuinus.

5 Ad idem, Hierarchia dicitur sacer principatus, non diuinus: unde & alia translatio habet sacer ordo: ergo hoc sic debuit dici.

6 Item videtur, quod non debuit dicere, & scientia: inter essentialia enim non debet cadere copulatio propter vnitatem diffinitionis, in qua ponitur vna pars ut actus alterius: male ergo ponitur coniunctio.

7 Ad idem, Ordo, sicut dicit Isidorus, pars est potestatis, & est verum de quolibet ordine, sicut dicitur ordo regius, vel sacerdotalis: sed habitudo potestatis denotatur per præpositionem ad: ergo debuit dicere ordo diuinus ad scientiam & actionem.

8 Item, Scientia est perfectio specialis ordinis, scilicet Cherubin, quod interpretatur plenitudo scientiæ: ergo non debuit poni in diffinitione hierarchie.

9 Ad idem, Diffinitio debet dari per optimum: sed scientia non est optimum inter dona hierarchica, imò caritas quæ est perfectio supremi ordinis: ergo per hoc diffiniri debuit hierarchia, si per aliquod speciale diffiniri debuisset.

10 Ad idem, Non omnes hierarchiæ, scilicet prælati Ecclesiastici habent scientiam: ergo videtur scientia non esse commune omni hierarchie.

11 Item videtur, quod male dixerit actio: actio enim est ministrantium: non autem omnes tales ministrant: ergo male ponitur actio in diffinitione communi.

12 Ad idem, Actio vix est tantum, contemplatio

templatio verò viæ & patriæ est. Cum ergo hic diffiniat hierarchiam prout est communis ad viam & ad patriam, potius debuit ponere contemplationem quam actionem.

14 Ad idem, Contemplatio. litor est quam actio: cum ergo diffinitio detur per nos illimum, dari debuit per contemplationem.

15 Item videtur, quod male dicatur deiforme: purgans enim conformat sibi purgatum: purgans autem est homo vel Angelus, non solum Deus: ergo debuit dicere angeliforme vel hominiforme.

16 Item, Quantumcumque reducens in suam illuminationes, recipiens non facit totum quod potest ad suscipiendum: ergo non efficitur deiformis quantum possit ille.

17 Item, Similitudo non attingit unitatem: sed per reductionem hie a chieam efficitur quis vnum cum Deo, non tantum similis ut dicitur. 1. Corinth. 6. Qui adhæret Deo vnus spiritus est. Et in Iohn. 17. ut ipsi in nobis vnum sint. Ergo potius debuit dicere vnus quam similans.

18 Item, Effectus hierarchie non tantum est illuminatio, sed purgatio & perfectio: ergo non debuit dicere illuminationes tantum, sed purgationes & perfectiones, aut solum perfectiones, si per optimum in quo stat, diffinire voluit.

19 Item, Quod ascendit, mutat gradum: si igitur ascendunt Angeli per reductionem hierarchicam, tunc qui est in inferiori ordine, fiet in superiori: quod non potest esse, quia esset confusio ordinum.

20 Si dicatur, quod superiores & inferiores æqualiter crescunt, & sic nunquam attingunt eos. Contra: Si inferiores semper ascendunt, ascendentes superioribus, aliquando peruenient ad gradum in quibus nunc sunt superiores: si igitur inferiores nunc sunt alterius ordinis quam superiores, & ipsi erunt aliquando in altero ordine quam sunt modo.

21 Item, Facere ascendere non est proprie illuminationis: quia, ut dicit Apostolus, scientia inflat, sed magis charitatis, quæ aliis operamini: non ergo per illuminationes ascenditur, sed per charitatem.

22 Item, Ad illud ascenditur in quo ultimo stat ascensus spiritualis: sed a census spiritualis non vltimò stat in illuminatione, sed in perfectione: ergo debuit dicere ad inditas perfectiones, non illuminationes.

Solutio. Dicimus, quod hierarchia dicit altitudinem quandam per quam quis sortitur diuinum gradum. Et perficitur iste diuinus gradus in tribus, scilicet in participatione doni diuini, in consortio diuini prelati, & similitudine eiusdem effectus. Sicut enim dicimus solem fontem esse corporis luminis omnibus quidem ab ipso lumine procedentem, sed in æqualiter: ipsius enim effectus sibi simile, scilicet lumen: ipsum per lumen acceptum ab ipso: & habet se potestatem eius in transfundendo lumen in alterum, & potestatem effectum eius, faciendum alterum lucere sicut ipse lucere habet à sole: sed in tantummodo ex contriutione & dominio ipsius: ut quidem lumen in quo simulari sol, & potestatem transfundere lumen in alterum, non tantum habet eundem effectum in ipso, ut faciat

illud simile primo. Aliquid verò recipiet lumen tantum, non potens transfundere in alterum, sicut terrena corpora. Et sic etiam in receptione spiritualis luminis sunt quidam gradus ex diuersitate recipientium. Quidam enim recipiunt donum spirituale à Deo per quod efficiuntur sicut Deus, non per æquiparantiam, sed per imitationem. Participant etiam potestatem diuinam, recipientes lumen doni in virtute transfundendi in alterum, & habent similem effectum Deo, reducendo alterum in similitudinem Dei, ut luceat, & possit similiter lumen in alterum transfundere, sicut & hoc Deus in eis operatus est. Sed hoc tertium non est essentiale hierarchie: sic enim non esset status in aliquo, sed quodlibet faceret alterum iterum transfusum luminis in alterum: stat autem transfusio luminis in plebe, superioribus Angelis diuinum lumen in inferiores transfundentibus, & inferioribus in nos: sic tamen quod à summis prelati per medios perueniens vique in plebem, ibi sistat. Ista igitur eminentia graduum qua lumen diuinum recipientes, in alterum transfundunt, dicitur hic hierarchia. Quod patet etiam ex nomine. Cum enim hierarchia dicatur sacer principatus, principes autem dicantur primum capientes, modo illo dicitur hierarchia gradus eorum qui primo capientes diuina dona, in alios transfundunt. Et secundum hoc diffinit eam Dionysius, ponens non solum essentialia ipsius, sed quæcumque faciunt ad cognitionem eius sicut docet Philo sophus, quod accidentia per se maximam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. Per hoc igitur quod dicit, ordo diuinus, ponit formalia eius. Per hoc autem quod dicit, scientia & actio, ponit materialia, non ex quibus, sed circa quæ. Vel quia cum ordo sit potestatis siue potentie, & potentie cognoscantur per actus, actus autem per obiecta, requirebat ordo ut poneretur, circa quæ esset, cum diuersi ordines sint circa diuersa, ut regalis & sacerdotalis. Sed secundum hoc cum materia non cadat in diffinitione nisi oblique, videtur quod non debuit ponere scientiam & actionem in recto. Et dicendum, quod hierarchia potest considerari secundum quod est in habitu, & sic est diuinus ordo: quia per gradum diuinum est habilis ad actum hierarchie. Secundum vero quod est in actu, essentia eius materialiter est scientia & actio: & sic predicatur de ipsa in recto: scientia enim est quantum ad perfectionem partis intellectualis: actio autem quantum ad perfectionem partis practice. Per hoc autem quod dicitur ascendens, tangitur proprius actus eius quod est ascendere per reductionem. Per hoc autem quod dicitur in Dei similitudinem, tangitur eius finis.

His habitis dicendum ad primum, quod ordo non dicitur hic à ratione specialis doni, secundum quod est pars hierarchie, sed ab eminentia potestatis transfundendi quodcumque diuinum donum in alium.

Ad secundum dicendum, quod non dicitur ordo specialiter, ut dictum est, neque ita generaliter, ut ordo vniuersitatis ad vnum, sed quadam communitate generalis hierarchie prout scilicet communicant in potestate transfundendi.

di in alterum diuina dona spiritualia.

Ad tertium dicendum, quod non semper debet esse in diffinitione illud quod est in compositione vel in etymologia nominis: quia per compositionem relinquitur quandoque quoddam tertium, alterum secundum rationem a componentibus, quod diffinitio debet notificare, sicut quod significatur per hoc nomen lapis, est alterius rationis quam laedens pedem. Vnde licet hierarchia interpretetur sacer principatus, debet tamen diffiniri per id quod magis competit ei, quod significatur per nomen: magis autem competit hierarchiae ordo, cum dicat gradum potestatis in alterum quam principatus, quod dicitur in comparatione ad receptionem tantum, non ad transfusionem: ordo enim dicit communiter vtramque.

Ad quartum dicendum, quod licet sit ordo angelicus & humanus, non tamen potestas transfundendi in alterum est nisi a virtute diuina, nec reducit in Angelum, sed in Deum: & ideo debet dici ordo diuinus, non angelicus.

Ad quintum dicendum, quod non dicitur ordo diuinus quo diuinae personae ordinantur, non enim in eis est hierarchia, sicut quidam fingunt, dicentes triplicem hierarchiam, supercaelestem in diuinis personis, caelestem in Angelis, subcaelestem in hominibus. Non enim potest dici sine errore Anij, quod vnus alterum purget & illuminet, & quod habeant ordinatam scientiam & actionem, cum in omnibus vnus alteri aequetur. Vnde & illam supercaelestem quam dicunt, nullus Auctor ponit. Dicitur autem diuinus ordo propter receptionem spiritualium donorum a Deo, & consortium potestatis ad reducendum in ipsam: & sic neque ordo est vniuersitatis, qui est per exitum donorum naturalium a Deo, non gratuitorum, neque iterum est angelicus, sed diuinus, cum reductio per Angelum fiat in Deum, non in ipsum.

Ad sextum dicendum, quod sacer est commune valde: & ideo conuenientius fuit dicere diuinus quam sacer, vt determinaretur qua sanctitate est sacer.

Ad septimum dicendum, quod essentialia formalia copulari non debent: actio autem & scientia sunt materialia hierarchiae, non ex quibus, sed circa quae: & talia non sunt intraessentialia virtutis cuius actum terminant, vt sensibile non est de essentia sensus, & talia nihil prohibet copulari. Quare autem ponantur in diffinitione, cum sint extra essentialia, & quare in recto, cum sint materialia, dictum est.

Ad octauum dicendum, sicut dicit Philosophus in ethicis, quod quaedam potestates siue ordines habent pro fine actiones ipsas, sicut cytharizare est finis cytharistae. Quorundam vero finis est id quod per actionem acquiritur, sicut edificatoris domus id quod aedificando facit. Finis autem hierarchiae non est actio in alterum, vt perfectio vel illuminatio, sed perfectum esse per reductionem ad Deum: & ideo non potuit proprie dici ad scientiam & actionem.

Ad nonum dicendum, quod scientia non dicitur donum quo perficitur specialis ordo, sed lumen quoddam commune perficiens specula-

rium intellectum, dirigens in qualibet hierarchia actionem cuiuslibet specialis ordinis.

Ad decimum dicendum, quod non debuit in communi diffinitione hierarchiae nobilissimum donum poni, sed magis id quod commune est omnibus.

Ad vndecimum dicendum, quod scientia hic accipitur sicut cum dicitur, quod scientia est clavis, quae est magis auctoritas discernendi inter lepram & leporem, quam cognitio ipsa. Multi enim habent cognitionem discernendi, qui tamen non habent auctoritatem: & ideo non habent clauem. Et huiusmodi scientiam habere est commune cuilibet hierarchiae, licet damnabiliter accipitur ab his qui scientiam cognitionis non habent.

Ad duodecimum dicendum, quod actio qua agunt in nos, est ministrantium Angelorum: sed non sic accipitur hic, sed pro accedere, quae superiorem inferiorem reducit, purgando, illuminando, perficiendo, & talis actio conuenit omnibus.

Ad decimumtertium dicendum, quod dicta actio non est tantum via, sed etiam patria, & est essentialis hierarchiae, cum ad eam ordinetur potestas qua constituuntur in tali gradu: contemplatio autem non sic competit omni hierarchiae, quia contemplando non reducit quis alterum, sed tantum conuertitur in primum. Et per hoc patet solutio ad sequens.

Ad decimumquintum dicendum, quod non potuit dici angeliforme: quia in actione hierarchica non intenditur similitudo ad Angelum, sed ad Deum. In hoc enim gaudent, & ad hoc nituntur hierarchiae superiores. Et similiter debet esse in inferioribus, vt Deus in omnibus splendeat per gratiam, & omnes in ipso.

Ad decimum sextum dicendum, quod hoc quod dicit, quantum possibile, non est accipiendum secundum potentiam liberi arbitrii simpliciter, sed quasi formaliter secundum proportionem gratiae receptae, & virtutem liberi arbitrii: potest enim deficere ab assimilatione quae possibilis est sibi: aut quia gratia non est tanta virtutis, quod raro vel nunquam contingit: vel quia insufficienter se preparat secundum gratiam quam accepit in vanum secundum quod recipiens gratiam: vnde potest timere sibi vt perdat: & secundum hanc proportionem sumendo, semper accipit quantum possibile est.

Ad decimumseptimum dicendum, quod vnitas simpliciter non est nisi eorum quae habent substantiam vniam. Eorum vero quae vniuntur secundum quid, hic est similitudo eorum simpliciter: vnitas vero secundum quid: & quia hoc modo se habent ad Deum, quae reducta sunt per hierarchicam actionem, ideo potius dixit similitudinem quam vnitatem.

Ad decimum octauum dicendum, quod sicut visio dicitur tota merces ab August. & dicitur vita aeterna in Euangelio, licet ibi sit comprehensio & fruitio quia haec se habent per modum dispositionum, in quantum scilicet visio dicitur habitus & amati, substantia vero beatitudinis est ipsa visio: ita etiam substantialiter reductio hierarchica non est nisi per illuminationem, cum nihil aliud transfundatur ab vna

in aliam, nisi lumen quoddam: purgatio verò & perfectio sunt consequentia illuminationem, per illuminationem enim purgatio & perfectio: alterum ut à quo incipit secundum rationem, alterum ut in quod tendit.

Ad decimumnonum dicendum, quod Angeli quantum ad naturalia eorum habent infinitatem incidentem ex eo quod ex nihilo sunt: unde ascensus iste saluatur in eis in susceptione gratuitorum super naturalia, quibus naturalia perficiuntur: non tamen oportet, quod suscipiat semper æqualiter transfundenti, sicut Episcopus non semper facit Episcopos, sed diacones & confirmat chrismate, neque transfundens semper facit transfusorem: & ideo non oportet, quod inferior attingat ordinem superioris. Et per hoc patet solutio ad vigesimum. Concedimus enim, quod illa solutio non valet.

Ad vigesimum primum dicendum, quod Angelus non potest causare gratiam vel charitatem in altero, hoc enim solius Dei est, sicut habitum est: sed potest illuminare per modum persuadentis ad charitatem, & per consensum illius disponitur ad percipiendam gratiam à Deo: & sic illuminatio sequente gratia ascendere facit.

Ad vigesimum secundum dicendum, quod licet perfectio sit ultimum ad quod pervenit actio hierarchica, tamen illuminatio est tota substantia hierarchicæ actionis, ut dictum est, & alia duo consequuntur ipsam: & ideo in illuminationes ascensum esse dixit, ut in hoc vno totum comprehenderet.

EXPOSITIO TEXTVS.

C Litera sic legatur. *Quidem*, id est, certe secundum me, id est, secundum quod sentio, hierarchia est ordo divinus, id est, quidam gradus similitudinis divinæ & consortij potestatis eius. In quo tangitur id quod est formale in ipsa, & secundum quod est in habitu. Et est *scientia*, id est, lumen perficiens: peculiarium partem, dirigens in propria actione cuiuslibet ordinis, & actio quantum ad perfectionem practicæ partis. Et hæc duo sunt materia circa quam exercetur potestas, quæ importatur in ordine, & sunt substantia hierarchicæ secundum quod est in actu. Actio dico *similis*, id est, sigillans in altero, quantum possibile, est sibi secundum proportionem suscepti & motus liberi arbitrij. Similis dico *deiforme*, id est, deiformitatem, hoc est, Deo similem faciens proficiendo in ipsum. Unde hæc tria possunt referri ad tres personas, ordo propter potestatem quam dicit, referatur ad Patrem, cui attribuitur potentia: scientia ad Filium, cui attribuitur sapientia: actio in quantum ducit ad Dei similitudinem, ad Spiritum sanctum, propter attributum honoris. Hierarchia dico *ascendens ad illuminationes*, id est, luminosa dona, *indivisa et divinitus*, id est, à Deo, simulando sibi alterum in hoc in quo ipse Deo similatur: & per hoc *ascendens*, id est, ascendere faciens, in similitudinem Dei, faciendo cum consortem divinæ potestatis sicut ipse est. Et in hoc tangitur finis hierarchicæ: *oportunitatis*, id est, secundum possibilitatem recipientis: non enim oportet ut recipiat do-

rum in potestate ut est in transfundente. Vel aliter, *ascendens in Dei similitudinem ad*, id est, iuxta illuminationes inditas ei, scilicet reducto *divinitus*, id est, à divino fonte emanantes. Vel eodem ordine sentato hoc ultimum referatur ad similitudinem qua ipse Deo similatur, quæ est in susceptione doni: & primum ad consortium potestatis, quo alterum simile facit. Et quia hæc definitio materialis est, & huiusmodi definitiones, secundum Philosophum, demonstrabiles sunt: ideo nititur concludere positam definitionem per condiciones reperiens in Deo, sine quibus ordo hierarchicus ab ipso non procederet: alia enim principia accipere non potest. Sed cum dicta definitio duo contineat, scilicet ascensum in Dei similitudinem, & actionem transfusivam doni in alterum, propter consortium divinæ potestatis secundum condiciones divinas, non potest concludi quantum ad partem quæ continet habitudinem ad inferius: & ideo oportet, quod per alia concludatur. Et ideo hæc pars, *divina pulchritudo*, in qua definitionem probare nititur, dividitur in tres partes. In prima ponit condiciones divinas, sine quibus non exiret ab eo ordo hierarchicus. In secunda concludit definitionem ex his, quantum ad unam partem, ibi, *Interpretatio igitur, &c.* In tertia ponit residuam partem & concludendam per alia quadam, ibi, *Et suos laudatores, &c.* Litera sic legatur. *Pulchritudo divina*. In Græco habetur Deo docibilis, id est, quæ à Deo docetur communicando eam rebus: unde significat pulchritudinem quæ procedit ab ipso in res manens exemplariter in ipso. Hæc, inquam, pulchritudo est *ut simpla*: aliter enim per eam non esset reductio hierarchicæ in unum. *Et optima*, alias hierarchia non procederet ab ipso, quia bonum est diffusivum sui: & *conformativa*, alias non perficeret hierarchiam in lumine fluentem ab ipso: *quidem*, id est, certe divina pulchritudo est *in universaliter*, id est, ex toto pura ab omni dissimilitudine, id est, nihil permiscetur in sua substantia dissimile pulcherrimo quo inquinari possit: alioquin ab ipso nec purum lumen acciperet hierarchia, sed tenebris admixtum. *Vero*, id est, sed divina pulchritudo est *distributiva proprii luminis*, scilicet rebus secundum dignitatem, non tantum naturæ, sed ornatus uniuscuiusque cui lumen communicat: dividit enim dona secundum capacitatem susipientium: aliter enim non possent suscipere ab ea: & sic non esset in hierarchia similitudo ex participatione divini doni. Et hæc est quinta conditio, & divina pulchritudo est *perfectiva* eorum quibus influit in sacrificio divinissimo, id est, sacrificatio eos sibi reducendo ad se secundum formationem, id est, conformationem *inmutabilem perfectorum ad se ipsam*, id est, perficit conformando sibi perfectos inmutabilitate: *compacte*, id est, secundum quod congruit eis: quia non omnes in eandem divinæ similitudinis altitudinem ascendunt: & hoc facit in sacrificio divinitissimo, ut supra. In sacrificio enim res offeruntur Deo, ut creatura ad creatorem redeat: & hæc ratio maxime & propinquissime est in tali sacrificio: & ideo divinitimum. Et hæc est sexta conditio, sine qua non contumaretur hierarchia in divina similitudine.

Interpretatio igitur hierarchie est ad Deum, quantum possibile, similitudo & unitas, ipsum habens omnis sancte scientie & actionis ducem, & ad suum diuinissimum decorem immutabiliter quidem diffiniens: quantum vero est possibile, reformat, & suos laudatores agalmata diuina perficit, specula clarissima & munda receptiua principalis luminis, & diuini radij, & indite quidem claritatis sacre repleta, eamque iterum copiose in ea que sequuntur declarantia, secundum diuinas leges. Non enim fas est sanctorum perfectioribus aut sancte perfectis operari quidem omnino preter propria hostiarum * mysteria, aut sacras ordinationes: sed neque subsistere aliter, & diuinam ipsius claritatem appetunt, & ad ipsam sacre & decenter respiciunt & reformantur, secundum vniuscuiusque sanctorum intellectum analogiam. Non ergo hierarchiam qui dicit sacram quandam vniuersaliter declarat dispositionem, imaginem diuinae speciositatis in ordinibus & scientiis hierarchicis proprie illuminationis sacrificantem mysteria, & ad proprium principium, vt licet, assimilantur?

EXPOSITIO TEXTVS.

Interpretatio igitur, &c.

He ex dictis conditionibus concludit vnam partem diffinitionis, dicens: Igitur ex quo ista conditiones in Deo sunt, interpretatio, id est, diffinitio: in Græco enim habetur *ερμηνεία*, quod est interpretatio, vel intuitus, hierarchie est similitudo & unitas ad Deum, quantum possibile est vnicuique. Similitudo refertur ad habitum glorie creature, qui est lumen resplendens in beato ex coniunctione ad claritatem diuinam: & est terminus operationum, non tamen finis vicimus, & est expressa similitudo diuinae bonitatis. Unitas vero refertur ad ipsam beatitudinem increatam, ad quam est unitas, non per substantiam, sed sicut ad substantiam & finem. Similitudo dico habens, id est, habere faciens ipsum ducem omnium. D. Albert. Mag. in lib. de caelesti hierar.

sancta actionis & scientie, per que lumen in alterum transfundit ducem Dei, tanquam cuius potestatis consortio efficere potest hoc. Et unitas dico diffiniens, id est, terminans & adunans quidem, id est, certe immutabiliter ad suum, Dei scilicet diuinissimum decorem, participem scilicet eius faciendo, vero, id est, sed unitas sic se habens reformat eum, scilicet cui inest, in Dei similitudinem, quantum possibile erit sibi.

D V B I V M.

SED VIDETUR non immutabiliter diffinire, cum sit ibi mutabilitas ex parte liberi arbitrij. Et dicendum, quod dicitur immobiler diffinire: quia ad immobilem decorem diffinit. Vel melius dicendum, quod sicut ars dicitur habitus factius cum ratione certa, qui tamen est contingentium, vt dicitur in sexto ethicorum, propter hoc quod est certitudo ex parte artis, licet incertitudo sit ex parte materię que potest deficere ab arte: ita hic est immobilitas ex parte ipsius diffiniens, licet liberum arbitrium possit deficere ab ipso.

D I V I S I O E T
EXPOSITIO TEXTVS.

Et suos laudatores, &c.

He ponit aliam partem diffinitionis que ex predictis conditionibus concludi non potuit. Et diuiditur in tres partes. In prima proponit. In secunda probat propositum, ibi, *Non enim fas est*. In tertia concludit probatum, ibi, *Non ergo hierarchiam*. Litera sic probatur. Probatum est ex conditionibus diuinis, quod hierarchia unit & assimilatur Deo, & hoc est verum de ipsa: quia perficit suos laudatores, id est, inferiores: in Græco enim habetur *δυναστεία*, id est, subditas, sed tamen laudatores transfudit, quia laudant, & placet eis in donis que a superioribus recipiunt. Perficit dico agalmata diuina, id est, expressas Dei imagines per similitudinem ex receptis donis, quibus letitia eis oritur. Perficit dico specula clarissima & munda receptiua luminis principalis, id est, diuini, quod est principium omnis luminis. Specula dico repleta sacra diuini radij & indite claritatis, a Deo, quibus sacra perficiuntur.

Et notandum, quod ponit tres proprietates in spiritualibus speculis, quas oportet esse in materialibus: oportet enim esse clara, ita quod sint plana & polita in superficie, ita vt speciem susceptam ostendant. Oportet etiam esse mundas, ne aliqua macula separet in profundum, sicut contingit in aspectu mensurata: & per hoc non parē repræsentent. Oportet etiam esse per lucida vsque ad aliquid, vt species in eis aliquo modo profundetur. Sic & perfectas hierarchie sunt specula spiritalia, in quibus diuina similitudo repræsentatur. Clara quidem & polita per studium quo a se, quasi poliendo se, omne impedimentum amouent: sed munda per ueritatem: per lucida que receptius per feruens desiderium, quo profundatur in eis diuina similitudo. Similiter distinguendum est inter lumen, radium.

radium, claritatem in spiritualibus ad domum corporaliū. Est enim radius corporalis linea siue lux procedens in directum à corpore luminoso. Lumen verò dicitur lux diffusa, non in directum: alias enim non viderentur corporalia opposita soli. Claritas verò dicitur diuicatio ipsius radij per reuerberationem ad aliquod corpus in superficie splendens: frangitur enim radius in multos radios, ita quod vium obtinebret. Radius igitur in spiritualibus est persona diuina procedens ad illuminandum mentem, Filius quidem secundum intellectum, & Spiritus sanctus secundum affectum. Lumen verò sunt dona emanantia ab ipsa in mentem. Claritas verò exit per diuisionem dono. um ad perficiendum omnia naturalia.

Sic dico ipsi reformati in Dei similitudinem alios faciunt specula diuini luminis receptiua, que, id est, &, faciunt prædicta specula non solum receptiua luminis, sed declarantia, id est, cum quadam gloria reuerentia, sicut dicit Augustinus, quod gloria est clara cum laude notitia, eam, scilicet diuinam claritatem, copiose in eis clarescentem, non tantum ad sufficientiam sibi, sed vt in alterum redundare possit, iterum, scilicet declarantia in ea que sequatur, id est, in sibi subditos: faciunt enim superiores inferiores non solum similes per receptionem diuini luminis, sed etiam per consortium potestatis sicut & ipsi sunt. Declarantia dico secundum diuina leges, que iunt vt per summa media, & per media ima reducuntur, sicut ipse postea dicit. Non enim fas est. Hic probat hanc partem que vltimò proposita est, scilicet quod faciunt inferiores sibi similes. Et est probatio talis. Oportet participantes diuina dona operari secundum exigentiam donorum: quia operantur per modum virtutis: virtus autem per modum nature, vt ait Tullius: natura autem operatur secundum exigentiam forme, sicut calidum secundum calorem: sed dona que recipiunt superiores, faciunt eos Deo similes, vt supra conclusum est: ergo & operatio eorum erit secundum illa dona reducere inferiores in Dei similitudinem.

Litera sic legatur. Dicitur est, quod faciunt subditos receptiuos diuini luminis: enim, id est, quia non est fas, id est, licitum perfectioribus sanctorum, id est, eis qui alios in sanctitate perficiunt, aut ipsi perfectis sanctis ab aliis vel à Deo omnino operari quid, id est, aliquid præter propria mysteria hostiarum, id est, præter eis concessa dona, quibus fiunt oblationes Deo, non ducti in ipsum, vt supra expositum est. Alia translatio, thelarchias, id est, principatus in ritibus consistentes. Thelere enim erat ritus apud Græcos, quo consecrabantur Philosophi, & ponitur hic pro eminentia donorum per que competit ritus dicitur oblationis. Aut præter sacras ordinaones, vt hoc referatur ad potestatem, cum ordo sit pars potestatis, & primum ad participationem donorum. Non solum non est fas eis operari præter potestatem & dona à Deo accepta, sed neque fas est aliter subsistere in proprio gradu, nisi sic operando: si tamen æque ipsam diuinam claritatem consequi operando, & respectum ad ipsam facit, id est, sancta intentione, & decenter, id est, vt decet, vt dirigantur secundum ipsam:

Et sic reformatur secundum analogiam, id est, proportionem vniuersiūque sanctorum intellectuum, id est, diuinorum sanctorum, vel angelicorum, vel humanorum: si enim sic se habent, non possunt operari secundum dona & potestatem receptam, sicut dicit Apostolus, secundum potestatem traditam mihi, &c. Non ergo hierarchiam, &c. Hic concludit quod prius posuerat, dicens: Non ergo, id est, nonne ergo, interrogatiue legatur vique in finem: qui dicit hierarchiam, per hoc declarat vniuersaliter, id est, in vniuersali, quandam sacram dispositionem, id est, ordinem, vel gradum. Dispositionem dico imaginem, id est, similitudinem diuina speciositatis, id est, pulchritudinis in ordinibus, id est, potestatis & scientiis hierarchicis, quibus operantur ad reducendum alios vt ipsi redacti sunt. Dispositionem dico sacrificantem mysteria, id est, occulta dona propria illuminationis qua illuminantur à Deo, id est, per hoc reducti se offerentes Deo. Et dispositionem dico assimilantem ad proprium principium, id est, Deum, vt licet, id est, in quantum possibile est sibi.

D V B I A.

Sed hic dubitatur, quid dicatur hic dispositio.

1. Item quare non resumpsit actiones sicut scientias.

2. Item videtur, quod male dicat mysteria: quia Angeli reuelata facie gloriam Dei contemplantur, & nihil mystice fit in eorum hierarchia.

3. Item, Deus est commune principium omnium: ergo male dixit assimilantem ad proprium principium.

Ad primum dicendum, quod dispositio hic dicitur hoc quod supra ordinem dixerat.

Ad secundum dicendum, quod per ordinem & scientiam que ponit, dat intelligere actionem, que est ab ordine vt à potestate producente actionem, & à scientia vt à dirigente in illam.

Ad tertium dicendum, quod licet Deus exhibeat se Angelis sine velamine, non tamen possunt eum capere in infinita virtute vt ipse se capit: & ideo remanet semper aliquid eis occultum, propter quod dicit mysterium.

Ad quartum dicendum, quod respectu principiatorum Deus commune principium est, cum sit omnium principium: sed quantum ad actum principij Deus est proprium principium: ipse enim solus est primum principium.

Est enim vnicuique hierarchiam fortientium perfectio, hoc est, secundum propriam analogiam in Dei imitationem ascendere, & omnium diuinius, vt eloquia aiunt, Dei cooperatorem fieri, & ostendere diuinam in seipso actionem, secundum quod possibile est, re-lucentem. Vt pote quoniam ordo hierarchie

hierarchie est, quosdam quidem purgari, quosdam verò purgare: & quosdam quidem illuminari, quosdam verò illuminare: & quosdam quidem perfici, quosdam verò perficere: vnicuique deiforme adunationi qualicunque modo. Diuina beatitudo, quantum in hominibus dicendum, pura quidem est ab omni simul dissimilitudine, plena veri luminis æterni, perfecta & non indigens simul omnis perfectionis, purgans & illuminans & perficiens. Magis autem purgatio sancta, illuminatio, & perfectio, super purgationem, super lumen, ante perfecta, per seipsam perfecta, per seipsam perfectionis principium, & omnis quidem hierarchie causa, omnisque sacri secundum supereminentem excelsum dignem.

DIVISIO TEXTVS.

Est enim vnicuique hierarchiam fortientium, &c.

A. Ostensum est supra quid sit hierarchia re & diffinitione, hic ostendit quare sit vtilitas eius. Et diuiditur in tres partes. In prima ostendit communiter in omnibus existentibus in hierarchia quam vtilitatem ex hoc consequantur. In secunda ostendit specialiter vtilitatem hierarchie in inferioribus, in quos superiores lumen diuinum transfundunt, ibi, Oportet itaque, vt estimo. In tertia ostendit in superioribus, ibi, Purgatores verò. Prima iterum in tres. In prima ponit communem vtilitatem, scilicet esse cooperatorem Dei. In secunda distinguit hanc communem cooperationem in tria, scilicet purgationem, illuminationem, & perfectionem, ibi, Vt pote quoniam ordo. In tertia reductit hanc in Deum vt in primum horum principium, ibi, Vnicuique deiforme.

D V B I A.

B. Hic occurrunt septem dubia. Primum, Vtrum communis vtilitas omnium hierarchiam fortientium sit Dei cooperatorem fieri. Secundum, Quare sit ista purgatio. Tertium, Quare sit hæc illuminatio. Quartum, Quare perfectio. Quintum, De numero earum. Sextum, De ordine. Septimum, Vtrum eiusdem sit purgare, illuminare, perficere, an diuersorum.

Circa primum sic proceditur. Videtur D. Alber. Mag. In lib. de cælesti hierar.

enim, quod non omnes existentes in hierarchia sint cooperatores Dei. Hæc enim cooperatio consistit in reducendo ad Deum, vltimi autem existentes in hierarchia non alios reducunt, quia hoc est superiorum respectu inferiorum: ergo non omnium est dicta vtilitas.

2. Ad idem, Si quilibet cooperaretur Deo ad reducendum alium, contingeret aut ire in infinitum, aut fieri circulum: quorum primum refugit omnis intellectus, secundum est impossibile, inferiores enim non reducunt superiores per quos sunt reducti: non ergo est communis vtilitas cooperatorem fieri.

3. Ad idem, In ordine rerum naturalium non quodlibet motum est mouens, sed est stare ad vnum motum non mouens: ergo in ordine hierarchico erit status ad aliquod reductum non reducens.

Solutio. Dicendum, quod duplex est cooperatio, scilicet gratia & ministri. Est enim gratia operans ratione differens: dicitur enim operans prout informat liberum arbitrium, faciendo ipsum inesse gratia, ad quod non sibi cooperatur liberum arbitrium. Dicitur verò cooperans prout informat actiue liberum arbitrium, & ad hoc cooperatur liberum arbitrium ministrando substantiam actus. Cooperatio verò ministri est de qua loquitur Apostolus 1. Corinth. 3. Dei coadiutores sumus, &c. hæc cooperatio est ad reductionem alterius: vnde non saluatur in omnibus æqualiter, sed in quibusdam actiue, in quibusdam passiue: omnes tamen sunt in tali cooperatione proportionaliter sibi: sed cooperatio est ad reductionem sui ipsius, vt in hac cooperatione quilibet est etiam actiue. Vnde argumenta concedimus: non enim oportet, quod alium reducat quicunque est in tali cooperatione, sed sufficit si ipse cooperatur ad reductionem suam, vel alius ad reductionem eius, ita vt sit in cooperatione passiue.

Circa secundum sic proceditur. Videtur enim, quod non in omni hierarchia sit purgatio: omnis enim purgatio est ab aliqua impunitate: in Angelis nulla est impunitas: ergo nulla purgatio. Si dicatur, quod intelligit hoc esse in humana hierarchia. Contra: in hac parte intendit de hierarchia in communi: si igitur ponit ea que non conueniunt omni hierarchie, insufficienter determinat. Si dicatur, quod etiam in Angelis est purgatio ab ignorantia. Contra: Sicut dicit Augustinus, ignorantia est nescientia agendorum que quis debet scire: sed hæc est pœna, & contrariatur beatitudini que est in Angelis: non igitur in eis est purgatio ab ignorantia. Si dicatur, quod purgantur ab hebetudine intellectus. Contra: Aut illa hebetudo est à peccato, aut à natura. A peccato non: quia in eis peccatum non precessit: sic enim pœna precederet culpam, quod iniustum esset. Si à natura, aut à principia nature, aut à consequentibus naturam. Si ab aliquo principio nature, tunc ab ea non potest purgari: quia naturalia manent in omni statu: & similiter est si est consequens naturam, quia manente natura manet consequens ipsam: ergo nullo modo videtur in eis esse purgatio.

Solutio. Dicimus, quod omnis potentia passua quantum est de se, conclusionem habet, D. 2. indeter.

indeterminatè se habens ad multa: & sic intellectus omnis cui aliquid admiscetur de potentia, ex ipsa potentialitate confusionem habet, & motus eius vagus est quoniam que determinetur per aliquid unum: & per hunc modum est in eo dubitatio, sicut de hoc quod est triangulum habere tres angulos, antequam demonstratione probetur, intellectus fertur ad utramque partem: sed cum acceperit medium probabile, inclinabitur magis in alteram partem, nec tamen quiescet in illo, sed formidabit oppositum propter debilitatem medij, & sic est in ipso opinio: sed quando habet demonstrationem, confirmabitur in vno, & erit scientia certa. Similiter est in diuinis: intellectus enim Angeli ex potentialitate sua habet quandam confusionem quando diu remanet in ipso potentia ad alterum: semper enim motus eius est indeterminatus respectu illius dissimilis ei quod sistit in vno: & secundum hoc potest esse in eis discordia, sicut dicit beatus Gregorius super illud Iob 25. Qui facit concordiam in sublimibus: sed per acceptionem alicuius luminis increari inclinatur quasi quadam opinione intellectus eorum in alterum, sine certitudine tamen, sicut legitur in Zacharia, quod Angelus clamauit: Ecce iam sexagesimus annus est, quousque non reducis filios Israël. Acceperat enim ex quibusdam coniecturis, quod liberandi essent, quia tempus aduenerat: sed non certus erat de hoc, quia non acceperat in lumine diuino: illi enim adauerant peccatum in captiuitate, propter quod protractum fuit tempus. Sed quando accipiunt aliquid in lumine diuino, firmatur iam intellectus in vno, propter firmitatem luminis. Hac ergo reductio à confusione intellectus ad firmiter persistendum in vno, dicitur purgatio hic.

Ad primum dicendum, quod licet in Angelis non sit impuritas peccati. Est tamen impuritas ex consideratione vnus oppositi ad alterum. Non determinatè accepti ex potentialitate naturali. Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod illa solutio non est secundum intentionem Auctoris: si tamen sustineatur, dicendum quod ignorantia illa dicitur nescientia, quæ est in confusione prædicta intellectus.

Ad vltimum dicendum, quod nec illa solutio est ad propositum: responderi tamen potest, quod non est illa hebetudo ex peccato, nec ex grossitate naturæ, sed ex defectu exercitij.

D **Distin.** 3. **CIRCA** tertium sic proceditur. Videtur enim, quod non in omni hierarchia sit illuminatio qua vnus alium illuminat. Sicut enim dicit beatus Augustinus, inter mentem nostram & Deum nihil est medium: & similiter est de mente Angeli: sed quod transfunderet diuinum lumen in ipsum, esset medium inter Deum & ipsum: ergo non est ibi talis illuminatio.

2 Ad idem. Sicut dicitur in Canonica Ioannis. Videbimus eum sicuti est, id est, sicut ipse se videt: sed sicut nos videmus tunc, ita Angeli vident modo: ipse autem se videt sine medio: ergo & Angeli eum: sed videndo ipsum, accipiunt lumen ipsius: ergo non est ibi illuminatio

per aliquod medium.

3 Ad idem. In Euangelio Matth. 18. Angeli eorum semper vident faciem Patris, &c. sed Angeli qui deputantur ad custodiam, sunt inferiores: cum igitur per se videndo faciem Patris, recipiunt lumen ipsius, non illuminantur inferiores per superiores.

So utio. Dicendum, quod circa hoc contrariè erratum est à non intelligentibus mentem auctoris in parte ista. Quidam enim, vt magister Hugo de sancto Victore, propter rationes istas & similes, ausi sunt præsumptuosè damnare librum istum, dicentes nullam esse illuminationem inferiorum per superiores. Quidam è contrario pertinaciter defendentes, dixerunt inferiores Angelos nunquam vidisse faciem Patris, tanquam non sustinentes claritatem, sed vident eam prout splendet in superioribus, sicut nos videmus lumen solis in pariete quod in ipso videre non possumus: & hoc est contra Euangelium. Nos autem dicimus, quod Deus offert se beatis immediatè quantum pertinet ad obiectum beatitudinis: quia nihil potest beatificare nisi ipse, in quo est perfectio bonitatis: & iterum habet vnusquisque proportionem ad ipsum & secundum naturam & meritum. Secundum naturam: quia qualibet res capax est eius, secundum aliquid, multò fortius beati. Secundum meritum: quia per inditam gratiam merentur infinitum bonum quod est Deus. Quantum verò pertinet ad reuelationem occultorum diuinorum quæ sunt in natura eius, & quæ pertinent ad dispositionem vniuersi & mysteria Ecclesiæ, non vident eum nisi mediante, secundum quod dicit Isidorus, quod Trinitas sibi soli nota est, & homini assumpto, quantum ad numerum scitorum, quantum verò ad numerum & ad modum scitorum simul, soli Deo. Et Augustinus dicit, quod multi Angeli etiam ignorauerunt mysterium Incarnationis, & per Ecclesiam eis innotuit, sicut dicit Apostolus ad Eph. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in caelestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. Superiores autem plura de talibus vident in ipso, licet eum omnes videant, sicut in eadem sententia aliter videt doctus, aliter indoctus, & quantum ad talia superiores illuminant inferiores: & hoc dicitur illuminatio hierarchica. Quod sic patet: sicut enim dicitur 1. Cor. 15. cum tradiderit regnum Deo & Patri, cessabit omnis prælatio. Ergo & illuminatio hierarchica & omnis ordo hierarchiæ: ergo cum visio beatitudinis nunquam cesserit, non erit quantum ad illuminationem hierarchicam.

Ad primum ergo dicendum, quod quantum ad beatificandum nihil medium est illuminans inter mentem nostram & Deum, sed quantum ad alias illuminationes videmus esse falsum: quia discipulus illuminatur à magistro. Et similiter dicendum ad secundum, quod intelligitur de visione beatitudinis.

Ad tertium dicendum, quod Dominus ibi loquitur de cura Angelorum, quæ pertinet ad ordinem hierarchicum: vnde etiam oportet exponere de visione eorum quæ pertinet ad illuminationem hierarchicam. Et ideo dicendum, quod illuminationes illæ quæ procedunt à superioribus in inferiores, sunt vt per illuminationes quæ non

non cogunt assentire: sed oportet ut persuasus referat illas ad aliquod lumen per quod iudicet de eis & præbeat assensum: lumen autem intelligentis insufficientis est ad hoc, nisi adiungatur lumen diuinum quod cogat assensum: & ideo perfectio illuminationis est à Deo, sed dispositio ad illuminationem à superiori illuminante, sicut rusticus disponit ad pullulationem apponendo simum, sed perfectio est à virtute forma in qua est in semine. Et ideo dicitur in Euange. 10. Magister vester vnus est Christus. Et Greg. Frustrà laborat lingua prædicantis, nisi adsit interior gratia redemptoris. Et nominat gratiam prædictum lumen.

E CIRCA quartam sic proceditur. Videtur enim, quod non in omni hierarchia sit perfectio qua vnus alium perficiat. Fieri enim perfectio congruit via in qua est status meriti: perfectio autem termino, qui est status præmij. Angeli ergo omnes cum sint in statu præmij, non habent in se perfici, sed solum perfectum esse.

1. Præterea, si dicatur, quod merentur vsque ad diem iudicij, sicut dicit Magister in sententiis, tunc per meritum inferior adipiscitur gradus superioris, cum in Ecclesiastica hierarchia quæ est exemplata ab illa, ita fiat: & sic fiet confusio ordinum.

3. Ad idem, sicut dicit Augustinus, charitas meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici: & cum perfecta fuerit, dicit, Cupio dissolui, & esse cum Christo, & non crescit plus. Similiter ultra perfectionem nature nihil ultra adijcitur, sed terminatur motus nature ad ipsam: ergo similiter ultra perfectionem gloriæ nihil erit addendum, sed cessabit perficere & perfici: & sic idem quod prius.

Solutio. Dicimus, quod motus reductionis in Deum assimilatur alterationi potius quam motui secundum locum: unde dicit, sicut videmus in illuminatione corporali quando tenebrositas est in aëre ex nebula, purgatur illa tenebra per lumen immissum à sole, & quando iam immissum perfectum est lumen, dicitur serenitas: ita etiam videtur Deus quasi in tenebris in speculo creature, confusè ipsum representante, ita quod difficile est distinguere quid sit ex defectu nature, & quid ex ordine sapientie & enigmatè Scripturæ, quæ dissimilibus similitudinibus eum describit, postmodum videtur in diuino lumine, & diuinum perficitur in illo dum per illud lumen trahitur in id à quo lumen progreditur, & in intuitu eius fit quedam superfluitio gaudij & delectationis, sicut Philosophus in ethicis dicit, quod in speculatione substantiarum abstractarum superfloret natura gaudij, & consurgit quedam delectatio, quod quod delectatio est operatio potentie secundum naturam non impeditur, & hoc est illud quod maxime est proprium nobis in eo quod homines sumus: perfectio enim nostri intellectus est in speculatione aliarum substantiarum: & ideo talis delectatio cum speculatione præcedente ponitur ab ipso humana felicitas monastica. Talis igitur superfluitio gaudij ex intuitu diuinorum per lumen diuinum dicitur hic perfectio.

Ad primum dicendum, quod licet in statu *D. Alber. Mag. In lib. de celestihierar.*

præmij sint Angeli, tamen semper noui sunt ad percipiendas nouas illuminationes: & in illis noua gaudia, quod dicitur præmium accidentale: & secundum hoc continue perficiuntur, licet in præmio substantiali semper sint perfecti.

Ad secundum dicendum, quod non solum vsque in diem iudicij, sed in æternum sic perficiuntur: meritum enim non ordinatur immediate ad huiusmodi perfectiones, sed superadduntur ex diuina liberalitate: & in quantum quis meretur beatitudinem, per consequens meretur illuminationes quas Deus superaddit beatis.

Ad tertium dicendum, quod quantum ad præmium substantiale non additur ultra perfectio super perfectionem gloriæ, sed sicut dictum est.

F. CIRCA quintam sic proceditur. Videtur enim, quod debeant esse plura quibus reductio fiat in Deum quam ista tria. Videmus enim, quod apud nos in iustificatione impij per quam reductio fit in Deum, requiruntur quatuor, scilicet infusio gratiæ, motus libertatis in peccatum, & motus in Deum, & dimissio peccati: ergo videtur, quod & ibi requirantur plura quam tria.

2. Ad idem, inter extrema multum distantia oportet esse plura media, ut inter album & nigrum: sed purgatio & perfectio sunt multum distantia: cum vnum incipiat à tenebris, & aliud terminetur in perfecto lumine: non ergo sufficit sola illuminatio pro medio.

3. Præterea, in libro de diuinis nominibus cap. de pulchro ipse dicit, quod feruntur in diuinam pulchritudinem & ab ipsa mouentur. Motus autem medium est: cum igitur illa tria in motu dicantur, tria erunt media & non vnum solum.

Solutio. Dicimus, quod forma habet duplicem operationem in materia. Vnam ex parte subiecti, remouendo contrarium. Alteram ex parte eius ad quod ordinatur perficiendo in illo. Dicendum igitur, quod in operatione hierarchica est per modum forme acquisitæ ipsa illuminatio, & oportet purgationem concurrere liberando subiectum à confusione dissimilitudinis, & perficiendo in diuino lumine faciens gaudere intuitu diuinorum: & sic patet, quod illa tria sufficiunt.

Ad primum dicendum, quod in hominibus propter multitudinem impunitatis & indispositionis oportet plura concurrere ad purgationem ad quam illa quatuor reducantur, quam in Angelis in quibus est priuatio sola perfectionis prædictæ, & nullam impediens.

Ad secundum dicendum, quod oportet multum media esse inter extrema, quando sunt multæ dispositiones contrariæ, quæ pluribus remouentur à propinquante ad terminum: & hæc non sunt in Angelis: & ideo sufficit vnum medium.

Ad tertium dicendum, quod illa tria reductur ad contemplationem, quæ non pertinet ad ordinem hierarchicum, ut supra dictum est.

G. CIRCA sextam sic proceditur. Videtur enim, quod purgatio sit prior: quia prius eam emendat.

2. Præterea, Boëtius dicit, quod prius ex- *D. 3. appanda*

Expanda sunt vit a quam inferendæ virtutes. Primum autem horum pertinet ad purgationem, secundum ad alia duo. Ego purgatio prior est.

3 Præterea, videtur, quod illuminatio sit prior: quia facit alia duo, ut dictum est: faciens autem est ante factum.

4 Item videtur, quod perfectio: quia est nobilior tanquam finis aliorum: nobilior autem est prius, secundum Philosophum in libro de anima: ergo perfectio.

Solutio. Dicendum, quod ista possunt tripliciter considerari. Aut secundum vicinitatem materiam, & sic est purgatio prior, quia prius remouetur contrarium à materia, & post illuminatio, & post perfectio: quia prius percipitur lumen, & post perficitur in illo: & hic idem ordo dicitur prius tempore vel in fieri: quia isti tres ordines se consequuntur. Si autem considerentur secundum vicinitatem agentis, aut formæ, sic erit primò illuminatio, deinde purgatio, & post perfectio. Agens enim primò infundit lumen, & per illud expellit tenebras, & sic perficit in lumine: & secundum hunc ordinem est simpliciter prius. Si autem consideratur secundum vicinitatem finis, sic est prior perfectio, deinde illuminatio, vitimò purgatio. Et sic patet solutio ad obiecta.

H CIRCA septimum sic proceditur. Videtur enim, quod non sint eisdem ista tria: Ecclesiastica enim hierarchia est exemplata à celesti, ut dicitur Apocalypsis 1 r. Vidi civitatem sanctam Ierusalem novam descendentem de celo. Sed in ista non est idem illuminans, purgans & perficiens, sed prælatorum est perficere, diaconum illuminare, exorcistarum purgare. Ergo nec in superiori erunt eisdem.

2 Præterea, Commentator expressè dicit, quod non sunt eisdem.

3 Præterea, in natura non reducuntur ista tria ad unum: sed ignis purgat per calorem, illuminat per lumen, perficit per igneam: cum ergo ordo repræsentet ordines superiorum sicut procedens ab illis, videtur quod nec illa tria in superioribus sint eisdem.

4 Ad idem, Ordines superiores distinguuntur secundum dona gratiarum: sed non ad eandem gratiam reducuntur illa tria, sed gratia sacramentalis quæ ordinatur contra defectum peccati, purgat, gratia verò virtutum illuminat, gratia verò donorum (quæ superior est) perficit: ergo nec in Angelica hierarchia erunt idem.

Solutio. Dicimus, quod ista tria in Angelis sunt eisdem, cum efficiantur ab una operatione, ut dictum est, licet diuersa ratione.

Ad primum ergo dicendum, quod Ecclesiastica hierarchia imitatur celestem in quantum potest. Sed propter difficultatem operationis ex multis impedimentis & multitudinem reducendorum distantium secundum loca, oportuit in Ecclesiastica diuidi istorum operationes per plures ministros, quæ in Angelis sunt in uno, in quibus non est difficilis operatio, sed complentur ista tria per immersionem luminis: unde in hoc inferior imitatur superiorem, quod habet hæc tria, sed non in eodem: quæ esset potius idéitas quam similitudo, licet etiam in infe-

riori superior possit facere omnes tres operationes.

Ad secundum dicendum, quod Commentator exemplificat in Ecclesiastica hierarchia, in qua magis est notum nobis.

Ad tertium dicendum, quod in spirituali natura semper est magis unitum, quod est diuisum in corporali: unde quod natura inferior habet in uno subiecto & diuersa virtute, superior habet in uno subiecto & una virtute, sed diuersa ratione.

Ad quartum dicendum, quod prædictæ gratiæ dantur ad perfectionem Ecclesiasticæ hierarchiæ: & ideo propter multa impedimenta & difficultatem operandi sunt multæ gratiæ in uno subiecto ad illa tria ordinata.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Dicitur est, quod hierarchia declarans dicit dispositionem sacram: enim, id est, quia unicuique de numero fortissimi hierarchiam, siue ut reducens, siue ut reductus, est, id est, competit ex propria hierarchia talis perfectio, hoc est, scilicet ista perfectio ascendere in Dei imitationem secundum propriam analogiam, id est, prout possibile est sibi: quædam enim imitantur Deum per consortium potestatis in alterum, quædam in recipiendo diuinum donum ex operatione alterius, & est perfectio, scilicet, fieri cooperatorem Dei, id est, esse in cooperatione Dei actiue vel passiue: omnium diuinum, id est, magis similitur Deus omnibus quæ secundum analogiam eius sunt, ut aiunt eloquia. 1. Cor. 3: Dei adiutores sumus. Et perfectio est ostendere diuinam actionem, id est, diuinum factum, ut sit generale, relucens in seipso quantum possibile est, sibi, in quibusdam enim relucet, ut in agentibus, in quibusdam autem ut per actionem aliorum ipsi diuinum actum siue donum suscipientibus. Vi pote, &c. Hic dictam actionem distinguit in tria, dicens. Potè, id est, sicut, quoniam ordo hierarchia est quosdam quidem purgare, ut superiores: quosdam quidem illuminare, & quosdam illuminari: & quosdam perficere, quosdam verò perficere. Unicuique, &c. Hic ostendit, quod illa tria reducuntur in Deum ut in primum principium. Et distinguit hæc in Deo quinque modis, scilicet essentialiter, effectiue, formaliter, eminenter. Et ponit modum causandi. Dicit ergo, quoniam, inquam, sic est (litera enim usque huc dependet) diuina beatitudo quæ est deiforme unicuique adunationi qualicumque modo, id est, quæ facit sibi deiformes adunando ad se quantum possi ule est unicuique, quantum est dicendum in hominibus, id est, ab eis secundum quod capere possunt, quidem, id est, certè, simul, id est, vnica virtute, est pura ab omni dissimilitudine confusionis scilicet: quia in ipsa non est aliqua potentialitas. Verò, id est, sed est plena æterni luminis, & est perfectus & non indigens omnis perfectionis, id est, nullius: & in hoc perfecta: & secundum hoc describit essentialiter Deum per dicta tria: & est purgans & illuminans & perficiens, & in hoc per eadem describit eum effectiue, autem, id est, sed magis & purgatio qua aliquis purgatur exemplatè & effectiue

DIVISIO ET expositio textus.

Oportet itaque, &c.

Hic ostendit utilitatem hierarchiæ specialiter in reducendis. Et diuiditur in tria secundum prædicta tria, ut patet per se. Dicit ergo, ex quo ita est in diuina beatitudine, itaque ut æstimo, id est, certè scio, colligendo ex dictis oportet quidem, id est, certè, purgandos omnino, id est, ex toto perfici puros, non accipiendo opposita mixtum, & oportet liberari ab omni confusionis dissimilitudine, id est, vagatione ad multa, quæ inest ex potentialitate intellectus, per quam dissimilis est ei cuius intellectus summe stat in uno. Verò, id est, sed oportet illuminandos repleri diuino lumine, id est, ad copiam accipere ad contemplatiuam habitudinem, id est, habitum per quem Deum & diuina contemplari possunt, & virtutem percipiendam, scilicet in castissimis oculis mentis, per quos mens eorum in unum colligitur & sumatur. Et dicitur casti oculi, liberari à diffusionem intellectus ad multa, sicut castitas moralis castigat à fluxibus concupiscentiæ: sed oportet reducendos & imperfectos restaurandos, id est, perficiendos per reductionem in Deum fieri participes perfectiua scientiæ: quia ea perficiuntur, sacrorum, scilicet diuinorum exploratorum per lumen diuinum susceptum per quandam superioritatem gaudij, ut supra expositum est. Purgatores verò, Hic ostendit utilitatem hierarchiæ specialiter in superioribus reducendis. Dicit ergo: Tales oportet esse purgandos, verò id est, sed purgatores ex magnitudine purgationis sue propter hoc quod confirmatum habent intellectum in uno, oportet tradere purgationem scilicet aliis quos purgant, & hoc propria castitate, id est, virtute proprie castitatis, ut supra dictum est. Autem, id est, sed oportet illuminatores ut habentes proprie, id est, congruè sibi luculentiores animos, id est, lucidiores intellectus & ad participationem luminis diuini ab alio quocumque & distributionem suscepti luminis aliis, & ut repleri distanti, id est, copiosissime claritatis diuine sancte, id est, sanctificantis. Oportet dico, vel debent superuicere lumen suum omnino superexcellens in eos qui digni sunt lumine tali, id est, eis immittere per modum disponentis. Verò, id est, sed perfectiores tanquam præceptores, id est, magistra traditionis, id est, cognitionis cuiusdam perfectiua debent perficere perficiendos per seuentiam, id est, intuitum inspectorum sacrorum, id est, diuinorum, quorum inspectio oritur in corde gaudium. Perficere dico doctrinam eorum, vel per relationem in superioribus, vel instruendo in inferioribus, sacratissima, id est, sanctum faciente. Non ergo. Hic concludit primò propositum, dicens. Ergo ex dictis, non interrogatiue, id est, nonne uniusquisque ordo hierarchiæ dispositionis, siue superiorum, siue inferiorum, reducitur ad diuinam cooperationem, ut sit in ea secundum propriam analogiam, id est, prout cuique possibile est, siue operando in aliis, siue recipiendo operationem aliorum.

sancta, id est, sanctificans, & illuminatio & perfectio. Et sic describit eum per eadem formaliter: purgatione enim formaliter quis purgatur. Et dicitur magis hic propter modum: quia abstractè significat. Et est super purgationem, super lumen autem perfectio, id est, eminenter hoc habens: & hoc est quartum. Et est per seipsam perfecta, & per seipsam perfectiua principium, id est, non habens ab alio quod perficiat, sicut perfectiua secunda, quæ non sunt perfecta, neque perfectiua nisi ab ipso. Et est quidem, id est, certè causa omnis hierarchiæ, quam, id est, & omnis sacri, id est, omnis sanctitatis, secundum supereminentem excellentiudinem, quia scilicet tanquam primum agens non habet ab alio quod agat, sed omnia ab ipso: & in hoc tangitur modus supereminens causandi.

Oportet itaque (ut æstimo) purgandos quidem puros perfici omnino, & omni liberari dissimilitudinis confusione. Illuminandos verò repleri diuino lumine ad contemplatiuam habitudinem & virtutem, castissimis mentis oculis reducendos. Et imperfectos restaurandos participes fieri exploratorum sacrorum perfectiua scientiæ. Purgatores verò magnitudine purgationis aliis tradere propria castitate. Illuminatores autem ut luculentiores animos, & ad participationem luminis & distributionem proprie habentes, & distansimè sanctè repleri claritatis, omnino suum superexcellens lumen in eos qui digni sunt lumine superuicere Perfectores verò tanquam præceptores perfectiue traditionis, perficere perficiendos sacratissima doctrina per inspectorum sacrorum scientiam. Non ergo uniusquisque hierarchiæ dispositionis ordo secundum propriam analogiam reducitur ad diuinam cooperationem, illa perficiens gratia & Deo data virtute, quæ diuinitati naturaliter & supernaturaliter insunt, & ab ea superessentialiter acta, & ad possibilem Deum diligentium animorum imitationem hierarchiæ manifestata?

Ordo dico *perficiens gratia & virtute Deo*, id est, à Deo data sibi, id est, per dicta recepta à Deo, quæ dicuntur gratia prout gratum faciunt, & virtus prout ponunt in ultimo operationis. Perficiunt dico in aliis illa *qua in sunt diuinitati naturaliter*, id est, per propriam naturam, & *supernaturaliter*, id est, eminenter, & quæ sunt *ab ea scilicet deitate acta*, id est, causata *super essentialiter* id est, super modum causandi cuiuslibet creatæ essentia, quæ omnes habent ab alio quod causent, & quæ sunt *manifestata hierarchia* vel hierarchicè, id est, ordine & actione hierarchicè *ad imitationem animorum diligentem Deum possibilem eis*, id est, vt simulentur Deo secundum quod possunt, vel tantum per similitudinem doni, vel etiam per consortium potestatis, & similitudinem effectus.

CAPVT IV.

Quid significat Angelorum cognominatio.

Igitur hierarchia quid est, vt a sti. Imo, bene à nobis diffinita, angelica hierarchia, deinde laudanda, mirabileque eius in eloquiis formarum facturæ supermundanis oculis intuendæ, vt ascendamus in deiformissimam eorum simplicitatem, per mysticas formationes. Et simul omnis scientiæ hierarchiæ principium laudabimus in diuina religiositate & perfectissimis gratiarum actionibus. Primum simul omnium illud dicere verum, vt bonitate vniuersali superessentialis diuinitas eorum quæ sunt, essentias substituens, ad esse adduxit. Est enim hoc omnium causa, & super omnia bonitatis proprium, ad communionem suam ea quæ sunt vocare, vt vnicuique eorum quæ sunt, ex propria diffinitur analogia. Omnia igitur quæ sunt, participant prouidentiam ex superessentiali & causalissima diuinitate manantem.

* *

*

DIVISIO ET
expositio textus.

Igitur hierarchia quid est (vt a sti) &c.

In precedenti capitulo diffinit hierarchiam in communi, & eius vtilitatem ostendit, in parte ista accedit ad determinandum in communi de angelica hierarchia, de qua est huius operis intentio. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima determinat in communi de angelica hierarchia, ostendens eius eminentiam ex propinquitate ad primum. In secunda ostendit, quare communiter denominatur angelica potius quam ab alio ordine, in cap. 5. ibi, *Hæc quidem quantum ad nos*. Istud autem capitulum diuiditur in tres partes. In prima vtitur transitu, continuans dicta dicendis. In secunda ostendit, quod angelica hierarchia primo & affluenter recipiens diuina dona, defert ea ad nos, ibi, *Primum simul omnium*. In tertia ostendit per scripturam, quod ab ipsa angelica hierarchia in nostram deferuntur diuinæ illuminationes, ibi, *Si quidem vt Theologia ait*. Circa primum tria dicit, scilicet quid dictum sit, quid dicendum sit, & ad quam vtilitatem. Litera sic legatur. Posuimus materialia & formalia & actum proprium ipsius hierarchiæ, & vtilitatem eius, & hæc sufficiunt ad diffinitionem eius. *Igitur diffinita à nobis hierarchia*, in communi, ablatiui casus: vnde quia sufficienter propter dicta innotebit, vt a sti, id est, certe scio, ex natura diffinitionis, deinde, id est, in sequentibus vsque ad vltimum capitulum laudanda est specialiter *angelica hierarchia*, id est, cum laude est notitia eius tradenda per propria & per communia ipsius, quæ, id est, & intuenda sunt *supermundanis oculis*, mentis scilicet, id est, diuino lumine perfectis, quia ad hoc naturale non sufficit, vel in superna dona tendentibus, non remanendo in figuris, *factura formarum in eloquiis*, id est, compositiones in Scriptura sacra traditæ, eius scilicet angelicæ hierarchiæ, *mirabiles*, id est, inquisitionem causæ talis formationis exposcentes, & hoc in. 15. cap. Hac vtilitate dico intuendæ, *vt ascendamus mente per formationes*, id est, *figuras mysticas*, id est, aliud in se occultantes, *in simplicitatem eorum*, scilicet Angelorum, *deiformissimam*, id est, Deo inter creaturas simillimam. Et hæc vtilitas est quantum ad intellectum, & simul, id est, cum hoc ex dicto intuitu, *laudabimus principium omnis scientiæ hierarchiæ*, id est, Deum à quo manifestatur nobis scientia hierarchiæ, *in diuina religiositate*, id est, religand. intellectum nostrum per principia fidei in obsequium Christi: & laudabimus in *perfectissimis gratiarum actionibus*, de hoc scilicet quod tam multa dona Angelis communicat & nobis manifestat. Et dicuntur perfectissima, non quantum ad agentem gratias, cum nullus ad hoc sufficiat, sed quantum ad dona: quia de perfectissimis donis aguntur gratiæ: & hæc vtilitas est secundum effectum. *Primum simul omnium*. Hic ostendit eminentiam angelicæ hierarchiæ in propinquitate ad Deum, & in eo quod

*Deus per
bonitatem
se commu-
nicat crea-
turæ.*

quod eius dona deferunt nobis. Et est vis suæ rationis hæc. Quæcunque producuntur in esse, producuntur à Dei voluntate, prout participant ipsam: sed quæntè plura participant ab ipso, magis appropinquant sibi: cum igitur Angeli plura participant de attributis, magis erunt propinqui inter alia: & sic primò accipiunt, & per eos deferuntur ad alios. Diuiditur autem hæc pars in tres. In prima ostendit, quòd omnia quæ sunt, participant diuinam bonitatem. In secunda concludit, quòd Angeli qui plura participant, propinquiores sunt ei, ibi, *Clarumque*. In tertia concludit ulterius, quòd primò recipiunt à Deo, & per eos ad nos deferuntur, ibi, *Ipsa ergo sunt primò*. Prima autem diuiditur in tres. In prima proponit quòd intendit. In secunda probat, ibi, *Est enim*. In tertia manifestat hoc in diuersis gradibus entium, ibi, *Non enim fortassis*.

Littera sic legatur. *Primum omnium simul, id est, inter omnia simul quæ docentur, illud est primum, verum dicere, id est, primò quòd diuinitas superessentialis, id est, ens super omnes essentias, adducit ad esse essentias omnium eorum quæ sunt substituens, id est, statuens eas sub aliis bonitatibus inditæ eis: quia prima rerum creatarum est esse, vt dicitur in libro de causis. Adduxit dico vt bonitate vniuersali, id est, vt sint per bonitatem eius super omnia se extendentem. Est enim. Probat propositum per hoc quòd communicare se est proprium bonitatis Dei, dicens: Adduxit omnia ad esse sua bonitate: enim, id est, quia hoc est proprium causa omnium, scilicet Deo, & etiam bonitatis diuinæ quæ est super omnia, vt excedens & prouidens eis, hoc scilicet vocare ea quæ sunt, id est, est causa vt sint: & postquam sunt, ad communionem suam, id est, vt se eis communicet, vt, id est, sicut vnicuique eorum quæ sunt, dicitur, id est, determinatur, ex propria analogia, id est, possibilitate. Igitur si hoc est proprium eius, manentem ex diuinitate superessentiali, vt supra, & causalissima, id est, quæ omnia capi ar & omnibus causis dat causare. Et nota, quòd hoc quòd dicitur vocare, alludit Græco vocabulo: apud Græcos enim hoc, as, idem est quòd clamo, as: & idem proprium est bonitatis vocare. Et similiter prouidentia congruit Deo. Theos enim quòd est Deus, apud Græcos dicitur à theoro, quòd est video: quia omnia videt: vel à theo, quòd est curo, quia omnia circuit per curam: & hæc duo includit prouidentia, scilicet intuitum & curam.*

D V B I A.

B HIC SVNT quatuor dubia. Primò, Vtrum vocare ad se sit proprium bonitatis. Secundo, Vtrum sit proprium diuinæ bonitatis. Tertio, Vtrum omnia producantur à Deo ad communionem suæ bonitatis. Quarto, quare omnia ex eo quòd sunt à Deo, participant eius bonitatem, & non alia eius attributa.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quòd non sit proprium bonitatis vocare res ad esse. In primo enim sententiarum dist. 25, determinatur tria necessaria ad productionem creaturæ à Deo, scilicet potentia, scientia, & voluntas. Ergo non videtur esse proprium bonitatis.

1 Præterea, Cum bonum secundum intellectum separabile sit à causa prima, vt dicit Boëtius, separatur & remanet causalitas in ipso: posita autem causa ponitur effectus: ergo educeretur creatura etiam non intellecta bonitate cause: non ergo est eius proprium.

2 Præterea, Cum bonum sit quòd omnia appetunt, sicut dicitur in ethicis, tanquam finem: magis videtur se habere in reductionem rerum in vltimum finem, quam ad exitum eorum à primo principio.

3 Præterea, Sicut dicit Philosophus in 3. primæ philosophiæ. Quòd simplicius est, in pluribus inuenitur, & ad plura eo indiget: ergo communicare se in multitudinem effectuum magis videtur proprium simplicitatis quam bonitatis.

Solutio. Dicimus, quòd Dionysius loquitur hic de productione in esse quæ est per creationem, sicut dicitur Roman. 4. Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Vnde oportet scire quid sit producere res per creationem, & quomodo hoc proprium sit bonitatis. Dicimus ergo, quòd natura & ars non producunt totam substantiam rei, sed tantum educunt formam de materia præexistente, licet actio eorum terminetur in compositum: sed primum agens eo quòd non præsupponit actum alterius agentis, super cuius effectum fundetur eius effectus, producit totam substantiam nullo præexistente: & hoc est educere per creationem. Quando autem aliquid producitur non per necessitatem naturæ, sed per liberalitatem voluntatis, non sufficit ad productionem scientia & potentia agentis, sicut etiam dicit Philosophus in 9. primæ philosophiæ: sed oportet vt appetitus voluntatis inclinatur ad productionem rei: & sic suppositis primis duobus necessariis producit effectum, sicut immediatum operi: id autem quo inclinatur voluntas ad agendum, est bonitas primi agentis: & idem proprium est bonitatis eius educere res per creationem.

Ad primum dicendum, quòd licet sint tria, tamen immediatum est voluntas disposita per bonitatem, & idem sibi totum attribuitur.

Ad secundum dicendum, quòd licet remota bonitate causa per intellectum remaneat causalitas quæ est per necessitatem naturæ (sed hoc non est ad propositum) non autem potest remanere causalitas quæ est per liberalitatem voluntatis, de qua hic est mentio: & idem positio implicat duo opposita.

Ad tertium dicendum, quòd bonum dicitur in duplici ratione: aut prout terminat motum & desiderium agentis, & sic competit reductioni in finem: aut prout agentem inclinatur ad agendum, & sic competit processui rerum à principio.

Ad quartum dicendum, quòd Philosophus loquitur ibi de simplici secundum rationem, quæ est per resolutionem intellectus in intentionem vniuersalem generis, vel speciei: & hæc simplicitas non est simplicitas Dei.

CIRCA secundum sic proceditur: & videtur, quòd sit proprium diuinæ bonitatis, quæ est æterna, res vocare ad se quòd res sint æternæ: posita enim causa sufficienti necessariò ponitur effectus: cum igitur summa bonitas, quæ est æterna,

Dubium 2.

æterna,

æterna, sit causa sufficiens productionis rerum, res fuerunt ab æterno.

2 Ad idem, Agens eodem modo se habens, aut semper agit, aut nunquam. Cum ergo Deus semper eodem modo se habeat, & aliquando fecerit res, semper & ab æterno fecit res.

3 Ad idem, sicut dicit Philoſophus in secundo de anima, duplex est mutatio, ex potentia in actum, ut quando ex ignorante fit sciens: & ex habitu in actum, ut quando ex sciente habitu fit actu considerans. Cum igitur nulla mutatio sit in Deo, nunquam factus est de non agente agens, sed ab æterno fuerunt res.

4 Præterea, Hoc posito non sequetur aliquod inconueniens: adhuc enim remanent res create, cum sit possibile eas ab æterno fuisse productas à primo secundum totam substantiam, nullo præsupposito, sicut dicit Auicenna, res ab æterno fuisse, & tamen creatas esse: sicut sol si semper fuisset, semper emisisset radium: nec tamen sequeretur, quod radius esset increatus: & ita non sequetur hic res æquari, cum distent nobilitate naturæ, licet careant durationis principio: ergo bene potest poni.

5 Si dicatur ad primum, quod Deus agit per voluntatem, quæ est causa dilatoria. Contra: Nullus sapiens differt facere quod vult, sine causa: & si hoc, poneretur aliquid retardans diuinam voluntatem, & quod vareretur per diuersas conceptiones ad minus vnus temporis post aliud: hoc autem est falsum: ergo dicta solutio non potest stare.

Solutio. Dicimus, quod sicut dicit August. Deus ab æterno creauit res, sed res ab æterno non sunt create. Et si tu obiicias, quod actiua conuertitur in passiua. Dico, quod hoc solum non est verum in illis in quibus patiens non recipit totum actum agentis, sicut sol viuificat illuminata: non tamen lapides viuificantur, cum non habeant proportionem ad suscipiendum vitam, quæ per actum solis infertur. Actus autem diuinus infinitus est. Vnde nulla res est ei proportionata ad suscipiendum ipsum in toto: sed quæ ipse æterna actione efficit, quædam suscipiant in æuo, quædam in tempore: & ideo non est necessarium ut quod ipse æterna actione fecit, ab æterno sit factum. Actio enim agentis per voluntatem est duplex, scilicet interior & exterior, sicut excogitatio operis & voluntas est interior actio artificis: exterior autem est fecere vel dolere. Cum autem exterior actio semper sit ex defectu interioris, si enim cogitatio & voluntas esset efficax causa operis, nunquam artifex moueret manum. In Deo autem est tantum actio interior, exterior autem actio ipsius non est nisi respectus quidam creature ad ipsum: suam enim intelli gere & velle efficax est ad causandum rem, intelligit autem & vult ab æterno aliquid in tempore fieri: & in hoc immobiliter stat: vnde ipso cauante immobiliter ab æterno, res secundum præfinitum reampus ex ordine sapientie diuine exit in esse, mutatione facta circa ipsam tantum.

Ad primum igitur dicendum, quod sicut ponitur euita, ita ponitur effectus: di pensans tamen ex ordine diuine sapientie, non ab æterno, sed in tempore rem futuram: & sub

illo ordine sapientie ponitur res futura esse in præfinito tempore. Si autem velit absolute intelligi, tunc non est verum, nisi in his quæ agunt ex necessitate nature: & sic non habet locum in proposito.

Ad secundum dicendum, quod Deus semper agit actione intrinseca, quæ est substantia sua: actio autem exterior tenet se ex parte causati secundum respectum ad causam & non est semper. Similiter dicendum ad tertium.

Ad quartum dicendum, quod secundum naturam nullum sequitur inconueniens positus rebus ab æterno fuisse: quia sicut dicit Boetius in libro de consolatio. etiam si mundus semper fuerit, adhuc non erit æternus, sed temporalis: vnde non non æquabitur Deo, sed nec increatus remanebit: vnde ad principium mundi non potuit mens humana attingere nisi prophetica inspiratione: aliter enim non decepti fuissent in hoc omnes fere Philoſophi.

Ad quintum, concedimus quod solutio illa erronea est: ponit enim Deum aliquid velle, & tamen differre illud: & sic esset mutatio in ipso.

CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quod non omnia producantur à Deo ad communicationem suæ bonitatis: dicit enim Augustinus, Nihil est capax Dei nisi intellectus & mens: quod autem communicat Deo, est capax eius: non igitur omnia ad communionem diuinæ bonitatis facta sunt.

2 Ad idem, Communicatum, quod est diuina bonitas, perpetuum est: non autem omnia perpetua sunt: non igitur omnia communicant ipsam.

3 Præterea, Dicitur in Genesi. quod animalia & herbe create sunt ut sint ad vsum hominis: non igitur ad communionem diuinæ bonitatis.

4 Præterea, Quædam etiam facta sunt in poenam peccati, ut spinæ: vnde dicitur in Gen. Spinæ & tribulos germinabit tibi. Non ergo ad coniunctionem diuinæ bonitatis.

Solutio. Dicimus, quod diuinæ bonitatis est non solum ducere res in esse, sed participes eas facere suæ diuinæ bonitatis, ut possibile est vnicuique: sicut enim dicit Philoſophus in libro de. & mun. quædam maxime propinquando participant bonitatem eius sine motu, sicut Angeli, habentes simul in actu quod nari sunt habere: quædam vero per vnum motum, sicut primus orbis per motum vnum efficitur causa rerum, in qua similitur Deo: alij vero orbis participant pluribus moribus. Alia vero per se valde distantia committuntur aliis, ut remoris contrariis accedentia ad æqualitatem fortiantur formam magis similem celo, donec perueniantur ad formam hominis, in qua super alia est similitudo Dei: & omnia hæc agunt ut simulentur Deo sicut possunt: & ad hoc creantur principaliter, licet secundariè sint ordinata ad alia: quia sic per iuuamentum vnus ab alio perficitur ordo vniuersi.

Ad primum ergo dicendum, quod August. loquitur de gratuita capacitate beatitudinis: ratione naturali autem omnia capacia sunt eius secundam proportionem.

Ad secundum dicendum, quod licet quædam

D
Dubium 3.

res non sint perpetue simpliciter, actiones tamen veterorum ordinantur ad perpetuitatem per successionem, licet voluntate diuina stet generatio.

Ad tertium dicendum, quod herbe & huiusmodi secundariè sunt ordinata ad vsum hominis, sed principaliter ad similitudinem Dei participandam, prout eis est possibile, in perpetuitate: vnde etiam defendunt semen in folliculis: quia est in eo virtus propagatiua.

Ad quartum dicendum, quod spinæ create fuerunt ante peccatum, licet post peccatum factæ sint nociuæ homini: vnde non ordinantur ad poenam peccati nisi secundariè.

E
Dubium 4.
CIRCA quartum sic proceditur. Videtur enim, quod omnia quæ sunt à Deo, participant omnia attributa eius, & non solum bonitatem: sicut enim boni est bona adducere, ve dicit Dionysius, ita optimi est optima adducere: optima autem sunt, ut dicere videtur in litera, quæ innumerabiliter à Deo receperunt de attributis eius: ergo omnia hoc modo ab ipso recipiunt, cum ipse sit optimus.

2 Præterea, Dato quod non participant omnia attributa eius, arguam sicut August. de Filio arguit. Aut enim meliora facere non potuit, & sic impotens: aut noluit, & sic ignorans: aut noluit, & sic inuidus: hæc autem omnia remota sunt ab ipso: ergo vnumquodque fecit optimum, communicando sibi omnia attributa. Si dicatur, quod laudabile est artificii ut quædam meliora aliis faciat. Contra: Magis esset laudabile si omnia optima faceret: cum igitur laudabile Deo conueniat, omnia optima debuit facere. Si dicatur, quod non essent res meliores si omnia æqualia fierent. Contra: August. dicit, quod melior fuisset natura hominis si calem fecisset eam Deus, quod nec peccare nec mori poruisset: & eodem modo de aliis: ergo melius esset si omnia facta fuissent facta optima.

Solutio. Dicimus, quod res potest dupliciter considerari: aut secundum quod est in sua natura, & sic quidem quia est à bono, bona est, posset tamen melior esse. Si autem consideretur per comparisonem ad finem vniuersi, quod est bonum (ut in exercitu) non æqualiter ab omnibus participatum, non potuit melius fieri, sicut sonus dulcis melior est quam grauis, optimam tamen harmoniam faciunt si coniungantur, in qua si vnus grauior vel acutior efficeretur, fieret dissonantia. Similiter si res inferior in vniuerso fieret æqualis superiori, licet ipsa in se melior esset, fieret tamen dissonantia in toto vniuerso: & quia, ut dicitur in ethicis, bonum vniuersitatis vel gentis melius est bono vnus hominis, ut vniuersum esset optimum secundum mensuram sui finis, fecit Deus res quædam sub aliis in bonitate. Vnde Augustinus: Bona sunt quæ condidit Deus etiam singula, simul autem vniuersa valde bona.

Ad primum ergo dicendum, quod optimi non est optima facere singula, sed vniuersa simul meliora, cum bonum omnium sit melius quam vnus: vnumquodque tamen facit bonum ut potest fieri secundum capacitem materiz vel potentie quæ iniacet in opere Dei, licet non præiaceat, sicut dicit Philoſophus, optimum coriarium esse qui facit ex quolibet dato

corio meliorem calceum qui potest fieri: sed diuersa dispositio materiz est ab ipso ut ab agente omne bonum vniuersi.

Ad secundum dicendum, quod Filius Dei est in eadem essentia cum ipso patre, & habet quicquid est cum ipso: vnde si diminuisset sibi aliquid, esset inuidia: sed non est inuidia si non dat rebus ea quorum potentia eorum non est capax.

Ad tertium dicendum, quod bonitas artificis est ut faciat vnamquamque partem proportionatam valori totius, & non ut faciat vnumquodque quantum melius potest.

Ad quartum dicendum, quod Augustinus intellexit meliorem fore naturam hominis in se, non quantum ad finem vniuersi.

Non enim fortassis esset nisi eorum quæ sunt essentia & principij assumptione. Existencia igitur omnia esse eius participant. Esse enim omnium est super esse diuinitatis. Viuentia autem eandem super omnem vitam viuificant virtutem. Rationalia autem & intellectualia, eandem super omnem & rationem & intellectum per se perfectam & ante perfectam sapientiam.

D V B I V M.

Non enim, &c.

Hic ostendit communionem diuinæ bonitatis in diuersis gradibus entium vel creaturarum: quæ sunt existencia, viuentia, rationalia, intellectualia.

SED EST hic dubium ad intellectum literæ, vtrum Deus verè dicatur de omnibus tanquam ens de substantia eorum. Et videtur, quod sic. Quodcumque assumit aliquid ut sit, verè prædicatur de illo: sed omnia sunt assumptione diuinæ essentia, ut dicit in litera: ergo quilibet res est Deus vel essentia diuina.

2 Ad idem, id quod est eidem rei secundum suum esse, verè prædicatur de illo: esse autem diuinum, ut dicit in litera, est esse omnium: ergo verè prædicatur de omnibus.

3 Et hoc idem videtur per verba Commentatoris, quæ talia sunt: Est igitur participatio diuinæ essentia assumptione: assumptio autem eius sapientie diuinæ factio est, quæ est omnium substantia & essentia, & quæcumque in eis naturaliter intelliguntur.

4 Hoc idem videtur per rationem. Omne illud in quo stat resolutio omnium, verissimè est de substantia cuiuslibet rei: sed in eodem primo, quod est Deus, stat resolutio omnium: ergo verissimè est de substantia cuiuslibet, & prædicatur de omnibus. Probatio. Si id in quo stat resolutio, non est Deus: ergo determinatur aliqua differentia superaddita ei, in qua stat resolutio.

resolutio, & sic non est primum secundum.

Ad idem, Aut aliquid verè negatur de Deo, aut nihil. Si nihil: ergo ipse verè est omnia. Si verò aliquid negatur ab ipso, cum omnis negatio fundetur super aliquam differentiam, ut homo non est asinus, quia est rationalis, oportebit quod determinetur aliqua differentia: & sic erit compositum & non primum: cum ergo hoc sit falsum, omnia verè dicentur de ipso.

6 Ad idem, Quæcunque sunt, & nullo modo differunt, sunt eadem: Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt: ergo sunt eadem: & sic Deus erit de substantia cuiuslibet rei, sicut prima materia. Probatio mediæ. Quæcunque nulla differentia differunt, non differunt: sed quæ nullam differentiam habent, nulla differentia differunt: cum igitur Deus & materia prima, quæ sunt simplicia, nullam differentiam habeant: & sic videtur, quod non differant, & ita sunt idem.

Ad oppositum: Sicut dicit Philosophus, 3. physicorum, tres causæ coincidunt in vnam, materia autem non coincidit cum aliis: & intelligit secundum substantiam & non secundum rationem: quia sic nulla coincidit cum alia. Cum igitur Deus sit primum agens, non erit in substantia cum materia: nec eriam est forma rerum, cum in formalibus res differant. Cum igitur nihil sit de substantia rei nisi materia & forma, Deus non erit de substantia rerum.

2 Ad idem, Quicquid causat & regit res præterquam quod committatur cum eis, non est de substantia rei: Deus est huiusmodi: ergo non est de substantia rerum. Media scripta est in libro de causis.

3 Item, Quod miscetur alij, aut est potentia, sicut materia: aut est in potentia, sicut forma quæ educitur de potentia materæ: sed Deus non est potentia, quia potentia non incidit in idem cum agente: nec eriam est in potentia, quia cum nihil educat se de potentia in actum, ut supra probauimus, oporteret esse aliquod agens prius eo quo educeretur in actum: sed hoc est falsum: ergo nulli rei committetur.

4 Ad idem, Mouens & motum differunt per essentiam: ergo vniuersaliter mouens, & vniuersaliter motum: sed Deus est vniuersaliter mouens, quia non mouente primo, nihil mouebit secundario, ut probat Philosophus: materia autem est vniuersaliter motum, quia omne motum in quantum huiusmodi est in potentia quam participat à materia: ergo Deus & materia differunt per essentiam. Similiter non est forma cuiuslibet rei: quia sic omnia essent idem, quod est error Parmenidis reprobarus in 1. physicorum. Et probatur sic per rationem. Mouens in quantum huiusmodi, est in actu: motum in quantum huiusmodi, est in potentia: cum ergo idem non sit in actu & potentia, quia idem esset ens & non ens, mouens & motum non erunt idem. Nec potest dici, quod sint diuersa solum ratione: quia realiter ibi ponitur actus & potentia.

Solutio. Dicimus, quod Deus quidem est esse omnium, ut dicit Bernardus, non essentiale, sed causale, ut efficiens formale. Hoc autem potest esse duobus modis, aut secundum actio-

nem vniuersalem, sicut homo generat hominem: aut sicut efficiens per formam ordinis, sicut domus esse in mente artificis est esse efficiens formale exterioris domus: & hoc modo cum omnia sint in Deo ut vnum per formam exemplarem per quam agit, dicitur esse suum esse cuiuslibet rei efficiens formale, maxime cum forma rei in ipso sit sua substantia.

Ad primum ergo dicendum, quod res non dicuntur assumere essentiam diuinam ut sint secundum substantiam, sed exemplariter: & secundum illum sensum dicitur esse omnia & substantia & essentia omnium. Et hoc patet per hoc quod dicit Commentator, assumptio essentia fusio diuinæ sapientia: funditur enim sapientia manifestando se in causatis. Et sic patet solutio ad duo sequentia.

Ad quartum dicendum, quod Deus non est illud ens in quo stat resolutio, cum usque ad ipsum non perueniat: propter quod Deus cum dicimus, credo in vnum Deum, non est illud vnum in quo stat ratio resoluens, sed est vnum quod ratio non attingit: aliter enim non esset articulus, cum articulus sit de eo quod fides arguit, & ratio contradicit: illud enim ens in quo stat resolutio generum, est quædam intentio simplex secundum rationem, & deuenitur in ipsum rei luendo partem in intentionem vniuersalem, quæ dicitur de ipso. Deus autem est simplex secundum esse, & deuenitur ad ipsum non resoluendo, sed accipiendo entia secundum ordinem propinquitatis & remotioris ab ipso. Quare vnum non resoluitur in aliud, nec dicitur de alio: & tunc dicimus, quod determinatum est, non quidem per differentiam additam, sed per seipsum.

Ad quintum dicendum, quod negationes omnium verissimæ sunt in eo, & negatur ab omnibus secundum sua omnia, ut à sapientibus per excessum suæ sapientia, & sic de aliis, & non per differentiam facientem compositionem in ipso.

Ad sextum dicendum, quod Deus & materia prima differunt, non per differentiam quam habeant, sed seipsis: hoc enim modo differunt simplicia, sicut homo & asinus rationali & irrationali, & hoc seipsis: aliter enim iterum in infinitum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Diximus, quod omnia B vocantur ad communionem suæ bonitatis, & hoc patet in quolibet gradu entium: enim, id est, quia existentia fortassis non essent nisi assumptione essentia & principij eorum que sunt, id est, nisi assumerent in se ut exemplata ab ipsa diuinam essentiam, quæ est principium & causa exemplaris omnium rerum. Igitur omnia existentia participant esse eius, scilicet Dei: enim, id est, quia esse omnium causale exemplariter & effectiue est diuinitatis quæ est super esse creatum. Et in hoc apparet, quod non intellexit substantialiter esse Dei fore esse omnium rerum, sed per suum excessum differre ab omnibus. Et potest sic formari ratio. Nihil est nisi participet esse: diuinum esse est esse omnium: ergo nihil est nisi participet diuinum esse. Et non solum existentia

existentia participant esse eius, *autem*, id est, sed *viuentia omnia* participant *eandem*, scilicet diuinitatem *virtutem viuificant*, id est, in omnibus facientem vitam *super omnem vitam*, id est, habens vitam eminenter, *rationalia*, ut homines, & *intellectualia*, ut Angeli participant, *eandem diuinitatem*, quæ est *super omnem & rationem & intellectum*, id est, habens illa eminenter: & eandem dico sapientiam *per se perfectam & ante perfectam*, id est, non ab alio habens perfectionem, sed præbens perfectionem omnibus.

3. Clarumque quia circa eam illa essentiarum sunt, quæcunque innumerabiliter ab ea acceperunt. Sanctæ ergo cælestium essentiarum dispositiones super ea quæ tantum sunt & irrationabiliter viuentia, secundumque nos rationalia in hierarchiæ traditionis participatione factæ sunt. Inuisibiliter enim in diuinam imitationem se ipsas conformantes, & ad diuinam similitudinem supermundanè aspicientes, & formare appetentes intellectualem suam speciem, copiosiores pulchrè habent ad eam communionem. Attendentes quidem sunt omnem vitam: Ipsæ ergo sunt primò & multipliciter, & semper ad summum, quantum fas est, in conformatione diuini & inflexibilis amoris intentæ, & principales illuminationes immaterialiter & purè recipiētes, & ad ipsas ordinatæ, & intellectualem habentes omnem vitam.

EXPOSITIO TEXTVS.

Clarumque quia circa, &c.

Hic concludit, quod Angeli propinquiore sunt Deo qui plus ab eo participant, dicens: Omnia participant diuinam bonitatem, *que*, id est, & hoc est *quod*, id est manifestum: quia illa de numero essentiarum sunt circa eam scilicet diuinitatem ut propinquæ sibi, *quæcumque acceperunt innumerabiliter*, id est, super numerum aliorum *ab ea*, id est, de attributis eius.

D V B I V M.

B SED VIDETVR hoc esse falsum: quia quanto est maior numerus, plus recedit ab unitate: & ita quanto plura recipiunt dona, tanto magis distant a primo simplici vno.

D. Alber. Mag. in lib. de cælesti hierar.

Et dicendum, quod ista dona unita sunt per assimilationem ad Deum: & ideo quanto plura percipit quis, pluribus virtutibus est unitus per similitudinem ad vnum primum. Oportet enim, quod pluribus virtutibus similetur primo vni simplici.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ergo sanctæ dispositiones, id est ordines *cælestium essentiarum*, id est, Angelorum *sunt facta in participatione traditionis hierarchiæ*, id est, per hoc quod participant dona hierarchica tradita eis à Deo, sunt dico factæ *super ea quæ tantum sunt*, id est, inanimata nullam nobilem conditionem super esse habentia, ut lapides: & *super viuentia irrationabiliter*, sicut plantæ & bruta: *que*, id est, & *super rationalia secundum nos*, id est, super ea quæ habent rationem per modum nostrum: *enim*, id est, quia ipsæ cælestes essentia formantes, id est, conformantes *se ipsas*: & hoc referatur ad conatum, quia aliter idem esset agens & actum: *in imitationem diuinam inuisibiliter*, ita quod priuatur corporalis, & ponatur visus spiritalis: & *aspicientes supermundanè*, id est, super modum quo nos aspiciunt in hoc mundo, *ad diuinam similitudinem*, sicut ad desideratum, & *appetentes formare*, id est, illi conformare *suam speciem intellectualem*, id est, speciositatem intellectualis naturæ: non enim potest exponi sicut dicitur, quod intellectus est species intelligibilem, ut à quo habent tale esse, sic intellectus non est species eorum quæ sunt supra virtutem sui luminis, id est, diuinorum de quibus hic loquitur. Sic dico appetentes, aspicientes, & formantes *habent pulchrè*, id est, decenter sibi *copiosiores*, id est, plures *communionem ad eam*, scilicet diuinam similitudinem, id est, plura ab ea communicant. Et ipsæ *quidem sunt attendentes*, id est, attingentes *omnem vitam*, quia intellectualem: sicut enim dicit Philosophus, Plantæ non habent animam, sed partem partem animæ deficiendo à rationali, in qua est perfecta ratio animæ: eò quod habet operationem naturæ in motu corporis & intellectualem vim ex natura sua, & dominium in regimine naturæ: & ideo in Angelis dicitur tota ratio vitæ: quia aliorum vita est per defectum à sua: & ipsi eminenter habent quæ sunt aliorum, ut supra ostensum est. Ergo ex quo super alia sunt, *ipse scilicet cælestes essentia primò*, quia super alia, & *multipliciter* propter copiam receptorum, & *semper*, propter perfectionem in ipsis, *sunt intenta*, per aspectum *ad summum*, scilicet Deum, *quantum fas est*, id est, quantum possibile est ipsis. Intentæ dico *in conformatione amoris diuini* quantum ad obiectum, & *inflexibilis* propter firmam adhesionem: est enim illa visio amati pascens: & sunt *recipientes illuminationes principales*, id est, diuinas in mentem *immaterialiter*, id est, sine materia & conditionibus eius, ut sensitiuæ virtutes accipiunt, & *purè*, id est, sine continuo & tempore ut intellectus noster accipit, & sunt *ordinatæ ad ipsas*, scilicet illuminationes, id est, per ordinem hierarchicam recipientes: & sunt *habentes intellectualem omnem vitam*, id est, quæ est tota & perfecta vita.

E DV

D V B I V M.

D SED VIDETUR, quod hoc sit falsum: vita enim est continuus actus animæ in corpus: ergo non conuenit Angelis.

2 Præterea, Non habent vitam vegetabilem: ergo non habent omnem vitam.

Et dicendum ad primum, quod hæc est definitio vitæ prout est in nobis: in Angelis autem est vita per actum intelligendi, ex virtute eius quod est ipsorum.

Ad aliud dicendum, vt dictum est, quod vegetabilia non habent perfectam vitam. Vnde dicit Gregorius: Quædam viuunt non per animam, sed per virorem: id autem quod participant de vita imperfecte, est in Angelis eminenter.

4 Ipsæ ergo sunt primitiue & multiplicitate in participatione Dei facte, & primò & multipliciter manifestatrices diuinæ occultationis. Propterea & ultra omnia cognominatio angelica selectim dignæ dicitur sunt: eò quod primò in seipsas edunt diuinam illuminationem, & in nos per se deferunt quæ supra nos sunt manifestationes. Sic quidem, vt Theologia ait, per Angelos nobis donata sunt, & gloriosos quosque ante legem & post legem patres nostros Angeli ad diuinum reducebant, quod agendum introducentes, & ad rectam veritatis viam ex errore & vitâ immunda reducentes, aut ordines sacros mysteriorum supermundalium, aut occultas visiones, aut diuinas quasdam antepredicationes propheticè reuelantes.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ipsæ ergo sunt, &c.

A Hic concludit vterius, quod cum prius recipient, nobis manifestant, dicens: Ergo ex dictis ipsæ caelestes essentia sunt selectim & multipliciter, vt dictum est, in participatione Dei, & per hoc etiam sunt primitiue & multiplicitate manifestatrices diuinæ occultationis: id est, diuini occulti, & propter eas sunt dignæ à Scriptura selectim, id est, diuinitatem vel singulariter cognominatio angelica ultra omnia alia: eò quod vident, id est, recipiunt quodam conatu diuinam illuminationem in seipsas vt manifestantes, & per se deferunt in nos manifestaciones quæ supra

Matth. 1.1. Dan. 7. 10.

* Prædicationes.

nos sunt, & quantum ad manifestata, & quantum ad modum accipiendi. Angelus enim nuntius dicitur propter officium nuntiandi nobis. Sic quidem vt Theologia ait, &c. Ostenso quæ sit angelica hierarchia per eius eminentiam, ostendit per scripturam, quod per ipsam in nos deueniunt diuinæ illuminationes: quod etiam supra supponit. Et diuiditur hæc pars in tres partes. In prima ostendit, quod per Angelos ad nos deueniunt illuminationes diuinæ. In secunda obicit in contrarium, ibi, *Distat & hoc.* In prima duo facit. In prima dicit propositum suum in generali. In secunda distinguit per quæ specialiter per Angelos illuminamur, ibi, *Et gloriosos quosque, &c.* Litera sic legatur. Sic quidem, vt dictum est, manifestationes quæ sunt supra nos, donata sunt nobis à Deo vt à primo fonte, per Angelos, id est, ministerio eorum, vt, id est, sicut Theologia, id est, facta Scriptura quæ est de Deo, ait, id est, dicit: & in quibus locis postea dicit.

D V B I V M.

HIC EST dubitatio, Quomodo Angeli illuminant nos. Et videtur, quod nullo modo possint. Sicut enim dicit Philosophus in primo de generatione, ea quorum vnum agit in alterum, communionem habent in potentia: sed Angelus & anima nostra non conueniunt in potentia vna, cum non sint transmutabilia adinuicem: ergo Angelus non potest illuminare animas nostras.

2 Ad idem, Sicut dicit Philosophus, 16. de animalibus, quod non tangit, non agit: sed si non agit, non sequitur alteratio: sed Angelus non tangit animam tactu metaphoricò, sicut dicitur, quod contristans tangit animam, qui videtur magis esse propinquus, quia talis tactus exigit aliquam continuitatem, Angelus autem non habet continuitatem cum anima: neque per se, cum careat quantitate: neque per subiectum, cum Angelus non sit vnus cui subiecto: ergo illuminatio cum sit quædam alteratio, videtur quod non possit illuminare animam.

3 Si dicatur, quod illuminat per influentiam. Contra: Aut enim est influentia per emanationem alicuius ab Angelo in animam: & tunc oportet esse aliquam continuitatem per quam deferatur, quia vt dicitur in secundo de anima, si formica esset in celo, & medium esset vacuum, non possemus eam videre: & sic redit prima difficultas. Aut est influentia, quia per imperium Angeli sunt species in anima: & sic essent creatores illarum formarum, quod est contra Damascenum, maledicens omnes qui dicunt Angelos aliquid creare. Ergo videtur, quod nullo modo possint illuminare animas nostras.

4 Si dicatur, quod non illuminant per influentiam specierum intelligibilium, sed per immersionem luminis: tunc omnino eadem difficultas oritur de lumine sicut de speciebus: quia vel oportet continuitatem ponere, vel lumen quod fit in nobis, e carum imperio Angeli.

5 Ad idem, Ad hoc quod intellectus intelligat, oportet esse & agens vniversitate & ali-

quid determinans intellectum, scilicet speciem rei determinatæ, sicut ad hoc quod terminetur motus naturæ, non sufficit agens, sed oportet esse speciem qua informetur materia: si igitur Angelus illuminet animam, oportet aliquid respondere illis duobus: & ita effluere ab ipso species, & non solum lumen. Et si dicatur, quod species suscipit à phantasmatis, quæatur de illis in quibus non sunt aliqua phantasmata, sicut Ioannes Baptista fuit illuminatus in vtero matris ad cognoscendum Saluatorem quando nondum aliquid acceperat.

Solutio Dicimus, quod secundum opinionem Philosophorum facile esset respondere huic questioni. Ipsi enim ponunt intelligentis motores orbium & applicatos ad motum: vnde habent ad animas nostras duplicem continuitatem, scilicet vniversalis virtutis mouentis continuitatem motus: sicut enim in corpore animalis vniversalis virtus mouens est imaginatio, quæ licet habeat determinatum organum in corpore, totum tamen corpus disponitur secundum motum eius, sicut patet in somnis, quando representatur forma mulieris in imaginatione, totum corpus mouetur secundum hoc, & de illi qui imaginando se leprosum, factus est leprosus: ita etiam intelligentia est vniversalis virtus mouens, ad quam reducitur omnis motus naturæ: & ex conceptione eius sequuntur alie res in natura præter ordinem motus caeli etiam, vt ea quorum causa nos latent, & ex ipsa sequitur impressio in animabus nostris. Et hoc est secundum opinionem Aucennæ, licet alij contradicant. Est etiam alia continuitas per medium: motus enim caeli compositus est ex virtute spiritali, quæ est dirigens ad finem quem sortitur à motore, scilicet intelligentia, & iterum ex virtute corporali quam habet ab ipso mobili, sicut etiam in actione animæ: vnde secundum quod motus attingit corpus, quod est instrumentum animæ, anima accipit illuminationem spiritualement ex motu propter virtutem spiritualement quæ est in ipso, cum vnumquodque accipiat ex motu secundum suam proportionem. Et huiusmodi dicunt esse influentiam intelligibilem in animas nostras. Tali autem continuitate non possumus nos sic dicere, eò quod non ponimus Angelos coniunctos motui, nec omnes mouere orbem: Et idem oportet aliter dicere, scilicet quod Angeli non illuminant animas nostras nisi missi ad nos: quia sicut dicit Damascenus, ibi sunt, vbi operantur, oportet quod applicent se in instrumento animæ, ita quod illud quod est instrumentum animæ, sit locus spiritualis Angeli: & sic per istam continuitatem agit in anima. Et isti possunt esse modi quibus imprimunt in animam secundum Augustinum, & hoc per contrarium: dicit enim ipse, quod demones immiscunt se sanguini & phantasmæ, vt perturbent intellectum.

Ad primum ergo dicendum, quod Angelus & animal licet non communicent in potentia materiz, communicant tamen in potentia generis: & hoc sufficit ad hanc actionem, per quam non accipitur forma quæ sit aliquid simpliciter, sed quæ est vt ens in anima, licet secundum quod nihil omnino fiat in anima in actione autè naturali per quæ acquiritur forma quæ est ens simpliciter.

placiter, oportet esse communionem in materia. Ad secundum dicendum, quod est ibi tactus metaphoricus: licet enim Angelus non habeat subiectum cui vnatur, habet tamen spiritualement locum per quem potest continuari animæ per subiectum suum.

Ad tertium dicendum, quod ponentibus influentiam, necessarium est ponere modum continuitatis: quia sic posuerunt Philosophi influentiam: vnde oportet redire ad id quod dictum est, nisi velint esse contenti nomine influentiz sine intellectu eius. Et similiter dicendum ad quartum de lumine.

Ad quintum dicendum, quod illud quod se habet ad modum determinantis in hac illuminatione, sunt species acceptæ à phantasmatis, quarum diuerse compositiones & diuisiones sunt, & per lumen intellectus agentis: sed ad formandas compositiones & diuisiones ad quas non est proportionatum lumen intellectus agentis, exigitur superius lumen, vt angelicum: & sic lumen eius se habet in ratione agentis vniversaliter. Si autem non essent forme in phantasmatis, oporteret eas creati à Deo, licet possemus dicere, quod Ioanni Baptiste fuit datus motus sine cognitione.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et gloriosos, &c.

HIC specificat quod ad manifestanda mittatur Angelus, & ponit quinque dicens. Et quoque, id est, etiam Angeli reducebant ad diuinum, scilicet lumen gloriosos Patres nostros ante legem, vt Abraham, & Loth, & post legem, vt David & alios Prophetas. Reducebant dico introducentes, id est, ostendentes illud quod erat agendum, sicut dictum est Abrahæ, quod exiret de terra sua. Genes. 12. & Loth, quod exiret de Sodomis. Genes. 19. & reducebant ad vitam veritatis ex errore, quantum ad intellectum, & vitâ impudicam, quantum ad affectum, sicut in datione legis. Exodi. 19. & de Cornelio conuerso ad fidem. Actuum. 10. Aut reducebant dico reuelantes sacros ordines mysteriorum, id est, occultorum supermundalium, id est, supermundum nostrum existentium, scilicet ordines Angelorum, vt Ezechie. 1. & Haie. 6. cap. Seraphin stabant: aut & reducebant reuelantes visiones occultas, & quia sunt de occultis quæ non licet homini loqui, & quia occultis accipiuntur, vt per raptum. 2. Cor. 12. Aut etiam reuelantes prophetice quasdam antepredicationes, id est, antepredicationes diuinæ, id est, de diuinis, vt Haie. 7. Ecce virgo concipiet, &c. Et potest accipi numerus istorum hoc modo: quia aut reuelatio fit de operandis, aut de credendis. Si de operandis, aut extra, & sic introducunt quid agendum est: aut intra, & sic reducunt ex immunda vita. Si est de credendis, aut secundum viam, & sic sunt prophetice prædicationes: aut secundum partem, & sic vel dispositiones beatorum, vt ordines facti: aut beatitudo ipsa, & sic sunt visiones occultæ. Vel aliter, vel est illuminatio de agendis, vel de appetendis, vel credendis. Si de agendis, vel intus, vel extra, vt supra.

D. Alber. Mag. in lib. de caelesti hierar.

Si de appetendis, aut pertinent ad beatitudinem, aut ad dispositionem beatorum, ut supra. Si de credendis, sic est vltima.

3. Si autem quis dixerit, & inde immediate fuisse quibusdam sanctorum theophasias, discat & hoc sapienter ex sacratissimis eloquiis, quomodo hoc quidem quod est Dei occultum, nemo vidit neque videbit. Theophasia autem sanctis facta sunt * secundum decentes Deum perque quasdam sacras videntibus proportionalium visionum manifestationes.

1. Ioan. 4.

* Sec. Gen. 3. & 18.

DIVISIO ET
expositio textus.

Si autem quæ dixerit, &c.

A Hic obiicit in contrarium ei quod dixerat, illuminationes deferri ad nos per Angelos, dicens: *Autem*, id est, sed aduertatiue prædictis, *si quis*, id est, aliquis dixerit quibusdam de numero sanctorum fuisse factas theophasias, id est, diuinas apparitiones *inde*, id est, à Deo & id est, etiam immediate: hic respondebitur, *discat & hoc*. Hic soluitur. Et diuiditur in partes duas. In prima soluit. In secunda solutionem probat, ibi, *Aut non & faciam*. In prima tria facit. Primum enim soluit per ingemtionem. Secundò manifestat quoddam quod dixerat, ibi, *Ipsa igitur sapientissima*. In tertia resumat propositum soluta dubitatione, ibi *Etas autem diuinas*. Litera sic legatur. Si, inquam, ita quis dixerit, *discat & hoc* quod dicam *ex sacris eloquiis* Ioan. 1. scilicet *quomodo hoc Dei occultum*, quod est eius essentia, *nemo quidem*, id est, certe *vidit*, quid est, id est, comprehendendo terminos essentia eius, *neque sic vnquam videbit*. Hoc ipse addit, & Chrysostomus vltimus, quod nec etiam caelestes essentia. *Autem*, id est, sed *sanctis facta sunt theophasia*, ut supra, *secundum manifestationes Deum decentes*: quia per similitudines dissimiles, *que*, id est, & *per quasdam manifestationes sacras*: quia sunt de sacris, *visionum proportionalium videntibus Deum*, quia vnusquisque ab eo percipit secundum suam capacitatem.

D V B I V M.

B Hic est dubitatio, Vtrum aliquibus sanctis sit facta diuina illuminatio, non per Angelos. Et videtur, quod sic. Dicit enim David in Psalmor. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: ergo percipiebat illuminationem à Deo sine medio.

- 2 Item Gene. 12. dicit Iacob: Vidi Dominum facie ad faciem.
3 Item de Moyse dicitur Exodi. 33. & Numer. 12. quod ei ore ad os loquebatur Dominus,

sicut solet homo loqui ad amicum suum. Ergo huiusmodi illuminari sunt sine medio.

4 Item. 2. Corinth. 13. dicit quædam Glossa, quod Paulus vidit sicut illi qui sunt de tertia hierarchia: illi autem vident sine medio Deum: ergo & ipse sic vidit.

5 Præterea, Maius est incarnatio quam illuminatio: sed incarnatus fuit Filius Dei sine Angelis mediis: ergo multò magis illuminatur sine medio.

6 Ad idem, Nihil intelligitur sine medio lumine, sicut geometricalia per principia geometriae, & omnia naturaliter cognita per lumen intellectus agentis, & ad diuina non illuminant nisi lumen diuinum: ergo non possunt accipi ab Angelis, sed solum à lumine diuino.

7 Præterea, Theophasia dicitur diuina apparitio, & non angelica: ergo videtur, quod illi quibus sunt factæ, Deum viderunt & non Angelos.

Ad oppositum. Sicut dicitur Ioan. primo, Deum nemo vidit vnquam. Si igitur aliquis ab ipso fuit illuminatus, non fuit illuminatus immediate, sed mediantibus Angelis.

2 Præterea, Sicut dicit Damascenus, caelestes essentia de quibus magis videntur, Deum ut est nunquam videntur. Ergo multò minus homines immediate videntur.

3 Præterea, Diuinum lumen non est proportionatum humano intellectui: omne autem accipiens est proportionatum accepto: ergo non potest immediate diuinum lumen accipere, sed oportet hoc fieri mediantibus Angelis.

Solutio. Dicimus, quod de sanctis dupliciter possumus loqui, aut secundum statum vite, aut secundum statum patrie. Secundum statum patrie, cum assumantur homines secundum gradus Angelorum (sicut dicitur in cantico Deuter. secundum aliam translationem, Statuit terminos Gentium iuxta numerum Angelorum Dei) quidam sunt superiores, quidam medij, quidam inferiores: & superiores quidem recipiunt illuminationes à Deo immediate, medij vero & inferiores (cum lex diuinitatis sit per prima media, & per media vltima redgere) recipiunt mediantibus superioribus, licet quantum pertinet ad obiectum beatitudinis, omnes videant eum immediate. Secundum vero statum vite nullus recipit illuminationes à Deo immediate, sed mediantibus Angelis. Vnde dicitur Exodi. 33. Non videbit me homo, & viuet, hæc scilicet vita. Angeli vero illuminant virtute diuini luminis quod à Deo participant: quæcumque enim communicant in sua natura generis vel speciei, oportet quod habeant ab eo & virtute eius in quo est, sicut in fonte, sicut omnis mixta participat calorem alicuius ab igne, & quod calefiunt, est virtute caloris ignis. Similiter in diuinationibus diuinarum manifestationum per media genera prout continentur in se superiores: & si sit dubitatio de medijs, oportet resolueri vsque ad vltima. Ita etiam est in demonstrationibus: vltima enim conclusiones probantur per prima probata siue demonstrata virtute primorum principiorum per quæ demonstrata sunt: & ut hæc certa, oportet ea probari per prima: & in illis est status. Similiter dicimus, quod Deus est fons totius intellectua-

lis luminis: vnde si homines qui sunt in hoc genere, debent illuminari, hoc est operibus Angelis; qui sunt medijs virtutibus diuini, quo & ipsi illuminantur, sine quo nihil intelligi potest.

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus illuminatus erat per Angelos, sed proprie tantum lumen cuius virtute illuminatus, sicut Deum in se loqui. Et propter hoc etiam omnes prophetae alij dicunt Deum dicere per Angelos eis reuelantur.

Ad secundum dicendum, quod ille quem vidit Iacob, Angelus fuit. Vnde dicitur Gen. 31. Directus est cum Angelo, &c. sed dicitur ridere Deum, ratione praedita.

Ad tertium dicendum, quod ille qui loquebatur ad Moysen, Angelus fuit, per quem etiam lex data fuit, sicut dicitur Gal. 3. Lex a manu mediatoris per Angelos ordinata, &c. Et Actuum 7. dicit Stephanus. Recepit legem in dispositione Angelorum, & non carnaliter. Sed attribuitur Deo; quia virtute hominis illius factum est. Vnde Greg. in Glossa. Exod. 3. Angelus qui Moysi apparuisse describitur, modò Angelus, modò Dominus memoratur. Angelus quia exterius loquens deservit, Dominus quia interioris praesidens loquendi efficaciam tribuit: dum enim loquens ab interiore regitur & per obsequium Angelus, & per inspirationem Dominus memoratur.

Ad quartum dicendum, quod Paulus quando scriptus fuit, erat in statu patrie, sicut ibidem dicit Glossa: & ideo immediatè videre potuit, sicut & illi qui sunt in patria.

Ad quintum dicendum, quod incarnatio est praeter ordinem hominis & Angelus: ed quod homo assumptibilis, & non Angelus: & in homine erat necessitas & reparabilitas, & non in Angelo: & ideo praetermissio Angelo assumpti hominem: sed in illuminationibus sunt ordinati, & ideo non est similis ratio: hoc tamen non faceret necessitatem, sed probabilitatem.

Ad sextum dicendum, quod sine diuino lumine non possunt accipi diuina: hoc tamen lumen immèsiatè accipit Angelus, & virtute eius illuminat nos.

Ad septimum dicendum, quod ratione praediti luminis cuius virtute illuminatio fit, dicitur diuina apparitio, & non quia Deus immediatè videatur.

Ad octauum dicendum, quod Deus à nullo potest videri quid est, ita quod comprehendatur termini essentiae eius, nec ab homine, nec ab Angelo: potest tamen mens nostra & Angeli videre sine medio & velamine, essentiam eius attingendo, non comprehendendo prout est obiectum beatitudinis, licet prout in hac vita sumus, videri immediatè à nobis non possit. Et per hoc patet solutio ad nonum.

Ad decimum dicendum, quod licet intellectus nosster de se non sit proportionatus ad videndum Deum, tamen per aliquas dispositiones sibi à Deo inditas, vt gloriae vel gratiae, efficitur proportionatus ad videndum ipsum, vel per fidem, vel per speciem.

Ipsa igitur sapientissima Theologia visionem illam quae in ipsa est descripta, reuelauit diuinam, quasi in forma informium similitudinem, ex videntium in diuinum reductione pulchre vocari theophaniam, quasi per ipsam videntibus diuina facta illuminatione, & quidem diuinis ipsis sancto perfectioribus. Has autem diuinas visiones gloriose patres nostri perfecerrunt per medias caelestes virtutes.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Ipsa igitur sapientissima, &c.

Hic manifestat quod dixerat, scilicet quid sit theophania, dicens: *Igitur ex quo theophania facta sunt patribus per manifestationes proportionales videntibus, ipsa sapientissima Theologia, id est, facta se ipsa à diuina sapientia tradita, reuelauit, id est, aperte ostendit visionem illam diuinam, id est, diuinorum pulchre, id est, congrue & decenter vocari theophaniam, quae scilicet visio est scripta, id est, scripto tradita, in ipsa, scilicet Theologia. Visionem dico quasi similitudinem, id est, assimilationem ad diuinam vim ex reductione videntium in diuinum lumen: & hoc in forma, id est, figura informium, id est, cauentium formis. Theophaniam dico vocari quasi facta diuina illuminatione videntibus dicta visione: & in hoc reddit rationem nominis: & quidem hoc fit diuinis ipsis scilicet visis sancto perfectioribus videntes, sanctitatem eis praebendo. Sic igitur tetigit modum visionis, quia per figuras, & finem, qui est reductio in diuinum, & effectum, qui est sancta perfectio, & virtutem efficientem, quia diuina illuminatio, vt dictum est: in quo etiam tangitur nominis ratio. *Has autem diuinas, &c.* Hic reperit propositum quasi manifestum soluta dubitatione, dicens: *Autem, id est, sed gloriosi patres nostri, id est, sancti perfecerrunt has diuinas visiones, id est, perfecti sunt per eas, scilicet per caelestes virtutes m. diu, id est, Angelos, quorum ministerio perfecti fuerunt virtute diuini luminis.**

D V B I V M

Hic est dubitatio, quid sit theophania in quo & videbitur, vtrum Deus in patria in theophaniis videatur. Et videtur, quod sit apparitio sensibilis: figura enim informium per quas dicitur eam fieri, formae visibiles sunt: ergo theophania est sensibilis visio.

2. Praeterea, Cassiodorus dicit: Apparet illud quod subito sensibus praesto est: huiusmodi autem formae quas dicit, subito sensibus praesto sunt: ergo theophania est corporalis apparitio.

Ad oppositum: Huiusmodi corporales visiones non omnibus sanctis factæ sunt, quibus tamen factæ sunt theophaniz: ergo theophania non est corporalis visio.

2. Præterea, Huiusmodi apparitiones multis sunt factæ, quibus non est facta diuina illuminatio, ut Balchazar & Pharaoni. Cum igitur dicatur theophania fieri diuina illuminatione, non erit visio corporalis.

Solutio. Dicimus, quod theophania quatuor modis dicitur. Primo modo visio quæ est per corporales formas similitudine dissimili ducentes in Deum, in qua non necessarium est lumen diuinum esse, sed tantum est ductio in Deum. Secundo modo dicitur, quando lumine diuino quod non est Deus, videtur aliquid quod non est Deus, sicut Ieremias vidit ollam succensam lumine diuino, per hoc intelligens destructionem Ierusalem. Tertio modo ut est in visu loquentium, quando in lumine diuino quod non est Deus, videtur obiectum quod verè est Deus, non in lumine sicut in medio, sicut videtur res in sua imagine, sed sub lumine confortante intellectum videtur immediatè Deus. Quarto modo, quando in lumine quod est Deus, videtur obiectum quod est Deus, sicut dicit Hugo de sancto Victore, sic Deus ipse est in quolibet beato ut lumen quoddam, participatione sui faciens eum sui similitudinem, & in tali similitudine Dei visio dicitur theophania: sic enim idem Deus erit lumen & obiectum, sed obiectum prout est in se, lumen verò prout est participatus à beatis. Primis ergo duobus modis non videbitur Deus in patria, & de istis tenet obiectio magistri Hugonis: dicit enim, Quid est in theophaniis videri, & præter illas non videri, nisi nunquam verè videri, & verum nunquam videri? Sed aliis duobus modis erit in patria visio per theophanias, licet Hugo non ponat ibi nisi quartum: quia non attendit tertium, & idè reprehendit alios aliter ponentes, qui tamen vera dicunt, intelligentes secundum tertium modum. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Hæc enim accipiuntur secundum duos primos modos.

7. Aut non & sacram legislationem eloquiorum traditio velut per se quidem dicit ex Deo Moyse donatam, ut etiam verè nos doceat diuinos eam esse & sacros characteres? Docet autem sapienter & hoc Theologia per Angelos eam in nos provenire, tanquam diuino legali ordine illud legaliter ponente, hoc est, per prima secunda in diuinum reduci. Etenim non solum & in superpositis & in subiectis animis, sed & in æquè potentibus ipsa lex diffinitur ex supersubstantiali omnium ordinationis principio, hoc est, per vnāquāque hierarchiam primas

& medias & ultimas esse & ordinationes & virtutes, & minorum esse diuiores doctores & manu ductores, in diuinam adductionem & illuminationem & communicationem.

DIVISIO ET expositio textus.

Ut non & sacram legislationem, &c.

Postea solutione, hic confirmat eam ostendens, quod illuminationes tanquam descendunt ad nos per ministerium Angelorum. Et dividitur in tres partes, secundum quod per tria probat. Secunda ibi, *Videam autem quia & diuinum.* Tertia, ibi, *Aut quia & ipse Iesus per nostram.* Prima ergo probatio sumitur ex veteris legis legislatione, hoc modo. Magis videtur, quod legislatio quæ descendit ut in persona Dei facta à scriptura, peruenit ad nos immediatè à Deo sine ministerio Angelorum, quam alia illuminationes. Cum igitur illa fuerit tradita ministerio Angelorum, ut alibi scriptura testatur, multo magis hoc erit verum in aliis illuminationibus. Litera sic legatur. Diximus, quod diuinas illuminationes sancti patres nostri persecerunt per medias cælestes virtutes. *An non, vel aut non,* id est, non: interrogatiue, non propter dubitationem, sed ut ex dictis ab aduersario habeat firmiter propositum, *traditio eloquiorum,* id est, sacra Scriptura nobis tradita, & id est etiam *dicitur legem veteris sacram,* quia de sacris & à sacris & sanctos facit, *esse donatam Moyse velut per se,* id est, in persona sua. Exod. 19. vbi dicitur descendisse Dominus in montem. Et 20. cap. vbi dicit. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te, &c. Sic dico dicit, *ut etiam doceat nos eam,* scilicet legem esse diuinam, id est, à Deo datos, & sacros characteres, id est, literas vel scripturam. Character enim dicitur figura. Vel *characteres,* id est, figuras nouæ legis, secundum Commentatorem. Quasi diceret, sic: & in hoc excludit objectionem, ponens rationem sic additi, non solum dicit hoc, *autem,* id est, sed *Theologia &c.,* id est, etiam *docet hoc sapienter,* tam scilicet legem provenire ad nos per Angelos, ut ministros, *tanquam,* notat causam, *diuino ordine,* id est, ordinatione legali, id est, ligante sub legibus omnia, *ponente,* id est, disponente ipso legaliter, id est, ligando firmiter ad hoc. Ponente dico illud, hoc est, *secunda reduci in diuinum,* scilicet lumen, *per prima:* & in hoc ponitur ratio doctrinæ talis, ut auctoritati ratio coniungatur ad probationem. Et hoc patet à minori: enim, id est, quia ipsa lex scilicet reducendi in diuinum per aliud non solum sententialiter, diffinitur ex, id est, à principio supersubstantiali ordinationis omnium rerum, in animis, id est, in spiritibus superpositis & subiectis ad inuicem secundum diuersas hierarchias, ut angelicam & humanam, vel diuersas angelicas: sed & id est, etiam diffinitur in æquè potentibus animas. Hæc est

et expositio dicitur, id est, hæc est lex diffinita in æquè potentibus, est per vnāquāque hierarchiam primas & medias & ultimas ordinationes, id est, ordines. Vnāquāque enim hierarchia diffinitur per vnāquāque virtutes. Non sumitur prout est in eadem personis ordinis, sed secundum quod omnes dicuntur virtutes, propter sublimitatem potentie in agendo. Et iterum hæc est illa lex, *diuina,* id est, magis perfectos in diuinis inter ceteros gradus vnus hierarchie esse doctores, *non enim,* id est, inferiorum, quantum ad reuelationes, & manu ductores quantum ad reductionem. Et hoc dicitur in diuinam adductionem, id est, in Deum quantum ad participationem, & qua incipit adductio, & illuminationem & communicationem, quantum ad perfectionem per quam communicantur diuina.

DUBIA.

B Hic sunt duo dubia. Primo, Vtrum æquè potentium vnus alium reducat. Secundo, Vtrum inter Angelos sint aliqui æquipotentes.

Dubium 1. Circa primum proceditur sic. Videtur enim, quod æquipotentium vnus alium non reducat. Æquipotentes enim sunt, qui æqualiter habent de donis diuinis: sed æquè habentium vnus nihil potest accipere ab alio, quia in spiritualibus non potest idem bis fieri in aliquo, sicut nec in corporalibus: ergo vnus non potest reducere alium.

2. Ad idem, Si vnus æquipotentium à reduceret alium, cum de similibus idem sit iudicium, eadem ratione posset fieri reductio è conuerso: & sic esset ibi circularis & confusio ordinis, quod non potest esse: ergo nec primum.

3. Præterea, Hoc videtur esse contra ordinem nature, in quo minus potens reducitur à magis potente semper, sicut quod est in potentia, ab eo quod est in acta: ergo non videtur esse verum.

4. Ad idem, Sicut dicit Magister in sententiis, quæ sunt in eodem ordine, accipiunt vnum donum in mutuo: sed habentium idem munus, vnus non accipit ab alio: ergo eorum qui sunt æquipotentes secundum vnum ordinem, vnus non reducat alium.

5. Præterea, Duo lumina corporalia æquipotentia non illuminant se inuicem, sed medium magis: ergo similiter erit in Angelis, qui sunt spiritualia lumina.

6. Præterea, In Ecclesiastica hierarchia æqualis non recipit ab æquali, ut Episcopus ab Episcopo, sed super à superioriori: ergo & ita erit in angelica à qua exemplatur.

Solutio. Dicimus, quod possunt intelligi æquipotentes tripliciter, aut secundum gradum eiusdem hierarchie, aut secundum participationem eiusdem doni quo collocantur in eodem spirituali ordine, aut iterum participando idem donum æqualiter, id est, in eadem capacitate: & hæc sola æqualitas esset æqualitas simpliciter, si aliqui essent tales. Primæ verò due sunt secundum quid, licet etiam secunda magis accedat ad æqualitatem simpliciter quam prima. Hic autem non loquitur de vltima æqualitate, sed de prima, quæ est æqualitas in hierarchia

vna, sicut patet per literam, & eorum qui sic sunt æquipotentes, vnus reducat alium: & similiter in secundo modo, quia in eadem hierarchia quidam sunt primi, qui reducant medios & vltimos ordines eiusdem: & similiter in eodem ordine, secundum quod vnus est maioris capacitatis ad participationem doni quam aliter: si autem essent eiusdem capacitatis, hoc non posset esse. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Circa secundum sic proceditur. Videtur enim, quod in Angelis nullus sit æquipotens alterius: vbi enim æqualitas, non saluatur ordo hierarchie, qui ponit superpositionem vnus ad alterum: sed omnes Angeli sunt in ordine hierarchie: ergo nullus est æquipotens alterius.

2. Ad idem, Sicut dicit Magister in sententiis, secundum quod Angeli differunt in naturalibus, sic differunt etiam in donis gratiarum, cum non possit esse differentia secundum conatum, cum meritum in eis non precedat premium: sed nullus est eiusdem nature vel speciei cum altero: ergo nullus est æquipotens secundum dona accepta. Probatio mediæ: id enim cuius potentia tota est in ipso, non communicat in potentia cum aliquo quod est extra ipsum: iam enim aliquid extra ipsum esset in potentia, ad ipsum, & sic non tota sua potentia esset intra ipsum: sed Angeli potentia tota est intra ipsum: non enim quod est in alio Angelo vel in aliquo corpore, est in potentia ad actum Angeli: quia sic transtraherentur ad inuicem: ergo Angelus non communicat in potentia cum alio Angelo: & sic eorum non erit potentia vna, cum idem actus non possit esse diuersarum potentiarum.

3. Ad idem, Natura non multiplicatur in pluribus individuis quæ sufficienter & perfecte potest saluari in vno, esset enim superfluum: sed natura Angeli perfecte est in vno, cum nihil plus de substantialibus sit in duobus individuis quam in vno, & potest saluari in illo, cum non timeatur defectus nature in eis per corruptionem, propter quod multiplicatur natura in corruptibilibus per plura individua: ergo in eis vna natura inuenitur in pluribus: & sic idem quod prius.

4. Ad idem, Quorumcunque est natura vna, est idem quo communicatur natura illa, sicut generatiua in equis & hominibus: sed sic non est in Angelis: ergo vna natura communis non multiplicatur in pluribus: & sic idem quod prius.

5. Ad idem, In corruptio in incorruptibilibus facit non esse plura eiusdem nature in specie, sicut omnes stelle differunt, ut dicunt Philosophi, & ut patet ex diuersis eorum effectibus: ergo eadem ratione in spiritualibus, cum Angeli sint incorruptibiles, non participabunt plures vnā naturam in specie: ergo idem quod prius.

6. Ad idem, Philosophi ponentes intelligentias, non posuerunt plures in ordine vno & natura vna, cum pluralitas non possit esse ex parte superioris, cum lumen desuper irradians sit simplex & vnum: nec iterum ex parte mobilis, cum sit vnum: cum igitur Angeli sint

C
Dubium 1:

E 4
intelle

intellectualis naturæ, videtur quod plures non sint eiusdem speciei: & sic nec æquipotentes secundum dona gratiarum.

Ad oppositum, Quorum est perfectio una secundum speciem, sunt unus speciei: sed contemplan Deum per speciem secundum unam rationem speciei est perfectio plurium, in omni-um Angelorum: ego sunt eiusdem speciei.

2. Ad idem, Quorum simile est unum in specie, & ipsa sunt unum in specie: sed homo est similis Angelo in perceptione beatitudinis, quia eadem est mensura hominis & Angeli. Apoc. 21. cum igitur omnes homines sint unus speciei, ita etiam erit in Angelo.

3. Ad idem, Sicut supra dictum est, bonitatis proprium est rerum productio: cum igitur in Deo sit summa abundantia bonitatis, videtur quod multiplicando eandem naturam in pluribus producat nobilissimas substantias, scilicet Angelos.

4. Ad idem, Sicut dicit Boëtius. Omne donum in commune deductum iocundius possidet: sed quanto communicanti in est maior incommunitas in natura, maior est iocunditas: sed nihil iocunditatis est subtrahendum communioni qua Angeli communicant Deum: ergo sunt plures in eadem natura secundum speciem.

Solutio. Dicimus, quod ex superiori questione est expeditum, quod Dionysius intendit hic æquipotentes dicere non simpliciter secundum quod sunt in una hierarchia: aliter enim esset contrarius sibi, cum inferius dicat, nullum æquipotentem alterius. Sed de hoc, utrum possint esse eiusdem speciei, multiplex est opinio. Quidam enim dixerunt, quod omnes Angeli & etiam rationales animæ sunt eiusdem speciei: sed hoc ridiculum est, cum de esse animæ sit, quod sit actus corporis, licet communicat in genere spiritiva nature. Quidam vero dicunt Angelos qui sunt in eadem hierarchia, esse unus speciei. Alij vero adhuc probabilius eos qui sunt eiusdem ordinis, esse eiusdem speciei: eos vero qui sunt in eadem hierarchia, esse in eodem genere propinquo: omnes autem esse in uno genere remoto, scilicet spiritualis nature. Quidam vero dicunt, quod omnes differunt ad invicem secundum speciem: & hoc est necessarium, si sequimur rationes Philoosophorum, cum tamen nullum inconueniens secundum fidem contineat, unde sustinendo hanc, cui etiam Dionysius consentit videtur, & concessis premis, soluendum est ad quatuor ultima.

Ad primum dicendum, quod visio Dei non est perfectio quæ sit de essentia nature angelice, sed est consequens speciem: & à tali perfectione non est identitas in specie.

Ad secundum dicendum, quod homo non est similis Angelo in essentialibus nature, sed in his quæ consequuntur speciem, ut est gratia & gloria: & propter hoc non sequitur.

Ad tertium dicendum, quod bonitatis diuina non est producere aliquid præter ordinem sapientie, quod esset si produceret unam naturam communem spiritualement multiplicatam in pluribus individuis: esset enim hoc superfluum, cum natura sufficienter & perfecte saluetur in uno.

Ad quartum dicendum, quod conformitas nature facit communionem iocunditatis in donis, quando est periculum salutis speciei, propter corruptionem si esset tantum in uno: unde iocundatur ex hoc quod saluetur in pluribus, sicut etiam in actu propagationis est admixta delectatio propter salutem speciei: in Angelis autem propter incorruptionem sufficienter saluetur in uno: & ideo non diminuitur ex hoc ad iocunditates, maxime cum habeat conformes in genere participes eiusdem gaudij.

Si tamen velimus sustinere, quod omnes eiusdem ordinis sunt eiusdem speciei, tunc dicendum ad primum, quod non requirit ordo hierarchicus inæqualitatem in his quæ sunt eiusdem ordinis, sed in diuersis ordinibus vel hierarchiis. Sed hoc videtur esse contra Dionysium qui dicit infra, nullum alteri æqualem esse. Ad hoc dicunt, quod non est inæqualitas speciei capacitatis: in eadem enim specie potest esse maior & minor capacitas essentia, participacitatis & intelligentia, sicut etiam est in animabus: sed quod & ista diuersitas non causetur ad corpus diuersimodè dispositum vel ex diuersitate nature proueniente ex diuersitate essentialis principij, quæ facit diuersitatem in specie, difficile vel impossibile est fingere.

Ad secundum dicendum, quod verum est in corporalibus quod quæ non communicant in potentia, non sunt eiusdem speciei, in quibus diuersificantur ex diuersa dispositione materia: sed in spiritualibus est eadem species in pluribus, non propter dispositionem materia, sed propter multiplicationem officij: decet enim curiam cælestem, ut multi Deo seruant in eodem officio.

Ad tertium dicendum, quod non multiplicatur species in Angelis propter conseruationem, sed propter multiplicationem officij. Et similiter dicendum ad quartum.

Ad quintum dicendum, quod stellæ non multiplicantur in una specie: quia esset superfluum, cum per diuersos situs in propinquitate vel remotione ab alia stella faciat diuersam figuram in celo: & ex hoc procedant diuersi effectus in generabilibus & corruptibilibus, sed decens est ut plures in uno officio obsequantur Deo.

Ad sextum dicendum, quod falso ponebant intelligentias coniunctas motui: & ideo cum per motum unus mobilis unus motor sufficiat ad plures effectus propter diuersos situs, non oportet esse plures motores in uno ordine: sed nos ponimus Angelos non coniunctos motui, sed seruire Deo in spiritualibus officijs: & ideo ratione prædicta debent esse plures.

Video autem, quia & diuinum
Christi humanitatis mysterium An-
geli primum docuere, deinde per
illos in nos scientiæ gratia descen-
dit. Sic igitur diuinissimus Gabriel Luc. 1.
Zachariam quidem summum sa-
cerdotem edocuit mysteria, hoc
est.

DIVISIO ET
expositio textus.

Idem autem, &c.

Hic secundo probat, quod per Angelos de-
scendant illuminationes in nos per pri-
mordia nouae legis hoc modo. Illuminationes
de mysterio incarnationis quae sunt nobilissimae
& nobilissimas factae, factae sunt ministerio An-
gelorum: ergo multo magis aliae. Et circa haec
duo facit. Primo ponit rationem. Secundo
monstrat per sex exempla, ibi, *Sic ergo distingi-
mus*. Littera sic legatur. Diximus rationem vete-
ris legis venisse ad nos ministerio Angelorum:
autem, id est, sed *video* per Scripturas, quod
Angeli primum docuerunt, id est, sunt edocti a Deo:
sic enim est in Graeco, ut dicit Commentator:
vel imbuti, vel instructi: & id est, etiam *diui-
num mysterium*, id est, occultum *humanitatis
Christi, deinde per ipsos*, scilicet Angelos, *gratia
huius scientiae descendit in nos* per ministerium
eorum.

D V B I V M.

Hic est dubitatio, Vtrum Angeli primò
sint edocti de mysterio incarnationis. Et videtur, B
quod non, sed acceperunt ab hominibus. Dicit
enim Apostolus Ephes. 3. Mihi enim omnium
sanctorum minimo. Et infra, ut innotescat
principibus & potestatibus in caelestibus per
Ecclesiam. Et loquitur de sacramento incarna-
tionis. Non ergo Angeli primò de hoc sunt
edocti.

2 Præterea, Glossa Hieronymi super hoc
dicit: Videre quantum est hoc, quia per hoc
aliquid accreuit Angelis, qui multa secreta in
his didicerunt. Et sic idem quod prius.

3 Præterea, In Psalmo dicitur: Quis est iste
rex glorie? Et est vox Angelorum querentium
de descensu ad infetos, ut dicit Hieronymus.
Item Isaie. 63: querunt de ascensu eius, dicen-
tes: Quis est iste qui venit de Edom, &c. Ergo
videtur, quod non prius de his fuerunt edo-
cti.

4 Præterea, Maior potest illuminare mino-
rem: sed quidam sancti fuerunt maiores qui-
busdam Angelis, ut dicitur 1. Corinth. 6. Ne-
scitis, quoniam Angelos iudicabimus. Et dicit
ibi quædam Glossa, comparatione. Ergo vide-
tur, quod aliqui sancti potuerunt illuminare
Angelos.

Ad oppositum est quod dicit Augustinus,
super eodem loco, his verbis: Non latuit eis
mysterium regni caelorum, quod opportunò
tempore reuelatum est. Et videtur ibi dicere,
quod Filio Dei innotuit ante secula, Angelis à
seculis, Ecclesie in seculo. Ergo ipsi primò sunt
edocti.

2 Præterea, Intellectus deiformis est lux re-
spectu intellectus inquirentis per imaginem &
vestigium: omnes autem Angeli habent intel-
lectum deiformem, quilibet autem homo in
hac vita (excepto Christo, qui fuit viator &
comprehensor) habet intellectum inquirentium per

est, Prophetam fore ex ipso contra
spem, gratia diuina nasciturum
puerum diuinitus & salutariter mun-
do manifestandæ virilis Iesu diuine
operationis. Mariam quoque quo-
modo in ipsa foret diuinum inef-
fabilis diuinæ formationis myste-
rium. At alius Angelorum Ioseph
erudiebat, quomodo verè imple-
rentur diuinitus promissa progeni-
tori David. Alius verò pastores tan-
quam multorum reditu & silentio
purgatos euangelizauit: & cum eo
multitudo exercitus caelestis, illam
valde laudabilem tradebant his qui
in terra sunt, doxologiam. Respi-
ciamque ad excellentissimas elo-
quiorum luminis apparitiones. Vi-
deo enim, quod & ipse Iesus super-
caelestium essentiarum superessen-
tialis essentia, ad id quod secun-
dum nos est immutabiliter veniens,
non resilit à se ordinata & assumpta
humana ordinatione, sed obediens
subditur Patris & Dei per Angelos
dispositionibus, & per medios ipsos
annuntiatur Ioseph, à Patre dispo-
sita filij ad Aegyptum recessio, &
iterum ad Iudæam ex Aegypto
transductio. Et per Angelos ipsum
videmus sub Patris legislationibus
ordinatum. Insto enim dicere (ut
scienti nostris sacerdotalibus tra-
ditionibus expressa) & de Angelo
ipsum Iesum confortante. Aut quia
& ipse Iesus per nostram salutarem,
beneficam, & manifestatoriam ve-
nicam ordinationem, Angelus ma-
gni consilij appellatur. Etenim ut
ut ipse Angelus dixit, quæ-
cunque audiuit à Pa-
tre, annuntia-
uit nobis.

ibi sem.

Math. 2.

Luc. 22.

Isa. 9.

Ioan. 15.

* *

*

per vestigium & imaginem : ergo inferior Angelus potest illuminare hominem quantumcumque magnum.

Solutio. Dicimus, quod Angeli à seculis sunt edocti de mysterio incarnationis quantum ad sui stantiam facti, & non quantum ad modum secundum omnes particulares condiciones, & has per accidens sciverunt ab Ecclesia, non tantquam ab ea illuminati, sed Apostolis prædicantibus acceperunt cognitionem eorum sicut cognitionem omnium sensit illum. Et sic etiam differt Propheeta ab Evangelista : quia Propheeta scit sui stantiam facti, sicut passionem & incarnationem, sed nescit eorum modum quo completur : Evangelista utrumque. Vnde duo vltima concedo, & per hoc patet solutio ad auctoritatem Apostoli, & Glossam Hieronymi : non enim dicunt, quod ab hominibus sint illuminati, sicut dictum est. Ad alia duo dicendum, quod non faciebant Angeli illas quæstiones hominibus : sed sicut dicit Dionysius, quærebant ab invicem, ut edocerentur à Christo de modo facti, more discipulorum qui à Magistro ob reverentiam non quærent, sed coram ipso ab inuicem. Vnde etiam Dominus in persona sua respondit : Ego qui loquor in ista, &c.

Ad vltimum dicendum, quod nullus sanctorum fuit in hac vita maior Angelo quantum ad statum, sed forte quantum ad causam, quia tantam gratiam quæ meretur maiorem locum quam Angelus aliquis habeat.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sic igitur, &c.

Hic incipit ponere exempla, & primum de annuntiatione Zacharie facta de filio nascituro. Litera sic legatur. Diximus, quod Angeli sunt edocti de mysterio incarnationis, & per eos nos : sic igitur Gabriel diuinitatis, & in diuinis perfectissimus, edocuit quidem, id est, terræ Zachariam summum sacerdotem mysteria, id est, secreta Luc. 1. hoc est, id est, ista mysteria, scilicet puerum fore nasciturum ex ipso, scilicet Zacharia, gratia diuina, id est, virtute Dei, contra spem, scilicet naturæ, quia ex vero senis & sterilis. Puerum dico Prophetam operationis Iesu virilis diuina. Vna dictio composita : vnde & vitiosa est translatio : & in Græco habetur *operatus* : & dicitur ob hoc, quod operatio Christi simul ostendit virtutem diuinam & humanam : quod enim mundauit leprosum, naturæ diuinæ fuit : quod verò tergit, naturæ humanæ. Operationis dico manifestanda mundo diuinitatis, id est, à Deo, & salutariter, libèrando à periculis. Mariam quoque. Hic ponit secundum exemplum de annuntiatione beate Virginis, dicens : Quomodo id est, & Gabriel edocuit *ut videret* quomodo foret futurum in ipsa diuinum mysterium, id est, occultum diuina formationis, qua scilicet Deus formam hominis sibi assumpit. Formationis dico ineffabilis : quia supra rationem nostram. Luc. 1. *Et alius*. Hic ponit tertium exemplum de Ioseph, dicens : *Et*, id est, sed alius de numero *in eorum eruditus*, id est, docebat Ioseph, quomodo promissa David progenitori

sui, scilicet de fructu ventris tui, &c. *verè* *compereur diuinitas*, id est, à Deo. Math. 2. *Et alius*. Hic ponit quartum exemplum de pastorebus, dicens : *Verò*, id est, sed alius Angelus euangelizauit, id est, euangelizando docuit pastores tanquam paratos redire multorum, id est, ex multis : *Et si. entio*, id est, preparatos propter hoc quod erant secreti à societate hominum & tumultu. Et in hoc tangitur eorum idoneitas : *Et multitudo caelestis exercitus*, id est, angelici trahere his qui in terra sunt, id est, hominibus, cum eo, scilicet Angelo illam doxologiam, id est, sermonem de gloria : doxa enim gloria dicitur, id est, gloria in excelsis Deo. Doxologiam dico valde laudabilem. Luc. 2. *Respiciamque*. Hic ponit quintum exemplum de itinere Christi in Aegyptum & reditu eius, dicens : *Que*, id est, & respiciam ad appropinquantes luminis scilicet diuini eloquiorum, id est, in sacra Scriptura traditas, excellentissimas, quia circa ipsum Christum factas. *Vide enim* in scripturis quod *et*, id est, etiam ipse Iesus essentia causaliter, ut supra expositum est, *superessentialis*, id est, super omnem essentiam, & ita non essentialiter essentia *supercaelestium essentiarum*, id est, Angelorum. Ipse dico *ueniens ad id quod est secundum nos immutabiliter* : quia quod non erat, assumpit : & quod erat, permanit. Sic dico *ueniens non restitit*, id est, non refugit ordinari *ordinatione humane*, in qua homines ordinantur, *ordinata à se*, id est, instituta & assumpta per assumptionem naturæ. *Vel non refugit subire à se ordinata*, id est, quæ sunt ordinata ab ipso *humana ordinatione*, id est, secundum ordinationem hominis. Et hoc dico *assumpta à se*, per assumptionem humane naturæ, *sed subditur dispositionibus Dei & Patris*, id est, Dei Patris. Copula enim notat diuersitatem rationis, & non suppositi. Subditur dico *obediens factus*, & hoc vique ad mortem. Philp. 2. & hoc per Angelos, id est, ministerio eorum, & id est, etiam recessu filii, id est, Christi, ad Aegyptum disposita à Patre annuntiat Ioseph per medios ipsos, id est, Angelos ministros, & iterum similiter annuntiat transiitio, id est, reditio eiusdem ad Iudæam ex Aegypto. Matthæi 2. & vidimus ipsum, scilicet Christum ordinatum per Angelos ministros sub latronibus legis paterna, id est, Dei Patris : quia non venit soluere legem, sed adimplere. Math. 5. vel *paterna*, id est, Ioseph & Mariæ : quia erat subditus illis. Luc. 2. *In isto enim*. Hic ponit sextum exemplum de Angelo confortante Dominum, dicens : *Enim*, id est, quia *in isto* adhuc exemplis dicere tibi *et scienti* ea quæ sunt *expressa nostris sacerdotibus traditionibus*, id est, in Scripturis sacris nostro sacerdotio traditis, quia vtrique Episcopus erat : *et*, id est, etiam de Angelo confortante ipsum Iesum. Luc. 22.

D V B I A.

Hic sunt duo dubia. Primum, Vtrum circa Christum fuerit cura angelica. Secundo, Vtrum receperit illuminationem ab Angelis.

Circa primum sic proceditur. Maior est habere curam de minore : ipse autem semper fuit maior quolibet Angelo : ergo de ipso non fuit cura angelica.

Præterea,

Præterea, Fortior non confortatur à minus forti : Christus autem fortior fuit quolibet Angelo : ergo non fuit confortatus per Angelum.

Præterea, Cura habetur de aliquo ab Angelo, ut caueatur sibi à peccato : Christus autem impeccabilis fuit : ergo de ipso non fuit cura angelica.

Ad idem, Math. 4. super illud, Angelis suis Deus mandauit de te, dicit Glossa, quod diabolus peruersè intellexit de capite quod dictum est de membris : ergo viderit, quod peruersum sit dicere, quod Angeli habeant curam de ipso.

Solutio. Dicimus, quod est cura essentialis & simplex, quam Angelus habet de aliquo ut caueatur sibi à peccato & de periculis : & sic non habuerunt curam Angeli de Christo, sed per accidens tantum, instruendo illos quorum curæ secundum carnem subditus erat. Ipse enim per se volebat eos instruere, volens in infantili ætate infantilia opera ostendere, ne putaretur phantasma esse, & non verus homo. Angelus autem dicitur confortasse eum : vel quia ad modum confortantis se habuit, vel quia ministerium confortationis ei exhibuit, ministrabant enim ei, licet de ipso curam non haberent, ut dicitur Math. 4. Eracceserunt Angeli & ministrabant ei. Et per hoc patet solutio ad obiectiones.

E Circa secundum sic proceditur. Viderit, quod ab Angelis Christus potuit illuminari : quicumque enim potest crescere in scientia, potest illuminari ab alio : Christus potuit crescere in scientia, ut dicitur Luc. 2. ergo potuit illuminari ab Angelo.

Præterea, Dispositiones quibus subdebatur, videntur esse illuminationes.

Item Hebræo. 2. dicitur, quod minoratus est ab Angelis. Ergo potuit ab eis illuminari, cum minor à maiore illuminetur.

Solutio. Dicimus, quod Christus nullo modo fuit illuminatus ab Angelis, sed omnes illuminationes immediatè recipiens à deitate sibi ynita.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus non potuit crescere in habitu alicuius scientiæ, sed tantum in scientia experimentalis conuertendo se ad quadam scibilia quæ prius non viderat, & ad huiusmodi cremenrum scientiæ non est illuminatio, cum experimentum sit circa scibilia, ut dicit Philo'ophus.

Ad secundum dicendum, quod illæ dispositiones non fuerunt factæ per Angelos immediatè ad ipsum, sed mediantibus his quorum cura infantia regebatur.

Ad tertium dicendum, quod non est minoratus ab Angelis secundum intellectum, sed secundum passibilitatem assumptam, sicut ibidem dicitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Aut quia & ipse, &c.

Hic ponit tertiam probationem, quæ talis est. Ex quocumque actu sortitur quis nomen alterius, ille est proprius actus Angelorum.

Litera sic legatur. Patet ex dictis, quod Angeli nos illuminant, an etiam ex hoc, quia & ipse Iesus veniens in mundum per nostram ordinationem, id est, ordinatus ut homo, salutarem, prout per eam à periculis æternæ mortis liberati sumus, beneficium, prout per hoc dona gratiarum accepimus, & manifestatorem prout per ipsam manifestata sunt nobis quæ occulta erant in lege & Prophetis : sic dico veniens appellatur Angelus magni consilij. Isaie. 9. loco cuius nostra littera habet consiliarius : & hoc idem, etenim, id est, quia *et*, id est, sicut ipse scilicet Iesus, angelicus, id est, habens nomen Angeli dicitur Ioan. 15. Quocumque pertinentia ad salutem audiri à Patre, id est, nascendo accepi, annuntiaui vobis : aliqua enim non omnia annuntiauit, ut de die iudicij. Actuum. 1. Non est vestrum nosse tempora, &c.

C A P V T V.

Quare omnes caelestes essentia communitè Angeli dicuntur.

Hæc quidem est (quantum ad nos) causa angelicæ in cœlo quæ cognominatio. Scrutari autem (ut æstimo) oportet, ob quam causam Theologi omnes quidem simul caelestes essentias Angelos vocant. Ad manifestationem autem venientes supermundalium ipsarum dispositionum, ordinem angelicum specialiter nominant, completiuè terminantem diuinas & caelestes res. Ante ipsum verò superpositè archangelicos ordinant ornatus, principesque & potestates & virtutes, & quascunque his superfirmatas essentias cœli quorum cognoscunt manifestatoriarum traditionis. Dicimus autem, quia per omnem sanctam dispositionem, excellentes quidem ordines habent inferiorum dispositionum illuminationes & virtutes, non autem participantes excellentium se sunt vltimi. Igitur sanctissimos excellentissimarum essentiarum ordines Angelos vocat Theologi. Etenim sunt manifestatores & ipsi

& ipsi diuine illuminationis. Ordinem verò extremum animorum cælestium, non habent rationem archas aut Thronos aut Seraphin nominandi. Neque enim est in participatione excellentissimarum virtutum. Sed sicut ipse nostros diuinos summos sacerdotes reducit ad cognitos ei diuinitatis fulgores, sic & antè se essentiarum adhuc * im-mundæ virtutes reducut, & ad diuinum sunt consummantis angelicas hierarchias dispositionis. Nisi quidem quis & hoc dixerit communes esse omnes angelicas nominationes, secundum omnium cælestium virtutum in deiforme, & ex Deo datum lumen subiectio-nem & supereminentem communicationem. Sed vt magis à nobis ratio dijudicata sit, considerabimus sacrè in eloquiis expressas sanctas & decoras proprietates vniuscuiusque cælestis dispositionis.

DIVISIO ET expositio textus.

*Hæc quidem est quantum ad nos
causa, &c.*

IN præcedenti capitulo ostendit quæ sit angelica hierarchia, quoniam illa quæ primò recipit illuminationes à Deo, & defert eas ad nos, edisserens per hoc nominis rationem. In isto vero capitulo ostendit, quare hoc nomen, Angelus, communiter omnibus attribuitur à Scripturis. Diuiditur autem in tres partes. In prima continetur se ad præcedentia. In secunda ostendit propositum, ibi, *Scrutari autem, vt estimo, &c.* In tertia prælibat quædam quæ dicenda sunt in sequentibus, ostendens necessitatem sequentis partis, ibi, *Sed vt magis à nobis ratio.* Litera sic legatur. Diximus, quod Angeli eò quod primò accipiunt illuminationes à Deo & eas ad nos deferunt, Angeli dicuntur: & propter hoc et am Iesus est Angelus dictus: *hæc quidem, id est, certè, quantum ad nos, id est, secundum opinionem nostram est causa cognominationis angelica in eloquiis, id est, quare à sacra Scriptura sic vocantur. Scrutari autem.* Hic ostendit propositum. Et diuiditur in tres partes. Primò enim ponit quæstionem. Secundo vnam solutionem, ibi, *Dicimus autem.* Tertio ponit aliam, ibi, *Nisi quidem quis, &c.* Litera sic legatur. Hæc est ratio angelici nominis: *autem, id est, sed vt est,*

imo, id est, ex dispositione scripturæ conitio, oportet scrutari ob quam causam Theologi sacra dicentes quidem, id est, certè, simili, id est, pariter omnes cælestes essentias vocant Angelos. Ad manifestationem autem. Incipit ponere rationem dubitationis. Theologi venientes ad manifestationem ipsarum dispositionum, id est, ordinationum supermundanarum, id est, super mundum nostrum existentium, specialiter nominant ordinem angelicam terminantem completiue res, scilicet hierarchicas, diuinas quantum ad lumen diuinum, & cælestes quantum ad locum congruentem, id est, illum ordinem in quo stant completa, & ultra inferius non procedunt, scilicet vltimum ordinem & infimum. Verò, id est, sed ipsi ordinant ante ipsum ordinem angelicum superpositi, id est, ex parte superiori, angelicos ordines, id est, illos ordines qui secundum dispositionem hierarchicam ornantur nobilitatibus donis, vel ornatus archangelicos, id est, ordinem Archangelorum qui supra eum immediatè ordinatur: *que, id est, &, principes, id est, ordines principiarum, & potestates & virtutes, & ordinant essentias superfirmatas his, id est, firmiter ordinatas super prædictos ordines, quasumque, scilicet, essentias traditiones eloquiorum, scilicet, sacra Scripturæ manifestatæ, id est, manifestantes nobis diuina, cognoscunt, id est, cognoscere faciunt: & hoc ideo dicit, quia non omnia traduntur in scripturis pertinentia ad ordines eorum, multa enim etiam ipsos latent soli Deo cognita, nec dum tradente sacra Scriptura. Est ergo ratio dubitationis, cum sit nomen vnius ordinis, quare omnes sic dicuntur. Dicimus autem, &c.* Hic ponit primam solutionem, dicens: *autem, id est, sed aduersatiue prædictis, nos dicimus, soluendo, quia per omnem sanctam dispositionem, id est, in qualibet sancta ordinatione est hoc quod ordines excellentes, id est, superiores quidem, id est, certè habent illuminationes quantum ad cognitiuam, & virtutes quantum ad actiuam: inferiorum dispositionum, id est, ordinum: autem, id est, sed vltimi ordines non sunt participantes excellentium se, id est, eorum qui excedunt eos, & hoc participando dona eorum: igitur propter hoc Theologi sanctissimos ordines excellentissimum esse uerum, id est, superiorum, vocant Angelos. Etenim, id est, quia etiam ipsi, scilicet superiores sunt manifestatores diuina illuminationis inferioribus, cum habeant quod est inferiorum: vero, id est, sed Theologi non habent rationem nominandi, id est, qua nominare debeat extremum, id est, infimum ordinem cælestium animorum, id est, intellectuum, archas, id est, principes, aut Thronos, aut Seraphin: neque enim scilicet extremus ordo est in participatione excellentissimarum virtutum, id est, donorum quæ sunt in superioribus: sed sicut ipse ordo infimus reducit ad diuinos fulgores, id est, illuminationes: cognos ei ordini nostros, id est, nostræ hierarchie summos sacerdotes, scilicet qui super alios sunt alii sacra dantes, diuinos, id est, diuina sapientes: sic & adhuc procedentes ultra immundæ, id est, valde mundæ. In Græco enim *αυριος*, quod est valde sacrum vel omnino, quod translatior edidit *αυριος* quod est non sacrum. Vnde translatio vitiosa est. Virtutes essentiarum autem, id est, quæ sunt supra ipsam, reducunt, cum, & illæ superiores*

superiores virtutes sunt dispositionis, id est, ordinis consummantis, id est, perfectantis angelicas hierarchicas, id est, ordinem angelicum ad divinum lumen: quia in ipso perficiunt inferiores. Nisi quidem, &c. Hic ponit secundam solutionem, dicens: Ita quidem solvendum est, nisi quidem quis, id est, aliquis &, id est, etiam dixerit & hoc, omnes angelicas nominationes esse communes, id est, omnibus communiter convenire; secundum subiectionem & communicationem super eminentem omnium caelestium virtutum in deiforme, id est, Deo conformans quantum ad reductionem, & datum ex Deo lumen, quasi exemplarum, id est, propter hoc omnes dicuntur Angeli, quia omnes communicant divinum lumen secundum ordinem subiectionis & super eminentiam ad invicem, ita quod subiectis ab eminentibus nuntiatur.

DUBIA

Hic sunt duo dubia. Primum de causa huius communis nominationis. Secundum de hoc quod dicit, quod inferiores non participant dona superiorum.

Dubium 1. Circa primum sic proceditur. Videretur enim, quod non propter hoc omnes dici debent Angeli: quia cum sint inferiores, superiores habent id quod in eis est: sicut enim dicit Grego. unusquisque ordo denominatur a dono quod plenius accepit in munere inter alios: sed non omnes possunt plenissime habere unum donum in munere: ergo non omnes possunt dici uno nomine.

1. Præterea, Sicut omnes se habent ad Angelos in habendo donum eorum, propter hoc quod superiores sunt eis: ita etiam ad Archangelos, principatus, & virtutes, & omnes superiores eis, & sic de aliis: ergo eadem ratione deberent vocari nomine omnium inferiorum.

2. Præterea, Quod est in inferioribus, est etiam in superioribus eminenter: si igitur superiores dicuntur Angeli propter donum inferiorum quod habent, deberent magis Angeli proprii dici, cum plenius donum a quo imponitur nomen possideant.

3. Præterea, Supremi ordines nunquam ad exterius mittuntur, ut ipse dicit: cum igitur Angelus dicatur nuntius, nuntius autem semper mittitur ad distans, videtur quod superiores non debeat dici Angeli.

4. Præterea, Primi tres ordines accipiuntur ex eo quod est motus in Deum, qui perficitur tribus, amore, iuxta quod accipiuntur Seraphim: scientia, iuxta quod accipiuntur Cherubin: & comprehensione qua habent in se ipsum Deum, iuxta quod sumuntur Throni, secundum quod etiam sumuntur tres dotes animæ. Angelus autem dicitur motus ad inferius. Ergo non videtur hoc nomen convenire primis ordinibus.

5. Præterea, Nomina eorum imponuntur secundum immediatè a Deo assistere. Seraphim enim dicuntur ab ardore amoris. Cherubin à plenitudine scientiæ. Throni à quiete Dei in ipsis. Quæ omnia dicunt relationem ad Deum, & non ad inferiora. Cum igitur Angelus dicatur secundum relationem ad inferiora, videtur quod non debeat dici Angeli.

D. Alber. Mag. in lib. de caelesti hierar.

7. Præterea, Nomen quod communiter convenit multis, debet dicere naturam in qua univertur, vel donum natura commune perfectivum: sed Angelus non dicit naturam omnium ordinum in communi, neque perfectionis nature: ergo non debent esse nomen omnium.

Solutio. Dicimus, quod ista causa ponit, sic ordinatur, quod prima dicit rationem convenientiæ tantum, secunda vero dicit, propter quid: unde secunda complet primam. Ratio autem convenientiæ est, quod Angelus dicit dispositionem hierarchicam, ut supponit ex precedenti capitulo: & hæc non tantum est in inferioribus, sed communiter in omnibus: unde si deberent communiter nominari, hoc erit commune eorum nomen, dicens communem perfectionem communis nature eorum, que est dispositio hierarchica. Imponitur tamen speciali ordini ut proprium nomen, licet dicatur donum commune: quia ultimus ordo non addit aliquid donum nobilitatis super communem dispositionem, cum omnes alij addant specialia dona nobilitatis: & ideo nomen commune retinet sibi propter privationem superiorum donorum, superioribus ordinibus denominatis à nobilitatibus donis, sicut diffinitio & proprium, quia conversim prædicantur, verumque dicitur proprium, quia verò diffinitio super hoc addit converti per essentialia, quod est nobilitatis conditio, commune nomen factum est alterius proprium, secundum privationem nobilitatis conditionis, quia nihil addit, & hoc est sibi proprium.

Ad primum ergo dicendum, quod omnes dicuntur Angeli, non tanquam à dono ex heretico, cum secundum hoc singuli habeant propria nomina, sed tanquam ab eo quod communiter est: proprie tamen dicitur de uno ordine cui proprium est super commune nihil addere nobilitatis.

Ad secundum dicendum, quod medij ordines habent specialia dona superaddita communi à quibus denominantur: & ideo non eodem modo se habent superiores ad eos, sicut omnes ad inferiores: quia super commune nihil superaddunt.

Ad tertium dicendum, quod superiores non magis proprie habent dispositionem hierarchicam quam inferiores, & communiter omnes, licet superius collocentur in ea per nobilitas donum à quo habent nomen.

Ad quartum dicendum, sicut dicit Augustinus in quarto de Trinitate. Mittitur nuntius ad eum qui distat: mittitur autem Filius & Spiritus sanctus ad reuocandum rationalem creaturam & sanctificandum, & non solum ad salvandum homines, sed & Angelos. Sic igitur missio est ad exterius & distans, non tamen per similitudinem culpæ, sed confusionis intellectus ex potentialitate eius. Alias Filius non mitteretur ad Angelos. Similiter quando mittitur à Deo nuntius in diversitate essentia, non oportet, quod exeat exterius per ministerium ad nos, quod negatur de superioribus, sed sufficit ad rationem missionis ad purgandum inferiores à confusionis dissimilitudine, ut in 3. c. exponitur.

Ad quintum dicendum, quod distinguuntur per ordines penes motum in Deum tanquam ab

eo quod nobilius habent. Per hoc tamen non excluditur, quin se habeant in ordine hierarchico ad inferiores. Et similiter dicendum ad sextum.

Ad septimum dicendum, quod hoc nomen, Angelus, dicitur donum quo perficitur natura in communi secundum dispositionem hierarchicam: & ideo convenit communiter.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod inferiores habeant dona quibus nominantur superiores: & ita erit ratio qua poterunt nominari nominibus superiorum. Primus enim ordo, scilicet seraphin denominatur à charitate quam omnes quidem communiter habent, ut dicit Grego. & ipse dixit supra 4. c. quod sunt intenti in conformatione divini & inflexibilis amoris: ergo omnes possunt nominari Seraphin.

2. Præterea, cum nullus nuntiet nisi que scit, omnes autem nuntiant inferioribus Angelis, vel hominibus: ergo omnes habent donum scientiæ à quo dicuntur Cherubin.

3. Præterea, Felicitas est per quietem alicuius in Deo & Dei in ipso: cum igitur omnes sint felices, omnes habent huiusmodi quietem, & ab illo dicuntur throni: omnes ergo dici possunt throni: & sic inferiores nominibus superiorum nominari possunt.

4. Præterea, Vnumquodque denominatur à nobiliori: cum igitur inferiores habeant charitatem & scientiam, quæ sunt dona nobiliora, denominari debent ab illis.

Solutio. Dicimus, quod circa nomina ordinum Angelorum tria sunt attendenda. Primum, quod quicquid habent inferiores, habent superiores eminenter, sicut est in quolibet ordine tam Ecclesiastico quam naturali, ut patet in potentis animæ. Secundum, quod illud quod est in superioribus, est in inferioribus, secundum quandam obscuram resonantiam, & non participant ea in ea nobilitate secundum quam sunt in superioribus, & propter hoc dicit non habere inferiores, quæ superiorum sunt: & propter hoc etiam non possunt nominari ab eis: sicut aqua licet participet per calefactionem aliquid de calore ignis, non tamen potest dici ignis, si hoc nomen sit impositum ab excellentia caloris. Et propter hoc etiam ratio non dicitur simpliciter intellectiva, quia participat lumen intellectuale, obumbratum continuo & tempore. Tertium quia nomina ordinum sumuntur secundum gradus donorum, & ideo licet superiores habeant omnia dona inferiorum eminenter, tamen denominantur à primo, & procedunt secundum ordinem in secundo dono, & sic deinceps. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sed ut magis, &c.

Hic prælibat quæ dicenda sunt in sequentibus, ostendens necessitatem sequentis partis, & dicens: Posuimus communia angelicæ hierarchiæ, sed considerabimus sanctas & decoras, id est, decentes eos, proprietates omniumque dispositionum, id est, ordinis celestis, expressas

dico proprietates sacras in eloquiis sacre Scripture, & hoc ut ratio cognitionis eorum magis sit diuinitata, id est, certificata à nobis: quod enim scitur tantum in communi, scitur imperfectè & in potentia: perfecta autem est cognitio Dei, quæ habetur per propria eius.

CAPVT VI.

Que prima celestium essentiarum dispositio, que media, que vltima.

Quanti quidem sunt & quales supercelestium essentiarum ornatus, & quomodo secundum eos hierarchiæ perficiuntur, solam diligenter scire dico contemplatiuam eorum perfectionis principem. Adhuc & eos ignorare proprias virtutes & illuminationes, & suam sacram & superornatam ordinationem.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTVS.

Quanti quidem sunt & quales, &c.

Determinatis in superioribus communibus hierarchiæ, incipit hic tradere eorum propria. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat propria hierarchiæ. In secunda determinat dubia quæ ex determinatis oriri possent, & incipit in 1. c. ibi. *His autem dispositis*. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima ordinat singulas hierarchias per propria eorum. In secunda ostendit ordinem totius angelicæ synagogæ, simul colligendo quæ dixerat, ibi, in 10. c. *Connecta est itaque, &c.* Prima iterum diuiditur in duas. In prima diuidit hierarchias. In secunda de vnaquaque per se determinat diuidendo per ordines secundum propria singulorum, & incipit in 7. c. ibi, *Hanc nos receperunt, &c.* Præsens autem, c. diuiditur in duas partes. In prima ostendit difficultatem materiæ. In secunda diuidit hierarchias, ibi, *Omnes Theologia celestes*. Circa primam duo facit. Primum ostendens difficultatem materiæ dicit soli Deo omne perfectum esse cognitum. Secundum ostendit ex quibus procedendum est in isto opere, ibi, *Impossibile est, &c.* Litera sic legatur. Ita determinandæ sunt proprietates celestium dispositionum, quidem, id est, certè ego dico solam contemplatiuam principem perfectionis eorum, scilicet essentiarum, id est, solam diuinam contemplationem quæ est principium perfectionis eorum, scire diligenter, id est, perfectè quanti sunt & quales ornatus supercelestium, scilicet angelicarum essentiarum, id est, dona quibus ornantur, & quomodo hierarchiæ perficiuntur

ur secundum eos ornatus. Hoc autem quod dicit, quomodo referendum est ad distinctionem hierarchiarum & ordinum per istos ornatus. Quod verò dicit, & quales, referendum est ad fulgores gratiae & gloriae in ipsis. Et ne videatur per hoc tantum homines exclusisse à certitudine cognitionis eorum, remouet etiam Angelos dicens: *Adhuc dico &*, id est, etiam eos, scilicet Angelos *ignorare proprias virtutes* quantum ad actiones, & *illuminationes* quantum ad cognitiones, & *suam ordinationem sacram*, quia circa sacraministeria, & *superornatum*, scilicet spiritalibus donis praeter alios qui sub eis collocantur, & hoc quantum ad dispositionem hierarchicam.

DUBIUM.

B SED HIC est dubitatio. Videtur enim esse falsum quod dicit: sicut enim dicitur in libro de causis, omnis substantia cognoscens essentiam suam, redit supra se reditioe completa: huiusmodi autem reditio est secundum perfectam cognitionem: cum igitur cognoscant substantiam suam, videtur quod perfecte cognoscant se.

2 Ad idem, Diuinæ magnificentiae est communicare creaturae quicquid communicabile est sibi: cognitio Angelorum est de communicabilibus creaturae, aliter ipsi se non cognoscerent: ergo Angeli perfecte cognoscunt se diuina largitate hoc eis communicante ut nobilissimis creaturis.

3 Ad idem, Sicut dicit Augustinus in libro de Trini. scientia est fructus pietatis. Et loquitur de beatis cognoscentibus suam beatitudinem: quia aliter non essent beati, sicut nec lapis amatus. Angeli autem omnes sunt beati. Ergo cognoscunt se & suum ornatum.

4 Praeterea, Videtur relinquere sub diabolo, verum sint plures ordines quam nouem, quos nos scimus, si nos nescimus quanti sunt: hoc autem videtur praesumptuosa inductio nouitatis.

5 Praeterea, Virtus fuit ab essentia. Cum igitur non ignorent essentiam suam, videtur quod sciant etiam virtutem.

6 Praeterea, Ipsi omnia cognoscunt per illuminationes. Horum autem per quae omnia cognoscunt, est certissima cognitio ut principiorum à nobis. Ergo illuminationes perfecte cognoscunt.

7 Praeterea, Quilibet scit se purgare vel purgari, & sic de aliis: haec autem est causa ordinationis eorum super alios & sub aliis: ergo ordinationem suam omnes sciunt.

Solutio. Dicimus, quod substantia, virtus, illuminatio, & ordinatio Angelorum possunt dupliciter considerari, aut secundum exitum ab altitudine diuinæ sapientiae quae infinita est in creatione cuiuscunque etiam minimi, & sic à solo Deo perfecte sciuntur. Alia verò ut homines vel Angeli, cum non capiant infinitatem eius, sciunt proportionaliter sibi & non perfecte. Unde dicitur 1a. 40. & Roman. 1. Quis cognouit sensum Domini? Possunt etiam considerari prout processus eorum stat in natura de-

terminata eorum, & sic sciuntur ab Angelis ita quod nihil eorum eos laet: pro tanto tamen imperfecte, quia deficiunt in cognitione prima quae est perfecta, & simpliciter facit nos cognoscere.

Ad primum ergo dicendum, quod completus reditus eorum super se est in cognoscendo seipsum in se, & non secundum quod exeunt à prima causa, & talis cognitio propter infinitatem sapientiae incommunicabilis est eis. Et per hoc patet solutio ad secundum, & tertium, & quartum: quia sciuntur sine dubitatione quorundam ordines sunt in se, licet non perfecte secundum exitum à primo.

Ad quintum dicendum, quod virtus quae fuit ab essentia eorum, est nota eis: sed hic loquitur de virtute quae est ex dono quod est consequens naturam quam ex illa parte imperfecte sciunt, quae ponit in ultimo quod est infinitum, scilicet Deum. Unde dicitur in Luca. Menturam superfluentem, &c.

Ad sextum dicendum, quod illuminationes ipsas nobiliori habitu secundum se cognoscunt quam illa quae per eas cognoscunt, sicut & nos principia, sed secundum reductionem ad lucem primam, virtute cuius illuminant, imperfecte cognoscunt, cum de illa luce dicatur ad Timotheum, Qui habitat lumen inaccessibilem.

Ad septimum dicendum, quod licet quilibet scit in quo ordine sit, tamen imperfecte sciunt ordinationem, quantum ad principium totius ordinis effectuum.

Impossibile enim est nos scire supercaelestium animorum mysteria & sanctissimas eorum perfectiones, nisi ibi dixerit quis quaecunque per eos nos tanquam propria bene scientes diuinitas mysteria docuit.

EXPOSITIO TEXTVS.

Impossibile enim est, &c.

HIC ne videretur quod nihil deberet scribi de his, cum sint etiam in Angelis non perfecte nota, quod eorum non intelligitur, non potest dici neque scribi, ostendit ex quibus cognitionem horum accepit, dicens: Hoc idem dico: enim, id est, quia impossibile est nos scire mysteria, id est, occulta supercaelestium animorum, id est, intellectuum, scilicet Angelorum, & perfectiones eorum sanctissimas, quibus scilicet in diuinis perficiuntur, nisi quis, id est, aliquis dixerit ibi, id est, in hac materia illa mysteria quaecunque diuinitas nos docuit per eos, scilicet Angelos, quibus medijs veniunt illuminationes diuinæ in nos tanquam per scientes bene propria, id est, proprias dispositiones prout in se considerantur: & in hoc tangitur idoneitas eorum ad docendum.

DUBIUM.

Hic est dubitatio. Videtur enim, quod possit de sit nobis sine reuelatione cogitare dispositiones angelicas. Philo'sophi enim per principia naturaliter cognita scripserunt de substantiis separatis sine reuelatione, tam Plato qui posuit calodæmones & cacodæmones, quam Aristoteles qui in 11. primæ philo'sophiæ posuit numerum eorum secundum numerum motuum: ergo videtur, quod sine reuelatione possibile sit scire.

1 Præterea, Si alterum eorum ex quibus componitur aliquid, inuenitur per se, & reliquum potest per se inueniri, sicut si modo componitur ex aqua & melle, & mel inuenitur per se, & aqua similiter: sed corpus ex quo & spirituali substantia homo componitur, inuenitur per se, ut in inanimatis: ergo & spiritualis substantia separata inuenitur: & sic ad cognitionem Angelorum per rationem deuenire poterimus.

Præterea, Sicut dicit Philosophus, intellectus noster est in potentia ad vnumquodque intelligibile, dummodo non sit sibi improprietatum propter infinitatem: Angelus autem est intelligibile proportionatum nostro intellectui, cum non sit infinitum: ergo poterit per se illud cognoscere: etsi non cognoscit, cum sint multa: cit illa quorum scientiam non habemus, ut dicit Philosophus.

Solutio. Dicimus, quod impossibile est nobis sine reuelatione venire in cognitionem Angelorum, secundum quod ponimus eos non determinatos ad motum, seruientes Deo in spiritualibus obsequiis beatitudinis: omnis enim nostra cognitio ortum habet à sensu secundum Philosophum: vnde cognitio nostra non extendit se ultra sensibilia propria, sicut sunt passiones qualitates, aut communiæ, sicut motus, numerus, magnitudo, & huiusmodi, aut ensibilia secundum accidens, quæ aliquo modo coniunguntur ensibilibus, cuiusmodi sunt forme substantiales & relationes, & similia.

Ad primum ergo dicendum, quod Plato posuit illos calodæmones corpora eos, & in horum etiam cognitionem per philo'sophiam non venit, sed per dæmones, per necromantiam. Vnde etiam ipse dicit, quod cognitio eorum non potest accipi sine reuelatione factorum delubrorum. Aristoteles vero venit in cognitionem eorum per motum, secundum quod determinatur ad motum & coniunguntur sensibilibus, & ita habent aliquem ordinem ad ensibilia: sed ita nos non ponimus Angelos.

Ad secundum dicendum, quod per hoc quod corpus inuenitur per se, non necessario venit nisi in spirituales substantias, quæ componibilis est corpori: & huiusmodi non est Angelus: sicut etiam per mel non veniatur in compositionem aquæ nisi aqua esset componibilis melli.

Ad tertium dicendum, quod intellectus noster est in potentia tantum ad ea quæ per sensibilia accipi possunt, sed ad spiritualia proportionaliter per aliquod lumen superadditum nature, scilicet gratia, vel gloria.

Non ergo nos quidem nihil proprio motu dicimus. Quæcunque autem angelicarum speculationum à sanctis Theologis contemplata sunt, hæc docentes nos, quantum potentes sumus, exponemus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Non ergo nos, &c.

Hic concludit ex dictis ex quibus procedendum est, dicens: Ex quo nullus potest dicere de Angelis nisi quæ diuinitas docuit, ergo nos quidem, id est, certe, non nihil, abundanter negatio, id est, nihil, dicimus in materia ista ex proprio motu rationis: autem, id est, sed nos inquam non potentes sumus, ex quo peccate non possumus, docent: exponem. Quasi diceret: Hæc doctrina est magis expositio a iohanne. Vel docentes, id est, edocti ab aliis: passiuè enim habetur in Genesi. Exponemus dico hic quæcunque de numero angelicarum speculationum contemplatarum à sanctis Theologis, qui ea quæ eis reuelata sunt de diuinis, tradiderunt.

DUBIUM.

Sed videtur falsum dicere: talem enim dispositionem angelicæ hierarchiæ nunquam in sacra Scriptura reperiuntur: ergo non tradit exponendo solum ea quæ à Theologis dicta sunt.

Præterea, Proprio motu videtur dicere quis quod nullus ante eum dixit: sed nullus ante eum talem ordinationem docuit: ergo hæc videtur proprio motu dicere.

Solutio. Dicendum, quod ea quæ hic scripta sunt de angelica ordinatione, edoctus est à Apostolo Paulo: & hæc sunt illa arcana quæ vidit rapsum ad eum celum, quæ non licet homini, id est, humane viuenti loqui. Vnde & ipse in 2. c. dixit, custodienda hæc sunt à multitudine quasi vniuersalia: eorum autem discipulos docuit, inter quos Dionysius fuit. Vel etiam edoctus fuit à Ierotheo, quem suum magistrum dicit in libro de diuinis nominibus, qui didicit diuina patensto diuina: & idem certius scit. Sed quia non conuenit vocare Theologos nisi scriptores scripturæ quæ est in canone, idem potest aliter dici, quod in sacra Scriptura implicitè continentur omnia quæ hic explicitè traduntur, dum de tribuntur per figuras ex quibus ordines eorum & proprietates licet accipere: & idem expositurum se dicit sacram Scripturam, cuius veritas, secundum Anselmum est, quicquid secundum fidem ex ea elicitur, imò quicquid sibi non contradicit. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Omnes Theologia cælestes essentias nouem vocauit manifestationibus cognominationibus.

EXPO

EXPOSITIO TEXTVS.

Omnes Theologia, &c.

Hic diuidit angelicam hierarchiam. Et primo per nouem ordines, Secundò per tres hierarchias, ibi, *Hæc diuinitas, &c.* Litera sic legatur. *Theologia*, id est, sacra Scriptura ex qua accepimus quod dicimus, *omnes cælestes essentias nouem vocauit ordines* quantum ad nouem ordines *cognominationibus manifestatis*, id est, manifestantibus eorum proprietates, secundum quas accipi potest etiam omnis proprietates.

DUBIUM.

Hic est dubitatio de numero ordinum. Videtur enim, quod debeant esse tantum tres. In Deo enim qui est exemplar & principium totius ordinationis, distinguuntur tantum tres personæ: exemplatum autem debet concordare exemplari: ergo & in Angelis debent esse tantum tres ordines. Si dicatur, quod ea quæ sunt in principio vnum, multiplicius sunt in principiat. Contra: In corporali creatura, quæ magis distat à prima vnitatem, non exemplatur Trinitas increata, nisi secundum partes vestigijs: ergo nec in Angelis debet relucere nisi in tribus ordinibus.

Ad idem, Non est sapientis artificis magis multiplicare quæ minus diuisibilia sunt: corporalia autem magis sunt diuisibilia spiritualibus, diuiduntur enim forma & materia & quantitate: cum igitur corporaliū non sint nouem ordines, sunt enim corpora incorruptibilia & corruptibilia, simplicia & mixta, inanimata, & animata, secundum tres gradus: ergo spiritualium substantiarum non erunt nouem ordines.

Ad idem, Sicut dicit Gregorius, Ordines Angelorum distinguuntur secundum dona gratiarum: sed gratuita dona non extenduntur vsque ad nouem, siue accipiantur virtutes quæ perficiunt potentias ad agendum quæ non sunt nisi septem; quatuor cardinales, & tres theologicas. Similiter dona quæ dantur in adiutorium potentiarum in opera excellentia, sunt solum septem. Similiter beatitudines quantum ad præmium sunt septem, quantum ad meritum sunt octo. Ergo videtur, quod non sint nouem ordines.

Ad idem, Homines assumuntur ad beatitudinem secundum sex res Angelorum, sicut dicitur in Cantico Deuterio. Statuit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei, secundum aliam translationem: sed cum charitas quæ diuificat mansiones in genere, distinguatur per tres gradus, ut dicit Augustinus, scilicet incipiens, perficiens, & perfecta, non assumuntur homines nisi secundum tres gradus: ergo tres tantum sunt ordines.

Sed contra. Videtur, quod plures sint quæm nouem: Philosophi enim posuerunt ad minus decem ordinibus substantias separatas: huiusmodi autem sunt Angeli: ergo debent esse decem ad minus, maxime cum numerus nouenarius sit imperfectus & denarius perfectus: quod patet.

D. Auer. Mag. in lib. de cælesti hierar.

ter, quia solus decimam retinendo nouem, designat se indigere propter suam imperfectionem ab alio perfici, ut dicit Augustinus, & Hugo de sancto Victore.

Præterea, Motus cælestium corporum sunt plures quam nouem, & similiter mobilia plura quæ non rotantur in vnum: ergo etiam ex hac parte debent esse ordines plures.

Præterea, Si ordines Angelorum distinguuntur secundum spiritualia ministeria, cum inconueniens sit dicere solum nouem ministerijs seruiri in cælis, cui etiam in terris multè plura exhibentur obsequia, videtur quod non sint tantum nouem ordines Angelorum.

Præterea, Illi qui numerantur, videntur distinguui per plura, sicut si virtutes obuiant legibus naturæ, multum distantis virtutis est indicium in operibus supra leges naturæ, quorum tamen femina sunt in natura, & in his ad quæ nullo modo extendi potest virtus naturæ, ut in resuscitatione mortui: & similiter potestas qua resistitur malignitati dæmonis, multum distat ab ea qua resistitur malignitati hominis: & similiter de alijs: ergo videtur, quod sint multè plures quam nouem.

Solutio. Dicimus, quod sunt tantum nouem ordines Angelorum, cum distinguantur tantum per tres hierarchias, quarum quælibet diuiditur in tres ordines, ut suo loco de singulis patebit.

Ad primum ergo dicendum, quod propria & appropriata personis circumstant primum artificem in vnoquoque opere, cum vna sit operatio trium personarum ex potentia, sapientia, & bonitate diuina procedens: & idem illa tria non distinguunt vnam creaturam ab alia, sed representatur suo modo in qualibet creatura vna. Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod diuisio ordinum non est per diuisionem naturæ, sed per distinctionem officiorum quibus seruiuntur Deo, quæ quia in generali sunt nouem, idem nouem sunt ordines Angelorum.

Ad quartum dicendum, quod dona secundum quæ distinguuntur ordines, sunt quibus constituuntur in diuinis officijs, quæ in genere sunt nouem: dona autem Spiritus sancti quæ perficiunt in vita actiua & contemplatiua, propter quod sunt septem, quia si in contemplatiua, aut aperit oculos, & sic est intellectus: aut simul cum hoc sapere facit, & sic est sapientia. Si vero in actiua, aut quantum ad recessum à malo, & sic est timor: aut quantum ad operationem boni vel in præceptis, & sic ut dirigens est scientia, ut exequens pietas: aut in consilijs, & sic ut dirigens est consilium, ut exequens est fortitudo.

Ad quintum dicendum, quod secundum tres gradus charitatis assumuntur ad infimos, vel medios, vel supremos: tamen quia charitas distinguit in omnibus virtutibus, distinguuntur in vnoquoque gradu in diuersis mansionibus etiam secundum alias.

Ad sextum dicendum, quod Philosophi viderunt ad numerum substantiarum separatarum per numerum mobiliū. Cum enim sint septem orbis planetarum, & vnus stellarum fixarum, in qua considerauerunt duos motus, scilicet orbis

F 3 &

Et stellarum, quorum utrumque reduxerunt ad alterum. Qui verò novem orbem priorem, scilicet motum orbis ad orbem motus diurni & motus stellarum ad cælum signorum, posuerunt decem motores, cum vnus istorum motuum non reducatur ad alterum. Qui verò novem orbem, posuerunt decem mouere sphaeram actiuorum & passiuorum. Alij etiam posuerunt eos secundum numerum stellarum. Alij verò secundum plures motus istorum orbium posuerunt plures etiam motores, vt quadraginta octo, & alij aliter tanquam coniecturis loquentes. Nos autem distinguimus ordines secundum officia quibus obsequuntur Deo: vnde si poneremus aliquos Angelos in motu orbium seruire Deo, sicut dicit Cancellarius Parisiensis, & sicut dicit Hieronymus super principium Eccl. fiales, omnes essent de inferiori ordine, licet non possimus ponere sicut Philosophi, qui posuerunt eos coniunctos mobilibus vt formas, ex quarum coniunctione sortiuntur animas & virtutes eorum determinatas ad motum, aded quod si esset maius corpus vel plures stellæ in vno corpore, non possent moueri, vt dicit Philosophus in secundo cæli & mundi. Et per hoc patet solutio ad septimum.

Ad octauum dicendum, quod sunt plura officia in speciali quibus seruitur Deo, sed non sunt plura in genere.

Ad nonum dicendum, quod propter illam distantiam virtutis vel potestatis non ponuntur in diuersis ordinibus, cum illa virtus vel potestas sit ad vnum in genere, sed propter hoc in eodem ordine quidam sunt superiores alij, & ita illuminant alios, vt supra dictum est.

3. Has diuinus noster sanctus perfectior in tres segregat ternas dispositiones.

EXPOSITIO TEXTVS.

Hæc diuinus noster sanctus, &c.

Hic distinguit cælestes essentias per tres hierarchias, & primo distinguit tres hierarchias. Secundo ostendit quid sit vnaquæque, ibi: *Et primam quidem, &c.* Litera sic legitur. *Sanctus perfectior*, id est, magister noster diuinus, id est, diuina sapiens, scilicet Paulus vel Ieronimus. *segregat*, id est, diuidit has scilicet cælestes essentias in tres dispositiones, id est, hierarchias ternas, id est, quarum quilibet distinguitur tribus ordinibus.

DUBIA.

Hæc dubitantur duo. Primo, cuiusmodi diuisio sit ista. Secundo, de numero hierarchiarum.

CIRCA primum sic proceditur. Cum in omni diuisione sit diuidend in aliquod commune, queratur cuiusmodi commune hic diuidatur. Si dicatur, quod est diuisio generis in species, contra est: quia cum in omni tali diuisione creantur primo duo membra, non deberet diuidi in tres hierarchias.

2 Præterea, Species diuidentes genus non habent ordinem in illo: cum igitur ista hierarchia sint acceptæ secundum ordinem, non erit diuisio generis in species.

Si dicatur, quod est diuisio totius in partes integrales. Contra: Nulla pars participat ratione totius: sed de qualibet hierarchia est vna diuisio communis quam supraposuit: ergo non videtur esse diuisio totius in partes integrales.

Solutio. Dicimus, quod ista diuisio est totius in partes, non totius integralis, sed totius potentialis: & hoc totum quasi medio modo se habet inter totum vniuersale & totum integrale. Totum enim vniuersale est in qualibet parte secundum totam essentiam & perfectam virtutem: essentia verò totius integralis non est in qualibet partium, sed in omnibus simul: sed essentia totius potentialis est in qualibet parte, non tamen secundum virtutem perfectam, sed in vna tantum, sicut patet in anima: quoniam virtus eius perfecta non est nisi in intellectiua, cum tamen essentia eius sit etiam in sensitiua & nutritiua. Sed videndum qualiter possit hoc esse, cum virtus suat ab essentia, & aliquid habet totam essentiam quod non habeat totam virtutem. Sciendum est, quod essentia totius potentialis medio se modo habet ad partes respectu totius vniuersalis & integralis: essentia enim vniuersalis est secundum esse essentia particularis, vt probat Philosophus in primo primæ philosophiæ: quicquid enim est in particulari supra essentiam vniuersalis, non est verè essenziale, sed est de indiuiduantibus: essentia verò totius potentialis adest parti sicut subiectum, & causa proprietati, vel ei quæ denominatur à proprietate: pars enim eius constituitur à potentia, quæ est proprietatis causæ superaddita, sicut intellectiua constituitur ab intellectu quæ est proprietatis addita animæ: & ided ratione illius potentie superaddita in vno est virtus imperfecta, & in alio perfecta: in toto vero integrali essentia totius est per congregationem, partis per separationem: vnde essentia totius non est essentia partis vnius, neque adest vni, sed omnibus: & ided vniuersale proprie prædicatur de partibus, totum verò integrale impropriissime: sed potenziale medio modo, secundum quod Augustinus dicit, quod tres potentie imaginis sunt vna mens, vna anima. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

CIRCA secundum sic proceditur. Per id quod est commune omnibus, non debet vnum separari ab altero: sed conuerti in Deum commune est omnibus tam supremis quam infimis, & similiter conuerti ad alterum in effundendo lumen acceptum à Deo: ergo per hoc non debent distingui hierarchia, sicut ipse facere videtur, dicens primam esse circa Deum existentem.

1 Præterea, Per materialia non differunt aliqua secundum speciem: cum igitur in distinctione hierarchia vtatur materialibus conditionibus, dicens eos oculosos & pennosos, videtur inconuenienter diuidere. Si dicatur, quod diuisio hierarchia sumitur secundum diuersam proportionem capacitatis ad lumen diuinum. Contra: Diuersitas proportionis secundum quantitatem non diuersificat speciem, sicut duo ad vnum & quatuor ad duo se habent in dupla

Dupla proportio, quamuis diuersa sit quantitas: ergo nec hierarchiae distinguuntur secundum proportionem maioris & minoris capacitatis ad lumen diuinum.

3. Præterea, Hierarchiae distinguuntur secundum officia quibus Angeli seruiunt Deo, cum illa sint duo tantum in genere, ut dicitur Danielis 7. Millia millium ministrabant ei, &c. non debuit distinguere nisi duas hierarchias.

Solutio. Dicendum, quod tres hierarchiae distinguuntur ab invicem secundum diuersam proportionem capacitatis luminis diuini: sed proportio potest sumi diuersa, aut secundum speciem, aut secundum quantitatem in eadem specie proportionis, sicut sex ad quatuor se habent in sesquialtera proportione, octo uero ad sex, in sesquitercia, licet æqualiter fiat separatio secundum quantitatem: & hæc est mediæ arithmetica, sed octo ad quatuor se habent in dupla proportione, & similiter sedecim ad octo, licet non sit eadem quantitas: & hoc vocatur mediæ geometrica. Similiter etiam inuenimus in naturalibus proportionem aliquorum ad unum, diuersam secundum quantitatem, non secundum speciem, sicut aliquis est proportionatus ad inueniendam geometricalia per se, quidam uero ad capiendum ea ab altero, quidam etiam ad hoc non possunt nisi difficulter, ut dicit Philosophus in ethicis. In his est maior & minor capacitas, sed tamen ab omnibus vnus ratio, quia à ratione in omnibus, sed non ab eadem forma secundum speciem. Est enim capax oculus aquilæ luminis solis in fulgore suo, & oculus uespertilionis, eiusdem obtenebrati, & oculus hominis ut medio modo se habet, & non habent diuersam speciem proportionis ad capiendum lumen solis. Similiter quidam Angelorum sunt capaces diuini luminis, prout est in suo fulgore: quidam uero non, nisi obtenebratur uicinando immediatè ad continuum & tempus, quomodo obumbratum nos recipimus: & ita efficitur proportionatum nobis: quidam uero medio modo se habent, cum inter duo extrema distantia sit mediæ, & sufficit accipere vnã in genere. Et secundum hoc accipiuntur tres hierarchiae ex diuersa proportionis specie in capiendo diuinum lumen secundum diuersam rationem capacitatis, sed secundum diuersam quantitatem capacitatis, quæ est eiusdem rationis, differunt ordines in hierarchia, & diuersi in eodem ordine.

Ad primum ergo dicendum, quod illa duo non diuersificant hierarchiam, sed consequuntur diuersas rationes capacitatis: ex hoc enim quod recipiunt lumen diuinum in fulgore suo superiores, conuertuntur immediatè ad ipsum: & ex hoc quod infimi accipiunt lumen proportionatè capacitati nostræ, conuertuntur ad nos.

Ad secundum dicendum, quod materiales illæ conditiones ostendunt proportionem capacitatis diuini luminis, sicut pennati alæ feruntur in contemplationem diuinam, & oculos clarè inspicunt: & ideo comperunt distinctioni hierarchiarum.

Ad tertium patet solutio per prædicta.

Ad quartum dicendum, quod illa officia non distinguunt hierarchias, sed consequuntur hierarchiam in communi.

Et primam quidem esse dicit circa Deum existentem semper & attentè ipsi & ante alias immediatè vnari traditam. Sanctissimos enim Thronos, & oculos & pennosos ordines Cherubin Hebræorum uoce & Seraphin nominatos, secundum omnibus superpositam propinquitatem circa Deum immediatè collocari, diuinorum aut tradere eloquiorum manifestationem. Trinum ergo hunc ornatum quasi vnã & æquè ordinatam, & uerè primam hierarchiam communis noster Magister ait, qua non alia deiformior & per se præoperantibus diuinitatis illuminationibus immediatè intentior. Secundam uero esse ait ex Potestatibus & Dominationibus & Virtutibus completam. Et ternarum nouissimè caelestium hierarchiarum, Angelorum, & Archangelorum, & Principum dispositionem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et primam quidem, &c.

Hic incipit manifestare tres positas hierarchias, & primò primam, secundò secundam, ibi, *Secundam uero, &c.* tertio tertiam, ibi, *Et ternarum, &c.* Litera sic legatur. Et sanctus perfectior quidem, id est, centè dicit primam, scilicet, hierarchiam esse traditam à scriptura existentem semper circa Deum, non habens ministerium in nos, per se autem vnari ipsi, scilicet Deo attentè, quia tota fertur in ipsum, & immediatè ante alias, scilicet hierarchias inferiores: enim id est, quia ipse perfectior ait manifestationem diuinorum eloquiorum, id est, sacram Scripturam manifestantem eas, tradere sanctissimos Thronos, & ordines oculos & pennosos, ut describuntur in prima uisione. Ezech. & Isa. 6. ordines dico aspectu, nominatos uoce Hebræorum Cherubin, quantum ad oculos, propter limpidum aspectum diuinæ claritatis, & Seraphin quantum ad pennosos, propter sublimitatem contemplationis. Hos dico, ait immediatè collocari circa Deum secundum propinquitatem superpositam, id est, per quam superponuntur omnibus, scilicet ordinibus. Ergo, id est, ex quo isti tres ordines sunt supremi, communis Magister noster, id est, Paulus uel Ierorheus ait hunc trinum ornatum, scilicet trinum dictorum ordinum esse quasi vnã hierarchiam, & æquè ordinatam, scilicet in summo summo

6.
Ila. 6.
Ezech. 1.

propinquitatis ad Deum, & veri primam, qua scilicet hierarchia prima, non est alia de formior, id est, defamiliarior: nec est alia intentior, id est, magis intenta immediate, id est, sine medio à quo illuminetur. Interior dico illuminationibus divinis, præoperantibus, id est, ante o erantibus, quia nisi ipsa prius illuminet, nihil illuminare potest per se, id est, sine medio operantibus in prima hierarchia.

D V B I A.

B Hic sunt duo dubia. Primum de ordine quo enumerat istos tres ordines, Secundum de hoc quod dicit æque ordinatam.

1. CIRCÀ primum proceditur sic. Inter hos enim tres ordines ultimus est Thronorum, quem ipse primò enumerat: ergo male.

2. Præterea, Virtus primò dirigitur in aliquid amandum, vel in se recipiendum: cum igitur Cherubin dicatur à dono quo videtur Deus, scilicet scientia, vnde & oculus nominatur, debuit primò nominari.

3. Præterea, Seraphin dignior est inter alios: si igitur penes dignitatem ordinare voluit, cum primò debuit numerare.

Solutio. Dicimus, quod enumerat istos tres ordines secundum progressum eorum. In quolibet autem toto potenciali est progressus ab eo quod est minoris virtutis: & idè hunc ordinem servat in numerando: quia accipere cognitionem per ea que magis vicina nobis sunt, est nobis connatum: sed accepta cognitione eorum ordinabit eos secundum dignitatem eorum. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

C CIRCÀ secundum sic proceditur. Viderur enim, quod isti tres ordines non sint æque ordinari: hierarchia enim non comparitur secundum æqualitatem, sed vnum sub alio requirit in quod exerceat operationes hierarchicas: cum igitur isti tres ordines sint in vna hierarchia, non videntur esse æque ordinari.

2. Præterea, Vbi est æqua ordinatio, non saluatur diversa proportio, neque secundum quantitatem, neque secundum speciem: his tamen distinguuntur ordines æque ordinari.

3. Præterea, Hoc esset contra naturam totius potestati, vbi vna pars est maioris virtutis quam altera: eius autem natura saluatur in ordinibus & hierarchia: ergo non sunt æque ordinari.

Solutio. Dicimus, quod non intelligit eos æque ordinari simpliciter, scilicet secundum eandem quantitatem capacitatis, & secundum eandem speciem proportionis, sed secundum quid, scilicet secundum æqualitatem eorum que sunt in hierarchia vna habentium vnam rationem capacitatis respectu diuini luminis. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

Secundam vero.

D Hic ostendit que sit secunda hierarchia, dicens: *Verò*, id est, sed Magister ait secundam hierarchiam esse completam ex præfationibus.

et Dominationibus et Virtutibus, id est, ex aliis tribus ordinibus, & nouissimè, id est, ultimo, vltimorum, id est, inter tres celestium hierarchiarum dixit esse d' *superiorum*, id est, ordinationem hierarchicam Angelorum & Archangelorum & Principatum.

D V B I A.

Hic sunt duo dubia. Primum, Vtrum sit E secunda quam ponit secundam. Secundum de hoc quod ordinat Virtutes in secunda, & Principatus in tertia.

CIRCÀ primum sic proceditur. Viderur enim, quod isti ordines quos ponit in secunda, sint de primis: aliores enim gradus dicunt Dominationes & Potestates (cum dicant superpositionem) quam Seraphin & Cherubin, que dicuntur habitus communes, scilicet scientie & charitatis. Cum igitur hierarchia sit gradus quidam, vt supra dictum est, videntur de superiori hierarchia esse Dominationes & Potestates quam Seraphin & Cherubin.

2. Præterea, Cum hierarchia sit quoddam totum potentiale, superius ordinari debet in eo quod alioquem gradum potentie nominat: Dominationes autem & Potestates nominant summum gradum potentie: ergo in prima hierarchia debent ordinari.

3. Præterea, In Ecclesiastica hierarchia que exemplatur à celesti, superiores sunt habentes potestatem & dominium quam habentes scientiam & charitatem: ergo & in celesti ita debet esse.

4. Præterea, Potestates, Dominationes, & Virtutes sumuntur penes attributum Patris, quod est potentia: Seraphin, Cherubin, & Throni penes attributum Spiritus sancti, cuius est dare charitatem, & scientiam que est secundum pietatem, vt dicit Dominus in Evangelio, Ille vos docet it omnem veritatem, & facere etiam Deum esse in nobis, & nos in ipso. Cum igitur Pater sit principium non de principio, Spiritus sanctus autè secundum ordinem nature principium ab vtroque principio, viderur quod ordines qui sumuntur penes attributa eius, sint infra illos qui sumuntur penes attributa Patris.

Solutio. Dicendum, quod Seraphin & Cherubin & Throni sunt superiores ordines.

Ad primum dicendum est per interemptionem.

Ad secundum dicendum, quod nulla potentia exercet actum suum nisi perfecta aliquo habitu, vel innato, vel acquisito, vel infuso: vnde quia Seraphin & Cherubin dicunt nobilissimos habitus quibus potentie perficiuntur, nominant aliores gradus potentie quam Dominationes & Potestates.

Ad tertium dicendum, quod hoc contingit Ecclesiasticæ hierarchie in quantum deficit à propria dignitate. Illi enim deberent præfici, qui superiores essent in merito, sicut fuit in Apostolis: hoc autem dimittitur, vel ex malitia, vel ex ignorantia, que in celesti hierarchia esse non potest.

Ad quartum dicendum, quod illa que vltima sunt in exitu, collocantur alius conuenerunt.

gendo immediatus fini : & idem per attributa Spiritus sancti in superiori hierarchia collocantur.

Dubium 1. Circa secundum sic proceditur. Videtur enim, quod Principatus sint in media, & Virtutes in ultima. Per hoc quod Gregorius & Bernardus sic ordinant.

2. Præterea, id quod est circa gentem, maius est quam quod est circa unum tantum, sicut patet per Philosophum in principio ethicorum: sed Principatus constituuntur super unam gentem, operatio autem Virtutum est circa unum tantum, qui sanatur, vel suscitatur: ergo Principatus est supra Virtutem.

3. Præterea, In Ecclesiastica hierarchia principantes sunt super illos qui virtutes operantur, cum tamen neutrum sit gratum faciens, sicut patet per id quod Dominus in Euange. 10 dicit, Multi dicent mihi in illa die, &c. ergo ita etiam debet esse in caelesti, à qua ista exemplatur.

4. Præterea, Principatus suo nomine dicit eminentiam, Virtutes autem non: ergo sunt inferiores hierarchiæ.

Solutio. Dicimus, quod Gregorius & Bernardus considerauerunt ordines secundum conformitatem Ecclesiasticæ hierarchiæ, in qua principes & prælati superiores sunt illis qui virtutes operantur. Dionysius autem melius ordinavit secundum proprietates ipsorum ordinum: quia Virtutes habent potentiam non limitatam, cum supra leges naturæ operantur, eis non astricti in operando: Principatus autem potentiam limitatam circa unam gentem, & idem inferiores sunt, cum omnis limitata potentia sit infra non limitatam. Non autem dicimus, ut quidam dicunt, quod Gregorius eisdem nominet Principatus quos iste Virtutes, & è conuerso, cum pro eodem modo accipiantur apud utrumque, sicut ex dictis eorum patet. Et per hoc patet solu. 10 ad primum.

Ad secundum dicendum, quod licet operatio Virtutis ordinetur circa unum, non tamen limitatur aliquo modo circa ipsum, sicut limitatur potentia principis circa unam gentem.

Ad tertium dicendum, quod secundum viam illam consistit ordinatio Greg. & Bern. quæ tamen non accipitur per proprietates eorum.

Ad quartum dicendum, quod Virtutes dicuntur ab ultimo potentia: quasi non limitata aliquo resistente: & idem maiorem eminentiam dicunt quam Principatus, cuius potentia limitatur.

CAPUT VII.

De Seraphim & Cherubim & Thronis, & de prima eorum hierarchia.

Hinc ergo nos recepturi sanctorum hierarchiarum ordinem, dicimus quia omnes caelestium intellectuum cognomina

tionem, declarationem habent vniuscuiusque deiformis proprietatis. Et quidem sanctam Seraphin nominationem, quæ Hebræorum sunt scientes, aut incendentes manifestare, aut calefacientes: eam verò Cherubin multitudinè scientiæ, aut fusionem sapientiæ.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Hinc ergo nos recepturi, &c.

In præcedenti, cap. diuisit caelestem hierarchiam in tres. In parte verò ista de vnaquaque earum per se determinat. Et diuiditur in partes tres, secundum quod de tribus hierarchiis determinat. Secunda incipit in 8. cap. ibi, *Insuper autem, &c.* Tertia in 9. ibi, *Reliquum nobis in, &c.* Præterea autem cap. in quo primo de prima hierarchia determinat, diuiditur in partes duas. In prima enim determinat de primis tribus ordinibus. In secunda de hierarchia eorum, ibi, *Dicendum verò, &c.* Prima iterum in duas. In prima ponit modum quo accipienda est cognitio istorum ordinum: quia accipitur secundum declarationem nominum quibus in sacra Scriptura denominantur. In secunda secundum hunc modum proprietates eorum accipit, ibi, *Mobile, &c.* Circa primum tria facit. Primo ponit modum quo procedendum est in determinatione istorum ordinum: quia per eorum nomina. Secundo ex eorum nominibus concludit eos esse in prima hierarchia, ibi, *Pulchre igitur, &c.* Tertio ponit eorum nomina per quæ proprietates accipiet, ibi, *Calefacientes ergo.* Lætera sic legatur. Diximus, quod nihil proprio motu dicendum esset, sed exponendo quæ in Scripturis sunt tradita: & idem nos recepturi hunc ordinem sanctarum hierarchiarum, id est, angelicarum, id est, hanc dispositionem tractandi, dicimus quod omnes cognomina caelestium intellectuum, id est, Angelorum, habent declarationem proprietatis deiformis vniuscuiusque eorum, id est, continent in se vnde declarari possint. Et nota, quod dixit cognomina & non nomina: quia cognominatio sumitur ab eo quod est additum naturæ, sicut etiam in hominibus, vnde nomina ista ordinum imponuntur à donis superadditis naturæ, quibus gradum hierarchicum sortiuntur, & non à natura ipsorum: & idem etiam non dixit, quod declarent proprietates naturales eorum, sed deiformes, quibus scilicet Deo similes in participatione doni & consortio potestatis efficiuntur. Naturales enim proprietates eorum non sunt notæ nobis.

DUBIUM.

SED VIDETUR hoc esse falsum: quia Aug. determinat naturales proprietates eorum, quæ sunt.

sunt personalis discretio, & simplicitas essentiae, & similia: ergo & iste ea determinare debuit propriis nominibus.

2 Præterea, Res perfectius cognoscitur per essentialia, quam per proprietates: ergo & illa deberent declarari per nomina eorum potius quam proprietates, maxime cum dicat Philosophus in 4. metaphy. Ratio quam significat nomen, est definitio.

Ad primum dicendum, quod proprietates naturales quæ consequuntur naturam eorum, in communi possunt determinari ratione quam significat nomen, sed non illa quæ separantur ab ipsa: hic autem intenditur de eis secundum quod separantur ab invicem in diversis ordinibus: & ideo non potuit fieri per nomina significantia proprietates naturales eorum.

Ad secundum dicendum, quod essentialia eorum propter elongationem ipsorum à nobis sunt ignorata in speciali, & ideo oportet nos eorum qualemcumque cognitionem accipere per proprietates deiformes traditas nobis in scripturis.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et quidem sanctam, &c.

Hic exemplificat quod dixerat dicens: *Et quidem sanctam, id est, certè sciemus quæ rebrorum sunt id est, linguam Hebraicam, dicunt sanctam nominationem Seraphim, id est, illius ordinis manifestare quæ incandescentes aut calefacientes, significat diuini amoris, vel perfectè quantum ad primum, vel communiter quantum ad secundum. Vero, id est, sed dicunt eam scilicet nominationem Cherubim multitudinem scientia quantum ad acceptionem, aut fusionem sapientie quantum ad communicationem. Et nota, quod Cherub & Seraph significant vnā hypostasim illius ordinis. Cherubim & Seraphim per m. secundum declinationem Hebraicam sunt pluralis numeri, generis masculini, & significant plures illius ordinis. Per n. vero significant totam collectionem illius ordinis, & est neutri generis, pluralis numeri, ut dicit Hieronymus. Vnde hic per n. tibi del. et.*

DUBIA.

D Hic sunt duo dubia. Primum de ordine istorum duorum ordinum, scilicet Cherubim & Seraphim quis sit superior. Secundò de verbis quæ dicuntur in littera.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod Cherubim sit superior quam Seraphim: sicut enim dicit Philosophus in ethicis, speculatio est dignior praxi, cum operatio sit propter indigentiam: ergo nobilissima speculatio (à qua dicitur Cherubim) est, super nobilissimam operationem à qua dicitur Seraphim: & ita ordo super ordinem.

2 Præterea, Sicut dicit Dominus Ioan. 17. Hæc est vita aeterna, ut cognoscant te, &c. & Augustinus dicit, quod visio est tota merces. Philosophus etiam dicit, quod contemplatio

est opus Deo & homini gratissimum. Ergo videtur, quod visio (à qua dicitur Cherubim) sit potior in beatitudine, amore, à quo dicitur Seraphim: & sic idem quod prius.

3 Ad idem, Habitus qui est perfectius rei secundum propriam naturam, dignior est eo qui perficit naturam in communi: sed visio Dei per scientiam perficit naturam spirituales secundum id quod proprium est sibi, scilicet intellectum: amor autem secundum naturam quæ conuenit cum aliis, cum affectio etiam sit in brutis: ergo scientia dignior est amore: & sic ordo ordinis.

3 Præterea, Potentia motiua ignobilior est potentia intellectiua, quæ est proprie nobilioris nature: ergo scientia (quæ perficit intellectum) est nobilior amore, qui perficit motiuam: & sic ordo ordinis.

Ad oppositum. Ad Eph. 3. dicitur. Scire etiam supereminet scientiam charitatem Christi. Ergo eadem ratione cuiuslibet charitas supereminet suam scientiam: & sic Seraphim (qui accipitur penes charitatem) superior erit Cherubim, qui accipitur penes scientiam.

2 Idem videtur per id quod de charitate dicitur. 1. Corin. 12. Adhuc excellentiorem viam vobis demonstrabo.

Solutio. Dicimus, quod amor communis est rationabilibus & irrationabilibus, sicut patet per definitionem eius positam in libro de diuinis nominibus. Dilectio vero addit super amorem electionem & discretionem amati: & sic est solum in habentibus intellectum: & sibi nihil est contrarium, sicut nulli habitui qui consequuntur partem intellectiuam, ut dicit Philosophus. Charitas autem addit supra dilectionem vim amoris quæ ponitur amarum sub inextimabili pretio: vnde etiam dicitur res chara quæ multi pretij est. Dicimus igitur, quod scientia dignior est amore communiter sumpto, sed minus digna charitate: & propter hoc ordo Seraphim superior.

Ad primum ergo dicendum, quod licet speculatio dignior sit praxi exteriori quæ habet difficultatem, est tamen minus digna affectione in qua perficitur motus intellectus affectiuus, ut in eo quod immediatus coniungit fini.

Ad secundum dicendum, quod cum virtutes (quæ sunt per modum passiuarum) non possint agere nisi recipiendo speciem obiecti quod est agens, oportet quod visio (quæ dicitur à tali potentia) determinetur secundum rationem obiecti: obiectum autem visionis (quæ est veritate) mouet non solum in ratione veri, sed in ratione iurium boni, quod est Deus: & ideo visio illa non est purè speculatiua, sed affectiua: & in hoc consummatur beatitudo: & propter hoc etiam dicitur tota merces. Philosophus autem loquitur de contemplatione, quod triangulus habet tres angulos, quæ videtur purè speculatiua, cum non inducat delectationem nisi in quantum assumitur ut affectata à voluntate præcedenti: & secundum hoc efficitur secundum ipsam felicitas via, propter maximam delectationem, ex eo quod maxime conuenit homini secundum id quod proprium est sibi. Delectatio enim est operatio secundum naturalem habitum non impedita, & imperterrita.

lem, propter firmitatem sui & quia caret contrario.

Ad tertium dicendum, quod amor prout communiatur sumitur, indignior est scientia, dignior tamen est secundum id quod perficit affectionem intellectivam, in cuius delectatione perficitur felicitas humana, siue viz, siue patrie. Et similiter dicendum est ad quartum de potentia affectiva siue motiva.

Dubium. Circa secundum sic proceditur. Videtur enim, quod non debet describi istos duos ordines: hic enim propria eorum tradere debet: calefacere autem & incendere metaphoricè dicuntur: ergo non debuit manifestare Seraphin, per hoc quod est calefaciens vel incendens.

3. Præterea, cum non effundant nisi constituti in gradu sui ordinis per donum receptum à Deo, prius secundum naturam est eis accipere quam effundere: ergo per acceptionem potius quam per effusionem in calefaciendo manifestari debuit Seraphin.

4. Item videtur, quod peccat etiam in notificatione Cherubin: multitudo enim scientiæ consistit in multitudine scitorum, magnitudo verò in firmitate medijs: sed cum iste ordo sit de supremis, intellectus eorum non spargitur ad multa, sed magis colligitur ad unum: ergo non competit eis multitudine scientiæ, sed potius magnitudo.

5. Præterea, scientia est per propriam causam rei, & in hoc differt à sapientia, quæ est per altissimam causam: hæc autem differentia non videtur esse in cognitione istius ordinis, cum cognitionem rerum accipiant per causam altissimam immediatè: ergo inconuenienter utramque ponitur.

Solutio. Dicimus, quod conuenienter nominantur hos ordines per habitus nobiliores, scilicet charitatis, quæ designatur in calore propter unitivam virtutem & attractivam ad amatum quantum ad Seraphin, & scientiæ quantum ad Cherubin.

Ad primum ergo dicendum, quod proprium dupliciter dicitur, aut in comparatione ad subiectum, quod conuenit omni & soli & semper: & sic propria ordinum non intendit hic ponere: & hoc diuiditur contra commune. Dicitur etiam proprium, quod conuenit alicui secundum quod significatur per verba: & hoc diuiditur contra improprium vel metaphoricum, & sic propria intendit ponere, cum oporteat determinare de ipsis secundum figuras quibus traduntur in Scripturis.

Ad secundum dicendum, quod in effundendo notatur copia & perfectio habendi, & non in capiendo: idè ut hoc exprimeret, per effusionem eos descripsit: vel quia per actum effusionis magis nobis innotescunt, & essentialior est hierarchiæ.

Ad tertium dicendum, quod licet intellectus eorum adnotetur in vno, illud tamen vnum est ratio terra cognoscendi multa scita, imò omnia: & idè in quantum per illud vnum intellectus eorum accipit multa, dicitur multitudo scientiæ.

Ad quartum dicendum, quod ad perfectionem cognitionis exigitur obiectum offerens se ad cognoscendum, & medium firmum quo

accipitur, & perspicacitas intelligentiæ in cognoscente. Hæc autem manifestum est non esse eis, cum in eis nullum sit impedimentum ex hebetudine: & idè oportuit, quod describerentur quantum ad perfectam cognitionem, & quantum ad efficaciam medijs: & sic dicitur fuisse sapientiæ, quia rerum cognitionem per primam accipiunt causam, quam plenè in fulgore suo prospiciunt, ut alijs fundere possint. Ex parte verò obiectorum dicitur multitudo scientiæ, propter multa scita, quæ se eis apertè offerunt ex intuitu primi luminis, per quod & res cognoscunt & propria eorum principia, & sic habent de eis & sapientiæ & scientiæ: & hoc non est inconueniens secundum Philosophum.

Pulchrè igitur prima caelestium hierarchiarum ab excellentissimis essentis sanctificatur, ordinem habens omnibus altiore, hoc est, circa Deum immediatè collocatur: & primò operantes theophaniæ & perfectiones in eam tanquam proximam principaliter deferantur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Pulchrè igitur prima, &c.

Hic ex nominibus eorum positus concluditur eos esse decenter in prima hierarchia, dicens: *Igitur ex quo nobilissimas eorum proprietates nomina declarant, pulchrè, id est, decenter primam caelestium hierarchiarum, id est, inter caelestes hierarchias sanctificatur, id est, sancta ostenditur, vel in sanctitate à Deo constituitur, non ut de non sancta fiat sancta, ab essentis excellentissimis inter alios Angelos. Prima dico habens ordinem, id est, gradum omnibus altiore, scilicet hierarchiæ, hoc est, id est, hic ordo altus est in hoc quod collocatur immediatè circa Deum, quoad gradum in quo constituantur & theophaniæ, id est, diuinae illuminationes sub quibus vident, & perfectiones quantum ad obiectum visionis, quod est Deus, operantes primò, id est, quæ sunt principium totius perfectionis & illuminationis, cum in ipso fonte accipiant, deferuntur principaliter, id est, primò & plenius in eam scilicet primam hierarchiam tanquam proximam Deo.*

D V B I V M.

SED HIC est dubitatio de hoc quod dicitur immediatè circa Deum collocari: videtur enim hoc esse falsum. Inter immediatè enim non est distantia: sed inter Deum & eos qui sunt de prima hierarchia est infinita distantia: ergo non immediatè sibi coniunguntur.

2. Præterea Virgo (ut dicit Hieronymus) & cantatur de ipsa, est exaltata super choros Angelorum: ergo ipsa est media inter Deum & primam hierarchiam.

3. Præterea,

3 Præterea, Infinitè distans non potest accipi ab intellectu nisi per medium: cum igitur in infinitum distet ab his qui sunt de prima hierarchia, videtur quod non immediatè accipiunt visionem eius.

4 Item videtur, quod hoc non sit eis proprium. Sicut enim dicitur in prima Canonica loannis; Videbimus eum sicuti est. Glo. Sine medio. Ergo non solum ipsi vident sine medio.

5 Præterea, Homo etiam ante peccatum (sicut dicit Augustinus) videbat Deum sine medio, qui tamen erat in via: ergo videtur non solum convenire superiori hierarchia.

Solutio. Dicimus, quod dicitur immediatè colitari circa Deum, eò quod non sit aliquid primò respiciens à Deo & transfundens in eos: sed habent virtutem ad inspicendum in suo fulgore lumen diuinum. Et si inter eos aliqui sunt magis capaces & illuminant inferiores eiusdem ordinis vel eiusdem hierarchia, per hoc non tollitur ab eis facultas immediatè accipiendi in ipso fonte luminis, sicut aliquis dicit ab alio, qui tamen per se inuenire potest: & etiam recipiunt à superioribus lumen à illa ex parte obtinebratum, sed in simili fulgore in quo superiores accipiunt: & ideo immediatè collocantur omnes, licet vnus ab alio accipere possit: sed inferior hierarchia recipit à superioribus in minori splendore, sicut etiam dicitur in libro de causis, quod intelligentia inferiores continent formas minus vniuersales quam scilicet superiores: cum enim formæ omnium (quæ hic producantur secundum Philosophos) sint apud ipsas sicut formæ artificialium apud artificem, quanto magis appropinquant multitudini generalium & corruptibilium, quæ educuntur ad motum celi, tantò formæ eorum sunt compositiores & multipliciores, & sic minus vniuersales. Et similiter quanto magis distant à prima luce, tanto recipiunt in minori splendore.

Ad primum ergo dicendum, quod per hoc quod est infinita distantia, non ponitur actu aliquid medium quod est propinquius primo, quia sic nunquam esset status, sed secundum possibilem capacitatem maiorem istis, tamen infra Deum.

Ad secundum dicendum, quod quantum ad hoc quod beata Virgo est media quoad meritum, non tamen est media quoad effusionem illuminationum, cum per se accipiant: & si etiam ab ipsa accipiant, non tollitur ab eis proprius modus, scilicet per se accipiendi.

Ad tertium dicendum, quod distantia intelligibilis ab intellectu potest esse vel ex defectu intelligibilis, quod non est de se aptum & comparabile intellectui, sicut sunt prima principia, & tunc indigent medio per quod accipiantur: vel etiam ex defectu intelligentis qui propter debilitatem intellectus non pertingit ad conspiciendam tantam claritatem, & ideo indiget medio confortante intellectu sub quo videtur: & talis est distantia intellectus creati ad Deum: & ideo non oportet esse medium in quo videatur, sed sub quo, & hoc est theophania.

Ad quartum dicendum, quod in quantum pertinet ad obiectum beatitudinis, immediatè videtur ab omnibus, sed non quantum ad illuminationes, quæ sunt de his quæ pertinent ad

gubernationem mundi, & Ecclesie tam militantis quam triumphantis.

Ad quintum dicendum, quod homo ante peccatum videbat sine medio Deum, quod est velamen peccati, videbat tamen per imaginem & vestigium, licet claris.

Calefacientes ergo nominantur, & Throni, & fusio sapientia, manifestatio deiformium suarum habituum nomine.

EXPOSITIO TEXTVS.

Calefacientes, &c.

Hic ponit nominatum ordinem, ex quibus proprietates eorum colligit, cum superius posuerit tantum duorum, dicens: Ergo, ut patet ex dictis, tres primi ordines nominantur calefacientes, quantum ad Seraphim, & Throni, & Fusio, id est, effusio sapientia, id est, cognitionis quæ in prima luce accipitur, quantum ad Cherubin. Sic dico nominantur nomine manifestatio suarum habituum, id est, habituum perfectiorum ad actus hierarchicos, deiformium, id est, ducentium in Dei similitudinem.

D V B I A.

Hic est dubium de quibusdam verbis Commentatoris, quæ sunt hæc. Non contingit arbitrari magnum Dionysium virtutes intelligibiles in eis, spirituales more accidentium quemadmodum & in nobis ipsi fuerint, dixisse, ut aliud in alio subiecto, & ac si qualitatem quandam esse dixerit: accidentis enim illic esse depressum est: si enim hoc esset, non utique videretur in semetipsa harum essentia, neque deificari per se, quantum foret possibile, valuisset. Habitudo ergo earum atque virtutes quæ in eis sunt, essentielles sunt propter immaterialitatem. Videtur ergo dicere, quod non sint in eis habitus accidentales, sed essentielles. Et ideo primò queritur de veritate huius. Secundò si sint in eis habitus, vtrum sint in eis aliquando ut dispositiones.

CIRCA primum proceditur sic. Videtur enim, quod verum dicat, sicut dicit Boëtius in libro de Trinitate, Substantia simplex nulli potest esse subiectum: sed Angeli sunt substantia simplices & immateriales: ergo non possunt esse subiectum alicuius accidentis.

2 Præterea, De forma accidentali dicitur in 6. principiis, quod est compositioni contingens. Cum igitur Angeli non sint compositi, non erunt in eis accidentia.

3 Præterea, Sicut dicit Philosophus. Compositio accidentalis reducitur ad compositionem subiecti ut ad causam, sicut etiam vnitas & entitas accidentis causantur à substantia. Cum igitur in Angelis non sit compositio substantia, videtur quod in eis etiam non sit compositio ex accidente & subiecto.

Ad oppositum, Sicut dicit Philosophus in 2. de generatione, Idem secundum ideam non facit diuersa:

diuersa: sed Angeli habent diuersas operationes: ergo oportet, quod reducuntur ad multitudinem accidentium, cum substantia vniuersali que sit vna.

4 Ad idem. Sicut dicit Boëtius in libro de Trinitate. In omnibus quæ sunt citra primum, quod verè est vnum in quo nullus est numerus, est hic & hoc: ergo cum Angeli sint citra primum, erit in eis aliqua compositio: & sic poterunt subiacere accidentibus.

Solutio. Dicimus, quod compositio essentialis est duplex, scilicet ex actu & potentia, id est, ex materia & forma: vel ex potenciali & actuali, in quibus proprie non est materia in qua acquiratur forma per motum: hæc autem quæ est ex potenciali & actuali, est duobus modis, aut ita quod potentiale & actuale sint altera natura, aut ita quod vtrumque sit natura vna habens potentialitatem, in quantum admiscetur alteri, & actualitatem secundum id quod de ipsa remanet non immixtum, sicut lux corporalis quæ secundum aliquid commiscetur combustioni in igne, & secundum aliquid remanet non immixta: unde etiam actio eius extenditur ultra actionem combustionis. Similiter qui dicunt animam esse simplicem, distinguunt hoc modo potentiale in ipsa secundum quod commiscetur corpori, & ex illa parte consequitur eam possibilem intellectus: actuale verò secundum id quod de ipsa remanet non admixtum, & ex hac parte inest ei agens intellectus. In Angelis autem non potest sic dici, cum sint omnino separati, non coniuncti mobilibus, ut ponunt Philosophi: & ideo oportet dicere, quod id quod est in eis potentiale & actuale, non est natura vna: vtrumque enim est verè significare vniuersale & particulare, est aliquid principium communicabilis, quod est actuale in ipso, & aliquid principium incommunicabilis, per quod indiuiduatur, est potentiale in ipso, sicut dicitur in primo celi & mundi, quod cum dico celum, dico formam: cum dico hoc celum, dico materiam: & sic in Angelis est compositio ex potenciali & actuali, cum verè significantur in eis vniuersale & particulare. In accidentibus autem non est aliquid verum indiuiduum, sed indiuiduatur in indiuiduo substantia: & sit hæc albedo per hoc quia est huius albedo. Similiter si anima sit simplex sicut pura forma, erit hæc anima non per se, sed quia est huius: sed Angelus per se & verè hic Angelus: & ideo potest per se esse subiectum accidentis. Sed accidens est duplex, scilicet speciei, ut propria passio, & indiuidui: & hoc est duplex, quodam quod acquiritur per motum & alterationem, & hoc verè est accidens in natura, & tale excluditur ab Angelis propter immaterialitatem, ut dicit Commentator, eò quod vbi non est materia, non est passio neque alteratio: quodam verò accidens est quod acquirendo non alteratur aliquis, sed perficitur & subito accipit, propter quod sine motu acquiritur, sicut generatio & illuminatio non sunt motus, sed termini motus, quia subito inducitur forma & lumen, & huiusmodi accidentia sunt habitus perfectiores animarum secundum intellectum, ut dicitur in 7. Physicorum. Non tamen in Angelis sunt termini motus, licet in nobis

D. Alver. Mag. in lib. de caelesti hierar.

sunt termini motus: & hæc accidentia non sunt verè entia, sed sicut ens in anima, & sicut intentiones quadam, & sic non remouentur à natura sicut composita, ut est Angelus. Commentator autem intelligit de accidentibus quæ sunt per motum acquiruntur. Quod autem dicit, quod sunt habitudo essentialis, intelligendum est ob hoc quod perficiunt ad finem essentialis, sicut etiam virtutes dicuntur naturales, non quia sint de perfectioribus essentialibus.

Ad primum ergo dicendum, quod substantia omnino simplex (sicut est Deus) nulli omnino subiectum est: sed ea quæ deficiunt à simplicitate eius, subiiciuntur accidentibus speciei, sicut etiam vnitas subiicitur suis proprietatibus & accidentibus quæ sunt perfectiones sine motu acquiruntur.

Ad secundum dicendum, quod forma accidentalis (quæ simpliciter est ens in natura) exigit compositionem formæ & materia: sed ea quæ est ut intentio in anima, sufficit compositio ex potenciali & actuali. Et per hoc patet solutio ad tertium. Alia duo concedimus.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod in Angelis sint habitus aliquando ut dispositiones: habitus enim relinquuntur ex dispositionibus: si igitur in Angelis sint aliqui habitus, oportet ut prius faciant dispositiones.

2 Præterea, Ex vna actione non efficitur habitus, sed ex multis, quarum vna respectu præcedentium tollit totam difficultatem potentia: & ante illam non est habitus, sed dispositio: ergo in Angelis sunt dispositiones.

3 Præterea, Ex potentia pura in actum primum oportet esse viam mediam: sed via inter potentiam & habitum perfectioris ipsam est dispositio: ergo videtur, quod in Angelis sint dispositiones quibus mediis veniatur de potentia ad habitum.

Ad oppositum, Nihil est medium inter potentiam & actum, nisi motus qui est actus imperfectus, aliquid habens de potentia, & aliquid de actu: sed habitus Angelorum non acquiruntur per motum, ut supra dictum est: ergo non sunt in eis dispositiones mediarum.

Solutio. Dicimus, quod dispositiones non præcedunt habitus immaros & in suos propter perfectionem agentis quod vno actu inducit habitum, sed solum habitus acquiruntur præcedunt dispositiones propter difficultatem operationis qua acquiruntur virtus, & propter debilitatem medijs quo accipitur scientia. In Angelis autem omnes habitus sunt naturales vel iusti: & ideo in eis nullæ sunt dispositiones. Et per hoc patet solutio ad primum: quoniam non omnes habitus consequuntur dispositiones. Et similiter etiam dicendum ad secundum, quod verum est de habitibus acquiruntur, quod non acquiruntur vno actu, quamuis in his etiam, si agens sit forte, vno actu inducit habitum, sicut per vnā demonstrationem propter similitudinem medijs acquiruntur scientia.

Ad tertium dicendum, quod via dicitur continuitatem medijs: unde etiam in hominibus non est media via de potentia ad habitum, cum intelligibilia non consistuntur, sed sunt ibi vires in accipiendò vnum post aliud quousque perfectiatur

G

perficiatur habitus. Si autem esset continuitas mediæ, oporteret esse motum, cuius continuitate transirentur infinita in potentia quæ essent in medio continuo. In Angelis autem neque sunt vices mediæ, neque via continua, cum non actu educantur ad habitum. Et per hoc patet solutio ad ultimum quod falsò concludit: quia sic etiam in hominibus non essent dispositiones ad habitus acquisitos sine motu.

4. Mobile enim semper eorum circa diuina, & incessabile, & calidum, & acutum, & superferuidum intentæ, & forsitan inrimæ & inflexibilis semper motionis, & superpositorum reductiuè, & actiuè exemplarium tanquam recalcificans illa & resuscitans in similem caliditatem, & igneam cælitus, & holocaustè purgatiuum, & incircumuelatum & inextinguibile, habentemque se sic semper luciformem, & illuminatiuam proprietatem, omnis tenebrôsæ obscuracionis persecutricem & manifestatricem, Seraphin nominatio aut manifestatio docet.

DIVISIO ET expositio textus.

Mobile enim semper, &c.

AHic ponit proprietates istorum ordinum, quas declarant eorum nomina, & primò proprietates Seraphin, secundò Cherubin, ibi, *Ipsa vero Cherubin, &c.* Tertio Thronorum, ibi, *Ipsa autem altissimorum, &c.* Circa primum duo ponit. Primò proprietates Seraphin in accipiendo. Secundò in effundendo, ibi, *Et superpositorum, &c.* Litera sic legatur. Ita nominantur nomine manifestatio deiformis proprietatis. *Et enim*, id est, quia nominatio aut manifestatio, id est, expositio nominis *Seraphin docet semper mobile eorum circa diuina*, id est, mobilitatem eorum qua semper mouentur in Deum, ex eo quod calor est mouere: & docet *incessabile eorum*, id est, incessum quo velociter incedunt in diuina, & tunc cum in omni desiderio, ut dicit Philosophus, sit quidam circulus, dum desiderarum mouet desiderantem, & desiderans mouetur ut coniungatur desiderato quantum potest, quo mobile refertur ad dispositionem desiderantis ex apprehensione & affectione desiderati ad mouendum in ipsum: & *incessabile* dicit alteram partem qua completur circulus, scilicet motum in amatum ex tali dispositione vel apertudine, & docet non tantum motum, sed etiam formam mouentem, scilicet *calidum* amoris eorum, in quantum mouet ad coniungendum amato: & docet *acutum*, quia non sufficit amori

coniunctio, sed querit subintrare amatum & vnire se sibi secundum quod potest, etiam si posset effici subiecto vno: & docet etiam *superferuidum* eius: quia amor non solum mouet ad subintrandum amatum, sed facit circuire omnes partes & differentias amando, delectando circa singula, sicut ignis intrat combustibile, & profundat se in partibus eius: propter quod Pythagoras dixit, quòd erat acutorum angulorum. Docet dico *calidum* *motus intentæ* in Deum quantum ad motum intellectus, qui ex amore torus trahitur ad intendendum Deo, quasi sui oblitus, & *motus intentæ* quantum ad motum affectus cuius est profundari in amatum. Forsitan hic non dicit dubitationem, sed dicit defectum ex parte affectus qui non sufficit profundari in amorem diuinum quantum decet. Et morionis semper *inflexibilis*: nunquam enim delectatur ab amore, propter confirmationem in illo: & quia non habet contrarium talis amoris. Et etiam docet *reductiuè* & *actiuè superpositorum*, id est, quantum ad actionem in inferiores ex immissione luminis & reductione eorum ex virtute primæ lucis per quam conuincitur ad contentiendum immisso lumini. Docet dico *exemplarium eorum*, id est, quod agendo efficiunt aliud exemplar sui propter factam reductionem: & hoc tanquam *recalcificans* illa, scilicet superposita calore amoris, sicut & ipsum est calidum, & tanquam *resuscitans in caliditatem similem suam*, & propter perfectam dispositionem in amore, quam statim sequitur fieri exemplum eius, sicut ignis exemplar per introductionem formæ substantialis, & calificat, dum incipit disponere per calorem ad formam, & suscitatur in similem caliditatem, quando habet calorem similem igni: & tunc statim sequitur forma ignis. Et etiam docet, quòd immittit quantum ad substantiam doni *igneum calidum*, id est, calorem amoris similem calori cæli, qui conseruat & mouet ad speciem, & *purgatiuum holocaustè*, id est, quòd purgat subditos non ab immunditia peccati quod non est in eis, sed à dissimilitudinis confusione, ex toto incendendo per amorem. Holon enim totum dicitur, & cauma incendium. Et hoc quantum ad effectum ignei. Et igneum dico *incircumuelatum* quantum ad lumen eius quod non obtenebratur continuo & tempore, nec occultatur symbolis. Et igneum dico *inextinguibile* propter vim caloris, que, id est, & docet eum, scilicet Seraphin esse *habentem se sic semper* propter dispositionem luminis & caloris *proprietatem luciformem*, id est, primæ luci similem, quantum ad acceptionem vel reductionem in ipsam, & *illuminatiuam* quantum ad effusionem luminis in subditos. Proprietatem dico *persecutricem* quantum ad expulsionem tenebrarum, & *manifestatricem* quantum ad immissionem luminis, *omnis obscuritatis tenebrôsæ*, id est, confusionis quæ est ex intellectus potentia & splendore diuinæ lucis aperta omnia faciens.

D V B I V M.

SED VIDETUR, quòd non debuit facere B mentionem de proprietatibus lucis, quæ magis pertinent ad secundum ordinem propter scientiam.

tiam. Et dicendum, quòd non tangit hic proprie ates sumptas à luce, nisi in quantum existit cognitio ad charitatem: quia nihil amatur nisi cognitum. Sunt igitur 16. proprietates. 8. in accipiendo, & 8. in comunicando. Si enim considerentur secundum quod accipiuntur à Deo, aut erit proprietates acceptæ ex parte formæ mouentis in Deum, aut ex parte mobilis. Si ex parte formæ mouentis, aut secundum quod mouet ad amatum ut coniungatur sibi, & sic est calidum: aut secundum quod mouet in amatum ut subintrat illud, & hoc dupliciter, quia aut simpliciter mouet in ipsum, & sic est acutum: aut penetrando partes, & sic est superferuidum. Si ex parte mobilis, aut secundum motum, aut secundum motum ipsum. Si secundum motum ipsa, aut ex parte intellectus, & sic est intentæ: aut ex parte affectus, & sic est inrimæ. Amor enim non mouet intellectum tantum. Si secundum motum ipsum, aut in apertudine ad motum, & sic est mobile: aut in motu ipso secundum actum, & hoc aut secundum se, & sic est incessabile, vel secundum continuitatem, & sic est inflexibilis, &c. Si autem considerentur secundum quod comunicant alteri, aut ex parte essentiae doni quod datur, aut ex parte effectus quod in eo comunicat ex dono consequentis. Si ex parte ipsius doni, aut secundum substantiam, & sic est igneam cælitus, aut secundum proprietatem doni, & hoc aut ex parte luminis, & sic est incircumuelatum: vel ex parte caloris, & sic est inextinguibile. Si ex parte effectus doni, aut prout est in complemento, & sic est exemplarium: aut prout est in dispositione ad complementum, & hoc aut secundum lucem, & sic est luciforme: aut secundum calorem, & hoc aut secundum terminum ad quem, & hoc vel secundum dispositionem simplicem, & sic recalcificans, vel secundum dispositionem vitiamam quæ est necessitans, & sic est resuscitans in similem caliditatem.

3. Cherubin quid.
Ipsa vero Cherubin cognoscibile eorum & deuidum, & altissimè latinum dationis acceptiuum, & contemplatiuum in prima operatrice virtute diuinæ pulchritudinis & sapientifæ traditionis repletum, & comunicatiuum copiosæ ad secunda fusioni donatæ sapientie.

D V B I A.

Ipsa autem Cherubin, &c.

APOSITIS proprietatibus primi ordinis, scilicet Seraphin, hic ponit proprietates secundæ, scilicet Cherubin, quas eius nomen declarat. Hic sunt duo dubia. Primò quid sit Cherubin. Secundò de proprietatibus eius quas ponit.

D. Alber. Mag. in lib. de cælesti hierar.

CIRCA primum sic proceditur. Gregorius dicit in homilia de centum quibus describens Cherubin, Cherubin plenitudo scientiæ dicitur. Et sublimiora illa agmina idcirco Cherubin vocata sunt, quia tanto perfectiori scientia pleni sunt, quanto Deum vicinius contemplantur, ut secundum creaturæ modum eò plene omnia sciunt, quo visioni conditoris sui per meritum dignitatis appropinquant. Sed Seraphin vicinius Deum vident, & plenius omnia sciunt, & sublimiores sunt. Ergo ipsi debent dici Cherubin, & non illi de secundo ordine.

2. Præterea, Cognitio Angeli qua sciunt omnia in Deo, vocatur ab Augustino cognitio matutina, quæ est cognitio eorum in verbo: sed hæc communis est omnibus Angelis secundum Augustinum: ergo spes eam non debet sumi ordo specialis.

3. Præterea, Sicut dicit Augustinus, visio est tota merces beatitudinis. Cum igitur omnes Angeli sint beati, omnibus communis erit visio Dei: ergo non debet appropriari alicui ordini.

4. Præterea, Apocalyp. 21. super illud, Latera ciuitatis sunt æqualia, dicit Glossa, quòd fides, spes, & charitas sunt æqualia: in beatis autem visio tenet locum fidei: cum igitur Seraphin habeant maiorem charitatem, habebunt etiam maiorem & leniorem visionem quam Cherubin: & sic idem quod prius.

6. Præterea, Videtur, quòd male denominentur eos. Omnis enim denominatio debet fieri à digniori: sapientia autem dignior habitus est quam scientia: ergo uterque sic in eis debuit à sapientia denominari, non à scientia.

7. Præterea, Ut dicit Philoiphus, sapientia est cognitio per altissimam causam rei: ipsi autem cognoscunt omnia in Deo qui est prima causa: ergo debent dici plenitudo sapientie.

8. Præterea, Scientia est cognitio accepta de rebus per propria principia rei: talis autem acceptio cognitionis non est in patria, sed in causa prima accipiunt cognitionem rerum: ergo non debent dici plenitudo scientie.

Solutio. Dicimus, quòd hæc tria quibus hic ordo nominatur, scilicet fusio sapientie, multitudo scientie à Dionysio & plenitudo scientie à Gregorio, pro eadem re accipiuntur, sed differunt secundum rationem: cum enim cognoscant omnia in prima luce, potest considerari ipsa lux prout in se manens est prima causa rerum, & ex hoc quòd per ipsam lucem immediate copiose illuminantur, ut possint aliis communicare, dicuntur fusio sapientie: sed secundum quod lux illa transit super omnia irradians ea, faciens cognoscere res in propria natura, & propria principia earum, sic dicuntur multitudo scientie: sed secundum efficaciam lucis ad plene innotescendas res dicuntur plenitudo scientie.

Ad primum dicendum, quòd licet Seraphin plenius videant, non tamen ab hoc denominantur, sed à digniori dono quod est charitas, cedentes secundo ordini à denominatione secundæ doni, scilicet scientie: sed Gregorius loquitur respectu inferiorum.

Ad secundum dicendum, quòd est quedam visio pertinens ad substantiam beatitudinis.

G 2 quæ

quæ est visio summi boni amati & habitus, & ab hac non denominatur hic ordo, cum omnes beati ea immediatè gaudeant. Est etiam quædam visio rerum in arte diuina actu producente res, & hæc dicitur cognitio matutina ab Augustino: quia est de rebus in primordio earum, & hæc etiam communis est omnibus, etiam ut quidam dicunt, ante beatitudinem: unde ab ea non sumitur hic ordo. Est tertia visio eorum quæ pertinent ad dispositionem graduum Ecclesiæ tam militantis quam triumphantis, de qua dicitur in Psal. secundum aliam translationem, Distribuite gradus eius ut enarctis, &c. Ab hac dicitur hic ordo: quia post Seraphim immediatè accipit, & inferiores ab ipso. Et per hoc patet solutio ad tertium.

Ad quartum dicitur sicut ad primum.

Ad quintum dicitur, quod denominatur etiam à sapientia: quia dicitur fons sapientie: & fortè in nomine suo scientia magis exprimitur, quia secundum acceptionem & effusionem multorum scitiorum magis se habet ad actionem hierarchiæ quam secundum quod accipit à luce prima, & manifestus etiam sit nobis. Et per hoc patet solutio ad sextum.

Ad septimum dicitur, quod Angeli & beati cognoscunt prima principia rerum & habitudinem eorum ad principia, licet ab eis non incipiat acceptio rerum, sed à prima luce deueniat in cognitionem rerumque: & ideo saluatur in eis ratio scientiæ.

CIRCA secundum sic proceditur. Potentia de se imperfecta est: unde nec bona, nec mala est, secundum Philosophum: sed cognoscibile dicit potentiam: ergo non debuit poni inter proprietates nobilitatis istius ordinis.

2. Præterea, Omnes beati Deum vident: ergo non est proprietas eorum deuidum.

3. Præterea, Seraphim est altissimus ordo: ergo eius proprietas est accipere altissimas luminum donationes, & non istius ordinis.

4. Præterea, Cognoscere in virtute operante actu est cognitio matutina, quæ est communis omnibus: ut dictum est. Ergo non est proprietas huius ordinis contemplati in prima operante virtute.

5. Præterea, Pulchritudo diuina est respectu idearum quæ sunt in ipsa vita & lux, ut dicit Boëtius, Mundum mente generans pulchrum pulcherrimum ipse. Secundum hoc autem omnes vident eum, ut dictum est. Ergo non est proprietas huius ordinis contemplatio diuinæ pulchritudinis.

6. Sapientia autem est in traditione mundi, aut in traditione scripturarum: & vtraque cognoscitur ab aliis: ergo non est proprietas istius esse repletum ea.

7. Vltimo quaeritur, penes quid sumantur istæ proprietates?

Ad primum dicitur, quod quia Angeli recipiunt in munere gratiæ secundum gradum naturalium, per hoc enim quod dicitur cognoscibile, tangitur naturalis eorum perspicacitas prout ordinantur ad perfectionem gratiæ, & sic dicitur naturalis perfectionem eius quæ est potentia respectu gratiæ superadditæ.

Ad secundum dicitur, quod non dicitur à visione communi omnibus deuidum, sed à

cognitione in Deo pertinentium ad dispositionem sacram, ut dictum est.

Ad tertium dicitur, quod altissimè dicitur respectu inferiorum, non respectu superiorum, scilicet Seraphim: quia cedit sibi in hac eminentia dominatus ab eminentia superioris doni.

Ad quartum dicitur, quod operatrix virtus dicitur hic habitualiter, scilicet à qua omnia fluunt: ab hac & in hac accipere immediatè pertinentia ad ordines Ecclesiæ, proprium huius ordinis est.

Ad quintum dicitur, quod sicut pulchritudo naturalis est ex victoria formæ super materiam, propter quod seruat ipsam in decenti figura & colore, ita pulchritudo diuina dicitur ex eo quod formæ ideali (quæ est in mente eius) subditur materia ut disponatur secundum quod decet, & talem pulchritudinem accipere in fulgore diuinæ lucis (secundum ea quæ pertinent ad ordines) proprium est huius ordinis.

Ad sextum dicitur, quod dicitur repletum sapientificæ traditionis: eod quod non tantum sciunt res ipsas, sed ordinem ipsarum secundum quod exeunt à primo: hoc est proprium eis quantum ad ea quæ diximus.

Ad vltimum dicitur, quod proprietates istæ accipiuntur secundum ea quæ faciunt ad plenitudinem scientiæ, & hoc vel in accipiendo, vel in communicando. Si in accipiendo, vel ex parte perspicacitatis naturalis intelligentiæ, prout ordinatur ad gratiam, & sic est cognoscibile: vel ex parte obiecti alti, & hoc vel in se, & sic deuidum: vel in ordine scitorum, & sic sapientificæ, &c. vel ex parte mediæ quod est effectus, & hoc medium est vel sub quo videtur, & sic est altissima luminum donationis: vel in quo res videntur, quia in Deo, & sic vel secundum efficientem causam, & sic est contemplatiuum in prima, &c. vel secundum formam idealem, & sic diuinæ pulchritudinis repletum. Si in communicando, sic est copiose ad secunda. Si autem communicatum, quare tantum vnam proprietatem posuerit in communicando, cum de Seraphim posuerit plures? Dicitur, quod proprietates Seraphim sumuntur penes ignem charitatis, quæ est donum gratum faciens, habens colorem & lucem: & ideo plura considerantur in communicatione eius quam in communicatione scientiæ quæ est donum gratis datum, habens luminis tantum proprietates.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Prædictas proprietates dicitur nominatio Seraphim. Verò, id est, sed ipsa nominatio Cherubin docet cognoscibile eorum, id est, perspicacitatem naturalem ad cognoscendum ordinata ad munus gratiæ: & docet eum esse deuidum, id est, limpidè videntem Deum per munus gratiæ superadditum, & hoc quantum ad obiectum: & docet ipsum esse altissimè donationis luminum, id est, ad copiam accipientem immediatè in ipso fonte luminum quo intellectus eius confortatur ad capiendam diuinam: & docet eum esse contemplatiuum rerum in propria virtute operatrice, id est, in Deo cuius est omnia operari: & docet eum esse

esse repletum diuinæ pulchritudinis in quantum accipit in fulgore luminis ideas quæ sunt in mente diuina, quibus omnino obedit materia, & inde resultat pulchritudo: & docet eum esse repletum sapientificæ traditionis, cognoscendo ordinem quem tradit Deus res producendo sapienter: & docet eum esse communicatum sapientie sibi donatæ à Deo copiose fusioni, id est, effusioni ad secunda, id est, ad inferiora. Et dicitur communicare fusioni per modum quo fons communicat riuo ut crescat lacus: vel possunt omnia regi neutral ter sicut agnoscibile.

Ipsa autem altissimarum & compactarum sedium omni diligenter exaltari ignominia subiectionis, & ad summum supermundanè sursum ferens, & omni extremitate ineffabiliter in sublimissimum & circa verè excelsum totis virtutibus incommutabiliter & stabiliter collocatum, & diuini superaduentus in omni impassibilitate & immaterialitate acceptiuum, & deiferum, & famulariter in diuinas suscepciones apertum. Hæc quidem nomina ipsorum quantum ad nos declaratio.

D V B I A.

Ipsa autem altissimarum, &c.

Hic ponit proprietates Thronorum quas eius nomen declarat. Et hic dubitantur tria. Primum quod sit proprius actus Thronorum. Secundò de proprietatibus eorum quas ponit. Tertio de numero ordinum primæ hierarchiæ.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod iudicare sit proprius actus eorum. Dicit enim Gregorius in prædicta homilia. Throni illa agmina sunt vocata, quibus ad exercenda iudicia semper Deus omnipotens præsidet. Quia enim Thronos Latino eloquio sedes dicimus: Throni dicti sunt hi qui tanta deitatis gratia replentur, ut in eis Dominus sedeat, & per eos sua iudicia decernat. Unde dicitur in Psal. Qui sedes super thronum, & iudicas æquitatem. Sed secundum hoc videtur, quod sint de media hierarchia: quia iudicare pertinet ad Dominationes, quæ sunt de media: vel ad Principatus, qui sunt de tertia. Et quod sit Dominationum, videtur per hoc quod ibidem ostendit in quibus effectus Dominationum apparet. Sunt nonnulli qui dum sibi metipsis vigilanti cura dominantur, dumque se sollicita intentione discutiunt, diuino timori semper inhærentes, hoc in munere virtutis accipiunt ut iudicare rectè & alios possint. Quorum profectò mentibus cum diuina contemplatio præsto est, in his velut in throno suo Dominus præ-

D. Alber. Mag. In lib. de caelesti hierar.

sidens, aliorum facta examinat, & cuncta mirabiliter de sua sede dispensat. Et ita ex eo quod dominantur sibi, se & alios diiudicant.

2. Præterea, Cum sedes sit regis, magistris & iudicis, & throni dicantur sedes, quaratur ab actu cuius sedis dicantur? Et videtur, quod à sede magistris per hoc quod de his dicit Bernardus in quodam sermone super Cantica. In his specialiter quodam stropendæ dignationis munere residere eligit diuina maiestas. Quod si sessio significat magisterium, puto illum qui vult nobis esse magister in celo & in terra, Dei sapientiam Christum.

3. Item dicit, quod ibi dicuntur Angeli, quod ad magisterium pertinet: subdens: Cum alias quidem ubique attingat propter mundiciam suam, specialius tamen istos atque principales tanquam propriam sedem sua illustre præsentia, & inde tanquam de sole in auditorio docere Angelum, docere hominem scientiam. Inde Angelis diuinarum notitia iudiciorum, inde consiliorum discretio Archangelis, inde Virtutes audiunt quando & ubi & qualia profert signa. Ibi denique vniuersi, sine sint Principatus, sue Potestates, sine Dominationes, discunt profectò quid ex officio debeant, quid pro dignitate præsumant, & (quod præcipue cautum est omnibus) accepta potestate ad propriam voluntatem vel gloriam non abuti.

4. Item, Proprietates eorum quæ hic ponuntur, scilicet exaltari ex ignominia subiectionis, videtur quod præsumantur à sede regali, cui conuenit altitudo. Hoc idem videtur per Bernardum in eodem loco. In thronis, inquit, sedet Deus. Et postea: Etenim si intras hominis regis cuiuscunque palatium, nonne cum plenum sit cellis, scammis, cathedrisque regia sedes in eminenti posita cernitur? Et non est necesse querere, ubi rex sedere solitus sit, nimirum mox occurrit manifesta sedes eius, cæteris altior ornatur cunctis aliis præminere spiritibus istos intellige.

5. Item, Quod sumatur ab actu edis iudicis, videtur per verba Gregorij prius inducta.

6. Item, Cum cuiuscunque sit sedere in sua sede, & Throni sint sedes Dei, quaratur circa hoc, quare dicitur in Psal. Qui sedes super Cherubin, &c. Si dicatur, quod propter hoc quia sint superiores Thronis, tunc debuit dici, Qui sedes super Seraphim, qui est ordo supremus.

Solutio. Dicimus, quod actus proprius Thronorum est quiescere in Deo, quasi sedendo in ipso: & propter hoc dicitur Deus sedere in ipsis: sicut enim corpus seruatur in loco proprio, & intellectus conseruat species, propter quod dicitur à Philosopho locus specietum, per hunc modum dicitur Deus esse in Thronis, ut continens eos in quiete & vnitæte, & esse eius intimus omni spiritali vel corporali, ut continens ipsum sicut anima in corpore. Unde per hoc quod in eis est, dicuntur sedes eius. Per hoc verò quod ab ipso continentur, dicitur locus eorum, ad quem mouentur ex omnibus, & in quo quiescunt, & secundum intellectum, ut in prima luce, quæ est ratio omnium cognoscibilium, & secundum affectum, ut in summo

bono terminante omne desiderium : & ideo dicit Augustinus, Nusquam invenio turum animæ meæ locum nisi in te, in quo colliguntur omnia sparsa mea. Et hunc esse actum eorum ponit Bernard. in libro de consideratione. Thronos, inquit, dicunt & ex eo quod sedent in Deo, & ex eo quod sedet in eis Deus. Neque enim sedere in eis qui non sederent, posset. Quæris quid illam sentiam sessionem? Summam tranquillitatem, placidissimam serenitatem, pacem quæ exuperat omnem intellectum. Talis est qui sedet in Thronis Dominus sabaoth, iudicans omnia cum tranquillitate, placidissimus, serenissimus, pacatissimus. Et tales sibi constituit Thronos simillimos sibi. Iudicare tamen potest esse actus eorum consequens, in quantum ex quiete eorum in Deo, & Dei in ipsis, diuinorum iudiciorum confortes efficiuntur. Vnde non oportet ut sint de media vel vltima hierarchia, cum non sit principalis actus eorum. Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad id quod postea quaeritur, dicendum, quod ab actu sedis regalis dicuntur proprie Throni: Thronus enim dicitur sedes regis, cathedra sedes magistri, triunal sedes iudicis: sed sedes regia cum ornatu regalis eminentiæ habet annexam iurisdictionem iudicij. Vnde etiam consequenter dicuntur ab actu sedis iudicis, ut dicit Gregorius. Sed quod dicit Bernardus de magisterio, referendum est ad doctrinam, quæ est ex promulgatione iuris, sicut Imperatores docent subditos iura edendo.

Ad aliud quod quaeritur, dicendum secundum Gregorium, quod ut significatur Deus sedere in Thronis ut superior eis, dicitur sedere super Cherubin, qui est ordo propinquus Thronis ex superiori parte.

Ad aliud dicendum, quod Deus sedet super Thronos quantum ad iuri dictionem fundendi illuminationes propter regiam & iudicariam potestatem, sed in Cherubin propter facultatem fundendi plenitudinem iurisdictionis: & quia ex facultate fundendi procedunt illuminationes, & non ex iurisdictione, cum plerumque habentes iurisdictionem ut prelati, non habeant facultatem sicut magistri, magis dicitur sedere super Cherubin quam super Thronos. Seraphim autem ex nomine suo neutrum habet: & ideo non dicitur sedere super eos. Et si dicitur quod dicitur, 1. Canon. Ioan. Vnctio, quæ est charitas, docet vos de omnibus. Dicendum, quod Charitas non docet informando sicut scientia, sed informando doctrinam.

B **C**IRCA secundum sic proceditur. Compactio est in sedibus materialibus ex pluribus colligatis: tales autem non sunt Throni: ergo non debent dici compacti.

1 Præterea, Ignominia subiectionis est in scabello, quod conculcatur ut perveniatur ad solum regis: nihil autem ibi sic conculcatur: ergo non debet dicitur exaltari ex ignominia subiectionis.

2 Præterea, Seraphim alius feruntur in Deum: ergo ipsi non feruntur in sublimissimum.

3 Præterea, Ipse locutus est de dispositione Thronorum: ergo non est ineffabilis.

4 Præterea, Incommunicabiliter & stabili-

Lib. 5. de consideratione. cap. 4.

ter idem significant: ergo nugatorie utrumque ponitur.

6 Præterea, Omnes Angeli recipiunt impassibiliter & immaterialiter: ergo hoc non est proprium horum.

7 Præterea, Cum hic intendat ponere conditiones nobilitatis ipsorum, non debuit ponere famulatum: quia non pertinet ad dignitatem.

8 Vltimo quaeritur, penes quid sumantur istæ proprietates?

Solutio. Ad primum dicendum, quod in sedibus materialibus compactio est coniunctio plurium partium per clausos, vel per aliquod ligamentum: vnde in superioribus per similitudinem significat adunationem illius totius agminis in vno affectu quietendi in Deo.

Ad secundum dicendum, quod dicuntur exaltari ab ignominia subiectionis, dum prætermittis omnibus quasi quibusdam scabellis quibus adherendo tanquam inferioribus se deprimerent & subiecerent serviliter usque ad regem ipsum qui sedet in solio, scilicet Deum perveniunt per desiderium: & se ei subijciunt, sicut & materia quantum magis subditur formæ. Et ideo dicit Gregorius, quod servire Deo regnare est: vnde exponit Commentator, id est, à progressu tendente ad infirmum.

Ad tertium dicendum, quod dicuntur in sublimissimum ferri respectu inferiorum: quia in hoc ceditur sibi à superioribus omnibus.

Ad quartum dicendum, quod est ineffabile simpliciter: sed ipse secundum quid locutus est de eis, quantum attingere intellectu potuit.

Ad quintum dicendum, quod stabiliter dicitur quantum ad permanentiam in eodem, incommutabiliter quantum ad firmitatem virtutis non mutantis in illo.

Ad sextum dicendum, quod immaterialiter recipere non appropriatur isti ordini simpliciter, sed quantum pertinet ad iurisdictionem iudiciorum summi regis in dispensatione ordinum.

Ad septimum dicendum, quod famularis Dei pertinet ad maximam dignitatem, ut actum est: & de hoc ipse loquitur.

Ad vltimum dicendum, quod proprietates Thronorum sumuntur aut quoad collocationem, aut quoad usum ipsius. Si quoad collocationem, aut penes terminum à quo, & sic est exaltari omni ignominia subiectionis: aut penes terminum ad quem, & sic est quod dicitur, & omni extremitate, &c. Si quoad usum, aut ad usum susceptionis, aut lationis. Si susceptionis, aut in aptitudine, & sic est famulariter in diuinis, &c. aut in actu, & sic est diuini superaduentus, &c. Si quoad usum lationis, sic dicitur in canticis, quod ferculum sibi fecit rex Salomon, id est, sedem in qua ferebatur. Aut penes dignitatem loci ad quem fertur, & sic est ad summum supermundanè, &c. Aut penes dignitatem sedentis, & sic est deiferum.

CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quod ordines primæ hierarchiæ debeant esse plures tribus: primæ enim hierarchiæ ordines debent sumi secundum dona quibus immediate conuertuntur in Deum: sed hæc sunt ad

Dubium 2.

Dubium 3.

ad minus quatuor, scilicet fides, spes, intellectus, & sapientia: & ita ad minus debent esse quatuor primæ hierarchiæ ordines.

2 Si dicatur, quod fides & spes non sunt in Angelis iam beatis. Contra: Licet non remaneant hæc in se; manent tamen in succedentibus sibi: fidei enim succedit visio, & spei comprehensio.

3 Præterea, Duo ordines sumuntur penes attributa Spiritus sancti, Seraphim penes amorem, & Throni penes quietem in Deo: vnus autem penes attributum Filij, quod est scientia, scilicet Cherubin: ergo debuit aliquis sumi penes attributum Patris: & ita debuerunt esse plures.

4 Præterea, Licet Deus vno modo se habeat ad res, res tamen vno modo non se habent ad ipsum per reductionem in ipsum: quædam enim reducuntur in ipsum tantum per esse, quædam per sensum, quædam per rationem, quædam per intellectum, & vterius per gratiam & gloriam: cum igitur primæ hierarchiæ sumantur penes reductionem in Deum, videtur quod plures deberent esse ordines eius.

5 Præterea, Deus dicitur esse quinque modis in rebus, per essentiam, per præsentiam, & potentiam, gratiam, & vnionem: & ita videtur, quod penes hoc quod est recipere Deum, debeant sumi plures ordines in prima hierarchia.

Solutio. Dicimus, quod numerus istorum ordinum potest sumi penes motum in Deum, & tunc penes charitatem (quæ est ut natura mouens) accipitur Seraphim. Penes id quod est dirigens in motu, scilicet scientia, sumitur Cherubin: secundum motum vel terminum motus qui est in suscipiendo Deum, sumitur ordo Thronorum. Vel melius secundum perfectionem intellectualis naturæ à Deo: quia aut sumitur penes modum perficiendi, qui est in quietando & continendo, & sic erit ordo Thronorum: aut penes rationem perficiendi, & sic in quantum perficit intellectum in ratione veri, sumitur ordo Cherubin: vel in quantum perficit affectum in ratione boni, & sic sumitur ordo Seraphim. Vel adhuc melius, ut ostendatur simul & ordo & numerus secundum quod res suscipiunt Deum. In quibusdam enim est per præsentiam, essentiam, & potentiam, in quibusdam vero sic, & etiam per cognitionem: in quibusdam vero per essentiam, cognitionem, & amorem: & id quod habet vltimum, habet duo præcedentia: vnde conuenit naturæ totius potestati: sic enim per id quod est simpliciter Deum esse in omnibus, sumitur ordo Thronorum qui est inferior inter eos: secundum vero id quod est habere eum in se per essentiam & per cognitionem & affectionem, sumitur ordo Seraphim: pluribus autem modis non habet res Deum: & ideo non possunt esse plures, & sunt in tali ordine.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum fidem huc visionem quæ succedit ei, & sapientiam & intellectum, sumitur tantum vnus ordo, scilicet Cherubin, & Throni penes apprehensionem, quæ succedit spei: & ideo non debent esse nisi tres ordines. Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod attributum Pa-

tris est penes exitum rerum à Deo, scilicet potentiam: & ideo penes ipsam non potuit sumi aliquis ordo in prima hierarchia, quæ accipitur secundum proximam reductionem in Deum: sed attributum Filij competit reductioni prout est forma exemplaris qua conditi sumus, & ad quam reformamur, sicut dicit Augustinus, ut ad primum exemplar: & similiter attributum Spiritus sancti, amor enim coniungit amato, & quiescere facit in ipso.

Ad quartum dicendum, quod omnes illi modi reducuntur ad tres dictos in genere: quia in existentibus & sentientibus est per essentiam, in rationabilibus & intellectualibus est per cognitionem, vterius & in habentibus gratiam & gloriam est per affectionem amoris.

Ad quintum dicendum, quod tres illi modi, scilicet per essentiam, præsentiam, & potentiam, se consequuntur, & non faciunt gradus in rebus. Est enim per essentiam in rebus omnibus, in quantum nulli deest, per præsentiam in quantum omnia cognoscit, & per potentiam in quantum in omnibus operatur. Et ideo penes ista sumitur vnus tantum ordo. Penes autem id quod est esse per vnionem, cum sit singulare & totum gratiæ, non debet sumi aliquis ordo.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Tales proprietates declarat nomen Cherubin. *Autem*, id est, ipsa denominatione sedium, id est, Thronorum, altissimarum, quantum ad receptam & modum recipiendi, & compactarum, id est, vnitarum vno affectu subijciendi se Deo, docet eas exaltari diligenter, id est, perfecte, omni ignominia subiectionis, id est, quæ facit subiici, id est, à progressu tendente ad infima, secundum Commentatorem, id est, non procedunt per affectum ad res viles vt eis subijciantur, sed tantum Deo, in quo natura eorum exaltatur. Et docet *sursura ferri* eorum, id est, proprietatem qua Deum in se habentes & quiescentes in ipso, feruntur ad summum, scilicet Deum immediate, *supermundanè*, id est, super modum corporalis lationis & intellectus nostri qui per imaginem & vestigium venit in Deum. Et docet *collocari* eorum, id est, collocationem qua collocantur, *ineffabiliter*, quia super rationem nostram est simpliciter ratione eius in quo collocantur, *in sublimissimum*, quia non resistitur vsque ad Deum omnibus sublimiorem. Et collocatum dico *circa veri excelsum*, scilicet circa Deum, ad differentiam aliorum quæ non verè, sed fortè apparenter sunt excelsa, & non nisi secundum quid sibi appropinquant. Collocatum dico *circa Deum totis virtutibus* quantum ad congregationem virtutum circa ipsam, *incommutabiliter*, in quantum virtutes non mutant, & *stabiliter*, quantum ad permanentiam in ipso. Collocatum dico *omni extremitate*, id est, per recessum ab omni infirmitate: & per hoc superponuntur his quæ habent aliquid nobilitatis, & tamen in infimo gradu: extremitas enim est aliquid rei. Per hoc autem quod dixit ab ignominia, separauit ab his quæ nihil habent dignitatis. Et docet *acceptum* eorum, id est, proprietatem qua recipientur sunt, *diuini superaduentus*, in quo notatur eminentia veniendi in eas res

scilicet inferiorum, & hoc in omni impassibilitate, in quantum non est receptio contrarij, sed perfectionis, & immaterialitate, in quantum non recipit per motum sicut materia. Et docet deiformitatem eorum, id est, dispositionem qua Deum ferunt, se in ipsum ferendo, qui tamen in eis est. Et docet quod eorum, id est, præparationem eorum per amorem cuiuslibet et obstaculi quod possit claudere eorum intellectum vel affectum in susceptiones diuinas secundum multitudinem illuminationum: & quia quotidie renouantur in receptionem Dei: & hoc similitudo, id est, subiciendo se sibi, quidem, id est, certe hec est declaratio nominum ipsorum, id est, trium ordinum, id est, hæc declarant, quantum ad nos, id est secundum æstimationem nostram.

2. Dicendum verò quam hierarchiam eorum æstimamus. Omnis enim quidem hierarchia speculationem Deum imitanti deiformitate dependentem ineffabiliter esse, & diuidi omnem hierarchicam actionem in participationem sacram & traditionem purgationis puræ & diuini luminis & perfectiue scientiæ, sufficienter iam à nobis esse dictum arbitror. Nunc autem dicere dignè prosequamur excellentissimos intellectus, quomodo iam secundum eos hierarchia ab eloquiis manifestatur. In primis essentis, quæ post substantificationem earum diuinitatem collocatæ sunt, & veluti in vestibulis ipsius ordinatæ, omnem sunt inuisibilem & visibilem superexcellentes factam virtutem propriam est mandum est esse & omnino æquiformem hierarchiam.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Dicendum verò quam hierarchiam, &c.

POSITIS proprietatibus horum trium ordinum, hic determinat de eis communiter quantum ad hierarchiam eorum. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quid competat eis secundum hierarchiam eorum. In secunda manifestat quod dixit per scripturas, ibi: *Hæc ergo Throni.* Prima in duas. In prima dicit de quo est intentio. In secunda exequitur suum propostum, ibi, *In primis essentis.* Circa primum duo facta. Primum dicit quid dictum est. Secundum quod restat dicendum, ibi, *Nunc autem dicere, &c.*

Litera sic legatur. Diximus proprietates trium ordinum. *Verò*, id est, dicendum quam æstimamus esse hierarchiam eorum, id est, trium ordinum in Deum, id est, qualiter competat eis actus hierarchicus: & in hoc dicitur quæ est hierarchia eorum, cum hierarchia sit ordo potestatis, quidditas autem potestatis est in comparatione ad actum. *Quidem*, id est, certe ego arbitror sufficienter iam dictum esse à nobis, in tertio capitulo, speculationem, id est, definitionem omnis hierarchia in communi esse dependentem ineffabiliter, in quantum humana ratio non sufficit homini de diuinis à deiformitate, id est, Dei similitudine imitanti Deum, id est, faciente imitari in participatione doni & consortio potestatis circa scientiam & actionem deiformem, & arbitror dictum esse in eodem capitulo omnem hierarchicam actionem diuidi in participationem sacram, id est, sacrorum donorum à Deo vel ab aliis superioribus, & in traditionem purgationis puræ, id est, purum facientis, liberando à dissimilitudinis confusione, & traditione, diuini luminis, sub quo videtur quantum ad illuminationem & traditionem, scientia perfectiua, quantum ad obiectum perficiens cognitionem, quod est Deus, in quo omnia videntur, & propria eorum principia, & hoc quantum ad perfectiuenem. *nam*, id est, sed nunc prosequamur dicere dignè, id est, recto ordine. Dicere dico specialiter, non contenti communi dictione, in qua scitur res imperfecte & in potentia, intellectus angelicos excellentissimos, id est, in suprema hierarchia constitutos, dicendo quomodo hierarchiam, id est, viso qualiter manifestetur in communi, manifestatur secundum eos, id est, superiores ordines, id est, secundum quod eis conuenit esse in hierarchia & habere operationes hierarchia ab eloquiis, id est, sacra Scriptura. In primis essentis. Hic ostendit qualiter hierarchia sit in primis ordinibus, quantum ad actiones hierarchicas. Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit, quod excellenter est in eis. In secunda ostendit qualiter sit in eis purgatio & illuminatio, ibi, *Puras igitur eas, &c.* In tertia qualiter in eis sit perfectio, ibi, *Perfectas autem, &c.* Et si queratur quare simul de purgatione & illuminatione, & per se de perfectione determinat? Dicendum, quod purgatio consequitur semper illuminationem ut effectus eius, perfectio autem est ultimum ad quod ducit illuminatio, & ideo non ponitur cum aliis.

Litera sic legatur. *Æstimandum est esse hierarchiam propriam*, id est, secundum modum excellentem proprium eis, & omnino æquiformem, id est, æqualem ad inuicem, in primis essentis, id est, in Angelis trium primorum ordinum, quæ, supple, essentia sunt collocatæ, id est, ordinatæ immediate post diuinitatem substantificationem earum, id est, facientem substantias earum & subsistentes eas in esse, & sunt superexcellentes omnem factam virtutem, id est, creatam virtutem inuisibilem quantum ad inferiores spiritus, & similitudo quantum ad corporalia, veluti, notat cautam, ordinatæ in vestibulis ipsius deiatis. De vestibus dicitur Ezech. 40. Et sunt loca vicina altari in templo, in quibus reponebantur sacra vestes, & similiter in istis Deo propinquis referuntur sacri actus donorum.

DVBIA.

DVBIA.

DUBIUM 1. SED HIC primo dubitatur de hoc quod dicit, quod sunt superexcellentes omnem factam virtutem. Videtur enim hoc esse falsum. Virtus enim eorum etiam facta est, & ita excederent seipsas: quod videtur impossibile.

2. Præterea, Accidens non excedit subiectum: sed ea quibus constituuntur in tali eminentia, accidentia eorum sunt: & ita non excedunt sua subiecta, & ita non omnem factam virtutem.

Solutio. Dicitur potest, quod est hic accommodata distributio, qua distribuitur pro omni virtute facta inferiori ipsis. Vel aliter dicendum, quod ipsi secundum virtutem gratuitorum donorum excedunt semetipsos secundum virtutem naturæ ipsorum, quæ inest eis ex creatione, sicut Sortes senex est alter à seipso puero, cum per dona gratuita ponantur in virtute & secundum intellectum & secundum affectum, ad quod non attingunt naturalia eorum, scilicet ad videndum Deum immediate & inherendum sibi feruentissimo amore, ad quod etiam inferiores ordines secundum eorum gratuita non attingunt.

Ad secundum dicendum, quod accidentia non excedunt subiectum in esse, ita quod possint esse extra ipsum, in hoc tamen possunt excedere, quod producant aliores actus quam subiectum per se facere potuisset, sicut pater de charitate quæ elicit de se actum meritum, in quem de se natura non potuisset.

DUBIUM 2. DE INDE dubitatur de hoc quod dicit, *Æstimandum est hierarchiam eorum esse æquiformem.* Omnimoda enim æqualitas est contra naturam totius potestatiui, quod requirit ordinem in partibus. Cum igitur hierarchia omnis sit totum potestatiuum, non erit in eis omnino æquiformis.

2. Præterea, Dona quibus collocantur in hierarchia, non sunt æqualia: sed charitas maior est scientia: ergo nec hierarchia omnino æquiformis.

3. Præterea, Hoc videtur contra id quod supra dixit 4. capitulo, quod in æquè potestatis lex ipsa diffinitur, hoc est, secundum vnamquamque hierarchiam esse primas, medias, & ultimas: sit enim non esset omnino æquiformis eorum hierarchia.

Solutio. Dicimus, quod dicitur esse omnino æquiformis, quantum ad modum accipiendi illuminationes: quia æquè immediate recipiunt à Deo illuminationes. Et iterum ad ultimum in quo ponuntur: quia ipsi Deo immediate adherent, in quo nullus est inæqualitatis ordo. Quantum autem ad virtutes tam recipientes, scilicet naturales, quam receptoras, scilicet gratuitas, non sunt æquales: & sic saluatur in eis natura totius potestatiui & æqualitas donorum: & hoc est quod supra dixit quoddam esse primas, medias & ultimas.

Vnde pater solutio ad obiecta

* *

*

*

Puras igitur eas esse æstimandum, non ut immundis maculis & iniquationibus liberatas, neque ut materialium receptiuas phantasiarum, sed ut omni diminutione mundas & altiores, & omni superfirmato templo secundum excelsissimam castitatem, omnibus deiformissimis virtutibus supercollocatas, & proprio per se motu, & eodem motu, secundum diligentis Deum inconvertibile ordinis ineffabiliter receptoras: & in subiectis contumeliam omnino nescientes, sed incasualem & intransmutabilem habentes propriæ deiformis specialitatis purissimam collocationem.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Puras igitur eas, &c.

HIC ostendit qualiter sit in eis purgatio & illuminatio. Et diuiditur in tres partes. In prima ostendit qualiter illuminantur & purgantur quantum ad speculationem intellectualem. In secunda quantum ad speculationem symbolicam, ibi, *Contemplatiuaque iterum.* In tertia qualiter recipiunt illuminationes à Domino Iesu Christo secundum humanam naturam, ibi, *In communicatione autem Iesu, &c.* Litera sic legatur. Ex quo hierarchia est in eis altissima, æstimandum est eas, scilicet primas essentias, esse puras, id est, depuratas siue purgatas, non ut liberatas ab immundis maculis, scilicet culpa, à qua non purgantur, quia non est in eis, & non ut liberatas ab iniquationibus, quas scilicet contrahit natura spiritalis, vel ex reliquiis culpa, vel ex vnione inferioris nature, sicut anima vnitur corpori: & hæc non est iniquatio simpliciter, sed sic in quantum aliquid naturalis puritatis spiritalis amittit ex vnione corporis, etiam si non esset peccatum: hæc autem non sunt in Angelis maxime supremis, & hoc quantum ad affectum: neque æstimamus eas purgari ut receptiuas materialium phantasiarum, quantum ad intellectum earum quem oportet ab his purgari.

DVBIVM.

SED HIC est dubium, Quid intellexit per B phantasias materiales: si enim intellexit hoc referri ad naturam intellectus eorum qui non accipit à phantasmatate sicut noster, tunc superflue poni intelliguntur ea quæ sequuntur naturam.

2. Præterea, Hoc non videtur naturale eis, cum

cum in dæmonibus in quibus natura saluatur, sicut dicitur in libro de diu. nom. malum sit furor irrationabilis, amens concupiscentia, phantasia proterua.

Solutio. Potest dici, quod hoc idem dicitur: quia intellectus eorum accipit simplices quidditates rerum, non accipiendo cum continuo & tempore à phantasmatis: & ad maiorem euidenciam explicat quod in eorum natura intelligitur. Vel potest dici, quod per recessum à prima luce qua diiugitur in cognitionem vniu. cuiusque intellectus creatus o. tenebratur, & in componendo cum alio incidit in eum falsitas, quæ est tempore circa compositionem. secundum Philosophum: & in hoc ha. et proprietatem phantasiae, cuius est decipi per falsas compositiones, sicut dicitur in quarto philo. ophiæ primæ, quod falsitas non est propria sensui, sed phantasiae: & etiam per proprietatem materiae quæ semper admittet priuationem in defectu luminis, & ab hac proprietate dicitur intellectus dæmonum phantasia: & potest dici materialis, non quod hæc sint in ipso per essentiam, & huiusmodi obtenebratio remouetur ab Angelis in hoc quod dicitur, non recipiunt materialium phantasiarum. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Sed ut omni, &c.

Dicto qualiter non est in eis purgatio & illuminatio, hic dicit qualiter est in eis. Et primo in Cherubim. Secundo in Seraphim, ibi, *Et proprio per se motu*. Tertio qualiter in Thronis, ibi, *in subiectis*. Litera sic legatur. Prædicto modo non est in eis æstimandum purgationem esse, *scilicet primas essentias*, quantum ad Cherubim, *vi mundus*, id est, purgatione mandatas *omni diminutione luminis*, quæ intelligitur in eis ante purgationem ex confusione intellectus propter potentialitatem eius: aliter enim non recipere aliquid si nulla in eis esset diminutio: & ut *altiores seipis secundum conditiones naturalium factas per illuminationem receptam*: & ut *superior locatas omnibus deiformissimas virtutes*, id est, eminenter constitutas super omnes virtutes angelicas, quæ sunt inter creatas Deo simillimas, ita quod sit accommodata distributio præstantioribus: vel quod sint superiores seipis, ut primo dictum est: & in hoc tangitur quibus emineant. Collocatas dico *omni*, id est, toto templo, id est, contemplatione, *superfirmato*, id est, in quo superfirmantur, Deum propinquius contemplantes: & in hoc tangitur effectuum collocationis Supercollocatas dico *secundum castitatem excellentissimam*, id est, secundum virtutem diuini luminis, quæ castigat & refrenat intellectum eorum vagantem circa diuersa constitutus sicut in vno, sicut virtus castitatis castigat à fluxibus concupiscentiæ, ponens in vno medio virtutis: & hoc in eis excellenter fit: & in hoc tangitur id quo formaliter in alto collocantur. Et æstimandum est eas purgari, quan-

tum ad Seraphim, ut *receptas in vnionem similitudinis Dei ineffabiliter*: quia exuperat omnem sensum pax illa in qua recipiunt. Receptas dico *proprio per se motu*, id est, similiter se habentem, secundum Commentatorem, & hoc *secundum inuicem ordinis diligentis Deum*, id est, secundum quod inconvertibiliter ordinatur Deum amando ipsum, ita quod auelli non possunt.

D V B I V M.

SED VIDETUR esse falsum quod dicit, quia sicut Philolophus dicit in octauo Physicorum, nihil mouet se: ergo non recipiuntur per se motu.

Præterea, Motus semper dissimiliter se habet, & quod continuè exit de potentia in nouum modum actus: ergo non recipiuntur modo eodem siue similiter se habente.

Ad primum dicendum, quod licet nihil possit per se moueri, ita ut idem sit mouens & motum, potest tamen ex se moueri, ita ut in ipso sit vna natura mouens & altera mota, sicut animal quod habet sufficiens principium sui motus in seipso, scilicet animam, & similiter amans mouetur in amatum per amorem qui est in ipso ut principium talis motus: vnde glossandum est, per se motu, id est, ex se. Vel dicendum, quia dicitur per se moueri quod mouetur secundum quod exigit sua natura, sicut ignis sursum, licet principium mouens sit extra, sicut generans vel remouens prohibens. Et similiter charitas est ut natura inclinans ad amandum.

Ad secundum dicendum, quod motus qui est de potentia ad actum, semper est dissimilis, qui proprie dicitur motus: sed motus iste est de actu in actum, quia de amore in perfectionem amantis per amati vnionem: & idem similiter se habet, quia non efficitur ibi forma aliqua quæ prius non fuerat, sed tantum quod fuit perficitur: sicut etiam motus de præmissis in conclusionem, de actu in actum, non de potentia in actum, cum idem sit quod est postea in actu & in potentia prius, conclusio autem non est idem principis.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et in subiectis, &c.

Hic ostendit qualiter fit purgatio quantum ad Thronos, dicens: *Et æstimandum est eas purgari quantum ad Thronos ut omnino ne-scientes*, id est, nullo modo experientes in seipis *consumeliam*, id est, ignobilitatem quæ est in *subiectis*, id est, quæ facit subici, quia Deo se subiciunt, & in hoc magis exaltantur: sed si se subicerent rebus infimis per amorem, sub seipis deprimerentur: *scilicet ut libentes purissimam*, id est, depuratum à dissimilitudinis confusione *collocationem* in seipis *proprie deiformis specialitatis*, id est, doni per quod deiformes constituantur, quod est proprium eis prout sunt in speciali gradu. Collocationem dico *incausalem*, in quantum non cadunt ab ipsa, & *intransmutabilem*, in quantum non mutant in ipsa.

D V

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod male ordinet, cum prius primo posuerit Seraphim, hic Cherubin. Et dicendum, quod superius ordinavit secundum dignitatem eorum: & idem primo posuit Seraphim: hic vero ordinar secundum progressum motus in Deum, qui est per purgationem & illuminationem: & idem quia scientia est ut dirigens in motu, charitas autem ut natura inclinans in id, Thronorum autem est recipere vel habere, & idem hoc modo ordinavit.

Contemplatiuasque iterum sensibilibus symbolorum, aut intellectualium speculatiuas, neque ut varietate sacrè scribentis theoriæ in diuinas reductas, sed ut omnis im materialis sciatiæ altiori lumine repletas, & formificæ & principalis pulchritudinis, & superessentialis, & ter lucentis contemplatione, quantum fas est, refertas. Communicatione autem Iesu similiter dignè factas, non in imaginibus sacre fidei formatiue figurant deificam similitudinem, sed ut verè ipsi approximantes in prima participatione scientiæ, deificum eius lumen. Et quia Deo simile, ipsis substantiæ donatum est, communicat huiusmodi, ut possibile est, in præoperatrice virtute deificis ipsius & humanis virtutibus.

D V B I V M.

Contemplatiuasque iterum, &c.

Hic ostendit quomodo purgantur & illuminantur quantum ad contemplationem symbolorum in quibus apparent, cum non eos ignorare possint. Et ad intelligentiam eorum quæ dicuntur in litera, queritur hic questio difficilis, quomodo Angeli cognoscant sensibilia symbola. Et videtur, quod non possunt cognoscere. Vnumquodque enim reducit in Deum propria actione: sed reductio quæ est per symbola, est propria intellectus accipientis per sensibilia: talis autem non est intellectus Angeli: ergo non reducitur per symbola.

Præterea, Vnumquodque cognoscitur per speciem suam, quæ est apud cognoscentem: sed species singularis sensibilibus non potest esse in Angelo: ergo non cognoscunt huiusmodi sensibilia. Probatio media. Si forma singularis sit in eis, aut illud singulare ordinatur ad causam

necessariam, aut ad causam contingentem. Si ad causam necessariam: ergo necessarium est ipsum generari, quod est contra Philosophum in sexto primæ philosophiæ, & in primo cæli & mundi, ubi dicit, quod non generatur necessitè, sed corruptitur necessitè. Si ad causam contingentem: ergo possibile fuit ipsum non esse. Species igitur non semper fuit in Angelo. Nec iterum accipere potuit eam à sensibilibus, cum non habeat organa quibus talis perficitur. Ergo videtur, quod nullo modo potest esse apud ipsam.

Solutio. Quidam dixerunt, quod Angelus cognoscit ista singularia sub speciebus totius ordinis vniuersi, quas habet apud se creatione: & huiusmodi species dicuntur esse causa vniuersi, quæ habent ordinem per reductionem inferiorum in superiores, sicut causæ particulares mixtorum reducuntur in simplicia, & causæ horum omnium iterum in motum cæli, & sic vsque in primam causam: & hanc connexionem causarum dicunt Græci immanen. Dicunt igitur species omnium causarum vniuersi sic ordinatarum esse in Angelis, ut formas componentes, sicut est forma artificii apud artificem ordinata ad compositionem materiae: & non sicut formæ abstractionis apud eum: quia abstrahens species à rebus, ordinar eas tantum ad accipiendum cognitionem de re: vnde cum huiusmodi formæ sint actiue, cognoscunt per eas Angeli, & id in quod determinatur operatio natura per se, scilicet singulare, & id quod est per consequens, sicut est vniuersale in quo natura occultè operatur, & id quod est operatum per accidens, sicut sunt accidentia. Sed hoc non videtur sufficere, cum nihil cognoscatur in aliquo nisi prout est in illo: singularia autem non sunt in natura propria in causis illis, sed in potentia sicut in causis vniuersalibus & particularibus: & ita non cognoscere Angeli singularia in propria natura, sed valde deficienter.

Propter hoc alij dixerunt, quod ad hoc quod Angeli habeant propriam cognitionem de singularibus, oportet quod recipiant aliquid ab eis: recipiunt autem per præsentiam sensibilibus, sicut intellectus noster accipit species à phantasmatis sibi præsentibus. Sed non potest esse verum: quia oportet receptam esse proportionatam agenti, sicut dicit Philosophus: quia actus actiuorum sunt in patiente prædisposito: intellectus autem angelicus non est proportionatus speciebus sensibilibus, cum non habeat organa quibus huiusmodi species abstrahantur: nec iterum habet determinationem aliquam ad materiam, cum tamen dicit Philosophus in primo cæli & mundi, quod omne sensibile est per materiam: vnde non potest recipere species sensibilibus. Et idem Antigena in 1. l. suæ meta. inuenit aliam modum: dicit enim, quod intelligentiæ quas ponit motrices orbium, habent in se cognitionem orbis quem mouent, & motus est ut immediatè effectus eius sicut est cognitio artificii in artifice per formam artis, & cognoscit quicquid efficitur per motum cæli, ut procedens à forma quam habet in se: & sic cognoscit omnia singularia, cum omnia quæ sunt hic, reducuntur ad motum cæli sicut ad causam.

causam. Sed hanc viam impugnat Commentator super octavo physicorum insolubili ratione: dicit enim, quod si aliquid cognoscatur per causas vniuersales, non habetur propria cognitio rei illius nisi per aliquid acceptum ab ipsa, cum de necessitate addat aliquid supra vniuersale per quod sit proprium quod non est in vniuersali nisi in potentia: sicut si cognoscere totam dispositionem motus cæli, scirem eclipses quæ possent esse in illo anno in vniuersali, & dispositiones earum, non tamen eclipsim quæ nunc est, nisi acciperem aliquid ab ipsa. Similiter virtus intelligentiæ est quasi quædam communis causa omnium quæ producuntur per motum cæli, similiter diffundens se super diuersa: sed distinguitur in eas per proprias dispositiones recipiendi quæ non causantur à virtute illa: unde intelligentia non poterit ea cognoscere secundum illa propria, sed tantum secundum illam communem virtutem, sicut si sol esset intelligens, non cognosceret diuersitates cælo- rum, quæ sunt ex diuersa dispositione recipiendi quibus diuersificatur lux quam similiter emittit in omnibus coloribus, sed cognosceret colores tantum vt communicant in luce sua. Et ideo opinio sua est, quod nec cognitio intelligentiarum neque cognitio Dei prouenit vsque ad singularia, sed stat in vniuersalibus, id est in causis communibus. Rabbi Moyses etiam dicit quod Deus & Angeli non cognoscunt alia singularia nisi homines, & hoc propter conformitatem quam habent ad animam rationalem, quæ continuatur eis per lumen intellectu- le receptum ab eis.

Sed quia hæ opiniones sunt hæreticæ & valde insufficientes, oportet aliter dicere. Dicimus igitur, quod Angeli recipiunt cognitionem propriam de singularibus à prima idea. Cum enim Deus producat in esse non solum formam, sed & materiam, & quicquid est proprium vel commune, oportet quod apud ipsum sint rationes propriæ & communes omnium rerum, cum nihil agat sine ratione operis. Huiusmodi autem rationes producuntur ab ipso & in natura & in intelligentia, sed in natura secundum quod sunt in potentia operatiua vt quibus constituuntur res in esse: in intelligentia autem vel Angelo secundum quod sunt rationes cognoscendi in virtute cognoscitiua. Unde sicut si tota natura esset vnum ens continuatum, & intelligeret illud, cognosceret omnia particularia, propter hoc quod omnia habet apud se: & ita cum Angelus recipiat rationes rerum à primo, prout sunt rationes cognoscendi, cognoscere poterit per eas omnia singularia. Si autem queratur, quid excitat eum ad sciendum rem illam nunc simpliciter, cuius propriam rationem semper habuit apud se? Dicimus, quod Deus operatur vnica actione in qualibet operatione naturæ principaliter & immediatius quam natura: & id est sicut nos cognoscimus aliquid nunc fieri per id quod accipimus à natura propria rei, ita etiam Angeli secundum quod suscipiunt diuinum lumen, quod est etiam proprium operatiuum rei, cognoscunt nunc iam fieri. Et ideo dicitur in littera, quod cognoscunt altiori lumine: & in libro de diuinis nominibus, quod cognoscunt singularia dei-

formiter, id est, per similes ideas quibus Deus cognoscit.

Ad primum ergo dicendum, quod non reducuntur in Deum per symbola, sed reduci in Deum, de ipso veniunt in cognitionem symbolorum, sicut nos de symbolis in cognitionem Dei, resoluendo rem in proprietates, & accipiendo proprietates ipsius ad proprietatem rei spiritualis.

Ad aliud patet solutio per ea quæ dicta sunt: quoniam habent species singularium non recipiendo à singularibus, sed à prima idea.

EXPOSITIO TEXTVS.

Littera sic legatur. *Que*, id est, & iterum æstimandum est eas, scilicet primas essentias contemplatiuas symbolorum, id est, signorum sensibilium quibus nobis manifestantur, cum non ignorent nobis sic manifestari, aut speculatiuas intellectuales rerum æstimandum est eas esse: *neque*, id est, & non vt reductas in diuinum, id est, in diuinitatem *varietate theoria*, id est, considerationis *scribens sacre*, id est, de sacris, id est, non reducuntur in Deum per symbola varia quibus scriptura sacra describit diuina, vt propter hoc contemplantur symbola: sed æstimandum est eas contemplatiuas symbolorum intellectuales, vt repletas omnia, id est, totius vel perfectæ scientiæ immaterialis per separationem à conditionibus materiæ cognoscendo simplices quidditates rerum: & hoc *altiori lumine*, id est, per lumen diuinum, quod est altius lumine Scripturæ, quia non obumbratum symbolis, vt refertur, id est, plenas, quantum fas, id est, secundum quod possibile est eis, contemplatiue diuinæ pulchritudinis formæ, id est, quæ figuras facit quibus innoscat, vel quæ facit formas in intellectu angeico, & pulchritudinis principalis, id est, ipsius diuinæ essentia: immediate in suo fonte, & superessentialis, id est, quæ est super omnem essentiam creatam, & lucens iter, propter trinitatem personarum, vel propter triplex lumen, videlicet obumbratum, vt est in hominibus, & vt est in ipso fonte luminis, & vt est medio modo in Angelis: *autem*, id est, sed, similiter æstimandum est primas essentias esse *factas dignas*, id est, digno modo, id est, dignas communicatione lesu in recipiendo illuminationes ab ipso, ita quod non figurant similitudinem dei ipsi amplius formati, id est, symbolicè imaginibus sacre filii, id est, ad factorum representationem, id est, non accipiunt speciem eius quæ Dei participes facit symbolis, sed accipiunt vt vere approximantes ipsi scilicet lesu in prima participatione scientiæ, id est, quæ est immediate à Deo, licet inferiori capacitate, & lumine eius, scilicet lesu deificum, quia diuinis participatione facit, & quia est Deo simile, secundum humanitatem etiam in maiori fulgore recipiat diuinum lumen supra omnes creaturas. Hoc dico, *donum est ipsis*, scilicet primis essentiis substantialiter immediate ab eius substantia, & etiam huiusmodi, scilicet primæ essentiæ communicant virtutibus eius, scilicet lesu deificis & humanis, id est, secundum vtamque naturam, in praeoperari vt vtat, id est, in ipso Deo qui est primum operans & proprium cuiuslibet, vt possibile est eis.

Perfectas

10. Perfectas autem similiter, non vt sacra varietate analyticam scientiam illuminatas, sed vt prima & supereminenti deificatione repletas, secundum excellissimam (quantum in Angelis) diuinorum operum scientiam. Non enim per alias sanctas essentias, sed ab ipsa diuinitate sanctificata, in ipsam immediate extenduntur omnibus supereminenti virtute & ordine, & ad castissimam omnino fortitudinem collocantur, & ad immaterialem & inuisibilem pulchritudinem, quantum fas, in contemplationem adducuntur, & diuinorum operum scibiles rationes, vt prima & circa Deum essentia flexantur, & ab ipso perfectionis principe excellissime sanctificatae sunt.

* Et q. 10. 11. 12.

EXPOSITIO TEXTVS.

Perfectas autem, &c.

Alic ostendit qualiter sit in eis perfectio, dicens: *Autem*, id est, sed similiter est æstimandum primas essentias esse perfectas, non vt illuminatas scientiam analyticam, id est, resolutiorem, hoc est, secundum ipsam sacra varietate, id est, ex variis rebus ducentibus in sacra, sed æstimandum est eas esse perfectas vt repletas deificatione, id est, dispositione qua in Deum perfecte reductæ sunt, prima, quia in ipso fonte accepta, & supereminenti, quia super alios recipiunt, & hoc secundum scientiam diuinorum operum, quo operatur in illuminationibus. Hanc dico excellissimam, quia plenissime sciunt, quantum in Angelis est possibile: neque enim ipsi attingunt ad modum quo de omnibus eminenter Deus scit. *Enim*, id est, quia non extenduntur, id est, reducuntur in ipsam, id est, scientiam sanctificata, id est, per dona sanctitatis accepta, per alias essentias prius sanctas, sed collocantur, id est, in suo gradu statuuntur virtute quantum ad donum quod suscipiunt, & ordine quantum ad potestatem, supereminenti omnibus Angelis, & collocantur, ad fortitudinem, id est, immutabilem virtutem omnino castissimam, id est, maxime castigantem in vnum, & adducuntur in contemplationem ad diuinam pulchritudinem contemplandam & imitandam, immaterialem, quia non admittitur sibi aliquid priuationis vel potentia deturpantis, & inuisibilem, quia non corporalem, sed spirituales visum delectat, quantum fas, id est, possibile est sibi: & adducuntur ad rationes diuinorum operum scibiles, id est, prout sunt principia cognoscendi, & flexantur circa

D. Albert. Mag. in lib. de cælesti hierar.

Deum per continuum motum in ipsam, vt prima essentia, & circa ipsum existentes immediate & sunt sanctificata, id est, factis donis repleta, excellissime inter omnes, immediate ab ipso principe, id est, primo principio omnis perfectionis, scilicet Deo.

D V B I V M.

SED VIDE TUR esse falsum quod dicit, quod non illuminantur per analyticam scientiam: resolutio enim est posterioris in prius, siue compositi in simplex, vel particularis in vniuersale, vel causati in causam: sed scientia eorum prior est diuina: ergo in illam potest resolui: & sic habent analyticam scientiam.

2. Præterea, Si dicuntur non habere eam, quia habent simplices intellectus non accipientes in continuo & tempore, hoc conuenit omnibus: & sic non debet illis vt proprium assignari.

Solutio. Dicimus, quod lumen intellectuale quando magis recedit à fonte luminis, semper est resolvable in præcedens vt in causam, & cuius virtute agit: sed quando peruenit ad vltimum, iam non est ultra resolvable: & quia superiores Angeli accipiunt in ipso fonte luminis, non est resolutoria eorum scientia. Vltimum autem in quo ponuntur inferiores, est sub hoc: & ideo resolutoria est eorum scientia in prima. Et per hoc patet solutio ad obiecta, non enim propter illam causam quam tangit obiecto, dicitur non resolutoria.

Hoc ergo Theologi aperte declarant superpositas quidem cælestium essentiarum dispositiones superfirmatis ornate erudiri deificas scientias: omnium verò altiores ab ipsa diuinitate, quantum fas, doctrina illuminari. Quasdam enim illarum introducunt à prioribus sacre eruditas, Dominum esse cælestium virtutum & regem gloriæ in cælos humanitus receptum. Quasdam verò apud ipsum Iesum querentes, & pro nobis suæ diuinæ actionis scientiam discunt, & eas ipsam Iesum immediate docentem, & prælargiens eis manifestantem suam humanam benignitatem. Ego enim (inquit) disputo iustitiam & iudicium salutaris. Miror autem quia & cælestium essentiarum primæ, & tantum simul omnes supereminentes diuinis illuminationibus, vt mediatae questiones reuerenter appetunt. Et enim

enim non inde interrogant, quare
* tui rubra vestimenta? Apud se-
iplas verò deliberant antè interro-
gare, ostendentes quidem quia di-
scunt, & deificam scientiam appe-
runt. Non autem præsilientes per
diuinam processionem inditam il-
luminatiorem.

DIVISIO ET
expositio textus.

Hoc ergo Theologi aperte de-
clarant, &c.

A Hic intendit probare per auctoritatem sa-
ctæ Scripturæ duo quæ prædixit, scilicet
superiores ordines immediatè accipere à Deo,
& immediatè collocari circa ipsum. Et dividitur
in partes duas. In prima probat primum. In se-
cunda secundum, ibi, *Ipsa ergo est quantum ad
nostram, &c.* Prima autem dividitur in tres. In
prima proponit quod intendit probare. In se-
cunda probat, ibi, *Quæstionem enim, &c.* In tertia
concludit propositum, ibi, *Non ergo, &c.*

Litera sic legatur. Diximus, quod primæ
essentiæ immediatè ab ipso perfectionis princi-
pe sunt sanctificatæ: ergo Theologi, id est, diuina
docentes, aperte declarant hoc in Scripturis,
scilicet *superpositas*, id est, inferiores dispositiones,
id est, ordines *essentiæ unæ celestium*, id est, An-
gelorum quidem, id est, certè e *adversariis*, id est,
id est, illuminati in eis deificas, quia diuinos per
reducti onem facientes; *ornate*, id est, inquan-
tum per eas ornatum speciem consequuntur,
à *superfirmis*, id est, ab illis quæ super eas fir-
miter dispositæ sunt. *Verò*, id est, sed declarant
dispositiones *altiores*, id est, primas *illuminati-
onis*, id est, doctrinam omnium *ad ipsa diu-
initate* immediatè, *quantum fieri*, id est, possit ille est
eis.

B *Quæstionem enim &c.* Hic probat propositum.
Et circa hoc tria facit. Primo per oia pe. aucto-
ritatem, quod inferiores illuminantur à primis
quod primò dixit. Secundò quod primæ immè-
diatè à Deo, ibi, *Quæstionem verò.* Tertio ponit
quoddam mirabile quod videri repugna e præ-
dictis, & eius rationem ponit, ibi, *Verò us em.*

Litera sic legatur. Hoc quod nunc diximus,
per Scripturam Theologi sic declarant: *en m*,
id est, quia *introducent* in Scripturis *quæstionem
illarum*, scilicet celestium essentiarum *e se eru-
ditas sacre*, id est, accipiendo *actum lumen a
prioribus*, id est, à superioribus essentis *receptum
humanius in calor*, id est, Christum qui secun-
dum naturam humanam ascendit in celos. Nat-
uræ enim humanæ est, quod descendit, carnem
assumendo, & quod ascendit, carnem suam
ferendo, qui secundum diuinitatis naturam
semper est apud Patrem. *id est, dico esse Dem-
onem celestium virtutum*, id est, Angelorum, &
regem datam *gloria*. Introducuntur enim in

Psalmo quidam querentes: Quis est iste rex
gloriæ? Et alij respondentes: Dominus virtu-
tum ipse est rex gloriæ. *Verò*, id est, sed intro-
ducunt *quæstionem* earum quæ sunt superiores es-
sentiæ *querentes apud ipsum Iesum*, non tanquam
per medium studij volentes, & introducunt
eas *discunt*, id est, dicere volentes ab ipso
scientiam sua diuina actionis, id est, redemptionis,
quam diuina virtute, pro nostra salute comple-
uit: & cum sic passio, dicitur actio: & quia vo-
lens passus est: & quia per hoc mortem & dia-
bolum vicit. Et introducunt *ipsam Iesum immè-
diatè docentem eas*, scilicet celestes essentias.
Et enim, id est, quia, ipse Iesus *prælargiens*, id est,
antequam ab ipso queratur, dans eis scientiam
manifestantem suam humanam benignitatem, id
est, beneficium quod in humana natura com-
pleuit, *inquit* eis: *Ego disputasti*, id est, do-
ceo iustitiam fidei, certando cum aduersariis
veritatis, & *disputo iudicium salutaris*, quod est
iudicium pro modo ut saluetur contra diabo-
lum, sicut dicit Ioan. 12. Nunc iudicium est
mundi, &c. Hæc autem auctoritas secundum
septuaginta est *Itaia 63*, ubi nos habemus: *Ego
qui loquor iustitiam, &c.* *Autem*, id est, sed
miror, id est, mirandam est, *quia &*, id est, etiam
primæ essentiarum celestium, id est, primæ inter
eas & *tantum*, sicut dictum est, *supereminentes*,
id est, excedentes omnes alias simul acceptas in
diuina illuminationibus quas immediatè à Deo
accipiunt, *appetunt quæstiones*, id est, mouent
appetentes solutionem, *reuerentes*, propter reue-
rentiam eius à quo addicere volunt, *ut mediata*,
id est, per modum mediæ non immediatè illu-
minantur, sed per primas. In Græco enim ha-
betur, *μὲν πρῶτον*, quod est mediæ volantes, sci-
licet in diuinam contemplationem. Primò enim
querunt ab aliis: Quis est iste qui venit de
Edom, non immediatè à Christo. *Et enim*, id est,
quia non inde, id est, à principio *interrogant quare
reuerentia tua*, id est, tua *sancti rubra*? quamvis
postea querunt, audaciam lumentes ex re-
sponzione: *verò*, id est, sed *deliberant*, id est, ad
modum delib. e. antium se habent *ante interrogare
apud Iesum*, id est, ab inuicem quam querunt à
Christo: *quæstionem*, id est, certè *ostendunt* per hoc
quod ab inuicem querunt coram Magistro, *quia
assunt*, id est, dicere volunt, & *quia appetunt
solutum de quæstione*, id est, ab ipso Deo. *Autem*,
id est, sed *præsilientes*, id est, præinfluen-
tes aliis ante Christum *soluente illuminationem
quæstionis qualitate in diuinam* primò de eis, *per
diuinam processionem*, id est, immediatè à Christo.
Quod ergo primò ab inuicem querunt, reue-
rentiæ est: quod verò responsionem Christi ex-
pectant, ostendunt se immediatè ab ipso illu-
minari.

Non ergo prima celestium in-
tellectuum hierarchia ab ipsa per-
fectionis principe sanctificata, quo
in eam immediatè extenditur, san-
ctissimam purgationem, multo lumi-
ne, ante perfectam consummationem,
proportionaliter eam implens, pur-
gatur.

12.

gatur, & illuminatur, & perficitur.
Omnique minoratione pura, pri-
mi verò luminis plena, & primo
data cognitione & scientia partici-
pans perfecta. Comprehendens au-
tem & hoc dixerim fortassis non
immeritò: quia & purgatio est &
illuminatio, & perfectio, diuinæ
scientiæ assumptio. Ignorantiam
quidem utpotè purgans secundum
ordinem indita scientia perfectio-
rum doctrinarum. Illuminans au-
tem ipsa diuina cognitione, per
quam & purgat, non prius con-
templantem, quam manifestat per
altiore illuminationem. Et perfici-
ens iterum ipso lumine secun-
dum habitum scientia lucidissima-
rum doctrinarum.

DIVISIO ET
expositio textus.

Non ergo prima, &c.

A Hic concludit propositum. Et circa hoc tria
facit. Primò concludit, quod immediatè à
Deo purgantur, illuminantur, & perficiuntur.
Secundò compendiosè manifestat quodlibet eo-
rum per se, ibi, *Ornium quidem, &c.* Tertio re-
ducit ea in vnum, ibi, *Comprehendens autem.*

Litera sic legatur. Ergo non, id est, nonne
prima hierarchia celestium *intellectuum*, id est, An-
gelorum purgantur & illuminantur & perficitur san-
ctificata, id est, factis donis repleta *ab ipso prin-
cipe perfectionis*, scilicet Deo sine medio, *quo*, id
est, in quantum princeps perfecti- nis extenditur
in eam, scilicet hierarchiam, portigenas eam *immedi-
atè implens eam sanctissima purgatione & multo
lumine*, sub quo vident quantum ad illumina-
tionem, & *consummationem*, id est, perfectione
quantum ad obiectum scientiæ *ante perfecta*:
quia à primo ipsi perficiuntur, & postea perfici-
unt alios, & hoc *proportionaliter*. Sic dico pri-
ma hierarchia purgatur, &c. *quidem*, id est, certè
pura, id est, depurata ab omni minoratione, id est,
defectu luminis, ita quod nulla hierarchia minus
habet. Et in hoc manifestat purgationem eorum.
Verò, id est, sed *plena*, id est, repleta *primi luminis*:
itaque immediatè in ipso fonte accipit. Et in
hoc manifestat illuminationem. *Et perficitur
participans*, id est, participando *cognitioe primo
data*: quia immediatè à Deo, & postmodum
datur per eam aliis: & hoc quantum ad me-
dium cognoscendi: & participans *perfecta scienti-
a*, id est, perficiente per acceptionem scitorum
in quibus superfloret natura delectatione: & in
hoc manifestat perfectionem. *Autem*, id est, sed
ego comprehendens hæc tria in vnum, & id est,
D. Alber. Mag. In lib. de celesti hierar.

etiam dixerim hoc non immeritò, id est, sine ra-
tione fortassis: propter defectum humanæ ratio-
nis in talibus: quia & id est, etiam purgatio est
assumptio diuinæ scientiæ in se quæ est à Deo & in
Deum reducens, & similiter illuminatio & per-
fectio, est diuinæ scientiæ assumptio. *Verò*, id
est, sicut purgans formaliter ignorantiam, id est,
nescientiam scientiæ indita, id est, per scientiam
à Deo intus datam, & hoc secundum ordinem
perfectiorum doctrinarum, id est, illuminationum
respectu inferiorum. *Autem*, id est, sed illumina-
tio est huiusmodi illuminans ipsa diuina cog-
nitione, id est, per ipsam per quam & purgatio
purgat. Illuminationem dico non contemplantem
prius diuina quam illuminatione manifestat per il-
luminationem diuinam *altiores* virtute naturæ,
quæ non est potens inspicere diuinam clarita-
tem antequam altiori lumine confortetur: &
perfectio est assumptio diuinæ scientiæ, *perfici-
ens iterum*, non solum purgans & illuminans,
ipso lumine, id est, per ipsum sub quo videtur in
scientia doctrinarum lucidissimarum, id est, acce-
ptarum in ipso fulgore diuini luminis. Scientia
dico secundum habitum, id est, difficile mobilem,
& producentem actum ad nutum.

DIVISIO

Sed hic est dubitatio de hoc quod ponit
hæc tria esse vnum. Supra enim dixerat hierar-
chiam perfici triplici actione, & non vna sola:
ergo videtur sibi contradicere.

2. Præterea, Finis motus non est motus, vt
probat Philosophus in 6. physicorum: sed per-
fectio est terminus motus illuminationis: ergo
non est vnum cum ipso.

3. Præterea, Cum natura spiritalis non per-
ficiatur ultimo lumine, sed perfectione gratiæ
vel gloriæ, videtur illuminatio imperfecta esse:
perfectum autem & imperfectum non sunt
vnum: ergo nec perfectio & illuminatio.

4. Præterea, Non videtur, quod per illumina-
tionem purgatio sit in Angelis: vt enim dicit
Augustinus, ignorantia cum sit perfecta prua-
tio, est nescientia eius quod debitum est sciri:
hæc autem culpa est & non pena, quæ non
sunt in Angelis: ergo non est purgatio ab
ignorantia.

5. Præterea, Gregorius dicit in dialogo: Lib. 4. dial.
Quid est quod non vident, qui videntem om-
nia vident? Angeli verò cum sint beati vident
Deum videntem omnia: ergo omnia vident: &
ita non est in eis ignorantia à qua purgantur.

6. Præterea, Augustinus dicit, quod beatus
est, qui habet quod vult, & nihil male vult.
Cum igitur Angeli sint beati, & velint perci-
pere scientiam illuminationum, vt hic dicitur,
videtur quod habeant: & sic idem quod prius.

7. Præterea, Sicut dicit Bernardus in libro de
consideratione: Vbi est felicitas, miseria esse
non potest. Cum igitur ignorantia sit miseria,
quia est pena, non potest esse in Angelis, cum
sint felices: & sic ab ea non purgantur per as-
sumptionem scientiæ.

Solutio. Ista tria possunt dupliciter conside-
rari, aut secundum effectum, & sic tria & non
vnum sunt: aut secundum formam & agentem,
& ex parte huius dicantur vnum, quia per
lumen

H 2

lumen immissum & est purgatio ex parte subiecti, & illuminatio per assimilationem ad agens, & perfectio per reductionem in finem.

Ad primum ergo dicendum, quod supra dixit ea esse tria: quia tres effectus sunt, & non ex parte formæ agentis.

Ad secundum dicendum, quod motus qui est de potentia in actum, non est unum cum suo termino, sicut non est idem esse in actu & esse in potentia, & illuminatio est motus de actu in perfectionem eiusdem actus: unde non proprie est motus: & sic est aliquo modo unum cum suo termino.

Ad tertium dicendum, quod lumen simpliciter non est perfectivum spiritualis naturæ, sed prout determinatur ad naturam spiritualem, scilicet prout lumen divinum, sicut & verum prout est determinatum ad bonum.

Ad quartum dicendum, quod ignorantia non dicitur hic privatio, sed nescientia simplex, quæ est dissimilitudinis confusio, ut supra dictum est.

Ad quintum dicendum, quod videndo Deum omnia videntur quæ pertinent ad beatitudinem. De his vero quæ pertinent ad gradus Ecclesiæ, possunt illuminari prius nescientes.

Ad sextum dicendum, quod beatus habet omnia quæ vult pertinentia ad beatitudinem: sic enim etiam Anselmus dicit, quod voluntas beati impletur de his quæ ad commodum eius pertinent: & hæc sunt ea per quæ fit beatus. Vel dicendum, quod hoc intelligitur de voluntate prout est regulata iustitia diuina, qua scilicet volunt quod Deus vult eos habere: & talis voluntas eorum qua solum simplicitate, aliquid volunt, semper est de eo quod habent, licet dicantur a iquo velle secundum progressum naturæ ad perfectionem suam, quod non habent nisi postquam ab alio accipiant.

Ad septimum dicendum, quod cum pena semper infligatur pro culpa, talis nescientia non est pena in Angelis, cum nulla præcesserit culpa, nec etiam culpa, sed defectus naturam consequens, ex eo quod habet peccatam admixtam cum actu.

13. Ipsa ergo est quantum ad nostram scientiam, prima caelestium essentiarum dispositio, in circumitu Dei & circa Deum immediate stans, & simpliciter & incessanter circumiens æternam eius scientiam secundum excelsissimam (quantum in Angelis) semper mobilem collocationem. Multas quidem & beatas videns pure contemplationes, simplosque & immediate fulgores, illuminata, & diuino alimeto repleta. Multa quidem primo data fusione, solaque domestica & vnica diuinæ refectionis vnitate. Multaque communione

Dei & cooperatione digna effecta, ad eam, ut possibile, similitudine bonarum habitudinam & actionum, multaque diuinorum superpositè cognoscens, & diuinæ scientiæ & cognitionis in participatione, secundum quod fas est, facta.

DIVISIO TEXTVS.

Ipsa ergo, &c.

Hic probat secundum, quod primi ordines immediate collocantur circa Deum. Et primo proponit. Secundo inducit auctoritates, ibi, *Propterea & laudes.* Circa primum duo facit. Primum dicit, quod immediate collocantur circa Deum. Secundo in quibus circa ipsum collocantur, ibi, *Multa quidem, &c.*

D V B I A.

Hic sunt quatuor dubia. Primum, Vtrum moueantur circa Deum. Secundo quid sit eorum circulariter moueri. Tertio, Vtrum talis circuitus possit esse circa aliud quam circa Deum. Quarto, Vtrum omnia communicent in illo circuitu.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod non mouentur circa Deum: nihil enim naturaliter mouetur in loco suo naturali, cum motus ad locum sit motus ad formam: & quando consequitur res perfectionem naturæ: toto, non recipit ultra actionem generantis, quod est mouens secundum locum: & de motu cæli non est instantia, quod secundum Philosophum mouetur ab anima: ergo & similiter nihil mouetur in loco suo spiritali: Angeli sunt in loco suo spiritali, aliter essent imperfecti, sicut omne quod est extra suum locum: ergo non mouentur circa Deum.

2. Præterea, Sicut dicit Philosophus in ethicis, omnis transmutatio est propter malitiam, vel propter indigentiam. Quod etiam est verum in motu cæli, quod per motum acquirit aliquid quod sine illo non haberet, scilicet assimilari primo. Sed in Angelis non est malitia: ergo non mouentur circa Deum.

3. Præterea, Omnis motus aut est per tempus, aut per vices: sed in contemplatione Dei non sunt vices, quia non est in Deo obumbrata vicissitudo, ut dicitur Iacobi primo: nec iterum est ibi tempus: ergo non mouentur per hoc circa Deum.

4. Præterea, Circulus est peccatum in motu intellectus, ut vult Philosophus: cum enim sumat idem ut magis & minus notum, est intellectus nescientis quo vadat: hoc autem non est in intellectu angelico: ergo non mouentur circa Deum.

Solutio. Dicimus, quod motus non proprie dicitur Angelorum circa Deum, sed operatio, & forè est visum translationis: ut enim docet Philosophus in ethicis, omnis operatio sine naturalis

naturalis, sine acquisiti, sine ægitudinalis habitus, delectabilis est, quantum est de se, cum sit in quo ultimo perficitur res propria perfectione; sicut ultima perfectio intellectus non est esse scientem habitu, sed considerare actu, cum per operationem non intendatur aliquod operatum: incidit tamen pena in operatione propter motum sine quo exerceri non potest, quia facit dissolutionem in principis naturæ, sicut motus phantasmatum & spirituum qui turbantur in capite, penam in operatione contemplativa, quamvis etiam post fatigationem maneat operatio ipsa delectabilis. Vnde cum in Angelis non sit aliquid pomosum, præcipue penes hoc quod conuertuntur in Deum, non est operatio cum motu: sed hoc quod proprie eorum perfectionem intendunt, moueri eorum dicitur.

Ad primum ergo dicendum, quod licet res in proprio loco non moueatur de potentia ad actum, cum sit in ultimo actu suo, non tamen deest propria actio qua suæ perfectioni innotuit.

Ad secundum dicendum, quod licet motus sit propter malitiam ratione privationis permixtae potentia de qua mouetur in actum, operatio tamen non dicit defectum, sed conuersionem in suam perfectionem.

Ad tertium dicendum, quod operatio intellectualis quæ est in discursu à primis ad ultimum, est, per vices propter multitudinem intelligibilium quibus deuenit ad vltima: sed quando iam stat in vltimo, non est ultra vicissitudo, sed firmiter stat in illo.

Ad quartum dicendum, quod in cursu de præmissis ad conclusionem peccatum est circulus, sed in persistendo inseparabiliter circa suum vltimum perficiens est circulus quidam sine peccato.

Dubium 2. CIRCA secundum sic proceditur. Sicut dicit Dionysius in lib. de diu. nomin. Circulariter moueri mentium est, vnitè, & sine principio, & interminabilibus illuminationibus pulchri & boni illuminari. Sed per nihil eorum quæ dicit, tangitur ratio motus circularis. Ergo videtur, quod in Angelis non sit circulariter moueri circa Deum.

1. Præterea, In omni circulatione est aliquid à quo incipit motus, & aliquid per quod est regressio: hæc autem non est assignare in motu Angelorum circa Deum: ergo non est ibi circularis.

2. Præterea, Sicut dicit Philosophus in 7. physicorum, in motu circulari manet quod mouetur secundum substantiam, sed quod mouetur per diuersas formas facit circulationem: Angeli autem contemplantur Deum, conuertuntur tamen si per vnã formã simplicem, quæ Deus est: ergo non est ibi circularis.

Solutio. Dicimus, quod in contemplatione Angelorum salutaris ratio circulationis in hoc prout conuertunt se in ipsum prout est principium illuminationum & ratio cognoscendi se ipsum & alia sine medio, & in idem vltimum per illuminationem redeuntur æquè distantia à centro: id est, à diuina substantia indivisibili, quæ æqualiter se habet ad illas tres rationes, scilicet principij, medij, & finis.

D. Albr. Mag. in lib. de caelesti hierar.

Ad primum ergo dicendum, quod Dionysius perfecte dicit rationem huius circulationis. Per hoc enim quod dicit vnitè, tangitur vnitè centri. Per hoc verò quod dicit sine principio & interminabilibus illuminationibus, tangitur ratio circumferentiæ quæ non habet principium & finem in actu, sicut linea recta. Per hoc verò quod dicit, pulchri, tangitur processus illuminationum à primo in id quod mouetur, & consummatio illius per reductionem in vltimum, & in hoc quod dicit, boni.

Ad secundum dicendum, quod Deus secundum rationem principij est loco eius à quo incipit motus, & prout est medium cognoscendi est id per quod fit regressio, & in quantum est vltimum compleas, est id in quo stat circulatio completa.

Ad tertium dicendum, quod diuersitas formarum est loco diuersarum formarum circulationis in motu circulari, & secundum quod per eas quodam modo discernunt, semper manet in diuina substantia contemplatio, sicut ibi circulariter motum manet in eodem loco secundum substantiam.

Dubium 3. CIRCA tertium sic proce dicitur. Videtur enim, quod circa alia quam circa Deum potest esse huiusmodi circulatio: eiu dem enim rei plures considerationes sunt: ergo per illas potest circuire rem considerando, sicut dictum est in Deo.

2. Præterea, Pulchrum & bonum per quod diffinit Dionysius circulariter moueri mentium, est omnis rei: ergo videtur, quod circa quamlibet rem possit esse circuitus intellectus.

Solutio. Dicimus, quod talis circulatio non potest esse nisi circa Deum. Cum enim omnis circulationis sit centrum vnũ indivisibile, in Deo est substantia indivisibilis quam circumstant rationes principij, medij, & finis loco centri: in aliis verò rebus incidit compositio, & pluralitas in substantia per recessum ab vno simplici: vnde diuersæ rationes & considerationes eius redeuntur ad diuersa in substantia eius, sicut non est idem in ipsa bonum & pulchrum: sed pulchrum prout recipit formam concordem ideæ, bonum secundum quod perficitur in finem: vnde non est ibi ratio circulationis. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Dubium 4. CIRCA quartum sic proceditur. Videtur enim, quod omnia participant istam circulationem, per hoc quod dicit Commentator: Etenim vnũquodque eorum quæ sunt circa Deum, choros ducit.

2. Præterea, Cum Angeli mouentur circulariter in Deum in quantum tendunt in ipsum vt suam perfectionem (vt dicit Philosophus) bonum appetunt, videtur quod in omnibus sit iste circulus.

Ad oppositum. Motus iste circulationis Angelorum est per cogitationem intellectiuam. Cum ergo non omnia cognitionem participant, videtur, quod iste circulus non sit in omnibus.

1. Præterea, Motus celi non attingunt inferiora, qui magis propinquus est & cognatus eis: ergo multò minus attingere possunt ad circuitum spirituum substantiarum.

Solutio. Dicimus, quod sicut omnia inferiora

H 3 riora.

iora, ut dicit Alpetragius, participant motum cæli secundum quod possunt, qui est ut vita quadam natura existentibus omnibus, secundum Philo'sophum, non tamen completè habent circulationem cæli, sed extendunt se in illam quantum possunt, quædam secundum se in circulum, sicut aqua & aer & ignis, qui moventur secundum naturam motu recto, tamen habent aliquod regyrationis ex motu cæli, sicut pater in refluxu maris terra verò non per se mouetur, sed commouetur aliis, ut assimilet se per formam similem formæ cæli, secundum quod potest, & participet aliquo modo motus eius in generatione & corruptione mixtorum: ita etiam circuitum Angelorum circa Deum participant omnia, secundum quod quilibet extendunt se in suam perfectionem per quam assimilantur Deo, secundum quod Angeli circuire Deum dicuntur. In primis tamen substantiis est talis circuitus completus secundum perfectam conuersionem in ipsum, in aliis verò deficienter, secundum quod in gradibus entium elongantur à primo: quædam enim habent tantum esse, quædam etiam vitam. Et sic patet solutio ad obiecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ipsa ergo est quantum, &c.

IN parte ista duo facit. Primò concludit ex dictis hierarchiam trium ordinum esse primam. Secundo adiungit propositum, ibi, *In circuitu Dei, &c.* Litera sic legatur. Ex quo immediatè recipit à Deo ipsa scilicet hierarchia trium ordinum, est prima dispositio, id est, gradus primus cælestium essentiarum, id est, Angelorum, quantum ad nostram scientiam, id est, secundum quod de tali us tenuiter comprehendere possumus. Ipsa dico *scilicet* in quantum inflexibiliter manet in substantia Dei, *in circuitu Dei*, in quantum conuertitur in ipsum, secundum quod est principium, medium, & terminus, & immediae circa Deum, in quantum habet circuitum perfectius aliis & prima habet, & ipsa dico *circuire* ut *scilicet* in *scilicet* Dei, in qua non est vicissitudo: & hoc exponit dictum circuitum, *scilicet*, in quantum simpliciter per conuersionem in vnum simplex, & hoc refertur ad unitatem centri, & incessanter, quantum ad hoc quod dixit stans. Et hoc dico *secundum excellentissimam collocationem*, id est, ordinationem circa Deum. Et ponit octo, quorum numerus sic sumi potest. Cum enim collocentur circa Deum secundum quod perfectiuntur ab ipso, aut erit penes perfectionem in actu, & sic est sextum: vel in habitu. Si in habitu, aut secundum intellectum, aut secundum affectum. Si secundum intellectum, aut quantum ad substantiam perfectionis, aut quantum ad modum. Si quantum ad substantiam, aut quantum ad scita, & sic est primum: aut quantum ad modum cognoscendi, sic est secundum. Si quantum ad modum, aut secundum operationem ad inferius, sic est septimum: vel superius, sic est octauum. Si secundum af-

fectum, aut quantum ad naturam delectantis, sic tertium: aut quantum ad modum, vel prioritatis, sic est quartum: vel singularitatis, sic est quintum. Litera sic legatur. Ipsa dico est prima *quidem*, id est, certè *videns purè* sine continuo & tempore in Deo *multas contemplationes*, quantum ad numerum scitorum, & *beatas quantitates*, quantum ad statum videntis: & hoc est primum quantum ad scita, *que*, id est, & *illuminata* à Deo *fulgore simplici & immediati* per diuinum lumen sub quo videtur receptum in suo fulgore & simplicitate immediatè à Deo: & hoc est quantum ad medium sciendi. Et ipse dico *repleta diuino lumine*, non in quo sit necessaria separatio puri ab impuro, sed secundum ultimam assimilationem qua firmatur in Deo: & hoc est tertium secundum perfectionem affectus quantum ad naturam delectantis. Repleta dico *quidem*, id est, certè *multa fisione primò data* sibi à Deo, & hoc quantum ad modum prioritatis, *que*, id est, & *repleta sola unitate diuina refractionis*: quia non reficitur aliquo ab aliis quam à Deo accepto. Et unitate dico *domestica*: quia Deus eam ipsis sine medio offert sicut & sibi, aliis autem per medium, sicut domestici homines reficiuntur eodem quo ipse: & *unifica*, in quantum per ipsam reducuntur in vnum, & hoc est quantum ad modum singularitatis, *que*, id est, & *ipsa effecta digna multa communionem Dei*, quantum ad multa dona, quæ ab ipso participant plenè, & *cooperationem*, secundum quod in multis efficiuntur confortes potestatis eius etiam reductione inferiorum. Et hoc dico *similitudine*, id est, per assimilationem ad eam, scilicet Dei operationem, *bonarum habitudinum*, id est, secundum dona quibus collocantur in suo gradu perfectientia eos in fine, & hoc quantum ad communionem, & *actionum* quibus reducunt alios, quantum ad cooperationem, & hoc est sextum quantum ad perfectionem secundum actum intellectus & affectus, *que*, id est, & *ipsa cognoscens multa diuinorum*, id est, dediuinis: eò quod non plenè cognoscit ut Deus, nec omnia, *superpositè*, id est, eminentius inferioribus: & hoc est septimum quantum ad modum perfectionis intellectus respectu inferiorum: & *participatio*, id est, participans diuinæ scientiæ, quantum ad scita, & *cognitionis* quantum ad lumen sub quo videt, *secundum quod facti* est, id est, possibile sibi: & hoc est octauum quantum ad modum respectu superioris quem secundum proportionem suam ab eo recipit.

Propterea & laudes ipsius Theologia his qui in terra sunt, tradidit, in quibus mirabiliter manifestatur excellentissimæ ipsius illuminationis eminentia. Alij quidem eam sensibilibus dicendo tanquam vox aquarum reboant, Benedicta gloria Domini ex loco suo. Alij vero illam valdè laudabilem & piissimam reclamant Theologiam, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth: plena omnis terra gloria ipsius. Has autem excellentissimas cælestium animorum hymnologias, iam quidem in his quæ sunt de diuinis laudibus, quantum possibile, aperuimus, & dictum est de his in illis, quantum ad nos, sufficienter, ex quibus in recordationem sufficit dicere tantum secundum præsens tempus, quia Theologicam scientiam ipsa prima dispositio, quantum fas, illuminata est à diuina bonitate, per quam tanquam deiformem hierarchiam, & aliis seipsam deinde tradidit, illud per breuitatem dicendo subintroducens, ipsam piissimam & summè benedictam, & omninò benedictam diuinitatem fas est benedictam esse ex Deum recipientibus quantum possibile cognosci & laudari intellectibus. Ipsi enim sunt tanquam deiformes diuini loci, diuini (ut eloquia aiunt) quietis. Et quia monas est & unitas tres substantialiter & supercælestibus essentis vsque ad nouissima terræ extendens bonitatem suam in omnia quæ sunt, prouidentiam, tanquam omnis essentis superprincipale principium, & causa, & omnium superessentialiter immensurabili continentia circumligans.

Etus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth: plena omnis terra gloria ipsius. Has autem excellentissimas cælestium animorum hymnologias, iam quidem in his quæ sunt de diuinis laudibus, quantum possibile, aperuimus, & dictum est de his in illis, quantum ad nos, sufficienter, ex quibus in recordationem sufficit dicere tantum secundum præsens tempus, quia Theologicam scientiam ipsa prima dispositio, quantum fas, illuminata est à diuina bonitate, per quam tanquam deiformem hierarchiam, & aliis seipsam deinde tradidit, illud per breuitatem dicendo subintroducens, ipsam piissimam & summè benedictam, & omninò benedictam diuinitatem fas est benedictam esse ex Deum recipientibus quantum possibile cognosci & laudari intellectibus. Ipsi enim sunt tanquam deiformes diuini loci, diuini (ut eloquia aiunt) quietis. Et quia monas est & unitas tres substantialiter & supercælestibus essentis vsque ad nouissima terræ extendens bonitatem suam in omnia quæ sunt, prouidentiam, tanquam omnis essentis superprincipale principium, & causa, & omnium superessentialiter immensurabili continentia circumligans.

EXPOSITIO TEXTVS.

Propterea & laudes, &c.

Hic inducit auctoritates ad propositum. Et primò inducit. Secundo adaptat ibi, *Has autem excellentissimas, &c.* Litera sic legatur. Diximus, quod immediatè collocantur circa Deum, propterea & id est, etiam *Theologia*, id est, sacra Scriptura tradidit his qui in terra sunt, id est, hominibus, *laudes ipsius*, scilicet primæ hierarchiæ, quibus laudat Deum, *in quibus*, scilicet laudibus mirabiliter manifestatur, id est, excitando ad inquisitionem causæ eminentiæ excellentissimæ respectu inferiorum *illuminationis ipsius*, scilicet supremæ hierarchiæ, qua illuminatur à Deo. *Enim*, id est, quia, *quidem*, id est, certè *alijs*, scilicet Angeli re-

boant eam, scilicet diuinam laudem, tanquam vox aquarum multarum, propter manifestam cognitionem de Deo dicendo *sensibilibus*, id est, sensibilibus figuris sibi adaptatis, hoc scilicet, *Benedicta gloria Domini de loco suo*. Ezech. 3. Verò, id est, sed *alijs* Angeli primæ hierarchiæ reclamant, id est, alter ad alterum clamant, *illam Theologiam*, id est, sermonem laudis de Deo, *valdè laudabilem*, propter eminentiam, & *piissimam* per conuenientiam fidei, hanc scilicet, *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, plena est omnis terra gloria ipsius*. Itaque 6. *Has autem*. Hic adaptat dictas laudes ad propositum. Et circa hoc duo facit. Primò dicit, quod has laudes alibi exposuit, & inde hinc accipit quantum pertinet proposito. Secundo adaptat, ibi, *Quia theologiam, &c.* Litera sic legatur. Tales laudes clamant. *Autem*, id est, sed *iam quidem*, id est, certè *aperuimus*, per expositionem, *quantum possibile*, nobis fuit, *in his quæ sunt de diuinis laudibus*, in libro quem de hoc fecit, qui non est apud nos, *has excellentissimas hymnologias*, id est, sermones laudum, hymnus enim laus dicitur, *cælestium animorum*, id est, intellectuum, scilicet Angelorum, & *in illis*, scilicet tractatibus dictum est de his, scilicet laudibus sufficienter quantum ad nos, id est, ex parte nostra, licet non ex parte rei, *ex quibus* scilicet ibi determinatis, *sufficit tantum dicere* ad propositum *secundum præsens tempus* in recordationem prædictorum, hoc scilicet quia ipsa prima dispositio, id est, hierarchia, est illuminata à diuina bonitate immediatè scientiam theologiam, id est, de diuinis quantum fas, id est, possibile est sibi, per quam, scilicet primam dispositionem, tanquam per hierarchiam deiformem, id est, Deo propinquam diuina bonitas quidem, id est, certè tradidit seipsam, id est, eandem scientiam, & id est, etiam alijs, scilicet inferioribus, deinde, id est, post primos per ordinem. Prima dico dispositio *subintroducens*, id est, occultè introducens de Deo, *dicendo illud per breuitatem*, scilicet quod fas, id est, dignum est ipsam diuinitatem piissimam, quantum ad communionem bonorum supremum, & summè benedictam, quantum ad eminentiam bonitatis, & omninò benedictam, quantum ad vniuersalitatem bonitatis eius respectu omnium rerum. Hanc dico fas est benedictam esse *ex intellectibus Deum recipientibus*, scilicet primæ hierarchiæ, *quantum est possibile ab eis cognosci* diuinam bonitatem, & *laudari*: non enim ad plenum possunt. *Ipsi enim*, scilicet intellectus, *sunt diuini loci diuina quietis*, id est, in quibus Deus spiritaliter quiescit, & ipsi in Deo non continentur, sed contenti tanquam deiformes, id est, simillimi, *ut*, id est, sicut aiunt, id est, dicunt *eloquia*, id est, sacra Scriptura. Ezechiel. 43. cap. *Locus solij mei & locus vestigiorum pedum meorum*. Plal. Deus in loco sancto suo. Et in hoc exponit postquam laudem, & probauit, quod benedicitur ex eis gloria Domini tanquam ex loco suo: quia immediatè circa ipsam collocantur: & quia, fas est dicere, diuina bonitas est motus, id est, vna secundum essentiam, & quod est unitas tres substantialiter, id est, personaliter: quia Greci dicunt tres hypostases, sicut nos dicimus tres personas: & per hoc quod dicunt, sanctus ter, & semel Dominus, & quod est extendens bonitatem suam, prouidentiam

Intiam quam habet de rebus, id est, cognitionem cum cura, in omnia que sunt, a supercaelestibus essentis incipiendo usque ad nouissima terra, id est, v. que ad infima que generantur ex terra, per hoc quod dicit, pena est omnis terra. Ex-tendens dico tanquam principium efficiens omnis essentia. Creatura superprincipale, id est, super omnia principia dans eis esse & principiare, & tanquam causa finalis, que antonomastice dicitur causa, & tanquam circumligans res ad inuicem per sapientiam, vt est forma idealis eorum im-mensurabili continentia superessentialiter circumli-gans vnquamque rem quantum ad conti-nentem, non quantum ad contenta.

C A P V T VIII.

*De Dominationibus & Virtutibus
& Potestatibus, & de
media eorum hi-
erarchia.*

^{1.} **T**Ranseundum autem nunc no-
bis in mediam caelestium in-
tellectuum dispositionem, Domi-
nationes illas supermundanis ocu-
lis, quantum possibile exploranti-
bus, & vere potentia speculatiua
diuinarum Potestatum & Virtu-
tum Etenim vnaquæque super nos
essentialium cognominatio, Dei
imitatorias earum signat deifor-
mes proprietates. Igitur sanctarum
Dominationum manifestatiua no-
minationem æstimo declarare ab-
solutam quandam & omni pedestri
minoratione liberam anagogen,
nullaque tyrannicarum dissimili-
tudinum vilo modo causa vnuer-
saliter inclinatum; liberaliter seu-
ram Dominationem, omni minu-
tiæ seruituti superpositam, supe-
riorem subiectione omni, & remo-
tam ab vnuerfa dissimilitudine, &
dominationis incessanter appeten-
tem, & ad illius ipsius naturaliter
subsistentis virtutis similitudinem,
quantum possibile, & seipsam &
que post eam sunt, optime & spe-
ciosè conformantem, ad nullum
vanè videntium, sed ad proprie-

vniversale conuersam, & Domi-
nicæ semper deiformitatis in par-
ticipatione, secundum quod pos-
sibile est, ipsi factam.

D I V I S I O E T
expositio textus.

*Transeundum autem nunc nobis in
mediam, &c.*

IN hoc capitulo determinat de tribus mediis
ordinibus. Et diuiditur in partes duas. In
prima ponit proprietates eorum. In secunda de-
terminat hierarchiam eorum in communi, ibi,
Has habent deiformes, &c. Prima in duas. In pri-
ma continuat se ad præcedentia, prælibans de
quo agendum sit. In secunda exequitur propo-
situm, ibi, *Igitur sanctarum Dominationum, &c.*
Circa primum duo facit. Primum dicit de quo est
agendum. Secundo quomodo eorum accipienda
sunt propria, ibi, *Etenim vnaquæque.* Litera sic
legatur. Determinauimus de primis tribus or-
dinibus & hierarchia eorum. *Autem,* id est, sed
transeundum nunc est nobis in mediam dispositio-
nem, id est, hierarchiam caelestium intellectuum,
id est, Angelorum. Nobis dico *explorantibus,*
id est, inquirentibus, quantum possibile est nobis
oculis supermundanis; id est, præditis super-
mundano lumine: quia nihil proprio motu di-
cet, vt supra dictum est, *illas Dominationes,* sci-
licet caelestes *speculatiua diuinarum Potestatum
& Virtutum veri potentia,* id est, ordinem Pote-
statum & Virtutum, que sunt quasi specula in
quibus relucet diuina potestas & virtus. Et di-
cuntur vere potentia propter efficaciam eorum
in suis actionibus.

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod malè ordinet. Virtutes enim sunt ante Potestates: vnde & de eis
primo exequitur: vnde inconuenienter præpo-
suit eas Potestatibus.

1. Præterea, Sicut dicit Philosophus in 1.
caeli & mundi, virtus est vltimum potentia.
Cum igitur hierarchia sit eorum potentiale,
cuius partes ordinem habent secundum ordi-
nem potentia, videtur quod Virtutes præmit-
tere debuissent.

2. Præterea, Maius est occurrere legibus na-
tura, quod est Virtutum, quam coercere ma-
liriam, siue spiritualium, siue corporalium, quod
est Potestatum: ergo Virtutes sunt supra Pote-
states.

Solutio. Dicimus, quod simpliciter Virtutes
sunt supra Potestates secundum accessum ad
Dominationes, que sunt supremæ in hac hier-
archia, cum Potestates dicant iurisdictionem
sicut & Dominationes, Virtutes autem non:
ergo quodam modo Potestates sunt supra Vir-
tutes: & propter hoc etiam secundum confor-
mitatem Ecclesiasticæ hierarchiæ in qua poren-
tia ex iurisdictione principalior est, Gregorius
posuit Virtutes in vltima hierarchia, que iurisdictionem

is dicitur non dicunt. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

C *E* enim. Ponit modum quo propria eorum sunt accipienda, quia secundum quod manifestantur per nomina ipsorum, dicens: Explorantibus dico nobis, &c. & hoc poterimus facere. *Etenim*; id est, quia *unaqueque cognominatio est sententia*, quae sunt *super nos*, scilicet Angelorum, *significat proprietates earum deformes*, id est, Deo similes, *Dei imitatorias*, id est, per quas Deum imitantur habentes eas. *Igitur sanctarum*. Hic ponit propria eorum. Et primo Dominationum. Secundo Virtutum, ibi, *Ipsa vero sanctarum Virtutum*. Tertio Potestatum, ibi, *Ipsa vero sanctarum Potestatum*.

DUBIA.

D *C*IRCA primum sunt tria dubia. Primum quid sint Dominationes, & quis earum actus. Secundum, Vtrum mittantur ad nos. Tertium de proprietatibus earum.

Dubium 1. *C*IRCA primum sic proceditur. Dionysius ipse in libro de diuinis nominibus ponit talem distinctionem dominij: Dominium est non peiorum excessus tantum, sed bonorum & pulchrorum omnimoda possessio; & non cadere valens fortitudo; sed excedere inferiora ista quae sunt peiora eis, conuenit omnibus Angelis: ergo non est proprium vnus ordinis. Si dicatur, quod excessus peiorum dicitur superpositio inferiorum ordinum, tunc videtur conuenire solis illis de prima hierarchia, qui excedunt omnes alios, & non esse alicuius ordinum de secunda aut tertia hierarchia.

1. Praeterea, Sicut dicit idem Dionysius, soli thearchiae conuenit habere omnimodam possessionem bonorum & pulchrorum: ergo cum ab hoc dicatur dominium, non debet dici iste ordo Dominationum.

2. Praeterea, Superiores ordines magis possident pulchra & bona: ergo potius debent dici Dominationes.

3. Praeterea, Sola fortitudo diuina cadere non valet, cum omnis creaturae fortitudo defectui possibile sit subiacere, ex eo quod est ex nihilo: & ita etiam videtur, quod istis non conueniat ratio dominij quam Dionysius ponit.

4. Praeterea, Obicitur de ratione quam ponit Gregorius in homilia prius inducta. Ea, inquit, Angelorum agmina quae mita potentia praeminent, pro eo quod eis ad obediendum caetera subiecta sunt, Dominationes nominantur. Cum autem Archangelis subiciantur Angeli; videtur quod etiam ipsi dici debeant Dominationes, & similiter alij inferiores Dominationibus, cum nomina inferiorum conueniant superioribus, vt in 5. cap. dictum est.

5. Praeterea, Homines qui sunt similes Dominationibus, dicuntur dij. Sic enim dicit Gregorius: Sunt nonnulli qui sic in seipsis cunctis virtutibus omnibusque desiderijs dominantur, vt ipso iure munditiae dij inter homines vocentur. Vnde & ad Moysem dictum est: Ecce constitui

te Deum Pharaonis. Quo ergo isti nisi inter Dominationes currunt? Ergo videtur, quod etiam illi qui sunt in hoc ordine, dij dicendi sint potius quam Domini.

6. Praeterea, Obicitur de hoc quod Bernardus dicit, quod Dominationes dicuntur propter hoc quod sunt intrucentes Dominum sabaoth omnia cum tranquillitate iudicantem: sed intuitus magis pertinet ad Cherubin, iudicium magis ad Thronos: ergo inconuenienter ponit rationem eorum.

Solutio. Dicendum, quod Gregorius & Bernardus ponunt ea quae consequuntur Dominationes, propter hoc quod magis sunt nota. Dionysius autem ponit perfectam rationem dominij: quia ponit superpositionem subditorum, quae est excessus dominij per hoc quod dicit, excessus peiorum: & ponit duas causas superpositionis, scilicet firmitatem naturalem quae nec ab altero subiugari potest, sicut subiugari virtus hominis ab alio potentiori, & quae potest se in alto continere, ne se deprimentibus subdat, sicut depressa est virtus hominis & demonis per peccatum: & hoc tangit per hoc quod dicit, non cadere valens fortitudo. Alia causa superpositionis est abundantia eorum quae sunt per modum exteriorum bonorum, quae omnino habent ad nutum: & hoc tangit per hoc quod dicit pulchrorum & bonorum omnimoda possessio. Talis autem superpositio eminenter & plene soli Deo conuenit; qui omnia ad nutum habet sibi subiecta, & regit ea, operando circa vnumquodque, non tamen ita quod per operationem rebus immixtus deprimatur, sed semper in alto se continet. Similiter & Angeli istius ordinis per appetitum diuinam Dominationis conformant se sibi ex dono gratiae eius dato, non admittentes se per operationem subditis, sed semper se in altum efferentes, ad nutum disponunt & dirigunt sibi subditos in operibus circa subditos: & ideo Dominationes dicuntur.

Ad primum ergo dicendum, quod omnes Angeli excedunt ista inferiora dignitate & natura, tamen inferiores, vt Virtutes & Angeli, immixcent se per operationem eius, & quodam modo sic eis aequantur: & ideo non conuenit eis excessus dominij.

Ad secundum dicendum, quod primi ordines quamuis plenius habeant rationem dominij quam iste ordo, tamen cedunt sibi in hac denominatione, denominati a nobilitatibus donis dicentibus tantum conuersionem in Deum.

Ad tertium dicendum, quod soli Deo conuenit talis possessio per essentiam, istis tamen conuenit per participationem.

Ad quartum dicendum, sicut ad primum.

Ad quintum dicendum, quod licet per naturam fortitudo eorum cadere valeat, confirmantur tamen per gratiam vt cadere non valeant: & etiam naturam habent omnibus aliis robustiorem ad non cadendum.

Ad sextum dicendum, quod istis subijciuntur inferiores ad obediendum, ita quod ipsi non se immixcent inferioribus per operationem, sed regulant sibi subditos in operatione circa inferiora, & ad eorum nutum operantur: sic autem non obediunt Angeli Archangelis, cum ipsi

ipsi circa nos operentur, sed tanquam in officio constituti à diuinis & non diuinis.

Ad septimum dicendum, quod Deus dicit prouidentiam & curam circa subditos, quæ est in operando circa eos. Dicitur enim Deus per omnia curans: & ideo potius in Græco dicitur isti Domini quam dii.

Ad octauum dicendum, quod non dicuntur Domini contemplatione simpliciter, quia hoc est Cherubim, sed ad contemplationem beatitudinis, quæ quia non est per similitudinem rei: sed per rem ipsam, trahit in uidentem id quod uidetur secundum substantiam. Sic & nos uidendo trahimus in nos rei similitudinem: unde hoc est contemplantes Deum in quantum Dominus, sunt & ipsi Domini: nec etiam attribuitur eis iudicium ut in quibus Deus sedens iudicat, quia hoc est Thronorum, sed tanquam per quos iudicat subditos ut iurisdictionem ab ipso habentes.

E CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod Dominationes mittantur ad nos, per hoc quod dicitur Hebræorum 1. Nonne omnes sunt administratorij spiritus, &c. ergo uidetur, quod isti mittantur in ministerium nostrum.

2 Præterea, Omnis hierarchia est æquiformis in genere uno: sed Virtutes & Potestates (quæ sunt cum eis in eadem hierarchia) mittuntur ad nos: ergo uidetur, quod Dominationes mittantur ad nos.

3 Præterea, Liberalis seueritas quam ponit proprietatem huius ordinis, non est nisi in coercendo: unde dicitur: hoc autem fit ope ando circa nos: ergo uidetur, quod ipsi circa nos operantur.

4 Præterea, Filius & Spiritus sanctus dicuntur mitti ad nos: ergo multo magis non est indignum Dominationibus si mittantur ad nos.

5 Præterea, Seraphin (qui est super iot Dominationibus) legitur missus ad purgandum laia Prophetæ Itæ. Itæ. 6. Ergo & isti mittuntur.

6 Præterea, Tantum primi ordinis sunt de virtute assistente: quia prima hierarchia dicitur assistens circa Deum, ut supra dictum est: ergo isti cum omnibus inferioribus sunt de uirtute ministraria: ergo mittuntur in ministerium nostrum.

Solutio. Dicimus, quod illud quod inest aliqui per se, non relinquitur remanente, sicut album semper segregat quandiu manet in corpore: dominij autem per se semper est effectus, & alijs non mittitur per operationem suam circa subditos, sed habere alios sub se ad autum suum operantes ut non perturbetur quies sua: & ideo Angeli qui sunt in hoc ordine, nisi Dominationes esse desiderant, non possunt mitti, cum per missionem æquales nobis fierent quodam modo operando circa nos, cum ibi sint ubi operantur, secundum Damascen. & ita non se in alto continerent, quod est propriam dominij.

Ad primum ergo dicendum, quod dicantur omnes mitti in ministerium, non ut operentur omnes extra domum gloriæ hinc circa nos sicut Virtutes & Potestates, sed quia superiores in inferiores illuminant de operatione per eos hinc circa nos exercenda.

Ad secundum dicendum, quod mitti non conuenit Virtutibus & Potestatibus ratione hierarchiæ: quia sic non conueniret infimæ hierarchiæ, cum una diuidatur ex opposito contra aliam, sed conuenit eis ratione ordinis: & ideo neque oportet, quod conueniat Dominationibus.

Ad tertium dicendum, quod Dominus non habet respectum ad subditos, ut circa eorum operationem se immisceat, sed gubernans eos per ministerium sibi subditorum qui sunt tanquam officiales sui operantes quod eis decernunt. Et similiter dicendum ad quartum de coercionem subditorum.

Ad quintum dicendum, quod æquocè dicitur mitti Filius, uel Spiritus sanctus, & Angeli. Mitti enim Filium est cognosci quod ab alio, ut dicit Augustinus, in quantum datur donum quod representat processum eius ab alio. Non autem mittitur ubi prius non fuit, & ut distans à mittente, ut per operationem æquet se inferioribus, sicut Angeli mittuntur. Hoc enim esset error Nestorij, qui posuit Spiritum sanctum ministrum Patris & Filij, propter hoc quod legitur missus. Et propter hoc ratio non sequitur.

Ad sextum dicendum, quod sicut dicit Dionysius: Ille Angelus qui missus est ad Isaiam, non est dicitur Seraphin propter ordinem, sed secundum participationem doni Seraphin per illuminationem ab ipso procedentem: sic enim inferiores nominibus superiorum nominantur quorum dona ab ipsis participant, & secundum hoc omnes possunt dici mitti, in quantum inferiores qui mittuntur, participant dona superiorum. Et ideo potest alio modo solui primum quam supra dictum est.

Ad septimum dicendum, quod licet quidam dicant Dominationes esse de uirtute assistente, non tamen credimus esse verum, cum non dicant suo nomine conuersionem in Deum, sed in inferiora: unde sunt de ministraria uirtute, non tamen per operationem mixtam inferioribus circa quæ operatur, sed habens sub se omnes ministrantes, regulans eos in suis ministrariis, sicut architector est artifex non ita quod operetur circa materiam, sed ut dans manu artificibus regulas operandi.

CIRCA tertium sic proceditur. Absolutum & liberum idem dicunt: ergo uidetur esse negatio, cum ponat utrumque ad determinandam anagogen.

2 Præterea, Cum omnes Angeli sint substantiæ separata, sunt ex natura liberi ex subiectione quæ est per materiam, & sunt etiam absoluti à culpa & à pœna: ergo uidetur, quod non debeat poni proprietates huius ordinis ab hoc liberum esse.

3 Præterea, Pedestris ignominia est quæ facit pedibus conculcabilem: hoc autem appetere non est in aliquo Angelo: ergo non est proprium huius ordinis ab hoc liberum esse.

4 Item, Sicut dicit Philosophus in ethicis, res publica tribus modis regitur. Regno, ubi unus perficitur plena potestate: & hoc regnum corrumpitur per tyrannidem. Regitur etiam quandoque aristocratica, quando plures ad regnum eliguntur propter uirtutem ipsorum, sicut

sicut fuit olim in Romana republica: & hoc regnum corrumpitur democratica, quando rectoris dant se uictis. Tertium regnum est timocratica, quando plebei propter diuitias perficiuntur, quod est uilissimum genus regiminis. Cum autem in hoc ordine non sit hic uisus, sed plures regentes propter meritum uirtutis, uidetur regnum eorum potius esse aristocratica quam regnum: & ita non debuit remoueri ab eis quæ corrumpit regnum, scilicet democratia.

5 Præterea, Sicut uult Philosophus, Basilus & Boetius, Tyranni est condere leges ad nocumtum plebis, uilitatem uero sui: cuius contrarium est boni regis. Nullus autem Angelus condit leges ad nocumtum inferiorum. Ergo Tyrannis non debuit proprie remoueri ab hoc ordine.

6 Item, Liberalitas est uirtus media inter prodigalitatem & auaritiam, & non est conditio seueritatis: ergo inconuenienter dixit, seueritas liberaliter.

7 Præterea, Sicut dicit Tullius, Clementia quæ quandoque dissimulantur peccata subditorum, est ad decorem regni uel dominij: ergo semper tenet seueritatem in coercendo subditos secundum rigorem iustitiæ uidetur esse uirtutabilis conditio dominij: & ita non debet eam ponere.

8 Præterea, Liberari à minoratione pedestris, & superponi minutæ seruituti, & superiorem esse omni subiectione, & remotam ab omni dissimilitudine dominij, uidetur esse idem: ergo nugatio est ista quatuor repetere.

9 Præterea, Sicut dicit Commentator, Virtutum demonis fuit appetere diuinam dominationem: ergo uidetur, quod non sit proprietates istius ordinis.

10 Præterea, In Ecclesiastica hierarchia quæ exemplatur à cælesti, prohibetur appetitio dominij à domino. Luc. 22. ubi dicit: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super, &c. & etiam à beato Bernardo ad Eugenium Papam. Ergo uidetur, quod in Angelis non sit conditio laudabilis.

11 Item, Habere similitudinem diuinæ uirtutis pertinet ad ordinem uirtutum: ergo non debet poni proprium huius ordinis.

12 Item, Queritur penes quid sumantur ista proprietates?

Solutio. Dicendum ad primum, quod est quædam libertas naturæ & dignitatis angelicæ à materia & culpa & pœna, & hæc est in omnibus Angelis. Est etiam quædam libertas officij, per quam non immisceant operationem suam ad infimam, & hæc propria est eius ordinis, cum alij inferiores habeant quandam minorationem, eò quod operantur circa infimam: & ideo propter has duas libertates quæ sunt huius ordinis, posuit absolutam & liberam. Et per hoc patet solutio ad secundum & tertium.

Ad quartum dicendum, quod licet in isto ordine sint multi, non tamen ponuntur in regimine propter diuersas & proprias cuiuslibet uirtutes, sed secundum quod participant unum donum, scilicet dominium: & ideo potius conuenit eis regnum quam aristocratica, in qua secundum diuersas uirtutes diuersis officiis participant: ut quidam consules, quidam senatores.

Ad quintum dicendum, quod licet ab omnibus remoueat secundum actum, quia nullus tyrannidem exercet, tamen proprie remoueri debet secundum officium ab his quorum est dominari.

Ad sextum dicendum, quod uirtutum est in translatione nostra: unde alia translatio habet, decenter loco eius ubi nos habemus liberaliter. Videndum, quod non dicitur hic liberaliter à uirtute liberalitatis, sed à libertate qua quis sui causa dicitur: unde dicimus liberum esse correptorem, qui propter correctionem solum corrumpit, & non propter odium uel ostentationem potentia: & sic dicitur hic libera seueritas quæ propter se tantum est.

Ad septimum dicendum, quod sequi seueritatem in infirma familia in qua ex necessitate peccatum accidit, uirtuosum est, sed in firma familia, qualis cælestis est, persæctæ uoluntatis esset relinquere seueritatem.

Ad octauum dicendum, quod est subiectio ex conditione, in qua non incidit creatura spiritalis, nisi propria uoluntate, sicut est in demonibus: & hæc remouetur per hoc quod dicit, absque omni pedestri minoratione: quia talis minoratio ex peccato conculcabilem facit, & ideo pedestris dicitur. Quædam uero est ex materia, & hoc est propter materiam, sicut lapis fertur deorsum. Et quædam ex obligatione ad materiam, sicut phantasia quæ est colligata materiali organo. Et quædam per inclinationem ad materiam, sicut intellectus noster qui accipit à materia. Et hæc tria remouentur per illa tria quæ sequuntur, ut patet in expositione literæ.

Ad nonum dicendum, quod isti appetunt dominationem sicut debent, & quando debent quia secundum quod Deus eos uult habere: & ideo non est eis hoc uirtutum, cum sit perfectio naturæ eorum, quam appetere debito modo nunquam est uirtuosum. Demones autem non appetierunt ut debuerunt. Unde dicit Anselmus, quod nihil appetierunt quod non habuissent si semper steriles: sed quia non debito modo appetierunt, fuit eis peccatum.

Ad decimum dicendum, quod appetitus dominationis non prohibetur in Ecclesia nisi propter ambitionem annexam, quæ non est in Angelis.

Ad undecimum dicendum, quod uirtus non dicitur hic qua occurritur legibus naturæ, quæ est ordinis uirtutum, sed per quam quis continet se in alto dominij, quam Dionysius dicit in diffinitione fortitudinem cadere non ualentem.

Ad uirtutum dicendum, quod proprietates istæ sunt decem, & sumuntur penes rationem dominij, quæ ex nomine declaratur. Cum enim dominium per essentiam sit superpositio, aut accipietur penes superpositionem ipsam, aut penes causam superpositionis. Si penes superpositionem, aut secundum ea quibus superponitur, aut secundum actum superpositi. Si penes ea quibus superponitur, aut erunt inferiores ex conditione uoluntatis, & sic est prima: aut ex materia, & sic est quarta: aut ex obligatione materiam, & sic est quinta: aut ex inclinatione ad materiam, & sic est sexta. Sed

si secundum actum suppositi qui est regere subditos, aut secundum exclusionem dissolutionis, & sic est tertia: aut secundum exclusionem tyrannidis, & sic est secunda. Si secundum causam superpositionis, sumuntur quatuor vitæ secundum ordinem per oppositum quatuor deprimentibus.

EXPOSITIO TEXTVS.

G Litera sic legatur. Igitur ex quo vniuersali- que nominatio declarat eius proprietatem, *estimo*, id est, certè scio, vel hoc dicit propter insufficientiam scientis respectu sciti, *nominatio- nem manifestatam* *sanctarum Dominationum de- clarare anagogen*, id est, suum ductionem qua se supercessit aliis, *alio utam* quantum ad natu- ram, & *liberam* quantum ad operationem, *ab omni operatione pedestri*, id est, quæ facit con- culcabilem: & hæc minoratio est ex conditione voluntatis, & hæc est prima proprietas. *Que* id est, & declarat *eam* scilicet anagogen *uniuer- sally non esse inclinam* *ullo modo* *villam de* *numero* *disimilitudinem tyrannicam*, id est, ty- rannidum per quas dissimilis & Deo & suæ di- gnitati efficeretur, sicut omne peccatum facit dissimilem à Deo & à seipso, in quantum incli- natur in contrarium perfectionis suæ naturæ. *Et* declarat *dominationem severam*, id est, sequen- tem veritatem, vt omnem insolentiam coercet & dissolutionem, *liber aliter*, id est, decenter: *vel liber aliter*, quia sui causa: & hæc est tertia. *Dominationem dico superpositam* in inuicem *mutuas seruuti*, quæ est ex materia. Vnde Com- mentator dicit. Sensilia & corporalia seruuti conuenientia dicit: nam non permittunt ea quæ verè sunt intelligere: & hæc est quarta. *Domina- tionem etiam dico superiorem subiectione omni-* quæ est ex obligatione materiæ, sicut imagi- natio quæ subijcitur transmutationi materiæ, propter obligationem organi: & hæc est quinta. *Et dominationem dico remotam ab vniuersa dissi-* *milidie*, sicut est dissimilitudo in intellectu, qui cum sit immaterialis, accipit tamen sub continuo & tempore, quæ sunt conditiones materiæ: & hæc est sexta. *Et dominationem dico appetentem*, id est, appetituum dominatio- nis *ineffabilem*, id est, inflexibilem. Est etiam causa superpositionis contraria subiectioni ex conditione voluntatis: quia enim supercesseri se- cundum dominium diuinum appetunt, non se deprimunt per aliquod peccatum: & hæc est se- ptima. *Et dominationem dico optimè secundum perfectionem in fine*, & *speciose* per assimilatio- nem ad exemplar *conso quantem* *seipsam* & *que post eam sunt*, quibus scilicet præest, *quantum possibile est sibi ad similitudinem illius ipsius vir- tutis subsistentis naturaliter*, id est, per naturam ipsius, scilicet diuinæ, quæ non ab alio susti- netur: & in hoc quod eis se conformat, contra- riatur his quo vni esse & virtus est fixum in ma- teria, non subsistens per se: & hæc est octaua. *Et dominationem dico omnesam* per assimi- lationem *ad nullum videndum vni*, id est, non conformat se alicui diligenti vanitatem in do- minio. Dicitur enim hic vitio qua trahitur amans in amatum, & est vanitas dominij per quam non effertur aliquid in altum suæ perfectionis, qui est

finis dominij, immergens se per appetitum de- primentibus, sicut est peccatum. Vanum est secundum Philosophum ad finem quem non in- cludit. *Sed conuersam ad v*, id est, ens vni- uersale *proprie sibi*, id est, ad hoc quod est do- minij in quantum huiusmodi: & hæc est nona, per oppositum depressiuum ex inclinatione ad materiam qua aliquid conuertitur in id quod est extraneum ab eo secundum suam naturam, sci- licet spirituale ad materiales conditiones. *Et do- minationem dico factam in participatione*, id est, participem constitutam *deformitatis Dominica semper*, id est, similitatis diuinæ, qua semper se in alto dominij continent. *Et hoc dico secun- dum quod possibile est ipsi*, scilicet participantis: & hæc est decima, per oppositionem obligatio- nis materiæ qua aliquid non in se firmiter con- tinetur, sed materiæ colligatur.

Ipsam verò sanctarum virtutum ^{2.} ^{virtutes} ^{quid.} fortem quandam & incommutabi- lem virilitatem, in omnes secun- dum earum deformitatem opera- tionem, ad nullam susceptionem inditarum ei diuinarum illumina- tionum, imbecilliter infirmatam, potenter in imitationem Dei redu- ctam, non relinquentem suimet imbecillitate deformem motum, sed firmiter ferentem in super- essentialem & potentissimam vir- tutem, & ipsius imaginem virtuti similem, iuxta quod licet, factam, & ad ipsam quidem vt principalem virtutem potenter conuersam, ad secunda verò virtutem * dans & * Dande. deformiter prouenientem.

DIVISIO TEXTVS.

Ipsam verò sanctarum virtutum, &c.

Hic ponit proprietates virtutum. Et primò **A** ponit proprietates septem in accipiendo, secundum quas subdiuitur isetum hæc prima pars. Secundò ponit duas in communicando, ibi, *Ad secunda verò virtutem dans, &c.*

D. V. B. I. A.

Hic sunt quatuor dubia. Primò, **B** utrum sit aliquis specialis ordo Virtutum. Secundò propter quod dicantur Virtutes. Tertio propter quod dicatur in Euange. Virtutes celorum mouentur potius quam de aliis ordinibus. Quarto de differentia proprietatum quæ assignantur huic ordini à diuersis sanctis.

Circa primum sic proceditur. Videtur ^{Dubium 1.} enim, quod non sit aliquis specialis ordo Vir- tutum, cum ipse dicat ista vndecimo ca- pit.

pitæ, omnes cælestes essentias vocati Vir-
tutes.

2 Præterea, Omnis actio præexigit virtu-
tem à qua egrediatur: sed omnis hierarchia est
actio ut ex diffinitione supra posita patet: ergo
Virtus non est speciale ordinis, sed commune
nomen hierarchiæ.

3 Ad idem, Virtus consequitur essentiam:
sed virtus angelica consequitur essentiam ange-
licam in communi: ergo penes eam non debet
sumi ordo specialis.

4 Præterea, A virtute generaliter dicta, quæ
est virtus naturalis, non potest sumi ordo: nec
iterum à virtute specialiter dicta, quæ est vir-
tus moralis ponens in medio: quia tunc vel di-
ceretur prudentia, vel iustitia, vel aliqua alia,
quod non dicitur: ergo non videtur esse aliquis
ordo specialis Virtutum.

5 Præterea, Ordines sumuntur secundum
dona Spiritus sancti: virtus autem naturalis non
est huiusmodi: ergo penes eam non potest sumi
aliquis ordo. Nec iterum penes moralem, ut
probarum est: ergo non potest esse aliquis ordo
Virtutum.

Ad oppositum sunt auctoritates Dionysij,
Gregorij, Bernardi.

2 Præterea, Hoc etiam probatur per ratio-
nem sic: Ordo gradus quidam potestatis est:
sed virtus pertinet ad perfectionem potentie,
cum sit ultimum eius: ergo penes virtutem de-
bet sumi aliquis ordo.

Solutio. Dicimus, quod virtus communiter
dicta quæ est qualibet vis à qua egreditur ope-
ratio, non constituit aliquem ordinem, sed
secundum quod specialiter dicitur robur quod-
dam nature per perfectum donum gratie po-
nens in ultimo ministeriorum diuinorum perti-
net specialiter ad hunc ordinem: & ad hoc vlti-
mum inferiores non attingunt, superiores verò
denominati à nobilitatibus donis cedunt huic
ordini in hac denominatione: & idem secun-
dum hoc non conuenit omnibus nec consequi-
tur essentiam eorum in communi, nec præxi-
gitur ad quamlibet actionem, sed primo modo.
Et per hoc patet solutio ad tria prima.

Ad quartum dicendum, quod virtus non
dicitur hic à virtute naturali in communi, sed
secundum quod dicitur virtus ponens in tali
ultimo: nec tamen dicitur à virtute morali, licet
etiam illa ponat in ultimo in quantum est opti-
mum, quamuis ponat in medio secundum ma-
teriam.

Ad quintum dicendum, quod virtus non di-
citur à virtute naturali simpliciter, sed à dono
quod perficit eam, ponens eam in ultimo.

CIRCA secundum sic proceditur. Dionysius
in libro de diuin. nom. cap. 3. dicit diuinam vir-
tutem omnia supergredientem, quæ omnia con-
tinet & implet. Et videtur, quod secundum
hoc dicatur iste ordo virtutum, cum dictum sit
supra in diffinitione hierarchiæ, quod est dei-
forme, quantum possibile est, similans.

2 Sed cont. a. Virtus istius ordinis est sub
virtute superiorum ordinum: ergo non sup. r-
greditur omnia: & sic non conuenit ei ratio
illa.

3 Præterea, Virtus diuina continet & con-
firmat omnia per hoc quod est in quolibet per

D. Alber. M. g. in lib. de cælesti hierar.

essentiam, & per hoc quod dat gratiam: & hæc
duo non conueniunt Angelis istius ordinis, nec
etiam aliis: ergo videtur, quod non debent
dici virtutes secundum supra dictam rationem.

4 Item, Gregorius dicit, quod Virtutes di-
cuntur illa agmina per quæ miracula sæpius
fiunt. Sed contra. Vltimum Angeli est supra
vltimum hominis, cum dicatur Matth. 11. de
Ioanne Baptista: Qui minor est in regno celo-
rum, maior est eo. Sed facere miracula est vlti-
mum ad quod peruenit humana virtus: unde
& virtutes sunt de donis gratis datis hominibus,
ut dicitur 1. Cor. 12. ergo vltimum Angelorum
erit ultra hoc: non igitur propter hoc virtutes
dicentur, cum virtus dicat vltimum.

5 Præterea, Ab omnibus aliis donis gratis
datis quæ enumerat Apostolus. 1. Cor. 12. non
sumuntur ordines. Ergo nec penes hoc quod
est signa facere, debet sumi aliquis ordo.

6 Præterea, Angeli sunt supra naturam: sed
vltimum nature est miraculum: ergo non est
vltimum Angeli, sed aliquid supra hoc.

7 Præterea, Cum virtus dicatur ex hoc quod
ponit in vltimo, ut dicitur in primo cæli &
mundi, & idem cum iste ordo non ponatur in
vltimo simpliciter, quia hoc solius Dei est, di-
centur Virtutes ex hoc quod ponantur in vlti-
mo speciei: sed sic competit poni in vltimo
omni us ordinibus: ergo non debet iste ordo
specialiter dici Virtutes.

8 Præterea, Virtutes siue miracula non fiunt
in celo, sed hic circa homines in signum infi-
delibus, ut dicit Apostolus de locutione lin-
guarum: sed illuminare circa humana est infe-
rioris hierarchiæ: ergo si ab hoc dicerentur Vir-
tutes, non essent de media hierarchia, ut dicit
Dionysius hic.

9 Præterea, Dionysius hic non accipit ali-
quam proprietatem eorum ab hoc quod est si-
gna facere: ergo non est propria ratio eorum
quare Virtutes dicuntur.

Solutio. Dicimus, quod Dionysius ponit
perfectam rationem virtutis, ponens superex-
cessum quo ponitur res in vltimo vel simplici-
ter vel secundum genus aliquod, aut speciem:
& iterum officium quod habet in inferiora par-
ticipans eis secundum similitudinem: unde conce-
dimus primum, quod secundum illam rationem
dicatur ordo iste Virtutes.

Ad secundum dicendum, quod supergredi
omnia simpliciter, non est virtutis in quantum
virtus, sed in quantum est virtus diuina, quæ
ponit in vltimo simpliciter: sed Virtutem in-
quantum est virtus, est superexcedere omnia
quæ participant vnum actum, secundum quod
ponit in vltimo illius ut in vltimo diuini mini-
sterij.

Ad tertium dicendum, quod licet non con-
firmant effectiue ut immittentes gratiam, con-
firmant tamen per modum persuasionis, illumi-
nationes immittendo, sic confortans confir-
mans dicitur.

Ad quartum dicitur, quod facere signa non
est vltimum hominis, ut efficiat actione pro-
cedente à corpore vel anima, sicut est Angeli,
sed per modum intercessionis.

Ad quintum dicendum, quod omnes illumi-
nationes humanæ reducuntur ad angelicas, &
omnia

omnia dona illa reducuntur ad dona ordinum, sicut propheta ad Cherubin, & sic de aliis, licet non ab omnibus denominentur ordines, cum sint in eis nobiliora à quibus denominentur.

Ad sextum dicendum, quod miraculum non est ultimum potentie actus nature, cum non possit efficere, sed est ultimum potentie passivæ, & circa quod fit, & è contrario modo se habet ultimum in activo & passivo, quoniam in activo ab ultimo inferuntur omnia alia, sicut qui potest ferre centum, potest ferre quinquaginta & sexaginta, & non convertitur: sed in passivo ultimum inferitur ab aliis, ut qui potest vinci à decem, potest vinci à quinquaginta, & à centum, & non è conuersio: & idè non eodem modo est ultimum Angeli & nature.

Ad septimum dicendum, quod non dicuntur Virtutes, eo quod ponant in ultimo simpliciter: sed quia ponunt in ultimo omnium ministrantium, & non solum in ultimo vnius speciei: & sic non est commune omnibus ordinibus.

Ad octauum dicendum, quod inferioris hierarchie est illuminare circa officia humana ostendendo quid boni agendum sit: vel alicui singulariter, quantum ad Angelos, vel in quantum præfatur communitati, quantum ad principes: vel dirigendo in vtroque, quantum ad Archangelos: Virtutes autem non illuminant de humanis officiis, cum non operentur signa, ut alij ea effectiue faciant: sed circa res humanas operentur.

Ad nonum dicendum, quod Gregorius posuit virtutis rationem materialiter, quantum ad id quod est ultimum in ministeriis diuinis manifestam nobis, quod est signa facere: sed quia aliqua in officiis diuinis sunt maioris virtutis quam signa facere, licet non appareant nobis, Dionysius posuit propria eorum formaliter, secundum quod ponuntur in ultimo: quicquid sit illud.

D ^{Dubium 3} CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quod non debeat dici specialiter de Virtutibus, quod commouebuntur in die iudicij: tunc enim cessabit omnis prælatio, ut dicit Glossa 1. Corinth. 13. sed omnes ordines sunt in aliqua prælatio: ergo omnes commouebuntur.

2 Præterea, Commutatis hominibus, maxime deberent commutari illi qui præponuntur hominibus ad curam: tales autem sunt Angeli: ergo de illis potius deberet dici.

3 Præterea, Hic in litera ponitur eorum proprietates incommutabilitas: ergo non videtur verum, quod commouebantur.

Solutio. Dicimus, quod quia Virtutibus competit signa facere: in die autem iudicij magna & frequentia signa fient, sicut in renouatione mundi in statum incorruptionis, & resurrectione mortuorum, & reparatione corporis in dispositionem gloriæ, idè dicuntur tunc specialiter commoueri: quia tunc potissime discurrunt ad exercendas operationes pertinentes ad suum officium. Hic autem dicuntur incommutabiles à virtute resistente, quæ desinat eos ab alto suæ potentie: sed quod prælatio cessabit in omnibus ordinibus, hoc est sine motu eorum. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

CIRCA quartum queritur de differentia proprietatum quæ assignantur huic ordini à diuersis sanctis. Gregorius enim dicit, quod eorum proprium est signa facere. Bernardus verò addit super hoc, quod proprium eorum est rationes diuinas contemplari Dionysius verò ponit qualdam alias ab istis.

2 Item queritur de numero proprietatum quæ hic ponuntur à Dionysio, penes quid sumantur?

Solutio. Dicendum, quod Dionysius assignat propria Virtutum secundum propriam rationem virtutis ultimum potentie, quicquid sit illud in ministeriis diuinis. Gregorius verò & Bernardus secundum hoc quod est signa facere, quod est ultimum apparens nobis: sed cum omnium causales rationes sint in Deo, qualdam indidit in tota conuersione nature, secundum quas alterum ab altero producitur actione nature, quæ dicuntur rationes seminales: qualdam verò apud se retinuit, quibus operatur prout vult, supra naturam faciendo miracula. Et idè Bernardus, duo posuit propria istius ordinis, vnum in considerando has rationes, quibus diriguntur quid & quomodo sit agendum: alterum quantum ad executionem eius quod vident agendum per eas. Gregorius verò posuit vnum quoad executionem tantum, in quo terminatur tota eorum operatio.

Ad secundum dicendum, quod proprietates istæ sunt septem in accipiendo, & duæ in communicando. Si enim sunt in accipiendo, hoc erit secundum quod ponuntur in ultimo: quia hoc declarat eorum nomen. Ultimum autem vel est in agendo, vel in reducendo: quia his duobus modis perficitur hierarchia. Si in agendo, aut quantum ad substantiam actionis, aut quantum ad modum. Si quantum ad actionem ipsam, aut quantum ad multitudinem actuum, sic est prima: vel quantum ad magnitudinem obiecti, sic est secunda: vel quantum ad difficultatem actus, sic est quarta. Quantum verò ad modum tertia. Si in reducendo, aut secundum viam reductionis, & sic est quinta: vel secundum terminum, & hoc aut est intra, & sic est sexta: vel extra, & sic est septima. Si in communicando aut in quantum agit in alterum, & sic est prima: aut in quantum agendo reducitur, & sic est secunda.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Tales proprietates æstimo declarare nominationem Dominationum. Verò, id est, scilicet ipsam denominationem sanctarum Virtutum æstimo declarare quandam virilitatem, id est, robur ex dono gratiæ, fortem, in quantum non deicitur per resistens à suo ultimo, & incommutabilem, in quantum non mutat in illo. Virilitatem dico in omnes operationes, non vnam tantum qua passeret, secundum deformitatem eorum, id est, secundum donum earum in quo Deo conformantur, & hæc est prima quantum ad ultimum in agendo secundum virilitatem operationum. Virilitatem dico non infirmam imbecilliter, id est, ad modum imbecillis ad vllam suspensionem quantumcumque virtuosam vel difficilem diuinarum illuminationum inditarum, id est, iustus

D V B I A.

Ipsam verò sanctarum Potestatum, &c.

Hic ponit tertio proprietates Potestatum. A Hic sunt quinque dubia. Primum, quid sint Potestates, & de actu ipsarum. Secundò de ordine earum ad Virtutes. Tertio in qua hierarchia esse debeant. Quarto de proprietatibus ipsarum. Quintò de numero ordinum mediorum hierarchie.

CIRCA primum sic proceditur. Gregorius ponens actum earum, sic dicit: Potestates vocantur hi Angeli, qui hoc potentius ceteris in suo ordine perceperunt, ut eorum ditioni virtutes aduerse subiectæ sint, quorum potestate resistentur, ne corda hominum tantum tentare præualeant, quantum volunt. Et idem dicit Bernardus. Sed si Angeli non peccassent, non haberent hunc actum. Ergo videtur, quod peccatum Angeli fuit causa istius ordinis.

2 Præterea, Per hoc quod dicit potentius ceteris in suo ordine, videtur quod communicat tantum aliquibus istius ordinis: deberet autem assignare rationem & actum communem omnibus qui sunt in ordine vno: ergo incompetenter loquitur.

3 Præterea, destructio non est finis alicuius per se, cum in quantum huiusmodi non habeat rationem boni quæ in termino consequitur finem: sed coercere aduersas potestates est quædam destructio: ergo non est actus & finis istius ordinis.

4 Præterea, Potestas determinatur secundum subditos: mali autem Angeli non sunt subditi bonis: ergo per actum quem habent in eos, non debet determinari eorum potestas.

5 Præterea, Nihil mouetur propter vilius se, ut dicunt Philosophi: ergo similiter nihil agit propter vilius se vel operatur: sed coercere demones est vilius quam dignitas angelica: ergo propter hoc operandum non dicitur eorum potestas.

6 Præterea, Potentia diuina quantum ad ea quæ pertinent ad gubernationem, communicatur Angelis, sicut dicit Dionysius in libro de diuinis nominibus, cap. 10. diuina omnipotentia dicitur ex hoc quod ipsa est omnia continens & circumiens & collocans & fundans & constringens: ergo & potentia Angeli dicitur ex hoc quod aliqua firmat, licet non omnia, & non coercionem eorum.

7 Præterea, Dionysius hic nullam eorum proprietatem ponit secundum hoc quod est coercere demones: ergo non videtur esse actus eorum.

8 Præterea, Apostolus ad Roman. 13. quatuor dicit de potestate, scilicet quod est à Deo sicut ab efficiente exemplari causa, & quod est ordinata, & quod est ad vindictam malefactorum, & quod est ad laudem bonorum. Ipse autem non facit mentionem nisi de tertio quod minus videtur esse de intentione potestatis. Ergo inconuenienter assignat Gregorius rationem & actum potestatis.

I 2 Solutio.

ipius missarum sibi à Deo, & sic est in ultimo, quantum ad magnitudinem obiecti, & est secunda. Virilitatem iterum dico redactam in imitationem Dei, operando diuina opera, potenter, ut Deus operatur sine tempore & resistentia, & sic est ultimum quoad modum agendi, & sic est tertia. Virilitatem iterum dico non relinquentem aliquem motum, id est, actum deformem, id est, in quo reluceat virtus diuina imbecillitate sumet tanquam non possit illum exercere, & sic est in ultimo quantum ad actus difficultatem, & sic est quarta. Sed virilitatem dico firmiter ferentem se & inuicem actum in virtutem superessentialem in se, & potentiam in effectum potenter faciendo, scilicet diuina, scilicet per reductionem in ipsum, & sic est ultimum in via reductionis. Et virilitatem dico saltam imaginem ipsius, scilicet diuine virtutis, prout est exemplata ab ipso, similem virtuti, scilicet diuine in robore agendi, iuxta quod licet, id est, secundum proportionem suam, & hæc est sexta, penes ultimum reductionis intra, in quantum sit imago diuine virtutis. Et virilitatem dico conuersam quidem, id est, certè ad ipsam virtutem, scilicet diuinam ut principalem, id est, à qua fluit omnis virtus ut à principio: & hoc potenter, id est, secundum proprietatem sui ordinis, quæ est in ultimo potentie, & hæc est septima, quantum ad terminum extra ad quem conuertitur. Verò, id est, sed declarat ad secundam, id est, secundum communicationem ad inferiora quod est dans virtutem eis participando donum proprium, & hæc est prima in communicando, quantum ad actionem ipsam & virtutem proueniens in secunda deformiter, id est, assimilando Deo: ad hoc enim agit: & sic est secunda.

Ipsam autem sanctarum Potestatum æquipotentem diuinarum Dominationum & Virtutum benè ornatam & inconfusam circa diuinas suscepciones ordinationem, & ordinarum supermundanæ & intellectualis potestatis, non tyrannicè in ea quæ inferiora sunt potestatis virtutibus præcipitata, sed potenter in diuina post bene ordinatas reductæ, & post eam deformiter reducens, & ad potentiam causalem potentiam, quantum facta est, assimilata, & eam ut possibile Angelis reuelantis in benè ordinatis per ipsam ordinibus potestatiua virtute.

* * *

D. Alber. Mag. in lib. de cælesti hierar.

Solutio. Dicimus, quod actus proprius potestatis est gubernare subditos in tranquillitate continere eos in iure diuino, sicut etiam in omnibus potestas constituitur ad hoc ut contineat rempublicam quiete in vno iure secundum statuta ciuitatis: sed quia hoc non potest fieri nisi resistatur perturbantibus potestatem reipublicam, qua quilibet gaudet iure suo, ideo per consequens actus potestatis est coercere nequitiam aduersarum virtutum sine demonum sine malignorum hominum. Et hoc patet per Bernardum super Cantica. sermone. 19. Illi, inquit, spiritus qui potestates nominantur, dum crucifixi nostri diuinam omnipotentiam utique attingentem intruere ac magnificare delectantur, exultare hominum damnationumque contrarias potestates pro his que hereditatem capiunt talibus, accipiunt potestatem, id est, pro conseruanda eorum quiete in iure diuino. Vnde etiam Esther 6. propter pacem populo reddendam Assuerus se dicit Iudæorum necem imperare, ut nefarius, inquit, homines vno die ad inferos descendentes reddant imperio nostro pacem quam turbauerant. Sic gubernare in pace populum est intentum à potestate, coercere vero malos propter illud. Gregorius tamen ponit hunc esse actum potestatis: quia magis manifestus sit nobis. Vnde si apud nos mali non essent quos coerceri oporteret, non præponerentur populo potestates humanæ, licet oporteret diuinam potestatem que est communicata Angelis, quod in tranquillitate custodiretur.

Ad primum ergo dicendum, quod coercere malignos non est per se actus huius ordinis: & etiam si esset, adhuc malis non existentibus, haberent tunc actum secundum habitum quod possent coercere malos si iniurgerent, licet non actu exercerent, sicut etiam non oportet latrones esse actu quando datur iudici officium eos condemnandi.

Ad secundum dicendum, quod hoc quod dicit in suo ordine, est exponendum secundum proprium donum sui ordinis, & sic ratio non sequitur.

Ad tertium dicendum, quod licet destructio non sit finis agentis per se terminans intentionem eius, est tamen terminus actionis qui conuenit ad id quod intendit.

Ad quartum dicendum, quod mali Angeli non videntur bonis, ut stantes in ordine iuris sui ipsi, sed sicut cadentes in ius per penam, sicut latro subditur iudici per penam, qui non fuit subditus sibi in rectitudine iuris.

Ad quintum dicendum, quod licet nihil moueatur propter vilius se ut propter terminum intentionis, terminus tamen actionem conueniens potest esse vilius, in quo nobilior intentionem acquiritur, sicut cælum per generationem inferiorum ad quam terminatur motus eius ut ad effectum qui est vilius ipso, conuenit similitudinem quandam primi in casualitate rerum quod est nobilior ipso. Similiter continentia subditorum in iure diuino est nobilior ipsi Angelis, licet coercere demones sit minus nobile.

Sextum concedimus.

Ad septimum dicendum, quod Dionysius ponit proprietates que sequuntur eos quantum ad actum principalem: & ideo de hoc non

fecit mentionem.

Ad octauum dicendum, quod Apostolus perfecte dicit quicquid est potestatis: tangit enim ipsum donum potestatis per hoc quod est à Deo ut exemplatam ab eius potestate. Tangit etiam curam eius que consistit in ordinatione iuris sibi præfixi à Deo, per hoc quod dicit eam ordinatam. Tangit etiam finem ipsius vel actum & secundum terminum operis, qui est vindicta malefactorum, & secundum terminum intentionis, qui est laus bonorum. Gregorius tamen tangit solum actum nobis magis manifestum, ut quilibet cognoscere possit ad quem ordinem ex merito vitæ pertineat.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod Potestates sint supra Virtutes: potentia enim stans ut perfecta per iurisdictionem, que est potentia potestatis, est supra potentiam simpliciter: virtus autem est vltimum potentie simpliciter: ergo est sub potestate.

Præterea, In Ecclesiastica hierarchia (que est exemplata à cælesti) habentes gratiam virtutum, subiunt prælati qui sunt in potestate constituti, nec aboluuntur ab eorum obedientia: ergo & similiter debet esse in cælesti.

Ad idem, Quanto aliquid summo vicinius est, tanto superius est: sed Potestates sunt propinquiores Dominationibus, que dicunt summam potentiam in hac hierarchia, propter iurisdictionem vtriusque communem, quam Virtutes non dicunt. Vnde & vna communis proprietatis ponitur Dominationum & Potestatum, non tyrannizare in subditos. Ergo Potestates sunt supra Virtutes.

Præterea, In civilibus potestates immediatum actum habent post dominos exequentes gubernationem in subditos, secundum quod eis à dominis dispensatur, & sunt etiam super illos qui sunt virtuosus in peragendis quibusdamque difficultatibus ad dominum pertinentibus: ergo cum rectitudo ciuitatis sit exemplata à cælesti, videtur esse, quod in Angelis Potestates sint supra Virtutes.

Præterea, In ordine etiam nature potentie que ponunt in vltimo propter suum robur, ponuntur in membris extremis, sicut manus, vel ungulis, vel alis, secundum quod vnicuique animali competit: potentia autem (que est per modum potestatis regentis alias) ponitur in superiori parte, scilicet in capite, ut imaginatio, & ratio: ergo & in ordinatione Angelorum, Virtutes debent esse sub Potestatibus.

Solutio. Dicimus, quod optime ordinantur Virtutes supra Potestates in Angelis: secundum enim quod magis potentiam habent naturalem, secundum hoc potiora dona gratiarum suscipiunt, quibus supra alios constituuntur, & possunt quicquid inferiores, & adhuc amplius: & ideo quia virtus dicit vltimum potentie nature alis, consequitur ut plus recipiant etiam de donis in dignitate potioribus quam Potestates, que potentiam naturalem non in vltimum dicunt, licet ordinatam iurisdictionem, que etiam in virtutibus potior est: vnde & potentia virtutum est supra potentiam nature, occurrens sine resistencia legibus eius: Potestatem autem potentia est per modum iurisdictionis civilis, que longe deficit à virtute nature.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod licet Virtutes non dicant iurisdictionem in nomine, tamen propter vltimum potentie naturalis (quod dicunt in nomine) datur intelligi, quod iurisdictionem habeant & alia etiam potiora.

Ad secundum dicendum, quod ex infirmitate in ciuitate & in Ecclesia vel peccati vel poenæ contingit eos qui sunt maximi in virtute, in vltimo gradu constitui, dum vel ignorantia vel aliqua voluntatis perversitas intercidit: deberet enim esse è conuerso: & secundum hoc exemplatur à cælesti, quod debet esse, non secundum id quod est.

Ad tertium dicendum, quod Potestates magis conueniunt cum domino quantum ad relationem superpositionis solum, quam dicunt: in nomine virtutis autem magis conueniunt quantum ad causam superpositionis, que est non cadere valens fortitudo: & ad causam semper sequitur effectus in Angelis: quia nullus eis admiscetur defectus ignorantie vel peccati.

Ad quartum dicendum, sicut ad secundum.

Ad quintum dicendum, quod Virtutes que ponuntur in extremis membris, ponuntur in vltimo quantum ad inuamentum corporis: sed Virtutes que ponuntur in capite, ponuntur in vltimo quantum ad dignitatem nature, siue imaginatio in brutis, siue ratio in homine, quamuis non sit virtus corporalis vltius secundum Philo'sophum, nisi per accidens, scilicet propter virtutes à quibus immediate accipit.

CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quod Virtutes & Potestates sint de infima hierarchia. Dicitur enim à Magistris, quod prima hierarchia sumitur penes conuersionem in Deum, media penes conuersionem in Angelum, vltima penes conuersionem in hominem: sed Virtutes in operando conuertuntur ad homines, vel reuolendo malitiam demonum ab eis, vel operando signa circa eos: ergo sunt de infima hierarchia.

Ad idem, Infima hierarchie est transfundere illuminationes in homines, cum non habeant aliam angelicam hierarchiam sub se: sed Virtutes & Potestates transfundunt potestates in homines, cum non dicant aliquem actum qui exercetur in cælis, ubi nec coerceretur malitia, nec sunt miracula: ergo sunt de vltima hierarchia.

Præterea, In civilibus & in Ecclesiastica hierarchia principes ut prælati & doctores sunt supra potestates, cum etiam eos sub se habeant per quos subditos continent, suam operationem circa eos non immiscetes: ergo & ita debet esse in cælesti: sed principes sunt in vltima hierarchia: ergo & potestates debent esse in ipsa.

Solutio. Dicendum, quod Virtutes & Potestates sunt de media hierarchia. Si enim quæritur, secundum quid ordinetur in diuersis hierarchiis: Dicendum est, quod secundum analogiam diuersarum recipientium & secundum ordinem receptorum. Secundum analogiam quidem recipientium: quia quorundam intellectus est proportionatus ad inspicendum diuinum lumen in suo fulgore, & sic ponuntur in prima hierarchia: quorundam vero intellectus est capax eiusdem luminis secundum quod propinquar tenebrositati, que est ex continuo & tempore, & secundum hoc ponuntur in vltima hierarchia: sed quia de vno extremo venit in alterum per medium, quidam medio modo recipere sunt proportionati diuinum lumen, & secundum hoc ponuntur in media. Secundum vero ordinem receptorum diuersificantur hierarchie: quia aut recipitur similitudo in donis quibus conuertuntur in Deum, & secundum hoc ordinantur in prima hierarchia: aut consortio potestatis, & sic ponuntur in media: aut recipiunt ut in alios transfundant, imitantes Dei liberalitatem, & in hoc perficitur tertia: primum enim est causa secundi, secundum causa tertii. Cum igitur Virtutes & Potestates dicant perfectionem potestatis, cum dicant etiam potentiam limitatam, oportet eos ordinari in media hierarchia.

Ad primum ergo dicendum, quod conuerti in Angelum, vel in hominem, vel in Deum, non distinguit hierarchiam, licet consequatur hierarchias iam distinctas: conuerti enim in Angelum inuenitur etiam in vltima, sed secundum perfectionem in consortio potestatis vel assimilationis donorum, vel imitatione liberalitatis in effundendo possunt conuenienter distinguui hierarchie, cum perfectio superioris non sit inferioris, sed è conuerso, licet simpliciter omnes sint consortes potestatis.

Ad secundum dicendum, quod infima hierarchie est transfundere illuminationes in homines, quantum ad officia & actus eorum: sed de talibus virtutes & potestates non per se illuminant, sed de aliis que sunt supra operationes humanas: & licet in cælis non operentur signa, nec coercerent malitiam, habent tamen proprios actus ad quos ista consequuntur, scilicet attingere vltimum in ministeriis diuinis, & in tranquillitate continere.

Ad tertium dicendum, quod in humanis omnes potestates limitate sunt: ideo sunt in eadem ordinatione cum principibus, quorum est limitata potentia, ut etiam sub ipsis: sed Principes in Angelis habent limitatam potentiam vel iurisdictionem circa vnam gentem & regnum, potestates vero non: & ideo cum hoc sit perfectio potestatis, ponuntur in media hierarchia.

CIRCA quartum queritur de numero proprietatum quas ponit, & penes quid sumantur. Et dicendum, quod sunt septem: quoniam aut sumantur in accipiendo, aut in communicando. Si in accipiendo, aut quantum ad modum, & sic est prima: aut quantum ad substantiam recepti, & sic est secunda. Si in communicando, aut quantum ad modum, aut quantum ad finem perficientem. Si quantum ad modum, aut est modus communicantis, & sic est tertia: aut modus communicati, & sic est quarta: aut modus eorum quibus communicatur, & sic est septima. Si quantum ad finem, aut in genere, & sic est quarta: aut in specie, & sic est sexta.

CIRCA quintum sic proceditur. Videtur enim, quod sint plures quam tres ordines media hierarchie. Dionysius enim in lib. de diuinis nominibus dicitur.

1 3 nominibus.

cap. 12. ponit tria quæ secundum ordinem participatur ad potestatem pertinentia, scilicet dominium, regnum, & sanctitas, à quibus videntur debere sumi tres ordines. Cum igitur duo alij hic ponantur, erunt quinque ordines hierarchie huius.

Præterea, In humanis, vel in civilibus, vel Ecclesia sunt multi gradus medij inter dominos & eos qui potestates exercent regendo familiam, sicut duces, comites, archiepiscopi, pinnates: ergo videtur, quod etiam plures debeant esse ordines inter Dominationes & Potestates, & non solum Virtutes: & sic sunt plures quam tres.

Solutio. Dicimus, quod non debent esse nisi tres ordines huius hierarchie: iuratur enim hæc hierarchia secundum perfectionem potestatis in continentia subditorum: contineri enim non possunt nisi reducuntur in unum ordinans omnia, ne fiat diuisio, & ut sint exequentes ordinationem illius. Sed exequi potest dupliciter, aut ponendo in ultimo, quantum ad actum appliciter ex parte obiecti: aut secundum ordinationem iuris. Dominationes igitur sunt per modum ordinantis alios, Virtutes verò ordinationem exequuntur secundum ultimum actum ex parte obiecti, quod est arduissimum. Potestates vero sunt ultra ex ordinatione iuris.

Ad primum ergo dicendum, quod regnum est potestas vnica: & ideo non est communicabilis multis nisi per modum dominij. Vnde non facit ordinem separatum: sanctitas verò non constituit in aliquo gradu dignitatis super alios, & hoc est proprium hierarchie.

Ad secundum dicendum, quod omnes illæ dignitates vel se habent per modum principum, & sic sunt inferiores potestatibus, vel reducuntur in principatus vel virtutes.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Prædictas proprietates dicitur nomen virtutum. *Autem*, id est, sed ipsam nominationem *sanctarum potestatum* æstimo de clare *ordinem*, id est, gradum quendam dignitatis *equipotentem diuinitati* *omni* *in* *virtutum*, non simpliciter, sed in hierarchico vnica: quia omnia dicunt perfectionem potentie. Ordinationem dico *bene ordinata*, quantum ad pulchritudinem doni, & *inmensam*, quantum ad ordinem iuris quo regulatur: & hoc *ca diuinas suspensiones*, quantum ad causam à qua recipiunt, & sic ponitur duplex modus, vnde est prima, æstimo declarata *ordinem potestatis supermundana*, in quantum non incertur aliqua infirmitas culpæ vel pœnæ, sicut mundanis potentibus, & *intellectu*, ad differentiam sensibilis, ut quæ gladio vindictam exercet: & sic tangitur substantia recepti, quæ est potestas: vnde est secunda. Potestatis dico *non præcipitata*, quia si sine fano *in* *est* *in* *est*, sed tranquille *in ea que inferiora sunt*, super quæ scilicet est potestas, & hoc *potestatis virtutibus*, id est, per virtutem potestatis quam accipit, & sic est tertia, quantum ad modum communicationis, quia tranquille. Sed potestatis dico *reducta in diuina potestates*, id est, per modum proprium sui ordi-

nis *post superiores ordines, bene ordinatis*, quia non æqualiter eis conuenit, & sic tangitur perfecti in genere, scilicet diuina potentia in qua perficitur reductio cuiuslibet ordinis per propria libi, & sic est quarta. Et potestatis dico *reducens* quæ sunt *post ea deformiter*, id est, secundum deformia dona: & hic est modus ex parte communicatorum, & est quinta. Et potestatis dico *assimilata ad potentiam diuinam, potentiam & causalem*, id est, quæ est faciens omnium potentiam, & causa eius, & sic exemplat, & sicut finis, & hoc est proprium perfecti istius ordinis, & est sexta. Et potestatis dico *reuelans eam*, sed causalem, potentiam assimilando ad ipsam, sicut pater reuelatur in filio, *in ordinibus*, supple, inferioribus *bene ordinatis per ipsam*, scilicet potestatem causalem acceptam quantum ad pulchritudinem dono um, & hoc *potestatis virtute quasi cuiusdam iurisdictionis*, & hoc *repossibile est Angelis*, scilicet inferioribus, & hic est modus ex parte eorum quibus communicatur, & est septima proprietates.

His habens deformes proprietates media cælestium animorum dispositio, purgatur quidem, & illuminatur, & perficitur, quemadmodum dictum est, à diuinis illuminationibus inditis sibi secundò per primam hierarchicam dispositionem, & per mediam illam secundam manifestatione delatis.

DIVISIO ET expositio textus.

Has habens deformes proprietates, &c.

Positis proprietatibus trium ordinum, determinat de hierarchia eorum. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit qualiter participant actus hierarchicos, quia mediante prima hierarchia. In secunda probat per auctoritatem sacre Scripture, *ibi, Inuenies autem, &c.* Prima in tres. In prima manifestat qualiter participant actus hierarchicos. In secunda ostendit hoc concordare traditioni sapientum, *ibi, Hoc enim est omnino, &c.* Circa primum duo facit. Primum dicit, quod participant actus hierarchicos mediante primis. Secundò manifestat hoc per similitudinem locationis, *ibi, Itaque per alium, &c.* Litera sic legatur. *Media dispositio*, id est, hierarchia cælestium animorum, id est, intellectuum, scilicet Angelorum *habens* *has* *quas* *docuimus* *secundum* *quemlibet* *ordinem* *proprietates* *deiformes*, id est, quibus Deo similitur, *quidem*, id est, certe *purgetur*, *illuminatur*, *perficitur* *à diuinis illuminationibus sibi inditis* à Deo immediate, *quemadmodum dictum est*, id est, secundum proprium modum recipiendi eam assignauimus ponendo proprietates cuiuslibet ordinis: & hic est vnus modus quo purgatur, illuminatur, & perficitur: vel etiam parti-

cipant dona tria secundò, id est, secunda accipione, & hoc per primam dispositionem hierarchicam, id est, per Angelos primæ hierarchie à Deo, & hic est secundus modus, quo purgantur mediantibus primis.

D V B I V M.

5° Hic est dubium de hoc quod in litera dicitur. Quod enim pluribus modis perficitur, magis est perfectum: prima autem hierarchia tantum vno modo perficitur, sed immediate à Deo, & media per primam, erit secundum hoc media perfectior prima, quod est inconueniens. Nec potest dici, ut videtur, quod modus ille vnus sit prior istis duobus, cum ille vnus est alter istorum duorum.

2° Præterea, Sicut dicitur in lib. de motu cordis, Anima est substantia intellectualis illuminationum quæ sunt à primo, secunda relatione recepta: ergo non videtur secundò recipere esse modus perfectionis angelicæ, sed humana.

3° Item, Non videtur, quod prima possit illuminare mediam: sicut enim dicit Philosophus in lib. de somno & vigilia, Substantia spiritalis quando est in actu vnus potentie, abstrahitur ab actu alterius: & hoc quia potentie radicantur in eadem essentia: sed Angeli primæ hierarchie nunquam abstrahuntur à conuersione in Deum qua illuminantur ab ipso, sed maxime in hoc actu intenduntur: ergo omnino abstrahuntur ab illuminatione aliorum.

4° Ad idem, Vnum indiuisibile non potest simul esse circa diuersa, cum nihil eius possit esse extra illud circa quod sit: Angelus verò est substantia indiuisibilis: cum igitur semper insistet circa conuersionem in Deum, non poterit illuminare circa aliorum illuminationem.

5° Ad idem, Verumque istorum, scilicet conuerti in Deum & illuminare alium exigit intellectum esse actu: sed sicut dicit Philosophus, non contingit simul plura intelligere secundum actum: ergo prima hierarchia, cum sit semper in vno actu, nunquam potest esse in alio.

6° Præterea, Vna potentia non potest simul esse in duplici actu: sed vtrumque istorum, scilicet conuerti in Deum, & illuminare alios, sit secundum vnam potentiam, scilicet intellectum: ergo videtur, quod vtrumque simul facere non possit.

Solutio. Quidam hic dicunt, quod intellectus in patria possit simul esse in duobus actibus, licet hic non possit. Quidam etiam alij dicunt, quod etiam in præsentia vita intellectus noster simul potest duo vel plura intelligere. Sed neutrum videtur esse verum: quia per experientiam videtur contrarium, & rationi etiam repugnat simul plura posse intelligi. In quantum plura, & non secundum quod ordinantur in ordine vno, sicut nec linea vna ex parte eadem terminatur ad duo puncta. Dicimus tamen, quod Angeli simul illuminantur à Deo conuerti in ipsam, & illuminant alios: sed hoc non est actu proprio, sed virtute diuini luminis recepti, sicut etiam luna dum illuminatur à sole, virtute luminis recepti (quod est diffusivæ virtutis) illuminat terram, non tanquam propria actione: & sic est

etiam de illuminatione spirituali. Ad primum ergo dicendum, quod ille vnus modus quo perficitur hierarchia, præualeat duobus quibus perficitur media: quamvis enim sit vnus cum altero illorum ex parte dantis, quod quantum est in se, similiter influit lumen suum vtrique, præualeat tamen ex maiori capacitate primorum qui possunt diuinum lumen in fulgore recipere, qualiter non possunt medij.

Ad secundum dicendum, quod animæ est recipere diuinum lumen secunda relatione ex parte recepti, accipiendo scilicet ipsum in speculo & enigmate: & sic omnes Angeli recipiunt prima relatione, id est, sine similitudinibus: recipiunt tamen secunda relatione quantum est ad statum & modum recipientis semper secundò respectu primorum per diuersam analogiam recipientium.

Ad tertium dicendum, quod licet quando intenditur in vno actu, abstrahatur ab alio quantum ad propriam virtutem, tamen virtus aliquis sibi additi potest esse ad alterum actum simul ad exercendum.

Ad quartum dicendum, quod non est inconueniens, quod indiuisibile sit circa vnum, & secundum aliquid sibi additum circa alterum.

Ad quintum dicendum, quod intellectus Angelorum primorum secundum actum qui est operatio eorum conuertitur in Deum, sed illuminat alios nihil operans virtute propria circa illa, sed virtute actus quæ est sua perfectio, scilicet luminis diuini splendentis in ipso: & per hoc patet solutio ad sextum.

Itaque per alium dictum venientem in alium Angelum auditum, symbolum faciemus à longè superperfectè & per processionem occultæ in sequentia perfectionis. Nam sapientes circa sacras nostras immolationes aiunt per seipsas lucentes diuinorum plenitudines, per alias contemplatiuarum participationum perfectiores esse. Sic æstimo & angelicorum ordinum immediatam participationem primò in Deum extensorum perfectiorem esse per medietatem perfectorum. Propter quod & à nostra sacerdotali traditione perfecti & lucificæ & purgatiuæ virtutes primi intellectus nominantur, inferiorum tanquam per se in omnium superessentiale principium reductorum, & mysticarum purgationum & illuminationum & perfectionum in participatione, secundum quod eis fas, factorum. Hoc enim est omnino

ninò diuina ordinatione diuinitus promulgatum, per prima secunda diuinis participare illuminationibus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Itaque per alium, &c.

Hic manifestat quod dixerat per similitudinem locutionis, dicens. *Itaque*, ex quo media perficitur mediante prima, nos adaptantes huic aliquam similitudinem, *faciemus*, id est, dicemus *symbolum*, id est, paradigma secundum Commentatorem, id est, exemplarem formam, *ditum* per unum quantum ad irradiationem luminis recepti à Deo in alterum, *auditum* ab alio quod incipit illam irradiationem, *venire à longi*, scilicet ab ipsa diuina altitudine, *in alium Angelum*, qui est de media hierarchia, *per alium*, id est, mediante alio qui est de prima, ad similitudinem clamantis de longinquo. Symbolum dico *perfectiōis diuinæ sup:perfectæ*, quia est super omnem perfectionem, & *occultæ per processionem eius in sequen* in mediis primis: non quia deficiat eius claritas tanquam propter tuam fatigationem, sed quia ab inferioribus in minore fulgore recipitur. Dicitur enim symbolum eius in quantum est ipsa exemplata in primis, & deinde per eos in mediis. *Nam sapientes*. Hic ostendit quod dictum est, concordare dictis sapientum in diuinis, à quibus accipit, dicens. Hoc ita est sicut diximus. *Nam*, id est, quia *sapientes circa nos* *sacra immolationes*, id est, sacros ordines Ecclesiasticos quibus immolamur & coniectamur Deo. *Alia translatio*, *acres*, id est, tubiles circa tana. *sicut*, id est, dicunt plenitudines diuinorum, id est, Angelos ad copiam repletos diuinis donis, *lucente* diuino lumine *per se*, non quia à Deo habent, sed quia non mediis alius substantiæ. Has dico *esse perfectiores participatiōis contemplatiuum*, id est, participatiōis contemplatiuis, more G 2co, id est, Angelis participanti diuinam contemplationem, *per alius*, id est, superiores substantias. *Sic*, id est, conformiter eis ego æstimo, & id est, etiam *immediatam participatiōem angelicorum ordinum primo exteriorum*, & conuertentium se à Deo, scilicet primæ hierarchiæ esse perfectiorem participatiōem perfectiorum per medietatem, id est, mediis alius, id est, illis de media. *Propter quod*, scilicet quia minus perfecti sunt qui sunt perfecti per medium, & id est, etiam *à ratione nostra sacerdotali*, id est, doctrina nobis per sacerdotes tradita, ut Ezechielem, & Zachariam, & alios qui visiones habuerunt, *prim intellectum*, id est, Angeli primæ hierarchiæ cum sint ceteris perfectiores, *nominantur virtutes perfectissimæ & lucifera*, quantum ad illuminationem, *purgatua inferiorum ordinum* Primi dico intellectus tanquam de numero *eductorum*, per se non mediis alius, *in opere sententiæ principium omnium*, scilicet Deum, & tanquam de numero *factorum in participatiōe mysticorum*, & diuinarum que oc-

cultantur ab inferioribus, *purgationum & illuminationum & perfectiorum secundum quod eis factum est*, id est, possibile.

D V B I V M.

SED HIC est dubium de hoc quod dicitur quodam esse perfectos per medium: quod enim per medium cognoscit Deum, symbolo & simili cognoscit Deum: si enim non cognoscit per se, cum non possit cognoscere per causam vel perfectam rationem, non relinquitur cognoscendi modus nisi per similia: si igitur per medietatem Angeli perficiuntur à Deo, ut hic dicitur, videtur quod cognoscant per symbola, quod est contra sanctorum.

2 Præterea, Sicut dicit Philosophus de extremo non peruenitur in ultimum nisi per medium quod non est alterum extremorum. Si igitur Angeli mediæ hierarchiæ veniant de imperfectione quam habent ex natura in contemplationem Dei: ergo oportet, quod per aliquod medium quod non est Deus: & hoc est symbolum: ergo cognoscunt per symbola.

3 Præterea, Duæ sunt visiones Dei, scilicet per speciem, quæ est facie ad faciem, & per speculum, quæ est per symbola. Et primam non habent illi de mediæ hierarchiæ, quia non immediate ab eo recipiunt: videtur, quod habeant alteram, quæ est per symbola.

4 Præterea, Duplex est intelligibile in nobis, scilicet simplex quo res per se videtur, & quod accipitur à phantasmate: cum igitur dicti Angeli non videant Deum per modum primi intelligibilis, quia mediis alius & non per se vident, videtur quod videant sub phantasmate, & ita per symbola.

Solutio. Dicimus, quod sicut sepe dictum est, quantum ad ea que pertinent ad beatitudinem, Deus immediate ab omnibus videtur: superiores tamen quia sunt magis capaces & propter naturalem percipiuitatem & propter nobilius donum, capiunt ipsa beata visione quædam illuminationes de pertinentibus ad gubernationem mundi & vniuersæ Ecclesiæ, quas inferiores per se capere non possunt, nisi in quantum illuminantur per lumen receptum in superioribus effulgens in ipsis, & non cognoscunt per symbola.

Ad primum ergo dicendum, quod est duplex simile, scilicet assimilans, sicut lumen assimilatur oculum naturæ coloris, quæ caritur ex lumine ut possit color relucere in ipso: & tale simile recipiunt Angeli ab his quibus mediis alius perficiuntur, recipientes ab ipsis lumen quo confortantur ad contemplanda diuina. Est etiam simile in quo manifestatur obiectum, sicut similitudo coloris recepta in oculo: tale autem simile non recipiunt per primos quo diuina inspiciant: & ideo non cognoscunt symbolis, cum solum tale simile symbolum dicatur.

Ad secundum dicendum, quod verum est quando est diuinitus intelligibile acceptorum tunc diuersis rationibus ad conclusionem unam, quia tunc oportet esse cognitionem per medium quod non est ultimum: sed in contemplatione angelica est status in uno intelligibili, scilicet Deo sicut in fine: & ideo non cognoscunt

scunt per medium quod non sit ipse.
Ad tertium dicendum, quod licet recipiant per alios, lumen quo intellectus eorum confortatur in contemplatione Dei, non tamen recipiunt per eos aliquod simile in quo manifestetur Deus, sed ipse per se eis obicitur: & ideo habent cognitionem quae est per speciem, & non quae est per speculum. Et simile dicendum ad quartum, quod omnes vident per modum intelligibilis simplicis.

EXPOSITIO TEXTVS.

Hoc enim est omnino, &c.

Hic ostendit, quod media hierarchia perficitur per primam ex lege diuina, dicens: Diximus, quod primi intellectus sunt Virtutes, &c. Etenim, id est, quia hoc est promulgatum, id est, per modum legis sancitum, diuinitus, id est, à Deo, d. una ordinatione, id est, immobili & perpetua, omnino, id est, equaliter, scilicet verum, scilicet secunda participare diuinis illuminationibus per prima, id est, mediantibus eis.

D V B I V M.

D SEPVIDETVR contradicere sibi: supra enim dixit, quod media non illuminatur tantum à prima, sed etiam immediatè à Deo: ergo non videtur promulgatum diuinitus omnino media per prima illuminari.

2 Præterea, Vltima hierarchia potest illuminari à Deo non per ipsam: ergo eadem ratione media potest illuminari à Deo non mediante prima.

Solutio. Dicimus, quod media hierarchia potest illuminari à Deo immediatè, nihilominus tamen recipit secunda receptione & non in fulgore quo prima recipit ab ipso: quoniam secundum quod descenditur in ordinem recipientium, sic & illuminatio diuina recipitur in minore fulgore & simplicitate, sicut sol quatenus illuminet terram immediatè sicut lunam, terra tamen secundo illuminatur: quia non æqualem recipit fulgorem solis ut luna: vnde semper est in ordine ut illuminetur per ipsam. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

6. Inuenies autem & hoc multoties à Theologis expressum. Quando enim diuina & paterna humanitas Israel nutritiue pro sacra eius salute corripiens, & vlciscentibus & immanibus nationibus in correctionem tradens, omnigena prouisorum in melius translatione, & captiuitatem dimisit, & ad priorem clementer reduxit beneficentiam: videt Theologorum vnus Zachariás vnum primorum (vt æstimo) circa Deum Angelorum

(communis enim, vt dixi, est omnibus hæc angelica cognominatio) ab ipso Deo discentem de hoc consolatoria (vt dictum est) verba: alterum verò subiectorum Angelorum in occursum primi prouidentem tanquam ad illuminationis susceptionem & perceptionem: deinde ab ipso diuinum consilium tanquam à summo sacerdote eruditum, & hoc docere Theologum conuersum, quoniam fructuose habitabitur Ierusalem à multitudine hominum.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTVS.

Inuenies autem & hoc multoties, &c.

In ista parte intendit probare per auctoritates, A quæ supra dixerat, scilicet secundam hierarchiam recipere illuminationes per primam. Et diuiditur in partes tres. In prima probat per auctoritatem Zachariæ. In secunda probat per auctoritatem Ezechielis, ibi, *Alter autem Theologorum, &c.* In tertia per auctoritatem Danielis, immiscens etiam auctoritatem Ezechielis, ibi, *Quid forsassis que dixerit, &c.* Litera sic legitur. Diximus, quod prima hierarchia mediante reducitur media. *Autem*, id est, sed inuenies hoc multoties, id est, in multis locis expressum, id est, manifestè ostensum, & id est, etiam à Theologis, id est, à tradentibus sacram Scripturam, non solum per sapientes, sed & per legem diuinam. *Enim*, id est, quia quando humanitas, id est, mansuetudo, quia homo est animal mansuetum natura, diuina, quæ omnia potest, & paterna, propter misericordiam affectum, corripiens populum Israel nutritiue, id est, per modum nutrientis ut solidet in bono, & hoc pro sacra salute eius, scilicet Israel, & tradens eam nationibus, scilicet Chaldeis, vt legitur in fine Regum; *ulciscens* in eos pro peccatis eorum, & immanibus, id est, immaniteris, & hoc in correctionem, id est, vt emendaretur, omnigena translatione prouisorum in melius, id est, omnimodo dirigendo prouisam eis conceptionem in bonum eorum, quod intenditur. Sic dico erudiens, & tradens: sed postquam hæc completa sunt, & captiuitatem dimisit, id est, remisit, & etiam reduxit eos clementer ad priorem beneficentiam, reducendo eos in terram quam patribus eorum promiserat benignè, & dederat, vt habetur in principio Ekdæ, quando quidem sic erat, vnus de numero Theologorum, id est, diuina tradentium, scilicet Zachariás Propheta, vidit vnum de numero Angelorum primorum, id est, supremorum, et æstimo, ex circumstantia scripturæ, & eorum qui sunt immediatè circa Deum, quod est proprium primæ hierarchia

rarchia, ut dictum est. Videri dico eum discipulum, id est, audientem ab ipso Deo immediate consolationis verba de hoc, id est, de dicta reductione, ut dictum est, id est, sicut scriptum est Zach. 1. ubi dicitur, quod vidit virum stantem inter myrteta, qui clamavit ad Deum: Domine exercituum viquequo non miereberis Ierusalem, &c. Et respondit ei Dominus verba bona & consolatoria. Vel ut dictum est à nobis in præcedenti capitulo ubi diximus, quod prius immediate accipiunt à Deo. Et quia dixerat Angelos primos & circa Deum, cum ultimus ordo sit Angelorum, respondens tacite objectioni, interponit parenthesisem: enim, id est, quia hæc cognominatio est communis omnibus ordinibus, ut diximus supra 5. cap. Verò, id est, sed Zach. videt, ut ibidem legitur, alterum de numero subiectorum, id est, inferiorum. Angelorum provenientem in occursum primi, qui audiit verba à Deo, tanquam ad susceptionem illuminationis ab eo de hoc facto, prout est in recipiendo, & perceptionem prout iam recepta est: deinde videt inferiorem Angelum erudium divinum consilium, id est, de diuino consilio, quantum ad prædictum factum, ab ipso scilicet primo, tanquam a summo sacerdote, cuius est primo sicut dicitur illuminationes immittere. Hanc dico videt docere, & id est, etiam Theologum, scilicet Zachariam conversum ad se, hoc, scilicet quoniam Ierusalem habitatur fructuosè, id est, affluentia bonorum & multitudine hominum.

D V B I A.

Hic sunt duo dubia. Primum de hoc quod dixit, quod Deus tradidit Israel nationibus in correptionem, omnino tamen melius providens. Secundo de hoc quod dixit Zachariam vidisse unum primorum Angelorum, & qui sunt circa Deum.

Dubium 1. Circa primum sic proceditur. Sicut dicit, Magister in 4. sententiarum. Quinque modis flagella contingunt, vel ad augmentum menti, sicut Iob: vel ad custodiam virtutum, sicut Paulo: vel ad gloriam Dei, sicut cæco nato: vel ad correptionem, sicut Maria lepra. vel ad initium pœnæ æternæ, sicut Herodi. Non ergo tantum propter correptionem, ut hic dicitur. 2. Patet. Patris non est cogere, tradendo filium in manus hostium, sed fore in manus famulorum: ergo incongruè dixit, paterna bonitas.

3. Patet. Patris non est tradere in manus eorum qui auertant filium ab obedientia patris: sed nationes pertrahendo Israel ad idololatriam, auertebant eum ab obedientia Dei: ergo non fuit paternæ bonitatis tradere in manus eorum.

Solutio. Dicimus, quod quantum ad intentionem Dei semper flagella sunt vel in bonum simpliciter, vel in bonum secundum quid, quod est minus malum, sicut de Antiocho dicitur in secundo Machabeorum, quod percussus est à Domino grati infirmitate, qua & mortuus est, non receptus ad pœnitentiam, ne posset explete quod propulerat de destructione Ierusalem, & sic minorem pœnam mereretur. Sed secundum dispositionem recipientium quorum quidam

emendantur, quidam deteriores sunt, distinguuntur illi quinque modi. Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod in quantum hostes ipsos Deus coarctet ut non possint deservire nisi secundum quod exigit diuinum iudicium, efficiuntur ministri Dei, & ut instrumentum vindictæ. Unde dicitur Isaiæ 10. Assur virga furoris mei.

Ad tertium dicendum, quod Deus vel cohibebat hostes ne valerent trahere ad idololatriam, sicut patet de Nabuchodonosor, qui etiam, sicut dicitur in 4. Reg. eis quos posuerat ad habitandum terram Samaritæ, dedit sacerdotes qui eos docerent legitima tertæ: vel si vellent ad idololatriam pertrahere, sicut Antiochus, confortavit eos ut resistere possent, ut patet in primo Machab. & secundo.

Circa secundum sic proceditur. Videtur enim, quod Zacharias non viderit aliquem de primis Angelis: superiores enim officium exterioris ministerij nunquam habent: sed tale non possunt videre exterius: ergo Zacharias nullum talium vidit.

2. Ad idem. Ipse non vidit nisi Angelos operantes ad liberationem Israel: sed tales sunt inferiores: non ergo vidit aliquem superiorum.

Solutio. Dicimus, quod sicut dicit Glossa Bedæ super illud Tobie 12. Ego sum Raphael vnus ex septem qui astamus ante Deum, Parati ire quocunque mittantur: quia Deus ubique est, unde quocunque pergant, ab intimo diuinæ contemplationis nunquam recedunt, superiores quidem quoad duo, scilicet quantum ad obiectum beatitudinis, & quantum ad illuminationes quas habent immediate à Deo: inferiores vero quantum ad obiectum pertinet beatitudinis, nunquam ab eius contemplatione recedunt: superiores igitur videri possunt ab eo qui exterius est, cum & ipse Dei filius visibilis mundo apparuit, non tamen videri potest ut exterius existens, sed ut immediate à Deo recipiens. Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod superiores licet non sint operantes ad liberationem & exequentes eam, operantur tamen illuminantes super hoc alios de quo ipsi à Deo immediate illuminati sunt: & secundum hoc officium ostenduntur propheta.

Alter autem Theologorum Ezechiel: & ab ipsa, inquit, hoc sacratissime promulgatum est Cherubin superfirmata gloriosissima diuinitate. Ipsum enim Israel (ut dictum est) dux exercitus humanitas per disciplinas in melius traducens, iustitia diuina corrigentibus respondetur, correctos iustificauit. Hoc docetur primus post Cherubin lumbos præcinctus saphyro, qui poteram iuxta symbolum hierarchicum.

Dubium 1.

7. Ezech. 9. 10. & 11.

rarchicum induebatur. Reliquos autem Angelos qui secures habebant, diuina ordinatio imperat à priore doceri de hoc diuinum iudicium. Et quidem enim dixit mediam pertransire Ierusalem, & dare signum in frontibus correctorum virorum. Aliis, exite in ciuitatem post eum, & percutite, & nolite parcere oculis vestris, ad omnes autem super quos est signum ne appropinquetis. Quid fortassis quis dixerit de dicente Angelo ad Danielem: Exiit sermo? Aut de ipso primo ignem ex medio Cherubin recipiente? Aut illud eiusdem abundantius in ordinis angelici ostensionem, quoniam & Cherubin immitit ignem in manus sanctam stolam induti? Aut de vocante diuinitimum Gabrielem & dicente ei, Fac illum intelligere visionem? Aut quæcunque alia à sacris Theologis dicta sunt de caelestium hierarchiarum deiformi ornatu, ad quem nostræ hierarchiæ ordinatio, secundum quod possibile est, assimilata, angelicam pulchritudinem quantum in characteribus habebit formata per eam, & reducta ad supersensibilem omnis simul hierarchiæ.

Dan. 9.

Dan. 8.

EXPOSITIO TEXTVS.

Alter autem Theologorum, &c.

Hic probat idem per auctoritatem Ezechielis 9. dicens. Hæc vidit Zacharias. Autem, id est, sed alter de numero Theologorum, scilicet Ezechiel inquit, id est, dicit, ab ipsa gloria iustissima diuinitate superfirmata, id est, immutabiliter illis præminente, est promulgatum, id est, reuelatum, sacratissime, id est, sacro lumine ipsi Cherubin, hoc scilicet superiores illuminare inferiores: vel superfirmata ipsi Cherubin, quia legitur, Gloria Domini Israel assumpta est de Cherub, quæ erat super eum. Enim, id est, quia humanitas, id est, benignitas diuina dux exercitus, secundum quod Deus dicitur Dominus exercituum. Alia litera, exercitatus, id est, exercens patientiam per flagella. Hoc dico traducens, id est, promouens ipsum Israel in melius per disciplinas, id est, corre-

ctiones, ut dictum est supra. Hoc dico respondetur Angelis corripientibus malos diuina iustitia, id est, pœna. Et hoc dico iustificauit, id est, ut iustos non puniri dixit correctos, id est, gementes & fientes super malis aliorum, ut ibi dicitur. Alia litera, & est planior. Hoc dico, condemnat, id est, puniri præcipit iustitia diuina, ut supra, obnoxios pœnæ: & eadem iustitia innoxios, id est, bonos. Hoc, scilicet condemnatio malorum & absolutio bonorum, docetur primus post Cherubin, cum dixit promulgatum. Docetur dico præcinctus lumbos, id est, habens præcinctos lumbos saphyro, id est, saphyria zona, quæ signat caelestem vitam, qui induebatur poteram, id est, lineum vestitum usque ad talos iuxta symbolum hierarchicum, id est, in similitudinem hierarchicam. In hoc enim significatur munditia, quæ decet hierarchias. Autem, id est, sed diuina ordinatio imperat reliquos Angelos qui habebant secures quasi ad exercendum vindictam. Hoc dico doceri à priore, scilicet præcincto saphyro, diuinum iudicium de hoc, id est, de vitione diuina per eos exequenda. Enim, id est, quia diuina ordinatio dixit quidem, id est, certè ei, scilicet induto poteram, transire per mediam Ierusalem, & dare signum, scilicet thau, in frontibus virorum correctorum, id est, in quibus non est aliquid corrigendum. Alia litera habet, virorum gementium & dolentium. Sed al. 2. scilicet qui habebant secures, dixit: Exite in ciuitatem post eum, quasi eius illuminationem sequendo, & percutite & nolite parcere oculis vestris, autem, id est, sed ne appropinquetis ad omnes super quos est signum thau. Per hoc ergo quod statuitur illis percutere secundum distinctionem illius per signum, patet quod aliqui diriguntur in executionem diuinæ voluntatis ab aliis qui immediate recipiant à Deo. Quid fortassis quis dixerit, &c. Hic probat per auctoritatem Danielis, & immittet aliqua de Ezechiele, dicens: Quid fortassis quis dixerit, id est, quid poterit respondere aliquis negans illuminari medios à primis, ad hoc quod scriptum est Danielis nono sic de Angelo dicitur ad Danielem, hoc scilicet, Exiit sermo? Nostra litera habet, Ab exordio pœnam tuarum egressus est sermo. Ego autem veni ut indicarem tibi. In quo datur intelligi sermonem reuelationis illius ab aliis in ipsum exisse. Aut quid diceret de ipso primo Angelo, scilicet præcincto saphyro, recipente ignem ex medio Cherubin? Ezech. 10. sic dicitur: Dixit ad virum qui indutus erat lineis, imple manum tuam pyris ignis, quæ sunt inter Cherubin, & effunde super ciuitatem. In quo datur intelligi eum de consumptione ciuitatis per Cherubin erudiri. Aut quomodo soluet illud eiusdem, scilicet Ezech. eodem cap. quod est abundantius & efficacius in ostensionem ordinis angelici, id est, ad ostendendum quod ipse accipit ab alio. Illud dico, quoniam enim, id est, etiam Cherubin immitit ignem in manus induti sanctam stolam, scilicet poteram, de quo supra: sic enim ibi dicitur, Extendit Cherubin manum suam de medio Cherubin, &c. In quo idem significatur, sed expressius quam primo. Aut quid dicit de Angelo vocante Gabrielem diuinitimum, propter diuina altissima quæ reuelauit, & dicente ei: Fac intelligere illum, scilicet Danielem visionem. Dan. 8. in quo ostendit Daniel

Daniel vnum Angelum ab alio illuminari, vt Prophetam illuminet. *Aut quid dicit ad alia quæcumque dicta sunt a sacro Theologo, id est, diuina Scriptura traditoribus, de ornatu deformi, id est, Deo similem facienti, & alium hierarchiarum, ad quem, scilicet ornatum ad ratio, id est, dispositio angelis hierarchis, scilicet Ecclesiasticæ est asportata, secundum quod possibilia est sibi, hæc dicitur in cognitione angelicam per hinc dicitur, quantum est possibile in charitate ibi, id est, per figuras haberi. Ipsa dico ordinario formata illuminationibus per eum, scilicet ornatum, & reducta per eum ad superessentialem causam omnis hierarchie simul acceptæ tam angelicæ quam humanæ, scilicet Deum. Vique adhuc pendet interrogatio. Quasi diceret, nihil aliud ad hoc poterit dicere, nisi quod a nobis dictum est.*

CAPVT IX.

De Principibus, & Archangelis, & Angelis, & de vtrima eorum hierarchia.

Reliquus est nobis in contemplationem ornatus angelicas concludens hierarchias à deiformibus Principibus, Archangelis, & Angelis dispositus. Et primas quidem dicere necessarium æstimo (secundum quod mihi possibile) sanctorum earum cognominatum manifestationes. Manifestat enim ipsa quidem cælestium Principum illud deiformiter principale educationum cum ordine sacro & principalibus decentissimis virtutibus, & ad superprincipale principium eas vniuersaliter conuerti, & alias hierarchias ducere ad illud ipsum, quantum possibile, reformari principium principium, manifestare que superessentialem eius ordinationem ornatumque principalium virtutum.

DIVISIO ET expositio textus.

Reliquus est nobis in contemplationem ornatus, &c.

In hoc cap. intendit dicitur de ordinibus vltimæ hierarchie. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de infima hierarchia

& vtrima. In secunda mouet quandam questionem ex prædeterminatis, & soluit eam, ibi, *si autem quis dixerit quomodo, &c.* Prima diuiditur in duas partes. In prima determinat de tribus ordinibus vltimæ hierarchie. In secunda comparat hierarchias eorum superioribus hierarchiis: & hoc est determinare eorum hierarchiam, ibi, *Ipsi enim Angeli sicut prædiximus, &c.* Prima diuiditur in duas. In prima continuat se ad præcedentia, dicens, quid reliquum sit sibi de terminandum post prædicta. In secunda determinat de tribus ordinibus, ibi, *Manise ut & ipsa quidem, &c.* Circa primum duo facit. Primum enim dicit de quo agendum est. In secunda determinat modum agendi, ibi *Et pars quidem.* Litera sic legatur. Determinationibus de prima & media hierarchia: sed nunc reliquus, id est, relictus est nobis in contemplationem, id est, ad contemplandum, ornatus, id est, dispositio vel gradus qui est ex diuersis ordinibus, concludens, id est, finiens tanquam vltimus angelicas hierarchias. Ornatus dico dispositus, id est, ordinatè compositus, a principibus deiformibus, id est, similem principatum Deo habentibus, & Archangelis & Angelis, id est, ex his tribus ordinibus constans. *Et quidem, id est, certe ego æstimo necessarium esse me dicere nunc, secundum quod possibile est mihi, primas, id est, primum in hac determinatione manifestationes sanctorum cognominatum earum, scilicet essentiarum in his tribus ordinibus, id est, quid manifestent eorum nomina. Et dicuntur cognominations prout imponuntur à donis superuentientibus naturæ sanctæ, propter sanctitatem donorum à quibus imponuntur. Manifestat enim ipsa quidem cælestium principum illud deiformiter principale educationum cum ordine sacro & principalibus decentissimis virtutibus, &c.* Hic determinat de tribus prædictis ordinibus secundum prædeterminatum modum. Et diuiditur in duas. In prima determinat de Principibus, ponendo proprietates quæ declarantur per nomen. In secunda de Archangelis & de Angelis simul, ibi, *Ipsi autem sanctorum Archangelorum equipotens quidem est cælestibus Principibus.*

D V B I A.

CIRCA primum sunt quinque dubia. Primum, B Vtrum iste ordo Principatum sit necessarius vel superfluous. Secundo, Quid sit proprius actus. Tertio, Vtrum sit vnus vel plures ordines Principatum. Quarto, Vtrum iste ordo sit supra Potestates, vel infra. Quinto de Proprietatibus eorum quas ponit in litera.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, *Dubium 1.* quod iste ordo superfluous: in operibus officiorum enim alicuius naturæ debet esse prælati alicuius eiusdem naturæ, sicut in operibus apum præficiuntur apes: ergo & officiis hominum non debent præferri nisi homines: cum ergo iste ordo sit constituendus in prælatione humanorum officiorum, dicit enim sanctus Bernardus in libro de consideratione ad Eugenium Papam, *Libro 5 de consideratione, cap. 4.* quomodo moderamine & sapientia omnis in tertio principatus constituitur, regitur, limitatur, manifestatur, mutatur, & mutatur: videtur, quod

quod ordo iste superfluous. **2** Ad idem, Sanctus Gregorius in homilia de c. onibus dicit: Principatus vocantur, qui ipsis quoque bonis spiritibus præfunt, qui subiectis aliis ad quæque agenda disponunt, eisque ad explenda diuina ministeria principantur: præfesse autem est ordinis Dominationum, sicut per eundem supra paruit: ergo cum duo ordines non debeant esse circa idem, videtur quod iste ordo superfluous.

3 Præterea, in Ecclesiastica hierarchia quæ tota exemplatur à cælesti, iidem sunt domini & principes: ergo videtur, quod nec in cælesti debeat esse separatus ordo Principum à Dominationibus.

4 Præterea, Sicut patet in litera, Proprium est huius ordinis esse ductiuum multitudinis ad actum iuris conseruandi: ducere autem ad actum non potest nisi aut secundum præfesse, quod pertinet ad Dominationes, aut secundum agere, & hoc vel secundum ea quæ subiciuntur potentie eius, quod est Virtutum: aut compellendo aduersarios, quod est Potestatum. Cum igitur hæc sufficienter compleantur per alios ordines, videtur quod iste ordo superfluous: & sic sequitur, quod non sit aliquis ordo Principatum, cum in cælesti hierarchia non sit aliquid superfluous.

Solutio. Dicimus, quod cum humana hierarchia reducatur ad cælestem tanquam ad mouentem, sicut habitum est in quarto cap. in Ecclesiastica autem hierarchia est potissimum ordinatio quorundam in regimine aliorum, secundum quantumque dignitatem, & transmetatio eorum de gente in gentem, & de perona in personam, necessarium est in cælesti hierarchia esse aliquem ad quem pertinet horum dispositio: & hic est ordo Principatum.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut in naturalibus non statim in agente vniuerso, sed fit vltimis reductio vsque in primum motorem: ita etiam in prælatione Principatum sunt principes in humanis officiis homines, nihilominus tamen reducuntur ad primum principem, qui est Deus, qui principatum suum circa infima communicat mediis secundum inmutabilem legem suam.

Ad secundum ergo dicendum, quod aliter conuenit præfesse Dominationibus & Principibus: domini enim præfunt vt non immiscentes se in operationibus circa subditos, sed dantes formam agendi aliis: principes vero præfunt vt egredientes cum multitudine primam partem capientes in aliqua multitudine, facti exemplar operandi aliis dum ipsi primo operantur.

Ad tertium dicendum, quod in Ecclesiastica hierarchia non est perfectam dominium: propter enim defectum in ipsa incidentem oportet dominos non omnino absolutos esse in opere, ne alij tepescant in operando: sed oportet cum eis egredi, & sic eosdem esse dominos & principes, licet non eadem ratione: in cælesti autem hierarchia non est talis defectus: & ibi cum sit perfectè dominium, non sunt separata dominium & principatus solum secundum rationes, sed etiam secundum personas.

Ad quartum dicendum, quod iste ordo differt ab illis tribus ordinibus: neque enim tantum præfunt non immiscentes se multitudini non operando, sicut Dominationes, neque agunt indifferenter explentes omnem voluntatem diuinam non prohibentibus etiam legibus naturæ, sicut Virtutes, vel secundum iurisdictionem continendi quoscuque subditos in tranquillitate, non limitatam, sicut Potestates: sed eorum potestas limitatur circa vnum regnum vel gentem.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod præfesse aliis ad explenda diuina ministeria sit actus eorum, per auctoritatem Gregorij primo inductam.

Sed contra: Diuersorum ordinum & maxime in diuersa hierarchia collocatorum diuersi sunt actus secundum speciem: præfesse autem ad hoc quod dictum est, est actus Dominationum, qui sunt in alia hierarchia à Principibus, vt ex præhabitis patet: ergo non est actus Principatum.

2 Præterea, Gregorius in eadem homilia assignans qualiter actus huius ordinis sit in hominibus, sicut dicit: Sunt nonnulli qui acceptis virtutibus etiam electorum hominum merita transcendunt: cumque bonis meliores sunt, electis quoque fratribus principantur. Quo ergo isti sortem tuam nisi inter Principatum numeros accipiunt? sed hoc idem etiam assignauit in hominibus esse actum Dominationum, vt patet ex auctoritatibus eius prius positis: ergo videtur, quod hic ordo non habeat separatam actum à Dominationibus.

3 Præterea, Bernardus super Cantica, sermone 19. ponens actum Principatum, sic dicit: Sunt Principes, qui Deum altius speculantes, & liquido prævidentes vniuersitatis principium esse, & primogenitum omnis creaturæ, & tanta providentia, quanta principatus dignitate donantur. Et infra: A Principibus Deus diligitur ob æternam illam & originalem virtutem, quæ dar esse & essendi principium omni creaturæ. Sed videtur hoc non esse actus eorum: superiores enim ordines occultiora de Deo cognoscunt & limpidius vident: ergo non conuenit eis altius speculari & liquidius prævidere. Præterea, Speculari Deum secundum diuersas conditiones ipsius attribuitur diuersis ordinibus secundum quod per hoc fortissimum in contemplatione Dei donum quo collocantur in tali ordine esse & essendi principium est commune omni creaturæ, & non dicit aliquid officij diuini: ergo videtur, quod penes hanc speculationem non sumatur actus proprius alicuius ordinis.

Solutio. Dicimus, quod proprius actus huius ordinis est qui ponitur in litera pro secunda proprietate, scilicet esse ductiuum cum ordine sacro: est enim eius educere multitudinem terrestrem militantem, exiens in capite multitudinis ad actum quo conseruantur in iure diuino & libertate propria, & propulsantur infringere libertatem volentes, & stantur quicunque in dignitate prælationis super gentem aliquam, & percontantur dignitates iuxta Dei ordinem, secundum quod hoc quodam certamine perficitur. Vnde dicit Bern. super Cantica sermone 19. Tanta liquidem principatus dignitate donantur, vt vsque terram habeant potestatem.

tem, quasi de summo quodam rerum cardine regna & principatus quoslibet p. o arbitrio mutare & ordinare dignitates, p. o quorumque meritis ficere primos nouissimos, & nouissimos primos: deponere potentes de sede, & exaltare humiles.

Ad primum ergo dicendum, quod per hoc quod subdit, Principatum distinguit per præcise principum à præminentia domino: um, qui non p. incipantur, id est, non primam partem capiunt in multitudine educentes eam ad actum. Et similiter dicendum ad secundum argumentum.

Ad tertium dicendum, quod Deus est principium essendi ut dans esse, & ut continens in esse & in dignitate & libertate de: ita, quantum ad humana officia: isti autem Angeli ex hoc quod contemplantur ipsam ut p. incipium, non consequuntur similitudinem, ut dent esse, sed secundum quod est principium, id est, primo capiunt in di pensando humanas dignitates: & secundum hoc sumitur contemplatio principij.

D **C**IRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quod non sit vnus ordo Principatum: in Ecclesiastica enim hierarchia sunt diversi principatus non reducibiles in vnã personam, scilicet ecclesiasticus & secularis: unde dictum est ad Dauid per Prophetam Nathan in primo paralip. in multis locis, quod non edificaret domum Domini: quia sanguinem multum fudit, exercendo secularem principatum. Cum igitur Principes caelestes præficiantur terrenis principibus, videtur quod princeps non possint reduci in vnũ ordinem in caelestibus.

2. Præterea, Omnes qui sunt in vno, ad vnũ reducuntur primum in illo ordine quo diriguntur in illuminationibus hierarchicis, cum non sint duo æquales in illo ordine: sed inter ea quæ reducuntur ad vnũ dirigens, non est contradictio, vel discordia: cum ergo inter Principes caelestes sit contradictio, sicut dicitur Danielis 10. P. inceptus Persarum restitit mihi viginti & vno diebus. Et ecce Michael vnus de Principibus primis venit in adiutorium meum. Ergo videtur, quod non sit vnus ordo principum caelestium.

Solutio. Dicimus, quod omnes angelici Principes sunt in vno ordine: quia conueniunt in vno actu secundum speciem.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut dicit Bernardus in lib. de consideratione, Duo gladij de quibus dicitur Luc. 22. per quos significatur potestas spiritalis & secularis, pertinent ad vnã iurisdictionem. Unde dicitur: Ecce duo gladij hic, non hic & ibi: sed tamen spiritalis pertinet ad Ecclesiasticum principem secundum iurisdictionem & secundum actum sue exercitium: secularis verò pertinet ad eundem secundum iurisdictionem, quia per auctoritatem exerceri debet, & nunquam ad exercitium procedit. Et hoc ideo est in Ecclesiastica hierarchia: quia secularis potestas non potest exerceri sine effusione sanguinis, quæ propter iram & vindictam quæ imminet iustitiæ & propter actus humilitatem facit inidoneum altaris ministerium, in quo requiritur peccatissima & tranquillã conscientia. In Angelis autem non com-

miscetur aliquis talis defectus: & ideo idem potest vtrumque principatum exercere, sicut etiam à Deo nihil spiritus ualuit deicitur quamuis ipse occidat & viuere faciat, quia cum summa tranquillitate vtrumque actum exercet.

Ad secundum dicendum, quod secundum viam Diony. potest dici, quod Michael & Princeps Periaum non sint de ordine Principum, sed Angelorum: dicuntur tamen Principes ab actu Principum, quem exercent virtute illorum à quibus ipsi illuminantur: & hi quidem discordant antequam à principibus illuminationem accipiant, quia super aliquo recepta ad idem operantur: vel si volumus dicere, quod sint de ordine Principum, tunc dicendum est, quod vnus eorum est sub altero, & quod erat c. n. trad. et o & pugna disputatoria inter eos, cum vni eorum videretur liberandum fore populum Israël, qui tempus erat completum quod erat impositum à Domino: alteri verò videbatur non debere eos adhuc liberari, quia non sufficienter erant purgati, propter crimina quæ in captiuitate fecerant, vtroque ex similibus coniecturante, nondum certitudinaliter aliquid iudicare, quia super hoc illuminationem à Deo, vel à superiori nondum acceperant, qua recepta ad concordiam reducebantur, sicut dicitur Iob. 25. Facit concordiam in sublimibus suis.

CIRCA quartum sic proceditur. Videtur enim, quod Principes sint supra Potestates: Potestatis enim, ut dicit sanctus Paulus ad Romanos 13. est gladium portare. Dicit enim sic: Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Principis autem est imperare & dispensare de gladio portando. Cum igitur exequens sit infra eum cuius imperio operatur, videtur quod Potestates sint infra Principes.

2. Præterea, In Ecclesiastica hierarchia, quæ exemplata est à caelesti, Potestates exequentes vindictam sunt sub Principibus: ergo & ita debet esse in caelesti.

3. Præterea, Sanctus Gregorius & sanctus Bernardus ordinant Potestatem sub Principibus.

Solutio. Dicimus, quod super hoc diuersa est sanctorum traditio. Quidam enim, ut sanctus Gregorius, & sanctus Bernardus, ponunt Potestates sub Principibus: sanctus Dionysius verò è conuertio. Non enim dicimus, quod differentia est tantum in nominibus, ut quidam dicunt: quia planè est contra dicta eorum: sed concordant in significatione nominum. Dicimus autem, quod ordinatio sancti Dionysij est probabilior. Tum quia per auctoritatem sumior est: quia instructus fuit de hoc à Paulo vel à Ierotheo, quorum est maxima auctoritas: tum etiam quia magis est consonum rationi: attenditur enim in distinctione mediz & vltimæ hierarchiz limitatum & non limitatum circa commune hoc quod est potestas: & ideo quia princeps dicitur secundum potentiam limitatam in vno regno vel ciuitate, potestas non dicitur à limitata potentia, sed iurisdictione regendi in tranquillitate, & coeundo aduersantem nequitiam tam in angelicis quam in humanis: limitata autem potestas minor est non limitata: & ideo rationabiliter Principes sub Potestatibus ordinantur.

ordinantur. Greg. verò & Bernardus attendunt potestates eorum prout ordinantur ad actum vnus modi, qui scilicet est secundum limitatam potentiam: & sic sine dubio Principes essent ante Potestates, cum potestas sit limitata secundum imperium principis, & hoc est secundum conformitatem ad humanam, in quibus non est nisi limitata potestas. Unde 2. Reg. 20. in ordinatione familiae Dauid, prius dicitur, quod Ioab fuit super vniuersum exercitum Israël: in quo habebat Principis officium. Et postea dicitur, quod Bananias filius Ioiada erat super Cherethos & Pheltheos, id quos pertinebat destruere malos & tueri bonos, quod est de officio potestatis. Interpretantur enim Cherethi & Phelthi mortificantes & viuificantes. Quidam verò volunt probare Principes esse super Potestates, per hoc quod Apostolus Ephes. 3. prius nominat Principatus quam Potestates. Sed intentio Apostoli non fuit ordinare ordines angelicos, sed tantum ostendere in quibusdam ordinibus qualiter per eos ordinatur Ecclesia.

Si verò dicatur, quod limitatum & non limitatum non diuersificant speciem potestatis, sicut nec magis & minus, & ita secundum hoc non debent distinguui hierarchiz. Dicendum, sicut dicit Philosophus in 2. Methi. Comparatio secundum magis & minus non est sufficiens vniuersationis signum, nisi quando eadem natura secundum accessum & recessum à termino est causa magis & minus, sicut patet in comparatione albi: quando verò diuersa natura participantium eundem actum facit ab vno participari eminenter, ab inferiori deficienter, non est comparatio vniuersi, sed analogi, sicut dicitur Angelus intelligitur homine. Et similiter hec potestas est non limitata quantum ad actum diuinum in quantum huiusmodi limitata verò est prout est circa officia humana. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

F **C**IRCA quintum queritur de numero proprietatum: quas ponit in litera: & dicendum, quod sunt quinque & sic accipiuntur: quia vel sunt in communicando ad secunda, & sic est quarta: vel in recipiendo, & sic vel quantum ad substantiam doni, & sic est prima: vel quantum ad proprium actum, & sic est secunda: vel quantum ad opus consequens, & sic est tertia: vel quantum ad effectum in quo consummatur, & sic est quinta.

EXPOSITIO TEXTVS.

G Litera sic legatur. Ita dicendum est primo manifestationes cognominationum. Enim, id est, quia ipsa cognominatio caelestium Principum quidem manifestat illud principale, id est, donum, quo principantur primo capiente in multitudine: & hoc deiformiter, secundum quod talis principatus exemplatur in eis à principatu diuino, & sic est prima proprietas: & manifestat eductiuum, id est, quod est educens multitudinem exiens cum eis in capite eorum ad actum, quo consequuntur in iure diuino perpetuitatem & libertatem patriæ, & hoc cum ordine sacro, id est, his quæ sunt educa ordinatis ut cuique decet sub ipso in ordine ad factum actum, & in hoc tangitur forma actus. Et eductiuum dico vniuersibus principalibus, id est, & ideo rationabiliter Principes sub Potestatibus ordinantur.

D. Alb. Mag. In lib. de caelesti hierar.

qua decet principem: non enim sufficienter personales, ut scilicet tantum habeat ad sufficientiam sibi: sed oportet, quod virtutes eius sufficienter toti multitudini. Et decentissimis quantum ad honestatem eorum exteriorum. In hoc tangitur causa per quam possent in talem actum: & sic est secunda. Et manifestat eas, supple, essentias, conuerti vniuersaliter, secundum nihil impeditas ad principium, id est, principatum diuinum, super principale, id est, qui est causa omnis principatus: & hoc est opus operatum quod consequitur actum proprium, scilicet ut in educendo conuertantur ad eum: & sic est tertia. Et manifestat eas ducere hierarchicè, id est, ordine hierarchico alias, scilicet inferiores reformari, id est, ut reformentur quantum possibile est eis ad illud ipsum, scilicet diuinum principium, id est, principatum, principium, id est, faciens omne principatum: & sic est quarta in communicando. Quæ, id est, & manifestat eas manifestare per perfectam assimilationem, ut in ipsis reducens manifestetur, ordinationem eius, scilicet principij quo omnia ordinantur, superessentialem ex parte ordinantis. Quæ, id est, & manifestat ornatum vniuersum principalem, ut supra, per quas congrue possunt alios ordinare: & hic est effectus quo consummatur quilibet hierarchia, scilicet in assimilatione ad Deum: & quilibet specialiter secundum speciale donum, quod est illi ordini proprium: & sic est quinta proprietas.

Ipsa autem Archangelorum sanctorum æquipotens quidem est caelestibus Principatibus. Est enim & eorum & Angelorum, ut dixi, hierarchia vna & dispositio. Verumtamen quoniam quidem non est hierarchia nisi & primas & medias & vltimas virtutes habens, Archangelorum sanctus ordo communicatiue hierarchiz medietati extremorum recipitur. Etenim sanctissimis principatibus communicat & sanctis Angelis. Ipsi quidem quia ad superessentiale principium principaliter conuertitur, & ad ipsam, ut possibile, reformatur, & Angelos vnificat secundum bene ornatos eius & ordinatos & inuisibiles ducatus. Istis verò quia & eis propheticus est ordinis, diuinas illuminationes hierarchicè per primas Virtutes suscipiens, & Angelis eas desformiter annuntians, & per Angelos nobis manifestans, secundum sacram vniuersi cuiusque diuinitus illuminatorum analogiam.

DIVISIO TEXTVS.

Ipsa autem sanctorum Archangelorum, &c.

A IN ista parte ponit proprietates Archangelorum & Angelorum simul: quia cum Archangelis dicant aliquid medium inter Principes & Angelos, secundum nomen habent proprietates utrorumque: unde proprietates Archangelorum quæ adduntur super proprietates Principum, ostenduntur per proprietates Angelorum. Diuiditur autem hæc pars in tres. In prima ostenditur, quod Archangelus in prima hierarchia cum Principibus & Angelis. In secunda quia medijs est communicare utrumque extremum, ostendit quomodo communicant quodammodo proprietates Principum, ibi, *Etenim sacramentum*. In tertia quomodo communicant Angelis, ibi, *Isti v. r. quia &c.* Circa primum duo facit. Primum dicit, quod hi tres ordines sunt in vna hierarchia. Secundum quod Archangelus habent medium locum in hierarchia, ibi, *Veruntamen quoniam, &c.*

D V B I A.

B HIC ANTE litteram duo queruntur. Primum, Vtrum Archangelus sint vnus ordo diuisus, & quis eius actus sit? Secundum, Vtrum omnes Archangelus in vno ordine sint?

Ad primum. Circa primum sic proceditur. Viderur enim, quod Archangelorum non sit per se ordo: cum enim natura non faciat per multa quod potest fieri per vnum, eod quod sic melius est fieri, multo ergo minus hoc erit in diuinis: sed nuntiare summa potest fieri per vnum: cum igitur Archangelus distinguantur ab Angelis per hoc quod est summa & infima nuntiare, videtur quod cum vtrumque possit fieri per Angelos, quod oporteat esse ordinem Archangelorum. Quod autem sic distinguantur, patet per Gregorium in homilia de c. omibus. Qui summa, inquit, nuntiant, Archangelus vocantur: Græca enim lingua, Angeli nuntij, Archangelus summi nuntij vocantur. Et infra etiam dicit, quod illi sunt Angeli qui minima nuntiant. Præterea assignans qualiter Archangelorum actus in hominibus sunt, sic dicit: Sunt nonnulli qui diuinæ largitatis munere referti, secretorum celestium summa & capere prævalent & annuntiare. Quo ergo illi nisi inter Archangelorum numerum deputantur? Sic igitur summa nuntiare videtur esse proprium Archangelorum. Cum igitur hoc possit fieri per Angelos, videtur quod non oporteat de hoc esse specialem ordinem. Hoc idem videtur per Bernardum in quinto de consideratione, Putemus, inquit, quod ordines Archangelorum qui sunt consocij diuinorum mysteriorum, non nisi ob præcipuas & magnas causas mittantur. Nec potest dici, quod magnæ causæ non possunt committi minoribus, sicut est apud nos: quoniam hoc accidit apud nos ex defectu stultitiæ vel infidelitatis in aliquibus incidere: quod non potest incidere in Angelis inferioribus: ergo videtur, quod quibuslibet in-

Homil. 24 super Ezechiel.

Cap. 4

finis possunt etiam maxima committi.

2 Præterea, In Ecclesiastica hierarchia quæ exemplata est à cælesti, non sunt nisi prælati & subditi: ergo nec in cælesti: cum igitur Principes teneant locum prælatorum, Angeli verò locum subditorum, non debet esse aliquis tertius ordo.

3 Ad idem, Diuersorum ordinum diuersi sunt actus secundum speciem: sed nuntiare magna, quod est actus Archangelorum, & nuntiare parua, quod est actus Angelorum, secundum prædictas auctoritates, est idem actus in specie: ergo Archangelorum ordo non est diuersus ab ordine Angelorum.

4 Ad idem, De ordine quolibet oportet iudicare secundum manifestationem sui nominis: nomen autem Archangelorum non dicit aliquod donum per se, sed compositum ex duobus ordinibus: dicitur enim Archangelus quasi princeps Angelus: non ergo videtur esse aliquis ordo per se.

5 Ad idem, Quilibet ordo constituitur secundum aliquid quod est proprium sibi: sed huic ordini nihil assignatur in littera nisi in quo conuenit cum aliis: ergo non videtur esse aliquis ordo per se.

Solutio. Dicimus, quod Archangelorum est ordo per se differens ab omnibus aliis per actum sibi proprium, qui est instruere de his quæ pertinent ad salutem al cuius vniuersitatis, non vnus personæ tantum, ita tamen quod id quod est inferiorum, non excludatur à superioribus, secundum eminentiorem tamen modum.

Ad primum ergo dicendum, quod summa & infima annuntiare non distinguit hos ordines secundum altitudinem & paruitatem nuntiationis, sed secundum altitudinem & debilitatem illuminationis: de eodem enim potest haberi parua & magna illuminatio, sicut de eadem conclusione scientia & opinio: & secundum hoc propter diuersam proportionem capacitatis ex diuersitate naturæ est distinctio ordinum. Et per hoc patet solutio ad omnes auctoritates.

Ad aliud dicendum, quod Angeli sunt subditi Principum, vt per quos nuntiant ea quæ pertinent ad salutem vniuersitatis personæ: Archangelus verò vt per quos nuntiant ea quæ pertinent ad salutem communem: & similiter in Ecclesiastica hierarchia subditos habent prælati ad diuersa officia.

Ad aliud dicendum, sicut ad primum, quod per nomen non designatur aliquid compactum ex diuersis ordinibus secundum essentiam, sed secundum imitationem: imitantur enim Principes in dispensatione terrenarum dignitatum, sed inferiori modo: quia sunt tantum nuntij eorum quæ circa hæc auctoritate à Principibus efficiuntur. Et similiter quæ est Angelorum, inuenitur in Archangelis eminenter, vt dictum est.

Ad aliud dicendum, quod proprietates aliorum ordinum conueniunt huic secundum specialem modum, & sic efficiuntur propria quantum ad modum participandi.

CIRCA secundum sic proceditur. Viderur enim, quod non sit vnus tantum ordo Archangelorum: in Ecclesia enim sunt diuersi annuntiantes summa, quæ non reducuntur ad vnum donum,

Dubium 2.

EXPOSITIO TEXTVS.

Veruntamen, &c.

donum, sicut Propheta & Euangelista: & sunt etiam annuntiantes diuersa, quædam de præteritis, quædam de præsentibus, & quædam de futuris: ergo videtur, quod nec in cælestibus penes annuntiationem summorum debeat esse vnus ordo tantum.

2 Præterea, Sicut dicit Bernardus super Cantica. sermone 19. Porro Archangelis (vt eis aliquid differentius ab his qui simpliciter Angeli sunt, tribuamus) mirabiliter credo, quod delectat quod ipsis quoque æternæ sapientiæ consiliis familiariter admittantur, eademque per ipsos locis quæque suis atque temporibus summo moderamine dispensantur. Si igitur hoc sit proprium huic ordini, cum omnes superiores maxime admittantur occultis consiliis, videtur quod sint plures ordines Archangelorum.

Solutio. Dicimus, quod Archangelorum non est nisi vnus ordo.

Ad primum verò dicendum, quod Euangelista & Propheta conueniunt in duobus, scilicet in principio, à quo accipiunt, illuminatur enim vterque ab infima hierarchia, scilicet angelica: & etiam in modo accipiendi, quia vterque accipit diuinum radium circumclarum symbolis: differunt enim tantum in determinatione materiam de qua est nuntiatio: quia Euangelista nuntiat veritatem expressam de eo quod Propheta sub figuris & indeterminatè prædicit: vnde cum non differant quoad principium, non oportet reduci ad vnum ordinem Angelorum.

Ad secundum dicendum, quod Archangelus non admittuntur summis consiliis simpliciter (hoc enim est primorum) sed in genere consiliorum quæ sunt de dispensatione humanarum rerum: hæc enim sunt quæ ad statum communem pertinent.

EXPOSITIO TEXTVS.

D Littera sic construatur. Dictas proprietates manifestat nominatio Principum. *Autem*, id est, sed ipsa nominatio sanctorum Archangelorum quidem, id est, certè est æquipotens, id est, potentiam principalem per imitationem manifestat cælestium Principibus. *Enim*, id est, quia vna hierarchia est, & vna dispositio, id est, ratio qua disponuntur in hierarchia, & eorum, scilicet Archangelorum & Principum & Angelorum, vt, id est, sicut dixi in 6. cap. huius.

D V B I V M.

EVIDETUR, quod non sit æquipotens ordo Archangelorum Principibus, cum Principatus sit superior ordo. Et si dicatur, quod sit æqualitas ratione hierarchiæ, tunc similiter debuisset dicere de Angelis, qui sunt cum eis in eadem hierarchia. Et dicendum, quod præter æqualitatem hierarchiæ est inter eos æqualitas imitationis: imitantur enim principem in dispensatione terrenarum dignitatum, licet diuersimodè, vt supra dictum est. Sic autem non imitantur Angeli, cum non illuminent nisi de personalibus officiis: & ideo non dixit eos æquipotentès.

D. Alber. Mag. In lib. de cælesti hierar.

HIC OSTENDIT, quod iste ordo est medius in ista hierarchia, dicens: Licet eorum sit hierarchia vna, *veruntamen quoniam quidem*, id est, certè non est aliqua hierarchia nisi habens virtutes & primas & medias & vltimas dispositas in ipsa, *sanctus ordo Archangelorum recipitur medijs hierarchie extremorum*, id est, ordinatur in medio duorum extremorum ordinum huius hierarchiæ, scilicet Angelorum & Principum: & hoc *communicatiue*, id est per imitationem proprietatum vtriusque ordinis. *Etenim*, id est, quia *communicat* proprietatibus imitando *seruissimis Principibus* & etiam sanctis Angelis. Et ponit tres proprietates in quibus conuenit cum Principibus, quarum tertia est in communicando, alia in recipiendo. Prima quidem quantum ad receptionem, secunda quantum ad perfectionem in illo quod recipitur. Dicit ergo, *Quidem*, id est, certè ordo Archangelorum communicat *ipsis*, scilicet Principibus: quia *conuertitur* per contemplationem & desiderium ad principium *superessentiale*, scilicet Deum, secundum quod principium dicit principatum, vt supra expositum est: & hoc *principaliter*: id est, recipiendo ab ipso principandi dignitatem, & dispensandi principatus, diuersitatem tamen in principatibus, vt dictum est, & hæc est prima. *Et reformatur*, id est, conformatur ad ipsum principium propter factam assimilationem, vt possibile est sibi, & hæc est secunda. *Et etiam unificatur* reducendo ad primum vnum Angelos secundum *ducatus* quibus eis præsumt, *bene ornatos*, quantum ad plenitudinem bonorum quibus conducunt, eos reducendo ad finem, & *ordinatos*, quantum ad dispositionem in hierarchia & ordine, & *inuisibiles* visu scilicet corporali, quantum ad naturam illuminationum. Sic igitur & Principatus & Archangelus immediatam actionem regiminis habent in Angelos: sed Angeli vt illuminatores & persuadentes tantum, Principatus & Archangelus vt exequentes per eos propria auctoritate commutationem vel conseruationem terrenorum principatum. *Verò*, id est, sed communicat *ipsis*, scilicet Angelis: quia & id est, etiam *eis*, scilicet Archangelis sicut & Angelis *est*, id est, conuenit quod est *suscipientis hierarchie*, id est, secundum ordinem hierarchicum, *diuinas illuminationes per primas virtutes*, id est, per superiores ordines, & hoc *hypostatico ordine*, ab hypo quod est sub, & factis quod est operatio, quasi operando sub dispensatione principum, sicut & Angeli, licet diuersimodè, vt dictum est: & hæc est vna proprietates in accipiendo. *Vel prophetico ordine*, id est, accipiendo per occultam inspirationem à Deo procedentem, ita quod non sit similitudo ad Prophetam, quantum ad ea quæ sunt ex parte Prophetæ recipientis, vt recipere symbolis, & sub differentia temporum, sed tantum quantum ad primum principium emanationis luminis, & etiam conuenit eis quod est *ammonians eam* illuminationes *Angelis deiformiter*, quantum ad modum suscipientis: quia omnes deiformem intelle-

K 3 ctum

etiam habent, & etiam est manifestans nobis eas per singulos med os non iam deiformiter, sed secundum sacram analogiam, id est, proportionem capacitatis vniuersiue de nume. o illuminatorum diuini, id est, lumine diuino, & hæc est secunda proprietas qua conueniunt cum Angelis in communicando illuminationes nobis & inferioribus Angelis.

3. Angeli quid.

Ipsi enim Angeli (sicut prædiximus) completiue consummant omnes cælestium animorum dispositiones secundum quod consummandum est. Quippe in cælestibus essentiis habentes angelicam proprietatem, & magis apud nos Angeli quam priores aptius nominati, quantum circa quod manifestius est ipsis hierarchia & magis circumornatus. Excellentissimam quidem enim (vt dictum est) dispositionem tanquam ipsi occulto primitus ordinatè proximantem, clam formans æstimandum ordinem secundam: secundam verò quæ completur à sanctis Dominationibus & Virtutibus & Potestatibus, ei quæ est Principibus & Archangelis & Angelis, hierarchiæ præesse. Prima quidem hierarchia manifestius: ea verò quæ est post eam occultius: Principatum autem & Archangelorum & Angelorum manifestatiuam dispositionem, humanis hierarchiis per consequentia præcipere: vt sit per ordinem ad Deum ascensus, & conuersio, & communicatio, & vnitas. Et quidem à Deo omnibus hierarchicis optime indita, & communicatiue superueniens, & cum ornato sacratissimo processio. Inde Theologia nostram hierarchiam Angelis distribuit, principem Iudæorum populi Machælem nominans, & alios gentium diuersos. Statuit enim Excelsus terminos gentium iuxta numerum Angelorum Dei.

4. Statuit enim Excelsus terminos gentium iuxta numerum Angelorum Dei.

DIVISIO TEXTVS.

Ipsi enim Angeli sicut prædiximus, &c.

Dixerat superius in quibus Archangeli communicant cum Angelis, in parte verò ista assignat causam eius quod dixerat ostendens hoc propriè Angelis conuenire per diuinitatem quam habent in hierarchia angelica: vnde per consequens ostendit comparationem vltimæ hierarchiæ ad alias. Diu dicitur autem hæc pars in tres. In prima ostendit, quod prædiximus a proprietate, scilicet recipere à primis & nuntiare nobis conuenit Angelis: eò quod habent vltimum gradum in hierarchia. In secunda ostendit, quod ab hoc inter alios maxime Angeli dicuntur, ibi, Et magis apud nos, &c. In tertia confirmat quod dixerat per auctoritatem sacre Scripturæ, ibi, Inde Theologia, &c.

D V B I A.

Hic autem tria ante litteram queruntur. B. Primo, Vtrum sit aliquis ordo specialis Angelorum. Secundo, Quis actus eius. Tertio, Quare non ponat plures proprietates Angelorum.

Circa primum proceditur. Ab eo enim quod est commune toti naturæ, non sumitur aliquid speciale in illa natura: sed esse Angelum conuenit toti naturæ superiori, sicut cap. 5. dictum est: ergo non erit aliquis specialis ordo.

Ad idem, sicut dicitur 2. sententiarum, secundum gradum naturæ in Angelis est gradus donorum: sed Angeli nomen non dicit gradum specialis naturæ, cum conueniat toti naturæ: ergo non dicit etiam speciale donum à quo sumatur specialis ordo.

Ad idem, Recipere & nuntiare occulta & manifesta in operatione ad nos non est diuersum in specie: sed secundum hoc: unum differt in hierarchia Angelorum a superioribus qui recipiunt manifesta quoad nos: ergo non est specialis ordo.

Ad idem, Sicut est situs in corporalibus, ita est ordo in spiritualibus: sed in corporalibus vltimus gradus æquatur iure fieri, & non facit altitudinem aliquam: cum ergo Angeli sint in vltimo gradu, non videtur, quod faciant aliquam sui speciem à ceteris.

Solutio. Dicimus, quod Angelorum est vnus specialis ordo.

Ad primum dicendum, quod cognominatio angelica dicta est supra esse commune toti hierarchiæ naturæ, secundum quod est acceptas illuminationes aliis effundere quicunque sub ipso sunt: Angelis autem hoc competit secundum specialem modum, prout acceptas illuminationes proportionaliter nobis in nos transfundunt illuminantes de his quæ ad vnumquemque pertinent. Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod sicut supra dictum est, accipere illuminationes occultas & manifestas quoad nos est ex diuersa proportione recipientium propter diuersitatem naturæ & doni quo completur natura: quidam enim accipiunt in maiori latitudine & fulgore & propinquius

pinquius primo secundum quod sunt nobis minus manifesta in se.

Ad quartum dicendum, quod vltimum in quo est status spiritualium illuminationum, sunt subditi in Ecclesiastica hierarchia, & non Angeli: cum ipsi sint superiores summis nostre hierarchiæ: & ideo ordinem dignitatis constituent.

Dubium 1.

Circa secundum sic proceditur. Videtur enim, quod actus Angelorum sit illuminare Ecclesiasticam hierarchiam, per hoc quod dicitur in littera. Præterea, Gregorius dicit, quod illi dicuntur Angeli qui minima nuntiant: hæc autem sunt quæcunque reuelantur ad ipsos singulariter pertinentia: ergo hæc reuelare videtur esse proprium Angelorum. Hoc idem videtur per Gregorium qui secundum hoc assignat actum Angelorum in hominibus esse. Sunt, inquit, plerique qui parua capiunt, sed tamen hæc eadem parua pie annuntiare fratribus non desunt. Quo ergo isti nisi inter Angelorum numerum currunt? Sed contra Iia. 6. legitur, quod Seraphin missus est ad purgationem ipsius Iia. Item Ezechiel instructus est per Cherubin, vt legitur Ezech. 10. ergo non est proprium huius ordinis illuminare singulos Ecclesiasticæ hierarchiæ.

Cap. 4. Heb. 3.

Præterea, Habere vltimum exterioris officij conuenit Virtutibus & Potestatibus, & maxime toti vltimæ hierarchiæ: ergo non videtur esse proprium huius ordinis.

Item videtur, quod custodia hominum sit proprius actus per hoc quod dicit Bernardus in 5. de consideratione. Putemus, inquit, Angelos dici eos qui singuli singulis hominibus dari creduntur, missi in ministerium, secundum Pauli doctrinam, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, de quibus Saluator ait Matth. 18. Angeli eorum semper vident, &c. Sed contra: Omnes ordines accipiuntur penes accipere & effundere illuminationes: custodia autem non est illuminatio: ergo penes hoc non sumitur actus illius ordinis. Præterea, Eius est custodia eorum qui conueniunt & condeere: hoc autem solius Dei est: ergo custodire non est actus angelicus. Præterea, In Psal. dicitur: Ecce non dormit neque dormiet qui custodit Israël. Ergo videtur esse solius Dei.

Item videtur, quod reuerere diuina iudicia sit actus eorum: sic enim dicit Bern. super Cantica. 1. 2. Iudicia Angelica creatura antepe: casta mentis acie spectatur diuina iudicia: vniuersum & vltimum militiam, quorum summe equitatis inest. In delectatione beata, gloriantur, insuper effectus ea mancipari per suum ministerium, ac palam fieri. Item infra dicit: Diligitur Deus ab Angelis ad iudiciorum suorum summam æquitatem, ab Archangelis ob consiliorum summam moderationem. Sed contra: Hoc supra assignatum est à Gregorio Thronis.

Præterea, Videtur esse Dominationum vel Potestatum, ad quos pertinet potestas iurisdictionis.

Solutio. Dicendum, quod actus proprius Angelorum est nuntiare hominibus ea quæ pertinent ad singulorum salutem, accipientes illuminationes proportionatas capacitati nostre.

Ad id verò quod primo in contrarium obicitur,

dicendum quod ille qui purgauit Isaiam, secundum Dionysium non fuit de ordine Seraphin, sed dicitur esse Seraphin, quia virtute illuminationis ad donum Seraphin pertinente Prophetam illuminauit. Hoc autem quod dicitur de Ezechiele, patet per ea quæ dicta sunt in præcedenti capitulo, quod non illuminauit immediate, sed per eum qui potera indutus erat.

Ad aliud dicendum, quod Virtutes & Potestates habent exterius ministerium, non tamen limitatum circa officia humana: Principatus vero & Potestates & Archangeli ea quæ pertinent ad statum communem: & ideo relinquuntur proprium huic illuminare de his quæ ad statum vniuersiuique pertinent.

Ad aliud dicendum, quod custodire per modum naturæ conseruantis à nociuis, est virtutis vel domi vt formæ, quæ agit in modum naturæ, vt dicit Tullius: Dei verò vt efficientis, & custodire persuadendo discedere à nociuis est Angelorum, & hoc fit per illuminationes, sicut magister custodit puerum. Et per hoc patet solutio ad ea quæ contra obicitur.

Ad aliud dicendum, quod diuina iudicia non pertinent ad Angelos sicut in quibus Deus residens ea dispocet, hoc enim est Thronorum: vel vt ad habentes iurisdictionem, quia hoc est Dominationum & Principatum & Potestatum: sed admonendo de iudiciis diuinis & exequendo ea auctoritate aliorum.

Circa tertium sic proceditur. Videtur enim, quod huius ordinis deberet ponere plures proprietates: quanto enim aliquid compositius est, tanto plura accidentia habet, cum stant accidentia ab essentialibus: sed quanto aliquid magis recedit à primo, tanto compositius est: cum igitur Angeli inter cælestes essentias maxime distent, videtur quod plures proprietates eis attribui necesse debuit.

Solutio. Dicimus, quod sicut in 6. c. diximus, vltimus ordo nihil ad dignitatem pertinet addit super id quod est commune omnibus, sed hoc efficitur si proprium, prout est in ratione modo participatum: & ideo non posuit Angelorum nisi proprietatem vnã, quæ conuenit eis: vniuersum ordinem in hierarchia, prout vltimus vniuersi in ea.

Ad id verò quod obicitur, dicendum, quod hæc non ponitur proprietates eorum naturæ, quæ conueniunt esse plures, sed tantum illæ quæ conueniunt quælibet ordinem secundum vnã donum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Littera sic legitur. Diximus, quod Archangeli communicant cum Angelis in hoc quod accipiunt illuminationes à primis, & nuntiant eas nobis. Enim, id est, quia ipsi Angeli sicut prædiximus in 6. c. consummant, id est, terminant dispositiones omnium cælestium animorum, id est, intellectuum, scilicet Angelorum: & hoc completiue, id est, in quibus sufficienter completur. Ipsi dico proprie hoc, habentes quippe, id est, certè proprietatem angelicam, id est, nuntiant nobis secundum quod consummandum est in cælestibus essentiis, id est, secundum quod competit his in quibus conuimantur cælestes essentia:

fentia: decet enim ut ultimi in caelestibus nobis emanant, & hi qui sunt in hoc ordine aptius, id est, decentius, magis, id est, frequentius nominari sunt apud nos, id est, à nobis, Angeli quam priores ordines, quantum etiam ipsis, id est, Angelis est, id est, conuenit hierarchia, id est, hierarchia actio in recipiendo & communicando, quantum ad consortium potestatis, & quantum magis est eis circumscriptum, scilicet dona circumstantia essentiam circa id quod manifestum est nobis, posterius tamen simpliciter: *quia, id est, quia quidem*, id est, certe estimandum est ut dictum est. 6. c. excellentissimam dispositionem, id est, primam hierarchiam ordinare reducendo secundam hierarchiam tanquam primam, scilicet proximitatem primam ordinem, id est, primo ordine, ipsi occulto, scilicet Deo, non propter se, sed propter defectum accipientium, ita quod est clam formans, id est, occultans formationes intellectuales ab eo habentiens: quanto enim simplices, occultiores sunt nobis, sed magis notæ secundum naturam. *Uero, id est, sed estimandum est secundam hierarchiam que completat à sanctis Dominationibus & Virtutibus & potestatibus præesse ei hierarchia que est*, id est, conuenit Principibus, & ut Archangelis & Angelis quidem, id est, certe manifestus, id est, secundum manifestiorem illuminationem nobis, prima hierarchia, ablatiua eius: uero, id est, sed occultius secundum nos ad hierarchiam que est post ipsam: secundum eum quod descendunt illuminationes, sunt compositiores ac notiores nobis. *Autem, id est, sed estimandum est dispositionem, id est, hierarchiam manifestam nobis Principum & Archangelorum & Angelorum præcipue instruendo, sicut Doctores præceptor dicitur, humana hierarchia per consequentiam, id est, per ultimas illuminationes: sunt enim æquales nobis, nisi quod differunt sicut lumen illuminantis & illuminati. Ideo autem talis est dispositio trium hierarchiarum ut sit ascensus ad Deum, quantum ad gradus quibus in ipsumitur, & conuersio, quantum ad terminum à quo incipit motus in ipsum, & communicatio, quantum ad motum in Deum quo dona ipsius participantur, & unitas, quantum ad terminum à quo perficitur motus in Deum, quantum ad perfectam assimilationem, & hoc dico, si per ordinem, dum prima plus accipiunt & proportionaliter tamen secundum receptionem secundarum, & sic inde. Et quidem, id est, certe secundum hunc modum processio illuminationum est optima: indita à Deo omnibus hierarchiis, quantum ad decentem ordinem procedendi, & est superueniens, id est, à superiori in eas descendens communicatiua, id est, ut possit aliis communicare, quantum ad consortium potestatis, & superueniens cum sacratissimo ornatum, id est, cum sacris donis ornantibus, quantum ad similitudinem doni. Inde, id est, propter hoc quod Angeli manifestius recipiant, Theologia, id est, sacra Scriptura, distribuit, id est, distributam dicit nostram hierarchiam Angelis ad illuminandum singulos diuinitatem. Ipsa dico nominans Daniel. 10. Michaelem principem populi Isadaorum, & alios duos diuersarum gentium, cum faciat ibi mentionem de principe Persarum. *Enim, id est, quia Excelsus, id est, Deus statuit**

terminos gentium secundum numerum Angelorum Dei. Deut. 32. Nostra litera habet, iuxta numerum filiorum Israel. Sed videtur hoc esse falsum: aut enim accipit terminos personales, secundum quos statuuntur Angeli, & sic cum possint quandoque plures homines esse in mundo quam modo sint, videtur quoddam secundum generationem vel corruptionem hominum creentur de nouo vel corruptantur Angeli. Aut accipit terminos multitudinis, & sic non essent plures Angeli quam sint gentes in mundo: & patet esse inconueniens per id quod determinat Dionysius in penultimo huius operis. Et dicendum, quoddam proutriusque terminis accipi debet: nec dicuntur tot esse Angeli quot sunt homines vel gentes, sed quod secundum numerum hominum statuuntur Angeli ad custodiam eorum: & ita dicimus, quoddam non omnes qui sunt in ultimo ordine, semper constituuntur ad custodiam, sed quandoque plures, quandoque pauciores, secundum quod exigit hominum multitudo.

Si autem quis dixerit, & quomodo Hebræorum populus reductus est solus in diuinas illuminationes? Respondendum, quia non Angelorum rectas dominationes accusari oportet, aliarum gentium in non existentes deos errore, sed illos ipsos propriis inflexionibus ex ea quæ est in diuinum recta reductione recedentes amore proprio & superbia ipsis visorum diuinitus & corrationabiliter cultui. Hoc perhibetur & ipse Hebræorum populus perpeffus esse. Cognitionem enim (ait) Dei repulisti, & post cor tuum existi. Neque enim coactam habemus vitam, neque per prouidentiam propriam potestatem, diuina lumina prouidæ illuminationis reuelantur: sed intellectualium visionum dissimilitudo superplena paterna bonitate lucis donationem, aut omnino non participatam facit, & ad earum reformationem non distributam: aut participationes facit diferentes, paruas aut magnas, obscuras aut claras, vnius aut simplicis, & semper eodem modo se habentis & superexpansis & fontalis radij.

DIVIO

DIVISIO ET expositio textus.

Si autem quis dixerit, & quomodo Hebræorum populus reductus est, &c.

IN ista parte mouet quendam quæstionem ex prædeterminatis incidentem. Et diuiditur in partes duas. In prima ponit quæstionem. In secunda solutionem, ibi, Respondendum autem. Est autem quæstio talis. Aequaliter se habet angelica hierarchia ad reductionem humanæ secundum quamlibet gentem, & ita vel omnes gentes debuerunt reduci per Angelos in cultum Dei, vel nulla: non ergo solus populus Iudæorum reductus fuit in diuinas illuminationes. Litera sic legatur. Diximus, quoddam nostra hierarchia distribuitur regenda infimo ordine. *Autem, id est, sed si quis obiciendo contra prædicta, dicat. ut quomodo solus populus Hebræorum reductus est per Angelos in diuinas illuminationes, si statuuntur iuxta terminos gentium. Si, inquam, sic dixerit, sic dicendum erit. Respondendum, &c.* Hic soluit positam quæstionem. Et diuiditur in duas partes. In prima soluit. In secunda solutionem confirmat, ibi, Et hoc autem tuum, &c. Prima in duas. In prima enim soluit, ostendendo quod non est inconueniens omnibus æqualiter præfici Angelos, quamuis non omnes æqualiter reductantur. In secunda soluit per interemptionem, ibi, Deinde quia & aliis gentibus, &c.

D. V. B. I. A.

Hic incidit quæstio de custodia Angelorum, & quæriuntur quinque. Primum, Vtrum sit necessaria custodia Angelorum? Secundum, Vtrum habeant coactiuam custodiam? Tertium, Vtrum sint negligentes in custodiendo? Quartum, Vtrum semper custodiant? Quintum, Vtrum aliquid accrescat eis ex custodia?

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quoddam non sit necessaria custodia Angelorum: habere enim custodes super subditos sibi est domini deficientis, vel propter suam infirmitatem; vel propter suam absentiam: Deus autem summæ virtutis est, & ubique præsens: ergo non est necessarium, quoddam sibi subditis custodes præficiat.

Ad idem, Posita vna custodia non est necessarium ponere alteram nisi propter insufficientiam primæ: cum ergo Deus custodiat homines, in quem insufficientia cadere non potest, ut dicitur in Psalmo, Ecce non dormitabit, neque dormiet, &c. videtur quoddam non sit necessaria custodia Angelorum.

Ad idem, Quod habet plura eleuantia quam deprimentia, non indiget custodia: homo est huiusmodi, habet enim, tantum duo deprimentia, scilicet fomitem & demonem impugnantem, sed eleuat habitum gratiæ conferuante, & redemptione Christi contra diabolum, & vteriu, diuino opere: ergo non indiget custodia.

Ad idem, Scienti & potenti vitare impe-

dimenta non est necessarius custos. Homo autem est sciens vitare pericula per legem naturalem, & potest, cum non necessario peccet.

Ad idem, Custos maior est custodito: sed Angelus & homo sunt æquales, quia eadem est mensura hominis & Angeli. Apoc. 21. ergo Angeli non custodiunt homines.

Ad oppositum est illud Plal. Angelis suis mandauit de te, &c.

Ad idem, Vnicuique homini infidiatur vnus malus Angelus: ergo iniuste ageretur cum eo si non custodiretur ab vno bono, & habeat. Vtrumque dicit Glossa Hieronymi, super illud Mat. 18. Angeli eorum semper vident, &c.

Præterea, Multa pericula insensibilia imminet homini à quibus non facile sibi cauere potest, cum eius cognitio à sensu oritur: ergo indiget aliquo custode spiritali.

Solutio. Dicimus, quod Angelorum custodia necessaria est homini ad salutem, non sine qua non posset consequi salutem, sed necessitate conuenientia: quia difficile esset ipsum salutem consequi sine custode, propter infirmitatem naturæ & periculorum multitudinem: diuina autem bonitatis est providere homini, quod facile possit saluari. Et concedimus rationes ad hoc.

Ad primum ergo dicendum, quod custodia non est necessaria propter defectum domini, sed propter commodum custodiri, sicut etiam perficit mentem mediante habitu gratiæ, cum immediate perficere posset propter perfectam dispositionem, quod sine habitu perfectum esse non posset. Similiter dicendum ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod quia homo per se potest cadere in malum, non autem per se potest in bonum, propior est ad malum quam ad bonum: & ideo indiget multo pluribus eleuantibus quam deprimentibus.

Ad quartum dicendum, quod per legem naturalem eruditur homo de periculis in generali, & non secundum speciales casus, & potentia eius infirma est ad resistendum: & ideo non sufficienter est sciens & potens.

Ad quintum dicendum, quod Angelus est æqualis homini, quantum ad finem beatitudinis, est tamen simpliciter maior & quantum ad statum, quia videt per speciem: & quantum ad naturam, quia non habet aliquid reprimens.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod custodia eorum debeat esse coactiuæ: inferiora enim corpora necessitatem habent recipiendi impressiones superiorum: cum igitur ordinem habeant spiritualia sicut corporalia, videtur, quod inferiores spiritus, scilicet humani necessario recipiant impressiones quibus custodiuntur à superioribus, scilicet Angelis.

Ad idem, Quicquid recipit actionem alicuius agentis, necessario recipit actum vel effectum consequentem illam actionem: sed homines recipiunt illuminationes Angelorum quibus agunt in ipsos: ergo relinquunt in eis immunitas à periculo, qui est effectus illuminationum.

Ad idem, Sicut custodia est per ministrum Angelorum, ita etiam est inspiratio prophetiarum.

phetia: sed propheta confertur homini necessario, sicut enim dicitur. 2. Pe. 1. Non voluntate humana allata est aliquando propheta Sed quod affertur non voluntate, necessitatis est. Ergo similiter custodia est coactiva & necessaria.

4 Ad idem, Apud homines diceretur infide is custos qui sibi deputatum videret se precipitantem & eum non eriperet: cum igitur in Angelis non sit infidelitas, videretur quod coactiuè eripiant.

5 Ad idem, Matth. 22. Dominus præcipit homini custodi, Compelle intrare. Ergo videtur, quod similiter Angeli custodire debeat compellendo.

Ad oppositum. Sapientis non est ex modo agendi destruere sine propter quem agit: Angeli autem custodiendo agunt ad bonum meritoium hominis: cum igitur violentia excludat rationem meriti & virtutis, eorum custodia non debet esse violenta.

2 Ad idem, Causa prima non tollit causalitatem à causa secunda, sed ordinat eam quantum potest: cum ergo propria causalitas voluntatis sit liberè agere, Angeli non agunt in ipsam coactiuam.

Quod concedimus, & rationes ad hoc.

Ad primum verò dicendum, quod corpora inferiora non recipiunt impressiones superiorum, ut habentia aliquod principium in seipsis quod liberè agens sit causa uorum actuum, sicut recipit spiritus hominis: & ideo non est simile.

Ad secundum dicendum, quod licet homo recipiat illuminationes angelicas, non tamen solum hoc quod recipit, est principium agendi in ipso: sed voluntas liberè potest sequi, vel non sequi.

Ad tertium dicendum, quod propheta est perfectio intellectus qui cogi potest ab homine etiam per rationem: custodia autem est secundum perfectionem affectus, in quem coactio cadere non potest.

Ad quartum dicendum, quod ratio corporalis boni ad quod instituitur homo custos alterius, non diminuitur per coactionem: & ideo non est simile.

Ad quintum dicendum, quod prelati in Ecclesia non compellunt coactione sufficienti, sed in te dum efficienti terrendo per minas: & similiter etiam Angeli quandoque coactiuè custodiunt.

D **C**IRCA tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli sint negligentes in custodia hominum: negligens enim custodis est omittere modum maxime necessarium sibi possibilem: sed cum Angelus possit erudire de periculis occultè & manifestè, raro manifestè apparet, quamuis hoc esset efficacissimum ad conseruandum à periculis: ergo, &c.

2 Ad idem, Angeli non custodiunt nos nisi excitando ad cognitionem periculorum: sed cum omnis nostra cognitio à sensu oriatur secundum Philosophum, non potest homo excitari nisi per sensibilia: cum igitur non semper appareant in sensibilibus signa, videretur quod sint negligentes.

3 Ad idem, Diligentis custodis est producere custoditum per facillimam viam: sed facillimè

via esset reuocandi à malis & promouendi in bonum per miracula: cum ergo hæc circa plures omittant, videtur quod sint negligentes.

4 Ad idem, Rebelles suis interioribus persuasionibus maxime corrigerent percussione: cum igitur talibus non vrantur, videntur esse negligentes.

Præterea, Eodem modo se habent omnes Angeli custodes ad suos custoditos: cum igitur quidam Angeli reducant quosdam sensibilibus eis apparentio, ut Abraham, & Moyse, videntur quod omnibus sic deberent apparere.

Ad oppositum. Diligentis custodis non est ex modo custodiendi destruere aliquod bonum in custodito: ratio autem est bonum custoditi hominis, quæ priuaretur actu suo, qui est conferendo accipere. & confunderetur per insolitas visiones & signa conuincencia ipsa: ergo non est Angeli taliter custodire.

2 Ad idem, Sicut dicit Grego. Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Et intelligitur humana ratio conuicta. Talibus autem visionibus & signis conuinceretur ad credendum: non est ergo Angeli intendentis promouere hominis meritum taliter custodire.

Quod concedimus, & rationes ad hoc. Dicimus enim rationibus prædictis, quod non debent alicui apparere visibilibus pro his quæ ad ipsum singulariter pertinent gratia sui, ne destruat bonum rationis, sicut non cogunt, ne destruat bonum virtutis: apparent tamen vni ad instructionem multorum, maxime ad edificandum fidem de aliquo arduissimo, sicut de incarnatione, & similibus.

Ad primum verò dicendum, quod non est eorum erudire aperè, nisi ratione specialia, ut in vno adificetur fides multorum: sed instruit occultè disponendo phantasmata in ordine ad intellectum, & eius effectus sentitur in vigilia sicut & in somno sicut subterheret à tumultu vanitatum.

Ad secundum dicendum, quod per sensibilia excitat, dum species à sensibilibus accipit componit & ordinat ad accipiendum intentionem quam reuelare intendit.

Ad tertium dicendum, quod miracula auferunt actum rationis obruendo ipsam sua arduitate, & conuincendo sine ratiocinatione aliqua: & ideo talis via non competit.

Ad quartum dicendum, quod correptio per sensibiles correptiones esset efficacior quoad coactiuam custodiam, quæ ab eis non intenditur.

Ad quintum dicendum, quod non omnes æqualiter se habent ad recipiendas huiusmodi visiones: quidam enim non sustinent, & alij fortiores dari sunt in forma multorum qui per eos instruantur.

CIRCA quartum sic proceditur. Videtur enim, quod aliquando non custodiant: sicut enim dicit Damascenus: Angeli ibi sunt ubi operantur. Cum igitur quandoque sint in celo, videtur quod non custodiant illos qui sunt in terra, cum hoc non fiat nisi actione aliqua.

2 Ad idem, Dæmones non semper impugnant, cum quandoque sint in inferno: cum ergo sic ordinetur custodia Angelorum, videretur quod non semper custodiant.

3 Ad

3 Ad idem, Homo quandoque fortis est ex seipso, quandoque est in seruire charitatis: ergo non semper indiget custodia.

4 Ad idem, Homo custos non semper custodit: ergo à simili nec Angelus.

5 Ad idem, Si medicina custodiens sanitatem continuaretur, corrumperet: ergo similiter videretur, si custodia Angelorum sit semper circa hominem, quod magis obsit quam prosit.

Ad oppositum. Custodia Angelorum ordinatur ad pericula nobis imminencia: cum igitur semper imminant pericula, ergo videtur, quod semper custodiant.

2 Ad idem, Fidelis custos semper custodit: Angelus est huiusmodi: ergo, &c.

3 Ad idem, Sicut dicitur. 1. Pe. vltimo, Aduersarius vester diabolus, &c. Videtur igitur, quod semper diabolus insidietur nobis: ergo & Angeli semper debent custodire.

Solutio. Dicendum, quod Angeli non semper agunt in homines: recedunt enim interdum localiter ab hominibus propter hominum utilitatem, & non propter suam: quia cum Deus vbique sit, ut dicit Beda, quocunque mittantur, semper intra ipsum currunt, & in quocunque loco æqualiter ipsum contemplantur, sed tamen homines custodiuntur ab eis semper: quia quando non actu Angeli agunt in ipsos, remanent impressiones ex præcedentibus passionibus in ipsos quibus custodiuntur. Et sic concedimus Angelos semper custodire. Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod licet Angeli mali non semper agant in homines, sed quandoque sint absentes ab eis, tamen post actionem remanet impressio ex prior actione.

Ad tertium dicendum, quod homo ab illo seruire de facili auertitur: & ideo tunc etiam indiget custodia.

Ad quartum dicendum, quod ex defectu hominis est, quod non potest semper custodire: quia propter multa quibus indiget, oportet eum multoties abesse à custodito: & ideo non est simile de Angelo.

Ad quintum dicendum, quod custodia sanitatis est per qualitates actiuas, quæ per continuationem intentæ corrumunt harmoniam in qua est sanitas: Angeli autem custodiunt per illuminationes quas unicuique infundunt secundum suam proportionem prout sibi competit: & ideo nunquam corrumunt.

F **C**IRCA quintum sic proceditur. Videtur enim, quod Angelis per custodiam nihil accrescat: post maximum enim præmium non expectatur aliquid incrementum: sed omnes Angeli sunt in beatitudine, quod est maximum præmium: ergo videtur, quod per custodiam non accrescit eis aliquid.

2 Ad idem, Post patriam non expectatur aliquid melius. Cum igitur Angeli custodes sint in statu patriæ, & non in statu viæ, videtur quod per custodiam nihil expectent.

3 Ad idem, Quod est in statu merendi, est etiam in distantia ad summum præmium: sed Angelus non distat à Deo, in quo est tota ratio præmij, cum contempletur ipsum per speciem: ergo non meretur per custodiam.

4 Ad idem, Habenti perfectionem qua maior esse non potest, nihil potest accrescere: sed Angeli habent perfectionem intellectus talem qua maior esse non potest, quia habent intellectus deiformes: & ad hunc sequitur tota perfectio præmij, cum visio sit tota merces: ergo non potest eis aliquid ex custodia accrescere.

Ad oppositum. Quorum est operatio ad vnum, est & fructus operationis vnus: sed operatio Angeli custodientis & hominis custoditi est ad vnum, quia ad salutem hominis: cum igitur accrescat aliquid per hoc, videtur quod & Angelo.

2 Ad idem, Dæmonum pœna potest auereri: unde dicunt Mar. 1. Venisti ante tempus torquere nos. Ergo & Angelorum gloria: & per hoc maxime.

Ad idem, Status viæ est status merendi: sed Angeli modo se habent ad statum viæ, cum præponantur operibus viæ: ergo videretur, quod secundum aliquid mereri possint, & maxime per hoc.

Solutio. Dicimus, quod super hoc triplex est opinio. Quidam enim dicunt, quod nihil eis per hoc accrescit. Alij verò dicunt, quod accrescit eis, etiam secundum præmium essenziale, & quod sic augetur eorum gloria vsque ad diem iudicij. Alij verò dicunt, quod nihil accrescit eis quantum ad præmium essenziale, quo scilicet ponuntur in alto diuinæ contemplationis, tamen accrescit eis aliquid quoad præmium accidentale, dum gaudent de reductione aliorum per ipsos. Et huic sententiæ consentimus sine præiudicio aliarum. Non enim videtur probabile, quod propter nullum bonum eorum sit eis indicium custodiæ ministerium. Nec iterum videtur probabile, quod in gradu beatitudinis crescant, cum non crescat in eis radix merendi beatitudinem, quamuis & hoc concedant.

Ad primum ergo dicendum, quod non habent maximum præmium simpliciter, sed maximum sibi respectu priorum operum, vel dispositionis naturalis, secundum quam distribuit Deus gratiam & gloriam Angelis: & ideo potest eis aliquid accrescere maxime de accidentali præmio, cum secundum quid se habeant ad statum viæ. Et per hoc patet solutio ad tria sequentia secundum vltimas opiniones.

Secundum primum verò dicendum ad quintum, quod non est hominis & Angeli operatio vna eodem modo: & ideo non est vna ratio merendi.

Ad sextum dicendum, quod pœna dæmonum non augetur nisi per hoc quod includuntur in inferno, cum tamen vbique sint, æqualiter pœnis crucientur.

Ad septimum dicendum, quod meritum est eorum qui sunt in statu viæ simpliciter.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Si, inquam, quis sic dixerit, respondendum erit, quia non oportet accusari, id est, inculpari Dominationes, id est, prælationes, non enim sumitur pro speciali ordine, Angelorum rebus, id est, nihil de rectitudinis via erga subditos negligentes de errore genium aliarum à Iudæis in non existentes Deos, id est, in

in idola quæ non sunt dij, sed oportet accusari illos ipsos, scilicet gentes, ut recedentes ex ea recta reductione quæ est in diuinum, id est, in Deum, ab Angelis recedentes dico propria inflexionibus, id est, moribus rationis, qui sunt ex seipsis quibus flebantur ad malum hoc, scilicet ex proprio amore, id est, inordinato ex contentiando sibi & superbia in subiiciendo se aliis, quæ sunt radices peccatorum: inflexionibus dico ex amore & superbia visorum ipsi, id est, eorum quæ opinantur diuinitas, id est, esse diuina, & corrationabiliter cultui, id est, esse decencia diuinum cultum: sequentes enim motus proprios rationis, deos sibi & cultum diuinum ad libitum constituebant. Et non solum hoc accidit in gentibus, sed & in istis, etiam ipse populus Hebræorum perhibetur, in Scripturis esse perpeffus hoc, scilicet quod sequeretur motus propius. Enim, id est, quia Scriptura ait Olex. 4. Cognitionem Dei repulisti, & exili pot cor tuum, sequendo proprios motus. Nostra licet habet: Quia repulisti scientiam Dei à te, repellam te & ego. Et dicto um rationes assignat duas, dicens: Enim, id est, quia neque habemus nos homines constantem vitam, sed liberam voluntatem: & ideo nobis non coacti relinquimur: & hæc est vna ratio, & consequenter ponit aliam, dicens: neque etiam diuina lumina illuminationis prouide, id est, prouide à Deo ad salutem hominum reuelantur eis, id est, reuelata recipiunt potestatem Angelorum prouidentium, id est, infundentium illuminationes: quod enim recipitur in altero, secundum Philolophum, recipitur in eo per modum recipientis, & non secundum facultatem dantis: sed propter diuersitatem recipientium dissimulatio istorum intellectuum facit donationem lucis à bonitate diuina sepe plena, quantum ad copiam effusionis, paterna, quantum ad affectum dilectionis: aut omnino non participatam ab his quæ omnino sunt indispositi, aut facit in his qui sunt capaces pro diuersitate capacitatis differere participationes partus aut magnas, quantum ad differentiam reuelatorum, obscuras aut claras, secundum differentiam luminis, quod est medium cognoscendi. Participaciones dico vady diuini luminis vnus, prout ad vnum ducit, & simpliciter, prout ab vno procedit, & semper habentis se eodem modo, secundum quod in se non variatur ex varietate receptionum, ut in primo cap. dictum est, & superexpansi, secundum quod super omnia diffunditur, formalis, secundum quod est principium & origo totius perfectionis in rebus.

Deinde quia & aliis gentibus, ex quibus & nos respeximus in illud, omnibus paratum in traditionem & apertum diuini luminis, & magnum & compositum pelagus, non alienigenæ quidam imparabant dij: vnum autem omnium principium, & ad ipsum reduxerunt sequentes secundum vnamquamque gentem sacerdotio fungentes Angeli. Mel-

chisedech intelligendum summum sacerdotem existentem Domino amicissimum existentium non existentium, sed verè existentis excelsi Dei. Etenim non sic simpliciter Melchisedech theosophi non amicum Dei tantum, sed & sacerdotem vocauerunt. An ut sapientibus aperte significarent, quia non solum ex eis in ipsum, qui verè est, Deum conuertit: adhuc autem & aliis, ut summus sacerdos educet ea quæ est ad veram & solam diuinitatem reductione.

EXPOSITIO TEXTVS. Deinde quia & aliis gentibus, &c.

Hic ponit secundam solutionem per inter- A emptionem huius, scilicet quod solus populus Israël est reductus. Dicit ergo sic: Respondendum est, ut diximus. D. inde, & hoc dicere possumus, quia dy alienigena, id est: qui non sunt diuina natura, sed tantum participatione nominis ex falsa opinione, qui dij non imperabant, ita quod colerentur, & id est, etiam gentibus aliis à Iudæis, ex quibus, scilicet gentibus, & id est, etiam nos conuersi ad Deum de gentibus respeximus per fidem consentiendo, in illud pelagus, id est, profunditatem diuini luminis paratum omnibus creaturis, secundum suum posse per diuinam prouidentiam, in traditionem, id est, ut eis traderetur, & apertum, quantum ad remotionem impedimentorum, & magnum, id est, infinitum in quantum in se excedit proportionem cuiuslibet creature, & copiosum in quantum sufficienter ex ipso redundat perfectio in omnibus rebus; autem, id est, sed vnum principium omnium, id est, Deus ut operans & Angeli sacerdotio fungentes, in officio illuminandi, quod est proprium sacerdotum, reduxerunt secundum vnamquamque gentem, id est, de vnaquaque gente aliquos ad ipsum, scilicet principium, sequentes operationem primis sic causa secunda operationem primæ causæ: quia intelligendum est Melchisedech, qui fuit de gentibus existentem amicissimum Domino, ut dicitur in Genesi fuisse summum sacerdotem nequaquam non existentium deorum, sed Dei excelsi, verè existentis Dei. Etenim, id est, quia ipsi theosophi, id est, diuina sapientes non sic simpliciter & non tantum vocauerunt in Scriptura Melchisedech, non tantum amicum Dei. Abundat negatio. Sed etiam sacerdotem Dei. An non fecerunt hoc ut aperte significarent sapientibus, quia non solum conuertit se ex eis, scilicet gentibus, illuminatus ministerio Angelorum in ipsum Deum qui verè est, Deus: autem, id est, sed adhuc ut, id est, sicut summus sacerdos educit, id est, transfundit diuinum lumen, & id est, etiam diis, & hoc

hoc ea reductione quæ est ad veram & solam diuinitatem: quia alij non sunt dij. Quasi diceret: Propter hoc fecerunt: vsque huc enim pender negatio.

D V B I A.

Hic sunt quinque dubia. Primò de numero ordinum istius ultimæ hierarchie. Secundò, Vtrum solutio sua sit sufficiens quam ponit hic. Tertio: Vtrum Angeli derelinquant aliquando custodiam aliquorum. Quarto, Vtrum doleant de damnatione aliquorum, quos custodiunt. Quintò, Vtrum Antichristus habiturus sit Angelum ad sui custodiam.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quòd plures quam tres esse debeant ordines ultimæ hierarchie: constuantur enim super officia humana: cum igitur hæc sint multo plura quam tria, videntur & ordines huius hierarchie esse plures.

Ad idem, Sicut dicunt certi, prima hierarchia sumitur penes conuersionem in Deum, secunda penes conuersionem in Angelum, vltima penes conuersionem in hominem: cum igitur hoc pluribus modis possit fieri quam tribus, videtur quòd plures debeant esse ordines.

Ad idem, Quanto aliquid magis ab vno recedit, tanto plus in maiorem multitudinem incidit: vltima autem hierarchia magis recedit à primo quam suprema quæ habet tres ordines: ergo vltima debet habere plures.

Ad idem, Vbi est maior indigentia, exiguntur plures operationes ad sui perfectionem, ut dicitur in secundo celi & mundi, & ita etiam plura officia: cum igitur in hominibus circa quos operatur hæc hierarchia, sit maior indigentia quam in Angelis circa quos operantur superiores, videtur quòd hæc hierarchia debeat habere plures ordines.

Ad idem, Multo plures modi viuendi sunt in hominibus quam tres, qui tamen omnes dispensantur per vltimam hierarchiam: ergo videtur, quòd debeant esse in ipsa plures ordines.

Ad idem, Math. 26. dicit Dominus: Possum rogare Patrem meum, & dabit mihi pluraquam 12. legiones Angelorum: cum enim legio sit collectio plurium personarum ordinatarum ad vnum actum, videtur quòd 12. legiones sint 12. ordines huius hierarchie, cuius est assumi ad officia humana.

Præterea, 4. Reg. 6. dicitur, quòd puer Elisei vidit montem plenum Angelis sub specie equitum ad defensionem Elisei, propter quod comprobantur omnes esse de tertia hierarchia: & non videtur tanta multitudo reduci ad tres ordines: ergo videtur, quòd sint plures.

Præterea, 2. Machab. 10. dicitur, quòd visi sunt quinque Angeli in specie virorum comitantes Iudam & exercitum eius: hoc autem non potest referri ad personas, cum sint multo plures: ergo videtur, quòd ad minus sint quinque ordines.

Solutio. Dicimus, quòd non sunt nisi tres ordines ultimæ hierarchie, quorum numerus sic accipitur: quia cum vltimæ hierarchie sit regere humanam hierarchiam, aut regunt di-

D. Albert. Mag. in lib. de cælesti hierar.

spensando officia quæ pertinent ad communitatem, & sic est ordo principum: aut per dispensationem eorum quæ pertinent ad vnumquemque, & hoc dupliciter, quia vel pertinent ad salutem communem multorum, & talia dispensantur per Archangelos: aut ad salutem vniuscuiusque singulariter, & circa talia sunt Angeli, quorum est custodie vnumquemque: & in hoc etiam patet gradus qui exigitur in ratione totius potestatiui: quia qui potest superioris districtum truum, potest inferioris, & non conuertitur.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet plura sint humana officia in speciali, tamen in genere omnia reducuntur ad dicta tria, ut per se patet. Et similiter dicendum ad secundum.

Ad tertium dicendum, quòd quanto receditur à primo magis, plus incidit de compositione materia, secundum quam non multiplicantur ordines, sed secundum officia, licet vltima hierarchie possit esse multiplicior in operationibus, & propter compositionem suam, & propter defectum eorum in quos operatur, tamen rationes operandi in communi non sunt plures. Et per hoc patet solutio ad quartum.

Ad quintum dicendum sicut ad primum.

Ad sextum dicendum, quòd 12. legiones omnes sunt vnius ordinis: quia assumuntur ad eundem actum, qui est certare: sed dicuntur 12. legiones & ratione numeri numerantis, quia est numerus solidus, & ex hoc habet aliquam perfectionem: & etiam ex numero numerato perfectionem habet, quia eo solent in scripturis perfecti numerari, ut 12. Prophetarum, 12. Apostolorum.

Et similiter dicendum ad septimum, quòd omnes fuerunt de vno ordine.

Ad octauum dicendum, quòd illi quinque designant quinque ordines operantes circa officia humana, habentes humana officia secundum quod huiusmodi, quòd est proprium vltimæ hierarchie. Vnde etiam dicitur, quòd apparuit ibi actus Virtutum, quia dicitur, quòd tacebant tela ignea: & actus Potestatum, quia impediebant aduersariorum nequiriam: & actus Principum, in quantum dirigebant Iudam, qui erat princeps exercitus: & actus Archangelorum, in quantum patefaciebant insidias hostium, & alia quæ ad communem exercitus vilitatem erant: & Angelorum secundum quòd dirigebant vnumquemque singulariter.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quòd insufficienter hic soluat: populus enim Israël reductus fuerat per Angelos in Deum secundum legem susceptam: qui autem fuerant reducti de aliis gentibus, non susceperunt legem: ergo non videtur instare ad propositum.

Ad idem, Non idem est reduci populum aliquem & hominem singularem: sed Iudæorum populus reductus est, non autem aliquis alius, licet aliquis de populo: ergo non videtur solutio sua sufficiens.

Ad idem, Si solutio sua esset sufficiens, deberet esse vera secundum omne tempus, cum non omni tempore Angeli æqualiter præficiantur hominibus: sed modo non saluatur aliquis de qualibet gente, sed solum de Christianis, sicut Dominus

Dubium

Dominus dicit Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit, &c. ergo videtur solutio esse insufficientis.

4 Ad idem, Cum non reducitur de qualibet gente, non videntur aliud eis facere nisi ut sint magis accitabiles: hoc autem non est ratione custodiæ, ed contra: ergo non videtur, quod qualibet gens ab Angelis custodiatur.

Solutio. Dicimus, quod solutio est insufficientis non enim est intentio eius ostendere, quod aliquis populus præter Hebræos sit reductus, sed aliqui de singulis populis, cum etiam totus populus Iudeorum non sit reductus, licet magis quam alij: hoc enim factum est diuina dispensatione: quia ex populo illo nasciturus erat filius Dei: & ideo pleniores illuminationes & legem habuerunt: non potuit autem esse, quod filius Dei carnem assumeret de qualibet gente.

Ad primum ergo dicendum, quod non fuit intentio Angelorum reducere per legem scriptam: tum quia erat insufficientis, ed quod neminem ad perfectum adduxit lex, ut dicit Apostolus: tum quia non erat necessaria, ed quod per iustitiam naturalem homines saluari poterant. Iudæis autem data est ratio prædicta. Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod modo etiam Angeli, quantum in se est, reducant secundum vnam quamque gentem: sed quod non reducuntur, est ex culpa eorum: quia cum veniunt ad statum vniuersi liberi arbitrij, disponunt se ad contrarium: si autem facerent quod in se est, Deus manifestaret se eis per Angelos, sicut legitur in Act. 10. factum Cornelio.

Ad quartum dicendum, quod si non reducunt, non faciunt ut sint magis accitabiles, nisi secundum quid & per accidens: simpliciter autem & per se cooperantur ut sint boni vel minus accitabiles, quia etsi non ex toto reducunt, retrahunt tamen à multis peccatis.

D **CIRCA** tertium sic proceditur. Videtur enim, quod aliquando deserant homines quod ultra non custodiant eos: quosdam enim vident obstinatos, & se nihil posse cum eis proficere: ergo non custodiunt ultra eos, cum sit superfluum.

2 Item, Iere. 51. Curauimus Babylonem, & non est sanata: derelinquamus ergo eam. Et est vox Angelorum. Ergo videtur, quod aliquando relinquunt aliquos.

3 Præterea, Medici sapientis est, quando æger est desperatus, consulere sibi, & recedere ab eo: ergo similiter videtur, quod Angeli debeant facere in ægritudine spiritali.

4 Præterea, Deus derelinquit hominem, sicut dicitur in Psal. Quare me dereliquisti, &c. Ergo videtur, quod multo fortius Angeli relinquunt homines.

5 Ad idem, Isa. 5. Destruam maceriem eius. Glossa id est, custodiam Angelorum: non autem destruentur Angeli in se: ergo videtur, quod destruantur custodia, in hoc quod derelinquant hominem.

Ad oppositum. Sicut dicit Augustinus, De nemine est desperandum quandiu est in via. Ergo videtur, quod Angeli non debeant relinquere aliquem quandiu est in via.

2 Præterea, Duplex est effectus custodiæ, scilicet vel omnino reducere in Deum, vel sal-

tem à multitudine peccatorum coercere: hæc autem semper facere possunt circa hominem, etiam si nunquam conuertatur ad Deum ex toto: ergo videtur, quod nunquam debeant hominem dimittere.

Quod concedimus, & rationes ad hoc. Dicimus enim, quod semper custodit, quamuis non semper sit circa eum, ut supra dictum est.

Ad primum dicendum, quod est duplex obstinatio, scilicet secundum habitum, quando quis complacet sibi in peccato: & secundum actum, quando cogitat de non penitendo: & ab utroque potest aliquis abstrahi dū est in via: & si etiam non ex toto abstrahatur, potest tamen fieri, ne ruat in multa facinora: & ideo non est sibi relinquendus sine custode.

Ad secundum dicendum, quod illa derelictio non est quantum ad custodiam a peccato, sed quantum ad dominium potestatis Babylonis super alias gentes, quod fuit promotorum ministerio Angelorum.

Ad tertium dicendum, quod medicus relinquit deperatum: quia in ipsum potest cadere opinio de ignorantia, vel negligentia: unde in hoc prouidet sanæ suæ: talis autem opinio non potest esse de Angelo: & ideo non est simile.

Ad quartum dicendum, quod Deus derelinquit, exponendo tribulationibus: sic etiam derelinquunt Angeli, non quantum ad custodiam à peccato.

Ad quintum dicendum, quod dicitur destruenda custodia Angelorum, quia destruebantur ab adiacentibus populis, & non à custodia à peccato.

CIRCA quartum sic proceditur. Videtur enim, quod Angeli doleant de damnatione eorum quos custodiunt. Ita enim 33. dicitur: Angeli pacis amare stebunt. Ad minus ergo oportet, quod ad modum sentiant se habere: ergo videtur, quod doleant.

2 Ad idem, Diligens aliquem ex affectu, dolet de damno eius: Angeli autem maximo affectu nos diligunt: ergo dolent de perditione nostra.

3 Ad idem, Fidelis custos dolet de perditione custoditi: sed Angeli sunt fidelissimi: ergo videtur, quod doleant.

4 Ad idem, Sicut dicit Tullius & etiam Philosophus, Amicorum est idem velle & idem nolle, & participare inuicem in gaudiis & tristitiis: ergo cum Angeli sint fidelissimi amici, videtur quod contristentur in tristitiis nostris.

Ad oppositum. Dolere miseris est: sed sicut dicit Bernardus, Nemo simul potest esse felix & miser. Cum igitur sint felices, non possunt dolere de aliquo.

2 Ad idem, Super illud Luc. 16. Chaos magnum summatum est, dicit Glossa, quod per diuinam iustitiam hoc est, quod sancti non doleant de peenis damnatorum: ergo videtur, quod nec Angeli, cum sint beati.

Quod concedimus, & rationes ad hoc. Dicimus tamen, quod vellent eos quos custodiunt, non damnari: sed ob hoc non dolent, quia non sunt capaces tristitiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod illud ad litteram intelligitur de Sobna scriba & de aliis nuntius quos misit Ezechias ad Rapfaccem principem

eipem exercitus Assyriorum, qui fleuerant super ruinis eius. Si tamen de Angelis intelligi debeat, tunc dicendum, quod non se habent ad modum sententiam, ed quod dolent, sed quia vellent eos saluari qui damnantur.

Ad secundum dicendum, quod licet diligant ex affectu, non tamen dolent: quia non sunt capaces doloris. Et similiter dicendum ad alia.

F **CIRCA** quintum sic proceditur. Videtur enim, quod Antichristus non habeat Angelum ad sui custodiam. Christus enim qui est caput omnium bonorum, non habuit: ergo nec Antichristus qui est caput omnium malorum, ut videtur.

2 Ad idem, 2. Thessalo. 3. dicit Apostolus: Dominus Iesus destruet eum cuius omnis operario est secundum actum sathanæ. Ergo nulla operatio secundum actum Angeli, cum sint actus contrarij: ergo frustra habet.

3 Præterea, Duplex est caput malorum, scilicet diabolus & Antichristus: sed primum impugnaverunt semper Angeli, ut dicitur Apoc. 12. Factum est prælium magnum in celo, &c. ergo & secundum impugnant, & non custodient.

3 Ad idem, Sicut dicit quædam Glossa super Daniele, Antichristus ad vtero matris erit in potestate diaboli, & subministrabit sibi fomentum: ergo nunquam videtur, quod sit in custodia Angelorum.

Ad oppositum, Lex communis propter vnum non debet infringi: sed hæc est lex communis, ut vnaquæque anima habeat vnum Angelum bonum & vnum malum, ut ait Glossa Hieronymi Math. 18. ergo videtur, quod etiam Antichristus.

2 Ad idem, Custodia Angelorum est quædam gratia quam Deus facit homini in quantum homo: cum igitur Antichristus sit homo, videtur quod nec ipse prioretur.

Quod concedimus, & etiam rationes ad hoc.

Ad primum dicendum, quod non est similis ratio de Christo: quia Christus non solum fuit viator, sed etiam comprehensor: & ratione vniuersis fuit dispensator omnium custodiarum: Antichristus autem erit purus viator.

Ad secundum dicendum, quod licet nihil operetur secundum actum Angeli, habebit tamen Angelum custodem ad ostensionem iusti iudicij contra ipsum.

Ad tertium dicendum, quod sicut dicit Damascenus, id est casus Angelo quod mors homini. Unde sicut post casum diabolus impugnat ab Angelis, & non custoditur: ita etiam homo post mortem: sed dum sunt in vita, non est similitudo: quia penitere possunt.

Ad quartum dicendum, sicut ad secundum.

6. Et hoc autem tuam summè sacerdotalem intelligentiam admonemus, quia & Pharaoni apud ipsos Aegyptios imperante Angelo, & Babyloniorum principi præside proprio, omnium prouidentia, &

D. Alber. Mag. In lib. de cælesti hierar.

dominationis prouidum & potestatiuum, secundum visiones distributum est. & genibus illis veri Dei ministri duces statuti sunt, formationum ab Angelis visionis manifestatione Angelorum, continuo sacris viris Daniel & Ioseph ex Deo per Angelos reuelata. Vnum enim est omnium principium & prouidentia: & nullo modo æstimandum Iudæos quidem pleniter duxisse diuinitatem, Angelos autem specialiter aut æquè honorabiliter, aut oppositis, aut deos quosdam alteros imperare alijs gentibus. Sed & eloquium illud secundum ipsam sacram intelligentiam accipiendum, non ut partiente Deo cum alijs dijs, aut Angelis nostrum ducatum Israel in gentis principatum & gentis ducatum contento. Sed ut ipsa quidem vna simul omnium excelsa prouidentia, omnes homines salutariter propriorum Angelorum retractoris manuactionibus distribuite, solo ferè ultra omnes Israel in veri Dei illuminationem & cognitionem conuerso. Unde Theologia quidem seipsum possedisse Israel in veri Dei famulatum significans, facta est portio Domini, ait. Ostendens autem & cum cæteris gentibus distribuisse cuidam sanctorum Angelorum in cognoscendum per eum vnum omnium principium, Michaëlem dixit Iudaicum duxisse populum, aperte nos edocens, vnam esse omnium prouidentiam, simul omnibus invisibilibus & visibilibus virtutibus superessentialiter supercollocatam: omnes autem per singulas gentes imperantes Angelos in ipsum ut proprium principium sequentes voluntate essentiali quasque virtutes extendere.

DIVISIO ET
expositio textus.

Et hoc autem tuam summè sacerdotalem, &c.

IN hac parte confirmat solutionem immediatè inductam. Et diuiditur in duas partes. In prima confirmat solutionem per exempla sacre Scripturæ. In secunda obicit in contrarium, & soluit, ibi, *Sed & eloquium, &c.* Licet sic legatur. Diximus, quod etiam in aliis gentibus aliqui reducti sunt per Angelos, sicut Melchisedech. *Autem*, id est, sed nos admonebimus tuam sacerdotalem summè intelligentiam, quia sacerdotes supra alios oportet intelligentes esse, hoc, id est, ad hoc, quia prouidum dominationis, id est, prouisa dominatio super alias gentes, & similiter prouidum potestatum, id est, prouisa potestas, distributum est secundum uisiones, quibus reuelatum est eis à prouidentia omnium, scilicet diuina. Distributum dico, & id est, etiam apud *Egyptios ipsos Pharaoni imperante*, id est, illuminante Angelo, ut legitur Gen. 41. & etiam est distributum principi *Babylionorum*, scilicet Nabuchodonosor proprio præside, id est, per Angelum qui illius regni præses erat, ut legitur Danie. 2. de uisione Nabuchodonosor, & ministri veri Dei, non saluorum, sed Angeli sunt statuti à Deo duces illis gentibus, duces dico formationum, id est, reuelationum uisionis sacre ab Angelis, id est, illuminationis: & hoc dico continuo reuelata manifestatione Angelorum, id est, quæ per Angelos Pharaoni & Nabuchodonosor factæ fuerunt. Reuelatæ dico ex Deo sacris uisus, scilicet Daniæli, quoad uisionem Nabuchodonosor, & Ioseph, quoad uisionem Pharaonis: & idè reuelatæ sunt etiam aliis gentibus. *Enim*, id est, quia unum est principium omnium Deus & una prouidentia omnium populorum: & idè nullo modo estimandum est quod, id est, certè *Iudeos plener duxisse diuinitatem*, id est, habuisse totam cognitionem de Deo, ita quod aliis nihil de hoc sit reuelatum. *Autem*, id est, sed non est estimandum Angelos præfectos aliis gentibus specialiter, id est, partialiter vel imperfectè respectu Iudeorum: aut etiam *equè hono. ab illis Iudeis habuisse cognitionem de Deo*, cum multi melius cognouerunt, aut quod non reuelauerint gentibus Deum ut oppositis, id est, inimicis sibi, vel ipsis oppositis dicitur ut nolent eum manifestare, aut non est estimandum deos quosdam alteros à vero Deo imperare gentibus aliis à Iuda is, cum sit vnus Deus omnium.

DUBIA

HIC SUNT duo dubia. Primo, Vtrum Angeli possint illuminare homines secundum intellectum. Secundo, An tantum sanctos illuminent intellectu uisione, alios uero secundum phantasiam, vel sensibili uisione.

Dubium 1.

CIRCA primum sic proceditur. Aequalia non imprimunt sibi inuicem secundum quod huiusmodi: sed sicut dicit August. homo est æqualis Angelo secundum intellectum: ergo secundum

intellectum non potest eum illuminare.

2 Ad idem, Intellectus noster, ut dicit Philosophus, incipit à phantasmate: cum igitur illuminatio debeat fieri secundum analogiam illuminandi, uidetur quod per phantasticas uisiones vel sensibiles illuminetur homo ab Angelis.

3 Ad idem, Duobus illuminatis respondent duo illuminantia: sed cum duo sint illuminata, scilicet intellectus & phantasia, & duo illuminantia, scilicet Deus & Angelus, uidetur quod superius illuminatum, scilicet intellectus illuminetur tantum à superiori illuminante, scilicet Deo, & ita non ab Angelis.

4 Ad idem, Sicut dictum est in primo cap. Impossibile est nobis alter lucere diuinum radium nisi uarietate factorum uelaminum circumuelatum. Velamina autem hæc non sunt secundum intellectum, sed secundum sensibilia symbola. Ergo uidetur, quod Angeli nunquam illuminent nos nisi transfundendo diuinum radium in imaginaria uel sensibili uisione.

5 Præterea, Maximis sanctis in Veteri & Nouo Testamento factæ sunt tales uisiones, sicut Abraham & Moyse: ergo uidetur, quod nullo modo aliter possint fieri.

Ad oppositum in litera dicitur, quod sit reuelata manifestatio sanctis per Angelos: hæc autem non est nisi intellectualis, quia imaginaria uelata est symbolis: ergo uidetur, quod Angelus illuminat intellectuali uisione.

¶ Ad idem, August. dicit, quod sola intellectualis uisio facit Prophetam: cum igitur Prophetæ in reuelationibus per Angelos sint constituti, uidetur quod illuminentur intellectuali uisione.

Ad idem, Sicut dicitur Exo. 3. Loquebatur ore ad os Moyse cum Deo. Dicit ibi Glossa, quod uidit altissima uisione quæ possibilis est uis: hæc autem est intellectualis: cum igitur tota illa uisio facta sit per Angelos, ut supra habitum est, uidetur idem quod prius.

4 Ad idem, August. dicit super Genes. ad litteram, quod Angeli miris modis impiuntur conceptus suos in animas nostras: ergo possunt illuminare intellectum.

Solutio. Dicimus, quod Angeli possunt illuminare intellectum nostrum & phantasiam, ita tamen quod reuelatio in sanctis incipit ab imaginatione, & terminatur in intellectu: in aliis uero non peruenit ad hoc. Et concedimus rationes ad hoc.

Ad primum ergo dicendum, quod Angelus est æqualis homini secundum intellectum quantum ad finem beatitudinis, superior tamen simpliciter, cum homo recipiat bonum intellectuale permixtum, quod in Angelis est purum. Vnde dicit Commentator super Ethic. quod homo est intellectualis participatione tantum, rationis uero simpliciter.

Ad secundum dicendum, quod cognitio hominis incipit à phantasmate, & terminatur ad intellectum: & secundum hanc uiam potest etiam illuminari ab Angelis, cum non sufficiat ad abstractionem omnium specierum lumen intellectus agentis, nisi adiungatur lumen angelicum uel diuinum.

Ad tertium dicendum, quod Angelus non illuminat

illuminat uirtute propria, sed uirtute diuini luminis: & idè ordinatur ad idem illuminatum.

Ad aliud uero dicendum sicut ad secundum.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod omnes illuminentur ab Angelis secundum intellectum sicut sancti: omnes enim æqualiter habent intellectum: cum igitur illuminatio fiat secundum facultatem recipientium, uidetur quod omnes secundum intellectum illuminentur.

2 Ad idem, Infideles plus indigent illuminatione quam sancti: sed ubi maior indigentia, magis est subueniendum: ergo eis magis debet fieri intellectualis uisio. Si dicatur, quod non sunt dispositi. Contra: Habent dispositionem naturalem, & illa non est priuata per peccatum.

3 Præterea, Philosophus dicit, quod anima rationalis est stramentum intelligentiæ: quia per ipsam imprimitur in uerum. Omnes autem habent animam rationalem. Ergo omnes possunt recipere impressiones intellectuales Angelorum.

Solutio. Dicimus, quod illuminatione naturali omnes æqualiter illuminantur per Angelos secundum intellectum, sed secundum gratia soli sancti, quia alij efficiuntur indispositi per peccatum. Et per hoc patet solutio ad omnia præter secundum. Ad quod dicendum, quod magis subuenitur infidelibus dum per sanctos eorum defectus reuelatur: quia per imaginariam uisionem excitantur ad timorem, & per hoc reduuntur per sanctos in intellectualem, & ostenditur eis quos imitari debeant.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sed & eloquium, &c.

HIC soluitur quod contra prædicta posset obici. Dixerat enim, quod non est estimandum deos alios imperare aliis gentibus. Sed contra hoc uidetur esse quod Moyse in Cantico dicit. Pars autem Domini populus eius. Videtur enim per hoc quod distributis aliis populis, aliis diis, aut Angelis, sibi in partem retinetur populum Israël. Et ad hoc soluens dicit, quod hoc dictum est: quia ultra alios in Deum sint reducti. Per hoc autem quod genti Iudeorum præfecit aliquem Angelum, datur intelligi, quod ipse non singulariter eius curam habeat, sed de omnibus populis, distribuendo singulis Angelos. Litera sic construitur. Diximus, quod non imperabant alij dii gentibus. *Sed &*, id est etiam illud eloquium, Moyse, quod uidetur contra hoc esse, accipiendum est, id est, exponendum secundum ipsam, quam diximus, sacram intelligentiam, non ut hoc sit dictum, Deo non pariter cum aliis Angelis aut diis nostrum ducatur, & ipso Deo contento, ut in sua sorte in principatum gentis Israël & ducatur eiusdem gentis, ita quod sit princeps tantum illius gentis, & alij aliarum. *Sed* intelligendum est ut, id est, sicut ipsa excelsa prouidentia & diuina una omnia hominum simul, id est, similiter: hoc dico distribuente omnes homines salutariter, id est, ad salutem, multitudinibus, id est, ducatur sive custodius

D. Albert. Mag. In lib. de cælesti hierar.

restitutoris, id est, quibus restituantur in Deum, Angelorum propriorum, id est, sigillatim unicuique præfectorum: & hoc fit solo populo Israël conuerso in illuminationem & cognitionem veri Dei, serè ultra omnes. Hoc dicitur propter perfectissimos qui fuerant in aliis gentibus, sicut Iob & Melchisedech. Vnde quia scilicet Israël est magis reductus, licet non solus, Theologia, id est, sacra Scriptura, quidem ait, Facta est portio Domini supple Israël significans seipsum, scilicet Deum possedisse Israël in famularum veri Dei, maxime autem, id est, sed Theologia ostendens, & id est, etiam eum, scilicet Deum distribuisse ceteris gentibus Angelos, ita quod cuidam sanctorum Angelorum assignat unam gentem in cognoscendam, id est, ut gens illa cognoscat per eum, scilicet Angelum, unum principium omnium, scilicet Deum. Scriptura dico hoc ostendens, dicit Michælem duxisse Iudaicum populum, id est, fuisse ducem Iudaici populi. Dan. 10. Vel sic Deus ostendens eum, id est, se distribuisse ceteris gentibus Angelos, dicit, id est, imperauit cuidam sanctorum angelorum, scilicet Michæli, duxisse, id est, ut duceret Iudaicum populum, ut supra. Deus dico uel Scriptura per hoc nos aperit edocens unam prouidentiam esse omnium, scilicet diuinam, supercollocatam, quia regit sine mixtione sui, superessentialiter, quia est super omnem essentialitatem, omnibus uirtutibus simul uisibilibus & inuisibilibus: autem, id est, sed edocens omnes Angelos imperantes per singulas gentes extendere, id est, educere qualque uirtutes scilicet cuiuslibet gentis uoluntate essentiali, id est, naturali, quia sine coactione, quod est naturale nobis. Extendere dico in ipsam scilicet Deum ut proprium principium unicuique: & hoc faciunt sequentes actionem eius ut primi agentis.

CAPVT X.

*Synagoga angelicæ ordinationis
repetitio.*

ANNEXA est itaque sic ipsa. Quidem honorabilissima circa Deum animorum dispositio, ex perfecta illuminatione ordinata immediate in eam ascendendo, occultior & manifestior diuinitatis illuminatione, purgatur, illuminatur & perficitur. Occultior quidem tanquam inuisibilior & magis simplicata & unificata. Manifestior uero, ut ante data, & primò lucet, & uniuersalior & magis in eam (ut oportet) forma effusa. Ab ipsa autem iterum proportionaliter secunda, & à secunda tertia, & ex

L 3 tertia

tertia secundum nos hierarchia, secundum ipsam bene ornantis ordinationis legem, in harmonia diuina & analogia, ad simul omnis boni ornatus superprincipale principium & consummationem hierarchicè reducitur. Manifestatores autem sunt & Angeli eorum qui ante ipsos sunt. Ipsi quidem honorabilissimi Dei mouentis: proportionaliter autem ceteri ex Deo motorum. Tantum enim omnium superessentialis harmonia, vnicuique rationalium & intellectualium sacro ornatu & ordinata ductione præuidit, quantum ipse hierarchiarum vnusquisque ordo sacre & decenter positus est.

DIVISIO TEXTVS.

Connexa est itaque sic ipsa quidem honorabilissima, &c.

A Determinatis his quæ pertinent ad vnamquamque hierarchiam per se, determinat de his quæ conueniunt eis communiter, scilicet de connexionione earum. Vnde istud capitulum est de consequentibus hierarchiam secundum se, sequentia vero quatuor de consequentibus hierarchiam secundum ea quæ traduntur in hierarchia. Diuiditur autem hoc capitulum in partes quatuor. In prima determinat de connexionione omnium hierarchiarum in connexionione ad vnum principium, & actu manifestationis vno. In secunda de connexionione trium ordinum in hierarchia vna, ibi, *Et omnes hierarchiam*. In tertia de connexionione personarum & ordine vno, ibi, *Sed & ipsam per singulas*. In quarta de connexionione virtutum in vna persona, ibi, *Addiderunt etiam*. Prima diuiditur in partes duas. In prima repetit sub compendio quæ dicta sunt de distinctione trium hierarchiarum: quia artificialiter non queritur connexio nisi inter distincta. In secunda ponit connexionionem earum, ibi, *Secundum ipsam bene ordinatis*. Vnde etiam in titulo dicitur. Repetitio & synagoga angelicæ ordinationis. Item circa primum ponit dispositionem trium hierarchiarum, secundum quæ potest diuidi pars prima.

DUBIA

B Hic sunt duo dubia. Primum, Vtrum omnis hierarchia habeat connexionionem aliquam. Secundò de his quæ ponit circa dispositionem hierarchiarum.

Quis **C**IRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod non omnes sint connexi ad inui-

cem: quæ enim distinguuntur secundum aliquid, secundum idem non connectuntur: cælestes essentia distinguuntur in hierarchia & ordine: ergo videtur, quod in his non connectantur.

2 Ad idem, Eorum quæ connectuntur materia vna, est vna capacitas respectu illius: sed non omnium est capacitas, ut supra dictum est: ergo non connectuntur in vnum.

3 Ad idem, Quorum non est vnum opus & officium, non connectuntur: sed diuersi habent diuersa officia: ergo, &c.

4 Ad idem, Vnitas accidentis, secundum Philosophum, reducitur ad aliquam vnitatem essentia: sed Angeli non connectuntur sibi in essentialibus, cum quidam à quibusdam differant genere vel specie, & ita non connectuntur in aliquo accidentali, & ita in nullo connectuntur.

5 Ad idem, Secundum ea per quæ est contradictio, non est connexio aliquorum: sed secundum illuminationes contradicunt sibi, ut dicitur Dan. 10. ergo illuminationibus in quibus maxime videtur, non connectuntur.

6 Ad idem, Quorumcumque est connexio, est aliquid commune: sed non est inuenire aliquid commune omnibus hierarchiis, cum differant in hierarchia & ordine & consequentibus: ergo in nullo connectuntur.

Ad oppositum, Quorum ordo ad vnum est, vna est ratio illius ordinis: sed omnes hierarchiæ ordinantur ad vnum principium, scilicet ad Deum, quia qualibet est de forme similans, ut in definitione communi dictum est: ergo eorum est ratio vna, per quam formaliter ordinantur ad vnum: ergo in illo connectuntur.

2 Præterea, Sicut est ordo in operationibus, ita etiam in operantibus: sed sicut ait Apostolus 1. Corinth. 12. Divisiones operationum sunt, idem autem Dominus omnium, ad cuius scilicet dominium omnes reducuntur: ergo & operantia reducuntur ad aliquod vnum: in illo ergo connectuntur.

3 Præterea, Sicut se habent intelligentiæ mouentes ad motum, ita & Angeli ministrantes ad ministerium: sed omnes intelligentiæ mouentes connectuntur ad inuicem secundum actum primi motoris, quia idem est semper actus mouentis moti in virtute primi motoris: ergo & in ordine ministrantium connectuntur sibi illuminatione vna primâ.

4 Præterea, Omnia mota connectuntur ad inuicem secundum actum primi motoris, quia idem est semper actus mouentis & moti: ergo eadem ratione ad omnia illuminata connectuntur sibi in lumine primo.

Solutio. Dicimus, quod sicut in intellectuali lumine vltimum recipit splendorem primi mediante secundo, sicut terra recipit à sole mediante aere, & ideo hæc connectuntur in vno lumine, sed ex parte recipientium, quæ sunt diuersæ dispositionis, est distinctio luminis: ita etiam à Deo non descendit aliquod lumen in inferiores nisi per medios, aut secundum actum, quando illuminant vicinos, aut secundum habitum, quando vltimi illuminantur à primo immediate: tunc enim mediis etiam de eodem infunditur illuminatio eminentius, ut possint alios de hoc illuminare: & ideo omnes

omnes in vno lumine descendente à primo per media omnia in vltima connectuntur: nec oportet querere eo. inuicem aliquam, nisi ordinis tantum, qui tantum facit in spiritualibus sicut continuas in corporalibus. Licet etiam sic connectantur in vno lumine, tamen secundum illud diuersimodè perficiuntur secundum diuersitatem capacitatis eorum, sicut eandem doctrinam quidam recipit per modum demonstrationis, quidam per modum inductionis, alius per auctoritatem. Et cõcedimus rationes ad hoc.

Ad primum vero dicendum, quod distinctio eorum in hierarchia & ordine est à diuersa capacitate recipientium idem lumen diuersimodè: & ex hac parte non connectuntur. Et similiter dicendum ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod in diuersis officiis & operantibus est lumen diuens quo reguntur, & in quo connectuntur.

Ad quartum dicendum, quod in omnibus est vna natura spiritualis per analogiam, secundum quam sunt capaces diuini luminis hoc vel illo modo, sicut etiam natura diaphani est in partem ut in termino, & in aere secundum pertinetatem, & in sole secundum actum lucendi: & sic connectuntur etiam in essentiali.

Ad quintum dicendum, quod illuminationes non sunt causa contradictionis, licet circa eas sit contradictio, quando ab vno habentur, & ab alio non: & per eas fit concordia, ut dicitur Iob. 25. Qui facit concordiam in sublimibus.

Ad sextum dicendum, sicut ad primum.

Dubium **C**IRCA secundum sic proceditur. Videtur inconuenienter dicere, quod dispositio prima est occultior & inuisibilior. Aut enim intelligit de visione exteriori, & sic omnes æqualiter sunt inuisibiles, quia privatio non suscipit magis & minus: aut intelligit de visione intellectuali, & sic nulla est inuisibilis, eo quod lumen quod in omnibus recipitur, sit intellectuale: ergo prima non debet dici inuisibilior.

2 Item videtur, quod non sit simpliciter simplex enim non simplicatur, eo quod nunc sit simplex: sed illuminatio primi luminis est simplex, cum non habeat causam compositionis, sicut habet illuminatio secundi à primo & secundo: cum ergo illuminatio primæ hierarchiæ sit immediate à primo lumine, videtur quod non sit simpliciter.

3 Præterea, cap. primo dictum est, quod per illuminationes angelicas restitutum in simplicem radium, qui est diuini luminis radius, quo illuminatur prima hierarchia: ergo non videtur posse simpliciter.

4 Præterea, Diffinitio simplicis est, quod non habet partem, & datur per negationem: nullius autem hierarchiæ illuminatio habet partem: ergo videtur simpliciter non posse appropiari primæ hierarchiæ, cum privatio non recipiat magis & minus.

5 Item videtur, quod male dicatur vnificata, cum sit vna illuminatio & ab vno descendens.

6 Præterea videtur idem esse simpliciter & vnificata & ita videtur ibi esse negatio.

7 Item videtur, quod non sit manifestior, cum neque sit manifestior quoad nos, cum sit in aere data, neque secundum naturam: secun-

dum idem enim non potest aliquid esse manifestius & occultius: dicta est enim occultior secundum naturam, quia simplicior: ergo secundum naturam non potest esse manifestior, & sic nullo modo.

8 Item videtur, quod non sit ante data: cum enim non sit ibi prioritas temporis vel loci, videtur quod sit ante secundum ordinem dignitatis, vel secundum ordinem naturæ. Sed non dicitur primò data dignitate: quia ex hoc non est aliquid vniuersalius, quia est prius dignitate: quod tamen de ipsa subditur. Si autem est ante data natura, aut prioritate generis, & hoc non potest esse, quia sic esset imperfectissima, quia quod scitur in vniuersali, scitur imperfectè & in potentia: aut prioritate causæ, & hoc iterum non potest esse, quia oporteret, quod primi illuminarentur secundum operationes inferiorum, ut cauantes eas, & sic esset confusio actionum: ergo non est ante data.

9 Præterea videtur idem significari per hoc quod dicit ante data & primò lucens: & ita videtur esse nugatio.

10 Item videtur, quod non sit primò lucens. Illa enim dicuntur lucere primò in intellectu, sine quibus nihil potest sciri, eis tamen scitis non necesse est scire aliquid aliorum, ut sunt principia: & hæc cognitio est imperfectissima: ergo non videtur illuminatio primæ hierarchiæ esse primò lucens: sic enim nihil cognoscerent particularium.

11 Præterea, Vbi est primò & posterius lucens, est ordo rationis in accipiendo: sed talis ordo non est in Angelis, cum nobiliori modo accipiant, quia per theophasias: ergo non videtur, quod sit ibi illuminatio primorum primò lucens.

12 Item videtur, quod non sit vniuersalior: cognitionem enim de Angelis oportet nos accipere per eorum cognominaciones: sed illi de vltima & media hierarchia ex nomine ordinum dicunt prælationem super multa, ut Principes & Archangeli: illi vero de prima nominantur ab habitu, qui saluatur in vno, scilicet charitate vel scientia: ergo eorum illuminatio non est vniuersalior.

13 Præterea, Cognitio vniuersalior est minus certa, & magis indeterminata: sed illuminatio primæ hierarchiæ facit cognitionem certissimam: ergo, &c.

14 Præterea, Nulla cognitio vniuersalis est certa nisi determinetur per materiam vel per differentias: hæc autem non sunt in prima hierarchia: ergo cum cognitio eius sit perfecta, videtur quod non sit vniuersalior.

15 Item, in omnibus hierarchiis est illuminatio ordinata ad actum: hæc autem est secundum quod oportet: ergo non debuit specialiter dici de prima hierarchia.

16 Præterea, Quod est esse secundum quod non oportet, est principium corruptionis: sed in nulla hierarchiarum est principium corruptionis: ergo non est ibi forma secundum quod non oportet: & sic contrarium non est proprium prima.

17 Præterea, Quod est in vno, non effunditur: sed forma omnis habet esse in vno: ergo improprie dicitur effundi.

Solutio. Dicimus, quod illa attribuntur primæ hierarchiæ secundum quod maxime accedit ad primum, non quin alia participant illa secundum suum modum.

Ad primum ergo dicendum, quod inuisibilis dicitur non quantum ad vitum exteriorem, sed quantum ad vitum intellectus. Et cum inuisibile dicatur tribus modis secundum Philosophum, scilicet quod nullo modo videtur, & quod est male visibile propter excellentiam luminis, & quod difficile videtur ut parum habens de lumine, dicitur hic inuisibilis illuminatio propter abundantiam luminis: quia accipitur à prima hierarchia in ipso fulgore diuino: & priuatio recipit magis & minus non per se, sed ratione affirmationis quam consequitur, quæ potest secundum magis & minus participari secundum accessum ad primum.

Ad secundum dicendum, quod non dicitur illuminatio simplicata per recessum ab aliqua compositione, sed per accessum ad vnum maxime simplex. His duobus modis dicitur aliquid secundum magis & minus vnum, non sicut compositio in aliquam illuminationem: hic tamen dicitur simplicata magis propter accessum ad vnum, supra quod fundatur negatio, quæ est non habere partem: sic enim etiam punctus dicitur vnus simplex vnitate quam habeat. Et per hoc patet solutio ad duo sequentia.

Ad quintum dicendum, quod dicitur vniuocata actiue: quia reducit ad vnum vniuocans.

Ad sextum dicendum, quod simplicata dicitur secundum quod exit ab vno, quia per hoc habet rationem compositionis: vniuocata verò dicitur secundum quod reducit in vnum.

Ad septimum dicendum, quod secundum parum est manifestior & occultior, sed diuersa ratione. Est enim occultior secundum propinquitatem ad diuinum lumen, quod propter sui altitudinem occultum est. Vnde de eo dicitur 1. Tim. 6. quod lucem habitat inaccessibilem. Est verò manifestior secundum maiorem participationem diuini luminis, quod licet in se occultum sit, est tamen ratio & causa omnis manifestationis.

Ad octauum dicendum, quod dicitur esse ante data prioritate causæ, in quantum illuminatione prior est causa illuminationis sequentium: quia per primos illuminantur secundi ad suas operationes & illuminationes inferiorum, & sunt in primis eminenter, in aliis verò secundum suam proportionem: & ideo non fit confusio ordinum.

Ad nonum dicendum, quod dicitur prius data, secundum quod propinquius accipitur à primo. Primum verò lucens, secundum quod irradiat ad manifestationem sequentium.

Ad decimum dicendum, quod hoc intelligitur de primo lucente incomplexo: primum enim incomplexum non facit scire, nisi addantur propria principia complexa. Sed de lucentibus incomplexis est de conuersione: quoniam primum lumen est efficax ad notificandum quodlibet particulare, super quod conuertitur: sicut etiam in lumine solis manifestatur quodlibet visibile.

Ad vndecimum dicendum, quod rationis ordo

est in primo lucentibus, quæ sunt complexa, sicut est ordo principiorum ad conclusiones: sed in his quæ sunt primo lucentia secundum accessum ad primum lumen, est via cognoscendi per theophasias.

Ad duodecimum dicendum, quod dicitur esse illuminatio primorum vniuersalior, non sicut per abstractionem, sed per modum artis, qui est modus compositionis. Forma enim artis dum est in artifice, est communis ad quodlibet artificiatum illius speciei, sicut ad quamlibet domum forma domus: sed quando iam recipitur in materia, efficitur singularis: & quæ so est prior artifice, forma sua est magis communis, licet apud vltimum sint multipliciores formæ. Sicut ponentes intelligentias mouere cælum (per quorum motum secundum diuersitatem situs est tota diuersitas generabilium) dicunt formas omnium inferiorum esse apud intelligentias, sicut artificiatas apud artificem: & licet motor orbis lunæ, qui est inferior, habeat plures rationes apud se, secundum quod cognoscit proportionem motus sui ad omnes superiores, motor verò solis pauciores, quia deficiunt proportionem quæ sunt inferiorum ad ipsum, sunt tamen forma eius habentes secundum virtutem omnes illas quæ sunt in inferioribus, & ideo sunt vniuersaliores. Similiter illuminatio primæ hierarchiæ habet virtutem in se omnes quæ multiplicatur in inferioribus, & ideo vniuersalior est. Et per hoc patet solutio ad duo sequentia, quæ procedunt de vniuersali abstractione.

Ad trigesimum dicendum, quod dicitur hic illuminatio secundum quod oportet, non secundum ordinem ad actum, sed secundum quod forma magis infusa est in vna ratione formæ, secundum quod magis est simplex per accessum ad vnum primum: nec tamen dicitur, quod in aliis sit secundum quod non oportet. Et per hoc patet solutio ad sequens.

Ad vltimum dicendum, quod forma naturalis non est nisi in vno, & ideo proprie non potest dici effundi: sed de forma rationis, de qua hic loquitur, aliter est: quia sicut coloris species defertur per lumen ad vitum, ita etiam per lumen intellectus agentis defertur species cognitionis, quæ est intentio rei, ad animam, & similiter etiam per lumen diuinum, & ideo dicitur effundi. Vel dicendum aliter, quod sicut quidam dicunt, forma cognitionis eadem est in re & in omnibus cognoscentibus: quia vnusquisque cognoscit veram quidditatem rei quæ res habet esse: hoc enim est obiectum intellectus: & ideo quia in pluribus est, dicitur effusa. Sed tamen intelligendum est, quod non est eadem forma secundum esse quod habet in anima in qua est per modum accidentis ut intentio quædam, & secundum esse quod habet esse in re, prout est substantia rei: est tamen eadem in ratione subiecti: quia id quod perficit esse rei, est extra obiectum cognitionis apud omnes cognoscentes rem illam.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Itaque ut patet ex prius determinatis ipsa quidem honorabilissima, id est, prima dispositio, id est, hierarchia, animorum, id est,

est, intellectuum, scilicet Angelorum existentium circa Deum, est connexa ad alias, sic, id est, tali dispositione propria sibi, ex perfectissima illuminatione ordinata supra alios, scilicet diuinam, ascendendo immediatè in eam, scilicet illuminationem diuinam, & disciplina purgatur, & perfectior, & illuminatur illuminatione diuinitatis, immediatè existens, occultior aliis secundum propinquitatem ad inaccessibilem lumen, & manifestior secundum participationem luminis diuini quæ est omnis cognitionis principium. Occultior quidem est prima dispositio tanquam inuisibilior propter abundantiam luminis, & magis simplicata, secundum quod exit immediatè à primo simplici, & magis vniuersalior, secundum reductionem in vnum. Manifestior verò est quantum ad suam illuminationem, ut ante data, secundum quod eius illuminatio immediatè à primo accipitur, & ut primo lucens, prout diffunditur super sequentia, & ut vniuersalior, secundum quod habet vnitè ea quæ sunt inferiorum multipliciter, & magis effusa, scilicet à primo in eam per lumen diuinum delata, forma cognitionis, ut oportet, id est, secundum naturam formæ, quæ consistit in simplicitate & actualitate. Ab ipsa autem, scilicet prima dispositione reducitur iterum secundum proportionalitèr sibi, & hæc est dispositio eius propria, ut reducat per primam, & a secunda reducitur tertio, & ex tertio qua vltima est in cælestibus, reducitur hierarchia secundum nos, id est, humana, & hoc fit secundum legem ipsam diuinam ordinationis bene ornatis omnia, id est, decenter donis perficientis, quæ est per prima media, & per hæc media vltima reducitur. Reducitur dico hierarchiæ ad principium superprincipale, scilicet Deum, qui supereminenter est causa omnis simul accepti boni ornatus & ad consummationem hierarchiæ, scilicet Deum, quia ab ipso & in ipso sunt omnia: & hoc fit in harmonia diuina actiue, qua Deus quadam proportionata ordinatione disponit omnia, & similiter in analogia propria vnusquisque quantum ad vnum principium & finem. Vnde non similiter, sed proportionaliter omnia ordinantur. Et dicitur harmonia, secundum quod diuersæ capacitatis perfectæ sunt differentibus donis. Analogia verò secundum diuersam proportionem capacitatis in se. Et hoc est primum in quo conueniuntur, scilicet in ordinatione ad principium & finem vnum. Deinde ponit secundum in quo conueniuntur omnes, scilicet in actu manifestandi per modum quo effectus manifestat causam: vnde hoc consequitur ex primo. Dicit ergo: Non solum conueniuntur in ordine ad principium vnum, autem, id est, sed omnes sunt manifestatores, sicut ferrum ignitum manifestat ignem, & id est, etiam Angeli, non solum homines sunt manifestatores eorum que sunt ante, id est, supra ipsos, per quos illuminantur. Et ipsi quidem honorabilissimi, qui scilicet sunt in prima hierarchia, sunt manifestatores Dei motus omnes illuminando: ceteri autem, scilicet inferiores sunt manifestatores primorum motorum ex Deo per illuminationes proportionaliter sibi: cum enim non manifestent primos nisi secundum quod participant lumen primorum, non perfecte manifestant: & ideo dico propor-

tionaliter. Enim, id est, quia superessentialis harmonia omnium actiue, id est, Deus, qui omnia in quadam proportionem ordinat, tantum prouidit vnusquisque rationalium, id est, hominum, & intellectualium, id est, Angelorum, sacro ornati, id est, in collatione donorum ornatum, & ordinata dicitur, id est, reductione, ut scilicet possit reducere alium vel reduci quantum vnusquisque ordo hierarchiarum est positus, id est, dispositus in gradu ab ipso Deo, sacro, quia circa sacra dona & actiones, & decenter, id est, secundum proportionem vnusquisque.

D V B I V M.

SED HIC est dubium, vnde sit hæc diuersa ratio ordinis cui proportionaliter prouidit Deus. Et videtur, quod non sit ex parte ipsius Dei, cum ipse vno modo se habeat & sit vnus simplex: tale autem naturæ est vnus facere.

2 Item nec videtur esse ex materia: quia spiritualia materia carent secundum Boetium, & ita secundum hoc omnia erunt eiusdem positionis.

3 Item, Mathematica (quæ sunt separata secundum rationem tantum) sunt eiusdem ordinis in simplicitate: ergo videtur, quod etiam spirituales substantiæ separatae per esse & rationem.

4 Præterea. In nobis est diuersa dispositio intellectus ex diuersa commixtione contrariorum. Vnde dicit Philosophus, quod molles carne bene aptos mente videmus: talis autem commixtio non est in Angelis: ergo non videtur, quod sit in eis diuersus gradus in receptionis facilitate.

Solutio. Dicimus, quod istius diuersæ positionis non est causa nisi quantum sit in eis ex ordine diuinæ sapientiæ intendenti ex diuersis gradibus vnum bonum vniuersi, ut supra habitum est. Et licet hoc sit vnum simplex, nihilominus ex ordine sapientiæ producit res diuersarum dispositionum: quia non agit necessitate naturæ, sed libertate voluntatis. Et sic patet solutio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod gradus diuersæ positionis non est in eis per recessum à materia, sed per maiorem & minorem accessum ad vnum primum: in mathematicis autem non est ordo ad vnum: & ideo ex neutra parte habent diuersos gradus. Et sic patet solutio ad tertium.

Ad quartum dicendum, quod diuersa dispositio animæ non est ex diuersa commixtione contrariorum sicut ex causa, cum potius diuersitas quæ est in materia, procedit ex diuersitate formæ: sed diuersa commixtio est signum dispositionis animæ diuersæ, causa verò eius est secundum accessum ad vnum simplex.

Et omnem hierarchiam videmus in primas & medias & vltimas virtutes diuisam Sed & ipsam, per singulas specialiter dicendum, dispositionem ipsis diuinis harmoniis descriuit. Propter quod & ipsos diuinitissimos

16. 2.

uinissimos Seraphin ipsi Theologi aiunt alterum ad alterum clamare, apertè in hoc (vt æstimo) declarantes, quoniam theologicæ scientiæ ipsi primi secundis tradunt. Addiderim autem fortassis, & hoc non congruè, quia & secundum seipsum vnusquisque & celestis animus & humanus speciales habet & primas & medias & vltimas ordinationes & virtutes addictas per vnumquemque hierarchiarum illuminationum proprias anagogas proportion aliter manifestatas, per quas vnumquodque in participatione fit, sicut id ipsum & fas est & possibile, superincognitissimæ purgationis plenissimi luminis, ante perfectæ perfectionis. Est enim nihil per se perfectum, non indigens vniuersalis perfectionis, nisi perfectissimum & ante perfectum.

D V B I A.

Et omnem hierarchiam, &c.

A Hic determinat de tribus aliis connexionibus. Et primò de connexionem ordinum in hierarchia vna. Et circa hoc sunt quatuor dubia. Primò, verum sit connexio trium ordinum in hierarchia vna. Secundò de connexionem personarum in ordine vno. Tertio de connexionem ordinum in persona vna. Quarto, Verum ordines remaneant post diem iudicij.

Dubium 1. Circa primum sic proceditur. Videtur enim, quòd tres ordines vnius hierarchiæ non connectantur: quoniam enim non est vnum donum, non est vnum opus, nec vnum dirigens in opere: cum igitur trium ordinum non sit vnum donum, ordines enim distinguuntur secundum dona, vt dicit Gregorius: ergo eorum non erit opus vnum, nec vnum dirigens: & ita non videntur in aliquo connecti.

2 Ad idem, Connexio aliquorum non potest esse nisi secundum proprietates conueniant: quia si in his non conueniunt, nec in essentialibus è quibus manant: sed diuersorum ordinum etiam qui sunt in hierarchia vna, assignauit diuersas proprietates: ergo non videtur eorum esse connexio.

3 Præterea, Ab vna simplici illuminatione non est nisi vnum: si igitur sunt diuersa dona & actus in diuersis ordinibus, eorum non est illuminatio vna: ergo nec connectantur in aliquo.

4 Præterea, Si esset illuminatio vna descendens in omnes, aut aliquid adderetur illi illu-

minationi, aut nihil. Si nihil, non distinguuntur per eam diuersi ordines. Si autem adderetur aliquid per superiores Angelos per quod distinguitur in aliquo ordine à primis, cum additum id quod distinguit eos in speciali ordine, sit eis causa gloriæ, videtur quòd vnus Angelus sit causa gloriæ alterius. Quod est falsum: quia hoc solius Dei est: ergo videtur, quòd non sit illuminatio descendens in omnes, & ita non connectantur.

Ad oppositum. Maior est communitas eorum qui sunt in hierarchia vna, quam eorum qui sunt in diuersis: sed omnes hierarchiæ connectuntur, vt supra habitum est: ergo multò fortius ordines vnius hierarchiæ.

2 Præterea, Quæcunque sunt vnius sacræ scientiæ & actionis, connectuntur in his: sed ordines vnius hierarchiæ sunt huiusmodi, quia hæc est definitio hierarchiæ: ergo connectuntur.

Solutio. Dicimus, quòd tres ordines vnius hierarchiæ connectuntur, & magis etiam quam illi qui sunt in diuersis hierarchiis, secundum quòd magis vniuersaliter se habent in recipiendo & communicando diuinas illuminationes, quam in diuersis hierarchiis: quòd enim est in inferiori ordine, est & in superiori eminenter: & idè in eodem dono connectuntur tres ordines. Et concedimus rationes ad hoc.

Ad primum verò dicendum, quòd licet denominantur à diuersis donis, quia primi præcedunt secundos in donatione inferiorum donorum, tamen superiores non excluduntur à donis inferiorum, sed eminentius participant, & supra proprietates consequentes donum illud: & idè in his connectuntur. Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quòd non solum vna illuminatio descendit à Deo, sed plures, in quantum ad plura illuminantur: vna tamen & eadem est recepta in omnibus: quia superiores communicant inferioribus suas illuminationes, secundum quòd possibile est, & illuminationes inferiorum sunt eminentius receptæ à superioribus: & idè etiam sunt distincti, & tamen connectuntur.

Ad quartum dicendum, quòd non additur aliquid actiue per priores, quo sequentes determinentur in ordine: sed radius procedens distinguitur ex diuersa capacitate recipientium, sicut ex lumine corporali generantur diuersi colores.

Circa secundum sic proceditur. Videtur enim, quòd eorum qui sunt in ordine vno, non sit huiusmodi connexio: eorum enim qui sunt in gradu vno, non est ordo ad se: cum igitur sit gradus quidam potestatis, non videtur esse connexio eorum qui sunt in ordine vno, quæ est primi, medij, & vltimi.

2 Præterea, Eorum quorum non est aliqua ratio ordinis, non est connexio vna ordinata: sed eorum qui sunt in ordine vno, non est aliqua ratio ordinis, cum habeant donum vnum: ergo non habent connexionem.

3 Præterea, Distinctio personarum est secundum multiplicationem materialem: talis autem non habet finem, cum sit infinitum: & ita nec principium nec medium: ergo videtur, quòd

quòd diuersarum personarum in ordine vno non sit determinanda talis connexio.

4 Præterea, Sicut se habent intelligentiæ mouentes ad motum, ita se habent Angeli ministrantes ad ministerium: sed ad vnum motum non ordinantur; secundum Philosophos, intelligentiæ primæ, mediæ, & vltimæ: ergo nec in vno ordine eis est ministerium vnum: vnde debent connecti primi, medij, & vltimi.

Ad oppositum. Inter corporalia est connexio secundum ordinem primi, medij, & vltimi: ergo videtur, quòd etiam in spiritibus incorporalibus vnus ordinis.

2 Præterea, Lex diuinitatis est vbique per primam mediæ, & per hæc vltima reducere, vt supra dictum est: ergo erit etiam hoc in eodem ordine.

Solutio. Dicimus concedendo, quòd in Angelis etiam vnius ordinis sunt primi, medij, & vltimi: non enim sunt inter eos aliqui duo eiusdem speciei, nec æquales in donis, vt supra cap. quarto disputauimus. Vnde natura communis vnius ordinis non est natura speciei specialissimæ, sed natura generis propinqui: potentia autem generis non est infinita sicut potentia materiæ ad infinitas formas successiuè, sed est determinabilis ad differentias finitas ad quas comparatur secundum gradus quosdam quibus de infimis transitur per media ad nouissima in genere illo, sicut natura animalis accendit ab aquaticis omnino ad syluestria per media quædam quæ nascuntur in terra, & generantur in aquis, vel è conuerso, vt dicit Philosophus in 7. de animalibus. Et similiter vita transfertur de plantis in animalia perfecta per quædam media, quæ sunt affixa vt plantæ, & habent sentium vt animalia, verbi gratia, conchilia. Ita etiam natura generalis quæ est vnius ordinis, determinatur per differentias quasdam, licet nobis ignotas, distinctas tamen secundum gradus: & sic habent ordinem in essentialibus & gratuitis, quæ consequuntur ordinem naturalium, & ita connectuntur. Et similiter dicendum ad secundum de donis.

Ad tertium dicendum, quòd personæ eiusdem ordinis non habent multitudinem materialem, sed sicut multiplicatur genus per differentias, diuersitatem enim indiuiduorum sequitur diuersitas specierum, cum totum esse speciei & continuitas saluetur in vno indiuiduo: in corruptibilibus verò licet totum esse speciei sit in vno, non tamen potest continuari in illo: & idè ad euitandum periculum destructionis speciei multiplicantur indiuidua in vna speciei.

Ad quartum dicendum, quòd ad motum vno modo se habentem non exigitur nisi vnus motor, qui vno modo se habet: cum enim non lassetur in mouendo, velox motor est ex vno motore, & tardus ex alio: sed vnus ordo non instituitur ad vnum ministerium in numero, sed in genere: & idè non est simile.

Circa tertium sic proceditur. Videtur enim, quòd in vno & eodem Angelo non sit connexio secundum primas & medias & vltimas ordinationes, sicut simplex aliquod ordinatum non habet primam, mediæ, & vltimam ordinationem: sed intellectus Angeli est simplex: ergo secundum ordinationem: qua ordinatur ad

vnum, quòd est Deus, vel quòd cuncte intelligibile, non habet principium, medium, & vltimum.

2 Ad idem, In nobis potest esse ordinatio primi, medij, & vltimi, propter multos gradus potentiarum; quarum vna subest alteri: sed in Angelis non sunt huiusmodi potentie, nisi tantum intellectus & voluntas: ergo, &c.

3 Præterea, Cum gratuita in Angelis consequantur naturalia, si tantum naturalia se habent vno modo, & gratuita: sed naturalia vno modo se habent, quia vnum est influens eodem modo se habens, similiter recipiens vno modo se habens: ergo non videtur distinctio esse primi, medij, & vltimi in vna persona.

4 Item obiicitur de expositione Commentatoris, qui primi, medij, & vltimi, quæ faciunt connexionem in vna persona, dicit ineffe essentialiam, virtutem, & operationem, his verbis: Tres isti ordines siue ordinationes intelligendi sunt ita: quia omnis animus habet substantiam, secundum quam primum est, deinde virtutem secundum quam coniunctus est, postremò ordinationem secundum quam propria operans agit. Sed contra: Virtus sola participat illuminationem per se, & non essentialia & operatio, nisi per virtutem: in aliis autem connexionibus vnumquodque connexorum participat per se illuminationem: ergo hæc connexio non responderet prædictis, sed est æquiuoca eis.

5 Præterea, In aliis connexionibus erant tres capacitates: hæc autem non est nisi vna, habens hæc tria: ergo hæc non est eiusdem rationis cum aliis.

6 Præterea, Secundum hoc cum demones haberent hæc tria, essent connexi: quòd falsum est, cum sint maxime diuisi.

Ad oppositum. Quæcunque habent plures potentias ordinatas ad vnum, habent connexionem primi, medij, & vltimi in suis virtutibus: sed Angeli habent plures potentias, scilicet intellectum & voluntatem ordinatas ad vnum, quòd est ipsorum perfectio: ergo, &c.

2 Præterea, De similibus idem est iudicium: sed in nobis qui communicamus cum Angelis intellectu, est huiusmodi connexio virtutum: ergo & in Angelis.

Solutio. Dicendum, quòd in vno Angelorum est connexio operationum siue virtutum secundum primum, medium, & vltimum: cum enim illuminatio quæ in eos transfunditur, purget, illuminet, & perficiat, ordinem habet ad perfectionem: perfectio autem felicitatis contemplatiuæ, secundum Philosophum, & Dionysium perficitur delectatione adiuuata contemplationi: non enim solum, vt dicit Plato, Delectatio est generatio in sensibilem animam, sed operatio affectiuæ, id est, ex operatione potentie vel habitus secundum naturam non impediti: & in hoc est vltima perfectio rei: oportet ergo ad perfectionem eorum, quòd sit speculario veri, & quòd accipiat verum vt bonum, alias non excitaret delectationem, quòd moueat vt bonum delectando. Primum autem est per simplicem speculationem intellectus. Secundum autem est intellectu inclinatio ad affectum per modum practici intellectus. Tertium verò est secundum affectum. Et habent hæc

Et tunc ordinem qui est in toto potestario, secundum quod vltimum habet alia, & non conuertitur: quod enim afficitur delectabiliter, habet acceptionem veri & boni: & quod accipit verum, & non conuertitur. Vnde in his tribus fit connexio, etiam in vna persona, sicut in prædictis. Et concedimus rationes ad hoc.

Ad primum verò dicendum, quod intellectus Angeli est simplex secundum esse, & est multiplex secundum rationem, vt expositum est: & ideo secundum diuersos modos accipiendi potest in ipso esse connexio.

Ad secundum dicendum, quod intellectus & voluntas sufficiunt ad hanc connexionem: quia aut est intellectus tantum, aut in ordine ad voluntatem, aut voluntas tantum. Et per hoc patet solutio etiam ad tertium.

Ad quartum dicendum, quod expositio Commentatoris non est perfecta, sed est adaptatio quedam: quia sicut in ordine naturæ ab essentia fluit virtus, & ab hac operatio: ita etiam in perfectio felicitatis ab opere redundat delectatio in virtutem, & inde in essentiam: & sic est aliquid simile connexioni. Et per hoc patet solutio ad quintum.

Ad sextum dicendum, quod demones non sunt conuerti: quia sicut dicit Dionysius, infirmantur in naturali operatione, secundum quam est connexio perfectionis, vt dictum est.

D **CIRCA** quartum sic proceditur. Videtur enim, quod ordines maneat post diem iudicii: quod enim non est ex parte, secundum Apostolum non destruetur: nihil autem quod est in patria, est ex parte: cum ergo ordines sint in patria, videtur quod perpetui erunt.

1. Præterea, Sortes electorum sunt secundum ordine Angelorum secundum illud, Statuit terminos populorum, &c. ed hæc semper erunt: ergo & ordines Angelorum.

2. Præterea, Sicut dicit Magister in sententiis, gradus ordinum in Angelis disponuntur secundum gradus naturæ: sed gradus naturæ semper erant in ipsis: ergo, &c.

Ad oppositum est quod dicit Apostolus 1. Corinth. 5. Deinde finis cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum euacuauerit omnem Principatum, Potestatem & Virtutem. Ergo etiam Angelos: & ita in fine etiam angelici ordines destruentur.

1. Præterea, Hoc idem videtur per Glossam ibidem, quæ dicit: Dum durat mundus, Angeli Angelis præstant, demones demonibus, & homines hominibus, ad utilitatem viuentium vel deceptionem: omnibus autem terminatis, iam omnis prælatio cessabit: quia necessaria non erit: & sic cessabunt ordines, quæ sunt quedam prælationes.

2. Præterea, Ordines statuti sunt, vt per superiores reducantur inferiores: sed in fine seculi omnes reducendi erunt reducti: ergo, &c.

3. Præterea, Custodia quæ est proprium vltimi ordinis, non erit & sic eadem ratione nec alij ordines.

4. Item videtur, quod quidam maneat, & quidam non: quia quorundam nomen imponitur à perfectione, sicut Throni & plenitudo scientiæ: quorundam verò habet aliquid imperfectionis, vt signifer exercitus circa nuntium

exercitus, sicut Principes & Angeli.

Solutio. Dicimus, quod ordines possunt tripliciter considerari, aut secundum sortes beatitudinis, & sic semper erunt: aut secundum quod quidam nobiliores dona habentes, nobiliores donis ornantur, & copiosissime à Deo recipientes, aliis illuminationes transfundunt, & sic iterum semper erunt: aut secundum quod eorum illuminationes ordinantur ad reductionem hierarchiæ nostræ, & sic non erunt post diem iudicii in actu sui ordinis, sicut dux post victoriam manens domi, non est in actu ducis, nihilominus fungitur dignitate ducis, & gaudet de victoria per ipsum prius facta. Omnes autem ordines distinguuntur ab aliquo dono nobilitatis, quod eis semper inerit, licet quidam denominentur à ministerio quod circa nos exercent: quia per hoc magis nobis innotescunt. Et per hoc patet solutio ad ea quæ quaesita sunt.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Sic omnes communiter connectuntur secundum ordinem primi, medij, & vltimi. Et id est, etiam videmus omnem hierarchiam, id est, angelicam & humanam esse diuisam in primas & medias & vltimas virtutes secundum ordinem ad actum vnum hierarchiæ. Sed & id est, etiam dicendum est, quod Deus decreuit ipsis harmonis, id est, proportionibus diuinis, id est, in participatione diuinorum, scilicet primi, medij, & vltimi ipsam dispositionem, id est, ordinem, per singulas, scilicet personas vel essentias: & hoc specialiter, id est, speciali ratione connexionis. Et hoc probat per Scripturam dicens: Propter quod, scilicet quia discreti sunt ipsi Theologi, scilicet Iaias 6. cap. aiunt & id est, etiam ipsos Seraphim diuinitissimos, id est, Deo propinquissimos, clamare alterum ad alterum, aperte declarantes in hoc, vt est mo, non propter dubietatem dicit, sed propter timorem imperfectæ expositionis, quoniam ipsi primi, scilicet inter eos, tradunt secundis scientiam, id est, illuminationes, Theologicas, id est, à Deo acceptas.

DUBIUM.

SED secundum hoc est dubitatio: quia clamor est propter distantiam, aut propter malum auditum: hoc autem non est in Seraphim: ergo videtur, quod vnus non clamat ad alterum.

1. Præterea, Apud nos clamat superior inferiori, & è conuerso, & æqualis æquali: ergo cum vnus ad alterum clamat, non habetur, quod primi tradant secundis.

2. Præterea, Clamare loqui quoddam est: loqui autem potest quilibet cuiuslibet: ergo videtur idem quod prius.

3. Præterea, Homo potest clamare ad Deum. P. al. Clamaui ad te, exaudi me. Ergo, &c.

Solutio. Dicendum, quod in Angelis clamor non significat aliquod illorum donorum, sed intentionem, sicut dicit Glossa. Similiter ad primum.

Ad secundum dicendum, quod clamor vel locutio potest esse aut de naturalibus conceptis, & sic

& sic quilibet cuilibet potest loqui: aut de gra-
ruitis, & hoc dupliciter, aut tradens alteri
illuminationem per modum doctrinae, & sic
non clamar nisi superior inferiori, & talis fuit
ille clamor: aut requirendo illuminationem ab
alio, & sic est inferioris clamare ad superiorem,
& sic Angelus clamar ad Deum. Zach. 7. Vique-
quo Domine non misereberis, &c. & homo ad
Deum clamar. Et per hoc patet solutio ad alia.

EXPOSITIO TEXTVS.

Addiderim autem, &c.

Hic determinat quartam connexionem, quae
est virtutum in vna persona, dicens: Sic
conectuntur illi qui sunt in vna hierarchia &
in vno ordine. *Autem*, id est, sed ego &, id est,
etiam *addiderim hoc fortassis*, propter timorem
imperfectiois, *non incongrue*, sed decenter, hoc
scilicet quia &, id est, etiam *unusquisque animus*,
id est, intellectus, & *caelestis*, id est, Angelus, &
humani habet speciales, supra connexionem in
ordine vel hierarchia, *ordinationes & virtutes*, id
est, naturas quibus ordinantur ad perfectionem,
& quibus elicit actum perfectionis, vt supra ex-
positum est, & *primas & medias & ultimas ordi-
nationes ad anagogas*, id est, reductiones in supe-
rius hierarchiarum illuminationum, id est, quae
per has fiunt, *dilatata*, id est, determinatas à nobis
proprie per unumquemque, id est, unicuique ma-
nifestatus sibi *proportionaliter*, per quas, scilicet
anagogas *unumquodque eorum fit in participatio-
ne*, id est, participans *purgationis diuinæ superio-
rissimi*, quia habitat lucem inaccessibilem,
& in participatione *plenissimi luminis*, scilicet
diuini, & *perfectiois diuinæ ante perfectum*, id est,
super omnia: & hoc *sicut idipsum*, id est, hoc
ipsum sibi *est fas* secundum donum perceptum,
& *possibile*, secundum naturalem capacitatem.
Ideo dico in participatione. *Enim*, id est, quia
nihil est per se perfectum, non indigens *perfectiois*
universalis, id est, diuinæ quae nos perficit, vel
*non indigens universalis perfectione nisi verè perfe-
ctissimum*, quia per se, scilicet Deus, & *ante per-
fectum*, quia super omnia primo.

CAPVT XI.

*Quare omnes caelestes essentia communi-
ter Virtutes caelestes vocantur.*

His autem diffinitis illud di-
gnum intelligere, ob quam
causam omnes similiter angelicas
essentias Virtutes caelestes vocare
consecuimus. Non enim est dicen-
dum vt in Angelis, quoniam om-
nium nouissima est dispositio ipsa
sanctarum Virtutum. Et quidem
nouissimarum sanctam & deco-
ram illuminationem superposita-

D. Albert. Mag. In lib. de caelesti hierar.

rum essentiarum dispositiones par-
ticipant: vltimæ verò primarum
nullo modo. Et huius gratia caele-
stes quidem Virtutes omnes diuini
intellectus nominantur: Seraphin
autem & Throni & Dominationes
nullo modo. Participatae enim ex-
tremæ ab excelsissimis sunt vniuer-
salibus proprietatibus. Ipsi nam-
que Angeli & ante Angelos Ar-
changeli, & Principatus & Potesta-
tes post Virtutes ab ipsa Theologia
ordinati, communiter sæpè à no-
bis similiter cum aliis sanctis essen-
tiis caelestes Virtutes vocantur. Di-
cimus autem, quia communiter in
omnibus videntes caelestium nomi-
natione Virtutum, non confusio-
nem quandam vniuscuiusque di-
spositionis proprietatum introdu-
cimus: sed quoniam in tria diui-
duntur secundum se supermunda-
na ratione omnes diuini intelle-
ctus, in essentiam, & virtutem, &
operationem: cum simul omnes
aut eorum quosdam inobseruatè
caelestes essentias, aut caelestes vo-
camus Virtutes, eos *equiparatis* de
quibus sermo est, significare nos
æstimandum est, ex ea quæ per
singulos eorum est essentia vel vir-
tute. Neque enim suppositam pro-
prietatem facile est iam à nobis di-
cretarum sanctarum Virtutum mi-
noribus omninò annectere essen-
tiis in conuersione inconfusæ an-
gelicorum ornatuum ordinationis.
Iuxta enim sæpè à nobis rectam
redditam rationem, ipsæ quidem
superfirmatae dispositiones abun-
danter habent & minorum sacras
proprietates: vltimæ verò maiō-
rum superpositas vniuersitates non
habent, particulariter in eas primò
apparentibus illuminationibus per
primas proportionaliter eis distri-
butis.

¶ M DIVI

DIVISIO ET
expositio textus.*Hic autem diffinitis, &c.*

A In ista parte determinat consequentia hierarchiam ratione eorum quæ continentur in hierarchia. Et dividitur hæc pars in quatuor, secundum quod determinat quatuor questiones ex prius determinatis incidentes, quæ determinantur in quatuor cap. per ordinem. In hoc autem cap. determinat hanc questionem, Cum Virtutes sint specialis ordo, ut determinatum est, quæ omnes cælestes essentia Virtutes vocantur? Et dividitur hoc totum in duas partes, in quarum prima mouet questionem. In secunda determinat eam, ibi, *Vicimus autem, quia communiter, &c.* Prima iterum dividitur in duas. In prima ponit questionem. In secunda remouet rationem quandam quæ posset dari, similem cuidam solutioni prius data, ibi, *Non enim dicendum est ut in Angelis, &c.*

Litera sic legatur. Determinauimus propria vniuersiue hierarchia & ordinis. *Hic autem ita diffinitis, illud est dignum intelligere, id est, necessarium, ob quam causam consueuimus omnes angelicas essentias simul vocare cælestes Virtutes, cum Virtutes sint in speciali ordine. Non enim est dicendum, soluendo hanc questionem, ut in Angelis, id est, sicut dictum est in questione, quare omnes vocantur Angeli in 5. ca. quoniam, id est, quod ipsa d. dispositio, id est, ordo sanctarum Virtutum est nouissima omnium, ordinum, sicut dictum est de Angelis: & quidem dispositiones, id est, ordines superpositarum, id est, superiorum essentiarum, participat sanctam illum nationem & decoram, id est, decentem vnicuique essentiarum nouissimam, id est, inferiorum: vnde v. d. id est, inferiores nullo modo participant illuminationibus primarum, id est, superiorum, ut possint ab eis denominari. Etiam scilicet non est dicendum, quod omnes diuini intellectus, id est, Angeli deiformes huius gratia, id est, propter dictam rationem non natiuæ cælestes Virtutes, ut ab inferiori, & nullo modo nominantur Seraphin & Cherubin & Dominaciones, propter hoc quod sunt superiores: extrema enim, id est, illuminationes vltimarum sunt participata ab excellentissimis, id est, superioribus vniuersalibus proprietatibus: quia in superioribus sunt vniuersaliori & perfectiori modo. Ita dico non est dicendum: v. que huc enim pendet constructio. *Ipsi namque Angeli & Archangeli, qui sunt ante Angelos, & Principatus & Potestates ordinati ab ipsa Theologia post Virtutes, secundum quod est specialis ordo, communiter vocantur sicut a nobis cælestes Virtutes, simili et cum aliis sanctis essentis, id est, sicut etiam superiores. Vnde cum tam superiores quam inferiores vocentur hoc nomine, oportet quare etiam solutionem. Dicimus autem, &c.**

D V B I A.

Dubium. Hic soluit postquam questionem. Et quia in solutione dicitur, quod Angeli diuiduntur in essentiam, virtutem, & operationem, quæ

sunt hic primo de essentia eorum, Verum sit simplex. Et videtur, quod sic. Quæcunque enim carent prima compositione quæ est ex primis componentibus, scilicet materia & forma, carent etiam secunda quæ est ex accidente & subiecto, cum hæc cau. erit ab illa: sed Angeli carent prima compositione, quia in eis non est materia, quia sicut dicit Boëtius, Nulla est incorporabilis rebus materia. Et iterum: Incorporata materia subiecta non egent. Ergo videtur, quod in eis non sit aliqua compositio.

2 Ad idem, Sicut dicit Philosophus in 2. metaph. Materia necesse est ut imaginetur moueri cum re mota. Sed Angeli non mouentur quia ut probatum est in 6. physicorum, Omne quod mouetur, est diuisibile quantum: non sunt Angeli huiusmodi. Ergo, &c.

3 Ad idem, Esse materia est esse in potentia: Angeli non sunt in potentia, neque ad vbi, neque ad formam: ergo non habent materiam.

4 Ad idem, Nullus motor habet materiam, cum non sit mobilis, quod consequitur ad habere materiam: sed Angeli siue intelligentia sunt vniuersales motores totius nature: ergo non habent materiam: & sic redit idem quod prius.

5 Ad idem, Extremum compositionis non est compositum, quia sic esset abire in infinitum: sed vltima compositio est ex corporali natura & spiritali: ergo spiritalis natura non est composita: ergo Angeli sunt simplices.

6 Ad idem, Corporalia minus accedunt ad simplicitatem quam spiritalia: sed formæ corporales sunt simplices: cum igitur à Boëtio vocentur formæ, & sint spirituales, videtur quod sint simplices.

7 Ad idem, Quæcunque sunt composita, resoluuntur in ea ex quibus sunt composita, aut secundum rem, sicut in corporalibus, aut secundum rationem, & tunc oportet, quod componentia per actum aliquem indicentur, sicut componentia cæli indicantur nobis per hoc quod mouetur & mouet: sed componentia Angeli non indicantur nobis per aliquem actum ipsorum, nec resoluuntur in ea secundum esse: ergo non sunt compositi.

8 Ad idem, Forma materia est minus simplex quam forma formæ: sed Angeli sunt formæ formarum naturalium, cum sit datores earum & moueant ad ipsas: cum igitur formæ naturales sint simplices, Angeli erunt multo simplices.

9 Ad idem, Eius quod est maxime propinquum primo, non est dispositio ad maxime distantia ab ipso: sed Angeli maxime propinqui sunt primo: quia sicut dicit Augustinus, Fecisti Domine duo: vnum prope te, scilicet Angelos: & aliud prope nihil, scilicet materiam. Cum igitur maxime distantia sint materialia, quæ sunt composita ex partibus essentialibus, videtur quod Angeli non sint compositi.

10 Ad idem, Quicquid non habet nisi vnum ante te, est simplex: sed Angeli non habent ante te nisi Deum: ergo.

11 Ad idem, Separata secundum esse & rationem magis sunt simplicia quam separata secundum rationem tantum: sed mathematicalia quæ

quæ sunt separata ratione tantum, non habent materiam: ergo neque Angeli, qui secundum Philosophum sunt substantia separata etiam secundum esse: & ita Angeli sunt simplices.

12 Ad idem, Primum multipliciter communicat se creaturis & maxime nobilioribus: sed simplicitas est quædam conditio primi: ergo communicatur ad minus Angelis, qui sunt nobilissimæ substantiarum.

Ad oppositum. Vbiunque est sequens compositio, est & prima ex qua causatur: sed in Angelis est sequens, cum in ipsis sit essentia gratia & gloria & conceptiones ipsorum, quia omnis intelligentia est plena formis: ergo in ipsis est compositio essentialis.

2 Ad idem, Sicut dicit Boëtius in lib. de Trinitate. Forma simplex subiectum esse non potest: quia nihil est subiectum nisi secundum quod participat materiam. Sed Angeli sunt subiecta futurorum accidentium. Ergo non sunt simplices.

3 Ad idem, In quocunque est verè significare vniuersale & particulare, est compositum: oportet enim esse in eo aliud principium communicabilis, quod est communicabile, & aliud principium incommunicabilis, quod non communicatur, alioquin contradictoria essent vera de eodem. Sed in Angelis est verè significare vniuersale & particulare: aliud enim est dicere de eis in quantum sunt Angeli, & aliud in quantum est hoc. Ergo sunt compositi.

4 Ad idem, Quicquid est in genere, participat genus eadem ratione cum aliis: sed Angeli ordinantur in prædicamento substantia, in quantum diuiditur per corporeum & incorporeum, quod non est nisi in Angelis & animabus: sed ea quæ sunt in genere substantia, recipiunt prædicationem substantia composita, quia materia & forma non prædicantur de rebus: ergo etiam Angeli sunt compositi.

5 Ad idem, Sicut vult Boëtius, Quicquid est citra primum, est hoc & hoc. Angeli sunt citra primum. Ergo sunt compositi: oportet enim aliud esse tanquam terminans, super quod reflectitur, & aliud reflecte: sed omnis substantia sciens essentiam suam, redit supra se reditio completa: cum igitur Angeli sint huiusmodi, videtur quod sint compositi: & est ratio in lib. de causis.

6 Ad idem, Vbiunque inuenitur proprium alicuius rei, inuenitur res ipsa: sed propter materiam est sustinere & terminari. Cum igitur vtrumque inueniatur in Angelis, in quantum sustinent accidentia, & terminantur in eis forma communis ad particularitatem, videtur quod in eis sit materia: & sic idem quod prius: & est ratio in lib. fontis.

7 Ad idem, Sicut se habet lux primi mobilis ad omnia corporalia, ita lux primæ causæ ad omnia spiritalia: sed lux primi corporis lucem in propria natura speciei alicuius non causaret, nisi esset aliquid determinans lucem eius, quod est materia: ergo oportet similiter ad hoc quod spirituale constituitur in propria natura, quod radius diuinus determinetur aliqua materia: & sic sunt compositi.

8 Ad idem, Omnis substantia distincta loco

D. Alb. Mag. in lib. de cælesti hierar.

habet materiam: Angeli sunt huiusmodi secundum Damascenum: ergo habent materiam: & sic idem quod prius.

9 Ad idem, Nullum simplex potest alicuius actus esse terminus, ut probat Philosophus in 7. primæ philosophia: sed Angeli sunt termini creationis: ergo non sunt simplices.

10 Ad idem, Omne operans per se non fitur formæ, & non operans per suam essentiam, est compositum: quia oportet, quod agar per virtutem superadditam. Sed Angeli operantur operatione perfecta, & non per essentiam suam, sicut faciendo miracula virtute diuina. Ergo sunt compositi.

11 Ad idem, Omnis forma de se vniuersalis est: sed Angeli sunt hoc aliquid in natura: ergo non sunt formæ tantum: ergo sunt compositi ex forma & ex materia.

Solutio. Dicimus, quod opinio præcipuorum Philosophorum est, quod sunt substantia simplices intelligentia, nihilominus sunt particulares, & procedunt per hanc viam: licet enim quod recipitur in aliquo, sit in eo per modum recipientis, & non per modum dantis, si tamen agens sit vniuersum, cui in eo & per modum dantis & per modum recipientis, quantum ad ea quæ sunt de esse speciei, licet possint esse secundum meliores conditiones in vno quam in alio, sicut natura humana quæ in Patre & Filio recipitur, & tamen habet aliquid ex parte eius in quem recipitur, per quod est in maiori vigore vel minori. Similiter lux accepta in aëre habet aliquid secundum quod est huiusmodi, & habet etiam naturam lucis secundum quod est à corpore primo, per quam mouet colores omnes, & non solum in hac materia in qua recipitur. Similiter dicunt, quod processus intelligentiarum à primo est per modum vniuersi secundum quod possibile est: vnde & nominatur primum nomine ipsarum, & radius diuinus recipitur in aliquo ortum primo vel secundo. Vnde intelligentia secundum quod est à primo, est quædam lux, similitudo lucis primæ: & secundum quod recipitur in orbe cui vniuersum ut forma & motor, habet quod sit hoc: & sic dicunt, quod reflectitur super se, & est reflectens, secundum illud quod habet, prout est à primo. Secundum quod etiam habet apud se formas vniuersales, non per abstractionem acceptas, sed sicut sunt formæ artis, & secundum quod habet ex parte recipientis, est terminans reflectionem, & formæ efficiuntur particulares determinata ad opus aliquod, eod quod ex hac parte coniungitur corpori quod mouet, posuit Aui-cenna, quod esset anima habens imaginationem, licet alij contradicunt, probabilius dicentes, quod mouet sicut intellectus possibilis, siue videretur virtutibus sensibilibus quibus mouentur organa. Et sufficit ad morum sola determinatio formarum ex parte recipientis. Et soluant rationes inductas contra se, & ad hoc quod dicitur, quod est in eis vniuersale & particulare, dicunt quod hoc tenet in his in quibus est vniuersale & particulare ratione eorum quæ sunt de essentia rei: sed intelligentia non efficitur particularis ratione alicuius quod sit de essentia sua, sed ratione eius cui adiungitur, sicut quælibet forma: est enim hæc intelligentia secundum

dum quod est huius intelligentia. Et quod dicitur, quod forma simplex non potest esse subiectum, dicunt quod non est verum simpliciter, sed tantum respectu accidentium natura, quæ sunt accidentia individui: accidentium autem speciei quæ manant ab essentialibus. potest esse simplex subiectum, sicut veritas suarum passionum: quia talia non requirunt materiam pro subiecto, sed id ex quo fluunt. Et similiter accidentium quæ non sunt res nature, sed intentiones intellectus, simplex potest esse subiectum: & talium accidentium tantum intelligentia sunt subiecta. Et si iterum dicitur, quod sunt mouentia mota, dicunt quod non mouentur nisi secundum intentionem, ut desideratum in eis.

Sed hæc opinio non sustinetur propter tria secundum fidem. Primum quia non ponimus corpora superiora moueri ab anima, sed à Deo, etiam formaliter per ministerium Angelorum, quamuis etiam Philosophi ponant præter animam quam dicunt motorem propinquum, intelligentiam esse motorem remotum, & ministrare conceptiones ad motum, sicut etiam nobis fit. Secundum est: quia nos ponimus Angelos ministrare Deo in spiritualibus ministeriis, & circa nos decidendo de celo ad nos, & non tantum in motu phærarum. Tertium est: quia si corpora superiora haberent animas, oporteret esse tres ordines beatorum, scilicet Angelorum, & illarum animarum, & nostrarum, & quod mererentur per motum. Et hæc non sunt persona filii, quamuis Hieronymus dicat super principium Ecclesiastici, quod sunt corpora superiora animata: sed glossandum est, quod habent actum animæ, scilicet motum, quamuis à sanctis nihil contra hanc opinionem dicatur, sed tantum à magistris. Possimus autem per modum hunc ponere compositionem vel simplicitatem animarum, sicut & quidam dicunt, quod recipitur in corpore cui vnitur, conuenitur ipsam intellectus possit illis: & secundum quod est à Deo, conuenitur ipsam intellectus agens, nisi ponemus animas remanere post corpus. Si enim non haberent individuationem nisi ex corpore, ex omnibus animabus non remaneret nisi vna, destructis corporibus, ex quibus erat individuatio, sicut dicunt etiam Philosophi: & ideo oportet etiam dicere de animabus ut de Angelis. Et quia prædicta opinio est Philosophorum nostrorum, quidam dicunt, quod Angeli sunt compositi ex materia & forma, & indiuiduantur sicut ista corporalia. Sed hoc non possemus dicere, nisi vellemus redigere spiritualia omnino ad modum corporaliū. Et ideo aliter videtur nobis dicendum, quod Angeli non habent materiam, si proprie dicatur materia: quia materia proprie dicta est illius nature, quæ est determinata ad motum: ideo oportet, quod in eis quæ habent materiam ad esse, quod esse materiae præcedat formam: hoc autem non est in Angelis. Dicimus tamen, quod in eis est compositio essentialis ex esse & quod est: cum enim sint substantiæ & non conueniunt alicui corpori, & sunt hoc aliquid, oportet quod sit in eis aliquid quod est principium communicabilitatis, & hæc est essentia qua habent esse: & oportet iterum, quod sit in

eis aliquid per quod essentia indiuidetur, per quod sit id demonstratum, & secundum hoc est in eis quod est, quod id quod est aliquid est, & id secundum quod est. Hoc autem quod est, non est materia: quia etiam non prædicatur de re: sed quod est, prædicatur de re: dicitur enim, hoc aliquid est hoc aliquid, vel quod est: sed tamen est quod est, secundum quod habet aliquid principium indiuiduans. Si autem hoc velint appellare materiam, potest dici, quod sunt compositi ex materia, ut non sit contentio de nominibus, & erit hoc modo dicta materia, sicut dicit Philosophus, quod cum dico hoc celum, dico materiam. Sic ergo concedimus, quod est in eis compositio essentialis, & concedimus rationes ad hoc. Nec oportet à nobis quæere aliquam demonstratam viam deueniendi in Angelos hoc modo compositos: quia fides non demonstratur, sed sufficit quod sustineatur. Hæc autem accipimus per positiones fidei.

Ad primum ergo dicendum, quod dictum Boëtii intelligendum est de materia proprie dicta, quæ præcedit rem, & talis non est in Angelis: & de hac etiam intelligitur verbum Philosophi quod secundo obicitur. Et secundum hoc etiam dicendum ad tertium.

Ad quartum dicendum, quod non sunt vniuersales motores, sed mouentur à Deo: & ideo oportet quod habeant aliquid loco formæ secundum quod mouent, & aliquid loco materiae, secundum quod mouentur.

Ad quintum dicendum, quod non sequitur nisi de natura spirituali, quæ est extremum compositionis: Angeli autem non sunt alicui corpori compositi. Et de animabus non sequitur etiam: quia præter hoc quod sunt extremum compositionis, sunt substantiæ perfectæ, potentis per se existere.

Ad sextum dicendum, quod dicuntur Angeli formæ à Boëtio, quasi formantes actiue, & non quod sint formæ alicuius materiae: & ideo non est facienda comparatio eorum ad formas corporales, sed ad composita.

Ad septimum dicendum, quod manifestatur in eis compositio in quantum mouent & mouentur à Deo: & ideo resoluuntur in compositio ratione, licet non re.

Ad octauum dicendum, quod Angeli secundum fidem non sunt datores formarum: quia sic creant formas, cum Damascenus dicat. Male dicti sunt qui dicunt Angelos aliquid creare. Si tamen sint causæ aliquarum formarum per ministerium saltem, tunc sunt formæ naturalium formarum secundum formas quæ sunt in intellectu, & non secundum substantiam, & illæ sunt simpliciores formis naturalibus.

Ad nonum dicendum, quod non oportet propter hoc quod non habeant compositionem, sed quod non habeant per modum quo habent maximè distantia: quia in compositis sunt multi gradus, secundum quod in quibusdam magis est dominium formæ supra materiam, & in quibusdam minus.

Ad decimum dicendum, quod habent tantum vnum ante se per modum efficientis, sed duo per modum componentium.

Ad undecimum dicendum, quod etiam mathematicalia

mathematicalia habent materiam, licet non sensibilem, intelligibilem tamen, sicut dicit Philosophus in 7. philosophiæ primæ. Et similiter Angeli non habent materiam sensibilem. Vel dicendum, quod secundum opinionem Philosophorum prædictam non dicuntur esse Angeli separati, ut non habentes materiam, nec aliquid determinans loco materiae in essentia sua, sed secundum nos sunt separati à materia, quæ est subiecta motui: habent tamen aliquid per quod eorum natura trahitur ad singularitatem, si hoc debet dici materia.

Ad duodecimum dicendum, quod simplicitas non est communicabilis Angelis, ut careant omni compositione: quia sic essent formæ tantum, & ita non erunt aliquid in natura, cum nullum sit eis in natura nisi hoc aliquid.

Dubium. Secundo queritur. Supposito quod in eis sit essentia differens à quod est, utrum sit æqualiter simplex? Videtur autem quod sic: proprium enim æqualiter consequitur omnia de quibus dicitur hoc cuius est proprium: sed sicut dicit Augustinus, proprium essentia angelicæ est simplicitas: ergo videtur, quod omnes æqualiter sunt simplices essentia.

Præterea, Quæ æqualiter distant à primo simplici, sunt æqualis simplicitatis: sed omnes Angeli distant æqualiter à primo, cum sint in eodem gradu carum: quia omnes sunt intellectuales: distantia autem à primo, ut dicit Dionysius, est secundum gradus entium: ergo omnes sunt æqualis simplicitatis in essentia.

Præterea, Spiritus non potest cognosci nisi ex vita & cognitione: quia per motum re ducitur ad cognitionem: quia idem est principium motus & sensus in animalibus, ut dicit Philosophus: sed omnes Angeli habent eundem modum vitæ, quia intellectualem & eundem cognitionem, quia intelligunt deiformiter: ergo videtur, quod in eis non sit aliqua differentia simplicitatis essentia.

Ad idem. Prima relatione accipere à primo consequitur naturam angelicam: sed omnes Angeli accipiunt prima relatione à primo: ergo sunt etiam æquales in simplicitate essentia.

Ad oppositum. Ea quæ sunt eiusdem simplicitatis sunt etiam eiusdem nobilitatis: sed non omnes Angeli sunt eiusdem nobilitatis: ergo, &c.

Ad idem. Perficacitas intelligentiæ in Angelis consequitur simplicitatem essentia: sed non omnes sunt æque participantes in intelligendo, sicut sæpe habitum est: ergo non sunt omnes æquales in simplicitate essentia.

Ad idem. Vnicuique sunt gradus diuersi quibus descenditur ab vno primo, non est eadem simplicitas: sed in Angelis est descensus ab vno simplicissimo per quosdam distictos gradus secundum Philosophos quam secundum Theologos: ergo non est ibi æqualis simplicitas.

Solutio. Concedimus, quod non omnes sunt æqualis simplicitatis in essentia, & rationes ad hoc: non tamen est magis & minus simplex per secessum ab aliqua compositione, sed per accessum ad vnum simplicissimum.

Ad primum ergo dicendum, quod simplices in quantum est proprium, non dicitur mathematicalia

gis & minus, sed secundum quod est relata ad alterum, sicut etiam dicitur vni rationalior altero. Vel dicendum melius, quod simplicitas essentia est quoddam proprium quod consequitur naturam eorum in communi: & ideo secundum diuersos gradus diuersimodè participatur.

Ad secundum dicendum, quod intellectuales, rationalia, viuencia, entia, sunt gradus entium generales, qui continent sub se plures alios generales: neque enim omnia existentia æqualiter participant nobilitatem primi, & similiter non omnia intellectuales.

Ad tertium dicendum, quod licet omnes habeant intellectum deiformem in hoc quod accipiunt simplices quidditates eorum & sine difficultate rationis, quod tamen habent intellectum alius Deo similiorem.

Ad quartum dicendum, quod omnes Angeli accipiunt prima relatione à primo respectu animarum rationalium quæ accipiunt lumen obstratum continuo & tempore: tamen in hac etiam relatione sunt multi relationum gradus, relatione etiam speciali.

Dubium 3. Tertio queritur de diuisione quam ponit, quod omnes diuini intellectus diuidantur in essentiam, virtutem, & operationem. Videtur enim, quod incompetens sit diuisio: diuisio enim aliquid commune non æqualiter sunt in omnibus de quibus illud commune dicitur, sicut rationale & irrationale non æqualiter sunt in omnibus animalibus, sed in quibusdam vnum, in quibusdam alterum: sed hæc tria sunt æqualiter in omnibus Angelis qui dicuntur diuini intellectus: ergo diuisio est incompetens.

Præterea, Sicut dicit Philosophus in 2. ethic. Triasunt in anima, potentia, passiones, & habitus: & hæc omnia præcedunt operationem: cum igitur illa etiam sint in Angelis, quia operatio egreditur ab aliqua potentia perfecta per habitum, & sunt in eis delectationes quæ passiones sunt, videtur quod hæc tria addere possit hic Dionysius.

Præterea, Quod ponitur in diuisione, prius est ea: potentia ponitur in diuisione virtutis, est enim virtus potentia in vltimo posita: ergo est prior virtute, & ita ante virtutem, sicut ante operationem.

Præterea, Diuisio debent eadem ratione se habere ad diuisum: sed hæc tria sunt in omnibus rebus: ergo inconuenienter diuidantur per hæc diuini intellectus.

Præterea, Diuisio debent eadem ratione se habere ad diuisum: sed hæc non sic se habent, essentia enim est aliquid rei, & similiter virtus est intra rem, operatio autem nihil rei est, sed est ab ipsa: & sic videtur diuisio incompetens.

Præterea, In demonibus sunt hæc tria: & ita videntur habere communem naturam cum sanctis Angelis per eandem rationem.

Quamuis hæc tria communiter denominent omnes, quia dicuntur omnes cælestes essentia & Virtutes & Angeli propter operationem communem, tamen Virtutum operatio denominat specialiter aliquem ordinem: ergo similiter ab essentia aliquis ordo specialiter denominari debet.

8 Præterea, Supermundana ratio est quam non pertingimus per principia nobis innata, sed tantum per fidem: sed naturali ratione possimus deuenire ad hæc tria: ergo ipsa non sunt supermundana ratione data.

Solutio. Dicimus, quod hæc diuisio datur de Angelis in quantum ipsi sunt intellectus diuini, & dicitur intellectus diuinus in hæc diuisio. Est enim alia diuisio intellectus in quantum intellectus, & non in quantum est natura, cum intellectus præsupponat naturam: intellectus autem cum sit virtus quadam, præexistit ante se essentiam, à qua fluit omnis virtus: & tunc perficitur per operationem propriam. Sic igitur ad eius perfectionem in qua est intellectus, exigitur perfectio essentiae & perfectio virtutis fluentis ab illa ordinante ad operationem & perfectionem operationis, in qua stat ultima perfectio. Et ideo huiusmodi perfectiones habent se consequenter: quod enim est perfectum in operari, est perfectum in posse siue in virtute, & perfectum in esse: & quod est perfectum in posse, est perfectum in esse, & non conuertitur. Sic igitur huiusmodi diuisio datur secundum ea quæ exiguntur ad perfectionem angelicam naturæ ut sunt intellectus quidam.

Ad primum dicendum, quod hoc est verum de diuisione generis in species. Talis autem non est hæc diuisio, sed in ea quæ exiguntur ad perfectionem intellectus, & ideo sunt in quolibet intellectu perfecto.

Ad secundum dicendum, quod potentia imperfecta est per se, & ideo non debuit poni inter ea quæ dicunt perfectionem: sed virtus quæ dicitur potentiam perfectam, stantem in ultimo, similiter habitus acquisiti, de quibus loquitur Philosophus, non præcedunt opus, cum nascuntur ex operibus: & tales non sunt in Angelis, sed tantum habitus infusi vel con creati naturales, & hi non diuisuntur in virtutes, quæ dicuntur perfectam potentiam. Passiones autem non sunt in eis: delectatio enim, ut dicit Dionysius in cap. huius, non est accipienda in Angelis secundum passionem ut in nobis.

Ad tertium dicendum, quod sicut in Angelis potentia non præcedit esse tempore, sed natura tantum, quia in perpetuis idem est posse & esse: ita etiam potentia ad agere semper stat sub perfectione: & ideo non est accipere essentiam ante virtutem.

Ad quartum dicendum, quod operatio rei quæ est circa materiam extrinsecam, non est intra rem: propria verò operatio rei quæ est sibi in seipsum sicut potentia, essentia, operatio est esse intra rem: & tales sunt operationes angelicæ quales secundum intellectum perficiuntur.

Ad quintum dicendum, quod in aliis rebus non sunt virtutes simpliciter, cum earum potentia non ponatur in ultimo simpliciter sicut potentia angelicæ, sed in ultimo secundum suam naturam: & ideo hæc tria non sunt in omnibus rebus.

Ad sextum dicendum, quod sicut dicit Dionysius in libro de diuinis nominibus, demones infirmantur circa naturales operationes ipsorum: & ideo potius sunt in ipsis infirmitates & operationes deficientes quam virtutes & operationes.

Ad septimum dicendum, quod ordines denominantur ab aliquo superaddito naturæ: & ideo possunt speciales ordines denominari à virtute & operatione quæ aliquid additum naturæ dicunt, & non ab essentia, quæ est primum super quod fundantur alia.

Ad octauum dicendum, quod licet hæc simpliciter possent nobis innotescere mundana ratione, prout tamen sunt in superioribus essentiis dispositis circa diuina ministeria, non nisi per fidem in ea possumus.

Quarto queritur, verum in Angelis sint plures virtutes? & videtur, quod non sit in eis nisi una, scilicet intellectiva. Omnis enim res quæ secundum suam substantiam non est nisi intelligentia, eius non est nisi intelligere: sed Angeli secundum substantiam sunt intelligentiæ, sicut patet per Philosophos, qui sic eas nominant, & similiter per Dionysium. Et per hoc quod sunt simplices, simpliciter primo sunt propinquissimi: ergo earum operatio non est nisi intelligere: & ita nec virtus siue potentia, nec intellectus.

2 Ad idem, Quorum substantiæ sunt separatae, & virtutes: sed Angeli sunt separati à materia secundum substantiam, & hoc secundum naturales Philosophos: ergo & eorum virtutes separatae sunt: separatae autem virtutes sunt quæ non operantur circa materiam & appendicias eius, quod solius intellectus est: ergo non habent nisi intellectum.

3 Præterea, Bonum & malum sunt in actione tantum, ut dicit Philosophus: actio autem consistit in operandis quæ sunt coniuncta materiam, in quibus est motus: ergo cum Angeli sint separati à materia, in eis non est virtus operandi malum & bonum: & ita non erit in eis voluntas, cui hæc sunt subiecta.

4 Præterea, Contrarietas secundum esse & actum contrarietatis non est extra materiam: intentiones enim contrariorum separatae à materia non sunt contrariæ, quia possunt esse simul in anima. Cum igitur obiecta aliarum virtutum, ut irascibilis & concupiscibilis & quæcumque sequuntur potentias affixas organis, sint cum contrarietate, videtur quod in Angelis qui sunt separati à materia, non sint huiusmodi virtutes.

5 Ad idem, Sicut dicit Philosophus, non est eiu dem delectatio habens contrarium & non habens contrarium: talis autem est delectatio aliarum virtutum ab intellectu: ergo non sunt in Angelis.

6 Ad idem, Non est eiusdem delectatio in dulci & in intentione dulcis: hoc enim contemplatiui est, illud sequentis passionis sensibilis: sed Angelorum est contemplari in intentionibus rerum contemplando ipsas: ergo non est eorum delectatio quæ est in ipsis rebus sensibilibus: talis autem est delectatio aliarum virtutum: ergo non habent eas.

7 Præterea, Commentator dicit in 11. philosophiæ primæ, quod non habent nisi voluntatem & intellectum.

8 Præterea, Dionysius dicit in ultimo huius operis, quod non est estimandum eos delectari secundum sensibiles delectationes prout sunt in nobis: solius autem intellectus delectatio est sine passione: & ita non habent alias potentias.

Ad oppositum.

Ad oppositum. Anima non coniuncta corpori similis est Angelis: sed sicut dicit Augustinus in libro de spiritu & anima, anima ante coniunctionem ad corpus & post separationem habet tres vires, irascibilem, concupiscibilem, & rationalem: ergo & Angeli habent.

2 Ad idem, Per operationes potentias cognoscimus: sed Angeli operantur circa arduum & delectabile: ergo habent has vires.

Solutio. Dicimus, quod Angeli non habent alias vires nisi intellectum & voluntatem secundum rem: & si posset dici, quod habent liberum arbitrium secundum quod consequitur voluntatem & intellectum siue rationem. Voluntas autem in Angelis non diuiditur in plures potentias. Appetitus autem qui diuiditur per irascibilem & concupiscibilem, est appetitus irrationalis, ut dicitur in tertio de anima, quia aut erit circa id quod est eleuatum supra facultatem suam, & sic est irascibilis: vel circa ea quæ sunt ad sustentationem secundum speciem, aut secundum indiuiduum, & sic est concupiscibilis. Sed circa talia non est delectatio Angelorum, cum huiusmodi sunt concupiscibilem, sed recteantur in operationibus intellectualibus naturalibus aut ex donis collatis, aut circa arduum circa quod est irascibilis. Sic secundum proportionem materiæ non erit aliquid talium eleuatum supra Angeli virtutem, quæ non est proportionata alicui materiali.

Ad primum ergo dicendum, quod operari dicuntur intelligentiæ secundum suam substantiam: quia operantur secundum suam formam, sicut homo ratiocinatur, non quod substantia sua sit sua intellectiva virtus: & ideo potest habere etiam voluntatem quæ consequitur intellectum, & siquæ tales essent, alias autem non. Secundum concedimus.

Ad tertium dicendum, quod est quoddam bonum quod est ex perfectione quæ consequitur rem secundum quod est in via ad finem virtutum, & nondum quiescens in illo, & hoc est bonum quod acquiritur per motum, & hoc non est in his quæ sunt separata à materia. Etiam est bonum rei ex hoc quod est perfectum ultimo fine, & hoc bonum est sine motu etiam in his quæ non sunt separata à materia: quæcumque enim habent finem, non absoluantur à ratione boni. Secundum hoc bonum etiam erit in intellectu speculatiuo, cuius finis est veritas secundum Philosophum.

Alia tria concedimus, & similiter argumentum Commentatoris & Dionysij.

Ad aliud dicendum, quod anima antequam coniungatur corpori, non est: unde non potest intelligi, quod habeat tres vires ante coniunctionem ad corpus, nisi sicut causa præhabet quod est ex ipsa in alio: huiusmodi autem vires sunt ex anima in corpore sibi coniuicta: & etiam si anima hæc se haberet, non oporteret, quod Angelus haberet, quia eadem anima per essentiam intellectiua est & sensitua, & ideo vires sensibiles habere posset.

Ad aliud dicendum, quod operatio Angeli non est circa arduum & delectabile circa quod sunt irascibilis & concupiscibilis. Unde etiam dicit Philosophus, quod ridiculum est dicere substantias esse prudentes, vel temperatas, vel

fortes, vel iustas.

His habitis accedendum est ad literam. Est igitur sua solutio, quod virtus dicitur dupliciter, aut secundum quod est naturam consequens in communi prout diuiditur in essentiam, virtutem, & operationem, & sic dicitur virtus potentia perfecta, stans sub ultimo naturæ: aut prout est stans sub ultimo doni, & sic denominat specialem ordinem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Diximus, quod non est littera soluendum. *iuem*, id est, sed nos soluendo dicimus, quia, id est, si nos communiter videntes nominatione caelestium virtutum in omnibus ordinibus dicentes eos caelestes Virtutes, non introducimus, & per hoc confusum quandam, id est permutationem proprietatum vniuersusque dispositionis, id est, ordinis: quia virtus non dicitur de omnibus prout dicitur à dono proprio vniuersi ordinis. Sed quoniam omnes diuini intellectus, id est, Angeli, secundum se, id est, secundum ea quæ ad eorum perfectionem requiruntur prout sunt intellectus, supermundana ratione, quia adhuc humana ratio non sufficit nisi diuino lumine per fidem adiuetur, diuisuntur in hæc tria, scilicet essentiam, virtutem, & operationem. Quoniam inquam ita est, cum, id est, quando nos omnes superiores spiritus simul acceptos aut quosdam eorum inobseruat, id est, non obseruando an sint supra ordinem specialem Virtutum, vel infra, volumus caelestes virtutes, aut caelestes essentias, estimandum est nos significare, id est, denominare eos de quibus est sermo, id est, quosdam, caelestes essentias aut virtutes, ex eis essentias, vel virtutes quæ est per singulos eorum, id est, quæ consequitur naturam eorum in communi, & hoc tempore asserimus, id est, circumlocutione: quia per communia denominamus aliquas specialiter. *Enim* quia neque, id est, non etiam est facile, id est, conueniens superpositam, id est, ab excellentiori dono specialis ordinis sumptam proprietatem sanctarum virtutum iam discretarum, id est, distinctarum à nobis in speciali ordine amittere, id est, attribuire omnino in nobis essentias, id est, inferiores ordinum, & hoc in confessione ordinationis, id est, conuertendo ordinationem, quæ ea quæ sunt superiorum, sunt in inferioribus. Ordinationis dico inconspicua, id est, non confusa, sed distincta angelicorum ornatum, id est, ordinum ornatorum donis. *Enim*, id est, quia quidem ipsa superposita, id est, superiores dispositiones habent abundantius, id est, eminenter, & id est, etiam sacras proprietates minorum, id est, inferiorum, & hoc in acta, id est, secundum rationem à nobis sepe redditam in prædictis: verò, id est, sed vltimus, id est, inferiores, non habent superpositas, id est, eminenter participatas vniuersitates, id est, vniuersales illuminationes & virtutes maiorum, id est, superiorum. Non habent dico illuminationibus apparentibus in eis, scilicet vltimas, particulariter primo quia in superioribus sunt vniuersaliter, ut etiam dicitur in libro de causis, quod intelligentiæ primæ continent formas magis vniuersales. Illuminationibus dico distributis eis scilicet inferioribus per primas proportionaliter sibi: & hoc totum ponitur ad exponendum quod dixit conuersione.

CAPVT XII.

*Quare secundum homines hierarchia
Anzeli vocantur.*

Quæritur autem & hoc intelligibilium eloquiorum studiose intuentibus. Si enim participantia excellentiorum vniuersitatum non sunt vltima, ob quam causam secundum nos summus sacerdos Angelus Domini omnipotentis ab eloquiis nominatur? Est autem non contraria ratio (vt æstimo) ante diffinitis. Dicimus enim, quia vniuersali & superposita maiorum ornatum virtute relinquuntur vltimi. Mediam enim & proportionalem participant iuxta vnam simul cunctorum & coniunctiuam societatem. Quale est quod sanctiorum Cherubin ordo participat sapientiam & scientiam altiore Sab ipsi autem essentiarum dispositiones participant quidem & ipsa sapientiam & scientiam, particularem tamen ad illos & subiectam. Et quidem omnino in participatione sapientie & scientie esse commune est omnibus deiformibus intellectibus. Attente autem & primo, aut secundo, aut infra, nequaquam commune. sed sicut vnicuique ante propria diffinitur analogia. Hoc autem & de omnibus diuinis mentibus non fortassis quis errans diffinit. Etenim sicut primi abundantius habent minorum sanctas pulchrasque proprietates, sic habent vltimi ea priorum, non tamen similiter, sed infra. Nihil ergo (vt æstimo) inordinatum, si & secundum nos summum sacerdotem Angelum Theologia vocat, iuxta virtutem propriam participantem Angelorum prophetica pro-

prietate, & ad manifestatiuam eorum similitudinem, quantum possibile hominibus, extentum. Inuenies autem, quia & deos Theologia vocat & caelestes & supernas essentias, & apud nos amicissimos Dei & mirabiles viros. Et quidem diuinum secretum superessentialiter simul omnibus & remotum & supercollocatum, & nullum ab eorum quæ sunt simile nominari proprie & omnino valet. Veruntamen quæcunque & intellectualium & rationalium ad vnitatem eius, & qualiscunque virtus vniuersaliter conuertitur, & ad diuinas ipsius illuminationes, quantum possibile, incessabiliter extenditur secundum virtutem, si iustam dicere, diuina imitatione & diuina vniuatione digna facta est.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Quæritur autem & hoc intelligibilium, &c.

In hoc cap. determinat quandam dubitationem quæ ex prædictis oriri posset, & maxime ex eo quod dictum est in præcedenti cap. cum enim dictum est, quod inferiores non participant dona superiorum, videtur quod inferiores nullo modo haberent sapientiam vel charitatem à qua nominantur superiores virtutes siue ordines, quod falsum est: & quod inferiores aliquo modo non possent nominari nominibus superiorum, cuius contrarium inuenimus in Scripturis. Ad remouendam hanc dubitationem mouet quandam questionem de verbis Malach. 1. qui vocat sacre dotem Angelum, cum tamen ordo Angelorum sit supra ordinem sacerdotum nostre hierarchie. Diuiditur autem hæc pars in tres. In prima mouet questionem. In secunda soluit, ibi, *Est autem non contraria, &c.* In tertia solutionem confirmat, ibi, *Inuenies autem, &c.* Litera sic legatur. Determinauimus prædictam questionem. *Item sed &*, id est etiam hoc quæritur ab inuentibus studiosi, id est, à studiosis in peccatoribus eloquiorum sacrorum intelligibilium, id est, quæ intelligere debemus. *Enim*, id est, quia *ultima*, id est, inferiora non sunt participantia, id est, participatiua vniuersitatum, id est, vniuersalium illuminationum vel virtutum excellentiorum, id est, superiorum essentiarum, id est, quam causet summus sacerdos secundum nos, id est, in nostra hierarchia quæ est inferior, &c.

gelus nominatur ab eloquiis. Malach. 2. *Angelus Domini omnipotentis. Est autem non contraria.* Hic soluit hanc dubitationem, & circa hoc statuit. d. o. Primo enim ponit principia per quæ venatur solutionem. Secundo adaptat ad questionem, ibi, *Nihil ergo, &c.* Est ergo solutio, quod ea quæ sunt in superioribus vniuersaliter, sunt in inferioribus, sed particulariter, & ideo possunt inferiora aliquo modo nominari ab his quæ sunt superiorum.

D V B I A.

SED CIRCA hoc sunt duo dubia. Primo, Vtrum dona superiorum sunt in inferioribus. Secundo, Vtrum superiores habeant illuminationes & scientias magis vniuersales.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod dona superiorum non sunt in inferioribus: conuenientia enim in his per quæ est distinctio, inducit in distinctis confusionem: sed ordines distinguuntur per dona & illuminationes: si igitur ea quæ sunt superiorum, communicant inferioribus, erit confusio in ordinibus.

Preterea, Differentium specie sunt differentes perfectiones: sed ad minus illi qui sunt in diuersis ordinibus, sunt differentes specie: ergo cum illuminationes sunt eorum perfectiones, non erunt inferiorum quæ sunt superiorum.

Ad idem, In toto potestativo siue in naturalibus siue in civilibus inferior nullo modo habet actum superioris, sicut senus non habet actum intellectus, nec balius actum regis: sed sicut superior dictum est, hierarchia est eorum potestativum: ergo inferiores non habent ea quæ sunt superiorum.

Ad idem, Omnis distinctio est vel secundum participationem eiusdem secundum magis & minus, aut secundum participationem diuersorum: sed participatio eiusdem secundum magis & minus, non diuersificat speciem, qualis est diuersitas inter ordines: ergo distinguuntur participatione diuersorum, & sic non sunt eadem in omnibus.

Ad idem, In Angelis non est aliquod donum in vacuum: sed dona inferiorum ordinantur ad ministerium exterius, hoc autem non conuenit superioribus: ergo non sunt eadem proprietates inferiorum & superiorum.

Si dicatur, quod superiores habent in habitu, & inferiores in actu. Contra: Perfectius est aliquid habere actu quam habitu: sic ergo perfectiora essent dona in inferioribus quam in superioribus, quod est contra literam.

Preterea, Si superiores habent quicquid habent inferiores eminentius, videtur quod sufficiat vnus ordinum superiorum: ergo omnes alij superflui, & ita non erunt, cum nihil in eis sit superfluum.

Preterea, Dubitatur de quadam expositione Commentatoris super illud: Sicut vniuersique autem propria diffinitur analogia. Et dicit Commentator: Analogia inuenitur interpretati ratio vel proportio: hæc verò qualitatem merito: siue gratie opinor interpretari. Si enim vnicuique illuminatio distribuitur secundum diffinitionem propriam analogie, oportet

illam analogiam ante distributionem donorum existere: sed merita Angelorum non precedunt dona glorie: non ergo videtur hæc analogia esse secundum merita.

Solutio. Dicimus, quod lumen diuinum non sistitur in primis, sed peruenit vsque ad vltimos, sicut dicitur Iob 25. Super quem non surgit lumen eius: sed tamen non omnes similiter recipiunt lumen illud, sed vnumquodque secundum suam capacitatem, sicut est etiam de lumine corporali: & ideo eadem illuminationes sunt superiorum & inferiorum, sed superiorum eminenter & vniuersaliter, inferiorum autem particulariter & in minori fulgore.

Ad primum ergo dicendum, quod licet sit conuenientia in illuminationibus receptis, remanet tamen diuersitas ex parte recipientium in modo recipiendi: & ideo non fit confusio, sed remanet distinctio hierarchiarum & ordinum.

Ad secundum dicendum, quod perfectio est actus perficientis & perfecti. Vnde potest habere differentiam ex parte agentis, sicut alia perfectio inducit actione frigidi & calidi: & potest habere differentiam ex parte recipientis, sicut ex igne inducitur perfectio in lignis viridibus secundum fumum, & in siccis secundum flammam: ergo differentium agentium necesse est differentes esse perfectiones, sed diuersorum patientium potest esse eadem perfectio, quantum ad actum agentis, quamuis recipiat diuersum modum ex parte recipientium: & sic est in proposito. Vel dicendum, vt supra dictum est, quod differentium sunt diuersæ perfectiones essentialiter: possunt tamen eadem esse gratuita: sed huic oportet addere primam solutionem ad hoc vt sit perfecta.

Ad tertium dicendum, quod in toto potestativo tam civili quam naturali inferior habet contractum, quod est in superiori absolutum & vniuersaliter, sicut balius habet potestatem regis, alioquin sibi non obediretur: & similiter senus participat cognitionem intellectus contractam ad organa & determinatam ad sensibilia.

Ad quartum dicendum, quod magis vel minus quod causatur ex vigore vel debilitate eiusdem nature, non diuersificat speciem, sicut vnus homo est magis cognoscens quam alius: sed quando causatur ex diuersis naturis, sicut intellectus est magis cognoscens quam sensus, tunc diuersificat speciem vel genus. Et ideo cum in Angelis causatur maior vel minor cognitio ex diuersa capacitate diuersarum naturarum, efficitur ex hoc diuersitas in personis vel ordinibus vel etiam hierarchia.

Ad quintum dicendum, quod donum in inferioribus est contractum, & propter hoc est ordinatum ad speciale ministerium: cum autem idem donum in superioribus sit non contractum, non oportet, quod superiores ministrant, sed quod dirigant alios in ministrando.

Ad sextum dicendum, quod si sit eiusdem modi habitus, perfectior est si sit in actu quam si sit in habitu tantum: sed superiores habent habitum per modum primi quod habet virtute alia quæ sequuntur, inferiores autem habent perfectiores habitus determinantes ad aliquam actionem

actionem specialem : & idè primi perfectus habent, licet non ministrent sicut inferiores, sicut perfectus est habere lucem quam color : est enim lux principium colorum, & color est lux contraria ad aliquem actum.

Ad septimum dicendum, quod licet infimi habeant virtutem & dona superiorum, non tamen habent per eundem modum : & idè non superfluum alijs, sed vnumquodque est determinatum ad suam actionem secundum suum modum. Quidam autem dicunt, quod non est superfluum (etsi sint eiuſdem modi) esse plures in vno ministerio : quia in hoc relucet magis bonitas Dei. Sed secundum hoc non esset aliqua determinatio : quoniam si essent infiniti & adhuc magis relucere, magis relucere bonitas diuina, cum non ponant distinctionem materialem, quamuis ponant, quod est determinatio ex ordine diuinæ sapientiae.

Ad octauum dicendum, quod meritum in eis non præcedit tempore, sed cautia. In conuersione enim qua conuersi sunt ad Deum, alijs cadentibus, est tria considerare, scilicet conuersos, conuertentem, & terminum conuersionis. Et quantum ad conuersos qui liberaliter conuersi sunt, est meritum : quantum verò ad conuertentem, scilicet Deum qui eis largitus est gratiam qua conuertentur, est præmium : & quantum ad terminum conuersionis, qui est ultimus ipsorum finis, & felicitas. Vnde idem est meritum & præmium & felicitas in ipsis & simul, sed diuersa ratione : & ita potest saluari ordo causans differentiam.

C I R C A secundum sic proceditur. Videtur enim, quod superiores non habeant vniuersaliorem & superpositam scientiam, vt in littera dicitur : cum enim scire in vniuersali, sit scire in potentia, & sic imperfectè, scientia superiorum esse imperfectior, quod est contra ipsum.

Ad idem, Vniuersale non fit proprium nisi per aliquid additum : si igitur scientia primorum est vniuersalis, tunc nihil est ei additum : & sic non habent propriam cognitionem altius rei, quod est imperfectissimum. Vel si aliquid additur, efficietur eorum scientia similis inferioribus : & sic secundum hoc non debent distingui ab inferioribus.

Præterea. Inter vniuersale & particulare nihil est medium : igitur secundum vniuersale & particulare non possunt accipi nisi duæ hierarchiae.

Præterea, Scientia non dicitur esse sub scientia, quasi subiectum sub subiecto, quia sic omnes subalternarentur primæ philosophiæ, sed quasi medium sub medio, & secundum hoc scientia vna non est inferior alia. Propter quod cum omnes Angeli cognoscant res per causam primam & propriam vnicuique, videtur quod scientia quorundam non sit sub alijs.

Præterea, Si scientia quorundam esset vniuersalior & magis abstracta alijs, aut hoc esset ratione luminis abstractantis quod esset magis simplex, & hoc esse non potest, quia omnes sciunt per lumen diuinum : aut ratione scitorum, & sic vniuersalior cognitio esset imperfecta, vt dictum est : ergo scientia superiorum est vniuersalior.

Præterea, Secundum Philosophi proba-

tionem. 6. philosophiæ primæ, in rebus non sunt nisi tres gradus abstractionis & concretionis, scilicet coniuncta materiæ & secundum esse & secundum rationem, vt naturalia : separata secundum rationem tantum, vt mathematica : & separata per esse & rationem, vt metaphysica : sed scientia omnium Angelorum est abstracta secundum rationem & esse & quantum ad subiectum & quantum ad obiectum, quod est diuina illuminatio : ergo omnium scientia est æque vniuersalis.

Ad idem, Idem est quod est simplicissimi intellectus : hoc autem est intellectus in quo stat resolutio omnium : hæc autem stat in id quod secundum se totum intellectuale est, separatum à materia & conditionibus eius, & etiam à continuo & tempore, qualiter intellectus noster accipit propter coniunctionem sensuuarum virtutum à quibus accipit : & in quantum separatur à tempore, est supra naturalia : & in quantum separatur à continuo, est supra mathematica. Si ergo talia sint scita in omnibus Angelis, videtur quod cognitio quorundam non sit simplicior & vniuersalior alijs.

Solutio. Dicimus, quod si Angeli eodem modo haberent scientiam sicut nos, impossibile esset euadere has rationes. Habent autem aliter non solum in accipiendo, quia non acquirunt ex sensibilibus sicut nos, sed etiam in habendo, & secundum habitum & secundum actum : secundum actum quidem, quia non procedunt inquirendo de vno ad aliud sicut nos, sed deiformiter accipientes in vno simplici plurimum cognitionem : secundum habitum verò, quia eorum scientia non est per complexionem sicut nostra : abstrahimus enim a rebus intentiones iungendo vnum cum alio in definitione vel prædicatione : sed Angeli non sic sciunt quidditates & naturas rerum connectendo vnum alteri, cum non habeant apud se formas per abstractionem, sed per vnum simplex lumen cognoscunt res, quod habet in se virtute res vt factuum eorum. Est enim lumen eorum simile lumeni primo, in hoc tantum differens, quod in primo est quantum ad operationem & cognitionem, in his verò quantum ad cognitionem tantum. Idè dicimus, quod scientia primorum non est per viam abstractionis, cum magis habeant formam compositionis quam abstractionis, sed sicut virtus prima est vniuersalis, quia non est contracta ad aliquid sicut virtus secunda, habent enim primi lumen in virtute vniuersali, & inferiores in minori virtute contracta, sicut est lumen in sole & aère & coloribus, & non oportet vt aliquid aliud addatur vt per hoc vniuersale lumen cognoscant rem cognitione propria, nisi applicatio luminis ad esse quod est secundum se totum in virtute luminis, talis cognitio vniuersalis est perfecta. Et potest accipi medium sicut in virtute media habens lumen, & sic est particulior & supposita scientiæ superiorum, sicut virtus inferior supponitur superiori, & non per modum subalternationis vel per concretionem ad materiam vel condiciones materiæ. Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt de vniuersali per modum abstractionis.

EXPOSI

EXPOSITIO TEXTVS.

D. Littera sic legatur. Hoc dico, &c. *Autem*, id est, sed hæc ratio, qua scilicet sacerdos Angelus dicitur, non est contraria aut diffinitiva nobis, id est, determinantis, vt *estimo*. Hoc propter dubitationem imperfectionis dicit, & non propter dubitationem veritatis. *Dicimus enim, quia*, id est, quod *ultimi*, id est, inferiores relinquuntur, id est, exceduntur virtute maiorum, id est, superiorum ornatum, id est, ordinum donis ornatum, vniuersali & superposita, id est, eminenti, cum non habeant per modum vniuersalis & superpositæ virtutis primorum. *Enim*, id est, quia participanti eandem virtutem secundum substantiam, *mediam*, id est, medio modo, quantum ad mediam hierarchiam, & *proportionalem infimo modo*, quantum ad vltimam hierarchiam : & hoc fit *iuxta*, id est, secundum vnam societatem, id est, connexionem *cum aliorum ordinum simul* acceptorum quantum ad eandem illuminationem, & *coniunctam* secundum quod ordinantur ad vnum finem & principium. Et hoc manifestat per exemplum dicens : *Qualis est hoc quod dicitur, scilicet quod ordo sanctorum Cherubin participat scientiam & sapientiam altiorum, & eminenter à quo denominatur*, non tamen soli habent sapientiam & scientiam. *Autem*, id est, sed *dispositiones*, id est, ordines *essentialium cælestium* quæ sunt *sub ipsis quidem*, id est, certè & id est, etiam *ipse participat sapientiam & scientiam*, tamen *particularem & subiectam ad illos*, id est, respectu Cherubin. *Et quidem*, id est, certè *esse omnino*, id est, quocumque modo *in participatione sapientia & scientia est commune omnibus intellectibus deiformibus*, id est, Angelis. *Autem*, id est, sed esse in participatione sapientia & scientia *attenti*, id est, perspicacissime, aut *primo* quantum ad primam hierarchiam, quæ ante alias accipit, aut *secundo*, quantum ad mediam, aut *infra*, id est, vltimo modo, quantum ad infimam. Hoc dico *nequaquam est commune omnibus*, sed vnuiusque participat eo modo, & *sicut vnici que diffinitur*, id est, determinatur *ante propria analogia*, id est, qualitate meritum respondente proportioni nature, cuius diuersitas præintelligitur sicut causa diuersitatis in modo recipiendi. *Autem*, id est, sed *quò*, id est, aliquis *diffinit hoc*, scilicet quod dicitur est de Cherubin, & id est, etiam *de omnibus mentibus diuinis*, id est, de consimilibus, scilicet Angelis, *fortassis non errans*. Hoc non propter dubitationem dicit, sed propter imperfectionem. *Etenim*, id est, quia *sicut primi habent sanctas pulchrasque proprietates minorum*, hoc est, inferiorum, abundanter, hoc est, eminenter, *sicut vltimi habent eas proprietates quæ sunt priorum*, hoc est, superiorum abundanter, tamen non similiter, *sed infra*, id est, inferiori modo à simili. *Ergo nihil est inordinatum*, id est, irrationabile, vt *estimo*, si *Theologia*, id est, sacra Scriptura, & id est, etiam *summum sacerdotem secundum nos*, id est, in nostra hierarchia, *vocat Angelum*. Sacerdotem dico *participantem prophetica proprietate Angelorum*, id est, quæ est in illuminatione occultorum à Deo : & hoc *iuxta propriam virtutem*, id est, licet non æqualiter Angelis, & hoc

quantum ad similitudinem doni. Et sacerdotem dico *exentum*, id est, eleuatam, *quantum possibile est hominibus ad manifestatam similitudinem eorum*, scilicet Angelorum, id est, vt simulentur eis in manifestando, & hoc quantum ad confortium potestatis.

DVBIUM.

SED VIDETUR, quod hoc non fit simile prædictis : in omnibus enim Angelis est vna communis ratio participandi illuminationes, quia deiformiter : homines autem secundum hanc rationem non participant : ergo non videtur, quod debeant denominari à cælestibus ordinibus, quamuis quidam eorum denominentur ab alijs.

Præterea, Eorum quæ non sunt in hierarchia vna, non est vna participatio : homines autem cum Angelis non sunt in eadem hierarchia : ergo non habent eandem participationem illuminationum. Et sic non videntur denominari ab Angelis.

Præterea, Prima relatione accipere illuminationem non in vmbra continui & temporis, & secunda relatione obumbratè accipere, facit æquiocam acceptionem : cum igitur Angeli prima relatione accipiant, homines verò secunda, vt dicitur in lib. de motu cordis, videtur quod homines non possunt denominari ab illuminationibus Angelorum.

Præterea, Alius est gradus sacerdotis & Prophetæ, sicut habetur. 1. Corinth. 12. Inconuenienter ergo dicitur Angelus propter participationem prophetica proprietatis.

Præterea, Sicut comparatur hierarchia ad hierarchiam, ita summum in hierarchia vna ad summum in alia : sed summus sacerdos habet summum gradum in nostra hierarchia, quæ comparatur cælesti : non ergo debuit comparari Angelis qui sunt infimi in illa hierarchia, sed magis Seraphin.

Præterea, Pontifices habent officium circa vniuersitatem : Angelorum verò officium est circa singulos, non ergo debent sacerdotes Angelis comparari.

Solutio. Dicimus, quod sacerdos congruè potest dici Angelus propter participationem diuini luminis procedentis à primis vsque in vltimos, quamuis sit diuersitas accipiendi in modo ex parte recipientium : propter quod est etiam diuersitas in hierarchia. Et per hoc patet solutio ad prima tria.

Ad quartum dicendum, quod Propheta secundum quod largè dicitur, quicunque scilicet diuinas illuminationes alios instruit, non facit gradum diuersum à sacerdote : quia hoc sacerdotis est, quamuis non sit Propheta, eò quod per se reuelationes occultorum à Deo accipiat, sicut propriè dicitur Propheta : & illo modo sumitur. 1. Corinth. 14. Prophetæ duo, aut tres, &c.

Ad quintum dicendum, quod ratio illa procederet si compararetur hierarchia nostra angelicæ ex æquo, sed illa est superior : & idè inferior in illo est supra eum qui est supremus in illa.

Ad sextum dicendum, quod non attenditur

in

in hoc similitudo quod est illuminare singulos vel vniuersos, sed in hoc quod est diuinam illuminationem recipere & alius edere.

EXPOSITIO TEXTVS.

Inuenies autem, &c.

FHic confirmat solutionem per locum à minori: quia inferiores Angeli vel homines vocantur dij, quod minus videtur: ergo multò magis homines possunt vocari Angeli.

D V B I V M.

G SED VIDETVR hoc esse falsum: quia sicut dicitur Sap. 13. Incommunicabile nomen, scilicet diuinitatis, lignis & lapidibus imponitur. Ergo videtur, quòd nomen diuinum non sit communicabile hominibus vel Angelis.

2. Præterea, Hoc est contra fidem & philosophiam, cum non sit nisi vnus Deus: ergo non videtur, quòd homines debent dici dij.

3. Præterea, Medium est magis propinquum vltimo quam primum: sed homines vel inferiores Angeli non denominantur à superioribus Angelis, qui sunt medij inter ipsos & Deum: ergo multò minus debent denominari à Deo.

Solutio. Dicimus, quòd quidam dicunt, quòd hoc nomen, Deus, non habet plura e, & incongruè dicitur dij: tamen sancti ad expressionem diuinæ similitudinis dixerunt dij in plurali, magis volentes incongruè dici, quam non intelligi. Tamen nos possumus dicere probabilius, quòd hoc nomen, Deus, potest considerari quantum ad id cui imponitur, quod est vnum tantum, & sic est incommunicabile: vel quantum ad id à quo imponitur, imponitur autem à providentia: quia dicitur à *Dei*, id est, video vides, secundum Græcos. Hoc autem potest communicari non secundum quod est in primo vniuersaliter, sed respectu aliquorum: & idè illis est communicabile hoc nomen, Deus: nec tamen æquinoce, sed per imitationem secundum prius & posterius. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

Ad tertium dicendam, quòd Deus magis est propinquus cuilibet rei quam aliqua causa secundæ, cum sit in qualibet re continens ipsam, licet medij magis propinqui sint vltimi: quantum ad gradum dignitatis: & idè magis possunt denominari à Deo, quamuis etiam à superioribus ordinibus denominari possunt, vt in sequenti. cap. dicitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

H Litera sic legatur. Diximus, quòd inferiores etiam homines denominantur à superioribus: quia æqualiter eorum participant proprietates. *Inuenies autem in scripturis, scilicet hoc quod minus videtur, quia, id est, quòd Theologia, id est, sacra Scriptura & celestes & supernas essentias, id est, supra nos existentes, scilicet, Angelos, & id est, etiam viros amicissimos Dei & mirabiles, id est, propter nimiam sanctitatem in admirationem sui corda hominum trahentes*

apud nos, id est, qui sunt de nostra hierarchia. Hoc dico & id est, etiam vocat deos, vt dicitur in Psal. Ego dixi, Dij estis. Et quidem, id est, certè diuinum secretum, id est, eius natura quæ est occulta propter sui immensitatem, & remotum, vt non ens de natura eorum, & supercollocatum omnibus rebus simul acceptis, superessentialiter, id est, super modum quo essentia creata potest remoueri & supercollocari, & idè nullum simile sibi vult propriè nominari, quantum ad id cui nomen imponitur, & omnino, quantum ad perfectam participationem eius à quo imponitur ab eorum que sunt, id est, ab his, more Græcorum, id est, nihil essentium potest sibi simile nominari, vt nomen communicet sibi secundum perfectam rationem impositionis, & secundum id cui imponitur. Verumtamen quæcumque virtus de numero intelligibilium, id est, Angelorum, & rationalium, id est, hominum, & quælibet alia virtus vniuersaliter conuertitur ad unitatem eius, scilicet Dei imitandam, & exte-nditur, id est, eleuatur secundum virtutem suam quantum possibile est sibi ineffabiliter ad diuinas illuminationes ipsius, scilicet Dei participandas. Hæc, dico, virtus est facta digna imitatione diuina in proprietatibus. Et ob hoc etiam est facta digna diuina vniocatione, id est, quod vocetur eodem nomine quo Deus, non æquinoce, sed analogicè, si tamen hoc est iustum, id est, rectum dicere: non est enim omnino rectum, in quantum est imperfecta imitatio, & in quantum analogica deficit ab vniocatione, aliquid non habens eius.

CAPVT XIII.

Quare à Seraphin dicitur purgatus fuisse Propheta Isaias.

AGe & hoc secundum virtutem inspiciamus, vt quid à Theologi Seraphin missus fuisse dicitur. Etenim responderit quisquam, quia non suppositorum quisquam Angelorum, sed vnus quidam ex maximis essentiis innumeris purgatus fuit sacerdotem. Quidam ergo aiunt, quia iuxta iam antè redditam cunctorum intellectuum societatis definitionem, non vnã circa Deum primarum mentium nominat eloquium in Theologi purgationem venisse: quendam verò nobis præstantium Angelorum sacrificantem Propheta purgationem, Seraphin æquiuocatione vocatum fuisse, propter igneam & celestem dictorum ablationem

ablationem peccatorum, & purgati in diuinam obedientiam resuscitationem. Et eloquium vnum ex Seraphin simpliciter dixisse aiunt, non circa Deum collocatorum, sed nobis praestantium purgatiuarum Virtutum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Age & hoc secundum virtutem inspicimus, &c.

IN hoc cap. determinat quandam quaestionem quae occasionatur ex dictis in 6. cap. Ibi enim dictum est, primam hierarchiam esse circa Deum existentem semper. In 7. cap. etiam dictum est, quod prima essentiae sunt velut in vestibulis ipsius deitatis ordinatae: & iterum, quod prima dispositio est circa Deum immediate stans, & incessanter circumiens eius scientiam. Ex quibus omnibus datur intelligi, quod semper Deo assistant, & ad nos exterius non mittantur. Cuius contrarium videtur ex Isa. 6. cap. vbi dicitur, quod vnus de Seraphin missus est ad purgandum Prophetam. Et haec dubitationem in hoc capite determinat. Diuiditur autem in partes tres. In prima mouet quaestionem. In secunda soluit dupliciter, ibi, *Quid ergo aiunt, &c.* In tertia committit iudicium solutionis Timotheo cui scribit, ibi, *Haec ille quidem docuit me.*

D V B I A.

SED QVIA quaestio fundatur supra distinctionem virtutis assistitricis & ministratiuae, ideo quaeruntur hic quatuor ante litteram. Primo, Quid sit assistere? Secundo, Vtrum conueniat aliis quam Angelis? Tertio, Vtrum omnes Angeli sint de virtute assistitricis & ministratiuae simul? Quarto, Vtrum idem simul & semel possit ministrare & contemplari?

CIRCA primum sic proceditur. Gregor. in homilia de centum ouibus sic dicit: Qui sic contemplatione intima perfruuntur, vt ad explenda foris opera minime mittantur, Deo assistere dicuntur. Ex quo datur intelligi, quod assistere sit semper contemplatione intima perfrui, cum visio sit tota merces, secundum Augustinum: sed omnes Angeli sunt beati: ergo omnibus conuenit assistere, & non aliquibus specialiter.

2. Praeterea, Contemplatio intima potest impediri vel ex parte contemplantis, vel ex parte contemplati. Ex parte contemplantis quidem impeditur peccato & pondere carnis: ex parte autem contemplati, eod quod videtur in speculo & aenigmate: haec autem longe sunt ab omnibus Angelis: ergo omnes intime contemplantur: & si hoc est assistere, tunc omnes assistunt.

3. Praeterea, Impedimentum subtilis contemplationis vel est ex hebetudine naturae, vel ex mala dispositione: sed primum non est in *D. Alber. Mag. In lib. de caelesti hierar.*

Angelis aliquibus, cum omnes sint substantiae simplices & immateriales: nec iterum est in eis mala dispositio, cum enim non cognoscant per signa, sed per causam propriam rei, non est possibilis in eis deceptio: ergo videtur, quod omnes intime contemplantur: & sic idem quod prius.

4. Praeterea, Esse in contemplatione diuinae scientiae attentas, quod est intime contemplari, attribuit in precedenti cap. Cherubin, quibus non conuenit specialiter assistere: ergo assistere non est intime contemplari.

5. Praeterea, Dominationes sunt assistitricis, cum non mittantur ad exterius ministerium, vt supra habitum est, quod tamen non accipiunt altissimo modo: sed hoc non dicitur intime contemplari, sed secundo, cum sint de secunda hierarchia: ergo non est assistere intime.

Solutio. Dicimus, quod intime contemplari dicitur tribus modis. Aut ex parte contemplantis, quod est liberum ab impedimento peccati poenae, & grauedine corporis: & sic omnes Angeli intime contemplantur: & hoc non dicitur proprie assistere. Vt ex parte contemplati, quod videtur sine velamine speculi & aenigmati: & sic iterum omnes intime contemplantur: nec hoc facit assistere. Tertio modo secundum modum contemplandi: & hoc dupliciter, vel secundum modum hierarchiae, vel secundum modum recipiendi ordinum. Primo modo intime contemplantur tantum tres primi ordines recipientes secundum dispositionem primae hierarchiae lumen diuinum in fulgore & simplicitate & propinquissime Deo. Secundum hoc etiam tantum illi proprie assistunt. Sed secundum modum recipiendi ordinum intime contemplantur, qui denominantur & constituantur in suo ordine ex dono quod ordinat immediate in Deum, & non habet rationem in dono quod mittatur ad exterius ministerium sed potius ex ratione nominis eueritur ab hoc. Sic tres primae intime contemplantur & assistunt, & cum his quartus ordo, scilicet Dominationum, quorum est & ratioe doni, vt supra dictum est, appetere diuinam dominationem, & abesse ahere se ab omni opere per quod inferioribus commiscantur. Vnde dictum Gregorij sic est intelligendum: assistunt qui sic contemplatione intima, &c. vt ad explenda, &c. id est, vt non habeant rationem ex dono sui ordinis vt mittantur, sed potius in contrarium.

Ad primum ergo dicendum, quod omnes Angeli & beati intime contemplantur, quantum ad visionem quae est de substantia beatitudinis, de qua etiam hoc intelligitur, sed non quantum ad contemplationes theophaniarum hierarchiarum quas primi secundis tradunt.

Ad secundum patet solutio per praedicta. Ad tertium dicendum, quod licet in eis non sit obfusio naturae, est tamen in eis minor capacitas: propter quod impediuntur ab altissimo modo contemplationis.

Ad quartum dicendum, quod attribuitur specialiter Cherubin intime contemplari quantum ad illuminationes coniuuaret ad quodcumque donum perficiant.

Ad quintum patet solutio per praedicta. Circa secundum sic proceditur. Videtur cum, quod non solum Angelis conueniat assistere, *Dubium.*

stere, sicut enim dicitur *Heb. 9.* Christus assistens pontifex futurorum, &c. ergo non solum Angelis hoc conuenit.

2. Præterea, Beatus Hieronymus dicit de beata Virgine, quod exaltata est super omnes choros Angelorum. Ergo ipsa etiam assistit, & non solum Angeli.

Ad oppositum. Quod distinguit gradum in vna natura, non est inuenire in alia: sed assistere & ministrare distinguit gradum in natura humana: ergo nec in alia.

Solutio. Dicimus, quod si assistere dicitur intimè contemplari, ut dictum est, tunc Christus secundum quod homo multò magis assistit quam aliqui Angeli, & similiter beata Virgo, & alij sancti æqualiter qui assumuntur ad ordines primos. Et concedimus rationes tres primas.

Ad quartum dicendum, quod id quod distinguit gradus in vna natura quantum ad essentialia & perfectiones primas illius naturæ, non potest esse in alia natura: sed assistere distinguit gradum in Angelis quoad perfectiones secundas, in quibus cum hominibus conueniunt: & ideo potest hoc etiam hominibus conuenire.

D *Dubium 3.* CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quod non omnes assistant vel ministrent: quod enim est distinctiuum & distinctiuum alicuius naturæ, non conuenit omnibus quæ sunt in illa natura: sed assistere & ministrare distinguunt ordines & hierarchias angelicas: ergo non omnibus conuenit vtrumque vel alterum tantum.

2. Ad idem, Non omnium est vicinitas vna ad Deum. Cum ergo hæc præpositio, ad, quæ venit per compositionem in hoc verbo, assistere, noceat vicinitatem ad Deum, non videtur, quod omnes æqualiter assistant.

3. Præterea, Assistere est tantum immediatè accipere à Deo, & cooperari sibi in reductione aliorum: non autem omnes Angeli habent sub se aliquos Angelos quos reducant ut sint cooperatores Dei: non ergo omnes assistant.

4. Præterea, Intelligentiæ secundum Philosophos, quæ habent formas magis vniuersales, assistunt causæ primæ, recipientes largissimè & immediatè ab ipsa: & quæ habent formas magis particulares, exequuntur per determinatos motus effectus in inferioribus, cum vniuersalis virtutis non sit moueri ad determinatos effectus nisi mediante virtute particulari & determinata: sed sicut supra dictum est, superiores Angeli habent illuminationes vniuersales, & inferiores particulares: ergo similiter videtur, quod inferiores exequantur diuina ministeria primis tantum assistentibus.

5. Ad idem, In lumine corporali videmus, quod id quod recipit lumen solis in particulari tantum in virtute particulari, est exequens opera naturæ, ut semina diuersarum rerum: & quod recipit in virtute vniuersali, abstrahit à determinatis virtutibus ad exequendum effectus speciales, sed ordinatur in minori dignitate ut regens determinatas virtutes agentes, sicut luna: ergo videtur, quod etiam primi qui recipiunt illuminationes vniuersales, non exequantur determinata ministeria, sed tantum inferiores.

Ad oppositum. *Tob. 12.* dixit Angelus: Ego sum Raphael Angelus, vnus ex septem qui aitimus ante Deum: sed ille erat in ministerio:

ergo idem ministrat & assistit.

2. Præterea, Supra 8. cap. dictum est, quod inferiores recipiunt illuminationes à primis, & primi immediatè à Deo. Cum igitur hoc sit assistere, videtur quod inferiores assistant, quorum est ministrare.

3. Præterea, *Marth. 18.* dicitur: Angeli eorum semper vident faciem Patris, &c. & sicut dicit Hiero. & Grego. in Glossa ibidem, Angeli eorum dicuntur qui eorum custodia deputantur: ergo videtur, quod inferiores assistant.

4. Præterea, Gregorius dicit: Sic exterius implent ministerium, ut nunquam intus desint per contemplationem. Mirantur ad hominum salutem, & tamen semper vident faciem Patris: quia quocumque mittantur, intra ipsum currunt. Ergo videtur, quod ministrantes assistant.

5. Præterea, In corporalibus quicquid illuminatur à medio, illuminatur à primo, sicut terra non solum à luna, sed etiam à sole: ergo videtur, quod etiam in spiritualibus inferiores qui illuminantur à primis, possunt etiam illuminari immediatè à Deo, & sic assistent & ministrabunt.

Solutio. Dicimus, quod sicut in corporalibus possunt à primo lumine solis illuminari omnes gradus illuminabilium, ut luna & aer & terra, in tantum quod vnum recipiat perfectè secundum omnem actum luminis, ut luna, quæ efficitur ex lumine solis visibilis, clara illuminans: alterum verò recipit secundum vnum actum tantum, sicut terra quæ efficitur tantum visibilis, & alia medio modo: ita etiam licet omnes Angeli possint immediatè illuminari à primo, primi tamen recipiunt prima receptione diuinum lumen & in virtute vniuersali, & secundi secunda, mediocriter, & vltimi vltima particulariter. Et ita in inferioribus vndeunque illuminentur, sunt illuminationes multiplices & determinatæ ad diuersa negotia, quæ in superioribus sunt vnitæ, & vniuersaliter etiam inferiorum tantum ministrare, & superiorum dirigere eos in ministeriis, assistendo per summum modum contemplandi. Et concedimus primas quinque rationes.

Ad sextum dicendum, quod Glossa ibidem exponit: Attamus, parati ad omne ministerium quocumque mittamur. Vnde hoc dictum est, non quia assistant prædicto modo, sed propter promptitudinem obsequendi.

Ad septimum dicendum, quod licet omnes à Deo immediatè illuminentur, tamen non eodem modo, ut dictum est.

Ad octauum dicendum, quod vident faciem Patris, quantum ad visionem beatitudinis, quæ Deus se eis offert sicut sibi: & si etiam alij immediatè de ipso recipiant illuminationes, non tamen modo primorum qui assistunt. Et per hæc quæ dicta sunt, patet solutio ad alia duo.

E *Dubium 4.* CIRCA quartum sic proceditur. Videtur enim, quod non possit idem numero simul contemplari & ministrare: quia idem eodem modo se habens, facit idem: sed intellectus Angeli, cum sit simplex, est idem eodem modo se habens secundum vnam illuminationem acceptam: ergo videtur, quod non possit secundum illam simul contemplari & ministrare.

2 Præterea, Hæc duo coniungunt Angelis secundum diuersas virtutes: quia contemplari secundum assistentiam, ministrare secundum virtutem ministratiam: cum igitur idem indivisibile non possit simul esse in actibus duarum virtutum, videtur quod non possit idem Angelus simul ministrare & contemplari.

3 Ad idem, Vna potentia non potest simul circa duo obiecta operari, sed ministerium fit circa homines, & contemplatio circa Deum. Cum igitur secundum intellectum Angelus vtrumque exerceat, videtur, quod non possit simul vtrumque facere.

4 Præterea, In anima vbi sunt multæ potentie quando vna est in actu vnius, abstrahitur altera ab actu suo: quia radicantur in vna essentia simplici: ergo cum in Angelo non sit tanta multiplicatio virtutum, vt dictum est supra, videtur quod non possit simul esse in istis duobus actibus.

5 Præterea, Substantia finita in essentia non potest simul esse in duobus locis: sed Angelus est finita essentia: ergo non potest esse intus per contemplationem, & extra per ministerium.

6 Præterea, Contemplatio Angelorum optimum sui est in celo: ministerium autem exercetur hic circa nos in terra: ergo cum existentes in calis non sint in terra, vt dicit Damascen. videtur, quod non possunt simul contemplari & ministrare.

7 Præterea, Hoc videtur ex modo loquendi quo Angelus dicit ad Tobiam 12. cap. Tempus est vt reserret ad eum qui me misit. Quasi non fuerit circa Deum in contemplatione, dum fuit in ministerio ad quod fuit missus à Deo: hoc enim significat verbum reserret.

8 Præterea, Hoc idem videtur per illud quod dicitur Iob. 1. Quadam autem die dum conuenerunt filij Dei, & astarent coram Domino, videtur quod congregentur ad contemplandum postquam dispersi fuerant per ministeria: & sic videtur, quod non possint simul vtrumque facere.

Ad oppositum est primo quod dicit Grego. Sic exterius implent ministerium, vt intus nunquam desint per contemplationem.

2 Ad idem, Causa beatitudinis est contemplatio Dei: Angeli semper sunt beati: semper ergo contemplantur. Cum igitur aliquando ministrant, videtur quod simul ministrant & contemplantur.

3 Ad idem, Si aliquid non potest agere in alterum nisi secundum id quod fuit sibi à superiori cuius influxum continet recipit, simul recipit à superiori, & agit in inferiora secundum illud receptum, sicut riuus simul recipit à superiori, & agit in inferiora secundum illud receptum, sicut riuus simul recipit à fonte & communicat lacui: sed Angeli non possunt agere in inferiora per ministerium nisi per illuminationes quas recipiunt continet à Deo: ergo simul recipiunt illuminationes diuinas per contemplationem & agunt per ministerium.

4 Præterea, Intelligentis que mouent celos, secundum Philosophos, inferior nihil exquirunt per motum nisi per illuminationes quas accipiunt à primis, quibus diriguntur in actione: sed ratio qua agens diriguntur in agendo, non

D. Abbr. Mag. in lib. de cælesti hierar.

separatur à suo actu: ergo simul mouent & conuertuntur ad superiores motores, accipiendo illuminationes ab ipsis, & desiderantes assimilari eis per motum: ergo videtur, quod simile sit in ministrantibus Angelis, quod simul exequantur ministeria circa inferiora, & conuertantur ad superiora per contemplationem.

5 Præterea, Hoc videtur per verbum Angeli ad Tobiam: cum enim esset in ministerio, dixit se cum aliis astare coram Deo, & non assistisse, vel astiturum esse: & ita simul astant, ministrant, & contemplantur.

Solutio. Dicimus, quod cum in Angelis non sit aliquis actus qui non sit de substantia gloriæ, vel cuius ratio non sit gloria, ministrare autem non sit de esse gloriæ, cum dicat imperfectionem, non ex parte ministrantis, sed ex parte eorum quibus ministratur, oportet quod ratio ministerij sit gloria, cuius substantia sic est in contemplatione: ratio autem operis dirigens in ipso non separatur ab opere sicut artifex contemplantis formam artis que est in ipso, operatur: & ita oportet vt simul operentur & recipiant illuminationes aliorum per contemplationem: esse enim illuminationis est in fieri, sicut etiam in corporalibus: & ideo simul dum illuminatur luna à sole, illuminatur etiam alia virtute luminis recipit: & similiter est etiam de lumine spirituali. Concedimus ergo quinque rationes vrimas, quæ hoc concludunt.

Ad primum verò dicendum, quod contemplari & ministrare non est duo facere, sed alterum est facere, & alterum est recipere: videtur enim est quoddam pati, vt dicit Philosophus.

Ad secundum dicendum, quod non accipitur hic contemplari intus, quod est assistere, sed communiter quocumque modo: & hoc pertinet ad eandem virtutem cum ministerio vt dirigens in illo.

Ad tertium dicendum, quod circa duo obiecta non ordinata ad inuicem non potest eadem virtus operari: sed si vnum sit ratio alterius, circa vtrumque operatur simul, sicut artifex circa artem, quam habet in anima, & circa opus, quod facit extra: & similiter est in proposito. Vel aliter dicendum, quod dum contemplantur, non operatur aliquid circa Deum, sed magis recipit ab illo per quod possit circa alia operari.

Ad quartum patet solutio per antea dicta.

Ad quintum dicendum, quod non dicitur intus esse contemplantur & extra ministrando, quantum ad locum, sed propter conuersionem in id quod est extra vel intra, recipiendo & agendo quæ necesse est simul esse.

Ad sextum dicendum, quod licet magis bonitas Dei reluceat in celo: tamen vbi que est: & ita vbi que ipsum contemplantur Angeli. Propter quod dicit Beda, quod quocumque mittantur, intra Deum currunt.

Ad septimum dicendum, quod non dicitur Angelus reuerti ad Deum, tanquam fuerit in loco in quo Deus non erat: sed quia deposita visibili specie per inuisibilitatem ad Dei similitudinem redit, sicut etiam Filius Dei missus est & venisse dicitur in mundum, non tanquam ibi prius non fuerit, sed tanquam visibilis mundo apparuit, vt dicit August. Et per hoc etiam patet solutio ad octauum.

EXPOSITIO TEXTVS.

F Litera sic legatur. Determinauimus prædictas quæstiones. *Age*, aduerbium hortandi, *inspiciamus secundum virtutem nostram*, & id est, etiam hoc, scilicet ut quid dicitur à Theologo, id est, scriptoribus Canonice Scripturæ *Isa. 6. fuisse missus seraphin*. Sed propter hoc quod pluraliter dicit Theologis, potest dici, quod etiam Ezech. 10. dicitur, quod ignis erat in medio rotarum, per quod significatur Seraphin. *Etiam*, id est, quia *quispiam*, id est, aliquis responderit, id est, posset respondere, *quia*, id est, quod non *quisquam*, id est, aliquis *suppositorum*, id est, insectorum Angelorum *purgat sacerdotes*, id est, Isaiam sacra dantem, *innumeris*, id est, à multis peccatis, sed *unum quidam ex maximis essentiis*, id est, supremis. Vel aliter, *ex maximis essentiis innumeris*, quoad nos: & hoc relinquit pro inconuenienti: quia per hoc destruetur totum quod determinatum est. Quamuis quidam hoc sustineant, dicentes, quod cum Deus aliqua præter ordinem naturæ facit, non est mirum si non seruat ordinem angelico nuntiat, sicut est de incarnatione filij, quæ fuit Prophetæ nuntiata. Sed contra hoc est quod supra cap. 4. determinatum est, quod ipse Christus secundum quod homo angelicis dispositionibus subditus fuit: ipse enim non fuit incarnatus ut ordinem rerum destrueret, sed ut ordinem repararet. *Quidam ergo aiunt*, &c. Hic incipit solvere. Et diuiditur in partes duas secundum quod duas ponit solutiones. Secunda, ibi, *Alter autem non nimis*, &c. Prima ergo solutio est, quod ille qui purgauit Prophetam, fuit de inferioribus ordinibus dictus Seraphin æquiuocè per imitationem actus superiorum: quia purgauit per ignem. Litera sic legatur. *Ergo* quia sic non potest responderi, *quidam aiunt soluendo*, quia, id est, quod eloquium, id est, sacra Scriptura non nominat *uenisse in purgationem Theologi*, scilicet Isaiæ, nam de numero *mentium primarum*, id est, Angelorum supremorum existentiū circa Deum, per hoc quod dicit Seraphin *uenisse*: & hoc dicunt *intra divisionem*, id est, determinationem *scietatis*, id est, connexionis *multorum intellectuum*, id est, Angelorum. *Diffinitionem dico iam ante reddidimus à nobis*: *vero*, id est, sed aiunt *quendam* de numero *angelorum inferiorum præstantium*, id est, præpositorum *nobis sacrificantem*, id est, sacra facientem, *purgationem Prophetæ*, scilicet Isaiæ, *fuisse uocatum Seraphin æquiuocè*, non fortuna & casu, sed per imitationem proprietatis superioris ordinis, quæ est primo in illo, scilicet *propter ablationem peccatorum dilectorum*, id est, confessorum à Prophetæ, dum dixit: *Vir pollutus labijs ego sum*. *Isa. 6. Ablationem dico igneam & caelestem*, id est, per ignem qui consumit peccata, in quo assimilatur calori ignis, & conseruat & perficit, in quo assimilatur calori cæli: dicitur enim ibi, quod terigit labia eius igne quem forcipe tulerat dealari: & supra in proprietatibus Seraphin dictum est, igneum celitus: & etiam propter *resuscitationem purgati à peccatis in obedientiam diuinam*, qua Prophetæ se obtulit ut mitteretur à Deo: & ideo prædicti aiunt *eloquium*, id est,

sacram Scripturam dixisse *unum ex Seraphin simpliciter*, id est, sine determinatione quod esset de primis, non aliquam de numero *virtutum purgationum secundum proprietatem ignis collocatarum circa Deum*, scilicet primarum, sed de numero *præstantium*, id est, præpositorum nobis immediatè.

D V B I A.

HIC REMANENT iterum duo querenda de virtute assistente. Primum secundum quam virtutem vel potentiam conueniat eis assistere? Secundò, verum æqualiter omnibus conueniat?

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod assistere sit tantum secundum intellectum. Est enim assistere secundum receptiones plenas illuminationum à Deo: hæc autem non recipiuntur nisi secundum intellectum: ergo tantum secundum intellectum est assistere.

2 Ad idem, id à quo denominatur causatum primum, facit esse propinquissimum causæ primæ: unde & causa prima nominatur nomine causati primi, ut dicitur in libro de causis: sed causatum primum denominatur ab intellectu, sicut ibidem dicitur: ergo secundum intellectum aliquid efficitur propinquissimum primo: ergo & assistit.

3 Ad idem, Grego. dicit, quod assistere est intima contemplatione perfici: sed contemplatio est secundum intellectum: ergo & secundum hoc erit assistere.

4 Præterea, Dignissimum opus est dignissimæ potentie: sed assistere est dignissimum opus spiritualis nature: ergo est intellectus, qui est dignissima potentia.

Ad oppositum. In eo quod æqualiter se habet ad bonum & ad malum, non est delectatio summa, quæ est in eo tantum quod habet perfectam rationem boni: sed intellectus se habet æqualiter ad bonum & ad malum, quia verum quod est obiectum & finis eius, potest esse bonum & malum: cum igitur in assistendo sit maxima delectatio, non erit secundum intellectum, sed potius secundum voluntatem, cuius est accipere tantum bonum.

2 Præterea, Assistere est nobilissimus modus fruendi: sed frui secundum Augustinum perficitur amore, qui est habitus voluntatis: ergo & assistere erit secundum voluntatem.

Solutio. Dicimus, quod assistere est nobilissima perfectionum felicitatis, & quantum ad contemplatum & contemplantem & modum contemplandi. Ad esse autem beatitudinis oportet esse visionem, quæ est substantia beatitudinis, quia per eam accipitur obiectum beatitudinis: & modum visionis ut sit amari & haberi, in quo perficitur delectatio. Unde dicimus, quod assistere quidem est secundum intellectum ut in accipiente, sed secundum voluntatem ut in qua est delectatio. Unde concedimus rationes ad utramque partem.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod omnes primi quibus est assistere, æqualiter assistant. Assistere enim sumitur per conuersionem in Deum: sed omnes de prima hierarchia habent conuersionem primam & summam

summam in Deum, quia tertia quæ est immediatè, cum non sint nisi tres: ergo omnes summe æqualiter assistunt.

2 Præterea, Supra 7. cap. dictum est de Thronis, qui est vltimus ordo prima hierarchiæ, quod est receptius diuini superaduentus nobilissimè, quia sine materialitate & passibilitate: sed superiores non inferioris eis recipiunt: ergo omnes primi æqualiter recipientes, summe æqualiter assistunt.

3 Præterea, Beatitudo perficitur tribus, amore, & visione, & habito: quæ tria denotant tres ordines æqualiter, ita quod amor Seraphin, visio Cherubin, & habere Thronos: ergo videtur, quod hi tres ordines æqualiter Deo coniungantur in beatitudine: ergo æqualiter assistunt.

Ad oppositum. Ea quæ non sunt æqualia in nobilitate nature & in illuminationibus nature proportionatis, non habent æquè intimam contemplationem, & ita non æqualiter assistunt: sed in assistentibus est talis discretitas nature & illuminationum, ut patet ex 10. cap. in quo determinata est conexio ordinum & hierarchiarum & primarum in ordine: ergo non omnes æqualiter assistunt.

2 Præterea, Æqualitas non recipit distinctionem, sicut nec vnitas, nisi materiale: sed inæqualitas per gradus infinitos vel in finem in numeris, vel deorsum in continuis. Cum igitur in assistentibus sint quidam gradus determinati, non erunt æqualiter assistentes.

Quod concedimus & rationes ad hoc. Ad primum verò dicendum, quod tres sunt tantum conuersionis modi in genere, quibus diuificantur hierarchiæ, in quolibet tamen sunt plures gradus.

Ad secundum dicendum, quod illa proprietates conuenit etiam superioribus eminentius: quia nominari à nobilioribus donis cedunt sibi in denominatione proprietatis talis.

Ad tertium dicendum, quod illa tria eminentius sunt in primis, licet non denominari possint ab omnibus.

2. Alter autem non nimis inconuenientem quandam mihi præstitit apologiam super huiusmodi statu. Ait enim, quia propriam sacrificatiuam purgationem magnus ille qui tunc erat visionem formans Angelus, in docendum diuina Theologum, in Deum & post Deum in præoperatricem hierarchiam reposuit. Et nunquid ergo hæc ratio verax est? Ait enim qui hoc dixit, quomodo diuina virtus in omnia veniens implet & per omnia immensurabiliter peruenit, & omnibus iterum est inuisibilis, non solum quasi ab omnibus su-

D. Alber. Mag. In lib. de cælesti hierar.

peressentialiter remota, sed & quasi occultè in omnia permittens prouidas suas operationes. Sed tamen & omnibus intellectualibus proportionaliter superlucet, & propriam illuminationem ingerens pretiosissimis essentiis, per eas quasi primas in subunitas se bene ornate distribuit secundum vniuscuiusque dispositionis contemplationem commensuratiuam.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Alter autem non nimis, &c.

Hic ponit secundam solutionem. Et diuiditur in partes duas. In prima ponit solutionem. In secunda probat eam per exempla, ibi, *Et nunquid ergo*. Est ergo solutio talis, quod ille qui purgauit Prophetam, fuit de primo ordine, sed non purgauit ministerio, sed auctoritate, in quantum inferior Angelus virtute ipsius recepta purgauit Prophetam: & sic reducitur operatio in ipsum sicut omniam in Deum.

Litera sic legatur. Ita quidem dicitur. *Aiunt*, id est, sed alter patet, forte Ierotheus *prestitit mihi*, id est, dixit, *super huiusmodi statu*, id est, dispositione angelica in hac purgatione *quandam apologiam*, id est, responsionem, quæ est sermo post quæstionem: quia coram iplo quæsitæ fuit hæc quæstio, & responsiones probabiles colligit. Apologiam dico *non nimis inconuenientem* Ierotheo. *Et enim*, id est, quia ipse ait, *quia*, id est, quod ille magnus Angelus qui erat tunc formans ministerio visionem illam, id est, ostendens, tamen erat de inferioribus: & hoc in docendum, id est, ut doceret Theologum, scilicet Isaiam diuina, *reposuit* sicut causa secunda reducendo effectum in primam propriam quam ministerio exercuit, *purgatiuam sacrificatiuam*, id est, purgationem sacræ factam. *Reposuit dico in Deum & in hierarchiam post Deum præoperatricem*, id est, ante alias operantem, scilicet primam: ad hoc enim quod ostendit se agere Angelus inferior virtute diuina illuminationis per primam hierarchiam receptæ, ostendit & Deum & Seraphin purgantem. *Et nunquid ergo*. Hic probat solutionem. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit per exemplum, quæ inferiores Angeli operantur reponentes effectum in Deum & superiores, tanquam in ea quorum virtute agunt. In secunda restringit ad propositam quæstionem, ibi, *Ait ergo qui hoc dixit*. Diuiditur autem prima in duas. In prima ostendit per simile virtutis diuinae vniuersaliter in omnia diffuse, quod illuminatio eius peruenit in intellectualia proportionaliter, & ostendit per exempla. In secunda adaptat ad propositum, ibi, *lucra hanc igitur naturalem ordinationem*. Circa primum duo facit. Primum ponit similitudinem

dinem virtutis diuinæ implentis omnia ad illuminationes intellectuales. Secundò manifestat per exempla, ibi, *Quam ut aperius dicam.*

D V B I A

B AD EVIDENTIAM primæ partis quartur tria. Primò, Vtrum diuina virtus veniat vel extendatur in omnia implens ea, secundum quod in litera dicitur? Secundò, Vtrum perueniat in res sicut permixta rebus? Tertio, Si aliquo modo commisceatur, vtrum sit vna participata à pluribus proportionaliter, vel sint multæ?

Dubium 1.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod falsum dicatur in litera. Vnius enim indiuisibilis secundum esse non est extensio in multa, cum vnus sit indiuisum in se & diuisum ab aliis: sed diuina virtus est vna indiuisibilis secundum esse, cum non sit aliud ipse & virtus sua, vt dicit Augustinus: ergo non extenditur super omnia

2 Præterea, Si hoc sit ratione simpliciter, quòd potest esse in pluribus, vt fere omnes dicunt, hoc non potest esse, quia vt dicitur in 6. metaphys. est simplicitas rationis & non esse: illa autem simplicitate posita, scilicet rationis, qualis est materialium, sequitur esse in pluribus: sed non sequitur ad simplicitatem secundum esse, cum vnitas & punctus non sint in pluribus: cum igitur simplicitas diuinæ virtutis non sit ratio, sed esse, non videtur, quòd faciat esse in virtute in pluribus.

3 Præterea, Simplex secundum rationem est distinctum à rebus quibus inest, sicut esse in vno: hoc autem modo diuina virtus non est in rebus: quia sic esset idem esse habens cum rebus. Vnde oportet, quòd sit simplex secundum esse: huiusmodi autem simplex in aliquo distinctum est & diuersum ab ipso: quod autem distinctum est ab aliquo, non est in illo: ergo diuina virtus non est in rebus vt implens illas.

4 Ad idem, Secundum sententiam Pythagoræ diuersitas est causa negationis: id ergo à quo negatur verè res, est diuersum & distinctum à rebus, & per consequens non extensum in omnia: quia distingu ab aliquo & extendi in illud, opposita sunt: de diuina autem virtute, quæ Deus est, omnia negantur creata, imò negationes veriores sunt de ipso quam affirmationes, vt supra 2. cap. dictum est.

5 Ad idem, Quod dicitur in omnibus, reduplicacione sui facit secundum, & sic deinceps, sicut esse cum sit in omnibus, id quòd sibi superuenit vnus, non est distinctum ab esse: quia præter esse in vno nihil manet: & idè oportet, quòd primum esse per reduplicacionem sui eliciat causatum vnus, & sic deinceps: sed virtus diuina non reduplicacione sui constituit quæ sunt post ipsam, cum nihil eorum sit: ergo non est extensa in omnibus.

6 Ad idem, Quòd est in pluribus, recipit additionem aliquorum supra se, aut propter aliquid indigeret ipso in re: sed virtuti diuinæ nihil superadditur: quia hoc determinaret ipsam & faceret eam aliquo modo in actu, vt indigeretur ea ad aliquid in rebus, cum res in suis principiis habeant sufficientem perfectionem in esse & agere: & si non habent, possibile est perfici:

ergo diuina virtus non implet omnia.

Ad oppositum. Quod portat omnia immediate portatione est in omnibus: sed virtus diuina immediate portat omnia. Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis sue.

2 Ad idem, Causa & causarum necessariò sunt simul, si sit vera causa. Artifex verò non est vera causa domus, vt dicitur Auicenna, sed factionis domus. Domus autem vera causa est dispositio partium in gravitate & leuitate faciens consistentiam in tali figura. Et non sufficit, quòd sit simul tempore, sed oportet vt sit in causato tenens illud in esse. Sed causa prima est causa vniuersi esse, quòd est casualium primum, & est causa secundum suam essentiam. Ergo oportet, quòd Deus & virtus eius secundum essentiam sit implens rem quamlibet.

Quòd concedimus, & rationes ad hoc.

Ad primum verò dicendum, quòd vnus indiuisibile secundum esse non potest extendi in multa extensione essentiali, potest tamen extendi in multa extensione virtuali, sicut virtus causæ efficientis est in causato.

Ad secundum dicendum, quòd simplicitas est causa, quòd diuina virtus extenditur in multa, & non secundum rationem, sed secundum esse. Est enim perfecta simplicitas secundum esse, quæ non habet compositionem neque componibile est alteri. Per hoc autem quòd aliquid componitur alteri, efficitur determinatum ad aliud, & non potest esse in alio. Vnde quòd vnitas & punctus non possunt esse in pluribus, est ex defectu simplicitatis: quia sunt componibilia alteri.

Ad tertium dicendum, quòd licet extendatur super omnia per modum causæ efficientis continentis, est tamen distincta per essentiam à rebus. Propter quod ab ipsa negari possunt res: & idè distingui & extendi non sunt opposita, cum referantur ad diuersa. Et per hoc patet solutio ad quartum.

Ad quintum dicendum, quòd reduplicacione sui constituentur secundum ea quæ essentialiter efficiuntur de esse rei, vt formalia, vt esse, vivere: non autem est sic in causis efficientibus.

Ad sextum dicendum, quòd principia essentialia rei habent esse & agere à causa prima: & idè si non continuarentur virtuti eius, non possent subsistere nec agere.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quòd virtus diuina commisceatur rebus: quòd enim constituit aliqua in propria natura & specie, oportet commisceri: aliter enim non posset esse proprium principium, quòd oportet ad hoc vt rem in propria natura constituar: sed diuina virtus constituit omnia in propria natura & specie: ergo commisceatur rebus.

2 Ad idem, Omne continens coniungitur contentis: cum igitur diuina virtus contineat res, oportet quòd coniungatur eis: non autem coniungitur tantum secundum locum, quia non esset intus in re: cum igitur non remaneat aliqua coniunctio possibilis nisi fortè secundum esse, videtur quòd hoc modo coniungatur: quòd autem sic coniungatur, commisceatur: ergo diuina virtus est in rebus vt commixta eis.

3 Ad idem, Sic dicitur Philoſophus: Cuius est

est actio, eius est potentia: sed continere est actus formæ vel loci: ergo & virtus diuina continens, cum non contineat vt locus, quia continet tantum extra, erit forma: hæc autem commisceatur rei: ergo & virtus diuina commisceatur.

4 Ad idem, Quòd est in aliquo, vel est sicut locatum in loco, vel sicut principium intraneum in ipso: sed virtus diuina est virtus in rebus, cum contineat intus & extra, & non continet nisi vbi est: cum igitur non sit in rebus sicut locatum in loco, quia sic esset contentus à rebus, erit sicut principium intraneum: & ita commisceatur.

5 Ad idem, Sicut dicit Augustinus in lib. de de Trinitate, Non est dicendum de Deo quòd est contra totum ordinem nature, & cuius exemplum in tota natura non potest inueniri, sicut quòd generet se: sed quæcumque virtus creata vadit per omnia vel per multa, commisceatur eis, sicut virtus primi mobilis, & quæcumque alia: ergo & virtus diuina commisceatur omnibus, cum vadit per omnia.

6 Ad idem, Quæcumque virtus proportionaliter recipitur ab his per quæ vadit, commisceatur eis, cum proportio causetur ex commixtione: sed virtus diuina proportionaliter recipitur ab vnoquoque, vt dicitur in litera: ergo commisceatur vnicuique.

Ad oppositum est quòd dicitur in libro de causis, Causa prima regit omnes res præter quòd commisceatur cum eis. Regit autem in certiori regimine per virtutem suam, quæ est sua essentia, cum sit agens primum. Ergo non commisceatur virtus eius, vadens tamen in omnia.

2 Ad idem, Nihil mouet seipsum ad motionem: cum igitur virtus diuina non sit mota ab aliqua virtute, cum sit prima, esset enim aliquid prius primo, cum mouens prius sit motò, impossibile est virtutem diuinam ire per omnia mixta.

Solutio. Dicimus, quòd sicut duplex est virtus animæ. Vna quæ est in ipsa, sicut potentia visua, vel alia. Et altera virtus animæ est, quæ est effluxa ab anima in corpus, quæ deservit per singulas partes corporis spiritibus corporalibus. Ita etiam est duplex diuina virtus. Vna quæ est increata, & est sua essentia, & hæc est in omnibus, nulli tamen admixta. Alia verò est creata ab ipso in rebus, & hæc similiter est in omnibus, sed permixta omnibus: hoc enim est ipsum esse quòd est sermo Dei velociter currentis per omnia, sicut dicitur in Psal. vt exponit Glossa.

Ad primum ergo dicendum, quòd id quòd constituit vnus quòdque in natura propria, est diuina virtus creata, quæ miscetur per essentiam: sed virtus increata constituit per modum agentis proprii vnus cuiusque per rationem propriam rei quam habet apud se.

Ad secundum dicendum, quòd virtus diuina increata non est continens sicut locus, nec etiam sicut forma, sed sicut virtus actiua continens intus & extra. Agens autem naturale est causa exterior per motum & non interius vt dans esse, & idè non continet intra. Si verò virtus ignis esset separata, vt agens seipsa, & esset componibilis alteri vt causa interior, necessariò esset

in omnibus suis causatis, distincta per essentiam ab illis.

Ad tertium dicendum, quòd forma dupliciter potest considerari, aut secundum quòd est forma materiæ, aut secundum quòd est effectus diuinæ virtutis à qua habet esse & continere. Secundum igitur quòd est forma materiæ, continet ipsam: sed quia hoc est sibi à virtute prima, suum continere refertur in continentiam virtutis primæ, quæ continet vnica & indiuisa continentia cum continentia formæ, quæ non contineret nisi per hoc quòd coniuncta est sibi virtus diuina, nec omnino esset: sicut morus localis attribuitur à Philoſopho generanti, quia dans formam, dat etiam morum & alia quæ consequuntur formam. Vnde per actum continentiam formæ non excluditur continentiam diuinæ virtutis increata.

Ad quartum dicendum, quòd hoc est ex defectu simplicitatis in virtute aliorum agentium: quia non possunt transire per multa nisi commixti: quia est componibilis, & sic determinabilis: & idè non sic oportet esse in virtute increata.

Ad quintum dicendum, quòd sicut dicit Dionysius, Deus æqualiter est in omnibus, sed non omnia æqualiter in ipso, sed quadam propinquius quibusdam, secundum quòd plus participat de virtute creata ipsius: & idè in hac est proportio, & non in virtute increata. Alia concedimus.

CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quòd sit virtus vna vel bonitas vel illuminatio creata à Deo, quam omnia proportionaliter participant: quæcumque enim sunt reducibilia in vnus primum, participat vnus naturam communem, sicut idem lumen solis participat ab aère, terra & luna proportionaliter: sed omnia reducibilia sunt secundum prius & posterius in participationem virtutis primæ: ergo omnia participant eandem virtutem creatam in omnibus.

Dubium 3.

2 Ad idem, Ab agente per rationem vnus accipitur natura communis vna: sed Deus per eandem rationem est principium omnium: ergo natura participata ab ipso, in omnibus est vna.

3 Ad idem, In litera dicitur, quòd diuina virtus venit in omnia implens ea: hoc autem non posset dici, si essent plures virtutes in diuersis rebus: ergo est vna.

4 Præterea, Virtus increata est vna in omnibus: ergo per eandem rationem virtus creata, quæ est effectus ipsius in rebus.

Ad oppositum. Id quòd participatur à pluribus non solum vniuersaliter, sed & particulariter, non potest vnus esse in multis: sed diuina virtus constituit res participantes in esse particulari, non solum largiens vniuersales formas, sed proprias: ergo non est vna in omnibus.

Solutio. Dicimus, quòd bonitas vel virtus effluens à Deo in res, est quidem vna ratione non generis vel speciei, sed analogia ad vnus principium, sicut ens: hoc enim est virtus diuina currentis per omnia, vt dictum est: sed secundum esse sunt multa, natura enim vel essentia, vt dicit Auicenna, per se nec est vna, neque est multa, sed secundum quòd habet esse in particularibus, consequitur ipsam multitudine

secundum verò quod accipitur per abstractionem à particularibus ut vltimò communis omnium, coniequitur ipsam vnitatem: si enim esset per se vna vel multa, nunquam esset sine vnitatem vel multitudine. Deus autem non creauit naturam per se: quia non esset postquam creata esset, cum esse sit suppositi: nec iterum creauit eam in ratione tantum, sed in rebus in quibus habet esse & multitudinem: & idè simpliciter concedimus, quòd Deus fecit multas virtutes in rebus, quæ tamen sunt vnàm in ratione analogiæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd non oportet ea quæ prædicto modo reducibilia sunt in vnàm, habere vnàm naturam communem, nisi ratione analogiæ.

Ad secundum dicendum, quòd Deus causat vnàmquodque propria ratione, & alia ratione equam, & alia ratione hominem, ut dicit Augustinus. Hæc tamen pluralitas est rerum productarum ab ipso, in respectu quarum eadem essentia diuina est in ratione plurium.

Ad tertium dicendum, quòd dicitur venire in omnia propter vnitatem analogiæ, & non quæ sit secundum esse.

Ad quartum dicendum, quòd non est similis ratio de virtute increata, quæ non commiscetur rebus, & de creata quæ non est distincta à rebus. Er quintum concluditur, quòd non habent vnitatem secundum esse, sed non tollitur vnitatis rationis.

EXPOSITIO TEXTVS.

E Litera sic legatur. Iti ille dixit. Er nunc ergo quid dicendum est? Non quid, id est, nonne hæc ratio solutionis verax est? An autem ille qui dixit hoc, id est, hanc solutionem ut confirmans eam, hoc scilicet ait: Quomodo diuina virtus increata veniens in omnia, implet ea suis perfectionibus, & peruenit per omnia immensurabiliter, id est, non commensurata alicui rei, ita ut non sit in alio, & iterum in omnibus manens est insubstans: quia non commiscetur rebus, sed manet in sua natura: & non solum sic peruenit in omnia quasi remota ab omnibus superessentialiter, id est, essentia eius super omnia existente, ita quod nihil rei conferat, sed & id est, etiam peruenit quasi accutit, quia intus operando, permittens, id est, intromittens, in omnia suas prouidas operationes, id est, sua operata prouisa vnicuique, & hæc sunt virtutes create: & licet ita impleat omnia, sed tamen & id est, etiam specialiter superius, id est, per modum lucis se participat in actu manifestæ cognitionis omnibus intellectualibus, & hoc proportionaliter eis, & ipsa ingerens propriam, hoc est, proportionalem, illuminationem pretiosissimæ essentia, scilicet primis Angelis distribuit illuminationes per eos, scilicet essentias pretiosissimas, quasi per primas in sublimitate, id est, in illas quæ sub eis manitæ sunt firmiter stantes in suis ordinibus. Distribuit dicunt ornate, id est, secundum ordinem ad finem & decorem in ipsis: & hoc sic secundum contemplationem commensurationem, id est, secundum proportionem contemplatiuæ capacitatis vniuersi, quæ dispositionis, id est, ordinis.

Quam ut apertius dicam, & per propria exempla, etsi deficientia Deo ab omnibus remoto, veruntamen nobis manifestiora. Solaris radij distributiones in primam materiam bene distributè implent omnium lucidiorem, & per eam manifestius proprios declarat splendor. Accedens verò crassioribus materiis, obscuriorem habet distributionem superapparitionem ex illuminandarum materiarum ad illuminationis distributum habitum inopportunitate. Et paulò post ex hoc ad perfectè seicè indistributum coarctatur. Verum ignis caliditas magis seipsam distribuit in capaciorem, & ad similitudinem suam bene conuenientia & facilià. Ad verò reformationibus contrarias essentias, ipsa nullum aut abscondum primitiuæ operationis vestigium manifestat. Et hoc èdè amplius, quia his quæ non sunt cognata per opportuna sibi habentia admittitur primum, vtpote ignita faciens ab igneis faciliè mobilia, & per hæc aut aquam aut alterum quid non faciliè ignescentium proportionaliter calefaciens.

DIVISIO TEXTVS.

Quam ut apertius dicam, &c.

Hic manifestat quod dictum est de virtute diuina per exempla. Et dividitur in partes duas. In prima parte ponit exemplum de luce, quæ inter formas corporales est spiritualior. In secunda de calore, qui simpliciter maximè est actiuus, ibi, iterum ignis caliditas.

D V B I A.

Hic sunt tria dubia. Primum de primo exemplo. Secundum de secundo. Tertium de his exemplis in communi.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim falsum esse quod dicit, quòd solaris radius manifestius splendet in propinquorem materiam, scilicet celestem, & obscurius in crassioribus: vbi enim lux magis manifestatur, magis videtur: sed corpus cali (quod est hinc dictum prima materia recipiens lumen) non est visibile nisi

nisi quantum ad partes luminosas, sicut aer videtur: ergo in eo non magis manifestatur radius solis.

2 Præterea, Lux vbi est, necessariò videtur, quia seipsa videtur: sed in corpore cali non videtur lux à nobis de nocte, cum tamen irradiet ipsum sol: ergo non est maximè lucidior omnibus.

3 Præterea, Auicenna dicit, quòd corpora spissa magis splendent, sicut crystallus magis aqua: ergo videtur, quòd falsum dicit, quòd in crassioribus materiis obscuriorem habet apparitionem.

Solutio. Dicimus, quòd Dionysius vocat hinc lucidiores, & primò recipientem lumen receptum à sole per inspersionem partium: alie verò partes cali quæ raritatem quandam habent, recipiunt lumen solis per diaphaneitatem, sicut aqua vel aer: & illa quæ sunt reuerentia luminis, lucidiora efficiuntur, & magis visibilia, vnde & luminaria dicuntur, quasi vasa luminis. Et si dicatur, quòd in superioribus non sunt rarum & densum, quæ sunt qualitates tangibiles inferiorum. Dicendum, quòd non per eandem rationem sunt in superioribus & inferioribus. Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad secundum dicendum, quòd hæc est falsa, quòd lux videtur vbiunque est: sol enim dum est in occasu, illuminat totum superius hemisphærium: vnde non potest esse, quòd post vnàm horam qua ascendit, 15 gradibus retrahat eius lumen plus quam à tor gradibus ex parte orientis: & ita tota alia pars hemisphærij est illuminata: vnde cum non videamus lumen in parte illa, oportet quòd non vbiunque lumen sit, ibi videtur. Et est etiam contra suppositiones in libro de crepusculis, quarum vnà est, quòd lumen non videtur nisi transmissum ad videntem. Alia est, lumen non videtur nisi in corpore spisso: vnde lux non videtur nisi luminolum immittat in directum videntis vel reuerberetur ab aliquo spisso, & propter hoc cum sol iam occidit, non potest videri lumen eius, nisi quandiu reuerberatur à nubibus, cum à corpore cali non possit reflecti, & non sit motor luminis ad videntem, sed potius à vidente. Et est simile de specie visibili, quæ per actum luminis manifestatur: licet enim species rei quæ est, prius generetur in aère circulariter ad maius spatium, ita quòd etiam apte sit præsens, non tamen possum eam videre nisi per reflectionem à speculo: quia motor eius non est ad videntem, sed à vidente.

Ad tertium dicendum, quòd Auicenna loquitur de spisso diaphano, propter cuius inspersionem sit aliquid lucidum, ut patet in crystallo, quod est aqua inspissata. Sed Dionysius loquitur de spissitudine quæ est per inspersionem aëris in aquam, & deinceps in terram, & sic efficitur non recipiens lumen nisi in superficie: vnde non dicit spissiora, sed crassiora.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim esse falsum quòd dicit de igne ignis enim non tangit nisi immediatam, & si non tangit, non agit: & si non agit, non loquitur alteratio, ut dicitur in 1. 6. de animalibus. Ergo non agit in remotum, sed tantum in immediatum.

Præterea, Si ignis tangit frigidum, & actiuo

physico, oportet calidum fieri in illo: sed in eo est frigus: ergo erunt contraria simul: hoc autem est impossibile: igitur ignis non potest tangere, & sic nec agere in ea quæ non sunt cognata, ut frigida.

3 Præterea, Agere fortius & remissius in magis & minus distantia est virtutis deficientis. Talis autem non est virtus diuina: ergo non competit sibi huiusmodi exemplum.

4 Præterea, Ignis non adest omnibus æqualiter quæ magis & minus distant ab eo, sicut Deus: ergo non videtur, quòd similitudo aliquid valeat ad propositum.

5 Præterea, Frigus fortius agit in ea quæ sunt magis calida: propter quod ex nube calidissima generantur grandines, quæ sunt perfectæ congelationis: ergo similiter videtur, quòd caliditas ignis magis agit in minus cognata.

6 Præterea, Videmus sensibiliter, quòd silex & alia dura magis recipiunt de calore quam tenuia: & ita videtur falsum dicere.

Solutio. Dicimus, quòd inter omnes qualitates duæ sunt simpliciter actiue, scilicet calidum & frigidum, & calidum magis frigidum: vnde & calidum mouet, frigus verò retardat motum: & idè virtus eius maximè habet similitudinem inter qualitates elementares ad virtutem diuinam, in hoc quod pertransit super ea in quæ agit proportionaliter.

Ad primum ergo dicendum, quòd corpus distans licet non tangatur ab igne secundum substantiam, tangitur tamen ab eo per virtutem suam quam in mediatum agendo emittit, sed vsque ad aliquid per actionem vniam in alterum ex virtute ignis recepta.

Ad secundum dicendum, quòd in frigida in quod agere incipit calidum, non est calor simpliciter, neque frigus, sed alterum ut tendens ad perfectionem sui, alterum ad destructionem: & sic non est inconueniens in potentia & vt in via esse contraria in eodem, imò necesse est in omni motu, quamuis simpliciter & in actu non possint esse simul.

Ad tertium dicendum, quòd in igne agente accipitur proportio & ex parte agentis, cuius virtus non æqualiter imprimitur in propinquum & in distans, & ex parte recipientium, quæ non æqualiter possunt actionem suscipere, & quantum ad vltimum sumitur similitudo, & non quantum ad primum, & idè exemplum deficientis est. Et per hoc patet solutio ad quartum.

Ad quintum dicendum, quòd hoc est per accidens: quia frigus magis imprimitur in calidum: quia scilicet per calorem extenuatur. Et idè frigus totum penetrat. Hic autem loquitur Dionysius de effectu caloris per se. Et similiter dicendum ad sextum.

CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quòd hæc exempla non valeant ad propositum: virtus enim quæ non impeditur, æquales habet effectus in omnibus: virtus diuina cum sit infinita, non impeditur aliqua distantia: ergo non similiter agit in inferioribus virtutibus, ita quòd in quibusdam magis & in quibusdam minus.

2 Præterea, Omnis virtus infinita excedit omnem proportionem finitam, ut dicit Philosophus. Si igitur virtus creata imprimitur in quodam plus & minus proportionaliter & in tanto tempore

Tempore, virtus diuina in infinitum excedit proportionem temporis & effectus, & ita ager in nunc & semper vique ad summum perficiendo.

Præterea, Imperfectum est agens quod in nullo inducit totam speciem, quia hic est finis: Deus autem in nullo totam speciem suam inducit: ergo non conuenit sibi agere: quia esset imperfectio in eo.

Solutio. Dicendum, quod hæc exempla sunt conuenientia, quantum possibile est in creaturis simile Deo accipere, deficient tamen, vt prius dictum est.

Ad primum verò diceadum, quod Deus non agit secundum totam virtutem infinitam, vt faciat quicquid per eam potest, licet tota agat ea. Agit enim secundum ordinem sapientie inponentis finem vnicuique naturæ. Nec ex hoc sequitur, quod virtus primi non sit simplex vt habens partem & partem: quia non sic dicitur tota vel non tota, sed secundum effectum, sicut attenditur diuino cuiuslibet virtutis inquantum huiusmodi.

Ad secundum dicendum, quod Aristoteles accipit proportionem in virtutibus materialibus, quas necesse est agere secundum totum posse: & ideo non est ad propositum.

Ad tertium dicendum, quod hoc est verum de agente proportionato, quod communicat cum patiente in materia, & non de agente primo: cum etiam nec sol inducat totam speciem suam in aliquo.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Diximus, quod distribuit secundum commensurationem vniuersi cuiusque, quam commensurationem vt apertius dicam, id est, explanem, & per exempla propria, id est, conuenientia, est, id est, quantum exempla dico deficientia a Deo, quem nihil præter hanc representat, remoto ab omnibus, in infinitum superius existente, verum tamen exempla dico manifestata nobis, id est, sensibilia. Vt, inquam, sic dicam, dicemus hæc. *Distributiones solaris radij*, id est, fulgores eius dispersi bene, id est, abundantet distribue, id est, communicata in materiam per manum, id est, in corpora primo recipientia lumen, & retentiuia eius, implet, id est, implendo faciunt eam incalidorem omnium, id est, omnibus, vt per eam sol manifestum declarat proprios splendores. Vero, id est, sed radius eius accedens materis, id est, corporibus recipientis luminis crassioribus, id est, in opacitatem crassatis, qua recipiunt tantum in superficie, habet obsecurorem distributionem super appositionem, distribuitur enim eis secundum superficiem per modum coloris, non lucis. Vnde etiam Pythagoras vocabat colorem epiphaniam: & etiam est color lux obcurata in corpore opaco. Et hæc obcuritas cau. ar. ut. ex. in. p. portum. id est, deficiente proportione ill. in. no. d. ar. in. materiarum ad hab. um, id est, formam vel lucem, distributionem illuminationis. Et paulo post ex hoc etiam deficiente co. ar. ut. radius ex defectu materie ad ferè perfectè indistributionem, id est, quod ferè nihil participatur, sicut in colore nigro, qui causatur ex defectu lucis, modicum retinens de

luce ad manifestationem obcuritatis tantum, iterum caliditas ignis magis seipsum distribuit in capaciora & bene conuenientia, id est, proportionata ad similitudinem suam, id est, ignis contemquendam, vt facilia ad receptionem. ergo, id est, sed ipsa caliditas nullum vestigium, id est, operationem primitiuam operationis, id est, primæ virtutis agentis, scilicet ignis, manifestat, aut absconsum, id est, occultum & debile, ad essentiam contrarias, id est, in contrarium dispositas, reformationibus, id est, actionibus ignis, quibus aliud sibi conformat. Dicit ergo nullum, aut absconsum, propter ea in quæ non potest de facili imprimere ignis, sicut sunt hebenus, magnes, & carbunculus, quæ propter constrictionem pororum exterius non potest subintrare ignis, vt diuidendo consumat, nisi valde difficulter. Et hoc exemplum eo amplius manifestat propositum: quia caliditas ignis admittit, id est, recipitur primum in his quæ non sunt cognata, id est, propinqua ad formam ignis, per opportuna sibi habentia, id est, per ea quæ sunt proportionata vt facile recipiant. Admittitur dico, vt potest, id est, sicut faciens ignita ea quæ sunt facile mobilia ab ignis, sicut ligna sicca, & sicut calefaciens, licet non perfecte igniens, aut aquam, aut quid, id est, aliquid alterum de numero non facile ignescerit, & hoc proportionaliter eis, & per hoc quod facile igniatur.

Iuxta hanc igitur naturalis ordinationis rationem, supernaturalis ipsa omnis boni ornatus visibilis & inuisibilis ordinatio congruæ dilucidationis claritatem primo apparentem vt in copiosissimis effusionibus excelsissimis manifestat essentis: & per eas quæ post sunt essentia, diuina participant radium. Hæ enim primæ cognoscentes Deum, & diuinam supereminenter desiderantes virtutem, & præoperatrices fieri, quantum possibile est, Deo simili virtute & actione dignæ effectæ sunt: & post se essentias ipsæ ad similem virtutem, vt virtus, deiformiter extendunt, copiosè ipsis tradentes ex superueniente in eas claritate: & illæ iterum subiectis, & per singulas prima ei quæ est post ipsam, tradit ipsa, à qua nonne & in omnes proportionaliter peruenit? Est ergo simul cunctis illuminatis principium illuminandi Deus quidem natura & verè & proprie, vt luminis essentia & ipsius esse & videre causalis.

Tum deiformiter & Deo similiter permanens superpositum, post se vnicuique diuina lumina per se in illud transfundendo. Ergo excellentissimam cælestium animorum dispositionem, simul omnium reliquarum essentia, secundum quod consequens est, post Deum principium mirantur, omnis sacra & diuina scientia & diuina imitationis, tanquam per illas in omnes & nos diuina illuminatione distributa. Propter quod & omnem sacram & Deo similem operationem in Deum quidem quasi causalem referunt: deinde in primos deiformes intellectus tanquam primos operatores diuinorum & magistrorum. Non ergo prima sanctorum Angelorum dispositio magis simul omnibus habet igneam proprietatem & effusam diuina sapientia traditionem, & mysticam excellentissimam diuinarum illuminationum scientia, & fessiuam proprietatem gestantem, diuinam susceptionem significantem? Ipsa vero suppositarum dispositiones essentiarum, igneam sapientem scientem Dei susceptoriam virtutem participant quidem infra, & ad primas aspicientes, & per eas ut imitatione diuina prouocatiue dignè factas in deiformitatis possibile reducat? Dictas ergo sanctas proprietates quarum participatio per primas post ipsas subsistentes sunt, ipsis illis post Deum tanquam hierarchiis reponunt.

D I V I S I O E T
 expositio textus.

Iuxta hanc, &c.

A He adaptat exempla ad illuminationes angelicas, & facit duo. Primum adaptat exempla ad oppositum. Secundum concludit intentam, ibi. Non ergo prima. Litera sic legatur. Ex quo ita est in luce & calore, iuxta hanc rationem ordi-

nationis naturalis, id est, naturalium rerum, id est, ad similitudinem eius ipsa supernaturalis, id est, diuina ordinatio omnis boni ornatus, id est, perfectionis essentialiter qua decoratur res in se & ordinantur ad finem, scilicet visibilibus, ut in corporabilibus, & invisibilibus, ut in spiritalibus, manifestat claritatem congrua dilucidationis, id est, qua proportionaliter vnaquæque illuminatur, primo apparentem in essentia excellentissimis, id est, supremis effusionibus copiosissimis, & per eas, scilicet primas participant diuinum radium essentia inferiores que post primas sunt. Etenim, id est, quia he excellentissime prime inter omnes cognoscemes Deum, id est, prima cognitione quam recipiunt non ad sufficientiam, sed ad copiam ut in alios effluere possent, quantum ad similitudinem doni, & desiderantes supereminenter aliis diuinam virtutem, id est, assimilari sibi, quantum ad consortium potestatis, & desiderantes fieri prouocantes, id est, primò operantes, constituendo per suam operationem alias in virtute operandi sub ipsis quantum ad similitudinem effectus. Itæ dico sunt effecta digna virtute spiritibus Deo & actione simili quantum possibile est eis, & extendunt ipsa essentia que sunt post se ad similem virtutem, scilicet diuinam, & hoc faciunt ut virtus que est deiformiter, id est, Deo similis. Ipsa dico tradentes ipsi, scilicet inferioribus copiose ex claritate diuina superuenient te in eas, scilicet primas, & illa iterum, scilicet inferiores tradunt subiectis, id est, inferioribus se, & sic per singulas ipsa prima tradit ei que est post eam, à qua scilicet prima nonne illuminatio peruenit? & id est, etiam in omnes proportionaliter? que sunt plura. Quasi dicat: sic. Ergo, patet ex dictis, Deus causalis & ipsius esse rerum & causa videre ipsius cognoscentium. Causalis dico natura, ut primum agens per suam essentiam, & veri, in quantum est tantum causa & nullo modo causatum, & proprie, in quantum non illuminat actu lucis extraneo à natura sua, ut, id est, tanquam essentia luminis. Ergo hoc quidem, id est, ceterè principium est illuminandi omnibus illuminatis simul acceptis. Tum etiam hoc principium permanens superpositum vnicuique, quod est immediate post se deiformiter, id est, Deo similiter, in quantum alia sunt deiformia per hoc quod primis subduntur. Sic dico permanens per se, id est, immediate transfundendo diuina lumina in illud, scilicet quod est post ipsum. Ergo essentia omnium reliquarum dispositionum vel ordinum simul acceptæ mirantur excellentissimam dispositionem, id est, hierarchiam primam cælestium animorum, id est, Angelorum. Mirantur dico secundum quod consequens est principium, id est, prout competit ei, quod post Deum est principium omnis sacra & diuina scientia & diuina imitationis. Est dico principium tanquam illuminatione per illas scilicet primas distributa, id est, proportionaliter delata in omnes inferiores & in nos etiam. Propter quod inferiores referunt quidem omnem sacram operationem & similem Deo, per quam scilicet & ipsi sunt similes Deo, & alios assimilant. Referunt dico in Deum quasi in causalem, id est, in primam causam: deinde referunt in primos intellectus deiformes, id est, supremos tanquam in primos operatores diuinorum operum post Deum & primos magistrorum, in quantum

quantum illuminat alios & perficiunt. Ergo non, id est, nonne prima dispositio, id est, hierarchia sanctorum Angelorum habet igneam proprietatem, quantum ad Seraphim, magis omnibus aliis simul acceptis, & similiter nonne magis habet radiationem diuine sapientie effusam à Deo, & etiam mysticam, id est, occultam, excellentissimam scientiam diuinarum illuminationum quantum ad Cherubin, & similiter nonne magis habet proprietatem festiuam, id est, letis, gestantem, id est, portantem ledentem? Proprietatem dico significatam diuinam susceptionem, quantum ad Thronos. Quasi dicat: sic. P'ro, id est, sed nonne ipsa dispositiones, id est, hierarchiæ suppositarum, id est, inferiorum essentiarum participat virtutem Seraphin igneam, & virtutem Cherubin sapientem & scientem, quantum ad modum & ad scitiam, & Thronorum virtutem susceptorum Dei? Participat dico infra, id est, inferiori modo, & aspicientes ad primas ut ad influentes, & reducta in possibile deformitatis, id est, in Dei similitudinem, secundum quod eis est possibile per eas, id est, per primas ut per factas dignas, id est, digno & congruo modo se eis habentes in imitatione diuina præoperatiua, id est, in quantum ipse prius inferioribus operatur, sicut Deus prius omnibus. Quasi dicat: sic. V. que hanc enim pendet interrogatio. Ergo essentia quæ sunt subsistentes post eas, scilicet primas, reponunt sicut in causa dictas sanctas proprietates trium ordinum quarum participatio est in inferioribus per primas. Reponunt dico post Deum ipsi illi, scilicet primis tanquam hereditariis, id est, principibus totius illuminationis: & ideo quod exerce inferior, potest attribui superiori virtute cuius agit.

D V B I V M.

B Hic est dubitatio de virtute Deo sui illi. Cum enim virtus diuina sit sua essentia, videtur quod Angelus sit sua virtus.

2 Hoc etiam videtur per verba Commentatoris, dicit enim: Sciendum enim, quod virtus in intellectualibus non est ut apud nos accidens: ergo est eorum substantia.

3 Præterea, dicit Beda super Ioan. Species arca in anima est vita. Et hoc etiam Commentator dicit: Species eorum vita sunt, non quemadmodum in materia. Ergo multo fortius virtus est eorum substantia.

4 Præterea, Accidens aduenit compositum: sed Angeli sunt simplices: ergo non est in eis virtus accidens. Et hæc videtur ratio Commentatoris: At verò accidens non est illis: incomposita enim sunt.

Ad oppositum. Dicit Augustinus: Summa simplicitas & quæ soli Deo competit, est esse quod habet: sed virtus habetur ab Angelo: ergo sua substantia non est sua virtus.

2 Præterea, Virtus conuenit essentialiter: ergo non est idem eam ea.

Quod concedimus, & rationes ad hoc.

Ad primum verò dicendum, quod non quantum ad hoc est similitudo, sed quia operatur ad rationem inferiorum sicut virtus diuina.

Ad secundum dicendum, quod Commentator non dicit, quod simplices non sit accidens, sed quod non sit accidens sicut apud nos: quia

non est accidens indiuidui, sed naturam consequens: vel quia non confortatur per clementiam sicut virtutes materiales. ut virtus visiva crescente organo, & etiam intellectiva per accidens.

Ad tertium dicendum, quod species rei quæ est in anima, non est vita, sed accidens vite: sed species speciei, quæ est intellectus agentis lumen, faciens species intelligibiles, est vita ut ens principium vite in viuente.

Ad quartum dicendum, quod per hoc quod sunt simplices, non remouetur ab eis accidens speciei & rationis, ut dictum est supra, sed tantum accidens indiuidui, quod est accidens verè, quamuis etiam non omnino sint simplices, ut dictum est.

Ait ergo hæc dicens, visionem ab illa susceptam, fuisse Theologo per vnum imperantium nobis sanctorum & beatorum Angelorum: & ante illuminatiuam ipsius manu-ductionem in illam sanctam contemplationem reposuisse. Et superledere vidit excellentissimas essentias, quantum in symbolis dicendum, post Deum & cum Deo & circa Deum collocatas, & omnibus etiam ipsis superarcane sublimiorem, superprincipalem summitatem in medio superfirmatarum Virtutum supercollocatam.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Ait ergo hæc dicens, &c.

Superius ostensum est, quod inferiores reponunt suas operationes in superiores sicut in præoperantes, & hoc quod communiter dictum est, restringit ad propositum, scilicet ad visionem I'asæ, de qua est questio, ostendens quomodo hæc & plura alia edoctus est Propheta per illam visionem. Diuiditur autem hæc pars in duas. In prima soluit ad propositum, ostendens quæ dicta sunt in communi, in illa visione seruata esse. In secunda manifestat solutionem per exemplum manifestum nobis ex nostra hierarchia, & propinquum proposito, ibi, *Magis autem maxime, &c.* Prima diuiditur in duas. In prima exponit substantiam visionis, ostendens quid per substantiam visionis edoctus fuerit. In secunda quid de consequentibus visionem, ibi, *Docuit ergo enim, &c.* Prima diuiditur in tres. In prima ostendit, quod edoctus est ea per quæ soluitur dicta questio. In secunda parte ostendit quid edoctus fuerit ex parte Dei, quem vidit super Thronum sedentem, ibi, *Didicit ergo visionis.* In tertia quid ex parte Seraphin, quos illic vidit, ibi, *Deinde caeterum sanctissimorum, &c.*

Literra

Literra sic legatur. Ergo postquam prædicta quibus sequentia confirmantur, sunt vera, dicens hæc, id est, hanc solutionem, ait hoc, scilicet visionem illam de qua est questio, fuisse susceptam à Theologo, scilicet I'asæ, ab illa, scilicet prima dispositione sicut à primo operante per vnum de numero sanctorum & beatorum Angelorum imperantium, id est, immediatè præsentium nobis sicut per ministrum exequentem & per secundum agens virtute primi, & ait inferiorum reposuisse manu-ductionem, id est, operationem quam manu-ductus est Propheta, ipse, scilicet Propheta vel inferioris Angeli, ante illuminatiuam, id est, quam præoperatur suo lumine prima dispositio sicut virtus prima. Reposuisse dico in illam sanctam contemplationem, id est, in primos contemplantes. Et per hoc ostendit, quod oportet purgare superiores, & ideo Propheta vidit quantum dicendum est videre in symbolis, id est, in sensibilibus figuris. Vidit dico superledere excellentissimas essentias, id est, Seraphin, collocatas post Deum secundum dignitatem naturæ, & cum Deo secundum participationem attributorum eius, & circa Deum, in quantum illuminationes eorum reflectuntur in finem à quo exeunt ut à primo principio. Deum dico summitatem, id est, celsitudinem superprincipalem, id est, super altitudinem principum, supercollocatam in medio virtutum superfirmatarum aliis, scilicet in medio Seraphin. Dicitur enim: Vidi Dominum sedentem, &c. Et iterum: Seraphin stabat super illud. Dicit ergo supercollocatam quantum ad supereminentiam naturæ, in medio, quantum ad attributorum communicationem.

D V B I V M.

B Hic est dubium. Verum superiores operentur in inferiores, qui ante teponant operationes suas in primas quas in sibi subditos iterum exercent. Et videtur, quod non: ea enim inter quæ est distantia per essentiam & nulla continuatio, non transmutant se inuicem. Sed primi distantes sunt per essentiam ab inferioribus: cum igitur non sit assignare aliquid in quo continentur, non videtur, quod possint agere in illos.

2 Præterea, Corpora inferiora quæ mouentur & suscipiunt actionem superiorum, habent se ad ea sicut materia ad formam, sicut dicit Philosophus in lib. cæli & mundi, sed inferiores Angeli non reducuntur ad superiores, sicut materia ad formam: ergo non transmutantur ab eis recipiendo illuminationes ab ipsis.

3 Præterea, Inferiora corpora vincunt in hieme superiora, quamuis in æstate sit è conuerso, ut dicit Philosophus: ergo videtur, quod inferiores aliquando debent vincere superiores agendo in ipsos.

4 Præterea, Quando ex actione alicuius agentis pronenit diuersitas effectuum in recipientibus, si illud agens est vnum in se, oportet ad minus, quod causet diuersa secundum relationem ad aliquid differens, cum diuersitas in causato habeat à materia aliquam causam diuersitatis in sua causa, sicut sol secundum relationem ad circulum obliquum causet diuersa,

D. Albr. Mag. in lib. de cælesti hierar.

ut dicit Philosophus: sed non est inuenire aliquod differens ad quod referatur diuersitas quæ pronenit in inferioribus ordinibus ex actione superiorum: ergo superiores non transmutantur inferiores illuminando.

Ad oppositum. Intellectus operatiuus propter hoc quod nihil accipit à rebus, imprimit formas sufficienter, nullo imprimente in ipsum: sed intellectus Angeli habet species rerum ad modum intellectus operatiui, ut sæpe dictum est: ergo sufficienter potest imprimere alteri sine conuersa receptione ab ipso.

2 Præterea, motor prius imprimit in mobile sine comunicantia ab inuicem conuersum, id est, sine conuersione, ita scilicet quod mobile nihil imprimat mouenti: ergo similiter videtur, quod in ministrantibus superiores possint imprimere in inferiores, non recipiendo aliquid ab eis.

Solutio. Dicimus, quod intellectus superiorum est ut lux quadam per modum artis facturus specierum, & non recipiens à rebus: & cum in eis lux primo recepta sit in vniuersaliori virtute & ut actus quidam respectu inferiorum, imprimere possunt in inferiores sine conuersione. Et concedimus rationes ad hoc.

Ad primum verò dicendum, quod idem facit ordo in spiritualibus quod continuas in corporalibus: per hoc enim quod vnum est in simpliciori actu quam alterum, minus habens de potentia admixtum, id quod est deficientis ab ipso, recipere potest impressionem eius, qualiter sit impressio in animabus nostris ex intelligentiis.

Ad secundum dicendum, quod corpora inferiora non reducuntur ad superiora sicut ad formam quæ sit pars essentia eorum, sed sicut potentia ad actum, & mobile ad motorem, cuius est per speciem mouere, & similiter reducuntur inferiores Angeli ad superiores.

Ad tertium dicendum, quod in corporibus inferiora non vincunt superiora quæ sunt vniuersaliter agentia, sicut sunt corpora cælestia, quæ non recipiunt peregrinam impressionem, ut dicit Philosophus: sed dicuntur vincere super particularia agentia, quæ sunt superiora elementa: superiores autem Angeli se habent ad inferiores ut vniuersales agentes.

Ad quartum dicendum, quod diuersitas in effectibus solis est ex diuersitate circa agentem & etiam circa recipientia. Est enim sol causa diuersorum secundum diuersorum situs, & in eodem stans habet alium effectum in diuersis recipientibus: & similiter illuminationum diuersitas quæ est in inferioribus ordinibus, pronenit ex diuersis illuminationibus descendentibus à primis, secundum quod referuntur ad diuersas rationes rerum in primo, quamuis maneat simplicitas essentia. Pronenit etiam diuersitas ex diuersa capacitate recipientium.

Vidit ergo visionibus ipse Theologus, quia iuxta omnem super-essentialem supereminentiam incomparabiliter supercollocatum esse diuinum simul omni visibili & invisibili

inuisibili virtuti. Atqui, quia ab omnibus est remotum vt vniuersale, neque primis eorum quæ sunt essentis simile. Adhuc & omnium ipsum principium & causam substantificam esse, & eorum quæ sunt, secreta singularitate immutabile fundamentum, ex quo & esse & bene esse etiam ipsis summè munitis est Virtutibus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Didicit ergo visionibus, &c.

A Hic ostendit quid edoctus sit ex visione circa Deum, & dicit, quod duo, scilicet quod supereminet omnibus per dignitatem naturæ, ex hoc quod vidit eum in throno elevato, & quod tamen communicat se aliis dando esse & bene esse, per hoc quod vidit Seraphin super eum. Litera sic legatur. *Ergo quia vidit super principalem, &c. ipse Theologus, scilicet Iaias, didicit ex visionibus istis, quia diuinum, id est, Deus est incomparabiliter, id est, sine proportionem ex dignitate suæ naturæ supercollocatum omni virtuti inuisibili, quæ, id est, & visibili simul acceptis, & hoc in xtra omnem supereminentiam superessentialem, id est, secundum ius supereminentiæ illius qui est super omnem essentiam. Atqui, id est, certè didicit, quia diuinum est ab omnibus remotum non coarctatum ad aliquid vt vniuersale principium omnium rerum, neque, id est, & non est simile etiam primis essentis eorum quæ sunt, id est, inter ea quæ sunt, scilicet Seraphin, qui dicuntur sub ipso, quasi non attingentes similitudinem eius omnino. Adhuc didicit, quamuis ita sit remotum per dignitatem naturæ, & id est, etiam ipsam, scilicet diuinum principium omnium, in quantum producit res in esse, & causam substantiam, id est, subsistere facientem res in esse, in quantum conseruat, & esse fundamentum eorum quæ sunt secreta singularitate, id est, discernens vnicuique proprium esse, pro t est propria causa rei cuiuslibet, non tantum communis, & immutabile, in quantum est primum agens non motum ab alio, nec deficiens in seipso, vt quod habet esse per se, & à se, ex quo, scilicet Deo, & esse & bene esse, quantum ad naturam & perfectionem naturæ, est enim in ipsis virtutibus summè munitis, scilicet Seraphin, propter quod videntur stare circa illum, & non tantum in inferioribus.*

D V B I V M.

B Hic est dubitatio de his quæ in litera Deo attribuit. Videtur enim falsum dicere: quod enim incomparabiliter est remotum, non participatur: sed diuina bonitas participatur à rebus, vt dictum est. 4. cap. ergo Deus non est remotus incomparabiliter à rebus.

2 Præterea, Videtur circa hoc falsum esse quod dicit communiter, quod Deus æqualiter est prope cuiuslibet rei, sed res non æqualiter appropinquant sibi: habitudo enim vnus ad alterum est quædam relatio, quæ saluatur in vtroque extremorum: si igitur Deus se habet eodem modo propinquitatis ad res, oportet vt ille modus sit etiam in omnibus quæ appropinquant sibi.

3 Præterea, Impossibile est idem eidem esse vicinum & remotum: sed cui est vicinum aliquid, illud est vicinum sibi, & similiter est de remoto: si igitur Deus esset vicinus alicui rei distanti ab ipso, ipse simul esset distans & propinquus rei eidem, quod esse non potest.

4 Præterea, Sicut idem quod est vnum in substantia, facit indifferens in substantia, ita æquale quod est vnum in quantitate, facit indistantiam quantitatis: si igitur est æqualitas propinquitatis Dei ad rem, & è conuerso, non enim potest intelligi, quod plus distet vnum ab altero quam è conuerso, oportet quod eadem propinquitatis sit Dei ad rem, & è conuerso: & ita non potest esse, quod ipse non æqualiter distet ab his quæ non æqualiter distant ab ipso.

5 Item videtur, quod non sit vniuersale, quod enim vniuersale est, minus propriè est causa rei: cum igitur Deus sit propinquissimum causa vniuersaliusque, non est vniuersale principium.

6 Præterea, Quod est magis vniuersale, est minus efficax ad cognitionem rei: vnde per causam vniuersalem scitur res quia & non propter quid: sed Deus seipso cognoscit perfectissimè omnia: ergo non est causa vniuersalis.

7 Item videtur, quod non sit fundamentum: hoc enim attribuitur materiæ, quæ sola inter cætera remouetur à Deo: ergo incongruè dicit de ipso fundamentum.

Solutio. Dicendum ad primum, quod Deus quidem quantum ad eminentiam suæ naturæ, quæ non participatur ab aliquo, dicitur incomparabiliter supercollocatum, sed quantum ad attributa quæ sunt alie ius rationis ab essentia, licet non sit alia secundum rem, participatur à rebus, & præcipuè à supremis substantiis participantibus bonitatem ipsius & sapientiam & alia attributa: & secundum hoc dicitur esse in medio eorum.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa tenet in rebus in quibus innascitur relatio ex motu circa vtrumque extremum, & non in his in quibus est motus in altero tantum, sicut columna immobili manente sit dexter & sinister. Vnde quantum ex parte columnæ similiter se habet ad ea quæ dissimiliter se habent ad ipsam. Similiter Deus eodem modo se habet quantum est ex parte sui, rebus diuersimodè accedentibus ad ipsum.

Ad tertium dicendum, quod quando aliquid appropinquat alteri ex hoc quod ambo communicant idem, tunc oportet, quod si vnum vicinatur alteri, quod & è conuerso, sicut si ambo participant albedinem, eandem rationem propinquitatis habent in ipsa: propinquitatis autem Dei ad res non est per hoc quod Deus aliquid communicet, cum ipse sit quicquid habet, sed alia sunt per hoc quod aliquod participant de attributis eius: & ideo non est eadem ratio

ratio propinquitatis in vtroque extremorum.

Ad quartum dicendum, quod æqualitas non est rei ad Deum per hoc quod participet aliquid idem cum ipso, sed quia accedit ad ipsum secundum quod potest: propter quod etiam dicitur homo fieri ad similitudinem Dei, vt per præpositionem, ad; notetur distantia à perfecta similitudine.

Ad alia duo dicendum, quod Deus non dicitur vniuersale per abstractionem, sed sicut virtus non coarctata ad aliquid, & hæc est propria causa rei, & perfecte demonstrans rem, firmiter tenens ipsam in esse & in virtute sua. Vel dicitur fundamentum ad similitudinem fundamenti, quod est primum in re. Et similiter virtus diuina est prima, supra quam stabiliuntur omnes virtutes sequentes tam naturales quam gratuite.

7. Deinde eandem sanctissimorum Seraphin edoctus est deiformes Virtutes sacra quidem ipsorum cognominatione, quod est ignitum, de quo paulò post nos dicemus, quantum nobis possibile, subintroducere in deiforme ignitæ virtutis anagogas. Alarum verò expansa sacra formatione in diuinum, in primis & in mediis & in vltimis intellectibus absolutam & altissimam extensionem. Sed & eorum multiformem & multiformem videns intellectualis Theologus, & aliis distingui eam subtrus pedes, & eam subtrus faciem visionem, & eum in mediis aliis super motum, ad inuisibilem eorum quæ visa sunt reductus est scientiam, manifestata ei altissimorum intellectuum multiuia & multiuida virtute, & eorum sacra formidine quam habent supermundanè in altiorum & inferiorum superbam & audacem & impossibilem scrutationem & in commensuratione Deum imitantium actionum incessabile & altiuolum semper motionis. Sed & illam diuinam & multum pretiosam hymnodiam eruditus est, formante visionem Angelo secundum virtutem ipsi Theologo, & tradente propriam sacram scientiam.

D. Alb. Mag. In lib. de cælesti hierar.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Deinde eandem sanctissimorum, &c.

Hic dicit quid didicit ex parte Seraphin. Et primo dicit quid didicit ex ipsorum nomine. Secundo quid didicit ex aliis eorum; ibi, *Alarum vero expansam, &c.* Tertio quid didicit ex eorum hymnis, ibi, *Sed & illam diuinam, &c.* Litera sic legatur. *Deinde, scilicet post id quod didicit de Deo Theologus, edoctus est: per visionem eandem virtutes deiformes, id est, Deo propinquas, scilicet Seraphin sanctissimorum, & hoc quidem sacra cognominatione ipso eum, scilicet Seraphin, quod est interpretatum ignitum, de quo scilicet igne paulò post nos dicemus, scilicet vltimo cap. ponendo proprietates eius secundum quod spiritalibus competunt, & hoc quantum possibile est nobis secundum modum scientiæ nostræ, subintroducere anagogas, id est, proprietates sursum ductiuas. Proprietates dico ignitæ virtutis sursum in deiforme, id est, in dona quibus spiritus Deo simulantur: & huic responderet subintroducere, quasi de subtrus ad summum, vel subintroducere te anagogas in deiforme, cæteris non mutatis. Alarum vero, &c.* Hic ostendit quid didicit ex aliis, & oportet hic exponere quid significant (ex alia).

D V B I V M.

B Et ad euidentiā eorum quæ in litera dicuntur, oportet hic querere de his quæ Seraphin attribuit. Videtur enim, quod incongruè vtatur eorum manifestatione: supra enim 7. cap. dictum est, quod illuminationes primæ hierarchiæ sunt circulares: hic autem dicit, quod habent extensionem quæ est secundum rectitudinem: ergo contradicit sibi.

2 Præterea, Omnes Angeli habent visionem absolutam à speculo & ænigmatate, cum habeant intellectus deiformes: ergo non debuit specialiter attribui Seraphin.

3 Præterea, Ezech. 1. dicitur de Cherubin, quod habent quatuor pennas, quæ sunt quatuor alæ, qui tamen sunt in eadem hierarchia cum Seraphin: ergo similiter Seraphin debuit hic ostendi tantum cum quatuor alis, & non cum sex.

4 Præterea, Ad motum vnum sufficiunt duæ alæ: cum ergo prima hierarchia samatur penes conuersionem in Deum, & sic videtur habere tantum vnum motum, videtur quod non deberet describi nisi tantum cum duabus alis.

Solutio. Dicendum ad primum, quod illuminationes primæ hierarchiæ ex parte contemplari sunt circulares, quia inuoluntur circa id quod est primum, medium, & finis, vt supra patuit: sed ex parte contemplantis quod eleuatur in id quod est supra ipsum, est extensio similis motui recto.

Ad secundum dicendum, quod licet omnes habeant absolutam contemplationem quantum ad modum ex parte contemplantis, quia sine

O 2 vclamine

velamine speculi & ænigmatis : quantum tamen ex parte obiecti est proprium primorum, quia accipiunt in ipsa prima virtute non coarctata ad aliquid : in his verò quæ post ipsas sunt, contrahitur & determinatur, & tantò magis, quantum plu descendit : & ideò inferiores recipientes in superioribus & non in ipso primo, non habent absolutam extensionem.

Ad tertium dicendum, quòd invenitur & binarius & quaternarius & senarius alarum in Angelis descriptus Binarius enim est secundum duo quibus eleuantur in modo contemplationis, scilicet capacitatem naturæ, & illuminatio descendens, sine quibus non possunt in altum contemplationis eleuari. Duplex verò binarius, qui est quaternarius alarum, est secundum duo opera ipsorum, scilicet conuersionem in superiora & inferiora : & ad utrumque exigitur binarius alarum, ut sint alia in superiora, & citiuoli in inferiora, per facilem executionem in utroque, quorum exigitur donum capacitatis naturæ. Sed quaternarius alarum secundum Dionysium intelligitur, quòd duobus alis velabant caput suum, & duabus pedes suos, & duæ erant in medio corporis : quamuis Augustinus aliter exponat, quòd velabant corpus & pedes sedenti super thronum. Vnde secundum Dionysij expositionem significantur illuminationes trium hierarchiarum, quæ habentur à superioribus, qui habent quod est inferius, & non è conuersio. Vnde per binarium alarum qui erat in capite, significatur illuminatio primæ hierarchiæ, & per medias medias, & per eas quæ in pedibus erant, illuminatio vltimæ. Ezechiel ergo tantum posuit quatuor : quoniam sibi ostendebantur secundum quod operabantur ad captiuitatem filiorum Israel, vel eorum liberationem, & secundum quod accipiebantur de hoc illuminatione per conuersionem in Deum. Sed Isaiæ ostendit tunc Seraphin secundum quod sunt in vicinitate ad Deum : & ideò debuerunt sibi ostendi cum sex alis, quod pertinet ad perfectam illuminationem receptionem. Et per hoc patet solutio ad alia.

EXPOSITIO TEXTVS.

C Litera sic legatur. Hoc quidem edoctus est ex eorum nomine. Verò, id est, sed edoctus est *expansæ formatione*, id est, significatione *alarum extensionem*, id est, eleuationem eorum *absolutam & altissimam*, quantum ad vniuersalitatem & altitudinem obiecti, *in diuinum*, id est, in Deum *in primis & mediis & vltimis intellectibus* secundum illuminationes trium hierarchiarum. Sed &, id est, etiam alius Theologus, scilicet Ezechiel, *intellectualem*, quantum ad visionem intellectualem *videns multiformem & multiformem eorum*, id est, multipedes & multorum vultuum : sic enim habet alia translatio. Dicitur enim Ezechielis primo, Quatuor facies vni. Et videns eos al. *distingui*, *reductus est* per hæc visibilia ad *inuisibilem scientiam*, vni corporali, eorum quæ v. *sunt* ab ipso propheta, scilicet ad eam visionem *subtus pedes*, id est, quæ per alas pedum designatur, & ad eam quæ *subtus facies*, id est, in capite, & ad eam *super motum*, id est, eminentem : vel *super motum*, id est, ma-

ximum in mediis alis : vel *distingui alia eam visionem*, &c. id est, distinctione alarum horum trium distinctionem designari. Reductus est dico *manifestata ei*, scilicet Prophetæ *virtute altissimorum intellectuum*, scilicet Seraphin & Cherubin *multitudo*, quantum ad multitudinem pedum, secundum quod multis modis operatur in inferiora, & *multitudo*, quantum ad multitudinem vultuum, secundum multos fulgures à superiori receptos, & *manifestata ei sacra formidine eorum*, scilicet superiorum, *quam habent supermundani*, id est, supra mundum nostrum, quia secundum reuerentiam tantum. Formidine dico *in scrutationem altorum*, id est, diuinorum per eminentiam, & eorundem inferiorum, id est, profundorum, secundum quod vsque ad finem scrutabilia sunt. Scrutationem dico *superbam*, id est, quæ esset eis *superba*, quia appetere excellentiam non debitam eis, & *audacem*, secundum quod non compararetur ad vires suas, & *impossibilem*, secundum quod eorum vires deficient ab illa : & hæc formido designatur per hoc quod dicitur, quod cum fieret vox de firmamento, submittebant alas suas, quasi non presumentes se extollere in altitudinem diuinæ contemplationis, secundum modum suum, quod esset eis *superbum*.

D V B I V M.

SED VIDETUR esse falsum quod dicit. Angeli habent intellectus deiformes : ergo nihil est eis *superbum & impossibile*.

2 Præterea, Omnium illuminationem & modum accipiendi Deus fecit communicabilem, & maxime primis essentiis : ergo non est eis aliquid *superbum & impossibile*.

Et dicendum, quòd omnis illuminatio & modus quem fecit, communicata sit primis essentiis, non tamen modus increatus, quo ipse intelligit infinita virtute & luce se & alia : hoc enim non est communicabile nisi communicaretur virtus & essentia infinita : & sic fierent dii per naturam, quod redundaret in imperfectiorem Dei, si sibi aliquid adæquaret possent.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et iterum Theologus videns *inaccessibile*, id est, indeficiens, & *altissimum super*, alias, *semper motu eorum*, id est, continuum motum eorum in altum tendentem, & hoc *in commensuratione*, id est, in proportionem ad ipsum, *altissimum imitantium Deum*, id est, per quas proportionaliter Deum imitantur, & alios in imitationem ducunt. Sed &, id est, etiam Isaias *est eruditus illam hymnodiam*, id est, laudem, sanctus, sanctus, sanctus, *diuinam*, quia Deus ea laudatur, & *multum preciosum*, quia continet mysterium trinitatis & vnitatis, ut supra 7. cap. dictum est, & hoc *Angela formante visionem ipsi Theologo*, scilicet Isaiæ, *secundum virtutem*, scilicet Prophetæ, & ipso Angelo *tradente ei*, scilicet Prophetæ, *sacram scientiam propriam*, id est, connaturalem ei, quia per symbola.

Docuit

Docuit ergo eum & hoc, quia purgatio est quantumcumque purgatis ipsa diuinæ claritatis incognita, quantum possibile, participatio. Hæc autem ex ipsius diuinitatis remotis causis, qua omnes sacros intellectus superessentiali occultatione perficit, altissimis circa se virtutibus manifestior quo modo est, & magis semetipsam manifestat & distribuit. Deinde secundis, aut nouissimis, aut nostris intellectualibus virtutibus, quantum ab ipsa vnaquæque secundum deiforme existit, sic manifestam suam illuminationem conducit ad propriæ occultationis laudandum ignotum.

D I V I S I O E T expositio textus.

Docuit eum ergo, &c.

A Hic ostendit quid consequenter ex visione Prophetæ didicit, concludens ea quæ dicta sunt. Et diuiditur in partes tres. In prima dicit, quòd omnes operationes inferiorum & superiorum reducuntur in diuinam operationem. In secunda, quòd operationes inferiorum reponunt in superioribus, ibi, *Lucet autem per singula*. In tertia concludit congruentiam solutionis, ibi, *Nihil ergo inordinatum*. Litera sic legatur. Ergo ut primum dictum est, Angelus formans visionem, *docuit eum*, scilicet Prophetam, &, id est, etiam hoc quia, id est, quòd purgatio in quantumcumque purgatis, siue primis, siue infimis, est participatio ipsa diuina claritatis incognita, propter sui infinitatem non perfecte notæ, quæ liberantur à dissimilitudinis confusione, & hoc quantum possibile est vnicuique, cum non perfecte participetur. *Augetur*, id est, sed hæc, scilicet claritas diuina *ex causis ipsius diuinitatis remotis* à rebus per excessum, id est, ex ipso Deo causante procedens, qua, scilicet claritate diuina perficit omnes sacros intellectus superessentiali occultatione, quo modo, id est, aliquo modo est manifestior, non simpliciter, sed comparatione inferiorum, altissimis virtutibus, scilicet primis ordinibus existentibus circa se immediate, & magis in eis manifestat se ipsam, ad modum luminis corporalis, cuius est manifestare se ipsum, & etiam eis magis se distribuit. Deinde ipsa claritate sic conducit manifestam suam illuminationem, id est, manifesta causa aliquatim ex secundis, quantum ad mediam hierarchiam, aut nouissimis, quantum ad vltimam, aut nostris, quantum ad humanam intellectibus virtutibus ad laudandum ignotum principium, scilicet Deum propriæ occultationis, id est, à qua

D. Alber. Ad ag. In lib. de cælesti hierar.

procedit occulta claritas. Sic dico quantum ab ipsa, scilicet claritate vnaquæque virtus existit secundum deiforme, id est, secundum participationem diuinæ similitudinis proportionaliter sibi. Quasi dicat : Adducuntur inferiora per claritatem diuinam & iocundam participationem primi principij, & hæc iocunditas per laudem intelligitur : vnde alia translatio habet iocundum, id est, iocunde, ignotum.

D V B I V M.

SED VIDETUR falsum dicere : nullum enim ignotum laudatur, quia non exprimit quòd intellectus non concipit : ergo videtur contraria dicere, dicens ignotum laudandum.

2 Præterea, Per claritatem ducuntur ad diuinam contemplationem : quòd autem quis contempletur, non est ignotum : ergo male dicit ad ignotum conducere illuminationem.

3 Præterea, Nihil delectatur nisi cognitum : si igitur summè delectantur in primo principio, non videntur eis esse ignotum.

4 Præterea, Sicut dicit Augustinus, fruuntur cognitum in quibus voluntas delectata conuincitur : Angeli autem fruuntur Deo : ergo non est eis ignotum.

Solutio. Dicimus, quòd Deus quidem est ignotus simpliciter, quia non cognoscitur à quacunque creatura secundum totam & infinitam virtutem, secundum quod ipse se ipsum cognoscit : hanc cognitionem vocat Aug. comprehensionem, quam de Deo dicit esse impossibile : secundum quid tamen est notus, secundum id scilicet quòd ipse participatur, & secundum id laudatur ut supra hoc ens quòd à nobis de ipso participatur, quamuis illud quòd supra intellectum nostrum est de ipso, determinatè laudare non possumus, nec etiam Angeli. Et ideò dicit Commen. Ignotus est Deus non propter varietatem syllogismorum ignotam nobis, sed per quandam incomprehensibilem ignorantiam nostram, quæ in nobis & sigillatim & pariter est. Primo enim modo ignota sunt nobis, quæ ex parte sua incertitudinem habent, ut conclusiones remotæ à principiis : quapropter contraria ad ipsas syllogizari potest. Deus autem est ignotus nobis ut principium quòd immensitate sui luminis capacitatem nostram excedit. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Lucet autem per singula secundis per prima. Et si oportet breuiter dicere, primò ex occulto ad manifestum ducitur per virtutes primas. Hoc ergo Theologus didicit ex lucem ducente cum Angelo, hoc est, purgationem & omnes diuinas operationes per primas, essentias reluctantes in omnes reliquas distribui, secundum vniuersumque ad deficientes participationes analogiam Propter quòd & ignitè purgatiuam

proprieta

proprietatem ipsis Seraphin consequenter post Deum reposuit. Nihil ergo inordinatum, si purgare dicitur Theologum Seraphin: sic enim purgat Deus omnes, quorum totius causa est purgationis. Magis autem proximè videtur exemplo, sicut secundum nos summus sacerdos per suos ministros aut sacerdotes purgans aut illuminans, ipse dicitur purgare & illuminare, per ipsum purgatis ordinibus, per se in ipsum reponentibus proprias sacras operationes: sic & propriam purgatiuam scientiam & virtutem ipse purgationem Theologi perficiens Angelus, in Deum quidem veluti causalem, deinde in ipsum Seraphin tanquam primò agentem summum sacerdotem reponit: veluti fortassis quis dixerit cum angelica reuerentia, purgatum edocens, quia in te ante me perficiendè purgationis principium quidem est excelsum & essentia & creator & causalis, primasque essentias ad esse adducens, & circa se collocatione continens & obseruans inconuersibiles & casu carentes, & seipsum mouens in primas propriarum prouidarum operationum participationes. Hoc enim hic me docens, ait ipsius Seraphin manifestare missionem. Summus autem sacerdos & post Deum dux, ipse præstantium essentiarum ornatus, à quo ego purgare deiformiter eruditus sum. Ipse igitur est per me te purgans, per quem proprias prouidas actiones ex occulto & in nos produxit ipsa totius causa & opifex purgationis. Hæc ille quidem docuit me: tibi autem ego traço. Tuz autem concesserim intellectuali & discretiuæ scientiæ aut alteram partem dictarum causarum absolui à dubitatione & eandem honorare: aut alte-

ram tanquam consequens & rationabile & æquè verum habentem: aut à teipso quod verè vicinius inuenire: aut ab altero discere, Deo videlicet dante, & prius recipientibus Angelis, & Angelorum amicis nobis reuelare, per eius magis amabilem contemplationem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Lices autem, &c.

Hic ostendit, quòd sicut operationes omnium reducuntur in primum principium, ita etiam operationes inferiorum reducuntur in superiores, dicens: *Autem*, id est, sed diuina claritas sicut lucet omnibus ex Deo, ita etiam lucet secundis per primas, & hoc ita est per singula. Et si oportet breuiter dicere, primò dicitur ex occulto diuinitatis ad manifestum vniuersi cuiusque per primas, id est, superiores virtutes. Ergo Theologus, scilicet Isaias didicit hoc ex Angelo ducente eum in lucem diuinam. Hoc ergo est, scilicet quod didicit, purgationem & omnes diuinas operationes, ut perfectionem & illuminationem, & siquæ sunt aliæ, distribuit per primas essentias in omnes reliquas, scilicet inferiores, reluctantes, id est, ut reluceant in eis: & hoc secundum analogiam vniuersi cuiusque inferiorum ad participationes desiccas, id est, diuinorum, per quæ deiformes sunt. Propter quod &, id est, etiam inferior Angelus reposuit ipsis Seraphin sicut præoperantibus consequenter post Deum, cui primò reposuit proprietatem purgatiuam igniti, id est, per ignem quo purgasse dicitur labia Prophetæ. Ergo, ut pater ex dictis, nihil est inordinatum, id est, contra dispositionum ordinem, si Seraphin dicitur purgare Theologum, ut primò operans, non sicut exequens: sic enim etiam Deus purgat omnes qui purgantur totius, id est, cuiuslibet vel perfectæ purgationis, quorum est causa prima: & idem Angelus exequens ostendit Dominum & Seraphin accipientem calculum de altari, ut ostenderet Deum operari ut primam causam, & consequenter Seraphin per virtutem receptam ab ipso.

D V B I A.

SED GRATIA eius quod hic dicitur, inferiores venisse ad purgandum Prophetam, virtute recepta à primis, cum hoc videatur fieri per motum localem inferiorum, queratur de motu Angelorum secundum locum: & quia nihil mouetur in loco nisi aliquo modo sit in loco, querendum est primò de loco Angelorum. Et circa hoc queruntur tria. Primò, Vtrum Angelus possit esse in loco? Secundò, Si est possibile, qualiter sit in loco? Tertio, Vtrum necessario sit in loco? Circa primum sic proceditur. Videtur enim, quòd non possit esse in loco: omne enim quod est in loco, est sursum, vel deorsum: sed nulla intelligentia

intelligentia est sursum vel deorsum, ut dicit Rabi Moyses: ergo nulla intelligentia siue Angelus est in loco.

2. Ad idem, Nihil per se est in loco nisi corpus, cuius fines commensurantur finibus loci: si igitur aliqua spiritalis natura sit in loco, hoc erit per accidens: remoto autem quod per se est, non remanet quod per accidens est: cum igitur Angelus non sit coniunctus alicui quod per se est in loco, non potest aliquo modo esse in loco.

3. Ad idem, Anima propter sui simplicitatem non est in loco per se, sed per accidens tantum: cum igitur sit Angelus maioris simplicitatis quam anima, non poterit esse in loco nec per se, nec per accidens.

4. Ad idem, Quod de se habet comparationem æqualem ad omnem locum, si est, aut est vbique, aut nusquam: sed Angelus non habet de se magis comparationem ad locum vnum quam alterum, cum non sit in ipso natura inclinans ad aliquem locum; sicut in graui vel leui: cum igitur non sit vbique, quia hoc solius Dei est, videtur quòd non sit in aliquo loco.

5. Ad idem, Quicquid est in loco, recipit ab eo aliquam proprietatem loci, quæ est immobilitate, firmare, vel continere: Angelus nihil istorum recipit à loco: ergo videtur, quòd non sit in loco.

6. Ad idem, Vltimum corpus perfectissimum & nobilissimum non est in loco, non enim superficies sua exterior est locus suus, ut quidam dicunt, quia locus secundum Philosophum nihil est rei: sed quilibet corpore nobilior est Angelus: ergo non est in loco.

7. Ad idem, Sicut dicit Philosophus in 4. physicorum, neque vnã differentiam habemus puncti & loci puncti: & eadem est ratio vniuersi cuiusque indiuisibilis ad suum locum: cum igitur Angelus sit indiuisibilis, non videtur esse in loco qui non sit ipse: & ita non est in loco, cum nihil sit suus locus.

8. Ad idem, Sicut dicit Philosophus in 4. physicorum, locum non ponimus nisi propter motum: sed Angelus non mouetur ad locum, cum non habeat naturas quibus corpora determinatè mouentur ad suum locum: ergo non est in loco.

Ad oppositum, Dicit Gregorius, quòd Angeli ministrant cum ad nos mittuntur: hoc autem est cum in loco qui circa nos est, sunt: ergo videtur, quòd sint in loco.

2. Præterea, Zachar. 1. dicitur, quòd vidit Angelum stantem inter myrteta.

3. Præterea, Damascenus dicit, quòd ibi sunt ubi operantur: cum igitur operentur circa nos, videtur quòd sint in loco.

Solutio. Dicendum, quòd est duplex locus, scilicet spiritalis, qui metaphorice dicitur locus, & sic Deus dicitur spiritalis locus Angelorum à virtute continendi. Vnde dicit Beda, quòd quocumque mittantur, intra Deum currunt. Sic etiam dicitur in Actibus, cap. 17. quòd in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Locus verò corporalis proprie dicitur locus qui est superficies corporis continentis, vel etiam ipsum corpus continens. Dicimus igitur, quòd Angeli necessarii sunt in loco spiritali, in omni

sua operatione: sed de hoc non est questio. Concedimus etiam propter auctoritatem Scripturæ & sanctorum, Angelos in loco corporali etiam posse esse, secundum quod operantur circa nos, sed non secundum quod Deum contemplantur. Et concedimus rationes ad hoc.

Ad primum ergo dicendum, quòd intelligentia siue intellectus secundum quòd huiusmodi neque est sursum, neque deorsum: quia secundum quod est intellectus, habet ordinem ad vniuersale, quod non est hic & nunc, sed vbique & semper: sed secundum quod est intellectus huius Angeli habentis singularitatem ex eo quod est loco materiæ in ipso, ut supra dictum est, est in loco per accidens, licet non per se, sed sicut est intellectus huius hominis inquantum est huius.

Ad secundum dicendum, quòd Angelus non est in loco per accidens secundum quod vnitur cuidam corpori, ut anima, sed secundum quod operatur circa aliquid quod est in loco per se: per hoc enim oportet, quòd actio eius sit in loco, & per accidens ipse, cum operatio non separetur à virtute agente: remota autem hac operatione, concedimus quòd non est in loco, nec per se, nec per accidens.

Ad tertium dicendum, quòd ex hoc quòd aliquid est simplex ex natura sua, non est in loco: sed quantumcunque sit simplex, oportet quòd sit in loco per accidens, si coniungatur ei quod per se est in loco.

Ad quartum dicendum, quòd Angelus non habet determinationem ad aliquem locum de se, id est, de natura sua, sed de se, id est, de voluntate sua determinatur per operationem suam ad aliquem locum circa quem operatur.

Ad quintum dicendum, quòd id quod circumscribitur loco, oportet quòd recipiat dictas proprietates loci: sic autem Angelus non est in loco, ut patebit in sequenti articulo.

Ad sextum dicendum, quòd non solum vltimus orbis non est in loco, sed nec etiam inferiores orbis, si accipiatur locus naturalis, cuius est continere & saluare, quo non indiget aliquid incorporeale. Vnde ex hoc tantum ostenditur, quòd ex natura sua non requirit locum, sed potest habere locum ex eo quod operatur circa nos, qualiter non operatur orbis vltimus.

Ad septimum dicendum, quòd punctus non dicit operationem in loco, per quod possit distinguere operans ab eo in quo operatur, sicut Angelus distinguitur à suo loco: & idem non est ratio similis de vtroque.

Ad octauum dicendum, quòd Angelus non mouetur ad locum motu determinato sibi ex natura sua, sicut graua & leuia, sed secundum quod ex libertate voluntatis operatur circa diuersa loca.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quòd Angelus non sit diffinitiuè in loco, hoc est, quòd ita sit hic quòd non sit alibi. Intellectus enim & intelligibile sunt æqualis simplicitatis: quia simplicitas intelligibilis est ex actione intellectus agentis: non autem dat quòd non habet: cum igitur intelligibile quod est vniuersale, propter sui simplicitatem non sit hic ita quòd non alibi, videtur quòd nec intellectus,

lectus, & ita nec Angelus, qui est intellectualis naturæ, ut sæpè habitum est in litera.

2 Ad idem, Perfectibile attingit suam perfectionem ubique, cum non sit perfectio extra perfectibile: sed uniuersale quod est perfectio intellectus, est ubique: ergo & Angelus qui est intellectualis naturæ, non diffinitur loco aliquo.

3 Præterea, Intellectus deiformis non habet aliquam applicationem ad locum, cum non recipiat ab his qua sunt in loco sicut intellectus nos: cum ergo Angeli sint deiformes intellectus, uidentur quod non diffiniantur loco.

4 Præterea, A quocunque remouetur prius, & posterius: sed prius inest loco circumscriptum quam diffinitur, diffinitio enim loci est per fines essentia hoc tenere & alibi non esse, circumscriptum autem quod secundum terminos definitur in loco & commensuratur partibus: loci autem est locorum terminare, in seque separare ab alio: cum igitur Angeli non circumscriptur loco, uidetur quod nec loco diffini possint.

5 Si dicatur, quod est in loco ut per operans in ipso. Contra: Illuminans corporalem minus est potens quam illuminans spirituale: sed aliquid illuminatur corporali lumine illuminante non præsentem, sed remotum, sicut à sole: ergo similiter uidetur, cum operatio Angelorum sit circa nos per modum illuminationis, quod possint operari circa nos, etiam si non sint ubi nos sumus.

6 Præterea, Ad hoc quod aliquid non sit alibi quam hic, oportet quod sit hic & contineatur hic: sed Angelus non est hic ut contentum hic: ergo non potest dici, quod sit hic ita quod non alibi quam hic. Probatio media. Cum Angelus per se non contineatur loco, non restat, quod contineatur nisi per operationem: uiam, tum non sit unitus corpori sicut anima: si autem operatio est hic, hoc non est si u ex parte operantis, quia sic esset localis quilibet operatio eius: ergo est sibi ex parte termini in quem terminatur operatio: ergo ex hoc non sequitur, quod operans sit hic, sed tantum quod terminus sit hic contentus.

7 Præterea, Philosophus etiam ponit, quod intelligentia operantur in animabus nostris, nec tamen aliquando ponit eas esse in loco circa nos, sed semper in suis orbibus: ergo uidetur similiter, quod non oporteat nos ponere eas propter suam operationem hic contineri.

Solutio. Dicimus, quod Angelus secundum quod operatur circa nos, est in hoc loco in quo operatur, & non alibi; non tamen commensuratus huic loco, cum non habeat partes quantitatis: & ideo dicitur, quod non est in loco circumscriptiue, sed diffinitiue.

Ad primum uero dicendum, quod uniuersale dupliciter potest considerari, aut in quantum est perfectio intellectus ut intellectus est, & sic non determinatur ad aliquem locum, sicut nec intellectus in quantum intellectus: sed uniuersale in quantum est perfectio huius intellectus, est quædam intentio quæ est accidentis huius, & secundum hoc determinatur ad locum aliquem per accidens, & similiter intellectus in quantum est intellectus huius.

Ad secundum dicendum, quod perfectio intellectus dupliciter potest considerari, aut secundum quod est natura quædam, quæ est obiectum intellectus, & sic non est idem in diuersis intellectibus & in re: quia idem est quod est principium intelligendi omnibus & essendi etiam, sed secundum esse quod habet vel in rebus vel in anima, est aliud hic & aliud ibi: & ideo non intelligentes hoc decepti sunt quidam dicentes, animam nobilius esse ubi intelligat, quam in corpore quod uiuificat.

Ad tertium dicendum, quod intellectus angelicus est quidem semper natura deiformis, sed non semper in actu deiformi, imò operatur in nos per formas vel illuminationes proportionatas nobis, & tunc applicatur ad locum non ut recipiens à loco, sed ut conferens his quæ in loco sunt: secundum uero quod est in actu deiformi contemplando Deum, non est in loco.

Ad quartum dicendum, quod circumscriptio inest loco per prius quam diffinitur: unde circumscriptio loci terminatur ad id quod per se est in loco, quod est terminus operationis Angeli: unde consequenter diffinitur ad locum illum operatio terminata in illud, & operans quod non est separatim ab operatione sua, sicut etiam circumscriptio terminatur ad corpus, & per consequens anima unita illi determinatur ad locum illum ut non sit alibi, & hoc est diffinitio.

Ad quintum dicendum, quod illuminans corporale licet sit remotum secundum substantiam, tamen continuatur distanti per medium diaphanum, per quod deferretur lumen usque ad distans aliquod: sed uirtus Angeli non est sic multiplicabilis in medio: & ideo oportet, quod secundum essentiam sit in loco ubi operatur.

Ad sextum dicendum, quod operatio quidem continetur in hoc loco ex parte termini: & ideo terminus eius est in loco per se ut circumscriptus à loco, nihilominus tamen & operans per accidens continetur secundum quod non separatur à sua operatione.

Ad septimum dicendum, quod Philosophi non potuerunt intelligentias agere aliquas operationes in nobis nisi per motus orbium: unde uirtus eorum est effluens ab intelligentia in corpus cæli, & deinceps per elementa deferretur ad animam: nec est inconueniens uirtutem spirituales deferri per corpus, cum etiam species uisibiles in esse spirituali deferantur per actem, licet spiritualis recipiantur in anima. Sed Angelos non ponimus mediante aliquo corpore operari in nos, sed per seipsum spiritualiter: & ideo non potest esse uirtus nisi ubi est substantia eius.

CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quod Angelus necessario sit in loco, siue quod dependeat à loco: quod enim ita est hic quod non alibi, necessarium est in loco: sed Angelus est hic quod non alibi: ergo, &c.

2 Ad idem, Quicquid secundum omnem sui actum est in loco, necessarium est in loco: Angelus secundum omnem sui actum est in loco, quoniam secundum quod contemplatur, assignatur sibi pro loco cælum empyreum: secundum uero quod ministrat, est circa nos: ergo uidetur, quod necessarium est in loco.

Ad oppositum, Sicut dicit Damascenus, Deus

Deus prius excogitauit Angelos quam corporalem creaturam: excogitatio autem est opus eius: igitur primo fecit Angelos quam corporalem creaturam: sed ante corporalem creaturam non erat locus: ergo esse Angeli non dependet à loco.

2 Hoc idem habetur per uerbum Hieronymi, qui dicit: Sex millia nostri temporis nondum implentur annorum, & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas seculorum origine fuisse arbitrandum est, in quibus Angeli, Throni, & Dominationes, ceterique ordines seruiuerunt Deo. Et si dicatur, quod hoc non est uerum, cum contrarium dicat Augustinus, ad minus intelligibile est Angelos esse sine loco: ergo non dependet à loco.

3 Ad idem, Dignitas non dependet ab indigniori, neque secundum naturam, neque secundum intellectum: sed Angeli digniores sunt quolibet loco: ergo possunt & esse & intelligi sine loco.

4 Ad idem, Principia substantia sunt ante principia accidentis & etiam ipsæ substantia, sicut dicit Philosophus: cum igitur locus accidentis sit, Angeli, qui sunt substantia prima, & eorum principia, sunt ante principia loci, & non dependent ab eis: ergo non necessarium sunt in loco.

5 Ad idem, Illud dependet à loco quod habet generationem in loco: Angeli non habent generationem in loco, neque continentiam siue conseruationem: ergo non dependent à loco.

6 Ad idem, Quod dependet à loco, dependet ab eo secundum aliquam proprietatem: Angeli non sunt huiusmodi, quia neque continentur, neque immobilitantur in loco: ergo non necessarium sunt in loco.

Solutio. Dicimus, quod Angeli fuerunt simul cum creatura corporali, potuerunt tamen ante fuisse creati. Et ideo dicimus, quod secundum naturam suam non dependent à loco, nec necessarium sunt in loco, sed tantum secundum quod operantur circa id quod est in loco, ut dictum est. Quidam uero uolentes ultra intelligere quam possunt imaginari, nesciunt aliquid intelligere nisi ad modum corporalium: & ideo dicunt Angelos non posse esse, si non alibi sunt, quod finolum reputamus, dicentes quod possunt esse sine loco, & concedimus simulationes ad hoc.

Ad primum uero dicendum, quod esse hic & non alibi, accidit Angelo non ex natura sua, sed ex eo quod operatur circa localia: & ideo ratio non sequitur.

Ad secundum dicendum, quod id quod secundum suum actum omnem est in loco, non necessarium est in loco, nisi locus esset principium generationis eius, sicut dicitur, quod patria est principium generationis, quemadmodum & patet: quod non conuenit Angelis. Cum autem cælum empyreum attribuitur Angelis secundum quod contemplatur Deum, est propter congruentiam loci: quia ille locus est nobilissimus inter omnia loca corporalia, unde maxime decet nobilissimas substantias, nec tamen est satis dignus eis: & secundum hunc modum dicitur etiam, quod Ecclesia est magis

suus locus quam theatrum, non tamen sua natura dependet ad locum illum.

QUARTO queritur, utrum Angelus possit simul esse in diuersis locis: naturam enim corporalem sequitur locus ratione compositionis: spiritualis autem natura simplicior est corporalibus: igitur corpus sit in uno loco tantum, uidentur quod natura spiritualis eas in loco habeat aliquid supra hoc quod non determinatur ad unum, sed possit esse simul in pluribus.

2 Ad idem, Anima est in quolibet loco corporis in quo operatur: cum ergo Angelus sit simplicior anima, operetur autem circa nos, uidentur quod sit in qualibet parte loci circa nos: & sic erit in pluribus locis.

3 Ad idem, Dicit Damascenus, Angelus ubi est ubi operatur: ubi autem contemplatur, ubi operatur, & similiter ubi ministrat: ergo est ubique: sed non est idem locus in quo contemplatur & in quo ministrat, quia locus contemplationis est cælum, locus ministerij est circa nos: cum igitur simul contempletur & ministrat, ut supra habitum est, uidentur quod simul possit esse in pluribus locis.

4 Ad idem, Omne quod mouetur in nunc, simul est in diuersis locis: in illo enim nunc erit in illo ad quod mouet, & in quo & per quod: aliter enim esset prius & posterius in illo motu, & sic esset in tempore: sed Angelus potest moueri in nunc, ut infra patebit: ergo potest simul esse in diuersis locis.

5 Ad idem, Corpus Christi propter unionem potest simul esse in diuersis locis, quia in hoc altari & in illo: Angelus autem est simplicior corpore Christi: ergo multo magis potest esse in diuersis locis.

Ad oppositum. Omne quod diffinitur loco, non est in pluribus locis simul: Angelus diffinitur loco, ut dicit Damascenus: ergo non est in pluribus locis simul.

2 Ad idem, Omnis creatura finita est: nihil autem finitæ essentia est extra terminos sue essentia: cum igitur Angelus sit essentia creata, si sit per suam substantiam in hoc loco, nihil eius erit extra hunc locum: & ita non potest esse in pluribus locis simul.

Quod concedimus & rationes ad hoc.

Ad illud uero quod primo obicitur, dicendum quod locus non consequitur naturam corporalem ratione compositionis, sic enim omne corpus esset in loco: sed cum locus possit dici quantitas mathematica, & iterum quantitas naturalis, secundum quod supra quantitate habet aliquam uirtutem continendi, quo modo proprie dicitur locus, naturalis autem locus sequitur corpus secundum quod est indigens continente & saluante, & sic nullum incorruptibile est in loco, quamuis aliquod eorum habeat extra se superficiem corporis alterius, ad quod terminantur partes eius. Unde licet natura spiritualis sit simplicior, non refertur ad hoc quod sit in uno loco tantum, utrum diffiniatur illo terminis spiritualibus uel corporalibus: hoc tamen habet plus spirituale quod non commensuratur loco sicut corpus.

Ad secundum dicendum, quod anima non est in corpore sicut locatum in loco, sicut probat Philosophus, sed sicut forma in materia: & ideo

tota

zora est simul in qualibet parte, sicut qualibet alia forma: & similiter esset de Angelo, si esset forma unita alicui corpori.

Ad tertium dicendum, quod locus contemplationis potest considerari aut quantum ad obiectum, quod ubique est, & sic idem est locus contemplationis & ministerij: aut quantum ad congruentiam, & sic est cælum empyreum locus contemplationis: & cum sint in illo, non sunt hic, licet hic etiam contemplantur, cum Deus eis ubique sit præsens, quamvis contemplatio non sit operatio, sed potius receptio, ut supra dictum est.

Ad quartum dicendum, quod Angelus licet moueatur in nunc, non tamen habet comparationem ad locum secundum illud nunc, cum sit idem nunc motus eius cum nunc temporis quod habet continuitatem ex loco, ita quod partes nunc & temporis respondent partibus & terminis loci: Angelus enim non mouetur commensurando se loco: & ideo non oportet, quod in illo nunc comparatur ad diuersa loca: & hoc melius patebit infra.

Ad quintum dicendum, quod corpus Christi non habet ex unione quod sit in diuersis locis, sed ex consecratione: quia in diuersis locis consecratur: aliter enim non esset nisi in vno loco.

F NUNC RESTAT querere de motu Angelorum, propter id quod dicitur: Volauit ad me vnus, &c. Et circa hoc tria queruntur. Primum, vtrum Angelus possit moueri? Secundum, vtrum motus eius sit in nunc, vel in tempore? Tertium, vtrum motus eius sit vnus motus vnus co. po. um?

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod Angelus non possit moueri: sicut enim probat Philosophus in 6. physicorum, omne quod mouetur, non prius pertransit maius se quam minus vel æquale: Angelus autem cum sit indivisibilis, non habet minus se: ergo oportet, quod si mouetur per aliquod spatium, quod transcat indivisibile magnitudinis, quod ei æquatur: hæc autem infinita sunt in quantumcunque paruo spatio: ergo nunquam pertransire potest aliquod spatium: ergo non mouetur.

2 Ad idem, Sicut idem Philosophus probat, omne quod mouetur, partim est in termino ad quem, & partim in termino à quo: sed omne tale est diuisibile: cum igitur Angelus sit indivisibilis, impossibile est eum moueri.

3 Ad idem, Omne quod non est diuisibile per motum, non mouetur: sed sic est de Angelo: vnde dicitur in libro de causis, quod intelligentia non diuiditur secundum substantiam, neque per motum: & hoc ideo est, quia motus cum sit actus imperfectus, habet potentiam & actum: quod enim mouetur secundum locum, non est in vno v: i tantum, sed recipitur de vno in aliud: Angelus autem non sic est in vno loco, quod in alio: ergo non mouetur.

4 Ad idem, Sicut dicit Rabi Moyses, omne quod mouetur, est corpus: Angelus non est corpus: ergo non mouetur.

5 Præterea, Omnis motus secundum locum, aut est naturalis, aut violentus, aut voluntarius.

Motus Angeli potest non potest esse naturalis: quia sic temper moueretur ad vnum locum vel circa vnum locum. Nec iterum violentus: quia omne quod mouetur ad aliquem locum violentus, mouetur ad alium locum naturaliter, ut dicitur in primo cæli & mundi. Nec iterum est voluntarius: omnis enim motus talis est processiuus: omne autem quod habet motum processiuum, habet organa procedendi, quæ sunt principia illius motus, ut dicitur in secundo cæli & mundi, huiusmodi autem Angeli non habent: ergo non mouentur aliquo modo.

6 Ad idem, Cum nihil seipsum moueat, quia simul esset in potentia & actu, omne quod mouetur, mouetur ab aliquo motore diuerso in essentia qui est sibi coniunctus, sicut in his quæ mouentur ab anima, & remotus, ut in aliis: sed in Angelis non est assignare aliquid diuersum esse, nec coniunctum, nec remotum: ergo non mouentur. Si dicatur, quod quo est, est mouens in ipso: & quod est, est motum: hoc est contra Philosophum, qui probat, quod nulla forma simplex est mouens, cuius materia non est per se mobilis: ignis enim non mouetur à forma sua, sed à generante.

7 Ad idem, Sicut dicit Philosophus, Omnis transmutatio est propter malitiam indigentiam: in Angelis autem non est malitia indigentia: ergo non mouentur.

8 Ad idem, Sicut dicit Augustinus in octauo supra Genesim ad litteram, omnis motus est ad aliquo immobili in ipso quod mouetur, sicut manus quiescente lacerto: propter quod etiam querit Philosophus in octauo physicorum, vtrum virtus vniuersaliter mouens vniuersum, sit in centro, vel in polis? vtrumque enim est immotum in motu circulari. Sed in Angelis non est aliquid assignare mouens non motum. Ergo non mouentur.

9 Præterea, Quanto aliquid magis remouetur à situ & quantitate, tanto magis remouetur à motu: punctus autem qui habet situm in continuo, & etiam unitas quæ non remouetur à quantitate, cum sit pars, non mouetur punctus quidem per se, sed per accidens: unitas vero neque per se, neque per accidens: cum igitur Angelus sit remotus inter omnia à situ & quantitate, non videretur posse moueri.

Ad oppositum est quod dicitur Daniel. 9. Venit ad me citò volans, &c. & pluribus aliis locis sacre Scripturæ similia leguntur.

2 Præterea, Angelus aliquando operatur hic cum prius operetur alibi: sed hoc non potest esse nisi veniret huc, quia virtus & operatio eius, cum sit omnino spiritualis non potest deferri ad me nisi per medium: ergo oportet, quod veniat huc, & ita oportet, quod moueatur.

Solutio. Concedimus, quod Angelus mouetur de cælo ad terram, & de vno homine ad alium. Quomodo autem moueatur, non plene humana ratione comprehendere potest, cum non moueatur motu quo corpus mouetur, sed supermundano motu: & ideo à Philosophis non ponuntur moueri, sed demonstrant contrarium. Et cum Dei mandatum non possit esse falsum, & ex altera parte sacra Scriptura, quæ dicit eos moueri, non possit mentiri, oportet alium esse modum

modum motus quam qui per philosophiam comprehenditur, & est de occultis Dei. Vnde concedimus rationes probantes, quod mouentur.

Ad primum vero dicendum, quod id quod mouetur commensurando se spatio, oportet quod prius transcat per æquale quam per maius: Angelus autem non sic mouetur: vnde motus eius non habet comparationem ad spatium nisi per accidens, in quantum accidit inter ea ad quæ mouetur esse spatium: sed motus eius magis assimilatur motui virtutis quæ transcat super diuersa, à qua non separatur essentia, quam motui corporis.

Et similiter dicendum ad omnia talia quæ procedunt de motu corporis, quod mouetur remittendo vel committendo locum, præterquam ad 7. & ad 9. Vnde dicendum ad 7. quod motus naturalis semper est propter indigentiam sui: motus autem voluntarius non semper, sed quandoque propter indigentiam alterius, & sic Angeli mouentur propter indigentiam nostram: quandoque etiam ad ostensionem virtutis, & sic etiam Angelus mouetur, ut ostendatur virtus sua, & glorificetur Deus qui eam sibi contulit.

Ad nonum dicendum, quod comparatio illa tenet in his quæ habent aliquam comparationem ad quantitatem & situm, & sic ad motum corporalem: Angelus autem non habet aliquem ordinem ralem: & ideo non comparatur illis secundum magis & minus remoueri à motu, cum sit omnino alia ratio motus.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod Angelus moueatur in nunc: prius enim & posterius in motu est ex eo quod est partim esse hic, & partim alibi: quia prius & posterius in motu, causatur à priori & posteriori in magnitudine: sed Angelus non est partim hic & partim ibi in suo motu: ergo non erit in eo prius & posterius: & ita non erit in tempore, cum tempus sit numerus motus secundum prius & posterius.

2 Præterea, Virtus fortior mouet in minori tempore: sed virtus Angeli sine proportionem excedit virtutem quamlibet corporalem: si igitur aliquid a virtute corporalis mouet in tempore, virtus Angeli mouebit in nunc.

3 Ad idem, Sicut dicit Philosophus, Idem est indivisibile moueri quod in nunc moueri: si igitur Angelus moueatur, cum sit indivisibilis, in nunc mouebitur.

4 Ad idem, Quanto aliquid habet minus resistens in motu, & virtus mouens est fortior, tanto in minori tempore mouetur: sed virtus spiritus sine proportionem excedit virtutem corporis, & similiter non resistitur sibi in proportionem aliqua ad resistentiã quæ est in motu corporis: ergo non erit proportio temporis ab ipso: omne autem tempus est proportionale omni tempore: ergo motus Angeli non est in tempore, sed in nunc.

5 Ad idem, Nihil quod mouetur in tempore, mouetur æquè citò ad propinquum & remotum: sed motus Angeli est æquè citò ad propinquum & remotum: ergo non mouetur in tempore.

6 Præterea, Lumen spirituale nobilius est

& potentius quam lumen corporale: sed lumen corporale, ut dicitur in libro de sensu & sensato, non mouetur in tempore: ergo multò magis quod est lumen spirituale.

Ad oppositum. Augustinus dicit, quod Deus mouet corporealem essentiam per locum & tempus, spirituale vero per tempus, non per locum: Angelus vero est spiritualis essentia: ergo mouetur in tempore.

2 Præterea, Sicut dicit Philosophus, sicut se habet nunc ad tempus, ita se habet motum esse ad moueri: ergo si Angelus mouetur, oportet quod moueatur in tempore, & quod in nunc sit terminatus motus.

3 Ad idem, Omne quod mouetur in nunc, oportet quod simul sit in diuersis: oportet enim, quod in illo nunc sit in omnibus medijs per quæ mouetur & in ipsis terminis: sed Angelus non potest esse simul in pluribus locis: ergo non mouetur in nunc.

Solutio. Dicimus, quod Angelus mouetur secundum voluntatem suam, & potest moueri in nunc, & in tempore: verumtamen non est idem tempus eodem modo dictum cum eo quod est mensura corporali. Er quod non omnes motus corporales mensurantur eodem tempore, causa est: quia habent ordinem ad vnum primum motum simplicissimum, qui est causa & mensura omnium aliorum motuum corporali. Si autem essent plures motus æquè primi non ordinati ad inuicem, essent etiam tempora plura: motus autem Angeli non habet ordinem ad motum cæli: & ideo motus eius non potest mensurari eodem tempore, quo mensurantur motus corporales. Er cum tempus habeat continuitatem ex magnitudine quam pertransit mobile remittendo ipsam: in motu autem Angeli non est aliqua causa continuitatis, cum non commensuret magnitudinẽ quod mouetur, nec habeat continuitatem ex primo motu, retinebit de tempore tantum id quod est formale in ipso: & hoc est quod sint in ipso prius & posterius nunc non continuata, quæ tamen non sunt etiam eiusdem rationis cum nunc temporis quæ respondent indivisibili magnitudinis. Er si dicatur, quod inter quolibet duo instantia est tempus medium, Dicimus, quod verum est in tempore quod consequitur motum circularem continuum: vnde etiam si consequeretur motum rectum, non tamen esset necessarium nisi in motu continuo, sicut etiam est in lineis, quoniam in linea circulari non est accipere duo puncta inter quæ non sit linea media: in linea vero recta accipiendo duo puncta in eadem linea continua semper est media linea, sed inter duo puncta linearum contingentiam se nihil est medium, & similiter vbiunque non est continuitas. Vnde dicimus, quod tempus in quo mouetur Angelus, non est continuum, sed sunt nunc ordinata non continua, & dicuntur proprie vices: sicut si non esset motus primi mobilis, intelligerem diuersa intelligibilia in diuersis nunc non continuis, quia secundum vnumquodque est intellectus in pleno actu, & continuitas non est actus ad actum, sed potentia ad actum. Er similiter dicimus, quod diuersa nunc in quibus potest moueri Angelus, non sunt continua, quæ sunt tempus in quo mouetur:

mouetur: & quia potest transire de vno ad aliud in vno isto nunc vel in pluribus, ideo potest moueri per suam voluntatem in nunc vel in tempore, hoc modo accipiendū tempus, vt dictum est.

Ad primum dicendum, quod prius & postius esse in motu, est partim esse hic, & partim ibi, in his quorum motus habent continuitatem ex spatio quod mensuratur in tempore continuo: talis autem non est motus Angeli.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa non concludit plus, nisi posse eos moueri in nunc.

Et hoc concedimus.

Ad tertium dicendum, quod ratio Philosophi procedit de mobili quod habet ordinem ad motum aliquem primum continuum: & hoc impossibile est esse indivisibile sicut & moueri in nunc.

Ad quartum dicendum, sicut ad secundum.

Ad quintum dicendum, quod illuminatio est in nunc, quia non est motus: sed terminus motus, & esse tale est in termino temporis: & ideo non est simile de motu Angeli, qui non est terminus alicuius motus.

Ad sextum dicendum, quod Augustinus accipit variari per tempus spiritualem creaturam, per vices moueri, sicut dictum est: corporalem vero per locum commensurando se loco, & ita per consequens per tempus continuum.

Ad septimum dicendum, quod illa comparatio est intelligenda de motu & de tempore quod habet continuitatem ex spatio. Et per ea quæ dicta sunt, patet etiam solutio ad octauam.

H *Dubium 7.* Circa tertium sic proceditur. Videtur enim, quod motus dicatur vniocè de Angelis & de corporibus: quod enim in pluribus inuenitur, vt dicit Philosophus, oportet in vno primo esse: si igitur motus est in Angelis & in corporibus, oportet quod reducat ad vnum primum: talia autem sunt vniocè dicta: ergo vniocè dicitur motus de eis.

2. Præterea, Vniocæ sunt, quorum est ratio eadem secundum idem nomen: sed in omnibus ratio motus est per recessum ab vno & accessum ad vnum locum: ergo dicitur de omnibus motus vniocè.

3. Præterea, Equiuoca non habent principium vnum: sed motus Angeli principium est voluntas sicut motus nostri: ergo motus vniocè dicitur.

Ad oppositum. Motus in corporibus est per diuisionem mobilis ex motu: in Angelis autem est omnino indivisibilitas: ergo non est motus vniocè dictus.

Solutio. Dicimus, quod non dicitur vniocè motus de Angelis & de corporibus: quia quæ nec eodem modo sunt in loco, nec eodem modo est in eis temporis, nec nunc, nec omnino aliquid simile. Et concedimus rationem ad hoc.

Ad primum dicendum, quod propositio Philosophi intelligenda est in vniocis, sicut organa calida reducuntur ad calidum ignis.

Ad secundum dicendum, quod non est in eis recessus eodem modo: quia non per commensurationem spatij: & ideo ratio illa est equiuoca sicut nomen.

Ad tertium dicendum, quod voluntas etiam non similiter mouet: quia in nobis mouet corpus, quod est diuersum in essentia ad acquirendum aliquid sibi necessarium: sed voluntas Angeli mouet eum ad communicandum aliis illuminationes diuinas secundum dispositionem Dei.

Sciendum tamen est, quod circa motum Angelorum sunt quatuor errores. Primus est Raⁱ Moysi, qui dicit, quod non mouentur secundum substantiam, sed secundum effectum: & sic exponit omnia loca Scripturæ, in quibus aliquid dicitur de motu Angelorum: quoniam secundum ipsum non habent aliquem effectum in nos nisi quem possint explicare per motum cæli, cuius virtus deferretur ad nos per corpora media: vnde non oportet, quod secundum substantiam circa nos sit. Alius est error dicentium Angelos simul esse, in pluribus locis, & in omnibus vbi volunt: & secundum hos etiam non saluatur motus. Tertius error est dicentium, quod Angelus mouetur de vno ad alterum, non tamen transiendo media. Et hoc pro tanto non potest esse: quia cum non transeat hoc, per hoc quod continuat hoc illi, oportet quod crearetur hoc: & aliter non est intelligibile. Quartus error est dicentium, quod mouentur per modum quo corpora mouentur, hoc est ridiculum, & non intelligibile. Vnde melius dicendum, quod motus eorum æquiuocus est motui corporum, vt dictum est: sic enim nihil absurdum sequitur, & veritas sacræ Scripturæ saluatur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Magis autem proximè, &c.

Hic confirmat solutionem positam per exemplum in nostra hierarchia: quia sicut Pontifex dicitur purgare auctoritate, purgante subdito sacerdote per ministerium, ita & Seraphin dicitur purgare, purgante inferiore Angelo. Littera sic legatur. *Magis autem manifesta erit prædicta solutio per id quod dicitur: vniocè enim ad hoc probandum exemplo proxima, & nobis & rei manifestandæ, hoc scilicet, quod sicut is qui est summus sacerdos, id est, Pontifex, secundum nos, id est, in nostra hierarchia, purgans aut illuminans plebem per suos ministros, id est, diacones, aut sacerdotes inferiores, ipse dicitur purgare & illuminare ordinibus inferioribus scilicet purgatis per ipsum, per se, id est, sine medio. His dico reponentibus propriam, id est, quaestio ministerio exequentur operationes sacras in ipsum, scilicet summum sacerdotem: sic, id est, similiter Angelus ipse, scilicet inferior, & id est, etiam perficiens suo ministerio purgationem Theologi, scilicet laicæ, reponit propriam scientiam purgationem, & virtutem propriam, id est, suo ministerio purgantem, vel proportionem recepti: vt scientia referatur ad illuminationem, virtus ad potestatem. Reponit quidem in Deum veluti causalem, id est, primam causam luminis, deinde post Deum reponit in ipsum Seraphin tanquam, id est, sicut apud nos reponitur omnis facta actio in summum sacerdotem primo agentem, in quantum omnes agunt recipiendo ab ipso: veluti quis, id est, aliquis hunc, fortassis dixerit, id est, dicere potest*

CAPVT XIV.

Quid significat traditus angelicus numerus.

ET hoc autem dignum (vt aestimo) intellectuali cognitione: quia eloquiorum de Angelis traditio milles millia esse ait, & decem millia decies millia, secundum nos sublimissimos numerorum in seipsam reuolvens & multiplicans, & per hos aperte signans innumerabiles cælestium essentiarum ordinationes. Multæ enim sunt beatorum militiarum supermundanum intellectuum infirmam & coarctatam superantes materialium secundum nos numerorum commensurationem, & à sola gnostica diffinitè secundum ipsam supermundana & cælesti intelligentia & scientia diffinitè eis donatam sanitatem diuinæ multæ scientiæ, sapientificæ omnium simul quæ sunt superessentialiter subsistentis principij, & causæ substantificæ, & continentis virtutis, & ambientis consummationis.

DIVISIO TEXTVS.

Et hoc autem dignum, vt aestimo, &c.

In hoc capitulo queritur de numero Angelorum ratione eius quod dicitur Dan. 7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Diuiditur autem in partes duas. In prima mouet quæstionem. In secunda soluit, ibi, *Es per hos aperte significans.* Et est hæc solutio sua, quod per hos maximos numeros quoad nos significatur numerus eorum esse infinitus nobis, excedens materialem multitudinem.

DUBIA.

ET ideo queritur hæc de numero Angelorum. Et videtur, quod numerus eorum non sit præ magnitudine infinitus nobis: sicut enim dicit Philosophus, in non habentibus materiam non est numerus nisi per causam & causatum: *Dubium 2.*

posset edoceri purgatum cum angelica reuerentia, id est, representans verbis quomodo Angelus qui purgat hominem, ex reuerentia totum in superiorem referat. Dixerit dico, sic loquens purgato in persona inferioris Angeli, hoc scilicet quia ante me, vt à quo ego recipio, est quidam quoddam excelsum principium purgationis perficienda in se, & est ante me essentia quædam diuina, & creator est etiam ante me, & casualis, id est, prima causa, quæ, id est, & adducens primas essentias ad esse, scilicet primæ hierarchiæ, & continens eas collocacione circa se, & obseruans eas inconuersibiles, id est, ab ipso auerti non possibiles, & casu carentes per peccatum: & hoc per confirmationem. Et principium dico motus seipsum per dona quæ influit, vt in principio expostum est, in primas participationes quæ sunt primarum essentiarum, operationum sacrarum, prouidarum, id est, prouisarum eis, propriarum, id est, proportionatum sibi. Enim, id est, quia docens me hæc prædicta, ait missionem ipsum Seraphin manifestare hæc quod dictum est de hoc quod præexistit principium quod est Deus. Ita dico dixerat, quod ante me est creator. Autem, id est, sed ipse ornatus, id est, ornata dispositio præstantium, id est, primarum essentiarum est quasi summus sacerdos apud nos & dux inferiorum post Deum, qui est primus dux, à quo, scilicet ornatus ego inferior sum eruditus purgare te deiformiter, id est, secundum similitudinem diuinæ potestatis. Igitur ipse, scilicet ornatus primus est purgans te per me sicut per ministrum, per quem, scilicet primum ornatum ipsa causa & opifex totius purgationis, scilicet Deus, produxit, & id est, etiam in nos alluens, id est, actus, prouidans, id est, prouidas ab ipso, proprias, id est, proportionales nobis. Produxit dico ex occulto suæ diuinitatis, quidem, id est, certe ille pater docuit me hoc, id est, dictam solutionem. Autem, id est, sed ego trado tibi hoc idem, non imponens tibi necessitatem ad concedendum. Autem, id est, sed concesserim tuæ scientiæ intellectuali, quantum ad principia quorum est intellectus, & a secretis quoad conclusiones, quarum est ratiocinatio. Concesserim dico aut absolui à præmissa dubitatione per alteram partem duarum causarum, id est, solutionum causarum dicentium dictarum à nobis, & eandem: scilicet causam per quam dubitatio soluitur, honorare, id est, præferre alteri: aut, si neutra placet, concesserim tibi alteram, scilicet causam, tanquam habentem consequens, id est, commensurans aliquod quæstioni, & rationabile in se & æquè verum prædictis duabus. Ita quod ego concesserim aut te inuenire à teipso, id quod est vicinius veræ solutioni: aut discere te ab altero hoc videlicet Deo primo dante & Angelis prius recipientibus à Deo respectu nostri, & deinde amicis Angelorum, id est, sanctis viris recipientibus reuelare, id est, potentiam reuelandi nobis per contemplationem eius, scilicet Dei magis amabilem sibi propter maiorem puritatem, vel in Angelis, vel in amicis eorum.

D. Abb. Mag. in lib. de cælesti hierar.

sed ordo causæ & causati in separatis à materia non excedit numerum norum nobis, qui est numerus orbium: ergo videtur, quòd non possint esse tot Angeli.

2 Præterea, Sicut dicit Philosophus, Numerum cognoscimus diuisione continui: sed Angeli sunt separati ab omni continuo: ergo videtur in eis non esse tantus numerus.

3 Præterea, Damascenus dicit, quòd differentia est causa numeri: differentia autem formalis, aut est materialis, & in eadem natura, & hæc est per diuisionem continui, vt patet in decisione seminis, & hæc non potest esse in Angelis: aut est differentia specifica, & hæc non potest in tanto numero multiplicari, si naturam spiritualem per differentias velimus diuidere: ergo non videtur, quòd sint in tanto numero.

4 Præterea, Sicut dicit Philosophus, Infinitum in numero causatur ab infinito in continuo: sed in Angelis non est continuum, cum non sint corporati: ergo in eis non est infinitus numerus.

5 Præterea, Omnis multitudo exit ab aliquo vno communi primo per diuisionem bitemporalem, sicut animal diuiditur primo per rationale & irrationale, & deinde per alias quouique multiplicentur species animalis: si igitur spiritualis natura diuidatur, hoc erit per duas differentias, & non poterit procedere in maximum numerum: ergo non videtur, quòd sint plures quam duo Angeli, vel pauci plures.

6 Præterea, Quanto aliquid magis recedit ab vno, magis multiplicatur: cum igitur Angeli maximè appropinquent vni primo, erunt remissiori numero respectu horum materialium, cuius contrarium dicitur in litera.

7 Præterea, Impossibile est idem esse principium collectionis & multiplicationis: sed separati à materia est principium collectionis respectu eorum quæ diuisa sunt diuisione materię: ergo Angeli qui sunt separati à materia, non sunt in maxima multitudine.

8 Præterea, Diuisio est causa numeri: sed in Angelis non potest esse aliqua diuisio: quia neque per se, cum non sint quanti: neque per accidens, cum non coniungantur alicui diuisibili per se sicut accidens vel forma: ergo in eis non videtur esse aliquis numerus.

Ad oppositum. In spiritualibus substantiis maximè ostenditur diuina bonitas: sed illa magis ostenditur in pluribus, quam in paucis: ergo debent esse in maxima multitudine.

2 Præterea, Spiritualia ministeria ad quæ creati sunt Angeli, sunt plura: ergo videtur, quòd etiam Angeli debent esse multi.

3 Præterea, Hoc videtur per auctoritatem Scripturæ: dicitur enim Job 25. Nunquid est numerus militum eius? Et Dan. 7. dicitur, milies millia. Et Mat. 26. dicitur: Possum rogare patrem meum, & dabit mihi plus quam. 12. legiones Ang. lo. um.

Solutio Dicimus, quòd Angelorum est maxima multitudo infinita nobis, Deo autem finita & siopilis. Aliter tamen oportet accipere numerum formatum separatarum, secundum quod Philosophi ponebant intelligentias formatas orbium, & aliter numerum separatarum

substantiarum habentium in se aliquid indiuiduans, sicut nos ponimus Angelos, vt supra dictum est. Multiplicantur enim secundum eos intelligentiæ per reduplicationem quandam primi, secundum quod est receptum in altero ab ipso, sicut radius primæ causæ recipitur in primo orbe, & est intelligentia prima per reduplicationem in qua reduplicatur radius primæ causæ vt tertium producat: & sic vsque ad vltimum orbem per modum quo etiam in causis formalibus est reduplicatio, vt viuum est reduplicatio entis in seipso, quia nihil per viuum additur enti extra ens, sed ex reduplicatione habet actum alium: & sic deinde. Et similiter est in intelligentiis, quas ponunt Philosophi, reduplicatio primi secundum quod est receptum in altero: nec est possibile aliter multiplicari, nisi secundum recipientia in quibus reduplicatur, & virtus prima procedens per ordinem ad producendum omnes, sicut nec aliæ formæ multiplicantur nisi per recipientia. Nos autem ponimus Angelos habentes in se aliquid indiuiduans loco materię, secundum quod multitudinem habent, non tamen excentes ab vno reali principio per diuisionem vt generata: sed quia per creationem distincti sunt singuli sub perfectionibus suis determinantibus secundum diuersas species ea quæ sunt materialia in ipsis: & sic possunt esse multi. Et concedimus rationes ad hoc.

Ad primum verò dicendum, quòd Philosophus loquitur de his quæ sunt separata vt forme quorundam corporum: & talia non multiplicantur nisi secundum quod vnum procedit ab alio in diuerso recipiente. Angeli autem non sunt formæ, sed substantiæ in se indiuiduata, non habentes materiam, sed aliquid loco materię.

Ad secundum dicendum, quòd materiam cognoscimus diuisione continui in his quorum exitus est ab vno reali principio per diuisionem materię, aut per species, aut per accidentia. Sic autem non est multitudo Angelorum, sed sicut si intelligeremus plura puncta esse creata diuisa, quorum vnumquodque haberet in se aliquid indiuiduans materiale distinctum ab alio.

Ad tertium dicendum, quòd in eis differentiæ specificæ sunt multe, quamuis non sunt notæ nobis.

Ad quartum dicendum sicut ad secundum.

Ad quintum dicendum, quòd sicut proat Philosophus, vltimæ differentia conuertitur cum specie quæ est specifica: vnde oportet, quòd sint secundum numerum specierum, & non duæ tantum, quamuis differentiæ (quæ primò restringunt communitatem generis) sint duæ tantum.

Ad sextum dicendum, quòd proportio illa tener in his quæ exeunt à primo eodem ordine: Angeli autem non procedunt à primo in ordine communicandi esse materialibus, sicut corpora caelestia & motores eorum, sed in ordine communicandi gratiæ & gloriæ, in quo sunt multi modi perfectionum per quos Angeli habent multitudinem non proportionatam multitudini materialium.

Ad septimum dicendum, quòd separati à materia

materia ut forma communis est principium collectionis & unitatis; sicut plures homines participatione speciei sunt vnus homo, per subtractionem materialium indiuiduantium: sic autem non sunt Angeli abstracti à materia.

Ad octauum patet solutio per id quod dictum est ad secundum.

C **N**UNC RESTAT querere, vtrum omnes Angeli reducantur ad vnum genus: Et videtur, quod sic. Omnis enim multitudo differentium speciei, sub vno genere continetur; genus enim est quod de pluribus specie differentibus predicatur: sed Angelorum multitudo est differens specie ad minus quoad diuersos ordines: ergo continentur sub vno genere.

2 Ad idem, Genus est quod de aliquibus non conuertitur in quid predicatur: sed tale aliquid predicatur de omnibus Angelis, ut spiritualis natura: ergo vnum genus habent.

3 Præterea, Omnis multitudo reducitur ad aliquid vnum, ut vult Philosophus: ergo & multitudo Angelorum: aut ergo illud vnum est accidentale, & hoc oportet reduci ad aliquod essenziale à quo fuit sicut ad causam: aut est essenziale vnum: sed cum differant specie, non possunt habere essenziale vnum nisi genus: ergo habent vnum genus.

4 Præterea, Cum omnes Angeli conueniant in quibusdam proprietatibus consequentibus spiritualement naturam, oportet quod in aliquo naturali conueniant: de natura autem rei non sunt nisi genus & differentia ex quibus est definitio rei: cum ergo non conueniant in differentia vera vel designata per aliquid consequens, oportet quod conueniant in genere, quamuis etiam à nobis non sit significabile, nisi per circumlocutionem tantum.

5 Præterea, Sicut supra in 1. cap. dictum est, omnes diuini intellectus diuiduntur in essentialiam, virtutem, & operationem: essentialiam autem illa communis omnibus designabilis est aliquo modo, sed non ut principium ut ens, quia non communicatur per prius & posterius: nec iterum ut species specialissima, cum contineatur diuersa in specie: ergo designatur per appropriaientiam ipsam ut genus: ergo habent vnum genus.

Ad oppositum. Quæcunque sunt in eodem genere, habent vnam potentiam in qua sunt: quia genus, ut dicit Porphyrius, habet differentias potestate, quibus constituuntur species: sed Angeli non habent vnam potentiam in qua omnes sunt, quia ut dicit Philosophus, in perpetuis idem est esse & posse: unde non prius sunt potentia in vno quam acta distincta: ergo non sunt in vno genere.

2 Ad idem, Sicut dicit Philosophus in 8. philosophiæ primæ, vniuersale inquantum vniuersale, non est substantia, sed consequitur rem, cum abstrahatur à rebus: cum igitur genus sit quoddam vniuersale, oportet quod abstrahatur ab aliquo quod est ante speciem: sed in Angelis nihil est ante speciem, quia potentia non præcedit esse: ergo non habent vnum genus.

3 Præterea, Sicut dicit Philosophus in primo de anima, animal vniuersale aut nihil est, aut posterius est: & eadem ratio est de quolibet

D. Alber. Mag. In lib. de caelesti hierar.

genere: sed non dicitur posterius nisi quia habet esse vniuersale genus per abstractionem eius quod est indeterminatum & in potentia ad determinantia: sed in Angelis non potest esse aliquid hoc modo posterius, cum quia potentia in eis non est diuisibilis ab actu, cum quia à separari non sit separatio, ne in infinitum eatur: ergo non habent commune genus.

4 Præterea, Quod est in intellectu, oportet aliquo modo esse in re, nisi intellectus sit casus & vanus, sicut materia quantitatis est in rerum natura, et si non secundum esse abstractionis, ut accipit intellectus mathematici: sed in Angelis non esteductio aliqua de potentia secundum rem: cum igitur ea quæ sunt in vno genere, reducantur de potentia generis per actum intellectus, non videntur Angeli esse in genere.

5 Ad idem, Quæcunque sunt in genere, prius sunt in potestate quam determinentur in actu propria speciei: quæcunque autem primo sunt in potentia, educuntur de potentia: hoc autem non conuenit Angelis: ergo non sunt in genere.

6 Ad idem, Si Angeli sunt in genere, aut sunt in potentia generis secundum totum suum esse, aut secundum partem. Si secundum totum esse eorum: ergo totum esse eorum educitur de potentia: quod autem creatur, non educitur de potentia: ergo secundum nihil sui Angeli creatur, quod est hereticum. Si secundum partem sui esse, aut secundum genus, aut secundum differentiam. Sed non secundum genus, quia genus non est in potestate generis: nec secundum differentiam, quia cum hoc solum natum sit esse in potentia, educeretur de potentia quicquid educibile est: nullum autem tale creatur. Ergo erit idem quod prius.

7 Ad idem, Sicut dicit Commen. in secundo philosophiæ primæ, genus non est materia, sed forma generalis: non autem est genus inquantum est forma, quia sic omnis forma esset genus: si verò inquantum generalis, cum hoc sit per abstractionem potentie indeterminatæ à determinantibus, non poterit esse in Angelis, in quibus non separatur potentia ab actu. Si autem secundum vtrumque, scilicet inquantum forma generalis, aut secundum id quod est prout principium speciei, & sic cum sit prius, non habet rationem generis, quod inquantum huiusmodi est posterius: aut secundum esse quod habet in rebus, & sic iterum est contractum, & non communitatem generis retinens: vel secundum quod est in ratione formæ generalis, quæ est per abstractionem, quæ non potest esse in Angelis: ergo videtur, quod non conuenit eis esse in genere.

8 Ad idem, Sicut dicit Auicenna, genus abstrahitur à materia, & differentia à forma: sed Angeli sunt immateriales: ergo non sunt in genere.

Solutio. Concedimus, quod Angeli reducuntur in vnum genus remotum, & quidam etiam in propinquum descendendo, quamuis natura generis non sit significabilis forte à nobis proprio nomine: in totum enim generum sicut & differentiarum nomina propria non habemus, quæ significamus circumlocutione per

consequentia. Supponimus autem hæc dicentes ea quæ dicta sunt de generis natura, quod per se neque una est, neque multa, sed hæc accidunt sibi secundum respectum ad aliqua extra se, vel secundum esse quod habet in speciebus & individuus, vel secundum quod abstrahitur ab illis: & iterum, quod differentia non est omnino extra naturam generis, alioquin diffinitio non esset unum, sed multa, sicut homo ibus: & iterum, quod natura generis est eadem in se & in specie, differens tamen per determinatum & indeterminatum, sicut est etiam de mensura applicata ad corpus vel non applicata. Natura autem superioris quæ est in inferiori, siue sit genus, siue differentia, non est materia, neque forma quæ est pars compositi, quia hæc non prædicantur, sed sunt principia generis vel differentia: quamuis enim materia sit materia formæ, est tamen causa totius: & ideo potest designare totum: & talis designatio est totum compositum & prædicatur de ipso: & hæc est natura generis, à quo genus commune accipitur. Similiter forma quamuis omnia sit materia, tamen causa totius esse: & ideo totum sub illa ens designari potest: & hæc designatio prædicatur iterum de composito: & hæc est natura differentia, quia sicut dicit Auicenna, rationalitas non est differentia, sed principium differentia. Vnde patet, quod vera differentia non est aliud à natura generis, quia utraque est designatio totius esse: sed differunt tantum sicut determinans & determinatum, sicut etiam materia à qua accipitur natura generis, determinatur per formam, à qua designatur natura differentia, & hoc modo etiam omnes differentia sunt in natura generis, ut determinans in determinato. Similiter dicimus, quod id quod est Angelorum, est natura à qua abstrahitur genus commune quod prædicatur de unoquoque, & determinatur per communitatem ipsorum ad modum differentia: quamuis enim non habeant materiam, habent tamen aliquid loco materie in se quo ipsi indiuiduantur, & à designatione eius sumitur communitas generis: & sic etiam communitas generis in eis aliquo modo reducitur ad communitatem materie. Et concedimus rationes ad hoc, quod sunt in eodem genere.

Ad primum vero quod in contrarium obiicitur, dicendum, quod sicut dictum est, omnes differentia eorum sunt in potentia natura generis quæ est secundum id quod est, in perceptis enim esse & posse differunt per intentiones: sed dicuntur esse idem in eis: quia unum est tantum in altero simul tempore.

Ad secundum dicendum, quod genus secundum quod est principium essendi ut est natura quedam in hoc, est prius: idem tamen secundum quod habet rationem communitatis ex abstractione, est posterius: non tamen oportet, quod sit o. io temporis, sed tantum principij & principij. Vnde concedimus, quod genus abstrahitur ab eo quod est ante speciem, non tempore, sed natura.

Ad tertium dicendum, quod in Angelis etiam est vniuersale posterius & prius diuersis rationibus, ordine nature, licet non temporis: & quamuis non sint separata secundum esse, potest tamen ab eis abstractio intentionum fieri, quæ

non est eiusdem rationis.

Ad quartum dicendum, quod intellectus non educit de potentia generis speciem realiter, sed tantum per additionem intentionis: ideo non exigitur ex parte rei ut educatur realiter de potentia per generationem, sed sufficit ordo vnus ad alterum sicut principij ad principium. Et similiter est dicendum ad quintum.

Ad sextum dicendum, quod est secundum totum esse in potentia generis: ex hoc tamen non sequitur, quod non creetur: quia cum creatio terminetur ad esse & non ad naturam, in se dat rei esse & principia quæ habent ordinem ad illud esse, licet non in actu principij.

Ad septimum patet solutio per ea quæ dicta sunt.

Ad octauum dicendum, quod Auicenna largè accepit materiam, pro omni eo quod habet rationem materie: & tale est natura quæ determinatur per differentias: determinari enim est actus materie vel proprietatis: & sic est materia in Angelis.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Et, id est, etiam inter alia quæ determinata sunt, ut primo, hoc est dignum intellectu cognitione, id est, ut per causam cognoscatur, scilicet quia traditio eloquorum, id est, sacra Scriptura, ait, de Angelis, eos esse milia millia & decem milia decies milia Dan. 7. Hoc dico, ait reuelans & multiplicans in seipsum sublimissimos, id est, maximos numerorum seculorum, scilicet decem centum mille: quia non habemus nomina maiorum numerorum, nisi per multiplicationem horum in seipso: & per hos numeros maximos nobis aperte significans ordinationes celestium essentiarum secundum indiuidua esse innumerabiles quoad nos: & hoc verum est. En m, id est, quia beata militia, ut alludat verbo beati Iob. 25. Nunquid est numerus militum eius? Militia dico supermundalium intellectuum, id est, Angelorum sunt multæ superantes commensurationem, id est, proportionem materialium numerorum secundum nos, id est, rerum materialium quæ sunt apud nos. Commensurationem dico firmam, id est, infirmam rerum respectu virtutum superiorum, & coarctatam, id est, diminutam respectu earundem, & hæc multa sunt gnostica, id est, nota diffinitè, id est, determinatè à sola intelligentia, quantum ad cognitionem principiorum, & scientia, quantum ad cognitionem principiatorum supermundana & celesti, scilicet angelica: & hæc cognoscunt non à se, sed secundum ipsam sanitatem, id est, perfectionem, distimè, id est, abundantissimè donatam eis, scilicet Angelis. Sanitatem dico vel perfectionem scientia diuina multa, id est, quam à Deo participant copiose. Donatam dico à sapientifica, id est, diuina sapientia factiua omnium quæ sunt simul acceptorum. Sapientificam dico principij subsistentis, id est, per se existentis, non commixti superessenti: dicitur, scilicet Dei & eiusdem causa subsistentis, id est, facientis omnem substantiam, & eiusdem virtutis continentis in esse omnia creata, & eiusdem consummationis actiue ambientis, id est, circumuendo per prouidentiam perficientis:

is: potest enim describi primum principium, aut secundum quod est in se, & sic est quod dicit subsistentis principij: aut secundum quod producit alia, & hoc vel secundum rationes ideales, & quantum ad hoc dicit sapientifica: vel secundum quod operatur per eas in causam, & hoc uel dandò esse, & sic dicitur causa substantifica: vel conseruando in esse, & sic dicitur virtutis continentis, in esse scilicet: vel perficiendo per reductionem in finem, & sic dicitur ambientis consummationis.

CAPVT XV.

Quæ sint formales angelicarum imagines & ordines.

FER age quod restat, remittentes nostrum (si videtur) intellectualem oculum circa sublimes contemplationes ab angelico vigore, ad diuiduam & multipartitam latitudinem multiformis angelicarum specificationum varietatis, descendentes, iterum in ipsis tanquam in consequentibus in simplicitatem celestium animorum analyticè reflexis. Vnum autem sit tibi præcognitum, quomodo sacra formarum imaginum discretionem, eadem aliquando celestium essentiarum dispositiones ordinantes significant, & iterum ordinatas & nouissimas ordinantes, ordinatasque primas, & eadem, ut dictum est, primas & medias & ultimas habentes virtutes, nulla inordinata ratione introducta, secundum huiusmodi refectionum modum. Siquidem enim ordinari quasdam à prioribus diceremus, deinde earundem ordinantes priores, iterum ordinantes ultimarum, ordinari ab ipsis illis ordinatis, verè inordinationes & confusione multa interposita. Si verò eadem & ordinare & ordinari dicimus, non autem earundem aut ab eisdem, sed eas singulas ordinari quidem à prioribus, ordinare autem nouissimas, non in consequenter fortassis quis dixerit.

D. Alber. Mag. in lib. de celesti hierar.

rit in eloquiis sacre factas formas eadem aliquando posse & primis & mediis & ultimis virtutibus pulchre & verè circundari. Et sursum igitur conuersibiliter extendi, & erga semetipsas firmiter conuolui & propriarum existentes custoditua virtutum, & erga venientia sociabili processione, prouidè eas in participatione virtutis esse, omnibus non falsò coadunauit celestibus essentis: & si aliis quidem superpositè & vniuersaliter, ut sæpè dictum est, aliis verò particulariter & subiectè.

DIVISIO TEXTVS.

Per age quod restat, remittentes, &c.

DEterminatis his quæ proprie dicuntur de Angelis, vel in speciali, vel in communi in hoc determinat de symbolis quibus figuratè manifestantur. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de figuratibus Angelorum sensibilibus. In secunda determinat de determinationibus eorum, ibi, Reliquum nobis. Prima diuiditur in duas. In prima determinat quid & quomodo de figuratibus istis sit agendum. In secunda incipit agere, ibi, Incipiamus autem ratione, &c. Prima diuiditur in tres. In prima dicitur quomodo & ordine de figuris determinandum sit. In secunda dicit, quod non est inconueniens si eadem figura aptatur his quæ sunt in diuersis ordinibus, ibi, Vnum autem sit. In tertia dicit quid considerandum sit in istis figuratibus vel formationibus, ibi, Et sursum igitur conuersibiliter.

DVBI A.

DVBITANTVR hæc quinque circa figuratibus Angelorum. Primb, vtrum Angeli possint assumere corpora. Secundò si possunt, vtrum hoc sit eis ex natura. Tertio, vtrum moueant corpora assumpta cum labore & pena. Quarto, vtrum Angelus sit totus in qualibet parte corporis assumpti. Quintò, vtrum eiusdem figuratibus corpus possit assumere inferior & superior Angelus.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod non possint assumere. Omnis enim virtus quæ potest sine corpore esse, fortior est sine corpore quam cum corpore, sicut patet in anima: sed fortior virtus melius potest complere operationem suam: cum igitur non assumant corpora nisi ut operentur circa nos, videtur quod nunquam assumant corpora, cum faciant nunquodque meliori modo quo potest fieri, multò fortius quam natura.

Si dicatur, quod non assumunt corpora propter se, sed quia conuenientius est nobis.

P 3 Contra:

Contra: Principaliter intendunt operari in spiritu nostro: spiritus autem noster magis symbolum habet cum spiritualibus, quam cum corporalibus: ergo conuenientius est sibi accipere per spiritus separatos quam in corporibus assumptis.

3 Præterea, Omne quod mouetur, aut mouetur à virtute vnita, sicut animalia: aut à virtute effluxa, sicut quæ mouentur violenter. Sed corpora assumpta ab eis non possunt moueri ab eis sicut à virtute vnita, quia tale mouens semper est forma moti: nec iterum sicut à virtute effluxa, quia cum Angelus per se non possit tangere corpus, oportet autem mouens & motum esse simul, oportet esse commune medium vtrique quo defertur virtus mouentis in motum: & hoc non est inuenire in motu Angelorum: ergo non possunt mouere aliquod corpus, & ita non assumunt, cum non assumant nisi ad motum.

4 Præterea, Determinari ad corpus naturaliter, nobiliter est quam non naturaliter: vnde si accidat aliqua dispositio non naturalis, erit determinatio & vnio imperfectior: sed primum remouetur ab Angelis, multo magis secundum: ergo nullo modo possunt assumere corpus.

5 Præterea, Spiritus secundum naturam vnitus non potest sua voluntate corpus deponere: ergo similiter spiritus secundum suam naturam separatus non potest sua voluntate corpus assumere.

6 Præterea, Quod est ex toto separatum, non potest aliquid mouere, quia omne mouens coniungitur aliquo modo mobili: sed Angelus est ex toto separatus: ergo non potest mouere aliquod corpus, & ita nec assumere.

Ad oppositum est quod legitur Genes. 18. de tribus Angelis qui apparuerunt Abraham in similitudine hominum, & similiter Tobie apparuit Raphael, & in multis aliis locis sacra Scriptura legitur, quod Angeli corpora assumpserunt.

2 Præterea, Virtus superior mouet inferiorum ex ordine suæ naturæ, sicut corpora celestia, elementa & elementata: sed virtus Angelorum est supra omnem virtutem corporalem: ergo ex ordine suæ naturæ possunt assumere corpora, & ita mouere, cum non possint mouere nisi aliquo modo coniungantur eis.

Solutio. Concedimus, quod Angeli possunt assumere corpora pro sua voluntate & mouere ea ad explendas diuinas voluntates. Et concedimus rationes ad hoc.

Ad primum verò dicendum, quod non assumunt corpus vt melius possint agere quantum est ex parte eorum, cum nihil virtutis eis per corpus assumptum accretat neque decrecat: sed est melius quoad nos, quia magis congruit nobis, vt supra secundo cap. ostensum est.

Ad secundum dicendum, quod spiritus noster licet quantum ad naturam magis conueniat cum spiritualibus, tamen quia propter vnionem inclinationem habet ad corporalia, efficiuntur operationes suæ aliquo modo corporales, etiam quæ maxime spirituales videntur, & propterea conuenit ei accipere corporalia.

Ad tertium dicendum, quod corpus assumptum mouetur ad eo sicut à virtute effluxa: nec

oportet aliud esse commune nisi motum ipsum qui est corporis vt subiecti, & Angeli vt à quo: & influit sibi per se motum, quia sibi coniungitur sicut etiam motores orbium non habent aliud commune.

Ad quartum dicendum, quod Angeli non determinantur ad corpus aliquo modo, licet assumant corpora, quia non sunt formæ eorum, nec habent virtutem proportionatam ipsis.

Ad quintum dicendum, quod spiritus vnitus secundum suum esse est forma: vnde per se inest sibi vniti: & ideo non habet similem potentiam ad superiorem, sicut spiritus separatus per naturam ad assumptionem corporis, quæ non competit sibi secundum suam naturam, sed solum per accidens, quod est exercitium ministerij. Vel dicendum, quod spiritus etiam separatus nunquam potest assumere corpus, vt natura eius determinetur per illud, sicut nec vnitus potest secundum naturam fieri separatus.

Ad sextum dicendum, quod esse separatum per naturam & coniunctum per motum ex voluntate, non sunt contraria: essent autem si vtrumque esset ex natura sua: & ideo nihil prohibet quod in toto separatum est per naturam, pro voluntate mouere corpus.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod posse assumere corpus conueniat eis per naturam suam: nihil enim est commune bonis & malis Angelis nisi sua natura: cum ergo assumere corpus conueniat vtrique, videtur quod hoc sit eis ex natura. Dubium 2

2 Præterea, Sicut dicit Philosophus, ex ordine naturæ est, quod superiora moueant inferiora: sed Angeli ex natura suâ superiores corporalibus: ergo ex ordine suæ naturæ possunt mouere ea, & ita assumere.

3 Præterea, Quicquid est in Angelis, est natura, vel pœna, vel gratia: sed assumere corpora non est pœna, quia tunc non esset in bonis: nec gratia, quia non conueniret malis: ergo est natura ipsorum.

Ad oppositum. Nihil est perfectum sine eo quod naturæ eorum debetur: sed Angeli perfecti sunt etiam si non assumunt corpora: ergo hoc non est naturæ ipsorum.

2 Ad idem, Contraria non insunt eidem per naturam suam: sed Angeli per naturam suam sunt separati: ergo quod assumant corpora, non conuenit eis per naturam.

3 Ad idem, Quod naturale est, semper inest: sed Angeli non semper assumunt corpora: ergo hoc non est eis naturale.

4 Ad idem, Vnius naturæ non est nisi figura vna, quia figura est naturalis vniciue habenti figuram secundum naturam, vt dicit Philosophus: sed idem Angelus apparet in corporibus diuersarum figurarum: ergo assumere corpus figuratum non inest eis per naturam.

Solutio. Dicimus, quod per naturam conuenit aliquid alicui dupliciter: aut quia conuenit sibi per aliquod principium essentiae suæ, & sic non conuenit Angelis per naturam assumere corpus, sed animæ quæ secundum suum esse est forma corporis: aut ex ordine naturæ suæ ad naturam aliam, & sic conuenit cuiuslibet motori orbium

orbium mouere quæ subsunt motui sui orbis, & non quæ super ipsum sunt: & omnia obediunt sibi inferiora, similiter omnia inferiora sunt obedientia Deo: vnde etiam Angelis qui sunt superioris naturæ, magis Deo propinqui per naturam, obediunt omnia corpora ad motum, in quantum operantur voluntate diuina. Et sic dicimus, quod est Angelis naturale assumere corpora: quia conuenit eis ex ordine suæ naturæ, secundum quod naturale diuiditur contra gratiam & culpam. Et concedimus rationes ad hoc.

Ad primum verò dicendum, quod in contrarium obicitur, quod propositio vera est de his quæ sunt naturæ propter se: hoc autem non conuenit Angelis propter se, sed propter nos: & propter hoc ratio non sequitur.

Ad secundum dicendum, quod esse separatum ita quod natura eius non determinetur ad aliquod corpus, & coniungi corpori ad motum ex propria voluntate non sunt contraria: & ideo alterum potest esse natura sua, & alterum inesse ex ordine naturæ suæ.

Ad tertium dicendum, quod hoc verum est de naturali quod inest ex aliquo principio essentiali: tale enim non potest abesse manente natura illa: sic autem non est hoc naturale, vt dictum est.

Ad quartum dicendum, quod virtus Angeli non proportionatur ad corpus assumptum sicut virtus animæ, ita quod magis mouere non possit: & ideo non oportet, quod semper assumat corpus eiusdem figuræ.

CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quod Angelus moueat corpus assumptum cum labore & pœna: labor enim & pœna mouentis contingit ex hoc quod mobile non ex toto obedit mouenti: sed corpus assumptum non ex toto obedit virtuti mouentis Angeli, quia non semper mouet ad motum naturalem illi corpori, cum moueat in diuersas partes: ergo mouet cum labore & pœna. Dubium 3

2 Ad idem, Plus obedit motori corpus vnitus quam non vnitus: sed anima quæ est motor vnitus, mouet cum labore propter inobedientiam mobilis: ergo multo fortius Angelus qui est motor non vnitus.

3 Præterea, Omnis motus qui est contrarius motui naturali mobilis, est pœnolus mouenti: sed Angelus mouet corpus assumptum quandoque in contrarium sui motus naturalis: ergo mouet eum labore & pœna.

Solutio. Dicimus, quod motus potest esse non laboriosus dupliciter: aut quia mobile non habet motum contrarium naturalem, & sic motores cæli mouent sine labore, quasi sit motus ab anima, secundum Philosophos: aut propter victoriam mouentis supra mobile sine aliqua proportionem, & sic motus Angeli non est laboriosus, quia virtus eius non est proportionata alicui corpori. Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt secundum primum modum.

CIRCA quartum sic proceditur. Videtur enim, quod Angelus sit totus in toto corpore assumpto, mouens enim necessarium coniungitur mobili: sed Angelus mouet quamlibet partem corporis assumpti: ergo est in qualibet parte: sed

vbicumque est, totus est, cum sit indiuisibilis: ergo videtur, quod sit totus in qualibet parte.

2 Præterea, Angelus per eandem rationem totum se habet vt sit in qualibet parte corporis assumpti: aut ergo erit in omnibus, aut in nulla: sed non in nulla: ergo in omnibus totus.

3 Præterea, Vnitas corporis reducit ad vnitatem motoris: quia vnus corporis vnus est motor, vt dicit Philosophus: sed vnitas corporis consistit in coniunctione omnium partium: ergo videtur, quod motor Angelus coniungatur corpori assumpto secundum quamlibet partem.

4 Præterea, Angelus non assumit corpus nisi ad motum: si ergo moueret tantum vnâ partem, superfluum assumeret alias: nihil autem est superfluum in operibus eius, multo minus quam in operibus naturæ: ergo mouet quamlibet partem: & ita coniungitur cuiuslibet parti.

5 Præterea, Angelus non facit corpus quod mouet animatum: sed in animatis ad motum vnus partis non mouetur alia continua nisi contracta per motum primæ partis quæ immediate mouetur: ergo si Angelus moueret vnâ partem immediate existens in illa, alia non moueretur nisi tracta: & ita esset motus inordinatus, quia omnes partes mouerentur eodem motu, & non ad modum animalis motus, cuius contrarium dicitur in Scriptura: ergo quamlibet partem immediate mouet: & sic omnibus coniungitur.

Ad oppositum. Qualibet pars corporis quod mouetur motu processiuo, mouetur motu proprio, & ita propria virtute: sed Angelus non diuiditur in diuersas virtutes, vt supra dictum est: ergo non potest mouere diuersas partes corporis quod mouetur ad modum motus processiuo: & ita non coniungitur nisi parti vni quam mouet.

2 Præterea, Anima non conuenit esse totam in toto corpore in quantum est motor qui diuersis virtutibus mouet diuersas partes corporis, sed in quantum est forma substantialis: sed Angelus non est forma corporis assumpti: ergo non est totus in qualibet parte eius.

Solutio. Dicimus, quod Angelus est totus in qualibet parte corporis assumpti. Rationes ad hoc concedimus. Nec tamen sequitur, quod sit in pluribus locis: quoniam operatur ad totum corpus sicut ad vnâ indiuisibile motum: cum enim non sit proportionabilis, nec ordinem habens ad quantitatem nisi per operationem, æqualiter erit ibi vnâ vnâ quocumque spatio operetur.

Ad id verò quod primo obicitur in contrarium, dicendum quod motor vnitus quia non habet proportionatam virtutem ad corpus, non potest vnâ virtute mouere diuersa organa: sed Angelus non vnitur corpori assumpto vt forma, & excedit virtus eius omnem proportionem corporis: & ideo vnâ virtute quæ est voluntas, potest mouere plura instrumenta vel partes.

Ad secundum dicendum, quod si anima esset motor non proportionatus corpori, non opereretur, quod pluribus virtutibus diuersa organa moueret: & ita in quantum est motor, etiam esset in toto tota.

F CIRCA quintum sic proceditur. Videtur enim, quod Angeli diuini ordinum non debeant assumere corpus eiusdem figuræ: diuersorum enim Angelorum diuersa sunt dona, & diuersi sunt actus: sed per corpus assumptum debent ducere in proprios actus ipsorum: ergo à diuersis etiam non debent assumi corpora vnius figuræ.

2 Præterea, Per vnum signum non significantur diuersa: per corpora assumpta aliquid nobis significare intendunt: cum igitur diuersorum sit diuersa significare, videtur quod non debeant assumere corpus vnius figuræ.

3 Præterea, Quatuor Euangelistæ describuntur in figura quatuor diuersorum animalium, magis tamen conueniunt in suo officio, quia idem scribunt, quam diuersi Angeli: ergo & diuersi Angeli non debent significari eadem figura.

Ad oppositum est primum quod dicitur in littera hic.

2 Præterea, Vnius corporis sunt diuersæ proprietates: sed diuersæ proprietates congruè possunt aptari diuersis: ergo diuersi Angeli eodem corpore possunt figurari.

Quod concedimus & rationes ad hoc.

Ad primum verò & secundum dicendum, quod licet sit vnum corpus, tamen potest diuersis proprietatibus diuersis representandis vel significandis aptari.

Ad tertium dicendum, quod licet conueniant Euangelistæ quantum ad id de quo scribunt, tamen magis differunt quantum ad mysteria quæ excellentius scribunt quam Angeli: & idcirco quidam aptatur figura vna, in quantum eminentius scribit de incarnatione, vel de passione, vel de resurrectione, vel de ascensione.

G SEXTO quaeritur, de qua materia assumunt corpora. Et videtur, quod de aëre per Augustinum super Gen. ad litteram, & per Apuleium, qui dicit, quod Angeli sunt animalia aërea, corpora.

Sed contra: Aër figuræ non retinet: cum igitur Angeli assumant corpora figurata diuersis figuris corporum, videtur quod non de aëre assumant.

2 Præterea, Humidum subtile cuiuslibet humido subtili continuatur per quod transit: aër autem huiusmodi est: ergo corpus aëreum quod assumeret Angelus, continuaretur aëri per quem transit: tale autem non potest habere determinatam figuram: cum igitur corpora assumpta sint figurata, non sunt aërea.

3 Præterea, Humidum male est terminabile proprio termino: quod autem tale est, non potest habere figuram nisi per accidens, sicut aqua in vaie: figura enim est quæ termino vel terminis comprehenditur: aër autem humidus est, & sic non potest figurari, & sic idem quod prius. Et eadem ratione non possunt assumere de aqua.

Item videtur, quod assumant de igne, per id quod infra dicit Dionysius. Sed contra: Id quod delet omnem figuram, non est figurabile: sed ignis delet omnem figuram consumendo: ergo non est figurabile: & sic idem quod prius de aëre.

3 Præterea, Angeli assumunt corpora ut

veniant ad operandum circa nos: sed motus ignis non est ad nos, sed à nobis potius: ergo non assumunt corpus igneum.

3 Præterea videtur, quod nec terreum: quia corpus assumptum subito dissipatur, sicut legitur de Angelo Tobie: lux autem non potest conuenire corpori terrestri: ergo non assumunt corpora de terra: & sic nullum corpus assumunt.

Si hoc concedatur. Contra: Quod ostenditur ad visum tantum, est deceptorium: sed nuntiis veritatis non conuenit decipere: ergo nec monstrare aliquid quod non est: cum igitur monstrant se in corporibus, videtur quod assumant corpora.

2 Præterea, Illa species in qua videntur, aut est extra, aut tantum in vidente. Si extra: ergo indiget aliqua substantia, & sic redit prior quaestio. Si est tantum intra videntem, tunc nunquam viderentur corporali visione, sed tantum imaginaria, quod est contra Augustinum.

Solutio. Dicendum, quod non est intelligibile qualiter corpus subtile non incorporabile possit figurari: & idcirco cum sicut dicit Bernardus & Augustinus, quod Angeli assumant corpora, non sit de credibilibus, sed opinabilibus, non possumus dicere, quod assumunt aliquid corpus subtile non figurabile, ut ignis, vel aër, sed corpus terrestre, quod secundum naturam continuatur per humidum aëreum: quia hoc solum retentiuum est figuræ. Quod autem Augustinus dicit, quod habent corpora aërea, hoc dicit secundum opinionem aliorum, & non assertiue, cum etiam ibidem dicat, quod habent corpora perpetua, quod falsum est simpliciter. Apuleius verò simpliciter mentitur, sicut & in multis alijs. Quod verò dicit Dionysius de igne, non intelligit, quod assumant de materia ignis, sed de proprietatibus ignis, ut splendidum, & similia. Quod verò dicitur, quod corpora subito dissipantur, dicimus quod verum est. Sed hoc non est inconueniens posse fieri ab Angelis in corpore terrestri ut subito appareat & dissipetur, cum & magi Pharaonis operatione demonum subito conuerterint virgas in serpentes, collectorum feminum virtute naturalis, & multo fortius hoc boni Angeli possunt facere. Quamuis possumus dicere, quod semper est miraculum quando assumunt corpora. Sed licet quandoque appareant in assumptis corporibus, possunt tamen quandoque apparere fictis formis in phantasia: nec talis fictio erit deceptio, quia est ordinata ad instructionem veritatis, sicut etiam Dominus finxit se longius ire sine deceptioe, sed ut ostenderet se esse longè & peregrinum à cordibus discipulorum quibus apparuit. Et sic patet solutio ad omnia quæ obiecta sunt.

EXPOSITIO TEXTVS.

Littera sic legatur. Determinauimus ea quæ propriè dicuntur de Angelis. Sed nunc age, aduerbium hortandi, *fer*, id est, dic quod restat nobis, *si videtur* tibi nos de cætero debere esse *remittentes nostrum intellectualem oculum à vigore angelico*, id est, à naturali virtute Angelorum, *circa sublimes come nplationes* Angelorum secundum naturam spirituales eorum, ita quod paulò submissius loquamur descendentes ab vnitatis

vnitatis & indiuisibilibus secundum naturam ad diuinitatem, id est, diuisibilem secundum figuram corporalem, & multiplicitatem secundum ipsorum latitudinem, id est, copiam multiformis varietatis angelicarum specificacionum, & hoc nobis iterum analyticè, id est, resoluendo corporalia in proprietates, *reflexis, id est*, redeuntibus in simplicitatem cælestium animorum, scilicet Angelorum. Reflexis dico in ipsis figuris, tanquam in consequentibus, id est, non conuenientibus Angelis, per quæ non possumus stare in ipsis, sed oportet resillire sicut radius reflectitur à corpore non peruiso. Vnum autem sit tibi præcognitum, hoc scilicet, quo modo discretiones, sive purgationes, id est, narratorias interpretationes, per quas ostenduntur purgari in symbolis. Discretiones dico imaginum sacræ, id est, impressione factorum donorum formatarum eis per assumptionem, id est, istas imagines quibus ostenditur eorum discretio, quo modo quidam purgant, quidam purgantur, & quidam instruunt, & quidam instruuntur. Ista dico significant easdem dispositiones, id est, ordinis cælestium essentialium aliquando *vt ordinantes*, alias purgando, perficiendo, & illuminando, & iterum ordinatas ab alijs per reductionem in finem, & significant nouissimas, id est, ultimas vt ordinantes, que, id est, & primas vt ordinatas, & significant easdem dispositiones, sive sint primas, sive ultimas, vt habemus iterum intra se virtutes primas, medias, & ultimas, vt dictum est. 10. ca. Sic dico significant, nulla inordinata ratione interdicta, id est, nihil contra ordinem rationis consequente, secundum huiusmodi referacionum modum, id est, manifestationum. Et hoc idcirco. *Enim*, id est, quia si nos quidem, id est, certè dicemus quasdam cælestes dispositiones ordinari à prioribus se, deinde dicemus postea priores ordinantes, id est, ordinantes earundem, scilicet inferiorum, iterum postquam sunt ordinantes ultimarum, ordinari ab illis ipsis, scilicet ultimis ordinatis à primis. Si, inquam, sic dicemus, *verè res*, id est, dispositio angelica constaret, interposita multa inordinacione, quia non esset ibi aliquis ordo dantis & recipientis, & confusione, quia non esset aliqua distinctio, dum agens susciperet iterum à recipiente ab ipso. *Verò*, id est, sed si dicimus easdem & ordinari & ordinari, autem, id est, sed non ordinantes esse earundem in quibus ordinantur, aut ordinari ab eisdem quas ordinant, sed dicimus eas singulas quidem, id est, certè ordinari à prioribus se, autem, id est, sed ordinare nouissimas, id est, inferiores se. Si, inquam, sic dicimus, *fortassis quis*, id est, aliquis dixerit, id est, dicere potest easdem formas, id est, figuræ sacræ, id est, ad sacri representationem factas in eloquijs, id est, sacra Scriptura, non inconsequenter sed conuenienter aliquando posse pulchre, id est, decenter & verè circundari & primis, & medijs, & ultimis virtutibus angelicis.

Et sursum igitur, &c. Hic ostendit quid in istis figuris vniuersaliter considerandum sit, dicens: *legitur* vt patet ex dictis, aliquis etiam non falsò coadunauit, id est, simul attribuit omnia hæc cælestibus essentialibus, & omnia hæc ex istis figuris extendi sursum conuersibiliter, id est, conuertendo se in superiora, vt ab eis recipiat quod alijs transfundat, & etiam hoc, scilicet *comolui*

firmiter erga semetipsas, id est, in seipsis subsistere, quando corpus assumunt, quia non determinantur ad ipsum, & etiam hoc, scilicet eas esse *ex stenes custoditias propriarum virtutum*, quia virtus earum non debilitatur per hoc quod corpus assumunt. Vel *custoditias*, aduerbium, sub eodem sensu, & etiam hoc, scilicet eas esse *providas*, vel *provide*, aduerbium, in participatione propriæ virtutis, id est, cum providentia secundum proportionem recipientium communicare proprias virtutes *processione sociabili*, id est, communicata erga venientia, id est, virtute procedente ab eis ad associandum sibi per similitudinem doni ea quæ extra adueniunt, Angeli recipiunt suam actionem: *est* id est, quamuis quidem alijs, id est, superioribus conueniant hæc *superposita*, id est, eminenter & vniuersaliter verò, id est, sed alijs, scilicet inferioribus particulariter & subiecte, vt sepe dictum est. Et similiter exponit Maximus. 11. & 12. cap.

Inchoandum autem ratione, & quaerendum in prima formarum discretione, ob quam causam Theologia ferè omnes inuenitur honorans ignitam sacram descriptionem. Inuenies ergo eam non solum rotas igneas conformantem, sed & animalia ignita, & viros quasi ignem fulgurantes, & circa eas cælestes essentias cumulos carbonum ignis circumponentem, & flumina immensurabili sonitu igne flagrantia. Sed & Thronos ait igneos esse, & ipsos excelssimos Seraphin cælitus ardentes ex cognominatione significare, & ignis proprietatem & operationem ipsis distribuit, & omninò sursum deorsumque ignitam honorificat selectim formarum facturam. Ergo igneum significare cenfeo cælestium animorum deiformissimum. Ipsi enim Theologi sancti superessentialem & informem essentiam in igne sepe describunt, tanquam habenti multas diuinæ (si fas est dicere) proprietatis, quantum in visibilibus imaginibus.

DIVISIO ET
expositio textus.

Inchoandum autem, &c.

A Hic incipit determinare de figuris corporum quibus describunt Angelos, secundum quid competant eis huiusmodi figuræ. Et dividitur in partes duas. In prima determinat de quadam figuracione quæ quasi communis est omnibus figuris ipsorum. In secunda determinat de specialibus figuris, in quibus quandoque apparent, ibi, *Sed & humaniformis*. Prima dividitur in partes duas. In prima ostendit quare semper ostendantur in forma ignea, in quacunque etiam alia forma appareant. In secunda ponit proprietates ignis, secundum quas maxime ostenditur conveniens spiritualibus representandis, ibi, *Ignis enim neque sensibilis*. Prima dividitur in partes tres. In prima assignat rationem ordinis, & movet questionem. In secunda confirmat questionem, ibi, *Invenies ergo, &c.* In tertia solvit, ibi, *Ergo ignem, &c.* Litera sic legatur. Diximus quid considerandum est de formationibus generaliter, *autem*, id est, sed in determinatione de vnaquaque figuracione inchoandum ratione, id est, rationi ordine à formis communibus, & *quis enim est in prima divisione formarum*, id est, quando primo incipimus dividere de eis determinare, vel in prima forma discernere, quæ scilicet est communis. *Quærendum dico ob quam causam Theologia*, id est, sacra Scriptura invenit honorans ignem sacram descriptionem, id est, reputat eam tali honore dignam, ut per hoc describat sacra, scilicet divina & angelica, & hoc ferè ultra omnes alias figuras: quia pluries eis videtur. *Invenies ergo eam*, scilicet Theologiam, non solum conformem Angelis rotas igneas. Ezech. 1. sed etiam animalia ignis. Ezech. 1. & 9. & similiter viros quasi ignem fulgurantes, id est, splendentes. 4. Reg. 6. de Eliseo & 2. Mach. 10. & invenies etiam eam circumponemem circa eas *causæ essentia: circulos carbonum ignis*. Ezech. 9. & 10. & etiam flumina flugientia igne immenso abili sibi. Dan. 7. Sed & id est, etiam Theologia à *Tronos esse igneos*. Ezech. 1. & Dan. 7. & significat vel significare eam invenies *excelsissimos Seraphim ex cognominacione eorum esse ardentes calidum*, id est, calidum igne, & distribuit ipsi, scilicet Seraphim proprietatem ignis & operationem, scilicet ardere, in quo notatur eminens esse proprietas ignis, quia summis attribuitur: & omnino Theologie honorificas seletim, id est, singulariter facturam formarum, id est, compositi onem figurarum ignitarum sursum, id est, in superioribus, deorsumque, id est, inferioribus. Ergo *quædam, &c.* Hic solvit, & est solutio tua, quod quia Deus describitur in forma ignis propter nobiles eius proprietates, describuntur etiam Angeli ut designentur Deo similiter. Litera sic legatur. *Ex quo sic sepe conformantur ignis, ego esse, id est, ar. it. 0; quædam, id est, ignis formas significare de formis, id est, id est, maximam similitudinem ad Deum inter alias creaturas, & inchoandum celestium, id est, Angelorum. *Enim si sancti Tron**

logi describunt seip in igne divinam essentiam se peressentiam, id est, quæ est super omnem essentiam, & informem, id est, sine figura, sicut Exodi. 3. apparuit in rubo ignis, & Deuteron. 4. & Hebræ. 12. Deus noster ignis consumens est. In igne dico *tanquam habenti multas imagines & similitudines divina proprietatis, quantum est possibile in visibilibus*, quia imperfecte representant, si tamen fas, id est, licitum est dicere, quod habeat imagines proprietatis divinæ: non enim habet nisi secundum proportionem ad actum.

D V B I V M.

Hic est dubium, utrum debeant Angeli maxime describi per igneas figuras. Et videtur, quod non: supra enim. 2. cap. dictum est, quod convenientius describuntur spiritualia per ignobilia, in quibus non possumus decipi: cum igitur ignis sit de nobilissimis corporibus, non convenienter describuntur per ignem.

1 Præterea, Ignis est pœna damnatorum Angelorum: ergo non convenienter est instrumentum bonorum & beatorum Angelorum.

2 Præterea, Approximatio ignis est cum nocimento: sed Angeli assumunt corpus ad salutem nostram: ergo non convenit eos assumere corpus igneæ figuræ.

Solutio. Dicendum, quod supra dictum est, quod convenientius describuntur per vilia quantum ad nos: sed hic loquitur secundum quod decet eos.

Ad secundum dicendum, quod secundum expositionem Basilij super illud, Vox Domini intercedentis flammam ignis, vltimum ignis dividitur à lucido, & vltimum includitur in inferno ad pœnam damnatorum, & lucidum ignis remanebit supra ad iocunditatem electorum. Et similiter dicimus, quod Angeli secundum nobiles proprietates ignis assumunt igneas figuras, scilicet secundum lucem: & secundum hoc non est pœna damnatorum.

Ad tertium dicendum, quod vltimum est nocium in igne, & hoc non assumunt, sed tantum splendidum: unde dixit supra. 2. ca. ignem innocuè splendentem spiritualibus apertis.

Ignis enim sensibilis est quidem, sic dicendum, in omnibus & per omnia clare venit, & remouetur ab omnibus, & lucidus est simul & quasi occultus. Incognitus ipse per seipsum non accumbente materia, in qua propriam manifestat actionem: immensurabilisque & inuisibilis, per seipsum potens simul omnium, & quæcunque in eis sunt ad actionem propriam: mobilis, tradens seipsum omnibus quoquo modo proximantibus: renouatiuus, naturæ custodia: illuminatiuus circumuclatis splendoribus, incomprehensibilis,

prehensibilis, clarus, discretus, resiliens, sursum ferens, acutè means, excelsus, non receptus contumelia minorationis, semper per motus, per seipsum motus, mouens alterum, comprehendens, incomprehensus, non indigens alterius, latenter crescens à seipso, & ad susceptas materias manifestans sui met magnitudinem, actiuus, potens, simul omnibus præsens inuisibiliter, neglectus non esse putatur. Attribu autem, sicut quadam vindicta, connaturaliter & proprie subito relucens, & iterum incomprehensibiliter impalpabilis, non minutus in omnibus ditissimis sui met traditionibus. Et multas fortassis quis inueniet ignis proprietates pulchras (ut in sensibilibus imaginibus) diuinæ operationis.

DIVISIO TEXTVS.

Ignis enim sensibilis est, &c.

A Hic ponit 33. proprietates nobiles ignis, quibus congruit interpretacionem diuinorum. Et primo ponit proprietates. Secundo concludit propositum, ibi, *Hoc ergo sciens Theosophi, caelestes essentias, &c.*

D V B I V M.

SED DVBITATUR de istis proprietatibus. Ignis enim non est in omnibus, cum quædam sibi sint contraria: sed nihil est sensibile ubi non est: ergo ignis non est sensibilis in omnibus.

2 Item, Contrarium non vadit clarè per suum contrarium: sed ignis habet quædam contraria: non ergo vadit clarè per omnia.

3 Item, Quod venit ad mixtionem omnium mixtorum, non est remotum ab omnibus: sed ignis est huiusmodi, cum omnia mixta componantur ex quatuor elementis, ut dicit Philosophus: non ergo est remotus ab omnibus.

4 Item, Quod est occultum, non est lucidum: sed ignis est occultus, ut postea dicitur: & Alexander dicit, quod non lucet in sphaera propria, sed tantum in aliena materia: ergo non est proprium sibi, quod sit lucidum.

5 Item, Quod per se manifestatur, hoc non est occultum: sed ignis etiam in propria sphaera manifestatur, apparet enim lumen eius in galaxia: ergo non est occultus & incognitus in propria materia.

6 Item, Nihil quod est finitæ essentia, est immensurabile: sed ignis est huiusmodi, sicut

omne creatum: ergo non est immensurabilis. 7 Item, Lucidum seipso videtur, ut dicit Philosophus: sed ignem dicit esse lucidum: ergo non est inuisibilis.

8 Item, Non solum calidum est actiuum, sed etiam frigidum: cum igitur aliquid dicatur potens ex victoria quam habet supra patiens, agendo in ipsum, non videtur proprium ignis, cuius qualitas est calidum, quod sit per se potens.

9 Item, Videtur superflue ponere, quod sit immobilis: cum postea dicat, quod sit semper motus & per se motus, cum etiam non sit sibi proprium, sed cuilibet corpori naturali conueniat.

10 Item, Supra dixit, quod per omnia vadit: sed quod est huiusmodi, omnibus se tradit: superflue ergo addit approximantibus.

11 Præterea, Non videtur tradere se omnibus approximantibus: quia luna approximatur sibi, quæ non recipit impressiones eius: similiter hebenus, & similia.

12 Item, Proprium per se conuenit alicui: sed renouari non conuenit igni, nisi secundum quod est in materia aliena in qua de nouo generatur: ergo non debet poni proprium eius.

13 Præterea, Magis custodit naturam propriam in materia sua quam in aliena, & ita non videtur renouatiuus naturæ custodia.

14 Item, Splendores ignis & in se manifeste apparent, & etiam alia manifestant: sed quod est velarum, non est manifestum: ergo male dicit, quod sit illuminatiuus circumuclatis splendoribus.

15 Item, Ignis comprehenditur etiam secundum materiam à sensu & intellectu: ergo non est incomprehensibilis.

16 Item, Idem est clarum & illuminatiuus: ergo superflue addit primo clarum, post illuminatiuum.

17 Item, Discretum & communicatiuum illuminatiuum sunt opposita: sed primo dicit, tradit se omnibus communicando: non ergo est discretus.

18 Item, Ignis mouetur ad mixtionem: non ergo est resiliens: quia quod resilit, non miscetur.

19 Item, Ignis mouetur sursum à generante: ergo potius debet dici sursum latus, quam sursum ferens.

20 Item, Philosophus in secundo cæli & mundi arguit quosdam ponentes ignem acutorum angulorum, & ostendit, quod non debetur elementis secundum naturam aliqua figura, nisi fortè rotunda, secundum quod situatur in sphaera suis: angulus autem aliquid figuræ est, & non rotundæ: ergo non videtur ignis esse acutus, cum acutum sit passio anguli.

21 Item, Quod est excelsum, non ordinatur ad mixtionem quæ sit circa locum medium: sed ignis est elementum mixtorum: ergo non debet esse excelsum.

22 Item, Non est contumelia alicui corpori esse in loco suo naturali, siue sit sursum, siue deorsum: ergo per hoc quod ignis est sursum, non debet dici non receptus contumelia minorationis.

Solutio.

Solutio. Dicendum, quod primæ septem proprietates sunt referendæ ad ignem cælestem, scilicet calorem cæli: alie autem omnes referuntur ad ignem qui est elementum, aut secundum quod est in materia propria, aut secundum quod est in aliena materia, quam omnino vincit non mixtus, aut secundum quod est in mixto.

Vnde dicendum ad primum, quod calor cælestis sentitur in omnibus per effectum & in elementis & in elementatis: quia nihil consequitur propriam speciem nisi virtute caloris cæli. Vnde aurum alchimie non latificat, quia non habet speciem auri.

Ad secundum dicendum, quod sol dupliciter causat calorem, aut per naturam suam propriam, aut secundum figuram angulorum radij eius, qui secundum quod reflectitur ad angulum acutum, causat calorem, & perpendiculariter cadens facit combustionem: & secundum angulum obtusum frigus, & secundum quod tangit linealiter latera, facit perpetuum frigus. Radij autem solis, ut per Ptolemaum, conjunguntur in centro terræ, & sic vadunt per omnia elementa, & iterum moventur ad mixtionem, & sic veniunt in elementata. Item, Omnia corpora cælestia recipiunt lumen à sole, ut dicunt Philosophi, sicut luna: & sic ignis cælestis aut per calorem aut per claritatem vadit per omnia, nec contrariatur alicui, cum ex eorum quodque generatum propriam speciem habeat.

Ad tertium dicendum, quod ignis cælestis remouetur ab omnibus generatis secundum ubi-stantiam, et mixturam secundum virtutem.

Ad quartum dicendum, quod ignis siue cælestis, siue elementaris, lucidus est in se: sed in materia tenui, sed tantum secundum quod est in materia cuius partes adunantur ad inuicem. Vnde dicit Auicenna, quod ex congregatione diaphani fit lucidum, ut patet in crystallo: & ideo dicit Alexander, quod ignis in propria materia non lucet.

Ad quintum dicendum, quod ignis in materia propria non manifestatur per lumen. Galatia enim non est ex splendore ignis, quoniam semper est in eadem parte cæli: compertum est autem, quod mouetur in centum annis gradu vno: sed causa eius est multitudo stellarum minutarum in illa parte cæli, quarum lumen videtur continuum.

Ad sextum dicendum, quod quamuis sit finis essentiae, tamen virtus eius non coarctatur ad vnum effectum, sed in omnia generabilia potest: & ideo virtute non est commensurabilis alicui eorum.

Ad septimum dicendum, quod lucidum non videtur seipso, nisi sit in materia spissa: non enim ubique est, videtur, ut supra dictum est: vnde dicitur indistinctus prout est in materia tenui.

Ad octauum dicendum, quod per se actiuum est propria ignis, secundum quod est elementum habens quæritatem per se actiuam, scilicet calorem: frigus enim agit per accidens, quasi assistens motum: agit enim priuando, & ideo non dicitur per se potens.

Ad nonum dicendum, quod dicitur mobilis & motus, ut non intelligatur de motu locali: sed de motu alterationis: sed hoc conuenit sibi secundum quod per virtutem actiuam per se tranmutat omnia in speciem suam, ut dicitur in quarto meteororum, omnia erunt materia ignis.

Ad decimum dicendum, quod approximatio ista non tantummodo intelligenda est secundum locum, sed secundum conuenientiam materię vnite: & propter hoc licet lunam tangat, non tamen imprimit in ipsam, cum eorum non sit materia vnita: in elementis vero ad vltimum imprimit, licet difficulter propter indistincti- nem materię. Supra autem locutus est de igne cælesti, qui communiter omnibus corporibus se tradit, ad minus secundum lumen, etiam cælestibus.

Ad vndecimum dicendum, quod non est inconueniens aliquam assignari proprietatem ignis, inquantum est in materia aliena, inquantum renouatur per nouas generationes, & extra sphaeram propriam, sic melius custodit naturam suam quam si esset in materia propria: quia à materia grossa tardius euellit per actionem contrarij.

Ad duodecimum dicendum, quod non dicuntur seipso circumuelati quasi occultati, sed quia non ex se habet: sed ab exteriori, secundum quod communicat eum cælesti corpori, ut dicit Philo- sophus.

Ad decimumtertium dicendum, quod dicitur incomprehensibilis: quia non potest contineri inclusus in loco: & hoc non est sic in propria sphaera, sed secundum quod est in materia aliena: quia enim querit materiam raram, rarefaciendo dirumpit id in quo includitur ut contineri non possit, sicut patet in vase videlicet clauso posito ad ignem: aer enim inclusus rarefit, & constringit vas. Similiter est in musto, & similibus.

Ad decimumquartum dicendum, quod clarus dicitur per remotionem ab obcurantibus, ut a vapore grosso vel fumo, qui facit in ipso turbidinem: lucidus vero dicitur, secundum terminum ad quem, secundum participationem lucis.

Ad decimumquintum dicendum, quod dicitur discretus quasi discretus: discernit enim materias, ut plumbum ab argento: assumit enim ad se subtilia similia sibi, & reiecit grossiora. Propter quod dicitur congregare homogenia sibi.

Ad decimumsextum dicendum, quod elementa in mixto sunt secundum primam esse, quod est ex forma substantiali, sed non secundum esse secundum quod est in perfectione qualitatum actiuarum & passiuarum: & inde est, quod dum sunt in mixto, vnumquodque tendit ad locum suum: & ideo, ut dicit Philo- sophus in libro cæli & mundi, oportet compositum ex elementis quandoque dissolui: quia quodlibet erit in loco suo, & secundum hoc dicitur ignis resiliens, & maxime secundum quod est in materia quam vincit.

Ad decimumseptimum dicendum, quod dicitur iurium ferens, id est, iurium latus: vel etiam quia cogit alia in quibus habet victoriam, sequi motum suum, quantum participant de forma eius.

Ad deci

Ad decimum octavum dicendum, quod in
in actum accidit sibi in quantum est in materia
aliena quam successively conuertit, & idem con-
uertendo quamlibet partem post partem semper
in actum vadit; si enim simul conuertetur, mo-
ueretur in rotundum vel in latus. Philosophus
autem intelligit, quod non habet angulos per-
manentes: & hoc verum est, cum semper va-
rietur.

Ad decimum nonum dicendum, quod esse
excelsum conuenit sibi prout est in propria
sphaera, quae est aliorum locorum inter omnia loca
elementorum, sed virtute solis mouetur in mix-
tionem: Quodlibet enim elementum habet ali-
quid in se mouens ipsum, sicut terra mouetur
ab orbis stellarum fixarum, propter diuersas
species generatas in ipsa. Aqua vero ab orbis lu-
nae: quod manifeste apparet in refluxu maris.
Ignis vero ab orbis solis. Aer vero propter mul-
titudinem motuum in ipso ab aliis quinque pla-
netis, qui sunt multorum motuum.

Ad vigesimum dicendum, quod quanto cor-
pus in eminentiori loco est, tanto nobilius est
secundum naturam: quia habet plus de specie:
species enim est in terminis, ut dicit Philoso-
phus: & idem secundum altitudinem loci sui
naturalis conuenienter dicitur non receptus con-
tumelia minorationis.

C ITEM obiicitur de aliis proprietatibus, &
primo de hoc quod dicitur semper motus: videtur
enim falsum, nihil enim motum motu recto,
semper mouetur, quia stat in termino motus:
sed ignis motus est rectus: quia sursum: ergo
non mouetur semper.

1. Praeterea, Nulla linea recta est infinita: sed
non posset moueri motu recto semper nisi esset
linea recta infinita: quia in reflexione incidit
quies media, ut dicit Philosophus: ergo non
semper est motus.

2. Praeterea, Philosophus probat in octavo
physicorum, quod solus motus circularis est per-
petuus: hic autem non est motus ignis, sed
motus corporis primi, ut probatur in primo caeli
& mundi: ergo non est semper motus.

3. Item videtur, quod non sit per se motus:
sicut enim probat Philosophus contra Platonem,
nihil est seipsum mouens: quod autem per se
mouetur, se mouet: ergo ignis non est per se
motus.

4. Praeterea, Cum semper sit sibi praesens, si
per se moueretur, semper moueretur: quod fal-
sum est, cum quiescat naturaliter in suo loco,
ut probat Philosophus.

5. Praeterea, Nulla forma simplex essentialis
potest mouere suam materiam, eo quod mo-
uens est distinctum per essentiam a mobili, quod
non conuenit formae: nihil autem potest poni
mouens si per se moueretur nisi forma: non er-
go per se mouetur.

6. Item videtur non esse sibi proprium quod
sit mouens alterum: omne enim generans trans-
mutat alterum in speciem suam: sed quodlibet
elementorum generat sibi simile: ergo non so-
lus ignis est mouens alterum.

7. Item, Quod est extra locum suum, com-
prehenditur, & non comprehendit: ignis au-
tem frequenter est extra proprium locum: ergo
non est comprehendens incomprehensum.

D. Albert. Mag. In lib. de caelesti hierar.

9. Praeterea, Omne quod corrumpitur, com-
prehenditur a virtute corrupentis: ignis au-
tem quandoque corrumpitur ab aliis: ergo
comprehenditur non comprehendens.

10. Item, Dum est extra proprium locum,
non potest saluari, nisi in materia aliena, qua
consumpta deficit: ergo non est sibi proprium,
quod sit non indigens alterius.

11. Item, Quod crescit ex seipso, in infi-
nitum crescit, quia nunquam deficit sibi unde
crescat: sed ignis non crescit actu in infinitum:
ergo non est latenter crescens a seipso.

12. Item, Ignis non suscipit materiam pro-
prium, sed tantum alienam: omnis autem vir-
tus materialis debilitatur in materia aliena: ergo
ignis non manifestat crescendo suam magnitu-
dinem ad susceptas materias.

13. Item, Esse actuum in suum contrarium
est maxime frigidum, quod est qualitas actiua,
sicut calidum, quae est qualitas ignis: ergo non
est proprium ignis esse actuum.

14. Item, Potentia non manifestatur nisi
per actionem: ergo idem videtur esse actuum
& potens.

15. Item, Ignis est in seipso sicut alia om-
nia elementa: ergo non videtur simul omnibus
praesens.

16. Item, queritur, secundum quid acci-
piuntur istae proprietates ignis?

Solutio. Dicendum ad primum, quod sem-
per moueri non conuenit igni motu proprio,
sed secundum quod est in sphaera propria, &
mouetur motu caeli: quia non solum est verum
in orbibus, quod attingit inferius motum su-
perioris, sed etiam in omnibus corporibus at-
tingit inferius motum superioris quantum po-
test: unde quodlibet elementorum mouetur ab
aliquo orbium, ignis autem a sole & marte, ut
dicit Rabi Moyses: & motus talis non est rectus,
sed circularis: & sic potest esse semper non a
virtute intrinseca semper mouente, sed a virtu-
te extrinseca: & iste motus est innaturalis igni,
secundum quod est in specie sua, sed naturalis,
secundum quod est elementum: quia aliter non
posset venire ad mixtionem nisi ex qualibet par-
te deferretur per radios solis. Et per hoc etiam
patet solutio ad secundam & tertiam.

Ad quartam dicendum, quod dicitur per
se motus ignis, secundum quod per se oppo-
nitur ad per accidens moueri, & non secun-
dum quod opponitur ad ab alio moueri, mo-
uetur enim a generante: sed motus suus est con-
sequens formam, quia quantum accipit de for-
ma, tantum accipit de motu naturali: & etiam
est accidens per se eius, sicut accidens speciei,
non accidens per accidens, sicut accidens in-
diuidui: & propter hoc etiam dicitur naturalis
quasi naturam consequens, ut in secundo phy-
sicorum dicit Philosophus. Et per hoc patet so-
lutio ad quintam & sextam.

Ad septimum dicendum, quod calidum so-
lum mouet simpliciter ut dans motum: frigi-
dum autem mouet priuando motum: unde
etiam mouet ad centrum, ubi sit congregatio
in immobilitatem, & non diffusio: & quia prin-
cipium calidi est ignis, ut dicit Philosophus in
secundo metaphysicae, idem proprium est sibi
mouere simplex quid, quamvis etiam aliud ali-

quo

quo modo agat. Et per hoc patet solutio ad octauum.

Ad nonum dicendum, quod calidum per se habet mouere frigidum & comprehendere illud sub propria sua virtute, quamuis frigidum sit priuario, vt dicit Philofophus in duodecimo de animalibus, & imperfecit habens actum. Quod autem frigidum quandoque comprehendat ignem in quo est calidum extra locum suum, est per accidens, scilicet per abundantiam frigidi superabundantis virtutem parui calidi. Ipse autem posuit id quod per se inest. Et per hoc patet etiam solutio ad decimum.

Ad vndecimum dicendum, quod licet extra sphaeram propriam indigeat aliena materia in qua multiplicet se, potest tamen esse in se vt in sphaera sua sine aliena materia: & ideo non indiget alterius.

Ad duodecimum dicendum, quod crescit a seipso, quia virtute sua, & non quod in ipso sit materia sui cremeti: & ideo non crescit nisi addito combustibili.

Ad decimum tertium dicendum, quod licet in principio materia in quam agit, sit aliena, & debilitat virtutem agentis resistendo & in minori virtute recipiendo, in fine autem efficitur materia propria, & roboratur virtus ignis multiplicata materia: quia patiens est dissimile in principio, simile autem in fine, vt dicit Philofophus.

Ad decimum quartum dicendum, quod solum calidum est simpliciter actiuum, vt prius dictum est: & ideo ponitur proprium ignis.

Ad decimum quintum dicendum, quod potens dicitur secundum virtutem in vltimo actus.

Ad decimum sextum dicendum, quod ignis est in omni: us quodammodo: est enim in celo per principium sui: quia cum omnis alteratio reducatur sicut in principium in alterans non alteratur, neque diu possum per qualitates alterari, oportet in celo esse principium omnium qualitarum actiuarum & passiuarum, sicut in terra principium est calidi & frigidi intemperati, & sol temperati, vel etiam vltimus in aliquam stellarum fixarum, & similiter: in aliis vero elementis & elementariis est per mixtionem secundum esse primum, quod est a forma substantiali, cum formæ substantiales miscibilium remaneant in mixto, vt dicit Comment. & Auicenna. aliter non resolveretur mixtum in illa, nec agerent in mixto, cum omnis actio sit a forma: sed non est in eis secundum esse vltimum quod habet a qualitatibus actiuis & passiuis: & ideo est inuisibiliter in eis & insensibiliter: in se vero est secundum esse primum & secundum & sensibiliter.

Ad decimum septimum dicendum, quod plures proprietates ignis possunt inueniri, vt ipse dicit, sed quæ ponuntur, sunt 33.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et accipiuntur sic. Aut enim aliquid consequitur ignem prout est in se, aut prout est in materia aliena. In se autem ignis est subtilis, lucidus, calidus, & leuis. Quod autem sequitur ipsum in quantum est subtilis tantum, aut est in operatione ad seipsum, & sic est prima, de qua

dicitur, *ignis quidem est sensibilis, per effectum in omnibus sic dicendum est: sensiti enim in omnibus inest sibi ratione subtilitatis, quæ potest penetrare omnia, & conuenit maxime igneo caelesti, vt dictum est. Aut sequitur subtile per actum proprium, qui est penetrare partes & partes partium, vt dicitur in 2. de generatione, & sic est secunda, quod *venit clarus*, id est, virtute lucis per omnia, & intelligitur de igneo caeli. Aut est per proprietatem, quæ est spiritualitas, & sic est tertia, quod *remouetur ab omnibus* igneum caeli per substantiam, propter sui spiritualitatem enim incorporatur, quamuis quandoque misceatur per virtutem. Si autem sequitur ignem in quantum est lucidus per se, & sic est quarta, quod *simul est lucidus*, quantum est in se cum hoc quod dicitur. Aut sequitur lucidum simul cum subtili, & hoc tripliciter: quia vel in comparatione ad materiam accidentalem, & sic est quinta, scilicet quod simul cum hoc quod est lucidus in se & etiam ipse per seipsum non accipit bene materia, id est, secundum quod non adheret alij materie in qua manifestat propriam actionem, quæ est lucere, est quasi *oculus in oculum* nobis: quia propter sui subtilitatem non subiacet visibus nostris, vt supra dictum est. Vel secundum posse, & sic est sexta, quod est *immemensurabili*, in quantum est virtus non determinata ad vnum tantum, vt commensurata illis. Vel in comparatione ad vltimum, & sic est septima, quod est *inuisibilis* propter sui subtilitatem. Si autem consequitur ipsum in quantum est calidum, aut sequitur calidum per se, aut calidum & lucidum simul. Si calidum per se, aut secundum posse materie, & sic est octava, scilicet quod est *per seipsum* ratione calidi, quod est per se actiuum, *potens omnium firmis*, id est, in omnia corpora generabilia quæ sunt materia eius, & *quæcumque sunt in ipsis*, scilicet corporibus, vt dispositiones eorum ad actionem propriam ignis, id est, per actionem eius: quia causat agendo corpus & dispositiones corporis. Aut consequitur secundum actionem in alterum, & hoc tripliciter: quia vel quoad motum alterationis, & sic est nona, scilicet quod est *mobilis*, id est, motiuus: aut quoad transmutationem substantialem alterius in ipsum, quæ est finis alterationis, & sic est decima, scilicet quod est *tradens seipsum*, id est, formam suam omnibus quoquo modo proximiis sibi per vniuocationem materie. Aut quoad salutem speciei, quæ consequitur generationem, & sic est vndecima, scilicet quod est *renouatum* sui in materia alterius se generando pro custodia, id est, conseruatione, suæ naturæ in specie. Si vero consequitur calidum simul & lucidum, aut ex parte lucidi magis, & sic est duodecima, scilicet quod est *illuminatum*, simul & tale faciens splendorem circumiectis, id est, circumpositis substantiæ eius, vt ab alio receptis. Aut est ex parte calidi magis prout est vltimum & consumptiuum, & sic est decimatercia, quod est *incomprehensibile*, scilicet secundum quod per consumptionem rarefaciendo destruit quod ipsum circumstat. Aut ex parte vtriusque, & sic est decimaquarta, scilicet quod est *clarus*, in quantum per calorem segregatur ab impuris, quæ consumendo mutant materiam, & participatione efficitur clarus. Si autem consequitur vt leuis,*

leuis, aut secundum terminum à quo, aut secundum terminum ad quem, aut secundum motum ipsum qui sequitur leue. Si secundum terminum à quo, aut secundum separationem à substantia infima, & sic est decimaquinta, scilicet quod est *discretus*, separans ad se subtilia sibi similia, & relinquens grossa: aut secundum separationem à locis infimis, & sic est decima sexta, *refliens*, vt supra expositum est. Si verò secundum terminum ad quem, aut secundum motum ad illum, aut secundum locationem in eo. Si secundum motum, aut ex parte loci, & sic est decima septima, scilicet *sursam ferens* alia: vel latus à generante, aut secundum modum motus, & sic est decima octaua, *acutè means*, id est, in acutum vadens. Si secundum locum in quo locatur, aut absolute, & sic est decima nona, scilicet *excelsus*, propter sublimitatem loci: aut comparando ad locum ignobilem, & sic est vigesima, scilicet quod *non est receptus* vt in loco contumelia minorationis, id est, secundum ignobilitatem qua minoretur dignitas eius, vt scilicet esset in infimo loco. Si verò secundum motum, aut secundum quod continet est, & sic est vigesima prima, scilicet quod est *semper motus*, aut secundum connaturalitatem, & sic est vigesima secunda, scilicet quod est *per se ipsum motus*. Si autem consequitur ignem prout est in materia aliena, aut absolute, aut comparatè. Si absolute, aut secundum effectum sui in illa, aut secundum modum existendi in ea, aut secundum principium agendi in ipsam. Si autem secundum effectum, aut qui est alterandi, & sic est vigesima tertia, scilicet quod est *motus alteram*. Aut qui est vincendi, & sic est vigesima quarta, scilicet quod est *comprehendens alterum* sub virtute sua vt nutrimentum suum, *incomprehensiu* ab aliis, quia alia sunt materia eius. Si autem secundum modum existendi, aut qui est sibi in se, & sic est vigesima quinta, scilicet quod sic est in aliena materia, quod tamen *non est indigens alterius*, cum possit etiam per se esse. Aut secundum modum sui in altero, & hoc aut secundum virtutem augmentem, & sic est vigesima sexta, scilicet quod est *crefcens latenter à seipso*, id est, propria virtute: aut secundum materiam in qua augetur, & sic est vigesima septima, scilicet quod est *manifestans suam magnitudinem virtutis ad suscipias materias*. Si autem secundum principium agendi, aut per se, aut secundum quod est occultatus. Si per se, aut est in manifesto, aut quantum ad agendum tantum, & sic est vigesima octaua, scilicet quod est *actiuus*. Aut ad vicendum per actionem, & sic est vigesima nona, scilicet quod est *potens*, secundum virtutem agendi. Aut secundum utilitatem, & sic est trigesima, scilicet quod est *presens simul omnibus* per mixtionem *inuisibiliter*, quia non secundum quod esse, sed secundum quod est in qualitatibus sensibilibus. Si autem secundum finem actionis, prout est debilitatus: aut secundum facilitatem adiutorij, & sic est trigesima prima, scilicet quod *neglectus*, in quantum cogitur cingibus, *puatur non esse: autem*, id est, sed *utrum*, id est, per tensionem cingrum est *subito relucens comaturaliter & proprie sibi*, & hoc *secundum quendam vindicta* sua despectionis. Aut secundum conformitatem adiuti, & sic est trigesima-

D. Alber. Mag. In lib. de caelesti hierar.

secunda, scilicet quod *iterum* post occultationem est *incomprehensibiliter impalpabilis*, id est, non comprehenditur tactu, propter vehementiam & excessum qualitatibus soluendo proportionem sensus. Si autem sequitur principium agendi comparati ad statum ante actionem, & sic est trigesima tertia, scilicet quod *non est minus in omnibus distissimis traditionibus sumer*, id est, quod abundanter aliis de se communicat. Et fortassis quis, id est, aliquis *inuenit multas pulchras proprietates ignis*, decentes spiritualia, vt, id est, sicut est possibile, *in sensibilibus imaginibus*, id est, similitudinibus diuinae operationis.

Hoc ergo scientes theosophi, 4. caelestes essentias ex igne conformant, significantes deiforme earum, & (quantum possibile) Dei imitabile. Sed & humaniformes ipsas describunt propter intellectuale & sursum habendo intuitiuas virtutes, & figuræ rectam & luculentum, & secundum naturam principale & regale, & secundum sensum minimum quidem quantum ad reliquas virtutes irrationabilium animalium. Omnium verò potens secundum intellectus magnitudinem, virtute, & secundum rationabilem scientiam continuitate, & secundum naturam animæ liberum & potentissimum.

DIVISIO TEXTVS.

Ergo theosophi, &c.

ID est diuina sapientes scientes hoc, id est, proprietates ignis conformant, id est, figurant caelestes essentias, scilicet Angelos, ex igne significantes per hoc deiforme & Dei imitabile, quantum possibile est eis, id est, quod Deo similes sunt & ipsam imitantur, qui per ignem sepe describitur, ipsas describunt, &c. Hic ostendit speciales figuras. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de humana figura, & his que circumstant ipsam. In secunda de figuris irrationabilibus in quibus quandoque apparent, ibi, *Ipsos etiam ventos nominari*. Prima in tres. In prima ponit proprietates hominis, ibi, vbi ostenditur quid significet figura humana que eis aptatur. In secunda agit de partibus hominis, ibi, *Est autem & per singula*. In tertia de his que circumstant hominem, vt vestes & instrumenta, ibi, *Nudum quoque, &c.*

D V B I V M.

PONIT ERGO in prima parte nouem proprietates hominis. Sed dubium est hic de una earum, Q 2

garum, scilicet quod est minimum secundum sensum: videtur enim falsum esse: quia sicut dicit Philosophus in 2. de anima, quod sensum tactus habet homo certissimum, & in lib. de sensu & tentato, addit quod habet eum veriorum alii animalibus: ergo non habet minimum de sensu.

2 Præterea, Quoties complexio est magis redacta ad medium, tantò est melior tactus: quia cum nihil sentiat sibi simile, sed id quod est in potentia, quoties magis est in medio, tantò maiores differentias cognoscet: sed homo est maximè reductus ad compositionem mediam: quia sicut forma sua est simillima formæ celi, cum sit proportio formæ ad materiam, oportet etiam, quòd corpus sit simillimum corpori celi, quod caret contrarietate, ut probat Avicenna: ergo homo optimum tactum habet, & sic idem quod prius.

3 Præterea, Bonitas complexionis est signum bonitatis cognitionis, ingenij, & memoriæ, ut dicit Philosophus, quòd molles carne apte mente sunt: sed homo excellit omnia in cognitione: ergo habet complexionem maximè in medio, & sic optimum tactum.

4 Si dicatur, quod licet habeat optimum tactum, tamen deficit in aliis sensibus. Contra: Tactus est fundamentum aliorum sensuum, propter quod dicitur in lib. de somno & vigilia, quòd immobilitato organo tactus, immobilitantur etiam omnia alia: si ergo homo habet optimum tactum, excedit etiam in aliis sensibus.

5 Præterea, Homo inter omnia animalia plurimè accipit per sensum: accipit enim sensibilia propria & communia & per accidens & intentiones acceptas cum sensu non à sensu, & iterum intentionem abstractam, in qua omnia alia ab ipso deficiunt, licet quedam de aliis plura vel pauciora participent, secundum quod nobiliora sunt: ergo homo maximum est in sensu.

6 Item quaeritur, secundum quid accipiuntur istæ proprietates?

Solutio. Dicimus, quòd Comment. dupliciter exponit hoc. Et prima expositio est, quòd dicitur homo minimum secundum sensum, non respectu aliorum animalium, sed respectu alterius perfectionis in ipso: quia magis est in ipso intellectus, secundum quem est homo. In nobis enim, inquit, modicum est sensibile: non enim per illud consistimus, sed per intellectualem. Sed hæc expositio non videtur esse de intentione Auctoris. Alia expositio est, quòd respectu aliorum animalium homo est minimus in virtute sentiendi: et hoc intelligendum est de his quæ sunt tantum sensus, scilicet alij præter tactum, non quod omnia animalia secundum quemlibet illorum excedant hominem, sed secundum quemlibet aliqua, canes secundum olfactum, & lupi secundum auditum vel apti, & aquila secundum visum. Tactus autem quatuor habet comparationes: potest enim accipi in comparatione ad sensibile, cuius discretionem accipit, & sic est sensus diuinus contra alios: vel comparatione ad sentientem, & hoc dupliciter, vel secundum quod est natura animalis, quia ab hoc sensu est animal, ut dicit Philosophus & Avicenna,

vel ad minus naturam significans: aut secundum quod est naturam consequens, & hoc dupliciter, vel secundum comparationem ad organum in se, & sic est indicium bonæ complexionis, & per consequens bonæ cognitionis: aut in comparatione ad organa aliorum sensuum, & sic est fundamentum aliorum sensuum, quia omnia eorum organa fundantur super nervum tactus, & sic patet quod non tantum accipitur in ratione sensus: & idem non est instantia in ipso, quamvis maximè virtutis sit in homine. Similiter & gustus in quantum est sensus alimenti, prout est tactus quidam: secundum verò discretionem differentiarum saporis, quæ consequuntur se cum differentiis odoris, est subtilior in aliis, quæ sunt melioris olfactus, sicut canes qui nutriuntur de pascua cum sudore hominis, consueverunt discernere odores diversorum hominum ex diversitate saporum, & inveniunt latrones per odores eorum, ex subtilissimis odoribus relictis in vestigiis, qui sunt insensibiles nobis, eis autem sensibiles. Item etiam sicut experimento probatum est, canes per sapores cognoscunt cuius animalis sit caro, unde visum est, quòd latrant & refugiunt à carnibus lupinis coctis. Unde concedimus tria prima.

Ad quartum dicendum, quòd licet omnes sensus fundentur super organum tactus, tamen consequitur unumquodque suam virtutem per spiritus & dispositionem organorum, quæ in aliis melius esse possunt quam in homine.

Ad quintum dicendum, quòd sensuum, hominis habet quandam virtutem secundum quod coniungitur rationi, & in illa excedit, licet in his quæ sensus tantum sunt, deficiat.

Ad sextum dicendum, quòd proprietates istæ sic accipiuntur: quia aut consequuntur hominem in comparatione ad aliud, & sic est quinta: aut in se absolute, & sic dupliciter, vel secundum extrinsecum, vel secundum intrinsecum. Si secundum extrinsecum, secundum partem scilicet visivam, & sic est secunda: aut secundum totum, & hoc dupliciter, vel secundum quantitatem, prout stat sub figura, & sic est tertia: vel secundum qualitatem, & sic est quarta. Si vero secundum interius, aut secundum sensum, & sic est sexta: aut secundum intellectum, & hoc dupliciter: vel secundum superius, vel secundum inferius. Secundum superius, scilicet secundum quod participat cum intellectu naturali, ut horizon intellectualis naturæ, & sic est prima: vel secundum inferius, scilicet prout est inferioris cognitionis à superiori natura: & hoc dupliciter, vel secundum speculationem, & sic est octava: vel secundum motum, & hoc dupliciter, vel secundum intellectum practicum, & sic est septima, vel secundum voluntatem, & sic est nona.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Non solum in figura ignea Cælestes essentias describunt Theosophi, sed & id est, etiam describunt ipsi humaniformes, id est, in forma hominum propter intellectualem hominis, & hæc est prima proprietas, secundum quod est horizon intellectualis naturæ: & iterum propter sensum habendo intuitivam virtutes, id est, visivas, hoc

hoc est, propter hoc quod habet virtutem intruendi supra se, quantum ad figuram, & hæc est secunda quantum ad partem visivam: & iterum propter rectum figuram eius, quia solus inter cæta animalia incedit rectus, quod est propter calorem cordis, ut dicit Philosophus, & hæc est tertia, secundum quantitatem stantem sub figura: & propter luculentum, id est, hilarem faciem eius, & hæc est quarta, secundum qualitatem vultus sui: & etiam propter principale & regale secundum naturam, id est, propter hoc quod naturaliter aliis animalibus præest, & regit ea, ut dicitur Gen. 2. ut præsit piscibus, &c. & hæc est quinta, in comparatione ad alia: & etiam propter hoc quod quidem, id est, certè est minimum secundum sensum, non quod habeat pauciores sensus, sed quantum ad reliquas virtutes irrationalium animalium, quæ sunt maioris virtutis in sentiendo secundum sensum, & hæc est sexta: vero, id est, sed est omnipotens virtute secundum magnitudinem intellectum practici, per quem habet virtutem faciendi sibi necessaria ad vitam vel defensionem: & idè non dedit sibi anima natura sicut aliis animalibus, ut dicitur in lib. de animalibus: & hæc est septima, secundum intellectum practicum: & etiam est potens continue secundum rationalem scientiam, & secundum quod continet deducit causas in causatum: sic enim accipitur hæc ratio, & hæc pertinet ad speculationem tantum, & est octava: & etiam est liberum & potentissimum secundum naturam anime, & hæc pertinet ad voluntatem, cuius est primò libertas, & est potentissima secundum quod cogi non potest, & est nona proprietas.

5. Est autem & per singula (ut æstimò) corporalis nostræ multiplicis partitionis inuenire caelestes virtutes; dicentes conspectivas quidem significare virtutes, ipsum ad diuina luminaria clarissimum respectum, & iterum teneram & liquidam & non repercussam, sed acutè mobilem, & puram, & planam impassibiliter diuinarum susceptionem illuminationum. Olfactuum verò discretivas virtutes, illud super intellectum suaue olentis distributionis (quantum possibile) receptiuum, & eorum quæ sic non sunt, per scientiam discretiuum & omninò refugiuum.

*

D. Albert. Mag. In lib. de caelesti hierar.

DIVISIO TEXTVS.

Est autem & per singula, &c.

Positis superius proprietatibus hominis per quas humana forma Angelis circumponitur, in parte ista incipit ponere proprietates partium hominis, secundum quas sunt figuræ spiritualium substantiarum. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de partibus quæ sunt organa sensuum. In secunda de aliis organiciis partibus, ibi, *luculentam verò*. Prima iterum in duas. In prima ponit proprietates secundum quinque sensus corporis. In secunda parte determinat de partibus custodiendis principales sensus, ibi, *palpebras, &c.*

D. V. B. I. A.

CIRCA primum queruntur duo de sensibus in communi, secundum quod ad præsens pertinet. Primò, Vtrum in Angelis debeant diuersi sensus distingui. Secundò de numero eorum.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod in Angelis non debeant diuersi sensus distingui: sicut enim vult Augustinus, visus & auditus ad exterius quidem relati, sunt plures: relati autem ad intellectum, sunt vnus. Cum igitur in Angelis sint sensus tantum secundum intellectum, non debent in eis plures sensus assignari.

2. Ad idem, Sicut dicit Philosophus, Intellectus est qui est omnia facere, & non tantum visibilia & audibilia: ergo cum in Angelis non sit cognitio nisi intellectua, non habent distinctas acceptiones sensibilia: ergo non debent in eis assignari plures sensus.

3. Præterea, Omnis potentia superior potest quicquid potest inferior, & est formalis respectu omnium inferiorum, & per consequens colligit in se omnia inferiora: sed intellectus est suprema potentia: ergo omnes sensus vnitè colligantur in ipso, & sic idem quod prius.

4. Præterea, Sicut dicit Basilus super principium Prouerbiorum, Sensus in spiritualibus est intellectus relatus ad præsens: sed intellectus non diuersificatur secundum diuersa præsentia accepta: ergo sensus in spiritualibus non sunt plures.

5. Præterea, Diuersi sensus sunt propter hoc quod diuersa sunt sensibilia ad materiam relata: sed intellectus denudatus est à materia: ergo omnia sensibilia sine distinctione cognoscit intellectus: ergo non debent distingui sensus in Angelis, quæ sunt intellectuales nature.

Ad oppositum. Potentia passiuè diuersificatur secundum diuersa actiua diuersas passionis inferentia: cum igitur sensibilia sint natura inferre passionis, videtur quod sit aliqua diuersitas in intellectu recipiente distinctionem cognitionis ex ipsis.

Solutio. Dicendum, quod sensus in Angelis proprie non sunt, sed metaphoricè, quoniam quidam dicant esse potentiam sensitivam & organa & in anima separata & in Angelis: sed hoc ridiculum est. Vnde dicimus, quod dicitur

Q 3 rut

rum sensus in spirituali natura, intellectus rei presentis: propter similem modum accipiendi ad sensum. Sic igitur dicto sensu in Angelis, non distinguuntur plures sensus secundum potentiam intellectus, sed secundum actum eius: non enim diuersa vel idem diuersis rationibus cognoscitur à diuersis potentiis intellectus, sed ab eodem secundum diuersos actus, non tamen secundum substantiam actus differens, sed secundum formam actum qui sunt in diuersis rationibus obiectorum. Sic ergo concedimus primas quinque rationes concludentes intellectum secundum potentiam non distingui.

Ad id verò quod in contrarium obiicitur, dicendum quòd hoc tenet in potentiis quæ sunt tantum passiuæ, sicut sunt potentie sensus: sed intellectus est etiam actiuus: intellectus enim agens facit omnes formas in ratione simplicitatis vt recipiantur in possibili intellectu.

C CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quòd sensus spirituales non possint diuidi secundum diuisionem sensus corporalis: diuiduntur enim sensus corporales per hoc quod quidam cognoscant rem distantem per medium extrinsecum, vt visus, & auditus, & olfactus: & quidam rem sibi coniunctam per medium intrinsecum: sed omnibus Angelis coniunctum est beatificans: ergo in eis non potest esse talis distinctio tenium.

Solutio. Dicendum, quòd sensus corporales dupliciter possunt distinguere, aut penes id quod essentialiter distinguit ipsos, scilicet per diuersa obiecta, sicut est in omnibus passiuis essentialis distinctio per actiua, eo quod passorum sunt actus actiuorum: per actus autem est essentialis diuersitas rerum. Potest etiam eorum distinctio sumi per proprietates consequentes, sicut quòd quidam accipiuntur per medium extrinsecum, & quidam per intrinsecum. Sed hæc diuisio non est essentialis: quia si visus per medium intrinsecum sentiret, adhuc distingueretur à tactu per diuersas rationes obiectorum. Vnde ex similitudine sensuum corporalem distinctiorem ex diuersa ratione obiecti, sumamus distinctionem sensuum spiritualium: non enim proprie dicuntur de eis, vt dictum est. Potest igitur intellectus accipere suum obiectum maxime distans sub ratione veri, aut sub ratione boni. Sub ratione autem veri accipit, accipiendo rem ipsam in se, & sic est visus spiritualis, sic etiam viui corporali res ipsa offertur: aut sub quibusdam signis, scilicet speciebus & creatis immissis à Deo in intellectus agentes ad voluntatem eius cognoscendam, & sic est auditus, sicut etiam auditus corporalis accipit rem vt contingit ipsam significari per vocem. Si verò in ratione boni, aut prout coniungitur secundum substantiam, aut secundum quod recipit ab ipso quasdam suauas emanationes, & sic est spiritualis olfactus; ad modum quo corporalis odoratus percipit suauitatem corporis odoriferi, vel secundum fumalem eorum porationem, aut tantum secundum spirituales transmutationem qualitatis, scilicet odoris. Si verò secundum quod coniungitur secundum substantiam, aut recipit substantiam eius intra se, & sic est spiritualis gustus, prout contingit ipsos frui Deo existente in ipsis per gloriam, sicut etiam cor-

poralis gustus est sensus alimenti: aut secundum quod coniungitur secundum substantiam, vt extra ipsam existentem, & sic est spiritualis tactus, ad similitudinem etiam corporalis.

Hæc autem pars in qua determinat de proprietatibus sensuum, diuiditur in quinque partes secundum quod sunt quinque sensus. Et primo agit de visu. Secundo de olfactu. Tertio de auditu. Quarto de gustu. Quinto de tactu. Ponit autem octo proprietates visus. Et dubitatur de prima, quòd scilicet visus in eis significat respectum ad diuina luminaria. Luminare enim, vt dicit Damascenus, est vas lumenis: & ita oportet, quòd sit in eis compositio, lumenis scilicet & corporis habentis lumen: in diuinis autem non est compositio: ergo non debuit dicere luminaria.

2 Præterea, Luminaria videntur propter accidens suum, scilicet lumen, quod per se videtur: cum igitur Deus scripto videatur, debuit dicere diuinum lumen, & non luminare.

Solutio. Dicimus, quòd Dionysius posuit istam proprietatem de visu spirituali, secundum quod huiusmodi diuisus est contra corporalem: sicut enim in visu corporali non sistitur in lumine recepto, sed per id referitur in id à quo proceditur lumen, ita etiam visu spirituali lumen diuinum, quod est theopphania, sub quo videtur, ducit in visionem Dei: & idèd poluit luminare, quod vtrumque nominat, & lumen scilicet & emittens lumen.

Ad primum verò dicendum, quòd licet in Deo non sit compositio rerum, est tamen in eo pluralitas rationum.

Ad secundum dicendum, quòd visus corporalis per se obiectum est qualitas, per accidens est substantia: intellectus autem (qui visus est interior) per se obiectum est substantia, & omnia alia ordinantur ad cognitionem eius: & idèd potius dixit lumen luminare quam lumen.

Possunt autem proprietates istæ sic accipi. Proprietates enim visus aut consequuntur ipsum a solute, aut comparate ad obiectum. Si absolute, aut prout est in actu, & sic est prima: aut prout est in organo, & hoc dupliciter, aut secundum lumen reddere alteri, & sic est tertia: aut secundum lumen recipere, & hoc dupliciter, secundum id quod est causans essentialiter bonam receptionem, & sic est secunda: aut secundum dispositiones consequentes, vel secundum interius, & sic est sexta: vel secundum exterius organum, & sic est septima. Si autem secundum comparisonem ad obiectum, aut quantum ad comparisonem organi ad obiectum, & sic est quinta: aut secundum excessum obiecti, & hoc dupliciter, vel quantum ad formam ipsam, & sic est quarta: vel quantum ad impressionem consequentem, & sic octaua.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur, Per prædictas proprietates describuntur Angeli in forma humana. **Autem,** id est, sed est, id est, contingit, vt *astimo inuenire celestes virtutes*, id est, Angelos, & id est, etiam per singula nostra multiplicis partitionis corporalis, id est, omnibus partibus corporis nostri figuratas. Hoc dico contingit inuenire

nite nos, dicentes virtutes conspellunt, id est, virtus nos eis circumformantur, quidem, id est, certè, significare ipsum clarissimum respectum, id est, intuitum eorum qui est actus visus, ad diuina luminaria: hoc expositum est per obiectum, & hæc est prima proprietates: & iterum dicimus hoc significare susceptionem diuinam illuminationem teneram, id est, humidam, secundum quòd organum est bene receptiuum: & etiam liquidam & bene reddentem alteri, sicut liquidum diffunditur ad altera, & hæc est tertia: oportet enim organum esse visus bene receptiuum, propter quod est humidum, & iterum tentiuum formatum, & non actus, sed est consistentium partium, & non actus, sed aquæ, vt dicitur in libro de sensu & sensato, & oportet etiam, quòd reddat species suas aliis virtutibus, scilicet sensui communi, & deinceps, & ob hoc est peruium. Sed secundum hoc videtur, quòd non conueniat spirituali visui, cum non sit alia potentia prior intellectui. Et dicendum, quòd etiam intellectus reddat voluntati nuntiando formam qua mouenda sit. Et susceptionem dico, non repressam: visus enim debilis repercutitur à luce excellenti, vt potest non potens in illam: & etiam noster intellectus repercutitur à luce diuina, sed non intellectus Angelorum intuetum ipsum immediate: & sic est quarta, per comparisonem ad obiectum secundum excessum. Non talem dico, sed acute mobilem, & puram & planam. Omnis enim oculus circularis est, & ex hoc habet quòd sit mobilis. In acutum autem mouetur secundum quod radij congregantur in pupilla, & ex hoc confortatur ad cognoscendum speciem obiecti, & significat in Angelis subtilem intuitionem intellectus: & hæc est quinta, secundum proportionem ad obiectum, Et susceptionem dico puram, inquantum humor crystallinus qui intus continetur, segregatus est ab omni terrestri, per quod impediretur ad receptionem: & sic est sexta. Et planam, secundum quod tunicæ exterioris vna pars alteri non supereminet: si enim superemineret vna, obumbraret alteram, & sic impediret receptionem specierum: & hæc est septima. Susceptionem dico impariter: per hoc enim quòd oculus sphericus est, congregantur radij ad punctum vnum: & idèd eliciunt calorem, sicut elicitur ignis de crystallo rotundo, & ex calore resoluitur humor, & lacrymantur oculi: & tantum potest intendi lux, quòd contumitur visus. Hæc autem passio non potest contingere in Angelis, & hæc est octaua. Olfactum verò. Hic ostendit quomodo conuenit eis olfactus.

D. V. B. I. V. M.

Sed circa hoc est dubitatio de ordine. Auditus enim altiore est odorata, vt dicitur in libro de sensu & sensato: ergo prius debuit ponere auditum, quam odoratum. Si dicatur, quòd odoratus est magis necessarius ad esse animalis, quia species odorum sequuntur speciem saporum: tunc videretur, quòd tactum prius ponere debuerit, quem vltimo ponit.

2 Præterea, Auditus & visus disciplinæ sensus sunt, quorum vnus deseruit inuentioni pro-

pria, & alius doctrinæ: ergo eos immediate ordinare debuit.

3 Præterea, Visus & auditus, vt dicit Philosophus, omnium corporum sunt cognoscitui, alter per se, scilicet visus, alter per accidens, in quantum res significabilis est voce: olfactus autem nullo modo se habet ad omnia: ergo immediate post visum debuit ponere auditum, & non olfactum.

Solutio. Dicimus, quòd Dionysius aliter ordinat sensus spirituales quam à Philosophis ordinantur sensus corporales: quia enim auditus spiritualis est perceptiuus veri sub signo, olfactus verò spiritualis est perceptiuus boni per suauem emanationem significantem ipsam, bonum autem altius collocat spiritualiter quam verum, idèd prius ordinavit olfactum quam auditum. Tactus & gustus propter hoc quòd omnino materiales sunt, vltimo ordinantur, & visus primo propter sui subtilitatem. Rationes autem procedunt de auditu & olfactu corporalibus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Verò, id est, sed nos dicentes in Angelis virtutes discretiue olfactuum, id est, odoratum significare illud receptiuum eorum, quantum possibile est eis, id est, virtutem receptiuam distributionis olentis suauis, id est, suauiter, quæ est super intellectum, quantum ad principium: & hæc est similitudo diuinæ bonitatis suauiter olfactum afficiens: & etiam significare discretiuam per scientiam eorum qua non sunt sic, scilicet suauis olentia, & omnium refugium eorum. Vnde legitur in vitis patrum, quòd quibusdam monachis iuxta cadauè obrutantibus nares, Angeli sepelierunt, & postmodum inuenientibus quendam deco um iuuenem, Angeli nares obrutare visi sunt, & dixerunt interrogantibus cur hoc faceant, quòd sicut illis fecerant cadauèra, ita sibi fecerant vicia.

Aurium verò virtutes, illud particeps & gnosticum diuinæ inspirationis susceptiuum. Gustatiuas autem inuisibilem escarum plenitudinem, & diuinarum & alentium promotuum susceptiuum. Tactiuas verò conuenientis aut nocentis per scientiam discretiuam. Palpebras deinde & supercilia diuinarum visionum & intelligentiæ custoditiuum. Iuuenilem verò & adultam ætatem, illud innouantis semper vitalis virtutis. Dentes autem diuisiuum inditæ nutriente perfectiōnis. Vnaquæque enim essentia intellectualis donatam sibi à diuinore vniformem intelligentiam prouida virtute diuidit & multiplicat.

cat ad inferioris ductricem analogiam. Humeros autem & brachia, & iterum manus, factium & operarium & actiuum. Cor verò symbolum esse deiformis vitæ, propriam vitalem virtutem deiformiter in ea quæ præintellecta sunt, seminantis. Pectora iterum significare durum & custoditium, vt à supposito corde viuificæ distributionis. Dorsa verò continuum simul cunctarum fertiliū virtutum. Pedes autem mobile & velox & cursile in diuina semper euntis motionis: propter quod & pennatos Theologia sanctorum intellectuum figurauit pedes Pennatum namque signat anagogicam velocitatem, & celestis sursum versus itineris actiuum, & ab omni humili per sursum ferens remotum. Ipsa verò pennarum leuitas nihil terrenum, sed totum mundè & sine grauitate in excelsum ascendens.

D V B I V M.

Aurium verò, &c.

ASed videtur, quod superfluit ponere auditum in eis: quia de organo auditus secundum idem obiectum possunt accipi potentie plures: sed secundum verum accipitur tam vitus quam auditus spiritualis, vt dictum est: ergo ponendo vitum non debuit in eis ponere auditum.

2 Præterea, Auditus deseruit doctrinæ, vt dicit Philosophus: sed sicut dicit Iere. 31. Non docebit vt proximum suum: omnes enim cognoscent me, &c. & multò magis hoc in Angelis verum videtur: ergo non est in eis auditus.

3 Præterea, Auditus percipit cum distantia per medium extrinsecum: sed Angeli non sunt distantes à suo beatificante: ergo respectu eius non conuenit eis auditus.

Solutio. Dicimus, quod sicut supra dictum est, auditus spiritualis Angelorum est quo percipiunt primum verum sub signis quibusdam, scilicet speciebus, scilicet creatis. Vnde dicendum ad primum, quod verum per se & sub signo acceptum est in diuersa ratione obiecti, sicut etiam eadem res corporalis percipitur diuersis sensibus secundum diuersa.

Ad secundum dicendum, quod licet non sit in eis doctrina qua vnus doceat alium pertinencia ad esse beatitudinis, illuminat tamen vnus

alium de his quæ pertinent ad dispensationem inferiorum Ecclesiæ, & dispositionem mundi, vt sæpè dictum est, quauis secundum omnia saluetur in eis ratio doctrinæ per receptionem à Deo, secundum eius perceptionem maxime distinguuntur sensus spirituales in Angelis.

Ad tertium dicendum, quod quamuis in eis non sit distantia localis, est tamen in eis distantia per essentiam.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Verò, id est, sed virtutes **B** aurium, scilicet auditivas significare illud susceptiuum, id est, virtutem Angelorum suscipientem particeps & gusticum, id est, cognoscituum diuina inspirationis, id est, acceptionis voluntatis eius per aliqua signa: sicut enim dicit Gre. Deus loquitur inspirando. *Gustatus, &c.* Hic determinat de gustu, dicens: *Aurium*, id est, sed dicimus *gustatus* virtutes in Angelis significare plenitudinem, id est, abundantem repletionem *escarum*, id est, refectionum *inuisibilium* visu corporali, & *dinarum*, in quantum diuina participatione & fruuntur & sustentantur. Et significare etiam *susceptiuum*, id est, virtutem eorum susceptiuam *promotorum*, id est, spiritualium augmentorum, quibus continue inouantur nouis illuminationibus, & *alimenti*, id est, qui alimentum sunt. Et quia gustus est sensus alimenti, ponit duo quæ alimento perficiuntur: nutrit enim secundum quod est potentia caro, & quantum ad hoc dixit *escarum*, & auget secundum quod quanta, & idè dixit *promotorum*.

D V B I V M.

SED HIC est dubitatio. Gustus secundum **C** quod est sensus alimenti, est tactus quidam: non ergo secundum hoc debuit esse determinare de ipso separatim à tactu.

2 Præterea, Gustus est propter indigentiam: hæc autem non est in Angelis: ergo non est in eis aliquid gustus.

3 Præterea, Ista figuræ non circumformantur Angelis nisi ad nostram instructionem: sed per hoc quod dicuntur gustare, est causa erroris credentium eos corporali cibo uti: ergo gustus non deberet eis attribui.

Et dicendum ad primum, quod gustus etiam secundum quod est sensus alimenti, differt à tactu in duobus, scilicet organo, quia non in qualibet parte tactus est gustus: & etiam virtute, quia gustus circa alimenta habet iudicium saporum, quod non habet tactus: & idè de eis separatim determinari debuit.

Ad secundum dicendum, quod in Angelis sicut & in qualibet alia creatura est indigentia vt teneantur in esse per causam primam: & idè indigent talibus escis.

Ad tertium dicendum, quod ex omnibus similibus malè acceptis potest esse causa erroris, si tamen debito modo accipiuntur, non sunt causa erroris.

EXPOSITIO TEXTVS.

D *Tactus vero.* Hic de tactu determinat. *Vero*, id est, sed dicimus *tactus* virtutes significare in Angelis *discretivum*, id est, virtutem discretivam Angelorum *per seientiam* etiam sensibilibiter *convenientis*, scilicet Dei conservantis, prout est extra eos, *aut nocentis*, id est, peccati quod contumprit esse gratia, sicut tactu corporali discernimus conservantia & contumprantia animal.

DVBIVM.

P SED IN HOC est dubitatio. Quoniam eis nihil nocet: & ita non convenit eis discretio convenientis & nocentis.

2. Præterea, Tactus est secundum viciniam quæ sunt simul: sed Deus non habet viciniam: ergo non potest esse tactus Angeli ad Deum.

3. Præterea, Tactus adherent sibi: sed nihil exaltatur usque ad Deum: ergo non potest intelligi tactus Angeli ad Deum.

4. Præterea, Ut dicit Philosophus, in tactu naturali utrumque imprimunt in alterum: sed Deus nihil recipit ab Angelo: ergo, &c.

5. Præterea, Tactus est discretivus dissimilis: sed omnes Angeli sunt deiformes, ut sæpe dictum est: ergo non est tactus Angeli ad Deum.

Solutio. Quid dicatur hic actus, dictum est prius. Unde dicendum ad primum, quod licet non discernant nocens per experimentum, discernunt tamen per scientiam speculativam.

Ad secundum dicendum, quod licet Deus simpliciter non habeat viciniam, habet tamen secundum quid, prout accipitur ab intellectu Angeli.

Ad tertium dicendum, quod Angelus non tangit Deum ut iungatur sibi per æquiparantiam, sed attingit ipsum vivens sub eo.

Ad quartum dicendum, quod in veritate Deus nihil accipit ab Angelo tangente ipsum: sed Angelus recipit à Deo: & ideo in hoc non est simile tactui naturali: sicut si manus tangeret infusum calidum, tota mutaretur in ignem, in nullo alterans ipsum.

Ad quintum dicendum, quod quamvis Angeli sint Deo similes, tamen exceduntur ab ipso: & talis similitudo est quæ requiritur ad discretionem tactus.

EXPOSITIO TEXTVS.

P *Palpebræ deinde.* Hic determinat de partibus custodiendis visum, dicens. Deinde post prædictos sensus, dicimus *palpebræ & supercilia* quæ circumformantur Angelis, significare ipsorum *custodivum*, id est, virtutem vel diligentiam custodiendi *intelligentia divinarum visionum*, id est, quæ est per divinas visiones, id est, illuminationes. Custodiunt autem palpebræ corporales visum, regendo organum eius à nocentis. Sed sicut dicit Gregorius Nicenus, De bona dispositione palpebrarum est, ut sint nigra, quatenus radij visuales non disgregentur: & de bona dispositione superciliarum est, ut sint ar-

qualia: radij enim visuales egrediantur per modum pyramidis, cuius basis est res visa, & summitas in oculo: & si supercilia non essent rotunda, impedirent visum constituendo radios. *lumen vero.* Hic determinat de aliis partibus organicis hominis. Et primo de iuventute, secundum quod indicatur per membra, & maxime per faciem, dicens: *Vero*, id est, sed dicimus *iuventem & adultam ætatem* in qua videntur Angeli, significare illud *innovantis semper vitalis virtutis* eorum.

DVBIVM.

SED VIDETUR hoc esse falsum. Quod enim semper innovatur, continuè transmutatur: sed hoc non competit Angelis: ergo vitalis eorum virtus non innovatur.

2. Præterea, Danielis septimo dicitur, quod antiquus dictum sedet: & loquitur de Deo: ergo videtur, quod Angelis qui sunt etiam deiformes, magis deberet aptari senectus quam iuventus.

Ad primum horum dicendum, sicut dicit Philosophus, Novum est quod sui principio, propinquum est: & si accipiat propinquitas quantum ad principium temporis, poneret novitas transmutationem: si vero accipiatur similitudinariè novum secundum propinquitatem ad principium efficiens, significabit novitas robur vitalis virtutis in fluxu a primo: quantum enim aliquid est propinquius virtuti agenti, tanto magis confortatur in ipso impressio eius: & hoc significatur per iuventutem, & per adultum perfectio natura.

Ad secundum dicendum, quod senectus congruè attribuitur iudici propter proprietatem senis, scilicet sapientiam & rigorem iustitiæ, per substantiam tamen indicat defectum: & sic non potest congruè aptari spiritualibus substantiis.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dentes *enim, &c.* Hic determinat de dentibus, dicens: *Autem*, id est, sed *dentes* significare in Angelis *divinum perfectionis nuntientis* in gratia *indite* eis à Deo, id est, virtutem quæ illud quod est in Deo dividunt & multiplicanc secundum proportionem suam, & inferioribus ministrant, sicut nutrix masticat cibum in farculo: unde & significant dentes meditationem qua divinum super attributa divina feruntur ad perfectionem sui & inferiorum proportionaliter: *enim*, id est, quia *unaquaque intellectualis essentia dividit & multiplicat provida virtute* vel doctrina, id est, providendo sibi & inferioribus *intelligentiam*, id est, illuminationem *uniformem* prout est in superiori, *donatum sibi à divinitate*, id est, à superiore, qui magis est in participatione Dei: & hoc *ad analogiam*, id est, proportionem doctrinæ inferioris, *scapdam* quam possibile est reduci in inferiorem qui per se dividere non potest. *Autem*, id est, sed dicimus *humeros*, qui referuntur in spiritualibus ad robur actionis, & *brachia*, quæ referuntur ad executionem operis, & *iterum manus*, quæ referuntur ad indigentiam operandi, propter hoc

hec quoque manus est organum organorum, referens homini in preparatione omnium instrumentorum, quæ non sunt ei data à natura, significat *ut ipse operatum & habitum*. Et est differentia inter hæc tria secundum Philosophum in 6. ethicorum: quia factum referat ad operationes mechanicas, quæ fiunt tranſmutando materiam: unde dicit, quod ars est habitus factivus cum ratione veri. Actuum vero est referens ad opera virtutum, quibus non est aliquid factum per tranſmutationem materię in figuram aliquam. Unde dicit prudentiam esse actuum habitum. Operativum vero referat ad actionem quæ est propria & perfectiva cuiuslibet potentię, qua delectatur, siue sit opus operatum, siue operatio. *Vero*, id est, sed dicimus *cor esse* in Angelis *symbolum*, id est, similitudinem vel signum vite ipsorum *deiformis seminantis*, id est, eminentis *deiformiter propriam vitam virtutem in ea qua præintellecta sunt*, id est, superintellectum quasi extrinsecus circumstant, sicut præcordialia dicuntur, quæ sunt circa cor. Sicut enim cor, ut dicit Philosophus & Galenus, primum in animali creatur, & eius virtute creantur alia membra, & seminatur vita in ipsis à corde, quod primum suscipit vitam, tanquam prima sedes animæ: ita etiam quantum est in Angelis est principium vivificans quod est ipsas, & seminat etiam vitam deiformem in inferioribus essentis. *Item* dicimus in Angelis *pezzo a significare duram*, & per hoc *custoditium distributionis vivificæ*, id est, vitæ distributæ, *ut à corde supposito pectore*: & hæc est in Angelis immortalitas, quantum ad vitam naturæ, & confirmatio, quantum ad vitam gratiæ. *Vero*, id est, sed dicimus *do si significare continuum*, id est, continuitatem *cunctarum simul virtutum ferturum*, ferentium. Colliguntur enim in docto costæ & ossa quibus animal efficitur robustum ad ferenda onera. Et hoc significat in Angelis adunationem virtutis ad explendas divinas voluntates. *Item*, id est, sed dicimus *pedes eorum significare mobile*, quantum ad virtutem movendi, & *velox*, quantum ad perfectionem eius, & *curfite*, quantum ad remotionem impedimenti *motu in euntis semper in divina*, per contemplationem, *propter quod*, scilicet velocitatem *Theologia figuravit pedes sanctorum in illis*, id est, Angelorum *pennis*. I. a. 6. ubi dicitur, quod duabus alis velabant pedes etiam sedentis super thronum, ut exponit Augustinus: sed sic non exponit Dionysius. *Numque*, id est, quia *pennarum significat velocitatem eorum angelicam*, id est, iurium ductivam, & *altissimum eorum*, id est, contemplationis operationem *versus summam celestis civitatis*, quo scilicet in superiora tendunt, & significat *remotum*, id est, remotionem eorum *ab omni humili quo deici possent*, & hoc est solum peccatum, & hoc *per sursum ferens*, id est, per virtutem qua sursum feruntur in contemplando. *Vero*, id est, sed *ipsa levitas pennarum significat nihil terrenum esse in eis, vel secundum intellectum, vel secundum affectum, sed totum id est, ex toto ascendens in excelsum*, id est, in divina *virtute*, id est, sine materialibus, & *sine gravitate*, quia sine continuo & tempore.

Nudum quoque & discalceatum demissum, & absolutum, & immensurabile, & purum eorum quæ extra sunt, appositionem, & ad simplicitatem divinam (quantum possibile) assimilativum. Sed quoniam iterum simplia & multum varia sophia, & nudos vestit, & vasa quædam dat ipsis circumferre: & dat animorum celestium sacros amictus & organa (secundum quod nobis possibile) aperiamus. Clarum quidem enim vestem igneamque significare estimo deiforme iuxta ignis imaginem & luculentum, propter eas quæ in celo quietes, ubi lumen & omnino indivisibile dicendum, aut intellectualiter illuminans, aut intellectualiter illuminatum. Sacerdotalem vero vestem ad divina & mystica speculamina ductivum, & totius vitæ votum. Zonas quoque secundarum ipsarum custoditium virtutum, & congregantem eas habitu in seipsum unitè conuerti, & circulariter cum facilitate casu carente à naturæ similitudine circa seipsum circumferri.

DIVISIO TEXTVS.

Nudum quoque & discalceatum, &c.

Hic determinat de his quæ circumstant extrinsecus corpus humanum, & partes eius. Et primo de his quæ dicuntur secundum priuationem, scilicet de nudo & discalceato. Secundò de his quæ dicuntur secundum positionem, ibi, *Sed quoniam iterum.*

DUBIA.

SED HIC dubitatur. Priuationem naturaliter præcedit habitus: cum igitur nudum sit priuatio vestiti, prius debuit ponere vestes quam nudum. B
Dubium 1.

2. Præterea, Priuatio cognoscitur per habitum, & insufficienter cognoscitur nudum, nisi præcognito vestito.

Et dicendum, quod Dionysius non ordinat ea secundum ordinem quem habent in his de quibus proprie dicuntur, sed secundum quod Angelis

Angelis attribuuntur: nudi autem proprietates per se conuenit Angelis, vestitum autem secundum aliquid circumpositum eis: & ideo prius de nudo determinauit.

Circa dubitatur de proprietatibus nudi quas Angelis attribuit. Intellectus enim Angelorum exaltatur per diuinam contemplationem & per modum contemplandi: ergo non conuenit eis demissum.

1. Præterea, intelligunt ea quæ sunt extra ipsos: ergo non conuenit eis purum ab appositione eorum quæ sunt extra.

2. Præterea, infra dicitur, quod zone significant congregationem virtutum vitarum in seipsis: sed infinitam virtutis sequitur unitas eius & congregatio, sicut dicitur in lib. de causis, quod virtus unita plus est unita quam multiplicata: ergo inmensurabile magis pertinet ad significationem zone quam nudi.

Solutio. Dicendum ad primum, quod demissum non dicitur hic infirmum, sed ampliatum & excelsum, prout diuiditur contra restrictum pedis ex calce, & conuenit intellectui angelico, secundum quod eorum intellectus non restringitur per continuata.

Ad secundum dicendum, quod sunt puri ab eorum quæ sunt extra, appositione, quoad medium, licet non quoad obiectum: cognoscunt enim res quæ extra ipsos sunt, non recipiendo aliquam speciem ab eis, sed in lumine cause primæ.

Ad tertium dicendum, quod inmensurabilitas virtutis potest attendi quoad deo, aut quoad congregationem virtutum in vno: & sic virtus in se roboratur, & sic significatur per zonam: aut quantum ad obiecta multa in quæ potest, & sic significatur per discalceatum, in quantum pes restringitur sub mensura calcei, & similiter nec intellectus sub mensura intelligibilis.

**DIVISIO ET
expositio textus.**

Dicitur sic legatur. *Quoque*, id est, etiam dicitur nudum & discalceatum significare in Angelis intellectum eorum demissum, id est, non restrictum ad contrarium & tempus, & absolutum, id est, non dependens ad materiam, & inmensurabile, id est, non conclusum sub mensura vnus intelligibilis, sed ad omnia potens, & purum ab appositione eorum quæ sunt extra ipsum, in quantum enim cognoscit res, non informatur speciebus receptis ab eis. Et hæc omnia pertinent ad receptionem. Et significant etiam assimilatum eorum ad diuinam simplicitatem, quantum possibile est eis: quod enim denudatur, ad aliquam simplicitatem restituitur: & hoc pertinet ad reductionem eorum in primum. *Sed quoque*, &c. Hic determinat de his quæ circumstant corpus. Et primo de vestibus. Secundo de instrumentis, ibi, *Virgas etiam*. Circa primum iterum ponit causam determinationis huius. Secundo incipit determinare, ibi, *Claram quidem*.

Litera sic legatur. *Sed quoniam* sophia, id est, Theologia simpla, quantum ad signata, & multum varia, quantum ad signa: quia per multa signa idem demonstrat. *Iterum* postquam descripsit eos ut nudos & id est, etiam vestit: quos

prius descriperat nudos, & dat ipsi circumferre quodam vasa, id est, organa quibus continentur totum artificium sicut aliquid in vase. Quoniam, inquam, ita est, & de, id est, eia, aduerbium hortandi, aperiamus, ostendendo quid significent, secundum quod possibile est nobis, sacros amittunt, id est, vestes, & organa, id est, instrumenta celestium animarum, id est, Angelorum. *Claram quidem*. Hic incipit determinare de vestibus. Et primo in communi. Secundo in speciali, ibi, *Sacerdotalem*, &c. Litera sic legatur, *Enim*, id est, quia quidem, id est, certe *estimo* *claram vestem* eorum, *que*, id est, & *igneam*, ut *claram* referatur ad participationem luminis in se, *igneam* ad consumptionem noxiorum in aliis. Hoc dico significare deforme eorum iuxta imaginem, id est, similitudinem ignis adductam, scilicet proprietates prius positas, & significat etiam *luculentum*, id est, lumen intellectus eorum propter lucem ignis: & etiam significatur in ea Angeli propter eas quietes Angelorum, que scilicet sunt in celo, quantum ad locum congruentem contemplationi, non quod tantum in celo quiescant in diuina contemplatione, sicut etiam ignis est quiescere in superiori loco, ubi, scilicet in celo empyreo dicendum est esse lumen, & id est, etiam lumen omnino inuisibile corporali visu: & hoc est aut intellectualiter illuminans secundum quod est in superioribus, aut intellectualiter illuminatum, id est, ab alio intellectu alterius inferiorum, *Sacerdotalem vero*. Hic descendit ad vestem in speciali. Et primo determinat de veste tota. Secundo de parte vestis, ibi, *Zonas quoque*. Litera sic legatur, *Vero*, id est, sed *estimo* *sacerdotalem vestem*, in qua Angeli apparent, ut dicitur Ezech. 9. quod apparuit vir lineis indutus. Hoc dico significare *ductum*, id est, quæ ducunt ad speculationem, id est, speculationes diuina quantum ad obiectum, & *mystica*, quantum ad altitudinem obiecti, quod à quolibet creato intellectu manet incomprehensum & incognitum secundum aliquid, & significare etiam *totius vite virtutum*, id est, quod totam vitam quasi viuendo deputant ad diuina mysteria. Hæc duo sunt sacerdotum, vnum quantum ad intellectum, alterum quantum ad vitam siue affectum, ut in toto diuini sint. *Quoque*, id est, etiam *estimo*, *zonas* in quibus apparent, ut Apoc. 1. significare *custodiam ipsarum fecundarum*, id est, generatarum virtutum. Zona enim circumponitur lumbis, in quibus est generatiua virtutis: unde significat in Angelis confirmationem virtutum, quibus inferiores specialiter fecundant, & significat etiam *habitum* luminis diuini receptiui, *congregationem* eas, scilicet virtutes, & *conuerti uniti in seipsum*, sicut zona retinet vestes, ne desinant, & congregat eas etiam ad ipsum qui cingitur, & significant etiam Angelum *circumferri* & *re seipsum circulariter* per considerationem sui, & *similitudine nature*: quia eius natura non constat ex dissimilibus, in quo constituitur circulo, cuius circumferentia est æquæ distans à centro: & hoc cum facilitate casu *caerent*. Zona enim in circuitu ambit & componit vestes ne impediant motum, quæ etiam si dilaberentur, possent occurrente pedibus facere casum: & ideo significat sui ipsorum contemplationem confirmatam & facilem.

8. Virga etiam regale ac principale, restaque omnia diffiniens. Tela verò & secures, dissimilitudinum separatiuum, & discernentium virtutum acumen & efficax & actuosum. Geometrica autem & tectonica vasa, fundamentum & ædificatiuum, & perfectiuum, & quæcunque alia reducens & conuertentis sunt secundorum prouidentia. Est autem quando & in nos diuinorum iudiciorum sint symbola illa quæ acta sunt à sanctis Angelis organa. Aliis quidem declarantibus corrigentem disciplinam, aut punientem iustitiam. Aliis verò ab angustia libertatem, aut disciplinæ finem, aut prioris beneficentiæ resumptionem, aut appositionem aliorum donorum paruorum, aut magnorum sensibilibus, aut inuisibilibus. Et omnino forsitan non dubitaret perspicax animus pulchrè inuisibilibus adunare visibilia. Ipsos etiam ventos nominari, eorum velocitatem significat, & in omnes ferè absque mora peruenientem effectum, & desursum in ea quæ sunt deorsum, ad sursumque transfectiuum motum, erigentem quidem ad superiorem celsitudinem, mouentemque prima ad communicatiuam & prouidam minorum processionem.

DIVISIO ET
expositio textus.

Virgas etiam, &c.

A Hic determinat de instrumentis. Et primò secundum quod significant aliquid in eis. Secundò prout significant aliquid ab eis circa nos exercendum, ibi, *Est autem quando*. Circa primùm ponit duo instrumenta indicantia dignitatem. Secundò pertinentia ad impugnationem, ibi, *Tela verò*. Tertio ad ædificationem, ibi, *Geometrica*. Etiam æstimo vi quas in modum scripturæ sacrae scripturæ eis adaptat, significare regale & principale, id est, dignitatem ipso-

Num. 2.
1. Reg. 24.
Apo. 20.
Amos 8.
Zach. 3.
Ierem. 17.

Dan. 7.
Psal. 7.
& c.

rum qua regunt & principantur inferioribus, que, id est, etiam significare *diffiniens omnia reata*, applicando rectitudinem quam habent apud se (quæ significatur per virgam rectam) ad opus. *Vero*, id est, sed æstimo *tela*, de quibus dicitur. 2. Mach. 10. & *secures*, de quibus dicitur Ezech. 9. significare *separatiuum*, id est, destructionem dissimilitudinum, id est, vitiatorum, & acumen virtutum discernentium, quantum ad subtilem discretionem virtutis & vitij, sicut telum acutum est, & *efficax*, secundum quod eis nihil potest resistere, & *actuosum*, secundum quod eorum discretio non stat in cognitione speculatiua. *Sicut*, id est, sed *vasa*, id est, instrumenta geometrica, id est, ad mensurandum, de quibus dicitur Ezech. 40. & Zach. 2. & *tectonica*, id est, ædificatiua æstimo significare *fundatiuum*, supple, actionum, qua in spiritali ædificio fundamentum locatur quantum ad fidem, vel quantum ad purgationem, & *ædificatiuum*, quantum ad spem quæ erigit, vel quantum ad illuminationem, & *perfectiuum*, quantum ad charitatem, quæ consummat, vel quantum ad perfectionem, & *quæcunque alia prouidentia superiorum pertinentis ad actiones, reducens*, quantum ad terminum ad quem, & *conuertentis* quantum ad terminum à quo, *conuertentis* dico, id est, conuertentis *secundorum*, id est, inferiorum. *Autem*, id est, sed *et*, id est, contingit *quando illa organa*, id est, instrumenta, *quæ acta sunt*, id est, peracta; secundum quod scriptura fingit figuram *sanctus Angelus sint symbola*, id est, signa, & id est, etiam *diuinorum iudiciorum in nos*. Aliis quidem instrumentis & securibus *decl. & vitiis disciplinam Dei*, quæ est eruditio per difficulta, *corrigentem*, quantum ad eos qui disciplinis emendantur, *aut iustitiam Dei punientem* malos qui non corriguntur. *Vero*, id est, sed *alia instrumentis pertinentibus ad ædificandum declarantibus libertatem*, id est, liberationem *ab angustia*, aut *finem discipline*, vt supra, *aut resumptionem prioris beneficentiæ*, aut *appositionem aliorum donorum vel paruorum*, scilicet donorum, *aut magnorum sensibilibus*, id est, temporalium, *aut inuisibilibus*, corporali visu, vt spiritalium, & *omnino*, id est, vniuersaliter *perspicax animus* sciens ex similibus similia conuicere, *forsitan non dubitaret visibilia pulchra*, id est, decenter, *adunare inuisibilibus*.
Ipsos etiam ventos. Hic incipit determinare de formis aliis ab homine. Et primò de sensibilibus, scilicet quæ non habent sensum. Secundò de inuisibilibus, ibi, *Sed quoniam quidem, & c.* Prima diuiditur in duas. In prima determinat de his quorum generatio est in aère ex resolutis à terra & aqua. Secundò de his quorum generatio est ex vapore in terra retento, ibi, *Ipsa etiam eia*. Prima in duas, secundum quod duo vapores resoluuntur, scilicet vapor siccus, qui est principium ventorum, & humidus, qui est principium pluuiæ. Et idè primò determinat de ventis. Secundò de nube, quæ facit pluuiam, ibi, *Sed & nubes*. Circa primùm primò ponit significationem venti quantum ad motum. Secundò quantum ad substantiam & virtutem.
Litera sic legatur. *Etiam ipsos Angelos nominari ventos*. In Pal. 103. Qui ambulat super pennas ventorum. Hoc dico, significat *velocitatem eorum*, scilicet Angelorum in superiora, sicut motus

motus venti est velox, propter hoc quod calidum impellitur ex circumstanti frigore, & significat effectum peruenientem ab Angelis in inferiores omnes ferè absque mora, propter virtutem agentis, & significat motum Angelorum transfectiuum de sursum in ea quæ sunt deorsum, que, id est, & de deorsum ad sursum: mouetur enim de celo ad nos deferentes nobis voluntates & iudicia diuina. & de nobis in celum deferendo vitam nostram ad Deum: & hoc est quod sequitur. Motum dico erigentem quidem secunda, id est, inferiora ad celsitudinem superiorum, reducendo ea in participationem superiorum, in quantum motus est sursum, que, id est, & mouentem prima, id est, superiora ad processionem communicatiuam & prouidam minorum, id est, inferiorum, in quantum faciunt superiora communicare proportionaliter, deferendo inferioribus illuminationes procedentes à superioribus, quod significatur per eorum descensum: & hoc sumitur secundum formam motus venti, cuius motus non est certus, sed ad diuersas partes: mouetur enim sursum, in quantum participat calorem accidentalem ex actione solis, & mouetur deorsum secundum quod habet vel participat naturam terræ: & quodcunque eorum deficeret, cessaret ventus: & idè quoad durat, mouetur ad diuersa: propter quod impulsus eius non est continuus.

9. Dicit autem forsassis quis, aërei spiritus ventosam cognominationem, & deiformem cælestium significare. Habet enim & hoc diuinæ operationis imaginem & formam, vt in symbolica Theologia per tectonicam diiudicationem per plura demonstratur, secundum naturam motiuam, gignentem, & velocem, & potentem capacitatem, & ignotum nobis & inuisibile latibulum mouentium principiorum & consummationem. Nescis enim (inquit) vnde venit aut quò vadit. Sed & nubes speciem ipsis Theologia circumformat, significans per hoc sacros intellectus occulti quidem luminis supermundanè superrepletos, prima apparitione primam manifestationem pomposè accipientes, & ipsam copiosè in ea quæ sunt secundo lucidè & proportionaliter distribuentes. Et quia genitale eis, & viuificum, & actiuum, & perfectiuum subsistit, iuxta intellectualem imbrum conce-

Ioan. 3.
Apo. 17.

D. Alber. Mag. in lib. de cælesti hierar.

ptionem, & excipientem sinum humidis pluuiis in vitales partes euocantem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dicit autem, &c.

ID est, forsassis quis dicit cognominationem ventosam spiritus, id est, venti aërei, non quantum ad materiam, sed quantum ad proprietatem subtilitatis significare deiformem cælestium, id est, Angelorum: habet enim ventus similitudinem quandam ad diuina, maxime quantum ad subtilitatem. *Enim*, id est, quia, & id est, etiam *hic*, scilicet aëreus ventus habet imaginem & formam, id est, similitudinem diuinæ operationis, vt demonstratur per plura in symbolica Theologia, id est, in quodam libro quem fecit de his quæ symbolicè de Deo dicuntur, per tectonicam, id est, quadripartitam diiudicationem, id est, determinationem: diuisit enim librum istum in quatuor partes, secundum quod sensibilia sequuntur naturas quatuor elementorum, ex quibus componuntur. Habet dico formam secundum capacitatem motiuam naturæ ad viuificationem: ventus enim secundum quod est in forma aëris per euaporationem attribuuntur sibi proprietates aëris. Aër autem propter hoc quod est calidus & humidus, conuenit sibi esse principium vitæ, quæ est in calido & humido, vt dicit Philosophus, & capacitatem etiam gignentem: competit enim aër optimæ generationi, propter calidum bene mouens, & humidum bene mobile: & idè omnia semina sunt calida & humida. *Et iterum velocem*, secundum quod non multum resistit transmutationi, sed velociter capit impressiones, & potentem, in quantum est potens ad recipiendum omnes impressiones, propter humidum bene terminabile ad aliud. Dicitur hic potens à potentia passiva, non actiua: & hæc etiam suo modo conueniunt diuinis, & significant etiam ignotum nobis & inuisibile latibulum principiorum mouentium, scilicet diuinorum & consummationum, secundum quod est primum mouens, & vltimus finis, habitans lucem inaccessibilem: quod significatur per inuisibilitatem aëris & venti, quæ etiam sunt principia, vt dictum est, & inuisibilia propter subtilitatem qua non constant partes vt subiciantur visui. Et quod ventus sit latens, confirmat per Euangelium, dicens: *Enim*, id est, quia Dominus inquit, Ioan. 3. *Nescis vnde spiritus*, id est, ventus venit, aut quo vadit, per visum, quamuis sciatur per rationem. Et nota, quod Augustinus exponit hoc de Spiritu sancto, sed Crysostomus & Dionysius de vento. *Sed &*, id est, etiam *Theologia circumformat ipsos*, scilicet Angelos, *speciem*, id est, significationem *nubis*. Tob 38. *Nunquid eleuabis in nebula vocem tuam?* Et eodem. 38. *Nubes spargunt lumen suum, &c.* Et eodem. 36. *Si voluerit, extēdet nubes quasi tentorium.* Theologia dico significans per hoc quod eos describit in figura nubis, sacros intellectus esse quidem superrepletos, quantum ad copiam, supermundanè, quantum ad modum recipiendi

R.

piendi luminis occulti, scilicet divini, accipientes pomposè, id est, gloriôsè & clarè primam manifestationem luminis secundum quod immediate à Deo accipiunt & primo, prima apparitione, quantum ad modum accipiendi: quia sine continuo & tempore & inquisitione, sicut dicit Alexander in lib. de moru cordis, quod Angelus est substantia illuminationum quæ sunt à primo prima relatione acceptiva. Nubes enim secundum quod sunt sub sole, lumen eius occultatum in superiore superficie recipiunt. Angeli & ipsam, scilicet manifestationem luminis, distribuentes in ea quæ sunt secundo, scilicet in animas, quæ secunda relatione recipiunt: vel in quoslibet etiam inferiores Angelos capiosè, quantum ad multitudinem manifestatorum, lucide quantum ad evidentiam medijs, & proportionaliter secundum capacitatem recipientis. Nubi enim accidit sensum transindere lumen receptum à sole, prout scilicet opponitur soli, & reuerberatur ad ipsam radiis eius, & significat, quia eis, scilicet Angelis, subsistit, id est, substantialiter conuenit geniale, sicut nubes per pluuiam stillantem mouet ad generationem per commixtionem elementorum, & unificum, secundum quod mouet semina ad vitam in actu & actuum secundum quod iam nata facit crescere, & perfectum, secundum quod in fine perficit fructus. Et secundum tria prima dicitur matutina, secundum vltimum serotina: & hoc Osee 7. Et hoc conuenit Angelis iuxta conceptionem realem non corporalem inbrum, secundum quod inferiora per illuminationes quali imbres ab eis fluentes recipiunt esse & vitam & augmentum & perfectionem in gratuitis, & significat conceptionem euocantem, id est, deducentem humidis pluuijs ab humida nube fluentibus sinum, id est, terram excipientem, id est, recipientem pluuias in partibus vitalibus plantarum, quarum terra est sicut mater, vt dicit Philosophus etiam: & hoc quantum ad effectum in natura primum, quantum ad virtutem agentem. Et similiter deducunt Angeli inferiores se in conceptus vitales reducendo in ipsum primum principium vite.

10.

Ipsa etiam aris & electri & lapidum multicolorum speciem Theologia celestibus essentis circumponit. Electrum quidem, quoniam auriforme simul & argenteum significat imputabile, vt in auro, & simul largum & non minutum & incontaminatum splendorem, & apertam, vt in argento, & luciforem vt celestem claritatem. Aris autem secundum traditas rationes, aut igneum, aut auriforme attribuendum. Lapidum autem multicolores species significare affirmandum, aut quasi albas, lucifornt:

aut quasi rubeas, auriforme: aut quasi pallidas, iuvenile & nouum: & per singulas species inuenies analogicam typicarum imaginum diiudicationem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ipsa etiam aris & electri, &c.

Hic determinat de formis corporum mineralium, quorum generatio est ex vapore in terra retento, dicens: *Etiam ipsa Theologia circumponit celestibus essentis speciem*, id est, figuram aris. Ezech. 1. Scintillæ quasi aspectus aris candentis, & electri, quod est ex mixtione auri & argenti. Ibidem: De medio eius quasi species electri. Et lapidum multicolorum. Eze. 28. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum. Electrum quidem, quoniam auriforme simul, & cum hoc argenteum ex virtutibus mixtione constans, significat impuribile, id est, non facile consumptibile, vt in auro, id est, quantum ad proprietatem auri, quod igne non facilius consumitur, & purgatur, alijs consumptis, nec etiam rubigine, quamuis non aucte aris proprie loquendo putrescunt: & hoc significat Angelorum incorruptionem. Et simul cum proprietate auri vt in argento, id est, secundum proprietatem argenti, quam etiam habet, significat largum splendorem, in quantum est album abundans non constrictum splendore, & non minutum per superuenientiam vnus super alteram obcurantibus eas, secundum quod per liquationem partes extenduntur in superficiem planam, & incontaminatum, secundum quod ex contactu non obsecuratur vt as, & significat claritatem apertam, per positionem, & luciforem, secundum quod albus color maxime est similis luci in virtute, & celestem in quantum color argenti similis est claritati cæli: vnde in alchimia argentum dicitur luna. Vel quod dictum est de splendore, referendum est ad fulgorem auri & argenti, vt supra. *Autem*, id est, sed Theologia significat aris, aut igneum, aut auriforme esse attribuendum Angelis, secundum traditas rationes: auri & ignis, id est, proprietates: habet enim similitudinem as cum igne, propter ruborem: & ideo potest significare proprietates vtiusque. *Multicolores autem lapidum species*, id est, figuram affirmandum est significare hæc, aut species quasi albas vt margaritas significare lucifornt, vt dictum est de argento, aut quasi rubeas, vt carbunculum, auriforme, propter auri ruborem: aut quasi pallidas, vt onichinum significare iuvenile & nouum. Est enim pallor iuxta principium propter humorem adhuc indigestum, vt in pueris, sed postea rubescit, superueniente calido: & de iuvene & nouo dictum est supra. Et per singulas species lapidum inuenies analogicam, id est, in spiritualium proprietates ductinam diiudicationem, id est, expositionem imaginum typicarum, id est, figuratum: typus enim figura dicitur.

Sed

Sed quoniam quidem hæc secundum virtutem à nobis sufficienter dicta esse arbitror, transeundum in sanctam refectionem celestium animorum sacre figuratæ bestialis formationis. Leonem enim significare censendum, principale, & robustum, & indomitum, & abditum ineffabilis diuinitatis, vt virtus, assimilatiuum intellectualium vestigiorum circumuclamine. Et mysticè fortassis pomposo amictu, secundum diuinam illuminationem in semet restituto itinere. Ipsam verò bouis, firmum & nouum & intellectuales fulcos * reuocans in susceptionem celestium & gignentium imbrum, & custodituum, & fortissimum. Ipsam dehinc aquilæ, regale & altiferum, & citiuolum, & ad potentificum alimentum, acutum, & sobrium, & agile, & bene machinatum, & ad copiosum & multoluculentem radium diuini solis desiderio in speculatiuarum virtutum sanis obrutibus, immediate, rectè & inflexibiliter contemplatiuum. Illam verò equorum obediens & frænabile, & album quidem verè lucidum, & quasi maxime diuini luminis cognatissimum. Eorum autem qui nigri sunt, abditum: rubrum verò igneum & actiuum, commixtorum quoque ex albo & nigro, perfectiua virtute extremorum coniunctiuum, & prima secundis, & secunda primis conuersibiliter ac prouidè connectens. Sed si non sermonis terminarem commensurationem, & per partes dictorum animalium proprietates, & omnes corporales eorum conformationes adunassem fortasse non incongruè celestibus virtutibus secundum dissimiles similitudines. Furibundum quidem ipsorum, intellectualem

D. Alber. Mag. in lib. de cælesti hierar.

fortitudinem, cuius nouissima furor est imago. Ipsam verò iterum concupiscentiam in amorem diuinum. Et summatim dicendum, simul omnes irrationabilium animalium, & sensus & multiplices partes immateriales celestium essentis intelligentias & vniformes virtutes reducetes. Sufficiunt autem sapientibus non solum hæc ipsa, sed vnus significatiua imaginis diiudicatio in proximarum simili modo declarationem.

DIVISIO ET
expositio textus.Sed quoniam quidem hæc secundum
virtutem, &c.

Hic incipit determinare de sensibilibus. Et primò de animalibus. Secundò de his quæ in modum animalium congregatione quadam partium formam habent, ibi, *inspicendumque*. Item primò determinat de animalibus ipsis. Secundò de moribus eorum, ibi, *Furibundum quidem*. Litera sic legatur. *Sed quoniam quidem arbitror hæc de sensibilibus sufficienter esse dicta à nobis*, non simpliciter, sed secundum nostram virtutem, transeundum est nobis in sanctam refectionem: id est, expositionem sacre quantum ad signatum figuratæ bestialis formationis celestium animorum, cum sacros spiritus sacra Scriptura in figura animalium describat, vt Ezech. 1. in figura hominis, leonis, bouis, & aquilæ. Zach. 6. de equis albis, nigris, rufis & varijs. *Enim*, id est, quia censendum est leonem significare principale, vnde dicitur, quod leo est rex animalium propter nobilitatem naturæ, & robustum, quia suo robore vincit omnia animalia, & indomitum, propter eius animositatem & superbiam: licet enim domari possit, ita vt patiatur hominem (cum dicatur Iaco. 3. Omnis natura bestiarum, &c. domita sunt à natura humana humana) non tamen potest domari ad aliquod opus humanum exercendum: & significat assimilatiuum Angelorum ad abditum, id est, occultum ineffabilis nobis diuinitatis, vt virtus, id est, virtuosæ, & hoc circumuclamine, id est, deletionem assimilatiuum intellectualium vestigiorum: dicitur enim de leone, quod cauda delet vestigia. Similiter Angeli per altitudinem & virtutem contemplationis relinquunt nobis non apparentia intellectualia vestigia, quibus tendunt in assimilationem Dei contemplanda, & hoc conuenit mysticè, quantum ad Angelos, itinere restituo in semet, per motum circumitus, & hoc in Angelis secundum diuinam illuminationem fortassis pomposo amictu, id est, velando vel amiccendo ex quadam gloria sua vestigia: dicitur enim de leone, quod quando venatur alia

R. 2 animalia.

animi sua, circuit nemus, ut bestia exire non audeat odoratis vestigiis, licet delectat ut videri non possint: & hoc significat in Angelis conuersionem eorum supra seipsum ex diuino lumine. Et quia hæc proprietates non erat certa, dixit fortassis. Potest ergo accipi proprietates leonis aut secundum naturam, aut secundum virtutem, & sic est secunda: aut secundum operationem, Si secundum naturam, aut secundum naturam ipsam, & sic est prima: aut secundum consequens naturam, & sic est tertia. Si secundum operationem, aut quantum ad modum operationis delendo vestigia, & sic est quarta: aut quantum ad modum operantis quod circuit, & sic est quinta. *Verò*, id est, sed ipsam speciem huius cernendum est significare firmum, id est, fortiter figens pedem ne cadat. Dicit Hieronymus, *Vel firmum*, id est, perseverans in opere, quamvis equus in quodam impetu plus currat, & nonum, id est, innovatum; in quantum arando terram innovatur: unde & novale dicitur: & renouans intellectuales sulcos, id est, mentes inferiorum in susceptionem inebriam, id est, gratiarum celestium, quantum ad locum, & gignendum ad effectum, quo gignunt in esse: sicut etiam hos arando diuidit terram prius ex ciccitate constructam, ut possit recipere pluuuiam deluper venientem ad generationem terræ nalcensium, & *custoditum*, in quantum bonis labore triticum nascitur, unde vita hominis custoditur, & *fortissimum*: hoc dicitur quantum ad quædam genera bouum, ut sunt bubali, qui etiam magis equis currere possunt: vel quantum ad perseverantiam in labore, & ita quod firmum referatur ad virtutem, fortissimum ad applicationem ad opus.

Deum censendum est ipsam speciem aquile significare regale, quantum ad dignitatem naturæ, dicitur enim rex animus: & *altissimum*, quia in altum fertur, & *citissimum*, id est, velociter volans, & *acutum ad potestatem*, id est, potenter acquisitum *alimenum*, secundum quod ipso acuto visu de longè intuetur, & *sobrium*, quantum ad bonitatem odoratus, de longè enim odoratur. Dicitur enim de Mauris, quod habent bonum odoratum, quia non vtuntur vino & aliis: quia huiusmodi cibi replent nares suavis, & impediunt odoratum. Unde sobrietas ponitur hic pro puritate odoratus, *Et agile* ad inferendum & attingendum prædam, & *benemeritum*, secundum quod natura preparauit ei bona instrumenta ad capiendum & vincendum, scilicet ungues, & *contemplatum ad radium diuini solis*, quantum ad Angelos, copiosum, quantum ad ea quæ declarat, & *lucentem*, quantum ad modum declarandi, & hoc in *sa:u obrutibus*, id est, visibus *virtutum speculatiuarum*, sicut visus aquilæ sine læsione sui intuetur solem, *immediat*, non receptum primò in alium, sicut nos, *rect*, quidam enim deb. h. p. visus in ipsum solem oblique intuetur, & *inflexibiliter*, in quantum copia luminis non repellitur potentia ab actu. Contemplatum dico *multum*, id est, toto *sider*. Potest ergo sumi proprietates aquilæ, aut quantum ad naturam, & sic est regale: aut quantum ad potentiam in se, vel relatas ad virtutem: si in se, aut quantum ad motus, aut quantum ad apprehensiuas. Si quan-

tum ad motus, aut quantum ad locum motus, sic est citissimum: aut quantum ad modum, sic est citissimum, Si quantum ad apprehensiuas, aut quantum ad delectationem apprehensionis, sic est multo desiderio: aut quantum ad apprehensionem ipsam, & hoc vel quantum ad potentiam ipsam tantum, & sic est in sanis obrutibus, &c. aut quantum ad actum tantum, & hoc vel quantum ad medium, & sic est immediatè: vel quantum ad modum, & sic est rectè: vel etiam secundum potentiam ad actum, & sic est inflexibiliter, si in comparatione ad alimen- tum: aut quantum ad apprehensiuas, sic est acutum quantum ad visum, & sobrium quantum ad odoratum. Vel quantum ad motus, & sic est agile quantum ad inflectionem, bene machinatum quantum ad captionem.

Verò, id est, sed ipsam speciem equorum censendum est significare obedientem. Equus enim maxime obedit homini, licet non solus obediatur, & *frangibile*, hoc propriè conuenit, & *alium quidem* in equis significare *verè lucidum*, & *quam maxime*, id est, valde *cognatissimum*, id est, simillimum inter creaturas diuini luminis, sicut albedo maxime conuenit cum luce. *Autem*, id est, sed censendum est speciem eorum equorum qui nigri sunt significare *obditum*, id est, occultum nobis, *Rubrum* vero in equo significare igneam, propter similitudinem coloris, & *alium*, propter ignis proprietatem, *noque*, id est, etiam speciem equorum *comixtorum ex albo & nigro*, qui dicuntur equi varij, significare *conmixtum extremorum perfectiua virtute*, id est, virtute qua ima summis perficiendo coniungit. Et hoc est quod sequitur, *cunctis*, id est, virtutem connectendi habens, *una secundis*, deferendo illuminationes, & *secunda tertia*, reducendo, & hoc *conuersibiliter*, in quantum conuertuntur in prima, ac *propride*, secundum quod prima inferioribus prouident, *vel fortissis non incongruè secundum dissimiles similitudines*, hoc supra expositum est secundo cap. *cal: sicut: virtutibus aduasse- mus proprietates dictorum animalium*, & *id est*, etiam *per partes*, ut factum est de partibus hominis, & *id est*, etiam *conformaciones*, id est, significaciones corporales eorum, scilicet animalium, *si non terminarem commensurationem sermonis*, ne scilicet longitudo mensuram operi debitam excederet. *Furibundum quidem dictum de Angelis* censendum est significare *intellectualem fortitudinem ipsorum*, scilicet Angelorum, cuius, scilicet fortitudinis, *noissima*, id est, perfectissima imago, id est, similitudo, postquam non inuenitur melior, *est furor*: elicit enim similem actum actui fortitudinis.

Verò, id est, sed referendum est iterum ipsam *concupiscentiam* in Angelis in amorem diuinum. Et de his plura dicta sunt in secundo cap. *Et summa in dicendum simul omnes & sensu irrationabili animalium*, & *multiplices eorum partes esse reducetes*, id est, representantes *immateriales intelligencias & uniformes*, id est, simplices *virtutes essentia celestium*, scilicet Angelorum. *Autem*, sed *suffiunt sapientibus non solum hæc ipsa quæ diximus, sed diuinitatis unius imaginis*, id est, figuræ significatiue spiritualium in declarationem *proximarum*, id est, similitum *simili modo*: non enim solum accipiunt dicta, sed ex his similia.

Inspicien

Inspiciendumque & hoc, fluuios dictos fuisse, & rotas, & currus connexos caelestibus essentiis. Ignea quidem enim flumina significant diuinos promorus, copiosam ipsis & non deficientem affluentiam donantes, & viuifica nutrientes fecunditate. Currus autem coniunctiuam similitudinum societatem. Rotæ autem pennatæ quidem cum sint, in ea quæ ante conspectum sunt inconuersibiliter & inflexibiliter euntes, per rectam & iustam viam exeuntis operationis earum virtutem in eandem sine flexu & rectè sectam viam simul omni earum intellectualem rotata supermundanè directo. Est autem & per aliam analogen diiudicare intellectualium rotarum imaginariam descriptionem. Vocitatum est enim eis, ut ait Theologus, thea, thea, thea. Signat autem hoc iuxta Hebraicam linguam reuolutiones & reuelationes. Igneæ si quidem & deiformes rotæ, reuolutiones quidem habent circa idipsum optimum semper mobili motu. Reuelationes verò secretorum manifestatione, & circumsubiectorum reductione, & altarum illuminationum in ea quæ subiecta sunt, deductiua perfectio ne.

EXPOSITIO TEXTVS.

Inspiciendumque, &c.

A Hic determinat de quibusdam quorum ratio consistit in congregate quadam partium, ut fluuius igneus, de quo dicitur Dan. 7. & de rotis, de quibus dicitur Ezech. 1. Litera sic legatur. *Que*, id est, & *inspiciendum & hoc*, scilicet *fluuios & currus & rotas fuisse dictos connexos caelestibus essentiis*. *Enim*, id est, quia *igneæ sunt signa significant quidem diuinos promorus*, id est, emanationes à Deo promouentes, *donantes ipsæ*, scilicet Angelis affluentiam donorum copiosam, quantum ad multitudinem, & *non deficientem*, quantum ad continuitatem, & *promorus dico nutrientes spirituali nutrimento Angelos fecunditate viuifica*, sicut fluuius fecundat terram ad productionem plantarum, & dat vitam piscibus. *Currus autem* significat *coniunctiuam societatem* in diuino ministerio, *similitudinum*, id est, habentium similes rotas & dona. *Rota autem cum quidem sint pennatæ, euntes in ea quæ ante conspectum sunt*. Et dicitur conspectus rotæ, vel anterior pars arcus, qui deprimatur: oportet enim sicut in motu calialterum esse deprimens, & alterum depresso esse, *inconuersibiliter*, secundum quod non cessant à motu, neque retrocedunt, & *inflexibiliter*, secundum quod non exeunt à via, *per viam rectam*, in quantum non exeunt ab extremis, & *iustam*, secundum quod non exeunt à via, *per viam rectam*, in quantum non exeunt ab extremis, & *iustam*, secundum quod attingunt finem, *Unde dicit Ezech. 1. Euntes ibant, & non reuertebantur*. Rotæ dico sic euntes significant *virtutem operationis*, id est, virtuosam operationem earum, scilicet caelestium essentiarum. Operationis dico *exeuntis in eandem viam*, quia circulariter, *sine flexu*, id est, non reuertendo, & *rectè sectam*, id est, designatam, in quantum non exit ab extremis: & hoc *simul omni intellectualem rotam eorum*, scilicet essentiarum, id est, circulari actu intellectus, de quo. Cap. 7. dictum est, *supermundanè directo*, scilicet obiectum beatæ contemplationis. *Est autem*, id est, conuenit *diiudicare imaginariam descriptionem intellectualem rotarum*, & *id est*, etiam *per aliam analogen*, id est, sursum ductiuam expositionem, *Ut enim ait Theologus*. Ezech. 1. o. cap. *vocitatum est eis*, scilicet totis à Deo, *thea, thea, thea*. In Hebræo habetur gel. Thea Græcè, reuolutio Latine. Nostra autem translatio aliter habet, scilicet, Rotas istas vocauit volubiles audiente me. *Est autem*, scilicet thea signa iuxta Hebraicam linguam (quæ habet gel) *reuelationes & reuelationes*. *Sic idem*, id est, certe *rotæ igneæ & deiformes*, scilicet caelestes essentia habent quidem reuolutiones semper mobili vel volubili motu circa idipsum optimum, scilicet Deum, quem circumeunt, ut supra dictum est septimo cap. *Reuelationes verò* habent alias respectu inferiorum *manifestatione secretorum*, in quantum inferiora participare faciunt sui circuitum circa Deum, & *circumreductione*, id est, circulari reductione ad principium subiectorum, id est, inferiorum, & *perfectiua deductiua altarum*: quia diuinarum illuminationum in ea quæ subiecta sunt, in quantum deducta perficiuntur in illo ut in fine, per illuminationes exeuntes ab ipso, ut primo principio: & iteò secundum Græcam translationem pluries dicitur thea.

Reliquus nobis in explanationem de gaudio caelestium dispositionum sermo. Etenim acceptrices omninò non sunt eius quæ secundum nos est passibilis delectationis. Congaudere autem dicuntur Deo de perditorum inuentione, iuxta deiformem epulationem, & in prouidentia & salute in Deum redeun-

tium deformitatem, & incorruptionis lætitiã, & illam beneficentiam ineffabilem, in cuius participatione sæpè facti sunt & viri sancti per deificos diuinarum illuminationum superaduentus.

DIVISIO TEXTVS.

Reliquis nobis in explanationem, &c.

A Hic restat determinare de delectationibus Angelorum. Et primò ostendit qualiter accipiendæ sunt delectationes in Angelis. Secundo ponit epilogum totius capituli, ibi, Tama à me.

D V B I A.

B CIRCA primum quatuor queruntur. Primò, utrum gaudium sit in Angelis? Secundo, quid sit illud gaudium? Tertio, utrum illi gaudium tristitia sit contraria, cuius etiam sint vicissim susceptiui. Quarto de differentia inter gaudium, delectationem, lætitiã, & exultationem.

Dubium 1. CIRCA primum proceditur sic. Videtur enim, quòd in Angelis non sit gaudium. Naturæ enim impassibilis non est aliqua passio: Angeli autem sunt natura impassibiles, cum sint immateriales: ergo in eis non potest esse gaudium, cum sit passio.

2 Ad idem, Indivisibile non mutatur secundum passionem vel passibilem qualitatem, cum talis mutatio sit tantum circa sensibilia, ut dicit Philosophus: sed Angeli sunt indivisibiles: ergo non afficiuntur gaudio, cum sit passio vel passibilis qualitas.

3 Ad idem, Oppositorum est potentia vna: sed tristitia opponitur gaudio, quæ non potest esse in Angelis: ergo nec gaudium.

4 Præterea, Virtus politica non potest esse in superioribus substantiis, ut dicit Philosophus, quæ tamen maioris est perfectionis quam passiones, cum ordinet eas: ergo nec gaudium potest esse in Angelis, cum sit passio.

5 Præterea, Qui habet vnam passionem, potest habere plures: sed in Angelis non est spes, neque timor: ergo neque gaudium & tristitia: cum istæ sint quatuor primæ passionis animæ.

6 Præterea, Si gaudeat Angeli, aut gaudium eorum est totum simul, aut non. Si totum simul: ergo semper æqualiter se habent ad gaudium: & ita non gaudent de vno peccatore penitentiam agente nunc magis quam ante. Si autem non simul est: omne autem quod non est simul, est cum motu: ergo esset in eis gaudium passio, quæ procul est ab eis: & ita non gaudent.

Ad oppositum sunt multe auctoritates. Ita, vlt. Lætami cum te usalem & exultate in ea omnes qui diligis eam. Matth. 25. Intra in gaudium Domini tui. L. a. 15. Gaudium est Ange-

lis Dei super vno peccatore penitentiam agentem. Iob. 16. Gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum, &c. Constat enim, quòd eadem ratio est de Angelis & de animabus post mortem.

2 Præterea, Philosophus etiam dicit, quòd gaudium & delectatio sunt essentialia beatitudini: cum igitur Angeli sint beati, necessariò gaudent.

3 Præterea, Perfectio inferioris vitæ est in gaudio: quia virtuosus gaudet in operibus virtutis, ut dicit Philosophus: ergo multò magis perfectio beatæ vitæ est cum gaudio: & ita Angeli gaudent.

Solutio. Dicimus, quòd gaudium est in Angelis, non tamen gaudium secundum quod est passio: quia sic non transcendit potentiam sensitivam, in qua est alteratio & passio secundum Philosophum, sed secundum communiorum rationem gaudij & delectationis, quæ diffinitur à Philosopho in ethi. quòd est operatio naturalis habitus non impedita, & diffinitur per causam: & ideo reprehendit diffinitionem Platonis, qui dixit, quòd delectatio est generatio in sensibilem animam: non enim consideravit delectationem nisi secundum quod est passio: & sic non est in Angelis nisi æquiuocè passio dicitur omnis affectio. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

Ad tertium dicendum, quòd gaudij tali non est tristitia opposita: quia sicut dicit Philosophus, delectationi quæ est ex considerare, non est tristitia contraria: nec tamen oportet, quòd tristitia inesset, quia alterum inest per naturam.

Ad quartum dicendum, quòd licet virtutes politice non sint in Angelis secundum hos actus secundum quos sunt in nobis, quia hoc parum esset eis, sunt tamen, ut dicit Augustinus, secundum perfectiores actus & secundum succedentia sibi: & hoc Philosophus non contradicit.

Ad quintum dicendum, sicut ad primum. Ad sextum dicendum, quòd sicut probat Philosophus, delectatio cum sit in perfecta assimilatione, non est motus, sed terminus motus: & ideo non est in tempore, sed tota simul, sicut generatio, licet non orans sit simul, quia de diversis possunt esse diversæ delectationes, quæ non sunt simul, sicut nec omnes generationes sunt simul. Alia concedimus.

CIRCA secundum sic proceditur. Augustinus dicit, quòd gaudium est diffusio animi in conceptione boni: sed secundum hoc non videtur convenire Angelis: diffusio enim contraria est collectioni: sed Angeli in primo colliguntur, ut sæpè dictum est: ergo non gaudent contemplatione Dei, secundum quam ponitur in ipsis totum gaudium.

2 Præterea, Nihil diffunditur, nisi contractum: contractio autem affectus est tristitia, quæ in Angelis esse non potest: ergo non est in eis gaudium secundum diffusionem.

3 Præterea, In natura eiusdem animalis est motus contractionis & dilatationis, sicut in conchilibus: ergo similiter videtur, quòd dilatatio & contractio in affectu sint eiusdem, & sic idem quod prius.

Ad oppo

Ad oppositum. Quod non diffunditur, semper eodem modo se habet: sed Angeli non semper eodem modo se habent in gaudio, quia gaudent de conversionibus peccatorum, nouis quibusdam gaudiis quæ prius non habuerunt: ergo in eis potest esse diffusio gaudij.

2 Item videtur, quòd non gaudeant de penitentia peccatorum magis quam de contrario: quod enim secundum rationem vnam suscipit utrumque contrarium, aut circa utrumque gaudet, aut circa neutrum: sed intellectus sub eadem ratione suscipit utrumque contrarium, quia sub ratione simplicis & intelligibilis: ergo cum Angeli sint intellectuales, non magis gaudent de conversione peccatorum quam de opposito.

3 Præterea, Intellectus virtutis non est delectatio & gaudium in particularibus: cum igitur Angeli sint intellectuales, ut sæpè dictum est, non conuenit eis gaudere de conversione particularium hominum.

4 Præterea, Simile gaudet de simili: sed cum Angeli sunt separati, non sunt sibi similes particulares homines non separati: ergo non gaudent de actibus eorum.

Solutio. Dicimus, quòd gaudium conuenit Angelis secundum dictam diffinitionem gaudij per similitudinem ad diffusionem gaudij corporalis: sicut enim animalia quando tanguntur ab aliquo conuenienti, dilatant se ipsa, ut penetrantur ex toto ab illo conuenienti, & non resistunt spiritibus partium: è conuerso autem constringuntur, quando aliquo nociuo tanguntur, quasi claudendo se perhibeant subintrationem illius in seipsis. Similiter secundum metaphoram quando intellectus propria operatione percipit aliquid conueniens secundum habitum connaturalem, præbet se illi, & ponit se in ipsam quasi penetrandum ab ipso: & talis diffusio dicitur gaudium & delectatio quæ diffinitur ab Aristotele. operatio connaturalis habitus non impeditur: vnum quodque autem gaudet in operatione sibi propria, secundum quod huiusmodi: vnde diffinitio data est per causam, est enim operatio causa delectationis.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet in contemplatione Dei colligatur Angelus in vno, dilatatur tamen in se ut, in profunda sui recipiat ipsum.

Ad secundum dicendum, quòd non oportet dilatari id quòd contractum est, sed id quod non dilatatum est, vel quod minus dilatatum est: & sic Angeli dilatantur ex nouis receptis illuminationibus magis ac magis, secundum quod crescit in eis accidentale præmittit.

Ad tertium dicendum, quòd in animalibus quæ mouentur motu dilatationis & contractionis, sunt contraria agentia, secundum rationem contrarietatis: & ideo in eis sunt contrarij motus hi: sed in intellectuali natura utrumque contrarium mouet sub ratione vna, quia agunt secundum rationes, quæ non sunt contrariæ: alioquin non compatere se in anima: vnde de utroque contrarium gaudent: & ideo non est contractio secundum naturam eorum, quamuis ponamus secundum eadem contractionem tristitia in malis Angelis.

Ad quartum dicendum, quòd Angeli quan-

doque gaudent de vno de quo prius non gaudebant.

Ad quintum dicendum, quòd intellectus in quantum est intellectus abstractus vniuersales intentiones, non magis se habet ad gaudendum de vno quam de alio contrarium: secundum autem quod est intellectus huius habens formas compositionis quæ habent ordinem ad particularia, habet similitudinem cum particulari, per hoc quod habet speciem eius apud se: & sic potest gaudere de ipso, cum & ipse sit particularis, & magis de vno quam de alio, cum tamen de neutro tristetur. Et per hoc patet solutio ad duo alia.

CIRCA tertium sic proceditur. Videtur enim, quòd Angeli nati sunt suscipere contrarium gaudij: dicitur enim Isa. 33, quòd Angeli pacis amare stebunt. Fletus autem tristitiam significat. Ergo in eis potest esse tristitia.

2 Præterea, Oppositorum oppositi sunt effectus: si igitur gaudent de conversione peccatorum, oportet quòd tristetur de damnatione.

3 Præterea, Affectus sequitur affectum: eum igitur in hominibus sint affectus contrarij, quia quidam obstinati sunt, & quidam conuertuntur, videtur quòd in Angelis sint contrarij affectus circa eos.

Ad oppositum. Philosophus dicit, quòd delectationi intellectuali nihil est contrarium: sed delectatio Angelorum est intellectualis: ergo non afficiuntur contrario Angeli.

2 Præterea, Impossibile est esse contrarios affectus in illo qui idem recipit sub omni similitudine ex omnibus contrariis: talis autem est intellectus: ergo cum in Angelis sint intellectuales operationes, videtur quòd in eis non sint contrarij affectus.

3 Ad idem, Inter contraria potest esse mutatio media: in Angelis autem non est possibilis mutatio: ergo eorum gaudij nihil est contrarium.

Quod concedimus, & rationes ad hoc. Ad primum verò dicendum, quòd hoc intelligitur de nuptijs Ezechie ad Rapazem. Vel si intelligatur de Angelis cælestibus, dicuntur flere: quia ad modum flentium se habent, sicut etiam laborare dicitur Deus. Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quòd conuersio & damnatio quamuis sint contraria, tamen rationes eorum quibus ab intellectu accipiuntur, non sunt contrariæ, nec habent contrarios effectus. Et per hoc patet solutio ad quartum.

CIRCA quartum videtur, quòd idem sit gaudium & delectatio: vni enim vnum opponitur, sed tristitia vni quæ opponitur ergo sunt idem.

2 Præterea, In natura sensibili sunt idem: ergo videtur, quòd similiter in intellectuali.

3 Præterea, Non sunt nisi quatuor passionis animi, scilicet spes de futuro bono, timor de futuro malo, tristitia enim est de presenti malo, gaudium de presenti bono, molestia enim est idem tristitia: ergo videtur, quòd delectatio sit idem gaudij.

Ad oppositum. Gaudium potest esse de alieno bono: delectatio autem proprie non: ergo non sunt idem.

2 Præterea,

2 Præterea, Gaudium potest esse in spe, sicut dicitur Roman. 12. Spe gaudentes. Delectatio autem non. Ergo non sunt idem.

3 Præterea queritur de letitia & exultatione.

Solutio. Dicimus, quod delectatio & gaudium sunt de eodem, sed differunt secundum modum. Delectatio enim consistit in quadam pastura potentie in suo obiecto conuenienti secundum rationalem habitum, secundum quod est delectatio hominis, & bonis propria. Gaudium autem consistit in quadam iocunditate qua manifestat se ad alterum per quadam signa procedentia extra. Exultatio autem, ut dicit Cassiodorus super Psalmos, est magnum gaudium, letitia uero paruum. Sed potest aliter dici, quod sumitur secundum effectus delectationis & gaudij, & secundum dilatationem affectus dicitur letitia, quasi letitia: secundum uero quod exilit in delectans, dicitur exultatio.

Ad primum uero dicendum, quod tristitia opponitur eis quantum ad id de quo sunt, & in quo ununtur.

Ad secundum dicendum, quod similiter in sensitiua natura differunt.

Ad tertium dicendum, quod illa quatuor possunt diuersari secundum multos modos.

Ad quartum patet solutio per ea que dicta sunt.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legatur. Reliquus est nobis sermo de gaudio celestium dispositionum, id est, ordinum, in explanationem, id est, ad explanandum. Etenim omnino non sunt, id est, nullo modo sunt accepti- ces eius passibiles delectationis que secundum nos est, quantum ad sensum, secundum quod Plato definiuit. Dicuntur autem conuolueri Deo de perditarum inuentione. Luca 15. iuxta, id est, secundum epulationem deformem, id est, in qua Deo simulantur. In graeco habetur *as ulu*, quod significat requiem & delicias in obiecto cum facilitate & impassibilitate, & deformitate, id est, secundum quod similiter Deo afficiuntur, in prudentia & salute procedentium per penitentiam in Deum, & iuxta, letitiam incorruptionis, id est, de incorruptione naturæ, & similiter de consumatione gratiæ, & etiam iuxta illam ineffabilem nobis beneficentiam, quantum ad dona effusa à Deo, in cuius, scilicet beneficentiæ participatione sepi facti sunt, &, id est, etiam uero in sancti per superaduentus diuinarum illuminationum de fides, id est, quibus diuinorum participes sunt. Et sic gaudent in quatuor, in contemplatione Dei, in salute nostra, in propria firmitate, & in participatione spiritualium donorum.

Tanta à me de sanctis formatio-
nibus dicta sunt diligenti quidem
carum manifestatione deficientia,
perfecta autem (ut æstimo) ad non
humiliter nos remanendum in fi-
guratiuis phantasiis. Si autem &
hoc dixeris, quomodo non om-
nium deinde angelicarum in elo-
quiis virtutum, aut operationum,
aut imaginum aut fecerimus me-
moriæ. Respondemus uerum: quia
quarum quidem supermundaniam
scientiam ignoramus, in ipsis nos
alium lucis ductorem docentem
desideramus. Quædam autem tan-
quam dictis æquæ potentia præter-
missimus, commensurationi sermo-
nis prouidentes, & super nos secre-
tum silentio honorificantes. Amen.

EXPOSITIO TEXTVS.

Tanta dicta sunt à me de forma-
tionibus, &c.

Id est, figuratiuis sanctis, id est, sanctorum. A
Dicta dico deficientia diligenti, id est, perfecta
manifestatione eorum, autem, id est, sed perfecta,
ut æstimo, ad non remanendum nos humiliter, id est,
inimè in phantasiis figuratiuis, quasi in ueritate.
Si autem & hoc. Hic responderet cuidam quæstio-
ni, dicens: Si autem & hoc dixeris, quomodo non
fecerimus nos memoriæ deinde, id est, consequen-
ter post prædicta, omnium angelicarum virtutum,
quantum ad dona, aut operationum, aut imaginum,
id est, figurarum, in eloquiis traditis. Respondemus
hoc esse uerum: quia nos desideramus alium ducto-
rem lucis, locum diuinam scilicet docentem in ipsis,
scilicet virtutibus, & operationibus, & imagini-
bus: quia quidem ignoramus supermundaniam scientiam,
scilicet diuinam illuminatione accipiendam,
id est, in his que ignoramus, malimus audire
alium quam docere. Et hæc est responsio humili-
tatis. Postea ponit aliam responsionem dicens:
Autem prætermisimus quædam æquæ potentia, id est,
similia dictis, prouidentes ad inuentionem, id est,
mensuræ breuitati sermonis: quæ decet præsens
opus, & honorificantes secretum silentium, quod est
super nos, ostendentes per hoc ipsa esse supra
nostrum intellectum.

D. ALBERTI

D. ALBERTI MAGNI,

RATISBONENSIS

EPISCOPI, ORDINIS

PRÆDICATORVM,

COMMENTARII

7 X

LIBRVM SANCTI DIONYSII

Arcopagite

DE ECCLESIASTICA HIERARCHIA.

CAPVT PRIMVM.

Sympresbytero Timotheo Diony-
sius Presbyter.

QVÆ SIT ECCLESIASTICÆ HIERARCHIÆ
traditio, & quæ eiusdem speculatio.

VIA quidem se-
cundum nos hic-
rarchia diuinorum
puerorum sacratis-
simè intacta atque
diuina, habetur deifica scientia
& operatione & consummatione,
ex supermundanis & sacratissimis
ostendere nos oportet eloquiis, sa-
cræque perfectionis mysteriorum
theletén, his qui ex hierarchiis

sacramentis & traditionibus per-
fecti sunt. Sed uide quomodo ut
ex principio, deinde Sancta san-
ctorum reuenerare: sed autem &
hæc secreti Dei intellectualibus &
inuisibilibus scientiis honorifica,
imparticipata quidem hæc & in-
contaminata ab imperfectis con-
seruans, sacris autem solis sacro-
rum cum sacra illuminatione, san-
ctæ & pulchrè communicans.

D. Alb. Mag. In lib. de Ecclesi. hier.

A DVBIA.

A QUA per angelicæ hierarchiæ spiritus immediatè à Deo recipientes divinas illuminationes, ipsa Ecclesiastica hierarchia in nos deferuntur, tanquam animarum nostrarum præfides, decenter & convenienter immediatè post doctrinam cælestis hierarchiæ, tradit nobis D. Dionysius doctrinam Ecclesiasticæ hierarchiæ: circa quam ante literam quatuor querenda sunt. Primò, Vtrum doctrina ista Ecclesiasticæ hierarchiæ sit scientia? Secundò, Quid sit subiectum eius? Tertio, Vtrum sit vna? Quarto de fine & modo ipsius.

Dubium 1.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur primò, quod doctrina Ecclesiasticæ hierarchiæ, hinc tradita, non sit scientia. Nulla enim scientia est circa particularia, ut dicit Porphyrius ex summa Platonis: sed in hac doctrina traduntur particulares operationes ministrorum Ecclesiæ: ergo non est scientia.

2 Ad idem, Omnis scientia habet principia communia, & propria, ex quibus procedit: sed hæc doctrina non habet principia communia, cum non reducat ea quæ tradit, in communes conceptiones: & sic etiam non habet propria principia, quorum firmitas est ex communibus: ergo non est scientia.

3 Ad idem, Omnis scientia reducitur ad principales partes philosophiæ, quæ sunt rationalis, moralis, & tres modi essentielles philosophiæ, qui determinantur in 6. philosophiæ primæ, scilicet mathematica, naturalis, & divina: hæc autem non est aliqua harum, nec reducitur ad eas: maximè enim videtur reduci in moralem, in quam reduci non potest, pro tanto quod moralis considerat operationes nostras: hæc autem est de quibusdam operatis, sicut de Eucharistia, & similibus: ergo non est scientia.

4 Ad idem, Avicenna dicit, quod omnis scientia est, vel de his quæ sunt ab opere nostro, vel ab opere nature: sed sanctificationes quæ hic traduntur, non sunt ab opere nature, neque nostro, sed divino: ergo non est scientia.

5 Ad idem, Sicut probat Philosophus in 6. Ethic. omnis scientia est æternorum, eò quod est de necessariis: sed ea quæ hic traduntur, incepterunt per institutionem alicuius in tempore: nec iterum semper erunt, quia Sacramentorum usus cessabunt: ergo de his non potest esse scientia.

Ad oppositum, Angelica hierarchia, & humana, eodem perficiuntur, id est, divino lumine: cum igitur angelica sit scientia, quemadmodum in alio libro tradidi, videtur quod etiam de Ecclesiastica debeat esse scientia.

2 Ad idem, Hierarchia Ecclesiastica habet differentias & passiones quæ de ipsa demonstrari possunt, & habet diffinitionem, & partes quæ requiruntur in scientiis: ergo de ea potest esse scientia.

Solutio. Concedimus, quod hæc doctrina Ecclesiasticæ hierarchiæ, est scientia, & concedimus rationes ad hoc: non tamen est scientia philosophica, nec reducitur ad aliquam earum, nec sicut particularis ad universalem, cum subiectum & principia eius non stabiliantur à primo Philosopho, nec ab aliquo: nec iterum sicut

subalternata ad subalternantem, cum medium eius non sit sub medio earum, tanquam demonstraret quid, altera demonstrante propter quid: sed est pars scientiæ divinæ, quæ non est aliqua earum, quæ dicuntur liberales: quamvis quantum ad subiectum sit libera: sed est ante liberales quantum ad certitudinem luminis, quæ est per inspirationem: & hic modus est certissimus in se, quia firmatur immediatè in lumine divino, à quo est omnis firmitas in principiis rationis: quorum principiorum lumen, est probatio liberalium scientiarum. Vnde dicit Glossa super Ioan. quod inspirationi omnes consentiunt: sed in excogitationibus, id est, argumentationibus est maxima dabitur: vnde & contradicunt sibi invicem, quamvis nobis videatur minus certus modus qui est per inspirationem, propter nostrum defectum.

Ad primum ergo dicendum, quod hic non traduntur particulares sanctificationes, ut baptismus Petri, sed particularium operationum, sicut in medicina, quamvis gratia exempli, aliqua singulares operationes tangantur.

Ad secundum dicendum, quod hæc doctrina habet principia, ex quibus procedit, non quæ subiiciantur rationi, sed quæ sunt supra rationem, à divina inspiratione accepta: nihilominus tamen recipit principia communissima, quibus videntur demonstrari scientiæ, ut est de quolibet affirmare vel negare.

Ad tertium dicendum, quod scientiæ quæ sunt de rebus quarum cognitio acquiritur per principia, quæ sunt sub ratione, reducuntur ad illas scientias: hæc autem est scientia divina, per ea quæ sunt supra rationem procedens: & similiter dicendum ad quartum.

Ad quintum autem dicendum, quod licet non semper fuerit usus sacramentorum in significando, & causando gratiam, nec iterum semper sit futurus, aptitudo tamen ad significandum & causando immutabilis est, sicut etiam dictiones in lingua Latina, ex aliquo tempore sunt institutæ ad significandum, de his tamen est scientia grammaticæ, propter immutabilem significandi aptitudinem: & secundum hoc de sacramentis potest esse scientia.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur, quod sacramenta, de quibus tamen agitur in hac scientia, non sint subiectum eius: in omni enim scientia, determinari debet de subiecto in communi, & de omnibus partibus eius: sed in hac scientia non determinatur de sacramento in communi, & de omnibus eius partibus: quia nihil dicitur de matrimonio, & extrema unctione, & penitentia: ergo sacramentum non est subiectum huius operis.

1 Præterea, In scientia debent determinari primæ differentiæ subiecti, in quibus convenit secundum prius & posterius, sicut philosophia prima de actu & potentia, & substantia & accidente: sed sacramentorum quedam sunt novæ legis, in quibus est perfecta ratio sacramenti, sicut in causantibus & significantibus gratiam: quedam verò sunt sacramenta veteris legis, quæ tantum significant, de quorum differentia nihil hic determinat: ergo valde insufficienter traderet scientiam de suo subiecto, quod est inconueniens.

3 Præterea,

3 Præterea, Si dicatur, quod sacramenta sunt subiectum, quantum ad ritus sacramentorum, secundum quod pertinent ad actionem hierarchiæ, cum in sacramento penitentia maximè exercentur hierarchiæ actiones, de ritu penitentia aliquid dicere deberet, de quo tamen nihil dicit.

4 Præterea, Ipse determinat de quibusdam quæ tamen non sunt sacramenta, sicut de dormitionibus, id est, de ritu sepeliendi mortuos, & similiter de mysticis consummationibus: ergo sacramentum non est subiectum huius scientiæ.

Item videtur quod Ecclesiastica hierarchia non sit subiectum, & tamen videtur alicui esse subiectum ex titulo: hierarchia enim est quidam gradus potestatis: sed baptismus de quo hic determinatur, non determinat aliquem gradum potestatis, cum à quolibet tradi possit: ergo tota hæc scientia non versatur circa hierarchiam: & sic hierarchia non potest esse subiectum eius.

2 Præterea, Ipse non determinat de quolibet actu hierarchiæ, sicut de penitentia nihil determinat: ergo videtur esse valde insufficientis.

Solutio. Dicimus, quod subiectum huius operis est Ecclesiastica hierarchia, secundum quod est in sanctificationibus descendens à summo hierarcha per medios usque ad ultimos, qui sunt tantum subditi. Sacramenta autem hic non intenduntur, nisi secundum quod ad dispensationem hierarchiarum pertinent: vnde non determinat de sacramentis in quantum sacramenta sunt, ostendens quid sit res in quolibet sacramento, sed quasdam operationes quibus dispensantur sacramenta per hierarchas. Et idè concedimus, quod sacramentum non est subiectum huius operis, & quatuor primas rationes.

Ad quantum dicendum, quod baptismus quantum ad iurisdictionem descendit à primo hierarcha in medios ministros usque in ultimos, licet executio eius non determinetur ad hierarchas, propter necessitatem, quæ determinat ministrum quemlibet, etiam de plebe.

Ad sextum dicendum, quod in penitentia non est principale id quod est ex actione hierarchiæ, sed quod est ex parte subditi, scilicet interior contritio, quæ absoluit à culpa: hierarcha autem non absoluit nisi iam absolutum, determinando tantum penitentiam exteriorem. Et similiter etiam est in matrimonio, quod perficitur consensu, & in extrema unctione in qua principaliter operatur devotio recipientis, in aliis autem principalis illud, quod est in actione conferentis sacramenta, & idè de his determinat.

CIRCA tertium sic proceditur. Videtur, quod non sit vna. Vna enim scientia, est vnius, ut dicit Philosophus: cum igitur multa tradantur in hac scientia, ut baptismus, confirmatio, & huiusmodi, videtur quod non sit vna scientia.

2 Præterea, Illa non vniuntur nisi in ratione sacramenti: sacramentum autem, ut dictum est, non est subiectum huius scientiæ: ergo ista multa non reducuntur in rationem vnam subiecti: ergo de his non potest esse scientia vna.

Solutio. Dicimus, quod hæc scientia est vna, D. Alber. Mag. in lib. de Ecclesiæ hierar.

& habet unitatem à subiecto suo, sicut & alia scientiæ: & omnia quæ determinantur in hac scientia, quamvis sint multa, reducuntur tamen ad hierarchiam Ecclesiasticam, aut sicut partes, aut sicut operationes, aut aliter. Et per hoc patet solutio ad ea quæ obiecta sunt.

CIRCA quartum sciendum est, quod finis huius scientiæ non est ut sciamus, sicut ante & hic, sed ut & sancti simus, secundum determinatam sanctitatem, quæ scilicet descendit per ministros Ecclesiæ à primo hierarcha. Modus autem determinandi in scientiis est duplex, scilicet compositivus, descendendo à primis in vltima, per compositionem secundi cum primo, & sic deinceps. Resolutorius, diuidendo causam in primas causas, & composita in simplicia. Et in eisdem potest esse uterque modus, secundum diversum ordinem. In hac autem scientia modus manifestandi, est resolutorius divinus, non in principia philosophiæ: reducit enim operationes inferiorum in superiores, & humanas in divinas, & hæc in magis divinas, quousque perveniat ad primum principium. Modus verò procedendi in scientia, quantum ad partes suas ostenditur ex diuisione. Alia verò, ut de efficiente, & habitu regente, determinata sunt in principio cælestis hierarchiæ.

DIVISIO TEXTVS.

Diuiditur autem iste liber in duas partes. In prima determinat de Ecclesiastica hierarchia in communi: in secunda de partibus eius, & incipit in secundo cap. ibi, *Distum est igitur a nobis, &c.* Prima diuiditur in duas. In prima determinat modum istius scientiæ: quod debet primò fieri in qualibet scientia, ut dicit Philosophus in secundo philosophiæ primæ. In secunda determinat de hierarchia Ecclesiastica in communi, per differentiam à cælesti, & secundum comparationem ad suum principium, ibi, *Quedam igitur Angelorum est, &c.* Prima diuiditur in partes duas. In prima ponit modum qui est in ista scientia. In secunda probat quoddam, quod dixerat, ibi, *Sic enim ut Theologia, &c.* Prima diuiditur in duas. In prima ostendit ex quibus principis, & quibus auditoribus tradenda sit hæc scientia. In secunda autem quibus occulanda, ibi, *Sed idem quomodo, &c.*

EXPOSITIO TEXTVS.

Et quia iste liber scriptus fuit in modum epistolæ ad Timotheum, sicut & cælestis hierarchia, præmittitur saluatio talis: *Dionysius, quod est proprium nomen Authoris, Presbyter, id est, tenior, hoc est, Episcopus, in quo tangitur eius dignitas, fuit enim Episcopus Athenarum, mirrit salutem, vel hoc opus, Timotheo, qui fuit discipulus Pauli, compresbytero, id est, coepiscopo sibi, etenim ipse fuit Episcopus Ephesi. Quidem, id est certe, quia hierarchia, id est, sacer principatus, puerarum, id est, ministrorum, secundum morem sacre Scripturæ, ut Ioan. 20. Pateri nunquid pulmentarium habetis, &c. diuinarum per participationem sacrorum donorum, quæ est, secundum nos, id est, apud nos, ad diuinam, angelicam hierarchiam dico, intra sacramentis.*

rissime, quantum ad rectam intentionem eorum quæ sunt in ea, tendentem in Deum, ut in finem omnis actionis hierarchiæ: *arque divina*, quantum ad dona quibus in hierarchia constituuntur, quæ sunt Dei similitudines: quia, inquam, hæc hierarchia, *habetur ex desica*, Deum similitudo, *scientia*, quantum ad perfectionem contemplationis, & *ex operatione*, quantum ad perfectionem actionis: & hæc duo ponebantur in definitione hierarchiæ, quasi materialia in 3. c. celestis hierarchiæ. Et *ex consummatione*, id est, perfectione, quæ est finis operationis hierarchiæ: & idem intermittit alia duo, scilicet purgationem & illuminationem: quia, inquam, sic habentur, oportet ostendere theleten, id est, ritum & formam *mysteriorum*, id est, occultorum *sacra perfectionum*, id est, ea quæ latent sensibus velata in ritu perfectionis hierarchiæ: oportet dico ostendere *ex eloquiis sacre Scripturæ* scilicet *supermundanis*, quia per inspirationem traditis, elevatis intellectum super mundanas rationes, & *sacratissimo*, quantum ad ea quæ in eis traduntur: & hæc oportet ostendere *his auditoribus*, qui sunt perfecti ex hierarchiæ sacramentis & traditionibus, id est, doctrinis, ut principia & auditores proportionentur rei traditæ. Alia littera est, *habetur*, ubi ista habetur, & potest sic legi: quia hierarchia habetur tanquam essentialia sibi in se, id est, actiones intentas, *sacratissimo* *arque divina dona*, vel actiones, dico, *ex desica*, &c. Sed ruo Timothee vide, id est, caue, *quomodo*, id est, per quem modum sit hierarchia, *ex principio*, id est, ex quo principio sit, quia ex Deo: deinde considerata sanctitate principi *reuerentia*, id est, iterum atque iterum reueneris, *sancta sanctorum*, id est, sancta mysteria hierarchiæ, à sancto sanctorum tradita: & rationem suæ modum reuerentiæ explicat communiter dicens: *Autem sed & hæc*, scilicet sacramentum, quod est *secreti Dei*, hoc est, occultum nobis, quia lucem habitat inaccessibilem, eius scilicet authoris, *honorifica* hos ritus, *scientia intellectualibus & inuisibilibus* exteriori visu, id est, non sistens in sensibilibus, sed procedendo ex his in insensibilia: in his enim honorantur, quod talium signa creduntur, & non propter sensibilia tactum. *Honorifica*, dico, *conseruans quidem hæc imparicipata ab imperfectis*, id est, immundis, quorum voluntas renititur, & *incontaminata* ab iis qui nituntur eis obuiare, secundum quod dicitur Math. 7. Nolite spargere margaritas inter porcos, &c. *autem*, id est, sed, *communicans solis sacro* auditoribus ea *cum sacra illuminatione*, id est, doctrina *factorum*, id est, de sacris, *sancte*, quantum ad affectum, & *pulchra* quantum ad intellectum, id est, per decentes rationes. *Autem*, id est, sed *vide quomodo non ex principio*, id est, extra principij decentiam, quod est Deus, tradas ea. Si sancta sanctorum sunt, venerate ea. Si autem hæc sunt ea quæ sunt secreti Dei, &c. Et hic sensus ostenditur ex alia translatione, quæ sic dicit: Sed vide ut non extra terminum figuræ mittas sancta sanctorum: reueneraberis autem, & ea quæ sunt occulti Dei, intellectualibus & inuisibilibus cognitionibus honorabis: extra terminum suum ponentur, si non in intelligibilia reducerentur, & si immundis communicarentur.

D V B I A.

SED VIDETUR insufficienter enarrare ea, ex quibus habetur hierarchia: sicut enim dicit Philosophus, ad virtutem tria exiguntur, scilicet scire, & velle, & indefinenter operari: cum igitur omittat voluntatem, ponens scientiam & operationem, videtur insufficienter dicere.

2. Præterea, Sicut dicit Philosophus, velle magis essentialiter est virtuti, quam scire, quia primum confert ad virtutem: ergo potius debuit ponere voluntatem, quam scientiam.

3. Præterea, Secundum voluntatem mouemur: cum igitur sanctificatio sit ex merito, ponens ea quæ pertinent ad sanctitatem hierarchiæ, potius debuit ponere voluntatem quam scientiam.

Solutio. Dicimus, quod in sanctitate, quæ est ex operatione nostra, principalior est voluntas, quam scientia, cuius sanctitas est, quæ est per virtutes: sed sanctificatio hierarchica non est ex operatione nostra, sed ex quibusdam operatis, in quibus operatur virtus diuina: & idem in hac significatione non est principalior voluntas. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

ITEM videtur fallum quod dicitur hic, sacramenta conseruanda esse imparicipata ab imperfectis. Magis enim indigentibus, magis sunt communicanda: imperfecti autem magis indigent: ergo eis magis sunt communicanda.

2. Præterea, In operatione virtutum largitatis, secundum Philosophum, est conferre ei qui non habet: sed imperfecti non habent sanctitatem, quæ confertur per sacramenta: ergo in collatione sacramentorum, hoc est præcipue obseruandum, ut dentur imperfectis.

Ad oppositum est, quod dicitur Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fidem, multo magis malitiæ malum: & in maleuolam animam non introibit sapientia.

Solutio. Dicimus, quod sunt quidam imperfecti voluntate, & actu: quorum scilicet voluntas repugnat gratiæ: & talibus non sunt conferenda sacramenta: quia & contemnerent, & effectum sacramentorum non obrinerent: sunt enim sacramenta quadam medicamenta spiritualia: vnde sicut corporalis medicina non producit effectum suum in corpore, nisi præparato per actionem, ita etiam ubi repugnat voluntas gratiæ, non possunt habere effectum. Sunt autem quidam iterum imperfecti, qui tamen faciunt quod in se est, præparantes se ad gratiam: & talibus sunt conferenda sacramenta. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Sic enim, ut Theologia discantibus nobis tradidit, & ipse Iesus diuinitus animus & superessentialis, omnis hierarchiæ & sanctificationis & deificationis principium & essentia & diuinitissima virtus, beatis & nostrum melioribus essentijs significantius simul & intellectualius illucet, & eas ad proprium

prium lumen assimilat secundum virtutem, nostrasque ad se extensorum & nos extendente bono amore complicat multas alteritates, & in vniuersam & diuinam consummans & vitam & habitum & actionem, sanctam & pulchram donat diuinæ sacerdotalitatis virtutem. Deinde in sanctam venientes diuini sacerdotij operationem, propius quidem nos efficiunt super nos essentialium secundum virtutem similitudini manentis & immutabilis earum sacre colloctionis, & hac ad beatam Iesu & diuinam claritatem respicientes, & quæcunque videre possibile, sacre explorantes, & speculationibus scientiæ illuminati mystica disciplina, consecrati, & consecrantes luciformes, sed & defici, perfecti & perfectiores fieri poterimus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sic enim ut Theologia, &c.

ALic probat quædam quæ dixerat, quod scilicet non omni sunt equaliter sacramenta communicanda: & est ratio sua talis, iste qui est principium totius hierarchiæ, dissimiliter distribuit proprium lumen his qui non sunt equaliter dispositi, secundum capacitatem enim hominibus & Angelis distribuit: ergo similiter Pontifex his qui non sunt equaliter dispositi secundum voluntatem, non equaliter debet sacramenta præbere. Littera sic construat. *Enim*, id est quia, ut Theologia, id est, sacra Scriptura, tradidit nobis discantibus ab ipsa, id est, modum quo non sunt omnibus equaliter sacra exponenda, & ipse Iesus secundum humanitatem, *animus*, id est, intellectus, *diuinitissimus*, id est, supra modum omnis creature, diuini luminis particeps, ut etiam Angeli ab ipso recipiant, & *superessentialis* ratione diuinitatis quæ intrinseca est, principium omnia hierarchiæ angelicæ, & humanæ, quantum ad ipsos gradus potestatis, & *sanctificationis*, quoad dona depurantia, & *deificationis*, quantum ad consummationem reductionis in Deum: & ipse dico essentia, id est, omnis essentia causa, & *virtus diuinitissima*, effectiue, *significantiue*, id est, expressius simul & intellectualibus, quia simplicius illucet in essentijs beatis & nostrum melioribus, id est, nobis scilicet & Angelis, & assimilat eas ad proprium suum lumen, non per equalitatem, sed secundum virtutem, id est, proportionem ipsarum, quia & *com-*
D. Alber. Mag. in lib. de Eccles. hierar.

plicat, id est, adunat, multas alteritates nostras, id est, intellectus nostros non firmiter stantes in vno, sed nutantes ad diuersa: non enim alteritates nominat multiformes carnalium voluntatum curas, ut dicit Commentator: has enim non complicat in se, sed abiicit. Non tamen quorumlibet nostrum, sed *extensorum ad se*, id est, qui porrigunt se ipsi, præparantes se ad gratiam: & hoc fit, amore bono, id est, honorum, *extendemus*, id est, eleuante nos ad ipsum: & ipse spiritus consummans, id est, perficiens alteritates nostras in vniuersam & diuinam vitam, quæ participatione diuinorum ad diuinam vniuersitatem accedit, & similiter vniuersam habitum & actionem, donat nobis sanctam & pulchram, id est, decenter ordinatam, *virtutem diuinæ sacerdotij*, id est, quæ à Deo, & circa diuina est, non per essentialitatem, quia sic est in solis sacerdotibus, sed per participationem, prout aliquid eius participatur ab intelligentibus. Tripliciter autem perficitur anima, secundum essentialitatem, & sic est vita ex influentia gratiæ in animam à Deo. Perficitur etiam secundum potentiam, & quantum ad hoc dicitur habitum quo aliquis operatur, cum tempus fuerit secundum Aug. Perficitur etiam in opere, & quantum ad hoc dicitur actionem. Deinde venientes (dante gratia) in operationem diuini sacerdotij, vel per essentialitatem, vel per participationem, nos quidem efficiunt propius quam prius eramus secundum virtutem nostram similitudini colloctionis, id est, ordinis earum essentialium quæ sunt super nos, scilicet Angelorum. Colloctionis dico, *sacra*, *manentis & immutabilis*: licet enim in sacrorum receptione renouentur, semper tamen in eodem ordinis gradu persistunt, ut alibi explanatum est, & ex hac similitudine tanquam non sistentes in ea, sed respicientes, ut in primum principium & vltimum consummationis finem ad beatam Iesu, quantum ad naturam humanam, & diuinam claritatem ipsius, quantum ad diuinam, & etiam illuminati, id est, instructi sacre, id est, secundum mensuram fidei, *explorantes*, id est, inquirunt de diuinis, *quæcunque possibile* est nobis videre, & etiam disciplina, id est, scientia, *mystica*, id est, figuris velata, & hoc speculationibus sacre scientiæ, poterimus fieri consecrati, id est, purgati, quantum ad similitudinem doni, & consecrantes, quantum ad consortium potestatis, *luciformes*, id est, illuminati, & defici, id est, illuminantes, & hoc propter similitudinem nominis: quia Theos dicitur à videtis, & sic propinquat sanctificationibus luminis, & quantum ad incommunicantiam rei, quia omnia ista sunt diuinæ scientiæ assumptio, ut in se primo capitulo precedentis hierarchiæ dicit: & idem tota deificatione perficitur per illuminationem secundum subiectum: & etiam perfecti & perfectiores.

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod non magis illucet Deus Angelis quam nobis: humane nature enim illuxit diuinum lumen secundum esse per vniuersam: Angelis autem tantum per gratiam, quod multo minus est: Nisi quæ enim Angelos apprehendit, &c. Heb. 10. ergo multo magis illucet

illucet hominibus quam Angelis.

2 Præter ea, Hoc illucere est maxime secundum intellectum: sed secundum Aug. secundum intellectum patet sumus Angelis: non ergo minus illucet nobis quam Angelis, cum æqualibus æqualiter illuceat nobis.

3 Præterea, Glossa super Apo. 1. dicit, quod eadem est mensura hominis & Angeli: si igitur Deus non æqualiter eis dist. illucet lucen, effectus iniustus, quod est impossibile.

Ad oppositum. In summo in Angelis est altius eo quod est eminentius in hominibus: dicitur enim de Ioanne Baptista, quod qui minor est in regno caelorum, est maior eo: ergo non est eadem mensura hominis & Angeli: & sic non æqualiter illucet Deus utriusque.

Solutio. Dicimus, quod quantum ad sortem beatitudinis eadem est mensura utriusque, scilicet hominis & Angeli, & æqualiter Deus illucet utriusque: sed quantum ad statum viæ homines sunt sub Angelis & minus participant de diuina illuminatione.

Ad primum ergo dicendum, quod licet magis sit illucere per vnionem quam per gratiam, non tamen illa vnio remouet à tota humana natura modum accipiendi, qui est per speculum & in ænigmate, & hoc manente non possumus esse æquales Angelis qui videt per speciem.

Ad secundum dicendum, quod secundum intellectum inuis æquales Angelis quantum ad sortem beatitudinis, sed non quantum ad statum viæ: & similiter etiam dicitur esse eadem mensura hominis & Angeli. Vnde patet solutio ad tertium. Aliud concedimus: quia concludit quantum ad statum præsentis viæ.

Quædam igitur Angelorum est & Archangelorum hierarchia & supermundanum Principatum, & Potestatum, & Virtutum, Dominationumque, & diuinorum Thronorum, aut æquipotentium Thronis essentialium, quæ Theologia attendit & semper circa Deum esse & post Deum tradit, Cherubin eas Hebræorum voce & Seraphin nominans, ornatum earum & hierarchiarum secundos ordines & diuisiones consequens inuenies in eis, nobis non condignè quidem, vt possibile autem & vt Theologia sacratissimis scripturis subintroduxit, iuxta eas hierarchiam laudantibus. Tantum tamen dicere necessarium, quomodo & illa & omnis nunc laudans supra nos hierarchia, vnã habet & eandem per omnem virtutem hierarchicam actionem:

ipsumque summum sacerdotem quomodo iuxta eum essentia & analogia & ordo habet perfici secundum diuina & deificari, & subiectis tradere secundum dignitatem vniciusque, facta ei diuinitus sacra deificatione: ipsosque subditos sequi quidem meliores, extendere verò minores in ea quæ ante sunt: quosdam autem & præesse, & quantum possibile, alios ducere, & per hanc diuinam hierarchicam harmoniam, verè subsistens bonum & sapiens & optimum participare vnũquemque iuxta virtutem.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Quædam igitur Angelorum, &c.

Hic incipit determinare de Ecclesiastica hierarchia in communi, & diuiditur in partes duas. In prima monet in quo conuenit & differt cum Angelica hierarchia. In secunda determinat de Ecclesiastica secundum ea quæ sunt propria sibi, ibi, *Nunc verò nostram, &c.* Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quid sit commune hierarchiæ angelicæ & humanæ. In secunda ostendit in quo differant, ibi, *Ipsa quædam, &c.* Circa primum ponit in quibus sit Angelica hierarchia. Secundò ostendit quid sibi sit commune cum humana, ibi, *Tantum tamen dicere necesse est, &c.*

Litera sic legatur. Diximus, quod iste significatius illucet essentis supra nos & complicat etiam nostras altitates. Igitur quædam hierarchia, scilicet superior est Angelorum & archangelorum & vnũ ipsarum supermundanum, qui sunt tres ordines infima hierarchiæ in Angelis: & Potestatum, & Virtutum & Dominationum, quantum ad mediam: & diuinorum Thronorum quæ essentialium æquipotentium Thronis, secundum potestatem hierarchiæ, quamuis sint superiores ordine, quæ scilicet essentis Theologia, id est, sacra Scriptura tradit esse ut emè, secundum quod in Deo ex toto colliguntur, & semper, secundum quod ab eo non desectunt, circa Deum, secundum contemplationem, & post Deum, secundum naturæ dignitatem, vt dictum est 7. & 13. cap. cæl. hier. Theologia dico, nominans eas, scilicet essentis voce Hebræorum Cherubin & Seraphin, & hoc dictum est, quantum ad tres ordines primæ hierarchiæ, consequens hæc nomina, inuenies in eis, ornatum earum, scilicet dictorum ordinum, id est, dona quibus ornantur, & secundos ordines hierarchiarum, quantum ad gradus in quibus ex dictis collocantur, & diuisi-
us, quantum ad differentiam vnus ab alia. Hæc dico,

dico, inuenies, nobis laudantibus, id est, per modum laudis tractantibus hierarchiam, iuxta eas, id est, secundum quod est in prædictis essentis, quidem, id est, certè, non condignè eis, autem, id est, sed vt possibile fuit nobis, & vt Theologia introduxit in sacratissimis scripturis: quia vt 7. cap. cæl. hier. dicitur, non est dicendum aliquid de eis nisi quod sacra Scriptura tradidit. Tamen quamuis hæc exposita sint à nobis in alio libro, ad præsens tantum est necessarium dicere, vt accipiatur in quo conuenit cum Ecclesiastica hierarchia, de qua est præsens interpretatio, scilicet quomodo & illa hierarchia, scilicet cælestis, quæ est supra nos, & omnis hierarchia nunc, id est, in statu viæ laudans Deum, scilicet Ecclesiastica hierarchia habet per omnem virtutem, id est, potestatem cuiusque hierarchiæ, vnã & eandem actionem hierarchicam, quia habet hanc actionem: ipsumque summum sacerdotem, id est, qui supra alios collocatur sacra dans, siue sit Angelus, siue homo, & deificari quantum ad similitudinem diuinorum donorum, & tradere subiectis, id est, inferioribus diuina dona vniciusque secundum suam dignitatem, & hæc facta deificatione sacra, id est, assimilatione ad Deum, ei, scilicet summo sacerdoti diuinitus, id est, à Deo, quia primi recipientes à Deo effundunt in subditos, & hoc fit, quomodo, id est, per modum quo, essentia, id est, natura, analogia quantum ad proportionem hierarchiæ & ordo iuxta eum, scilicet summum sacerdotem, in quo ipse Christus est, habet perfici secundum diuina: aliter enim perficitur natura humana & angelica, & aliter Angeli qui sunt in diuersis hierarchiis, & aliter in eadem hierarchia qui sunt in diuersis ordinibus: quia patet in omni hierarchia ipsos quidem subditos sequi meliores, id est, superiores per participationem donorum ipsorum, & hoc quantum ad similitudinem doni: verò, id est, sed quantum ad confortium potestatis, extendere, id est, reducere minores, id est, inferiores per se, non in se, sed in ea qua ante sunt: autem, id est, sed quosdam scilicet illos maiores, & præesse aliis, & ducere alios, quantum possibile est eis, & per hanc quam diximus diuinam harmoniam, id est, proportionem diuinorum; quantum ad virtutem & ad finem, hierarchicam, quantum ad ipsum ordinem, participare iuxta virtutem suam bonum, scilicet Deum, qui est verè subsistens, quantum in se est à nullo dependens, & sapiens, secundum quod est finis intellectus, est enim sapientia per causas altissimas, & optimum, secundum quod est finis affectus habens in se omne delectabile.

D V B I V M.

SED VIDETUR esse falsum quod dicit, scilicet quod omnis hierarchia per omnem virtutem habet vnã & eandem actionem. Diuersarum enim naturarum, diuersa est potestas, cum potentia sit conueniens essentia: sed hierarchia non est nisi quidam gradus potestatis: ergo hominum & Angelorum natura distans, non est hierarchia vnã: ergo nec actio vnã hierarchiæ.

2 Præterea, In alio libro sufficienter deter-

minauit, quæ formaliter sunt angelicæ hierarchiæ: si autem humana & angelica haberent vnã actionem, non differrent nisi materialiter, secundum quod hæc est hominum & illa Angelorum: ergo liber iste esset superfluus.

3 Præterea, non est vnã hierarchia in symbolis & in aperta visione recipere, sed hominum hierarchia est recipere in symbolis, Angelorum verò in aperta visione: ergo non est eadem hierarchia, & sic nec actio vnã.

4 Præterea, Quæ non sunt eiusdem diuisionis, eorum non est substantia vnã: sed Angelica hierarchia diuiditur per nouem ordines, Ecclesiastica autem non, sed tantum in tres, scilicet Episcopos, Presbyteros & Diaconos, vt ipse dicit: ergo non sunt eiusdem substantiæ, & sic nec actionis.

5 Ad idem, Non est vnã & eadem actio in statu meriti & secundum sortem beatitudinis: sed nos sumus in statu merendi, Angeli verò in sorte beatitudinis: ergo non est vnã actio hierarchiæ nostræ & illorum.

Solutio. Dicimus, quod Angelica & humana hierarchia differunt quidem in specie, sed sunt idem in genere hierarchiæ, & sic etiam habent vnã actionem genere, licet non specie. Et per hoc patet solutio ad obiecta: concludunt enim omnia de idemitate secundum speciem.

Sed ipsæ quidem super nos essentia & ordinationes quarum iam memoriam sacram fecimus, & incorporales sunt & inuisibiles, & supermundana est secundum ipsas hierarchia: eam verò secundum nos videmus proportionaliter nobis ipsi sensibilibus symbolorum varietate multiplicatam: ex quibus hierarchia est in vniformem deificationem in commensuratione quæ secundum nos est, reducitur, in Deumque & diuinam virtutem. Ipsæ quidem vt intellectus intelligunt, iuxta quod eis fas est: nos verò sensibilibus imaginibus in diuinas, quantum possibile est, reducitur contemplationes. Verèque dicendum, vnũ quidem est, quod omnes vniformes appetunt, participant verò non vniformiter id ipsum vnũ quod est: sed sicut vniciusque diuina iuga distribuunt iuxta dignitates partem. Sed quidem hæc nobis in ea, quæ est de inuisibilibus & sensibilibus, actione latius dicta sunt. Nunc verò nostram hierarchiam

chiam principiumque & eius essentiam, quantum possibile, dicere tentabo, omnium hierarchiarum principium & consummationem Iesum inuocans. Est quidem hierarchia omnis secundum adorabile nostræ sacræ traditionis, omnis subiectorum factorum ratio, aut vniuersalissima huius continuatim hierarchiæ, aut huius factorum consummatio.

EXPOSITIO TEXTVS.

sed ipsa quidem, &c.

A Hic ostendit in quo differunt nostra & Angelica hierarchia, & primo ostendit propositum. Secundo ponit ad hoc quandam generalem regulam, ibi, *Veretur ad eundem, &c.* Sic continuatur, dictum est, in quo conueniunt duæ hierarchiæ. *Sed ipsa quidem essentia & ordinationes quæ sunt super nos, id est, angelicæ, quarum iam secunda sacramentorum, in hoc capitulo, & sunt incorporale, quantum ad naturam, quantum autem ad hoc, possunt aliquo modo dici corporales quod communicant cum corporibus in hoc quod diffinuntur locis, propter quod dicit Damascenus, quod sunt corporales, comparati ad Deum, qui non diffinitur loco, & inuisibiles visu corporis, & hierarchia secundum ipsas, id est, ipsarum, est supermundana, quia non symbolis perficitur. Verò, id est, sed videtur eam hierarchiam quæ est secundum nos, id est, Ecclesiasticam esse multiplicatam, id est, multipliciter perfectam virtute simplicitatis symbolorum, & hoc proportionaliter nobis ipsis, qui aliter capere non possumus, ex quibus, scilicet symbolis in commensuratione quæ secundum nos est, id est, secundum proportionem nostram reducere hierarchiam in definitionem uniformem, id est, similem unitatem, res qui deificati sunt participatione, in ipsamque Deum, quantum ad similitudinem doni, & diuinam virtutem, quantum ad consortium potestatis. Et huius differentie hæc est ratio: quia ipsa quidem, id est, superiores essentia, vel super nos essentia in se ipsa diuina, iuxta quod est eius, id est, possibile, et ineffabile, quia nihil habent depressiuum intellectus, sicut in nobis deprimuntur per continuum & tempus, non quod essentia eorum sit potentia intellectus, quia hoc solus Dei est: verò, id est, sed nos reducimus, quantum possibile est nobis, in diuinas contemplationes sensibilibus, id est, per figuras qualdam: quia proprie verèque dicendum est (quod vniuersale principium in scientia hierarchiæ) quod scilicet est vnum quidem, scilicet Deus, quod omnes tam Angeli quam homines & niformes secundum genus hierarchiæ asperunt ut finem & optimum. Verò, id est, sed id est in vnum quod est, quod in se temper manet vnum, non partici-*

pant omnes uniformiter, id est, eodem modo, sed hoc sicut diuina iuxta, id est, diuine leges (quæ omnia sibi subiugant) distribuunt partem in participando in actum signitates participantium. Sed hæc quidem, scilicet quomodo quidam cum symbolis, & quidam accipiunt sine symbolis, laicus dicta sunt a nobis ea in actione, id est, tractatus, quæ est de inuisibilibus & sensibilibus, quæ nos non habemus.

Nunc vero nostram, &c. Hic incipit determinare de Ecclesiastica hierarchia in communi, secundum ea quæ sunt propria sibi, & angelicæ. Et primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur, ibi, *Est quidem hierarchia, &c.* Litera sic constituitur. Verò, id est, sed postquam ostendimus in quo differunt nostra hierarchia ab angelica, nunc dicere tentabo (quantum possibile) est mihi, nostram hierarchiam, id est, Ecclesiasticam & principium eius & essentiam, id est, definitionem, inuocans in adiutorium Iesum, principium & consummationem, id est, finem omnium hierarchiarum, tam humanæ quam angelicæ, id est, à quo emanant, & in quem reducuntur. *Est quæ dem hierarchia, &c.* Hic exequitur, & diuidit in duas partes. In prima dicit quid sit Ecclesiastica hierarchia. In secunda quod sit principium eius, ibi, *Huius principium hierarchiæ.* Circa primum tria facit. Primo dicit in quo omnis hierarchia consistit. Secundo applicat hoc Ecclesiasticæ hierarchiæ, in hoc ostendens quid sit, ibi, *Nostram igitur hierarchiam, &c.* Litera sic constituitur. *Omnia quidem hierarchia tam angelica quam humana, secundum adorabile, id est, venerabile* (sic enim habet alia translatio) *nostræ sacræ traditionis, scilicet secundum quod traditum est nobis à venerandis viris in Scripturis sacris, est omnia, id est, tota ratio, ordinis scilicet, factorum, id est, de sacris subiectorum, id est, inferiorum, complectens in se omnia sacra dona etiam inferiorum, quæ sunt ratio, quæ quidam ordinantur super alios, & hoc dicitur quantum ad ipsum ordinem hierarchicum: aut etiam cum hoc est vniuersalissima et vniuersalis, id est, perfectio factorum, id est, quæ est per sacra, continuatim huius hierarchiæ, aut huius, id est, secundum quod vna est sub alia, quia superior complectitur in se omnes perfectiones inferioris.*

D V B I V M.

SED VIDETVR, quod hæc definitio hierarchiæ sit incompetens: hierarchia enim inest magis superpositis quam subiectis: ergo magis & potius debuit dicere, ratio superiorum quam subiectorum.

2 Præterea, Hierarchia consistit in scientia & actione, vt in capitulo tertio celestis hierarchiæ dictum est: hæc autem sunt tam in superioribus quam subditis: ergo hierarchia est ratio vtrorumque.

3 Præterea, Purgatio & illuminatio & perfectio perficiuntur his duobus, scilicet scientia & actione: cum igitur illa tria sint operationes hierarchiæ, videtur quod illa hierarchia sit in scientia & actione: & sic idem quod prius.

4 Præterea, Non ponit in definitione sua essentialia hierarchiæ quæ in alio libro posuit: ergo videtur incompetens esse definitio.

Solutio.

Solutio. Dicimus, quod non intendit diffinire hierarchiam, cum alibi diffinita sit, sed ponere id quod complectitur in se omnia essentialia hierarchiae, in quo sunt implicite diffinita hierarchiam. Per hoc quod dicitur, omnis factorum ratio & consummatio, tangitur & scientia & actio & quidquid aliud concurret ad perfectionem hierarchiae: & per subiecta daretiam intelligere superposita, cum subiectum sine superiori non possit intelligi. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

3. **N**ostra igitur hierarchia dicitur & est continens omnium quae iuxta eam sunt sacrorum negotium, secundum quam diuinus hierarches perfectus omnium, habebit quae secundum ipsum sunt sacratissimorum participationem, utpote a hierarchia cognominatus. Sicut enim hierarchiam qui dicit, omnium simul comprehensam dicit sacrorum dispositionem: sic hierarcham dicens, declarat mirabilem & diuinum virum, omnis sacrae eruditum scientiae: in quo pure sua hierarchia omnis perficitur & cognoscitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Nostri igitur hierarchia, &c.

Hic applicat Ecclesiasticae hierarchiae quae dicta sunt de hierarchia in communi, dicens, ex quo omnis hierarchia est talis, *nostra hierarchia dicitur secundum significationem nominis, & est secundum suum esse, negotium, id est, actio, continens, id est, contentiuum omnium sacrorum quae sunt iuxta eam, id est, quae ad ipsum pertinent, non enim continet sacra angelica, secundum quam, scilicet hierarchiam, id est, ex eo quod habet ipsam diuinum hierarches, perfectum omnium, id est, in omnibus, habetis participationem omnium sacratissimorum, quae secundum ipsum sunt, id est, quae ad suam hierarchiam pertinent, utpote cognominatus a hierarchia. Sicut enim qui dicit hierarchiam, dicit dispositionem quandam simul comprehensam omnium sacrorum, id est, ex omnibus factis: sic dicens hierarcham declarat ex ipso nomine virum quandam, a virtute enim, mirabilem quantum ad altitudinem potestatis, & diuinum quantum ad bonitatem & similitudinem donorum, eruditum omnis sacrae scientiae in quo omnis sua hierarchia, scilicet secundum quod est hierarchia, perficitur & cognoscitur, sicut in eo in quo est perfecta virtus hierarchiae, in aliis enim est per participationem ab ipso, pure, id est, sine defectu aliquo.*

SED VIDETUR falsum quod dicit, quod hierarches est perfectus participatione diuinorum sacrorum: sicut enim dicitur Heb. 5. Et ipse Pontifex circumdatus est infirmitate, & propterea debet quemadmodum & pro populo, &c. ergo videtur, quod non sit perfectus in sacris.

2. Praeterea, In prima canon. Ioan. dicitur: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: ipse autem Ioannes de hierarchis erat: ergo videtur, quod hierarcha non sit perfectus participatione omnium sacrorum.

Solutio. Dicendum, quod sunt quaedam sacra quae pertinent ad sanctitatem vitae, & secundum talia nullus perfectus fuit in hac vita nisi Iesus Christus & Mater eius: & de his non loquitur. Sunt etiam quaedam sacra quae pertinent ad potestatem hierarchicam, & talia omnia perfecte sunt in hierarchia, cum nihil deest de virtute inferiorum. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Hoc autem quod dicit, hierarcham esse virum mirabilem, &c. intelligendum est quantum ad id quod debet esse, licet in multis deficiat.

Huius principium hierarchiae, fons vitae, essentia bonitatis & vna existentium causa Trinitas est, ex qua & esse, & bene esse est subsistentibus per bonitatem. Haec autem omnium summitas diuinissima principali beatitudine trina, vnica vere existit, secundum quod nobis incomprehensibile est. Huic autem desiderabilis voluntas quidem est rationalis salus, & secundum nos & super nos essentiarum. Haec autem non aliter fieri potest nisi deificationis saluatis: deificatio autem est ad Deum, quantum possibile, & similitudo, & vnitas.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Huius autem principium, &c.

IN parte ista determinat de principio hierarchiae, & dividitur in partes duas. In prima ostendit quid sit omnis hierarchiae principium: in secunda emanationem hierarchiae ab illo principio, ibi, *Dicimus itaque quomodo, &c.* Prima dividitur in duas. In prima ponit commune principium hierarchiae. In secunda ostendit secundum quam conditionem sit proprium principium hierarchiae per differentiam ab aliis rebus, quarum

quarum etiam causa est, ibi, *Hinc autem desiderabilis, &c.* Litera sic constructur. Diximus, quod hierarchia est omnis sacrarum ratio & hierarchia, tam angelicæ quam humanæ, principium est Trinitatis quæ est vnus Deus, qui est fons vite in quantum est spiritualis naturæ, cuius est effundere vitam, & essentia bonitatis, scilicet causa secundum quod est bonum per essentiam, à qua est bonitas per participationem in omnibus causatis ab ipsa, vt dicit Boëtius, & *causa omnium existentium*, in quantum est prima, quia impossibile est plura ponere prima secundum Philosophum. Etiam ex qua, Trinitate scilicet est, id est, prouenit & esse secundum quod est causa existentium, & bene esse, & naturæ in quantum est fons vite, & gratiæ in quantum est essentia bonitatis, non solum hierarchicis, sed omnibus rebus subsistentibus per suam bonitatem, quæ res ad esse adduxit, vt in quatto cap. celestis hierarchiæ dictum est. *Hæc autem causa quæ est diuinitas*, id est, perfectissima, summitas, quia cacumen omnium rerum, in quantum est vltimus finis, & secundum quod omnes perfectiones cæterarum rerum sunt altiori modo in ipsa, *trina principali beatitudine*, id est, principalibus beatis, scilicet personis, quarum quælibet principalis dicitur propter æqualitatem maiestatis. Cum enim principalis beatitudo sit essentialis beatitudo, non diceret Trinitatem esse in essentia, nisi abstractum pro concreto poneretur. Hæc dico, existit vnita in essentia, vbi, quia secundum esse & essentiam (ad differentiam essentia vniuersalis, quæ secundum esse est multa, non habens veram vnitatem) & hoc secundum quod est nobis incomprehensibile, scilicet vt fines eius circumscribamus, quamuis per fidem quoquomodo attingamus.

Hinc autem, &c. Quia prædictum principium est causa communis omnium rerum, ostendit secundum quam rationem efficiatur propria causa hierarchiæ. Et diuiditur in partes duas. In prima ponit conditionem secundum quam causa communis omnium rerum, est propria hierarchiæ. In secunda ponit conditiones hierarchiæ, secundum quas exit à proprio principio, ibi, *Omnis autem hoc commune, &c.* Litera sic constructur. *Hinc autem, scilicet Trinitati, est quidem desiderabilis quædam voluntas*, id est, voluntas, salus rationalis naturæ & essentiarum secundum nos, id est, hominum, & essentiarum superiorum, scilicet Angelorum. Et dicitur hic rationale etiam secundum quod est differentia animalis, & hoc est quod dicitur 1. Tim. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri, &c. Hæc autem voluntas salutis est propria causa hierarchiæ. *Hæc autem salus non potest aliter fieri, nisi salutis diffusiōis*, id est, in Deum reductis, extra quem non est salus. *Desiderio autem est & similitudo ad Deum & vnitatis, quantum possibile est*: & similitudo refertur ad habitum gloriæ creaturæ, quem quis acquirit ex coniunctione ad Deum, vnitatis vero refertur ad obiectum beatitudinis, quod est beatitudo increata. Hæc autem sunt quibus perficitur hierarchia, vt in tertio cap. celest. hier. dicitur: & ideo ista non dicit amplius: & sic ex voluntate salutis causatur hierarchia.

7. **Omnis autem hoc commune hierarchiæ summum, ad Deum & diuina attentæ dilectio, diuinitus atque potenter sacrificata, & ante hæc ab eorum contrariis perfecta & inconuertibilis reuersio, & cognitio eorum quæ sunt, quæ eâ quæ sunt est intellectualis veritatis & visio & scientia, & vniformis consummationis diuina participatio, ipsius vnus, quantum possibile, contemplationis resectio nutriens inuisibiliter & deficiens omnem in se extensum.**

D V B I A.

Omnis autem hoc commune, &c.

Hic ponit conditiones hierarchiæ, secundum quas existat propria sua causa. Et ad euidenciam eorum quæ hic dicuntur, queratur de his quæ dicuntur in litera, & primò de hoc quod dicitur, *ad Deum & diuina*: hierarchiæ enim non est ponere nisi vnum finem vltimum; sed hæc præpositio ad, notat habitudinem finis: ergo per hoc quod dicit ad Deum & diuina, videtur ponere plures & diuersos fines, cum copula sit inter diuersa.

1. Præterea, Diuina non possunt dici nisi dona participata à Deo: sed ascendendo ad finem primò occurrit quod minus dignum est: dona autem sunt infra dignitatem Dei: ergo prius debuit dicere diuina quam Deum.

2. Iterum, Dilectionis non est attendere, sed magis scientiæ: ergo inconuenienter dicit, attendit dilectio.

3. Iterum queritur, quare potius posuit dilectionem quam fidem & spem vel succedentia eius, cum ipsis perficiatur hierarchia?

4. Præterea, Vltimum complementum est in agendo: sed dilectio dicit habitum: ergo non est dilectio summum hierarchiæ, sed magis diligere.

5. Præterea, Non omnis hierarchia perficitur per connectionem immediatam in Deum, sed tantum prima: ergo non videtur quod summum omnis hierarchiæ est dilectio ad Deum.

6. Iterum, Reuersio pertinet ad purgationem: sed illuminatio est ante purgationem, quia est propinquior agenti, & non agit nisi transmittendo lumen: ergo non debuit dicere, quod reuersio sit ante hæc, scilicet dilectionem & alia.

7. Præterea, Contrarius habitus diuinæ illuminationi est peccatum, quod non est in angelica hierarchia: ergo non omni hierarchiæ commune est conuersio à contrariis.

8. Præterea, Perfecta reuersio non videtur esse in Ecclesiastica hierarchia, cum & ipse Pontifex circumdatus sit infirmitate, vt dicit Apost. ergo

ergo hoc iterum non est proprium omni hierarchiæ, scilicet perfecta reuersio.

10. Præterea, Videtur idem esse perfectum & inconuertibile, quia per hoc quod perfectum est in aliquo, firmiter stat in illo: ergo superfluum erit dicere, perfecta & inconuertibilis reuersio.

11. Iterum, Cognitio eorum quæ sunt, refertur ad scientias quæ sunt de speciebus eorum, quas non oportet habere hierarchiam: quia sicut dicit Philosophus, scire aut parum, aut nihil confert ad virtutem: ergo non debuit summum omnis hierarchiæ, ponere circa cognitionem.

12. Præterea, Cognitio rerum diuersa est à rebus ipsis quarum est: ergo videtur falsum dicere, quod cognitio eorum quæ sunt, est ea quæ sunt.

13. Præterea, Scientia non est nisi circa intelligibilia, vt probat Philosophus in primo posteriorum, quia sensibile non est scientia: ergo postquam dixerat cognitionem quæ refertur ad scientiam, non debuit vterius dicere, visio intellectualis veritatis.

14. Præterea, Id quod simplex est, non habet partem: quod autem non habet partem, non potest participari: cum igitur Deus sit simplex, videtur quod nihil sit dictum, diuina participatio.

15. Præterea, Non participatur Deus nisi in refectione quadam: ergo posita participatione diuina; superfluum fuit addere refectionem.

16. Præterea queritur, quomodo differunt hæc quatuor, scilicet participatio & resectio, aut iuno & deficiatio, quæ ponit.

Solutio. Dicendum ad primum, quod Deus est quidem vnus in substantia, sed multiplex in attributis, quæ tamen non faciunt in ipso realem multitudine: sed differunt tantum ratione, vt scientia, bonitas, & similia: & hæc attributa intellexit per hoc quod dixit, diuina: per hoc autem quod dicitur Deus, intelligitur diuina substantia: & hæc sunt vnus finis propter indifferentiam ex parte rei.

Ad secundum dicendum, quod ratio ista procederet, si per ly diuina, demonstraretur aliqua dona ipsius creata: sed quia dicunt attributa quæ sunt in substantia ipsius, prius debuit poni Deus quam attributa eius: nisi enim aliquo modo cognosceretur Deus, non potest cognosci scientia eius in quantum diuina est, & sic de aliis.

Ad tertium dicendum, quod licet dilectionis non sit attentio, vt cuius actus sit attendere, inclinatur tamen ad attentionem secundum quod dicitur: vbi amor, ibi oculus.

Ad quartum dicendum, quod dilectio non est ex parte sicut fides & magis etiam spes: propter quod non possunt esse in omni hierarchia. Dilectio autem communis est & in via & in patria. Et ideo potius dixit dilectionem quam visionem, quæ succedit fidei: quia licet visio sit tota substantia beatitudinis, tamen dulcedo est tantum ex dilectione, quæ amoris nec visio delectabilis esset: & hoc est vltimum desideratum in omni hierarchia. Et sic patet solutio ad quintum.

Ad sextum dicendum, quod licet non omnis

immediatè participatur à Deo, tamen homo perficiens vel Angelus non intendit reducere in se, sed in Deum: quia secundum lumen receptum ab ipse perficit alium: & ideo vltimum omnium est in conuersione ad Deum.

Ad septimum dicendum, quod licet illuminatio sit prior respectu agentis, tamen quantum ad recipientem prior est purgatio: quia prius secundum rationem remouetur à materia oppositum quam introducatur forma.

Ad octauum dicendum, quod peccatum quod est contrarium lumini diuino & virtuti secundum quod est in habitu & actu, est tantum in nobis: sed hic contrarium sumitur largè ad quodlibet oppositum, secundum quod dissimilitudo confusionis dicitur contrarium: & sic contrarium est in omni hierarchia. cap. 4. cel. hierar.

Ad nonum dicendum, quod in nostra hierarchia est perfecta reuersio quantum ad hoc quod nihil remanet de eo quod est contrarium gratiæ, licet imperfecta sit quoad hoc quod remanent aliqua contagiones venialium, quæ non simpliciter opponuntur gratiæ & dilectioni.

Ad decimum dicendum, quod reuersio dicitur perfecta secundum quod nihil remanet de opposito: sed dicitur inconuertibilis, secundum quod confirmatur in illo ad quod tenentur.

Ad undecimum dicendum, quod non omnis cognitio requiritur ad hierarchiam, sed tantum illa quæ est de rebus hierarchicis, sine qua cognitione non potest aliquis esse hierarchia in actu, ita quod exerceat officium suum, licet possit esse imperfectus hierarcha secundum potestatem tantum.

Ad duodecimum dicendum, quod litera ista corrupta est, vnde alia translatio habet, cognitio eorum quæ sunt in quantum sunt, possumus tamen dicere quoad literam istam, quod scientia secundum essentiam non est res quarum est scientia, sed secundum actum, sicut sensus sensibilis, eo quod est vnus actus sensus & sensibilis, sicut dicit Philosophus, eo quod sensus non est actu nisi per actum sensibilis.

Ad decimumtertium dicendum, quod cognitio, vt dictum est, refertur ad res hierarchicas, sed visio intellectualis vnitatis ad finem hierarchiæ, secundum quod ipsa vnitatis in se intelligitur, ad quam per symbola hierarchica ducere intendit.

Ad decimumquartum dicendum, quod id quod est simplex secundum substantiam, potest habere partes vt est obiectum intellectus, secundum quod diuersa possunt de ipso considerari, sicut punctum in quantum est principium vnus linee, & in quantum est finis alterius: & sic intellectus potest accipere partem Dei secundum quod considerat ipsam secundum rationem scientiæ vel bonitatis & aliorum: & iterum secundum quod scientiam eius vel bonitatem non accipit sibi secundum immensitatem virtutis diuinæ, sed proportionaliter.

Ad decimumquintum & decimum sextum dicendum est, quod illa quatuor differunt secundum similitudinem cibi corporalis, nisi in hoc quod cibus corporalis conuertitur in nutrimentum, spiritualis vero conuertitur in se recipientem ipsum, sicut dictum est Augustino: Nec tu me mutabis

mutabis in te sicut cibum carnis tuæ, sed mutaberis in me. Cibus enim corporalis sumitur per comestionem, & huic respondet in spiritali cibo diuina participatio. Item cibus corporalis propter conuenientiam delectat & confortat naturam, & similiter est in cibo spiritali delectatio ex conuenientia recepti diuini doni quam importat refectio. Cibus corporalis unitur membris, & similiter cibus spiritalis coniungit sibi recipientem, & quantum ad hoc dicitur nutriens. Item cibus corporalis assimilatur membris perfecte per hoc quod accipit formam carnis vel ossis: spiritalis uero cibus, assimilatur sibi nutrimentum ipsum per perfectam reductionem, sicut dicitur 1. Cor. 6. Qui adheret Deo, unus spiritus est: & quantum ad hoc dicitur deificans.

EXPOSITIO TEXTVS.

B Litera sic construat. Diximus, quod Deo est uoluntas salus nostræ, & essentiarum quæ supra nos sunt, quæ non potest esse nisi per deificationem, quæ est assimilatio ad Deum. *Autem*, id est, sed omni hierarchia tam angelicæ quam humana, hoc summum, id est, uicium, ad quod ascendunt tanquam ad finem, est *communis*, scilicet dilectio *attenta*, id est, attentam reddens ad Deum secundum substantiam, & *diuina*, id est, attributa eius: quia amor uelut ignis acutus est penetrans omnes partes, & differentias amari perquirens. Dilectio, dico, *sacrificata*, id est, sacrificans (sic enim habet alia translatio) hominem Deo, *diuini* quantum ad principium à quo est, & *potenter* quantum ad habitum, quo uirtuose fit conuersio in Deum, sonat enim hic potenter potestatem perfectam habitus, & non potentiam imperfectam: & *an à hoc*, scilicet dilectionem uel sacrificium, quod est uicium, est *perfectum*, quantum ad terminum à quo, secundum quod nihil remanet de contrario, & *inconuerribile*, secundum quod sumitur stat in termino ad quem, *reuerso* ad Deum, *ab eorum contrariis*, scilicet oppositis saltem ut priuatio, sicut confusio dissimilitudinis, & hoc dicitur quantum ad purgationem quæ est una actionum quibus acuenitur ad illud commune uicium, & iterum quantum ad illuminationem, & *cognitio eorum quæ sunt*, scilicet pertinentium ad hierarchicos actus, quæ scilicet cognitio, est *ea quæ sunt*, scilicet de quibus est secundum actum, & *uiso* & *scientia intellectuali ueritate* in se, ad quam per hierarchiam ducimur, & *uiso* dicitur quantum ad prima quæ sunt per modum conclusionis, & iterum quantum ad perfectionem est *diuina participatio consummationis*, id est, perfectionis, *uniformis*, id est, per quam in similitudinem uirtutis constituitur, & hoc quantum ad acceptionem donorum, & *refectio contemplationis*, id est, quæ est ex contemplatione ipsius unius, scilicet Dei, quantum possibile nobis, & hoc quantum ad delectationem quæ est per conuenientiam accepti. Refectio, dico, *nutriens inuisibiliter*, id est, inuisibili nutrimento, inuisibili, dico, secundum corporalem uisum quantum ad uisionem quæ unie nos Deo, & *deificans omnem existentiam*, scilicet propter præparationem, in se, scilicet Deum, quantum ad perfectam illuminationem,

Dicamus itaque quomodo diuina beatitudo, uera diuinitas, & principium deificationis, ex quo deificari deificatis, bonitate diuina hierarchica in salutem & unitatem omnium & rationalium & intellectualium essentiarum donauit. Et supermundanis quidem & beatis quietibus immaterialiter & intellectualiter: non enim extrinsecus eas Deus in diuina mouet, inuisibiliter autem & intrinsecus illuminatas, in eam in se puram & immaterialiter diuinißimam uoluntatem.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTVS.

Dicamus itaque, &c.

Hic ostendit qualiter sit exitus hierarchie à determinato principio: & diuidit in partes duas. In prima determinat exitum angelicæ hierarchie: in secunda exitum Ecclesiasticæ, ibi, *Nobis uero*, &c. Litera sic construitur. Itaque ex quo tale est principium & dispositio hierarchie, dicamus quomodo diuina beatitudo, in quantum est obiectum beatitudinis, ut finis, & uera deitas, secundum quod est in se, id est, naturalis deitas ad differentiam eorum, qui participatione, uel nuncupatione dicuntur dii, & id est, etiam principium deificationis, secundum quod ab eo est gratia quæ ducit in finem, ex quo scilicet principio est, *deificari* omnibus *deificatis*, quomodo, dico, *donauit* sua bonitate, non necessitate, uel indigentia, *diuina hierarchica*, id est, dona hierarchica, & ordinem eius, in salutem, quantum ad collectionem in finem, & unitatem, quæ colliguntur in assimilatione Dei, *omnium essentiarum & rationalium*, scilicet hominum, & *intellectualium*, id est, Angelorum. Et tamen diuersimodè: quia *supermundanis & beatis quietibus*, id est, quietentibus ab omni transmutatione dicta, *immaterialiter*, id est, non materialibus symbolis quantum ad id in quo accipitur, & *intellectualiter*, quia non per sensum & phantasiam, quantum ad dispositionem accipientis: non enim Deus mouet eas, sed quietat, in diuina extrinsecus, id est, per extrinsecas, sicut sunt sensibilia: autem, id est, sed eas illuminatas inuisibiliter, id est, non exteriori uisu, sed intellectu, & *intrinsecus*, quia per intelligibilia, mouet in eam diuinißimam uoluntatem, scilicet suam, conformando sibi, puram ab omni macula, & immaterialiter in se quantum ad essentiam in qua radicatur.

DV B I A.

DV B I A.

B SED VIDETUR, quod Deus mouet Angelos extrinsecus: sicut enim dicit August. Deus mouet creaturam corporalem per tempus & locum: spirituales uero per tempus, sed non per locum: quod autem mouetur per tempus, mouetur extrinsecus, quia tempus est accidens motus quod distare facit: ergo mouet Angelos, qui sunt spirituales creature, extrinsecus.

Præterea, in libro de causis dicitur, quod inter rem cuius substantia & actio est in momento temporis, cuiusmodi sunt generabilia & corruptibilia, & rem cuius substantia & actio est in momento æternitatis, ut Deus, est res cuius substantia est in momento æternitatis, & actio in momento temporis: sed tales sunt Angeli: ergo extrinsecus mouet illos Deus.

Solutio. Dicimus, quod sicut dicit August. æternitas uerè una est, tamen participatur à multis in quantum participant incommutabilitatem: unde dicimus, quod Angeli secundum quod per contemplationem accedunt ad participationem diuine æternitatis, remouentur à tempore & omni uicissitudine: & ideo dicit Dionysius, quod non mouentur in diuina extrinsecus: quia nos etiam, sicut ait, secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus: secundum uero quod actio eorum accedit ad tempus per uicissitudinem, dicuntur esse in tempore, quamuis essentialiter non sint in tempore, & sic dicit Aug. quod mouet eos Deus per temporis. Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod res illa media secundum intellectum Authois est celum, cuius substantia est permanens & motus temporalis capax: si tamen intelligatur de Angelis, tunc eorum actio dicitur temporalis, ut dictum est.

Nobis autem quod illis uniformiter & connexum donatur, ex Deo traditis eloquiis, quantum nobis possibile, in uarietate & multitudine separabilium symbolorum donatum est. Essentia enim nostræ hierarchie est à Deo tradita eloquia. Sanctissima autem eloquia hæc dicimus quæcunque à diuinis nostris sacris perfectioribus in agiographis nobis & Theologicis donata sunt delictis. Atqui & quæcunque ab ipsis sacris uiris immateriali doctrina, & minore quodammodo iam in cælesti hierarchia, & intellectu in intellectum per medium uerbum corporale quidem, immaterialius uero tamen extra scripturam duces nostri

D. Alb. Mag. in lib. de Eccles. hierar.

eruditi sunt. Neque hæc diuini summi sacerdotes in sacrificij commune, non uelatis inuisibilibus, sed in symbolis sacris tradiderunt. Est enim non omnis mundus, neque omnium, ut eloquia aiunt, scientia. Necessario igitur primi nostræ hierarchie duces ex superessentiali deitate ipsi repleti diuino dono, & in idipsum deinde præire ex diuina bonitate missi sunt. Ipsi uero copiose amantes tanquam dii, eorum qui post se sunt reductionis & deificationis, sensibilibus imaginibus supercælestia, & uarietate & multitudine connexum, & in humanis diuina, & in materialibus & immaterialia, & his quæ sunt secundum nos superessentialia scriptis suis & non scriptis doctrinis secundum sacras nobis tradiderunt leges, non propter immunos solum quibus nec symbola tangere fas est, sed quia & symbolica quædam est, quod quidem dixi, proportionaliter nobis ipsis, nostra hierarchia, desiderans sensibilia in eam ex eis ad inuisibilia diuiniorem nostram reductionem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Nobis uero, &c.

Hic ostendit exitum Ecclesiasticæ hierarchie à suo principio. Et primo ostendit modum exitus. Secundo manifestat quod dixerat, ibi, *Essentia enim nostræ*, &c. Litera sic exponitur. Sic datur Angelis hierarchicæ uero pro se illud quod donatur illis, scilicet Angelis, *uniformiter*, quia non per directa signa, & *connexum*, id est, simpliciter, quia non per materialia & composita dona, tamen *donatum est nobis*, quantum possibile est nobis ex eloquiis traditis à Deo: scilicet sacra Scriptura, in uarietate, quantum ad differentias significandi, & *multitudine*, quantum ad diuersas causas sacramentorum *separabilium*, quia in eis sistere non debemus, sed separati ab eis per hæc uenire in intellectualia *symbolorum*, id est, sensibilibus signaturam. *Essentia enim*, &c. sic manifestat quid sit nobis donatum per symbola, per hoc quod causa nobis hierarchie sunt sacra eloquia, quæ symbolis nobis tradita sunt.

B. Primo

Primo ergo ostendit quomodo nostra hierarchia perficitur per sacra eloquia, & à quibus sit tradita. Secundo quod sunt per symbola tradita, ibi, Neque hæc divini, &c. Tertio quibus hæc symbola sint reuelanda & quibus non, ibi, Reuelanda tamen sunt, &c.

D V B I V M.

B Circa primum est dubium de hoc quod dicit, quod eloquia sunt essentia nigræ hierarchiæ: videtur enim esse falsum: regulans enim & regularum non sunt idem: sed nostra hierarchia regulatur sacra Scriptura, quæ dicitur hic tradita à Deo eloquia: ergo non est essentia nigræ hierarchiæ à Deo tradita eloquia.

Præterea, Eloquia habent relationem ad alterum quantum ad auditum: sed talem relationem non importat hierarchia: ergo non sunt idem per essentiam.

Solutio. Dicendum, quod locutio est exponenda per causam: sunt enim sacra eloquia causa essentialis nigræ hierarchiæ, non per modum tantum doctrinæ, quia hæc insufficientis est ad bonos mores, ut dicit Philosophus, sed etiam obligando per modum legis: anima enim non haberet nisi persuasionem, quæ insufficientis est ad faciendos homines bonos. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

C Litera sic exponitur. Diximus, quod nobis datum est per symbola. Enim, id est, quia eloquia tradita à Deo est essentia, id est, essentialis causa nigræ hierarchiæ regulando per modum doctrinæ & legis. Hæc autem dicimus eloquia, quæcumque donata sunt nobis in delictis, id est, pugillaribus siue tabulis de cera, & sumitur hic pro libris, & scripturis, id est, sacra Scripturæ & Theologiæ, id est, in quibus divini sermones sunt scripti, & hæc à nostris divinis sacris perfectioribus, id est, ab his qui in divinis perfecti, nos sanctè instruendo perfecterunt, sicut Propheta & Apostoli. Atque, id est, certè, & id est, etiam illa sunt sacra eloquia quæcumque nostri duces, id est, magistri, sicut fuit Ierotheus & alij, sicut eruditi ab ipsis sacris viris, qui scilicet scripturas canonicas ediderunt, immateriali doctrina: quia sicut capacionibus divinatorum immaterialiter eis tradita sunt, quæ aliis in vilibus signis occultantur: & minore, id est, simpliciore quodammodo iam in celesti hierarchia, id est, appropinquando ad modum quo accipit celestis hierarchia immaterialiter, & eruditi, dico, ex intellectu unitis, in intellectu alterius procedente doctrina, sicut ex intellectu Pauli in intellectum Ierothei, & sic deinceps: & hoc per medium quod desert intentiones unius ad alterum, verbum, dico, corporale quidem, ne credatur omnino immaterialiter accipere sicut celestis hierarchia, immaterialius vero, quam alij recipiant, tamen licet verbum, extra scripturam, scilicet eruditi sunt. Et intendit, quod sacra eloquia sunt quæ sancti viri scripserunt, vel quia verbis edocuerunt discipulos suos & ipsi aliis tradiderunt secundum quod acceperunt, sicut luna illuminat quantum habet lumen à sole.

Neque hæc divini, &c. Hic ostendit quare doctrinam suam sacri viri symbolis tradiderunt: & diuiditur in duas, secundum quod duas rationes assignat. Secunda incipit ibi, Non propter immundus solus, &c. Litera sic exponitur. Neque, id est, non divini summi sacerdotes, id est, sacra dantes, non tradiderunt hæc, scilicet sacra eloquia invisibilibus non velatis, id est, tradendo invisibilia sine velamine figurarum: sed tradiderunt in sacra symbola, & hæc in commune sacrosancti, id est, communicanda aliis, qui per hæc efficerentur facti. Et hoc idem: enim, id est, quia non omnis homo est mundus: sed quia sunt porci & canes quibus non licet dare sanctam & margaritas, ut dicitur Math. 7. neque omnium hominum est scientia, qui sciunt spiritualia honore congruo reuereri, ut eloquia aium 1. ad Cor. 8. Igitur necessarii, ne sancta desideretur, primi duces nostra hierarchia, qui scilicet nobis sacra eloquia tradiderunt, ipsi per se repleti divino dono ex superessentia deitate, & id est, etiam Deum postquam ipsi receperunt, missi sunt ex divina bonitate, nostram salutem providente, prætere nos exemplis & doctrinis in idipsum, scilicet divinum donum. Ipsi vero duces copiosi amantes, & nos, quorum salutem operabantur, & Deum cuius gloriam quærebant, tanquam dii, per similitudinem donorum & consortium potestatis, operatores per ministerium, reductionis, quantum ad coniunctionem, & desiccationis, quantum ad assimilationem perfectam ad finem eorum qui post se sunt, quibus scilicet à Deo præpositi sunt, tradiderunt nobis non proprio motu, sed secundum sacras leges, doctrinis in libris quos ediderunt, & non scriptis quantum ad hos quos ore tantum docuerunt, ex quibus iterum transmissa est doctrina in alios, secundum quod ab eis acceperunt. Tradiderunt, dico, supercaelestia sensibilibus imaginibus, id est, symbolis, & tradiderunt id quod in se est concretum, id est, simplex & unum, scilicet spiritualia, & varietate & multitudine symbolorum: & tradiderunt divina in rebus humanis, & immaterialia in rebus materialibus, & superessentia his rebus que secundum nos sunt: & tradiderunt hoc modo non solum propter immundus, id est, infideles vel peccatores, quibus non est fas, beatitudinis tangere symbola, id est, species sensibiles sacramentorum: sed quia nostra hierarchia est quædam hierarchia symbolica, scilicet symbolis tradita. Quod quidem dixi, quia sunt proportionata nobis ipsis, qui per sensibilia nati sumus accipere. Hierarchia, dico, desiderans, id est, requirens sensibilia in nostram reductionem diviniorem ipsis sensibilibus, quæ est ex eis, scilicet sensibilibus, ad invisibilia.

D V B I A.

SED DVBIUM est de hoc quod dicit: immundis non est fas tangere ipsa symbola sacramentorum: sit enim aliquis qui teneatur ex officio exhibere sacramenta, qui sit in peccato mortali, si non tangat symbola dispensando sacramenta, peccat, quia omittit id ad quod tenerur: similiter si tangat, peccat, quia non est fas sibi tangere cum sit immundus: ergo videtur, quod sit perplexus.

Dicendum, quod in veritate ille qui est in peccato

peccato mortali, mortaliter peccat quodcumque induit vestres sacras, nec licet sibi omnino concedere aliquod sacramentum, nisi baptismum propter necessitatem: non tamen ita, ut exhibeat se tanquam ministrum Ecclesiæ cum sit indignus. Similiter peccat si non exhibeat & teneatur. Nec tamen est perplexus: quia potest renuntiare officio, vel penitere de peccato, & tunc licebit sibi tradere sacramenta, quia aliquid licet penitenti, quod non licet dum est in peccato.

DUBIUM 1. De ratione quæritur de hoc quod dicitur, quod nostra hierarchia desiderat symbola ad suam reductionem: & videtur, quod sine symbolis possit reduci. Quorum enim una est potestas, una est perfectio: sed nostra hierarchia & angelicæ eadem est potestas accipiendi, spiritualia scilicet, alia nostra non reduce erit in spiritualia: cum igitur angelica perficiatur sine symbolo, & nostra etiam hoc modo poterit perfici.

Præterea, Sicut habemus sensum, ita & intellectum: ergo sicut propter sensum est proportionale nobis accipere sensibilia, ita propter intellectum erit proportionale nobis accipere intelligibilia.

Præterea, Per lumen nobis naturaliter inditum, possumus in ea que sunt tantum intelligibilia, cum inter scientias metaphysica sit de intelligibilibus tantum, ut dicit Philosophus: ergo multo magis potest lumen gratiæ nos ducere ad intelligibilia sine sensibilibus.

Solutio. Dicendum, quod non potest congruè perfici nostra hierarchia nisi manductione sensibilibus, cum intellectus noster accipiat cum contiguo & tempore.

Ad primum dicendum, quod si in potestate intellectiva communicemus cum Angelis, discimus tamen in modo intelligendi: quia intellectus noster communis est sensui, accipiens à sensu, quod non est de intellectu Angeli.

Ad secundum dicendum, quod licet habeamus intellectum sicut & sensum, tamen intellectus noster accipit à sensu: & ideo oportet ut per sensibilia perficiatur.

Ad tertium dicendum, quod quia ea de quibus est metaphysica sunt tantum intellectualia, ideo intellectus noster se habet ad illa sicut oculus vel perititionis ad lucem solis, quamvis in se sint manifestissima, ut dicit Philosophus.

10. Reuelandæ tamen sunt symbolorum rationes divinis sacris perfectioribus, quas non est iustum educere in adhuc perficiendos, scientes quomodo sacrorum, Deo tradente, legislatores ornatum statuti & inconfusis ordinibus, & vnoquoque secundum dignitatem accipiente, proportionibus & sacris distributionibus hierarchiam ordinaverunt. Propter quod & tuis sacris confessionibus credens (recordari enim earum sanctum est) sic

D. Alb. Mag. in lib. de Ecclesiast. hierar.

omnem quidem suppositam hierarchiam sanctam tandem non tradas alteri præter æque ordinatos tibi, deformes, sacros, perfectioresque, eosque patieris coniteri secundum legem hierarchicam, mundorum quidem munda tangere, comunicareque solum divinis desiccata, & perfectorum perfectius, sanctisque sanctissima, aliaque hierarchicorum, & hæc tradidi diuino dono.

EXPOSITIO TEXTVS.

Reuelanda tamen sunt, &c.

Hic ostendit quibus reuelanda sunt symbola, & quibus occultanda, dicens: Quamvis nostri duces intellectualia symbola tradiderunt, tamen rationes, id est, significationes symbolorum sunt reuelandæ, id est, exponendæ sacris divinis perfectioribus, id est, his qui in divinis ultra alios communiter perfecti sunt. Quia scilicet rationes non est iustum educere exponendo in adhuc perficiendos, quia nondum perfecti sunt, ne scandalizentur & irideant. Non est, dico, has iustum educere, scilicet scientes quomodo nostri duces, leges, docendo vel scribendo, legis sacrorum ornatum, divinis, in qua scilicet ornatum sacri & donorum spiritualium traduntur. Latentes, dico, Deo tradente, quia non à seipsis, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. 2. Per. 1. Quomodo, dico, isti ordinaverunt nostram hierarchiam statuti sumis, & inconfusis, vel separatis à confusionis discrimine, vel impermixtis ordinibus & analogis accipiente secundum dignitatem sui ordinis, ut non omnes æqualiter accipiant. Ordinaverunt, dico, proportionibus ex parte recipientium, & sacris distributionibus, id est, donis sacris distribuentibus secundum proportionem dictas. Propter quod scilicet sancti partes, ordinaverunt, id est, etiam ego credens tua sacra confessionibus: & dicantur hic confessiones, quædam sponsores que fieri solebant in primitiva Ecclesia, & adhuc sunt in ordine Episcoporum & sacerdotum, ut scilicet sit dignus & castus, &c. inter quas etiam erat hoc quod spondebant, scilicet sacra non communicare immundis. Unde dicit credens, &c. id est, credens quod in memoria habes quod promisti ad obtinendum: enim, id est, quia sanctum est recordari earum, scilicet confessionum ut implerentur. Ego, dico, credens, tradidi tibi ex diuino dono quo donata sunt mihi & hoc opus aliis de sacro heretico, ut aliis libris sic, id est, tali pacto, ut omnem quidem laudem, id est, laudandam hierarchiam suppositam, id est, nostræ inferioris hierarchiæ doctrinam, non tradas alteri præter æque ordinatos tibi, scilicet deformes, sacros, perfectioresque, pro quo patieris coniteri eis quibus tradis, id est, recipies confessionem

fectionem ab eis, secundum prædictam legem hierarchicam statutam à Patribus: confiteri, dico, *mundi quidem tangere eos tantum qui sunt de numero mundorum, & communicare desiccat, id est, sacramenta solum divini vitis, quia pro sanctis sanctissima & non pro aliis.*

CAPVT II.

De perficiendis in baptismo.

Dictum est igitur à nobis sacre quomodo ipsa est secundum nos hierarchie interpretatio ad Deum nostra quantum licet & similitudo & vnitas. Huius autem, vt diuina docent eloquia, piissimorum mandatorum dilectionibus & sacris actionibus iocunde perficimur. *Seruat enim, inquit, diligens me verbum meum, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.*

DIVISIO ET
expositio textus.

Dictum est igitur à nobis sacre quomodo ipsa est, &c.

Al superiori cap. determinatum est de Ecclesiastica hierarchia in communi in comparatione ad suum principium, & per differentiam à cælesti. Hic incipit determinare de spiritualibus operationibus hierarchie: & sicut dictum est supra, non est intentio eius in hoc libro determinare de sacramentis omnibus, sed tantum de his in quibus tota virtus est ex operatione hierarchie. Operatio autem hierarchiarum vel ministrorum Ecclesie est vel circa intrantes, vel circa exeuntes, vel circa progredientes: & secundum hæc hoc opus diuiditur in partes tres. In prima parte determinatur de baptismo secundum quod est operatio hierarchie circa intrantes. In secunda de operationibus hierarchicis que sunt circa progredientes; in tertio cap. ibi scilicet, *Sed eius nominis eius commemoratio quodam modo est.* In tertia determinatur de operationibus hierarchicis que sunt circa exeuntes, scilicet mortuos. cap. 7. ibi scilicet, *Hic autem diffinitio necessarium est.* Prima pars diuiditur in tres partes. In prima determinatur veritatem baptismi, determinando ea que perficiuntur circa nos in baptismo: & ideo intitulatur de perficiendis in baptismo. In secunda determinatur titum baptismi qui erat in primitiua Ecclesia, ibi, *Somnus quidem sacerdotis, &c.* & intitulatur mysterium baptismatis: sed quod determinatur figuras visibiles quibus spiritualia occultantur. In tertia exponitur significationem titus, ibi, *Hic qui-*

*dem est quantum ad symbolum, & est ritulus eius, theoria, id est, speculatio, quia ex sensibilibus ducit in spiritualium cognitionum contemplationem. Prima diuiditur in tres. In prima, vt continetur se ad præcedentia, ostendit quibus perficitur nostra hierarchia. In secunda ostendit specialiter que perficiantur in baptismo, ibi, *Huius autem vt diuina docent, &c.* Tertio probat per autoritatem, ibi, *Seruat enim, inquit, &c.**

Litera sic exponitur. Hoc opus & alia tradidi tibi. *Igitur dictum est tibi à nobis tertio cap. cælestis hierarchie sacre, id est, non transeundo limites sacre Scripturæ, vel confirmando autoritatibus, quomodo ipsa interpretatio, id est, diffinitio vel intentio (in Græco enim habetur εννοια, quod est intentio) hierarchie secundum nos, id est, nostræ, id est, secundum nostram æstimationem; unde & in cælesti hierarchia dicit, secundum me, est hæc, scilicet nostra & similitudo qua quiescamus, & vnitas, quantum ad id in quo quiescamus, ad Deum, quantum licet, id est, possibile est nobis, quod non omnino. Autem, id est, sed nos specialiter perficimur in diuina similitudine, iocunde, id est, ex hoc materiam gaudij habentes, dilectionibus & sacris actionibus piissimorum, secundum quod pietas refertur ad cultum Dei, mandatorum huius, id est, nostræ hierarchie, vt docent diuina eloquia, enim, id est, quia Dominus, inquit Io. 14. diligens me, seruat verbum meum, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus.*

DE VBIUM.

SED VIDEATUR, quod dilectio & actio non sint prima perfectio nostra hierarchiam, & ita non debuerunt hic poni. Torum enim per modum vniuersalis se habens, est prius naturaliter parte: sed dilectio est quedam pars gratie: ergo gratia prior.

2 Præterea, Esse prius est quam operari, vt ipse post dicit: sed esse spirituale habet anima per gratiam, dilectio autem, cum sit virtus, ordinatur ad operari, & actio est operatio ipsa: ergo gratia prior est perfectio nostræ hierarchie quam dilectio & operatio. Si dicatur, quod dilectio est prior virtus. Contra: Sicut ostendit Apost. ad Heb. 11. fides est sperandarum, &c. id est, fundamentum totius spiritualis edificij: fundamentum autem est prima pars: ergo fides est prior dilectione.

3 Præterea, Sicut ipse dicit in libro de dia. nom. cap. 7. fides collocat nos in veritate & veritatem in nobis: hoc autem est primum in perfectione spirituali: ergo fides est prima perfectio & non dilectio.

4 Item videtur, quod timor propter id quod dicitur in Psal. 110. Initium sapientie timor Domini.

5 Item, Matth. 3. & 4. dicitur, Penitentiam agite, & dicit Glossa, quod prima virtus est veterem hominem per penitentiam diuellere: ergo non videtur dilectio prior perfectio nostræ hierarchie.

Solutio. Dicimus, quod de ista proprietate super 4. sententiarum sufficienter notatum est, quantum tamen ad præsens pertinet, dicendum quod

quod omnia ista aliquo modo possunt dici prima. Quatuor tamen virtutes cardinales nullo modo in perfectione spiritali. Gratia autem est prior simpliciter in perfectione spiritali, sicut deus esse spirituale: sed hoc esse supponitur in hierarchia, quia omnes perfectiones hierarchice sunt superaddite ad esse spirituale: & hoc primum est quod supponit in hierarchia, & idem de gratia non facit mentionem. Inter alia autem que adduntur secundum rationem supra hoc esse ad perfectionem, que est in scientia & actione, que est essentia hierarchie, dilectio est prior simpliciter, quia secundum substantiam & definitionem, cum sit forma universalis & perfectio omnium aliorum, & non e converso: forma enim prior est substantia & definitione, cum materia non cognoscatur nisi secundum analogiam ad formam, ut dicit Philosophus. Fides est prior secundum quid, quasi per modum temporis & generationis: quia primus motus in Deum est fidei. Timor est etiam quodammodo prior ex parte nostra secundum recessum a termino, quia timor expellit peccatum. Penitentia vero est prior quasi immediate purgans mentem a vitiis ad inferendum virtutes, cum tamen pre-supponat motum fidei & timoris. Quidam tamen dicunt, quod non est inconueniens, quod fides sit prior quam dilectio, quia fides refertur ad intellectum, dilectio autem ad affectum: & sic non secundum idem sunt prius. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Quoddam igitur est principium sanctissimorum mandatorum sacre actionis, ad aliorum diuinorum eloquiorum & sacrarum actionum susceptiuam opportunitatem, formans animales nostros habitus, ad supercelestis quidem anagogen nostrum iter faciens, & diuinissima nostra regenerationis traditio. Ut enim communis ait magister noster, secundum intellectum quidem in diuina primordialis motus est, Deo diuinaque dilectione ad sacram operationem diuinorum mandatorum principalissima processio, efficiendi diuinitus nos ineffabilissima creatio. Si enim esse diuinitus est diuina generatio, nequaquam aliquando quid nouerit Deo traditorum, neque quidem operatus sit, qui neque subsistere diuinitus habuit. Aut nunquid, & nos humanum dicimus, subsistere oportet primum, deinde operari secundum nos, quomodo non existen-

D. Alberti Magistri lib. de Eccles. hierarchia.

tis, neque motum, sed neque sustentiam habentis, existens illud solummodo operantis, aut patientis, in quibus esse natum est. Sed hoc quidem, ut assero, apertum: deinde autem diuina diuina generationis inspiciemus symbola. Et mihi nullus imperfectus in contemplationem ueniat. Et enim non solares fulgores infirmis pupillis intreri non periculolum, nec his que supra nos sunt audere innocuum. Siquidem vera est iuxta legem hierarchia. Oziam quidem quia sacra tractauit, subuertens. Core vero quia supra se sacris, Nadab & Abiud, quia prophane propriis abusi sunt.

DIVISIO TEXTVS.

Quoddam igitur, &c.

Hic ostendit que petuntur in baptismo, & circa hoc tria facit. Primum proponit quod ostendit. Secundo probat auctoritate Ierarchie, ibi, *Ut enim inuenimus, &c.* Tertio probat idem per inconueniens ex simili in aliis rebus naturalibus, ibi, *Aut nunquid & nos, &c.*

D V B I V M.

CIRCA primum est dubitatio de his que attribuitur baptismo. Videtur enim primum, quod non sit principium mandatorum sanctissimorum sacre actionis. Principio enim essentiali remoto, remouetur ad cuius est principium: sed baptismo remoto, remanent sacra mandata, quia sicut dicit Augustinus, fuit alius modus nostre salutis Deo possibilis quam per mortem Christi & baptismum & similia: cum tamen sine sanctis mandatis non possit esse salus: ergo baptismus non est principium essentiali factorum mandatorum: si vero non sit essentiali, tunc non debuit ipsum ponere principium, quia principia per accidens non possunt determinari per artem, cum sint infinita.

2. **P**reterea. Multi sine baptismo bene operati sunt in veteri lege sine principio autem non potest esse principium: ergo baptismus non potest esse principium mandatorum sacre actionis.

3. **S**i dicatur, quod dicitur principium tantum respectu sacramentorum. Contra: Principium non sequitur id cuius est principium: sed penitentia & matrimonium sunt sacramenta que fuerunt ante baptismum instituta, quia in paradiso, sicut dicunt sancti: ergo aliorum sacramentorum baptismus non est principium.

4. **P**reterea, Matrimonium potest esse inter infideles.

infideles in quibus non est baptismus: ergo baptismus non est principium matrimonij.

5 Præterea, Gratia sacramentalis non est eadem cum gratia virtutum: unde qui habet unam virtutem, habet omnes, quod non est in sacramentis: sed virtutes principaliter ordinantur ad operationes: ergo non debuit hoc alicui sacramento attribui, quod esset principium omnium actionis sacræ, sicut ipse supra dixit.

6 Præterea, Sicut dicitur Ioan. 14. In hoc cognoscet omnes, quod mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinvicem: ergo non debuit hoc baptismi attribui.

7 Præterea, Præceptum non datur non capacibus præceptorum: sed baptismus datur parvulis qui non sunt capaces præcepti: ergo non est principium factorum mandatorum.

8 Item, Essentialis operatio semper sequitur rem: sed baptismus non semper format animales habitus nostros ad spiritualia percipienda, cum quidam etiam post baptismum adhuc animales sint, & non possint capere spiritualia nisi per exercitium: ergo non videtur hæc essentialis operatio baptismi.

9 Præterea, Habere fortes habitus ad divina, est perfectiorum: baptismus autem, secundum omnes, est infantium, qui nondum perfecti sunt: ergo formati sic nostros habitus non est baptismi.

10 Item, Omnia symbola, ut dictum est, faciunt nobis iter ad supercaelestia: ergo non debuit hoc appropriare baptismi.

11 Item, Baptismus est instantium, quorum non est divinissima regeneratio, sed perfectiorum: ergo baptismus non debet dici divinissimæ traditio regenerationis.

12 Præterea hoc non videtur universaliter verum: quia ei qui sic accedit, non traditur, quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet sicutum. Sap. 1.

13 Item queritur, cum unus secundum quod unum non sit nisi opera io vna essentialis, quomodo hæc quatuor attribuantur baptismi?

Et ad hoc vitium primo dicendum, quod in baptismo intrinsecus præter exteriora symbola est tria considerare, scilicet quod fundat in esse spirituali, ut dicit Augustinus in lib. de bono coniugij: unde etiam non baptizatus non potest recipere ordines, aut confirmationem, vel aliquid huiusmodi: & secundum hoc convenit sibi quod sit traditio regenerationis, qui est motus ad esse rei. Est etiam invenire in ipso id quod est tantum res, scilicet gratia, & secundum hoc dicitur principium sacramentalium mandatorum. Est etiam invenire in ipso id quod est res & sacramentum, scilicet character quod est lumen quoddam assimilans nos Trinitati, in cuius invocatione sanctificatur baptismus, & etiam dat facilitatem capiendi spiritualia: & secundum hoc, quantum ad terminum à quo sine ex parte nostra, convenit sibi formare animales habitus nostros: quatuor vero ad terminum ad quem, convenit sibi iter facere ad anagogen caelestis quietis. Vel aliter, quia aut possumus considerare operationem sanctam relaxam ad finem, & sic est tertium, quod est iter facere, &c. aut in se, & hoc dupliciter, quia vel quantum ad actum qui est principium

operationis, & sic est quartum, traditio, &c. quia generatio est motus ad formam: aut secundum operationem ipsam, & hoc quantum ad affectum, & sic est primum quod est principium, &c. aut quantum ad intellectum, & sic est secundum, scilicet quod est formans, &c.

Ad primum ergo dicendum, quod dicitur esse principium mandatorum secundum quod dat facultatem implendi mandata, secundum quod generat in esse gratiæ, cum non possit aliquis operari non habens esse, est enim operatio à principio essendi: unde est essentialis principium, licet si non esset, possent tamen esse mandata ex alio principio: hæc tamen potestas non auferit sibi, quin sit essentialis principium ex quo est: sicut dies potest esse ab alio quam à sole, ut fuit in primis tribus diebus, si sol non fuisset ex quo tamen sol est, est principium diei.

Ad secundum dicendum, quod cum baptismus triplex sit, omnes qui bene operati sunt, aliquo modo baptizati sunt, vel in eo quod est loco baptismi, sicut morientes in sanguine suo: vel in signo baptismi habendo fidem baptismi ad minus implicere, sicut dicit Apost. 1. Omnes in Moyse baptizati sunt in nube & mari.

Ad tertium dicendum, quod quaedam sacramenta sunt officia personæ vel naturæ, sicut poenitentia in quantum est dolor de peccato, est officium ad actum personæ pertinens, & sic potest esse ante baptismum: secundum vero quod habet virtutem ex eo quod descendit à passione Christi & ex virtute claritatis, sic est sacramentum, & sic non potest esse nisi in baptizato. Similiter matrimonium est officium ad propagationem naturæ, & sic institutum fuit in paradiso, & potest esse in infidelibus: secundum vero quod est sacramentum Ecclesie, significans conjunctionem Christi & Ecclesie, & duarum naturarum in persona vna, non fuit ante baptismum, nec est in non baptizato. Et quod aliquid accipiat à baptismi, patet ex hoc quod ante baptismum non est in esse indivisibile: quia si vnus coniugum conserretur ad fidem, & alter non consentiat cohabitare sine contumelia creatoris, datur sibi licentia nubendi alteri: sed matrimonium quod est post baptismum, est omnino indivisibile. Et per hoc patet etiam solutio ad quartum.

Ad quintum dicendum, quod virtus est actionis ut forma impedire perficiens potentiam ad agendum: sed baptismus est primum principium per quod datur id quod est principium operandi & essendi spiritualiter: quod autem est causa cause, est causa causari.

Ad sextum dicendum, quod dilectio est prior supposito esse spirituali quod datur in baptismo, ut prius dictum est.

Ad septimum dicendum, quod sicut dicit Magister in sententiis, prius dantur virtutes in munere, licet non habeant exercitium: dantur enim habitus gratiæ & virtutum quibus habiles sint postea ad agendum ea que præcepta sunt, quamvis ad præsens non possint exercere opera virtutum, explendo mandata, propter defectum organorum.

Ad octavum dicendum, quod sicut dicit Victorinus, natura habiles, ars potentes, vnus fa-

ciles facit: similiter dicimus, quod gratia quæ datur in baptismo, est quædam facultas ad modum artis qua efficiuntur potentes ad capiendum ea que supra naturam sunt, ad que tamen ex natura apti sumus: & sic omnes baptizati formatos habent habitus ad spiritualia, nisi sint sic accedentes ad baptismum: oportet tamen ut informentur per doctrinam & exercitium, ut faciles sint ad spiritualia capienda. Et per hoc patet solutio ad nonum.

Ad decimum dicendum, quod symbola omnia faciunt iter ad spiritualia per modum signi, sicut circulus facit iter ad vinum: baptismus vero facit iter infundendo habitum inclinantem ad spiritualia, sicut si duceretur aliquis ad vinum per gustum vini.

Ad undecimum dicendum, quod non datur divinissima regeneratio ex parte recipientis, sed ex parte infundentis gratiam, scilicet Dei, quod quæ divinissimum est infundendo instantibus sicut perfectis.

Ad duodecimum dicendum, quod baptismus, quantum in se est, semper tradit divinam regenerationem: si tamen factus non recipiat, hoc est ex defectu suo: ponit enim obstaculum gratiæ: sicut si quis clauderet fenestram ne illuminaretur domus à sole, qui tamen sol de se natus est eam illuminare: & similiter etiam est de aliis sacramentis.

EXPOSITIO TEXTVS.

C Litera sic exponitur. Ergo ex quo per dilectiones & actiones divinarum mandatorum est nostra perfectio, traditio nostra regeneratio, qua scilicet regeneramur in esse spirituali, prius generati in esse naturæ: scilicet baptismus: regenerationis, dico, sacre quantum ad esse in quo generat, & divinissime quantum à quo est generatio, est quoddam principium sacræ actionis sanctissimorum mandatorum sive præceptorum. Principium, dico, formans nostros animales habitus, scilicet naturales rationes & alias vires, que nesciunt de se accipere in materialibus nisi materialia, ad opportunitatem & humilitatem susceptivam aliorum divinarum eloquiorum & aliarum sacrarum actionum, qua consequuntur baptismi, & faciunt iter nostrum, infundendo habitum inclinantem & ducentem ad anagogen, id est, futurum ductionem supercaelestis quietis, spiritualium scilicet, que sine motu sunt, & hoc per contemplationem & desiderium. Alia translatio planior est, que sic habet. Iter quod est principium venerandissimorum præceptorum: interrogativum, quod ad aliarum sacrarum locationem & sanctificationum susceptionem opportunissime format nostros animales habitus: quod ad supercaelestia sive foris actionem nos conducit, sanctam & divinissimam nostram regenerationem nobis tradit. Et summa eadem est, & expositio patet per prædicta. Ut enim communis, &c. hæc probat per auctoritatem quod sit principium, dicens: Enim, id est, quia magister noster communis, scilicet Ierotheus, qui vniuersæ magister fuit, vel inclutus secundum aliam litteram, in principissima, id est, prima processio nostra ad sacram operationem divinarum mandatorum, que est ex Deo tantum principio primo infundente:

qua, Deo, diuinaque dilectione, quasi forma universaliter manente, scilicet baptimus: & hoc dictum est in quantum ex ea est prima facultas operandi spiritualiter: que iterum est ineffabilissima, non ex parte recipientium, sed ex parte Dei infundentis, creatio: quia non præsupponit aliquid aliud in esse gratiæ: & talis factio dicitur creatio, propter quod dicitur quod esse quod est primum, est per creationem, bonum per informationem: essendi nos diuinitus, id est, qui causatur in esse diuino: idem enim in spiritualibus est principium essendi & operandi, sicut etiam in natura. Hoc, dico, est quoddam principium motus noster in diuina secundum intellectum nostrum. Alia translatio sic habet: Primum motus dilectio Dei est, scilicet vero dilectionis que est ad sanctam operationem divinarum præceptorum principissima processio est essendi nos diuinitus inaccessibilissima dispensatio. Et planum est, & hoc sic probat. Enim, id est, quia si diuina generatio est causa diuinitus esse, id est, quod aliquis sit in esse diuino, ille qui neque habeat subsistere, id est, esse diuinitus, scilicet secundum diuinitatem esse gratiæ, in quantum aliquando quid moueri, id est, scilicet, de numero traditorum à Deo: quia quod non est, non potest scire: & hoc dicitur quantum ad operationem baptismi, que est formare animales habitus nostros: neque quidem operatus sit aliquid diuinitus: quia quod non est, non operatur: & hoc dicitur quantum ad omnem operationem que est principium mandatorum sacræ actionis. Et ita patet, quod baptismus qui est creatio essendi diuinitus, est primus motus in diuina & principium eorum que dicta sunt.

Aut nunquid, &c. Hic probat idem per inueniens, à simili rationibus parualibus, scilicet quod aliquis non habens diuinitatem esse, non operetur vel patiatur aliquid diuinitus: quia tunc aliquid operabitur & patiatur non secundum quod natus est ex suo modo essendi: & huius contrarium patet in quibus, quia homines non patiuntur neque operantur nisi humana.

Litera sic constituitur, aut nunquid, id est, an non, debet enim respondere ad an non, cum tamen ad nunquid respondeat debet negative, an non dico, ipsi habentur hoc humanum, id est, in ratione humana appaens, scilicet quod primum oportet subsistere, id est, habere esse, deinde operari secundum nos, id est, in rebus que apparent apud nos, quomodo, id est, sicut non existens, & motus Græcorum qui tarent ablatiuis, pro quibus solent ponere genitiuos, neque motum, id est, operationem, vel passionem, neque subsistentiam, id est, essentiam: alia littera habet essentiam, habentis, id est, habentis, essentiam, id est, essentiam operantis, id est, operantis, cui patientis, id est, patiente illud solummodo quod est de numero eorum in quibus natus est, id est, quod lux naturæ competit, sicut actiones conuenientes sunt speciei. Quasi diceret: Nomen hoc est rationale, quod aliquis prius habeat esse & postea operari, cum non ens non habeat motum, sicut neque essentiam: & quod non est, non habet operationem aut secundum sui esse? Quasi diceret: sic: & ita sicut non ens non potest operari operationem huius, sic quod non habet esse diuinitus, non potest operari operationes diuinas.

Alia transactio sic habet: *scit quod nullo modo est, neque morum, sed neque essentiam habet: illud vero quod aliquo modo est, illa scilicet operatur aut patitur in quibus esse natum est. Sed hoc quidem apertum est, scilicet baptismum esse principium aptum, ut assero: deinde autem nos inspicimus symbola diuine generationis, id est, quæ sunt in baptismo. Et nullus imperfectus, id est, immundus uenit in contemplationem, id est, ad contemplandum spiritum uel latentia sub symbolis, quæ ego referabo. Etiam non est non periculosum inueni solares fulgures infirmis pupillis, quia obcecantur: nec similiter est innocuum, sed valde nocuum præsumptuose audere, id est, ingerere se his quæ sunt supra nos, id est, supra capacitatem intellectus nostri, quia non capientes, sumimus materiam errandi. Siquidem, id est, certè, uera, id est, iusta est hierarchia, id est, sacra dispositio iuxta legem hierarchicam: uel uerum est hoc secundum legis dictum. Hierarchia, dico, subuertens, id est, percutiens lepra, *Or iam quidem, quia sacra uoluntatis, ingressus enim templum Domini uoluit adolere incensum super altare Thymiamaris, quod non erat sui officij, sed filiorum Aaron. Et subuertens Care, Dathan & Abiron, quia supra se saceris se ingerebant, conuenientibus Moysi & Aaron: unde murmurerunt contra eos, dicentes, cur eleuarentur supra populum Domini, uolentes ipsi superiorum officia usurpare: & idè aperiens terra os suum deuorauit eos, ut dicitur Num. 16. Et subuertens Nadab & Abiud, quia prophane, id est, illicitè abusi sunt propriis officiis, offerentes Domino ignem alienum, cum tamen non eorum esset officium offerre Domino: & idè ignis egressus à Domino deuorauit eos, ut dicitur Leuit. 10. Et similiter subuertuntur in presenti per infidelitatem, & in futuro per æternam mortem, qui in ea quæ supra se sunt, præsumunt: propter quod non omnes ad contemplationem dicendorum signorum uenire debent.**

M Y S T E R I U M baptismatis.

In Græco habetur, *illuminationis.*

Summus quidem sacerdos asserit ad Deum similitudine omnes homines uolens saluos esse, & in agnitionem ueritatis uenire, prædicat omnibus ea quæ uerè sunt Euangelia. Deum manifestatum fuisse his qui in terra sunt, ex propria existentem & naturali bonitate firmiter aduenisse, ad unitatem suam per humanitatis dignitatem digna assumantem, & ad se, imitati instar ignis, assimilando sibi uita secundum ipsum propositum

coaptantem. Quotquot enim receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Ioan. 1.

D I U I S I O T E X T V S.

Summus quidem sacerdos, &c.

Postis his quæ efficiuntur in baptismo, ostendit ritum baptismi, qui erat in primitiua Ecclesia: & idè hæc pars intulatur mysterium thesauri baptismatis, in Græco uero est illuminationis: & dicitur mysterium propter symbola quibus ueritas simplex occultatur, thesauri uero dicitur ritus, baptismatis uero dicitur totum quantum ad eorum sacramentum, sed illuminationis specialiter quantum ad characterem qui est diuinum lumen. Sciendum autem, quod non est intentio sua dicere tantum ea quæ sunt de necessitate sacramenti, sed etiam ea quæ pertinent ad maximam solemnitatem ipsius, secundum scilicet quod solemniter celebratur ab Episcopo in cathedralibus Ecclesiis. Et hæc pars diuiditur in partes duas. In prima determinat qualiter baptizandus accedebat ad baptizantem. In secunda quid Episcopus operabatur circa ipsam, ibi, *Ipse uero cum leuita, &c.* Circa primum quatuor dicit. Primo qualiter Episcopus prædicabat inuitans ad baptismum. Secundo qualiter audiens conuersus quærebat aliquem fidelem qui se induceret ad Episcopum, ibi, *Qui autem horum diligit, &c.* Tercio qualiter ille promittebat sibi ipsi, ibi, *Ipse autem uniuersaliter, &c.* Quarto qualiter eum dicebat, ibi, *Et qui accipit eum, &c.*

D U B I U M.

CIRCA primum est dubium. Videtur enim, quod baptizandum non debuerit introducere prædicando: officia enim prædicandi & baptizandi sunt distincta: unde dicit Apostolus 1. ad Corinth. 1. Non enim me misit Christus baptizare, sed erudire: ergo non uidetur ad eundem pertinere.

1. Præterea, Baptizare est opus Dei, prædicare autem opus hominis: possum enim dicere Euangelium meum, sed non possum dicere baptismus meus, sed baptismus Christi: ergo non uidetur eiusdem esse baptizare & prædicare.

2. Præterea, Cum in principio mundi spiritus Dei ferebatur super aquas, quod est figura baptismi, uidetur quod prædicationem suam debebat incipere inuitans ad baptismum ab initio mundi, sicut etiam in sabbato sancto fit quando est solemnitas baptismus, & non ab incarnatione Christi.

3. Præterea, Per alia sacramenta aliquis perfectius unitur Christo quam per baptismum: ergo hæc unio non debebat attribui baptismi.

Solutio. Dicendum ad primum, quod baptismus

D V B I V M.

primum & predicatio conveniunt in relatione ad unum principium a quo descendunt: sicut enim iurisdicatio baptizandi descendit a Pontifice in alios, ita & predicatio, sicut dicitur Rom. 10. Quomodo predicabunt nisi mittantur? Unde ponendo utramque officium circa unam personam summi Pontificis, est intentio sua ostendere, quod utrumque descendat ab ipso, non quod per diversos exerceri non possint. Coniunguntur autem simul, quia cum baptismus consistat in operatione, preexigit predicationem, vel per ipsum, vel per alium factam, quae est illuminans & dirigens ad baptismi executionem.

Ad secundum dicendum, quod licet baptizare intrinsecus sit opus Dei, tamen agitur ministerio hominum exterius operantium.

Ad tertium dicendum, quod baptismus non habuit virtutem nisi a tempore incarnationis Christi, qui tactu suae mundissimae carnis, virtutem regni aeterni contulit, aliquid licet fuerit in aqua (scilicet aptitudo recipiendi talem virtutem) ab initio mundi.

Ad quartum dicendum, quod baptismus est principium veniens, cum sit fundamentum aliorum, ut dictum est: & ideo ratio ad Christum, specialiter attribuitur baptismi.

EXPOSITIO TEXTVS.

C Litera sic exponitur. *S. minus quidem sacerdos, id est, Episcopus simul dicitur assidue ad Deum, id est, tempore Deo assimilari cupiens, volens omnes homines saluos esse, & in agnitionem veritatis venire, sicut dicitur de Deo, 1. ad Tim. 1. predicat omnibus ea quae sunt vere Evangelia, id est, bona nuntia, quibus nobis nostra salus nuntiatur, non enim dicitur hic Evangelia, libri Evangeliorum, scilicet Deum fuisse manifestatum per assumptionem carnis, hic qui in terra sunt, scilicet hominibus, & ipsum sic manifestatum existentem ex propria & naturali sibi bonitate, non nostra advenisse in mundum, similiter, id est, in vera carne, non in phantastica: venisse dico ipsum similitudinem digna, id est, homines dignos ad unitatem suam, id est, ut sibi virentur, per humanitatem, id est, pietatem suam, quia inquantum homines, hoc digni non sumus, nisi quia ipse nos misericorditer dignos existimavit: Et venisse dico, assimilando ad se imitari, id est, similitudine ignis, copiantem per assimilationem sibi unita secundum ipsum propositum suae voluntatis, vel secundum preparationem recipientium. Alia translatio sic habet: *Ad misericordem existentem hie qui in terra sunt, ex propria & naturali bonitate ipsum ad nos venire, propter amorem hominum, dignum esse, & amanda ad similitudinem ignis, assimilare sibi unita secundum ipsum ad deificationem aptitudinem: & hoc probat per auctoritatem Ioan. 1. dicens: Enim, id est, quia eis credentibus, sedis potestatem filios Dei fieri, per participationem divinae similitudinis, quotquot receperint eum, remouentes obicem gratiae, quae scilicet filij non nati ex sanguinibus, id est, ex commixtione sanguinum, neque ex voluntate carnis, quae est in coitu, sed ex Deo nati, id est, divina virtute: & per hoc distinguitur regeneratio spiritalis a generatione corporali.**

D *SEP* circa hoc dubium est. Voluntati enim divinae nihil resistit, ut dicitur Rom. 9. & in Psal. 13. Quonia quaequid voluit fecit, non omnes saluantur: ergo Deus non vult omnes saluos fieri.

2 Item, Augustinus dicit, quod tendere in Deum non est natura hominum, sed gratia fidelium: quod autem est tantum per gratiam, non est in potestate nostra, sed tantum Deicum: igitur per fidem sumus filij Dei, videtur quod non sit data potestas hominibus filios Dei fieri.

3 Per terea, Apostolus dicit ad Ephesios. 2. quod fides donum est Dei & non ex nobis: ergo non est ex potestate nostra.

Solutio. Dicendum ad primum, quod Deus vult voluntate signi omnes homines saluos fieri, & non voluntate beneplaciti: dat enim omnibus praecipua salutis. Esti obicitur Damasc. dicens, quod sit voluntas beneplaciti, dicendum quod secundum ipsum est duplex voluntas divina, scilicet consequens, quae habet relationem ad nostra opera, & sic dicit, quod non vult omnes saluos fieri, cum non omnes operentur ad salutem, quos solos sic vult saluare. Est etiam voluntas antecedens, quae ordinatur ad effectus ordinatos ad salutem praecedentes opus nostrum, & sic vult omnes saluos fieri, cum omnibus det conditionem boni, & liberum arbitrium, & naturalem inclinationem desiderij ad bonum: & quia illos effectus ordinatos ad salutem vult voluntate beneplaciti, ideo dicit voluntatem beneplaciti pro omnibus esse salutis.

Ad aliud dicendum, quod dicitur in potestate nostra filios Dei fieri, quia possumus nos preparare ad suscipiendam gratiam, remouendo impedimenta: quo facto ipse infundet gratiam, quantum gratia virtute Dei perficiatur in nobis. Sicut dicitur aliquis habere voluntatem saluandi se, qui submergitur: per hoc quod potest apprehendere lignum, quantum non virtute sua, sed ligni liberetur. Et per hoc patet etiam solutio ad alterum.

4 Qui autem horum diligit vere supermundanum divinam participationem, veniens ad quendam cruditorum suadet se duci ab eo ad summum sacerdotem via. Ipse autem vniuersaliter subsecuturum esse promittit tradituros, & simul omnis in id quod deinceps est vitae, cognitionem recipere.

EXPOSITIO TEXTVS.

A *DE*inde dicit. *Autem, id est, sed ille qui diligit divinam participationem bonam supermundanum verum, qui se predicati audiuit, veniens ad quendam de numero cruditorum, id est, peccatorum in fide Christiana, suadet, id est, per-*

se duci ab eo, scilicet Christiano, ea via que est ad summum sacerdotem, id est, Episcopum. Ipse autem, scilicet perens baptismum promittit se esse uniuersaliter, id est, per omnia subsecuturum per fidem & mutationem vite, traditurus, id est, eos qui sibi fidem Christianam tradent, promittit se dignè, id est, non ficto corde recipere cognitionem per fidem eius accessione, scilicet baptismi, quo acceditur ad Deum, & simul cum hoc, omnis vite que est in id quod deinceps est, id est, que sequetur baptismum vel eius acceptionem, que facit eum accedere ad sacerdotem, & vocatur ille anadochus, id est, in superiora ducens, quem nos patrum appellamus.

D V B I A.

B SEP VIDETUR, quod non debeat alium quætere qui eum ducat, sed per se ire, sicut dicit Augustinus, Adultus debet loqui per se ipsum, quamuis sufficiat paruis confessio patrum: sed hic loquitur de baptismo adulti, quia per predicationem conuertitur: ergo non oportet quætere anadochum.

2 Præterea, Vox propria magis ædificat quam aliena: ergo melius esset si per se quam per alium ducentem accederet ad Episcopum.

Dicendum, quod non indiget anadocho ut confiteatur pro ipso, cum ipse per se confiteatur, ut iam dictum est, sed ut perhibeat testimonium de seipso apud Episcopum, quod non fictus accedit, & ut instruat eum in documentis fidei, & qualiter baptismum petere debeat, ad modum quo nouitij in religionibus magistro indigent, quamuis ipsi per se confiteantur voluntates suas per se ipsos. Et similiter dicendum ad aliud.

C ITEM queritur, vtrum ista promissio qua promittit se subsecuturum, sit votum: & videtur, quod sic propter Glossam 6. ad Roman. que dicit, quod est votum.

2 Præterea, Votum est spontanea obligatio: sed iste se ipse obligat: ergo est votum.

Sed contra: Votum est melioris boni promissio, de libera actione & promissione firmata: sed hæc promissio est de bono quod est necessarium ad salutem, & sic non de meliori: ergo non est votum.

Quod concedimus: omne enim votum est de eo quod est voluntarium: nullus enim vult se non occidere, quia ad hoc omnes de re militari tenentur.

Ad primum ergo dicendum, quod Glossa large accipit votum pro qualibet promissione que est de quolibet bono.

Ad secundum dicendum, quod spontaneum de quo est votum, est bonum quod non est necessitate impostum, sed tantum voluntate assumptum: hæc autem promissio est spontanea, quia ei quod ab altero est impostum, voluntas accedit & libere promittit.

Eum quidem illius salutem sacrè amantem, at verò rei altitudinem contra mensurancem humanum horror quidem & impossibilitas subitò circumstant: obedientibus ta-

men eis, perficit quod petiitum est & deiformiter confessus est: & qui accipit eum, ducit ad hierarcham cognominatum.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE dicit. Quidem, id est, certè, postquam audit hoc ab ipso, subito horror, id est, in momento, qui ex magnitudine phantasia, & impossibilitas propter impotentiam hominis ad causanda ardua, circumstant eum, scilicet Christianum rogantem, anantem quidem sacrè, id est, diuino amore salutem illius, at verò, id est, sed eum dico, mensurancem, id est, comparantem altitudinem rei quam petit contra humanum, id est, humanam virtutem: & idèd quamuis incitetur ad consentiendum ex amore salutis, retrahitur quodammodo ex tali comparatione: tamen obedientibus eis, id est, consentientibus sibi baptizando, Episcopus perficit quod petiitum est ab eo, & confessus est, id est, promittit se proficere deiformiter, id est, benignè ad similitudinem Dei. Alia translatio sic habet. Postremo autem se facturus iam quod petiitum est, benignè confiteatur: & sic anadochus qui accipit eum in curam suam, ducit ad cognominatum hierarcham, id est, Episcopum.

D V B I V M.

SEP VIDETUR, quod non debeat duci ad Episcopum: quia quilibet sacerdos potest baptizare, & etiam pater & mater in necessitate.

2 Præterea, In baptismo Spiritus sanctus datur tantum ad esse, ut prius dictum est, sed in confirmatione datur ad robur: & ita confirmatio maius aliquid est: minor autem à minoribus sunt danda: cum igitur confirmatio datur à solis Episcopis, baptismus debet dari à aliis sacerdotibus.

3 Præterea, Christus, sicut Ioan. 4. dicitur neminem baptizauit, sed discipuli eius: Episcopi autem sunt loco Christi in Ecclesia, & minores sacerdotes loco discipulorum: ergo ipsi debent baptizare & non Episcopi.

Solutio. Dicendum ad primum, quod sicut dictum est, hic intendit tradere ritum baptismi secundum suam maximam solemnitatem: & hæc est secundum quod confertur ab Episcopis, à quibus primo descendit gratia dispensandi sacramenta in alios, sicut vnguentum in capite eius quod descendit in barbam Aaron, & deinde in oram vestimenti: & non intendit, quod non possit dari ab aliis inferioribus.

Ad secundum dicendum, quod baptismus potest dari à minoribus, sed non propter minoritatem, cum sit ianua & fundamentum sacramentorum, sed propter necessitatem, ne contingeret aliquem fraudari vitæ æternæ ex defectu baptismi propter absentiam Episcopi maxime in paruis.

Ad tertium dicendum, quod Christus non baptizauit, dispensatione duplici, scilicet, ut ostenderet omnes baptizare interius qui nullum baptizauit exterius, & ne derogaret baptismi

primo Ioannis qui tunc baptizauit, quamuis ipse Apostolos baptizauerit.

6. Ipse verò cum lætitia tanquam in humeris quem recipiens ambobus viris, ut diximus, primum quidem laudat per intellectuales eucharistias & corporalem adorationem vnum benignum principium ex quo vocata vocantur, & saluata saluantur. Deinde omnem sacram dispositionem in cooperatione quidem & confestuitate salutis viri, eucharistiâ quoque diuinæ bonitatis, in sacrum chorum congregans, in principio quidem eloquiis incumbentem cum omnibus Ecclesie plenitudinibus hymnum psallit. Et post hæc diuinam salutans mensam, ad virum aduenientem accedit, & interrogat eum, quid volens venito verò religiosè accusante, iuxta anadochi traditionem, incredulitatem, ignorantiam veri boni, à diuina vita desidiâ, dignanteque per sacram suam medietatem Deum & diuinam consequi, testatur quidem ipsi profuturam vniuersalem fore propitiationem, tanquam perfectissimo & immaculato Deo.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ipse verò cum lætitia, &c.

A Hic ponit ea que operatur Episcopus postquam repræsentatur sibi baptizandus, & sunt 18. quorum primum est gratiarum actio pro bona voluntate eius. Dicit ergo: Ipse verò, scilicet Episcopus ex ambobus viris, scilicet dante & ducto, ut dicitur, recipiens ductum cum lætitia, tanquam quem portans in humeris, quia perierat. Hoc sumptum est de Isa. 40. ubi sic dicitur: Sicut pastor gregem suum pascit, &c. Vel melius Luc. 15. de ope perditæ, quam cum inuenit pastor, portat in humeris suis gaudens. Ipse dico, primum quidem per eucharistias, id est, bonas gratiarum actiones, & intellectuales, quia licet per vocem corporalem exprimat, sunt tamen de rebus intellectualibus: nec dicuntur hic intellectualia, & separata à materia. Et etiam per corporalem adorationem laudat vnum benignum principium, scilicet Deum, ex quo vocata vocantur, & saluata saluantur. Rom. 8. Quos vocauit, hos & iustificauit. Secundo congregans Episcopus omnem sacram dispositionem, id est,

ordinem, hoc est, totum clerum in sacramento, in cooperatione quidem, id est, ut cooperentur, & confestuitate salutis viri, id est, ut gaudeant saluti baptizandi, quodque, id est, etiam in Eucharistia diuinæ bonitatis, id est, ut gratias agant Deo, psallit hymnum, id est, laudem diuinam cum cantico, incumbentem eloquiis, id est, qui inuititur factæ Scripturæ, tractum ex eis, non solum ex psalmis, ut dicit Commentator: & hæc, cum omnibus plenitudinibus Ecclesie, id est, cum toto clero. Et post hæc tercio salutans, id est, oculans, diuinam mensam, id est, accedit ad vtrum baptizandum aduenientem, & interrogat eum quid volens venito: ea verò scilicet baptizato religiosè accusante incredulitatem priorem & ignorantiam veri boni: scilicet Dei, iuxta traditionem anadochi, & sic docuit eum doctor suus, & etiam accusando præteritam desidiâ, id est, pigritiam à diuina vita que pro de Episcopo dignante consequi ipsum baptizandum Deum per vniuersalem ad ipsum & diuinam dona, quibus vniuersa per suam sacram medietatem, id est, operationem sui sacrificij, quo medius inter Deum & homines constituitur. Qui dico, accusat se rogans ut Episcopus dignetur admittere eum ad diuinam sacramenta, eo dico, sic accusante, Episcopus quidem testatur vniuersalem propitiationem, id est, emendationem à peccatis secundum totam animam, sic quod nulla peccati macula remaneat: vel iterum secundum corpus & animam, & vniuersaliter: quia quantum est ex parte propitiantis, ad omnes se extendit, licet non omnes recipiant: hæc, dico, fore profuturam ipsi, scilicet baptizando, tantam quam est à Deo perfectissimo & immaculato, propter quod vniuersaliter abstergit peccati maculas.

D V B I A.

B SEP VIDETUR, quod non debeat se accusare: quia baptismus, sicut dicit August. non requirit planctum penitentia: ergo similiter nec confessionem.

2 Præterea, Baptismus habet virtutem tantum ex passione Christi: ergo non requirit aliquam operationem in baptizando.

Solutio. Dicendum ad primum, quod baptismus in adulto requirit interiorem planctum de peccatis præteritis: aliter enim factus accederet planctum verò exteriorem non requirit: sed planctus exterior non dicitur esse confessio peccatorum, quia ad hanc tenetur, cum scriptum sit Luc. 3. quod veniebant ad baptismum Ioannis consistentes peccata sua: dicitur autem planctus exterior satisfactio iniuncta pro peccatis: nihil enim debet eis iniungi faciendum.

Ad secundum dicendum, quod virtus passionis Christi operatur in baptismo ut perficiens remissionem peccatorum & esse spirituale: nihilominus ut gratia non inueniat obicem, requiritur ex parte baptizandi detestatio peccatorum malorum, ne sit aliquod obiaculum gratiæ ex illis.

7. Et diuinam ei conuersationem introducens, & interrogans si sic conuersaturus est, post confessionem imponit eius capiti manum, & signans, describi imperat sacerdotibus virum & anadochum. Ipsi autem describentibus virum, orationem sacram facit, & hanc omni sic Ecclesia faciente, subintroducitur quidem cum, & exiit per ministros. Deinde statuens in occidentis intentum & manus erigentem ad ipsam conuersas regionem, exufflare quidem ipsi ter iubet sathana, & adhuc quæ sunt abrenunciationis confiteri. Et ter ei abrenunciationem contestans, confitentem ter hoc transducit ad Orientem, & ad caelum respicientem & manus extendentem, iubet coordinari Christo & omnibus à Deo traditis sacris eloquiis. Eo vero & hoc faciente, restatur iterum ei ter confessionem: & iterum ipso ter confitente, orans benedicit & manum imponit. Et ad summum exuentibus eum ministris afferunt quidem sacerdotes unctiois sacrum oleum. Ipse autem unctioem per signationem ter incipiens, ceterum sacerdotibus virum ungeret omni corpore tradens: ipse ad matrem sibilantis venit. Et tunc aquam sacris inuocationibus sanctificans, & tribus sanctissimi christi matris cruciformibus effusionibus perficiens illam, & christi matris sanctissimis immisionibus æquali numero sacrum Deo acceptabilem Prophetarum inspirationis melodema consonans, iubet virum afferri: & quodam sacerdote ex descriptione ipsum & anadochum prædicante, ipse quidem à sacerdotibus ad aquam ducitur ad summi sacerdotis manum, & ad eum manu ductus ipse summus sa-

cerdos desuper stans, reclamantibus iterum ad summum sacerdotem iuxta aquam nomen perficiendi sacerdotibus, ter quidem ipsum summus sacerdos baptizat tribus perficiendi dimensionibus & emersionibus, trinam diuinæ beatitudinis inuocans substantiam, Accipientes autem eum sacerdotes porrigunt accessionis & anadocho & duci, & cum ipso accipientes vestimenta perficiendorum: aduatum ad summum sacerdotem iterum reducunt. Ipse vero deificatissimo vnguento virum signans, participem manifestat de cætero sacra perfectissime Eucharistia. Hæc autem perficiens, ab ipsa in sequentia processione, iterum ad primorum extenditur contemplationem, quasi per nullum tempus aut modum in alieno quodam præter propria conuersaturus, sed à diuinis in diuina attendens, & semper diuino Spiritu transordinandus.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE dicit: & tunc Episcopus introducit ei, scilicet baptizando diuinam conuersationem, id est, exponens quid credere & operari oporteat diuinum virum, & interrogans eum, si sic est conuersaturus, id est, si proponit illa seruare, post confessionem, id est, postquam ille promiserit se obseruaturum, imponit quarto capiti eius manum.

D V B I V M.

SED VIDETVR, quod non debeat imponere: quia hoc pertinet ad confirmationem in qua datur Spiritus sanctus ad robur, sicut dicitur in Actibus de Apostolis, quod imponebant eis manus & accipiebant Spiritum sanctum.

1. Præterea, Quare capiti potius quam alteri membro imponit manum?

Et dicendum ad primum, quod hæc impositio manuum non est ad idem propter quod est in confirmatione, in qua per impositionem manuum datur Spiritus sanctus ad robur: sed hæc impositio manuum operatur ad reprimentendam virtutem demonis, quæ est in fomite, ne possit impedire effectum baptismi.

Ad secundum dicendum, quod animales virtutes maxime manifestantur in capite: & ideo capiti manus imponitur ad repressionem omnium animalium motuum.

EXPO

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE dicit: & sic Episcopus signans baptizandum signo crucis, imperat sacerdotibus describi virum, baptizandum scilicet & eius anadochum.

D V B I V M.

SED VIDETVR, quod non debeat describi, quia describere videtur pertinere ad ordinationes ministrorum.

1. Præterea queritur, quare modo non describantur baptizandi sicut tunc? Item, in quo differat hæc descriptio à descriptione quæ fit in ordinibus?

Et dicendum, quod ordinandi describuntur ad specialem titulum, ne aliis se ingerant, & infellent Episcopum, petentes sibi provideri si non essent ad specialem titulum ordinati: sed baptizandi ideo describebantur, legentibus presbyteris scripturam nominis eius & sui anadochi, ut procederent tanquam recepti ab Episcopo, & ne aliquis infidelis in causam derisionis se immitteret, maxime cum quandoque essent multi baptizandi: modo autem hoc non est necessarium: quia omnes sunt fideles separati ab infidelibus. Et per hoc patet solutio ad totum.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE dicit: Ipsi autem scilicet sacerdotibus, describentibus virum utrumque, Episcopus facit aliquam sacram orationem, quæ, & sic omni Ecclesia faciente, habeat orationem dicendo Amen; & subintroducitur quidem Episcopus eum scilicet baptizandum ad se, & sexto per ministros, id est, diaconos eum superioribus vestibus. Deinde septimo Episcopus statuens eum, scilicet baptizandum in occidentis, id est, in occidentali parte templi, eum, dico, intemum ad intelligendum quod sit ei, & erigentem, id est, erudentem manus conuersus ad ipsam regionem, scilicet occidentalem, à qua veniunt tenebræ, per quas significantur spirituales tenebræ, iubet quidem ipsi baptizando Episcopus exufflare ter sathana, id est, diabolo: & tumitur indeclinabil ter sathana hic: in quo significatur expulsio omnis diabolicæ operationis, per hoc quod status expellitur: & iubet adhuc eum confiteri, ea quæ sunt abrenunciationis, ut cum dicitur, Abrenuntias sathana & omnibus pompis eius: Et sic ter conuersus ei Episcopus, abrenuntiationem, confessionem, dicendo, abrenuntio, ter hoc, transducit octauo ad Orientem, id est, ad orientalem partem templi, vnde venit lumen, significans spirituale lumen quod est à Christo: & sic iubet eum respicientem & manus extendentem ad caelum coordinari, id est, pacificando, se tradere Christo & omnibus sacris eloquiis traditur à Deo ad obseruandum ea. Eo vero, scilicet baptizando, & id est, etiam hoc faciente, iterum Episcopus restatur ei ter confessionem, id est, ut confiteatur se obseruaturum, & iterum ipso ter confitente, Episcopus orans benedicit eum aliqua oratione, & imponit ei manum: qui iam recipiens eum ad baptismum (& hoc D. Alb. Mag. in lib. de Ecclesiast hierar.

est decimum) & ad summum, id est, ad vicinum (vndecimo) ministrum, id est, diaconum, & totam iam exuentibus eum scilicet baptizandum, sacerdotibus quidem afferunt sacrum oleum unctiois, id est, sanctum ad differentiationem olei inuentionem. Ipsi autem scilicet Episcopus incipiens unctioem per signationem ter, id est, tria signa crucis cum oleo faciens supra baptizandum, erudens sacerdotibus ungeret ceterum virum, id est, residuum via partem, id est, toto corpore, ipse Episcopus venit ad matrem sibilantis, id est, aquam in qua fit spiritualis generatio.

D V B I V M.

SED VIDETVR, quod non debeat eum inungere: unctio enim significat habilitatem ad opus in quantum auferit rigiditatem membrorum: hæc autem habilitas pertinet ad confirmationem in qua datur Spiritus sanctus ad robur operandi: ergo videtur, quod baptizandus non debeat inungi.

1. Præterea, Operari sequitur esse, sed iste nondum habet esse spirituale, cum nondum sit baptizatus: ergo non debet inungi ad habilitatem.

2. Præterea, Quare incipit Episcopus eum inungere?

3. Item quare non inungit eum octo inuentionem?

4. Item quando inungitur?

Et dicendum, quod olei unctio remouet membrorum rigiditatem & per consequens reddit expeditum ad operandum: & sic etiam unctio confirmationis, item mitigat etiam dolorem corporis, & quantum ad hoc significat mitigationem fomitis, & operari ad hoc, & sic requiritur ante baptismum, ne virtus demonis existens in fomite impediat effectum baptismi: propter quod etiam sunt exorcismi: Episcopus autem incipit inungere, ut ostendat tota virtus baptismi descendere ab ipso in subditos. Ideo autem non ungit oleo inuentionem, quia in hoc oleum ordinatum est contra infirmitates corporales, quæ causantur ex peccato, ut tales soluant: hic autem non habet eadem infirmitatem corporalem, & ideo non est inuentionem hoc oleo.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE dicit: Et tunc Episcopus postquam venit ad aquam (dupdecimo) sanctissimam aquam sacris inuocationibus, id est, inuocationibus vel exorcismis, & perficiens illam, scilicet aquam sanctissimam tribus effusionibus christi matris cruciformibus, id est, in modum crucis ter infundens & perficiens, etiam sanctissimam immisionibus christi matris, ut conseruet à putredine peccati, propter balsamum quod corpora à putredine conseruat, & consonans sacris melodema, id est, Psalmum inspirationis Prophetarum acceptabilem numero æquali, scilicet tribus effusionibus, id est, cantat tres Psalmos in quibus fit mentio de baptismo, ut est ille, Vox Domini super aquas. Sic, dico, sanctificata aqua, iubet (tertio decimo) afferri ad se virum baptizandum, & tunc quodam sacerdote prædicante, id est, dominante vel legente

ipsum baptizandum & anadochum eius, ex descriptione, id est, ex libro in quo prius eos scripserat: ipse quidem, scilicet baptizandus, ducitur a sacerdotibus ad aquam iam sanctificatam, ad manum summi sacerdotis, id est, Episcopi: & sic postquam baptizandus est manductus ad eum, scilicet Episcopum (quartodecimo) ipse summus sacerdos stans desuper, id est, in eminentiori loco, & iterum sacerdotibus reclamantibus ad summum sacerdotem, qui est iuxta aquam, nomen perficiendi, id est, baptizandi: ipse dico, summus sacerdos, id est, Episcopus (quintodecimo) baptizat ipsum ter, ibi, tribus immersionibus & demersionibus perficiendi, id est, ter immergendo & extrahendo, qui & hoc facit invocans trinam substantiam, id est, personam divinam beatitudinis, dicens, Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Sacerdotes autem accipientes eum iam baptizatum de manu Episcopi (sexdecimo) porrigunt eum & anadocho & duci accessiois, id est, primo qui conduxit eum in accedendo, ut instruat ab ipso de rudimentis fidei: & tunc (decimoseptimo) sacerdos cum ipso anadocho accipientes vestimenta alba, quæ sunt perficiendorum, id est, baptizatorum, reducunt iterum, scilicet baptizatum adunatum, id est, assimilatum ad summum sacerdotem, qui similiter albo erat indutus. Ipse vero (decimooctavo) signans virum drificatissimo vnguento, id est, confirmans eum Chrismate quo adulti statim confirmantur post baptismum, manifestat eum de cætero esse participem sacrae perfectissimæ Eucharistiæ, id est, licere sibi sumere corpus & sanguinem Christi: Episcopus autem perficiens hoc, id est, completis his, iterum excedit ad contemplationem primorum, id est, eorum quæ supra se sunt divinorum, rediens ad altare: extenditur, dico, ab ipsa processione in sequentia, id est, postquam operatus est in eos qui post ipsum sunt, baptizando & prædicando, ex quibus redit in prima, id est, ad hoc ut significet, quod ipse per nullum tempus aut modum sit conuersaturus, vel conuersurus, in quodam alieno opere præter propria, id est, diuina opera, quæ sibi facta sunt propria per officium, sed quod sit transfundendus proficiendo à diuino in magis diuina attendens, id est, cum tota cordis affectione & semper proficiens, & hoc diuino Spiritu, id est, virtute Spiritus sancti.

THEORIA.

8. Hæc quidem est, quantum in symbolis, sacrae hostiæ diuina generatio, nil indecorum aut immundum, & sensibilibus habens characteribus, sed Deo dignæ contemplationis ænigmata, naturalibus & humanissimis speculis imaginata. Cur enim apparuerit resclens & diuiniorem rationem perficiendorum silentem, persuaserit contemplatiua, aduenientis fidu-

ciam comparans facie, & omnis simul malitiæ per eximiam & diuinam vitam purgatione per aquam naturali corporaliter ipsi denuntians. Hæc ergo etsi nihil quid diuinius haberet perficiendorum symbolica traditio, non immunda esset, ut æstimo, doctrinam quidem rectæ vitæ introducens, perfectamque in malitia conuersationis purgationem, vniuersaliter corpore purgato naturaliter per aquam insinuans. Sed sit quidem hic imperfectis introductiuus animarum modus, & hierarchica & vniuersalis, quantum fas, à multitudinis distinguens, & commoderans immundis ordinibus compactam conuersationem. Nos autem ascensionibus sacris in perfectorum principia respicientes, & ea diuinitus eruditi cognoscemus, & quorum sunt characterum effigies, & quorum sunt inuisibilia imagines. Sunt enim, ut in ea quæ est de inuisibilibus & sensibilibus actione, aperte disputatum est, quædam quidem sensibilibus sacra inuisibilia imaginationes, & in ea manu ductio & via. Inuisibilia verò eorum quæ secundum sensum hierarchicorum & principium & scientia.

DIVISIO TEXTVS.

Hæc quidem est quantum in symbolis, sacra, &c.

IN parte ista intendit proponere contemplationem siue spirituales intellectum eorum quæ sensibilibus actionibus circa baptismum exerceri dixerat: vnde & Theoria intitularur, & diuiditur in partes duas. In prima ostendit quomodo conuenienter per sensibilia symbola exercetur perfectio Ecclesiasticæ hierarchiæ in sacramentis. In secunda accedit ad spirituales intellectum symbolorum positorum circa baptismum, ibi, Dicamus ergo quomodo, &c. Prima diuiditur in tres. In prima dicit nos conuenienter perfici per materialia symbola. In secunda manifestat hoc specialiter in baptismo, ibi, Cur enim apparuerit, &c. In tertia ex dictis ponit hunc modum qui est per symbola, & manifestat esse

esse nostre perfectionis quantum ad imperfectos; & qualiter circa hoc se habeant imperfecti.

D V B I V M.

B SED VIDETUR circa primam partem, quod inconueniens sit nos perfici per corporalia: nihil enim debet querere perfectionem à minori: sed homo maior est dignitate nature, corporalibus, inanimatis maxime: ergo non debet in eis querere suam perfectionem.

1. Præterea, Ad Gal. 3. increpat Apost. eos qui conuertuntur ad infima & egena elementa, talia qualia sunt symbola sacramentorum, quia infimum dicitur defectu virtutis: hæc autem non videntur habere virtutem perficiendi hominem: ergo non debet homo in eis querere suam perfectionem.

2. Præterea, Sicut dicit Philosophus, si non tangit; non agit, nec sequitur alteratio: sed hæc symbola corporalia non possunt tangere animam quæ spiritualis est: ergo non possunt agere in ipsam nec aliquo modo immutare ipsam secundum perfectionem gratiæ.

Solutio. Dicendum ad primum, quod maius nisi minoratur, non debet querere perfectionem suam in minoribus: sed homo à dignitate sua per peccatum minoratur est: & ideo hoc sibi in penam datum est, ut qui suo superiori subiacere non voluit; aliquo modo subit minoribus, perfectionem suam querendo in illis. Et hæc solutio non viderat esse secundum intentionem authoris: & ideo aliter potest dici, quod homo non querit perfectionem suam in rebus corporalibus in quantum minora ipso sunt, sed secundum quod aliquo modo supra ipsum facta sunt per virtutem diuinam quæ est in ipsis, non quantum ad dignitatem nature, sed secundum quod homo per ipsa accipit perfectionem gratiæ à Deo: & hoc ideo quia proportionale est nobis accipere per sensibilia propter naturam intellectus nostri: & hæc solutio videtur esse secundum intentionem Dionysij.

Ad secundam dicendum, quod sacramenta nouæ legis non sunt infima quæ causant gratiam; non sunt egena quæ continent gratiam: Apostolus autem loquitur de sacramentis veteris legis, quæ tamen erant signa & nihil causare poterant, & maxime postquam consummata erant.

Ad tertiam dicendum, quod est ibi quidam tactus corporalis corporis ad corpus: sed virtus quæ est à Deo in sacramento, tangit spiritualiter animam, & perficit eam.

EXPOSITIO TEXTVS.

C Litera sic exponitur. Hæc quidem quam diximus, est diuina generatio, quia per baptismum filij Dei nascuntur, sacra hostia, id est, immolationis, qua homo immolatur Deo, quantum in symbolis, id est, quantum pertinet ad symbola huius sacramenti. Alia translatio habet, sancta perfectio Dei generationis, quia scilicet diuina generatione perficitur. Hæc dico, & id est, etiam ex ipsis sensibilibus characteribus, id est, figuris, nihil habens indecorum, sed est ibi decor ex proportionem sensibilibus ad significandum D. Alb. Mag. in lib. de Ecclesiast. hierar.

spiritualia, neque immundum propter ipsam ac puritatem: & hoc dicitur ad differentiam idolorum, in qua ipsa materia sensibilibus ad significandum scelerata & turpis est, quia perfundebant se sanguine, & iacebant in pellibus immolatorum animalium, & similiter etiam sacramenta veteris legis in ipsis sensibilibus habebant immunditiam quandam ex cadaveribus immolatorum animalium: sed habent ænigmata, id est, obscuras representationes; contemplatiue diuina Deo, id est, detentis Deum propter immunditiam proportionis: ænigmata dico, imaginata, id est, figurata, speculis, id est, creaturis representantibus nobis spiritualia & naturalibus nobis, & humanissimis, id est, hominem maxime decentibus, cuius intellectus accipit eum continuatione & tempore propter hoc quod accipit a phantasia & sensu. Ænigma autem proprie secundum Donatum est quædam obscuritas verborum involuta: sed hæc sentitur pro qualibet obscura representatione, sicut dicit Apost. 1. corinth. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, vbi dicit August. quod ænigma est obscura allegoria. Enim, id est, quia si baptizans perficitur, id est, docetur baptismum per sensibilia, contemplatiue, scilicet supernaturalia quædam sacra comparans, id est, ex comparatione sensibilibus excitans fiduciam aduenientis ad baptismum de sua salute, & hoc deueniens ipsi baptizando omnia spiritus malitiæ, id est, omnium peccatorum suorum, per vitam eximiam, id est, nobilitatem quantum ad dona, & diuinam quantum ad id quod in baptismo recipit, & hoc quantum ad unionem cum Deo, hoc dico, denuntians naturali purgatione corporaliter facta per aquam, quæ naturaliter mundat corpora, & significat purgationem animæ à peccatis: si, inquam, sic persuadear, & c. apparuerit, id est, quare potest videri aliquid resclens, id est, reprobate, & id est, etiam silentem diuiniorem, id est, altiorum rationem per se iudicantem, id est, eorum quæ perficiuntur in baptismo? Quæ dicitur. Nulla ratione persona potest aliqua resclere baptismi sacramentum quantum ad symbola, etsi nulla ratio esset nisi quæ dicta est de inundatione aquæ, cum tamen plures sint. Alia translatio habet planius sic. Quid enim videretur peccare est diuinitus sermo eorum quæ sunt iactantur per sensibilibus & contemplatiue à cæcitate humanam vitam sancte negotiata, id est, procurata, & vniuersæ simul malitiæ purgationem ipsi denuntians: Ergo ex immediate dictis hæc symbola videntur perficiendorum, id est, ritus baptismi non esset immundus, ut æstimo, id est, certe scio, & id est, etiam si nihil quid haberet diuini signatum, hæc dico, quidem immundum doctrinam recte vitæ, id est, significans per aquam, propter nitorem quam præbet, & insinuat purgationem conuersationis præteritæ, quæ fuit in malitia, vniuersaliter corpore, id est, toto corpore purgato naturaliter per aquam.

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod baptismus non debet fieri in aqua, sed magis in alijs liquoribus. In baptismo enim non solum auferuntur peccata, sed etiam confertur gratia: sacramentum autem significat

significat quod efficit, aqua autem cum non adhæreat corpori, sed tantum purget sordes, non significat aliquam collationem gratiæ, sed tantum purgationem à culpa: ergo convenientius fieret in oleo quod adhæret corpori, vel in aliquo alio liquore.

2 Præterea videtur, quod in speciebus aquæ possit fieri baptismus: aquæ enim non comperit baptismus secundum quod est quoddam commune, sed secundum esse quod habet in natura, quia secundum hoc habet proprietates significantes effectum baptismi: secundum esse autem quod habet in natura, est in speciebus suis: ergo aquæ secundum species suas comperit baptismus: sed cum lixurium & vinum sint species aquæ secundum Philosophum, videtur quod in eis possit fieri baptismus.

3 Præterea, Sicut dicit Philosophus in libro de generatione, species simplicium elementorum manent in mixtis: ergo videtur, quod in aqua secundum quod est in corpore mixto, possit fieri baptismus.

4 Item videtur quod in ceruisia & in aquis permutatis per artem: ars enim non dat formam substantialem, quia forma artis accidens est: ergo non mutatur aqua à specie sua: ergo in ea potest fieri baptismus.

Solutio. Dicimus, quod aqua maxime comperit baptismum inter alios liquores, & hoc propter tria: aqua enim communis & ideo communis materia debet respondere sacramento necessitatis, ne propter defectum materiæ aliquis priuaretur salute quæ est per baptismum. Secundò quia alij liquores propter hoc quod adhærent corpori, non simpliciter mundant, sed tingunt: unde non ita congruè significant interiorum mundationem. Tertio primum mundans est aqua, etsi enim aliqua mundent, habent hoc secundum quod participant aliquid aquæ.

Ad primum ergo dicendum, quod effectus non est de essentia eius: effectus autem baptismi consequens est consecratio gratiæ: unde non debet esse in Sacramento baptismi ad hæsi prius consecrationi gratiæ. Vel dicendum, quod aqua per hoc quod abluat, facit etiam nitere, & illi nitenti respondet collectio virtutum in re sacramenti.

Ad id quod vtriusque queritur, dicendum quod sciendum, quod in omnibus speciebus in quibus manet aqua secundum suam effectum, scilicet cum imperi infundandi, mundandi & fluendi, potest fieri baptismus: unde in quibusdam aquis alchimicis, quæ per effectum manifestantur alterius esse speciei; quia conuertuntur metalla, quod non est effectus aquæ, & si non moueantur, stant & non fluunt, non potest fieri baptismus. Et similiter in vino & oleo, quia non manet effectus mundandi. Sed in aqua calida potest, quia licet per violentiam sit in contraria dispositione, manet tamen naturalis virtus ad infundandum. Et ideo dicimus, quod in aqua secundum quod est in mixto, ut in oleo, vel vino, non potest fieri baptismus: quia licet maneat in mixto secundum primum esse quod est à forma substantiali, non tamen manet secundum quod est in esse perfecto prout est actiuum & passiuum, quia qualitates permiscantur, & efficitur alia qualitas media. Et simi-

liter etiam non potest fieri in aquis permutatis per artem, si non remaneant effectus, sicut in ceruisia: licet enim ars agens instrumentum artis quod est istud cuius est principium voluntas, ut dolabrum, non possit mutare species naturaliter, tamen cum agit per instrumentum naturale, ut per ignem, potest fieri transmutatio speciei. Et per hoc patet solutio ad totum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde dicitur: *sed ex quo hæc traditio quæ est per symbola, nihil habet immundum, sic quidem, id est, supponatur esse, hic modus introduciunt animarum in salutem imperfectis, id est, quantum ad imperfectos, distinguens, id est, separans occultando, & hierarchica dona & uniformia, id est, simplicia, à multitudine infidelium ne irideant, quantum fas est, id est, possibile occultari, & commoderans, id est, proportionaliter tradens, compactam, id est, conuenientem conuersationem immundis ordinibus, id est, imperfectis, qui nondum mundati sunt. Alia translatio habet, particularibus actionibus, & sunt actiones particulares, ut incipientium, proficientium & perfectorum, quibus proportionaliter est per singula accipere. Alia litera habet, *incompactam, id est, incompositam astutidinem supernaturalium. Nos autem qui nec infideles nec imperfecti sumus, respicientes sacris ascensionibus intellectus, à statu imperfectorum, in principia perfectorum, id est, de numero diuinorum quæ sunt scilicet principia querenda symbola quasi finis, & eruditii diuinitus, id est, à Deo ea principia cognoscemus per hoc, quorum characterum, symbola sunt effigies, id est, similitudines, & hoc dicitur quantum ad id quod significant & causant & continent, & quorum inuisibilia sunt imagines, id est, figuræ, & hoc dicitur quantum ad figurata, quia nec causant nec continent, sicut gloriam. Sunt enim, ut disparatum est aperit, id est, latius, in ea actione quæ est de inuisibilibus & de sensibilibus (quem librum non habemus) quædam quidem sensibilibus sacra, id est, sensibilia sacra quæ sunt innationes, id est, figuræ inuisibilia, quantum ad materiam sacramenti, & manducatio in ea, scilicet inuisibilia quantum ad totum sacramentum, & via, quantum ad rem sacramenti, quæ iam dixerat inuisibilia. Inuisibilia verò sunt & id est, etiam principium eorum hierarchicorum quæ sunt secundum sensum, id est, sensibilia symbolorum, in quantum queruntur sensibilia propter illa, & sunt scientia rerum in quantum accipiuntur per ea, sicut scientia conclusionum ex præmissis.**

Dicamus ergo quomodo diuinæ beatitudinis bonitas semper iuxta eadem, & sit sic habens, proprii luminis beneficos radios in omnes copiosè expandit intellectuales vulrus. Si quis ergo discesserit ab inuisibili lumine, aut inuisibilibus, superbus per se potens, malitiæ amore, intimans naturaliter inperfas ei

ad illuminandum virtutes, protendit presentis sibi luminis, non recedentis, sed superlucens ipsa tritis & conuertens a corrente deiformiter. Siquidem moderate ipsa dati visibili visiones supersiliet, & ad ipsas semper suum vultum claritates obtineri fiducialiter audebit, lux quidem operabitur præter lumen nihil, ipsa vero perfecta imperfecte concupiscens, eo quidem quo inobediens est, non etiam intelliget: humile vero inornate despiciens per seipsam restaurat. Veruntamen, quod quidem dixeram, beneficentia semper in intellectualibus vultibus diuinum expansum est lumen, inestque ei recipere presente eo, & semper ad diuinam propriorum traditionem existente paratissimo. Ad hanc diuinus summus sacerdos formatur imitationem, luciformes suæ diuinæ doctrinæ claritates copiose in omnes expandens, & ad uenientem illuminare Dei imitator paratissimus est, non inuidiose neque immunde priori apostasia immoderata quicquam semper usur, sed diuinitus semper prouidentibus suis in lucem ductionibus hierarchicè relucens in bono ornatu & ordine & analogia vniuersi cuiusque ad sacra commensurationis. Sed si quid sanctæ ordinationis est principium diuinum secundum quod seipsum cognoscunt sacri intellectus, ad consequens naturæ visibile recurrentes, in principio quidem quis quando est, ipse videbit & hoc accipiet primum ex respectu ad lumen sacrum donum. Qui autem bene propria luminis impassibilibus oculis inspicit, ex non luculentibus quidem reuertetur ignorantia obscuris. Dei autem perfectissimam vnitatem & participationem, qui imperfectus est, non ipse

D. Alber. Mag. in lib. de Ecclesiast. hierar.

inde concupiscet: in breui vero per ipsa sua prima, deinde adhuc priora, & per illa præstantia & perfecta, in sublimissimam diuinam in ordine & sacre ascendet communionem. Huius est ornatus, & sacri ordinis imago aduenientis confusio, & eorum quæ sunt secundum seipsum cognitio ad summum sacerdotem viz anadochum habens ducem. Eum vero sic ascendentem diuina beatitudo in suam participationem recipit, & proprio lumine tanquam quodam ipsi signo tradit diuinum perficiens, & communicantem diuinorum partis & sacre ordinationis. Quorum est symbolum sacrum a summo sacerdote aduenienti donatum signaculum, & sacerdotum salutaris descriptio in saluatis eum connumerans, & memoriis sacris ponens apud eum anadochum, tanquam viuificæ ad veritatem viz amatorem quidem, & consequentem ducis diuini, non errantemque Deo traditis ductionibus sequentis manufactorem. Sed non inest summæ contraria simul participare, neque communionem quandam ad vnum habentem partitas habere vitas, si vnus recipit firmam participationem, sed immensurabilem esse, & inordinabilem in omnibus vniuersitate diuisionibus. Quod quidem symbolorum traditio sacre expandens: aduenientem velat priorem vitam exuens, & vsque iuxta illam habitus soluens vitimos, nudum & discalceatum sistit, ad occidua aspicientem, & manuum abrenuntiatione obscuræ malitiæ renuentem communionem, & ingenitum sibi dissimilitudinis habitum tanquam expirantem, & vniuersales consentientem ad deiformis contrarium abrenun-

G 3 tiationes.

ciationes. Sic omnino non deten- tum ipsum & absolutum factum, in conspectum transducit in diu- no lumine, statum & respectum futurum fore mundè, in perfectis- simo ex malitia reditu, promittens, & sacras eius ad vnum rationabili intuitu confessiones uniformi fa- cto per veritatis amorem respi- ciens.

DIVISIO ET expositio textus.

Dicamus igitur, &c.

A Hic incipit ponere quid significant symbola baptisimi prius positi, & primò quid significant ea quæ sunt circa introducendum, secundò de his quæ sunt circa baptizandum postquam introductus est, ibi, sed non inest summus, &c. Prima dividitur in tres, in prima ostendit quid significet prædicatio Episcopi. In secunda quid ductio anadochi, ibi, Sed si quidem sancta, &c. In tertia quid conscriptio sacerdotum, ibi, Eum verò sic ascendente, &c. Circa primum, primò ponit signatum prædicationis quod est diuinum lumen, omnibus se offerens, quod tamen per se recipere, non debet quis præsumere. In secunda ostendit quomodo prædicando Episcopus imitatur hæc, ibi, Ad hæc dicimus, &c.

B Litera sic exponitur. Ergo ex quo inuisibilia sunt scientia symbolorum, dicamus quomodo bonitas diuina beatitudinis semper est manens in æta eadem, quia non muratur de vno in aliud, & quomodo ipsa sic sit, id est, similiter semper se habens, expendit copiose beneficos radios proprios, id est, sui luminis, qui sunt causa omnis boni in creatura, in omnes virtutes intellectuales, id est, in omnes mentes angelicas vel humanas. Ergo si quis, id est, si aliquis discesserit ab inuisibili lumine, quantum ad theophaniam, quæ est medium sub quo videtur diuina, aut ab inuisibilibus diuinis in quæ ducit lumen theophaniz, superbus per se potens, id est, superbe credens per se posse sine magistro accipere lumen diuinum. Alia translatio habet, spontanea propria voluntas, id est, quod sua voluntate credit se posse in diuina, amore malitie, id est, mali, malum enim in quantum huiusmodi non desideratur, sed in specie boni quod est sibi subiectum, & hoc fecerit intmans natura diuina: in se ipsas ad illuminandum, id est, præsumptuose se ingerens ad diuina vitæ perstrutanda ex solis naturalibus, ipsa anima eius tristis, id est, obtenebrata, & conuertens, id est, auertens (sic enim habet alia litera) se a corrente, id est, ab occurrente sibi lumine deformiter, id est, sicut decet diuina, protendit, id est, deficit, v. l. suspendit secundum aliam literam, luminis, id est, à lumine diuino, presentis, id est, præsentis sibi, non

recedentis, id est, recedenti ab ipso, sed superlucens, id est, superlucens: non enim priuatur diuino lumine, quia diuinum lumen deserit eum, sed quia ipse se auertit, sicut qui claudit oculos ad solem. Si quidem presumptuosus ipse superfluit, in superiora se erigens, non contentus sibi proportionaris, id est, transcendit visiones (Alia translatio habet, terminos) visibilis dati ipsi moderari, id est, proportionatiter sibi, & auerbit fiducialiter, id est, præsumptuose obtineri ad ipsas claritates diuinas super vultum suum, id est, quæ sunt supra proportionem sui intellectus, lux quidem nihil operatur præter lumen, quia non faciet tenebras in ipsa anima, ipsa verò præsumptuosa anima concupiscens perfectia, id est, diuina, imperfecta, id est, inordinata, eo quidem modo quo est inobediens, non contentus accipere per alios, vt sibi constitutum est à Deo, etiam per se non intelliget: ea verò per se ipsam despiciens humile, id est, mediocre quod erat sibi proportionatum, inornata, id est, indecenter, per se ipsam restituta, id est, per se ipsam volens accipere amittit: unde alia litera habet, reseller, & sic priuabitur. Magis superius hæc habet: quæ non sunt propria quidem, non consequitur: id autem quod est secundum mensuram, inornata contemnit, per se ipsam, eo priuabitur. Veruntamen quamuis priuatur, diuinum lumen semper est expansum in intellectuibus vultibus beneficiè ad effectum bonitatis, quod quidem etiam prius dixeram, quæ pro se inest ei, scilicet vultibus, id est, in eis est recipere ab eo scilicet diuino lumine presente eo, & semper existente paratissimo ad diuinam traditionem propriorum donorum. Diuinum summu sacerdos formatur ad hanc imitationem, scilicet diuini luminis: sacerdos, dico, copiose expandens luciformes, id est, luci diuinæ similes, claritates sue diuinæ doctrine, & est paratissimus illuminare, per prædicationem aduenientem ad se Dei imitator: in hoc ipso, dico, semper non vsurus, id est, nonnunquam, quicquam de priori apostata inmoderata, id est, de priori vita sua peccati, in qua recedens à Deo, mensura virtutis carebit, non vsurus, dico, inuidiosus, vt reiciat creditum sibi donum, neque immunde, vt vita concederet doctrinæ, sed semper relucens per doctrinam & exemplum, hierarchicè, id est, per actiones hierarchicas suis ditionibus, quibus ducunt subditos, proueniens tibus diuinis, id est, Deo perficiente, in lucem, & hoc in bono ornatu quantum ad dona, & ordine quantum ad gradum, in quo per donum constituitur, & analogia commensurationis vniuersi que ad sacra quantum ad proportionem recipientis ad receptum.

C Sed quidem, &c. Hic ostendit quid significet anadochi ductio, & primò ponit signatum quod est conditio suæ imperfectionis. Secundo conuenientiam signati ad signum, ibi, Huius est ornatus, &c. Litera sic exponitur. Si quidem principium diuinum sancta ordinationis ad Deum, id est, primum in conuersione ad Deum, est, secundum quod intellectus sacri hominum vel Angelorum cognoscunt se ipsos quando quidem quis, id est, aliquis est in principio conuersionis ad Deum recurrens ad visibile consequens, id est, conueniens suæ nature, ipse tunc videbit se ipsum, & primum

Primum accipiet hoc donum, cogitationis scilicet sui, ex respectu ad sacrum lumen, id est, diuinum. Alia translatio habet: sed si bona ordinationis principium diuinum est, secundum quod sui ipsarum sunt cognitrices sancta mentes, qui ad proprium visibile natura recurret, in principio quidem quis ipse est videbit. Qui autem bene, id est, ardentè inspicit propria, id est, suam conditionem huius impassibilibus, id est, non trementibus oculis mentis, sed defixis ad hoc & non refluens: qui autem vult videre propriam infirmitatem, reuertetur quidem ex obscuris, id est, tenebris ignorantia non lucentibus: autem pro sed, non inde, id est, statim hoc factis, ipse qui imperfectus adhuc est, concupiscet perfectissimam vnitatem & participationem Dei sicut habent perfecti: qui autem statim vult ascendere ad summa, verò, id est, sed in breui per ipsa quæ in se cognouit, primo cognoscat prima sua, id est, ea quæ sunt immediatè priora illis, deinde adhuc per illa alia priora, & per illa adhuc alia præstantia eis, id est, superiora, & sic gradatim perfectus in ordine, id est, ordinatè, & sacrè, id est, decenter in sublimissimam communionem diuinam ascendet. Huius quod diximus, est ornatus, id est, decens repræsentatio, & imago, id est, signa dicti sacri ordinis, qui est in ascendente, est confusio, id est, verecundia aduenientis ad baptismum, qua non ingerit se ipsum ad Episcopum, & cognitur eorum quæ secundum se ipsum, id est, suæ imperfectionis à qua causatur confusio: hæc, dico, confusio, habens, id est, querere faciens habendum anadochi ducens via quæ est ad summum sacerdotem.

D Eum verò, &c. Hic ostendit quid significet descriptio, & primò ponit signatum quod est receptio à Deo in suam participationem. Secundo ponit esse signum huius quod dictum est, ibi, Quorum est symbolum, &c. Litera sic exponitur. Verò, pro se, diuina beatitudo re. ipse in suam participationem eum, scilicet baptizandum, sic, id est, gradatim ascendente, & tradit ipsi de proprio lumine tanquam quoddam signo, per hoc scilicet consignans eum omnibus, perficiens eum diuinum per assimilationem ad Deum, & communicationem partis, id est, distributionis diuinorum quantum ad dona, & sacra ordinationis in quantum per dona ponitur in gradu hierarchiz. Quorum scilicet eorum quæ modo dicta sunt, symbolum est sacrum signaculum donatum aduenienti ad baptismum à summo sacerdote, quia dictum est, quod signabat eum crucis signo, & etiam saluaris descriptio sacerdotum, quia eum præcepto Pontificis inter saluandos conscribent: descriptio quidem, dico, connumerans eum, scilicet baptizandum, in saluaris, id est, in numero saluatorum, & in memoriis sacris, id est, scripturis, quæ propter memoriam sunt, ponens apud eum, id est, cum eo anadochi, connumerans, dico, eum, scilicet baptizandum, tanquam amatorem viuificæ viæ quæ est ad veritatem ducens, & tanquam consequentem diuini ducis, id est, secutorem suam anadochi, & ponens anadochi tanquam non errantem quantum ad se scilicet manductorem sequentis, eum, scilicet baptizandi, ditionibus, id est, instructionibus traditis sibi à Deo.

E Sed non inest, &c. Hic ponit signata eorum

quæ exercentur circa baptizandum susceptum, quorum primum est exortio vestimentorum, quæ significat recessum à vitio. Dicit ergo: Diximus, quod scribitur quasi iam receptus in diuinam participationem: sed non inest, id est, non contingit simul participare contrariis summi, id est, in perfecto actu, neque contingit habentem quandam communionem ad vnum, id est, ad Deum habere vitam partia, id est, actiones vitæ dispersas ad materialia quæ diuersa sunt. Si tamen recipit firmam, id est, constantem participationem vnius, id est, Dei: sed oportet eum qui habet vitas partias, esse immensurabilem, id est, non contentum, vel regulatum in suis actionibus secundum formam vnius, & inordinabilem, propter defectum à fine, in omnibus diuisionibus ab uniformitate, id est, uniformi, id est, quantum ad omnia in quibus separatur à primo. Quod, scilicet id quod dictum est, expandens, id est, insinuans, sacrè traditio symbolorum, id est, per symbola, exuens aduenientem ad baptismum vestimentis, vel priorem vitam, significando exortionem à vita peccati, & saluus, id est, auferens vitiosos habitus animæ eius vsque iuxta illam, scilicet vitam peccati, quia totum ad illam pertinet deponitur: hoc, dico, faciens, sibi, id est, statim baptizandum, nudum, vt significetur depositio interiorum habituum, & discalceatum, vt significetur purgatio à præteritis actionibus, quibus est spiritualiter progressus in bonum vel in malum sicut per pedes, absque admittentem ad occidentales partes, & venientem communionem obscuræ malitie, id est, diabolicæ abrenuntiatione manuum, id est, extensione quæ abrenuntiationem significat, & eum tanquam expirantem, id est, ad modum expirationis qua illud exuffat extra se mittendo, ingentium habitum dissimilitudinis, id est, habitum peccati, qui est ingentis quantum ad causam, scilicet fomitem, & facit nos Deo dissimiles, & eum consentit vniuersales abrenuntiationes ad contrarium deformis, id est, ad omne quod contrariatur diuinæ gratiæ. Et sic hoc factum transducit in conspectum, id est, ad Orientem unde venit lumen quo conspicimus, ipsam, scilicet baptizandum, iam per abrenuntiationem oris & operis & cordis factum non detentum, seruitute peccati, & absolutum ab eo, promittens ei fore sibi mundè, id est, sine peccati & ignorantia macula, futurum statum, quantum ad affectum, & respectum, quantum ad intellectum, in diuino lumine, id est, si erit in participatione diuini luminis, & hoc in reditu perfectissimo ex malitia, id est, per hoc quod recessit perfectè: & traditio, dico, respiciens sacras confessiones eius, scilicet baptizandi, de fide rationabili intuitu ad vnum, scilicet Deum quem acquisiuit in respiciendo ad diuinum lumen. Ipse iam factus uniformi, per hoc, quia collectus est in vnum, per amorem veritatis primæ, non diuidens amorem suum circa temporalia. Et sic exposita est depositio vestium, aspectus ad Occidentem, extensio manuum, quæ significat renuntiationem operis, & exuffatio quæ significat renuntiationem cordis, & confessio abrenuntiationis quantum ad os, & etiam ductio ad Orientem, & confessio eius.

D V B I V M.

F DVBITATVR autem hic de eo quod dicit, quod non est simul contraria participare. Videatur enim, quod simul culpa & gratia sint in eodem, de quibus ipse intendit. Cum enim sanctificatur impius, aut est idem instans in quo ultimo est peccatum & primo gratia, aut diuersum. Si diuersum, cum inter quælibet duo instantia sit tempus medium ut dicit Philosophus, erit aliquod tempus, in quo neque est in peccato, neque in gratia, quod est inconueniens. Si autem est idem: sed quæ sunt in eodem instanti, simul sunt: ergo gratia & peccatum simul sunt.

2 Præterea, Vnum contrariorum expellit alterum, & gratia culpam: sed non potest expellere eam quando non est, quia tunc non agit in ipse: similiter nec quando ipsa non adest, quia quod non est, non agit: ergo oportet, quod ambo sint simul.

3 Præterea, Non omne peccatum opponitur omni virtuti: ergo non remouet omnes virtutes: ergo peccatum & virtus possunt esse simul in eodem.

Solutio. Dicimus, quod contraria non possunt esse in actu perfecto simul, & hoc est quod dicit summè contraria: secundum potentiam tamen possunt esse simul, & non tantum secundum potentiam receptibilitatis materiz, quia sic omnes formæ sunt simul in materia in potentia, sed etiam secundum motum in quo est potentia permixta actui: propter quod dicitur à Philosopho, quod est actus imperfectus, quia quod alteratur, partim habet verumque terminum, sicut est & in aliis motibus: sed hoc non pertinet ad propositum, quia virtus & vitium non acquiruntur per motum, sicut etiam dicit Philosophus: unde dicimus simpliciter, quod non possunt esse simul.

Ad primum vero dicendum, quod est idem instans, nec tamen oportet quod sint simul in anima: quia alterum est in ea ut recedens, & alterum ut adueniens. Et hoc non potest esse in formis naturalibus quæ acquiruntur per motum: quia non est ultimum accipere in motu nec in tempore, propter hoc quod non permanet: unde non est accipere vitium instans, sed diuersa. Nec tamen sequitur, quod inter ea sit aliquod tempus medium: hoc enim non sequitur nisi de instantibus quæ sunt termini temporis habentis continuitatem ex motu à magnitudine: sed instantia non habent ex aliquo continuitatem, sed potius mensurant vices.

Ad secundum dicendum, quod peccatum est privatio puræ: & sicut tenebræ non expelluntur per actionem lucis in ipsas, cum nihil sint, sed tantum per aduentum lucis, ita expulsio peccati nihil est nisi aduentus gratiæ: in aliis tamen contrariis quorum utrumque est natura quedam, non sequitur, quod sint simul in actu, sed in potentia, sicut in motu quo vnum ad esse, alterum ad non esse tendit.

Ad tertium dicendum, quod virtus misericordiz non expellit nisi peccatum sibi oppositum: sed quia in virtute continetur gratia quæ opponitur omni peccato, ideo non compa-

secum aliquod peccatum, sed expellit omne ex parte gratiæ. Quidam tamen dicunt, quod qui habet vnam virtutem, habet omnes: & ideo vna virtus expellit omne vitium: sed hoc non est verum de omni virtute politica, sed tantum de theologis ratione gratiæ quæ cum illis supponitur.

Sed est ibi clarum, ut estimo 10. hierarchicorum eruditus: quia de uictis in fortitudine ad vnum resistentibus & contrariorum vniuersalibus interemptionibus & abolitionibus immutabile valet ad intellectualia deiformis habitudinis. Non enim redire tantum oportet ab omni malitia, sed & viriliter durum esse & intrepidum contra perniciosam semper in eam subiectionem, neque templi veritatis amoris in quiete vnquam fieri: attentè verò & æternaliter in eam, ut virtus, extendi ad perfectissima diuinitatis ascensionem sacrè semper augentem. Vides autem horum diligentes imagines in hierarchicè perficiendis. Deiformis quidem summus sacerdos inchoat sacram vntionem, sacerdotes verò sub ipso perficiunt vntionis sacrificium, ad sacra in similitudine perficiendos certamina euocantes secundum quæ sub militante Christo factus est. Quoniam ut Deus est militiæ creator: ut sapiens verò, leges eius posuit: operatus est bonus, decorus, victoribus brauia. Et adhuc diuinius, quoniam quidem ut optimus in militibus effectus est, cum ipsis sacrè pro eorum libertate & victoria ad mortis & corruptionis concertans potestatem, certantibus quidem tanquam Deus perfectus ascendit gaudens. Manet autem in sapientis legislationibus & secundum eas sine transgressione contendit ad bonorum præmiorum spem firmiter se habens sub optimo militiæ domino & duce ordinatus.

EXPOSI

EXPOSITIO TEXTVS.

Sed est ibi clarum, &c.

A Hic ostendit quid significet vntio qua ante baptismum vngitur, & dicit, quod vngitur ad similitudinem pugilis, ut fortiter dimicet contra aduersantes sibi, quantum ad gratiæ statum. Dicit ergo, Sed est ibi, hoc est, in hac materia, ut estimo, clarum est, id est, evidens eruditus hierarchicorum, id est, hierarchicis, hoc scilicet quod resistentibus sibi, ne sit in gratia, sed scilicet peccatis & demonibus, de uictis in fortitudine ad vnum, id est, per fortitudinem quam consequitur ex eo quod colligit se in Deum, & vniuersalibus interemptionibus, id est, destructionibus quantum ad maculam, & abolitionibus, id est, deletionibus contrariarum gratiæ quantum ad teatum, immutabile deiformis habitudinis, id est, immutabilis, non per naturam, sed gratiam virtus diuina, quæ est in baptismo, postquam superauit propria peccata præterita per conuersionem ad Deum, valet, id est, vigorose potest se extendere ad intellectualia, scilicet diuina intelligenda & saporanda. Non enim oportet tantum redire ab omni malitia, sed & id est, etiam esse viriliter durum, id est, firmum, & semper intrepidum contra perniciosam subiectionem in eam, scilicet malitiam: hæc enim subiectio vitiosa est: neque, id est, & non oportet fieri vnquam in quiete, id est, in cessatione templi, id est, sacri amoris veritatis diuina, id est, ab amore (alia translatio, refectio) id est, nunquam tali amore fastiditus facietur: verò, id est, sed oportet eum attendere, id est, cum summo studio, & acriter, id est, immutabiliter extendi in eam veritatem, ut virtus, id est, virtuosè, ipsum dico, semper sacrè se agentem per exercitium boni operis & sanctæ meditationis ad perfectissimam ascensionem diuinitatis, sicut dicitur in Psal. Ascensiones in corde disposuit, & ibunt de virtute in virtutem, &c. Vides autem, id est, videre potes, vel interrogant, diligentes, id est, expressas imagines vel figuras, horum quæ ante dicta sunt in perficiendis hierarchicè. Summus qui deus sacerdos deiformis inchoat sacram vntionem, vngens eum oleo sancto, ter signans eum (ut dictum est) ut ostendatur, quod ipse est hierarchicæ perfectionis principium: sacerdotes verò qui sunt sub ipso, perficiunt sacrificium, id est, sacramentum vntionis, euocantes perficiendum, id est, baptizandum, ad sacra certamina, id est, ut certando ad perfectiones diuinas perueniat, & hoc, in similitudine, id est, per symbola secundum quæ, scilicet sacra dona in baptismo percepta, est factus sub Christo militiæ in Greco habetur athleta, quod est pugil, sicut miles sub rege militante, est enim simul & miles & Rex. Quoniam ut Deus, id est, in quantum Deus, est creator militiæ, id est, militum spiritualium, & sic est Rex eorum: verò, id est, sed, ut est sapiens, id est, in quantum est sapiens, possit leges eius, scilicet militiæ quibus exercetur: sed ut bonus & decorus, id est, omnia decenter ordinans, operatus est victoribus brauia, id est, præmia: & dicitur brauium præmijum quod datur in fine cursus. Et adhuc diuinius, id est, Deum maxime decens,

quoniam quidem ut est optimus, effectus est carcam assumens in militibus, id est, inter milites sacrè concertans, id est, simul certans cum suis militibus, ad, id est, contra potestatem mortis & corruptionis, quæ annihilauit, & hoc pro libertate & victoria eorum, id est, suorum militum. Sic igitur in quantum est Deus, militiæ creator & Rex: in quantum sapiens, baptizator: in quantum bonus, præmiator: in quantum optimus, concertator: ipse quidem Christus gaudens ascendit tanquam Deus perfectus, id est, tanquam in diuinitatis perfectus, sic enim habet alia translatio, certantibus, id est, certantibus, hoc est, virtute suorum certaminum ascendit ad plenitudinem diuinorum donorum, sicut dicitur ad Philipenses. 1. Christus factus est obediens usque ad mortem, &c. Propter quod & Deus exaltatur illum, &c. Vel aliter secundum Commentatorem, ipse ordinatus sub Christo ascendit gaudens, certantibus secum aliis, tanquam perfectus diuinitatis, id est, ad perfectionem diuinitatis. Autem, id est, sed ipse ordinatus sub Christo optimo militiæ duce & Domino, manet in legislationibus sui ducis sapienter, & secundum eas dicitur contendit, id est, certat sine transgressione legis, ipse dico, habens se similiter ad spem bonorum præmiorum.

D V B I A.

SED VIDETVR, quod hæc vntio non debeat fieri nondum baptizatis: hic enim significat maximam perfectionem, ut patet in litera, quamuis possibilis sit alicui in hac vita accipere: ergo videtur, quod maxime ingredientibus & nondum renatis non debeat fieri talis inunctio.

2 Præterea, In regno seculari non omnes eliguntur, sed tantum fortiores: cum igitur baptizandus eligatur ad principatum regni, videtur quod non debeat statim inungi per modum athletæ vel militis in præparationem pugne. Si dicatur, quod hæc vntio sit confirmatio, videtur esse fallum: quia in confirmatione non operantur sacerdotes simplices, sed tantum Episcopus: hæc autem vntio inchoata ab Episcopo, perficitur per sacerdotes: ergo non est confirmatio.

Solutio. Dicendum ad hoc vitium primo, quod hæc vntio non est confirmatio: datur enim confirmationis sacramentum ad robur fidei: unde etiam ut non exuberet quis confiteri fidem, signatur in fronte: hæc autem vntio datur ad repræmendandam potestatem demonis in fronte in præparamentum pugne contra ipsum: unde pertinet ad exorcismum: id autem quod supra dictum est, fuit de reanctatione ad catechismum: quia per hoc instruitur a quibus discedendum, & quibus adhaerendum sit.

Ad primum dicendum, quod non exigitur quod recipiens sit tantum in tanta perfectione quanta dicitur hic figurari per ipsam vntionem, sed quod conetur ad ipsam quantum potest: unde hoc quod hic dicitur, pertinet ad vigorem ipsius gratiæ quæ de se in hanc perfectionem potest, licet sit defectus ex imbecillitate recipientis vel inæqualitate.

Ad secundum dicendum, quod in seculari regno est quadam generalis pugna, quæ pugna-

tar contra inuafores pro libertate patriæ : & ab hac nullus excipitur. Est & quadam specialis pro augmentanda & conseruanda republica : & ad hanc vetum est, quod omnes non assumuntur, sed eliguntur fortes. Similiter in regno spiritali à generali pugna contra hostes qui nituntur nos excludere à libertate nostra, nullus excluditur, & ad hanc consignatur per hanc uindictam ad pugnam uero spiritualem qua pugnatur contra infideles & tyrannos per ueram confessionem, est confirmatio in qua datur Spiritus ad robur.

C Item uidetur, quod Christo non conueniat. De Christo dupliciter possumus loqui, aut secundum diuinitatem, aut secundum humanitatem. Secundum diuinitatem quidem nullo modo perficitur in se. Secundum humanitatem uero perficitur dupliciter : quia aut secundum animam, aut secundum corpus. Item secundum animam dupliciter, aut secundum gratiam, aut secundum scientiam. Secundum gratiam dupliciter, aut secundum meritum, aut secundum receptionem. Quantum ad meritum quidem non proficit, ut non sua faceret sua, secundum quod ex pluribus meritis efficiebatur sua : quia per quamlibet actionem meruit sibi omnia. Quantum ad receptionem uero non proficit quantum ad præmium essentiale, quia ab initio fuit in perfecta fruitione anima Christi : sed proficit quantum ad præmium accidentale, sicut dicitur, quod per passionem meruit sibi accelerationem resurrectionis & impassibilitatem animæ, non enim semper fuit impassibilis. Quantum ad scientiam uero non proficit quantum ad intellectualem scientiam, sed tantum secundum experientialem : quia quotidie experientabatur aliquid quod ante non erat expertus. Quantum uero ad corpus proficit : quia in resurrectione consecutum est glorificationem, in ascensione decentem locum.

11. Superans uero, diuinis uestigii militum primi, per bonitatem Dei imitantibus militiis, ad deificationem contrariasei & reluctantes operationes & subsistentias, commoritur Christo, mystice dicendum, peccato per baptismum, & sapienter intelligit sacra eam quanta pulchritudine habet symbola. Etenim quoniam quidem mors est in nobis, non essentia uel subsistentia, iuxta quod uisum est aliis, uitiorum uero separatio in nobis in uisibile ducens, animam quidem ut in priuatione corporis semper futuram, corpus uero in terra occultum, aut iuxta quandam alteram corporalium mutationum exca que est secundum hominem specie de-

molitum, pulchre per aquam uniuersalis occultatio in mortis & sepultura infortitatis imaginem accipitur. Sacre igitur baptizandorum symbolica doctrina mystice docet tribus in aqua dimerisionibus & eleuationibus diuinam triduo totidemque noctibus in sepultura lefu uitæ datoris imitari mortem, quantum possibile uiris diuina imitatio. In quò, iuxta eloquij mysterialem & occultam traditionem, nihil inuenit mundi princeps.

EXPOSITIO TEXTVS.

Superans uero, &c.

Hic ostendit quid significet ipsa immersio in aquam baptismi, & dicitur, quod significat nos configurari morti & sepulturae Christi, secundum quod moritur peccato sine spe redeundi, ut dicit Apostolus, Rom. 6. & est tertium. Dicit ergo : Superans uero, id est, postquam baptizandus superauit operationes, quantum ad peccata, & subsistentias, id est, essentiam quantum ad demones, contrarias ei & resistentes, ne deficeretur, & hoc militis diuinis, id est, que sunt circa diuina imitantibus Deum per bonitatem, id est, tendentibus ad imitationem Dei, uestigis, id est, que sunt uestigia & similitudines primi militum, id est, Christi, id est, per conformitatem ad ipsum : ipse, dico, per baptismum commoritur Christo peccato, & hoc dicendum est mystice, id est, moritur peccato ad similitudinem mortis Christi, & ipse sapienter intelligit, uel secundum præuigentiam effectus, eam quanta pulchritudine, id est, spiritalibus pulchris donis proportionatis ad signa corporalia, habet, id est, recipit sacra symbola sacramentorum. Etenim, id est, quia mors naturalis in nobis, non est mors uel corruptio essentia, id est, forma cuius actus est esse sicut causalæ, non compositi nisi sicut subiecti : propter quod non etiam proprie potest dici essentia : quia essentia actus est esse, sicut lucis lucere, secundum Auicennam : uel subsistentia, id est, materia, in qua est prima ratio subiecti, iuxta quod uisum est aliis : uero, id est, sed est separatio uitiorum, sicut probat Philosophus, forma enim non generatur neque corrumpitur per se, neque materia per se, sed compositum : & ideo generatio per se nihil aliud est quam conuinctio forme cum materia, & corruptio separatio eorundem : & ideo dicit Dionysius in lib. de diu. nom. quod nihil existentiam corrumpitur, sed circa eistens, commensurationes, & modi : & maxime hoc est uerum in anima rationali, que remanet post mortem, quamuis quibusdam contrarium uisum est, dicentibus formas per se fieri & corrumpi, uel animam rationalem deficere : & hoc ideo dicit, ut ostendatur, quod mors con-

græ significat separationem animæ à peccato. Hæc dico, separatio ducens animam quidem in nobis uisibile, id est, secundum quod nobis uideretur summa fidei, uel inuisibile nobis secundum intuitum, id est, infernum, uel ad paradysum, que loca sunt inuisibilia sensibus : unde & infernus dicitur in Greco id quod non apparet secundum suam naturam : animam dico ut fuerit esse semper in priuatione corporis, id est, sine spe redeundi ad corpus, quantum ad potentiam nature, licet resurrectio fiat miraculose : & similiter homo non debet esse in spe redeundi ad peccatum : uero, id est, sed ducens corpus occultum in terra, aut demolitur, id est, destructum ex specie que secundum hominem est, id est, ex specie humana iuxta quandam corporalium mutationum alteram, ab occultatione qua in terra sepulchrum occultatur, sicut est putrefactio, & similia : & ideo anima significat hominem qui remanet, sed corpus peccatum quod dissipatur ipsa, inquam, talis est mors, pulchre, id est, decenter uniuersalis occultatio per aquam : qua scilicet totum corpus mergitur, accipitur in imaginem, id est, figuram mortis & in imaginationem infortitatis, id est, obsecratis sepulturae.

B Sacre igitur baptizandorum. Hic dicit quid significet trina immersio, & dicit, quod significat triduanam Christi sepulturam, & est quartum. Dicit ergo : ergo ex quo immersio significat sepulturam & mortem, symbolica doctrina baptizandorum docet tribus dimerisionibus in aqua, & tribus eleuationibus extra aquam, quantum possibile est uiris, id est, hominibus tantum diuina imitatio, eius scilicet qui est Deus & homo, diuinam mortem Iesu datoris uitæ, manentis in sepultura triduo, id est, tribus diebus totidemque noctibus. In quo scilicet Iesu nihil inuenit princeps mundi, id est, mundanorum, id est, diabolus quod suam esset, & hoc iuxta mysterialem & occultam traditionem eloquij, quod ipse Iesus de se dixit Ioan. 7.

D V B I V M.

C Sed uidetur hoc esse falsum, scilicet quod manserit tribus diebus & tribus noctibus in sepulchro : fuit enim sepultus sexta circa noctem, & resurrexit die dominica in mane : ergo non fuit in sepulchro tribus diebus, sed uero die & duabus noctibus. Si dicatur, quod locutio est intelligenda per sinecdochen, ponitur enim pars diei pro toto die, adhuc non erit uerum dicere, quod fuerit in sepulchro nisi duobus diebus & totidem noctibus : quia in nulla parte diei dominicæ fuit in sepulchro, & similiter nec in nocte que præcedit sextam sextam : ergo uideretur quolibet modo esse falsum.

Si dicatur, quod debet computari nox que præcedit sextam sextam & dies resurrectionis. Contra : Dies & nox sequuntur motum celi : sed principium motus est in Oriente : ergo & principium diei erit in aurore : si igitur debet esse reuolutio in die, oportet quod nox sequens non præcedens computetur eam die.

Item queritur, quare Christus fuit in sepulchro tantum die uero artificiali, & duabus noctibus ?

Solutio. Dicendum, quod accipitur dies pro

parte diei per sinecdochen, & debet computari nox præcedens sextam sextam tanquam pars sequentis diei, & similiter dies resurrectionis cum nocte præcedente tanquam pars diei naturalis : & licet quantum ad naturam motus dies præcedat noctem, tamen quantum ad significandum uirtutem passionis Christi qui nos reduxit de tenebris in lucem, conuenienter post noctem computatur dies.

Ad aliud dicendum, quod ideo remanet in sepulchro uero die & duabus noctibus artificialibus, ut ostenderet quod per ipsum qui est lux, destructa est in nobis duplex tenebra, scilicet peccati & mortis.

Deinde uero luciformia uellimenta induunt consummatum Virilium & deiformi contrariorum impassibilitate, & ad unum firmo conuictu inornatum ornatur, & informe fornicatur, luciformi uniuersaliter uita splendens Unguenti autem perfectiua uinctio odoriferum facit perfectam. Sacra enim diuinæ generationis consummatio coadunat consummata diuino spiritui. Inuisibiliter autem odorificum & perfectiuum aduentum ineffabiliter existentem cognoscere intellectu, concedo dignis secundum intellectum diuini spiritus sacra & deifica communicatione. In fine autem omnium summus sacerdos ad sacratissimam Eucharistiam uocat perfectum, & perfectiorum mysteriorum ipsi tradit communionem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde uero, &c.

Hic ostendit quid significet uellimenta alba, quia luciformem uitam, & est quintum. Dicit ergo : deinde uero, id est, post baptismum induunt sacerdotes consummatum, id est, baptizatum luciformia, id est, alba uellimenta, in albo enim est copia lucis. Etenim, id est, quia inornatum, id est, qui prius non erat ornatus, ornatur, & informe pans fornicatur uirili, id est, constanti & deiformi impassibilitate contrariorum, id est, à contrariis, scilicet peccatis, & firmo conuictu intellectus ad unum, scilicet Deum : ipsam, dico, uniuersaliter, id est, secundum omnes suos actus splendens luciformi uita, id est, lucenti, Unguenti autem. Hic ostendit quid significet uinctio Chramatis, quia adorationem ad diuinum spiritum, propter odorem balsami, id est,

odor enim suavis attrahit spiritum ad se, & est sextum. Dicit ergo: unctio unguenti, id est: Chistolis perfectus; id est, consecratus factus perfectus; id est, baptizatum, odoriferum propter balsamum. Sacra enim consummatio divina generationis conditio consummata, id est, perfecta diuino spiritu, sicut bonus odor adunatus est sui ad trahentem: sed cognoscere intellectualiter aduentum inuisibiliter, id est, insensibiliter, odoriferum & existantem inuisibiliter, id est, cognoscere qualiter iste spiritualis odor adueniat in hominem, quod est insensibiliter, & qualiter existat in eo quod est ineffabiliter, ego concedo solis diuini sacra & diuina communicatio diuini spiritus secundum intellectum spiritualibus spiritualia comparantes, ut dicit Apost. Sanctus autem sacerdos in sine omnium, id est, omnibus completis utat per factum, id est, baptizatum ad sacratissimum Eucharistiam, & tradit eam communionem perfectissimum mysterium, & hoc est septimum. Iam non ponit rationem: quia pertinet ad sequens capitulum.

CAPVT III.

De perficiendis in Synaxi.

Sed euge, quoniam huius commemoratio quidem erat, non mihi iustum est transcurrenti, hierarchicorum quid ante eam aliud laudare. Etenim est secundum nostrum gloriosum magistrum hostiarum hostia: & oportet ante alias eam sacrè scribens exponentem ex diuina, iuxta eloquia, & hierarchica scientia, in sacram eius ascendere diuino spiritu contemplationem.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTVS.

Sed euge quoniam huius etc.

Ab initio est in precedenti capitulo de baptismo qui est actio hierarchie clirice intrantibus hic incipit determinare de actionibus hierarchie que sunt circa progredientes: & diuiditur in duas: in prima enim agitur de perfectionibus hierarchicis que perficiunt in via, in secunda de his que perficiunt quantum ad terminum, vnde scilicet ad quam penitentur per predictas sanctificationes; ibi: Hic quidem diuinitus unguenti, etc. Prima diuiditur in partes duas secundum quod per dno potest impediri processus in spirituali, scilicet per defectum peccatorum, contra quod ordinatur Eucharistia, que est spiritualis refectio animæ, vnde & via trigram dicitur, de qua agit in prima parte. Po-

test etiam impedit per impugnationem aliquorum, & circa hoc est confirmatio in qua datur spiritus, scilicet ad robur resistendi omnibus aduersariis, de qua determinat in secunda parte secundum quatuor calus, ibi, Tanta sanctissima synaxeos, etc. Et est ratio apprensus ordinis: quia primum per se iquat processum in via. Secundum per accidens, remouendo impedimentum, quamuis possit rationem ex parte dignitatis. Præfens autem capitulum diuiditur in tres partes. Primo enim ostendit qui perficiantur, vel que efficiantur per hoc sacramentum. Secundo ponit ritum siue mysterium, ibi, Summus quidem sacerdos etc. Tertio assignat significationem vel theoriam mysterij, ibi, Veni ergo d puer bone. Prima pars diuiditur in tres. Primo enim ponit ordinem huius sacramenti ad sequentia & rationem ordinis. In secunda ostendit propositum, scilicet quid efficiatur in hoc sacramento; ibi, Ex primo quidem hoc sacrè. In tertia continetur se ad sequentia, ibi, Hæc autem di entes. Prima diuiditur in duas. In prima continuatur se ad precedentia ponens ordinem ad sequentia. In secunda rationem ordinis assignat, ibi, Etenim est secundum nostrum gloriosum, etc.

Litera sic exponitur. Sed euge, aduerbium hortandi vel exultandi: est enim in dicendis materia spiritualis gaudij. Quoniam quidem erat commemoatio huius, scilicet Eucharistie in immediatè predictis, non est mihi iustum transcurrenti, id est, breuiter sacramenta tractanti (propter humilitatem hoc dicit quod sit insufficientis ad theorias eorum perfecte explicandas) ritum laudare, id est, cum reuerentia & laude tradere, quid id est, aliquid, aliud de numero hierarchicorum, scilicet mysteriorum, ante eam, scilicet Eucharistiam. Etenim secundum gloriosum magistrum nostrum, scilicet Ierotheum, qui virtuosus magister fuit, Eucharistia est hostia hostiarum, id est, inter omnia quibus homines Deo sacrificantur, dignius: vnde alia translatio habet, teleta teletarum, sicut dicitur virgo virginum: & idem oportet ascendere de symbolis diuino spiritu ducente in sacramenta contemplationis eius, scilicet Eucharistie sacrè scribens, neutrius generis, id est, cum qui sacrè scribit: vnde alia litera habet, scribens, scilicet exponentem eam, scilicet Eucharistiam ante alias hostias, ex scientia diuina, non humana, quantum ad primum a quo fluit, & hierarchica, quantum ad materiam, & hoc iuxta licta eloquia.

DVBIVM.

Sed hoc est dubitatio. Videtur enim, quod Eucharistia non sit dignior inter alia sacramenta. Sacramentum enim, quod maioris est effectum, dignius est sacramentum: sed baptizatum est sacramentum maxime gratie, quia omnia peccata delet & non requirit vltiorem planctum, quod non est in Eucharistia: ergo ipsa non est dignior inter alia. 2. Præterea, Quod a digniori datur, videtur esse dignius: Eucharistie autem sacramentum datur & conficitur a quolibet sacerdote, confirmatio autem datur tantum ab Episcopo: ergo, etc. 3. Præterea, Sacramentum, quod imprimi characterem,

characterem, est dignius eo, quod non imprimi: quia character est diuinum signaculum: sed in baptismo, confirmatione & ordine, imprimitur character, in Eucharistia non: ergo ipsa non est dignior illis.

4. Præterea, Quod constituit in aliquo gradu dignitatis, est dignius eo quod non constituit: sed Eucharistia non constituit in aliquo gradu dignitatis, ordo vero constituit: ergo ordo dignior est.

5. Præterea, Si Eucharistia debuit poni ante alia, quia dignior est eis, cum sit dignior omnibus, debuit poni ante baptismum.

Solutio. Dicendum, quod Eucharistia est dignissimum sacramentorum quantum ad id quod in se continet, continet enim in se totum Christum secundum diuinitatem & humanitatem, cum illa non contineatur nisi aliquam gratiam, & hoc est simpliciter esse nobilissimum. Alia autem possunt esse nobiliora secundum quid, scilicet secundum effectum quem habent maiorem & digniorem in recipiente: nec tamen hoc est ex defectu eius quod continet sacramentum, quia illud secundum efficaciam & substantiam & quolibet modo dignius est, sed propter institutionem, quia scilicet non fuit ad illos effectus institutum. Et per hoc patet solutio ad quatuor prima.

Ad vltimum dicendum, quod baptizatus est fundamentum quod supponunt omnia alia sacramenta: & ideo necessitate quidam oportuit primo de ipso determinari.

Et primo quidem hoc sacrè in spiciamus propter quid commune aliis hierarchicis teletis discretè huic ultra cetera deputatur & singulariter predicatur communicatio & synaxis, vnaquaque perfectio sacra actione partitas nostras vitas in vniformem deificationem colligente, & diuisarum deiformi complicatione ad vnum, communio nem & vnitatem donante.

DIVISIO TEXTVS.

Et prima quidem hoc sacrè, etc.

Hic ostendit que sit utilitas huius sacramenti: & diuiditur in tres partes. Primo enim mouet questionem quandam per quam hic explicat. Secundo determinat eam, ibi, Dignius autem. Tertio solutionem confirmat per simile, ibi, Sic & sacram.

DVBIVM.

Est ergo questio quare hoc sacramentum singulariter dicatur communicatio. Et ad eandem litteram quæritur de hac eadem questione. Videtur enim, quod non debeat dici simpliciter. D. Alver Mag. In lib. de Eccles. hierar.

communio. Proprium enim generis excedit speciem: & non potest dici de ea vt proprium sibi: sed communicatio est proprium conueniens sacramento in genere: ergo non debet specialiter dici de Eucharistia. Probatio minoris: sanctorum communicatio dicitur in quibus sancti communicant, sicut inuenitur in symbolo, sanctorum communionem: sed in sacramentis omnes sancti communicant: ergo videtur, quod omne sacramentum sit communicatio.

2. Præterea, Excommunicatio opponitur communioni: sed per excommunicationem non tantum excluditur quis ab Eucharistia, sed etiam ab aliis sacramentis, & quibusdam aliis, sicut a consorcio mensæ & salutationis: ergo communicatio non tantum continet in se Eucharistiam, sed etiam omnia alia.

3. Si dicatur, quod dicitur communicatio, quia multos reuocat ad vnum commune, hoc etiam conuenit aliis sacramentis, imo magis: habitum enim est supra, quod in baptismo separatur per abrenuntiationem ab omnibus nequitis & demonibus.

4. Præterea, Communicare videtur esse dilectionis & dilectio autem virtus est: ergo communicatio videtur potius esse virtutis quam sacramenti actus.

Solutio. Dicendum, quod propter tria specialiter hoc sacramentum dicitur specialiter communicatio, propter effectum communionis, propter id in quo communicatur, & propter communicantes: esse enim effectum communionis secundum speciem visibilem soli isti sacramento conuenit, est enim sacramentum, sicut dicitur in 2. sent. eius rei causa cuius imaginem gerit: vnde consuetudo sacramenti per se non extenditur ultra suam significationem: in speciebus autem illius sacramenti significatur communicatio que est vno multorum in vno, scilicet in pane & vino, ex multis enim granis conficitur panis, & ex multis vuis colligitur vinum: & ideo per se causat communionem in nullo autem aliorum sacramentorum species componitur ex multis contentibus in vnum: & ideo non significant communionem, nec causant eam nisi secundum accidens, scilicet secundum quod consequitur gratiam que est res cuiuslibet sacramenti. Illud autem vnum in quo omnes communicantes vniuntur, est Christus secundum diuinitatem & secundum humanitatem: & hæc est res contenta huius sacramenti. Communicantes vero sunt fideles qui sunt corpus mysticum, & hæc est res huius sacramenti non contenta, sed significata: & ideo dicitur communicatio, quia completitur in se omne quod exigitur ad communionem: quod non est in aliis sacramentis.

Ad primum ergo dicendum, quod communicatio non perficitur nisi secundum quod vnum numero participatur a multis: in se autem contenta ipsius sacramenti, quod est corpus Christi verum, omnes vniuntur, sicut in eo quod est idem numero, quod vnum est in quo sicut in sine colliguntur: & ideo communicatio perficitur in hoc sacramento: in aliis autem sacramentis non percipitur idem numero, sed eadem gratia specie, que est vt dispositio ad perfectam communionem.

D Ad

Ad secundum dicendum, quod excommu-
nicatio non opponitur communioni, sed com-
munioni quæ est in plus quam communio
proprie sumpta, cum communicatio sit in par-
ticipatione vnius cum altero quocumque mo-
do, vel simpliciter, vel ad tempus, secundum
etiam quod à Philosopho dicitur quidam con-
tractus, communicatio verò est in participando ad
vnum numero.

Ad tertium dicendum, quod per baptismum
separatur quis à multis, tamen per ipsum non
perficatur communicatio, quia non datur id quod est
terminus motus, qui est de multis ad vnum, sed
tamen disponit ad illud.

Ad quartum dicendum, quod hoc sacramen-
tum est maximæ dilectionis, quia in eo est re-
memoratio dominicæ passionis: nihilominus
aliter est dilectio causa communionis, & aliter
hoc sacramentum: dilectio enim facit commu-
nionem ut inclinans ad illam, sed hoc sacramen-
tum ut nos coniungens illi vno in quo omnes
vniuntur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic legitur. Diximus, quod primò di-
cendum est de Eucharistia, & de ea primo qui-
dem hoc inspicimus sacre, id est, secundum regu-
las, propter quid, id est, quod est commune
omnibus aliis rebus, id est, ritibus hierarchicis
distretis, id est, singulariter deputatis, id est, at-
tribuitur huic, scilicet Eucharistia, ultra cetera
releata, & hoc fit dum singulariter predicatur,
id est, nominatur communicatio ex parte eius in quo
vniuntur plures, & synaxis, id est, congregatio,
ex parte eorum qui vniuntur in vno: sic dico
nominatur, vnaqueque sacra actio perfectissima,
id est, sacramento colligente, id est, adiuvante in
vniuersam deificationem, id est, vniuersam diuinam
similitudinis, nostras vitas, id est, actiones & af-
fectiones nostræ vitæ, partium, id est, dispersas
per diuersa commutabilia dona. Et sciendum,
quod partitas vitas semper vocat vitam peccati,
quia dividitur secundum quod finitur diuersis
creaturis: si enim eis vteretur, referret ea in
vnum finem: & sic non esset partita vita. Et
etiam vnaquaque actione sacramentali donante
communione, id est, participationem donorum
ipius, & vniuersam ad vnum, scilicet Deum se-
cundum quod per predictam venit in ipsum
Deum: & hoc diuersimodum, id est, con-
gregatione diuersarum vitarum.

Dicimus autem; quia eas alio-
rum hierarchicorum symbolo-
rum participationem consumma-
tionem ex istius diuinis & perfecti-
uis inuenire est donis. Non enim
inest sepe quaedam perfici releata
hierarchicam, nisi diuinissima Eua-
charistia in consummatione per
singula perficiendorum ad vnum
perficiente sacrificio collectionem,
& Deo tradita donatione perfecti-

uorum mysteriorum perficiente ip-
sius communionem ad Dominum.
Si ergo vnaquæque hierarchica-
rum releatarum imperfecta quidem
dum sit, ad vnum nostram com-
munionem & synaxim non perficiet,
& est releata, propter quod
perfectissimum dedicat, finis au-
tem totius & capitulum diuinorum
mysteriorum perfectio traditio,
merito hierarchica intelligentia
cognominationem ei propriam
ex actionum veritate inuenit. Sic
& sacram diuinæ generationis tele-
tam, quoniam primum lumen tra-
dit & omnium est principium di-
uinarum in lumine introductio-
num, ex perfecto veram illumina-
tionis nominationem laudamus.
Siquidem omnibus commune hie-
rarchicis lucem sanctam tradere
perficiendis. Sed hæc primum vi-
dere donauit mihi, & per ipsum
eius principale lumen in aliorum
sacrorum conspectum luciducor.

DIVISIO TEXTVS.

Dicimus autem, &c.

Hic soluit positam questionem & primo
ponit solutionem cum sua probatione. In
secunda concludit propositum, ubi, Si ergo vna,
&c. Est ergo solutio, quod illa non perficiunt
diuinam participationem, sed habent perfectio-
nem ab illa, & ideo hæc dicitur communicatio.

D V B I A.

SVNT Igitur hic duo dubia. Primò vitum
ex hoc sacramento sit perfectio in aliis. Secundò
vitum alia habeant perfectionem ex se.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim,
quod ex hoc sacramento non sit perfectio in
aliis. Perfectum enim trahit virtutem à perfi-
ciente: sed baptismus & alia sacramenta sine
hoc habent suam virtutem: ergo hoc non est
perfectio aliorum.

1. Præterea, Alia sacramenta non dependent
ab ipso, sed istud magis ab aliis, quia non con-
secratur nisi per virtutem ordinis, & non datur
nisi baptizato: ergo hoc magis habet perfectio-
nem ab aliis.

3. Item, Nihil est perfectum nisi in agere:
non potest autem aliquid agere nisi sit perfe-
ctum in esse: sed quodlibet sacramentum est
perfectum

perfectum in sua actione: ergo quodlibet habet
perfectionem in se.

4. Præterea, Augustinus dicit, quod virtus
diuinæ perfecta est: ergo quodlibet sacramen-
tum in se perfectum est.

Et dicendum, quod quodlibet sacramentum
est perfectum quantum ad suam operationem
essentialem & virtutem, sed quantum ad com-
munionem ad finem vltimum recipiunt per-
fectionem ab hoc sacramento, quod continet in
seipso vnum quod est vltimus finis, scilicet
Christum: & quantum ad significationem etiam
per se totam communionem dicit, ut prius di-
ctum est: hoc autem non est in aliis sacramen-
tis, & ideo perfectionem quæ est in communi-
catione ad finem vltimum, recipiunt ab hoc sa-
cramento. Et per hoc patet solutio ad totum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic exponitur. Dicimus autem soluendo
ad predicta, quia est, id est, contingit, trahere
eas actiones aliorum symbolarum, id est, signorum
sacramentalium, participationem consummatio-
nem, id est, consummatam participationem finis,
ex diuina & perfectissima doni istius, scilicet Eua-
charistia exire, quæ confertur in hoc sacramen-
to. Enim, id est, quia sepe, hoc dicitur propter
sacramenta quæ non sunt tantum sacramenta,
sed etiam officia. Vel melius quia de illis non
est intentio in libro isto, quia non distinguitur
per hoc inter sacramenta, sed inter diuersas per-
fectiones sacramentorum secundum conjunctio-
nem ad vltimum finem, vel secundum effectum
proprium, ut dictum est, non inest, id est, non
contingit quantum, id est, vllam, hierarchicam
releatam perfici, nisi sacrificio diuinissima Eua-
charistia perficiente, id est, sacrificio collectionem, id est,
reductionem in vnum perficiendorum, id est, eo-
rum quæ perficiuntur per singula sacramenta,
perficiente, dico, consummatione ad vnum, id est,
adiuvante fini: & sacrificio, dico, perficiente
communione ipsam per sacramenta ad Dominum,
& hoc donatione perfectissimum mysterium, id est,
symbolorum quæ significant communionem,
& per se causant, tradita, id est, instituta à Deo.
Si ergo vnaquæque de numero hierarchiarum re-
leatarum donis sit imperfecta, non perficit vltimam
communione & synaxim, id est, congregationem
ad vnum, & est releata, id est, necesse est esse pro-
pter hoc quaedam releata, propter quod dedicat,
id est, consecrat perfectissimum, id est, ad hoc vs
in fine perfectionis consummatum, id est, sed,
hæc tradita diuinorum mysteriorum, id est, sym-
bolorum quæ ipsum Deum continent, perfectio
per alia sacramenta, est finis & caput, id est, sum-
ma totius hierarchicæ actionis, id est, inquam, ita
est, merito, id est, rationabiliter, inuenit ei propriam
cognominationem ex veritate actionum, id est, ex
eo quod verè & perfecte facit, vocando eam
communione. Sic & post laudam sacramen-
talem diuinæ generationis, id est, baptismi per no-
minationem illuminationis, sic etiam in Greco
nominatur, ut supra dictum est secundo cap.
vltimo ex perfecto, id est, quæ verè sibi competit
ex eo quod facit, quoniam scilicet tradit primum
lumen fidei, & est principium omnium diuinorum
mysteriorum, id est, actionum dacturam in lucem.

D. Alb. Mag. in lib. de Eccles. Hierarch.

meridivinum, ut dictum est. Siquidem, id est,
certè, omnibus hierarchicis commune est tradere
sanctam lucem, scilicet gratia, perficiendo, id est,
recipientibus sacramenta. Sed hæc releata, scilicet
baptismus, primum donauit mihi videre spiritua-
liter, & per ipsam principale, id est, primordiale
lumen eius luciducor, id est, luciducor in confite-
lium, id est, contrarium aliorum sacramentorum,
& ideo illuminatio spiritualiter vocatur, quia
primo illuminat, similiter Eucharistia commu-
nio, quia complet communionem.

D V B I V M.

Sed videtur, quod baptismus non debeat
dici specialiter illuminatio: omnis enim gratia
illuminat: omne sacramentum nouæ legis con-
fert gratiam: ergo omnia illuminant, & non
hoc solum.

2. Præterea, Philo sophus dicit, quod oculi
animalium vltimo complentur, qui sunt in te-
pium lucis: sed hoc sacramentum est primum:
ergo debet dici illuminatio.

3. Præterea, Hoc sacramentum datur esse spi-
rituale, ut supra habitum est: sed animal habet
esse animal à tactu, non à visu, iste enim sensus
est necessarius animali: ergo potius huic sacra-
mento nomen debet imponi ex eo quod conuenit
tactu, quam ex eo quod conuenit visu.

Solutio. Dicendum ad primum, quod ordo
est in sacramentis sicut in virtutibus: sicut enim
fides prima est virtus, & actus eius primus in
accedendo ad Deum: ita & baptismus, cum sit
sacramentum fidei, in quo scilicet datur fides,
habet propriè illuminare & primo propter si-
dem cui conuenit ratio luminis: & ideo specia-
liter dicitur sacramentum illuminationis, quam-
uis omnia illuminant.

Ad aliud dicendum, quod aliter est processus
in perfectione quæ incipitur ab extrinseco, &
in perfectione quæ consequitur naturam rei
quoniam in illis primum est essentia, & ab hac
sunt potentia, & ex hac procedit actio: in per-
fectionibus autem quæ sunt ab extrinseco,
oportet incipere ab actione, quia primum est
obiectum quod incipit actionem, & per actio-
nem perficitur potentia, & per potentiam ef-
fectus: sicut etiam dicimus, quod quandoque
est motus ab anima, & quandoque ad animam.
Perfectio autem quæ acquiritur in sacramentis,
est ab extrinseco: & ideo primum est actio, &
post hanc potentia, & post essentia perfectionis
particeps. Oportet autem ut recipiens extrinseco
se in id a quo recipit perfectionem, primum au-
tem dirigens est lumen: & propter hoc primum
sacramentum quod datur esse spirituale, debet
denominari lumine, quamuis hoc sit vltimum
in generatione naturali. Et similiter dicendum
ad tertium.

Hæc autem dicentes respiciemus
& videbimus hierarchice per lingu-
la diligentem sanctissimam releata
actionem sacram & contemplatio-
nem.

D. EXPO

EXPOSITIO TEXTVS.

A DEINDE CONTINUAT procedens ad sequentia, dicens: *Et autem dicentes*, id est, his dictis, respicientem inquitendo, & videlicet post inuentionem hierarchicæ, id est, secundum principia hierarchiæ, per singula, id est, omnia considerando, diligenter, id est, decentem & ordinariam, sacram actionem quantum ad ritum & ad prædicationem, contemplationem quantum ad significationem sanctissima teleta, id est, Eucharistiæ.

M T S T E R I V M

synaxis, id est, communio.

SUMMUS quidem sacerdos orationem sacram super diuinum altare perficiens, ex ipso adolere inchoans, in ornem venit sacri chori ambitum. Rediensque iterum ad diuinum altare, incipit sacra Psalmorum melodia, concinente ei psalmicam sacram orationem omni Ecclesiastica dispositione. Deinde vero per ministros ipsa professorum deltarum lectio consequenter fit. Et post has foris sunt sacro ambitu catechumeni, & cum ipsis energumeni, & qui sunt in poenitentia. Manent autem diuinorum aspectu & communicatione digni Ministrorum vero alij quidem stant ad portas templi conclusas. Alij vero aliud quid proprii ordinis operantur. Alij autem ministratoria dispositione discreti, cum sacerdotibus super diuinum altare proponunt sacrum panem & benedictionis calicem, confessa ante ab omni Ecclesiæ plenitudine Catholica hymnologia. Cum quibus diuinus pontifex orationem sacram perficit, & sacram pacem omnibus promittit, & omnibus salutantibus inter se inuicem, mystica sacrorum voluminum prædicatione perficitur.

DIVISIO ET

expositio textus:

Summus quidem sacerdos, &c.

HIC ponit ritum huius sacramenti secundum maximam solemnitatem, qua Episcopus celebrat cum omni ornatu ministrorum. Et primo ponit ea quæ perficiuntur ante consecrationem. Secundo ponit consecrationem ipsam, & quæ consequuntur, ibi, *Summus quidem sacerdos*. Et sciendum, quod ponit ritum qui tunc temporis obseruabatur, licet in aliquibus modo aliter obseruatur. Litera sic exponitur. *Summus quidem sacerdos*, id est, Episcopus, perficiens sacram orationem super diuinum altare, sicut quando dicit confessionem cum ministris, inchoans adolere, id est, thurificare, ex ipso altari venit in ornem ambitum, id est, circuitum sacri chori ad thurificandum.

D V B I V M.

SED QUERITUR, quare baptisimus incipitur prædicatione, & hoc sacramentum à thurificatione? Et videtur primo, quod non debeat thurificare: quia odor ille videtur pertinere ad suauitatem Christi, cuius corpus necdum consecratum est.

Et dicendum, quod baptisimus datur illis qui sunt extra Ecclesiam: ergo oportet, quod baptisimum præcedat vocatio per prædicationem. Hoc autem sacramentum non datur nisi illis qui iam sunt in Ecclesia: & ideo non oportet ut ante hoc sacramentum fiat prædicatione: sed oportet, ut excitentur ad deuotionem sacramenti, in quo est Christus: & hæc deuotio significatur per thurificationem, sicut dicitur in Psal. 140. Dirigatur Domine oratio mea, &c. Nec significatur Christus per hunc odorem, quia Christus est maior omni odore.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde dicit: *Rediensque iterum*. Episcopus à choro ad diuinum altare, incipit hanc diuinam cum sacra melodia psalmorum, incipiendo Tertiam, vel Gloria in excelsis, & hoc fit cum dispositione Ecclesiastica, id est, cum toto clero, concinente ei sacram orationem psalmicam, quia chorus prosequitur cantum. Deinde fit consequenter post hæc ipsa lectio deltarum professorum, in Græco est agiographa, id est, ex diuinis libris sumpta, & hoc fit per ministros, id est, diaconos & subdiaconos & lectores, qui legunt epistolam, Euangelium, & prophetias: sed quia ipse conuenit nominare ministros, solum diaconos, possumus dicere, quod totum hoc & sequentia faciunt diaconi per impetum, licet alij exequantur. *Et post hæc*, lectiones, foris sunt, id est, expelluntur sacro ambitu, id est, Ecclesia catechumeni instructi in fide, & cum ipsis energumeni, qui sunt iam exorcizati, quibus non licet sumere Eucharistiam, quia nondum sunt baptizati: & qui sunt in poenitentia, de nouo redeuntis à peccatis, vel qui faciebant solemnem poenitentiam in cinere

tere & cilicio, quia abstinebant ad tempus propter reuerentiam sacramenti.

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod non debeant expelli quia isti magis indigent: ergo est eis magis subueniendum per sacramenta.

Præterea, Matth. 9. Non est opus sanis medico, sed malis habentibus: sed hoc sacramentum est medicina: ergo ipsi infirmi spirituales, quales sunt isti, non debent excludi ab eo.

Præterea, Christus incipit Petrum, quia dixit: Ego me Domine, quia homo peccator ego sum: imò, inquit, dicit, intra ad me, quia homo peccator sum.

Et dicendum, quod isti indigent gratia & præsentia diuina per gratiam à qua non excluduntur, sed excluduntur à receptione diuina, quæ est per participationem corporis Christi, propter reuerentiam: & hoc non est inconueniens. Et per hoc patet solutio ad tertium.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde dicit. *Illis exclusis, eum*, id est, sed, manent illi qui sunt digni aspectu & communicatione diuinorum: hoc ideo dicit, quia non omnes manent ad communicandum, sed quidam ad videndum & ad adorandum corpus Christi. *Verò*, id est, sed, alij quidem ministrorum, scilicet ostiarii stant ad portas templi conclusas, prohibentes introitum immundis. *Alij vero ministrorum operantur aliud quid*, id est, aliquid proprii ordinis, sicut acolyti portantes cereos. *Alij autem*, scilicet diaconi, discreti, id est, probabiles in vita, vel selecti, ministratoria dispositione, id est, ad ministrandum, vel diuini vestibus lectis: ab alijs, simul cum sacerdotibus proponunt sacrum panem, consecrandum in corpus Christi, & calicem benedictionis super diuinum altare, aut tamen confessa Catholica hymnologia, id est, hymnologia fidei Catholicæ, scilicet symbolo Apostolorum, quod tunc erat tantum ab omni plenitudine Ecclesiæ, id est, à tota Ecclesiâ. Ideo autem in hoc tantum sacramento cantatur symbolum, quia maxime de eo requiritur fides, eo quod totum est supra rationem & circa sensum. *Ann quibus*, scilicet sacerdotibus, diuinus pontifex perficit sacram orationem dicendo, Per omnia secula seculorum, & promittit sacram pacem omnibus dicendo, Per omnia secula seculorum, pax Domini sit semper vobiscum. *Et salutantibus*, id est, osculantibus omnibus inter se inuicem perficitur mystica prædicatione sacrorum voluminum, id est, de sacris libris, per quam excitantur ad fidem, & deuotionem sacramenti. Ideo autem pax spiritualiter in hoc sacramento datur, quia, ut dictum est, est sacramentum communionis, quæ est per pacem.

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod non deberet dari ante consecrationem, quia pax non datur eis qui non communicant loco communionis. Et præterea, pax nostra est per Christum.

D. Alber. Mag. ant. lib. de Ecclesiast. hierar.

Et dicendum, quod promittit pacem ante consecrationem, sed promittit eam post ipsam consecrationem. Vel potest dici, quod dabatur tunc temporis ut prepararentur ad perceptionem vel conspectum sacramenti.

Et lauantibus manus summo sacerdote & sacerdotibus aqua, summus quidem sacerdos in medio diuini altaris stat, circumstant autem soli cum sacerdotibus ministrorum selecti. Et sacras diuinas actiones summus sacerdos laudans, sacrificat diuinitima, & sub conspectu ducit laudata, per sacre procumbentia symbola, & donationes diuinorum altarium ostendens, in communionem eorum sanctam ipseque venit & alios adhortatur. Accipiens vero & tradens diuinam communionem in Eucharistiam sacram definit. Multis quidem in sola diuina symbola prospicientibus, ipso autem diuino spiritu ad sancta perfectorum principia in beatis & intellectualibus speculationibus hierarchicè in puritate deiformis habitus ascendente.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde dicit. *Et post hæc summo sacerdote & alijs sacerdotibus lauantibus manus aqua*. Summus quidem sacerdos stat in medio diuini altaris, circumstant autem eum soli selecti, id est, præstantiores de numero ministrorum, id est, diaconorum cum sacerdotibus. *Et tunc summus sacerdos laudans diuinas sacras actiones*, id est, cum laude dicens quomodo Christus prædica quam pariter accepit pacem, &c. *Sacrificat diuinitima*, id est, corpus & sanguinem Christi, & ducit sub conspectu laudata, id est, ostendit omnibus consecrata, per symbola sacre procumbentia, id est, velantia sub speciebus panis & vini, sub quibus latet corpus Christi verum & sanguis, & sic ostendens populo donationes diuinorum altarium, id est, sacramenta quæ diuina virtute agente donata sunt nobis, ipse venit in sanctam communionem eorum, sumendo corpus Christi, & hortatur alios ad communicandum. *Accipiens vero ipse & tradens alijs diuinam communionem definit in sacram Eucharistiam, sacram gratiarum actionem*. Cum dicitur, *ite missa est, Deo gratias*. Multis quidem, & sic continet se ad sequentia, dicens, *Multis*, scilicet popularibus, prospicientibus tantum in diuina symbola, ut pote qui eorum significationem non capiunt, ipso autem, id est, summo sacerdote, sanctè ascendente diuino spiritu, id est, Spiritus sancti ductu, ad sancta principia, id est, signifi-

significata quæ sunt principia in quæ tendunt signa; perfectio unius, id est, quæ symbolice sunt in sacramentis; hæc in heresi ad finem et intellectuibus speculationibus hierarchicis deiformis habitus, debet esse in pontifice, & secundum intellectum non admixtum phantasticis opinionibus, & secundum affectum per separationem à peccato; scilicet sancte ascendente & a iis prospicientibus, desinit.

THEORIA

7. Veni ergo o puer bone post imagines in ordine & facie in deiformem principalem exemplorum veritatem. Illud in perfectis in coadunatam animarum suarum introductionem dicam, quomodo symbolorum varia & sacra compositio non sine intellectu eis subsistit, & non usque ad ea quæ extra sunt, appareas solummodo. Sacratissimi quidem enim eloquiorum cantus, & lectiones doctrinam eis in virtute vitæ denunciant, & cum his perfectam corruptentis malitiæ purgationem.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Veni ergo o puer bone, &c.

IN parte ista ponit intellectum ritus, quem circa communionem observari dixerat, prout supra dictum est: quia spiritualia sunt intellectus sensibilia symbolorum: & ideo pars hæc dicitur theoria, id est, intellectualis speculatio, sicut dicitur, id est, communicans. Dividitur autem hæc pars in duas in prima ponit theoriam ritus communionis in communi. In secunda specialius exponit significationem univocitatis quæ eorum quæ in hoc sacramento symbolice aguntur, ibi, Hæc ritus, ut dicitur in abditioribus, &c. Prima adhuc in duas. In prima inquit ad spirituales in præparationem eorum quæ dicta sunt. In secunda exponit in communi, ibi, Sacratissimi quidem. Litera sic exponitur. Dixi, quod opo res Episcopum ascendere ad intellectuales operationes: quia ergo tu es Episcopus o bone puer, scilicet Timothee, quem puerum vocat propter puritatem, vel quia discipulus eius erat, dum eum in hoc opere instruebat, veni per intellectum in deiformem veritatem, quæ est figuratum exemplorum, id est, symbolorum quæ sensibilibus per modum exempli exponunt, principalem, id est, quæ decet principalem sacramentum, & hoc in ordine, id est, ordinem, non imagine, id est, symbola cognita, & facta, id est, in sensibilibus sacra querendo: sed licet illud perfectio, id est, qui perficiuntur:

cur: alia translatio, adhuc perficiendis: quomodo symbolorum varia compositio & sacra, non subsistit eis, id est, ad utilitates eorum, sicut intellectus, id est, sine cognitione spiritualium, quam supra dixit intellectum & scientiam horum, & non est apparens solummodo usque ad ea quæ extra sunt, id est, sensibilia, id est, apparet non tamen sensui, sicut dico, subsistit & apparet in introductionem animarum suarum, id est, perficiendorum ad spiritualium contemplationem, Sacratissimi quidem, &c. Hic in communi dicit theoriam eorum quæ circa hoc sacramentum aguntur, & primum eorum quæ aguntur ante consecrationem. Secundo ipsius consecratio, iam communionis, ibi, Divinissima autem, &c. Litera sic exponitur, ista non non apparet solum, & hoc ad extra, Enim, id est, quia sacratissimi quidem cantus, & lectiones aliorum eloquiorum, id est, ex sacra scriptura sumptæ, quæ in principio diviniarum, scilicet perficiendis, doctrinam vitæ quæ est in virtute, & similiter cum his denunciant perfectam purgationem malitiæ, id est, à malitia, corruptentis: docent enim illicantus & lectiones fugere vitia & sequi virtutes.

DUBIUM

SED CUM hoc melius possit fieri per prædicationem quam per cantum, videtur quod deberet potius præmitti prædicationem quam cantus.

2. Præterea, Philosophus dicit, quod doctrina moralis habet tantum virtutem persuasivam, & propter hoc non sufficit ad bene operandum, sed oportet superaddi leges quæ habent virtutem coactivam: ergo deberent potius aliquæ leges recitari, quam talis doctrina moralis.

3. Præterea queritur, quare tantum talis instructio inducitur?

4. Præterea, Malitia non videtur corrumpere, sed esse ipsa corruptio: quia cum sit peccatio, non potest agere: ergo male dixit, malitiæ corruptentis.

Et dicendum ad primum, quod prædicationem debetur eis qui longe sunt ut vocentur, qui non pertinent ad hoc sacramentum, sed cantus illis qui inera sunt, quibus non est necessaria prædicationem nisi ad consolationem: & ideo potius sunt excitandi ad devotionem sacramenti per huiusmodi devotas lectiones & cantus, quam prædicandum sit eis.

Ad secundum dicendum, quod coactio diminuit rationem meriti, eo quod Deus querit in nobis voluntarium obsequium: & ideo convenientius ponuntur exhortationes quam coactivæ leges, quamvis in civilibus oporteat sic fieri, quia legislator intendit, quocumque modo potest retrahere à vitis, ut constructur bonum commune.

Ad tertium dicendum, quod doctrina admiscetur cum cantu, ut non tantum veritas pertinetur ad intellectum, sed ut cantus exciter affectum ad devotionem, sicut dicit Augustinus de se in 9. confessionum: Voces ei & insuebant auribus meis, & eliquabatur veritas in cor, & fluebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis.

Ad quartum dicendum, quod malitia non habet

Cap. 7.

habere virtutem compendi nisi ex bono in quo est: unde debet concretim intelligi malitia pro malo.

8. Divinissima autem unius & eiusdem & panis & calicis communio, & pacifica traditio, similem consecrationem eis divinam tanquam similiter edentibus promulgat, & divinissimam cenam & principale symbolum perfectorum in memoriam sacram ducit, iuxta quod & symbolorum ipse conditor patitur sanctissime, non sancte ei & unimodè sacra concenantes, docens facile simul & deiformiter quomodo ipsa iuxta habitum veram in divina assumptio ad similitudinem eorum, communionem ipsis advenientibus donat.

EXPOSITIO TEXTUS.

DEUS dicit theoriam ipsius communionis. Divinissima autem communio unius & eiusdem & panis, scilicet corporis Christi, & traditio pacifica, id est, pacem faciens, per traditionem huius sacramenti fit pax in nobis: vel traditio pacifica, quia scilicet sibi in cenam pacem dant fideles in Ecclesia, promulgat, id est, ostendit eis, scilicet perfectis, similem divinam consecrationem tanquam similiter edentibus, id est, ex hoc quod similitur edunt corpus Christi in sacramento, Et dicitur in memoriam, divinissimam cenam, scilicet Christi cum discipulis, & principale, id est, primo institutum symbolum perfectorum, id est, signum sacramentale, quo perficiuntur. Ex deo est facile, id est, apte simul cum hoc, & deiformiter cum hoc quomodo ipsa assumptio in divina, quæ sit per assumptionem Eucharistie, vera, quia ipse Deus sumitur, non aliqua gratia: ut in aliis sacramentis, non enim corporales, sed iuxta habitum, id est, secundum cognitionem & affectum, donat communionem divinorum ipsis advenientibus ad se, ad similitudinem eorum, quia peccantibus est in condemnationem, iustus in sanctificationem, & hoc dicit, iuxta quod & ipse conditor symbolorum, scilicet Iesus, sanctissime patitur, id est, legem ab aliis concenantes ei, id est, iudam, non sancte & unimodè cum aliis, unde post buccellam intrat in eum sathanas, sed Ioannes Evangelista recubuit super pectus. Alia translatio sic habet, quomodo & ipse signorum creator segregat iustissimè, non sancte & uno vitu cum ipse sancta cenam. Sic igitur communicatio significat concordiam vitæ, cenam Christi, & discretionem fumentium.

DUBIUM

SED VIDETUR, quod non faciat pacem: pax enim est ad alterum, edulium autem dicit

refectionem in ipso: cum igitur in hoc sacramento sit spirituale edulium, non videtur facere pacem, sed refectionem.

2. Præterea, Non omnium sanctorum consecratio est similis: unus enim non est similis alteri, sicut cantatur de confessoribus, Non est innocens similis illi: ergo videtur, quod non faciat similem consecrationem.

3. Præterea, Hoc sacramentum datur in publico, & non debet aliquis accedens repelli: ergo videtur, quod discretio fumentium non pertinet ad hoc sacramentum.

Ad primum dicendum, quod hoc sacramentum potest dupliciter considerari, aut quantum ad oblatam ipsam, & sic cum sit in forma cibi non convenit ei facere nisi refectionem spiritualem: secundum vero quod est in actu offerendi, est eius significare & facere pacem: quare & communicatur à tota Ecclesia, & offertur pro pace, secundum quod dicitur in leuiticis multoties hostia pacifica.

Ad secundum dicendum, quod licet omnes sancti non sint similes in consecratione quantum ad actus ipsos, sunt tamen similes quantum ad formam operationis quæ est caritas, secundum quam sunt similes etiam contraria operantes: & talis concordia significatur per hoc sacramentum unionis.

Ad tertium dicendum, quod discretio est referenda ad effectum sacramenti, qui differt in bonis, in quibus est ad augmentum gratiæ, & in malis, in quibus est ad augmentum culpe.

Hæc igitur, ut dixi, in abditiorum artha bene descripta imperfectis adhuc ad contemplationem sufficientem relinquens, intremus à causalibus in causas iuxta sacram nostram synaxim, & decoram inuisibilem Iesu luciduco videbimus theoriam beatam declarantem manifestè principalem formatum pulchritudinem. Sed divinissima & sacra telera circumposita tibi symbolice vestimenta enigmatum reuelans nobis: splendide manifestare, & intellectuales nostros vultus unimodè & non velato lumine reple. Oportet igitur nos intus adesse sacratissimorumque inuisibile primi agalmatum denudantes in deiformem eius pulchritudinem intendere.

DUBIUM

DIVISIO ET
expositio textus.

Hæcigitur, ut dixi, &c.

A Hic in speciali ostendit theoriam omnium eorum quæ aguntur circa hoc sacramentum: & dividit in partes duas. Primum enim ponit theoriam eorum quæ ante consecrationem aguntur. Secundum eorum quæ in consecratione, & deinceps, ibi, *Hæc autem ea quæ dicta sunt, &c.* Prima in duas. Primum dicit de quo est intentio. Secundum exequitur, ibi, *Et summum sacerdotem, &c.* In prima tria facit. Primum enim dicit de quo est intentio. Secundum inuocat Christi auxilium, ibi, *Sed diuinitas.* Tertio reddit auditorem attentum, ibi, *Oporet igitur, &c.* Litera sic exponitur. *Igitur (ut supra dixi) quod multi sola symbola percipiunt, nos relinquentes imperfectis adhuc ad contemplationem sufficientem huius sacramenti, hæc symbola bene descripta in articulo abditorem, id est, occultorum spiritualium ut sunt contentiua, sicut artium domum circumdat, vel hoc dicit propter postquam expositionem, quæ est quasi ostium ante atrium occultorum, quæ post consideranda sunt: nos dico, relinquentes, intrinsece a causabilibus, id est, symbolis quæ sunt causa per modum ducendi in spiritualia, in causa, id est, spiritualia, quæ sunt causæ finales spirituum, in causa nostram synaxim, id est, communionem, & sic intrantes Iesu lucidico, id est, per unam lucem nos ducens, videbimus beatam theoriam, id est, contemplationem inuisibilem exteriori viui: hanc dico, manifeste declarantem pulchritudinem, id est, decantiam principalem formarum, id est, symbolorum principalis sacramenti, sed de Iesu qui res diuinitas & sacra: ter, id est, contummario, vel quia in hoc sacramento continetur totus, manifestare, id est, manifesta te nobis splendide, id est, sine velamine, resuans vestimenta ornatum, id est, species sensibiles, circumposita sibi symbolicæ, ad modum vestimenti, & reple nostras intellectuales virtutes uniformi & non velato suo lumine. Igitur de Timothee, ex quo hoc tam altum est, quod dicendum est, oportet nos adesse inuis per intellectualem contemplationem & attentionem retrahentem nos à similibus, quæ, pro & nos denudantes inuisibile primi, id est, dignissimi de numero sacratissimorum agalmatum, id est, imaginum expressæ & cum letitia repræsentantium, id est, symbolorum sacramentalium, oportet intendere in deiformem pulchritudinem eius, scilicet inuisibiles species.*

DUBIVM.

B SED VIDETUR male dicere circumposita sibi vestimenta: quod cum circumponitur alteri, est in illo: sed species sensibiles non sunt in corpore Christi: ergo non sunt circumposita.
2. Præterea, Habitus est in vestiro: cum ergo species non sint in corpore, non debent dici vestimenta eius.
3. Præterea, In hoc sacramento inuocatur id quod continetur in ipso, & non in aliis.

S. Intro. Dicendum, quod accidentia illa non possunt esse in corpore Christi: quia ducuntur in ipsum sicut in subiectum: & hoc non potest esse: quia repugnat glorificationi eius. Similiter etiam non possunt esse in alio corpore: quia non ducuntur nisi in illud: & idem congruunt in nullo: sic enim ducuntur in corpus Christi sicut signa in signatum secundum proportionem ad actus proprios: & propter hoc dicuntur circumponi & vestimenta esse, quia per modum signorum ponuntur circa ipsum, & per ea occurrunt. Et per hoc patet ad duo prima.

Ad tertium dicendum, quod res contenta in hoc sacramento debet inuocari: quia est ipse Christus Deus & homo: in aliis autem non est, sed quedam gratia tantum.

Et summum sacerdotem diuinitus videre à diuino altari usque ad extrema templi, cum suauis odore venientem, & iterum in ipso perfectiue residentem. Ipsa enim super omnia diuina beatitudo, etsi bonitate diuina proueniat in participantium sua sacra communionem, sed non extra per substantiam immutabilem statum & collocationem efficitur, & omnibus deiformibus proportionaliter illucendo, circa semetipsam verè existit, & à propria omnino non transmutatur immutabilitate. Similiter diuina synaxeos teleta, etsi singulare & simplex habeat & complicitum principium, in sacram varietatem symbolorum humanitus multiplicatur, & usque ad omnem implet hierarchicam imaginum descriptionem. Sed uniformiter ex his iterum in propriam unitatem colligitur, & unificat in se sacre reductos.

DIVISIO ET
expositio textus.

Et summum sacerdotem, &c.

A Hic incipit exponere ea quæ aguntur ante consecrationem, & primum iustificationem, secundum Psalmorum orationem, ibi, *Psalmorum, &c.* tertio quorundam exclusionem, ibi, *Horum alij, &c.* Circa primum duo facit. Primum ponit id cuius theoria querenda. Secundum assignat triplicem eius theoriam, ibi, *Ipsa enim, &c.* Litera sic exponitur. Et oportet videre summum sacerdotem diuinitus, id est, ad similitudinem Dei venientem cum suauis odore à diuino altari usque

usque ad extrema templi omnes iustificando, & ipsum iterum residentem in ipso, scilicet altari perfectiue, id est, perfectiue sacramenta. Ipsa enim, &c. Hic ponit triplicem eius theoriam. Prima est ex parte eius cui offertur, qui omnia impler in seipso manens. Secunda ex parte ipsius sacramenti quod offertur: quia corpus Christi unum in se, est in diuersis symbolis, ibi, *Similiter diuina.* Tertia ex parte offerentis qui condescendens aliis in diuersis figuris, ipse manet in vniformi intellectu diuino, ibi, *Luxa hanc autem deiformem, &c.* Litera sic exponitur. Venientem dico, diuinitatem, id est, quia ipsa diuina beatitudo quæ est super omnia, etsi, id est, quamuis proueniat in communionem participantium sua sacra, bonitate diuina sua inclinante in hoc, sed tamen non efficitur extrinsecum, id est, quietem, & collocationem, id est, firmam substantiam, per, id est, propter suam beatam immutabilitatem: & ipsa illucendo proportionaliter omnibus deiformibus per dona ab ipsa suscepta, verè, id est, substantialiter existit circa seipsam, nulli per essentiam mixta, & omnino non, id est, nullo modo transmutatur à propria immutabilitate. Similiter diuina teleta synaxeos, id est, communionis, est, id est, quamuis habeat principium, id est, contentum & signatum supernaturali (secundum quod supra dixi) principium, id est, Christum, singulare, id est, diuinitatum in se manens, & simplex, id est, non multiplicatum, & complicitum, id est, conclusum in se, tamen humanitus, id est, clementer vel secundum formam humanam multiplicatur in sacram varietatem symbolarum, id est, specierum, & implet hierarchicam descriptionem, id est, figuracionem imaginum, id est, specierum, usque ad omnem, id est, quamuis ipse Christus sit vnus, in omnibus tamen speciebus quæ consecrantur, verè est. Sed ex his symbolis iterum colligitur uniformiter in propriam unitatem, secundum quod ipse manet in celo, id est, propriam unitatem nunquam derit, unificat reductos in se sacre, id est, per sacra.

DUBIVM.

B SED VIDETUR, quod Christus non sit in pluribus symbolis: quod enim est in paucis non modo secundum essentiam, sed etiam secundum esse, variatur in pluribus & secundum plura: sed Christus secundum suum esse est in omnibus symbolis: ergo videtur, quod varietur secundum illa, quod est inconueniens.
1. Præterea videtur, quod non sit vnum sacramentum quod sumitur ab omnibus: sacramentum enim est visibile signum, ut dicit Hugo de sancto Victore: sed species sensibiles sunt plures: ergo videtur, quod sacramenta sint plura.
2. Præterea queritur, quare hoc sacramentum sumitur in duplici specie?
Solutio. Dicendum ad primum, quod corpori Christi non conuenit esse in pluribus sacramentaliter secundum variationem ad diuinam naturam, neque inquantum est glorificatum, sed inquantum est cibus spiritualis: & idem est in omnibus speciebus significantibus spiritualiter refectionem, vbiunque consecrantur, &

est in omnibus secundum suum verum esse: non tamen oportet, quod varietur secundum illa nisi esse suum esset esse illorum: sicut idem est esse vniuersalis & particularis: hoc autem non est: & idem esse in pluribus speciebus est vnum simpliciter.

Ad secundum dicendum, quod est tantum vnum sacramentum numero vniuersitate ab eo quod est res & sacramentum, scilicet corpus Christi: & hoc est quod est sacramentum principaliter, & est visibile in aliis: scilicet speciebus, licet non in se, sicut etiam character: id autem quod est tantum res, est aliquid tantum sacramenti, tamen de essentia sacramenti: & similiter quod est sacramentum tantum, est aliquid sacramenti, tamen de essentia sacramenti, non tamen principale in sacramento: & idem ex his non multiplicatur sacramentum.

Ad tertium dicendum, quod sacramentum hoc sumitur propter refectionem, & propter hoc est species panis: & iterum propter redemptionem quæ est in sanguine Christi, & idem est species vini. Iterum in refectione corporali sunt duo, scilicet cibus, & id quod ducit vitam per membra, & hoc est potus. Similiter Christus spiritualiter est cibus refectionis, & distribuit etiam nutrimentum per corpus mysticum totum: & idem debuit sumi sub speciebus cibi & potus.

Iuxta hunc autem deiformem modum diuinus summus sacerdos etsi unitam suæ hierarchiæ disciplinam deiformiter in subiectos deducit factorum ænigmatum pluralitibus vtens: sed iterum tanquam absolutus & minoribus immensurabilis in proprium principium indiuinitate restituitur, & in vnium suum intellectualem faciens introitum, videt purè perfectorum vniformes rationes, in secunda humanæ processionis summum, in prima diuiniorem conuersionem faciens. Psalmorum autem sacra oratio conueniens omnibus hierarchicis ferè mysteriis, nonne futurum est explicari omnium summo sacerdotissimo? Omnis quidem enim sacra & agiographos deltos, aut ex Deo existentium generalem substantiam, aut dispositionem, aut legalem hierarchiam & conuersionem, aut diuini populi hereditatum distributiones & habitationes, aut iudicium factorum, aut regum sapientium, aut sacerdotum

diuinorum intelligentiam, aut veterum virorum in varietate & multitudine anxietatum immutabilem in patientia philosophiam, aut actionum sapientes synagogas, aut diuinorum amorum canticâ & diuinâs imagines, aut propheticas futurorum prædicationes, aut viriles Iesu diuinâs actiones, aut ipsorum discipulorum Deo traditas, & Dei imitatorias conuersationes, & sacras doctrinas, aut occultam & mysticam visionem ipsorum discipulorum dilectissimi, & diuini ac mirabilis supermundanâ Iesu theologia ad deificationem opportunis narravit, & sacris teletarum deiformibus anagogis corradicauit.

**DIVISIO ET
EXPOSITIO TEXTUS.**

A Deinde ponit tertiâ theoriâ dicens: *Lucia hunc deiformem modum quem vidimus in Deo & in sacramento, diuinus summus sacerdos est, id est, quantum disciplinam suâ hierarchie vitam in se, id est, prout est in ipso deiformiter, id est, ad similitudinem Dei deducit in subiectis sibi vniuersis pluralitatibus sacramentorum, id est, particularum, secundum quod diuersa diuersis competunt; sed tamen iterum indimittit reuertitur in proprium principium, id est, spirituale signatum, tanquam absolutus, id est, liber ab impetitione perficendi & recipiendi per symbola, & immensurabilis minoribus, id est, inferioribus, id est, excellens mensuram intellectus eorum, & faciens suam intellectualem introitum in unum, scilicet Deum, videt purè, id est, sine admixtione imaginum uniformes rationes, id est, significationes perfectorum in sacramentis, rationes dico, faciens conuersum in prima, id est, in superiora diuiniorum ea quæ est per symbola: has, dico, rationes summam, id est, vltimum finem humanæ, id est, clementis processionis suæ in secunda, id est, in inferiora.*

B *Psalmorum autem, &c.* Hic ponit rationem quare cantantur Psalmi in hoc sacramento, & est, quia Psalterium continet omnem aliam diuinam scripturam. Primum ergo dicit continentiam librorum totius sacre Scripturæ canonis præter Psalterium. Secundo ponit continentiam Psalterij quod continet totum, ibi, *Diuinorum autem cantuum, &c.* Primum concludit propositum, ibi, *Cum igitur continua, &c.* Litera autem sic exponatur. *Sacra autem oratio, Psalmorum continens fere omnibus hierarchicis mysterijs, id est, sacramentis, nomen factum, id est, consequens est omnium explicari in summo sacerdoti-*

lissimo, id est, in dignissimo sacramento omnium sacramentorum. Alia translatio sic habet: Psalmorum autem decantatio coexistens omnibus fere hierarchicis mysterijs, non debuit suspendi ab omnium principatissimo. Omnium enim quidem sacra & agiographos delos, id est, diuina Scriptura, vel liber diuinus (sunt enim nominati breuiter) corradicauit, id est, quasi fundamentum & radicem posuit, aut generalem substantiam rerum omnium existentium ex Deo in Genesi, aut dispositionem, aut in Exodo & Leui. & Deut. hierarchiam legalem quantum ad ceremonialia, & conuersationem, quantum ad moralia, aut in Num. & Iosue distributiones hereditarium diuini populi, scilicet Israelitici, & habitationes eius in locis iam distributis, aut intellige vitam sacramentum iudicum, in libro Iudicum, aut sapientum Regum, in libro Regum, aut diuinorum sacerdotum in libro Eldæ, aut immutabilem in patientia (duæ dictiones) philosophiam, id est, sapientiam, aut veterum virorum, id est, Iob & Tobie, in varietate, id est, mutatione fortune & multitudine anxietatum, id est, tribulationum quantum ad librum Iob & Tobie & Iudith & Esther, aut sapientes synagogas, id est, congregacionibus factas doctrinas actionum quantum ad Proverbia & Ecclesiasten, aut canticâ diuinorum amorum in Canticis canticorum, & diuinâs imaginationes, quibus in eodem libro Christus describitur in figura sponsi, aut propheticas prædicationes futurorum, quantum ad duodecim Prophetas minores & quatuor maiores, aut diuinâs actiones Iesu viriles, quas in natura humana exercuit, in quatuor Euangelis, aut conuersationes ipsorum discipulorum Christi traditas à Deo, & Dei imitatorias, id est, in quibus Deum imitati sunt, in Actibus Apostolorum, & etiam sacras doctrinas eorum, in epistolis canonicis & epistolis Pauli, aut occultam & mysticam, id est, symbolice traditam visionem Ioannis Euangelicæ dilectissimi ipsorum discipulorum, id est, inter omnes discipulos à Christo, & ipse, dico, diuini ac mirabilis, qui narravit supermundanam theoriâ Iesu figuris opportunis, id est, congruis vt ad deificationem ducamur, & corradicauit hanc Theologiam sacra & deiformibus anagogis, id est, sursum ductionibus teletarum, id est, eorum quæ in sacramentis aguntur.

Diuinorum autem cantuum sacra Scriptura intentionem habens & Theologias & diuinâs actiones omnes hymnizare, & diuinorum virorum sacras orationes & sacrificaciones laudare, vniuersalem facit diuinorum cantum, & narrationem ad totius hierarchicæ teletæ susceptionem & traditionem, habitum pulchrum efficiens diuinitus eam psallentibus.

Cam igitur continua sacratissimorum hymnologia animales nostros habitus coadunare disposuerit

ad paululum sacrificia exponenda, & diuinorum cantuum consonantia ad diuina & nosmetipsos & inter nos inuicem consensum, vt vna & confessa sacrorum regione promulgauerit, coordinata, & coadumbrata magis in intellectuali Psalmorum psalmodia per plures & apertiores imagines & prædicationes inueniuntur sacratissimis professorum constructionum lectionibus, in his aspiciens, sacre videbit vniiformiter vnam inspirationem, vt ab vno diuino spiritu conclusam. Vnde pulchre in mundo post antiquiorem traditionem Nouum Testamentum prædicatur, diuina etiam hierarchica ordinatione, illud, vt æstimo, declarante, quomodo quidem ipsa dixit futurâs Iesu diuinâs operationes, hoc verò perfecit: & quomodo quidem illa in imaginibus veritatem scripsit, hoc verò præsentem demonstrauit. Illius enim prædicationibus, hoc per seipsam perfecta operatione veritatem cognouit. Et est Theologiæ diuina operatio, con summatio.

Harum alij quidem non circum tubicinant vniuersaliter sacrum teletarum, neque imagines vident, impudenter negantes salutarem diuinæ generationis doctrinam, & eloquiis perditè respondententes, Vias tuas scire nolumus. Catechumenos energumenosque & eos qui sunt in penitentia, sanctæ hierarchicæ lex permittit quidem audire psalmicam sacram orationem, & diuinam sanctissimarum scripturarum lectionem. Iterumque deinde ad sacrificaciones & contemplaciones non vocat tales, sed perfectos perfectorum oculos. Est enim deiformis hierarchia iustitiæ sacre plena, & iuxta dignitatem vnicuique saluta-

riter describit compactam vniuersaliterque diuinorum participationem in commensuratione & analogia secundum tempus sacre donans.

Vltimus igitur catechumenis distribuitur ordo: sunt enim expertes & indocti omnis hierarchicæ perfectionis, neque iuxta diuinam comprobationem, diuinam habentes substantiam, sed adhuc paternis eloquiis obstetricati, & adhuc talibus formis informati ad eam ex diuina generatione primo vitalem & post illuminantem & beatam accessionem, tanquam imperfecti & informes proiecti, secundum carnem infantes propria obstetricatione, velut obcæcati & abortiui, non genitalem, & non vitalem, & non illuminatum in terra casum habebunt. Et nonne quidam sapientum bene dicit, ad manifestum respiciens lumen, eos pregruari tenebris à vultu alienatos? Dicit enim fortassis corporum disciplina ad hos, quæ est medicina, lumen operari in capacibus lucis. Sic & sacrorum sapientissima disciplina, primo quidem eos formatiuorum & viuificatorum eloquiorum iaductiuo alimento obstetricat: perficiens autem ante diuinâ generatione eorum substantiam, dat salutariter eis in ordine ad lumen deiformem & perfectiuam communionem. Nunc autem tanquam ab imperfectis separat perfecta, & bono ornatui sacrorum providens, & catechumenorum in deiformi hierarchicorum ordine obstetricationi & vitæ.

Energumenum autem multumdo imunda quidem & ipsa, secunda verò sursum versus catechumenum est extremitate. Neque enim æquale est, vt æstimo, vniuersaliter

uersaliter indocto & diuinarum
teletarum summè non communi-
canti, quod participationem quan-
dam sacratissimarum habet con-
sumationum. Est autem contra-
rius aut potestibus aut perturba-
tionibus informatum. Sed & ab eis
sacratissimorum diuina communi-
catio corripitur valdè memò. Sed
est enim verè ut vniuersaliter diu-
nus vir diuinis dignus ad suæ dei-
formitatis summum in perfectissi-
mis & consummatius deificationi-
bus ascendens: nec quæ carnis sunt,
operabitur præter naturæ valdè ne-
cessaria, ut hæc utpote annullatim,
templum autem simul & conse-
quens, in sua sublimissima deifica-
tione diuini spiritus erit, simile in-
si nisi collocans. Non fortassis ta-
lis aliquando à contrariis patietur
phantasiis aut erroribus: deridebit
autem hæc, & cum aduenientibus
luctabitur & persequetur & ope-
rabitur magis quam patietur. Et
adhuc proprio habitu in patiente
& non indigente, & alius medicus
videbitur talium operationum.

17. *At* timo autem ego magis aut
aper è scio, hierarchicorum puris-
sima discretio pro talibus nouit
energamenum, per pollutissimam
operationem, quicunque à deifor-
mi discedant vita & consentientes
& similiter conuersantes perditis
sunt demonibus. Verè quidem
existentia & immortaliter creata,
& æternaliter delectata per extre-
mam & subimet perniciosam insi-
pientiam auertentes, materiale
verò & multum passibilem aliena-
tionem & perditas & corruppen-
tes delicias, & infirmam in alienis
non existentem: sed opinabilem
delectationem concupiscentes &
operantes. Primi ergo ipsi & potius
illis à ministro discretina voce se-

gregantur. Non enim iustum est
eis alterius cuiusdam sacri partici-
pare quam eloquiorum conuerso-
ria ad meliora doctrinæ. Ea enim
diuinorum supermundanè sacrifi-
catio ab his qui sunt in pœnitenti-
a, & ad eam iam venientibus ab-
sconditur, non omninò ad sacra-
tissimum admittens. Appellat verò
& hæc castissimè, quia in aliquo ad
deiformitatis summum impetente
infirmantibus inuisibilis vado &
non communicabilis. Abigit enim
per omnia clarissima vox non va-
lentes coniungi diuinorum dignè
communicationibus, multò magis
passibiliter energamenum multitu-
do immunda erit, & omni alienata
sacrorum inspectione & commu-
nicatione. Deinde diuino sunt for-
is templo, & superexcellenti eos
sacrificio teletarum indocti & im-
perfecti, & cum ipsis à sacra apo-
stata vita consequenterque his ad-
uersus contrariorum & vincula &
phantasias propter infirmitatem
benè patientes, quippe non perue-
nientes ad diuina per corroborata
& non indigentem contuitum
in deiformis habitus incommuta-
bile & ætium. Deinde cum ipsis
contraria quidem recedentes vita,
nondum autem & phantasiis eius
habitu & amore diuino & claro
purgati. Et post hos qui non omni-
modo uniformes, & legaliter di-
cendum, immaculati & inconta-
minati sunt perfectissime.

18. *Sanctissimi* tunc sanctissimorum
sanctificatores, & contemplationis
amatores sanctissimam teletam san-
ctè & decenter inspicientes laudant
hymnologia Catholica beneficium
& bonorum largiens principium
subintroducunt salutare nobis
reuelata sunt teletæ sanctam per-
fectorum deificationem sacrifican-
tes.

res. Hymnum autem hunc alij quidam hymnologiam vocant. Alij autem religionis symbolum. Alij vero, ut assero diuinius, hierarchicam Eucharistiam tanquam comprehensiuam hymnos diuini-
 19. rus praeuenientium sacrorum donorum. Videtur enim mihi laudandorum omnium diuinorum operum actionem circa nos fieri, essentiam quidem nostram & vitam & deiformiter substituens, & principalibus exemplis & pulchris deiforme nostrum formans, & diuini-
 20. oris habitus & renouationis in participatione constituens, segregans autem ex negligentia ingenitam nobis solitudinem diuinorum, reficiens nos bonis in antiquum reuocat, ei perfectissima nostrorum
 21. assumptione consummarissimam propriorum traditionem optime operatur, & hanc societatem nobis Dei & diuinorum donat.

Sic autem diuina humanitate sacre laudata, occultus quidem diuinus panis apponitur, & benedictionis calix: diuinissima autem salutatio sancte agitur & agiographorum voluminum mystica & supermundana recitatio. Non enim vnum est ad vnum congregare & vniuersum participare pacifica vnitatem, non ad seipsum pacificatos. Si enim ab vnius contemplatione & scientia illuminati ad vniuersam & diuinam congregationem vnificamur, non fortassis in partem rescindimur decidere concupiscentias, ex quibus materiales creantur & passibiles aduersus secundam naturam & quiforme infestationes. Hanc igitur, ut assero, vniuersam & inseparabilem vitam, pacis sacra actio promulgat, simili simile collocans, & a partibus separans diuina & vniuersa spectacula.

D. Alb. Mag. in lib. de Ecclesiast. hierar.

Sacrarum autem tabularum post pacem recitatio, praedicat sancte firmatos, & ad strenuam vitam consummationem immutabiliter aduenientes. Nos quidem per similitudinem eorum in beatissimum habitum & deiformem quietem hortans & manducans, quibus tanquam viuentibus praedicat, & ut Theologia ait, non mortuis, sed in diuinissimam vitam ex morte transiuntibus. Vide autem, quia & recordationibus sacris restituuntur diuina memoria non humanitus memoratiua a phantasia declarante, sed veluti quis dixerit diuinitus secundum diuinorum deiformium pretiosam & immutabilem cognitionem. Non enim, ut eloquia aiunt, qui sunt eius, & pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius, morte sanctorum pro in sanctitate consummatione dicta. Et haec autem sacre intellige quomodo superpositus diuino altari pijs symbolis, per quae Christus significatur & participatur, adest indubitanter sanctorum professio coniunctionem eorum inseparabiliter manifestans ad eum supermundana & sacra vnitatem.

His autem ea quae dicta sunt lege sacrificatis, stans in conspectu sanctissimorum symbolorum, aqua manus summus sacerdos lauat cum pudico sacerdotum ordine. Quia quidem, ut eloquia aiunt, qui lotus est, non indiget alterius nisi extremorum, id est, nouissimorum suorum lauationis: propter quam subtilissimam purgationem in castissimo deiformitatis habitu, & ad secunda deiformiter proueniens, non retentus erit, & absolutus tanquam perfectissime vniuersis, & ad vnum iterum adunatum conuertens, incontaminatam & im-

E macu

maculatam faciet conuersionem quasi deformitatis saluans plenitudinem & integritatem. Sacer igitur luter, vt diximus, in ea secundum legem erat hierarchia. Nunc autem summi sacerdotis & sacerdotum manuum purgatio ipsum insinuat. Eos enim ad sanctissimam venientes immolationem purgare oportet, & extremas animæ phantasias, & similitudine ipsi tantum, quantum possibile est, aduenire in manifestiores sic theophanias, super quas ponentur, supermundalium fulgorum in conformium speculorum claritatem vniuersaliorum & lucidiorum apparentium peruenire proprium splendorem. Summi autem sacerdotis & sacerdotum usque ad summa, id est, nouissima lauatio in conspectu sit sanctissimorum symbolorum tanquam in Christi omnes aspicientis nostras occultissimas notiones, & subtilissimæ purgationis in eius intensissimis subtilitatibus & iustissimis & æquissimis iudiciis terminatæ.

22. Sic diuinus summus sacerdos vnitur, & sacras diuinas actiones laudans, sanctificat diuinissima, & sub conspectu ducit laudatæ. Ergo esse in nos diuinas actiones dicimus, deinceps narrandum quanta virtus. Non enim omnes laudare sufficiens ego, neque aperte scire, & alios in mysteria ducere. Quæcunque à diuinis summis sacerdotibus consequenter eloquiis laudantur & sacrificantur hic, vt nobis possibile est, dicemus, hierarchicam inspirationem ducem inuocantes.

23. Hamanam naturam in principio ex diuinis bonis insipienter perditam, multum passibilis vita suscepit, & corruptentis mortis finis; consequenter enim, quæ verè est bonitate perditæ apostasia, sacræ

in paradiso legislationis transgressionem, recalcitrantem viuisco iugo, propriis motibus & fomentis aduersarij & inimicis seductionibus contrariis diuinorum donorum tradidit. Inde miserabiliter pro aeterno quidem mortale mutauit: proprium autem principium habens in corruptibilibus generationibus, ad principij consequentem merito ducta est finem. Sed ex diuina & ex sursum ducente vita voluntariè decidens in terram, contrariam extremitatem, grauata est multum passibili mutabilitate. Errans autem à directæ via, quæ est ad verè existentem Deum, vulnegrata est, & perditis & maleficis subiecta multitudinibus, oblita est, non diis, sed neque amicis, sed inimicis famulans. Ipsi autem immisericorditer ea secundum propriam humanitatem, ab illis autem crudeliter secundum propriam crudelitatem abutentibus, ad consumptionis & destructionis miserabiliter in aliud periculum in non substantias seruiliter incidit & perditionis periculum.

Diuinæ autem bonitatis maxima humanitas, per seipsam operatricem nobis diuinitus non induit ^{Heb. 4.} prouidentiam, sed in veritate in participatione quæ secundum nos sunt, facta est omnium sine peccato ad humile nostrum vnificata, cum priorum inconfuso & immaculato perfectissime habitu, ad se nobis communicationem tanquam congenitis de cætero donauit, & priorum recepit participes bonorum. Apostaticæ quidem ^{Coloss. 4.} multitudinis, sicut secreta traditio habet, quæ circa nos est, destruxit potentiam, non per virtutem superans: ^{Jerem. 22.} iuxta verò mysticè traditum nobis eloquium, in iudicio & in iustitia.

iustitia. Quae autem secundum nos sunt, ad contrarium omnino benigne reparauit. Quod enim iuxta animum nostrum obscurum est, impleuit diuiti & diuinissimo lumine, & deiformibus ornauit informe pulchritudinibus: animae vero habitaculum in perfectissima salute tantum decidentis nostrae essentiae; pollutissimis passionibus & corrumpentibus maculis liberauit: renouationem nostram supermundanam ostendens, & multam perfectionem diuinam in ipsis ad eam nostris sacris, secundum quod possibile est, similitudinibus.

25. Diuina uero imitatio quomodo aliter nobis ingenita sit nisi sacratissimarum diuinarum actionum memoria renouata, semper hierarchicis & sacris orationibus & sacrificiationibus: hoc uero facimus, ut eloquia aiunt, in eius recordationem. Inde diuinus summus sacerdos ad diuinum altare stans, laudat dictas sacras actiones & diuinas lesu diuinissima nostra prouidentiae, quas in salutem generis nostri beneplacito sanctissimi Patris in Spiritu sancto, secundum eloquium, consummauit.

26. Laudans autem & cultum earum & inuisibilem contemplationem intellectualibus oculis inspiciens, in symbolicam earum sacrificiationem uenit, & hoc Deo tradente. Vnde & reuerenter simul & hierarchice post diuinarum actionum laudes mirabiles pro ipsa supra se actione mirabili apologiam facit, primum sacre ad ipsum reboans. Tu dixisti, Hoc facite in meam recordationem.

27. Deinde Deo simili & actione mirabili dignus petens fieri, & ad ipsum Christum similitudine diuina perficere & dare castissime, &

D. Alb. Mag. in lib. de Eccles. hierar.

sancta participantem diuinitus participare, & sanctificat diuinissima, & sub conspectum ducit laudata per sacre procumbentia symbola. Velatum enim & non diuisum panem reuelans, & in multa diuidens, & unione calicis omnibus disperciens symbolicè unitatem multiplicat & distribuit sanctissimam in his actionem sacram consummans.

28. Unum enim & simplicem & occultum lesu diuinissimi uerbi secundum nos inhumanatione & compositum & uisibile immutabili bonitate & humanitate prouenit, & ad se nostram unificam societatem benigne peregit, nostra humilia diuinissimis suis summe adunans. Siquidem & nos tanquam membra corpori compaginamur ipsi secundum idipsum ad secundum idem immaculatam & diuinam uitam, & non corrumpentibus passionibus mortificati, incompati, & deiformes & non inconuenientes efficimur ad diuina membra & sanissima. Oportet enim nos si ad eum desideramus communionem, in diuinissimam sui secundum carnem uitam respicere, & ad eam similitudine mirabili impeccabilitate in deiformem & immaculatum habitum recurrere. Sic enim compacte nobis ad similem societatem donabit.

29. Hac sacris actionibus summus sacerdos manifestat, uelata quidem dona ad manifestum ducens, unioformemque eorum in multa diuidens, & distributorum ad ea in quibus sunt secundum tempus imitati socios eorum perficiens participes. Describit enim in his sensibilibus sub conspectum ducens lesu inuisibilem nostram quantum in imaginibus uitam secundum Deum ex occulto perfectissima &

inconfusa iuxta nos inhumanatio- ne misericorditer in naturam no- stram specificatam & ad partibile nostrum immutabiliter ex vno se- cundum naturam prouenientem & per benignam hanc humanitatis dilectionem, in participationem sui & priorum bonorum vo- cantem humanam gentem. Siqui- dem unimur ipsi diuinissimæ vitæ ad eam nostra iuxta virtutem simi- litudine: & per hoc etiam ad veri- tatem communicatores Dei & diui- nissimarum consummationum cri- mus.

30. Accipiens autem & tradens diui- nam communionem in Euchari- stiam sacram definit cum omni Ec- clesie sacra plenitudine. Participa- tio enim traditionem ducit & my- sticam distributionem mysterio- rum assumptio. Ipse enim est Ca- tholicus diuinorum ornatus & or- do, primum in participatione fieri & consummatione sacrum ducem per se diuinitus aliis donandum, sicque & aliis tradere. Propter quod & diuinis doctrinis quidam auda- cter abutentes, ante secundum eas conuersationem & habitum, im- mundi & alieni omnino à sacra sunt legistatione. Vt enim solarium splendorum subtiliores & clariore essentiarum primæ influxu repleta, omnino eas supereminens lumen in ea quæ post eas soliformiter in- uentur: sic in diuino omni non audendum aliis dux esse, nisi se- cundum omnem habitum suum factus deiformissimus, & ad diui- næ intelligentiæ & iudicij compa- ginationem approbatus.

31. In his omnis factorum disposi- tio hierarchicè condescendens & diuinissimis communicans, cum gratiarum actione sacra definit di- uinorum actuum proportionaliter

cognoscens & laudans gratias. Ira- que diuina non participantes & ignorantes, non etiam in Euchari- stiam venient. Et quidem iuxta pro- priam naturam dignis existentibus gratiæ aguntur diuinissimis dona- tionibus. Sed, quod quidem dixe- ram, aspicere aliquando diuina do- na ex eo qui in malo est contuitu, nolentes, ingrati ad magnas diui- norum actuum permanentur dona- tiones. Gustate autem, eloquia ^{Plal. 33.} aiunt, & videte. Nam mirabili di- uinorum doctrina, magnificas eor- um qui discunt gratias cognos- cent, etiam diuinissimorum ipso- rum altitudinem & magnitudinem in participatione sacratissime inspi- cietes, supercaelestes gratiosè lauda- bunt diuinæ actionis benignitates.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sacra autem Scriptura diuinorum cantuum, ^{12.} id est, Psalmorum inuentionem habens, hymnizare, id est, cantando exprimere, & Theologia, id est, diuinis doctrinis, & omnes actiones diuinis, vel in creando, vel in restaurando, & habens sacras orationes diuinorum uirorum & sacrificiones eor- um laudare, vel in sacrificiis, vel in factis actio- nibus, facit cantum diuinorum uirorum, id est, omnia continentem quæ in aliis libris conti- nentur, & facit narrationem de rebus gestis uni- uersalem ad susceptionem & traditionem totius hierarchice rege, id est, ut suscipiatur ab infe- rioribus & tradatur à superioribus in quolibet sacramento: ipsa, dico, scriptura efficiens habitum mentis pulchri virtute & contemplatione, spallentibus eam diuinitus, id est, spiritu, non ore tantum. Cum igitur continuo, id est, continuo cantata ^{13.} hymnologia, id est, laude sacratissimorum Psalmor- um disposuerit coadunare nostros animales habitus, qui sensui inhaerent, in quo cum aliis animalibus communicamus, ad sacrificia exponenda, id est, disponendo vel condecorando, ad paululum, id est, paulo post: & cum promulgauerit, id est, indixerit significando, consonantia diuinorum can- tuum, consensum, id est, pacem habendam ad di- uina & nosmetipsos, & inter nos inuicem quantum ad proximum, ut una & confessa, id est, authen- tica regione, id est, congregatione sacrorum: quæ enim in aliis libris dicuntur, omnia in Psalmis compilantur & congregantur: & ideo inuira- mur per eos ad pacem, tum ex concordia sacre Scripturæ, tum ex concordia uocum in cantu- cum, inquam, ita fecerit ea quæ sunt coordinata, id est, simul posita, & coadunata, id est, pro- pter breuitatem obscura, in intellectualem Psal- modia Psalmorum inueniuntur sacratissimis lectio- nibus

nibus professorum constructionum, id est, Scriptu- rarum per plures & apertiores imagines, id est, similitudines, & predicationes, id est, exhorra- tiones, vel laudes: & ideo post Psalmos legun- tur alie lectiones: in his, quæ diximus, aspicimus, id est, considerans sacrè uidebit unam inspiratio- nem uniformiter esse in tota sacra Scriptura, et conclusam in vno libro Psalmorum, ab vno diuino spiritu: unde, id est, propter eandem uniformi- tatem ostendendam, pulchre in mundo, id est, in mundi consuetudine, predicatur Nouum Testa- mentum post antiquorum traditionem, id est, post lectionem Veteris Testamenti, diuina hierarchica ordinatione declarante, illud scilicet quomodo ipse quidem uetus traditio dixit futuræ diuinæ opera- tionis Iesu, hoc uero, scilicet Nouum Testamen- tum perfecit, id est, completum ostendit: & etiam quomodo quidem uetus illa traditio scripsit ueritatem in imaginibus; sicut dicit Apostolus ad Heb. 2. Vnam habens lex, &c. hoc uero, scilicet Nouum demonstrat ueritatem, Christum scilicet presentem: Hoc enim, scilicet Nouum cognouit ueritatem ex predicationibus illius, scilicet ueteris, operatione perfecta per seipsum, perfecit enim per collationem gratiæ, non expectans perfectionem ab alio sicut uetus lex, quæ neminem ad perfe- ctum adduxit: & ideo diuina operatio, scilicet Nouum Testamentum, est consummatio, id est, perfectio Theologia, id est, ueteris legis & non, ut dicit Commentator: quia ueterem scripu- ram uocat Theologiam, nouam uero Dei opera- tionem: quia uetus tantum dicebat p. accepta diuina, sed noua confert gratiam ad operan- dum.

14. Eorum alij, &c. Hic assi- nat theoriam eor- um qui excluduntur à communionem, & primo exponit exclusionem quorundam. Secundo di- cit quid peragatur à remanentibus ante conse- crationem, ibi, Sanctissimi tunc sanctissimorum, &c. Circa primum, primo ponit exclusionem eorum in comuni. Secundo in particulari, ibi, Vlti- mus igitur &c. Item primo ponit exclusionem, secundo excl- sionis rationem, ibi, Est enim dei- formis. Dicatur ergo quod quidam qui omnino renuntiant doctrinam baptismi, & predicationem recipiunt, ad nihil admittuntur, nec etiam ad uidentium symbola sacrorum: sed alij qui inten- dunt, sunt tamen imperfecti, non excluduntur à Psalmis & lectionibus, sed tantum à sacrificiis & contemplationibus symbolorum, quæ eis non referantur tanquam adhuc non capacibus, sed solis perfectis. Vniuersaliter non circumuincian- tes, id est, nullo modo concincentes aliis, nec nec cantando Psalmos, nec dicendo amen, tan- quam non audientes & omnino non instructi, & hi sunt infideles, impudenter, id est, sine reueren- tia ad diuina negantes saluarem doctrinam diuina generationis, id est, baptismi, eloquii, id est, pra- dicationibus quibus uocantur ad fidem, perdit, id est, ad suam perditionem respondentes uia- ena scire uolumus. Job. 21. Recede à nobis, scien- tiam uiarum uestrarum nolumus. Catechumenos qui sunt instructi in rudimentis fidei, energumeno- nos, in quibus per exorcismos repella est uis da- monis, quæ erat in fomite, & eas qui sunt in pre- nitentia, scilicet solemnem, sancta hierarchia lex, &c. Iterumque deinde dictis Psalmis & lectionibus non uocatur sales ad sacrificiones, &c. Planum est, D. Alber. Mag. in lib. de Ecclesiast. hierar.

Ratio autem exclusionis quam subiungit, est, quod nostra hierarchia distribuit diuina secun- dum proportionem uirtutisque, & ideo non- dum perfectos excludit à perfectissimis, compa- ctam, id est, conuenientem secundum tempus, scilicet perfectionis uel imperfectionis, id est, se- cundum exigentiam temporis.

Vltimus igitur, &c. Hic incipit exponere ex- clusionem uirtutisque in speciali, & primo de catechumenis. Secundo de energumenis, ibi, Energumenum, &c. Tertio de apostatis à fide & perfecta uita, ibi, Estimo autem ego, &c. Quarto de penitentibus, ibi, Deinde cum solis contraria quidem, &c. Dicit ergo, quod catechumeni tene- nondum sunt in ordine Ecclesiastice hierarchie, qui nondum recipiunt sacramenta, nec doctri- nam perfectorum, ed tantum rudimentorum fi- dei, nec adhuc diuinitus esse habent, quod datur in baptismo: uode similes uirt infantis us, qui necdum uiram pe factam ha- entes, industria obstetricis educantur ab uie. o matris. Com adhuc non habeant perfectam uirt uim, similiter isti edu- chi sunt ad uiram spiritualem uirtutis predica- tum per modum obstetricationis & instructio- nis de minoris fidei rudimentis, quia cum non- dum habent perfectam uiram, per quam sint capaces pe facti luminis, habent sanctam ob- stricationem: sed oportet quod primo datur esse spirituale per regenerationem baptismi, Et ite- rum excluduntur ab Eucharistia & ab aliis per- fectis: in quo & prouidetur sacris, ne imper- fectis tradantur & ipsis recipientibus, ut per ordi- nem primo obstetricationem, secundo uiram, post lumen perfectum recipiant, sicut & medi- cina corporalis non operatur, ut recipiant ui- dendo lumen nisi in illis qui capaces sunt lumi- nis, habentes uiram, & potentiam passiuam. Sunt enim experies, quia nondum receperunt sacramentorum perfectionem, & indoliti, quia nondum receperunt sapientiam, de qua dicit Apost. Sapientiam loquimur inter perfectos. 1. Cor. 13.

D V B I V M.

Sed uideat secundum hoc, quod non sunt in aliquo ordine Ecclesie, cum per sacramenta recipiatur quilibet in Ecclesia. Et dicendum, quod licet non receperunt aliquod sacramen- tum, receperunt tamen aliquid sacramenti, quia catechizationem quæ est dispositio ad ba- ptismum, & ideo dicuntur experies perfectio- nis, quæ scilicet datur per sacramentum, & non dispositionis, & secundum hoc aliquo modo sunt in Ecclesia, & habent aliquam ordinem licet uirtuam.

EXPOSITIO TEXTVS.

Neque iuxta diuinam contemplationem, quia scilicet sunt approbati à Deo, tanquam filij ipsius, habentes diuinam subsistentiam, id est, om- ne per quod subsistunt spiritualiter, quod datur in baptismo, paternis eloquiis, id est, doctrinis eor- um qui eos instruxerunt, qui sunt patres ob- stricant, id est, educati ad lumen fidei, sicut per obstetrices, & adhuc ipsi sunt infirmos, id est, instructi ualibus formis, id est, doctrinis, scilicet rudimentis fidei, ut perueniant ad perfectionem ad Deum

Denimprimò vitalem, in qua primò spiritualis vita recipitur, & primò illuminantem, propter lumen receptum, & beat. m. quia est initium futuræ gloriæ, quæ est in perfecta accessione ad Deum, quæ accessio est ex divina generatione, scilicet baptismo, tanquàm infantes in generatione quæ est secundum carnem, propria, id est, decenti eos obfetricatione protecti, id est, extracti ab utero matris, imperfecti & informes veluti obsecari, quia oculi vitæ cõplentur, & abortivi habebunt casu in terra non genitalem, eò quod non habentes perfectã generatiõnem, & non vitalem, propter imperfectam vitam, & non illuminatam, quia organum usus necdum est completum in eis. Et nomie quidã sapientiam bene dixit eos, scilicet catechumenos vel abortiuos prægruari tenebris, alienatos, id est, extractos à vitæ respiciens ad ministrum lumen, id est, incuitu manifesti luminis perfecti, qui dicit sic: vbi nostia litera habet, Alienati sunt peccatores à vulua, &c. Alia translatio habet, & non aliquis sapiens ad apparens aspi. item dicit ad lumen istos produci à tenebris ventris adultos: fortassis enim disciplina corporum, quæ est medicina, dicit ad eos, scilicet abortiuos, de ere operari lumen, &c. Intraductio alimento, scilicet lacteo cibo rudimentorum fidei eos introducens ad perficiens. Perficiens autem, id est, postquam pe. fecerit corum substantiam, id est, spirituale esse divina generationes, id est, baptismo, lat eis in ordine id est, ordinatè, futurarum, id est, ad eorum salutem, diviniformem & perfectissimam communionem ad diuinum lumen, scilicet Eucharistiam. Dicit autem, scilicet antequam baptizarentur, providens bono ornatum factorem, id est, dignitari sacramentorum, & obfetricationi quæ est per studitionem, & vita quæ est per baptismum, catechumenorum, quæ collocat eos in deiformi, &c.

16. I Energumenum autem, &c. Hic determinat de exclusionem energumenorum, & sunt illi qui sunt exorcizati, à quibus tamen non est ex toto exclusa potestas demonis: unde dicuntur energumeni, quia adhuc interius laborantes: & dicit, quod isti sunt adhuc immundi, quia nondum susceperunt baptismum, per quem est perfecta munditia: & quod ordinantur in secundo gradu supra catechumenos ascendendo, & hoc ideo, quia in istis est aliquo modo potestas demonis repressã quæ est in fomite, per exorcismos: hoc autem non potest fieri nisi dirigant se in Deum, ad quod requiritur instructio diuinæ cognitionis, quod fit per catechismos. Dicit ergo, quod isti qui sunt ex toto imperfecti catechumeni, ad nihil admittuntur, nec enim ad cantus & lectiones, quia adhuc sub potestate peccati: sed energumeni etiam excluduntur a communione, licet recipiantur ad lectiones tantum, quia sacramentum hoc debetur tantum diuinis viris. Diuinus autem vir est, qui ad summum Dei similitudinis, prout hoc possibile est, ascendit, ut sit templum Spiritus sancti, & effectum eius, recipiens eum in se iam ei assimilato, ita ut nec quæ carnis sunt operetur præter necessaria naturæ. Et hoc etiam, quod non patitur, ita quod transmutetur à phantasticis illicitis delectationibus, & ab erroneis opiniosis contra fidem, sed magis vitæ omnia talia in seipso, & quæ debetur etiam aliis à talibus passionibus: & sic est, quod cum energumeni adhuc patiantur,

non sunt diuini, & propter hoc excluduntur à diuinissimo sacramento. *ner. unanum*, id est, encipit energumenorum, & sic ubique in lectione ista est exponendum, *equale*, id est, iustum, *summe non communicanti*, id est, nullo modo, sic est infidelis adhuc. *Sed &*, id est, etiam ab eis, scilicet energumenis *corripitur*, id est, prohibetur, &c. *diuinis dignus*, id est, perfectissimus sacramentis, *ascendens in deipationibus sanctissimis*, id est, secundum deificationes, id est, diuinorum participationibus, *unul. tim*, id est, modicè, *consequens*, id est, sequax in sua, id est, secundum suam, &c. *col. canis simile*, scilicet ipsum, in se iam simili ei facto operatur, id est, ager in illas quasi ad destructionem eorum, *admir.*, id est, post victoriam eorum, *p. oprio habitu virtutum impuante*, id est, non imminuto per passionem, & non indigente alieno auxilio *lium operationum*, id est, infestationum per passiones.

17. K *Asimo autem ego, &c.* Hic determinat exclusionem apostatarum. Dicit ergo, quod ante energumenos in immunditia indicantur illi qui recedunt à sancta vita & conseruiunt demonibus similes in conuersatione eis effici, quia respuunt æternas delectationes, & conuertunt se per desiderium & opus ad fabulas peccati: & ideo illi primò & postea energumeni excluduntur per vocem diaconi, qui clamat: Qui non communicant, recedant, quod erat in primitiua Ecclesia & etiam temporibus Gregorij, ut dicit in dialogo, quia non est dignum ut de sacris aliud participent nisi monita salutis, per quæ conuertantur. Et hoc probat à mndi: quia si penitentes excluduntur, multo magis & apostatae. Unde post vocem diaconi primo exeunt catechumeni, secundò apostatae, tertio energumeni, & post hæc penitentes qui nondum sunt purgati per amorem diuinum à peccato, & demum exeunt illi qui non ex toto pe. facti sunt in via Domini, quia solis perfectis permittitur communicare, ut dictum est. *Exilium* quantum ad cognitionem humanam, & aperte scio diuino habitu, *per. i. ina d. s. v. c. hierarchic anone*, id est, app. obat per. *ollurissimam*, id est, valde pollutam operam, ut supra, *energumenum pro illibus*, id est, quando tales *quis. nque discedunt*, &c. *averentes*, id est, respicientes vel desidentes diuina dona, *quæ sunt vere existentia*, quia nihil imperfectionis habent immixtum, & faciunt verè esse, & *creata immortaliter*, id est, ad immortalitatem consecrandam, & *æternaliter delectati*, quia in eis præstantur in æternum duratura, *per. exrem. m. id est*, maximam *insipientiam & perni. iofam*, id est, mortiferam, *sibi met: vero*, id est, sed *concupiscentes & operantes materi. lem alienationem*, id est, vanam vitam, quæ per modum materiae mutatur, & *passibilem*, quia passionibus subiacet, & *delicias perditum & corruptentes veritates, & delectationem in alienis*, id est, in peccatis quæ aliena sunt à nostra natura infirma, quia non potest præbere iocunditatem quam promittit, cum semper commisceatur multis contristantibus, *non existentem sed omnabilem*, videtur enim esse delectatio & non est.

17. K

DY

DVBIVM.

L SED VIDETUR, quod peccata non sint aliena à nobis: quia fumus domini nostrorum actuum, & est in nobis facere peccatum. 2. Præterea, Peccati delectatio est quæ est secundum sensum: talis autem est verè delectatio: dixit enim Plato, quod delectatio est generatio in animam sensibilem: ergo delectatio peccati est verè delectatio, & non tantum opinata. Et dicendum ad primum, quod peccatum secundum suam naturam est corruptio naturalis boni quod est ordinabilitas ad gratiam, tamen quantum ad principium secundum quod est in actu nostro, non est alienum à nobis. Ad secundum dicendum, quod non est tantum delectatio secundum sensum, ut dixit Plato, propter quod reprehenditur ab Aristotele, sed vniuersumque delectatio vera est secundum proprium habitum sibi operatio non impedita: quod autem secundum sensum est, non est hominis proprium, sed tantum id quod est secundum rationem.

EXPOSITIO TEXTVS.

M *Ipsi legitur, scilicet apostatae primum & porius illis, scilicet energumeni segregantur*, id est, excluduntur à sacramento communionis, à ministro, id est, diacono, *discertina voce*, quæ discernit inter communicantes & non communicantes. *Appellat verò*, id est, prædicat alitè diaconus, *& hoc castissime*, id est, mundissime, scilicet quia ego vado ad summum diuinis formatis in aliquo in quo sum inuisibilis & non communicabilis ab infirmantibus imperfectis, id est, ab his qui nondum perfecti sunt, sed infirmi: quia dicit, ad aliquid licet michi accedere quod non debent videre vel communicare imperfecti. *Abigit*, id est, expellit vox diaconi, *passibiliter*, propter passiones à quibus adhuc non sunt perfecte liberati, *infestatione & communi. aione*, quia peccatores non solum à communionem, sed etiam à visione corporis Christi se excludere ut indignos debent, sicut dicitur de Publicano, quod noluit, nec ad celum oculos leuare. *Deinde*, id est, post vocem diaconi *indoliti & imperfecti teletorum*, id est, de sacramentis, scilicet catechumeni, *consequenterque his excluduntur energumeni, qui sunt bene*, id est, facile patientes propter infirmitatem, *aduersus & vincula*, id est, à peccato, scilicet penitentes penitencia solemnem, &c. *& legaliter*, id est, secundum verbum legis, Beati immaculati in via.

18. N *Sanctissimum, &c.* Hic ponit ea quæ aguntur à remanentibus, ante consecrationem: & primò id quod peragitur ab omnibus, scilicet delectatio symboli. Secundò id quod peragitur ab his tantum qui assistunt altari, ibi, *Sic autem*

diuina, &c. Dicit ergo primò, quod ex tantibus his, quorum mentio facta est, remanent perfecti qui vel debeant sacrificare, vel ex symbolis in contemplationem spirituales venire desiderant: unde digne inspicunt hoc sacramentum non sistentes in sensibilibus, & tales incipiunt laudare Deum dicentes eum datorem omnium boni decantando symbolum Catholice fidei: & hoc tunc temporis vocabatur à quibusdam hymnologia, quia erat sermo diuinae laudis, à quibusdam verò symbolum religionis, id est, fidei, eò quod quod continet articulos fidei: verum dignius vocatur gratiarum actio, eò quod continet in se omnes actiones diuinas peruenientes in nos, quas laudare debemus cum gratiarum actione. In eo enim dicitur quomodo nostram essentiam & vitam instruit ad similitudinem suam per creationem, & restituit per redemptionem: etiam ponitur in eo acta passionis & operationes Christi, quibus tenemur in participatione diuina similitudinis, & segregatur quod ex negligentia nobis ingeneratum est, & quomodo Christus per hoc reuocat nos in antiquam innocentiam, & assumendo ad se facit nos participes Dei & donorum eius: & ideo congrue dicitur in consecratione huius sacramenti, per quod hæc omnia beneficia participamus. *Sanctissimum*, id est, qui sunt immaculati *sim.*, id est, post exclusionem prædictorum, *sacrificatores sanctissimi*, id est, factorum, *amatores contemplationis*, id est, quærentes ex symbolis spirituales contemplationes, *hymnologia*, id est, sermone laudis, est enim hymnus laus Dei cum cantico, *Catholica*, id est, vniuersali, eò quod continet Catholicam fidem, *principium largiens*, id est, largitium bonorum, scilicet Deum à quo sunt reserua teletæ, &c. *Eucharisti in vite. eucharisti*, id est, gratiarum actionem nostre hierarchie. *Gratias enim ad honorem diuino um. eucharisti*, quæ sunt in nos fieri, id est, memorari in huius olo, eò quod in eo dicitur creatio & reparatio quæ est per incarnationem & omnia quæ de Christo dicuntur vel quia in hoc sacramento sumus participes diuinum diuinorum operum circa nos: & ideo congrue cantaret in hoc sacramento id quod continet omnia diuina beneficia. *Sanctissimi essentiam nostram deseruier*, id est, ad similitudinem Dei per creationem, id est, substantiam recipientes quantum ad primam expositionem: vel quia hoc sacramentum in nobis operatur diuiniformem vitam quantum ad secundam: & sic totum sequens dupliciter potest exponi, vel quia referatur ad symbolum, vel ad sacramentum. *Principalibus exemplis*, id est, actionibus Christi qui est caput nostrum quantum ad primam expositionem, vel symbolis, quæ decet principale sacramentum quantum ad secundam. *Solitudinem*, id est, peccatum quod animam nostram sterilem & delectam à Deo facit. Alia translatio delectum: *ex negligentia propria ingenu. m.*, id est, inter nos genitam, quæ segregatur per sacramentum vel per operationes Christi, quæ recitantur in symbolo: *in antiquum*, id est, statum innocentie, *perfectissima assumptione nostrorum*, id est, secundum quod perfecte nos ad se assumit per communionem, vel secundum quod naturam nostram perfecte assumpsit per incarnationem: assumendo enim eam communicat nobis

E 4 bis

bis sua scilicet ve societatem habeamus Dei quantum ad substantiam eius, & diuinorum quantum ad dona. Vel potest aliter exponi, quod intendit tangere ea quæ dicuntur in symbolo Apostolorum, eò quod ex eis circa nos aliqua diuina beneficia consequantur: hoc enim quod dicit, essentiam quidem nostram, &c. refertur ad id quod in symbolo dicitur, creatorem celi & terre: quod uero sequitur, Principibus, &c. ad id quod in symbolo sequitur, Et in Iesum Christum, quæ de Christo dicuntur, ut dictum est. Quod uero sequitur, diuinius habemus, &c. ad id quod sequitur, credo in Spiritum sanctum, qui datur nobis ad nostram renouationem in habitu gratiæ gratum facientis. Hoc quod sequitur, iugiter, &c. ad id quod dicitur, peccatorum remissionem. Quod sequitur, diuinius, &c. ad id quod dicitur, Sanctorum communionem, &c. Quod sequitur, in antiquum uocat, &c. ad id quod dicitur, Carnis resurrectionem, quo in vitam & immortalitatem reparatur. Hoc quod sequitur, perfectissimum, &c. ad hoc quod dicitur, Vitam æternam, quam Filius Dei nobis dedit de proprio, accipiens carnem de nostro.

19. Sic autem diuina, &c. Hic ponit ea quæ à ministris altaris ante consecrationem perficiuntur: & primò ponit ritum. Secundò theoriã, ibi, Non enim unum, &c. Dicit ergo primò, quòd postquam Deus laudatus est per symboli decantationem, ponitur panis consecrandus occultatus super altare, & similiter calix: & tunc datur pax, & postea recitatur ad imitationem aliqui de eis qui bene mortui sunt in Christo, ex sacra scriptura, huiusmodi, id est, benignitate, saluatio, id est, occultatio. Non enim, &c. Hic ostendit theoriã eorum: & primò pacis. Secundò recitationis mortuorum, ubi, Sacramentum autem, &c. De oblatione pacis infra dicit. Dicit ergo primò, quòd diuitios abinuitiam non contingit congregari in unum, & etiam quòd congregatur ad unum, non cadit in concupiscentias quibus diuiditur à se & ab aliis sue speciei: & idem pax quæ datur, significat quòd oportet recipientes sacramentum unionis, pacem habere ad inuicem, ut simili, scilicet in pacificatis recipiunt simile, scilicet sacramentum pacis, quòd est Eucharistia. Non enim, in Græco: non est unum: & ubi habemus pacificatos, habet diuitios: & sic planum est, quòd hæc litera sic debet legi: Non unum, id est, nullus, est, id est, contingit, congregare ad unum & participare unum, id est, quòd est in uno Christo, non pacificatos ad seipsos: & si ibi non sit non, primum debet relumi super totum, Rescindimus, id est, cogimur sicut separati abinuitiam, aduersus & quiforru secundum naturam, id est, contra æquitatem ueritatis, quæ est connaturalis rationi nostræ: vel secundum Commentatorem æquiforme secundum naturam, id est, quòd est eiusdem speciei nobiscum. Collocans simile simili, id est, sacramentum pacis in pacificatis. Alia translatio, confirmans: separans a partibus, id est, diuisis abinuitiam, spectacula, id est, uisiones sacramentorum, diuina, id est, quæ continent Deum, & unita, quia nos ununt. Alia translatio, uinunt & uinunt uisiones.

10. Sacramentum autem. Hic ponit theoriã recitationis mortuorum, & est triplex. Secunda in-

cipit, ibi, quibus tanquam, &c. Tertia, ibi, Et hoc autem sacre, &c. Dicit ergo primò, quòd recitatur nobis ex libris sacris illi qui sanctè mortui sunt & petuenerunt ad beatum finem sanctæ uitæ præteritæ, ut nos eorum exemplo manuducamur ad illam beatam quietem: tabularum, id est, librorum quorum folia in modum tabularum coniunguntur, in quibus scilicet continentur gesta mortuorum, prædicit, id est, laudat sanctè formatos, id est, eos qui in sanctitate confirmati fuerunt in uita sua. Alia translatio, illos qui sanctè uixerunt, aduenientes, id est, peruenientes (sic enim habet alia translatio) immutabiliter, quia sine fine, ad consummationem, id est, ad beatitudinem quæ est perfectio uite eius, strenuè, id est, secundum uirtutes, in beatissimum habitum beatitudinis creatæ, & deiformem quietem, quæ est in ipso Deo, in quo quiescit intentio quantum ad beatitudinem increatam. Secunda theoria est: quia per hoc quòd laudantur tanquam uiui, ostenditur eos transire de morte in uitam, & per hoc quòd memorantur, ostenditur eos non excidisse à memoria Dei, non quia Deus habeat phantasticam memoriam sicut nos: sed quia symbolice de ipso memoria dicitur. Quibus, id est, de quibus. Alia translatio, illos autem tanquam uiuentes prædicant, ut Theologia ait Matth. 21. Non est Deus mortuorum: vel in Sapient. 5. Iusti autem in perpetuum uiuent. Recordationis sacre, id est, scripturis sacris quoad recordationem scilicet restituuntur. Alia translatio, repositi sunt, diuina memoria declarante, id est, in se clarè habente, memoria, dico, quæ non est huiusmodi, id est, per modum quo est in nobis phantasia memoratiua, id est, per phantasiã à qua accipit memoriam in nobis: sed est memoria in Deo uel in quibusdã, id est, dicere poterit diuinius, id est, per modum diuinum, sicut alia symbolica, scilicet: se uident cognitionem præiosam quantum ad modum sciendi, & inmutabilem, id est, infallibilem diuinorum uitorum deiformium, id est, Deo similitum, primò quantum ad unitatem, secundò quantum ad similitudinem: est enim ad Deum similitudo & unitas, ut supra habitum est.

COROLLARIUM.

Ex hoc accipitur, quòd non est propriè memoria in Deo, nec in aliqua intellectiua substantia, nisi symbolice: sed tantum in parte sensitiua, citra quam est phantasia. Et hoc idem dicit Gregorius Nyssenus & Damascenus & omnes philolopi: & ad hoc possunt esse hæ rationes. Quæcumque enim potentia accipit cum determinata differentia sensibilis, non est intellectiua substantia: quia intellectus accipit sine conditionibus indiuiduantibus ut hic & nunc: sed memoria est acceptio alicuius cum determinata differentia sensibilis, scilicet cum determinato tempore, est enim semper præteriti: ergo non est circa intellectiuam substantiam.

2. Ad idem, Nulla potentia, cuius deterioratur aut melioratur actus ex diuersa complexione, est intellectiue substantiæ: eò quòd intellectus nullius corporis est actus: sed memoriæ actus deterioratur & melioratur ex diuersa complexione: quia secundum frigidum & siccum est bene merito

Q. Vide sum. de creat. q. 38. a. 1. item in 2. dist. 3. art. 6.

memoriæ, & secundum calidum & humidum male, ut dicit Philosophus: & etiam pueri propter multos motus humorum non sunt bene memores, similiter neque decrepiti propter defluxum sicut est in antiquis & ruinosis ædificiis, ut dicit Philosophus: ergo memoria non est potentia intellectiua.

3. Præterea, In quibuscumque est memoria, est differentia secundum bene & male tenere: sed in substantiis intellectiuis non est participatio alicuius secundum quòd possit causare in eis bene & male retinere: ergo non est in eis memoria.

4. Præterea, In natura perfecta intellectiua non potest esse reflectio super particulare, cuius est esse hic & nunc: ergo memoria non potest esse intellectiua natura, nisi æquiuocè sumatur memoria, sicut Augustinus sumit pro noticia quæ est tam respectu presentium quam præteritorum & futurorum: tempus enim præteritum cadit in definitione memoriæ.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ut aiunt eloquia 12. Tim. 2. morte sanctorum dicta pro confirmatione, id est, sine uite in sanctitate, sic quòd ly sanctorum teneatur formaliter, non tantum materialiter. Tertia theoria est, quòd per hoc quòd superposito pane (per quem signatur Christus) fit recitatio sanctorum, signatur inseparabilis societas sanctorum ad Christum, professio, id est, recitatio. Alia translatio, descriptio.

22. Hic autem ea que dicta sunt, &c. Hic ponit ea que sunt essentialia sacramento, scilicet consecrationem ipsam: & primò ponit consecrationem. Secundò ea que peraguntur post consecrationem, ubi, Deinde Deo simili hac actione, &c. Circa primum duo facit: primò enim ponit preparationem consecrantium per manum lotionem. Secundò consecrationem ipsam, ubi, Sic diuini, &c. Circa primum iterum ponit ritum. Secundò significatum, ubi, Quia quidem ut eloquia, &c. Primò ergo dicit, quòd paratis his que dicta sunt, sacerdos summus, cum aliis sacerdotibus assistantibus lauat manus coram altari, in quo iam sunt posita panis & calix, lege, id est, secundum hierarchicæ legis institutionem, sacrificatis, id est, sacre paratis, symbolorum, id est, panis & uini. Quia quidem. Hic ponit theoriã huius: & primò ipsius lauacionis. Secundò quare ante sacrificium, ubi, Sacer igitur lauter, Tertio quare in tali loco, ubi, Summi autem sacerdotis. Dicit ergo primò, quòd sicut dicit Dominus, non oportet ut qui loti sunt, &c. nisi ut extrema sua lauent, ut non tantum sint mundi à magnis peccatis, sed à minimis, quantum est possibile, ut secundum quòd progredientur in inferiores per operationes hierarchicas, non conquinentur ex perfectissimis mundissimisque, sed maneant in sua puritate, & alios reducant in ipsam. Eloquia autem, Ioan. 13. extremorum. Ibi tantum dicitur de pedibus: sed ipse accipit à simili de omnibus extremitatibus, subtilissimam, quia non in extremis, castissimo, id est, mundissimo, proueniens ad secunda, id est, in subditos per dispensationem factorum, quia forte post lotionem ibat ad Chorum, nunc uerò

prouenit quodammodo ad secunda quando inuenit se, & petit orari pro se, non retentus, scilicet imperfectionibus inferiorum, absolutus, id est, liber ab eis: & iterum, scilicet postquam prouenit in secunda, conuertens se ad unum ad Deum: quòd significatur quando iterum conuertit se ad altare, immaculatam in se, & incontaminatam ab aliis saluans, id est, conseruans, Sacer igitur, &c. Hic ostendit quare lauentur manus ante immolationem. Et dicit, quòd idem significat hæc lotio ante sacrificium, quòd olim significabat vas aquæ quòd erat in templo quo lauabantur sacerdotes accedentes ad sacrificia veteris legis, scilicet quòd sacrificantes etiam debent esse à minimis mundati, ut sic assimilati Deo, quantum possibile est, ueniant in contemplationem eorum quæ assignantur in sacramentis & participationem, & ex hoc in aperta claritate, in qua uident qui sunt in patria. Inter uas in quo est aqua, ut dicitur 36. Exod. & 3. Reg. 7. Legem ueracem: ipsam, id est, aliquid. Imolationem, id est, sacrificacionem: extremas phantasias anime, id est, minimas cogitationes & affectiones: & oportet similitudine ipsi, id est, ad Deum, quantum possibile, aduenire, primò mundatas, in theophantia, id est, in contemplationem, super mundalium fulgorum, id est, spiritualium significatorum, manifestiores quam ipsa symbola in que intendunt alij, circa quas ipsi ponentur. Alia translatio, circum illi uoluntatis fulgorum, dico, apparetium, sicut imperfectum apperit perfectionem, peruenire propriam splendorem, uinuetaliorem ea que hic est, quia ad plura se extendit, & lucidior, quia sine speculo & enigmate. Alia translatio habet, fulgoribus & apparetibus, & uat ablatiuu absoluti, & sic etiam planius est sub eodem sensu. Summi autem sacerdotis. Hic ostendit quare coram symbolis lauentur manus, & dicit, quòd hoc fit ut significetur, quòd nos purgamur, dum nos uiuimus in conspectu Christi, qui omnia inspicit, in quibus significatur Christum etiam occultas cordis diiudicare notiones, id est, cogitationes, subtilissimæ purgationis, id est, subtilissima purgatione, morte Græcorum, terminata, id est, terminata, id est, diiudicata, sicut eam determinat per sententiam, in eius subtilitatibus intensissimæ, id est, subtilibus uisionibus, &c.

23. Sic diuini sacerdos, &c. Hic determinat de consecratione ipsa, & primò ponit ritum, secundò theoriã, ubi, Ergo in nos, &c. Dicit ergo primò, quòd Episcopus paratis prædictis, laudat actiones diuinas, quæ operantur in sacramento, dum dicit quomodo Christus hoc sacramentum instituit, & sic consecrat per uerba Domini corpus & sanguinem eius, & tandem ostendit populo dum hostiam leuat. Unitur, quia per eam unitur ad Deum: diuini summa, id est, corpus & sanguinem Christi, sanctificat, id est, consecrat: laudata, id est, consecrata. Ergo in nos, &c. Hic ponit dictorum theoriã, & primò dicit de quo est intentio, & facit inuocationem propter sui magnitudinem. Secundò profequitur, ubi, Humana natura, &c. Primò ergo dicit, quòd dicendum est primò actiones diuinas quæ laudantur in sacrificio, & po-

stea virtutem sacramenti, in his qui sumunt, non tamen omnes actiones diuinas...

23. H

hoc perdit apostasia, id est per apostatas, ea bonitate qua vere est. Ipsa habens proprium principium...

Corollarij

24. V

rum ad effectum, in perfectissima, id est, secundam perfectissimam. Essentia nostra tantum de-

25. X

26. Y

27. Z

28. Aa

simus in verbo eius, & sicut ipse mundus fuit, ita & nos esse. Vnum enim, id est, id quod est...

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod hæc unio non sit summa unio. Maior enim est unio quæ est per essentiam...

Bb

EXPOSITIO TEXTVS.

Siquidem & nos. Alia translatio, sic & ut nos, & nos compaginamur ipsi Christo immaculata &...

Cc

Corollarij

Hec

30. C. Hic aptat quod dixerat, ad propositum. Dicit ergo, quod sacerdos immolis ensibilibus describit nobis quod dicitur est: quia per hoc quod pro palam post occultum, significatur quomodo Christus assumptione nostrae naturae in symbolum apparuit: per hoc enim quod dividit vnum panem, significat quod ipse ex indivisibilitate divinitatis veneris ad nostram divinitatem, natura tamen divina in nullo mutata: per hoc vero quod distribuit, significat quod Christus facit nos participes sui & tuorum sanctorum, quia assimilatur vitae suae secundum quod possumus per imitationem & per communicationem perfectionum divinitatis ipsius. Et perficiens participes eorum, scilicet symbolorum, id est, communicantes, socios imitati distributorum, scilicet symbolorum, ad ea in quibus sumus, id est, ad recipientes, id est, communicantes associantur in unitate quae est symbolorum ad assumptes ea, & hoc, secundum tempus, id est, secundum proportionem lumentium, quia secundum quod procedunt in tempore in fide, habent etiam perficere in sanctitate. Alia translatio habet, & diviformis unione ad ea, in quibus sit secundum sanctorum communicatores ipsorum faciens participantes. In sensibilibus, id est, symbolis. Alia translatio, sensibiliter, nostram vitam, Iesum, invisibilem, id est, qui est vita inuisibilis animae nostrae: ex occulto secundum Deum, id est, secundum divinam naturam, quia lucem habitat inaccessibilem, inconfusa, quia sine permutatione naturarum, perfectissima, quia perfectus Deus, perfectus homo: specificam, id est, speciem nostram accipientem, ex uno secundum naturam, scilicet divinitatem. Divinissime vitae ipsi, id est, humanitati, in similitudine, id est, per imitationem eius, & per hoc quod participamus vitam humanam ipsius in imitando, percipientes ad veritatem quantum ad divinam naturam, &c.

30. D. Accipiens autem, &c. Hic ponit ea quae peraguntur, scilicet acceptionem corporis Christi: & primo ponit ritum: secundum exponit mysterium, ibi, Participatio enim, &c. Dicit ergo primo, quod sacerdos primo accipit ipsam communionem, & tradit aliis, & cum tota Ecclesia fuerit in gratiarum actione, in Eucharistiam, id est, gratiarum actionem. Participatio enim, &c. Hic ostendit theodiam praedictorum, & primo quare sacerdos primo accipit, & quomodo det aliis corpus Christi: secundo de gratiarum actione, ibi, In his omnis fuerit, &c. Dicit ergo primo, quod idem prius accipit quam distribuat: quia sumere praecedit distribuere: hic enim est rectus ordo hierarchiae, quod ille qui est dux alius in divinis, primo & maxime participet ea quae aliis debet distribuere: & idem illi qui prius docent divina quam secundum ea vivunt, tunc alieni à aera lege: sicut enim corpora subtiliora prius replentur lumine solis quam idem lumen transfundant in alia, ita non debet esse dux aliorum in divinis, nisi per habitum mentis sit Deo similis factus, & ad officium praedicationis iudicio divino approbatus.

D V B I V M.

SED VIDETUR hoc esse haeticum: quia videtur, quod illi qui sunt male vitae, non possint aliis tradere sacramentum. Et dicendum, quod non intelligit hoc de actione: us sacramentalibus: quia in talibus operatur virtus divina: homo autem est tantum minister exterior: & idem aequaliter confertur gratia sacramentorum per bonos & malos. Sed hoc intelligendum est de actionibus personalibus eorum qui sunt in peccato mortali: omnes enim tales mortuae sunt operationes, unde secundum eas non possunt transfundere aliis lumen gratiae quo ipsi privantur.

Participari quantum ad se ipsum Iuris, id est, praedicit, sic enim habet alia translatio, id est, praecedit traditionem, qua scilicet aliis tradit divina, & distributionem mysticam, id est, mysteriorum, scilicet symbolorum quibus veritas occultatur. Sacrum ducem, id est, praedictum, primum fieri in participatione donandorum per se alios divinitus, id est, spiritualium quae per eum subditis tradi debent, secundum divinam similitudinem. Audacter, id est, praesumptuose. Ut enim subtiliores & clariores de numero ceterarum, id est, corpora diaphana, & lucida ut vitrea, prima, id est, ante alia quibus lumen transfundunt, omnino, id est, ex quali et parte repleta influxu splendorum solarium: & dicitur influxus, quia in talibus corporibus radius solaris infringitur & reflectitur ad punctum vnum, maxime si sint sphaerica, in rebus lumen supereminens & id est, lumen solis in ea quae post eas sunt in participatione luminis, soliformiter, id est, ad modum solis. Alia translatio sic habet: quia sicut in solibus splendoribus subtiliores & clariores substantiae prima influxu fulgore adimpleta super effusum lumen secundum omnem partem ipsarum ad sequentes ad modum solis superuehunt. Sic, nisi sit approbatus ad compaginationem, id est, dispositionem divinam ante legitime, & divini iudicij, ut sit dispositio vel adaptator seu dispensator divinorum iudiciorum & sacrae intelligentiae quae est de divinis. Alia translatio, nisi a divina inspiratione & iudicio adaptator demonstratus: & super hoc dicit, quoniam quod haec compaginationem posuit, Graecus apud eos habet, quod aptius compaginatorem seu dispositorem vel aptatorem dicere possumus. Denique apud eos dicebant Lacedaemones constitutum à se principem ab eo quod est vni subditos, ut viverent secundum leges, & a uos, ut vocabant Athenienses eos qui ad alios dirigendos ad bene viuendum erant ordinati, ut euidenter ait Plato. Hic igitur apud Ecclesiam principem proprie nominavit.

In his omnis sacramentorum, &c. Hic determinat de gratiarum actione, & primo ponit ritum. Secundo explicat mysterium, ibi, Itaque divina, &c. Dicit ergo, quod ex quo tota operatio hierarchici ordinis pervenit ad communionem, sumunt sacramentum cum gratiarum actione, quae ex ipsa communionem veniant in cognitionem gratiarum divinorum actuum: quia scilicet sunt ad nostram salutem: & laudans gratias nobis factas, per gratiarum actionem, omnis dispositio sacramentorum, id est, totus Ecclesiasticus ordo, descendens

ascendens, id est, finiens in his, quae dicta sunt, hierarchiae, id est, secundum dispositionem hierarchicam, &c. proportionaliter, id est, sufficienter à nobis nec cognosci nec laudari possunt. Itaque divina, &c.

Hic assignat huius theodiam. Dicit ergo, quod ex quo communicantes & cognoscentes gratias agunt, consequens est ut illi qui non communicant neque cognoscunt, non possint gratias agere: quamvis enim illis divina dona quae communiter exhibuit omnibus in restorationem humanae naturae in collectione sacramentorum, ex sua natura sint digna, nec pro eis gratiae agantur: illi tamen qui non convertunt suum spirituales visum ad ea, non possunt gratias agere pro eis, sed ingrati permanent. Non possunt autem videre nisi gustent participando: quia dicitur in Psal. 33. Gustate & videre: & idem illi qui non participant, non possunt gratias agere: hoc participantibus & vident & convenienter gratias agunt: & hoc significatur per hoc quod prius communicant, & postea gratias agunt. Non in Eucharistiam, id est, gratiarum actionem. Ex ea conuenit qui in malo, id est, nolunt convertere visum suum ex malo in divinam dona. Discunt magnificas gratias eorum, id est, donorum Dei, ex mirabili doctrina divinorum, id est, quae est de divinis, eas cognoscunt: & prius edocet per doctrinam sacram, etiam postmodum insipientes alitudinem, &c. in participatione, id est, participando.

CAPVT IV.

De perficiendis in myro & in ipso offerendis.

TANTA sanctissima synaxeos sunt & sic bona inuisibilia ad vnum nobis, sicut saepe diximus: hierarchice sacrificantia societatem & coordinationem. Sed est huius aequipotens altera perfectiva operatio, Chrismatis hostiam duces nostri quam nominant. Partes itaque eius in ordine secundum sacras imagines intendentes, sic ad vnum ipsius partes hierarchicas contemplationibus ascendemus.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Sancta sanctissima synaxeos sunt & sic bona inuisibilia, &c.

IN praecedenti capitulo determinavit de operatione hierarchica quae erat circa procedentes, & vaticum, sic dictum, quia in via spirituali. D. Alber. Mag. in lib. de Eccles. hierar.

progrederes confortat, scilicet ad procedendum per restorationem deperditorum. In ista vero parte determinat de alia operatione hierarchica, quae est etiam circa viatores contra impedientia processum in via spirituali, & haec est confirmatio. Diuiditur autem hoc capitulum in partes tres. Primo enim determinat ea quae efficiuntur vel perficiuntur in hoc sacramento. Secundo determinat ritum, ibi, Iuxta eandem, &c. Tertio assignat theodiam, ibi, Ipsa igitur introductio, &c. Prima autem pars sic intrinsecatur: De perficiendis in myro, & in ipso offerendis. Myron enim in Graeco dicitur vnguentum, & ponitur hic pro Chrismate, cuius confectio est ex diversis, scilicet: oleo & balsamo in modum vnguenti. Dicitur ergo: De perficiendis, id est, efficiendis, in myro, id est, Chrismate, id est, de effectibus eius, & de offerendis in ipso, id est, de his qui offeruntur Deo consecrati per Chrismate: quia usus eius est in ordine, confirmatione & baptismo, quia baptizati vnguntur Chrismate in vertice, quamvis hoc non sit de esse sacramenti, sed sacramentale: in aliis vero duobus est essentialis. In hac autem parte duo facit. Primo continetur se ad praecedentia dicens de quibus dictum est. Secundo accipit hoc de quo intendit, ibi, Sed est huius.

Litera sic exponitur. Ea quae sunt sanctissima synaxeos, id est, communionis, tanta sunt tam magna & tor sicut diximus, & sic (sicut saepe diximus) bona inuisibilia, quae in ipsa continentur & significantur, sunt sacrificantia, id est, sacre facientia societatem hierarchicam, quantum ad participationem donorum, & coordinationem quantum ad ordinem hierarchicum, nobis ad vnum, scilicet ad Deum. Alia translatio: Tanta sanctissima synaxeos vel congregationis sunt & ita pulchre intelligibiles visiones. Sed est huius, &c. Hic accipit sacramentum de quo intendit. Dicit ergo, quod quaedam alia sacramentalis operatio est aequalis virtutis communioni, quae à pluribus dicitur Chrismate: & ideo oportet ut ritum ipsius prius dicemus, & postea theodiam, sicut de aliis factum est. Huius, scilicet communionis, hostiam Chrismatis, quia ipsa consecratus, offertur Deo: Partes eius, scilicet diversae operationes, in quibus est, in ordine, id est, ordinate, intendentes secundum imagines, id est, actiones sensibiles quae in ritu eius exercentur, quibus aliquid spirituale significatur, est eundem ad vnum ipsius, spirituale & intelligibile in quod ducit.

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod non sit aequè potens haec operatio communioni: quia in communionem continetur totus Christus, in hoc autem aliqua gratia tantum ergo non est aequè potens ei.

2. Praeterea. Supra dictum est, quod propter sui dignitatem communionis operatio debet omnibus praepari: si igitur haec operatio esset aequè potens illi, non debet poni post illam.

Praeterea. Hic nullum effectum Chrismatis dicit: ergo videtur, quod haec pars inconuenienter intelligitur de perficiendis, id est, de efficiendis in myro.

Dubium 3.

PRÆTEREA queritur, quare in hoc sacramento confirmationis natura non administrat sufficientem materiam, sed oportet ut prius benedicatur per Episcopum, quia aliter de olei & balsami mixtione non posset fieri confirmatio, nisi prius esset benedicta: cum in baptismo & Eucharistia natura præparet materiam propinquam, non enim oportet ut aqua in qua fit baptisimus, primò consecratur quantum ad necessitatem sacramenti, & si fiat, ad quandam solemnitatem pertinet: similiter non oportet prius panem benedicti quam consecratur in corpus Christi.

Dubium 4.

ITEM queritur, quare non determinat de aliis vñctionibus sacris, sicut de oleo sancto, & de oleo infirmorum.

Et dicendum ad primum, quòd sacramentum Eucharistie in se consideratum simpliciter nobilius est hoc sacramento: sed tamen secundum quid æquipotens est sibi, scilicet in comparatione ad finem: quia hoc etiam reducit in vnum sicut & illud: & hoc videtur tangere in litera. Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quòd materia huius sacramenti est prius consecrata: & idè ex ipsa datur intelligi spiritualis effectus, & hoc non in baptismo, cuius materia quantum ad necessitatem sacramenti non est consecrata. Vel dicendum, quòd Chrismatis vsus non est tantum in vna operatione hierarchica, sed in pluribus, ut prius dictum est: & idè non poterat sufficienter dici effectus Chrismatis in partibus eius (quod infra in theoria faciet) cum in diuersis operationibus diuersos proprios effectus habeat. Sufficit autem hic dicere in communi effectum eius, scilicet quòd est æquipotens communioni in faciendo societatem ad vnum.

Ad quartum dicendum, quòd ad bene esse plura concurrunt quam ad esse: baptisimus autem dat esse spirituale: & idè sufficit in eo materia secundum quòd est præparata à natura: & similiter de Eucharistia quæ est spirituale nutrimentum, & sicut dicit Philosophus in secundo de generatione, ex eisdem nutrimentis & samus. Sed in hoc sacramento confertur nobis spirituale bene esse, & idè exigit aliquid vltra materiam præparatam à natura.

Ad quintum dicendum, quòd non intendit in hoc libro agere de sacramentis, ut dictum est supra, nisi secundum quòd cadunt in operationem hierarchicam scilicet ministrorum Ecclesie: oleum autem sanctum & infirmorum consecrantur simul sub Chrismate ut sub eodem ritu, & sic ea continet sicut principalis, quamuis quodlibet habeat aliquos speciales operationes: & idè determinando de Chrismate, determinat de aliis duobus.

M Y S T E R I V M.

relecta myri.

2. Iuxta eundem synaxeos modum Imperfectorum absoluntur ordines, accedentibus & hierarchico in omne templum bene olenti am bitu, & psalmica sacra cantatione,

& diuinissimorum eloquiorum lectione. Deinde Chrisma summus sacerdos accipiens superponit in dno altari circumuelatum à duodecim pennis sacris, reboantibus simul omnibus sanctissima voce sanctum Deo acceptabilem propheta rum inspirationis melodema. Et in ipso perficientem orationem complens in sanctissimis consecrandorum hostiis educitur ad omnem ferè hierarchicam perfectiuam orationem.

D I V I S I O E T

expositio textus.

Iuxta eundem, &c.

Hic ponit ritum Chrismatis, & primò ponit A pertransendo ea, in quibus conuenit cum cetera communionis. Secundò id in quo distinguitur ab ea, ibi, *Denique Chrisma, &c.* Primò ergo dicit, quòd sicut in ritu communionis excluduntur imperfecti, postquam Episcopus thurificauit chorum & post cantum psalmorum & post lectiones, ita fit hic secundum modum synaxeos, id est, ritum quem diximus obseruari in communionem, *imperfectorum*, scilicet catechumeni, energumeni, apostatae, penitentes, & imperfecti, *accedentibus ministris*, id est, præcedentibus, sic enim habet alia translatio, & hierarchico ambitu, id est, postquam hierarcha præcedentibus ministris circuiuit in omne templum, id est, totum chorum, ambitu dico, *beneuolenti* propter thurificationem: alia translatio, *Et hierarchia circumuisione ad omnem sanctum chorum.*

D V B I V M.

SED SECUNDVM hoc videtur, quòd non B oportet determinare de ritu Chrismatis, determinato ritu Eucharistie, cum eodem modo compleantur, sicut non diffinitur de oleo sancto & infirmorum propter hoc quòd habent eundem ritum.

Et dicendum, quòd omnes istæ vñctiones consecrantur similiter, & idè sub eodem numero ritu sunt: sed Eucharistia & Chrisma non similiter consecrantur, licet sit similis ritus: & idè non est eadem ratio.

E X P O S I T I O T E X T V S.

Deinde Chrisma, &c.

Hic ponit hoc in quo distinguitur iste ritus C à ritu communionis. Dicit ergo, quòd his perfectis ponit Chrisma consecrandum Episcopus super

per altare, & Chrisma erat velatum duodecim alis, & tunc omnes cantant canticum de inspiratione prophetica, scilicet Sanctus, sanctus, sanctus, quòd est Isa. 6. vel psalmos, vel alia: & tunc Episcopus dicens orationem, consecrat Chrisma, & deinde vñtur eo ferè in omni operatione hierarchica. *Circumuelatum*, scilicet Chrisma, pennis, a ia translatio, *alis, reboantibus*, id est, cantantibus, *sanctum melodema*, id est, canticum, *inpirationis*, id est, traditum per inspirationem, *prophetarum Deo acceptabilem*, scilicet Sanctus, sanctus: hoc enim canticum de alis 12. est canticum Seraphin, *in ipso*, id est, supra Chrisma, *orationem perficientem*, id est, consecrationem, *vñtur eo*, scilicet Chrismate iam consecrato, *in sanctissimis hostiis consecrandorum*, id est, in consecrationibus eorum qui offeruntur Deo, scilicet baptizatorum & confirmatorum & aliorum, *ferè*, hoc dicit propter matrimonium & quædam alia in quibus non est vsus Chrismatis.

T H E O R I A.

Ipsa igitur introductiua consummatio huius sanctificationis analoge, per ea quæ secundum diuinum Chrisma factè aguntur, illud, æstimo, declarat quòd circumuelatur sanctis viris in animo sacrum & bene redolens: quæ diuinitus iubet sanctis viris non manifestas habere in gloria vana secundum virtutem occulti Dei bonas & suauolentes similitudines. Mundæ enim sunt Dei secretæ, & super animum suauolentes pulchritudines, & inuisibiliter ostenduntur solummodo, intellectualibus conformes habere volentes per virtutem in animabus incorruptibiles imagines. Quæ enim imago Deum imitatur, ad illam inuisibilem & bene olentem aspiciens formam, sic seipsam figurat & fingit ad formissimam imitationem. Et sicut in sensibilibus imaginibus semper ad primam exemplarem speciem scriptor inflexibiliter intendit, ad nullum aliud visibillum retractus, aut secundum quid partitus, sed ipsum illum qui est describendus, si iustum dicere, effingit, & ostendit alterutrum in alterutro præter essentia differentiam: sic mundis in animo describit ipsa ad bene olentem & occultam formam intenta & inflexibilis contemplatio, non errans deiformissimorum phantasma. Iustè igitur ad superessentialiter suauolentem & inuisibilem pulchritudinem ad Deum conuersi, intellectualem suum inconuersibiliter specificantes, nullam agunt in se Deum imitantium virtutum, in aspiciendis, iuxta eloquium, hominibus, sed sanctè inspicunt tanquam in imagine diuino chrismate, ab Ecclesia sacratissima circumuelatam. Propter quòd & ipsi secundum virtutem, sanctum & deiformissimum intus Deum imitantis Deumque describentis animi sacrè circumuelantes, ad solam respiciunt archiformem intelligentiam: neque enim contemplatores tantum non sunt dissimilium, sed neque ipsi ad illorum trahuntur visionem: sibi metque consequenter neque visibillum decore bonorum & iustorum, sed eorum quæ sunt verè, amant: nec gloriam vident à multitudine irrationaliter beatificatam, sed bonum vel malum in seipso diuina imitatione iudicantes, agalmata diuina diuinissima sunt benevolentia, quæ ex seipso verunt bene olax habens, ad multis dissimiliter opinabile non conuertitur, suis veris pulchritudinibus vnum formans, quòd est sine simulatione.

D I V I S I O E T

expositio textus.

Ipsa igitur introductiua, &c.

IN parte ista ponit theoriam propositi ritus in A consecratione Chrismatis, & diuidit in partes duas. In prima parte assignat theoriam propositi ritus in communi. In secunda descendit ad partes ipsius ritus, ibi, *Per ea reliquum, &c.* Circa primum tria facit. Primò namque assignat theoriam. Secundò inducit quoddam exemplum ad manifestationem eorum quæ dixerat, ibi, *Et sicut in sensibilibus, &c.* Tertio adaptat ad propositura.

F 2

fitum, ibi, *Sic immundus in animo, &c.* Circa primum, iterum primum ponit theoriam, secundum assignat rationem cuiusdam quod dixerat, ibi, *Munda enim sunt Dei secreta, &c.* Primum ergo dicit, quod ex hoc quod agitur circa christum quantum ad eius occultationem ab aliis duodecim, significatur per anagogen, id est, sursum ducentem contemplationem, quod interior gratia bene redolens, quæ significatur per ch. ista, propter odorem balsami quod in ipso admittitur, occultatur in animo à sanctis viris: hoc enim præcipitur sanctis viris, quod gratiarum dona, quæ sunt similitudines diuinæ bonitatis suaviter redolentes, non manifestent ad vanam gloriam. *Igitur* ex quo christus sic velatur, *ipsa anagoge*, id est, contemplatio sursum ducentia huius sanctificationis, id est, ritus qui est in sanctificatione christi, *introducitur consummationem*, id est, quæ introducit ad consummationem in aliis sacramentis, *declarat, &c.*

D V B I A.

B SED VIDETUR, quod non introducatur ad perfectionem in aliis sacramentis: quod enim dat rei tuam perfectionem, est essenziale sibi: sed christus non est essenziale baptismo, quia sine eo potest esse: ergo non dat sibi consummationem.

Et dicendum, quod consummationem dicitur dupliciter, vel quod laigitur rei propriam perfectionem, & sic non est consummationem christi baptisimi: dicitur etiam consummationem communiter, quod consistit in quodam cumulo & aggregatione bonorum, & sic quod addit aliquam perfectionem super alterum, est consummationem eius, & sic christus est consummationem baptisimi, cum enim baptisimus confert esse spirituale, christus vero robur illius quod est bene esse, plura comprehendit quam baptisimus facit, sicut bene esse aggregat aliquid supra esse.

Sacrum & bene redolens, interior gratia quæ sanctum facit & redolentem Deo & hominibus.

C SED VIDETUR, quod non debeat occultari, propter hoc quod dicit Apost. 2. Cor. 2. Odorem nostræ suæ manifestavit per nos in omni loco: quia Christi bonus odor sumus in us qui pereunt, & in eis qui salvi sunt.

Et dicendum, quod odor iste & est Christi sicut infundentis, & est noster per assensum & cooperationem. In quantum igitur Christi est, sic manifestandus est ad gloriam Dei, sicut dicitur. Matth. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Secundum autem quod est personalis habens aliquid ex parte nostra, debet occultari: unde dicit Gregorius, Sic opus fiat in publico, quatenus intentio maneat in occulto.

EXPOSITIO TEXTVS.

D Quæ scilicet anagoge *libet* per modum regule *sanctis viris, diuinitus*, id est, ex institutione Dei, scilicet, *non habere bonis & bene olentes similitudines Dei culti*, quæ sunt secundum virtutem,

id est, secundum proportionem & facultatem eius qui similitatur, qui tamen non poterit simpliciter simulari, *manifestas in vana gloria*, id est, ad vanam gloriam, sed ad gloriam Dei.

Munda enim, &c. Hic ostendit rationem huius præcepti. Dicit ergo, quod gratiarum dona quæ sunt in nobis, debent imitari diuinas pulchritudines secundum bonitates quarum sunt imagines: sed diuina pulchritudines sunt secreta, & non ostenduntur ad sensum exterius, sed tantum interius per participationem gratiæ: sic & gratiæ nostræ sunt occultandæ humanis oculis per fugam vanæ gloriæ. *Pulchritudines Dei* quæ scilicet sunt in essentia eius, *munda & suavolentes sunt secreta, &c.* ex hoc quia sunt *super animam, & ostenduntur solummodo inuisibiliter.*

D V B I V M.

SED HOC VIDETUR fallum: hic enim principaliter intendit de gratiis secundum quod in sacramentis conferuntur: gratiæ autem sacramentales ostenduntur in obiectis visibilibus: ergo diuina pulchritudines non ostenduntur tantum inuisibiliter.

Et dicendum, quod hic loquitur de ostensione quæ est per participationem: participantur enim tantum à natura spiritali: & ideo dicuntur solum ostendi inuisibiliter quantum ad visum exteriorum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Hæ dico, *pulchritudines, volentes habere*, id est, requirentes in animabus nostris *imagines incorruptibiles*, quæ sunt *per virtutem conformes, intellectuibus* diuinis pulchritudinibus, quæ sunt in essentia eius. *Ad formam in imitationem*, id est, ad pulchram imitatum quod est Deus, *significat*, id est, repræsentat *ipsam*, scilicet formam.

Et sicut inuisibilibus, &c. Hic ponit exemplum sensibile ad id quod dixerat quod nostræ virtutes debent intendere ad imitationem diuinarum pulchritudinum quarum sunt imaginationes. Dicit ergo, quod hoc ita est, sicut pictor semper intendit ad exemplar cuius vult imaginem effingere, & ad nihil aliud; ita facit imaginem, in qua ipsum exemplar videbitur propter perfectam imitationem, per hoc quod exemplar & imago differunt per essentiam. *Scriptor*, id est, pictor, *vel primum se ipse exemplarem*, quam scilicet intendit: repræsentare per imaginem.

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod in spiritualibus, quorum gratia hoc dicitur, non semper fiat conformitas ad primum exemplar quod est Deus, sed etiam quandoque ad exemplar Angeli vel hominis reducentis, sicut dictum est in cæl. hier. 13. cap. quod Angelus qui purgavit prophetam, dictus est Seraphin per conformitatem ad ipsum tanquam reductus ab eo.

Et dicendum, quod omnis illuminans, siue sit homo, siue Angelus, reductur ad conformitatem primi exemplaris: quia non illuminat nisi secundum lumen diuinum, & ideo in diuinam similitudinem reductur, reducendo in similitudinem

nem luminis quod in ipso est à Deo : si enim reduceret in id quod est simile secundum naturam suam, cum non habeat ex se lumen, non reduceret in lumen : sicut ferrum ignitum assimilatur igni id in quod agit ex virtute ignis, & non sibi, eo quod non faceret optatum.

EXPOSITIO TEXTVS.

K Ad nullum aliud retractum, ita quod in hoc tendat ex toto, & non tendat ad aliud significandum, aut secundum quid pariter, ita quod partim intendat ad significandum hoc, & partim ad significandum aliud : sed ipsum illum qui describendus est, effugit, id est, quasi alterum ipsum efformat, propter similitudinem, si tamen hoc est iustum dicere, quod in veritate non est ipsum : alia translatio, *Duplicabitur. Sic mundis in animo, &c.* Hic adaptat exemplum, & primo communiter, secundo specialiter, quantum pertinet ad occultationem Chrifti, ibi, *Iuste igitur, &c.* Dicit ergo primo, quod simile est in spiritualibus, quod anima per contemplationem intenta ad diuinam odoriferam pulchritudinem, conformatur se sibi, sic quod in nullo erat à Dei similitudine intendens ad aliquid aliud. *Sic ipsa contemplatio intenta ad formam, scilicet diuinam pulchritudinem bene olentem & occultam describitur, mundis, id est, sanctis in animo phantasma, id est, similitudinem deformissimarum, id est, diuinatum formarum, non errans ab eius representatione. Vel aliter, describit ipsam ipsam, contemplatio non errans secundum phantasma, id est, similitudinem, &c.* Alia translatio, *phantasmate.*

L *Iuste igitur, &c.* Hic adaptat exemplum specialiter. Dicit ergo, quod ex quo sanctorum contemplatio debet esse intenta ad imitationem diuinæ pulchritudinis, rationabiliter tantum intendentes ad ipsam imitandam, quæ inuisibilis est, nihil agunt ut videantur ab hominibus, sed complent in seipsis quod representat Ecclesia in Chrifti velatione : & ideo sic velantes interiores virtutes respiciunt solum ad diuinum lumen, & cum sint Deo assimilati, non solum auertunt se à temporalibus bonis, quantum ad amorem, quia hoc etiam imperfectorum est, sed etiam quantum ad cogitationem, quia non cogitant quæ mundi sunt, quomodo placeant mundo : sed ipsi sunt verè boni & diuini inspicunt & amant ea quæ sunt verè bona tantum, & non apparentia bona, & id. o non attendunt ad gratiam humanam, quæ non est verum sed apparens bonum secundum estimationem omnium, imitantes Deum, qui iudicat bona vel mala ea quæ in se sunt verè, & non quæ sunt secundum estimationem. *Igitur sancti conuersi ad Deum, specificantes, id est, formantes intellectualem suam, id est, intellectum ad pulchritudinem, &c.* in inspicendo hominibus, id est, ut videantur ab hominibus, secundum eloquium Math. 6. tanquam in imagine ; id est, sicut significatur per ea quæ sunt hic. *Propter quod & ipsi secundum virtutem, id est, secundum simul posse, sanctum & deformissimum, id est, diuinissimam gratiam per quam sunt sancti & deformes respiciunt ad solam intelligentiam, id est, Deum, archiformem, id est, principalem formam habentem. Contem-*
D. Alber. Mag. in lib. de Ecclesiast. hierar.

platores secundum quod contemplatio dicit visionem cum amore, quia ubi amor, ibi oculus : dissimilium, non solum intelligitur de his quæ sunt dissimilia per effectum sicut peccata quæ faciunt dissimilem à Deo, sed etiam de temporalibus quæ sunt dissimilia à Deo : *visionem, id est, simplicem cogitationem : neque amant decore visibilia bonorum, scilicet horum quæ videntur bona, sed eorum quæ verè sunt bona, & hoc consequenter sibi, id est, secundum quod conuenit eis quæ sunt verè bona. Alia translatio : Neque enim inuisibiles sunt solum dissimilibus, sed neque ipsi ad illorum trahuntur visionem : unde secundum consequentiam sui ipsorum, neque apparentia vane pulchra & inuisa, sed verè existentia amant. Nec gloriam vident à multitudine, id est, ab his qui non vniuntur ad vnum, beatificatam, id est, positam in beatitudine, ut dicit Philosophus in primo ethic. in seipso, id est, secundum sui naturam, agalmata, expressæ imaginationes. Alia translatio, insignia, quæ sunt in nobis exemplata : *benevolentia quæ habens ex seipso, id est, ex sui natura, verum bene olens, non conuertitur ad opinabile dissimiliter multis, de eo enim quod est opinabile bonum, est diuersum iudicium, vel dissimiliter multis qui conuertuntur ad opinabile bonum, formam, id est, mutans sui pulchritudinibus, id est, donis gratiarum, vnum scilicet Deum, quod est bonum sine simulatione, id est, verè, non tantum apparenter.**

Per eia reliquum, quoniam exterius pulchritudinem contemplati sumus totius bonæ & sacræ actionis, in diuinorem eius respiciemus formam, ipsam in seipso reuelatam velamina contemplantes, beatam, splendorem, manifestè claram, & incircumelatè intellectibus replentem nos sua uolentia. Neque enim manifesta myri perfecta operatio his qui circa summum sacerdotem sunt, incommunicabilis aut inuisibilis est, sed è contrario usque ad eos perueniens, & statuens supra multos contemplationem, ab ipsis circumuelatur sacrè, & ex multitudine hierarchicè distinguitur. Diuinis enim uiris sacratissimorum radius tanquam cognationi ab inuisibili luce purè & immediate elucens, & intellectuales eorum receptiones incircumelatè suauificans, ad subiectum non promptè peruenit, sed ab ipsis ut secretorum inuisibile contemplationibus sine pompa, dissimilibus in-

contaminabile sub pennatis ænigmatibus cooperitur, per quæ sacra ænigmata subiectorum benè ornati ordines reducuntur ad sacram suam analogiam. Est ergo, quod quidem dixeram, nunc laudanda nobis sacra teletæ operatio consummatio hæ hierarchicorum ordinationis & virtutis.

DIVISIO ET expositio textus.

Fer eis reliquum, &c.

A Determinata theoria huius tel. te in genere, hic incipit ponere eius theoriam in specie, descendendo ad particulares eius operationes: & dividit in partes duas. In prima parte ex ipso ritu Chriftianitatis ostendit, quod eius theoria & perfectio & sacerdotalibus virtus est inquirenda. In secunda incipit exponere significationem propositi ritus, ibi, *Propter quod & hanc, &c.* Circa primum duo facit. Primum conuenit se ad præcedentia dicens de quo est intentio. Secundum ostendit, quod de hoc considerandum sit, ibi, *Neque enim manifestat, &c.* Dicit ergo primum, quod quia contemplari sumus pulchritudinem exteriorum ritus Chriftianitatis, restat respicere per contemplationem in diuiniorum eius pulchritudinem, quæ scilicet significatur per ritum, *Fer ritum, &c.* id est, de quo restat, *exterioris*, id est, in sym. ois, *totius bonæ actionis*, totius bonæ. eo quod eius virtus est ferè in omnibus aliis, vt prius dixit, *actionis*, scilicet con. ecrationis Chriftianitatis, &c. *formæ*, id est, pulchritudinem spiritalem, *ipsam* scilicet formam in seipsa reuelatam, id est, reuelando eam in se, quia in se est manifesta, *contemplantes velamina*, alia translatio, *velamina*. Et ponit sex conditiones ipsius formæ quæ est terminus contemplationis: cum enim contemplatio reficiens animam sit ad verum & bonum, potest accipi per operas, vel secundum verum, vel secundum bonum, vel secundum modum accipiendi verumque. Si quantum ad bonum in se, sic est *beatitudo*, scilicet secundum hoc quod est obiectum beatitudinis, aut quantum ad sequelam diuinæ bonitatis, quæ manifestat ipsam: & sic est, *reflexio intellectuali refulgentis*, odor enim corporalis est sequela complexioneis & signum eius. Si verò quantum ad verum, aut simpliciter, & sic est *splendens*, verum enim est quod splendet in anima: aut in quantum est primum verum, & sic dicitur *manifeste clera*, quia per se & non ab alio. Aut quantum ad modum participandi, qui est in prima, & sic est *non verum* quia sine symbolis recipiunt. Alia translatio: *beatitudo resp. de se facta in se, a seipsa clera, &c.* non est autem intellectibus bono odore nos adimpletione.

B *Neque enim manifestat, &c.* Hic ostendit ex ipso ritu Chriftianitatis, quod inspicendum sit de perfectis in spiritualibus formam quæ signifi-

tur, licet non ab omnibus. Dicit ergo, quod non est inuisibilis ab his qui sunt circa sacerdotes, sed ab his videtur, & celatur popularibus: & hoc idem quia diuinus radius spiritualium contemplationum diuini viris lucet sine velamine, & ab eis occultatur velaminibus symbolorum minoribus, qui non possunt nisi in symbolis videre, vt proportionaliter sibi ipsis reducuntur in diuinum radium: & inde concludit, quod à nobis qui sumus in gradu diuinarum, est inspicenda spiritualis forma huius teletæ. *Neque*, id est, & non, *operatio myri*, id est, Chriftianitatis perfectio in quantum dat perfectionem in aliis sacramentis, *manifesta in se*, vel diuini viris, *non est incommunicabilis aut inuisibilis his*, scilicet ministris, *qui circa, &c.* perueniens à summo sacerdote usque ad eos, quod descendit in barbam & in oram vestimenti, *stans*, id est, firmans, *contemplationem sui in eis super multos*, id est, populares, *distinguitur*, id est, separatur ex multitudinis, id est, à conspectu multitudinis. *Diuinus enim viris radius sacratissimorum*, id est, spiritualium contemplationum *tanquam cognationis* id est, sicut cognatis sibi, in quantum sunt luciformes facti, *lucet* scilicet diuina (qui lucem habitat inaccessibilem) *purè*, id est, sine admixtione symbolorum, & *immediatè*, quia sunt supremi in nostra hierarchia, &c. *in circumuelatè*, id est, sine velamine.

D V B I V M.

SED hoc videtur esse falsum: quia primo capitulo celestis hierarchie dictum est, quod non est possibile aliter nobis lucere diuinum radium nisi varietate sacrorum velaminum anagogicè circumuelatum, & quia hoc est connaturale nobis: quantumcumque autem efficiantur sancti, remanent in naturalibus: ergo non possunt accipere incircumuelatè.

Et dicendum, quod quantum ad principium acceptionis oportet quod semper accipiant per velamina sensibilia, quia intellectus noster naturaliter proportionatur ad sensibilia, sed ex sensibilibus diuini viri deueniunt in ipsam veritatem appetitam: vnde hic loquitur quantum ad finem acceptionis,

EXPOSITIO TEXTVS.

Al subiectum, id est, inferiores non promptè, id est, non aptè, sed per diuinos viros *incontaminabile*, scilicet spirituale: alia translatio tamen habet, *non contaminatus cooperitur sub pennatis ænigmatibus*, id est, sub pennis aliquid ænigmatice significantibus, *ab ipsis dissimilibus*, scilicet imperfectis, *vt a contemplantibus inuisibile de numero creatorum* quod significatur *sine pompa*, id est, sine honore, alia translatio, *inaccessibiliter*. Commentator tamen dicit *deus*, id est, contemplatores, & inspectores vocat Episcopos: theon namque vocabantur gentiles, qui proponebantur ab omnibus, ad Deum de futuris interrogandum. Et secundum hoc sic debet legi, *ab ipsis* scilicet diuinis contemplantibus inuisibile creatorum integre accessibiliter cooperitur diuinus radius incontaminatè, &c. *ad sacram suam*, id est, radij analogiam, vel inclius secundum ipsorum

ipsorum proportionem. *Laudanda*, id est, cum laude exponenda teletæ, scilicet Chriftianitatis consummatio operatio quæ est perfectio ordinationis & virtutis aliorum hierarchicorum, secundum scilicet quod constituunt in gradu diuino, & operantur diuinum effectum.

Propter quod & hanc diuini duces nostri tanquam æquipotentem & eadem peragentem synaxos sacre perfectionem eisdem characteribus permulta, & mysticis dispositionibus & sacris orationibus ordinauerunt. Et quidem summum sacerdotem tanquam ipsis aspectibus ex diuiniore loco bonam suauolentiam in ea quæ deinde sunt sancta proferentem, & ad se reuolutione docentem diuinarum participationem simul omnibus quidem fieri iuxta dignitatem sanctis: indiminuatam verò esse & incommutabilem omnino, & æqualitate secundum collocationem diuinam proprietatis incommutabiliter stantem. Desiderio autem iterum eloquiorum cantus & lectiones imperfectos quidem erudiant, ad viuiferam filiolarum, conuersionemque sanctam faciunt pollutè energumenum, auferuntque contrariam vel qualemcumque tractam & insanè energumenis, deiformis habitus & virtutis sublimissimum proportionaliter eis ostendentes, iuxta quam terrebut maximè ipsi contrarias virtutes, & aliorum medicinam præstabant diurna imitatione, immobilem quidem ex propriis bonis, ad verò contrarios tumultus actuum non habentes tantum, sed & donantes: his autem in intellectum diuinum ex pessimis transcurrentibus, habitum sacrum imponunt ad non sub malitia iterum errandum: quosdam vt sint castissimi, indigentes, consummatè abfoluunt: quosdam sacros ducunt in diuinas imagines & inspectiones earum & communicationes: refi-

ciunt autem quosdam sacratissimè in beatis inuisibiliter contemplationibus complendo vni forme eorum vno & viuificantes. **Q**uid autem? Nonne & non omnino puros, quorum iam memoriam fecimus ordines, clarè absoluit secundum eundem synaxeos modum præsens nunc sanctæ teletæ operatio, solum imaginibus videns obtutibus diuinis, & à solis immediatè sacratissimis hierarchicis anagogis inspecta, & sacrificata?

DIVISIO ET expositio textus.

Propter quod & hanc diuini, &c.

Hic incipit exponere particulariter significatum huius teletæ, & primum quantum ad ea in quibus conuenit cum communione, secundum quantum ad ea quæ sunt propria sibi, ibi, *Hæc ergo iam sapè à nobis, &c.* Circa primum duo facit. Primum concludit ex dictis, quod rationabiliter eisdem significatur symbolis cum communione. Secundum exponit significationem communem symbolorum, ibi, *Et quidem summum sacerdotem, &c.* Dicit ergo primum, quod propter hoc quod quod illa teleta est consummatio aliorum hierarchicorum, cum hoc idem agat communio, rationabiliter in multis conueniunt eorum ritus. *Nostri duces*, id est, Apostoli, *hanc perfectionem*, scilicet Chriftianitatis, *eandem peragentem*.

D V B I V M.

VIDEATUR hoc esse falsum, cum sint diuersa sacramenta: diuersorum autem sacramentorum diuersus est effectus.

2 Præterea, Communio non est communis omnibus hierarchicis: quia baptizati solum communicant: ergo vt letur falsum quod dicit, quod sit eadem agens, Chriftianitatis scilicet, quod ferè est consummatio in omnibus.

3 Præterea, Diuersorum sacramentorum diuersa est materia, materia enim propria rei non est in alia re, sed Chriftianitas est propria materia confirmationis: ergo videtur, quod non deberet esse vsus illius in aliis sacramentis.

Et dicendum, quod non dicuntur eadem agere, quia sit idem effectus eorum, sed quia vtrumque habet quandam communem perfectionem circa illa sacramenta, quia & ordinati & baptizati in fine communicantur & vnguntur Chriftianitate tanquam perfectionem ab his recipiant, licet diuersimodè, vt prius dictum est.

Ad secundum dicendum, quod Eucharistia non est communis omnibus tanquam sit de esse eorum, sed quia est de bene esse.

Ad secundum dicendum, quod Eucharistia non est communis omnibus tanquam sit de esse eo. um, sed quia est de bene esse.

Ad tertium dicendum, quod christina propter balneum, quod secundum se totum est odoriferum, significat & confert robur contra impugnantes gratiam, & etiam propterea est materia in sacramento confirmationis, in quo conferretur robur vniuersaliter quantum ad omnia: & ideo in omnibus aliis sacramentis potest assumi ad præstandum spiritualiter robur quantum ad aliquid, sicut in baptismo quantum ad fidem, & in ordine quantum ad dispositiones hierarchicas, & efficitur materia propria per aliquam specialem operationem.

EXPOSITIO TEXTVS.

C *Characteribus*, id est, symbolis, & dispositionibus quantum ad actiones: quia vtrouque fit velatio & thurificatio. *Et summum quidem sacerdotem, &c.* Hic ponit significationem eorum in quibus conuenit cum communione, & primo ponit significatum thurificationis, secundo cantuum & lectionum, ibi, *Desiderio autem, &c.* Tertio exclusionis imperfectorum, ibi, *Quid autem in nomine & non omnino, &c.* Dicit ergo primo, quod ordinatum est, quod summus sacerdos in hoc sacramento sicut in communione procedat ab altari per totum chorum, thurificet, & iterum reuertatur ad altare: in quo docetur, quod diuina tonitas participat: & omnibus secundum eorum dignitatem: ipsa tamen in se stat incommutabilis & indiminuta, sicut stans in tua proprietate, sicut dictum est in explicatione Ecclesiasticæ communionis. *Ipsi a peccatis*, id est, omnibus alpicientibus ex diuisione loco, scilicet altari bonam sententiam, id est, thus, *in ea quæ deinde sunt sancta, &c.* id est, in chorum, ad resolutionem, id est, secundum quod reuertitur ad id à quo primo processerat: *equalitate*, quia nec maior sit nec minor, secundum collocationem, id est, firmitatem.

D *Desiderio autem, &c.* Hic exponit theoriam cantuum & lectionum, & primo ostendit ad quid valeant in omnibus. Secundo qualiter diuersimodè in diuersis operantur secundum tres operationes hierarchicas, quæ sunt illuminare, purgare, & perficere, ibi, *Hic autem in intellectum, &c.* Dicit ergo primo, quod hi cantus quasi obstetricando præparant catechumenos ad baptismum, & energumenos conuertunt ab interiori pollutione, quæ est secundum quod adhuc ex toto non est repressa vis dæmonis in fomite, & quod in libidinosis quos supra dixit apostatas, auferunt dispositionem contrariam gratiæ, ostendentes eis altissimum deiformis habitus & virtutis, secundum quam ipsi cantus vincunt virtutes dæmonum, & præstabant victoriam contra impugnationes dæmonum: & non solum habent in se vnde terreat dæmones, sed in hoc etiam aliis præstabant. *Desiderio eloquiorum*, id est, deuotio excitatur per cantus, & lectiones circa sacram Scripturam: *imperfectos*, id est, catechumenos erudunt, id est, obstetricant. Commentator præcipue (quod interpres erudiunt transtulit) est educere natiuiturum: in eo enim obstetrix ante præteratur. *Ad inuicem filiolitatem*, id est, ad

regenerationem baptismi, in quo confertur spiritualis vita, *energumenum*, id est, energumenum polluit, id est, qui sunt polluti: *contrariam* dispositionem, *vel qualemcumque contrariam*, id est, siue ex origine, siue ex proprio actu *energumenis*, id est, libidinosis, *insane* secundum quod concupiscentia insanire facit, abstrahendo rationem, *ostendentes scilicet cantus, eis scilicet libidinosis. Intra quam*, scilicet virtutem, *ipsi scilicet cantus terrebut contrarias virtutes*, id est, dæmones, *diuina imitatione*, id est, sicut Deus facit, *habentes immobile*, id est, immobilem virtutem, ipsi cantus, *ex propriis bonis*, quæ scilicet in eis dicuntur: *vero*, id est, sed non habentes tantum altissimum ad, id est, contra contrarios tumultus hostium, *sed & donantes aliis*, habent enim per significationem, & dant per deuotionem: quoniam excitat ipsos cantus. *Vel aliter intra quam ipsi diuini viri, &c.* Et hoc connotat ei quod dictum est in tractatu communionis. *Hic autem, &c.* Hic ostendit quomodo lectiones & cantus operantur tres actus hierarchicos in diuersis, & primo de purgatione, secundo de illuminatione, ibi, *Quosdam sacros, &c.* Tertio de perfectione, ibi, *Desiderio autem, &c.* Dicit ergo, quod his qui transeunt ex malis in intellectum diuinorum, imponunt cantus habitum, quod consistunt in bono, ut non reuertantur iterum ad malitiam, sicut catechumenis: & quosdam qui non sunt ex toto purgati (sicut energumeni) perfecte mundant, quantum ad purgationem: quosdam autem iam perfecte mundatos per baptismum, ducunt ad videndum symbola sacramentorum, & contemplandum significata eorum & communicandum eis, & hoc quantum ad illuminationem: quosdam autem, scilicet iam perfectos, reficiunt per sacras contemplationes, perficiendo eos in vno primo, quod est Deus, per perfectam reductionem, quantum ad perfectionem. *Ex pessimis* scilicet infidelitate positus, id est, catechumenos: *quosdam*, id est, energumenos, *indigentes, ut sint castissimi*, id est, mundissimi, quia nondum sunt ex toto mundati à fomite, *at soluum*, ut per hoc sint castissimi. Alia translatio, *illos autem, qui non sunt omnino casti, perfecte mundant. Sacros*, id est, baptizatos: *imagines*, id est, symbola: *inspektiones*, id est, spirituales contemplationes. *Quosdam*, id est, perfectos *sacratissime*: alia translatio, *sanctissimi: uniforme*, id est, mentem quæ vno nata est informari, *ergo*, scilicet Deo. *Quid autem, &c.* Hic tangit exclusionem imperfectorum. Dicit ergo, quod hæc teleta excludit imperfectos sicut & communio, propter hoc quod ab imperfectis videtur *solum in imaginibus*, id est, symbolis, *videns*, id est, videre faciens. Alia translatio, *visu*, quantum ad imperfectos, *inspecta* communiter quantum ad omnes, & *sacratissima*, id est, consecrata quantum ad sacerdotes, *hierarchi in aragogu*, ab obturbibus diuinis, id est, his qui habent diuinum visum, & *a solis sacratissimis variis immediate*, id est, sine velamine inspeeta.

6. Hæc ergo iam sæpè à nobis dicta, superfluum est nobis, vt æstimo, eisdem reuoluere verbis, & non ad ea quæ deinde sunt, transcendere, summum sacerdotem diuinitus videntes à duodecim penis circumuelatum habentem diuinum myron, & sanctissimam in eo consummationem sanctificantem. Dicamus igitur quomodo est myri compositio. Congregatio est quadam bene spirantium materialium in se copiosè habens qualitates odoriferas, quantum accipientes olfaciunt secundum analogiam, tanto ingenitæ eis bono odore participationis.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Hæc ergo iam sæpè à nobis, &c.

A PŌsta theoria eorum in quibus conuenit Chrisma cum communione, incipit hinc ponere theoriam de his quæ sunt propria Chriſmati: & primò dicit de quo est intentio, & quid dimittendum. Secundò prosequitur intentum, ibi, *Dicamus igitur, &c.* Dicit ergo, quòd de exclusionem immundorum & de cantibus & his de quibus prius dixerat, cum sæpè dictum sit, superfluum est iterum dicere: & idè prætermittis iis, est considerandum de iis, quæ sunt propria Chriſmati, scilicet qualiter summus sacerdos tenet Chriſma inuolutum duodecim alis, & consecrat ipsum. Sæpè, ad minus bis in tractatu baptisimi & communionis, & non transcendere, nos videntes summum sacerdotem habentem diuinum myron, id est, Chriſma circumuelatum, &c. in eo scilicet Chriſmate sacrificantem consummationem, id est, con.ec. antem ipsum per aliquam orationem. *Dicamus igitur, &c.* Hic exequitur propositam & diuiditur in partes tres. In prima determinat de consecratione Chriſmatis ponendo theoriam. In secunda de uelatione eius duodecim alis, ibi, *Est autem (vt æstimo) clarum, &c.* Tertia de vi eius in aliis hierarchicis teletis, ibi, *Et adhuc diuinus, &c.* Circa primum ponit primò ritum, secundo theoriam, ibi, *Credimus autem esse, &c.* Dicit ergo primò, quòd dicendum est de consecratione Chriſmatis: conficitur autem ex rebus copiosè odoriferis, quia miscetur balsamum cum oleo, quorum odorem participant olfacientes secundum suam analogiam: bene spirantium, id est, redolentium, habens, scilicet congregatio, qualitates odoriferas tanto bono odore participationis passiuè ingenitæ, id est, connaturalis eis qualitatibus, scilicet quantum bonus odor tantum

participatur, quantum accipientes, id est, sentientes olfaciunt secundum suam analogiam. Alia translatio, Quæ participantes, bonis odoribus afficiuntur secundum quantitatem proportionis ingenitæ ipsis bene olentis narrationis.

D V B I V M.

SED VIDETUR, quòd non conficiatur secundum quantitatem ex rebus bene odoriferis: innuuntur enim plura magis odorifera quam ea quæ ponuntur in consecratione Chriſmatis.

2. Præterea, Oleum quod ponitur in eius consecratione, non est multum odoriferum: ergo Chriſma non conficitur ex rebus copiosè odoriferis.

3. Iterum queritur, quare conficiatur ex balsamo & oleo?

Dicendum ad primum, quòd sicut dicit Philosophus in libro de plantis, quædam plantæ sunt odorifera secundum totum, id est, secundum radices, stipitem, & folia, Verbi gratia vt balsamus: & idè dicitur copiosè redolens, quòd secundum totum est bonæ olentia, quamuis fortè alia sint vehementioris odoris. Præterea balsamus conseruat à putrefactione: & idè ponitur in Chriſmate propter odorem bonæ famæ ad alios, & propter incorruptionem à concupiscentiis quantum ad seipsum. Oleum uerò non propter hoc ponitur: & idè non oportet, quòd sit nimis redolens: sed ponitur ad perfectionem conscientia, secundum enim quòd uigendo lenit, præstat medicamentum circa præcedentia peccati vulnera: secundum uerò quòd lucet, confert splendorem virtutum, & competit characteri qui imprimitur in confirmatione, quòd est lumen quoddam: secundum uerò quòd patet, competit refectioni affectus, qui est in summo bono. Et per hoc patet solutio ad alia.

7. Credimus autem esse diuinissimum Iesum superessentialiter suauem olentem, inuisibilibus distributionibus intellectualem nostrum replentem diuina delectatione. Ipsa enim sensibilibus suscitatum assumpcio, saturitatem facit & nutrit cum delectatione multa olfacientium discretiuum, siquidem illæsum sit ad bene olax in commensuratione compactum. Et proportionaliter si quis dixerit intellectuales nostras virtutes aduersus in malum minorationem incorruptibiliter dispositas in ipsa in nobis discretiuum naturali ualitudine, secundum definitas mensuras, & coadunatam animi ad Deum conuersionem, in receptione diuinæ suauolentia fieri, & benefa sentia sacra impleri, & diuinissimos

diuinissimo alimento. Non ergo myri symbolica compositio tanquam informatione informium ipsum nobis subscribit Iesum, fontem existentem diuinarum suauium receptionum diuitem, proportionibus diuinis deiformiora intellectualium reddentem, diuinissimos declarantem vapores in quibus animi pacificè delectari, & diuinis assumptionibus repleri, esca inuisibili vtuntur ad intellectualem eorum introitu, iuxta diuinam participationem suauolentium distributionum.

DIVISIO ET expositio textus.

Credimus autem esse, &c.

Hic ponit significatum huius confectionis, & primo ponit significatum ipsum. Secundo ostendit similitudinem signi ad signatum, ibi, *ipsa enim sensibilibus, &c.* Tertio concludit propositum, ibi, *Non ergo myri, &c.* Dicit ergo primo, quod Dominus Iesus replet intellectum nostrum inuisibilibus odoribus, scilicet distributionibus gratiarum cum magna delectatione, intellectualem nostrum, id est, intellectualem partem: & hoc est significatum. *Ipsa enim, &c.* Hic assimilatur secundum proportionem signum ad signatum. Dicit ergo, quod odor sensibilis facit delectationem & latuitatem in sensu olfactus, dummodo organum sit sanum & proportionatum ad bonum odorem. Similiter intellectus noster quando est sanus, absque scilicet corruptione peccati, & quando est proportionatus ad diuinam secundum menturam naturalis valentis & conuersionis adunantis intellectum ad Deum, participat diuinos odores, id est, spirituales gratias, quibus repletur delectatione & nutrimento siue latietate. *Suauitatem, id est, odorum suauium, discretum olfactum, id est, olfactibilem, hoc est, sensum olfactus, qui discernit inter odores, si quidem (duæ partes) integrum, id est, sanum, sic enim habet alia translatio, & ille fit ad bene olax, scilicet discretum, compactum, id est, compositum, vel complexioratum. Et proportionaliter: non enim est similitudo corporaliū ad spiritalia per participationem eiusdem qualitatis, sed secundum proportionem ad actum, qui attenditur. Est enim collectio duarum proportionum quarum utraque est in duobus vel pluribus. Siquis dixerit, alia translatio, aliquis minorationem dicat quidem in malsam, id est, qua aliquis minoratur per peccatum: alia translatio, subiectionem: dispositum, hoc respondet sanitati in corporalibus. Proportionaliter dico est, si quis dicat huius virtutem*

tes fieri in receptione diuina suauolentia, scilicet gratiarum, & impleri per eam beneficentia: alia translatio, delectatione, & alimentum, & hoc secundum mensuram, id est, proportionem deificam, id est, quibus accedimus ad Deum, quæ sunt in ipsa naturali valentia discreti, id est, rationis quæ est in nobis, secundum quod minus accipimus Angelis & aliis creaturis Dei, & secundum conuersionem, id est, intellectus ad Deum & affectus: coadunatum, id est, unientem, secundum quod quidam homines plus aliis recipiunt, & hoc responder commensurationi organi sensibilis. Non ergo myri, &c. Hic concludit propositum. Dicit ergo, quod confectio Chriftimatis, describit nobis ipsum Iesum, qui est fons diuinarum odorum, quibus animi nostri delectantur, & fatiantur, inuisibili esca vtentes, intrantes ad intellectualia, secundum quod participant spirituales suaves odores: ergo ex quo Chriftimatis confectio est ex odoriferis quæ sensum delectant & reficiunt, sicut spirituales gratia emanantes à Christo in intellectum. *Non, id est, nonne, quasi dicat, sic, pendet interrogatio vsque finem huius partis. Alia translatio non potest legi interrogatiue, per figuram figurata describitur: fontem sicut corpus omnium odorum progredientium ab ipso, vel per euaporationem, vel transmutationem. Alia translatio, fontem diuitem. Diues in omnes qui inuocant eum, Rom. 10. Alia translatio, copiam. Iesum, dico, reddentem deiformiora symbolicis de numero intellectualium diuinis proportionibus, id est, proportionatis ad diuinam secundum eorum proportionem, & Iesum declarantem diuinissimos vapores, id est, spirituales odores per contemplationem ipsorum. Alia translatio, ad deiformia intellectualium reddentem diuinissimas fragrantias in introitu eorum, scilicet animorum, ad intellectualem, id est, secundum quod intratur in illa. Alia translatio, alimento intelligibili vtuntur, scilicet introitu bene olentium distributionum ad intellectualem ipsorum secundum diuinam participationem.*

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod inconuenienter assignet illam theoriam: odor enim balsami, vt dictum est, significat aliquid existens in nobis quantum ad sanam, vel conicientiam: ergo non debuit dicere quod symbolicè per talem comparisonem Iesus describitur.

2. Præterea, Siccum euaporatum non nutrit: in tali autem sicco est odor, quia in fumali euaporatione, vt dicitur de sensu & sensato: ergo odori non conuenit nutrire: & ita nec Christo proportio ad odores.

3. Præterea, Corpus Christi est glorificatum: in talibus autem corporibus non potest esse vapor resolutus, sicut nec in incorporalibus: ergo non videtur, quod declarat diuinos vapores per immisionem gratiarum.

4. Præterea, In quolibet corpore odorifero oportet esse calidum actu agens in sicco & humidum: vbi autem est talis actio corporea, ibi est corporale: ergo cum corpus Christi sit incorporale, non videtur quod competat sibi esse fontem diffusiuum odoris.

5. Præterea, Omnis satietas est ex impletione impletio autem facit fastidium, quia abscondit desiderium: cum igitur in diuina participatione non sit fastidium, quia dicitur Eccl. 24. Qui edunt me, adhuc esurient, non videtur congruè dictum, quod diuinæ distributiones impleant, vel satietatem aut saturitatem faciant.

Solutio. Dicendum ad primum, quod ipse non intendit hic exponere moraliter, sed analogicè: & idèò reducit in summum in quod reduci potest, quod est Dominus Iesus Christus: cui competit balsamum propter naturam diuinam, quæ est principium incorruptionis & totius spiritualis odoris, & obiectum secundum humanam naturam, per quam iuncti sumus sacramentis ex passione Christi virtutem habentibus.

Ad secundum dicendum, quod in nutrimento est conuersio cibi in nutritum, & secundum hoc ex odore non transmutatur nutritio in spiritualia, hoc enim est materiale in nutrimento, sed delectatio quæ est in eo ex coniunctione conuenientis in illo est quid formale: & secundum hoc transfertur in diuinam per similitudinem odorum, quia sic odor corporalis etiam nutrit, & multò magis spiritualis, in quo est summa quies & delectatio.

Ad tertium dicendum, quod in sensibilibus est considerare naturæ actionem, sicut quod sonus per commotionem aëris scindit lignum. Est & in eis considerare actionem animæ, quæ est in recipiendo intentionem sensibilis secundum quod sensibile habet esse corporale in re, & spirituale in sensu, sicut dicit Commentator. Quantum ergo ad actionem naturæ, non est odor in corpore glorificato, scilicet per euaporationem, vel transmutationem, sed tantum quantum ad actionem animæ: & sic non oportet in eis esse calidum agens, vel vaporem, nisi vapor dicatur ipsa odoris intentio. Et similiter dicendum ad quartum.

Ad quintum dicendum, quod saturitas saluatur quantum ad quietem quæ est in obiecto, quia non querit aliquid aliud, non tamen quantum ad impletionem recipientis, quia quanto plus percipit intellectus spiritualia, tanto magis augetur capacitas eius: & sic nunquam sequitur fastidium, sed semper manet desiderium.

8. Est autem, ut æstimo, clarum, quia super nos essentis ut diuinioribus fontalis suauolentiæ retributio propinquior quodammodo: adhuc enim & magis seipsam manifestat & distribuit in lucidissimum eorum & bene habile iuxta intellectum receptiuæ virtutis copiosè supermanans, & multipliciter occultata: ad verò intellectualium subiecta, & non eodem modo acceptiua, super virtutem incontaminatè occultans visionem, & partici-

pationem proportionalibus participantium vaporibus in commensuratione diuina distribuitur.

DIVISIO ET
expositio textus.

Est autem, ut æstimo, &c.

Hic ostendit quid significet velatio Christum à duodecim alis, scilicet quod per Christum significatur Christus, ut dictum est, & per duodecim alas significantur Seraphim, de quibus legitur Isa. 6. quod stabant super thronum, sex alæ vni, & sex alæ alteri. Primum ergo ponit significatum huius velationis Christum. Secundò gratia huius velationis exponit quid significant ea quæ de Seraphim in illa visione dicta sunt, ibi, *Incorporales Seraphim, &c.* Circa primum, primò dicit altitudinem ordinis Seraphim. Secundò qualiter significetur in consecratione, ibi, *Super nos ergo, &c.* Dicit ergo primò, quod Iesus qui est fons totius spiritualis redolentiæ, propinquius inluit celestibus essentis quam nobis, quibus per illas deferuntur spirituales emanationes, & inter eas magis manifestat & copiosius communicat lucidissimis earum, scilicet Seraphim: sed summa visio diuinorum occultatur inferioribus, & distribuitur eis tantum secundum proportionem ipsarum, quod proportionale est eis de spiritualibus odoribus. *Essentis quæ sunt super nos, id est, Angelis, retributio fontalis suauolentiæ, id est, communicatio ipsius diuinæ bonitatis, quæ est fons omnis suauitatis, scilicet communicata secundum proportionem naturæ, vel meriti, est propinquior, scilicet quam nos, & adhuc magis manifestat seipsam & distribuit copiosè supermanans in lucidissimum eorum, id est, inter ea, scilicet Seraphim, & in id quod est bene habile receptiuæ virtutis, id est, ad recipiendum, id est, secundum intellectualium, & etiam ipsa retributio multipliciter occultata in hoc lucidissimo.*

D V B I V M.

SED VIDETUR hoc esse falsum: quia infra B dicit, quod manifestè summus ordo cognoscitur. Et dicendum, quod dicitur occultata ad nos, eo quod simplicissima acceptione recipiunt, & sic maxime elongatur à cognitione nostra.

EXPOSITIO TEXTVS.

Alia translatio, *interius. Ad verò ipsa retributio occultans (Alia translatio, abscondens) incontaminatè, id est, decenter visionem super virtutem (Alia translatio, supremam quæ est super virtutem inferiorum) & participationem ad subiecta, id est, inferiora de numero intellectualium, & non acceptiua eodem modo sicut prima accipiunt, distribuitur in commensuratione diuina, id est, secundum mensuram unicuique præfixam à Deo, vaporibus spiritualibus odoribus participantium proportionalibus eis.*

Super

9. Super nos igitur sanctarum essentiarum tantum superpositus Seraphin ordo in alarum duodenario significatur, circa Iesum stans & collocatus, beatissimis contemplationibus, quantum iustum, inhians, & inuisibilis distributionis sacræ in castissimis susceptionibus repletus, & multum laudabilem, sensibilibiter dicendo, non silentibus oribus reclamans Theologiam. Ipsa enim sancta supermundalium animorum scientia simul erecta est, & inaccessibilem habet diuinum amorem, militiamque simul omnem superat & obliuionem. Inde, ut æstimo, hoc non silenti clamore insinuat æternam eorum & incommutabilem in virtute omni & gratiarum actione diuinorum scientiam & intelligentiam.

DIVISIO ET expositio textus.

Super nos igitur, &c.

A Hic ostendit qualiter significetur ordo Seraphin in consecratione Chistatis, & primo quid significatur in eis per alas, quæ Chistati componuntur. Secundo quid per cantum qui fit in consecratione Chistatis, scilicet Sanctus, sanctus, sanctus, ibi, *Et multum laudabilem, &c.* Dicit ergo primo, quod per duodecim alas quæ circumponuntur Chistati, quo significatur Chistatus, significatur ordo Seraphin, qui propter suam eminentiam immediatè collocatur circa Christum, intendens eius contemplationibus, & repletus eius suauitatibus, quantum iustum, id est, secundum proportionem suam, inhians, id est, cum desiderio intendens. Postea dicit, quod etiam significatur per cantum, qui fit in consecratione Chistatis per aditus ordo, secundum quod de eo legitur Iia. 6. quod indefinenter clamant, Sanctus, sanctus, sanctus. Et etiam hic cantus eorum cantus significat eorum scientiam semper extensam in Deum sine aliqua obliuione eius, & indeficientem amorem diuinum, qui non interruptitur aliqua malitia: & propter ordo significatur per caritatem Chistatis, reclamans a ter ad alterum, &c. *Super nos igitur, &c.* id est, secundum quod per sensibilibus figuratur, oribus, Alia translatio, *Super nos igitur, &c.* id est, Sanctus, sanctus, sanctus, *Super nos igitur, &c.* id est, intellectus, scilicet Angelorum, erecta, id est, perfecta scientia, & inuisibilibus et diuinum amorem.

D V B I V M.

SED VIDETUR hoc esse falsum, quod habeant incessabilem diuinum amorem: non enim possunt simul moueri motus diueriarum virtutum, cum sint essentia simplices: ed quandoque mouentur motus aliarum virtutum: ergo non habent incessabilem diuinum amorem.

2. Præterea, Scientia eorum non semper est in actu: quia non semper actu considerant idem, sic enim nullo modo considerarent alia: quod autem quandoque considerat aliquid, & quandoque non, est in potentia quandoque secundum illud: ergo non habent scientiam incommutabilem de potentia in actum.

3. Præterea, Philosophus dicit in vndecimo *Text. c. 30.* philosoph. 1. prima, quod omnis intellectus habens diuinum se, reducit de potentia in actum ab illo: sed intellectus Seraphin habet alium diuinum se, scilicet diuinum: ergo reducit de potentia in actum: non ergo Seraphin semper habet actualem scientiam.

Si dicatur, quod intelligit & quod habet semper scientiam & amorem, non actu, ed habitu. Contra: Felicitas patriæ perfectior est felicitate viæ: sed sicut dicit Philosophus in ethic. felicitas viæ non est habitus, sed actus, vel operatio secundum perfectam virtutem: ergo & felicitas patriæ, quam consistit esse in Angelis, & consistit in scientia & amore actuali, non vero habituali.

2. Præterea, Habens habitum & non agens non differt à dormiente: sed dormientem nulus dicit esse felicem: ergo cum Angeli sint felices, non erit eorum habitus eorum habitualem amorem & scientiam, sed actualem.

Solutio. Dicendum, quod felicitas Angelorum non consistit in habitu, sed in actione: quia in operatione tantum est delectatio: & concedimus rationes ad hoc.

Ad primum ergo dicendum, quod amor non tantum est specialis quædam virtus, sed est communis motor impetans actum elicitem ab omnibus aliis virtutibus: non est ergo semper actu hians ut semper eliciat proprium actum secundum quod est specialis virtus, sed secundum quod importat actus etiam aliarum, secundum quod etiam dicit Philosophus, quod vna dies non facit veris plures.

Ad secundum dicendum, quod ratio felicitatis non est e. cognitione lapidis vel cuiuscunque alterius obiecti, sed ex eo quod est medium cognoscendi omnia alia, quod est lumen diuinum primum, & huius semper habent actualem scientiam, licet non semper actu considerent ea quæ per hoc medium cognoscuntur.

Ad tertium dicendum, quod intellectus habet alium diuinum se dicitur, aut secundum efficientiam, ed quod faciat ipsam in actu potentiam: aut secundum participationem, quia anima actu participat ipsum: & sic non oportet, quod quandoque sit in potentia, quia in quantum participat ipsum, est actu: & sic Angeli habent intellectum diuinum, sed non primo modo, & Philosophus loquitur secundum primum modum.

Incorporales

10. Incorporales ergo Seraphin proprietates in eloquiis, sensibilibus imaginibus & inuisibilium manifestatoris mirabiliter descriptas, in exornamentis supercaelestium hierarchiarum, ut arbitror, bene contemplati sumus, & tuis intellectualibus oculis ostendimus: tamen quoniam quidem & nunc summum sacerdotem sacræ circumstantes, ipsum nobis illam reformant excellentissimam dispositionem, in breui & nunc sanctissimis aspectibus descriptissimam eorum claritatem videamus.

DIVISIO ET expositio textus.

Incorporales ergo, &c.

A Hic incipit exponere ea quæ dicuntur de Seraphin in visione Iaiæ, & primo dicit de quo est intentio & remittit ad alium librum in quo sufficienter hæc exposita sunt. Secundo exequitur propositum, ibi, *Multiforme igitur eorum, &c.* Tertio redit ad propositum, ibi, *Non ergo diuinitas, &c.* Dicit ergo primo, quod in celesti hierarchia sunt sufficienter ostense proprietates spirituales Seraphin, quæ in Scriptura sacra traduntur per figuras sensibiles: sed quia eorum dispositio representatur in ministris habentibus alas ad velandum Christum, qui circumstant sacerdotem summum, oportet breuiter considerare nunc de eis. In exornamentis hierarchiarum supercaelestium, id est, Angelorum, qui sunt dignitate nature super corpora celestia, id est, in libro celestis hierarchia, in quo ornatus eorum expositi sunt: & tuis, quia illum librum sibi transmissit: reformant, id est, representant: in breui, id est, in compendio: sanctissimi, id est, spirituales, eorum, scilicet Seraphin.

11. Multiforme igitur eorum & multiplex manifestatum est, ut æstimo, multiuaria eorum in diuinitas illuminationes proprietatis, & semper motus, & multiuaria diuino bonorum intelligibilium Alarum autem, ut eloquia aiunt, expansam positionem, non numerum sanctum indicare arbitror secundum quod visum est aliis, sed quia circa Deum ipsius excellentissimam.

D. Alb. Mag. in lib. de Ecclesiast. hierar.

simæ essentia ordinis, anagogica & absoluta perfectissime sunt, & supermundana prima & media & extrema intellectualium sui & dei formium virtutum. Inde eloquiorum sacratissima sapientia alarum duplicationem sanctè describens, circa facies & media & pedes eorum imponit alas, vniuersaliter volabile eorum insinuans largissimum in id quod verè est anagogicæ virtutis. Si autem facies & pedes tegunt, & solis volant mediis alis, intellige sacrè, quia tantum exaltatus excellentissimarum essentiarum ordo, timidus est circa intelligentiarum eius altiora & profundiora, & mediis alis in commensuratione ad diuinam visionem exaltatur, diuinis iugis supponens propriam vitam, & ab ipsis sanctè directus ad suam cognitionem. Quod autem eloquiis dictum est, veluti, clamabat alter ad alterum, istud æstimo declarare quod de iudis suis intelligentiis sibi inuicem copiose tradant. Et hæc sacra dignum iudicamus memoria, quomodo eloquiorum Hebræa vox, iuxta intelligibilem nominationem, vocat sanctissimas Seraphin essentias, ex hoc quod sunt igneæ & superfluentes secundum diuinam & immolabilem vitam, ex ipsa secundum diuinam & immutabilem vitam perflagrantia. Si ergo, ut qui Hebræorum sunt interpretantes aiunt, diuinitati Seraphin ardentes & calefacientes à Theologia nominati sunt, manifestatio substantialis eorum habitus nomine, diuinitate vnguenti, iuxta symbolicam imaginum descriptionem motivas habentes virtutes, in manifestationem ipsius & efficaciorum vaporum distributionem euocantes. Ipsa enim super intellectum tuauero.

G lens

lens essentia, ab ignitis & purgatissimis mentibus in notitiam moveri amat, & divinissimas suas inspirationes in ditissimis distributionibus donat, sic se supermundane euocantibus.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Multiforme igitur eorum, &c.

Hic exponit ea quæ de Seraphin dicta sunt in visione Isa. i. & diuiditur in partes quinque. Primò enim exponit multitudinem pedum & vultuum. Secundò numerum alarum, ibi, *Alarum autem, &c.* Tertio velationem faciei & pedum, ibi, *Si autem facies & pedes, &c.* Quarto clamorem vnus ad alterum, ibi, *Quod vnum eloquii, &c.* Quintò nomina eorum, ibi, *Et hæc sacra dignum, &c.* Dicit ergo primo, quòd multitudo vultuum eorum manifestat proprietatem eorum secundum quam sunt illuminati multitudinem diuorum, eò quòd visus est in vultu. Sed multitudo pedum significat motum ipsorum continuè & multis viis procedentem in diuina intelligibilia: pedes enim sunt instrumenta morus. *Multiforme*, id est, multorum vultuum. Sunt ergo multiuidi quantum ad multitudinem eorum quæ de Deo vident, multiuidi quantum ad multos modos accipiendi secundum multas illuminationes quibus accipiunt, habent enim supremas & medias & infimas illuminationes, quia ab eis descendunt in inferiores: & *semper motus*, in quantum sunt infatigabiles circa diuinam contemplationem. *Alarum autem, &c.* Hic ostendit quid significet senarius alarum numerus in vnoquoque eorum. Dicit ergo, quòd non significat id quòd quibusdam visum est, dicentibus quòd duabus alis velabant faciem sedentis super thronum, quia ignorabant ea quæ sunt ante mundum: & duabus volabant, quia ea quæ in mundo, per reuerentiam emanationem de Deo manifestantur, cognoscerent: sed significatur per triplicem binarium alarum numerum, quòd habent illuminationes primas, medias & infimas tanquam excellentiori modo alii habentes quicquid habent inferiores, sed non è contrario. Et ideo ponuntur duæ alæ circa caput ipsorum propter volarum secundum supremas illuminationes: vna quantum responderet capacitati nature & altera illuminationi descendenti: quia his duobus eleuantur: duæ verò ponuntur circa pedes propter volarum secundum infimas illuminationes: dur in medio propter medias: ut sic inueniantur vniuersaliter volantes in diuina. *Et vultuum*. Alia translatio, *seraphim: nomen unum faciem*, sicut expositum est, vel quia forte tres linarios referant ad numerum personarum, *seraphim* dicitur quia excedit omnia essentia illis creatis, scilicet seraphim, quæ sunt circa Deum, sicut anagogice, id est, iuxta doctrinam, *seraphim* est *absoluta*, id est, libera à omni subiectione,

sunt supermundana prima & media & extrema intellectualium, id est, accipientia supermundanas illuminationes tam primas quam medias & vltimas intellectuales totius angelicæ hierarchiæ, scilicet sui & aliorum inferiorum: *deiformium virtutum*, scilicet Angelorum. Alia translatio. *Sed quòd prima & media & extrema intellectualium & deiformium virtutum ipsius, existens circa Deum* sicut substantia & ordinis factum actiua & absoluta & effectiua sunt & supermundana. *Volabile vultu facies*, id est, secundum omnem partem, *infinitum largissimum*, id est, copiam virtutis anagogicæ in id quòd vere est & dicitur. *Si autem facies & pedes, &c.* Hic exponit velationem faciei & pedum. Dicit ergo, quòd per hæc quòd dicuntur volare mediis alis tantum, & duabus tergere facies, & duabus pedes, significatur quòd quantum sit ordo altissimus, tamen non presumit se extendere in altissima diuinæ intelligentiæ, quæ pertinent ad eminentiam diuinæ nature, & hoc significatur in velatione faciei: & similiter non presumunt ad profundiora quæ pertinent ad immensitatem diuinæ sapientiæ, & sic volantur pedes qui sunt in profundo corporis: sed mediis volant, quia renouantur in diuina visione secundum suam mensuram submittentem vitam suam diuinis legibus, quibus diriguntur in sui ipsorum cognitione. Tandem propter reuerentiam eius, scilicet anagogicæ virtutis *et aliam*, id est, renouatur, *ingis*, id est, legibus *facie directus*. Alia translatio, *intellectualiter dispersus & suspensus cognitionem*. *Quod autem eloquii, &c.* Hic exponit clamorem vnus ad alterum, & dicit, quòd hoc significat quòd sibi mutuo ostendunt receptas illuminationes. *Et hæc sacra, &c.* Hic exponit nomina eorum, & primò ponit expositionem. Secundò adaptat ad propositum, ibi, *Quisquisque eorum, &c.* Dicit ergo, quòd dicuntur Seraphim propter adorem secundum diuinam vitam: quia Seraphim interpretatur calefacientes, & ardenes, in quo manifestatur eorum naturalis habitus, scilicet amoris, quo in tali ordine collocantur. *Et ipsa perflagrantia*, id est, adore, quæ est secundum diuinam, &c. Alia translatio, *ex hoc quòd sunt ignea & perseverantes secundum diuinam & immobilitatem suam*. *Suspirantibus*. Hoc non dicitur, quia habitus angelici sunt de substantia eorum, ut partes essentie, sed quia conequuntur naturam ipsorum, & eis immobiliter inhaerent: quantum dicunt quidam, ut dicit Damascenus, quòd habitus est ipsa essentia anime deputata, quæ potest in id in quòd primo non poterat: & hoc potest esse verum si intelligatur deputatio reductio de potentia in actum: potentia tamen in quantum huiusmodi est impura: quia non est determinata ad vnum, sed est medium inter esse & non esse: puritasque eius est ipsius actus altitas, per quam res habet esse quòd inoblitat, per habitum esse eorum huiusmodi quòd est principium alienius operationis. Et similiter est in Angelis, *Finis que sequitur, &c.* Hic adapta significationem nominis ad propositum. Dicit ergo, quòd iuxta holicè eorum expostionem nominis Seraphim habent virtute mouentem Christum, ut manifestent & dicitur in odore ipsius: ignis enim fecit eorum corpus odoriferum circa quòd potest. Denique nominati sunt ut habentes

tes virtutes motivas, *divini unguenti*, id est, *Christi*, *enocantes nos in manifestationem*, &c. *Essentia*, scilicet divina, *amat*, ut ostendatur voluntati se communicare, non coacta sicut vapor ab igne resolutus: *enocantibus se in Deum* per deuotionem.

12. Non ergo diuinissimus supercaelestium essentiarum ordo ignorauit diuinissimum intellectum in sanctificandum descendente: intelligit autem eum sacre in his quae secundum nos sunt, seipsum subiicientem per diuinam & ineffabilem bonitatem, & à Patre suo & à seipso & Spiritu humanitus sanctificatum: aspiciens verò proprium nouit principium, in quibuscunque diuinitus agit, secundum essentiam immutabile habens. Inde symbolorum sacrorum traditio sanctificato diuino Christum, Seraphim circumdat, incommutabilem videns & describens Christum in ea quae secundum nos est vniuersali ad veritatem inhumanatione.

EXPOSITIO TEXTVS.

Non ergo diuinissimus, &c.

Hic redit ad propositum concludens ex praedictis. Dicit ergo, quod sanctus ordo Seraphim non ignorauit mysterium incarnationis, scilicet quod Dei Filius descendit humanam assumens naturam ad sanctificandum nos, secundum quod sanctus est seipso secundum diuinitatem, minor ipse secundum humanitatem, propter ineffabilem eius bonitatem, & sanctificatus à tota Trinitate: nihilominus cognoscit illum secundum quod immutabilis mansit in illo diuina natura, secundum quam est eius principium: & ideo circumponuntur alicuius significantur Seraphim) Christum, per quod significatur Christus. *Ordo*, scilicet Seraphim *diuinissimum intellectum*, id est, Dei Filium, qui est verbum & sapientia Patris, *descendentem* per assumptionem carnis, *in sanctificandum*, id est, ut sanctificaret nos, vel ut sanctificetur secundum humanam naturam. Alia translatio. *Thearchistum in Iesum*, ad hoc ut sanctificaretur, descendisse. *Intelligit eum*, scilicet Iesum secundum diuinam naturam *subiicientem seipsum*, scilicet esse maiorem seipso *in his quae sunt secundum nos*, id est, quantum ad humanam naturam: vel *subiicientem*, id est, communicantem seipsum *in eis quae secundum nos sunt*, id est, in symbolis, & eum *humanitus*, id est, secundum humanam naturam, *sanctificatum*, id est, in sanctitate factum. *Alber. Mag. in lib. de Eccles. hierar.*

atum, non prius factum, & postea sanctificatum. Luc. i. Quod enim ex te nascitur, &c. *Verò*, id est, sed ille ordo *aspiciens* in Christum, nouit eum *principium proprium*, id est, sui esse, principium, dico, *habens immutabile secundum essentiam*, scilicet diuinam, *in quibus agit diuinitus*: quamuis enim sit homo factus, diuina tamen essentia immobiliter in ipso permanet, secundum quam habet diuinas operationes. *Videns traditio* per fidem (Alia translatio, *sciens*) & *describens* symbolis in teleta myri (*bristum incommutabilem* secundum diuinam naturam, *in ea inhumanatione*, id est, humane naturae assumptione, *quae est secundum nos*, quia non est alterius speciei homo factus: vel quia totam humanam naturam assumpsit: *ad veritatem*, quia non phantasticam, ut Manichaei dicunt.

13. Et adhuc diuinitus, quia unguento vititur ad omnis diuini perfectionem, ostendens aperte, iuxta eloquium, sanctificantem sanctificatum, tanquam semper ipsum existentem in seipso secundum omnem diuinam beneficentiam. Propter quod & sacrae diuinae generationis perfectiua donatio & gratia in unguenti perficitur diuinissimis consummationibus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et adhuc diuinitus, &c.

Hic ostendit theoriam Christum quantum ad hoc quod est vsus eius in omnibus ferè teletis, & diuidit in partes tres. Primum enim ostendit quare vsus ilius sit in aliis teletis. In secunda ostendit quare singulariter dicatur teleta, ibi, *Inde, estimo, &c.* In tertia ostendit quare in consecratione eius canatur Alleluia, ibi, *Diuinum vero Deo, &c.* Prima pars iterum diuiditur in partes duas. In prima ostendit quare sit vsus Christum in baptismo. In secunda de viu eius in consecratione altaris, ibi, *Et hoc hierarchia, &c.* Circa primum ponit theoriam. Primum quomodo sanctificatio quae fit in baptismo per Christum, significat participationem Christi. Secunda quomodo significat effusionem sancti Spiritus, & hoc maxime in confirmatione, in qua datur Spiritus sanctus ad robur, ibi, *Sed & ipsi perfectio, &c.* Circa primum ponit theoriam Christum secundum quod inungitur ipse baptizatus in vertice. Secundum quantum ad effusionem Christum in aqua baptismi, ibi, *Inde, et estimo, &c.* Dicit ergo primum, quod vsus Christum est in omnibus diuinis perfectionibus: in quo ostendit ipse Christus (qui sanctificat sanctificatos) se esse per seipsum in omni diuina perfectione secundum quod Christum, quo significatur Christus, alia sanctificatur: & ideo baptizatus perficitur Christum, ut scilicet ostendatur diuinam generationem. **G 2** nem

nem qua Filij Dei efficiuntur in baptismo, fieri per sanctificationem quæ est à Christo. *Divinus*, id est, dignus considerandum est in Chritmare, et inr scilicet traditio *omnis divini*, id est, divinæ actionis hiera chice: *sanctificans*, id est, Chritum, omnem *sanctificans*, *intra eloquium*, Qui sanctificat ex vno omnes, Hebræ. 2. & fortè erat antiquitus. Et utrumque significatur dictum, ut dicit Commentator. Vel aliter Christum *sanctificans* in quantum Deus, seipsum *sanctificans* in quantum homo. Ioan. 12. Ego sanctifico meipsum. *Seipso*, id est, seipsum *secundum omnem divinam beneficentiam*, id est, in omnibus divinis bonitatibus. Hebræ. 7. Accedens per semetipsum ad Deum. Vel aliter, *sanctificans*, id est, summum sacerdotem, *seipso*, id est, in seipso peccatur quando baptizatus Chritmate in virtute vngitur.

14. Inde, ut æstimo, & purgatio baptisterio vngentur in cruciformibus symbolis infundens sacerdos, super conspectum ducit contemplatis oculis, vsque etiam suam mortem per crucem Iesum pro nostra divina generatione demersum, hoc divino & potentissimo descensu in mortem suam, iuxta occultum eloquium, baptizatos ex corruptentis mortis veteri absorptione divinitus emergentem & renouationem ad divinam & æternam substantiam.

EXPOSITIO TEXTVS.

Inde, ut æstimo, &c.

15. **A**Dicit, quòd per hoc quod in aquam baptis- mi infundit Chritma in modum crucis, significatur quod Chritus humiliavit seipsum vsque ad mortem crucis, per quam crexit baptizatos à veteri morte, & renouavit eos perducendo ad esse diuinum. *Inde*, scilicet qui Chritus sanctificans significatur per Chritma, *Lapide*, id est, in aqua baptis mi, *et quantum*, id est, Chritma, *super conspectum ducit*, id est, aperit ostendit demersum, ut humilitatem in mortis sciât. Philip. 2. Humiliavit semetipsum, &c. *Intra occultum*, in Gæco mysticum, *eloquium*. Rom. 6. *absorptione*, id est, votagine, *emergentem*, id est, extrahentem, *etc. nam*, ut non seruiamus vltra peccato.

15. Sed & ipsi perfectio sacratissima divinæ generationis teleta, diuini Spiritus superaduentum vngenti donat consummationem vntio. characterizante, ut æstimo, sacra symbolorum imaginaria descriptione

ab ipso propter nos humanitus diuino Spiritu sanctificato, immutabili substantialis diuinitatis habitu, diuinissimum spiritum donatum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sed & ipsi perfectio, &c.

Dicit, quòd etiam baptizato datur Spiritus sanctus ad robur per vntionem Chritmatis in confirmatione: in quo significatur, quod ipse Iesus, qui significatur per Chritma, dat nobis Spiritum sanctum in quantum Deus, quamuis in quantum homo sit sanctificatus à Spiritu sancto, immutabiliter tamen habendo diuinam substantiam. *Ipsi perfectio sacratissima, &c.* baptizato *superaduentum Spiritus diuini* ad robur in confirmatione, *characterizante*, id est, significante *diuinissimum Spiritum esse donatum* ab ipso Christo *sanctificato diuino Spiritu humanitus propter nos*, id est, secundum humanam naturam quam propter nos assumpsit. *Alia translatio, ut de et hominem*. Donatum dico, ab ipso *immobili habitu substantialis diuinitatis*, id est, secundum quod diuinam substantiam immobiliter retinuit. Non enim intelligendum est hic, quòd sit accidens diuinitatis, neque intelligendum est quòd diuinitas sit nomen substantiæ quantum ad id à quo imponitur, cum imponatur ab operatione, quamuis sit vera substantia quantum ad id cui nomen imponitur: sicut & scientia in Deo significat substantiam: vnde Commentator dicit. Notandum illud quod ait, *substantialis diuinitatis, & quia incomputabilis mansit*. Denique si in Angelis substantiales habitus audientes, non qualitates forinsecus per accidentia factas intelligimus, multò magis in Deo (qui & super essentiam est) propriè habitum, nec qualitates accipimus, quæ in composito accidit, sed habitum substantialem diuinitatis, quæ naturaliter habet ex se vniuersa, quæ sunt honoris. Intelligendum verò quòd diuinitas per semetipsum essentia est Dei. Sed hoc quòd dicitur de Angelis, intelligendum est ut supra.

16. Et hoc hierarchicè intelligitur: quia & diuini altaris sacramentum consummationem sanctissimarum hostiarum legislatio sacratissimi vngenti perficit sanctissimis effusionibus. Est autem superælestis & superessentialis theoria, omnis deificationis nostræ & sanctificationis principium & essentia & perfectiva virtus. Si enim est diuinissimum nostrum altare Iesus principale diuinum, diuinorum oblatio, in quo, iuxta eloquium, oblatis, & mytti- cè holo.

cè hauloctomati accessum habemus, supermundanis oculis videbimus ipsum diuinissimum altare, in quo perfecta perficiuntur & sanctificantur ab ipso diuinissimo unguento perfectum. Sanctificat enim pro nobis semetipsum sanctissimus Iesus, & omni nos sanctificatione replet in se perfectionum, dispensatoricè in nos tanquam Deo genitos, de cætero benignè descendendum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et hoc hierarchicè, &c.

A Hic determinat de usu Chrismatis in consecratione altaris, ponens theoriam. Dicit ergo, quod hic intelligendum est, quod altare consecratur effusione Chrismatis: cum enim omnis nostra consecratio sit per diuinam operationem, ipse Iesus est diuinum altare, in quo Deo offerimur & sacrificamur: hoc ergo altare, quo significatur Christus, significat quod Christus sanctificat seipsum sicut altare, & replet nos sanctificatione, ut oblatos in se altari. Hierarchicè secundum principia hierarchica, quæ sunt principia fidei, quia *legislatio sanctissimarum hostiarum*, id est, lex per quam perficiuntur diuinæ oblationes secundum omnes actiones hierarchicas, *perficit*, &c. *effusionibus* super quatuor angulos altaris. *Theoria*, id est, diuina operatio *deificationis* quantum ad vltimum finem, *sanctificationis* quantum ad dona quæ ordinant ad finem illum, *principium*, scilicet quod est primum operans, *essentia*, id est, essentialiter causa, non per accidens, *perfectissima virtus* secundum quod complet in seipsa, *diuina oblatio*, id est, offerens: *diuinarum* scilicet virorum, in quo, &c. Iuxta eloquium Rom. 5. Per quem accessum habemus in gratiam istam, in qua stamus. Et 1. Pet. 3. Ut nos offerret Deo mortificatos quidem carne. *Holocaustomati*. Alia translatio, *holocausta*. Sanctificat. Ioan. 17. Ego pro eis sanctifico meipsum. Et replet nos omni sanctificatione perfectionum in se, id est, qui in Christo perficimur, *dispensatoricè*, id est, diuina dispositione *descendentium benignè*, id est, ex diuina bonitate, in nos tanquam Deo genitos, de cætero, ex quo Christus carnem nostri generis assumpsit, ipse enim factus de nostro genere, fecit nos filios Dei congenitos sibi. Rom. 8. Heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.

17. Inde, æstimo, secundum intellectum hierarchicum Deo traditum, diuini nostræ hierarchiæ duces pudicissimum hoc sacrificium unguenti teletam ex perfecto actu.

D. Alber. Mag. in lib. de Ecclesiast. hierar.

sè nominant: & tanquam si quis dixerit Dei teletam, utroque intellectu diuinam ipsius perfectam operationem laudantes. Est enim ipsius hostia & propter nos humanitas sanctificari, & deificè omnia perficere & sanctificare perfecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

Inde, æstimo, &c.

O Stendit quare singulariter dicatur teleta, id est, perfectio, cum omnes sint teleta hierarchicæ actiones. Dicit ergo, quod idem teleta simpliciter dicta nominatur Chrisma, quia significat & representat Christi perfectionem, quam habuit in utraque natura, quia fuit perfectus Deus & perfectus homo, sanctificans in quantum homo, & sanctificans in quantum Deus, sicut Chrisma consecratur & consecrat alia. Deo, id est, à Deo. Duces, id est, Apostoli, pudicissimum, id est, sanctissimum, sacrificium, id est, consecrationem, unguenti, id est, Chrismatis, nominant teletam absolute, id est, perfectionem, ex perfecto, quia teleta ex perfectione nomen habet, actiue, id est, efficaciter siue congruè: tanquam si quis dixerit Dei teletam, id est, ac si per hoc quod dicitur simpliciter teleta, esset quis significans perfectionem quæ est in Christo, ipsi, scilicet duces laudantes diuinam perfectam operationem ipsius, scilicet Chrismatis, utroque intellectu, id est, secundum quod intelligitur teleta simpliciter, & Dei teleta: vel ipsius, scilicet Christi, utroque intellectu, id est, diuino & humano. Hæc enim est hostia ipsius Christi, id est, talis oblatio competit sibi, scilicet sancti si humanitas, id est, secundum naturam humanam propter nos assumptam, & deificè, id est, operatione diuinæ naturæ perficere omnia, &c. Vel aliter, ipsius, scilicet Chrismatis est talis hostia, id est, talis oblationis modus, sanctificari, id est, consecrari, propter nos, id est, propter nostram sanctificationem, humanitas, id est, diuina benignitate, & deificè, id est, secundum diuinam virtutem operantem in ipso, perficere omnia, id est, alias teletas, &c.

18. Diuinum verò Deo acceptabilem Prophetarum inspirationis melodema aiunt, qui Hebræorum sunt scientes, laudem Dei declarare, aut laudate Dominum. Totius igitur theophaniæ & creationis in varia compositione hierarchicorum symbolorum sacrè descriptæ, non inconueniens est recordari Deo motam Prophetarum hymnologiam.

G 3

giam. Docet enim & castè simul & diuinitus laudibus sacris dignas esse diuinas actiones.

EXPOSITIO TEXTVS.

Diuinum verò, &c.

A Hic dicit, quod cantatur Alleluia in consecratione Chrismatis secundum antiquum morem. Dicit ergo, quod Alleluia interpretatur laus Dei, vel laudare Deum, & idèd cantatur hoc canticum in omnibus hierarchicis, & præcipue in hoc, quod est consummatio aliorum, vt doceatur in omnibus & de omnibus actionibus diuinis laudare Deum. *Metodema*, id est, canticum, *inspiratio Prophetarum*, id est, quod Prophetis inspiratum est. Tob. 1. Per viros etiam Alleluia cantabatur. Et similiter in titulis aliquorum psalmodum. *Dei in re hoc*, id est, laus Dei, materialiter. *Igitur non inconueniens est recordari hymnologiam Prophetarum Deo motam*, id est, à Deo traditam, scilicet Alleluia, in varia compositione symbolorum totius sanctæ theophanie, id est, cuiuslibet spiritualis illuminationis, & creationis, id est, interioris operationis, sicut dicitur in Psal. 50. Cor mundum crea, &c. *Descripta*, id est, figuratæ, *sacre*, id est, decentibus & sacris symbolis. *Docet*, scilicet hymnologia, *castè*, propter mundiciam, *diuinitus*, propter deiformitatem quæ debet esse in iis qui laudant Deum.

19. Hæc quidem diuinissimi vnguenti perfecta operatio. Tempus autem fortassis sit post diuinas sacras actiones, ipsas exponere sacerdotales ordinationes, & partes virtutesque earum & operationes & consummationes, & super has trinitatem superfirmantium ordinum, vt demonstraretur secundum nos hierarchiæ dispositio, inordinatum quidem & inornatum & commixtum clarè distinguens, replens verò ornatum & ordinatum & inconfusum, in ipsis seipsam manifestans sanctorum ordinum analogiis.

DIVISIO ET
EXPOSITIO TEXTVS.

Hæc quidem diuinissimi vnguenti, &c.

A Sicut dictum est prius, operatio hierarchiæ Ecclesiasticæ est autem circa ingredientes, aut circa exeuntes. Circa ingredientes est duplex, aut quantum ad progressum in via, vel quantum ad terminum in quo consummatur pro-

gressus. Quia igitur determinauit de operatione hierarchiæ, quæ est circa ingredientes, scilicet de baptismo, & de his quæ sunt iuuatiua secundum progressum in via, vel rescindendo, vt Eucharistia, vel tradendo vires contra impedienda via, sicut confirmatio Chrismatis, in parte ista incipit determinare de operibus hierarchicis quibus aliquis constituitur in aliquo gradu dignitatis super alios, quod est quasi vltimum & terminus in quo stat progressus hierarchicus. Diuiditur autem hæc pars in duas partes. In prima determinat de dispositione Ecclesiasticæ hierarchiæ, diuidendo eam in suas partes. In secunda determinat specialiter de perfectionibus eorum qui in aliquo gradu Ecclesiasticæ hierarchiæ collocantur, in quinto cap. ibi, *ex quidem hæc est, &c.* Prima autem pars diuiditur in partes tres. In prima continuat se ad præcedentia dicens de quo est intentio. In secunda ponit ea in quibus vniuersaliter consistit omnis hierarchia, ibi, *Et omnis quidem hierarchia, &c.* In tertia subiuidit ea in quibus nostra hierarchia consistit, ibi, *Unaqueque verò, &c.* Primo ergo dicit, quod dictis his quæ pertinent ad Chrismatis operationem & aliorum, restat dicere de ordinibus, quibus sacra ministrantur, & de officiis eorum & operationibus, vt cognoscatur dispositio nostræ hierarchiæ, quæ inordinata distinguit, & ordinata replet secundum vniuersalique analogiam. *Vnguenti*, id est, Chrismatis, *operatio perfecta*, quia secundum eam perficiuntur alia teletæ. *Actiones* quæ scilicet pertinent ad vitam ipsam, *fortassis*, quia aliter posset videri, quod deberet de aliis quæ etiam pertinent ad progressum in via, determinare, sicut est penitentia, de qua tamen non determinat, quia eius ritus consistit potius in quibusdam operibus virtutum ex parte penitentis, quam in ministris hierarchicis: & iterum non habet virtutem tantum ex operatione hierarchiæ, quantum ex ipso penitente: sed quantum pertinet ad operationem hierarchicorum prout penitens absoluitur virtute clauium, determinabit de hoc cum ordinibus. *Sacerdotales*, id est, sacra dantes per dispensationem sacramentorum, *ordinationes*, id est, ordinibus.

DV B I V M.

SED VIDETUR, quod insufficienter ibi determinet de ordinibus, cum sint septem, ipse autem determinat tantum de tribus, scilicet Episcopis, Presbyteris & diaconis: cum tamen Episcopatus etiam non sit ordo, vt probatur in 4. Dist. 24. sententiarum à Magistro.

Et dicendum, quod intentio sua est determinare tantum de ordinibus sacris, cum quibus in primitiua Ecclesia etiam inferiores ordines tradebantur propter paucitatem & idoneitatem ministrorum: in toto enim potestatiuo superiorum continet in se omnia inferiora. Nunc autem quia ministri non sunt ita idonei, oportet vt primo probentur inferioribus officiis, quam assumantur ad digniora. Et iterum quia Ecclesia multiplicata est, oportet ministris inferiores distinctos esse à superioribus: quia non sufficient ad vtrumque.

DV B I V M.

EXPOSITIO TEXTVS.

C *Partes*, id est, spiritualia officia. Alia translatio, partitionis: *virtutes*, id est, gratias quæ conferuntur ordinatis, vt sint potentes exercere actus suos officiis congruos, *operationes* quas exercent in suo officio, in teletis, *consummationes* quantum ad theorias teletarum: vel *operationes* quantum ad purgationem & illuminationem, *consummationes* quantum ad perfectionem. Commentator tamen dicit, quod virtutes & operationes pro eodem sumuntur: sed primum melius est. *Et exponere super has*, id est, circa hæc quæ diximus, *trinitatem ordinum superfirmantium*, id est, tres ordines firmantes nos super alios secundum ministerium in istis. Alia translatio, *sub ipsa trinitate subiectorum ordinum: secundum nos*; id est, nostræ hierarchiæ dispositio distinguens clarè, id est, apertè, *inordinatum*, primo conferendo ei sacrum ordinem qui est sacra potestas, in quo differt ab idololatria, cuius Pontifices non distinguuntur à plebe per aliquam potestatem quam habent: *inornatum*, conferendo ei ornamenta gratiarum, quod similiter non est in Pontificibus idololorum: *commixtum*, scilicet plebi distinguit à plebe, supercollocando eum aliis: sed tam *ornatum replens* diuino lumine: iterum *inordinatum* ordinando: sed magis participare facit diuinum lumen secundum quod in ipsum magis intenditur: *inconfusum*, contra hoc quod dixit commixtum, *manifestum*, &c. quia per diuersas analogias ordinum innotescit dispositio.

20. Et omnis quidem hierarchiæ ternariam diuisionem, in ipsis autem à nobis laudatis hierarchiis, vt æssimo, bene exposuimus, dicentes, quoniam secundum nos sacra traditio habet omnem hierarchicam actionem in sanctissimas teletas diuisam, & diuinas earum scientias & doctrinas, & ab ipsis sacre perfectos.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et omnis quidem hierarchia, &c.

A PRIMO dicit in communi, secundò manifestat in omnibus hierarchiis, ibi, *Ergo sanctissima quidem, &c.* Dicit ergo primo, quod sicut patet ex his quæ dicta sunt, omnis hierarchia tria habet, scilicet ministerium siue teletam, id est, actionem ipsam hierarchicam: ministros siue magistros, qui ab eis teletas tradunt: & imbutos siue perfectos, qui ab eis secundum teletas perficiuntur. *Laudata à nobis in primo capitulo huius operis: secundum nos*, id est, nostræ hierarchiæ, *scientias & doctrinas actiue*, id est, Doctores scire facientes. Alia translatio, *Doctores: ab ipsis*, alia translatio, magistros.

21. Ergo sanctissima quidem supercaelestium essentiarum hierarchia teletam quidem habet secundum virtutem propriam Dei, & diuinorum immaterialissimam intelligentiam, & deiformitatis integritatem, & vt est possibile, Deo similem habitum. In lucem ducentes, & ad sanctam ipsam consummationem duces circa Deum primitiuas essentias, sacrosque ordines deiformiter & proportionaliter transeunt ad donatas semper eis deificas scientias ab ipsa, per seipsam perfecta, & sapientifica diuinorum animorum diuinitate. Ipsæ autem autem primarum essentiarum subiectæ dispositiones tanquam per illas diuinitus ex altare ad deificam diuinitatis illuminationem, perfecti ordines & sunt & vere nominantur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ergo sanctissima quidem, &c.

A Hic incipit manifestare illa tria in omni hierarchia, & primo in angelica, secundò in humana in quantum ad veterem legem, ibi, *Post illam verò, &c.* In tertia quantum ad Euangelicam, ibi, *Ante verò perfecta, &c.* Circa primum primo ponit teletam celestis hierarchiæ, secundò ducentes in perfectionem siue mystas, ibi, *In lucem ducentes, &c.* Tertiò perfectos seu imbutos, ibi, *Ipsæ autem essentia, &c.* Primo ergo dicit, quod celestis hierarchiæ teletæ est immaterialis intelligentia diuinorum, & perfecta Dei similitudo. *Teletam*, id est, operationem qua perficiuntur: *immaterialissimam*, quia non per materiam accipiunt, sed absolute ab omnibus conditionibus materiæ: *intelligentiam*, actum dicit, non virtutem vel habitum, *Dei scilicet & diuinorum* quantum ad attributa vel dona ipsius: *integritatem deiformitatis*, id est, ex toto: *Deo similem*, scilicet & secundum obiectum, quia non vident in speculo & ænigmatè, & quantum ad actum intelligendi, quia sine inquisitione, & quantum ad ipsum intellectum, qui non commiscetur continuo & tempore: *habitu quantum ad dona* in quibus confortatur potentia intellectus ipsorum in salem actum. Deinde dicit, quod celestis hierarchia habet essentias superiorum ordinum ducentes in perfectionem & illuminationem, sicut mystas, qui ducunt inferiores ad scientias datas eis immediate à Deo. Et hierarchia celestis habet essentias primitiuas, quæ sunt circa Deum, id est, superiores ordines, ducentes

in lucem quantum ad illuminationem, & duces ad ipsam, ordines, scilicet inferiores, transfueunt, id est, sursum ducunt, ad scientiam semper desinens, id est, in participationes diuinorum semper constituentes, donatas eis ab ipsa diuinitate perfecta, & sapientissimi animarum, id est, Angelorum, quæ sapientes eos facit, per seipsam, id est, immediatè. Deinde dicit, quod ordines qui subiunguntur primis, sunt & dicuntur perfecti siue imbuti vel eleuati per primos ad diuinum lumen. *Primarum essentiarum*, id est, primis essentis.

22. Post illam verò cælestem & supermundanam hierarchiam in ea quæ secundum nos sunt beneficè diuinitas sacratissimas suas donationes affert: crassis quidem existentibus, secundum eloquium, donauit iuxta legem hierarchicam, obscuris verorum characteribus & longissimis principalium exemplorum imaginibus & difficilibus ad intelligendum ænigmatibus & figuris non facile discretam habentibus, occultam eis contemplationem, quæ in ipsis, lucem infirmis aspectibus, innocuè declarans Huic secundum legem hierarchiæ tele- ta quidem ad spiritualem Dei cultum anagoge. Manuductores autem ad eam ipsi sanctum illud tabernaculum à Moyse sacrè eruditi, primo secundum legem pontificum duce & doctore: ad quod sanctum tabernaculum introducit, uè sacrè scribens, secundum legem hierarchicam imaginemque formæ ostensæ ei super Syna montem, vocat omnia secundum legem sacrificanda.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Et post illam verò, &c.

A Hic ostendit hæc tria esse in hierarchia humana quantum ad veterem legem. Et primo ponit modum traditionis huius hierarchiæ. Secundo ostendit quæ sit eius tele- ta, ibi, *Habet autem*, &c. Tertio mystas, ibi, *Manuductores autem*, &c. Quarto imbutos, ibi, *Illud sanctum tabernaculum*, &c. Dicit ergo primo, quod Deus dat sua dona nostræ hierarchiæ inferiori modo quam Angelis, quia in symbolis: ita ta-

men quod illis qui erant in veteri lege, quasi rudibus & paruulis in diuina cognitione, tradidit hierarchiam habentem veritatis spirituum contemplationem obscuris signis & allegoriis, ne lux aperta infirmos oculos potius offenderet quam iuuaret. *Post illam*, id est, inferiori modo ab illa, *crassis*, id est, rudibus, qui non nisi materialia & grossa capere poterant. Alia translatio, *parulis*, scilicet intellectu, *secundum eloquium*, 1. Cor. 3. Tanquam paruulis in Christo, &c. Melius Gal 4. Cum essemus paruuli sub elementis huius mundi, &c. *Iuxta legem characteribus verorum*, id est, per quædam signa veritatis reuelandæ in noua lege. *Imaginibus*, id est, figuris, *principalium exemplorum*, id est, spiritualium intellectuum, *longissimis*, id est, remotissimis, quia eorum sacramenta signa erant nostrorum, quæ propinquius spiritualia significant, tanquam Christi continentia *occultam contemplationem*.

D V B I V M.

SED VIDETUR hoc inconueniens: quia rudibus manifestiora sunt proponenda. Et dicendum, quod sunt manifestiora simpliciter, sed non quoad nos: simpliciter autem manifestiora non sunt proponenda rudibus, quia spiritualia capere non possunt sine imaginibus, quæ quamuis in se obscuriora sint eis, sunt tamen manifestiora quantum ad recipientes, quia eis magis proportionata.

EXPOSITIO TEXTVS.

In ipsis, id est, secundum proportionem ipsorum, *innocue*, loquitur per similitudinem corporalis visus, qui corrumpitur à superexcellenti luce. Deinde dicit, quod hierarchiæ legalis tele- ta est sursum ductiua ad spiritualem cultum Dei, per exteriora sacrificia: & magistri sunt illi qui sunt eruditi de obseruantis tabernaculi à Moyse primo magistro & duce sacerdotum veteris legis: & imbuti quasi per sanctificationem secundum similitudinem ostensam Moyse in monte, vocantur ad ritus sancti tabernaculi. *Manuductores*, id est, Doctores, *eruditi sanctum tabernaculum*, id est, de obseruantis eius, à Moyse primo doctore & duce pontificum secundum legem veterem: ad quod sanctum tabernaculum Moyse sacrè scribens sanctum tabernaculum, *introducitur*, id est, prout competit introductioni rudium, *secundum legem*, id est, secundum quod compete- rebat veteri legi, *imaginemque*, id est, & secundum imaginem, id est, similitudinem formæ, id est, exemplaris ostensæ, &c. Exod. 25. Ad quod, dico, *vocat sacrificanda*, id est, sacrificandos, scilicet imbutos, &c.

Ante verò perfecta à legalibus 23. symbolis proportionaliter ad perfectiorem doctrinam reducimus. Perfectiorem autem doctrinam Theologia, secundum nos hierarchiam dicit, plenitudinem hanc illius vocans

cans & sanctum finem. Est autem & celestis & legalis communicati-
ua, medietate extremarum recepta,
ei quidem communicans intelle-
ctualibus contemplationibus, huic
verò, quia symbolis sensibilibus
variatur, & per ea sacrè in Deum
reducitur. Trinum autem similiter
habet hierarchicæ diuisionis in san-
ctissimas teletarum sanctificationes
diuisa, & deiformes sacrorum mi-
nistros, & ab ipsis proportionaliter
in sacra adducendos.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Ante verò perfecta, &c.

A Hic ostendit qualiter prædicta tria inuenian-
tur in hierarchia humana secundum Euan-
gelium: & primò ostendit modum quo tradita
est ista hierarchia: secundò qualiter dicta tria
sunt in ea, ibi, *Trinum autem similiter, &c.* Dicit
ergo primò, quòd ea quæ agebantur in veteri
lege, reducenda sunt ad doctrinam nouæ legis,
quæ est perfectio & finis veteris, & hæc hierar-
chia nouæ legis est media inter angelicam &
eam, quæ est veteris legis: & communicat cum
angelica, quia intellectualia iam habet in re,
habens ipsum Christum in sacrificio, & cum le-
gali, quia adhuc vitur symbolis, quibus tamen
ipsa veritas continetur: & hæc etiam habet tria
prædicta; ut dictum est de aliis. *Nos reducimur*
exponendo ante perfecta à legalibus symbolis, id
est, ea quæ ante fiebant in signis legis, *ad doctri-*
nam perfectiorem, scilicet nouæ legis. Alia tran-
sformatio, *qui autem perficiebantur, erant* hi qui nunc
reducti sunt. *Secundum nos,* id est, nouæ legis in
qua nos sumus, *dicit perfectiorem.* Heb. 8. Nunc
autem fortius es melius ministerium quanto &
melioris testamenti, &c. *Plenitudinem.* Math. 5.
Non veni soluere legem, sed implere. *Finem.*
Rom. 10. Finis legis Christus, &c. *Est autem*
hæc hierarchia, recepta communicatiue extrema-
rum, scilicet celestium, &c. *Sanctificationis quan-*
tum ad teletas, ministros quantum ad Doctores,
adducendos quantum ad imbutos.

24. Vnaquæque verò trium nostræ
hierarchiæ diuisionum consequen-
ter & legali & diuiniorem, eorum quæ
secundum nos hierarchiæ, prima
& media & vltima ordinatur virtu-
te, & diuina analogia præuisa, &
omnium bono ornatu, & secun-
dum ordinem compacta, & con-
iunctiua societate.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Vnaquæque igitur, &c.

A Hic subdiuidit ea in quibus dixit constare
nostram hierarchiam, & primò subdiuidit.
Secundò manifestat dictum per singula, ibi,
Sanctissima ergo teletarum, &c. Tertio ostendit
quid de his dictum est, & quid restat dicendum,
ut compleatur cognitio nostræ hierarchiæ, ibi,
Sanctæ ergo teletarum, &c. Primò ergo dicit,
quòd quodlibet istorum trium in quæ diuiditur
nostra hierarchia, ordinatur in tribus, scilicet
prima virtute, media, & vltima, scilicet purga-
tione, illuminatione, & perfectione: & sic est
proportionaliter & in ornatu in quadam socie-
tate colligata. *Trinum diuisionum,* id est, mem-
brorum diuisionis, *nostra,* id est, Euangelicæ,
consequenter, id est, finaliter, & *legali & diuiniore,*
id est, angelica quæ supra nostram, quia illa
etiam in tribus ordinantur: vnaquæque, dico,
præuisa à Deo diuina analogia, id est, in quadam
proportionem ad diuina, *ornatu* quantum ad dona,
compacta, id est, colligata, *secundum ordinem* ad
vnum finem, *societate* secundum quod sibi inui-
cem subseruiunt ad consecutionem finis.

Sanctissima ergo teletarum sa-
crificatio prima quidem habet dei-
formem virtutem, sanctam imper-
fectorum purgationem: mediam
autem per purgatorum illumina-
tricem doctrinam: nouissimam ve-
rò & priorum consummationem,
cruditorum in scientia pulchrarum
doctrinarum consummationem.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Sanctissima ergo, &c.

A Hic manifestat primam virtutem, mediam
& vltimam in vnoquoque doctorum trium,
primò in teletis, secundò in doctoribus, ibi,
Ipsa autem sacrificantium, &c. Tertio in imbutis,
ibi, *Perficiendum autem, &c.* Et quilibet ista-
rum partium diuiditur in tria secundum tres
virtutes quas in qualibet assignat. Dicit ergo
primò, quòd prima virtus teletarum est purga-
tio eorum qui perfici debent, media illuminatio
iam purgatorum, sed vltima, quæ est perfectiua
præcedentium, est consummatio in diuinis do-
ctrinis. Similiter prima dispositio magistrorum,
est purgans imperfectos, secunda illuminans
purgatos, vltima perficit illuminatos diuinis
contemplationibus. Similiter prima virtus im-
butorum est qua purgantur, media qua post
purgationem illuminantur, & vltima qua per-
ficiantur per contemplationem sacrorum ad quæ
lumen illuminationis confortat, & ducit.

Ipsa

26. Ipsa autem sacrificantium dispositio in potenti virtute, prima per teletas purgans imperfectos, in media autem luce purgatos ducit, in vltima vero & sublimissima sacrificantium virtutum perficit diuino lumini communicantes in contemplabilium illuminationum scibilibus contemplationibus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sacrificantium dispositio, &c.

A Id est, operatio sacrum faciens, *eruditorum*, id est, iam illuminatorum, *pulcherrimum*, scilicet diuinatum per remotionem à priuationibus & materialibus conditionibus, *ducat in luce* quantum ad illuminationem: *sacrificantium virtutum sublimissima*, id est, inter tres virtutes sacrificantes: *diuino lumini communicantes*, id est, illuminatos, *in scibilibus contemplationibus illuminationum*, id est, ad quas illuminationes ducunt, sicut lumen intellectus agentis ad intelligibilia determinata. Alia translatio, *consummationibus*.

27. Perficientium autem virtus prima quidem est purgans: media vero post purgationem illuminans, & quorundam sanctorum contemplatiua: vltima autem & diuinior aliarum ipsa sanctorum photismatum quorum efficitur contemplatrix, declarans consummatam scientiam.

EXPOSITIO TEXTVS.

Perficientium autem, &c.

A Lia translatio, perfectorum, id est, imbutorum: *purgans* alia translatio, purgatiua: *illuminans*, alia translatio, illuminatiua, *declarans consummatam scientiam sanctorum photismatum*, id est, illuminationum, id est, quæ est illuminationum consummatio, siue finis.

28. Sanctæ ergo teletarum actionis trina virtus laudatur, sanctæ quidem Theogenesie ex cloquiis comprobata, purgatione & purgatiua illuminatione: *synaxeos* autem & *myri teletæ* consummatiue diuino actuum cognitione & scientia, per quam sacerdotium ad di-

uinitatem tanquam vnificam anagoge & beatissima communicatio perficitur. Nunc autem sacerdotalis dispositio consequenter narranda, in purgatiuam, & illuminatiuam & consummariuam ordinationem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sanctæ ergo teletarum, &c.

Hic ostendit quid dictum sit, & quid restat dicendum, vt completa cognitio hierarchiæ habeatur. Dicit ergo, quod actio teletarum quantum ad purgationem & illuminationem tractata est in tractatu baptismi, qui habet purgare à peccatis & illuminare per characteris impressionem & virtutum collationem, sed quantum ad perfectionem per cognitionem communionis & Chritimatis, quibus perficimur in diuina communionem, & secundum diuisionem præhabitam, tunc immediatè restat dicendum de dispositionibus sacra dantium, id est, Doctorum, quæ etiam diuiditur in purgationem, illuminationem, & perfectionem, vt dictum est. *Laudatur*, id est, cum laude exponitur quod à nobis iam completum est, & hoc *purgatio* quantum ad delerionem peccati, & *purgatiua illuminatione* quantum ad impressionem characteris, *sanctæ Theogenesie*, id est, diuinæ generationis, scilicet baptismi, *comprobata ex cloquiis*. Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et laudatur congruè quantum ad symbola & quantum ad theotiam, *synaxeos*, id est, communionis, & *teletæ myri*, id est, Chritimatis: *consummatiua*: hoc ad vtrumque potest referri, quia vtraque consummat hierarchiæ operationes: *perquam*, scilicet scientiam vel teletam, *tanquam vnificam, anagoge ad diuinitatem perficitur*. *Sacerdotium*, id est, sacrorum donatio, & *communicatio beatissima*, scilicet diuinorum. *Nunc autem sacerdotalis*, id est, sacra dans quantum ad mystas, &c.

CAPVT V.

De sacerdotalibus & consummationibus.

Lex quidem hæc est diuinitatis sacratissima per prima secunda ad diuinissimam suam reducere lucem. Aut non sensibiles elementorum effectas videmus in magis eis cognatiore primum venientes, & per illa in alia propriam diuidentes operationem? Pulchrè igitur omnis
visibilis

visibilis & inuisibilis boni ornatus principium & fundamentum, in deiformiores primos infert deificos radios venire, & per illos tanquam lucidiores animos, & ad participationem luminis & traditionem opportunum habentes, in subiectos proportionaliter eis illucet, & superapparet.

DIVISIO TEXTVS.

Lex quidem diuinitatis hac est, &c.

A In parte ista incipit determinare in speciali de operationibus hierarchicis, quibus personae Ecclesiasticae in aliquo gradu constituuntur: & diuiditur in partes duas. In prima agit de operationibus, quibus consecrantur hi qui in gradu superiori ordinantur in Ecclesia. In secunda de consummationibus eorum, in quibus stat ordo hierarchiae, qui super alios scilicet non constituuntur, ibi, *Sacerdos quidem stat in conspectu, &c.* Prima iterum diuiditur in partes duas. In prima determinat de tribus gradibus Ecclesiastici ordinis, qui est superpositionis ad inferiores. In secunda de actionibus eorum quas habent in inferiores. 6. cap. ibi, *Eti quidem sacerdotales ordines, &c.* Prima diuiditur in partes tres. In prima determinat perfectiones trium, scilicet Episcopi, sacerdotis, & diaconi. In secunda ponit ritum consecrationis eorum, ibi, *Summus quidem sacerdos, &c.* Et in tertia assignat theoriam, ibi, *Communia quidem sunt, &c.* Prima pars intitatur de sacerdotalibus consummationibus; id est, in quibus perfectionibus constituuntur per ordines sacra dantes inferioribus: & diuiditur in partes duas. In prima determinat de quolibet trium ordinum diuinarum. In secunda agit de eis communiter secundum comparationem vnus ad alterum, ibi, *Ipsae quidem unum, &c.* Prima diuiditur in partes tres. In prima determinat de Episcopis. In secunda de sacerdotibus, ibi, *Sacerdos autem, &c.* In tertia de diaconis, ibi, *Ministri autem vero, &c.*

D V B I V M.

B CIRCA primum, primum est dubitatio, vtrum Episcopatus sit ordo. Et videtur, quod non: quia non sunt nisi septem ordines: & Episcopatus non est vnus de illis: ergo non est ordo. 2. Praeterea, secundum gradum actionum debet esse gradus ordinum, cum ordo sit pars potestatis quae determinatur ad actum: sed nullus actus potest esse nobilior, quam consecrare corpus Christi qui est actus sacerdotij: ergo non est aliquis ordo super sacerdotium: & sic Episcopatus non est ordo. In contrarium est quod dicitur hic, & in 4. sent. vbi dicit Magister, quod ordo Episcopatus quod tripartitus est. Et dicendum est, quod si ordo dicitur: sicut proprie dicitur ordo potestatis spiritualis ad actus sacramentales, sic Episcopatus non est ordo distinctus a sacerdotio, quia non potest in aliquem

actum superiorem quam sacerdos. Si autem dicatur ordo potestatis spiritualis ad actus qui pertinent ad vnum dicitur, sic Episcopatus dicitur ordo supra sacerdotium: & secundum hoc loquitur Dionysius. Et per hoc patet solutio ad totum.

**DIVISIO ET
expositio textus.**

D iuiditur autem haec pars in tres partes. In prima ostendit in diuinis illuminationibus recipiendis esse distinctos gradus. In secunda ostendit, quod inter gradus nostrae hierarchiae ordo est prior, ibi, *Ho: un igitur est primus, &c.* In tertia ostendit quod idem est primus & nouissimus, ibi, *Sub inuissimus autem, &c.* Primum autem sic probat: Lex communis diuinitatis non deficit a nostra hierarchia: sed lex communis diuinitatis est distincte reducere in suam lucem per prima media, & per haec vltima: ergo in nostra hierarchia debent esse ordines distincti, per quorum primos reducuntur alij. Deinde probat, quod sit lex diuinitatis, ibi, *Aut non sensibiles, &c.* Et est ratio talis: elementa corporalia magis tradunt suas virtutes his in quibus primis sunt, quibus mediantibus etiam aliis communicant, calidi namque virtus vel frigidi fortior est in mixtis tantum quam in complexionariis: & quanto plus receditur a simplicitate elementorum, magis debilitantur virtutes elementorum & reducuntur ad medium: sed in spiritualibus communicationibus maior debet esse distinctio & ordinata pulchritudo quam in corporalibus: ergo & in spiritualibus superiora plus participant de luce diuina & reducunt inferiora.

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod haec ratio non valeat: quia elementa intant secundum essentiam compositionem corporum, diuina autem lux non est de compositione illuminatorum.

Et dicendum, quod licet non sit simile secundum hoc, est tamen simile quantum ad propositum, scilicet quantum ad hoc quod virtus elementorum est fortior in primis compositionis quam in aliis: & similiter virtus diuina recipitur fortius in primis quam in mediis.

EXPOSITIO TEXTVS.

Aut non, id est, nonne. Alia litera habet, *an non: E cognatorum*, id est, similia sicut sunt mixta tantum: *uenientes, operationem diuinitatis*, quia diuersimode participantur secundum quod plus aut minus accedunt: *operatiuam naturalem*, ut calefacere vel accendere, *Pub. bre*, id est, congrue, Deus qui est *prin. ipsum*, secundum quod producit in esse, & *fundamentum*, secundum quod potest omnia verbo virtutis suae, *omnis ornatus*, id est, decoris *inuisibilis*, quantum ad spiritualia, & *visibilis*, quantum ad corporalia, *infert venire*, id est, vt veniant, *opportunitatem habentes*, id est, naturam habentem, *in subiectos*, id est, inferiores eis, Alia translatio non habet: *superapparet*, id est, in sua superioritate manens superapparet, licet enim omnius se communicet, tamen non deficit a propria eminentia & simplicitate, vt in primo cap. cael. hierar. dicitur est. Et ad hoc possunt sumi exemplum Aucten est enim lumen corporis

corporis lucidi secundum extremitatem, quod contingit corpus terminatum, in quo est color, dans esse formale corpori: propter quod diffinitur ab Aristotele color secundum esse suum formale, quod est extremitas peripicui tangentis extrema in corpore colorato. Si igitur sit aliqua superficies corporis terminari alicuius pluribus coloribus colorata, lumen quidem secundum quod tenet se in diaphano, sic superaret, ut unum manifestans omnes colores subiacentes: secundum verò quod accipitur in coloribus diversis dans eis esse formale, committeretur eis & diversificatur secundum eos. Et similiter dicit, quod intelligentia agens dat omnes formas existentes in materiis, & quod forma existens in materia, nihil est aliud nisi participatio huius quæ in quibusdam differenter recipitur, secundum quod accedunt vel recedunt à similitudine eam. Et quia homo inter omnia plus accedit ad similitudinem corporis celestis, propter equalitatem complexionis minus participans qualitates contrarias, à quibus corpora celestia sunt omnino libera, idèd recipit lumen intelligentiæ modo simillimo prout est in ipsa intelligentia: & hoc tamen lumen secundum quod tenet se ex parte intelligentiæ, est unum non immixtum aliis, quia ponat intelligentiam separatam. Et hæc videtur esse opinio Aristotelis in undecimo philosophiæ primæ, ubi dicit quod non tota anima remanet in postremo, sed tantum intellectus. Quicquid sit verum de hoc, in hoc tamen est huile, quod diuinus radius secundum quod se tenet ex parte infundentis, supereminet & manet in sua simplicitate, diversificatur tamen secundum quod recipitur in diversis dissimiliter proportionatis ad ipsum.

2. Horum igitur est primorum dei vidum secundis copiose in commensuratione quæ iuxta eos est, ostendere ab ipsis facie cõntemplata diuina spectacula, & docere quæ hierarchica sunt cum conscientia consummatione diuina quæque eos qui post se sunt hierarchiæ, simul omnia bene docentium, & perfectam docendi virtutem accipientium: & tradere secundum dignitatem sacra, eruditæ & integre participatiuam sacerdotali consummatione. Non ergo diuinus pontificum ordo primus quidem est deiuidum ordinationum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Horum igitur, &c.

hic ostendit, quod ordo Episcopatus est primus nostræ hierarchie, & est ratio talis. Primus ordinis est tradere sacras contemplationes

aliis, secundum proportionem eorum: sed hoc operatur pontifex in omnes ordines nostræ hierarchie: ergo ordo Episcopatus est primus. Primam ponit conclusionem, ibi, *Non ergo diuinus, &c.* Minorem etiam probabit. *Scitur* ut ex dicta similitudine patet, *primorum deiuidum*, id est, deiuidum est, id est, ad eos pertinet ostendere copiose secundis, id est, inferioribus in commensuratione, &c. id est, proportionaliter eis scilicet, & id est, etiam spectacula inspicenda Dei magna ab ipsis, scilicet primis, &c. & etiam primorum scilicet *docentium simul omnia, hierarchiæ*, id est, ad hierarchiam, *scitur*, scilicet secundum commensurationem, & eorundem ac *scientiam à Deo perfectam virtutem docendi* alios, horum, dico, *est docere eos qui post se sunt*, id est, inferiores, qui sunt hierarchie quantum ad ritus, *cum consummatione scientiæ*, quantum ad theorias, *diuina quæque* Alia translatio, *quæ secundum eos est hierarchiæ uniuersa bene sunt docti*. Et etiam primorum *participatiuam sacerdotali consummatione*, eruditæ quantum ad perfectam scientiam, & integre quantum ad omne. Sacras operationes in quas possunt tradere sacra inferioribus, secundum suam dignitatem, id est, proportionem: vel tradere eruditæ & tanè primum. Concordat alia translatio quæ sic habet: *est eorum qui scienter, &c.* Non ergo, id est, nonne ergo deiuidum, id est, diuorum.

3. Sublimissimus autem & nouissimus iterum idem: etenim in ipsum perficitur & impletur omnis nostræ hierarchie dispositio. Ut enim omnem hierarchiam videmus in Iesum consummatam, sic vnamquamque in proprium diuinum summum sacerdotem. Ipsa autem hierarchici ordinis virtus in omnibus locatur sacris vniuersitatibus, & per omnes diuinos ordines operatur propriæ hierarchie mysteria. Discretæ autem huic ultra ceteros ordines in suam operationem diuina lex distribuit diuinores sacrationes.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTVS.

Sublimissimus autem, &c.

Primò hic ostendit, secundò probat quod supponerat, ibi, *Ha autem, &c.* Tertio concludit ex dictis virtutem huius ordinis, ibi, *Est igitur sacratiuus ordo, &c.* Dicit ergo primò, quod hic ordo est sublimissimus, ut probatum est, propter sui gradus eminentiam, &c. Et etiam est nouissimus secundum quod ipse quodammodo operatur in omnibus operationibus omnium perficiens, & omnes reducit operationes suas in ipsum sicut in consummationem secundum

secundum determinatam aliquam hierarchiam, sicut omnis hierarchia reducit operationes in subiectum: sed hic ordo habet aliquas speciales operationes, quæ aliis non communicantur secundum quas non immiscetur aliis, sed supereminet. Idem, scilicet pontificum ordo. Hierarchici ordinis, id est, pontificalis, locatur, id est, recipitur, quia eius virtus recipitur in omnibus vniuersitatibus, id est, vniuersis ordinibus, mysteriis, id est, occultis operationes. Discretæ, id est, singulariter diuinores, id est, digniores, sacrationes, sicut est consecratio Christi & altaris.

4. Hæc autem sunt perfectrices virtutis diuinæ imagines, consummantes omnia diuinissima symbola, & omnes sacras dispositiones. Et si enim à sacerdotibus perficiuntur quædam honorabilium symbolorum, sed nunquam aliquando sacram theologiam sacerdos operabitur sine diuinissimo vnguento: neque diuinæ communionis perficiet mysteria, nisi diuinissimo altari communicatiuis suppositiuis symbolis: sed neque ipse sacerdos erit, nisi à hierarchicis consummationibus in hoc sortitus. Inde diuina legislatio hierarchicorum ordinum sanctificationem, & diuini vnguenti consummationem, & sacram altaris purgationem, diuinoque pontificum perfectiuis virtutibus singulariter diuisit.

5. Est igitur sanctificatus ordo consummationis virtutis repletus perfecta hierarchicè discretè perficiens, in scientias sacrorum manifestatorum eruditus, & docet proportionales eorum & sacros habitus & virtutes.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ha autem, &c.

hic ostendit quod dixerat, scilicet quod operationes propriæ pontificum sunt diuinores. Dicit ergo, quod huius operationes ad modum diuinæ virtutis perficiunt sicut formæ exemplares omnia symbola & sacros ordines, omnes quia est sacerdos baptizet, non tamen perficitur baptizatus sine Chrismate: & similiter, quamuis conficiat corpus Christi, hoc tamen non potest sine consecratione altaris, & etiam sine consecratione in talem ordinem: & idèd hæc omnia tanquam perfectiua aliorum sunt reueruata iolis Episcopis. Ha, id est, sacrificia

D. Alber. Mag. in lib. de Eccles. hierar.

tionem, symbola quantum ad reletas, diffinitiones, id est, ordines quantum ad mystas. Theogeniam, id est, diuinam generationem, scilicet baptismum.

D V B I A.

SED VIDETUR hoc esse falsum: quia Christus in baptismo est sacramentale, & non de essentia sacramenti: ergo sine eo potest sacerdos operari baptismum.

Et dicendum, quod Dionysius loquitur hæc de baptismo secundum maximam eius perfectionem, vel solemnitatem, quæ non est sine Chrismate. Licet baptismum consequatur quis in aqua simplici, cum forma verborum, quantum ad esse baptismi absolute: quia tamen quedam alia sunt de perfectione baptismi, suppletur in his in quibus omnia fuerint.

Vnguento, id est, Chrismate: communionis, id est, Eucharistiæ.

SED VIDETUR hoc iterum falsum: quia sacerdos potest conficere corpus Christi in quocumque loco, etiam non consecrato.

2. Item queritur, verum oporteat obseruare tempus sicut & locum?

Et dicendum, quod quantum est de potestate verborum & ordinis potest sacerdos conficere in loco non consecrato, & similiter tempore non debito, scilicet post commestionem: sed si faciat, peccat mortaliter: quia transgreditur constituta Ecclesiæ. Vnde de iure non potest: quia hoc possumus quod de iure possumus: & secundum hoc loquitur Dionysius. Sed extra ordinem non potest quis conficere: quia hoc à Christo donatum est iolis sacerdotibus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Symbolis, scilicet panis & vini, communionis, id est, continentibus id quod est communio, & communionem significantibus, propter adunationem panis ex multis granis, & vini ex multis racemis. Hierarchicis, id est, pontificalibus, consummationibus, id est, consecrationibus, sortitus est, id est, electus, in hoc, scilicet effectum, purgationem, id est, consecrationem.

Deindè concludit, quod ordo Pontificum habet consummationem virtutem singulariter perficiens ea quæ perficiuntur in hierarchia, & hoc quantum ad sacram actionem: sed quantum ad scientiam scit spirituales intellectus symbolorum, & docet hoc alios qui sunt proportionati ad huiusmodi cognoscenda. Sanctificatus ordo, id est, pontificalis, discretæ, id est, singulariter, scientis, id est, theorias, sacrorum symbolorum manifestatiuum spiritualis intellectus. Alia translatio, manifestatiue: eruditus, id est, ut aliis possit manifestare, & docet sacras habitus & virtutes quantum ad capacitatem ingenij naturalis, proportionales eorum, scilicet sacrorum, id est, qui per huiusmodi habitus & virtutes proportionati sunt ad hoc.

6. Sacerdotum autem lucidus ordo in sanctas hostiarum inspectiones manuducit perfectos sub diuinorum pontificalium ordine, & post eum sacrificans sacra proprias actiones.

H nes,

nes, in quibus hæc quidem ipse agit, deificas actiones ostendens per sacratissima symbola, & contemplatores aduenientes perficiens, & sacrarum relectarum communicatores: in summum autem sacerdotem remittens scientiam contemplatorum sacificationum desiderantes.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sacerdotum autem, &c.

A Hic ostendit virtutem sacerdotalis ordinis, dicens quod ordo sacerdotum est illuminarius, quia ducit perficiendos ad inspicienda ea quæ pertinent ad ritum sacrorum, quantum ad scientiam, & quantum ad sacram actionem, & hoc agit sub ordine Episcoporum, & ostendit in symbolis diuinas actiones, in quantum facit venientes, vt perficiantur, contemplari symbola & communicare eis: sed doctrinam de spiritali intellectu qui significatur per symbola, reuertat Episcopo. *Lucidus*, id est, illuminarius: alia litera, *luciferus*: inspectiones hostiarum, quia ostendit symbola: perfectos, alia translatio, *perficiendos*: pontificalem, alia translatio, *pontifex*: sacrificans, id est, facit faciens: *deificus*, id est, diuinas actiones: aduenientes, alia translatio, *progredientes*: scientiam, id est, spiritalium intellectum, *sacificationum*, id est, rituum, *desiderantes*, scilicet perficientes ad hoc tendentes.

7. Ministrantium verò ordo purgatiuus & dissimilium discretiuius, ante in sacerdotum sanctificationes accessionem purgat aduenientes, pueros eos perficiens contrariis, & ad sacrificam inspectionem coaptatos. Inde in sancta theogonia ministri aduenientem vetus denudant vestimentum, adhuc & absolutum, & ad Occasum in abrenuntiationem statuunt, & iterum ad Ortum transducunt. Purgatiua enim sunt ordinationis & virtutis, repellere vniuersaliter iubentes aduenientibus prioris vitæ amictus, & prioris conuersationis tenebrosam ostendentes, & edocentes eos reordinandos, ex non splendentibus in luce transcedere. Purgatiuus igitur est ministratiua dispositio, in manifestissimas sacerdotum sancti-

fications reducens, purgatos & imperfectos iudicans & inflammans mundatiuis eloquiorum illuminationibus & doctrinis: & adhuc immundos sacerdotibus inconfuse separans. Propter quod & sanctis eam statuit portis hierarchica legislatio, ad sacra prouenientium introitum in perfectissimis purgationibus insinuans, & ad sanctas eorum suspensiones & communicationes accessum purgatiuis virtutibus tradens, & per eas eos non impollos accipiens.

DIVISIO ET expositio textus.

Ministrantium verò, &c.

Hic determinat de ordine diaconorum: & A diuiditur in partes duas. In prima ostendit virtutem huius ordinis. In secunda colligit ea quæ dixerat de tribus ordinibus, ibi, *Ostensus est igitur*, &c. Circa primum tria facit. Primum ostendit, quod ordo diaconi est purgatiuus & discretiua virtutis. Secundum ostendit hoc ex officio eius in noua lege, ibi, *In sa. Et hoc ostendit idem ex officio eorum in veteri lege*, ibi, *Propter quod & sanctis*, &c. Dicit ergo primum, quod ordo diaconi habet purgare perficiendos, & discernere mundos ab immundis, vt ipsi deputati ab his quæ contrariantur sanctitati, scilicet peccatis & erroribus, priusquam perueniant ad sanctificationes quæ sunt per sacerdotes, sin apri ad inspicendum sacramenta & participandum ea. *Ministrantium*, id est, diaconorum, quia diaconus interpretatur minister: *discretiuius dissimilium*, id est, immundorum, separatur enim eos sua voce ab aliis, vt dictum est supra: *sanctificatione sacerdotum*, id est, quæ per sacerdotum ministrantium sunt, vt baptizamus & communio: *accessionem*, alia translatio habet, *accessum*: a contrariis, scilicet sanctitati, *sacramentum*, id est, symbolorum sacrum facientium, *inspectionem* & communicationem.

Deinde dicit, quod propter hoc sunt purgatiua virtutis ex hoc quod baptizandum & exitum ducunt ad Occidentem, vt abrenuntiet tenebrosis virtutibus, & postea reducunt ad Orientem: per hoc enim ostenditur eorum purgatiua virtus, quia per hoc docent baptizandum deponere habitum & opus peccati quantum ad intentionem, & tenebras peiores per renuntiationem ad Occidentem, & quod transit ordinandus de tenebris ad lucem, per hoc quod ducunt eum ad Orientem, vnde venit lux. *Inde*, scilicet quia sunt purgatiua virtutis, *in theogonia*, id est, baptismo, *absolutum*, id est, diaconi: *abrenuntiatum*, id est, denudatum, *in fine vitæ*, scilicet peccati: *tenebrosam*, id est, tenebras: *ministrantium*.

in dispositio, id est, ordo diaconatus, manifestus uiuus propter manifestum effectum, & indicans, id est, discernens, alia translatio, purgans, inflammans in diuino amore, quia ignis est purgare: *separans ab immundis & sacerdotibus*, id est, eorum sacificationibus, *inconfuse*, id est, vt non permisceantur mundi immundis. quando clamat: Si quis non communicat, exeat.

C Deinde dicit, quod ideo etiam in veteri lege ponebantur leuitæ ad obseruandas portas templi, vt ostenderetur, quod introeuntes ad sacra videnda & communicanda debent esse purgati: propter quod traduntur purgandi leuiticis, qui habent purgatiuas virtutes, vt per eas purgati recipiantur ad sacra inspicienda. *Eam*, scilicet ministratoriam dispositionem leuitarum, *legislatio*, id est, vetus lex, Num. 3. & Eze. 44. *Inmundus*, id est, ostendens, *introitum prouenientium ad sacra* esse debere in purgationibus perfectissimis, id est, secundum perfectam purgationem, & tradens accessum ad sanctas inspectiones eorum, id est, sacrorum, id est, accedentes, *virtutibus*, scilicet diaconi, & per eas, scilicet virtutes, *impollos*, id est, purgatos, eos, scilicet accedentes.

8. Ostensus est igitur à nobis pontificum quidem ordo consummatus & perfectiuius, sacerdotum autem illuminatiuus & luciducus, ministrantium verò purgatiuus & discretiuius, scilicet hierarchico ordine non perficere tantum, sed illuminare simul & mundare cognoscentes, & sacerdotum virtute habente in seipsa cum illuminatiua & purgatiua scientiam.

EXPOSITIO TEXTVS.

A Deinde concludit, quod sicut ostensum est, ordo Episcoporum est perfectiuius, sacerdotum illuminatiuus, diaconorum purgatiuus. Ita tamen quod Episcopus potest illuminare & purgare, & sacerdos purgare, quia superior potest in id in quod potest inferior: sicut in omni toto potestatiuo, cognoscentes cognitione iurisdictionis.

9. Ipsæ quidem enim minores in ea quæ meliora sunt transmutare non possunt: eo quod iniustum sit eis ad huiusmodi conari maiestatem: ipsæ autem diuiniore virtutes cum propriis, & subiectas suæ perfectionis sacra scientia cognoscunt. Similiter quoniam diuinarum sunt actionum imagines ipsæ sanctificationis dispositiones, be-

D. Alber. Mag. in lib. de Ecclesiast. hierar.

ne ornati & inconfusi diuinarum operationum ordinis in semetipsis ostendentes ordinatas illuminationes, in primas & medias & vitimas sacras actiones, & ordinationes in discretionibus hierarchicis ordinatae sunt, manifestantes, vt diximus, in seipsis diuinarum operationum ordinatum & inconfusum. Quoniam enim diuinitas in quibuscunque inest, animas purgare primum, deinde illuminare, & illuminatas consummat ad deiformem perfectionem, merito pontificalis diuinarum imaginum in discretas seipsam alternat ordinationes & virtutes, aperte ostendens diuinas operationes in sanctissimis & inconfusis ordinibus ponderatè & inconfuse statutas. Sed quoniam sanctificas ordinationes, & partitiones, virtutesque eorum & operationes diximus, quantum nobis possibile est, & sacratissimas eorum, quantum potentes sumus, inspicimus consummationes.

DIVISIO ET expositio textus.

ipse quidem, &c.

Hic determinat de tribus ordinibus in conspectu, & primo ponit comparisonem trium ordinum adinuicem. Secundum ostendit quomodo in distinctione ordinum representatur ordo diuinarum operationum, ibi, *Similiter quoniam diuinarum*, &c. Tertio continuatur se ad sequentia, ibi, *Sed quoniam sanctificas*, &c. Dicit ergo primum, quod inferiores ordines non possunt in ea quæ sunt superiorum, sed è contrario est. *Minores*, scilicet virtutes ordinum, *in ea quæ sunt meliora*, id est, quæ pertinent ad superiores, non possunt transmutare, nec se nec alios: *iniustum*, id est, illicitum, *maiestatem*, id est, eminentiam. *Cum propriis virtutibus* quas ipsi soli habent: *subiectas*, id est, virtutes inferiores, *scientiam perfectionis*, id est, perficiendi. Deinde dicit, quod facti ordines representant in se distinctionem & ordinem diuinarum operationum per hoc quod distinguuntur in primas, medias, & vitimas actiones, quia etiam Deus primo purgat, secundo illuminat, tertio perficit. *Imagines*, id est, exemplata vel representationes, *dispositiones*, id est, ordines facti, *sunt ordinatae in primas*, &c.

H 2 Ordinatum

Ordinatio neutraliter, id est, ordinationem ipsam. *per effectum gratiae: merito pontificali virtus* *est* *in ordinatione diuina*, id est, in se colligit alternam operationes omnes Ecclesiasticas, quae sunt imagines diuinae: unde potest dici, quod sola pontificales diuinae sunt imagines diuinae operationum, ut solum ad hunc ordinem referatur quod dictum est. Deinde continetur se ad sequentia, dicens quod dictum est de diuisione ordinum in tres, & de ordinatione eorum aduincem, & de virtutibus & operationibus eorum: restat nunc videre qualiter consecrantur. *Eorum*, scilicet ordinum, *partitiones*, id est, diuisiones: *consummationes*, id est, consecrationes.

M Y S T E R I V M
sacrficantium.

10. **S**ummus quidem sacerdos ad hierarchicam consummationem accedens, utroque pede inclinans ante conspectum altaris diuini, super caput habet a Deo tradita eloquia, & hierarchicam manum, & hoc modo a perficiente eum summo sacerdote sanctissimis inuocationibus consummatur. Sacerdos autem utroque pede inclinans in conspectum diuini altaris, super caput habet hierarchicam dexteram, & hoc modo a perficiente eum summo sacerdote sacris inuocationibus sanctificatur. Minister vero vnum de pedibus inclinans in conspectu altaris, super caput habet perficientis eum summi sacerdotis dexteram, perficiendus ab ipso ministrantium consummationibus inuocationibus. Vniuique autem eorum cruceiforme signatur a perficiente summo sacerdote signaculum, per vnumquemque praedicationis sacra fit, & consummationis salutatio, salutante omni diuino praesente viro, & consummante summo sacerdote ad aliquid diuinarum ordinationum consummationum.

*

D I V I S I O E T
expositio textus.

Summus quidem sacerdos, &c.

Hic ponitur confectionis trium praedictorum ordinum, & hoc primo: deinde ponitur id quod est commune omnibus, ibi, *Uincitque autem eorum, &c.* Prima pars diuiditur in tres: primo enim ponitur consecrationem Episcopi. Secundo sacerdotis, ibi, *Sacerdos autem, &c.* Tertio diaconi, ibi, *Minister vero, &c.* Dicit ergo primo, quod ille qui debet consecrari in Episcopum, genuflectit utroque genu ante altare, & tenet supra caput libros sacrae Scripturae, & imponitur supra caput eius manus Episcopi consecrantis ipsum, & dicuntur super ipsum quaedam orationes ab alio Episcopo qui consecrat ipsum, & sic completur sua consecratio. *Ad hierarchicam consummationem*, id est, ut consecratur in hierarchiam: *utroque pede*, id est, utrumque genu figens in terra: *eloquia*, id est, Bibliam vel Euangelia: *manum hierarchicam*, id est, Episcopi qui debet eum consecrare: *in uocationibus*, id est, orationibus, *consummatur*, id est, consecratur. Deinde dicit, quod ille qui est consecrandus in sacerdotem, genuflectit utroque genu ante altare, & imponitur sibi manus ab Episcopo, & sic quibusdam orationibus dictis supra eum consecratur. Diaconus vero similiter, nisi quod flectit tantum vnum genu ante altare. *Et in uocationibus*, id est, orationibus *consummatur ministrantium*, id est, quibus consecrantur diaconi. Deinde dicit, quod cuiuslibet horum trium in consecratione est commune quoddam signum crucis, & quod recitantur ab Episcopo ex nomine, quod ad talis ordinem aliamantur, & quod osculantur omnes sanctos qui sunt praesentes, & quod quilibet eorum ab Episcopo consecratur. *Signaculum cruceiforme*, id est, in modum crucis *praedicationis* ex nomine, quia Episcopus dicebat, vngitui ille de sacerdotibus in Episcopum, diuina eum praeuente gratia, & similiter de aliis. *Saluatio*, id est, osculatio. Et hic erat ritus consecrationis in primitiua Ecclesia: vnus enim Episcopus poterat Episcopum consecrare.

T H E O R I A.

11. **C**ommunia quidem sunt summis sacerdotibus, & sacerdotibus & ministris in sanctificationibus eorum consummationibus, ad diuinum altare accessus, & inclinatio, hierarchicae manus impositio, cruceiforme signaculum, praeconium, consummationis salutatio: separata autem & discreta summis quidem sacerdotibus eloquiorum super caput impositio, non habentibus

tibus hoc minoribus ordinibus: sacerdotibus vero ambobus pedibus inclinatio, non habente hoc ministrantium consummatione. Minister vero, ut dictum est, vnum inclinatur pedibus tantum.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Communia quidem sunt, &c.

Ahic ponitur thesaurum propositi ritus, & primo colligit quod dicitur commune in consecratione omnium, & quod proprium. Secundo ponitur utrorumque theoriam, ibi, *Igitur ad diuinum altare, &c.* Circa primum ponitur communia, secundo propria, ibi, *Separata autem, &c.* Dicit ergo primo, quod haec sunt communia tribus ordinibus, quod consecrandus accedit ad altare, & genuflectit, & imponitur sibi manus ab Episcopo, & quod signatur in modum crucis, & quod recitatur ex nomine, & quod dat pacem aliis. *Praeconium*, quod supra praedicatio. Deinde dicit, quod est proprium Episcopis, in quo non communicant inferiores ordines, scilicet quod imponuntur libri sacrae Scripturae super caput suum: sed proprium sacerdotibus est non simpliciter, sed respectu diaconi quod flectit utrumque genu: diaconi vero quod flectit vnum tantum, proprium est. *Separata & discreta*, id est, diuisim & proprie conuenientia.

12. **I**gitur ad diuinum altare accessus & genuflectio insinuat omnibus sanctificationem perficiendis supponere vniuersaliter consummationis principii Deo propriam vitam, & suam intellectualem vniuersitatem castissimam ipsi oblatam accedere, & conformem, & ut est possibile, dignam existentem diuino & sanctissimo & sanctuario & altari, sanctificante sancte deiformes mentes & sacerdotali altari offerente sanctitate deiformes intellectus.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Igitur ad diuinum altare, &c.

Ahic incipit ponere dictorum theoriam, & primo communiam, secundo propriam, ibi, *Summus autem sacerdos, &c.* Prima diuiditur in quinque partes. Primo enim ostendit quid significat genuflectio coram altari. Secundo quid

impositio manus Episcopi, ibi, *Uincitque autem, &c.* Tertio quid significat crucis, ibi, *Cruciforme, &c.* Quarto quid recitatio, ibi, *Sacrum vero consummationem, &c.* Tertio quid osculatio, ibi, *ipsa autem ad suum, &c.* Dicit ergo primo, quod accessus & genuflectio ante altare significat quod ordinandus in quolibet ordine debet imponere vitam suam Deo, & intellectus suus ex toto deputatus & osculatus Deo, debet attendere ad Deum qui significatur per altare, ut dictum est supra, sicut conformis & dignus participatione eius. *Insinuat*, id est, ostendit Deo principii consummationis, id est, principium, *vniuersaliter*, id est, ex toto, & significat suam, id est, consecrandi, *vniuersaliter intellectualem castissimam*, id est, totum intellectum eius ex toto castigatum ab erroribus & peccatis: *oblatam ipsi*, calicet Deo, *accedere ad Deum*: hunc dico, & *conformem existentem*, ut possit se esse dignum diuino & sanctissimo, & sacerdotali, id est, sacra danti, altari, scilicet Christo, ordinando offerenti Deo patri *deiformes intellectus*, & sui & aliorum in altari, quod est Christus: sicut offert symbolicas oblationes in materialibus. Alia translatio, & *sanctuario & altari, sanctificante sancte deiformes mentes*, & secundum hoc planior est littera, quia sanctificatio mentium refertur ad altare, quod est Christus.

13. Hierarchicae autem manus impositio similiter quidem manifestat perfectiorem principalem protectionem, sub qua tanquam discipulis sancti custodiuntur, paternae quidem ipsi habitum & virtutem sanctificationis donantem, contrarias vero eis virtutes segregantem: docet autem & omnes simul perficere sanctificationis operationes, tanquam sub Deo agentes perfectos & propriarum operationum eum habentes in omnibus ducem.

E X P O S I T I O T E X T V S.

DEINDE dicit, quod manus impositio significat diuinam protectionem sub qua sancti custodiuntur, secundum quod manus habet protegere, & significat, quod Deus dat ei virtutem ordinis exercendam secundum actum, manu enim donamus, & significat, quod Deus repellit ab eo virtutem inimici, in quantum manu nocina repellimus & hostes impugnamus, & docet ordinatum, quod in omnibus operationibus sui ordinis habeat Deam ducem, & sub ipso operetur, scilicet secundum suam voluntatem, & hoc ex ipsa superpositione manus. *Hierarchica*, id est, Episcopalis, *protectionem principalem perfectiorem*, scilicet diuinam, cuius est primo perficere, tanquam sub disciplinae paternae, ut dicitur. Heb. 1. In Graeco, tanquam patris. Vel potest referri ad protectionem Episcopi consecrantis, sub quo ordinatus protegitur, & sic

Et etiam sequenti dupliciter possunt exponi. *Habens* quare in ad perfectionem in seipso, *et* in quantum ad operationem ordinis, *sanctificans*, id est, sanctificantem, *et* in quantum ad effectum, id est, diaboli & peccatorum, *et* in quantum ad excellentiam, id est, Deo sequendo præcepta eius & referendo in ipsum.

14. Cruciforme autem signaculum omnium simul carnalium concupiscentiarum, interfectionem & Dei imitricem vitam respicientem reat & in virilem Iesu & diuinissimam vitam usque ad crucem & mortem cum diuina impeccabilitate venientis, & sic viuentes tanquam conformes signantis in cruciformi propriæ impeccabilitatis imagine.

EXPOSITIO TEXTVS.

A DEINDE dicit, quod signaculum crucis significat, quod carnem suam debent ordinandi crucifigere cum vitis & concupiscentis, sicut dicit Apostolus: unde significat abrenuntiationem carnalium concupiscentiarum, & quod debent imitari vitam Christi, ut sint sine peccato sicut & ipse fuit, & quod debent eum imitari usque ad mortem & crucem sustinendo pro nomine ipsius sicut & ipse fecit pro nobis. *Imitricem*, id est, remotionem, *virilem & diuinissimam*, quia Deus perfectus & verus homo, Iesu dico, *venientis* in hunc mundum, *cum impeccabilitate*, id est, sine peccato, & Iesu, *gnatus* os patris, *et* in quantum ad vitam, *et* hoc in quantum ad vitam, id est, per signum crucis quod est figura & imago propriæ impeccabilitatis: & repetendam est docet vel insinuat ipse aut significat tanquam eius auctoritate institutum est ad significandum.

15. Sacram verò consummationem & consummandorum prædicationem summus sacerdos reboat, mysterio declarante, quomodo amicus Dei sanctificator manifestator est diuinæ electionis, non ipse propria gratia perficiendos in sanctificationem ducens consummationem, sed à Deo motus in omnes hierarchicas sanctificationes.

DIVISIO ET
expositio textus.

Sacram verò, &c.

A Hic ostendit quid significat recitatio, & primò ponit theoriam. Secundò probat, ibi, *Ita Moyses*, &c. Dicit ergo primò, quod per

hoc quod E. alioquin recitat ipsum ex nomine assummandam diuinam gratiam ad talem ordinem, significat se manifestare diuinam electionem de assumptione eius, non ita quod propria auctoritate vel amore assumat eam ad ordinem, sed in hoc sequens diuinam voluntatem. *Consummationem* & *consummandorum*: quia dicebatur nomen ordinandi, & ordo ad quem assumebatur. *Reboat*, id est, aperte dicit, *mysterio*, id est, ritu, *sanctificator*, id est, Episcopus consecrator, *amicus Dei*, id est, ex diuino amore non carnali, est iterum *manifestator*, non sua auctoritate eligens. Alia translatio, *quod sanctitatis perfectioris amore Dei*. *Propria gratia*, id est, priuato amore eius quem ordinat.

16. Ita Moyses legalis sanctificator, neque fratrem, qui est Aaron, in sacerdotalem consummationem ducit, & amicum Dei se esse & sanctificum æstimans, donec diuinitus in hoc motus à perfectionis principe Deo sacerdotalem hierarchicè perfectionem perfecit. Sed & diuinus nolter & primus sanctificus (Factus est enim & hic propter nos humanissimus Iesus) non seipsum glorificauit, ut eloquia aiunt, sed qui locutus est ad eam. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Propter quod & ipse in sacerdotalem consummationem ducens discipulos, & quidem subsistens ut Deus perfectionis princeps, tamen in sanctissimum suum Patrem & diuinum spiritum perfectionis principalem retulit hierarchicè perfectionem, annuntians discipulis, ut eloquia aiunt, Ab Hierosolymis non recedere, sed expectare promissionem Patris, quam audistis mei, quia vos baptizamini Spiritu sancto. Et quidem ipse discipulorum vertex, cum de ordinata sibi hierarchica decade in duodenarij discipulorum veniens sanctificationem consummationem, in diuinitate electionem timidus reliquit: Ostende dicens quem eligam: & diuina sorte diuinitus ostensum in sancti duodenarij numerum recepit hierarchicum. De diuina autem sorte huic

Heb. 5.

AA. 1.

te huic

reliquit Matthiæ data, alij quidem alia dixerunt, nec rectè, ut æstimo, mecum verò & ipse sensum dicam. Viderur enim mihi eloquia fortem nominasse diuinum quoddam donum declarans illi hierarchico choro à diuina electione ostensum. Propter enim aliquid diuinum summus sacerdos non per seipsum motus debet sacerdotales facere perfectiones, sed Deo submouente eas hierarchicè & cælitus perficere.

DIVISIO ET
expositio textus.

A DEINDE probat, quod hoc debet esse, quatuor exemplis sacre Scripturæ. Secundum incipit, ibi, *Sed & diuinus noster*, &c. Tertium, ibi, *Propter quod & ipse*, &c. Vltimum adaptat ad propositum, ibi, *Propter enim aliquid diuinum*, &c. Dicit ergo primò, quod modo quo dictum est, Moyses in veteri lege quamuis æstimaret se amicum Dei, non ordinauit Aaron in sacerdotem Deo, nisi motus diuino præcepto, ut dicit Leuit. 8, &c. *Æstimans se amicum*, &c. id est, quamuis sciret se amicum Dei. Alia translatio, *amorem Dei ipsum esse & sacerdotalem arbitrans*, scilicet Aaron, id est, sacerdotio dignum, *diuinitus*, id est, diuino præcepto, *sacerdotium perfecit* in ipso, vel *perfectum eum sacerdotalem* secundum aliam litteram. Deinde dicit, quod similiter Iesus primus noster sacerdos non se glorificauit ut sacerdos fieret, sed Deus Pater qui locutus est ad eum, Tu es sacerdos, &c. *Sed & Iesus humanissimus*, id est, benignissimus ut perfectus homo, *diuinus & primus noster sanctificus*, id est, primus nouæ legis sacerdos, *non glorificauit*, &c. *est enim factus sacerdos & hic propter nos*, id est, secundum humanam naturam quam propter nos assumpsit, & est interpositio, *eloquia* Heb. 5. Deinde dicit, quod etiam ipse Christus quamuis secundum diuinam naturam esset principalis peccator, tamen in quantum homo retulit consecrationem discipulorum in Patrem & Spiritum sanctum, sicut dicitur Act. 1. Præcepit eis ut ab Hierosolymis non discederent. *Atque*, id est, à me, quam audistis per os meum. Deinde ponit quartum exemplum, secundò declarat quoddam quod posset esse subium in auctoritate inducta, ibi, *De diuina autem sorte*, &c. Dicit ergo primò, quod ipse Petrus Apostolus cum aliis decem reliquit electionem Matthiæ, qui debebat esse duodecimus, Deo, dicens, Ostende ex his duobus quem elegeris, & sic diuina sorte receperunt Matthiam inter duodecim Apostolos. *Vertex discipulorum*, id est, Petrus, *coordinata sibi*, id est, eiusdem ordinis, *decade*, id est, decem Apostolis *duodenarij*, id est, duodecimi scilicet Matthiæ, *timidus*, id est, timens per se eligere: *ostende quem eligam*: alia littera, *quem elegeris*,

Deinde dicit quid sit diuina sortis qua electus est Matthiæ, dicens quod de hoc dicitur a diuersi dixerunt, & non rectè: quia dixerunt, quod per sortilegium fuit electus, quod non conuenit in electione alicuius rectoris: quia, ut dicit, bonus rector est eligendus de sorte. Sed ipse intelligit per sortem aliquod diuinum donum vel signum ostendens Apostolis quis à Deo esset electus, *choro*, id est, societati Apostolorum. Deinde dicit, quod intentum dictorum est, quod Episcopus non debet proprio motu ordinare aliquos, sed aliquo diuino indicio, quo ostendatur hunc velle promouere Deum. *Sacerdotales perfectiones*, id est, ordines sacra dantes, *Deo submouente*, id est, promouente eos, *caelitus*, id est, per reuelationem de caelo.

17. Ipsa autem ad finem sanctificationis consummationis salutatio sacram intelligentiam habet. Omnes enim quicunque adfunt sanctificis existentibus ordinibus, sed & ipse perficiens summus sacerdos salutat perfectum. Cum enim sanctificationis habitudinibus & virtutibus & diuina vocatione & sanctificatione ad sanctificam perfectionem aduenit animus sacer amabilis est coordinatis & sacratissimis ordinibus in deiformissimam ductus pulchritudinem amantibus æquiformibus animis, & ab eis sacre adiutus in se adiuicem sanctifica salutatio sanctificatur æquiformium animorum sacram societatem declarans, & inter se inuicem amabilem latitiam, tanquam integrè saluantem sanctificatiua formatione deiformissimam pulchritudinem. Hęc igitur, ut diximus, sunt communia totius sanctificæ consummationis.

EXPOSITIO TEXTVS.

A DEINDE dicit, quod sanctus diuinus veniens diuina sanctificatione & participatione virtutis & habitus hierarchici ad sacrum ordinem, efficitur amabilis omnibus qui sunt in sacris ordinibus, sicut ipse amans eos & amatus ab eis propter diuinam pulchritudinem, quæ incitat ad amandum eos, qui eius participes sunt: & hæc societas & iocunda amicitia significatur per osculum inter Episcopum & omnes alios altantes, qui sunt similiter in sacris ordinibus. *Ad finem sanctificationis consummationis*, id est, quæ fit in vltimo consecrationis ordinatorum. *Adiuutus* per communem amorem, alia translatio, *amatus* tanquam diuina, &c. id est, ac si per pacem

datam in consecratione ordinati quæ est forma & ratio interioris pacis; coniectura diuina pulchritudo, quæ est ratio amoris: propter hoc enim datur, ut per pacem interio-rem quæ significatur per exteriorem, consecratur diuina pulchritudo.

18. Summus autem sacerdos discretè habet eloquiorum super caput sanctissimi nam superpositionem. Quoniam enim consummativa totius sacerdotij virtus & disciplina diuinis summis sacerdotibus à diuina donatur & perfectionis principè bonitate, pulchrè in hierarchicis capitibus superponuntur Deo tradita eloquia continuatim & disciplinatè manifestatoria totius Theologiæ, & theourgia & theophania, vna ratione omnium diuinorum & sanctorum operum & verborum, quæ à benefica & diuina operatione ne-stra hierarchiæ donata sunt, tanquam deiformi summo sacerdote totius hierarchiæ virtutis integre participante, omnium autem hierarchicarum sanctorum laudationum & sanctorum actionum, verum & Deo traditam scientiam non illuminationi tantum, sed & aliis proportionibus hierarchicis tradente & perficiente in diuinissimis scientiis, & sublimissimis analogis hierarchicèque simul totius hierarchiæ perfectissima.

DIVISIO ET expositio textus.

Summus autem sacerdos, &c.

Alic ponit theoriã eorum quæ singulariter obseruantur in consecratione cuiuslibet trium diuinarum ordinum. Et primò ponit theoriã eius quod proprie pertinet ad consecrationem Episcopi. Secundo eius quod ad consecrationem sacerdotis, ibi, *sacerdotibus autem, &c.* Tertio quia diaconus non habet aliquid quod non habent superiores secundum naturam totius potestati, comparat hunc ordinem ad superiores secundum explanationem eorum quæ superiores super ipsum addunt, ibi, *Quoniam vni, et sæpe diuini, &c.* Dicit ergo primò, quod Episcopi participant totam virtutem hierarchicam, non solum ut in se habeant, sed ut

possint alius adere: & iacob rationali dicitur, supra caput eorum quando consecrantur, in omnibus libris sacre Scripturæ, quibus manifestantur omnia verba, vel opera diuina quæ hominibus donata sunt à Deo ad perfectionem nostræ hierarchiæ. *Summus si quis, id est, ille qui in Episcopum consecrari debet, discrete, id est, singulariter præa nis. Sacerdotij, id est, sacre actionis eius quoad sacram actionem, disciplina, id est, scientia, quia hæc duo sunt de Ecclesiastica hierarchia, bonitate diuina & principè perfectionis, id est, quæ est principium omnis perfectionis, pulchrè, id est, rationaliter, a-pi-ri-bu: hierarchiæ, id est, eorum qui in hierarchas vel Episcopos sunt ordinandi, eloquia existentia manifestatoria continuatim, id est, compendiosè, & disciplinate, id est, sapienter; alia translatio, compendiosè & scienter: totius Theologiæ, id est, sermonis qui est de Deo quantum ad laudes diuinas, & theourgia, id est, diuinæ operationis quantum ad ipsas actiones hierarchiarum in quibus Deus operatur, & theophania, id est, diuinæ apparitionis quantum ad ea quæ sunt similitudines diuinæ bonitatis, in quibus Deus apparet, sicut sunt diuinæ gratiæ. Alia translatio addit, sanctæ locutionis quantum ad verba diuina, quorum virtus operatur in sacramentis, sicut, Hoc est corpus meum. Vna ratio eorum, &c. id est, quasi vna ratio complectens in se omnia diuina: alia translatio, vna & eorum diuinarum quantum ad principium, sanctorum quantum ad formam, participante totius virtutis, id est, quali virtute, non tantum illuminationi, scientiam, id est, per scientiam, quantum in se, aliis proportionibus, id est, ordinibus secundum suas proportionibus, & eo perfectissime pertectissima, id est, eminentiores, hierarchice, id est, Catholice.*

19. Sacerdotibus autem pedum inclinatio conueniens est, vltra ministratiuam dispositionem, tanquam vnum inclinante illa, & hoc hierarchico schemate consummante. Ipsa igitur inclinatio significat subiectum accessum accedentis referentis Deo quod diuinitus accedens: Quoniam verò, ut sæpe diximus, tres sacre consummantium dispositiones, propter tres sanctissimas teletas & virtutes superfedentibus, & sub diuina iuga salutarem eorum sacrificant accessum aptè ministratiua dispositio, tanquam purgatiuam vnam sacrificat purgandorum accessionem, sub diuinum eam supponens alare, tanquam purgatis animis in ipso supermundanè

mundanè oblati. Sacerdotes autem utroque pede inclinant, veluti à suis sacrè accessibus non solum mundantibus, sed & manifestatissimis suis sacificationibus anagogicè purificatam vitam in contemplatiuum habitum & virtutem à sacrificè consummantibus. Summus autem sacerdos utroque pede inclinans, super caput habet tradita à Deo eloquia, Dei ministratiua virtute purgatos, & à sacrificà illuminatos, ad inspectorum ab ipsis sacrorum proportionaliter eis scientiam hierarchicè ducens, & per eam consummans accedentes ad integram secundum eos oblationem.

EXPOSITIO TEXTVS.

A DEINDE dicit, quòd inclinare vtrumque genu vel pedem conuenit sacerdotibus respectu diaconorum: sed non respectu sacerdotum, & in aliquid figuratur, quia inclinatio ipsa pedis, vt prius dictum est, significat subiectionem qua subicit se Deo qui accedit ad sacerdotium, referens in ipsum sicut in authorem hoc quòd dignus est accedere ad tantum ordinem. Sunt autem sicut tres relecte siue virtutes, scilicet purgatiua, illuminatiua, & perfectiua, secundum ista tria tres ordines perficiendum & tres perfectorum, vt scilicet parebit: & quia diaconus secundum suum accessum facit tantum vnum ordinem sanctorum accedere ad Deum, scilicet purgandos, idèo inclinatur tantum vnum pedem, sacerdos autem facit accedere suis accessibus purgandos & illuminandos, & idèo inclinatur vtrumque pedem: Episcopus autem super hoc ducit in perfectionem, & idèo inclinatur vtrumque pedem, & super hoc habet verba Dei super caput, in quibus continetur tota perfectio nostra hierarchiæ. *Pedum*, id est, vtrumque genuum: *ministratiua dispositionem*, id est, diaconatus ordinem, *schemate*, id est, figura impleta, *hoc*, quia in figuram alicuius sit: alia translatio, *consummata*, scilicet inclinatio: *referentis Deo per subiectionem & gratiarum actionem hoc quòd diuinitus*, id est, diuina virtute est *accedens ad ipsum*: alia translatio, *supponens Deo hoc quòd sanctè est adductum*. *Sub diuina iuga*, id est, sub diuinas leges: *sacrificant*, id est, sacrefaciunt, *apè*, id est, decenter, *vnam accessionem*, scilicet purgandorum: sunt enim tres ordines inferiores perficiendorum, pedis autem est facere accessionem. *Al. re diuinitus*, scilicet ipsum quòd dictum est quòd inclinatur ante altare, à suis accessibus, id est, per suos accessus in Deum faciunt alios accedere purgando & illuminando, *mundantibus* quantum ad purgationem, *sed &*, id est, etiam à suis accessibus

bus consummantibus in contemplatiuum, &c. quantum ad illuminationem, *ministratiua virtute*, id est, diaconatus, & *sacrificà*, id est, sacerdotali, *ad scientiam*, id est, spiritualem intellectum, *sacrorum inspectorum ab ipsis*, secundum illuminationem sacerdotum, *secundum eos*, id est, secundum proportionem eorum, *oblationem* qua offeruntur Deo: alia translatio, *sanctificationem per eam*, scilicet scientiam.

CAPVT VI.

De perficiendarum ordinibus.

HI quidem sacerdotales ordines & partitiones virtutesque eorum & operationes & consummationes: sub ipsis autem trinitas consummandorum ordinum deinde narranda. Dicamus igitur, quòd purgandi quidem sunt ordines, sacrificantibus & ministrantibus distinctæ multitudines, quarum iam memoriam fecimus: eius quidem tanquam adhuc ab ante ministrantibus obstetricibus eloquiis ad vitam approbationem & reformandè & figurandè: eiusque quasi ad diuinitatem, quia ex ea apostatauit, vitam reuocandè bonorum eloquiorum conuersionis doctrina: cuiusque tanquam adhuc à contrariis tumultibus infirmiter timide, & à facientibus virtutem eloquiis corroborandè: eiusque velut adhuc ad sacras actiones ex pessimis traducendè: eiusque tanquam traductæ quidem, nondam verò castissimæ conuersionem in diuiniorem habitudinibus & immutabilibus habitis. Isti enim sunt purgandi ordines administratiua obstetricatione & purgatiua virtute. Hos ministri sacris suis virtutibus perficiunt ad consummatè purgatos eos illuminatricem manifestissimarum sacificationum contemplationem & communicationem transfundentes.

* * *

DIVISIO

DIVISIO ET
EXPOSITIO TEXTUS.*Hi quidem sacerdotes, &c.*

A Hic determinat de ordinibus in quos tres supra determinati ordines oppositionem habent, unde intitulatur de perficiendorum ordinibus, & dicuntur ordines non propter aliquam dignitatem in qua constituantur, sed secundum quod recipiunt ordinatè operationes eorum qui supra eos sunt. Dividitur autem in partes duas. In prima dicit de quo est intentio, & continuatur ad præcedentia. In secunda exequitur, ibi, *Dicamus igitur, &c.* Dicit ergo primò, quòd postquam visum est qui sint ordines facti dantes, dicendum est de tribus ordinibus qui sub eis sunt recipientes ab ipsis. *Hic*, scilicet quos diximus, sunt *sacerdotes*, id est, facti dantes ordines quantum ad gradus ipsos, *partiones* quantum ad divisionem eorum ad invicem, *virtutes* secundum quod unus est purgatiue virtutis & alter alterius, *operationes* secundum quod operantur actus illarum virtutum, *consummationes* in quantum reducunt in finem, vel quantum ad consecrationem ipsorum: *trinitas*, scilicet purgandi, illuminandi & perficiendi. Deinde determinat de istis tribus ordinibus, & primò de purgandis per diaconos qui sunt eiciendi à communione & inspectione factorum. Secundò de illuminandis per sacerdotes, qui dicuntur fidelis populus, qui admittitur ad communionem factorum, ibi, *Medius autem, &c.* Tertio de ordine monachorum qui sunt purgati & illuminari & sunt perficiendi, ibi, *Perficiendorum autem omnium, &c.* Circa primò numerat quinque ordines purgandorum. Secundò ostendit quomodo purgantur à diacono, ibi, *Isti enim sunt, &c.* Dicit ergo primò, quòd purgandi sunt illi qui per vocem diaconi separantur à communicantibus, scilicet catechumini qui sunt obstericandi per doctrinam diaconorum ad regenerationem baptismi, & de nouo penitentes, energumeni, apostatae & imperfecti: & hi omnes purgantur per diaconum, ut purgati postmodum illuminentur à sacerdotibus. *Distincte*, id est, separata à communicantibus, *sacrisantibus*, id est, sacerdotibus, & *ministrantibus*, id est, diaconis: *memoriam* in tractatu synaxeos: *eius quidem*, scilicet memoriam fecimus carechumenarum multitudinis *tanquam adhuc reformanda & figuranda*, id est, inferenda & præparanda, sicut obsterix format partum, ut sit decentis figuræ, *ad vitalem approbationem*, scilicet baptismum, per quem capientes spiritualem vitam approbantur à Deo, *obstericibus eloquiis ante ministrantiam*, id est, diaconorum, qui ante operantur, sacerdotibus præparando ad modum obstericis. Alia translatio habet, *Huius per totum. Eiusque renovanda*, scilicet multitudinis penitentiam, *eiusque*, scilicet energumenorum multitudinis, *infirmis*, id est, ex propria infirmitate, quæ interior laborant, nondum ex toto repressa videmonis in fomite: *contrariis tumultibus*, id est, infestationibus demonum vel concupiscentiarum

facientibus virtutem, id est, formantibus ipsam: *eiusque*, scilicet apostaticæ multitudinis *tradenda ex peccatis*, scilicet erroribus & voluptatibus: *eiusque tanquam tradulla quidem*, id est, multitudinis imperfectorum, qui non sunt confirmati in puritate bonæ vitæ: & dicuntur multitudines per oppositionem unitatis perfectorum ex collocatione eorum in Deum: *ministrantia obstericacione & purgatiua virtute*, id est, diaconis, qui sunt quasi obsterices & habent purgatiuam virtutem. *Perficiunt*, id est, perfecte purgant, *ad transordinandos eos purgatos*, id est, ut ipsi iam purgati ulterius ordinentur in illuminatione, &c. *sacrisantionum*, id est, factarum actionum in sacramentis, quæ sunt per sacerdotes.

Medius autem ordo est contemplatiuus, & quibusdam sacrificiis proportionaliter in puritate omni communicans, sacerdotibus illuminandis se distributus. Etenim est, ut æstimo, clarum, quomodo ipse purgatus omni immunda macula, & castissimum habens proprii animi immutabile fundamentum, in contemplatiuum habitum & virtutem sacrificè transit, & communicat per se diuinissimis symbolis, in contemplatione eorum & in communicatione, simul omnis lætitiæ sacræ repletus, ac per hoc ad diuinum scientiæ eorum amorem sanctissimis ascensionibus suis virtutibusque proportionaliter eleuatus. Hunc ego dico sancti Apostoli ordinem, tanquam per omnem venientem purgationem, & sacra manifestissimarum hostiarum inspectione & communicatione, quantum iustum est, dignum.

EXPOSITIO TEXTVS.

A DEINDE dicit, quòd medius ordo perficiendorum est, qui iam depuratus à diacono participat sacramento & contemplationes eorum & illuminatur à sacerdotibus: quia oportet, quòd postquam aliquis est purgatus ab omni macula, & confirmatus in puritate, quòd transeat ad contemplandum & communicandum factorum symbola, & in hoc repletur lætitiâ spirituali, & eleuatur sic ad desiderium spiritualis intellectus eorum, & sic de illuminatione transit in perfectionem, quæ fit in Episcopis: & hic ordo medius illuminatorum dicitur ordo fidelis populi, qui per purgationem factus est dignus visione & communicatione sacramentorum, scilicet ordi-

DIVISIO ET
EXPOSITIO TEXTUS.*Perficiendorum autem omnium, &c.*

laicorum, contemplatiuus, quantum ad inspectionem symbolorum, *sacrisantibus*, id est, sacramentis, *distributiuis*, id est, in partem veniens *ad illuminandum se*, id est, ut illuminetur ab omni, &c. *communicat per se*, id est, sua virtute potens in hæc: *sacrisantibus*, id est, facta vnctione, *scientia*, id est, spiritualis intellectus, *eorum ostensionibus*, id est, profectibus, *hostiarum*, id est, sacramentorum, *manifestissimarum*, id est, expresse spiritua-
lia manifestantium, *quantum iustum est*, quia simpliciter non est aliquis dignus secundum humanum modum.

3. Perficiendorum autem omnium altior ordo, monachorum sacra dispositio, omni quidem mundata purgatione, vniuersali virtute & perfectissima propriarum actionum castitate, omnique quantumcunque, ut decet eam contemplando, sanctificatione in intellectuali theoria, & communicatione facta, & pontificum consummatiuis virtutibus mancipata, & diuinis eorum illuminationibus, & hierarchicis traditionibus edocta, considerans per se sacrarum hostiarum sacrificaciones, & à sacra earum scientia proportionaliter in consummatissimam ascendens consummationem. Inde diuini duces nostri nominatiõibus eos facti dignati sunt: alij quidem therapeutas; alij autem monachos ipsos nominantes ex Deo puro ministerio & famulatu, & non partita & singulari vita tanquam vnificante eos inseparabilibus sacris complicationibus in deiferentem unitatem, & amicam Deo consummationem. Propter quod & consummatiuiam eis donauit gratiam sacra legislatio, & quadam eos dignata est consecratiua inuocatione, non hierarchica, illa enim in solis fit sanctificis ordinibus, sed sanctificata à sanctis sacerdotibus hierarchica perfectione secundò sanctificata.

* *

* *

A Hic ponit primum ordinem perficiendorum, qui est ordo monachorum, & primò ostendit quòd est eminentior inter omnes subditorum ordines. Secundò quòd propter hoc speciali nomine nominatur, non tamen nomine propriæ vitæ, ibi, *Inde diuini nostri, &c.* Tertio ostendit, quòd propter sui eminentiam habet consecrari sub aliis ordinibus sanctorum, ibi, *Propter quod & consummatiuiam, &c.* Dicit ergo, quòd inter perficiendos altior est ordo monachorum, qui iam sunt perfecte purgati per diaconum & illuminati per sacerdotes secundum contemplationem & communicationem omnium factorum, & de cætero non restat nisi quòd perficiantur ab Episcopis, ut à contemplatione & communicatione sacramentorum accendant doctrinam Episcoporum in altissimam perfectionem spiritualis contemplationis, cum quadam excellentia. *Ordo perficiendorum*, id est, inter ordines subditorum, *dispositio mundata iam omni*, id est, per facta purgatione, & postquam iam purgata est, *facta in intellectuali theoria*, secundum intellectum, & *communicatione secundum affectum* quantum ad perfectionem, *vniuersali virtute* quantum ad perfectiorem, id est, à virtute pontificali, vel tota sua virtute adunata in spirituali, & *castitate propriarum, &c.* quantum ad dispositionem, *perfectissimam*, id est, ut suæ actiones sint castigatæ ab omnibus inquinantibus, *omnique sanctificatione* quantum ad te'tam, id est, participationem omnium factorum, quæ supra dixit reletas, *contemplando quantumcunque virtutibus in eis, ut decet, eam*, scilicet dispositionem, *consummatiuis*, id est, perfectiuis, *mancipata*, scilicet dispositio subiecta, *hierarchicis*, id est, Catholicis, *traditionibus*, id est, doctrinis, *considerans per se propria virtute potens ad capienda talia, & à sacra scientia eorum*, quantum pertinet ad illuminationem. Deinde dicit, quòd propter hoc quòd ordo monachorum est altior, non dicitur simpliciter nomine plebis vel populi, sed dicuntur speciali nomine monachi, quasi solitarij, vel singulares, à monos quòd est vnum, propter hoc quòd vita eorum non debet esse diuisa in rebus temporariis, sed singulariter adunata in vno per reductionem in Deum: & dicuntur alio nomine, therapeutæ, id est, famulatores vel placatores, quia debent pure Deo seruire, & propter hoc non habent specialem consecrationem præ alijs de populo: quoniam non constituuntur in dignitatis gradu super gradum populi communis, quia hoc conuenit solis tribus ordinibus facti dantibus, de quibus scilicet actum est. *Inde*, scilicet propter huius ordinis altitudinem, *duces*, id est, Apostoli, *nominantes*, id est, singulariter nominantes. *Vnificante eos*, id est, singulari vita: *complicationibus*, id est, adunationibus, *inseparabilibus*, id est, cogitationum & affectuum, quæ non diuiduntur in res seculares diuisas: *consummatiuiam*, id est, consecratiuam; *legislatio*, scilicet legis nouæ, *non hierarchica*, id est, non constit-

tuerit.

suente in aliqua sacra prælatione, sed *innocentione consecratus*, id est, sacre facta, vel à sanctificatiua perfectione: à sanctis sacerdotibus, id est, ab ordinibus sacra dantibus, quia hic ordo sub eis eminenter, licet illi sint perfectiores plebe: vel aliter, *non hierarchica*, id est, non Episcopali, quia non oportet, quod consecratur ab Episcopis, sed tantum ordines supremi, sed *sanctificata innocentione*, ut supra, à sanctis sacerdotibus *secundo hierarchica sanctificata perfectione*, id est, consecratione Episcopali, quia Episcopus consecrat sacerdotem, & sacerdos secundò monachum. Alia translatio. *Sed à sanctis sacerdotibus secundo à hierarchico perfectionis principatu sanctificatur.*

M Y S T E R I V M
monastica consummationis.

Sacerdos quidem stat in conspectu diuini altaris, monasticam inuocationem psallens. Consummandus autem retro sacerdotem stat, non vtramque pedem inclinans, non vnum pedibus, non super caput habens Deo tradita eloquia, tantum verò sacerdoti astans psallens super ipso mysticam inuocationem. Perficiens autem eam sacerdos, ad perficiendum veniens, interrogat primum hoc, si primum abrenuntiat diuini, non solum conuersationibus, sed phantasiis: deinde perfectissimam ei vitam narrat, testimonium ei perhibens, quia oportet eum media superastare. Hæc autem omnia perficiente, intrusque consistente, cruciformi similitudine signans ipsum sacerdos condet, trinam diuinæ beatitudinis inuocans substantiam, & vestem omnem exuens, alteram induit, & cum aliis sacerdotibus viris quicunque adsunt salutaris cum socium perficit diuinorum mysteriorum.

* *
*
*

D I V I S I O E T
expositio textus.

Sacerdos quidem stat, &c.

Quia nullus ordo perficiendorum, qui non ponuntur in gradu prælationis super alios, habet consecrationem præter ordinem monachorum, idè hic agit de consecratione ipsorum, & prius ponitur, secundò theoriâ, ibi, *Quod neque pedibus, &c.* Titulus autem istius partis est, *Mysterium*, id est, ritus aliquid spirituale occultans, *monastica consummationis*, id est, consecrationis. Erat autem ritus iste in primitiua Ecclesia: sacerdos stabat ante altare, cantans aliquos Psalmos conuenientes mysterio & hierarchiæ, & iste qui erat consecrandus in monachum, stabat post eum non genu vnum flectens sicut diaconus, neque duo sicut sacerdos, neque habet librum supra caput sicut Episcopus, sed astat tantum sacerdoti psallenti: & quærebat sacerdos ab eo si velle renuntiare rebus secularibus, non tantum quod conuersationem, sed etiam cogitationibus & affectibus earum: & exponebat ei perfectionem vitæ quam debebat de cætero seruire, & quod debebat in vita excedere illos de populo: & cum consecrandus hoc promittendo confiteretur, signabat eum signo crucis, & tondebat eum inuocans Trinitatem, & exutis prioribus vestibus, induebat eum aliis, & osculabatur eum cum aliis sacerdotibus qui astabant & dabant sibi corpus Christi. *Sacerdos.* Notandum est, quod hic sacerdos, non dicitur summus sacerdos, quia non consecratur ab Episcopo, ut dictum est: *innocentione*, id est, Psalmos, vel alias orationes: *consummandus*, id est, qui debet consecrari in monachum: *mysticam*, id est, ad ritum pertinentem: *perficiendum*, id est, consecrandum. Alia translatio, *ad eum qui perficitur.* *Diuersis*, Commentator diuini, scilicet non diuersis vel etiam distrahentibus, secularibus & multiplicibus studiis, ut puta negotiationibus, aliisque contractibus, hæc enim animum propter multas curas multum distrahunt: *phantasia*, id est, cogitationibus & diffidiis: *perfectissimam vitam*, id est, obseruationes regulares: *media superastare*, id est, esse in perfectione super populum, qui supra dictus est medius ordo. *Perficiente*, id est, complente, scilicet sacerdote: *consistente*, id est, promittente scilicet monacho: *intrus*, id est, ex animo non timore: alia translatio, *hæc autem omnia ætente confesso, cruciformi similitudine*, id est, signo crucis, *trinam substantiam*, id est, tres personas. Commentator, non substantiam ut interpretari quidam securius possint, sed substantiam. *Sacerdotibus*, id est, sacra dantibus, non diaconis, *salutaris*, id est, osculans, *socium*, id est, communicatorem, *mysteriorum*, id est, Eucharistiæ.

T H E O R I A

T H E O R I A

Quod neque pedibus inclinare, neque super caput habere à Deo tradita eloquia, astare autem sacerdoti inuocationem psallenti, declarat monasticum ordinem non esse prælatum aliis, sed in se ipso stantem in singulari & sacra statione, sacerdotales sequentem ordines, & cum ipsis tanquam sequentem in diuinam sacrorum per se sapientiam bene credens ascendentem. Partitis autem non solum conuersationibus, sed etiam phantasiis abrenuntiatio, consummatissimam significat monachorum philosophiam, in scientia viuificantium mandatorum operationem. Est enim, ut diximus, non mediæ perficiendorum ordinum, sed omnium altioris: propter quod & multa à media ordinatione in discretè emergentium interduntur modo quodam singularibus monachis tanquam ad vnum sic debentibus variari, & ad diuinam unitatem congregari, & ad sanctificam, ut iustum est, vitam reformari, veluti cognationem eius habentem in multis, & magis ciuili reliquas consummandorum ordinationes proximantem. Cruciformis autem similitudinis signaculum, si ut iam à nobis dictum est, declarat omnibus simul carnalibus desideriis otium. Capillorum verò tonsura significat mundam non figuratam vitam, non in fictis figuris, animi libertatem superpositi formantem, sed ipsam in se ipsa non humanis pulchritudinibus; sed coadunatis & monasticis in deformissimum redactam Prioris aut vestimenti expulsio & alterius assumptio à media sacra vita in perfectiorem transordinationem

Di. Alb. Mag. in lib. de Eccles. hierar.

significat: sicut in sacra theologica vestimenti mutatio declarabat purgatam vitam in contemplatiuum & illuminatiuum habitum ascendentem. Si autem & nunc sacerdos & omnes qui unquam adfuerunt sancti, consummatum saluant, sanctam deformium intellige societatem, charitatiuè in lætitia diuina condelectatam sibi inuicem.

D I V I S I O E T
expositio textus.

Quod neque pedibus inclinare, &c.

Hic ponit theoriam ritus consecrationis monastica: & diuiditur in tres partes. In prima ponit theoriam eorum quæ dicta sunt in ritu per singula. In secunda colligit ea quæ dicta sunt, ibi, *Comprehensum est igitur a nobis, &c.* In tertia soluit quandam quæstionem quæ posset esse contra determinata, ibi, *Sed dices quia celestis, &c.* Prima diuiditur in partes septem. Primo enim ponit theoriam quare stat retro sacerdotem consecrandus monachus non genu flectens. Secundo theoriam abrenuntiationis, ibi, *Partis autem non solum, &c.* Tertio cruciformis signationis, ibi, *Cruciformis autem, &c.* Quarto tonuræ capillorum, ibi, *Capillorum verò, &c.* Quinto mutationis vestimenti, ibi, *Prioris autem vestimenti, &c.* Sexto osculationis, ibi, *Si autem nunc sacerdos, &c.* Septimo communionis, ibi, *In fine autem omnium, &c.* Primo ergo dicit, quod per hoc quod non genu flectit, neque vno pede sicut diaconus, neque duobus sicut sacerdos, neque habet librum supra caput sicut Episcopus ille qui consecratur in monachum, significatur per hoc quod non inuitur ad statum prælationis, ut alios accedere faciat in Deum, vel purgando sicut diaconus, nec illuminando sicut sacerdos, sed neque etiam perficiendo sicut Episcopus: sed stat, in se ipso custodiens vnum, quod est Deus, ut quod est ipse, hoc modo singularem vitam ducens: unde monachus quasi vnus custos dicitur, & quod non consequatur ordines sacra dantes perficientium, ascendens ramentum in perfectissimam scientiam sacrorum symbolorum: & hoc significatur per hoc quod stat post sacerdotem ante altare. *Quod neque inclinare*, supple, dicitur: *statione custodiam* significat: *sacerdotales*, id est, sacra dantes, scilicet tres superiores, *ordines sequentem.*

D V B I V M

Ex hoc etiam videtur, quod seculares sacerdotes teneantur ad maiorem perfectionem quam religiosi non sacerdotes. Sed ad hoc intelligendum, est, quod est duplex perfectio, quædam ex numero obseruantiarum, & sic sacerdotes

cedotes seculares non tenentur ad illas obseruantias ad quas religiosi se specialiter obligauerunt, sicut non comedere carnes, & huiusmodi. Quaedam uero perfectio est ex modo operis, & sic tenentur ad maiorem perfectionem sacerdotes seculares, ut scilicet ex maiori puritate & intensiori sanctitate faciant, uelut Deo magis coniuncti, ex toto affectu se diuinis mancipantes.

EXPOSITIO TEXTVS.

C Scientiam intellectualem, in quo consistit perfectio, *sacrum per se*, quæ inferiores symbolicè illuminati accipiunt, nondum ad perfectionis titulum peruenientes: *benè credens*, hoc est, recta fide. Alia translatio, *in illi fide*. Deinde dicit, quod hoc quod renuntiat secularibus, significat quod ipse debet superexcellere vitam populi, sicque illud quod ab aliis licite committitur, nisi est illicitum: & ideo renuntiant quibusdam quibus alij non renuntiant, tanquam debeat ex toto colligere in Deum, ut in hoc consentiant sacerdotali uitæ, cui similior etiam est iste ordo inter alios perficiendo ordines. *Patris*, id est, eculæ uis, quæ cuius hominis in diueria diuidunt, cum in nullo eorum anima perfectam sapientiam & sufficientiam inueniat: *phosphorus*, id est, non solum a malis, sed etiam ab aliis quæ mala uidentur a fineant, sicut dicit Apostolus. 1. ad Thess. 5. Ab omni specie mala abstinete uos. *Philosophiam*, id est, sapientiam mortem. Hoc autem est dupliciter, uel immorando in speculatione eorum de quibus est philosophia, uel præparando subiectum ad ueritatis intelligentiam per remotionem impedimentorum, sicut dicit Isaac in libro de definitionibus, quod Plato dixit, quod philosophia est cura & cædium & sollicitudo mortis: cum enim dixit sollicitudo mortis, uoluit intelligi per sollicitudinem, mortificationem prauorum desideriorum & carnalium uoluptatum: his enim mortificationis applicatur homo ad curam mortis & ueritatis, & sic sumitur hic. *In scientia*, id est, secundum scientiam, *mandatorum diuino*, id est, *uincantiam*, quibus homo colligitur in unum, quod est Deus. *Non mediis*, scilicet diuinitatis, id est, populari: sunt enim mediij inter immundos qui excluduntur ab inspectione & communicatione ipsorum symbolo uel sacramentalium, & perfectos qui scientiam intelligibilem in symbolis contemplantur ex participatione sacramentali, & spiritualem refectionem abundantem capiunt. *A iocis*, scilicet dispositionis, *omnium*, id est, omnibus aliis perficiendis. *Propter quod*, scilicet propter altitudinem ordinis, *multa indifferere*, id est, non philosophicè facta, *a media ordinatione energumenum*, id est, popularium, *in seruiuntis*, id est, prohibentur, *monachi singulorum*, id est, quorum professio est, ut sint singularis uitæ per collectionem sui in unum quodammodo, id est, propter illum modum quo super alios uent. Energumenum autem dicitur ab eo quod est in, & quod est tenuis, quasi in terris laetantes ex melancholico humore, sicut sunt in unum: sed inde transsumitur ad eos qui catechizati uent, & nondum baptizati: hi enim adhuc interius latitant. Alia translatio, habet planius

propter quod & multa sanctorum incondemaliter a medio ordine prohibentur modo in singularibus monachis. Sic, id est, per abstinentiam ab his quæ aliis licita sunt quæ animum in multa distrahunt: *reformari ad uitam sanctam*: alia translatio, *sacerdotalem*, ut perficiantur intellectu spirituum: *ueluti cognationem*, id est, similitudinem. Deinde dicit, quod signum crucis quo signantur, significat abstinentiam à carnali uel desiderii: *dictum est* in præcedenti capitulo: *otium*, id est, vacationem. Deinde dicit, quod per tonsuram capillorum, significatur quod animus est liber ad intuenda diuina sine suppositione sensibilibus figurarum: diuinam enim pulchritudinem non per humanas pulchritudines contemplantur, sed simplicem & spiritualem: & sic reducitur in Dei perfectam assimilationem: capilli enim superponuntur capiti in quo est ratio & intellectus. *Formam*, id est, informantem *super ostia*, id est, supponendo figuras uelantes intellectum, quibus detineatur ne liberè in spiritualia percedat. Alia translatio, *super conspectu monachis*, id est, uniformibus & singularibus. Deinde dicit, quod mutatio uelamentorum significat ascensum de medio gradu populi in perfectionem uitam, sicut baptizatus mutauit ueltes per opem ascensum de gradu purgandorum ad medium qui est illuminandorum. *Expulso*, id est, exuirio, *mediis*, id est, populari, *theogenesi*, id est, diuina generatione, scilicet baptismo. Deinde dicit, quod osculum significat sanctorum uirtutum letitiam, qui delectantur sibi inuicem spirituali letitia in alterius bonis. *Consummatum*, scilicet monachum, *saluatur*, id est, o. ciuitatur.

6. In fine autem omnium sacerdos in diuinam communionem uocat consummatum, significans sacrè quoniam perfectus, si uerè in monachicam peruenit & in coadunatam anagogen, non contemplator solummodo erit secundum se sacerdotum, neque iuxta medium ordinem in communionem ueniet sacratissimorum symbolorum, sed cum diuina à se participatorum sacerdotum scientia altero modo supra sacram plebem in assumptionem ueniet diuinæ communionis. Propter quod & sacerdotalibus ordinibus in sacrè communicationibus suis sanctificationibus, in fine sanctissimarum suarum oblationum sanctissimæ Eucharistiæ communicatio traditur à consummate eos summo sacerdote, non solum quia diuinorum mysteriorum assumptio uniuscuiusque hierarchicæ participationis

pationis est consummatio, sed quia & ipsam communionem & diuinissimam donationem proportionaliter eis secundum singulas sacræ omnes ordinationes participant, ad propriam eorum positionis anagogen & consummationem.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTVS.

7. Deinde ponit theoriam communionis, & primo ostendit quare uerè communicatur. Secundo confirmat per simile in aliis, ibi, *Propter quod & sacerdotibus, &c.* Dicit ergo primo, quod per hoc quod sacerdos in fine dat sibi corpus Christi, significat quod si uerè perueniat ad perfectionem suæ professionis, non tantum intuebitur & sumet symbola corporis & sanguinis Christi, sicut populus: sed contemplantur intellectualem eorum scientiam, & quodam superiori modo à plebe particeps erit communionis, scilicet per interiorè refectionem in diuina delectatione diuine gustans & uidentis quam suauis est Dominus: & ideo etiam superiores ordines quando consecrantur, in fine communicantur, non solum quia omnis ritus hierarchicæ perfectio est Eucharistia, sed quia quilibet ordo participat hoc sacramento secundum suam portionem, superiores scilicet eminenter quando ordinantur de ordine in ordinem, sumunt corpus Christi, quod de cætero alio eminentiori modo participatur sunt. *Communionem*, scilicet corporis Christi: *consummatum*, id est, monachum: *anagogen*, id est, sursum ductio, *monachicam*, id est, quæ professionem decet monachi: *sacrorum*, id est, symbolorum: *mediam ordinem*, id est, populi: *scientiam* per intellectum spiritualium: *sacerdotibus*, id est, sacræ dantibus de quibus dictum est, *sanctificationibus*, id est, consecrationibus: *oblationum* quibus offeruntur Deo in sua consecratione: *consummate*, id est, consecrante, *donationem*, scilicet Eucharistiæ: *ad propriam anagogen positionis eorum*, id est, ordinationum, *ut seorsum ducantur* per hoc, secundum uniuscuiusque analogiam.

7. Comprehensum est igitur à nobis quomodo sanctæ quidem teletæ purgatio sunt, & illuminatio, & consummatio: ministri autem purgatiuus ordo: sacerdotes uero illuminatiuus: consummatiuius autem deiformes summi sacerdotes. Purgatiuus uero ordo sacræ inspectionis & communionis non particeps quantum adhuc purgatus Contemplatiuus ordo sacer populus. Con-

D. Alb. Mag. in lib. de Ecclesiast.

summarus ordo est adunatorum monachorum. Sicut enim secundum nos hierarchia Deo traditis ordinibus sacrè disposita cælestibus hierarchis conformis est, diuinæ imitationis suæ, quantum in uiris, saluans deiformes characteres.

EXPOSITIO TEXTVS.

8. Deinde recapitular, dicens, dictum est à nobis, quod cum sint tria in quibus consistit hierarchia omnis (teletæ, perfectores & perfecti) quod reuera diuiduntur in tres, scilicet in purgationem, illuminationem, quæ referuntur ad baptismum & sunt eius, & consummationem. Similiter perfectores quidam sunt purgantes, ut diaconi: quidam illuminantes, ut sacerdotes: quidam perficientes ut Episcopi. Similiter perfecti quidam sunt in ordine purgatorum, scilicet qui excluduntur ab inspectione & communione sacramentorum, qui diuiduntur in quinque, ut dictum est, & illuminati, scilicet populus: & consummati, scilicet monachi. Et sic nostra hierarchia conformis est angelicæ quæ consistit in purgatione, illuminatione, & perfectione. *Ministri*, id est, diaconi: *quantum adhuc purgatus*, id est, sicut decet eum qui adhuc est in ordine tali. Alia translatio, *sicut qui adhuc purgatur*. Nostra dico, *saluus* in se characteres, id est, similitudines diuinæ bonitatis, *diuinæ imitationis suæ*, id est, angelicæ, hoc est, quibus Deum imitantur.

8. Sed dicitis, quia cælestibus hierarchis defunt omninò purgati ordines (Non enim iustum neque uerum dicere tanquam iam quaedam cælestis dispositio sit polluta) Ego autem quia quidem immaculati perfectissimi sunt, & castissimum supermundanè habent, confiteor omninò, si non omninò recido sacratissimo intellectu. Si enim aliquis eorum à malitia respectus, cælesti quidem & inconfusa cadit diuinorum animorum harmonia, in obscurum apostatarum multitudinum euectus est casum. Sed est dicendum mirabiliter in cælesti hierarchia, quia purgatio in subiectis essentiis à Deo tanquam ignotorum illuminatio, in perfectiorem eis scientiam ducens diuinarum cognitionum, & ignorantiam eorum quorum nondum scientiam habebant.

bant, utpote purgans per primas & diuiores essentias reductas in superiores diuinarum contemplationum & manifestiores claritates. Sic & illuminari ordines sunt & consummati, & purgatiui & consummatiui secundum caelestem hierarchiam, tanquam excellentissimis & diuinissimis essentis inferiores sacras & caelestes dispositiones, cum omni castitate purgatiuis ordinibus & proportionibus caelestium hierarchiarum, implentibusque eas diuinissimarum illuminatione, & consummantibus in sacratissima hierarchiarum intelligentiarum scientia. Etenim iam a nobis dictum est, & eloquiis diuinitus comparatur, non eas esse omnes caelestes dispositiones in omnibus sacris deiuidis illuminationum scientiis, sed ex Deo quidem immediate primas, per illas autem similiter iterum ex Deo subiectas proportionaliter eis illuminari manifestissimis diuinitatis radiis claris.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS

Sed dicitur quia, &c.

Hic ponit questionem contra immediate dicta, & primo ponit questionem. Secundo confirmat eam, ibi, *Ego autem quia quidem, &c.* Tertio soluit, ibi, *Sed est dicendum, &c.* Est ergo questio contra hoc quod dictum est, quod nostra hierarchia est conformis angelica, in hoc quod habet purgandos, illuminandos & perficiendos: sed hoc videtur falsum, in caelesti hierarchia enim non videntur esse aliqui ordines purgandorum, cum non sint ibi aliqui immundi qui excluduntur a participatione diuinarum. Et hanc dubitationem confirmat dicens, quod omnes sunt mundissimi, & non fuit aliquis malus qui non ceciderit cum apostaticis Angelis, & remanserit in illa hierarchia. *Sanctus*, id est, post calum malorum & confirmationem bonorum, *quedam dispositio caelestis*, id est, aliquis ordo de caelesti hierarchia: *castissimus*, neutrius generis. *A malitia receptus*, id est, malus factus, *inco-fusus*, id est, sine mixtione malorum ad bonos, *calix*, id est, cecidit. Vellouitur ex hypothesi, scilicet si possibile esset aliquem malum fieri ex eis, statim caderet: unde quoniam nullus calcium animorum post de-

monum calum malitia nunquam captus est: hoc enim neque a diuina didicimus scriptura, neque quicquam ex diuinis sapientibus Patribus dixit. Hec autem sciens per indulgentiam ait, ac si aliquis dicat, quomodo magnissimi quidem sunt, immaculati & purgatione non indigent: verum & si daremus quemquam eorum in aliqua malitia factum, utique in contrarias virtutes procederet, ita ut reliqui similiter innocentiam haberent & purgatione non indigeant: & quod hoc ita sit, manifeste monstrauit, dicens enim ad obiectionem, proprium sensum, & verum suum inferebat. *Multitudinum*, scilicet demonum. Deinde soluit dicens, quod mirabilis purgatio caelestis hierarchia est per hoc quod inferiores ordines remouentur a nescientia per hoc quod illuminantur a superioribus, circa quaedam diuina quae ante nesciebant: quia non omnes omnia sciunt, sed inferiores de multis docentur a superioribus. Et secundum hunc modum superiores sunt purgantes, illuminantes & perficientes, & inferiores purgari, illuminari & perfecti. Et hoc sufficienter expositum & disputatum est in tertio cap. caelestis hierarchiae. *In subiectis*, id est, inferioribus, a Deo, quia non agunt nisi in virtute quae procedat in ipso a Deo: *ignorantiam*, id est, nescientiam: est enim ignorantia proprie, ut dicit Augustinus, eorum quae quis igne tenetur, & est peccatum. *Implentibus*, vel immittendo nouas formas, vel eas quas habent magis simplicando: & quanto simplicior est, tanto est vniuersalior & ad plura se extendit, sicut dicit Avicenna, quod superiores essentiae habent formas magis vniuersales: & hoc idem dicitur in libro de causis: *dictum est* in caelesti hierarchia. *Deiuidis*, id est, quibus Deus videtur: iterum ex Deo quia virtus diuina in omnibus operatur.

CAPVT VII

De perficiendis in dormientibus.

His autem diffinitis necessarium est dicere, ut aestimo, quae a nobis facere in dormientibus perficienda sunt. Etenim neque hoc commune est sanctis & immundis: sed sicut diuersa forma est vtriusque vitae, sic ad mortem venientes, qui quidem sacram habent vitam, in veras promissiones diuinitatis respicientes, tanquam veritatem suam in ea quae secundum ipsam est resurrectione contemplaturi, cum firma & vera spe in laetitia diuina ad mortis summum veniunt, velut ad finem diuinarum certaminum, in perfectissima &

ma & non deficiente vita & salute, quae secundum eos erunt omnino scientes per futuram suam vniuersalem resurrectionem.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

His autem diffinitis, &c.

In parte superiori determinatum est de operationibus hierarchicis, quae sunt circa ingredientes & proficientes, in parte vero ista de operibus hierarchicis, quae sunt circa exeuntes: & hi sunt morientes. Mors autem duplex est, scilicet corporis, qua separatur anima a corpore: & sacramentalis, qua moritur quis veteri vitae. Primo ergo determinat de operatione hierarchica, quae est circa morientes prima morte, ibi, *Quidam autem & pueras nondum diuina, &c.* Prima autem pars diuiditur in partes tres. In prima ponit quae perficiuntur vel efficiuntur a Christo in morientibus: unde intitulatur de perficiendis in dormientibus, id est, de his quae in mortuis perficiuntur. Secundo ponit ritum, ibi, *Congregans diuinus sacerdos, &c.* Tertio ponit theoriam, ibi, *Sed haec quidem si viderint, &c.* Prima autem pars diuiditur in partes tres. In prima ostendit quid efficiatur a Christo in sanctis morientibus. In secunda quid in non sanctis morientibus, ibi, *Conquinationibus autem pleni, &c.* In tertia comparat hos ad alios, ibi, *Tantum autem nullo, &c.* Prima autem pars diuiditur in duas. In prima enim continuatur se ad praecedentia. In secunda prosequitur, ibi, *Etenim neque hoc commune, &c.* Summa per se patet *His*, scilicet quae pertinent ad ingredientes & proficientes, *diffinitis*, id est, determinatis, *in dormientibus*, id est, mortuis, sunt enim quasi dormientes apud Deum in cuius potestate est reuocare eos ad vitam quasi a somno, quantum in se sint mortui. Deinde prosequitur, & diuidit in partes tres. In prima ostendit quid specialiter ab iniustis efficiatur in his qui sancte moriuntur quantum ad totius hominis vitam. In secunda specificat & secundum animam & secundum corpus, ibi, *Sancta enim anima, &c.* In tertia ponit diuersas opiniones super his quae determinata sunt, ibi, *Immundus vero, &c.* Primo ergo dicit, quod non idem agitur in sanctis morientibus & immundis, sicut nec similis fuit eorum vita: sancti enim intendentes ad diuina promissa; veniunt ad mortem cum gaudio sicut ad coronam certaminis accipiendam: sciunt enim indubitanter, quid eis futurum sit in alia vita, quam habebunt per resurrectionem. Etenim, quasi dicit, Ideo dicendum est de perficiendis in dormientibus, quia huiusmodi perfectiones sunt proprie operationes hierarchiae, in quibus infideles non communicant. *Immundis*, id est, infidelibus vel peccatoribus. *Veniens*, supple, diuersimode recipiunt: non enim in eodem loco sepeliuntur: ita quod, *qui quidem, &c.* id est, qui sancte vixerint, suam, id est, diuinam promotionem.

D. Alber. Mag. in lib. de Eccles. hierar.

missionum, secundum ipsam, scilicet veritatem vel diuinitatis virtutem, contemplaturi suscipiendo quod promissum est: firma propter puritatem conscientiae, vera propter promissionem fidei mortis summam, id est, vltimum vel optimum quod tunc de laboribus praemiantur, firmam diuinarum certaminum, id est, quibus pro Deo certarunt, pro his coronandi: ipsi, dico, scientes omnino, id est, indubitanter certitudine fidei, quae erunt secundum eos, id est, quibus erit eorum status in alia vita, perfectissima, quia omnis absceditur corruptio, & non deficiente, quia vita & salus erit eis, per resurrectionem suam futuram vniuersalem, quia omnes resurgent etiam cum omnibus membris.

Sancta enim anima ad eam in mala secundum hanc vitam potentem cadendo conuersionem non venientes, in ea iterum generatione in conuersibilem habebunt deiformissimam transordinationem. Munda autem sanctarum animarum coniuga & cocuntia corpora conscripta & commilitantia, secundum diuinas suas collocationes in animarum incommutabili secundum diuinam vitam fundamento recipient propriam resurrectionem: eo enim quod in vita erant secundum hanc vitam in sacris animabus, velut membra Christi facti, deiformem & incorruptibilem immortalemque & beatam recipient quietem. In his ergo sanctorum est quies in laetitia & immobili spe, in diuinarum certaminum prouentura summum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sancta enim anima, &c.

Hic ostendit specialiter quid recipiant secundum animam primo, & secundum corpus, ibi, *Munda autem sanctarum, &c.* Dicit ergo primo, quod sanctorum animae in illa vita mutabuntur in quandam summitatem, quia non poterunt conuerti a Deo cadendo in mala quae sunt secundum vitam istam: & similiter sancta corpora illis coniuncta in quibus animae Deo militauerunt, recipient simul cum anima per resurrectionem immutabilem vitam & beatam quietem, propter hoc quod membra Christi fuerunt vnita suis animabus, *Sancta anima non venientes ad eam conuersionem potentem in mala, quae sunt secundum hanc vitam cadendo*; quia potentia cadendi, in ea iterum generatione, id est,

iterata corporis restitutione secundum resurrectionem in *transformationem deiformi*, *nam immutabiliter inconvertibilem*, id est, in hoc quod ulterius à Deo ad peccata converteri non poterunt. Et hoc dabitur eis in præmium: quia quando potuerunt converteri, noluerunt. *Coniuga* quantum ad unionem ad esse unum constituendum, *coambulabilia conscripta* quantum ad diuinam prædestinationem: alia *litera*, *conscripta commilitantia* quantum ad pugnam: & iterum, dico, hæc *conrecipient*, id est, simul cum animabus, *proprium resurrectionem*, quia eadem numero resurgunt, *secundum diuinam suam collocationem*, id est, secundum diuersa loca in quibus sepulta sunt: vel secundum hoc quod fuerant firmiter collocata in Deo obediendo spiritui, & hoc *incommutabili fundamento animarum secundum diuinam vitam*, id est, quando animæ fundantur incommutabiliter in diuina & incorruptibili vita. *Eo enim quod corpora erant mixta*, id est, coniuncta *velut membra Christi*. 1. Cor. 7. Et hoc etiam meritum *recipient* pro premio, *deiformem quietem*, id est, immutabili em, vel similitudinem Dei, & *incorruptibilem* quantum ad particulares corruptiones, *immortalitatem* quantum ad vniuersalem corruptionem, *beatam* quantum ad gloriam corporis. Sciendum tamen, quod sola glorificatio cadit sub merito sanctorum, & non immortalitas, cum communiter boni & mali incorruptibiles resurgant: sed non omnes immutantur, ut dicit Apostolus. 1. Corinth. 15. Et ideo ista immutatio cadit sub merito: immortalitas autem non est à natura, sed ex merito Christi: meruit enim toti naturæ humanæ immortalitatem. *In his*, scilicet prædictis bonis ipsa *quæ proueniunt in larua & immutabili spe in futurum*, id est, præmium.

3. Immundos verò alij quidem in non substantiam irrationabiliter æstimant redire. Alij verò corporalem in semel corrumpi propriarum animarum coniugationem velut incompactam eis existentem deiformem vitam & beatam quietem, non intelligentes neque satis in scientia diuina eruditi inchoauerunt iam secundum nos in Christo deiformissimam vitam. Alij autem corporum aliorum distribuunt animabus coniugationes, iniuste agentes hoc in ipsis, ut æstimo, suspicantes diuinis animabus & à sacris retributionibus non recedentes priuantes ad finem venientia diuinissimorum cursuum. Alij autem, nescio, quomodo ad materiales notiones reuocati, dixerunt confor-

mem huius vitæ sanctis repromissionem sanctissimam & beatissimam quietem, & eas proprias mutata vitæ eis qui in Angelis sunt, iniuste proiecerunt. Sed non reciderit aliquis à sacratissimis viris in tales errores: sed confestim se suscepturos esse Christiformem quietem, scientes cum in finem venient huius vitæ in incorruptionem suam viam velut propinquirem iam factam manifestius vident, & donationes diuinitatis laudant, & diuinæ delectationis implentur ad ea quæ retrò sunt conuersionem, non in aliquo timentes, sed bene scientes, quia possessa bona firmiter & æternaliter habebunt.

EXPOSITIO TEXTVS.

Immundos verò, &c.

Hic ponit diuersas opiniones de resurrectione, & primò ponit quatuor falsas, secundò vnam veram, quæ est secundum fidem, ibi, *Sed non reciderit aliquis, &c.* Prima ergo opinio erat, quod anima secedebat in non ens, & hæc opinio fuit Empedoclis qui ponebat animam esse harmoniam: destructo enim harmonico, harmonia non remanet. Secunda opinio quæ incipit, ibi, *Alij verò corporalem, &c.* fuit Platonis, qui dicebat, quod animæ in morte non corrumpuntur, sed redirent ad stellas quarum compares factæ sunt, & à quibus in corpora infunduntur: & hoc quantum ad bonos. Malorum enim animas dicebat in vilis corpus descendere, sicut de viro in mulierem, & deinde in aliud brutum, & de nobiliori in vilis, quousque penitentiam egissent, & reciperentur ad stellas. Corpus autem tanquam non pertinens ad aliquam naturam stellarum perpetuam, dicebat non esse iterum animæ vniendum, ut cum ipsa immortalitatem participaret: & sic negabat resurrectionem corporum. Tertia opinio quæ incipit, ibi, *Alij autem corporalem, &c.* dicebat, quod in resurrectione vniatur anima corpori, in quo mortaliter vniatur, sed non eidem quod deponerat: sed assumebat corpus subtile æthereum: & hic fuit error Origenis in quibusdam suis scriptis, quamuis in aliis neget, & tunc temporis erat forte opinio aliquorum hæreticorum, sicut erant Simoniani. Quarta opinio quæ incipit, ibi, *Alij autem nescio, &c.* dicebat, quod resurget anima cum corpore eodem, sed quod illud corpus vteretur cibus sicut nunc, & aliis delectationibus corporalibus, & nihil esse beatitudinem: & hoc dixit Papias Hierapolites, quem secuti

secuti sunt etiam in hoc Appollinarista, & hoc etiam dicit Mahumer in lege sua, & similiter Iudei in Talmuth dicentes quod comedent anseres in alia vita, & leuiathan. Primam opinionem non refutat, quia reputat eam omnino irrationabilem & à Philosophis etiam refutatam. Secundam reprobat per hoc quod vita perpetua iam incepit in corpore Christi, quod est eiusdem speciei cum nostris corporibus, & ita nostra corpora sunt connaturalia incorruptibili rei. Tertiam reprobat per hoc quod non est iustum si cum anima premiaretur, corpus (quod cum ipsa etiam laborauit in merito) esset expertus à premio. Quartam reprobat ex hoc quod sanctis est repromissa vita similis Angelis. Matth. 22. Eunt sicut Angeli Dei. Vnde iniustum foret dicere futuram eis naturalem vitam: & propter hoc non est in hos errores cadendum ex vera fide Christi, qui docet, quod in fine vitæ sancti scient se recepturos quietem similem Christo, & in anima & in corpore, & quod implebuntur diuinis delectationibus & non corporalibus, nec timebunt recidere in priores ærumnas & peccata, firmati æternaliter in beata vita. *Immundos*, id est, infideles, *in non substantiam*, id est, in non esse, *redire*, scilicet animam & corpus redire in elementa. *Alij verò dicunt corporalem coniugationem animarum propriarum*, id est, coniugationem corporum ad animas proprias esse *in semel corrupti*, id est, quousque iterum semel corruptus homo, deinde non recipere eadem, *velut deiformem vitam*, id est, perpetuam, *incommutabilem eis*, scilicet corporibus, id est, inconuenientem, quia non sunt de natura incorruptibilem, *non intelligentes isti errantes*, quod sancti iam inchoauerunt diuinissimam vitam in Christo secundum nos, id est, quod nostra immortalis vitæ iam incepit in Christo, sicut dicitur Col. 3. Vita nostra abscondita est cum Christo. Coniugationem cum eo quasi habentes inchoatam. Et hoc concordat alteri translationi quæ sic habet: *Alij autem à propriis animabus semel corrupti corporalem coniugationem sicut inconuenientem ipsis in deiformi vita & bonis finibus non intelligentes neque sufficienter in scientia diuina de se inchoatam iam in Christo nostram deiformissimam vitam.* *Coniugationes*, id est, coniugationes, *suspicientes*, id est, opinantes ipsi, *priuantes non recedentes corpora venientia perseueranter ad finem*, scilicet mortem, scilicet diuinis animabus. *Materiales notiones*, id est, non cognoscentes nisi materialia, *dixerunt sanctissimam repromissionem sanctis factam & beatissimam quietem esse conformem vitæ huius corruptibilis, & proiecerunt iniuste*, id est, indignè attribuerunt *esse propriam huius vitæ mutata*, id est, à qua mutati sunt, vel quæ in mora est, *his qui in Angelis sunt*, id est, qui in numero Angelorum computari sunt. *A sacratissimis viris*, id est, doctrinis Catholicorum Patrum. *Christiformem*, id est, in corpore & anima sicut Christus. 1. Corinth. 15. Si Christus resurrexit, & nos resurgemus: *Scientes*, scilicet sancti mortui, *vident vitam in incorruptionem suam*, id est, corporis & animæ simul, *propinquirem*, quam prius, quia oportet ut prius mori, & deinde resurgere, *manifestius* dōtati vna stola & securi de reliqua: *donationes iam exhibitas*, quoad animam, & expectatas secute quoad corpus, *lau-*

dant per gratiarum actionem, diuina, non materialis, *genitius pro ablauio, non in aliquo*, id est, nullo modo *timentes conuersionem ad ea quæ retrò sunt*, scilicet peccata, vel præterita vitæ conditiones.

4. Coinquinationibus autem pleni & immundis maculis, qui quidem sacram quandam consecuti sunt doctrinam, ipsi verò eam ex proprio animo perditè repercutientes, sponte in corruptentes se dederunt concupiscentias, cum ad finem veniunt huic vitæ imparati, ut eos bene spernens manifestat eloquiorum diuina legislatio, perditas propriis passionibus voluptates aliis oculis inspicientes, & sacram vitam à quâ stultè recesserunt, deificantes, miserabiliter & coactiue rescinduntur hac vita, ad nullam sacram spem manu ducti propter pessimam vitam.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE dicit, quod illi qui coinquantur maculis peccati, quamuis sunt consecuti sacram doctrinam, habentes fidem informem, quia tamen resistunt doctrinæ sanctæ, dantes se concupiscentiis carnis, quando veniunt ad mortem, inueniuntur non preparati ad beatam vitam: & ideo sacra doctrina in contemptum eorum docet, quod post mortem condemnabunt vitam suam præteritam, & laudabunt vitam sanctorum, à qua stultè recesserunt, & sic torquentur dolore interiori, non habentem spem ulterius perueniendi ad vitam sanctorum, propter vitam præteritam ab eis malè peractam. *Maculis*, scilicet peccatorum, *doctriam*, scilicet fidem informem, *ex proprio animo*, id est, proprio mortem sequentes, *perditè*, id est, ad suam perditionem, *repercutientes*, sed quod bonâ doctrinâ, quantum in se est, ad bonum, cui mali resistunt, non vti sunt: *corruptentes* virtutem & bonum naturæ, vel errantes, *ad finem*, scilicet mortis, *huic vitæ* quam conlequantur, *eloquiorum*. Sap. 5. Quid nobis profuit superbia nostra, &c. *Perditas*, id est, perditionis causas, *aliis oculis*, non secundum substantiam, sed secundum affectum, quia quod prius cum gaudio & amore viderunt, postmodum tristitiæ causa eis erit, *à qua stultè, &c.* *Deificantes*, id est, glorificantes: alia *litera*, *beatificantes, rescinduntur* contra seipso pugnando, *coactiue* propter impossibilitatem bene operandi, *ex hac vita*, in qua viuunt *damnati, pessimam vitam* quam in hoc mundo egerant.

5. Talium autem nullo futuro secundum dormitiones sanctorum viorum. Ipse quidem ad finem veniens priorum certaminum, lætitia sancta repletur, & cum delectatione multa ad viam ascendit diuinæ iterum generationis. Dormientis autem domestici secundum diuinam familiaritatem, & similem conuersionem, ipsum qui est beatificans, ad palmiferum operæ venientem finem, & victoriæ causali gratulatorios cantus referunt, adhuc & se venturos fore similem adoprantes quietem: accipientes verò cum ad summum sacerdotem ducunt, tanquam ad coronarum diuinarum donationem. Ipse autem cantans suscipit & perficit secundum legem sacram in sancte dormientibus perficienda.

EXPOSITIO TEXTVS.

A DEINDE comparat sanctos morientes malis, dicens, quod nullus malorum moritur sicut sancti moriuntur: sanctus enim vit veniens ad mortem in qua finiuntur sua certamina, impletur gaudio, sanctam resurrectionem expectans, & tunc illi qui sunt sibi familiares vt confortes diuinæ vitæ, reputant eum beatum, quia venit ad palmam quam optauit, de quo gratias Deo referunt optantes & ipsi ad similem venire finem, & portant mortuum ad Episcopum, qui est loco Dei, sicut ad accipiendum præmium à Deo pro bonis quæ gessit: & Episcopus suscipit eum cum cantu, & facit ea quæ sunt faciendæ circa dormientes, vt post dicit. *Talium*, scilicet coinquinacionibus plenorum, *ipse*, scilicet sanctus vitæ. *leorum generationis*, id est, iteratæ factionis, scilicet reuersionis, *diuinæ*, id est, diuina virtute factæ, non naturali, *ad viam*, mors enim est via in resurrectionem, quia non resurgit qui non mortuus est, & quia ex glorificatione animæ venit in gloriam corporis. *Dormientis*, id est, mortui *secundum diuinam familiaritatem*, non secundum carnalem cogitationem, *ipsum qui est*, scilicet mortuum, qui vtrumque est, vel qui verè incipit esse propter incorruptionem, *beatificans*, id est, beatum reputant, *ad palmiferum finem*, id est, ad mortem, in qua palmam pro victoria accipiat, *operæ* secundum eorum desiderium, *causali*, id est, Deo qui est causa omnis victoriæ, *secundum legem*, id est, secundum ordinarietate hierarchicæ.

M Y S T E R I V M
in sancte dormientibus.

6. **C**ongregans diuinus sacerdos sacrum chorum, siquidem sanctifico fuerit ordine dormiens, in conspectu diuini altaris recumbere faciens eum, innotatur Deo oratione & eucharistia: si autem sanctis monachis aut sacro populo coordinatus est, ad honorabile sacerdotium, ipsum recumbere facit ante sacerdotalem introitum. Deinde perficit ad Deum eucharistialem orationem summus sacerdos: consequenter autem ministri in diuinis eloquiis prolatas non mendaces promissiones de sacra nostra resurrectione legentes, sacre confitentes, hæc cantant & potentes psalmicorum eloquiorum cantus: deinde ministrantium primus resoluit catechumenos, & prædicat iam dormientes sanctos, cum quibus dignatur modo defunctum coordinata recitatione, & hortatur omnes in Christo petere beatam consummationem. Deinde accedens diuinus summus sacerdos orationem sacratissimam super eo facit, & post orationem ipse summus sacerdos salutatur dormientem, & post eum præsentem omnes. Salutantibus autem omnibus infundit dormienti oleum summus sacerdos, & pro omnibus orationem sacram faciens reponit in domo honorabili corpus cum aliorum coordinatorum sanctorum corporibus.

DIVISIO

DIVISIO ET
expositio textus.

Congregans diuinus, &c.

A Hic ponitur ritum eorum quæ per ministros Ecclesie circa mortuum agebantur, & primo ponitur operationem sacerdotum. Secundo operationem ministrorum, ibi, *Consequenter autem ministri*. Tertiò operationem Episcopi, ibi, *Deinde accedens diuinus, &c.* Primo ergo dicit, quod sacerdos, quando aliquis sanctorum moritur, congregat totum chorum clericorum: & si mortuus fuerit de tribus ordinibus superioribus, ponitur corpus eius ante altare: sed si fuerit monachus, aut aliquis de populo, ponitur extra chorum: & circa Episcopus facit gratiarum actionem Deo pro defuncto, & diaconi legunt Scripturas, in quibus promittitur resurrectio, & cantant idem, vnde cantant Psalmos, & archidiaconus expellit catechumenos, & recitat alios sanctos, & in fine recitat præsentem mortuum commemorans cum aliis sancte mortuis, & monet vt omnes petant beatam mortem in Christo: & tunc Episcopus accedit & osculatur eum, & deinde omnes qui astant, & tunc ungit eum oleo sancto, & faciens orationem sepelit eum in cimiterio cum corporibus aliorum sanctorum. De *sanctifico ordine*, scilicet perficientium, vt Episcopus, vel sacerdos, vel diaconus, *recumbere faciens*, reponens ante altare, *innotatur*, id est, consecrat eum Deo, sicut dixit Moyses ad Phinees, Vos iniuriatis manus nostras, &c. id est, consecratis. *Eucharistia*, id est, gratiarum actione: *coordinatus*, id est, si fuerit de ordine monachorum vel populi: *stratagem*, alia translatio, *sanctuarium*, id est, ante locum vbi stant sacerdotes, id est, in introitu chori vbi stat populus: *eucharistialem orationem*, id est, missam vel gratiarum actionem, quia sicut dicit August. orationes vel euectiones pro valde bonis sunt gratiarum actiones. *In iuam eloquia*, sicut Thes. 4. & 1. Cor. 15. & Ioan. 11. *Potentes* virtute ad expellendos demones, quia continent in te totam sacram Scripturam, vt supra habetur est. *Primus*, id est, Archidiaconus, *resoluit*, id est, expellit, *prædicat*, id est, laudat vel clare annuntiat, *dignatur*, id est, dignum reputat vt cum aliis eum ordinet: *saluum*, id est, osculatur, *infundit*, alia translatio, *superfundit*, quia forte in fronte defuncti proiciebat sacram oleum, *pro omnibus*, id est, coram omnibus, vel pro omnibus fidelibus defunctis, vel qui ibi sepulti sunt, *in domo honorabilis*, id est, in dormitorio mortuorum, vel cimiterio, *coordinatorum*, id est, qui sunt eiusdem ordinis cum ipso.

T H E O R I A.

7. **S**ed hæc quidem si viderint aut Sauduerint immundi à nobis perficienda, late ridebunt, vt arbitror, & erroris nostri miserebuntur. Non oportet autem ad hoc

mirari: si enim non crediderint, vt eloquia aiunt, neque intelligent. Nos autem inuisibilia perficendo-rum inspicientes, Iesu luciduo dicimus quomodo non irrationabiliter summus sacerdos in æquæ ordinarum chorum introducit & imponit dormientem: signat enim mirabiliter secundum illos fore omnes in ipsa iterum generatione recubitus puram hinc propriam vitam implentes. Vtpote, si deiformem quis habuit hic & sacratissimam vitam, quantum viro Dei imitatio comprehensibilis est, in diuinis erit per seculum futurum, & beatis quietibus: ipsi autem per formæ summam si subsistentiam sacram similiter, conformes & ipsa sanctis recipient retributiones. Pro hac diuina iustitia summus sacerdos gratias agens, orationem sacram facit, & colendam laudat diuinitatem, tanquam destructiuam contra omnes nos iniustæ & tyrannicæ potentie, transducentemque nos in proprias iustificationes.

DIVISIO ET
expositio textus.

Sed hæc quidem, &c.

A IN parte ista ponitur theoria relectæ dormientium, & diuiditur in partes duas. Primo enim dicit quomodo ea quæ circa mortuos aguntur, videntur infidelibus derisibilia. Secundo ostendit non esse derisibilia manifestando quid spirituale lateat in sensibilibus actionibus, ibi, *Nos autem inuisibilia, &c.* Dicit ergo primo, quod si infideles videant hæc quæ dicta sunt circa mortuos peragenda, deridebunt & nos errare reputantes, misericordia mouebantur ad nos quasi ad errantes: & hoc non est mirum, quia spiritualem intellectum harum actionum non capiunt, cum non credant. *Late*, id est, lato ore, *erroris*, videtur enim esse erroneum mortuis cantare vel legere, qui non intelligunt, & immundum esse osculari eos, & superfluum orare pro eis, quia Philosophi probauerunt, quod mortui non transmutantur de bono in malum, nec è conuerso. *Eloquia*. Itæ 7. nostra litera habet, Si non credideritis, non permanebitis. *Nos autem inuisibilia, &c.* Hic incipit exponere quid spiritualiter significant ea quæ circa mortuum aguntur. Et primo quid significet quod ponitur

in choro ante altare, vel extra chorum, ad introitum eius. Secundò quid cantus & lectiones, ibi, *Dirigamur quoque*, &c. Tertio quid catechumenorum exclusio, ibi, *Interde quia*, &c. Quarto quid ea quæ per Episcopum ultimo complentur, ibi, *Dei te accedens diuinus*, &c. P. inò ergo dicit, quòd quamuis illi derideant, nos, tamen debemus spirituale signum ipsorum dicere & contemplari: idè enim ponitur mortuus in choro si fuit sacerdotalium ordinum, vel extra si fuit de ordine monachorum aut plebis, vt significetur, quòd in resurrectione quilibet ponetur per modum vite sue, scilicet in eminentiori quiete beatitudinis si fuerit perfectus in vita sua, & inferius secundum quod inferioris vite in sanctitate fuit: & propter hoc etiam reposito corpore hic vel ibi, sacerdos vel Episcopus gratias agit Deo, qui sic iuste distribuit beatam vitam & quietem secundum modum propriæ iustitiæ. *Humilibus visu exteriori*, id est, intellectualia quæ significantur, *perficientiam*, id est, symbolicarum actionum, *in æque ordinatum*, scilicet ipsi mortuo, vt si fuit in ordine sacra dantium, ponitur in eorum choro: & similiter si fuerit de monachis aut de plebe ponitur extra chorum: *dormientem*, id est, mortuum, *significat enim in ipso iterum*, id est, iterata generatione, scilicet resurrectione, *fore omnes reuerentiam*, id est, diuersas quietes & mansiones secundum illos, *implentes propriam vitam puram*, id est, secundum quod aliquis in hoc mundo pure viuit. Alia litera, *in quibus hic propriam vitam sortiri sunt*, *Quis*, id est, aliquis, *quantum vita comprehensibile est imitatio Dei*, id est, quantum homo potest attingere ad imitationem Dei, *quietibus Deo similioribus & beatioribus: rest autem*, vel alij, alia litera, scilicet qui sunt inferioris vite, *per summam subsistentiam formæ*, id est, per hoc quòd subsunt in forma viuendi his qui summam iustitiæ vitam agunt: alia litera, *fer extremum*, id est, inferiorem, formæ scilicet viuendi demissionem, eò quòd remissius viuunt, *sacram similitudinem* iacentem vitam, quamuis vitam habentes sicut & superiores: vel cum, alia litera, *conformes suis mentis ipsorum eorum animæ*: alia translatio, *si autem a deiformi secundum summum subiectam sanctam*. *Contra omnes nos pugnantis, potenti*, scilicet demonem: *in propriam*, id est, in præmia propriarum virtutum.

Diuiinarum quoque promissio num lectio & cantus, manifesta quidem sunt beatissimarum quietudinum, in fragilitate habentes diuinam consummationem æternaliter grauabunt: dormientis verò diuinitus receptiua, viuendum autem adhuc exhortatiua ad similem consummationem.

EXPOSITIO TEXTVS.

A DEINDE dicit, quòd cantus & lectiones manifestant quietes sanctorum in alio seculo &

poenas malorum: & sic in receptione mortui ostendunt in his quæ promittuntur, & viuendum hortantur vt taliter agant quòd ad similem finem veniant sicut ille venit, vt & ipsi similiter recipiant. *Qui: rudium* in quibus sancti requiescunt, & lectiones grauabunt æternaliter, id est, in æternum puniendos ostendunt, *habentes diuinam consummationem in fragilitate*, id est, eos qui à diuina perfectione deficiunt, infirmitatem carnis sequentes. Alia translatio, *in quibus*, scilicet quietibus, *qui diuinam habuerunt æternaliter constituerunt*, & sic referatur totum ad sanctos, & litera plana est: *receptiua*, scilicet lectio, id est, receptos eos ostendens, *ad similem consummationem*, id est, vt sanctè moriantur sicut ille mortuus est.

Intende, quia nunc non omnes iuxta consuetudinem purgandi ordines resoluuntur: soli verò sacris expelluntur choris catechumeni: etenim ipse quidem ineruditus est vniuersaliter omnis hostiæ sacræ, & ad nullum neque paruum neque magnum sacrè consummandorum inspicere ei fas est, tanquam neque sacrorum contemplationem virtutis participans per prælucentem & luciferam theogeniam. Ceteri verò purgandorum ordines in doctrina, iam sunt quidem sacræ traditionis, stultè autem ad ea quæ inferioris sunt iterum recurrentes, oportet in ea quæ ante sunt propriam reductionem perficere, diuinorum quidem, quantum in symbolis, sacrè aspectibus & communicationibus rationabiliter segregantur: nocebunt enim immundè eorum participantes, ad plurimum diuinorum, & suum venient contemptum. Non inconuenienter adsunt in nunc perficiendis, apertè edocendi & videntes secundum nos formidinem mortis & sanctorum retributiones à veris eloquiis laudatas, & caliginis fore talibus immundis infinitas. Permittitur enim eis æquè vtile videntes sacrè consummatum ex ministratiua recitatione socium verè existentem à seculo sanctorum mirabiliter prædicatorum: & fortassis & ipsi ad simile desiderium venient,

venient, & ex ministratiua scientia edocentur beatam verè esse in Christo consummationem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Intende quia nunc, &c.

A Hic dicit de exclusioe catechumenorum. Dicit ergo, quòd in hoc rita non excluduntur omnes ordines purgandorum, sed solum catechumeni: hi enim, quæ nondum sunt consecrati lumina diuinum per baptismum, non possunt aliquod factum videre tunc, sicut nondum habentes spirituale esse: & idè ab omnibus excluduntur. Penitentes autem de nouo, & apostatae quamuis excludantur à communione Eucharistiæ, ne per indignam participationem & diuina & scriptorū contemnant, ad suam perditionem lumentes ab hoc tamen ritu non excluduntur, vt inducantur in timorem mortis ex ipsa visione mortui, & in desiderium eorum quæ sanctis retribuntur, & fugiant ea quæ malis comminantur: & propter hoc etiam permittuntur audire recitationem qua prælens mortuus aliis sanctis connumeratur à diacono, vt hoc & ipsi desiderant, & docentur à diacono bonam esse moitem sanctorum. *Nunc*, scilicet in hoc ritu, *consuetudinem* Eucharistiæ & Chriftianitatis, *resoluntur*, id est, excluduntur catechumeni. Hic appellantur catechumeni vniuersaliter omnes non baptizati & energumini. *Hic*, id est, cuiuscumque sacramentalis oblationis, *neque facti est*, &c. ne videntes, quæ spiritualiter non intelligunt, derideant, *contemplationem virtutis* spiritualis sacramentum, id est, symbolicorum, *theogeniam*, id est, baptismum, *luciferam*, quia est releta illuminationis, vt supra dictum est, *prælucentem*, quia est primum sacramentorum. *Traditionis* eorum quæ pertinent ad fidem & sacramenta, habent enim fidem informem, *quæ inferioris sunt*, scilicet temporalia hodie, *in æqua ante sunt*, scilicet spiritualia. Phil. 3. Quæ quidem retro sunt, obliuiscens, ad ea verò quæ sunt anteriora, me extendo. *Segregantur ab aspectibus sacrè diuinorum*, id est, quibus diuina sacrè videntur, *quantum in symbolis* videri possunt, & hoc quantum ad Eucharistiæ & Chriftianitatis. *Enim*; id est, quia immundè participantes eorum, id est, eis scilicet diuinis, *nocebunt* sibi ipsis, & *venient ad plurimum* per hoc contemptum diuinorum, quæ immundè loco reponunt dum sumunt: quia per hoc salutis suæ detrimentum patiuntur, sicut enim dicitur. 1. Cor. 11. qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. *In nunc perficiendis* circa mortuum fore, id est, futura esse, *immundis*, id est, peccatoribus, *salibus*, quales ipsi sunt, *infinitas*, id est, æternas. *Sanctorum*, qui fuerunt a seculo, id est, ab initio mundi, vt Abel, & Abraham, &c. *prædicatorum*, id est, laudatorum, *ministratiua*, id est, diaconi, *consummationem*, id est, mortem in Christo. Apoc. 1. Beati mortui qui in Domino moriuntur.

Deinde accedens diuinus summus sacerdos, sacram orationem super dormientem facit: & post orationem summus sacerdos eum salutat, & deinde presentes omnes. Ipsa igitur oratio diuinam bonitatem deprecatur omnia quidem dimittere per humanam infirmitatem commissa dormienti, ordinareque eum in lumine & regione viuendum, in sinibus Abraham, Isaac, & Iacob, loco quò expellitur dolor & tristitia & angustia. Hæ quidem ergo, vt arbitror, claræ sanctorum retributiones. Quid enim fortassis fiet perfectissimæ lætitiæ & illuminatrici immortalitati componderatum? & si maximis nostris proportionibus significatiuis omni altiores animo promissiones significatæ, ab actiua sua veritate relictas habent nominationes. Verum enim esse eloquium existimandum: Quia oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Sinus autem sunt, vt arbitror, beatissimorum Patriarcharum & reliquorum sanctorum dominium diuinissimæ & beatissimæ quietes, deiformes recipientes omnes in eis ineffabilem & beatissimam consummationem.

DIVISIO ET
expositio textus.

Deinde accedens, &c.

Hic ostendit quid significant ea quæ per Episcopum ultimo aguntur, & primò reperit ritum: secundò signat theoriam, ibi, *Ipsa igitur*, &c. Primæ partis summa patet. *Saluat*, id est, osculatur, *omnes presentes*, supple, osculantur caput. *Ipsa igitur*, &c. Hic ostendit quid significat ipse ritus, & diuiditur in partes tres. In prima ostendit ad quid sit oratio. Secundò mouet questionem contra determinatam, & soluit, ibi, *Dices forte vti que*, &c. Tertio redit ad propositum, & complet theoriam, ibi, *De diuina autem oratione*, &c. Circa primum ostendit ad quid sit oratio. Secundò exponit quoddam quòd in oratione dictum est, ibi, *Sinus autem sunt*, &c. Primò

Primo ergo dicit, quod Episcopus in oratione precatur Deum, quod dimittat illi mortuo peccata...

11. Dices forte, utique hæc quidem recte dicta esse à nobis, dubitare verò hoc, quare divinam bonitatem summus sacerdos deprecatur...

DIVISIO ET explicatio textus.

Dices forte, &c.

A Hic ostendit contra determinatam, & dividitur in partes tres. In prima ponit dubium quod in secunda confirmat, &c.

mens, &c. Est ergo divinum contra hoc quod dictum est, quod sacerdos petit mortuum fieri...

Et quidem huic vitæ respondentem habebit partem unusquisque, bene scio eloquia sequens. Sapè enim inquit Deus adversum se: Et feret unusquisque per corpus ea que gessit, siue bona, siue mala.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE confirmat dubitationem, dicens, hoc certum esse ex divina Scriptura, quod unicuique retribuetur secundum quod in hac vita gessit...

Sed ad huius evidentiam sciendum est, quod malis dum vivunt, valènt orationes sanctorum, & merentur illis gratiam, sicut Stephanus Paulo, quamvis ipse malus nunquam cõsequatur gratiam...

orationes sanctorum non valent nisi per accidens: cum enim in pena eorum sit ignis exterius, & vermis conscientie affligens interius...

C Bene scio, quod unusquisque, &c. enim, id est, quia, sapè, id est, in pluribus scripturæ locis dixit adversum se, id est, contra illos damnatos. Alias littera melius habet, inquit, scilicet eloquium, Deus sepit adversum me, & sumitur de Job. 19. Semitam meam circumsepit, & transire non possum...

dicere, Ego sanis oculis do lumen, &c. Exterminans, id est, claudens, vel ericens, affectus, id est, oculos: impossibiles spes que s consequi non potest, & superfluum, quantum ad privationem finis: divinus donis quibus innatur ad bene operandum, mandatus quibus instruitur quid faciendum sit, manifestissimis, quia homo dicitur sic esse faciendum, deiformibus, per effectum.

Dico autem eloquia sequens, quòd viles omninò sunt in hac vita sanctorum orationes, secundum hunc modum, si quis divina appetens dona, & ad participationem eorum sacrum habitum habens, tanquam propriæ agnoscens parvitatatis, veniens ad quendam sanctorum virorum dignatus fuerit eum sui fieri adiutorem & conseruum, lucrabitur omninò ex hoc orationis superantem vilitatem: consequetur enim quæ petit dona divinissima, recipiente eum divina bonitate, & propria reuerente conscientia, & in sanctis laude, petitarum sacrarum petitionum laudabili desiderio, & consequenti & deiformi habitu. Est enim hoc divinis iudicis promulgatum, dignis divina dona participare, in ordine divinissimo donari per dignos tradere. Hunc ergo si quis dehonorerit, sacrum ornatum, & ad militarem estimationem veniens, sufficientem seipsum estimaverit ad divinum colloquium, & sanctos contempserit, & nullas petitiones dignas Deo & ne sacras petierit, & desiderium divinis non corroboratum habuerit, & sibi met consequens consequetur per seipsum imperitus petitionem.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE solvit, quod orationes profunt his, qui dignos se fecerunt ut eis prodesse, & non aliis, ut etiam dicit Augustinus. Dicit ergo, quod orationes sanctorum qui sunt in hac vita, profunt defunctis hoc modo, si aliquis vivens ad mortem habet desiderium æternæ beatitudinis, vel etiam, vivens scilicet, donorum, quibus in hac vita ipsatur, & ad participationem eorum habet etiam gratiæ habitum, ut cognoscat propriam infirmitatem, & veniat ad aliquem sanctum virum, rogans eum orare pro se, con-

sequitur utilitatem super omnes utilitates huius vite presentis, scilicet divina dona, vel in hac vita, vel in alia, & hoc propter quinque. Vnum est ex parte largientis, scilicet divina bonitas, quæ in participes facit esse, secundum quod est proportionatum ad ipsum. Ex parte autem recipientis est humilitas, qua seipsum recognoscens, de se non confidit. Aliud est reverentia quam habet ad sanctos. Aliud est desiderium ad sacra que petit. Præterea est habitus gratiæ, quæ dignus efficitur ut sibi possint sanctorum orationes. Et ideo ei profunt sanctorum orationes, propter hoc quod dignus effectus est: cum sit statutum divinum, quod communicet dona sua dignis per alios digniores. Sed si aliquis presumat de seipso, volens per se accedere ad petendum à Deo, cum sit indignus, & contemnat sanctos, non petens eorum orationes, sed tuas indignas petitiones Deo offerens, & non habeat firmum desiderium sanctorum que petit, nihil consequitur eorum que petit: quia per hoc indignus effectus est.

3. *Ex quo Iacobi. 5. Multum valet oratio iusti afflicti. Sacerdotum, qui sunt in hac vita, habitum, id est, gratiam & charitatem vel affectum. Commentator quod incipit habitum transtulit, hic affectum dixit propter vitam que ad virtutem tendit. Agnoscens, id est, cognoscitius propter se infirmitatis, & cognoscit, id est, ut firmum cum ipso servat pro se ad Deum. Si enim non vellet servire, oratio illius esset inutilis: consequetur enim utilitates huius vite: & propria reverentia, vel venerantia secundum aliam litteram, conscientiam, secundum quod de seipso formidat, & laude in sanctis, id est, secundum quod laudabiles sanctos reputat, ut eorum auxilium queat. Alia translatio, & propria reverentia, id est, in sanctis reverentia consequenti, id est, convenienti ad petita. Hoc est promissum divinum iudicium, vel in beatis, scilicet Deum per seipsum dicitur. Iudicium dicitur in ord. dicitur dicitur, hoc est, secundum quod Deum maxime decet, scilicet et tunc et prius dignis per magis dignos: lex enim divinitatis est per prima, secunda redicere: & ideo non est in unum si per sanctissimos viros aliqui conequantur salutem, dum modo digni sunt. Si quis ergo dabitur in hunc faciem orationem, id est, o dimum quo inferiores per superiores accipere debent, & venie ad misericordiam spiritum, id est, ad hoc quod sepetere se per se posse militare. Alia translatio, miseram et actionem, & in omni se affluant ad divinum colloquium, id est, ut ipse per se petat Deo, & non tempore per se non petens orationes ipsorum: ipse pro se in orationibus dignas Deo, id est, apud Deum, vel ut Deus exaudiat, & ne, id est, neque in se, ut ait, & desiderium de dicitur, id est, in corde, ut ait: si quis inquam talis est, & ideo imperius per seipsum petens, & consequitur per seipsum petitionem, quæ est sibi in se, id est, secundum proportionem sanctorum operum. Vel aliter, & si quis non habuerit desiderium de divinis corroboratura, & consequens si miser, id est, quod sibi esset commiseratus, ut quæ talis consequetur, &c. ut tota hæc est alia que suspensiva est ab illo (unc est) interrogative legatur, quasi dicat, non, & tunc concedat alia translatio, quæ sic*

habet. Per seipsum privabitur consecratione petitionis impie. Alia etiam littera habet: indisciplinabiliem.

De dicta autem oratione, quam summus sacerdos superorat dormienti, in nos venientem ex divinis nostris ducibus traditionem dicere necessarium. Divinus summus sacerdos, ut eloquia aiunt, explanator est divinarum iustificationum: Angelus enim Domini omnipotentis est: didicit ergo ex Deo traditis eloquiis, quia sancte viventibus lucidissima & divina vita secundum dignitatem à iustissimis redditur legibus, despiciente bonitate divinx humanitatis ingenitas eis ex humana infirmitate maculas: quoniam quidem nemo, ut eloquia aiunt, mundus à forde. Hæc quidem ergo summus sacerdos scit promissa ex veris eloquiis: petit autem continuo fieri, donari sancte viventibus sacras retributiones, simul quidem in Dei imitationem deformiter efformatas, & aliorum donatas sicut proprias expetens gratias: simul autem & non mendaces promissiones sciens futuras, & presentibus manifestans aperte, quia ab eo secundum legem sacram expetend: omnibus erit iuxta divinam vitam consummatis.

DIVISIO ET expositio textus.

De dicta autem oratione, &c.

In parte ista Dionysius redit ad propositum, & dividit in partes duas. In prima complet theoriam orationis ab Episcopo factæ. In secunda ponit theoriam eorum que consequuntur orationem, ibi, Sed redeamus in dicta. Prima dividitur in duas. In prima complet theoriam orationis. In secunda ostendit quare solus sacerdos orationem dicit cui omnes intendunt, ibi, An autem sic i summos, &c. Prima autem pars dividitur in partes duas: In prima ostendit, quod oratio summi sacerdotis est de his que sunt Deo accepta. In secunda ostendit ipsi ineffe virtutem discretivam ne petat quod non est petendum, ibi, Non enim summus sacerdos, &c. Dicit ergo primo, quod de oratione quam facit Episcopus supra mortuum, oportet eum dicere ea que

14.

ea que per Apostolos in ipsum devenerunt. Deinde dicit, quod Episcopus debet aliis explanare scripturam: nullus autem docere potest quod necit: ergo oportet eum scire scripturam scripturam. Dicitur autem in ea, quod sancte viventibus redditur à divina iustitia secundum dignitatem suæ vitæ: & quamvis in eo sint aliqua macula ex infirmitate humana adherentes (quia nullus est in hac vita sine forde peccati) non tamen sibi ea imputat divina bonitas ex misericordia: ergo hoc scit summus sacerdos Deum velle, & ideo petit ut non obstantibus peccatis illis, statim defunctus consequatur id quod sibi debetur, ne scilicet differatur gloria sua propter peccata illa levia: & in hoc conformatur se Deo dum procurat precibus aliorum salutem, ut ostendat etiam divinas promissiones esse veras, & quod sancti consequuntur illas: aliter enim frustra peteret eas impleri, si Deus non decrevisset implere.

B. De dicta oratione specialiter, cum in communi dictum sit, quod orationes sanctorum valent in iustis: vel ponit primum dictum referri ad orationes, que fiunt pro mortuis, Dormienti, id est, mortuo, ducibus, id est, Apostolis, dicere: alia littera, discere. Explanator, quia legem requirent ex ore eius, ut dicitur Mala. 2. Iustificationem, quibus pro meritis reddit unicuique, vel etiam iusti sunt: omnipotentis: nostra littera ex certum habet iustis, id est, legibus, despiciente, id est, non imputante, humanitatis, id est, mortuo conignitatis, in gentes, quia ex corruptione fontis in nobis quasi inevitabiliter camatas, ut dicitur, scilicet venialia peccata, ut dicitur, Iob. 7. Quid est homo qui immaculatus sit? Et. Iob. 9. Si dicimus quia peccatum, &c. et iniquus, id est, frivum, orat enim ne differatur gloria de ira, & sic oratio eius non valet pro his qui in inferno sunt, sed qui in purgatorio. In inferno, qui nostram salutem vult operari, formatus, id est, conformatus, exprensus, per orationem donata gratia aliorum: id est, id est, ante nuptia, que instantum gratia sunt, in quantum ea non possumus necesse nisi per dona Dei: unde & dona recte dicuntur, non propriis eis: quia ex quo iam memerint per suscepta, efficiuntur eis debita divina per promissiones: vel sicut propria suas, quia est iollicitus de salute horum non tantum divina: presentibus, id est, andis qui vivunt & offerunt, manifestans qui expetendi ab eo quæcumque petitio secundum legem factam, id est, que legi conionat erit omnibus consummatis, &c. id est, adimplebitur in omnibus qui in sancta vita sunt mortui.

15. Non enim summus sacerdos divinx iustitiæ propheta pereret aliquando, nisi à Deo amabilia, & ab eo donari divinitus promissa. Propter quod pro immundis non orat hic dormientibus: quoniam non solum prophético in hoc aueretur ordine, & quid hierarchicorum superbe aueretur à perfectionum D. Alb. Mag. in lib. de Eccles. hierar.

principe movendus, sed quia iniustam orationem non consequetur, à iusto eloquio ipse non immerito audiens, Peritis, & non accipitis, quia male peritis. Ergo divinus summus sacerdos expetit divinitus promissa, & amabilia Deo, & omnino donanda: & hoc proprio deformiter habitu ostendens bonorum amicorum Deo, & presentibus aperte manifestans sanctis futura dona.

DIVISIO ET expositio textus.

Non enim summus, &c.

Hic ostendit, quod summus sacerdos habet discretivam virtutem, ne pro indignis petat, & primo ostendit hoc: deinde probat per authoritatem ac. Sc. scripturæ, quod eorum est in discernendo equi divinum determinationem, in. S. & dicitur, &c. Dicit ergo primo, quod cum summus sacerdos sit docto. divinx iustitiæ, non petat nisi que Deo placent & que à Deo promissa sunt: & ideo oportet, quod sciat dicere ne e sanctos ab immundis, ne immundis mortuis petat sanctorum premia, que illis due non vult Deus, ut illis promissis: si enim petat pro talibus, peccaret contra gradum proprium, cuius dignitas est, ut semper in locatur secundum Deum, & presumptione attentaver in sacra que indignis peteret, unde non exaudierunt: & ideo semper petit que Deo placent, & que ab ipso donata sunt: unde cum petit pro sanctis, ostendit affectum suam conformem divinx voluntati, & quod promissa complenda sunt in sanctis. Non enim, ac si diceret, quod propter hoc manifestat, quia non peteret nisi Deo placerent. Prophetis, id est, Doctor, iustitia, que secundum merita hominibus reddit, immundis, id est, damnatis in inferno: quoniam ipse pontifex movendus in omnibus: alia translatio, vovus à p. in ipse perfectissimum, scilicet Deo, id est, qui in omnibus debet sequi divinx ordinationem, non solum in hoc, id est, propter hoc, sed & faceret contra dignitatem sui gradus ordinis, & non solum superbe, id est, presumptuose, aueretur quid hierarchicorum, id est, attentaret excedere hierarchiæ actiones, dum proprio nutu eis vteretur, non secundum quod à Deo ordinatum est, non solum peccaret propter dicta, sed etiam quia non consequeretur suam iniustam orationem, qua damnatis premia iustorum peteret: ipse, dico, audiens à iusto eloquio non immerito, id est, non irrationabiliter tantum, Peritis, &c. Iacobus. 1. x. petis, dico, & ostendens hæc scilicet esse amabilia Deo, proprio habitu, id est, affectione, de oratione Deo amico bonorum, suus enim affectus est deiformis, in hoc quod appetit bonum sicut Deus etiam alius, ut supra, manifestans presentibus sanctis, &c. vel dona fuerit.

16. Sic & discretius habent summi sacerdotes virtutes manifestatorias diuinarum iustificationum, non ut ipsorum irrationabilia desideria sapientissima diuinitate ministratorie sequente, sed ut ipsis prophetice, submouente perfectionis principe spiritu, vocatos Deo iuxta dignitatem segregantibus. Accipite enim, ait, Spiritum sanctum: quorum dimiseritis peccata, dimittuntur: quorum retinueritis, retinebuntur. Et diuina reuelatione sanctissimi Patris illuminato eloquio aiunt: Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum in caelis: & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis: tanquam Euangelista illo & omni iuxta ipsum summo sacerdote secundum in eo factas paternarum sanctificationum reuelationes, manifestator & consummator, amicos Dei adducente, & impios exhereditante. Sacram enim illam theologiam, ut eloquia aiunt, non per seipsum motus, neque carne & sanguine reuelantibus, sed à Deo inuisibiliter cum propria docente respondit. Tu es Christus filius, &c. Diuinis ergo summis sacerdotibus sic & discretionibus, & omnibus hierarchicis virtutibus utendum, quoquo modo consummationis princeps eos diuinitas mouerit.

EXPOSITIO TEXTVS.

Sic & discretius habent, &c.

A Hic dicit per autoritatem sacre Scripturæ, quod propter hoc habent virtutem discretionis, non ut Deus sequatur eorum irrationabilia desideria, sed ut ipsi mori à Spiritu sancto, dicentur secundum quod à Deo dicenti sunt: & propter hoc quando Deus dedit post resurrectionis capitis potestatem ligandi atque soluendi, dixit eis, Accipite Spiritum sanctum, ut ostendat, quod non debeant hoc facere, nisi à Spiritu sancto. Et similiter quando post resurrectionem tunc beato Petro clauis, dicitur eis de eò, quod Pater caelestis & non caro

aut sanguis reuelauit sibi testimonium quod de Christo prouulerat, scilicet ut per hoc ostenderetur quod ipse & alij omnes Pontifices qui habent vicem eius, debent vnum clauum secundum diuinas reuelationes exercere, vel in excludendo malos à caelesti hereditate, vel introducendo bonos & amicos Dei: & idem in hoc & in omnibus aliis hierarchicis actionibus debet Pontifex sequi diuinum motum. *Discretius virtutes*, scilicet duas clauas, secundum vnam quarum fit discretio inter lepram & non lepram, mundos & immundos, & secundum alteram fit executio ligandi & soluendi, facta discretione inter ligandos & soluendos: *manifestatorias diuinarum sanctificationum*, ut scilicet in ipsis videatur diuina iustitia per conformitatem ad ipsum: vel ita quod non propria autoritate & arbitrio hi audeant discernere bonos à malis, sed solum manifestando aliis iudicium diuinum iustum hoc iam decreuisse, ut, tanquam, *ministratorie*, id est, ancillariter, ancillaretur enim diuina sapientia, si sequeretur hominum desideria, & non magis homines eius diuinationem: sed hoc modo discretius, ut, id est, tanquam *ipsi* summi sacerdotibus, *prophetice*, id est, diuina inspirati ne, *segregantibus vocatos à Deo*, à peccatis, & hoc *Spiritu principe perfectionis*, id est, Spiritu sancto, *submouente*, id est, dirigente & instigante eos. *Au Dominus Ioã. 19. Eloquio*, Matth. 16. *Petro illuminato*, secundum diuinas reuelationes sanctissimi Patris Christi: alludit ad id quod dicitur, Sed pater meus, &c. *Tanquam illo Euangelista*, id est, beato Petro Euangelij præcone, & *omni summo sacerdoti iuxta ipsam*, id est, dignitatem eius habente. *Alia translatio*, & omnis qui similis est ei Pontifex. *Adducente amicos Dei in regnum Dei*, & *exhereditante impios à caeli hereditate*, secundum reuelationes, &c. sicut qui est *manifestator* diuinarum iudiciorum & *consummator*, id est, perfectior subditotum: alia translatio, *manifestator* & *consummator*, & est planior, id est, illuminando & perficiendo in diuinis. *Theologiam*, scilicet, tu es Christus filius Dei viuis discretioibus quantum ad vsum clauum, & omnibus quantum ad alia quæ ad actiones hierarchicas pertinent.

17. Aliis autem sic in summos sacerdotes in quibuscumque agunt hierarchicè, attendendum tanquam à Deo commotos. Spemans enim vos, ait, me spernit.

EXPOSITIO TEXTVS.

DE INDE dicit, quod cum ipse debeat agere motus à Deo, alij subditi debent attendere ad ipsum, ut sequantur eum & obediant sibi tanquam motus à Deo: & hoc probat per autoritatem Euangelij, & hoc est quod ipse solo orationem dicente, omnes ad ipsum attendunt. *Aliis*, scilicet subditis, *in quibuscumque agunt hierarchicè*: quia si aliquid agunt contra ordinem hierarchicum, in hoc non sunt sequendi, sicut dicitur Matth. 23. *Quicumque dixerit vobis, omnia facite, &c.* Et Dominus Luc. 10.

Scd

18. Sed redeamus in dictæ orationis consequentiam. Perficiens enim summus sacerdos, & ipse salutat dormientem, & deinde præfentes omnes: delectabilis enim est & honorabilis omnibus deiformibus secundam diuinam vitam consummatus. Post verò salutationem infundit oleum dormienti summus sacerdos. Memento autem, quod secundum sacram theogeniam ante diuinissimum baptismum, prima participatio sacri symboli donatur perficiendo, post vniuersalem prioris vestimenti depositionem vntionis oleum: in fine autem omnium nunc super dormientem oleum effunditur. Et tunc quidem olei vntio ad sacra certamina vocat consummandum: nunc verò infusum oleum manifestat, secundum ipsa sacra certamina militantem consummatum dormientem.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTVS.

Sed redeamus, &c.

Hic ponit theoriam eorum quæ consequuntur orationem, & diuiditur in partes tres. In prima ponit theoriam osculi. In secunda vntionis, ibi, *Post salutationem verò, &c.* In tertia sepulture, ibi, *Hæc perficiens summus, &c.* Primò ergo dicit, quod dicta theoria orationis redeandum est ad ea quæ consequuntur orationem. Hoc ergo, quod Episcopus & omnes alij expleta oratione osculantur defunctum, significat quod ille qui moritur in diuina vita, non est abominabilis, sed delectabilis omnibus sanctis. *Redeamus*, propter digressionem quam fecerat de virtutibus discretius & vtu earum: *consequentiæ*, id est, in ea quæ consequuntur ad orationem in ritu isto. *Alia literæ consequentiæ*. *Perficiens*, id est, explens eam, scilicet orationem, *honorabilis*, id est, reuerendus, *consummatus*, id est, mortuus. Deinde dicit, quod in baptismo primò recepit vntionem post vestium depositionem tanquam vocandus ad certandum pro Christo: ita nunc vltimò inungitur oleo, ut ostendatur mortuus pro Christo in hac vita militasse. *Salutationem*, id est, osculum. *Prima*, quia ante hoc nullum sacramentum dabatur neque sacramentale, *perficiendo*, id est, baptizando, *theogeniam*, id est, diuinam generationem, id est, baptismum, *vniuersalem*, quia erat primò quædam parti carnis exuitio quam non statim sequebatur vntio, sed abrenuntiatio, ut in ritu baptismi dicitur est, *dormientem*, id est, mortuum.

D. Alber. Mag. in lib. de Eccles. hierar.

19. Hæc perficiens summus sacerdos reponit in domo pretiosa corpus cum aliorum æquipotentium sacris corporibus. Si enim in anima & corpore Deo amabilem vitam qui dormiuit viuere, pretiosum erit cum sancta anima commilitans ei corpus secundum diuinas collationes: vbi diuina iustitia cum proprio corpore Christi donabit retributas quietes, tanquam coeunti & comparticipanti sacre aut contrarie vitæ. Propter quod & sacrorum diuina legislatio diuinas communicationes ambobus donat: animæ quidem, in pura contemplatione & scientia perfectorum: corpori verò per diuinissimum tanquam in imagine vnguentum, diuinæque communicationis sacratissima symbola, totum hominem sacrificans, & vniuersalem eius salutem sacrificans, & consummatissimam ipsius resurrectionem futuram fore denuntians, & Catholicam sanctificationem. Consummatius autem inuocationes non est iustum scripturas interpretantibus neque in yflicum earum aut in ipsis operatas ex Deo virtutes ex occulto ad commune educere: sed, ut nostra sacra traditio habet, sine pompa eas edoceas doctrinis: & ad diuinorem habitum & anagogen amore diuino & operationibus sanctis perfectus, extra perfectiua illuminatione ascendet ad excellentissimam eorum scientiam.

EXPOSITIO TEXTVS.

DE INDE dicit, quod Episcopus his peractis reponit corpus defuncti in cimiterio cum corporibus aliorum sanctorum: ut ostendat, quod ille qui secundum animam & corpus in seruitio vixerit, non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus recipiet quietem à Deo, quod animæ collat o. aut: & idem nostra hierarchia communicat etiam diuina, vngendo Chismate, & dando Eucharistiam: & animæ quæ contemplatur spiritualia in symbolis, & in eorum scientia perficitur: ut scilicet ostendatur, quod in

K 3 resurre

de tractatione peccatorum anima & corpus. Ultimo dicit, quod orationes quas utuntur sumuntur...

Quod autem & pueros nondum diuina intelligere valentes, sacra participes fieri diuine generationis & sacratissima...

EXPOSITIO TEXTVS.

Quod autem & pueros, &c. In parte ista intendit quoddam dulcissimum delectatione...

D V B I V M.

SED VIDETVR, quod hoc pertinet ad baptismum, & quod debet determinari in tractatu baptismi, & non hic.

Et dicendum, quod baptismus habet quandam convenientiam cum morte corporali: est enim mors spiritualis, qua homo peccato & concupiscentiis carnis moritur...

D I V I S I O E T expositio textus.

Indidit autem hæc pars in duas partes. In prima determinat dictam dubitationem. In secunda recapitulat quod dixerat in toto libro...

ditur in duas. In prima ostendit necessitatem determinandi istam dubitationem. In secunda determinat, si...

D V B I V M.

SED VIDETVR hoc esse falsum: quia paruus non datur communio corporis Christi. Et dicendum, quod non statim post baptismum, dum adhuc sunt lactantes...

EXPOSITIO TEXTVS.

Uti autem, id est, sic, quia ad interrogationem eius hoc scripsit, & totum librum. In prima parte dicitur, quod infidelibus...

Verumtamen de hoc ea dicitur, quæ quidem deiforme, nostri sancti perfectores ab antiqua erant traditione ad nos adducebant. Auiunt enim, quod quidam diuini dacti infantes, ad habitum sanctum venient...

D I V I S I O E T expositio textus.

Finale determinat dubitationem, & primo quantum ad baptismum, secundo quantum ad communionem. In prima parte dicitur, quod circa primam dicitur...

ur, sed confiteatur, in persona pueri loquens, ita quod abrenuntiatio & confessio referatur ad puerum: dicit enim abrenuntio, ac si diceret, Puer iste abrenuntiat, & promitto quod puer iste quando ueniet ad perfectum uiam intellectus, cæcet ea quæ fidei sunt, & abrenuntiabit contrariis: & ita non est inconueniens, si puer reducitur in diuina participando sacramenta mediante patrino suo, qui debet eum instruere & custodire à contrariis, quando ad ætatem peruenerit. *Perueniamen*, quasi dicat: Quamuis multa nos nesciamus, in hac tamen quaestione possumus dicere quod ab aliis accepimus. *Perfectores*, id est, Apostoli, *ab antiqua traditione*, id est, per doctrinam Christi qui dixit, Sinite paruulos uenire ad me. Matth. 19. & à veteri lege, in qua pueri circumcidebantur & offeriebantur. *Dulcis*, id est, nutriti. *Ducimus*, id est, Apostolis, *in animam*, id est, in cognitionem & desiderium, *probauerunt*, id est, approbauerunt: *adducendi*, scilicet ad baptismum, *cuiusdam bono uito de numero eruditorum* in fide Christi, *pedagogo in diuina*, id est, qui ad modum pedagogum in diuinis instruat, & tradant *puerum perfici*, id est, instrui *sub ipso*, diuinissimo, id est, spiritali, *anadocho*, id est, tantum ductore, id est, patrino. *Hinc*, scilicet patrino, *consistentem*, id est, promittentem, *repetit*, id est, pluries petit: *illi*, scilicet infideles: *at*, non in persona sua loquens, sed in persona pueri: *uenientem in sacrum seruum*, id est, in ætatem in qua sacro intellectu secundum fidem uti possit: *anagogis*, id est, doctrinis quibus tantum ducetur: *conuenerunt*, scilicet erroribus & peccatis, *cooperari*, scilicet simul credendo, secundum ea cooperari. *Inconueniens*, id est, inconueniens, *astimo*, propter imperfectam expositionem, *educatur*, id est, nutritur, *anagogen*, id est, secundum vitam & doctrinam tantum ducentem, *insistentem*, id est, antecedentem vel docentem, *habitum*, id est, scientiam secundum fidem, *peritum*, id est, instructum.

22.

Tradit autem puerum sacris symbolis summus sacerdos, ut in eis conuerteretur, & neque formetur vitam alteram, nisi diuina contemplantem semper, sociamque eorum in profectibus sanctis factam, habitumque sanctum in eis validum educarumque pulchrè à diuino anadocho.

EXPOSITIO TEXTVS.

A DEINDE dicit, quod ideo sacerdos summus tradit puero symbola corporis & sanguinis Christi, ut in diuinorum participatione conuerteretur, & non informetur aliqua alia vita, nisi illa quæ est in contemplatione & participatione sacramentorum, quam dixit esse fidelis populi,

ita quod semper sit de fidelium collegio, non declinans ad infidelium vitam, & ut semper sit fortis in diuino habitu, in quo educatus est à suo anadocho. *Tradit puerum*, id est, facit eum participem, *symbolis Eucharistiæ*, in eis, id est, in usu participationis eorum, *formetur*, id est, informetur per assuetudinem, *sociam*, id est, participem eorum, scilicet diuinorum, *in profectibus*, ut semper in ipsa proficiat: & neque formetur in alium habitum, nisi habitum, &c. in eis, scilicet diuinis, *validum*, id est, fortem, *educatum*, id est, nutritum.

23.

Tanta ò puer & sic bona nostræ hierarchiæ videntur mihi vniformia spectacula, ab aliis autem similiter intentius animo non hæc tantum visa sunt, lucidiora autem multa & deiformiora. Et tibi, ut arbitror, omnino lucebunt splendidiores formæ, & diuinissimis ductis his ascensionibus uenti ad excelsores radium. Trade ergo ò amice & ipse mihi perfectiori illuminatione, & ostende meis oculis quascunque videre poteris pulchriores formas & vniformiores. confido enim ex his quæ dicta sunt, ego repositos in te diuini ignis accendens vique vapores.

EXPOSITIO TEXTVS.

A DEINDE recapitulat dicens, quod ea quæ dicta sunt, sunt spirituales contemplationes nostræ hierarchiæ: sed ab aliis qui intentius considerant, subtiliora videntur: & credit etiam eum per hæc quæ ei tradidit, quasi quibusdam gradibus posse perungere ad altiora, quibus habitus petit ea sibi tradi; sicut & ipse tradidit ei, quæ tempore videre potuit & confidit, quod per ea quæ dicta sunt, accendet diuini amoris ignem in ipso repositum, quo eleuabitur ad sublimiorem contemplationem. *Tanta*, id est, tam alta, vel tot, *sic bona*, id est, tam uilia ad sursum ducendum sancta conuenientia, *ò puer*, scilicet quia minister Christi, vel propter uitæ puritatem, vel quia discipulus eius erat: *hierarchiæ*, id est, relectarum eius, *vniformia spectacula*, id est, contemplationes reducentes in vnum: *intenti animo*, id est, qui magis intenti diuinis fuerunt: hoc causa humilitatis dicit. *Formæ*, id est, spiritualia signata, *ductis*, id est, gradibus, *his* scilicet quæ à me sunt dicta tibi: quia ego ero accendens te usque ad vapores diuini ignis, scilicet amoris, *repositos in te*, id est, quousque diuinus amor in te repositus ascendere te faciet per modum vaporis ad diuina. Alia translatio, *accendam scintillas*, quarum similiter est euolare sursum.

D. ALBER

D. ALBERTI MAGNI,
RATISBONENSIS
EPISCOPI, ORDINIS
PRÆDICATORVM.

COMMENTARII

ƒ x

LIBRVM B. DIONYSII AREOPAGITÆ
Episcopi Athenarum, ad Timotheum
Episcopum Ephes.

DE MYSTICA THEOLOGIA

PROOEMIUM.

Verè tu es Deus absconditus, Deus Israël Saluator. *Isa. 45. Ex verbis istis circa hanc doctrinam que intulatur de mystica Theologia, quatuor possunt extrahi, scilicet modus, materia, auditor, & finis. Modus tangitur in hoc quod dicitur, verè, & iste modus est contentus in tota sacra scriptura, que non rationibus humanis, plurimum dubietatis & erroris mixtum habentibus accipitur: sed diuina inspiratione, cui non potest subesse falsum & indubitata veritate firmatur. Vnde Ioan. 17. dicit Christus ad Patrem suum, Sermo tuus veritas est. Et Rom. 3. Est autem Deus verax. &c. Tit. 1. Quam promissa qui non mentitur Deus. Et Num. 24. Non est Deus vt homo vt mutetur, neque vt filius hominis vt mentiatur. Hæbr. 6. Impossibile est mentiri Deum.*

Materia autem huius doctrine tangitur in hoc quod dicitur, Deus absconditus. Dicitur enim mystica, id est, occulta, vt in proœmio translator dicit: quia tamen iuxta eum ad Dei sapientiam per ablationem ascenditur, tandem quid sit Deus, clausum & occultum relinquitur: & propter hoc occultum diuinitatis dicitur 1. ad Tim. 6. Qui habitat in celis inaccessibleem quam nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Et Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam. Et Chrysostomus dicit ibi, quod nec ipse caelestes essentie Deum vt est videre potuerunt. Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet. Iob. 36. Vnusquisque inuenietur eum procul. Et sequitur ibidem: Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.

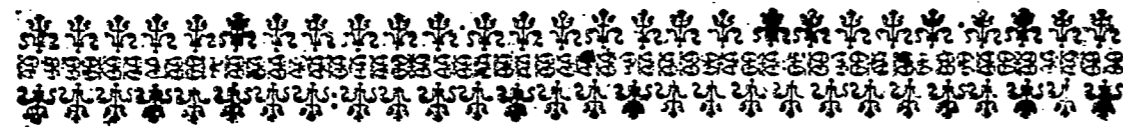
D. Alb. Mag in lib. de mystica Theologia

L

Quales

Quales autem esse debeant auditores huius scientiæ, tangitur in hoc quod dicitur, Israël, quod interpretatur rectissimus, vel vir videns Deum: unde ostenditur intellectus, qui requiritur in auditore huius scientiæ, scilicet simplicitas ad videndum Deum, & rectitudo operis, per quam ad dictam simplicitatem vel acumen devenitur. Non enim auditor debet esse puer nec ætate nec moribus, sicut dicit Philosophus in ethicis, de auditore Civilis scientiæ: unde & beatus Bernardus super cantica, primo sermone dicit: Ante carnem discipline studis edomitam, & mansuetam spiritui, ante spiritum & abiectam seculi pompam & sarcinam, indignè ab impuris lectio sancta presumitur. Isa. 28. Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablatos à lacte, auulos ab vberibus. Præterea, ad Cor. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Et in eodem loco: Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus.

Finis autem tangitur in hoc quod dicitur, Saluator. Finis autem huius doctrinæ non est tantum ut sciamus, neque ut solum per opera boni simus, sicut in ethicis: sed ut ulterius ad æternam salutem perveniamus, in qua quod hic de Deo occultum nobis relinquatur per negationes, sine aliquo velamine & aperit nobis obicietur: Sap. 15. Nosse te consummata iustitia est: & scire iustitiam & veritatem tuam, radix est immortalitatis. Gene. 31. Vidi Dominum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.

Q V Æ S T I O
P R O O E M I A L I S,
Q V A L I T E R H Æ C
S C I E N T I A D I C A T V R
M Y S T I C A.

Is igitur prælibatis querendum est de nomine istius scientiæ, quare mystica dicatur: in quo etiam intentio eius aperietur. Videtur enim, quod nulla scientia debeat dici mystica: omne enim quod scitur, ex principiis suis in aperto ponitur: quod autem in aperto positum est, non est occultum: ergo videtur, quod nulla scientia, sicut nec ista debeat dici mystica vel occulta.

2 Præterea, illud quod est totum occultum, magis est dicendum occultum vel mysticum quam illud quod quantum ad principium suum est manifestum: sed negationes de Deo per quas procedit ista scientia (sicut in cap. 1. inf. à dicemus) procedunt à manifestis sensibilibus, quæ remouentur à Deo: diuina autem personæ, de quibus agitur, sicut hic de ipso, in aliqua doctrina,

sunt ex toto occultæ: ergo videtur, quod illa doctrina magis debeat dici mystica quam ista.

3 Ad idem, illud maxime debet dici mysticum vel occultum, quod maxime est remotum à cognitione nostra: sed distinctio personarum est maxime remota à cognitione nostra: unde dicit Ambrosius, Impossibile est scire illius, id est, æternæ generationis secretum: mens deficit, vox silet, non nostra tantum, sed & Angelorum: ergo videtur, quod illa doctrina in qua agitur de distinctio personarum, maxime debeat dici mystica.

4 Ad idem, Sicut dicit August. Cum aliqua quæ Trinitatis sunt, legantur quodammodo in libris Platonis, tamen hoc quod dicitur, Verbum caro factum est, ibi non inuenitur: unde Augustinus de se dicit in lib. confess. quod

Lo lib. de fide ad gratianum, cap. 1. ante medium diuini.

Libro 1. confession. cap. 9.

quia

quid sacramenti haberet, verbum caro factum est, nec suspicari quidem poterat: sed illud ad quod possunt Philosophi minus peruenire, est magis occultum rationi humanæ: ergo cum mysterium incarnationis traditum sit à Dionysio in aliqua doctrina, cum distinctio personarum, sicut inuenitur in lib. de diuinis nominibus in cap. de pace, videtur quod illa scientia maxime debeat dici mystica.

5 Præterea, Quamuis dicamus, quod Philosophi habuerint aliquam scientiam de diuinis personis vel cognitionem per appropriata, tamen propria ipsarum personarum nullo modo cognouerunt: sic ergo videtur, quod scientia quæ est de propriis personarum, maxime debeat dici occulta & mystica.

6 Præterea, Tota certitudo scientiæ procedit ex principiis: scientia ergo quæ quantum ad principium sui est occulta, magis debet dici mystica quam quæ quantum ad principium sui est manifesta, quia procedit incipiens à sensibilibus remouendo ea à Deo: scientia autem de diuinis nominibus, quantum ad principium sui est occulta, quia ostendit qualiter de occulto diuinitatis omnia manifesta nobis procedunt: ergo illa doctrina magis debet dici mystica quam hæc.

7 Præterea, illud quod supereminet omnibus entibus, est occultum nostre cognitioni, cuius causa est, quod sit super entia: sed in libro de diuinis nominibus docuit eminentia nomina diuina exponere per eminentiam: ergo & illa scientia debet dici mystica.

8 Præterea, Sicut dictum est in primo & secundo capite cœlestis hierarchiæ, sacra Scriptura distribuit nobis diuina per symbola, ut proportionaliter nobis, per ea quæ nobis sunt nota, reducamur in diuina: si ergo ista scientia debet dici mystica, quia ducit nos à manifestis, & relinquit nos in occulto, videtur etiam, quod propter finem occultum symbolica Theologia debeat dici mystica.

Sed dicendum, quod negatiuæ Theologiæ, sicut in capite tercio infra dicemus, incipiunt à manifestis nobis sensibilibus negando ea de Deo, & sic procedentes remouendo omnia ab ipso relinquunt intellectum nostrum in quodam confuso circa id à quo negantur omnia quæ nouit, & de quo non potest affirmare quid sit: affirmatiuæ autem Theologiæ producunt nobis occultum diuinitatis in manifestum, secundum quod significant ab omnium causa procedere ea quæ sunt manifesta nobis: sicut cum dicitur Deus bonus, significatur id à quo omnis bonitas in creaturis est: & cum dicitur Pater, id à quo omnis paternitas in celo & in terra nominatur: & ideo quia hæc doctrina considerat huiusmodi remotionem quæ est per negationes, aliæ verò considerant affirmationes de Deo, hæc dicitur magis mystica quam aliæ, ex hoc quod in occulto nos relinquit, aliæ verò ex occulto nos trahunt in manifesta.

Ad primum ergo dicendum, quod scientia quæ procedit ex principiis rationis, ponit in aperto ea ad quæ ducit: hæc autem scientia non procedit ex talibus principiis, sed potius est ex quodam lumine diuino, quod non est enuntiatio per quam aliquid affirmetur, sed res quæ

dam conuincens intellectum, ut sibi super omnia adhareatur, nec elucidat intellectum ad id quod excedit ipsum, propter quod remanet intellectus in quodam non determinatè verò: & hoc lumen proportionatur lumini, quo corporalis visus confortatur ad videndum, & tamen non facit alicuius visibilis determinatam cognitionem, cum nullius species propria sit: lumen autem principiorum rationis assimilatur magis ipsis speciebus propriis rerum visibilium, quibus visus determinatè apprehendit hoc vel illud: & ideo hoc ducit in determinatam cognitionem rei.

Ad secundum dicendum, quod quamuis diuina personæ sint occultæ secundum rem, tamen modus tractandi de eis non est occultus: quia per hoc quod affirmatur aliquid de eis in illa doctrina, ut quod Pater generat, vel quod sunt tres personæ, trahitur intellectus noster ex occulto diuinitatis ad res manifestas in quibus aliquod iudicium inuenitur, & dictum in eis ex causa prima: hæc autem scientia dicitur mystica quantum ad modum, ut dictum est: & per hoc patet solutio ad tertium, quartum, & quintum.

Ad sextum dicendum, quod scientia & quælibet res, maxime debet denominari à fine: & ideo quia ista scientia relinquit in fine occulto, magis debet dici mystica quam scientia de diuina nominatione, quæ ostendit processum ab occulto in manifestum, præcipue per processionem, cum etiam principium non consideretur ibi ut occultum, sed ut manifestatur per processionem rerum ab ipso, conuenientium secundum proportionem imitationis cum ipso.

Ad septimum dicendum, quod supereminentiæ quæ consequitur scientiam de diuinis nominibus, est supereminentiæ causæ: & ideo non statuit nomina sicut in occulto, sed procedit per causalitatem in effectus manifestos.

Ad octauum dicendum, quod quamuis secundum ordinem quoad nos incipiamus in symbolis ab his quæ manifesta sunt, tamen secundum naturalem ordinem huius doctrinæ irur ab occultis ad manifestum: quia prius est proprium quam appropriatum: appropriatio enim non potest fieri nisi per proportionem ad propria, sicut non potest sciri quod Deus dicatur dormiens, nisi prius sciat quomodo prius est diffimulans: propria autem sunt occulta, appropriata verò manifesta: & ideo etiam ibidem est processus ab occultis ad manifesta.

C A P V T I.

De mystica Theologia.

TRinitas supersubstantialis, & superdeæ, & superbona inspectrix diuinæ sapientiæ Christianorum, dirige nos ad mysticorum cloquiorum superignotum & superplendentem summum verticem,

ccm, ybi simplicia & absoluta & inconuertibilia Theologiae myste-
ria cooperta sunt secundum super-
splendentem occulte docti silentij
caliginem, in obscurissimo supercla-
rissimum supersplenderefacientem,
& in omnino impalpabili & inuisi-
bili superpulchris claritatibus su-
perimplentem non habentes ocu-
los mentes. Igitur ista mihi quidem
sunt oratione postulata.

DIVISIO TEXTVS.

A His dictis accedendum est ad diuisionem
istius libri. Sciendum igitur, quod sicut dicit
Philosophus in secundo metaph. non simul
oportet querere modum secundum quem res
declaratur & rem ipsam, sed prius querendus est
modus : & ideo hic liber in duas partes diuidi-
tur. In prima declaratur modus huius doctrinae.
In secunda ponitur ipsa doctrina, in quarto
capite, ibi, *Dicitur igitur, quod omnium causa,*
Et c. Modus autem doctrinae est duplex, scilicet
modus tractantis, & modus tractatus : &
ideo prima pars diuiditur in duas partes. In pri-
ma ponit modum tractantis, in secunda mo-
dum tractatus in tertio cap. *Igitur in Theologicis.*
Modus autem tractantis diuina est duplex, quo-
rum primus consistit in cognitione, secundus in
imitatione ad Deum : quia sicut in celesti hierar-
chia diuina est, hierarchia est scientia & actio, &
ad Deum, quantum possibile est, similitudo &
imitatio : & ideo prima pars diuiditur in duas.
In prima ponit modum cognoscendi diuina, in
secunda modum imitationis ad Deum in secun-
do cap. *In hac supersplendenti, Et c.* Prima autem
pars diuiditur in duas. In prima ponitur modus
docentis, in secunda modus audientis, ibi,
Tu autem, o amice, Et c. Modus autem docen-
tis diuina est, ut per gratiam, veritatem diui-
norum imperet quam tradere aliis debet : quia
in omni theologico negotio incipiendum est ab
oratione, ut in tertio cap. de diuinis nomini-
bus dictum est, & ideo prima pars diuiditur in
duas. In prima ponit orationem, in secunda
recapitulatur, ibi, *Igitur ista mihi quidem, Et c.*

D V B I A.

B SED VIDETUR, quod modus docentis non
sit per orationem procedere : docentis enim est
inducere veritatem in animam audientis : haec
autem non potest poni, nisi per orationes signi-
ficantes verum, vel falsum : cum igitur deprecia-
tione oratio non significet nobis verum vel fal-
sum, videtur quod non sit modus docentis per
orationem procedere.
2 Præterea, Doctrina debet procedere à ma-
gistro in discipulum : sed veritas per orationem
imperata, aequaliter potest se habere ad magi-
strum & discipulum, & non respicit ordinem
magisterij, sed potius ordinem sanctitatis : ergo

videtur, quod non sit modus docentis per ora-
tionem procedere.

Ad oppositum, veritas quæ est supra scien-
tiam nostram, non potest accipi nisi sua beni-
gnitas inclinetur ad hoc quod infundat se no-
bis : cum igitur talis sit veritas, quæ hic queri-
tur, & diuina benignitas non inclinetur nisi per
orationem, videtur quod oratio debeat esse mo-
dus docentis secundum hanc doctrinam.

Sed dicendum, quod sicut Gregorius dicit in
principio moralium, ad diuina caposcenda ma-
gis orando quam disputando peruenitur : &
huius ratio est : quia cum diuina veritas superet
nostram rationem, nos ex nobis eam inclinare
non possumus, nisi dignetur seipsam infundere :
ipsa enim est magister interior, ut dicit August.
Nec tamen superflua est doctrina exterior, quæ
est sicut instrumentum, sicut dicitur in Psal. 44.
Lingua mea calamus scribae, quo se insinuat in
animo auditoris per propositiones significantes
verum vel falsum : & ideo propter utrumque
magistrum, utraque necessaria est, scilicet enun-
tiatione quæ respicit ordinem magistri ad discipu-
lum, & deprecatio : & per hoc patet solutio ad
obiecta.

C AD EVIDENTIAM literæ queritur de qui-
busdam quæ in litera dicuntur : plendor enim
habet naturam manifestationis : sed manifestum
& ignotum sunt opposita : ergo videtur opposi-
ta dicere de eodem, cum dicitur ignotum & super-
splendentem.

2 Præterea, Vnumquodque simplex est,
quia à materia absolutum est : & ita videtur
superfluum ponendo hæc duo, scilicet simplicia
& absoluta : & est superfluum addere inconuer-
tibilita, quia tam simplicia quam immaterialia
habent rationem immobilitatis.

3 Præterea, Omne quod docetur, edocetur
per aliquod verbum, siue interius, siue exterius :
sed quando verbum promitur, non videtur esse
silentium : ergo videtur contraria adiungere,
cum dicitur docti silentij.

Sed dicendum ad primum, quod dicitur su-
persplendens in se, occultus autem nobis : quia
manifestissima naturæ se habent ad oculum no-
strum sicut oculus nocturæ ad lumen solis. Vel
dicendum, quod est occultus secundum se in
altitudine suæ naturæ, supersplendens autem
secundum quod se nobis immitit.

Ad secundum dicendum, quod in inferiori-
bus sumenda sunt simplicia secundum modum
intelligendi eorum, quæ secundum esse com-
posita sunt, & dependent à materia (sicut es-
sentia rerum naturalium) & hæc eadem per se
immobilia & incorruptibilia sunt, sed per ac-
cidens corrumpuntur, ijs corruptis in quibus
sunt. Sed Deus & secundum intellectu simplex
est, & secundum esse absolutum non dependens
ab aliquo : quoniam in se perfectum est, & non
mouetur, neque per se, neque per accidens.

Ad tertium dicendum, quod silentium est
simpliciter, quia de Deo non potest dici quid :
sed doctrina est secundum quid, in quantum
dicitur de ipso quia.

EXPOSITIO TEXTVS.

DIVISIO ET
expositio textus.

D Omnis autem salutatione quæ præmittitur,
quia alibi exposita est & per se patet, & titulo,
qui etiam ex disputatione primi articuli per se
patet, accedamus ad orationem quam præmittit.
Oratio ergo & dicitur. *Trinitas supersubstantialis,*
quæ omnia esse facit, & *superdeus,* quantum ad
hoc quod iam existentibus prouidet, & *super-
bona;* in quantum eadiritur in finem, *inspexitrix
sapientia diuina,* id est, quæ de Deo est, *Christia-
norum,* id est, à Christianis habita : quia ipse
solus perfecte sui contemplationem habet, &
ideo dicitur, *inspexitrix,* quasi inrimè spectans. Et
dicit Christianorum ad differentiam scientiæ
diuinæ, quam de Deo Philosophi habuerunt, quæ
plurimis erroribus immixta fuit, propter imbeci-
liam atern rationis humanæ. Tu, inquam, quia
perfectè te vides, *dirige nos ad summum verti-
cem mysticorum eloquiorum,* secundum quod in
negationibus omnium, in ipsum, quasi in quod-
dam occultum venimus, ut dictum est. *Verti-
cem,* dico, *superignotum, Et c.* ubi id est, in quo
vertice, *mysteria Theologiae sunt cooperta,* id est,
abscondita à nobis, *secundum caliginem docti si-
lentij supersplendentem occulte.* Sicut ex nimio
solis fulgore efficitur quædam tenebrositas in
oculo debili, nulla caligine in sole existente : ita
in Deo non sunt vix tenebræ, sed ex nimio
eius splendore obtenebratur noster oculus, quia
impotens est ad tantum splendorem, & per
istam caliginem occultantur nobis diuina my-
steria, dico, *simplicia, Et c.* Verticem, dico, *fu-
cientem supersplendere,* in mente *superlativissimum,*
scilicet diuinum lumen, in obscurissimo, diuinæ
eminentiæ, quia quantum ob obscuritatem re-
lictam in nobis ex eminentia splendoris, deficia-
mus à comprehensione diuinæ eminentiæ, tamen
adhuc attingitur. Alia litera, *ipsa relictis omni-
bus despicitur & illuminatur.* Et ideo subdit, &
superimplentem mentes nostras, & Angelorum,
*n non habentes oculos corporeos, superpulchris cla-
ritatibus diuinarum illuminationum, in summo
illo omnino impalpabili,* quia non cognoscitur vi-
su exteriori, & inuisibili quantum ad visum in-
teriorum. Deinde recapitulatur dicens. *Igitur, Et c.*
per se patet.

2. Tu autem o amice Timothee, cir-
ca mysticas visiones forti contritio-
ne, & sensus derelinque, & intelle-
ctuales operationes, & omnia sensi-
bilia, & intelligibilia, & omnia exi-
stentia & non existentia, & sicut est
possibile, ignotè conserge ad eius
imitationem, qui est super omnem
substantiam & cognitionem : et-
nim excessu tui ipsius & omnium ir-
retentibili & absoluto mundè ad
super substantialem diuinarum te-
nebrarum radium, cuncta auferens
& à cunctis absolutus, sursum ageris.

D. Alberti Mag. in lib. de mystica Theologia.

D Eince ponit ipsius addiscentis modum : & **A**
diuiditur in duas partes. In prima ponit
modum ipsius. In secunda probat quod dixerat
per auctoritatem, ibi, *Ista igitur diuinus Bar-
tholomeus, Et c.* Prima diuiditur in duas. In pri-
ma ponit modum discipuli in accipiendo, in se-
cunda communicando alijs, ibi, *Vide autem ut
nullus, Et c.* Modum autem, quem docet Timo-
theam, circumscribit, quo teneat formam disci-
puli, & est ut circa intellectus mysticos relin-
quat sensus & intellectuales operationes, *forti
contritione,* quasi conterendo sub lumine diui-
no, & quod derelinquat omnia sensibilia & in-
telligibilia, quia nihil horum est Deus, & di-
cuntur hæc intelligibilia, quia intellectu com-
prehendi possunt : & sic debet relinquere om-
nia existentia in actu, & non existentia, quæ
sunt tantum in potentia : quia Deus non coor-
dinatur aliquibus existentibus, sicut in genere
eorum existens, & sic debet consergere ad vni-
onem Dei qui est super omnem substantiam &
cognitionem secundum quod mens, in qua est
imago reformata per habitum gloriæ vel gratiæ,
actu Deum imitatur. Alia translatio, *imitationem,*
ut scilicet Deo vniatur : & hæc concordat altera
translationi quæ habet *vnitatem,* id est simpli-
citatem : & sic factum agatur *ad radium diuina-
rum tenebrarum, cuncta auferens,* id est, deserens
excedendo seipsum, *irretentibili,* quasi non re-
tinendo se intra principia rationis.

D V B I V M.

B SED QUÆRITUR, quare diligentius hic in-
struit discipulum quam in alijs libris?

2 Præterea, Sine intellectualibus operatio-
nibus nihil potest sciri : & ita cum ipse in quan-
dam scientiam inducere velit, non debet eum
mouere ut relinquat, sed potius ut fortiter assu-
mar intellectuales operationes.

3 Præterea, In negationibus diuinis quas
considerat hæc scientia, ut dictum est, oportet
incipere à sensibilibus : & ideo non debet instrue-
re ut relinquat sensus.

4 Præterea, Nihil excedit seipsum, & ita
cum ad hoc hortatur eum, videtur hortari ad
impossibile.

Sed ad primum dicendum, quod in alijs libris
quos de Deo facit, afferuntur diuina ad nos in
manifestis, ut dictum est, in hoc autem oportet
nos ire in Deum, & vniri sibi : & ideo hic
est tota perfectio diuinæ scientiæ : vnde requiritur
maior perfectio in auditore.

Ad secundum dicendum, quod monet relin-
quere intellectuales operationes connaturales
nobis, & non eas quæ sunt in nobis, ex lumine
diuino.

Ad tertium dicendum, quod monet relin-
quere sensus quantum ad occultationem quæ est
in ipsis : non tamen quod non liceat per nega-
tiones sensibilibus per sensus acceptorum ire in
Deum.

Ad quartum dicendum, quod non excedit se secundum esse: sed virtus in potest extendi super ipsum in quantum tertur in Deum, qui est elevatus super ipsum, & ad hoc eum horretur.

3. Vide autem, ut nullus indoctorum ista audiat: istos autem dico qui in existentibus sunt formati, nihil super existentia superstantialiter esse opinantes, se putantes scire ea quæ secundum se ipsos est cognitione eum qui ponit tenebras latibulum suum. Si autem super istos sunt divina doctrina mysteriorum, quid dicat quidem aliquis de magis indoctis, quicunque omnibus superpositam causam & ex postremis in existentibus figurant, & nihil ipsam habere dicunt super compositis ab ipsis impias & multiformes formationes: oportet enim in ipsa & omnes existentiam ponere & affirmare positiones, sicut omnium causa, & omnes ipsas magis proprie negare, sicut super omnia existente, & non negationes oppositas opinari esse affirmationibus, sed multo prius ipsam super priuationes esse, quæ est super omnem ablationem & positionem.

DIVISIO ET
expositio textus.

Ad Deinde ponit modum in communicando, & secundo præuenit questionem responsione, ibi, Oportet enim in ipsa & omnes, &c. Circa primum primo remouet à communicatione huius scientiæ Philo.sophos. Secundo idololatrias, &c. Si autem super istos, &c. Dicit autem primo, quod hic cauere debet ne aliquis indoctus in diuina doctrina audiat ista mystica: dicit enim illos indoctos, qui cum sint informati & secundum affectum & secundum intellectum existentibus à qui us scientiam accipiunt, nihil credunt esse super entia. Superstantialiter, id est, sine proportionem ad ista: unde etiam Philo.sophi dicunt, quod primus motor est proportionatus mobili primo, sed putantes sic eum qui ponit esse, &c. scilicet Deum, ea cognitione qua est secundum ipsos, id est, per principia rationis, sicut dicitur de August. quod rursus in Philo.sophia, volent humana ratione comprehendere, quod ipse mens viuacitate fidei nititur apprehendere.

D V B I V M.

SED VIDETVR, quod isti qui non sunt sic formati secundum existentiam, sicut iam docti & edocti, non sunt docendi: & ita videtur, quod potius eos, qui sunt formati, docere debeat.

2. Præterea, Sicut dicit Philo.sophus, multi sunt scientes & contraria operantes: ergo nihil prohibet aliquos posse scire diuina, quamuis sint secundum affectum male existentium scientia formati.

Sed dicendum, quod diuina non accipiuntur per principia rationis, sed quodam experimento secundum passionem ad ipsa, sicut ipse dicit Dionysius, quod didicit diuina, patiendo diuina, sed affectus infectus illicito rerum amore, non tenet dulcedinem diuina in purioribus: & ideo deficiente cognitione quæ est per experimentum, potest quidem forma et illogismos & dicere propositiones, sed realem scientiam non habet quæ est pars lætitudinis.

Ad primum ergo dicendum, quod docti non sunt docendi, sed illi qui sunt præparati ad diuinam doctrinam per purgationem affectus & intellectus ab erroribus & concupiscentiis.

Ad secundum dicendum, quod verbum Philo.sophi intelligitur de scientia per principia rationis & non per experimentum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde excludit idololatrias à communicatione huius doctrinæ: quia si diuina doctrina de mysticis est super omnes doctos qui rationem sequuntur, multo magis est super indoctos qui tantum sensum sequuntur, nihil superstantialia esse putantes, sed figunt sibi Deum imaginibus ex postremis in existentibus, sicut dicit Rom. 1. quod mutantur gloriam Dei, in imagines volatilium & serpentum: unde putant, quod Deus non sit aliquid melius, quam illæ impie imagines, quas ipsi faciunt. Et quia aliquis defendendo istum errorem potest dicere, quod de Deo, qui est omnium causa, oportet omnia affirmare, & ita quod Deus est homo, & debet in imagine hominis adorari, & similiter in imagine serpentis & aliorum. Respondet huic questionem faciens antiprophoram, & dicit, quod Deus est causa omnium, & tamen essentialiter est super omnia: & ideo quamuis ponantur taliter omnium affectiones in ipso, tamen multo magis essentialiter omnia remouentur ab ipso, quia ipse nihil est eorum: & illæ negationes non sunt oppositæ illis affirmationibus, quia non sunt secundum idem: sed oportet causam omnium ponere & super negationes & super affirmationes, quia per neutrum eorum comprehenditur quidditas Dei.

D V B I V M.

SED VIDETVR, quod non possint omnium affectiones poni in Deo. Causa enim aliqua quæ in nullo conueniens est causato, non recipit per edicationem: ut causari: sicut non dicimus, quod sol est homo, sed dicimus, quod sol lucens super terram est dies: quia forma solis, quæ est lux, facit

facit diem: sed Deus in nullo communicat cum aliqua creatura, neque in genere, neque in specie, neque in analogia: ergo affectiones causatorum non possunt poni in Deo.

2. Præterea, Nos non possumus dicere, quod faber est cultellus, quamuis operetur cultellum per intentionem quam habet apud se: ergo videtur, quod quamuis rationes omnium rerum sint apud Deum, quod non debeant predicari de ipso.

3. Præterea, Causa propinqua non semper predicatur de suis effectibus, nec è conuerso: ergo multo magis nec causa prima, nec remotissima.

4. Præterea, Affirmatio & negatio opponuntur contradictione, quando idem de eodem affirmatur & negatur, sicut fit in proposito: ergo videtur, quod istæ affirmationes & negationes sint oppositæ.

Sed dicendum, quod ad hoc quod effectus predicetur de causa, oportet quod causa & effectus sint communicantia aliquo modo: unde dico, quod quamuis Deus non communicet cum creaturis in genere, vel specie, vel analogia per quam aliquid vnum sit in ipso & creaturis: communicat tamen quadam analogia imitationis, secundum quod alia imitantur ipsum, quantum possunt: quædam tamen imitantur ipsum Deum ut ideata, sicut ea quæ non sunt per prius in ipso, sicut asinus & lapis in formis suis, & ista non predicantur de Deo essentialiter, sed causaliter tantum: quædam verò imitantur ipsum ut imago vel similitudo illius, quæ per prius sunt in ipso, sicut sapientia, & bonitas, &c. & ista dicuntur de ipso essentialiter & causaliter: & non est simile de fabro qui non est ratio cultelli quam habet, sed Deus est omnes rationes rerum quas habet, quia est quicquid habet, & ideo recipit quodammodo omnium predicationem: sicut etiam species artis dicitur domus à qua procedit domus in lapidibus & lignis, ut dicit Philo.sophus. Et per hoc patet solutio ad tria prima.

Ad vltimum dicendum, quod affirmantur de Deo secundum quid, scilicet causaliter, & negantur simpliciter, quia per essentialiter simpliciter autem negatur & secundum quid affirmatur non contrariatur, sicut alium secundum dentes & non alium simpliciter.

Ita igitur diuinus Bartholomæus dicit, & multam Theologiam esse, & minimam, & Euangelium latum & magnum, & rursus concisum: ut mihi videtur, illud supernaturaliter intendens, quia & multorum sermonum est bona omnium causa, & breuium dictionum simul & irrationabilis, sicut neque rationem habens neque intellectum, propter hoc quod omnibus ipsa superstantialiter est superposita, & non solum non velatè & verè apparet his

qui immunda & munda transeunt, & omnem omnium sanctarum extremitatum ascensum superueniunt, & omnia diuina luminaria & sonos & sermones caelestes derelinquunt, & ad caliginem introeunt, ubi verè est, sicut eloquia dicunt, qui est super omnia.

DIVISIO ET
expositio textus.

Ita igitur diuinus Bartholomæus, &c.

Ostendit superius quare perfectionis oportet esse etiam auditorem huius scientiæ: propter altitudinem materiæ & difficultatem: ideo ad probandum discipulum materiæ huius doctrinæ inducit duas auctoritates, vnam Bartholomæi Apostoli, alteram Moÿsis, quæ incipit ibi, *Et enim non simpliciter diuinus, &c.* Prima diuiditur in duas partes. In prima ponit auctoritatem, in secunda exponit, ibi, *Et mihi videtur, &c.* Ut ergo primo diximus, propter celsitudinem diuinæ maiestatis de ipsa omnia essentialiter negantur, & tamen de ipsa omnia etiam causaliter affirmantur. Ita igitur, id est, propter hoc, *diuinus Bartholomæus*, id est, Apostolus dicit, (Euangelio quod scripsit, quo nos non vtimur) *Theologiam*, id est, sermonem de Deo absolute esse multam propter effectus & figuras, & minimam quantum ad id quod verè in statu viæ de Deo capere possumus, & specialiter *Euangelium*, quo est doctrina veri incarnati, dicit effectum propter multitudinem parabolarum, & magnum propter profunditatem materiæ & mysteriorum, & rursus concisum, id est, breue quantum ad id ad quod est, scilicet ad manifestandum nobis Deum, de quo nec parte accipere possumus, & ideo de Euangelio inducit Apostolus ad Rom. 9. illud Ier. 10. Verbum abbreviatum faciet Deus super terram. Deinde exponit auctoritatem postquam dicens, Diuinus dico Bartholomæus, ut mihi videtur, causa humilitatis dicit, intendens supernaturaliter, id est, diuino lumine motus, illud scilicet dixit, nempe quod omnium causa, scilicet Deus, est multorum sermonum, in quantum narratur per nomina suorum causatorum, & breuium, id est, paucarum, dictionum simul: quia parum est quod de eo dicere possumus secundum se: & dicitur, quod est irrationabilis, quia de ipso ratiocinari non possumus, sicut neque habens rationem, id est, diffinitionem, neque intellectum, id est, intellectus comprehensionem passiuam: propter hoc quod ipsa causa est superposita omnibus, quantum ad altitudinem suæ naturæ, superstantialiter quantum ad modum essendi, & apparet non velatè, quantum ad modum accipiendi ipsum, & verè, quantum ad veritatem obiecti quod videtur, sicut illis qui tendentes in Deum, & ascensum, id est, transcendunt immunda, id est, materiales doctrinas, & munda, id est, materiales, & qui

Et qui ve iunt super omnem ascensum omnium san-
ctam extremitatem, id est, angelicarum, &
dicuntur extremitates, illud in quo inferior non
attingit superiorem, & in cuius infimo attingit
eam inferiorem, non in summo sui, & quia ipse
est super omnem naturam, oportet omnes hu-
ius extremitates transcendere, ut veniat ad
ipsum: & qui derelinquit etiam omnia divina
lumina & sermone celestes, id est, immissiones
ipsas quæ sunt à Deo, quæ tamen non sunt
Deus, & qui introeunt ad caliginem, id est, in
oculum diuinitatis, quæ caligo est extremum
ascensus, ubi est verè Deus, qui est supra omnia,
sicut eloquia dicunt, in Pal. 17. Caligo sub pedi-
bus eius.

D V B I V M.

B SED VIDETUR si i contradicere in his quæ
hic dicit: in primo enim capite celestis hier-
archie dixit, quod impossibile est nobis aliter
lucere diuinum radium nisi varietate sacrorum
velaminum circumuelatum, hic autem dicitur,
quod illis qui omnia transcendunt, apparet non
velare: ergo videtur sibi contrarius.

Præterea, Accipere diuina lumina non
velatè, est prima reuelatione accipere: sed prima
reuelatione accipere est impossibile homini,
quia per hoc dicitur anima ab Angelo, ut dicit
Alexander: ergo videtur, quod in hac vita ad-
minus non possumus diuina videre non velatè.

Præterea, In celesti hierarchia dicitur est,
quod inferior natura in summo ius attingit vlti-
mum superioris nature: ergo impossibile est,
quod attingat ultra extremitatem ipsius: sed
Angeli sunt superioris nature quam nos: ergo
videtur, quod sit impossibile, quod nos transcendamus
extremitates Angelo, quod tamen per
litera dicit.

Præterea, In libro de diuinis nominibus,
in capite de pace dixit, quod oportet omnes ani-
mas vni in eis primis, & postmodum per
immaterialem & simplicem intellectum peruenire
ad imitationem diuinam: ergo videtur,
quod non debeat relinqueret Angelos qui
sunt immateriales intellectus, sed vni nos ipsi,
quantum possumus, ad hoc ut veniamus in
Deum.

Præterea, Diuina lumina dantur nobis
ut confortent intellectum ad cognoscendum
Deum: sed eunt ad finem non est relinquen-
dum illud quod iuuat ascensum ad finem: ergo
videtur, quod non debeat relinqueret diuina
lumina ad cognoscendum Deum, sed fortiter
eis inhære.

Præterea quæritur, quæ sit differentia inter
diuina lumina, & celestes orationes, & sermone.

Sed dicendum ad primum, quod contempla-
tio Dei potest dupliciter considerari, aut quan-
tum ad id in quo contemplatur Deum, siue
quantum ad principium contemplationis, &
sic loquitur Dionysius in celesti hierarch. quod
non possumus videre diuinum radium in hac
vita sine velamine signorum & effectuum: quia
nunc videmus per speculum & in enigmate. Vel
quantum ad finem contemplationis, siue quan-
tum ad id quod per contemplationem querimus,
& sic est ipse Deus non velatus, ad quem tran-

dum vltimum nostre nature peruenimus, in
quo intellectuales nature attingimus: fuit a-
enim esset ratiocinatio inquisitio, nisi perue-
niretur ad intellectualem vnitionem: & sic lo-
quitur hic.

Ad secundum dicendum, quod idem est
quod omnes contemplatores Dei quæ vult vide-
re: unde ex illa parte non est diuersitas, sed ex
ea in qua videtur, eo quod quilibet est natu-
rale sine velamine accipere.

Ad tertium dicendum, quod pertransire ali-
quem contemplatione dupliciter dicitur. Vel
quantum ad vim contemplationis: & sic neque
transcendere neque æquari potest: vni Angelis
in hac vita, quamuis per lumen diuinum ele-
uemur supra facultatem nature nostre. Vel
quoad obiectum contemplationis: & sic quia
quod querimus, est super omnia, etiam ipsos
Angelos contemplando transimus, sicut in
Cantic. tertio dicitur, Paululum cum pertran-
sissem eos inueni quem diligit anima mea.

Ad quartum dicendum, quod non debemus
eis vni sicut obiecto, sed per illuminationes
descendentes in nos per eos, quibus eleuamur
in diuinam contemplationem.

Ad quintum dicendum, quod diuinis lumi-
nibus, id est, à Deo nobis immissis debemus
inhære, non sicut obiecto, sed sicut his sub
quibus videtur obiectum & quibus confortatur
intellectus nostre, quia in eis non sicut de-
siderium nostrum sicut in summo bono.

Ad vltimum dicendum, quod intellectus nos-
ter dupliciter eleuatur in Deum, ut per modum
inventionis, quod nisi confugit ex se in ipsum, &
sic dirigunt diuina lumina in Deum, lumen enim
est perfectio viuis qui terunt inventioni: aut
eleuatur in ipsum per quadam signa immissa ab
ipso in quibus exprimitur Deus, sicut res per-
cipitur in voce significante ipsam, & hoc signum
vel est ad affectum, qui impletur gaudio inex-
plicabili, & quod etiam concipi non potest, &
ipsum ad hoc dicitur, sermo, quibus passiones
quæ exprimi non possunt intentionibus, signi-
ficantur, sicut est in illis, de quo dicitur super
illud Pal. 46. Ascendit Deus in iudicio, quod est
ineffabile gaudium quod nec taceri potest nec
exprimi valet. Vel est ad intellectum secundum
quod concipit aliquid de Deo, & ipsum ad hoc
dicitur, sermone, qui sunt voces experimentes
conceptus mentis: & hæc omnia oportet tran-
scendere, quia nullum eorum est obiectum quod
querimus in contemplatione.

Etenim non simpliciter diuinus
Moyse mundari ipse prius præcipi-
tur, & rursus ante à talibus segre-
gari, & post omnem mundatio-
nem audit multarum vocum buc-
cinas, & videt lumina multa cum
fulgore emittentia mundos & mul-
tum effusos radios: postea à multis
segregatur, & cum electis sacerdo-
tibus ad summam diuinarum
ascensionum pergit. Quamuis
per hæc

per hæc quidem non sit cum Deo,
sed contemplatur non ipsum (inui-
sibilis est enim) sed locum ubi est.

D I V I S I O E T
expositio textus.

A Deinde ostendit difficultatem materie, si-
mul & quod necessaria preparatio magna
auditori, per exemplum Moyse, & sumitur de
Exo. 19. cap. Diuiditur autem hæc pars in duas
partes. In prima ponit historiam narrationem. In
secunda exponit significationem eius, ibi, *Hæc
autem puto*, & dicit ergo primo, quod debet
ab omnibus mundari, qui ad mysticum diuinum
caliginis vult ascendere. Etenim non simpliciter,
id est, non sine magno significationis mysterio,
diximus *Moyse præcipitur ipse prius mundari*, &
quantum ad affectum ab omnibus terreis, &
quantum ad intellectum ab omnibus quæ non
sunt Deus: & rursus secundo præcipitur segre-
gari à non talibus, id est, à non mundis, ne ab
eorum consortio coinquinetur, & ne ipsis sacra
visa communicet: & post omnem mundationem,
tertio audit buccinas multarum vocum, quæ sunt
diuina præcepta mirabiliter à se tonantia: &
quarto videt multa lumina, quæ sunt diuinæ re-
uelationes, emittentia radios, id est, cogniti-
ones, mundos à materialibus phantasmatibus, &
multum effusos, id est, super multa cognita quæ
ei innotescunt: præterea quinto segregatur à
multis, id est, à multitudine populi, sicut di-
citur Exo. 20. quod stetit populus de longe, &
accessit Moyse ad caliginem in qua erat Deus:
qui enim diuina contemplatur, non solum ab
immundis, sed etiam ab imperfectis segrega-
tur: & sexto cum sacerdotibus electis à Deo, per-
tingit ad summam diuinarum ascensionum, id
est, ad altissimos gradus diuinæ contemplatio-
nis, sicut legitur Exo. 24. Moyse quomodo
dicit Deus, Ascende ad Dominum tuum & Aaron,
Nadab & Abiu, &c. Quamuis per hæc quidem non
sit cum Deo, id est, non vidit ipsum Deum:
sed septimo, contemplatur non ipsum Deum
(inuisibilis est enim) sed locum ubi est, id est, vi-
det ipsum in eminentibus creaturis, in quibus
est sicut in terminis suis: & hoc sumitur de
Exo. 3. cap. ubi dicit Dominus ad Moyse, Non
videbit me homo & viuet. Et iterum, Ecce,
inquit, est locus apud me, & stabis supra
petram.

Hoc autem puto significare di-
uinissima visorum & intellectuum
esse subiectas quasdam rationes sub-
iectorum omnia excedenti, per quæ
presentia eius, quæ est super om-
nem cogitationem, monstratur in-
telligibilibus summis sanctis-
simorum locorum eius superue-
niens: tunc & ab ipsis absoluitur
visis, & videntibus, & ad caligi-

nem ignorantie intrat, quæ caligo
verè est mystica, in qua claudit om-
nes cognitivas susceptiones, & im-
palpabili omnino & inuisibili fit
omnis existens eius qui est super
omnia, & nullius, neque sui ipsius,
neque alterius omnino, aut igno-
to vacatione omnis cognitionis se-
cundum melius vnitus, & eo quod
nihil cognoscit, super mentem co-
gnoscens.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde exponit dicens: *Hæc autem quæ di-
ca sunt, puto significare*, quod dicam, scilicet
cei diuinissima visorum & intellectuum, id est, ea
quæ videmus de Deo nobilissimis reuelationi-
bus, & alia quæ intelligimus altissimis con-
templationibus in hac vita, esse non Deum, sed
quasdam rationes, id est, species subiectorum, id
est, rerum quæ subiciuntur Deo, excedenti
omnia: subiectas, id est, inferiores Deo in ipsis
nobilissimis creaturis & effectibus suis, & etiam
per quæ, diuinissima, presentia eius, scilicet Dei,
quæ est super omnem cogitationem materialium, est
enim presens omnibus effectibus suis & aliquo
speciali modo effectibus gratiæ vel gloriæ: præ-
sentia dico superueniens monstratur intelligibilibus
summis sanctissimorum locorum eius, scilicet
Dei, & dicuntur loca Dei, An eli qui secun-
dum sui supremas virtutes recipitur Dei præ-
sentiam in se superuenientem per suos effectus
gloriæ, in quorum lumine anima nostra diui-
na videt, secundum quod ab ipsis de diuinis
illuminatur. Tunc, quando scilicet diuinissima
videt Moyse, absoluitur ab ipsis visis, quia
non sunt obiectum contemplationis, & ab aliis
secum videntibus, quos dixit sacerdotes: unde
dictum est aliis Exo. 24. Adorabitis procul, so-
lusque Moyse ascendet ad Dominum: & sic
remotus ab omnibus, intrat ad caliginem ignoran-
tia, de qua dicitur quia abierat Deus: quia
nobis ignotus est, quæ caligo verè est mystica, id
est, occulta, in qua claudit Moyse omnes cogni-
tivas susceptiones, id est omnes virtutes natura-
les anime per susceptionem cognoscens, quæ
ab aliis remota, sola diuina caligine implentur,
& sic fit per adhesionem intellectus: & dicit,
non palpabili & inuisibili, quia id quod sic inue-
nit, neque sensibile est, neque intelligibile per
comprehensionem: ipse, dico, sic fit, existens
omnis, id est, totus, eius qui est super omnia,
scilicet Dei, per omnimodam conuersationem
ad ipsum, & nullius præter Deum existens, neque
sui ipsius, neque alterius: quia ad nihil præter
Deum conuertitur: autem, id est, sed vnitus
secundum melius, id est, secundum meliorem
modum suæ vnitionis, omnino ignoro, scilicet
Deo, vacatione omnis cognitionis naturalis, quia
ad alia non conuertitur naturaliter cognita,
sed ad solum Deum qui nulla cognitione na-
turali cognoscitur, & sic vacant naturales cog-
nitiones:

gitationes; & eo quod, id est, in quantum nihil cognoscit, cum naturali cognitione super mentem cognoscens, id est, super naturam suam mentis lumine divino desuper infuso, quo mens supra se elevatur.

D V B I A.

B AD RORVM evidentiam quæ hic dicuntur, tria queruntur. Primum, utrum omnis talis contemplatio Dei sit raptus. Secundò, utrum secundum id quod melius est sui, mens nostra vniatur omnino ignoto. Tertio, utrum Moyes viderit ipsum Deum.

Dubium 1. CIRCA primum sic proceditur. Videtur, quod in omni contemplatione sit raptus. Quando- cumque enim sola superiori potentia remanere in actu, sit abstractio ab omnibus inferioribus potentiis, est raptus: sed hoc contingit in tali contemplatione Dei, quæ contemplatio omnis cognitionis vacatione melius ignoto Deo coniungitur: ergo videtur, quod spiritus in contemplatione Dei sit raptus.

2 Ad idem. Quoadocunque inferior natura sequitur impetum superioris, tunc rapitur in ipsam: sed hoc contingit in Dei contemplatione, quia sic fit totus eius qui est super omnia, sicut hic dicitur: ergo videtur, quod spiritus in Dei contemplatione sit raptus.

3 Præterea videtur, quod caligo luminis incircumscripti, non claudit omnes cognoscitivas susceptiones: sensus enim est virtus per susceptionem speciei cognoscens, sicut dicit Philosophus, nec tamen est susceptibilis divini luminis, nec potest se extendere in illud, cum sit immateriale: ergo non clauditur eius caligine: & si clauditur, per otium ipsius videtur semper esse raptus.

4 Præterea videtur, quod si contemplator nullo modo est suspensus, sicut ipse dicit, tunc abstractitur ab omnibus quæ sunt eius: sed naturalia sunt eius: ergo abstractetur à naturalibus, quod videtur esse falsum, quia naturales operationes in eo sicut nutritio, & digestio, & huiusmodi, non cessant.

5 Præterea, Anima contemplatoris in via secundum aliquid est in corpore: sed virtutes naturales sunt primæ: ergo si ab ipsis fiat abstractio, secundum nihil remanebit in corpore, quod est falsum.

6 Præterea queritur, in quo differat cognitio istarum contemplationum in via, à comprehensione veritatis in patria: & videtur, quod secundum nihil, cum utraque absorbeat diuino lumine.

Sed dicendum, quod in omni divina contemplatione non est raptus: sed ea quæ hic dicuntur de contemplatione, conveniunt omnino contemplationi, & non raptui, qui est melior pars contemplationis.

Ad primum ergo dicendum, quod in raptu fit abstractio ab viis potentiarum inferiorum, quia tunc nihil videtur eis: sed in divina contemplatione communitur non fit abstractio ab viis potentiarum, quia remanent secundum aliquam vim, sed tantum ab actu secundum intentionem, quia anima non attendit operationibus ipsarum, & actio debilitatur, quia quan-

do una virtus intenditur in suo actu, actus alterius virtutis debilitatur, sicut dicit Philosophus.

Ad secundum dicendum, quod in divina contemplatione sequitur natura inferior impetum superioris nature, sicut obiecti, quia in ipsam solam sicut in obiectum se convertit, non tamen sequitur impetum eius sicut circa eam stans, & à suo usu segregata, sicut fit in raptu.

Ad tertium dicendum, quod incircumscriptum lumen claudit quosdam cognoscitivas virtutes secundum se, scilicet intellectivas, quæ in ipsum se extendunt, quosdam autem per redundantiam, scilicet sensitivas, secundum quod superiores virtutes movent inferiores, & efficiuntur quosdam signa superiorum in ipsis.

Ad quartum dicendum, quod contemplator segregatur etiam à virtutibus naturalibus, non quantum ad usum ipsarum, sed quantum ad actum: tamen quia anima non attendit operibus ipsarum, non sunt intenti actus ipsarum, & propter hoc parum consumitur in eis de nutrimento, & multum possunt icianare: sicut è converso dicit Philosophus, quod in somno propter otium virtutum animalium potentia nutritiva melius agit opus suum, quam in vigilia quando sensus sunt soluti. Et per hoc etiam patet solutio ad quintum: quia anima est in corpore secundum usum ipsarum.

Ad sextum dicendum, quod utraque cognitio differt: quia in patria videtur Deus per se, in contemplatione via videtur in effectibus gratiæ & luminis descendens in ipsam. Iterum in patria visio eius libera sit perfectè ab omni materia: quod non est hic. Et iterum ibi erit per habitum gloriæ: hic autem per habitum gratiæ.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur enim, quod intellectus non secundum melius sui coniungatur illi omnino ignoto: omnis enim virtus coniuncta excellenti, destruitur: sed illud cui vnitur aliquid ad destructionem, non vnitur secundum sui melius: ergo cum illud ignotum sit propter luminis sui excellentiam ignotum, videtur quod non vniatur sibi mens nostra secundum melius.

1 Præterea, Intellectus melius vnitur noto quam ignoto, quia unio sua est per cognitionem: & ita videtur, quod non secundum melius vniatur ignoto.

2 Præterea, Illud de quo scitur quia, non est omnino ignotum: de Deo autem scimus quia: ergo non est omnino ignotus.

3 Præterea, Quando aliquid absorbetur, non delectatur: sed optima unio est, quam sequitur delectatio: si igitur intellectus contemplativus absorbeat in diuino lumine, videtur quod non secundum melius sibi vniatur.

Sed dicendum, quod optima unio vniuscuiusque est, quando vnitur suæ ultimæ perfectioni, & quando vnitur optimo: Deus autem est optimum, & ultima perfectio nostri intellectus: & ideo sibi vnitur secundum melius sui.

Ad primum ergo dicendum, quod illud verum est in potentia sensitiva, quæ propter hoc quod materialia sunt, & organica affixæ, destruantur per corruptionem organorum ab excellenti sensibili, & ipse Philosophus etiam dicit in primo

in tertio de anima, quod non est ita de intellectu, qui cum accipit maximè intelligibilia, non minus accipere potest minima, sed magis: & ideo intellectus non corrumpitur, sed roboratur ex unione ad lumen diuinum. Vel dicendum, quod si etiam corrumpitur virtus excellenti lumine, naturalibus dispositionibus solis remanentibus, supernaturalibus tamen elevantibus eam super suam naturam non corrumpitur, sed perficitur.

Ad secundum dicendum, quod ignoto in se non bene vnitur intellectus noster: sed notissimo in se & ignoto nobis, optime vnitur: quia per unionem ad ipsum, cognitionem eius acquirit magis ac magis: & tale ignotum est Deus, sicut dicit Philosophus.

Ad tertium dicendum, quod de Deo nescimus quia, secundum quod est quidam naturalis modus cognitionis in Philosophia determinatus: quia Philosophus determinat, quod scientia quia, est per causam remotam, vel per effectum conuenientem & proportionatum causæ: sed neutro modo possumus scire aliquid de Deo: & ita nulla cognitione naturali notus est, neque quia, neque propter quod, neque sensu, neque ratione, neque intellectu: sed cognoscimus quodam supernaturali cognitione sub quadam confusione.

Ad quartum dicendum, quod absorptum quod transfuratur à natura sua, insensibile efficitur, & non delectatur: sed id quod à sua perfectione absorbetur, absorptum perficitur, delectatur plenissime.

DUBIUM 2. CIRCA tertium sic proceditur. Videtur, quod Moyes viderit ipsum Deum: videtur enim Deus visione quæ est facie ad faciem, quia ista visio promittitur nobis in patria ab Apost. 1. ad Corinth. 13. sed Moyes vidit sic: quia dicitur de ipso Exod. 33. Loquebatur autem Deus cum Moyse facie ad faciem: & loquin frustra fuisset oratio, quæ à Deo petiit dicens, Ostende mihi faciem tuam: ergo videtur, quod viderit ipsum Deum.

Queritur, quomodo potest esse, quod aliquis contempletur Deum nobilissima contemplatione, & non videat ipsum Deum, sicut Moyes contempletur: & cum in nobis concurrant plura in naturalibus intellectionibus, scilicet abstractio speciei à phantasmatibus, & unio ad intellectum possibilem, & illustratio intellectus agentis, cui horum assimilatur illa cognitio contemplationis tam sublimis?

Sed dicendum, quod Moyes non vidit ipsum Deum in se, sed in nobilissimis suis effectibus, scilicet gratiæ, theophaniarum, quæ sunt similitudines expressæ diuinæ bonitatis.

Ad primum ergo dicendum, quod videre faciem est dupliciter, scilicet in se sine velamine, & sic videbitur facies Dei in patria: sed sic non vidit Moyes, sed vidit faciem in signis quibusdam diuinorum effectuum, quæ hic Dionysius vocat rationes subiectas, & in Exodi capitulo citato vocantur postera Dei, vnde Deus dixit ad eum: Videbis postera mea, faciem autem meam videre non poteris.

Ad secundum dicendum, quod sicut est continuatio sensibilibus luminum, ita est continuatio intelligibilibus: cum igitur diuina

accipi non possint per connexiones probabiles vel necessarias ex principiis primis, in quæ sola potest lumen intellectus agentis, sicut in propria sua instrumenta, oportet ad ea cognoscenda, ut veniat sibi lumen intellectus angelici, quod multiplicat in animis nostris species, in quibus videtur diuina, quæ apud ipsum sunt magis unita, sicut in cel. hierar. ostensum est: & sicut etiam dicit Philosophus de diuinationibus somniorum, quod quia ex principiis primis per modum scientiæ speculatiuæ concludi non possunt, vnitur ad ea accipienda intellectus non sicut motoribus superioribus: & multo magis roboratur anima ad diuina videnda secundum quod diuinum lumen descendit in ipsam, & forte coniungitur uterque modus, & istud lumen vocatur speculum æternitatis, in quo videntur Prophete, quod speculum non est Deus, sed à Deo: & assimilatur illustrationi intellectus agentis illustrati super ea quæ sunt naturaliter cognita: & istæ sunt rationes, de quibus hic loquitur Dionysius, quæ dicuntur esse diuina vita, & sic patet qualiter non viderit ipse Deus in nobilissimis contemplationibus: & hoc est quod queratur.

C A P V T I I.

Quomodo oportet & vni & hymnos reponere omnium cause existenti & super omnia.

IN hac superluceni caligine fieri nos precamur, & per non videre & per ignorare, videre & cognoscere cum qui est super omnem visionem & cognitionem, in ipso non videre & non cognoscere, & supersubstantialiter laudare per omnium existentium ablationem, sicut ipsius nature insigne facientes, auferentes prohibitiones officientes mundæ occulti visioni, & ipsam in seipsa ablatione sola occultam manifestantes pulchritudinem.

D I V I S I O E T expositio textus.

In hac autem superluceni caligine nos fieri precamur, &c.

In precedenti capitulo ponit modum vntis ista scientia, tam docentis quam audientis quæritur pertinet ad perceptionem huius doctrine: & quia perceptione huius doctrine peruenitur ad unionem qua vnitur diuinis, ideo in isto capitulo determinat modum quantum

tum ad vñionem, quomodo oportet scilicet per intellectum vñiri Deo, & voce laudare ipsum: & hoc patet ex titulo capituli qui talis est: *Quomodo oportet & vñiri & hinc reponere causa omnium existentium.* Dividitur autem prærens capitulum in duas partes. In prima ponit modum in quo vñitur Deo, quia per negationes. In secunda ostendit differentiam negationum ad affirmaciones divinas, & dicitur: *Oportet autem sicut arbitrio, &c.* Et sicut in superiori capitulo ponens modum perceptionis, incipit ab oratione propter doctrinæ altitudinem, ita & hic, dicens, *Precedamus nos fieri à Deo in hac caligine,* in qua est Deus obcuratus quoad nos, *superlucens* in se, & precamur *in ipso non videre & non cognoscere*, id est, in hoc ipso dum nostræ cognitiones vacant per non videre & ignorare sicut per quandam viam, *videre & cognoscere eum qui est super omnem, &c.* scilicet Deum: & videre referatur ad simplicem intuitum intellectus qui est principium, & cognoscere ad notitiam conclusionum, quæ oriuntur ex principiis: & secundum hoc Deus cognoscitur ut principium, quando accipimus ipsum ut lumen intellectus nostri, & per lumen divinum ducimur in divina attributa sicut in conclusiones quadam, dum cognoscimus eum sapientem, bonum, &c. & precamur *laudare super substantialem Deum super substantialiter*, id est, supereminenter omnibus entibus, *per omnium existentiam ablationem* ab ipso: nos dico *faciunt sicut quoddam insigne*, id est, expressam representationem *natura ipsius*, id est, dum aufertur ab oculis mentis nostræ, *prohibitiones officiantes*, id est, impediendes & contrariantes *munda vñi occulti Dei*, qua in se videtur sine aliquo offuscatione rerum, & sic manifestantes *sola variatione cæte orum* ab ipso, *oculorum Dei nobilitudinem in seipsis*, quasi dicat, per hoc, sicut per quandam expressam imaginem representatur eminentia divina pulchritudinis, quod omnia ab ipsa negantur: vel aliter, sicut vult Commentator, quod sicut quando saxa absconduntur, remanent in superficie lapidis quæ prius erant reclusa alia parte, per remotionem istius partis, quædam rerum imagines, puta r. n. ti, vel leonis, vel canis, aut aliquid simile, quæ tamen non sunt res illæ: ita per remotiones rerum à Deo, inuenimus aliquid simile divinæ nature, quæ tamen non est divina natura in se, sed manifestat eam: sicut per hoc quod remouemus ab eo non viuens, relinquitur quod sit viuens, cum tamen vita secundum quod nomine significatur, significet vitæ processionem, quæ non est divina natura, sed aliquid manifestans ipsam sicut sua similitudo.

Oportet autem, sicut arbitror, ablationes laudare contrariè quam positiones. Etenim illas à primis incipientes, & per media & vltima descendentes, ponebamus: hic autem ab vltimis ad principaliora ascensus facientes, & per media rursus ad extrema, omnia auferimus, ut reuelatè cognoscamus illam ignorantiam ab omnibus nobiscibilibus in omnibus existentibus circumelatum, & supersubstantialem illam videamus caliginem ab omni lumine in existentibus occultam.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE ostendit diuersitatem inter negationes & affirmaciones diuinas, & dicitur, quod in affirmacionibus diuinis incipimus à primis, id est, nobilioribus, & quod per media, descendimus vique ad vltima de Deo: in libro de hypotyposibus, quæ sunt propria ipsius in se: deinde in libro de diuinis nominibus proprias processiones ipsius intellectuales, & inter has etiam post nobiliores, sicut bonum, & ens: & vltimò sensu ista symbola, in libro de symbolica Theologia. Sed in negationibus diuinis est contrario: quia oportet nos negando res à Deo incipere ab vltimis, id est, ab infimis, & per primi spaliora vltimis, quæ sunt media, ascendere ad extrema, id est, ad summa: sicut si primum dicamus, quod non est lapis, & deinde, quod non est leo, & sic de aliis nobilioribus, & deinde quod non est viuus, nec vita, &c. & hoc modo procedentes in negationibus cognoscimus illam ignorantiam, id est, diuinam eminentiam ignotam nobis, reuelatè, sine aliquo velamine cæaturæ: ipsam dico circumelatum ab omnibus nobiscibilibus, quæ sunt in omnibus existentibus: in omnibus rebus quæ cognoscuntur per suas formas, ipsæ formæ sunt imagines diuinæ pulchritudinis, per quarum cognitionem venimus in illud occultum, quod velatè representabatur in eis. Et ad idem redit quod sequitur, & videamus illam supersubstantialem caliginem diuinæ eminentiæ, occultam, id est, occultatam ab omni lumine quod est in existentibus, sicut veritas rei occultatur in imagine representante ipsam in aliena natura.

DUBIA.

AD EVIDENTIAM eorum quæ dicuntur in hoc capitulo, tria queruntur. Primum, Vtrum per non videre & non cognoscere, possimus Deum videre & cognoscere. Secundò de modo, quem ponit, diuinæ imitationis. Tertio de hoc quod dicitur, contrarium esse ordinem affirmacionum & negationum.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur enim, quod per non videre non possit Deus cognosci: omne enim per quod cognoscitur alterum sicut per medium, oportet quod habeat aliquam habitudinem per quam illud possit concludi ex primo, sicut est in syllogismis, vel ad minus quod habeat aliquam viam per quam possit deueniri in illud, sicut per lumen fidei infusum deuenimus in articulos: sed non videre & non cognoscere, non habet aliquid talium: ergo per non videre & non cognoscere, non possumus cognoscere Deum.

Præterea, Per priuationem non venit in habitum,

habitu, sed è conuerso: sed non videre & non cognoscere dicunt priuationem cognitionis & visionis: ergo per ea non venit in cognitionem & visionem Dei.

Ad idem, Aut non videre istud, per quod Deus videtur, ponit aliquid, aut nihil. Si nihil, cum ex partibus negationibus non possit aliquid concludi, quia non est ex partibus negationibus aliquid syllogismus, vel ex omnibus negatiuis, per hoc non venietur ad aliquam cognitionem. Si autem ponit aliquid, & negat aliquid, aut est principium cognitionis diuinæ seu via quædam per hoc quod negat, & hoc iterum non potest esse, propter id quod dictum est: aut per id quod ponit, & sic magis debet significari via diuinæ cognitionis per affirmacionem quam per negationem visionis.

Ad idem, Nobilissimus modus visionis maxime remotus est ab omni negatione visionis, sicut maxime album maxime remouetur à nigro: sed sicut dicit Augustinus, nobilissimo modo videtur ea quæ sunt in anima per sui essentiam, inter quæ est Deus: ergo modus videndi Deum est maxime remotus ab omni non videre.

Sed dicendum, quod in Deo vacant omnes modi cognoscendi: notis naturales, quibus scientias acquirimus: neque per se notus est sicut principium: neque propter quid, quia non habet causam: neque quia, cum non habeat effectum proportionatum: sed mens nostra suscipit quoddam lumen diuinum, quod est supra naturam suam, quod eleuat eam super omnes modos visionis naturales, & per hoc venit ad visionem Dei, confusè tamen & non determinatè cognoscens: & ideo dicitur, quod per non videre videtur Deus, scilicet per non videre naturale.

Ad primum ergo dicendum, quod in anima suscipitur quoddam lumen quod causaliter non visionem secundum modos naturæ les: & illud lumen habet viam causam in Dei cognitionem, & per illud non videtur habet viam.

Ad secundum dicendum, quod non est ibi pura negatio, sed receptio cuiusdam luminis habitualis: per quod deuenit ad actum diuinæ visionis. Et per hoc etiam patet solutio ad tertium, quod non est pura negatio, sed negatur modus naturalis visionis, & relinquitur susceptio supernaturalis luminis, quod tamen magis notificatur per negationem, eo quod non inuenimus aliquid notum nobis, quod proprie de Deo prædicemus, propter eminentiam simplicitatis eius, cum prædicationis veritas fundetur in alia compositione: sed, sicut dicit Gregorius, balbutiendo excelsa Dei resonamus.

Ad quartum dicendum, quod nobilissimus videndi modus, est duplex: vel ex parte mediæ, sicut scientia secundum quid, & iste modus maxime est remotus à visione Dei, & sic non est modus nobilissimus diuinæ visionis: vel ex parte obiecti, ut dicatur nobilissimus modus visionis, sed iste propter eminentiam obiecti habet plurimum non visionis, ut dicit Philosophus. Sciendum tamen, quod dictam Augustini habet calumniam, non enim sufficit aliquid esse in intellectu formali ad hoc quod cognoscatur: nisi informetur forma eius, & sic fiat

D. Alber. Mag. in lib. de myst. Theologia.

actu, sicut materia fit actu: et formam agentis in ipsa, & non per essentiam ipsius, etiam si in ea esset: unde dicit Philosophus, quod intellectus intelligit se sicut & alia.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur, quod creaturæ non efficiant diuinam visionem: non enim est idem adminiculans & efficiens: sed creaturæ, cum in eis sit vestigium & imago Dei, adminiculantur ad Dei cognitionem: ergo non efficiunt.

Præterea, Eadem est via compositionis & resolutionis: quia per eadem media de primo venit ad vltimum, & de vltimo ad primum: sed via qua proceditur à causa prima in effectus suos, in quos se infundit, est quadam via compositionis, & significatur affirmatiue, quia omnia dicuntur de ipso per causam: ergo sic per affirmaciones erit via redeundi in ipsum ad vñionem sui ipsius, & non per negationes.

Præterea, Negationes nihil inferunt nisi ponantur cum aliquo communi, sicut si est animal, & non rationale, dicitur, ergo irrationale, & sic de aliis: sed Deus non est in aliquo communi cum aliis: ergo per negationes nihil potest de ipso inferri.

Sed dicendum ad primum, quod creaturæ potest dupliciter considerari, aut in ratione vestigij in quantum ducit in Deum, & sic confert ad cognitionem ipsius qua cognoscitur: ut causa: aut in quantum procedit in diuersitate essentiae & speciei & generis & per incipiorum, sicut ens est commune substantiæ & accidenti, & hoc modo efficit ad cognitionem ipsius qua videtur in sua natura: & hanc cognitionem vocat in creatam visionem, quia est sine respectu ad causam.

Ad secundum dicendum, quod in via compositionis in essentialibus rei proceditur affirmando, & similiter in resolutione, sicut de substantia in corpus, & de hoc in animal, & sic vique ad indiuidua prædicando, & è conuerso subiciendo, quia non differunt per essentiam: sed in via compositionis, quæ est de causa separata per essentiam in causata, est modus affirmacionis: quia sic manifestatur causa ut causa, quæ in quantum hac recipit prædicationem effectum: sed si reditur in ipsam, queritur ipsa essentia causæ: & ideo cum sit separata ab omnibus causatis, oportet quod per negationes procedatur.

Ad secundum dicendum, quod Deus non habet aliquid commune, quod sit in ipso & creaturis, nec ut species, nec ut genus, nec ut principium analogiæ: sed est ibi tantum communitas imitationis, qua causata imitantur causam quantum possunt: & hæc non est vera communitas: & ideo nulla est de Deo vera prædicatio apud nos, sed loquimur sicut possumus de ipso.

CIRCA tertium sic proceditur. Videtur, quod non sit necessarium in negationibus ab infimis procedere: sicut enim per essentiam ab ipso infima, ita & media & summa remouentur: ergo indifferens est à quocumque incipiat.

Præterea, Illud à quo omnia remouentur, nihil est omnium: si igitur à Deo omnia remouentur, ut hic dicitur, videtur quod ipse nihil sit omnium, & sic non erit falsum quod insipientes in corde suo dixit.

M

2 P. 2

3 Præterea, Omnis negationis causa est aliqua oppositio vel disparatio: hæc autem reducuntur ad aliquam communitatem, Deus autem nihil habet commune cum aliis, quia esset compositus & haberet aliquas differentias constituentes: ergo videtur, quod non possit aliquid de ipso negari, neque suprema, neque infima.

Sed dicendum ad primum, quod negatio causatur ab aliqua distantia, & ideo infima quæ magis à Deo distant, naturali ordine negationis prius ab ipso remouentur: sed affirmationes diuinæ fundantur super influxum causæ in causam: & quia infima non habent influxum in prima, sed è contrario, ideo est naturalis ordo, ut procedatur in affirmationibus à supremis ad infima.

Ad secundum dicendum, quod per hoc quod omnia à Deo remouentur, sequitur quod non sit aliquid omnium quasi coordinetur eis, sed quod sit super omnia quæ eum imitantur, & per hoc non remouentur.

Ad tertium etiam patet solutio per ea quæ prius dicta sunt: quia quamuis non sit communitas Dei ad alia, & aliorum adinuicem, est tamen communitas imitationis.

CAPVT III

*Quæ sint affirmatiua Theologiæ,
quæ negatiua.*

1. **I**gitur in theologicis quidem hypotyposibus maximè propria affirmatiua Theologiæ laudamus, quomodo diuina & bona natura singularis dicitur, quomodo trina, quæ secundum ipsam dicta paternitas, & filiaris, & quid vult monstrare Spiritus Theologia: quomodo ex immateriali & simplici bono, in corde manentia bonitatis pullulauerunt lumina, & quomodo à mansione in ipso, & in seipsis, & in se inuicem coeterna pullulatione permanferunt inegressibilia: quomodo supersubstantialis Iesus humane naturæ veritatis substantia factus est, & quæcunque alia ab eloquiis expressa in theologicis hypotyposibus laudantur. In libro autem de diuinis nominibus, quomodo bonus nominatur, quomodo existens, quomodo vita & sapientia & virtus, & quæcunque alia intelligibiliter sunt Dei nominationes.

In symbolica autem Theologia, quæ sunt à sensibilibus ad diuinas Dei nominationes, quæ sunt diuinæ formæ, quæ figuræ diuinæ, & partes, & instrumenta, quæ diuina loca, & qui ornatus, qui furores, quæ tristitia, & infania, quæ ebrietates & crapulæ, quæ iuramenta, quæ maledictiones, qui somni, & quæ vigilationes, & quæcunque alia sanctæ formationes compositæ sunt symbolica deiformationis.

DIVISIO TEXTVS.

Igitur in theologicis quidem hypotyposibus, &c.

In hoc capite intendit ponere modum tractatus, ut patet ex prius posita diuisione: & quia tractatus iste procedit per negationes, ut prius dictum est, ideo intendit ponere principaliter modum diuinarum negationum: & quia modus negationis cognoscitur per modum affirmationis, ideo præmittit modum diuinarum affirmationum: & hoc patet ex titulo qui talis est, *Quæ sint affirmatiua Theologiæ, quæ negatiua.* Vnde diuiditur hoc capitulum in duas partes. In prima ponit modum affirmationum, in secunda modum negationum, ibi, *Es ibi quidem à superiori ad extremum, &c.* Prima pars diuiditur in duas. In prima ponit modum affirmationum diuinarum, in secunda excitat Timotheum ad considerandum modum ipsarum, ibi, *Et se arbis or corripuisse, &c.* Prima diuiditur in partes tres, secundum tres libros quos ipse fecit de diuinis affirmationibus, scilicet de diuinis hypotyposibus: & affirmationes ibi determinatas tangit primo, & secundo determinatas in libro de diuinis nominibus, ibi, *In libro autem de diuinis nom. &c.* Et tertio determinatas in libro de symbolica Theologia, ibi, *In symbolica autem, &c.*

DV B I V M.

HIC AVTEM queritur de sufficientia istorum librorum. Viderur enim, quod theologicum negotium quantum ad diuinas affirmationes non sufficienter tradatur in his tribus libris: sunt enim quedam propria diuinarum personarum, quorum doctrina non continetur in his tribus primis libris: ergo viderur, quod non sufficienter.

2 Præterea, De voluntate Dei, de præscientia, de prædestinatione, ipse in nullo horum determinat: cum tamen pertineant ad theologicum negotium, & specialem tractatum efflagitant, ut dicit Magister in sententiis: ergo viderur, quod isti tres libri non sufficienter.

3 Præterea, Sicut sunt quedam processionis personarum æternæ, ita sunt & quedam temporales, de quibus non agitur in aliquo horum trium.

etiam librorum : ergo videtur , quod non sufficiant .

4. Præterea , Ipse fecit alios libros , sicut libri de Ecclesiastica hierarchia , in quo per singula docet ire in diuina : & similiter librum de visibilibus & inuisibilibus : & hos non numerat : ergo videtur insufficiens .

Sed dicendum , quod theologicum negotium dicitur hic , non quo manifestatur Deus in aliquo effectu , vel dono suo , sed quo manifestatur in se : & hoc sufficienter comprehenditur quantum ad affirmationes tantum in his tribus libris : quia aliquid de Deo vel dicitur transumptiue , & sic est liber de symbolica Theologia : vel propriè , aut proprietate personæ , & sic est de diuinis hypotyposibus , aut in proprietate naturæ , & sic est liber de diuinis nominibus .

Ad primum ergo dicendum , quod appropriata sunt naturaliter communia , sicut bonitas , sapientia , & potentia , & de his agitur in libro de diuinis nominibus .

Ad secundum dicendum , quod prædestinatio & præscientia differunt à scientia & sapientia tantum in modo antecessionis , qui importatur per præpositionem , & idem comprehenduntur in tractatu de sapientia Dei in lib. de diu. nom. modus autem iste quem addunt , exigit alias speciales questiones , quæ magis pertinent ad tractatum creaturarum quam ipsius Dei in se : & similiter voluntas determinatur cum bonitate quæ est dispositio eius , quia æquiualentia oportet ex iisdem regulis accipere , sicut in fine de diu. nom. dicitur .

Ad tertium dicendum , quod temporales processiones manifestant æternas : ergo illæ determinantur cum æternis : tamen sicut effectus clauduntur in determinatione de diuinis nom. ubi processiones diuinæ in creaturas determinantur .

Ad quartum dicendum , quod in illis libris non manifestatur Deus in se , sed in aliquibus effectibus , sicut in gratia sacramentali in Ecclesiastica hierarchia , vel in visibilibus rebus , sicut in alio libro .

EXPOSITIO TEXTVS.

C. Dicit ergo primò . *Igitur in theologicis hypotyposibus* , id est , in libro quem fecit de diuinis personis , *maximè laudauimus* : alia translatio laudamus , *propria affirmatiue Theologie* , id est , affirmationes diuinas , quæ propriè pertinent ad diuinas personas , scilicet *quomodo diuina & bona natura dicitur singularis* .

D V B I V M.

D. SED CONTRA hoc Hilarius dicit , quod in Deo non est singularitas neque solitudo .

2. Præterea , Omne singulare est distinctum accidentibus : sed in Deo non sunt accidentia : ergo non est singularis .

Sed dicendum , quod Hilarius negauit à Deo singularitatem personarum : Dionysius autem loquitur de singularitate essentia , quæ etiam propriè non dicitur singularis , sicut est singulare in inferioribus , sed quia non multiplicatur nec acta nec potentia , sicut singularia . Et per hoc patet solutio ad totum .

D. Alber. Mag. in lib. de mystica Theologia .

EXPOSITIO TEXTVS.

Dicit ergo . *Quomodo natura diuina dicitur singularis* , id est , vna non multiplicata in tribus personis , *quomodo trinitate personarum , quæ est paternitas secundum seipsum patrem , & filiatione , & secundum quod etiam manifestatur temporali processione , & quid vult monstrare Theologia Spiritus* , id est , hoc quod in Deo dicimus Spiritum sanctum , *& quomodo lumina bonitatis* , id est , Filius & Spiritus sanctus , *pullulauerunt ex simplici & immateriali bono manentia in corde bono* . Quod videtur esse contra rationem inferiorum : quia pullulans non manet in eo ex quo pullulat .

D V B I V M.

SED CONTRA : Bonum est nomen essentialiter : sed essentia neque generat , neque generatur ergo non videtur pullulare natura ex bono .

2. Præterea quaeritur , quid significetur per cor ?

Præterea exemplum luminis videtur inconueniens : quia lumen non est substantia , sed personæ sunt substantia per se subsistens , & ita male significantur per lumina .

Sed dicendum ad primum , quod bonum hic sumitur pro diuina natura secundum quod est in Patre principium generationis : quia Pater generat virtute naturæ , quæ quidem secundum quod in se consideratur , est absolutum & est in tribus personis : secundum autem quod refertur ad actum generationis , est tantum in Patre , & dicitur ad aliquid , sicut etiam dicitur de potentia generandi . Quod ergo obiicit , quod est essentialiter nomen : dicendum est verum esse , tamen quia significat essentiam concretiuè in supposito , idè potest trahi ex adjuncto ad supponendum pro persona , sicut dicitur etiam Deus de Deo .

Ad secundum dicendum , quod quia processio affectionum vel cogitationum est à corde immaterialiter , idè ad significandam immaterialitatem diuinæ generationis assumatur natura cordi secundum quod in Patre est principium processions Filij & Spiritus sancti : & quia procedunt personaliter à Patre & remanent in essentia sua , idè dicuntur manentia in corde .

Ad tertium dicendum , quod lumina ponit non ad denuntiandam perfectionem diuinarum personarum , sed ad demonstrandam processionem immaterialem ipsarum : quia sicut lumen est de lumine , ita Deus est de Deo .

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde dicit *quomodo permanserunt ingressibilia à mansione in ipso* , scilicet corde in quantum manent in vna essentia , *& in seipsis* , id est , in quantum vnaquæque personarum manet in se , *& in seipsum* , secundum quod Filius est in Patre , & Pater in Filio , quamuis vna persona procedat ab alia , *coeterna pullulatione* , quia generatio non præcedit Filium , sicut nec processio Spiritum sanctam , cum non sit exitus de potentia ad actum .

M 2 | actum:

Lib. 7. de Trin. non longe à fine.

actum: & etiam *quomodo* *Jesus* *super* *substantialis*, quantum ad diuinitatem, *factus* *est* *substantia* *manens* *in* *re* *in* *uicibus* *humane* *naturæ*, scilicet *in* *corpore* *&* *uice* *animæ*, & *quæcumque* *alia* *expres* *ab* *e* *o* *quibus* *laudantur*, à nobis *in* *theologicis* *ly*, *origen*.

D V B I V M.

H SED VIDEATUR, quod de uerbo incarnato non pertineat determinare ad librum illum. Quæ enim diuersis principiis concluduntur vel terminantur, non sunt eiusdem doctrinæ: ita quod est eadem etiam conclusio per alia & alia principia demonstratur, pertinet tamen ad diuersas scientias, sicut quod terra est spherica demonstratur à naturali & astrologo per diuersa principia: sed incarnatio uerbi, & distinctio personarum determinatur per diuersa principia, processio enim personarum determinatur per relationes æternas, incarnatio autem per operationes quadam temporales: ergo uidetur, quod non pertineant ad eandem doctrinam.

Et dicendum, quod cum incarnatio uerbi conueniat singulariter Filio, conuenienter determinatur cum aliis personis personarum, determinatur enim per eadem principia in communi, quia per relationes æternas & distinguentes personas: Filius enim eadem filiatione est ab æterno Filius Patris & in tempore Filius matris, & eadem personalitate est hic Deus & hic homo: & si addantur etiam quadam principia per opera ad determinationem incarnationis, non est inconueniens, quia quæ determinantur in eadem scientia, bene possunt differre in principis per opera.

EXPOSITIO TEXTVS.

I Deinde dicit, quod in lib. de diu. nom. determinatur *quomodo* *Deus* *dicatur* *onus*, & cetera alia quæ pertinent ad intellectualis Dei nominationes, quæ scilicet in intellectu tuo non exprimentur aliquid sensibile. Deinde dicit, quod in symbolica Theologia determinatae sunt Dei nominationes quæ transsumuntur à sensibilibus in Deum, scilicet quæ sunt diuinæ formæ, & quæ figuræ diuinæ: sumitur hic pro eodem forma & figura, id est scilicet, differunt tamen ratione per interius & exterius, non enim sumitur pro forma substantiali, & similiter de omnibus aliis quæ de Deo symbolicè dicuntur.

Et te arbitror conspexisse, quomodo plurimum sermonum sunt uelut prima quæ in prima: etenim oportet bar theologicas hypotyposes & diuinorum nominum referationem uaciorum sermonum esse quam symbolicam Theologiam: quoniam quantum ad superius respicimus, tantum secundum sermones conspectibus intelligibilium contrahuntur: quemadmodum &

nunc & caliginem, quæ est super mentem, introeuntes, non sermonum breuitatem, sed irrationabilitatem perfectam & imprudentiam inuenimus.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE monet eum ut consideret quomodo inferiora nomina habent plures sermones quam prima nomina, quia in theologicis hypotyposibus & in libro de diu. nom. uisus est paucioribus sermonibus quam in symbolica Theologia: & ratio huius est, quod quanto magis inferiora transcendimus, tanto sermones intelligibilium contrahuntur magis & determinantur conspectibus nostris: & ideo in hac doctrina in qua extendimus nos, quantum possumus, in ipsam eminentiam diuinæ naturæ, non inuenimus neque etiam paucos sermones quos de ipsa affirmare possumus, sed inuenimus ibi perfectam irrationabilitatem & imprudentiam: quia cum intellectus noster nihil determinat in ipsa aspiciat, non potest exprimere per aliquas affirmationes, sed tantum per negationes: & ideo hæc scientia tantum negationibus completur.

Et ibi quidem à superiori ad extrema descendens sermo secundum quantitatem descensus, ad proportionalem dilatatur multitudinem: nunc autem ab inferioribus ad supremum ascendens, secundum mensuram ascensionis contrahitur, & post omnem ascensionem totus sine uoce erit, & totus unietur ineffabili.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE ponit modum negationum per oppositionem ad modum affirmationum: & primo ponit ipsum modum, secundo mouet quandam quaestionem, & soluit, ibi, *Dicitur autem quare*, &c. Dicit ergo primo, quod in affirmationum tractatibus incipiens à superioribus, quanto magis descendebat, tanto magis dilatabat sermonem suum, secundum proportionem rerum, quæ magis multiplicantur secundum quod magis elongatur à primo, & proprietates earum sunt magis notæ nobis quam proprietates primarum: sed in negationibus, de quibus est nunc mentio, ascendimus ab inferioribus ad superiora, remouendo omnia à Deo: & ideo secundum quod ascendimus, sermo noster contrahitur, id est, abbreviatur: quia pauca sunt, quæ de illis comprehendimus, & ad ultimum quando omnia remouerimus, totus sermo erit sine uoce, quia unietur ei qui est ineffabilis, scilicet Deo, & propter hoc scientia dicitur mystica

stia præ aliis, quia in occulto terminatur, de quo non possumus, omnibus rectoris, aliquid decenter affirmare.

4. Dicis autem, quare totaliter à primo ponentes diuinas positiones, ab ultimis inchoamus diuinam ablationem? Quoniam hoc quod est super omnem positionem, ponentes, à magis ipsi cognato superpositiuam affirmationem oportebat ponere: illud autem quod est super omnem ablationem, auferentes, à magis distantibus ab ipso auferre: an non magis vita & bonitas, quam aer & lapis? & magis non est crapula & non infania, quam non dicitur nec intelligitur?

EXPOSITIO TEXTVS.

A DEINDE querit, quare in affirmationibus oportet incipere à superioribus, & in negationibus è conuerso, & soluit, ibi, *Quoniam hac quod est, &c.* Quia cum conuenientia sit causa affirmationis quando volumus aliquid ponere de Deo, quod est super omnem positionem, affirmationem superpositiuam, quia nihil affirmamus de ipso secundum quod est, sed nominamus eum nomine sui causati (vt dicit Philosophus) quod sibi supponitur, oportet incipere ab his que sunt magis sibi propinqua: & quia negationis causa est distantia vel diuersitas, ea que magis distant ab ipso, oportet ab eo prius remoueri: Deus enim est magis vita & veritas, quam aer vel lapis: unde ista prius de ipso dicere oportet: & magis non est crapula, & magis non est infania, id est, magis remouentur ab ipso, quam quod non dicitur neque intelligitur, id est, quam remouentur non dicibile & non intelligibile, que magis sunt sibi propinqua, & ideo prius illa sunt neganda.

CAPVT IV.

Quod nihil sensibile est, qui est omnis sensibilis causa secundum excessum.

1. Dicimus igitur, quod omnium causa & super omnia existens, neque sine substantia est, neque sine vita, neque sine ratione, neque sine mente, neque corpus est, neque figura, neque forma, neque

D. Alber. Mag. in lib. de mystica Theologia

qualitatem aut quantitatem aut pondus habet, neque in loco est, neque videtur, neque tactum sensibilem habet, neque sentitur, neque sensibile est, neque inordinationem habet, neque turbationem, à passionibus materialibus perturbata, neque impotens est, sensibilibus subiecta casibus, neque indigentia est luminis, neque variationem aut corruptionem aut diuisionem aut priuationem aut passionem aut fluxum aut aliquid aliud sensibilem neque habet, neque est.

DIVISIO ET
expositio textus.

Dicimus igitur, quod omnium causa, &c.

Hic incipit ponere primum suum tractatum, A in quo intendit omnia remouere à Deo: & diuiditur in duas partes. In prima remouet ab ipso sensibilia, in secunda intelligibilia, cap. 5. ibi, *Rursus autem ascendentes, &c.* Et hæc diuisio trahitur ex rubricis capitulorum. Potest autem artificialius diuidi hoc modo. In prima parte ponit ea sine quibus non est Deus. In secunda ostendit que non sunt Deus, ibi, *Neque corpus est, &c.* Dicit ergo primum, quod oportet ire in diuinam caliginem prædicto modo. *Dicimus:* alia translatio, Dicamus, quia incipit hic suum tractatum, scilicet quod Deus qui est omnium causa & super omnia, non est sine substantia, neque sine vita, neque sine ratione, neque sine mente, quamuis ista non possint affirmari de ipso: non enim est sine illis, cura formaliter ab ipso ista procedant. Vel secundum primam diuisionem potest dici, quod per hoc remouet conditiones sensibilem à Deo: esse enim sine substantia est tantummodo accidentis, & esse sine vita inanimatorum est, & similiter patet de aliis.

Deinde secundum diuisionem secundam remouet ab eo quod non est Deus & sensibilia, que magis distant ab ipso secundum autem traditam: secundò intelligibilia & spiritualia in cap. 5. ibi, *Rursus autem ascendentes, &c.* Dicit ergo primum, quod Deus neque est corpus, neque figura, neque forma. Forma potest hic sumi dupliciter, aut secundum quod est forma materia, que tantum est in sensibilibus, & sic differt re à figura: vel secundum quod est in quarta specie qualitatis, & sic forma & figura sunt idem re, sed differunt ratione. Quia cum figura dicat terminationem quantitatis, dicitur per respectum ad extrema: forma autem dicitur per respectum ad intra secundum quod dat aliquod esse ei in quo est: figuræ enim sunt formæ artificiales. *Neque in loco est,* sicut in continente

M 3 quonodo

quomodo sensibilia sunt in loco, cum tamen ubique sit sicut omnem locum continens: neque videtur vi in corporali, neque tactum sensibilem habere, quia non habet aliquam tangibilem qualitatem: & per hos duos sensus dat subintelligere omnes alios medios: vnus enim horum est maximè spiritualis, & alter maximè materialis inter sensus: neque sentitur actu, neque sensibile est, in potentia, neque inordinationem habet sicut entia imperfecta aut monstruosa, neque habet turbationem causa omnium vt perturbata à materialibus passionibus, ita quod per aliquas passiones debilitetur in suis operationibus, neque impotens est subiecta sensibilibus casibus, sicut materia efficitur impotens separata à forma per actiones sensibilibus.

C Vel dicatur, quòd primò remouet à Deo corporalia & dispositiones eorum, & postea sensibilia: & nunc intendit remouere defectus sensibilibus, & primò defectum in appetitiua quantum ad passiones innatas, & sic remouet inordinationem: vel quantum ad passiones illatas, & sic remouet turbationem: & quia etiam neque sibi inferiora possunt, remouet quod non est subiectus casibus, & quod non est impotens, casus enim est in non intellectuibus, fortuna verò in rationalibus: neque est indigentia luminis corporalis, per hoc remouet defectum in cognoscitiua & ceteris, visus enim inter ceteros sensus nobilior est, cuius perfectio est lumen. Et postea remouet defectus corporalium: non habet Deus, neque variationem in accidentibus, neque corruptionem in substantia, aut diuisionem materie, aut priuationem forme à materia, vel naturalium habituum, aut passionem ab extrinseco perquam incipiat peregrinas impressiones, aut fluxum per actionem contrariorum, ex quibus componatur, in inuicem agentium, vel per mutationem de diuisione in dispositionem, secundum aliam speciem motus. E. in fine colligitur, quòd nihil de sensibilibus neque habet scilicet diuisiones defectuosas, neque est, sicut tenui. Ita.

CAPVT V.

Quod nihil intelligibilem qui omnis intelligibilis secundum superexcellentiã causã.

Rursus autè ascendentes dicimus, quòd neque anima est, neque mens, neque phantasia neque opinionem aut rationem aut intellectum habet, neque ratio neque intellectus dicitur neque intelligitur, neque numerus est, neque ordo, neque magnitudo, neque paritas, neque æqualitas, neque similitudo, neque ita, neque mouetur,

neque silentium habet, neque virtutem habet, neque virtus est, neque lumen, neque vita est, neque viuít, neque substantia est, neque æuum, neque tempus, neque tactus intelligibilis est, neque scientia, neque veritas, neque regnum, neque sapientia, neque vnum, neque vnitas, neque deitas, aut bonitas, neque spiritus est sicut nos videmus, neque filiatio, neque paternitas, neque aliquid aliud cognitum à nobis aut ab alio quodam existentium, neque aliquid existentium, neque aliquid non existentium est: neque ipsam cognoscunt existentia secundum quod ipsa est, neque ipsa cognoscit existentia secundum quod existit: neque ratio ipsius est, neque nomen, neque cognitio est: neque tenebræ, neque lumen, neque error, neque veritas, neque ipsius vniuersaliter positio, neque ablatio, sed eorum quæ sunt post ipsam positiones & ablationes facientes, ipsam neque ponimus, neque auferimus, quoniam & super omnem positionem est perfecta & vniuersa omnium causa, & super omnem ablationem est excessus ab omnibus simpliciter absoluti & super tota.

EXPOSITIO TEXTVS.

Rursus autem ascendentes dicimus, &c.

In hoc capitulo intendit remouere à Deo A omnia intelligibilia; sicut vitam, substantiam, &c.

D V B I V M.

ET VIDETVR, quòd hæc non sint ab eo remouenda: sicut enim dicit Anselmus, ab omnibus nominatur Deus, quæ simpliciter melius est esse in omnibus, quam non esse: sed vita, sapientia, & huiusmodi sunt talia: ergo ab istis debet nominari Deus, & sic non sunt neganda ab ipso.

2 Ad idem, Illud quod propriè conuenit alicui, melius nominatur ipsum & prædicatur de ipso quam de eo cui non propriè conuenit: sed sicut dicit Boëtius, esse soli Deo conuenit ergo essentia

essentia vel ens verius de Deo dicitur, quam de creaturis: & sic cum non remouetur à creaturis, multò minus debet remoueri à creatore.

3 Ad idem, Cui conuenit aliquid per se, verius ei conuenit, quam ei, cui per aliquid conuenit: sed omnia ista conueniunt creaturis per aliquid, quia à Deo habent vitam & substantiam, & sic de aliis: & similis est ratio de omnibus istis nominibus, & sic idem quod prius.

4 Si dicatur, quòd res istorum nominum verius sunt in Deo, non autem nomina, quæ illa significant secundum quod veniunt in notitiam nostram, & sic verius conueniunt creaturis, de quibus notitiam habemus, & remouentur à Deo cuius cognitio à nobis non comprehenditur. Contra: Per hoc quod aliquid conuenit vel remouetur ab aliquo quoad nos, non sequitur quod ei simpliciter non conueniat, aut non remouetur ab eo, quia manifestissima natura, sicut dicit Philoſophus, quoad nos sunt ignota: ergo per hoc quod ista nomina verius conueniunt creaturis quoad nos, non sequitur quod simpliciter à Deo remouentur.

Lib. 2. metaph. 1. 1.

Præterea, Non sequitur, cælum non est continuum sicut elementa, ergo non est continuum: vel homo non est animal sicut alius, ergo non est animal: ergo similiter non videtur esse conueniens, si Deus non est sapientia, sicut sapientia in nobis, quòd ipse non sit simpliciter sapientia.

Sed dicendum, quòd sicut dicit Anselmus, res significantur per hæc nomina, non remouentur à Deo, sed verius sunt in ipso, quam in creaturis in quas ab ipso descendunt, & in ipsis sunt quædam imagines primæ vitæ & sapientie, &c. sed quantum ad modum quo significantur per nomina, sunt melius in creaturis quam in ipso Deo à quo remouentur. Nos enim imponimus nomina secundum quod concipimus de rebus in intellectu: quia verbum est

Lib. 1. si theol. cap. 18.

nuntius intelligentie, vt dicit Damasc. scientia autem nostra cauatur à rebus, & ideo nomina significantur per modum rerum à quibus accipiuntur scientiam, scilicet cum compositione, vel cum tempore, vel per alias conditiones: & sic nullo modo conueniunt: & ideo dicitur, quòd quamuis omnis paternitas à Parte cælesti dicitur, tamen hoc nomen, Pater, familiaritèr significat paternitatem, quæ est apud nos. Vel potest dici, quòd neque etiam quantum ad rem ipsam significantur verè possunt dici de Deo: in omni enim prædicatione oportet accipere id quod subiicitur, & id cui subiicitur, & quod sic in ipso habeat aliquam compositionem cum ipso: & ideo oportet accipere veram proportionem subiicitilitatis in subiecto, & prædicabilitatis in prædicato, quia non omne prædicatur de omni, sed in Deo nulla est compositio, & ideo neque aliquid in aliquo subiecto, & ideo ipsa res diuina excedit omnem proportionem subiicitilitatis & prædicabilitatis: & propter hoc verè & propriè de Deo non potest formari propositio, sicut probat Commentator in undecimo metaph. sed vtitur loquentes de ipso accommodatis verbis, & significamus idem in subiecto & prædicato: & non est alia dialectica rei, sed tantum in modo intelligendi, qui sim-

dat in diuerso respectu ad extra: vnde patet, quòd nihil nec secundum modum nominis, nec secundum rem potest propriè prædicari de Deo: & propter hoc omnia ab eo verius remouentur. Vnde dictum est in cælesti hier. 2. cap. quòd negationes in diuinis sunt veræ, & affirmationes incompatte. Et per hoc patet solutio ad primas obiectiones.

Ad quartum dicendum, quòd aliquando id quod est secundum notitiam nostram, opponitur ad id quod est secundum naturam, quando ea quæ sunt posteriora in natura, sunt priora quoad nos, & tunc id quod est secundum notitiam nostram, est secundum quid, & non potest inferre quod est simpliciter: sed secundum quod notitia nostra dicitur communiter, prout claudit insuper illud quod est notum nobis & à priori & posteriori, tunc potest inferri simpliciter id quod est secundum notitiam nostram: quòd enim nullo modo cognoscitur, neque cognoscibile est à nobis, non potest à nobis significari per nomen.

Ad quintum dicendum, quòd cælum habet aliquam naturam continuitatis & homo naturam animalitatis: sed de Deo non potest dici, quòd habeat aliquid, nec quod sit aliquid, nec quod insit ei aliquid: quia in omnibus talibus significatur aliqua diuersitas & compositio, quæ procul iunt à Deo: & ideo non est simile.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dicit ergo primò, Rursus autem ascendentes à sensibilibus ad intelligibilia dicimus, quòd Deus non est anima, quantum ad inferiorem partem, secundum quòd animar corpus: neque mens, quantum ad superiorem partem, quæ est occultus anima, secundum quòd mens dicitur à metiendo. Vel anima reseratur ad homines, & mens ad Angelos. Neque phantasia habet.

Commentator distinguit hic duas species phantasie, quarum vna cadit in Deum. Prima est quæ ex sensibili natura, primò in instrumentum sensuum significatur, & imago in sensibus expressa propriè vocatur: altera verò est ipsa quæ communi ordine ex prædicta imagine formatur, & est ipsa phantasia, quæ propriè sensus interiori conuenit: & illa prior corpori semper adheret, posterior verò anima: & prior quamuis in sensu sit, seipsam non sentit, posterior verò & seipsam sentit & priorem suscipit. Et videtur innuere, quòd prima phantasia sit sensus communis, & secunda est quam communiter vocamus imaginationem, quam definit Philoſophus, quòd est motus à sensu secundum actum factus: & ipse etiam innuit hanc distinctionem: & verum est, quòd vtraque remouetur à Deo: sed falsum est, quòd sensus communis non sentiat seipsam, quia propriè actus eius est, quod videat se videre, & quod componit & diuidit sensibilia. Si tamen volumus ipsum saluare, tunc dicendum, quòd phantasia dicitur ab eo quod est videre, sicut dicit Philoſophus, & tunc phantasia primo modo sumpta erit sensus exterior: at secundo modo sumpta ponetur pro virtute sensitiuis interioribus, sicut sensus communis & imaginatio: & tunc planum est quòd dicit.

sicut in cap. Eccles. hierar. dictum est, vnius custos, scilicet Dei: quia à rebus mundanis diuisus & secularibus curis & carnalibus desideriis, se Deo custodiebat, & Deum sibi, quasi id in quo solum gloriabatur. Custodire autem Deum est dupliciter, & secundum esse & secundum scire, vt scilicet in supereminentia esse ipsius, gloriam quis habeat, & in cognitione ipsius. Cognition autem Dei est vel in se, vel in natura humana assumpta, quod etiam potest significari in auctoritate dicta: quia scientia cum sit de intellectualibus, potest referri ad cognitionem Dei in se: notitia autem nostra est de sensibilibus: & idem id quod dicit nosse, potest referri ad cognitionem deitatis in natura humana sensibili assumpta, secundum quod visibilis mundo apparuit. Et quia Caius ille verè monarchus in Deo tantum gloriam habebat, quasi verus Dei custos, de esse Dei & eius notitia quæsiuit, cuius quæstionibus respondet Dionysius in quatuor epistolis: quæstionibus enim de Deo in se factis responde: in prima parte, quæ continet duas epistolas: quæstiones verò de diuinitate in humanitate, in secunda parte determinat, quæ incipit ibi, *Subiò est quod est præter spem*, &c. Prima pars diuiditur in duas epistolas, in quarum prima respondet quæstioni illius de cognitione diuina, in secunda quæstioni de esse diuino, ibi, *Quomodo quædam est super omnia*, &c. Prima epistola diuiditur in duas partes. In prima parte ponitur epistola Caij, in secunda teponio Dionysij, ibi, *Hæc excessiue*, &c. Oculatur autem in quæstio istius Caij ex dictis Dionysij in libro de mystica Theologia: dixerat enim ita Dionysius, quòd cum maxime proficimus in diuina cognitione, intramus in quidam tenebras, quibus nobis occultatur id ipsum quod est. Contra hoc obicit Caius, sic quærens: luminis est destruere tenebras, sed & maioris luminis, magis destruere: sed cognitio est quoddam lumen spirituale, ignorantia autem tenebræ: ergo cognitio destruit ignorantiam, & prius cognitiones magis destrunt: ergo secundum quod plus cognoscimus de Deo, minus inuenimus de ignorantia & tenebris. Sciendum autem, quod alia litera habet quid, quod est signum interrogationis: & tunc legitur sic litera. Quid est quod dicitis, nonne tenebræ occultantur in uis, id est, destruantur, &c. ergo ignorantiam Dei cognitiones occultant, id est, destruant, &c. Secunda autem ista translatio legatur remissa, & distinguatur tamen in positionem, & conclusionem.

D V B I V M.

B ET ADHVC obicitur de quæstione Caij. Ioan. 1. dicitur: Lux in tenebris lucet. Christus supple, ad destructionem tenebrarum: sed simpliciter sequitur ad simpliciter, & magis ad magis, & maxime ad maxime, vt dicit Philosophus: ergo multiplicato lumine multiplicatur destructio tenebrarum, & ita multiplicatis negationibus de Deo per accessum in ipsum immittuntur tenebræ, & in perfecta uisione penitus annullantur.

2 Ad idem, Sicut dicit Auicenna, vnum oppositorum non iuuat aliud ad esse: tenebræ

autem & lumen, siue ignorantia & cognitio sunt opposita: ergo ex multitudine luminis vel cognitionis non confortantur tenebræ vel ignorantia.

3 Ad idem, In multiplicatione luminis multiplicatur virtus eius: sed virtus luminis est pellice tenebras: ergo multiplicatio luminis magis poterit super tenebras, & sic idem quod prius.

4 Ad idem, Quæ est proportio luminis corporalis ad tenebras corporales, eadem est proportio luminis spiritualis ad spirituales tenebras: sed corporale lumen multiplicatum magis destruit tenebras: ergo & cognitiones multiplicatæ magis destrunt ignorantiam, & hoc est exemplum iuum, per quod exemplum corporalis luminis concludit de spirituali.

Sed ad hoc dicendum est, sicut dicit ipse Dionysius, quòd tenebræ cauantur dupliciter: aut ex defectu luminis, & sic verum est quod multiplicato lumine attenuantur tenebræ: sed quando tenebræ cauantur ex abundantia luminis & per excessum super virtutem cognoscitiuam: & tunc quanto maius est lumen, tanto magis multiplicantur tenebræ: ex lumine enim diuino o tene ratu oculis, sicut ex lumine solis: similiter quanto maiorem ignorantiam habemus de Deo, tanto magis cognoscimus eminentiam ipsius super nos, & sic magis inuenimus intellectum nostrum deficere à comprehensione Dei. Vnde dicit Gregorius, quòd tunc magis se estimat longè à Deo, quando sibi magis prope est. Et per hoc patet solutio ad primum: quia lumen dissipat tenebras, quando nascuntur ex defectu luminis.

Ad secundum dicendum, quòd oppositum non conducitur à suo opposito ad esse per se, sed per accedens, sicut dicit Philosophus in 8. phisic. quòd frigidum calefacit quodammodo corpus quod amittit, in quantum constringendo poros, includit intus calorem, & sic calor multiplicatur, cum non possit exire: similiter & calidum per accedens iuuat ad maiorem infriagationem, in quantum patefacit meatus, & frigus vehementius intrat: propter quod aqua calefacta citius congelatur, & in ætate sunt maiores grandines. Similiter multum lumen inducit per accedens tenebras, in quantum excedit proportionem videntis. Et per hoc patet solutio ad duo alia.

D I V I S I O E T

expositio textus.

D Einde soluit & ponit solutionem quæ modo dicta est: diuiditur autem in duas partes. In prima soluit, in secunda confirmat solutionem per experimentum, ibi, *Et si aliquis videns Deum, &c.* Dicit ergo primo, *O Cai tu accipiens hæc excessiue, sed non secundum priuationem*, id est, si accipis tenebras quæ causantur ex excessu & non ex defectu luminis, *emittia*, id est, dicere potes sine impedimento positæ obiectionis, *quod lumen diuinum superuere existens*, id est, omnem veritatem superans, *latet habentes, & ignorantia secundum Deum*, id est, Dei quæ causatur:

causatur in nobis ex abundantia sui luminis, *inter habentes cognitionem existentium* proportio-
nata eis, & tenebre ipsius, scilicet Dei, superpo-
sita, id est, ex eminentia ipsius in nostro intel-
lectu relicta, & cooperiuntur univolumini, id est,
nullum lumen sufficit ad palpandas eas, & ideo
absconduntur omni cognitioni.

D V B I V M.

D HIC QUÆRITUR, si ex abundantia divini
luminis relinquuntur tenebre in intellectu no-
stro, & verum hoc etiam sit verum in intellectu-
bus Angelorum. Er videtur, quod non: ex
abundantia luminis non relinquuntur tenebre,
nisi propter victoriam obiecti super potentiam
visuam, siue visu interiori, aut exteriori: sed
potentia omnibus modis separata non vincitur
ab obiecto, quia victoria talis non fit nisi in-
quantum obiectum excellens soluit harmoniam
quæ est in organo: intellectus autem angelicus,
non vincitur organis, neque secundum se, sicut
virtutes sensitivæ, neque quantum ad virtutem
à qua accipit, sicut intellectus noster, qui accipit
à virtutibus affixis organis, ex qua parte accidit
sibi fatigatio in sua operatione: ergo in intel-
lectu Angeli non relinquuntur tenebre ex abun-
dantia divini luminis.

Tex. 6.

2. Ad idem, Ex eodem accidit quod potentia
& debilitentur & vincantur: sed debilitas acci-
dit virtutibus ex obligatione ad materiam: unde
dicit Philosophus in 1. de anima, quod vir-
tutes animæ per se non senescunt: & quod si senex
accipiat oculum iuuenis, videbit sicut iuuenis:
cum igitur intellectus Angeli nullo modo sint
obligati ad materiam, videtur quod non accidat
eis victoria vel debilitas ex abundantia luminis
divini.

2. metaph.
Tex. 1.

3. Ad idem, Quod maxime manifesta sint
nobis ignora (ut dicit Philosophus) non con-
tingit ex parte ipsorum, cum ipsa sint in se ma-
xime nota, sed ex adiunctis, quia scilicet acci-
piuntur in intellectu nostro cum continuo &
tempore: sed intellectus angelicus non accipit
cum continuo & tempore, & non accipit neque
à sensibus neque ab imaginatione: ergo mani-
festissima naturæ quæ sunt divina, non erunt
eis aliquo modo tenebrosa.

4. Ad idem, Quorum est symbolum, facilis
est transitus & unio: sed intellectus separatus
omnino, sicut intellectus Angeli, habet conve-
nientiam vel symbolorum cum Deo, in hoc
quod utriusque separatus est: ergo potest maxime
Deo uniri: sed tenebre non proveniunt ex
abundanti lumine nisi propter defectum parti-
cipationis vel unionis: ergo intellectus angeli-
cus non habet tenebras ex abundantia divini
luminis.

-Ad oppositum: Illud quod est connaturale
alicui, nunquam aufertur, quantumcumque res
illa perficiatur, quia natura substat perfectioni:
sed lumen intellectus angelici quo constituitur
in esse intellectualem, est sibi naturale: ergo quan-
tumcumque illuminetur, semper sub illo videbit
quicquid videbit: hoc autem constat quod est
deficientius quam lumen divinum: cum igitur
maius lumen non manifestetur perfecte in mi-
nori, videtur quod intellectus angelicus sit ali-

quis intellectus terminatus, & quantumcum-
que perficiatur per gratiam vel gloriam, nun-
quam lumen divinum perfecte inspicit, & sic
semper relinquetur ignorantia tenebrositas.

2. Ad idem, Secundum proportionem lumi-
nis est proportio visus in claritate: unde in lu-
mine candelæ non ita clarè videtur res sicut in
lumine solis: sed lumen naturale intellectus an-
gelici vel cuiuscunque alterius creati, à quo
nunquam absoluitur, est minus quam lumen
divinum in infinitum: ergo quilibet intellectus
creatus in infinitum distat à limpiditate qua
Deus suo lumine clarè se videt, & sic quod
prius.

3. Præterea, Videmus in eclipsibus, quod
propter minorationem luminis videntur res mi-
noris claritatis, & sic alba videntur pallida, &
similiter in lumine lunæ ea quæ in lumine solis
videntur alba: ergo intellectus creatus nun-
quam limpide etiam videbit claritatem divini
luminis, sed in quadam obscuritate propter de-
fectum sui luminis naturalis.

Et hoc concedimus, & rationes ad hoc con-
cedimus.

Ad primum verò dicendum, quod cum obis-
ctum sit proportionatum alicui potentia, Deus
non potest dici proprie obiectum intellectus
creati: non enim est possibile alicui intellectui,
quod recipiat in se formam ipsius, & ideo qui-
libet intellectus creatus deficit à cognitione
perfecta ipsius. Quod autem obicit, quod illud
quod non habet harmoniam, non vincitur
obiecto: dicendum quod verum est de victoria
dissolutionis proportionis organorum in sensuum,
sed intellectus Angeli non corrumpitur lumine
divino: sed vincitur, quia deficit à comprehen-
sione tantæ claritatis. Et similiter dicendum
etiam ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod manifesta na-
turæ dicuntur à Philosopho principia entium,
quæ sunt inter nos & habent proportionem ad
lumen intellectus: unde in eis non causatur te-
nebrositas ex eminentia, sicut est in divina co-
gnitione, sed tantum ex adiunctis, ut dictum
est: & ideo non est simile.

Ad quartum dicendum, quod quamvis in-
tellectus angelicus sit separatus, tamen non
dicitur habere symbolum ad ipsum Deum, quia
non habet aliquam proportionem ad ipsum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde confirmat solutionem suam per ex-
perimentum videntium Deum, dicens quod
*si aliquis videns quidem Deum, intellexit quod
vidit, non ipsum scilicet Deum, vidit, sed aliquid
eorum, id est, de numero eorum quæ sunt eius,*
id est, quæ sunt ab ipso, quæ existent & co-
gnoscuntur, id est, quæ sunt coordinata aliis
existentibus & cognoscibilibus.

D V B I V M.

SED cum illud quod est ab ipso, sit effectus
eius, videtur quod Deus non possit in se vi-
deri, sed tantum in effectibus suis: & hoc est
contra Apostolum 1. ad Cor. 13. Videmus nunc
per speculum & in ænigmate, tunc autem faciem
ad faciem

ad faciem. Et ideo Ioan. in canonica sua prima dicit: Videmus eum sicuti est.

Ad hoc dicendum, quod hoc quod dicitur, quod videns Deum non vidit ipsum, intelligendum est secundum aliquid quod est ipsum videntis, vel quia non determinat, sed tantum confusè & deficienter, ut dictum est: & hoc est verum tam in via quam in patria. Quod veò dicit, sed aliquid eorum quæ sunt eius, intelligitur in eo quantum ad principium cognitionis, quæ quidem incipit semper ab aliquo effectu eius, vel in quo videt sicut in speculo, vel sub quo videt sicut sub lumine: sed intellectus figurat in ipso Deo sicut in termino visionis: quia intellectus accipiens effectus eius, profundat se in ipso, & videt ipsum Deum: vnde subdit.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ipsæ autem, Deus scilicet, supercollocatur super mentem & super substantiam, quia non coordinatus existentibus, neque cognoscibilibus, in se omnimodis non cognoscitur, neque esse, id est, ex hoc ipso quod non perfecte cognoscitur neque secundum aliquem modum aliorum cognoscitur, super mentem, id est, sicut supra mentem existens; & ex hoc quod non habet esse per modum aliorum, super substantialiter, id est, super omne esse: Quasi dicat, Non negatur ab eo esse & cognoscitur propter suam defectum, sed propter eminentiam. Et perfecta ignorantia secundum melius, id est, in hoc quod aliquis cognoscit se proficere & deficere à comprehensione eius propter sui meliorem, est cognitio eius quæ est super omnia quæ cognoscuntur, scilicet Dei. Et sic patet, quod non vult, quod nullo modo videatur Deus, sed quod in ipso sui ignorantia videtur.

EPISTOLA II.

Eidem Caio monacho.

1. **Q**uomodo quid est super omnia, & super thearchiam est & super boni principatum? Si deitatem & bonitatem intellexeris, id quod est usus benefici & deficiendi domini, & non imitabilis imitationem & superdei & superboni, secundum quam deificamur & boni efficiamur. Etenim si hoc principium sit deificandi & bonos facendi deificatos & bonos factos, qui est super principalis omni principio, ita ut supra prædictam deitatem & bonitatem est, sicut thearchiam & boni principatum: in quantum non imitabilis & incomprehensibilis, excedit

imitationes & habitudines & imitantium & participantium.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTVS.

Quomodo qui est super omnia & super thearchiam, &c.

Hæc est epistola secunda Dionysij, in qua respondet questionibus eius de esse diuino, & occasionatur eius questio ex verbis Dionysij in libro de diuinis nominibus, ubi dixit, quod Deus est super diuinitatem principalem, & super bonitatem principalem: videtur enim, quod si Deus est thearchia, & ipse sit super thearchiam, quod sit super seipsum. Diuiditur ergo ista epistola in duas partes. In prima ponit questionem, in secunda responsum, ibi, Si deitatem, &c. Querit ergo primò Caius, quomodo Deus qui est super omnia, id est, in esse, & super thearchiam, id est, super principalem deitatem, quomodo est super boni principatum, id est, super principium omnium bonorum, cum ipse sit principalis deitas, & principalis bonitas.

DUBIUM.

SED VIDETUR, quod obiectio Caij procedat: eorum enim quæ sunt in vna coordinatione, est tantum vnum primum principium: sed principalis bonitas vel deitas dicit primum principium in genere bonorum & deificatione: ergo est vna principalis bonitas tantum: si ergo Deus est principalis deitas & super principalem deitatem, videtur quod sit super seipsum.

2. Ad idem, Principalis deitas est, qua omnes deificati deificantur: sed sicut dicit Hugo de sancto Victore, Deus deificat & beatificat omnes seipso, & non alio: ergo si est super principalem deitatem, Deus erit supra seipsum.

3. Præter ea, ipse idem Magister Hugo ponit exemplum de ferro ignito: quod sicut nihil aliud est simile igni nisi per ignem, ita deificati per nihil aliud sunt similes Deo quam per ipsum Deum: sed id quod assimilatur Deo, est principium deificationis: ergo tantum Deus est principalis deitas, & sic idem quod prius.

Si dicatur, quod aliquid aliud est deificans sicut dispositiones: Contra: Omnis dispositio disponit ad aliquid aliud: sed nullam tale est virtus: ergo illud non erit ultimum & principale deificans, sed tantum Deus.

Præterea, apostolus dicit 1. Cor. 15. quod erit Deus omnia in omnibus: & sic verum videtur, quod per e beatificat ipsos beatos: & sic idem quod prius.

Sed dicendum, quod aliquid est principium deificationis dupliciter, scilicet effectiue, & sic solus Deus est principium deificans: est etiam aliud deificans formaliter, sicut ipsa participatio deitatis assimilans Deo, vel per gratiam, vel per gloriam, & hoc est aliud quam Deus. Si igitur thearchia dicatur principium deificans effectiue, sic Deus non est super thearchiam, sed solum super thearchiam quæ est principium formaliter.

maliter beatificans: & secundum hoc procedit solutio Dionysij: & per hoc patet solutio ad omnia obiecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

C Dicit ergo, quod cum Deus dicitur esse super omnem bonitatem & deitatem, si intellexeris bonitatem & deitatem, id quod est usus benefici & deficiendi domini, id est, ipsam participationem diuini muneris, qua formaliter efficiuntur dii & boni: & sic intelliges per eandem imitationem ipsius superdei & superboni non imitabilis, id est, naturam ipsam formalem quam imitatur, secundum quam efficiuntur formaliter boni, & deificamur, nullum accidet inconueniens, supponendum est. Et hoc probat: quia cum ipse Deus excedat omne principium, erit etiam super bonitatem & deitatem formalem, quæ dicuntur principalitatis nomine in quantum sunt principia formalia: & hoc conuenit, quia cum ipse non sit perfecte capabilis, vel comprehensibilis, neque imitabilis, excedit omnes participationes imitantium ipsum: & hæc sunt formalis deitas & formalis bonitas. Vnde per ista patet, quod pars in qua soluit, diuiditur in duas, scilicet in solutionem, & in probationem, quæ probatio incipit, ibi, Etenim si hoc principium, &c. Et litera per se plana est.

EPISTOLA III.

Eidem Caio monacho.

3. **S**ubito est, quod est præter spem, & non ex appareate ad manifestum eductum. In benignitate autem secundum Christum, & hoc arbitror Theologiam significare, ex occulto super substantiali ad nostram manifestationem humane substantiam factum peruenisse. Occultus autem & post manifestationem: aut, ut diuinius dicam, & immanifestationem. Et hoc enim lesa absconditum est, & nullo sermone, nulla mente quod secundum ipsum est eductum, est mysterium, sed & dictum ineffabile manet & intellectu ignotum.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTVS.

Subito est, quod est præter spem, &c.

In superioribus epistolis responderet Dionysius questionibus Caij monachi de diuinitate: nunc incipit respondere questionibus eius de D. Alb. Mag. in epistola Dionysij.

Christi incarnatione, & hoc in duabus epistolis, in quarum prima responderet questionibus factæ de incarnatione quantum ad ipsum fieri: in secunda questionibus de incarnatione quantum ad factum esse, quæ incipit, ibi, Quomodo dicitur, &c. Questio prima occasionabatur Malach. 3. Statim venit ad templum suum dominator, &c. Pro quo habet Græca litera quæ est septuaginta interpretum, Et subito veniet. Videbatur enim Caio de hoc esse dubitandum: quia quod per longa tempora differtur, non dicitur subito accidere: sed Christi incarnatio fuit longo tempore post illam prophetiam: ergo non subito venit. Huic ergo questionibus responderet Dionysius in hac epistola: & quia in responsione occurrat alia questio, ideo illi questionibus responderet in secunda parte epistolæ, ibi, Occulsi autem, &c. Prima pars autem diuiditur in duas. In prima diffinit ly subito. In secunda adaptat ad propositum, ibi, In benignitate autem secundum Christum, &c. Dicit ergo primò, quod illud dicitur subito fieri & esse, quod est præter spem, & quod educitur de non appareate, id est, ex occulto ad manifestum: sicut dicitur, aliquis subito venit, cuius aduentus non expectatur; qui manifestatur nobis per præsentiam suam, qui prius non apparebat in sua absentia. Deinde dicit: Et hoc arbitror Theologiam, id est, acramentum primum significare in benignitate secundum Christum, & materialiter sumatur, id est, in benignitate Christi incarnatione, quando dicit eam subito affuturam, id est, ipsum Christum, factum substantiam humane, id est, factum in natura humana, peruenisse ex occulto super substantiali, id est, ex occulto diuinitatis, ad nostram manifestationem, qua nobis vel in nostra natura visibilis apparuit eo enim est missus & venit, quo factus, ut dicit Augustinus.

DUBIA.

HIC SUNT duo dubia. Primò, utrum in B Christo fuerit aliquid subitum. Secundò, utrum incarnatio eius fuerit subita.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur, quod in Christo nil fuit subitum: quod enim non est præter præscientiam, non est præter spem, vel expectationem: sed Christo, qui omnium præscientiam habuit ab æterno, nihil accidit præter præscientiam: ergo in Christo nihil fuit subitum.

2. Ad idem, Et qui omnium plenam semper scientiam habuit, nihil est occultum: sed Christus etiam secundum quod homo, ex primo instanti sui conceptionis, omnium plenam scientiam habuit, sicut & modo habet: ergo nihil potuit educi sibi de occulto in manifestum, & ita nihil fuit factum sibi subito secundum diffinitionem hinc positam.

3. Ad idem, Nihil præordinatum, est subitum: sed Christus ab æterno præordinauit omnia sua & quæque aliorum: ergo nihil potuit esse sibi subitum.

4. Præterea, Quamuis in Christo sint duæ voluntates & duæ scientiæ, tamen est vnus sciens & vnus volens, ut dicit Damascen. quia sciens refertur ad suppositum, secundum quod actus suppositorum sunt: si ergo acciperet ali-

N

quid

quid ut subitum, tunc ipsum suppositum æternum diuinæ naturæ acciperet aliquid subitum: hoc autem est impossibile: ergo Christo non fuit aliquid subitum.

Ad oppositum. Luc. 2. dicitur, quod puer Iesus proficiebat sapientia & ætate apud Deum & homines: sed ei qui proficit in sapientia, venit in manifestum quod prius erat occultum, hoc autem est subitum: ergo Christo fuit aliquid subitum.

In 3. d. 15.

2. Præterea, Magister dicit, quod in Christo fuit passio tristitia: sed passio est subitum motus: ergo in Christo fuit aliquid subitum.

Sed dicendum, quod subitum tribus modis sumitur. Vno enim modo dicitur illud subitum, quod est in nunc temporis, sicut generatio vel quilibet terminus motus dicitur subitum esse. Alio modo dicitur subitum, quod fit quidem in tempore, sed imperceptibili propter breuitatem, sicut motus sagittæ. Tertio modo dicitur subitum aliquid, non ex parte temporis, sed ex parte cognitionis, quando scilicet aliquid apparere incipit, vel secundum sensum, vel secundum intellectualem, quod prius non expectabatur, neque inquirebatur: sicut dicitur, quod venerunt subitum doctores partus non præexpectati: & sic desinitur hic subitum. Primis igitur duobus modis potuit esse aliquid subitum in Christo, sed tertio modo non, sicut probant quatuor primæ rationes: unde eas concedimus.

Ad quintum dicendum, quod secundum vnam viam solutionis dicitur Christus profecisse sapientia, quia ad modum proficientis se habuit, dum sapientiam suam quam à principio conceptionis perfectam habuit, magis ac magis manifestauit ad instructionem hominum, & laudem Dei. Vel aliter dicamus & melius, quod non profecit sapientia per incrementum habitus sapientia, sed per experientiam particularium sensibilibus, dum aliquod sensibili cognitione acciperet quod prius expertus non fuerat: ex tali autem experientia in adulescente generatur scientia: non autem sic fuit in Christo, sicut nec in scilibus generatur habitus scientia ex experientia sensibilibus: quia due qualitates eisdem rationis non possunt esse in eodem, sicut nec due albedines.

Ad vltimum dicendum, quod passio tristitia non fuit in Christo prout dicitur secundum priuationem præuiz conceptionis in patiente, quia ipse totum præuiz quod passus est: sed fuit in Christo passio secundum quod dicitur priuationem motus: dicitur enim passibilis qualitas, quæ diu manet, passio autem quæ non manet, sed facile transit: pro passio vero adhuc minus habet, quia solum tangi & non manet: tristitia enim motus solum tangebatur Christum, sed quid naturale erat non deducens neque obtenebrans in aliquo rationem, sed ordinata erat ad inspirationem.

C. Dubium.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur, quod incarnatio Christi non fuerit subita. Quia secundum quod hic dicitur, subitum est, quod est præter spem: sed incarnatio Christi fuit expectata à sanctis Patribus: ergo non fuit subita.

Præterea, Omnia procedunt ex occulto diuinæ sapientia, ut dicitur Hebræ. 11. Ut ex

inuisibilibus visibilia fierent: si igitur propter hoc aratur subita, quia venit ex occulto diuinitatis: esse sensibile, videtur quod omnia sensibilia debeant dici subita, quod falsum est.

Sed dicendum ad primum, quod spes ponitur hic largè pro expectatione: dicitur autem expectatio vel spes dupliciter, scilicet gratia, & natura, sicut dicitur Rom. 4. quod contra spem, in spem gratia: dicitur enim spes gratia, quando aliquid expectatur secundum ordinem gratia tantum, & sic incarnatio Christi fuit tantum expectata. Sed spes natura dicitur, quando aliquid expectatur secundum ordinem principiorum naturalium, & secundum hoc incarnatio Christi præter spem & subita est.

Ad secundum dicendum, quod quamuis Deus operetur occultè in omni opere natura, cum tamen operetur per principia aliqua nobis apparentia, in quibus præcognitiones & præexpectationes rerum possumus accipere, propter hoc non dicuntur subita.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde facit antipophoram, respondens tamen quæstioni, quæ ex posita solutione videretur oriri: quia enim dixerat, quod venit Christus per incarnationem de occulto ad manifestum, posset aliquis querere, vtrum post incarnationem fuerit omnino manifestus ipse & sua vnio & incarnatio. Et ad hoc responderet dicens, quod venit quidem ad manifestationem, occultus autem mansit & post manifestationem, aut, ut diuinitas dicam, & immanifestationem, id est, post incarnationem, quæ manifestatio ipsius dicitur, quia per illam nobis visibilis apparuit, sed dignius dicitur immanifestatio propter occultum vnionis. Et hoc enim Iesu, id est, ipsum etiam sacramentum incarnationis Iesu Christi non solum mysterium diuinitatis ipsius est absconditum, & mysterium, id est, occultum, quod est secundum ipsam, scilicet Christum incarnatum, ut loquitur, nulla mente est eductum, id est, explicitum: sed & id est, etiam dictum manet ineffabile, & intellectus manet ignotus: quia nec sufficienter dici, nec sufficienter intelligi potest.

DUBIUM.

SED VIDETUR hoc esse falsum: hæc enim sunt opposita, dictum & ineffabile, & intellectum & ignotum: sed opposita non sunt vera eodem: ergo falsum dicit.

2. Præterea, Super illud Isa. 53. Generationem eius quis enarrabit: dicit Hieron. quod si intelligatur de generatione æterna, quis ponitur pro impossibili: si autem intelligatur de generatione temporali, quis ponitur pro difficili: sed quod difficile est, fieri potest: ergo ipsius incarnatio dici potest.

3. Præterea, Christus fuit vnus rationis in humanitate cum aliis hominibus qui sunt dicibiles: sed quod est vnus rationis cum dicibili, est etiam dicibile: ergo Christi incarnatio est effabilis.

Sed dicendum, quod humana natura in Christo potest

non potest dupliciter considerari, aut in se, & secundum quod est substantia quædam, & sic est eisdem rationis cum humana natura, quæ est in aliis hominibus, & dici & effari potest: si autem consideretur secundum quod ipsa est alterum membrum vnionis, cum illa compositio inexplicabilis sit, quæ non est partium ratio, ut dicit Augustinus, quia diuina natura non potest esse pars, cum omnis pars sit imperfecta, nec etiam humana natura, quia completa est, erit ineffabilis & non intelligibilis, quia inueniuntur in ea plura quæ sunt contra principia, ex quibus accipimus rerum scientiam, scilicet quod sit vnus suppositum diuisarum naturarum, scilicet genere & specie differentium, & multa huiusmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod dicitur secundum quid, & est simpliciter ineffabile, & hæc non sunt opposita.

Ad secundum dicendum, quod Hieron. dicit generationem humanam, genealogiam, quæ descendit à Patribus: & non loquitur de ipsa incarnatione.

Ad tertium dicendum, quod naturam humanam in Christo, secundum quod consideratur ut alterum membrum vnionis, circumcedunt proprietates diuinæ, quamuis non mutentur, & sic est supra alios homines, ut in sequenti epistola plenius patebit.

EPISTOLA IV.

Eidem Caio monacho.

1. QVOMODO dicitur, Iesus qui est super omnia omnibus est hominibus substantialiter ordinatus. Non enim sicut causa hominum: dicitur homo, sed sicut ipse secundam substantiam totam verè homo existens. Nos autem Iesum non hamare diffimus (neque enim homo est tantum, neque super substantialiter secundum quod homo tantum) sed secundum quod homo verè qui differenter est amator hominum super homines, & secundum homines ex substantia hominum, qui est super substantialis substantia factus. Est autem nihil minus super substantialitate super plenus, qui semper est super substantialis, videlicet huius abundantia: & ad substantiam vere veniens, super substantiam est substantia factus, & super hominem operatur ea quæ sunt hominis. Et

D. Alb. Mag. in epistolas Dionysij.

monstrat Virgo superna traher concipiens: & aqua instabilis, materialis. & terrenorum p dum sustinens grauitatem, & non succedens, sed supernaturali virtute ad indiff. sam consistens. Quid quidem aliquis reliqua existentia multa pertranseat? per quæ diuinus videns, super mentem cognoscit & ea quæ sunt in benignitate Iesu affirmata, virtutem excedentis negationis habentia. Etenim, ut colligentes dicamus, neque homo erat, non sicut non homo, sed sicut ex hominibus ultra homines & supra hominem verè homo factus. Et reliquum non secundum Deum diuina faciens, non humana secundum hominem, sed Deo hinc facto, noua quædam Dei & hominis operatione nobis conuersatus.

DIVISIO ET expositio textus.

Quomodo dicitur, Iesus qui est super omnia, &c.

IN hac quarta epistola, respondet Dionysius quæstioni Caij de ipso Christo incarnato, qui est terminus incarnationis: & ista quæstio oritur ex verbis Dionysij in lib. de diu. hypotyposibus, vel de diu. nom. 2. cap. vi. i. dixit, quod Christus secundum quod homo coordinatus est nobis. Contra hoc obicit Caius: quia quod est super omnes homines, non est coordinatus hominibus: sed Christus est super omnia, sicut dicitur Ioan. 1.2. Qui de celo venit, super omnes est: ergo non est coordinatus hominibus. Et huic quæstioni respondeo intendit in hac epistola: unde diuiditur in duas partes. In prima mouet quæstionem, in secunda ponit solutionem, i. Non enim sicut causa, &c. Quærit ergo primò Caius, quomodo dicitur Dionysij, dicitur, quod Iesus qui est super omnia, ut in Evangelio legitur, est ordinatus omnibus hominibus substantialiter, id est, secundum substantiam vel naturam assumptam. Deinde soluit, & primò mouet solutiõnem, secundò ponit veram, i. Nos autem Iesum esse, &c. Posset autem aliquis dicere, quod dicitur homo, quia est causa hominum, & ideo non est coordinatus hominibus nisi sicut causa, & sic est super omnia: sed hoc dicit esse falsum: quia non dicitur homo propter hoc quod sit causa hominum, sed quod sit etiam diceretur lapis: sed quia est verè homo habens totam substantiam.

N 2

substantiam humanam, id est, carnem & animam. Potest etiam intelligi, quod hæc verba sint obicitentis, qui remouet hanc solutionem.

Deinde ponit veram solutionem, & primo ponit eam, secundo probat, ibi, *et monstrat in 2° q^o d^o*. Est ergo solutio sua, quod Deus non est tantum homo, sed homo & Deus: & in quantum Deus est super omnia, in quantum homo est coordinatus hominibus. Primo ergo ponit hanc solutionem: secundo ostendit quod in humanitate sua, est super homines, ibi, *Videlicet huius abundantia, &c.*

D V B I A.

B AD EVIDENTIAM eorum quæ dicuntur in litera, queruntur hic duo, Vtrum Christus secundum humanitatem sit eiusdem rationis cum aliis hominibus & coordinatus eis. Secundo, Qualiter dicatur Deus factus homo.

Dubium 1. CIRCA primum sic proceditur. Videtur, quod non sit coordinatus aliis: quæcunque enim sunt coordinata, communicant in aliqua natura communi, quæ inuenitur in vtroque: sed sicut dicit Damasc. In Domino Iesu Christo non est communem speciem accipere: ergo ipse non est coordinatus aliis hominibus.

2. Ad idem, Quidquid coordinatur his quæ sunt in aliqua specie, recipit differentiam speciei: sed, sicut dicit in litera, Iesum non definiunt humanè: ergo non coordinatur aliis hominibus.

3. Ad idem, Coordinatio aliquorum adinuicem sit gratia naturæ: sed in Christo non fuit tantum natura humana, sed & diuina quæ exaltauit humanam: ergo ipse non est coordinatus aliis.

4. Ad idem, Quæ vniuocantur in vna forma, secundum propagationem ab vno principio habent illam formam: propter quod stellæ non sunt eiusdem speciei: sed Christus non accepit naturam per actionem principij à quo propagantur alij homines, quia non est conceptus ex femine: ergo natura humana in ipso non est vnus speciei vel rationis cum aliis hominibus.

5. Ad idem, Omnis natura habet propriam operationem, sicut dicit Philo-sophus: quod ergo non habet operationem vnus rationis, non habet naturam vnus rationis: sed Christus operabatur humana super hominem, vt dicitur hic litera: ergo Christus non habuit naturam humanam vnus rationis cum aliis hominibus.

Sed dicendum, quod Christus fuit verus homo, & eiusdem speciei cuius nos sumus.

Ad primum dicendum quod communis speciei potest considerari dupliciter, aut quantum ad naturam, aut quantum ad hypostates. Quantum ad naturam dicitur communis speciei secundum quod terminat omnia principia naturalia in vnâ formam totius, & sic non fuit accipere communem speciem in Christo: quia oportuisset, quod vna forma terminasset veramque naturam in Christo, & quod vtraque fuisset in potentia respectu illius. Quantum autem ad hypostates dicitur communis speciei secundum habitum prædicationis, & hoc modo fuit

communis speciei in Christo: quia sic vniuocè prædicatur de ipso & de Petro & Martino: quia compositionem animæ & corporis consequitur in ipso natura humana, sicut in aliis.

Ad secundum dicendum, quod litera legenda est cum præcisione, id est, non humanè tantum definitur, quia est Deus & homo: vnde a'ia translatio habet, segregamus, quasi separando vnionem naturarum in persona vnâ.

Ad tertium dicendum, quod natura humana secundum quod in se consideratur, est vnus rationis in Christo & in aliis: sed secundum quod circumcedunt eam proprietates diuinæ propter vnionem eius, communicant sibi prædicata sua, ita quod id quod potest dici de homine, possit dici de Deo, & è conuerso sine confusione naturarum, & secundum hoc non coordinatur aliis, sed est supra.

Ad quartum dicendum, quod illa ratio bene procedit in naturalibus, in quibus agentia sunt determinatæ virtutis ad inducendam hanc formam & non aliam: vnde per accidens consideratur vnitas agentis ad vniuocationem in quantum consequitur ex ea vnitas forme & nature, quæ se facit vniuocationem. Vnde si ars posset inducere formam humanam veram, nihilominus ille diceretur vniuocè homo cum aliis qui à natura producti essent: & sic dicimus Christum operatione diuina habuisse naturam humanam eiusdem rationis cum aliis hominibus qui generantur ex leuine.

Ad quintum dicendum, quod hoc, quod Christus in humanis operabatur supra hominem, erat ex hoc quod circumcedebant naturam humanam proprietates diuinæ, & sic erat supra hominem.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur quod hoc sit falsum, Deus factus est homo. *Dubium 2. in 3° dist. 6° art. 1.* Omne enim factum est terminus alicuius fieri: sed Deo non conuenit aliquid fieri: quia omne quod fit, est imperfectum & in potentia ad suum fieri: ergo Deo non conuenit factum esse, & sic non est factus homo.

2. Ad idem, Quod dicitur aqua facta vinum, oportet quod aqua subiecta sit ipsi fieri, & quod succedat sibi in ipsa forme contrariæ: sed hoc non potest dici de Deo, quia nullius rei subiectum est: ergo non potest dici, quod sit factus homo.

3. Præterea, Cum dicitur, Deus factus est homo, ly Deus aut stat pro natura diuina, aut pro supposito, aut pro natura in supposito. Si pro natura, tunc esset subiectum factionis, quod non potest esse. Similiter propter idem inconueniens non potest stare pro supposito, nec pro natura diuina in supposito: sed nec pro natura humana in supposito diuino, quia ipsa est terminus fieri, & idem non potest esse subiectum fieri & terminus: ergo videtur, quod hæc propositio omnibus modis sit falsa.

4. Præterea, Omne quod dicitur fieri, mutatur de forma in formam: sed hoc Deo non conuenit: ergo non potest dici factus homo.

Si dicas, quod locutio est conuertenda, vt intelligatur, Deus factus homo, quia homo factus est Deus. Contra: Omne quod fit aliquid, ipsum erat ante factionem: sicut si aqua fit vinum, prius erat aqua: sed Christus non fuit homo

homo ante unionem: ergo non potest dici, quod sit factus Deus.

1. Partes. Idem non est subiectum factionis & terminus: sed homo est terminus istius factionis: ergo non est subiectum, quod tamen significatur in locutione, cum dicitur, homo factus est Deus.

Si dicatur, sicut quidam dixerunt, quod hæc est impropria, Deus est factus homo, vel e conuerso, sed quod est resoluenda hoc modo, Deus factus est homo, id est, factum est quod Deus esset homo. Sed contra: In qualibet factione oportet inuenire aliquod factum quod sit subiectum factionis, & sic redibit eadem difficultas.

Sed dicendum, quod utraque est vera, & Deus factus est homo, & homo factus est Deus. Et si queratur quo factus est, dicendum quod unione: sicut enim probatum est in philosophia, fieri est terminus motus: motus autem in philosophia dicitur dupliciter, scilicet proprie, & sic est in tribus generibus, quorum est motus per se. Dicitur etiam motus communiter, & sic est in omnibus generibus, quia in omnibus est motus per accidens, ut dicitur in quinto physicor. quia res cuiuslibet generis natura ex motu, vel per se, vel per accidens: sic enim dicimus esse motum in genere, quando est ad rem illius generis: quia in motu oportet, quod sit illud ad quod est influxus, & sic in relatione est motus. Dicimus ergo, quod fieri, quod imponitur in hoc quod dicitur, Deus factus, non est terminus motus per se & proprie dicti, sed motus communiter accepti: potest enim hoc motus esse in relatione, & hunc motum dicitur unio, cuius terminus est unum esse: secundum hoc enim dicitur Deus factus homo, quia natura humana unita est vel associata diuina, vel e conuerso. Nec oportet, quod fieri illius præcedat factum esse tempore, sed natura tantum, etiam si esset terminus motus per se, quia fieri in genere aliis etiam est in instanti. Licet autem motus non ponit aliquam transmutationem in Deo, sed in humana natura, quæ decisione à reliqua natura Virginis & operatione Spiritus sancti formata est: tamen ex istis mutationibus non relinquatur natura unionis, nisi ipsa diuina natura associata se humanæ quæ cleuatur ad unionem in persona diuina, naturam diuinam item per similitudinem habente. Contingit enim in ista relatione in vno extremorum sine sui mutatione, sed tantum per mutationem alterius: & tunc in illo erit relatio quedam tantum rationis, in altero autem erit realis. Et sic dicimus, quod relatio unionis in natura diuina est rationis tantum, in humana autem est realis relatio. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta quæ procedunt de fieri quod est terminus motus per se.

EXPOSITIO TEXTVS.

D. Licet sic exponitur. Nos autem non distinguimus Iesum humane tantum, neque enim est homo in se, neque tantum super substantialiter, id est, Deus secundum quod homo, ita scilicet quod dicatur unitatem suppositi & non commixtionem naturæ, sed est vere homo, quia amatur hominum, id est, D. Alberti. 1229. in epistola Dionysij.

ex amore quem habuit ad homines, differretur si super homines & secundum homines, id est, in specie nature coordinatus, qui est super substantialis, id est, Deus, & secundum hoc super homines. Et quamuis sit factus homo, est autem super plenius super substantialiter, id est, eminentia, qui est super substantiam illius, id est, qui nunquam debuit esse Deus. Deinde ostendit, quod in humanis est super homines, non tantum in quantum Deus, dicens, Abundantia que est videlicet huius, scilicet diuinitatis, id est, ex redundantia plenitudinis diuinitatis in humanam naturam, vere uenens factus est substantialis, id est, hypostasis humanæ nature, super substantiam, id est, eminentis alius qui sunt eiusdem nature, & operatur ea que sunt hominis super hominem, in quantum in operatione humana operatur etiam uirtus diuina: quamuis enim distinctæ sint operationes sicut & nature, tamen circumcedunt se. Deinde pro artibus augmentis, quod in humanis sit super hominem. Primum est ex parte uirtutis, secundum ex ambulatione operatur, ut, Et aqua in tactu, & Tertium communiter ex omnibus operatur ipsius, ut, Quod uidem aliquibus.

D V B I V M.

AD EVIDENTIAM primæ partis queritur Eritum Beata Virgo naturaliter genuit Christum. Et videtur, quod sic: quod enim habet uirtutem secundariam, generat naturaliter: sed Spiritus sanctus (ut dicit Damasc.) dedit Virgini uirtutem secundariam & uirtutem generatiam: ergo ipsa naturaliter genuit.

2. Ad idem, Quamuis cæcus miraculose accipiat uirtutem, tamen postea habens uirtutem, naturaliter uidet: sed tunc uirtus est principium videndi, ita potentia generatur quæ data est Virgini, est principium uentandi: ergo ipsa naturaliter genuit Christum.

3. Item, Ad hoc quod mater concipiat naturam & gignat filium, non exigitur nisi quod uirtus generatiua ipsius exciteretur: sed uirtus generatiua Virginis fuit excitata per operationem Spiritus sancti: ergo natura ab ea genuit.

4. Ad idem, Mater non dicitur nisi quia genuit: sed Virgo naturaliter est mater, quia Christus naturaliter est filius hominis & filius Dei: ergo naturaliter genuit.

Ad oppositum, Omnis operatio quæ egreditur a aliquo, manente impedimento illius operationis, est supra naturam, sicut si cæcus manens cæcus uideat: sed uirginitas quæ semper mansit in Virgine, est impedimentum conceptionis: ergo non concepit naturaliter, sed supernaturaliter.

2. Ad idem, Operatio naturalis dicitur, quæ est ex principio activo naturali: sed principium actiuum generationis in animalibus est in semine maris & non in matre: ergo Christus non fuit conceptus ex semine maris, sed ab agente supernaturali, sua conceptio fuit in parte naturalis, & natiuitas.

Et hoc quidem concedendum est, & contrarium pro hæresi habendum.

Vnde ad primam dicendum, quod Spiritus sanctus dedit Virgini uirtutem secundariam, quæ

quæ est matris, cuius est tantum ministrare materiam & facere ammeliorem conceptus propter dispositionem matricis sicut dicit Auic. in lib. de diluuiis: tota autem actio est in semine matris qui dat animam sensibilem.

Ad secundum dicendum, quod illud non est simile nisi in cæco maneret cæcitas: sic enim totus actus est miraculosus.

Ad tertium dicendum, quod à gratia collatum est Virgini, ut naturaliter esset mater Christi, ut patet ex prædictis.

Ad quartum dicendum, quod sicut aliquid potest moveri per se in loco, cum non sit in loco nisi per accidens, sicut cælum, ita potest esse mater naturaliter, quæ non generat naturaliter: quia ad hoc quod sit mater naturaliter, non oportet quod habeat in se nisi dispositiones passivas, ut dicitur in Beata Virgine perfectè. Unde dicit.

EXPOSITIO TEXTVS.

Virgo supernaturaliter monstrata quod humana sunt in Christo supereminenter: quod enim concipitur, ex natura humana est, sed quod ex Virgine virtute diuina, est super naturam. Dande ponit secundum argumentum ad idem, dicens: Et monstrat idem aqua insubstantialis secundum uiam naturam, quia non continetur terminis propriis: sustinet gravitatem pedum Christi super ipsam ambulantis, materialium & terrenorum quia eadem compositionis sicut in nobis: & aqua, dico, non succedens, id est, non diffusa in leptom, sed consistens ad uisum supernam uirtute. id est, uirtute diuina: quod enim ambulauit, humanum fuit: sed quod sibi ambulanti aqua substiterit, diuinum fuit & supra naturam. Et sic patet, quod in humanis operatus est supra naturam nostram humanam uirtute diuina: unde operatio sua dicitur theandrica, quasi diuina, sicut dixit sapè Dionysius in Ecclesiastica hierarchia.

D V B I V M.

AD EVIDENTIAM autem queritur, verum Christus habuerit dotem agilitatis. Et videtur, quod sic: Hugo enim de an. ro. victore dicit, quod Christus assumpsit ante passionem dotem quando uoluit, sicut dotem claritatis in transfiguratione, & dotem utilitatis quando egressus de uero uirginali claustra pudoris incorrupta reliquit, dotem impassibilitatis in cœna quando corpus suum discipulis manducandum præbuit sine sui passione, dotem agilitatis quando super aquas ambulauit.

Præterea, Cuius est actus, eius est potentia & habitus, sicut dicit Philotophus in principio de somno & uigilia: sed Christus habuit actionem dotis agilitatis cum ambulauit super aquas: ergo habuit & dotem.

Præterea, Sicut dicit quidam Glossa super Matth. 17. Christus uenit docere beatitudinem corporis: sed non potuit docere nisi in corpore exhiberet: ergo uideretur, quod ipse dotem assumpserit.

Ad oppositum. Corpori tantum dotem agilitatis naturale est ambulare super aquas: sed

illa ambulatio fuit supernaturalis, ut hic dicitur ergo Christus non habuit dotem agilitatis.

Præterea, Si Christus habuisset dotem, fuisset hoc ex operatione dotis: ergo per hoc non probaretur, quod esset diuinum, sicut dicitur hic, cum alij habentes dotem possint idem facere, & non sicut uisiti diuinitati.

Sed dicendum, quod quidam dicunt, quod Christus assumpsit dotem agilitatis: quando ambulauit super aquas: sed hoc est manifestè contra Dionysium hic, qui dicit, quod fuit supernaturalis & diuinum: & idè dicendum, quod Christus non habuit dotem, sed fuit uirtute diuina illa talis ambulatio: & concedimus rationes ad hoc.

Ad primum ergo dicendum, quod Magistrum Hugo, non est uotum sustinere, quod in multis male dixit: si tamen debet in hoc sustineri, tunc dicatur, quod loquitur de uis dotis, & non de habitu.

Ad secundum dicendum, quod licet in Christo fuerit operatio dotis, non tamen fuit per modum quo est à dote, sed operatione diuina, & idè non sequitur, quod habuerit dotem, sicut aliquis castus operatur qui non habet habitum castitatis, quia non operatur sicut castus.

Ad tertium dicendum, quod futura beatitudo maximè docetur per miracula: & idè decentius fuit, quod doceret miraculose ambulando super aquas quam per habitum dotis.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde ostendit hoc communiter per omnes operationes suas dicens: quare notum sermonem, ut perueniat aliquis, id est, multa de aliis operationibus Christi, in quibus idem apparet, sicut quod tenget leprosum, humanum fuit, quod uero tangendo, onauit, diuinum fuit, & similiter de multis aliis, per quæ si aliquis diuinitatem facti ipsius confide et, & cognoscit conuersione diuina, quæ est super mentem, quod illa quæ affirmamus de benignitate, id est, de humanitate ipsius, quæ sua benignitate assumpsit, habent uirtutem negationum per eminentiam dictam, sicut dicitur Deus non sapientia, quia est super omnem sapientiam: similiter cum dicitur solus non homo, intelligendum est, quod non tanquam deus humanitas, aut sicut non est homo, sed quod est ex hominibus habens naturam humanam ultra homines, in quantum nature humana est in ipso eleuata super alios, propter uocem ad naturam diuinam. Et reliquum: alia translatio, ceterum non faciens diuinam sciendam Deum, tantum, non humana secundum hominem tantum, sed Deo factio homine, non quædam operatione Dei & hominis, quæ dicitur theandrica, est nobis conuersata, secundum quod nature circumcedunt se in suis operationibus: & sic non solum est homo super homines, sed & operatur humana super homines.

EPISTOLA

EPISTOLA V.

Dorotheo ministro.

Diuina caligo est inaccessibleis lumen, in qua habitare Deus dicitur. Et inuisibilis quidem existens, propter excedentem claritatem, & inaccessibleis idem propter excessum substantialis luminis effusionis, in hac sit omnis qui Deum cognoscere & videre est dignus habitus, per ipsum non uide-re neque cognoscere, in eo qui est uerè super uisionem & cognitionem factus, hoc ipsum cognoscens quod post omnia est sensibilia & intelligibilia, & propheticè dicens: Mirabilis facta est scientia tua ex me, fortis facta est, non potero ad eam. Sic quidem & diuinus Paulus cognouisse Deum dicitur, cognoscens ipsum super omnem existentem intellectum & cognitionem: propter quod & inuestigabiles esse uias eius dicit, & inenarrabilia iudicia eius, & pacem eius excedentem omnem mentem: sicut qui inuenit existentem super omnia, & hunc super intellectum cognouit, quoniam ultra omnia est omnium causa existens.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTVS.

Diuina caligo est inaccessibleis lumen, &c.

Non uidebit me homo & uideret, Exod. 33. super quo dicit Gregorius, quod nullus humana uita uiuens Deum uideri potest: qui enim ad interius lumen se colligit, oportet quod exteriori lumini oculos claudat, sicut idem dicit: hoc autem lumen exterius est humane uite lumen conaturaliter homini, & idè Deus uideri non potest, nisi defera uita quæ est per humanum lumen, & diuinam quædam uita uideri incipiat participatione diuini luminis: & idè ex uerbis præpositis, potest trahi materia huius epistolæ, in qua respondet Dionysus Dorotheo ministro, id est, diuino quæ-

renti de caligine in qua dicitur Deus esse & uideri. Et questio istius oriebatur ex quadam repugnantiæ quæ uideri esse in facta Scriptura, quæ alicubi perhibet eum habitare in caligine, sicut Exodi 20. dicitur, quod ingressus est Moses in caliginem in qua erat Deus. 3. Reg. 8. Dixit Dominus, ut habitaret in nebula. Et in Psal. 17. Qui posuit in tenebris latibulum suum. Et hæc uidentur esse contraria illi quod in 1. Tim. 6. dicit: Qui lucem habitat inaccessibleem: qui enim inhabitat lucem, non inhabitat caliginem uel tenebras. Huic ergo questionem respondet B. Dionysius in hac quinta epistola, quæ diuiditur in duas partes. In prima ponit solutionem, in secunda confirmat per auctoritatem, ibi, Et propheticè dicens, &c. Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quomodo Deus inhabitat caliginem. In secunda ostendit, quod omnes uidentes Deum, ipsum in caligine uident, ibi, In hac sit omnis, &c. Circa primum duo facit. Primum dicit, quod primum inaccessibleis lumen & caligo in qua habitare dicitur Deus, in prædictis auctoritatibus, est ipsum inaccessibleis lumen, sed caligo non causatur ex lumine, sed ex defectu uidentis, qui cum non totum accipiat, semper remanet ad aliquid in potentia, & sic in quadam caligine ne uidentur. Deinde dicit, quod Deus dicitur inuisibilis, ex quo oritur ratio caliginis, & non propter defectum sui, sed propter claritatem excedentem nostrum intellectum, unde relinquatur caligo in ipso: inaccessibleis autem dicitur propter excedentem effusionem sui luminis. Unde per hoc quod dicitur inuisibilis, ponitur supra intellectum, qui non sufficit comprehendere ipsam in se: per hoc uero quod dicitur inaccessibleis, ponitur supra inuestigationem rationis, quæ per effusiones inquirendo uenit in principium fundens: diuini autem luminis effusio est iohanna ex parte fundentis, non proportionata ad aliquam receptionem ipsius rationis: & idè non potest accedi ad eam per inuestigationem rationis.

Deinde dicit, quod ex quo ipse Deus habitat in caligine, oportet quod in ipsa diuina caligine fiat quicunque est dignus habitare Deum uisionem & cognitionem: ut cognitio referatur ad scientiam conclusionum, & uisio ad intellectum principiorum, sicut in mystica Theologia dictum est. Et qualiter aliquis fiat in diuina caligine, exponit: quia per non uideri & non cognoscere sicut per ignorantiam naturalium, quæ est obreueratio luminis naturalis, sit uerè (per adhaesum in intellectu) in eo quod est super uisionem & cognitionem, dum cognoscit eam esse post omnia sensibilia, & post omnia intelligibilia ex resolutione causarum in causas & ordinatione ad finem: & sic quod est post, est nobilissimum.

Deinde probat solutionem per auctoritatem Psalmi. Secundò per auctoritatem Apostoli, ibi, Sic quidem & diuinus, &c. Dicit ergo primo, Et propheticè dicens, Mirabilis facta est scientia tua ex me, sicut dicitur Deo manifestante quod dictum est. Et dicitur scientia diuina mirabilis, non solum materialiter, quia scilicet est de abstractis, sicut sumitur in principio de anima: sed etiam formaliter, sicut sumit Augustinus miraculum, quod supra

facultatem admirantis apparet: scientia enim diuina est supra facultatem nostram, quia non possumus ad eam.

Dei idem probatur eam per autoritates duas Apostoli. Prima tumitur ex epistola ad Rom. 11. & dicit, quod iustus Paulus, qui verè cognouit Deum, cognoscesse in existentiis suis omnem rationem & intellectum: & idem exclamat & dicit, O altitudo Dei, &c.

D V B I V M.

SED VIDETUR falsum quod hic dicitur: via enim Domini per quas inuestigare ipsam possumus, sunt creaturæ eius, & in quas ipse etiam procedit per influentiam tuorum donorum: sed creaturæ possunt inuestigari: ergo via eius non sunt inuestigabiles.

1. Præterea, illud quod omnibus reuelatur, non est in scrutabile: sed iudicia Domini omnibus reuelabuntur, sicut in Isai dicitur: ergo iudicia Dei non sunt in scrutabilia.

2. Præterea, Job. 12. dicit, Angelus enarrat omnia mirabilia eius: & loquitur de donis quæ eis largitus est Deus: ergo videtur, quod dona eius sint enarrabilia.

Sed dicendum, quod creaturæ & iudicia Dei materialiter accepta & diuina secundum quod sunt in recipientibus, dupliciter possunt considerari: aut per suam iustitiam, & sic possunt inuestigari: aut secundum quod exeant à sapientia inuisibili, & sic sunt in scrutabilia & inuestigabilia & inenarrabilia: tamen quod dicit in enarrabilia dona eius, non habet nostra littera, sed est in littera septuaginta interpretum. Nostra autem littera, Aliquis prior dedit eis, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde ponit secundam autoritatem Apostoli ad idem, & dicit, quod propter idem Apostolus dicit pacem Dei excedere omnem mentem: & sumitur de epistola ad Philipp. 4. vbi littera nostra habet, Et pax Dei quæ exuperat omnem sentium: & hoc Ideo dixit Apostolus, quia ipse inuenit eum qui est super omnia, & cognouit eum esse super omnem intellectum: quia causa omnium debet esse super omnia.

D V B I A.

ET QUIA hæc est vltima epistola in qua tractat de visione Dei, ideo querantur hic tres, quæ remanent querenda de ipsa. Primo, utrum intellectus possit attingere vel accedere ad diuinum lumen, quod Deus est. Secundo, utrum Deus impleat intellectum videatis ipsum, ut vltimum agens & determinans cognitionem. Tertio, qualiter visio Dei impleatur, utrum per omnes potentias, vel secundum quædam tantum. Alia quæ hic querenda essent, supra querita sunt, de visione Dei.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur, quod intellectus cæcitus attingit ad ipsum Deum: omnis enim sensus attingit ad hunc sensum ad finem illum, alioquin esset frustra, secundum distinctionem Philosophi in secundo

philosophie, qui dicit, quod frustra est, quod est ad finem quem non attingit vel non inducit: nihil autem est frustra in operibus naturæ, & multo minus in operibus diuinis: sed Deus est finis omnis intellectus: ergo attingit intellectibus.

1. Ad idem, In excedenti nulla est delectatio: sed in visione diuina iuxta est delectatio: ergo non est visio excedentis, sed eius quod totum attingitur ab intellectu.

2. Ad idem, Sicut dicit Dionysius in libro de diuinis nominibus, cap. 4. delectatio fit conuenientis cum conueniente: conuenientia autem est quod est proportionum, & maxime proportionem æqualitatis: ergo cum in visione Dei sit iuxta delectatio, oportet quod intellectus coniungatur proportionato æquali sibi: & sic attinget Deum secundum totum.

3. Ad idem, Scientia quæ est pars beatitudinis & quæ habetur modo diuino, oportet ut habeatur ut possessio, id est, ad iurum: si enim cum difficultate & inquisitione haberetur, esset pœnoia: & hoc dicit Philosophus in primo philosophie, & etiam Boëtius in libro de consolatione: sed excedens non habetur ut possessio: cum igitur scientia diuina sit pars beatitudinis, videtur quod non sit visio excedentis: & sic idem quod prius.

4. Ad idem, Sicut dicit Philosophus in decimo ethico, delectatio est operatio propriæ & conaturalis habitus, non impedita: sed in visione Dei est maxima delectatio: ergo est delectatio exiens à naturali perfectione & propria, talis autem perfectio non est excedentis: cum igitur ipse Deus, ut dicit Magister Hugo de sancto Victore, sic perficiatur quia ipsum videmus, videtur quod non sit excedens: & sic secundum totum attingi ipsum intellectus.

Ad oppositum, Deus est obiectum in infinitum excedens potentiam creatam: ergo est inaccessibleis, nec potest perfecte attingi.

1. Præterea, Ioan. 1. dicitur: Deum nemo vidit vnquam, vbi dicit Chrysostomus. Quod creabilis est natura, qualiter videre poterit quod increabile est? Et loquitur de perfecta visione: ergo intellectus cæcitus non potest perfecte attingere ad ipsum Deum.

2. Ad idem, Sicut dicit Philosophus in ethico & Boëtius 5. de consolatio. actus adiecti sunt in patiente & recipiente secundum possibilitatem recipientis: sed possibilitas omnis intellectus creati est minor diuina claritate: ergo nullus intellectus vidit eum perfecte, cum non videat nisi secundum id quod est pars de ipso.

Sic concedimus, quod intellectus cæcitus non potest attingere perfecte ad Deum, ita ut nihil de cognitione ipsius maneat extra eum, sed sub quadam confusione iungitur ei quasi excedenti: eo quod non potest de ipso accipi quid ipsius, quia non habet terminationem: neque propter quid, quia non habet causam: neque quia, quia non habet causam remotam, nec effectum proportionatum: & ideo nec in via nec in patria videtur de ipso nisi quia confusum: quamuis ipse Deus videatur clarus vel minus clarè, secundum diuersos modos visionis & videndum. Et concedimus rationes ad hoc.

Ad primum verò dicendum, quod finis qui est intrin-

est intrinsecus, attingitur secundum totam & includitur in re ipsa & perficit rem: sed non est necessarium de fine qui est extra, perficiens ad bene esse: & talis finis est Deus, non solum intellectus, sed & omnium creaturarum: unde dicit Philosophus in secundo cæli, quod omnia tendunt ad divinam bonitatem sicut ad finem, quem non omnia æqualiter attingunt, sed quædam uno motu, quædam pluribus: nihil tamen ipsum perfectè consequitur, sicut ipse se habet.

Ad secundum dicendum, quod sensibile ex-
ce'tens agit actione animæ & actione sensibilis: & idem corrumpitur organum, & non est delectatio in ipso: sed si ageret tantum actione animæ, fieret tantum intentio ipsius in sensu, & non corrumpere't: sed quanto magis esset excedens, tanto magis delectaret: sed in sensibili non possunt separari due dictæ actiones secundum esse: sed intelligibile agit tantum actione animæ, & idem excellens intelligibile non corrumpit, sed maxime delectat.

Ad tertium dicendum, quod ad delectationem non exigitur convenientia æquiparantia, sed sufficit convenientia secundum ordinem totum quæ sunt ad ipsum finem.

Ad quartum dicendum, quod excedens quod facit resistenciam, non habetur ut possessio, & hoc est excedens & corrupens, & tale non est Deus.

Ad quintum dicendum, quod Deus est perfectio naturalis, non sicut existens de constitutione naturæ, sed sicut id ad quod natura est ordinata: & talis perfectio naturaliter bene potest esse excedens. Et secundum hanc modum dicuntur quatuor virtutes naturales in Glossa super Lucam de paralytico, quæ quatuor inferebant.

I CIRCA secundum sic proceditur. Videtur, quod Deus non sit illuminans & perficiens intellectum videns ipsum: illuminans enim est naturaliter agens non determinans cognitionem unius rei tantum: sed intellectus non potest ab eodem secundum idem determinari & indeterminari moveri: cum igitur Deus non perficiat intellectum nisi secundum quod est possibile perfici, videtur quod non secundum idem perficiat & illuminet.

2 Præterea, In visu exteriori, lumen quod visum illuminat, non distinguit cognitionem alicuius visibilis, sed oportet esse aliud distinguens quod est species abstracta à sensibili: ergo in visione intellectus qua videtur Deus, non secundum idem Deus illuminat & determinat intellectum.

3 Si dicas, quod in his quæ non videntur propria luce, tenet prædicta ratio, & non in his quæ videntur per propriam lucem, & tale est Deus. Contra: Sol videtur per propriam lucem, & lux quidem sua est determinata ad talem figuram & ad hanc materiam, quibus amotis remouetur lux determinata: ergo si tantum lux solis videatur, erit visio indeterminata, & ad hoc quod determinetur, oportet accipi figuram ipsius & hunc solem: ergo etiam in his quæ per suam lucem videntur, est aliud illuminans & aliud determinans cognitionem: ergo & in Deo oportet illud esse.

4 Ad idem, Sicut dicit Philosophus in octavo physicorum, omnia quæ sunt inter primum mouens & ultimum motum, sunt mouentia mota & sunt mouentia imperfecta: quia cessante à motu, primo motore, nullum erit in actu mouens: unde oportet, quod imperfectio impleatur à primo motore: sed intellectus agens in nobis est medium mouens inter lumen divinum & intellectum possibilem: ergo est imperfectus ad mouendum, & perficitur ad hoc quod moueat: sed cum moueat ad omnes species cognoscibiles, non mouet secundum determinationem alicuius formæ: ergo oportet, quod perficiatur à primo agente, scilicet lumine divino, non secundum aliquam formam determinatam: sed possibilem perfectibilem est secundum aliquam formam determinatam, sicut materia non perficitur ab agente nisi per aliquam formam determinatam receptam in ipsa: ergo aliud perfectibile est intellectus agens, & alio modo perficitur quam intellectus possibilem: sed diversorum perfectibilem dicitur suæ perfectionis: ergo videtur vel quod Deus non perficiat utrumque, vel quod non secundum idem: & sic idem quod prius.

Ad oppositum, illud in quo nullus est numerus, non habet in se aliud & aliud: sed sicut dicit Boëtius, Deus est verè vnus, in quo nullus est numerus: ergo non secundum aliud & aliud illuminat & terminat & perficit intellectum.

Sed dicendum, quod secundum aliud & aliud Deus terminat intellectum videns ipsum & illuminat eum ad videndum: illuminat siquidem in quantum est lux quædam per modum separati accepta: quia vniuersaliter agens oportet esse non mixtum alicui, sicut lux non moueret ad omnes colores, si esset de compositione alicuius coloris: & propter hoc quidam posuerunt, quod intellectus agens animæ non est pars animæ, sed separatam quid, quamuis hoc sit error: sed perficit ad determinatam cognitionem secundum quod est quoddam determinatum, non per materiam, sed per suam naturam & per attributa naturæ, & secundum quod sunt personæ determinatæ suis proprietatibus. Hæc autem duo non sunt alia & alia res, sed sunt aliud & aliud secundum rationem, quæ tamen ratio fundatur in re: quamvis enim alia ratio sit quæ non inferatur ad rem sicut demonstratio mathematica, quæ demonstrat esse rectam lineam quæ non est recta: tamen si non posset aliquo modo referri ad rem, esset ratio ratiocinantis & frustra referretur etiam ad lineam, quæ per eam intelligitur: & secundum hoc ratio iuris & bonitatis & aliorum omnium referuntur ad rem divinam secundum modum attribuendi, quia verè vnumquodque eorum est in ipso: & cum sint diuersæ rationes secundum quod habent relationes ad proprios actus, accidunt eis quod sint idem re propter simplicitatem diuinæ essentia: & per hoc patet solutio ad totum.

CIRCA tertium sic proceditur. Videtur etiam, quod sensitiua potentia perficiatur diuina visione: visio enim, ut dicit Aug. est rota mercatorum: sed omnes potentia cooperantur ad meritum: ergo omnes debent remunerari diuina visione.

2 Præterea, Ioan. 10. dicitur, Egredietur & ingredietur

ingredietur & p̄ sua inueniet: sed non inuenit p̄ sua anima nisi in diuinitate: cum igitur ingreditur esse ad intellectum, & egreditur ad sensum, videtur etiam quod sensus perficiatur diuina visione.

3. Item videtur, quod ratio potest in apprehensionem spiritualium: quia inquit de eis: sed dicitur in omnis perfectio cuius est capax: ergo dicitur in visio Dei.

4. Præterea, Sicut dixit Aug. visio Dei succedit visioni quæ est per vestigium: hæc autem cognitio cum sit inquisita, est in ratione: ergo & visio Dei est in ratione.

Sed dicendum, quod omnes potentie anime perficiuntur diuina visione: sed quædam immediate, scilicet superius es, quædam mediate, scilicet inferiora per redundantiam à superioribus: videmus enim, quod propter hoc omnes potentie unte in vna essentia anime, quando superior pars anime est in vehementi delectatione, quæ est ex consideratione theomatum, omnes conturbantur ad delectationem illam, sed delectantur in propriis operationibus. Erigitur visionis delectatio immediate in intelligentia, & postmodum quodam in intellectu, à quo redundat secundum rationem in vias sensitivas. Et ideo dicitur in h. de p̄ntu & anima, quod sensus vertitur in rationem, & ratio etiam in intellectum: non quod trahantur à suis naturis secundum esse, sed quod conuertentur inferiores ad delectationem superiorum. Sed ad euidentiam huius sciendum est, quod intelligit natura ipsa etiam intellectus, sicut dicit Philosophus in primo de anima, quod intelligentia omnia scientia est. Quodque verum dicitur naturam intellectus separata, sicut dicitur in h. de causis. Quandoque etiam dicitur sup̄ma virtus non a natura, & distincta à ratione & intellectu, ut dicitur in h. de anto. Victor: quia ratio est compositum, intellectus spirituum creaturum, & intelligentia spiritus increati: & hæc distinctio unum penes objecta eorum quod sunt intellecta, secundum quod dicitur in h. de simplicitate, quæ sunt intellecta à re non sunt simpliciter altera, nisi quia est simpliciter res: est enim simplex per se, ut dicitur in h. de simplicitate, & negatio non dicitur esse in huiusmodi vel minus. Potest etiam dicitur distinctum, quod ratio conuertitur in compositionem collatiua, quia secundum quod dicitur in h. de causis, deditur causam in causatum, & eam conuenientiam, vel causam esse. Intellectus autem est simpliciter secundum quod dicitur in h. de simplicitate: sed quia principia complexa sunt, sunt in intellectu simpliciter, sicut in quod est quædam virtus recipiens ipsum, non simplex quia omnia videntur, & hæc est intelligentia. Et sciendum, quod ratio à Philosopho sumitur secundum quod est cum compositione collatiua prædicta, & hoc dicitur quantum ad compositionem propria, sicut quæ in principio non est quando huiusmodi causa propria rei ex qua necessario concluditur ratio autem est inquisita, & ideo per se non procedit, ex quibus inueniat aliquam probabilitatem: & ideo dicit Philosophus in h. de simplicitate est contingen-

tium, & scientia necessarium conclusionum, & intellectus p̄ incipit. Et hæc dicit, quod ratio omnium in vna intelligentia, quæ accipit simplices quidditates rerum, ex quibus de necessitate concluditur aliquid. Sancti autem non faciunt vim in verbis, & ideo nominant rationem vniuersalem omnem virtutem, cuius obiectum est operatum à materia & appendicis eius: & sic ratio immediate videbit: sed si distinguantur istæ virtutes, ut dictum est, tunc intelligentia immediate videt vel intellectus si non fiat vis in distinctione virtutum. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta.

EPISTOLA VI.

Sospitro sacerdoti.

NE opineris hoc victoriam sancte Sospitro, quod contra religionem aut opinionem non bonam apparentem facies contumeliam: neque enim oportet, si iudicare ipsum redargueris, iam ea quæ sunt Sospitro bona: possibile enim est te & alios in multis falsis & apparentibus vnum existens & occultum verum latere. Neque enim si aliquid non est rubeum, iam est album: neque si aliquis non est equus, de necessitate est homo. Ita autem facies mihi credens, abstinere quidem ne dicas contra alios, pro veritate autem verè dicas, sicut omnino esse irreprehensibilia quæ dicuntur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ne opineris hoc victoriam Sospitro, &c.

SI quis videret inter vos contentiosus, nos autem stalem consuetudinem non habemus. Ita 1. Cor. 11. Ex verbis istis potest trahi huius epistolæ materia, in qua Dionysius agit Sospitrorem sacerdotem, de hoc quod contendebat cum idololatriis, erat enim homo multum zelans fidem Christi: & ideo semper volebat arguere idololatrias, & improbare cultum eorum, cum ipse prius non persuasisset eis fidem suam esse bonam: vnde illi scandalizabantur, & à fide auertebantur.

D V B I V M.

SED VIDETUR, quod non rectè arguat eum: B Apollolus enim ad Titum dicit de sacerdote, quod

quod debeat esse potens exhortari in doctrina sana & contradicentes arguere: sed idololatrias contradicunt doctrinæ sanæ: cum ergo ille esset sacerdos, debeat arguere, & non erat de hoc arguendus.

2. Ad idem, Nullum opus sapientis est reprehensibile: sed manifestare mentientem est opus sapientis: idololatrias enim sunt maxime mentientes: quia mendacium quod est contra fidem, est maximum, ut dicit Augustinus, ergo non debet reprehendi de hoc quod manifestabat eis errorem suum.

3. Ad idem, Sicut dicit Philosophus, omnino malo est iniuriandum: sed idololatria est maximum malum: ergo non debet argui, quod idololatrias iniuriatur.

4. Præterea, Si dicitur oppositum de opposito, ut dicit Philosophus, & propositum de proposito: sed omnis virtus est laudabilis: ergo omne vitium est vituperabile: & sic iste bene respondebat vituperando idololatriam.

Sed dicendum, quod ille in hoc quod arguebat idololatrias non peccabat, sed ex modo quod mouebatur: vnde Dionysius reprehendit eum de insufficientia: quia dum aliorum sectas reprobat, fidem suam non persuadebat: & etiam de ordine: quia prius erat eis ostendenda virtus Dei, ut sic allicerentur: postmodum erant eis eorum errores demonstrandi. Iste autem è contrario volebat facere: & ideo non conuertebantur, sed traherentur: quia ad fidem non conuertuntur per coactionem rationis, sed per voluntatem, & ideo sunt alliciendi ad amorem veritatis: quamuis contrario modo sit procedendum quando veritas cogit per demonstrationem: tunc enim sunt prius reprehendenda falsæ opinionibus, ut dicit Philosophus in 1. cor. & vnde: & per hæc patet solutio ad obiecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dividitur autem hæc epistola in duas partes. In prima reprehendit eum. In secunda ponit rationem reprehensionis, ibi, Neque enim oportet si iudicare, &c. Dicit ergo primo, quod non debet hic reputare victoriam si contra alienam religionem faciat contumeliam increpando eam aut reprehendendo: & vocat eum sanctum propter rectitudinem intentionis, quamuis erraret in modo. Religio autem hæc dicitur, secundum quod dicitur in h. de simplicitate, quod religio est quæ superioris cuiusdam naturæ, quam diuinam vocant, curam ceremoniamque affert. Sed quia per idololatriam non colitur aliqua res diuina, ideo non potuit rectè dici religio, sed falsa opinio, & propter hoc corrigit se, & dicit, Aut opinionem, &c. Deinde ponit rationem reprehensionis primo, & secundo probat rationem illam, ibi, Neque enim si aliquid non est rubeum, &c. Dicit ergo primo, Neque enim si redargueris, id est, si contingat te redarguere, iudicare ipsam, id est, quod illa opinio iudicio tuo sit condemnanda, sequitur quod tua sit bona. Alia translatio habet, iudicatum redarguas: quia potest esse, quod tu & alij multi detenti in falsis opinionibus fuerint, & verum sit omnibus nobis occultum: & ideo non sequitur, si opinio illorum sit falsa, quod tua sit vera. Deinde

hoc probat per exemplum: quia non sequitur, si hoc non est rubeum, quod sit album: neque sequitur, si non est equus, quod sit homo: quia potest esse, quod vtraque opinio sit falsa, quamuis vna repugnet alteri. Et in fine consulit sibi, ut abstineat à contradictione aliorum, sed potius loquatur ad persuadendam veritatem, & taceat de falsitate aliorum, ac si essent irreprehensibilia quæ ab aliis dicuntur. Vel aliter: loquaris pro veritate, ut quæ tu dicis, sint omnino irreprehensibilia: si enim prius persuadent veritatem, placebunt: si autem prouocentur per contradictionem, reprehendent rationem & non consentient veritati.

EPISTOLA VII.

Policarpo hierarche.

EGO quidem non sum aduersus A Græcos aut aduersus alios dicentes, sufficere arbitror sanctis viris, si verum ipsum in seipso possint & cognoscere & dicere, secundum quod verè habet. Hoc enim quodcunque est secundum legem veritatis rectè demonstrato & puro existente, omne quod aliter habet, & veritatem simulat, reprehenditur, & alterum existens à verè existente, & dissimile & apparens illud magis quam existens. Superfluum igitur est veritatis manifestatorem aduersus istos aut illos dimicare: dicit enim vnusquisque se habere numisma regale, & forsitan quidem habet quendam deceptiuam imaginem cuiusdam veri numismatis: & si ipsum redargueris, & alius & rursus alius de eodem litigabit. Vera autem ipsa posita ratione, & ab omnibus aliis irreprehensibili manente, omne quod non ita secundum omnia se habet, ipsum in seipso inuincibili statione verè veri depoenitur. Igitur hæc quidem, sicut arbitror, verè cognoscens non studui aduersus Græcos aut aduersus alios dicere: sed sufficiens mihi, & hoc Deus donet, de veritate scire primum, postea scientem dicere ut oportet.

DIVISIO

DIVISIO ET
EXPOSITIO TEXTUS.

Ego quidem non sum aduersus
Græcos, &c.

AT Imothee depositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & opiniones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem excidunt. 1. ad Tim. vi. In verbis istis exho tatur Apost. discipulum suum ad tria, scilicet ad custodiendam fidem, quæ est in christo nobis à Deo commissus & apud nos depositus: ut quantum possumus, custodiamus eam, & in nobis & in aliis, & maxime ad quos pertinet ex officio prædicationis. Ex hoc notatur in hoc quod dicit, depositum custodi. Secundò hoc tatur ut abstineat à contentione & disputatione, quæ ad nihil valet, nisi ad ubiersionem audientium: hæc enim litigia sunt, prophanz vocum nouitates: quia sunt præter Eccl. i. re con uerendum. Tertio hortatur ut iis qui sub nomine scientiæ fidem impugnant, resistatur, & hoc est quod dicit, & opiniones, &c. Vnde ex verbis istis potest intelligi materia istius epistolæ, quam Policarpo hierarchæ, id est, Episcopo scribit. Hic autem Policarpus fuit martyr quidam Ioannis Euangelistæ discipulus, hic familiaris fuit cuidam Apolliphani qui fuerat in philo sophia magister Dionysij, qui cum uisitaretur à Policarpo, & pertractaretur in fidem, arguebat Dionysium, quod scientia quam à Philo sophis dicitur, contra Philo sophos ueteretur: & hoc Policarpus significat. Dionysio, petens etiam ab eo, ut scriberet aliqua qui us possent trahi ad fidem: & ideo Dionysius e scribit per hanc epistolam, in qua fidem custodie principate inuenit, excitando e ad contentione si in ipsi a & in uitando istum ad fidem expropositis disciplinis eius.

BVnde dicitur in duas partes. In prima negat contentionem si in ipsam. In secunda ex oppositione contra e facta, inuehitur contra alios Philo sophos, & maxime contra Apolliphane, trahendo eum ad fidem, &c. Prima dicitur in duas. In prima ponit quod intendit. In secunda ostendit rationem eius, ibi, Sufficere a-bi-ro, &c. Primo ergo dicitur, quod ipse non intendit ad contradicendum neque Philo sophis neque aliis à fide errantibus sicut uolunt latæ, qui etiam irridentur à Philo sopho in tertio metaph. Vnde dicitur opinionem Platonis, qui a similis est errorum fingentium Deos esse. Græcos autem appellat Dionysius Philo sophos: & quoniam philo sophia fuit primò apud eos & A. y. rios, cum tamen fuerit apud eos secundum multos errores, apud Græcos fuit primò correctæ, a quibus exercitia correctæ in omnes alias nationes transfusa sunt.

CDeinde ostendit rationem sui dicti, & primò ponit rationem secundò concludit propositum. ibi, quia hæc quidem ut arbitror, &c. Circa primum duo facit. Primò dicit, quod sufficit ueritatem dicere & cognoscere. Secundò ostendit, quod superfluum est nisi contendere con-

tra ex orem singulorum, ibi, Superfluum igitur est, &c. Ratio ergo uia prima talis est. In cognitione alicuius rei non sunt inquirenda, nisi ut ponatur ueritas, & reprehendatur falsitas. & delegatur appa entia eius quod non est uerum: sed hæc duo ueritas sufficienter habentur ex primo. Quia si uerum denonst. aetu, quicquid sit illud, secundum ueritatem ueritatis, id est, secundum propria principia, ueritate, ut principia debito modo ordinentur, in conclusiones, & existat purum ab omni suspitione contrarij, qualis est in opinionibus, simul etiam hic reprehenditur omne quod aliter habet, id est, falsum, & quod ueritatem similit, id est, appa ens, esse autem a uero, quantum ad falsum & esse dissimile & magis appa ens illud, scilicet uerum, quam existens: similitudo enim ad ueritatem cau a est appa entia.

Deinde concludit partim ex dictis, & partim ex dicendis, quod ueritas est contra diuersos errores contendere: notus enim ille superfluous est si aliter in illum finem deueniatur sufficienter: per ostensionem autem ueritatis sufficienter depellentur omnes errores, ut ostensum est, ad quod per contentiones non potest deueniri. Et hoc probat per exemplum: sicut si aliquis haberet unum numisma, in quo esset imago regalis, & uellet redarguere aliquem quod haeret falsum numisma, in quo esset aliqua pars ueræ imaginis (quia alias non esset imago deceptiua) quamuis tamen conuinceret, in urge et alius qui haeret aliquam aliam partem, & oportet iterum cum eo contendere, & hoc nunquam haeret finem: sed ostendo, quod unum numisma uerum esset, ostenditur quod omnia alia falsa essent. Similiter cum omne uerum sit imago ueritatis, ueritas ueræ habet perfectam imaginem: appa entes autem & falsa haent aliquid imaginis per aliquam appa entiam, alioquin non deciperent: & quia infinitis modis contingit errare à ueritate, nunquam di putando contra singulos, omnes poterunt comprehendere: sed hoc optime fit per unam ueritatem fundatam, per quam omnes errores manifestantur: ergo superfluum est insistere contentione contra singulos errores.

Deinde concludit propositum, & dicit, quod E ipsemet cognoscens ea quæ dicta sunt, non studium ut contradiceret Græcis aut aliis: sed hoc reputat si sufficere si ueritatem primò dicat, & postmodum dicat aliis, sicut oportet, & hoc à Deo sibi dari petit, & dicit, sicut arbitror, causa humilitatis, non propter dubitationem. Vnde dicit Philo sophus in secundo celi & mundi, quod hoc fuit causa erroris Philo sophorum, quod non studet aut ad inueniendum ueritatem, sed ad contradicendum aliis: & hoc sibi sufficere putabant, si deducere aut questionem ad hoc, quod non posset eis resisti: & ideo non uidetur, de quibusdam (quorum tota ratio & intentio est ut contradicant dictis aliorum, quidquid sit illud) quod ad ueritatem, quam non conquirunt, unquam attingant: sed detinentur in quibusdam appa entibus.

D V B I V M.

Hic est dubitatio, utrum in theologica cognitione

ratione sufficiat cognoscere & dicere ueritatem sine contradictione errorum. Et uidetur, quod non: quia sicut dicit Boetius, bono scientia mali deesse non potest: sed scientia mali est ad reprehendendum malum: ergo oportet, quod sciatur etiam reprehensio mali.

2. Ad idem, In scientiis habetur simpliciter instrumentum procedendi, scilicet syllogismus ostensiuus & deducens ad impossibile & uterque necessarius est: sed per syllogismum ducentem ad impossibile improbantur errores, & ad hoc est: ergo non est superfluum insistere contradicendis erroribus.

3. Præterea, Eadem scientia est sanitatis & ægritudinis corporalis, scilicet medicina: sed ueritas est sanitas animæ, falsitas autem est quædam infirmitas eiusdem: ergo uidetur, quod Theologiæ sit arguere falsitatem, & non solum fundare ueritatem.

4. Præterea, Scientiæ nobilissimæ, cui omnes alie famulantur, est probare principia: sed principia non possunt probari, nisi per destructionem errorum, qui sunt contra principia, sicut facit Philo sophus in quarto metaph. ergo Theologi est non solum fundare ueritatem, sed etiam arguere errores.

5. Præterea queritur, quare alie scientiæ communicantur malis cum Theologiæ præcipitur non communicare malis Matth. 10. Nolite sanctura dare canibus, neque margaritas spargere ante porcos.

Sed ad hoc ueritatem dicendum est, quod ueritas aliarum scientiarum trahitur per connexiones syllogisticas necessarias, quæ haent ordinem ad principia rationis, ex quibus deducitur, & ideo habet ueritatem coactiuam, & etiam resistentes inuitos trahit ad se, sicut dicit Philo sophus in 5. met. & ideo potest communicari malis & resistentibus: sed ueritas sacra Scripturæ est supra principia rationis, unde non deducitur ex illis per aliquas connexiones argumentorum, sed manifestatur quodam simplici lumine diuino, quod est quædam res informans conscientiam ut sibi consentiat: & ideo non communicatur nisi iis qui deuote se conuertunt ad ipsam. Huiusmodi autem deuotio impeditur duobus, scilicet per intentionem resistendi: & ideo prohibetur dari canibus, per quos significatur ij qui fidei ueritatem contemnitantur. Impeditur etiam per immunditiam corporis: unde dicit Apuleius, quod Deum sapientes, uix intelligere possunt, cum à carne etiam, quantum possibile est, se abstraxerunt: & ideo prohibetur dari porcis, per quos significatur uoluptatibus carnis dediti: & ideo dicitur Sap. 1. In maleuolam animam non introibit sapientia, quantum ad primum: neque habitabit in corpore subdito peccatis, quantum ad secundum. Et per hoc etiam patet solutio quantum ad primum quaesitum: quia propter hoc quod ueritas Theologiæ non deducitur ex principiis rationis, non possunt per eam conuinci errores, nisi ipsa prius fundetur: in aliis autem scientiis quæ procedunt ex principiis rationis, potest haberi uia ad remouendum aliquid ex erroribus, & per hoc ducitur ad ueritatem: quamuis etiam in aliis non debeat esse tota intentio ad contradicendum: quia propter contradictiones tales de-

D. Alb. Mag. in epistolam Dionysij.

nenerunt Philo sophi aliqui in hunc errorem, quod dicerent nihil esse uerum, quia quodlibet habet contradictionem.

Ad primum dicendum, quod Theologus per scientiam boni habet scientiam mali ad reprehendendum: quia rectum est index sui ipsius & obliqui. Et similiter dicendum ad tertium.

Ad secundum dicendum, quod quamuis ita sit in aliis scientiis, tamen in Theologia hoc non potest fieri ratione prædicta: & ideo significanter datur sanctis uiris.

Ad quartum dicendum, quod Theologia de qua nunc loquimur, non est principalis ueritatis subiecti sub quo ordinantur subiecta aliarum scientiarum sicut sub ueritatis: & ideo non est suum probare principia aliarum scientiarum, sed met. alie autem simulantur ei in quantum ipsa ueritur eis ad suum obsequium.

Tu autem dicis, impropere mihi sophistam Apolliphane, & patrum uerberatorem appellare, & sicut his quæ sunt Græcorum contra Græcos non sanctè utentem. Et quidem aduersus ipsum esset ueritas nos dicere, quod Græci diuinis non sanctè contra diuina utuntur, per sapientiam Dei, tentantes expellere diuinam uenerationem. Et non multorum ego dico opinionem affectu materiz, & passibiliter in dictis poetarum permanentium, & creaturæ præter creatorem diuinum cultum exhibentium. Sed & ipse Apolliphane non sanctè diuinis contra diuina utitur: etenim existentiam cognitione pulchrè dicta ab ipso philosophia, & à diuino Paulo sapientia Dei appellata, ad causam & istorum existentium & cognitionis ipsorum oporteret sursum agi ueros Philosophos. Et ut non aliorum quam ipsius propter hoc quod uidetur opinionem reprehendam, oporteret Apolliphane sapientem existentem cognoscere, non aliter aliquando posse aliquid conuerti cælestis ordinationis & motus, nisi contentorem essentia ipsius & causam haberet ad hoc mouentem, qui facit omnia, & mutat secundum sanctum sermonem.

○

.DIVI

DIVISIO ET

EXPOSITIO TEXTUS.

A Deinde de modo... contra Philosophos... Secundo contra idololatras... Tertio contra ipsam Apolloniam...

DUBIUM.

B Sed videtur, quod hoc non sit arguendum... in aeternam fidem... quod in uno & a gento & vestitus Aegyptium...

Sed dicendum, quod in afferenda fidei veritate non sunt nec edicende rationes philosophicæ... sed prout in sanguine ex patre in inspiratione Spiritus sancti...

ret etiam ratio omnium quæ contra philosophos... sunt: quantum quidem qui ne eorum... modis voluit impugnatæ...

EXPOSITIO TEXTUS.

Deinde ex propria ratione arguit eum, quod illam obsecrationem non potest facere... contra Philosophos...

Deinde præmittendo arguit poetæ, nam dicens ad Apolloniam specialiter, & dicit, quod ipse non curat dicere esse reprobam opinionem multorum...

Deinde specialiter arguit ipsam Apolloniam ex propriis eius inuitans eum ad fidem, & primo ponit multa quæ possunt eum trahere ad fidem...

itur secundum divisionem entis: & Paulus vocat philosophiam Dei sapientiam... Nam quia non cognovit mundus in Dei sapientia...

DUBIUM.

Sed videtur hoc esse falsum: quia veros Philosophos non oportet sursum agi nisi ad ea quæ sufficienter principia philosophiz...

Ad idem, Ad causam quæ non tota manifestatur in effectu, non potest deveniri per suum effectum...

Ad idem, Vbi est processus de effectu ad causam, ibi est et converso processus de causa ad effectum...

Præterea, Omnis relatio effectus stat in causa proportionata: sed talis causa non est Deus...

Sed dicendum, quod sursum agi in aliquid, stat dupliciter: vel simpliciter, sicut in id quod demonstratione concluditur...

Præterea, Si aliquid est uniformiter mobile, & motor uniformis motor eius, non potest perverti...

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Deinde dicit quomodo ex scientia astrorum in qua peritus erat, poterat Apolloniam sursum agi in Deum...

do igitur non veneratur, &c. Dicitur ergo primo, quia non est quod ipse immoretur ad reprehendendum aliorum opinionem...

DUBIUM.

Sed ad evidentiam eorum quæ hic dicuntur, queritur de ista subuersione caelestis ordinis. Et videtur, quod non potuerit subverti...

Ad idem, Philosophus dicit in 8. physico, quod motus caeli est ut vita quædam natura omnibus subsistentibus...

Præterea, Sicut dicit Philosophus, ea quæ sunt raro, descendunt ab iis quæ sunt frequenter, & ea quæ sunt frequenter, accipiunt ab iis quæ sunt semper...

Præterea, Si aliquid est uniformiter mobile, & motor uniformis motor eius, non potest perverti...

Præterea queritur, cum Deus poterit aliter dare victoriam Iosue, & sapientem Ezechie, & manifestare gentem in cruce Deum esse...

Præterea, Augustinus dicit, quod Deus non facit contra rationes quas rebus inseruit, sicut nec contra seipsum...

Solutio. Ad primum dicendum, quod duplex est vniuersalis causa, in genere corporum, & simpliciter. In genere corporum motor astrorum est vniuersalis causa...

forum: quia prima causa non indiget motu
altiorum, sed sine eis potest vniuersaliter sup-
plere causam esse & continentiam & ordinem.

Ad aliud dicendum, quod motus superiorum
non est vniuersalis, nisi ex virtute motus:
vnde ad potentiam vix demonstrationem,
hæc vniuersaliter communicari potest etiam sine motu
superiorum.

Ad aliud dicendum, quod hoc est secundum
cursum causarum naturalium ad propagationem
mundi ordinatum: sed miracula non acci-
piunt causam in eis nisi obedientialem: causam
autem veram accipiunt in voluntate & sapien-
tia diuina.

Ad aliud dicendum, quod hoc intelligitur
de motore intrinseco & essentiali ipsi mobili: sed
primus motor non sic se habet, sed potius ad
voluntatem mouet omnia, & ideo stare pos-
sunt quandoque secundum suam voluntatem.

Ad aliud dicendum, quod causa peruersitatis,
est generalitas virtutis mirabili: causa enim
fuit virtutis mirabili, susceptio legis & Evan-
gelij, quæ ad omnes derivari debet: & ideo
necesse fuit ut miraculum fieret in superioribus,
ubi omnia sunt in motu cere potest.

Ad aliud dicendum, quod Augustinus ibi
vocat naturam in communi prout abstrahit à
causa naturali & miraculo: sic enim naturæ in
prima creatione indidit ut obediat creatori, &
ad naturæ propagationem, & ad potentiam suam
in miraculis demonstrationem: & contra banc
nihil fecit. Quod autem hoc non sit irrationa-
bile, accipitur à P. olemao, lib. 1. Almagesti,
ubi sic dicit: Non est in cælis natura prohi-
bens neque impediens ad negandum aliquem
motum, nisi tota natura eorum est conueniens
ut obediat & aperitur & offerat se vnicuique
motum naturalium, quamuis contrarij esse vi-
deantur. Et sicut obediat naturali motui natu-
raliter, rationabile est ut obediat in miracu-
lous.

3. Quomodo igitur non veneratur
cognatum vobis, & ex hoc & vere
existentium Deum, mirans ipsum
de omnium causa & superineffabili
virtute, quando ab ipso sol & luna
secundum virtutem & stationem su-
pernaturalissimam simul cum om-
ni ad omnino immobilis d. finiun-
tur, & tota die in eis d. m. signis stant
omnia? aut tantò quod idem amplius
si totis & melioribus & continentibus
ita portatis non circumageban-
tur contenta. Et quando alius qui-
dem dies secundum continuitatem
ferè triplicatur, & in viginti om-
nibus horis aut omne tanti patris
contraria portatione regreditur &
conuertitur, ita naturalissimis con-

trariis circumactionibus: aut sol
proprio cursu motum ipsius omni-
modo in horis decem colligens re-
soluitur rursus toto illo noua viam
quandam terens in aliis. Hoc qui-
dem fuit quod & Babylonios con-
uenienter in stuporem mouit, &
sine pugna Ezechia subiecit sicut
cuidam æquali Deo & homines ex-
cedenti. Et non dico eas quæ fue-
runt in Ægypto magnas operatio-
nes, aut alia quædam alibi Dei si-
gna facta, sed communia & celestia
in omni & in omnibus triumphan-
tia. Dicit autem omnino Apollo-
phanes, non esse ista vera. Igitur
maximè quidem hoc Persarum sa-
cerdotibus effertur memoriis, &
adhuc magis memorialia triplicati
solis perficiunt, sed ipsi propter
ignorantiam aut inexperientiam
non credere volunt. Dicat tamen ip-
si, Quid dicis de defectu facto in
cruce saluatoris? Ambo enim apud
Heliopolim tunc presentès & coa-
stantes, inopinabiliter soli lunam
incidentem videbamus (non enim
erat conuentus tempus) & rursus
ipsam à nona hora vsque ad vespe-
ram ad solis diametrum supernatu-
raliter restitutam. Rememora au-
tem & quiddam aliud ipsi: nouit
enim, quod eclipsim ipsam ex Ori-
te vidimus inchoatam, & vsque ad
solarem terminum venientem, po-
stè à regredientem, & rursus non ex
eodem & defectum & repurgatio-
nem, sed è contrario secundum
diametrum factam. Talia sunt eius
temporis supernaturalia, & soli
Christo qui est omnium causa pos-
sibilia, qui facit magna & mirabi-
lia quorum non est numerus.

4. Hæc hic non licet tibi: & si pos-
sibile est, Apollophanes reprehende,
& contra me tunc compræsen-
tem tibi, & simul inspicientem, &
simul

si nul indicantem, & simul admi-
rantem. Siquidem & diuinationem
tunc nescio. Vnde Apollophanes
incipit & ad me sicut quæ sunt
conferens dixit: Hæc, o bone Dio-
nyssi, sunt mutationes diuinarum
icem. Tanta sicut in epistola à
nobis sunt dicta. Tui autem erit
sufficiens & deficientia adimple-
re & adducere perfecte Deo virum
sapientem in multis existentem, &
forsitan non dedignaturum man-
suetè discere supersapientem reli-
gionis nostræ veritatem.

DIVISIO TEXTVS.

Quomodo igitur non veneratur, &c.

A Hoc dicens Dionysius particulariter tangit
miracula facta in moribus astorum, &
primò quidem statum qui fuit sub Iosue 10.
Secundo duplicationem sub Ezechia, ibi: Et
quando alius quidem dies, &c.

D V B I V M.

B OBSCITUR autem ex dictis Rabi Moyse,
qui dicit, quod sol non steterit tunc, sed causa
longioris diei fuit, quod Iosue de Ægypto ve-
niens à meridie in tehem per orationem, quæ est
ad Aquilonem respectu Ægypti, inuenit latius
clima, & per conueniens longior em diem. Quod
autem hoc sit em diem, probatur: quia Ierusalem
non distat à Iosue nisi tantum gradum 32.
graduum, & Ægyptus 30. gradus habet, secun-
dum quod conuenit ex talibus longitudinis
cuiuslibet adiecto autem duo sunt graduum
per latitudinem, quantitatem sensibilem non
ponit in longitudine diei: Ægyptus enim est
in tehem climate, cuius longior dies est qua-
tuordecim horarum equalium: Ierusalem au-
tem est in principio quarum climatis, cuius lati-
tudo est 36. graduum, & dies longior est qua-
tuordecim horarum equalium, & 30. minuto-
rum: Ierusalem autem deficit à 36. gradibus, 4.
gradibus: & ita longior dies Ierusalem non
vincit longior em diem Ægypti nisi decem mi-
nuta vnus hora, quæ non est quantitas consi-
derabilis: vnde patet, quod secundum Rabi Moysem
rextus saluarum non potest, qui sic dicit Iosue 10.
Stetit itaque sol in medio cali, & non festina-
uit occidere ere spatio vnus diei. Non fuit ante
& retro tam longa dies, obediens Deo voci
hominis.

Item obicitur super hoc, quod tota die in
his signis stant omnia: hoc enim non vide-
tur inconueniens, cum luna quæ velocius est
motus quam sol, & alie stelle duobus diebus
etiam & plus stent in eodem signo: motus enim
eius diuinus est 19. gradus, & 10. minuta, & 35.
secunda: motus autem solis diuinus est 59. mi-
nuta, & 8. secunda.

Secunda: motus autem solis diuinus est 59. mi-
nuta, & 8. secunda.
Sed ad hoc dicendum, quod si signa in cæ-
lum signa, secundum quod stetit in cælo
ducentur ad signa quædam, sic in cælo
Castroperam & Hierusalem, & huiusmodi.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et quando alius quidem dies, &c. Nota quod
cum in hemisphærio sunt 6. signa, & motus
horæ secundum resolutionem æquinoctialis sit
15. gradus, oportet quod dies sit 15. horarum
secundum diuisionem alterius hemisphærij: quia
diei signa continent 180. gradus, qui faciunt
duodecies 15. Propter quod etiam in astrolabio
duodecim horæ limitantur: & secundum hoc ho-
rologium Achaz habuit duodecim lineas, &
decederat iam sol per decem, & ita cecidit per
decem, & iterum rediit per decem, quod faci-
ciat decem horas: remaneret autem duæ
lineæ quas non decederat dies: ergo totus
artificialis, nisi quatuor horas: quod notare
quando dicitur, sic triplicatur. Ad si proprio
casu, &c. Alia translatio: quinquiformem summa
reum: & Commentator dicit, quod loquitur
secundum quosdam Philosophos, qui divide-
bant annum in quatuor partes, in hiemem, ve-
ratem, pontium, & autumnum: & hoc nihil
est: Philosophi enim non loquuntur de diuisione
anni nisi diebus, secundum mutationem
superiorum, & secundum mutationes inferiorum,
sicut dicit Auicenna in primo canone, &
ait in qualis epistola quæ intitulatur, de regi-
mine diuinationum: vnde Auicenna dicit hæc ver-
ba: Secundum Astrologos quatuor tempora
sunt, mutationes solis in vniuersaque quadra
ei cuiuslibet signi, à puncto propinquo vel noli.
Secundum medicos vero sunt in totis quatuor
est tempus in quo non transiunt necessitate
res dependentes vel caliditates per se figuræ,
vnde sic multum est ad id, neque enatio
in eo est necessitate, de qua sit cum in
colorem. Et in ipse quidem est per se primum
dicitur hoc. Vnde incipit sole existente in pi-
scibus et cetera medietatem, sicut & astrarius sole
existente in Virgine, hiems sole existente in
scorpio.

Secundum ergo, quod sol habet circulum
extrinsecum, quæ habet duos motus, scilicet
æqualem, quem Astrologi vocant medium: &
motum magis, id est, sine me eleuans à centro
terre: & secundum primum quidem vna die
innotet 60. minuta, & 8. secunda. Iuxta se-
cundam autem, ut dicit Prolemæus, centum
annis innotet vno gradu. Habet etiam circulum
interiorem, sub quo mouetur, ad quem cum
appropinquet, deumando & deprimendo plus vel
minus, necesse est, quod diuisimodè moueatur,
quæ notatur motus eius diuinus. In signis
enim quæ sunt ab oriente ad occiduum, mouetur
54. diebus, & 32. minutis, quibus contingit
de circulo signo unum 95. gradus & ponam mi-
nuta, & oratur 92. diebus, & 32. minutis, qui-
bus contingit 91. gradus & 2. minuta: totus
autem semicirculus ab oriente ad occidentem
mouetur 103. diebus, & 32. minutis.

dem moram solis in ipso 184. gradus habet & 20. minuta. Quarta autem quæ est à libra in capricorno, dies 88. habet & octauam diei, & comprehendit de gradibus signorum 86. & 51. minuta. Et quarta residua à capricorno in arietem, dies habet nonaginta & octauam diei, & de gradibus signorum 88. & 49. minuta: & totus semicirculus à libra in arietem 176. gradus 20. minutis minus. Ex quo patet, quod motus solis in quartis circulis signorum non est æqualis. Hic ergo motus eius dicitur diuisus, & est circulus motus solis. Præterea sol habet motum octauum, qui est motus capitis arietis & libræ, & motus accessiuus & recessiuus, & multipliciter motum diurnum ab Oriente in Occidentem, qui vocatur motus totius: & isti sunt duo motus, de quibus Dionysius dicit, & Astronomi non ponunt plures.

E Dic autem ipsi, Quid dicit de defectu, &c. Circa eclipsim tria considerat Dionysius, scilicet tempus, & modum, & modum repurgationis. Tempus: quia repurgatio incipit ex Occidente: ad hoc autem verificandum in reuolutionibus annorum secundum doctrinam Ptolemæi reduxi stellas quantum ad modum coniunctionis, id est, præuentionis humanum, abiectionis omnibus circulis integris qui fuerunt in mille ducentis & sexdecim annis. Et quia Deus noster Iesus Christus in martio natus esse passus trigesimo quarto ætatis suæ anno, & annus secundum astronomos incipiat à martio, in quo ipse de anno trigesimo quarto transiuerat tres menses, dimisi tres menses, & à martio primum annum natiuitatis suæ computando, accepi triginta tres annos perfectos: quia hoc est idem ac si acciperentur à die natiuitatis triginta tres menses. Inueni autem in tempore præuentionis solis & lunæ tempus oppositionis lunæ æquatum, & diuersam nullum mensem. 23. dies. 15. horas, 55. minuta horæ, & 14. secunda. Et cum dies secundum astronomos incipiat à meridie, fuit oppositio solis & lunæ in nocte quæ sequitur decimam quartam diem martis, nouem horis à crepusculo, scilicet tribus horis post mediam noctem: ergo nouem horis ante meridiem, vigesima quinta die mercurij, secundum Calendas autem vigesima quinta die martij passus fuit Deus in meridie, & tunc luna non cecidit ab angulo plenitudinis nisi motu nouem horarum, qui est motus quatuor graduum, 56. minutorum & 28. secundorum. Et hoc concordat alteri epistolæ Dionysij, in qua dicit ad Apollophanum, Cum lunæ deesser, & non esset coitus ipsi: & concordat Calendario, in quo scribitur, quod octauo calendas aprilis, passus est Deus, qui est dies 25. martij: in quo luna secundum Euangelistam fuit 15. Illo autem tempore, vnus motus solis sine motu octauum fuit, vel in signis octo in gradibus, tria in minutis, & 26. in secundis: motus autem in eodem tempore lunæ 19. horis ante meridiem. 26. diei fuit, sex signa, 8. gradus, tria minuta, & 23. secunda: ergo sol in nono gradu arietis fuit, & luna in nono gradu lunæ: ergo diametraliter opponebantur: & hoc concordat verbo Dionysij hic dicentis, quod ad vesperam luna ad solis diametrum supernaturaliter fuit resituta: luna enim non est in vespera opposita

solis, nisi quando est plena, motus autem octauum illo tempore habuit octo gradus & quatuordecim minuta, & vnum secundum, & secundum doctrinam fuit ex arcibus qui diminuuntur in meridie, hoc est, quod caput arietis ultra æquinoctialem in meridie fuit, secundum quantitatem prædicti patij: & ideo diminuendus prædictus motus fuit à motibus stellarum, qui si diminuuntur à motu solis superius habito, remanebit motus solis vndecim signa, & 30. gradus, 19. minuta, & 25. secunda. Motus autem lunæ si ab eo remoueat prædictus motus, erunt 5. signa, 29. gradus, 19. minuta, & 25. secunda: ergo secundum hoc sol fuit in trigesimo gradu piscium, & luna in trigesimo virginis: & iterum hoc concordat superioribus: & iterum ibi opponuntur: conuentus autem in eodem mente præcesserat solis & lunæ, qui quidem fuit secundum diligentissimam æquationem vndecima die martij: habuit enim tempus nullum mensem, decem dies, quindécim horas, triginta sex minuta, & viginti tria secunda. Luminaria autem ambo simul, sine ablatione motus octauum habuerunt vndecim signa, viginti duos gradus, quadiaginta sex minuta, 51. secunda: ergo vel steterunt in vigesimo tertio gradu piscium: ablato autem octauo fuit motus lunæ vndecim signa, quatuordecim gradus, triginta duo minuta, & 50. secunda: & secundum hoc in quindécimo gradu piscium simul steterunt: si igitur tempus coniunctionis subtrahatur à tempore oppositionis, erit differentia inter oppositionem & coniunctionem 13. dies & vna hora fere: cum autem decimustertius dies terminetur in meridie quatuordecimæ diei, patet quod ætas lunæ fuit à coniunctione ad tempus, in quo Deus pependit in cruce, 15. dies fere, & ad noctem captiuitatis 14. quia post oppositionem (vt prius habitum est) pependit in cruce. Et hoc concordat Euangelio & dictis ianctorum: quia decima die mensis lunaris agnus ferebatur in castra, & illa fuit dies palmatum, quando præsentauit se Deus in Ierusalem, & ita luna fuit vndecima die lunæ post palmas, duodecimo vero feria tertia, & decimotertio feria quarta, & decimoquarto feria quinta quando captus fuit: cum ergo sol non possit eclipsari nisi à luna ex coniunctione, vt probatum est in astronomia, & tunc non fuit coniunctio, sed præuentionio, patet quod eclipsis fuerit miraculosa: licet enim mercurius & venus sint sub sole, tamen nunquam in iis eclipsis contingit: secundum Geber autem & suos sequentes iunt supra solem, & secundum hoc patet, quod non possunt eclipsare, quia non eclipsat solem nisi quod est sub eo, cum eclipsis solis non contingat nisi ex oppositione alicuius corporis inter nos & solem.

F Nouit enim, quod eclipsim ipsam ex Oriente vidimus, &c. Hic notat Dionysius modum eclipsationis miraculosum: cum enim eclipsis solis, vt habitum est, non contingat nisi in coniunctione solis & lunæ, coniunctio autem non contingit nisi ex hoc quod luna velociorem motum habeat quam sol, & consequatur solem motu naturali qui est ab Occidente in Orientem, patet quod luna nunquam coniungitur soli, nisi veniendo per arcum qui est inter solem

solem & Occidentem: ergo omnis naturalis eclipsis incidit ex parte Occidentis: miraculosa ergo ostenditur, quæ tunc ex Oriente incohauit, vt dicit litera. Naturalis autem eclipsis notatur per hoc quod dicitur in litera, Vsq; ad solarem terminum venientem, hoc est, quod diametra solis tota obscuratur, quæ secundum Astronomos habet duodecim puncta. Postea regredientem. In hoc notatur triplex miraculum, quorum quodlibet inuis fuit quam ipsa eclipsis, primam est, quod lunam oportuit moueri ad solem in arcu, qui fuit inter solem & Orientem, quod est contra naturam ipsius. Secundum, quod infra nonam & vespas, vt dicit in litera, luna bis iuit 85. gradus: tempore enim oppositionis distabat 180. gradibus, quibus si addatur motus nouem horarum, quas habuit ultra oppositionem, erunt gradus in prædicto numero, quo luna sola iuit accedendo ad solem & solâ recedendo inter sextam & vespas: compleuit ergo infra 6. horas motum fere quindécim dierum. Tertium miraculum est, quia sicut probat Ptolemæus, in auge est in oppositione, & in auge cum coniunctione, oportuit ergo quod aux circuli lunæ in eodem spatio temporis cum luna ad solem accederet, & cum luna recederet, quod est contra naturam, cum aux circuli lunæ ad oppositum moueatur.

G Et rursus non ex eodem & defectum & repurgationem. Hic notat modum repurgationis. Notandum autem, quod secundum naturam quando repurgatur eclipsis & soli claritas pristina restituitur, eadem extremitas solis quæ prius obtenebratur, primò illuminatur: cum enim luna moueatur ad solem, vt prius dictum est per arcum qui est inter solem & Occidentem, primò obscurabit partem occidentalem corporis solaris, deinde velocitate motus sui transeundo sub sole præuenit solem, & ita reuahit se à parte occidentali corporis solis: ergo illa prius illuminatur, & successiue alia, donec totus sol illuminetur, quando e tota luna subtrahit: tunc autem quia luna venit ad solem per arcum qui fuit inter solem & Orientem, vltimò obscurauit partem occidentalem corporis solaris, & quia rediuit ad diametrum solis per eundem arcum, primò illuminabatur pars occidentalis, quæ vltimò fuit obscurata, & hoc est contra naturam, vt patet ex præhabitis: & hoc notat Dionysius circa eclipsim. Secundum æquationem autem diligentem latitudo lunæ in illo tempore fuit sex signa, quatuordecim gradus, viginti quinque minuta, & quatuor secunda. quæ dicitur in astronomia argumentum meridionale minus: in hoc autem argumento lunaria non sunt infra gradus eclipsis, nisi latitudo habeat sex signa, minus 13. gradibus, cum igitur habuerit plus, patet quod non habuit gradus eclipsis: ergo si tunc coniunctio fuisset solis & lunæ, nulla eclipsis fuisset: quod si daretur quod tunc fuisset infra gradus eclipsis cum argumentum sit meridionale, tenebræ eclipsis non fuissent directæ nisi in meridie, & ad septentrionem nullæ fuissent in quarto & quinto climate & in tertio, & forsan paræ & parum in secundo & primo: est autem Ierusalem in quinto climate: ergo nullæ tenebræ ibi apparuissent. His habitis redundum est ad literam.

H Dicit ergo primò, ex quo nihil potest mutari in cali motu nisi moueat ad hoc causa quæ facit omnia: quomodo igitur Apollophanes non veneratur Deum cognitum a nobis, ex hoc scilicet quod motum in ordine cali murat quando vult: certe existentem Deum, id est, qui per hoc apparet quod verus Deus: quomodo, dico, non veneratur ipsum, mirans ipsum de omnium causa, id est, de hoc quod est omnium causa, & superinseffabili virtute, id est, quæ exprimi non potest: propter abundantiam infinitatis suæ, non enim posset alia causa virtutis finitæ cali ordinem mutare: quomodo dico, sic non miratur ipsum, quando sol & luna diffiniuntur, id est, determinantur ab ipso Deo ad omnino immobilitate, id est, quod nullo modo moueantur, simul cum omni, id est, cum vniuerso, quantum ad illam opinionem quæ ponit, quod omnia simul steterunt: & hoc secundum supernaturalissimam virtutem facientis illam quietem, & stationem supernaturalissimam, quantum ad immobilitatem ipsorum corporum, & quando stant omnia corpora cælestia in eisdem signis, id est, in imaginibus, tota die: Vique huc pender interrogatio quasi dicat: Mirum est quod non veneratur. Et tangitur hic miraculum Iosue factum, quod ponitur Iosue 10. dicitur enim ibi, Stetit itaque sol in medio cali, & non festinauit occumbere ipario; &c. Deinde tangit aliam opinionem quæ dicit, quod superioribus motis sol quiescebat, vicens. Aut tanto quidem amplius miraculum fuit, si totis, id est, omnibus aliis corporibus cælestibus, & n elioribus, id est, dignioribus, quam sol & luna, & continentibus ea, quantum ad omnes superiores, portatis ita, id est, tuo motu naturali vectis, contenta, scilicet sol & luna, non circumagabantur, id est, non mouebantur circulariter.

Deinde ponit retrogradationem solis quæ facta fuit sub Ezechia: & primò ponit ipsum miraculum: secundò effectum miraculi in Babilonia, ibi, Hoc quidem mir, &c. Et tertio offert sibi alia negando, ibi, Et non dico eum, &c. Dicit ergo primò, & quomodo non nouerat Deum, quando ab ipso alius quidem dies fere triplicatur, sub Ezechia: legitur enim Ilaie 38. quod tenebræ sol decem lineis per gradus quos deiecerat, & ita dies tere fuit triplicatus, vt supra ostensum est: & quia hoc totum fuit hæc alia interiectione, dicit, secundum continuitatem. Hoc autem potuit esse duobus modis: quia vel solus sol, vel etiam omnes orbis in tempore illo reuertebantur: & ideo dicit, & in omnibus viginti horis superadditis diei, aut omni, id est, totum cælum regreditur, contraria portatione tantis temporis, id est, contrario motu per tantum spatium quantum motum fuerat in decem horis illarum viginti, & conuertitur rursus ad locum vnde regredi ceperat in aliis decem: ita supernaturalibus circumuolutionibus contrariis sibi: si aut solus sol proprio cursu colligens in decem horis de illis viginti, motum sui ipsius, id est, recolligens se ad locum vbi ante decem horas erat, rursus regressus, id est, redeante iterum regreditur in decem aliis horis toto illo spatio quo alia corpora pertransierat, vt scideret ad eandem imaginem cum aliis corporibus, quæ esse debuisset si naturaliter

et hinc non est facile, nec est in ista...

S Deinde ponit effectum illius miraculi, scilicet stuporem Babiloniorum dicens, Hæc quæ commiraculum... quod talia contingant legimus in libro 19. quod rex Babilonis...

T Deinde ponit tertium miraculum de eclipsi facta in passione Christi: & primo ponit in acula n. recitatio auctoris...

Deinde ponit aliud miraculum, dicens: Remouet negationem eius, dicens: Hæc dicta sunt de eclipsi...

Deinde ponit aliud miraculum dicens: Et rusus videmus non ex eodem, id est, ex eadem parte incepisse...

Deinde remouet negationem eius, dicens: Hæc dicta sunt de eclipsi: & ideo licet tibi sitent in præsentia mea...

Deinde comparat Polycarpo, quod suppleat illud quod epistola dicit: Vanus sunt dicta...

EPISTOLA VIII.

Demophilo monacho, de propria operatione & bonitate.

Hæc horum historiarum dicunt, & nobilis Demophile, & sanctum illum Moysen propter multam mansuetudinem Dei apparitione dignum habitum.

nem, describunt, non ante à Deo excludunt quam à mansuetudine. Dicunt autem, quod valde superbienti & diuinis consiliis resistenti iratus est furor Dominus. Quando autem ipsum commendabilem faciunt à Deo indicatis dignitatibus, ex præminente mansuetudine boni Dei imitatione commendatur: etenim erat mansuetus valde, & propter hoc dicitur famulus Dei, & ad Dei inspectionem uersis Prophetis dignior.

Quid autem Dei patrem Dauid faciebat Dei amicum? Etenim de isto bono existente & contra inimicos bono dicit superbior & amator boni. Inueni virum iuxta cor meum. Et quidem & lex bona data est, iumentis inimici provide. Et iacob sicut innocentiam habens, iustificatus est.

malitia ex bono transmutatos, sed è contrario deiformiter malis benefacientes, & extendentes ad ipsos multam ipsorum bonitatem, & ad simile mansuetè vocantes.

Sed & ad superius respiciamus, non virorum sanctorum mansuetudines, non homines amantium Angelorum bonitates enuntiantes misericordiam gentes, & pro ipsis bonum deprecantium, & perditas & malum operantes multitudines increpantium, & contristatorum quidem in malum, latantium autem in saluatione ad bona transductorum, neque quæcunque alia de beneficiis Angelis tradit Theologia.

Sed verè boni & superbiori Christi beneficos radios in silentio recipientes, ab ipsis ad diuinas eius operationes illumine mur. Nunquid enim non est ineffabilis & super intellectum bonitatis, & quod existentia esse facit, & quod omnia ipsa ad esse perduxit, & omnia vult semper fieri similia ipsi, & participantia his quæ sunt eius secundum singulorum opportunitatem. Quid autem & quod recedentes amabiliter habet, & contrectat & rogat non despici ab amatis & conterentibus seipos, & vanè incusantes sustinet, & ipse excusat, & magis promittit se curaturum, & adhuc ipsis longè existentibus, tamen accedentibus occurrit & obuiat, totos amplectens osculatur, & non accusat de prioribus, sed diligit præsentem, & festum facit, & conuocat amicos, videlicet bonos, ut sit omnium lætantium habitatio.

Demophilus autem, & si quis alius bonis inimicatur, valde iuste increpatur, & edocetur bona, & bonum ei impenditur.

Nem. 10.

Zach. 4. Apoc. 7. Dan. 10. Luc. 15. Tob. 2. et 9.

4.

10. 10. 10.

10. 10. 10.

5.

enim oportebat, dicit, bonum in saluatione perditorum latari, & vita mortificatorum? Siquidem & super humeros leuat, difficulter ab errore conuersum, & bonos Angelos ad latitiam congregat, & bonus est ingratis, & oriri facit solem suum super bonos & malos, & ipsam animam suam ponit pro fugientibus. Tu autem, sicut literæ tuæ monstrant, & procidentem sacerdoti, ut dicis, impium & peccatorem, nescio quomodo contra ipsum præsens retrulisti: postea ille quidem deprecabatur & ad medicinam malorum confitebatur, tu autem non solum horrulisti, sed & bonum sacerdotem temere cum iniuria corporis repulisti, dicens, miserabilem esse qui poenitentem & impium iustificauit: & ad finem dixisti sacerdoti, Exi, cum similibus, & insiluisti, cum non esset fas, ad adita & sancta sanctorum confregisti: & scribis nobis, corrumpe sancta, prouisus saluauit, & adhuc immaculata custodio.

Nunc igitur audi nostra: Non est fas sacerdotem à ministris qui sunt super te, aut coordinatis tibi monachis corrigi, quamuis impie agere contra diuina videatur, etsi aliquid aliorum prohibitorum fecisse redarguatur. Si enim inornatus & inordinatio diuinissimarum & diffinitionum & legum sunt excessus, non habet rationem pro Deo à Deo traditum peruertere ordinem. Non enim in seipso uerbum diuisum est. Quomodo enim stabit regnum eius? Et si Dei est iudicium, ut eloquia dicunt, Sacerdotes autem post hierarchas sunt Angeli & recitatores diuinorum iudiciorum, ab ipsis, sicut tibi conuenit, per me duos ministros diuina edocere, per quos & esse monachus habitus es.

Math. 5.
Ioh. 10.

Math. 11.
Ier. 30.
Rom. 1.

An non sancta signa istud clamant? Etenim non simpliciter ab uniuersis quidem segregata sunt sancta sanctorum: appropinquat autem magis ipsis sanctitatis perfectorum ornatus, postea Sacerdotum ornatus, post illos autem consequenter ornatus ministrorum: ordinatis autem monachis portæ aditorum sunt segregata, iuxta quas perficiuntur & assistunt, non ad custodiam ipsorum, sed ad ordinationem & cognitionem sui ipsorum magis quam populus sacerdotibus propinquantes. Unde sanctorum sanctus ordinationis principatus sancte statuit, ipsos sumere de diuinis, aliis uidelicet interioribus ipsorum traditionem imponens: etenim circa diuinum altare stantes, ut significatiue dicatur, uident & audiunt diuina dare ipsis reuelata, & procidentes boniformiter ad ea quæ sunt extra diuina uelamina, subiectis monachis & sancto populo & ordinibus qui purgantur, manifestant secundum dignitatem sanctam incontaminata pulchre custodita.

Donec tyrannice ipsis insiliens, educi tibi sancta sanctorum non uolentia coegisti, & dicis te habere sancta & custodire: & quidem neque nouisti, neque audiisti, neque habes aliquid conuenientium sacerdotibus, sicut nec ueritatem eloquiorum cognouisti, unaquaque ipsa die uerbo impugnans in peruersionem audientium.

Et quidem si de principatu gentis aliquis inuasisset quod sibi à rege ordinatum fuisset, iuste puniretur: & si principem iustificantem quosdam aut condemnantem, assistens aliquis sub ipso ordinatorum redarguere ausus esset, non enim dico contumelia, contactu corporis

7.

8.

9.

ris

ris repellere, simul & à principatu expellere uideretur. Tu autem homo audax es contra mansuetum & bonum & hierarchicam ipsius legislationem.

Et hoc oporteret dicere, quando super dignitatem aliquis præsumens, tamen conuenientia facere uideretur: etenim neque hoc desiderabile est uili. Quid enim inconueniens Ozias faciebat, Deo incensum offerens? Quid autem Saul faciens? Quid autem tyrannici demones uere theologizantes Iesum? Sed interdictus est à Theologia omnis alienus Episcopus, & unusquisque erit in ordine suæ ministracionis, & solus princeps sacerdotum ad sancta sanctorum ingreditur, & semel in anno, & hoc in omni secundum legem hierarchica munditia. Et sacerdotes cooperiunt sancta, & leuitæ non tangunt sancta ut non moriantur. Et ratum est furor Domiaus in proteruitate Ozias, & Maria leprosa sit, legislatori legem ponere conata: & in filios Sceuæ insiluerunt demonia. Et, Non mitrebam eos, dicit, & ipsi currebant: & non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant: & impius qui sacrificat mihi uirulum, sicut qui occidit canem. Et ut simpliciter dicatur, non sustinet peruersores legis perfecta Dei iustitia. Dicentibus autem rursus ipsis, In nomine tuo uirtutes multas fecimus, Non noui uos, responderet, discedite à me omnes operadores iniquitatis.

Quare non est fas, sicut sancta eloquia dicunt, neque ea quæ sunt iusta, non secundum dignitatem exequi. Oportet autem unumquemque sibi ipsi attendere, & non altiora & profundiora intendere, deliberare autem ea sola quæ sunt secundum dignitatem ipsis ordinata.

Quid igitur, dicis, non oportet sacerdotes impie agentes, aut de alio quodam inconuenientium reprehensos castigari, solis autem gloriantibus in lege licebit per transgressionem legis Deum inhonorare? Et quomodo sacerdotes Dei sunt manifestatores? Quomodo enuntiant primo diuinas uirtutes, ipsarum potestatem non cognoscentes? Aut quomodo illuminabunt qui sunt obtenebrati? Quomodo enim diuinum tradent spiritum, cum si est Spiritus sanctus, habitu & ueritate non crediderint?

Ego autem respondebo tibi ad hæc: etenim non est inimicus Demophilus, neque sustinebo te acquiri à satana. Etenim unusquisque ornatus eorum qui sunt circa Deum, est diuini magis assistente, & luculentiora simul & magis illuminantia, sunt magis uero luminis propinqua. Et non localiter accipias appropinquationem, sed secundum recipiendi Deum idoneitatem. Si igitur sacerdotum ornatus est illuminatiuus, perfecte cecidit à sacerdotali ordine & uirtute qui non est illuminatiuus, magis autem qui non est illuminatus. Et audax quidem mihi uidetur talis, sacerdotalibus manum apponens, & non timet neque uerecundatur, diuina præter dignitatem exequens, putans Deum ignorare quæ ipse in seipso cognouit, & decipere æstimat falso nomine ab ipso patrem appellatum, & audet ipsius immundas infamias (non enim dicam orationes) super diuina signa Christiformiter enuntiare. Non est iste sacerdos, non est iste, sed inimicus dolosus, delusor sui ipsius, & lupus super diuinum populum pelle ouina armatus.

Sed

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

11.

Rom. 1.

AA. 19.

13.

4. Sed neque Demophilo est fas ista castigare. Si enim Theologia iusta iuste præcipit exequi (iusta autem exequi est quando attribue- re velit aliquis unicuique secundum dignitatem) iuste hoc est omnibus exequendum, non præter dignitatem ipsorum aut ordinem: quoniam & Angelis iustum est determinare ea quæ sunt secundum dignitatem, & determinantur, sed non à nobis o Demophile, sed per ipsos nobis ex Deo ex ipsis per præ- minentes amplius Angelos. Et ut simpliciter dicatur, in omnibus existentibus per primos secundis attri- buuntur ea quæ sunt secundum di- gnitatem in omnibus bene ordina- ta & iustissima providentia. Igitur qui sunt ordinati à Deo ut alii principentur, distribuunt sequen- tibus & obediantibus ea quæ sunt secundum dignitatem.

15. Demophilus autem sermoni & furori & concupiscentiæ ea quæ sunt secundum dignitatem deter- minet, & non iniuriam faciat ipsi ordinationi, sed principetur subie- ctis superposita ratio. Si enim in foro videntes seruum Domino, & iuniorem seniori, aut & filium pa- tri maledicentem simul & superue- nientem, & plagas imponentem, impiè agere videremur nisi super- currentes melioribus auxiliaremur, etsi illi forsitan quidem prius iniu- riam accepissent, quomodo non vere undabimur, sustinentes à fu- rore & concupiscentia iniuriarum factum verbum, & à principatu à Deo dato expulsam, & in nobis ipsis impiam & iniustam inordinatio- nem & litem inordinatam excitantes? Conuenienter beatus noster ex Deo legislator non dignatur Eccle- siæ Dei præponere eum qui proprie domui bene iam non præfuit: et-

enim qui ordinavit seipsum, & alium ordinabit: & qui alium, & domum: & qui domum, & civita- tem: & qui civitatem, & gentem. Et ut simpliciter dicatur, ut eloquia Luc. 16. dicunt, qui est in minimo fidelis, & in multo fidelis erit: & qui est in minimo infidelis, & in multo infi- delis erit. Igitur ipse quidem concupiscentiæ & furori & sermoni se- cundum dignitatem determina.

16. Tibi autem divini ministri, & istis sacerdotes, hierarchæ verò sa- cerdotibus, & hierarchis Apostoli & Apostolorum successores. Et si aliquis in illa conveniente deficiat, à coordinatis sanctis corrigetur, & neque pervertetur ordo super ordi- nem, sed unusquisque in ordine suo & in ministracione sua erit. Tanta igitur à nobis ut scias & fa- cias quæ ad te pertinent.

17. Sed de inhumanitate in virum (sicut dicis) impium & peccatorem, nescio quomodo plangam contri- tionem dilecti mei, etenim cuius arbitraris famulum te esse à nobis ordinatum: etenim nisi boni om- nino, & à nobis & à famulatu toto qui est secundum nos, necesse est te esse alienum: & vide tibi & Deum querere, & sacerdotes alios, & ab illis deprædari magis quam perfici, & esse amicæ inhumanitatis inflexibilem ministrum. Nunquid enim nosmetipsi ad omnino sanctum perfecti sumus, & non indigemus diuinæ nobis ipsis benignitatis? Aut duplex peccatum, sicut eloquia di- cunt, secundum impios commit- timus, nescientes in quo offendi- mus, sed & iustificantes nos ipsos, & arbitrantes videre, verè autem non videntes. Stupuit cælum in hoc, & horruì ego, & incredulus sum mihi ipsi. Et bene scias, nisi tuas na- tus essem, sicut nollem, literas, sed alij

alij quidam persuadere dignaren- tur, non persuasissent, quod De- mophilus putat Deum qui est bo- nus ad omnia, non esse & amato- rem hominum, neque se indigere misericordis aut saluanti: sed & sa- cerdotes degradat, dignatos boni- tate portare ignorantias populi, & bene scientes, quod & ipsi circum- uallantur infirmitate.

18. Cæterum thearchicus sanctitatis perfectior alia perfectus est via, & hoc cum à peccatoribus, ut eloquia dicunt, fuit segregatus, & suæ dilectionis demonstrationem fecit ouium pascendarum mansuetum officium. Et malignum quidem vo- cat non dimittentem conseruo de- bitum, neque particulariter donan- tem de donata sibi multa bonitate. Iudicat autem ipsam propria reci- pere, quod necessarium est timere & me & Demophilum. Etenim & ipsis in eum impiè agentibus in ipsa passione, remissionem producit à patre. Increpat autem & discipulos qui immisericorditer peccati sunt iudicare de impietate Samaritanos ipsum persequentes.

19. Hæc quidem multiplex est locu- tio tuæ quidem temerariæ epistolæ. Sursum enim & deorsum fremis, quod non te ipsum, sed Deum vi- dicasti Per malitiam, dic mihi bo- num? Absit. Non habemus ponti- ficem non valentem compati infir- mitatibus nostris, sed & innocens est & misericors. Non contendet neque clamabit: & ipse est mitis & propitiatio de peccatis nostris. Quare non recipimus tuos non ze- labiles motus, sed neque similes re- sumas Phineen & Eliam: hæc enim audienti Iesu non placuerunt: tunc enim mitis & boni spiritus non par- ticipes erant discipuli. Etenim diu- nissimus nostræ sanctitatis perfe- D. Alb. Mag. in epistolas Dionysij.

tor in mansuetudine docet resi- stentes doctrinæ Dei. Doceri enim non puniri conuenit ignorantes, sicut & cæcos manuducimus, sed non punimus. Tu autem & viro re- spicere ad lumen incipienti contra maxillam dans impegisti, & cum multa verecundia accedentem, te- merariè repulisti (Hoc igitur mul- to horrore dignum) quem Christus bonus existens in montibus erran- tem inquit, & fugientem aduo- cat, & inuentum difficulter super humeros leuat.

20. Ne, rogo, ne malè de nobis ipsis consiliemur, neque in nos ipsos en- sem impingamus: etenim qui iniu- riam quidem aliquibus facere, aut è contrario proficere nituntur, illis quidem omnino non fecerunt qui- bus volunt, sibi ipsis aut malitiam aut bonitatem conquirentes, aut diuinis virtutibus aut inhumanis pleni sunt passionibus. Et isti qui- dem Angelorum bonorum sequa- ces erunt, & coambulantes & hinc & ibi cum omni pace & liberatione ab omnibus malis, in æuo semper existente beatissimos hereditabunt fines, & cum Deo semper erunt, qui est omnium bonorum maximum. Illi verò cadunt à diuina simul & sua pace, & hinc & post mortem si- mul cum crudelibus erunt damo- nibus. Cuius quidem gratia nobis est multum studium cum Deo bo- no fieri, & est semper cum Domi- no, & non cum malis à iudice se- gregari, secundum meritum ex ip- sis sustinentes, quod ego plus quam omnia timco, & rogo non parti- ceps esse omnium malorum.

21. Et si vis & diuinam visionem sancti cuiusdam viri memorabor, & non rideas, vera enim dicam. Me existentem aliquando in Creta sanctus hospitio recepit Carpus vir,

& si aliquis alius propter multam munditiam mentis ad Dei inspectiones aptissimus. Et quidem neque sanctis mysteriorum perfectionibus manum apponebat, nisi prius in orationibus quæ sunt ante perfectionem, ipsi sancta & amica visio inferretur. Dicebat igitur, quod cum contristasset eum quidam infidelium, tristitia autem hæc erat, quod ab Ecclesia ille quendam ad infidelitatem errare fecerat: adhuc lætis diebus ipsi factis oportebat pro utrisque benignè orare, & Deum saluatorem susceptorem sumentem: hunc quidem conuertere, illum autem bonitate vincere, & non deficere admonentem per vitam omnem vsque hodie, & ita ad diuinam ipsos rursus agere cognitionem, sicut iam & his quæ erant dubia ipsis indicans, & quæ irrationabiliter temerariè fecerant, legali iustitia castigari compulsis.

22. Sed in seipso non prius hæc patiens, nescio quomodo multas quasdam inimicitias & amaritudinem intexens: infirmatus est quidem ita malè habens (vespera enim erat) circa medias verò noctes, consuevit enim in hoc tempore ipse apud se ad diuinos hymnos euigilare, consurgit quidem neque à somnis multis quidem ipsi existentibus & semper incisus extra turbationem expurgiscens, stans tamen ad diuinam locutionem, non religiosè tristabatur & molestatus est, dicens non esse iustum si uiuant homines impij & peruerentes vias Domini rectas. Et hoc dicens rogabat Deum, ut combustionem quadam amborum simul immisericorditer abrumperet vitas.

23. Hæc autem dicens dicebat apparere videre subito domum, in qua stabat, commotam prius ex

vertice in duo media diuisam, & quandam fornacem multi luminis in conspectu eius: & hinc videbatur ei postea (sub æthere locus) ex cælesti throno vsque ad ipsam descendentem: cælum autem ipsum apertum, & super dorsa cæli Iesum infinitis humana specie ipsi assistentibus Angelis. Et hæc quidem videre desuper & ipsum mirari.

24. Deorsum autem inclinatum se Carpus dixit videre & solum ipsum ad tristem hiatum & obscurum, & viros quidem illos quibus calumniabatur, ante ipsum iuxta hos astare hiatus tremulos, miserabiles, iam penè deponendos propriorum pedum instabilitate. Deorsum autem ab hiatu serpentes sursum reperere, & circa pedes ipsorum suppositos, aliquando quidem abstrahere inuolutos simul aggrauantes & trahentes, aliquando autem dentibus aut palatis percutientes aut suburgentes, & per omne ad tristitiam mittere machinatos: esse autem & viros quosdam in medijs serpentibus contra viros constitutos commouentes simul & subimpingentes & percutientes. Videbantur autem esse cæteri illi, partim quidem inuiti, partim autem & voluntarij, aut à malo aut coacti paulatim simul & persuasi.

25. Dicebat autem Carpus se ipsum delectari & deorsum inspicientem, superiora verò negligere: molestari autem & pusillanimum esse, quoniam nondum ceciderant & rei, multotiens superpositum & debilitatum & contristatum fatigari: & respicientem difficulter videre quidem rursus cælum sicut ante videbat.

26. Iesum autem, miseratum quod fiebat, consurgere ex supercælesti throno, & vsque ad ipsos descendentem,

dentem, manum bonam extendere, & Angelos cum ipso accipientes alium aliunde tenere viros, & dicere Carpo Iesum: Manu iam extenta percutite contra me, de cætero paratus enim sum & rursus pro hominibus saluandis pati: & hoc amicum mihi, non quod alij peccent homines. Sed vide si bene habent tibi mansionem in hiatu & cum serpentibus commutare pro mansionem cum Deo & bonis amatoribus hominum Angelis. Hæc sunt quæ ego cum audierim, credo vera esse.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Hebræorum historia dicunt ò nobilis Demophile, &c.

A. Altiore te me quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, Eccl. 3. In his verbis precipitur, ne aliquis assumat sibi ea quæ sunt supra suam potestatem, quæ altiora dicuntur: & ne ingerat se in digniora, quia propriè iusto conuenit: quæ dicuntur fortiora, quia incrutabilia debent esse his qui non sunt digni habitari ad participationem eorum. Vnde ex verbis istis potest trahi materia huius epistolæ, in qua Beatus Dionysius arguit Demophilum de temeritate & impietate. Cum enim quidam peccator ad penitentiam conuersus venisset ad sacerdotem quendam, absolutionis causa, sacerdos induxit eum in sancta sanctorum, qui erat locus ubi sacerdotes intererat diuinis mysterijs: & quia hoc erat contra consuetudinem (quia tunc de nouo penitentes computabantur inter ordines purgandorum qui excluderantur à sacris, & non licebat eis accedere ad sacra loca, ut patet ex Eccles. hierarchia) iratus Demophilus monachus intrauit in sancta sanctorum, & cum iniuria corporali & verbis iniurijs exclusit sacerdotem simul & penitentem, quamuis penitentes precarentur ne hoc fieret, & excluso sacerdote retinuit sibi custodiam sanctorum, & scripsit Dionysio commendans se de hoc facto, quasi liberantem sancta loca ab immunditia. Et Dionysius arguit eum in hac epistola de duplici temeritate: quia sacerdotem arguere ausus fuerat: & quia in sancta intrauit, cum hoc non liceret monachis, sed debent stare ad ostium ehorii. Arguit etiam eum de impietate, quia penitentem petentem veniam exclusit. Diuiditur ergo ista epistola in duas partes. In prima arguit eum ex factis scripturis. In secunda ex visione cuiusdam sancti viri, ibi, *Et si vis & diuinam visionem, &c.* Prima autem diuiditur in duas. In prima arguit ipsius impietatem ex testimonijs

Scripturæ. In secunda arguit temeritatem eius ex ordine hierarchico, ibi, *Nunc igitur audi nostra, &c.* Prima diuiditur in duas. In prima contra ipsius impietatem ponit testimonia Scripturæ, quibus mansuetudo vel pietas commendatur. In secunda arguit eum de hoc quod contraria fecit, ibi, *Demophilus autem, &c.* Prima diuiditur in tres. In prima commendat mansuetudinem ab exemplis Patrum Veteris Testamenti. In secunda ab exemplis Angelorum, ibi, *Sed ad superius respiciamus.* In tertia per exemplum ipsius Christi, ibi, *Sed verè boni, &c.* Circa primum ponit sex exempla, primum de Moyse, secundum de David, ibi, *Quid autem & Dei patrem, &c.* Tertium de quodam præcepto veteris legis, ibi, *Et quidem & lex boni, &c.* Quartum de Iacob, ibi, *Et Iacob, &c.* Quintum de Ioseph, ibi, *Et Ioseph, &c.* Sextum de Abel, ibi, *Et Abel simpliciter, &c.* Circa primum duo facit. Primum commendat mansuetudinem Moyse. Secundò ostendit in quo fuit mansuetus, ibi, *Sed & quando aduersus, &c.*

Dicit ergo primo, quod Hebræica historiae tradunt Moysem dignum factum Dei apparitione, propter multam mansuetudinem: & hoc probat dupliciter: primò quia si aliquando scriptura perhibet eum exclusum à visione diuina, prius excludit ipsum à mansuetudine, sicut dicitur, quod Moyse superbiienti & diuinis consilijs resistenti iratus est Dominus furor. Hoc quidem nostra litera non habet sed dicitur de circumstantia literæ de 20. Num. ubi dicitur ad eum & Aaron: Quia non credidistis, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non induceturis hos populos, &c. Mansuetudinem quidem amiserat, quando propter tumultum populi in dubietatem versus, non sanctificauit Dominum, dicens, Audite rebelles & increduli, num de pietate hac aquam poterimus elicere? & Deut. 1. dicitur, Mihi quoque propter vos iratus est Dominus. Secundò probat: quia quando commendatur sicut dignus dignitatibus prælationis populi, per indicationem diuinam, sibi collatis, laudatur ex eminenti Dei imitatione, scilicet ex mansuetudine super omnes homines: quia dicitur Matth. 11. Discite à me, quia mitis sum, &c. Dicitur enim (quando Maria & Aaron iurgari sunt contra ipsum, de prælatione populi) quod erat mansuetus valde super omnes homines qui morantur in terra. Num. 12. Et propter hoc statim in eodem capitulo vocabatur famulus Dei, & magis dignus ad visionem Dei, quam aliquis aliorum Prophetarum: vade ibi dicitur. Si quis fuerit Propheta inter vos, in visione apparebo ei: at non talis seruus meus Moyses: ore enim ad os ei loquar: & non per enigma & figuras Deum videt. Vnde patet per hoc, quod mansuetudo facit dignum Dei visione: quia ea amota, amouetur, & posita, ponitur.

D V B I V M.

Sed videtur hoc esse falsum: quia mansuetudine componitur corpus vel quietatur: sed visio Dei est perfectio animæ: ergo videtur, quod non debeat mansuetudini visio diuina.

2. Præterea, Matth. 5. promittitur visio mundis corde, mitibus autem possessio regni: ergo

non deberet mansuetis diuina visio. Sed dicendum, quod in anima (cum sit simplex) non est aliqua differentia ex ipso, sed tantum ex corpore, cuius turbatione turbatur anima: & ideo ad compositionem vel quietem corporis, sequitur quies in anima, & sit potens ad intelligendum, sicut dicit Philosophus, quod in sedendo, & quietendo, id est, in residentia & quiete humorum fit anima prudens & sciens. Et ideo dicimus, quod mansuetudo est dispositio remota, ad visionem Dei preparans animam per compositionem corporis siue quietationem: sed cordis munditia est propinqua: Et per hoc patet solutio ad obiecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

D Deinde ostendit in quo fuerit mansuetus, & ponit duo in quibus apparuit eius mansuetudo. Primum est Num. 16. quando Chore & Darhan & Aion ac Hon de tribu Ruben intulerunt contra eum, p o principatu sacerdotij & principatu gentis: volebant enim principatum populi sibi vendicare Hon, qui erat de tribu Ruben, & Chore qui erat de tribu Leui, volebat enim esse summus sacerdos. Sed ipse excessit, id est, dimisit omnia iustitiam & ambitionem. Non enim pretulit se illis, neque pugnavit pro principatu: sed concessit, quod acciperet populi prelationem quemcumque Dominus iudicaret. Vnde dixit: Quemcumque elegerit Dominus, factus erit. Secundum est Num. 14. Et contumaxerunt in ipso multitudo filiorum Israel, murmurantes contra eum & Aaron, & comminabantur impropertantes priora, dicentes: Vos interfecistis populum Domini: & iam orta seditione & tumultu populi crescente, pene praeluerant contra eum, nisi quod fugit ipse & Aaron in tabernaculum: & Moyses inuocabat Dominum ad saluationem populi, & dixit ad Aaron, quod acciperet thuribulum & ierit ad populum, & rogaret pro eis. Confidebat enim, quod ipse non esset causa in ag. effus; id est, in malis que populus incohauerat: & sciebat, quod ille qui debet loqui Deo, oportet eum fugari a contrariis ad similitudinem Dei quantum possibile est, vel melius figurari: & oportet, quod sit sibi concilius operationum quas Deus amat, que sunt mansuetæ operationes. Vnde dicit Philosophus in ethi. quod si aliqua operationes humane amarentur a Diis, illa maxime sunt in quibus homines imitantur Deos.

E Deinde ponit secundum exemplum de Dauid, qui dicitur Dei pater, quia ex ipso natus est Christus secundum carnem: & de hoc quidem dicit Dominus, Inueni viuum secundum eor meum: quasi ira misericors & mansuetus sicut & ego: quia erat in se bonus & inimicis bonus: quia Saul per equentem ipsum noluit occidere, vt patet in primo Regum. Deinde ponit tertium exemplum de lege, quæ præcipit iumentis inimici prouidere Exod. 22. Si occurreris boui inimici tui, aut alino erranti, reduces eum. Deinde ponit quartum exemplum de Iacob, qui per innocentiam iustificatus est, dum ad fratrem persequentem mansuetè se habuit, fugiendo eum, & verba pacifica loquendo.

Deinde ponit quintum exemplum de Ioseph, qui non se vindicauit de fratribus qui eum venderant, sicut pater. Genes. ultimo. Deinde ponit sextum exemplum de Abel, qui ambulauit cum fratre homicida sine suspitione. Deinde colligit vniuersaliter, quod omnis sacra Scriptura laudat bonos, qui non præintendunt aliis facere malum, neque per malitiam aliorum tranmutantur à prima bonitate (sicut enim dicit Glossa Matth. 5. mitis est, quem nec rancor nec ira afficit, sed omnia æquanimitèr sustinet) sed ad similitudinem Dei malis & inimicis benefaciunt, & extendunt etiam in eos suam bonitatem, & prouocant eos per mansuetudinem ad similem bonitatem.

F Deinde manifestat (quasi ransuendo) per exemplum Angelorum, & dicit, quod vult respicere ad superius quasi ad ipsius Dei mansuetudinem, & non curat dicere mansuetudines sanctorum virorum, neque bonitates Angelorum, qui amant homines & misertantur gentium, sicut patet in Dan. quod Angelus egressus est in auxilium populi Hebreorum: & deprecatur etiam Deum pro hominibus, sicut pater Zach. 1. de Angelo qui clamauit ad Deum, & dixit: Vt quequod Domine non edificabuntur ciuitates Iudæ? Et etiam increpant multitudines, id est, populos malum operantes, sicut pater in lib. Iudicum, quando apparuit Angelus, & reprehendit filios Israel. Et etiam tristantur in malis hominum: vnde dicitur Isa. 34. Angeli pacis amare stebant. Et gaudent in saluatione hominum, qui conuertuntur ad salutem, sicut dicit Luc. 15. Gaudium erit super vno peccatore penitentiam agente. Nec oportet alia dicere quecumque sacra Scriptura tradit de beneficiis Angelorum, & commemorat.

G Deinde ponit exemplum de mansuetudine Christi, & primo respectu omnium causatorum, secundo etiam respectu eorum, qui ab ipso recedunt, ibi, Quod autem & quod recedentes, &c. Dicit ergo primo: ita non oportet dicere de bonitate hominum & Angelorum, sed ipsius Christi & dios beneficos, id est, emanationes, suæ bonitatis ostensiuas, quibus nobis bonum facit, in silentio, id est, in quiete mentis tacitis, recipientes, ab ipso, id est, vt per ipsos illuminemur ad videndum & imitandum diuinas Dei operationes: ex ineffabili enim bonitate eius est, quod omnia ad esse perduxit, & quod omnia esse facit conseruando in esse, & omnia vult assimilare sibi, communicans eis propria sua, secundum eorum capacitatem. Deinde ostendit mansuetudinem eius circa inimicos, dicens, quod etiam recedentes ab ipso, amat, & cerrat reuocare ad se, & vult, quod non despiciantur ab amicis suis: etiam amabiliter se habet, conuertentibus seipso, id est, eos qui sua bona deliciose viuendo consumunt, sicut dicitur de filio prodigo: Et vane incusantes patienter sustinet sicut fratrem maiorem: & ipse ex. usat, dicens: Perierat, & inuentus est: & promittit, quod curabit eos, & restituet in propria bona &c. Prosequitur enim parabolam de filio prodigo recepto à Patre, vt sit omnium latantium habitatio. Hoc sumitur de Plal. 68. Sicut latantium omnium habitat est in te.

Deinde

H Deinde arguit Demophilum de hoc quod contraria predictis fecit, dicens, quod Demophilus rectè increpatur, & quicumque alius, non solus malis, sed & bonis mala inferens, & in hoc bonum ei impeditur, dum prouocatur ad Dei similitudinem. Inquam, id est, dico, vel inquit secundum aliam translationem, id est, aliquis verè potest dicere, quod Deum bonum decet lætari in perditione saluatione & vita morientium, sicut Deus dicit de filio prodigo: Mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Et super humeros leuati discurrerunt conuersum, & conuocant bonos Angelos ad lætandum. Hoc sumitur de parabola de centum ouibus, Luc. 15. Et ingratis est bonus, & solem suum, &c. Matth. 1. Et animam suam ponit pro refugientibus, id est, inimicis. Rom. 5. Sed tu non ita fecisti: sed sicut scripsisti mihi, retrussisti, id est, exclusisti peccatorem penitentem procedentem ad pedes sacerdotis, nescio quomodo presens: quia non licebat tibi intrare locum illum: & ille penitens precabatur te, & confitebatur se venisse ad penitentiam, & tu non horruisti, id est, non miseratus es eius: sed & sacerdotem temere repulisti à sacro loco, cum iniuria corporis, iniecasti enim ei manus violentas, & dixisti eum esse miserabilem, quia iustificauit impium. Et dixisti ad vltimum, Exi cum similibus, id est, cum peccatoribus, sicut tu es: & insulisti ad adia, id est, ad portas sanctorum, scilicet chori, cum non esset tibi fas, & sancta sanctorum confreisti, id est, locum, vbi debebantur diuina, & vbi sunt clerici: & tamen commendasti te, quod aliuersus loca sancta, que corrupenda erant, & quod adhuc custodias ea.

I Deinde arguit temeritatem ipsius, ex ordine hierarchico, & primo ostendit propositionem. Secundo inducit similitudinem in principatibus humanis, ibi, Et quidem de p. i. i. v. v. e. m. &c. Circa primum tua facit. Primo ostendit quomodo secundum ordinem hierarchicum non liceat sibi arguere sacerdotem. Secundo ponit quomodo hoc significatur ex ordine hierarchico, ibi, An non sancta signa istud clamant, &c. Tertio ostendit, quod ipse totum peruertit, ibi, Donec tyrannice, &c. Circa primum duo facit. Primo ponit propositionem, secundo remouet quandam exultationem illius, ibi, Si enim inornatus, &c. Dicit ergo primo: Nunc audi quid ego rescribo ad tuas literas: dico scilicet, quod non est fas ministris, id est, diaconis, qui sunt supra te, & multo minus tibi, & monachis qui sunt de ordine tuo, sed arguere sacerdotem, etiam si fecerit aliquid contra legem Dei impiè vel contra ordinationem Ecclesie.

D V B I V M.

K SED VIDETUR hoc esse falsum: quia à correctione nullus excluditur: ergo etiam sacerdotes & prelati corrigendi sunt à subditis. Dicendum ad hoc, quod non intendit prohibere correctionem, quæ est ex charitate, cuius ordinem Deus in Euangelio docet Matth. 18. scilicet quod prius arguas eum inter te & ipsum solum, &c. sed correctionem quæ est ex auctoritate, quæ est superiorum in subditos, & non è D. Alber. Mag. in epistola Dionysij.

contrario: & hanc sibi iste assumpsit, quia: potuit posnam excludendo cum à factis.

EXPOSITIO TEXTVS.

L Et tunc quia posset dicere, quod hæc fecerit propter Deum, conuenienter dicitur, quod nullam rationem habet vt sit pro Deo illud quod est contra ordinem traditum à Deo: quia inornatus, id est, vitium, quod opponitur virtuti quæ ornat animam, & inordinatio contra ordinem hierarchicum, est excessus diuinitatum & dissimulatio, id est, determinationum ad statuendum, & inquam quæ sunt scripta. Verbum enim Dei non est diuisum in seipso, quia non posset stare regnum Dei: omne enim regnum in se diuisum desolabitur. Matth. 12. Est autem diuina lex talis, quod iudicium omnium est Dei per auctoritatem, sicut dicitur Deuter. 1. Sacerdotes autem post Episcopos, quos vocat hierarchus sunt Angel, id est, nuntij, & rectores diuinarum iudiciorum, sicut Mala. 3. Angelus enim Domini exercituum est. Ab ipso, scilicet sacerdotibus edocere, passiuum, id est, dicere, diuina per medios ministros, id est, diaconos, sicut tibi conuenit, id est, secundum dispositionem cui ordinis: quia diaconi sunt medi inter sacerdotem & populum, per quos, scilicet sacerdotes, est monachus dignus, ibi, et: quia sacerdotes consecretant monachos vt dicitur in Ecclesiastica hierarchia: & ita fuit transgressio diuina legis, quando ex cunctis iudicium in sacerdotes, per quos in te debuit deuenire: & sic non potuit esse pro Deo.

M Deinde probat hunc ordinem, per ea que sunt in ecclesia. Quia sancta sanctorum, id est, aitate, sunt separata ab omnibus, quibus significatur Deus, & eis appropinquant perfectiores, id est, Episcopi, & post sacerdotes, & post diaconi: & vocat ornatus ordines, propter characterem, quo anima ornatur: & post eos ordinantur monachi iuxta portas chori, iuxta quas, & perficiuntur, id est, consecretantur, & stant iuxta eas dum diuina peraguntur, non tanquam custodes ipsarum (quia hoc potius est diaconorum, vel ostiariarum) sed vt cognoscant seipso esse medios inter populum, qui est extra, & sacerdotes qui intus sunt. Vnde patet per ipsam dispositionem, qua stant in Ecclesia singuli in locis suis, quod per principatum sanctorum ordinationis, scilicet per Deum, vel per Apostolos, statutum est, quod monachi sumant diuina mediantebus illis qui sunt intra chorum, scilicet sacerdotibus & diaconis, ita quod illi sumant, & illi interiores tradant ea: quia illi stant circa altare & vident diuina sine velatione: in quo significatur, quod debent ea tradere illis, qui sunt extra, scilicet monachis, qui sunt in ordine perficiendum: & populo, qui est in ordine illuminatorum: & purgandis sicut cathecumenis, & alijs, de quibus dictum est in Ecclesiastica hierarchia.

N Deinde ostendit qualiter ipse transgressus est istum ordinem, dicens: Hæc quæ dixi, hæcenus obseruata sunt, donec tu violenter eduxisti ad tuam potestatem sancta sanctorum non voluntaria, id est, non decentia te: & tamen laudas te de hoc, quod custodis ea, cum tamen nihil dignum

dignum faceret: totio habes, cui ordini commissum est corona: & cum veritatem sacrae Scripturae non didicisset, non times quotidie impugnare ipsam, per avertionem audientium, dum eam male exponis, assumens sacerdotum officium, quorum est docere legem.

O *Et quidem si de principibus, &c.* Hic ostendit per similitudinem principatus humani, quod non debuit vituperari ea quae non erant tui gradus. Et dividitur in duas partes. In prima ostendit eum reprehensibilem de temeritate etiam si licitum actum exercuisset. In secunda autem arguit eum de inhumanitate actus, ibi, *Sed de inhumanitate, &c.* Prima dividitur in duas: in prima arguit eum de hoc quod vituperat alienum officium, etiam si rem licitam fecisset. In secunda ponit excusationem eius, & remouet eam, ibi, *Quid igitur dicit, &c.* Circa primum tria facit. Primum ostendit per similitudinem humani principatus, quod reprehensibile est superioris officium vituperari. Secundum per exaggerationem eius ostendit, quod etiam si licitum sit quod exercetur, & bonum in se, tamen reprehensibile est, ibi, *Et hoc oportet dicere, &c.* Tertio excludit propositionem, ibi, *Quare non est vis, &c.* Circa primum tria facit. Primum ponit quomodo puniatur transgressio, quae est contra officium humanum. Secundum quomodo puniatur transgressio, quae est contra ipsum principem, ibi, *Et si principem, &c.* Tertio concludit ex hoc, eum esse reprehensibilem, ibi, *Tu autem homo a idax, &c.* Dicit ergo primum, quod in humanis officiis si aliquis sibi vituperat aliquid de principatus potestate, quod sibi non esset commissum a Rege, iuste puniretur, quasi transgressor contra vituperatum officium: ut si miles tribuni officium vituperat: est enim officium, secundum Tullium, congruus actus personae, secundum statuta patriae, quae principis auctoritate firmantur: & ideo officium per se iniudans, iuste a principe puniatur: & multo magis si in ipsum principem insiliat, arguens eum, quod quodam abiolutum & quoddam condemnat: quia si verbis, necdum iniuria corporis, eum arguat, videtur quod auctoritate ei principatum, dum super eum se exaltat, eum arguendo: & ideo iuste puniatur. Deinde quod concludendo miratur quomodo ipse cum sit homo, ita praesumptuosis fuerit contra ipsum bonum Deum, & eius legis ordinationem, quae supra posita est.

P Deinde ostendit, quod sicutum actum fecisset, reprehendi debet: quia alienum officium vituperat. Et dicitur: *hoc oportet dicere,* contra eum qui supra suam dignitatem praesumens, recta ageret. Quasi dicat: Ego contra te habeo grauiorem reprehensionem: quia etiam non conuenientem, sed illicitum actum perpetrasti, quia etiam hoc nullus debet considerare quasi bonum, scilicet facere bona quae sunt supra suam dignitatem. Quia Ozias nihil inconueniens facere volebat: cum assumptum thuribulo thus adolere volebat: tamen quia non erat sui officij, lepra percussus est. Legitur 2. Paral. 26. Et similiter Saul sacrificans, bonam rem fecit: tamen quia non erat suum, a Samuele reprehensus est. 1. Reg. 13. Similiter daemones euangelizantes Ch. istum, inquietantur a Chri-

sto, quia non erat ipsorum. Luc. 4. Et similiter in lege interdicitur ne sit aliquis Episcopus vel summus sacerdos alienus a semine Aaron. Exodi. 28. & Eze. 44. Et ibidem dicitur, quod unusquisque sit in ordine sui ministerij. Et Heb. 7. & Exo. 25. dicitur, quod solus ingrediebatur semel in anno ad sancta sanctorum princeps sacerdotum, & tunc dicebatur esse mundatus secundum omnem ritum legis. Et Num. 4. dicitur, quod sacerdotes cooperiant sancta, & leuiticis non licet tangere ea, ne moriantur. Et similiter Dominus iratus in proteruitate Oziae qui volebat offerre incensum, ut dicitur 2. Paral. 16. vel forte debet esse Oza, & tangitur historia quae est in 2. Reg. 6. quando Oza tetigit arcam, & iratus est ei Dominus. Et Maria soror Moysi facta est leprosa: quia voluit imponere legem Moysi. Num. 12. Et in filios Sceuae insulerunt daemones, quando ad inuocationem nominis Christi & Pauli conuocabant ipsa, sicut legitur Act. 19. & Ierem. 23. Non mittebam eos, & ipsi currebant, &c. Et Isa. 45. dicitur, quod qui sacrificat vitulum, sicut qui occidit canem. Et Matth. 7. & 25. dicentes, In nomine tuo virtutes multas fecimus: respondetur, non noui vos, scilicet per approbationem, &c.

Deinde concludit, quod ex omnibus iis quae dicta sunt ex sacris scripturis, patet quod nulli licet exequi ea quae non competunt suae dignitati, etiam si sint sancta & iusta: sed unusquisque debet intendere & cum deliberatione explere ea quae sunt secundum gradum, & non quare. e. altiora, sicut dicitur Eccli. 3. Altiora te ne quaesieris. Vnde bene dicit, quod intromittere se iis quae ad ipsum non pertinent, est occulta superbia: e. si videatur quaedam obiequiositas.

Deinde ponit excusationem vel obiectionem illius: & secundum ponit responsionem eius, ibi, *Ergo autem respondebi, &c.* Obiectionem autem fundatur contra duo quae dixerat, scilicet quod a sacerdotibus sunt recipienda diuina, & quod non sunt a subditis arguendi correctione auctoritatis. Contra hoc secundum, primum obicit: si sacerdotes aliquid impie agunt contra Dei cultum, aut in aliquo alio offendunt, & nullus a guar eos, relinquunt eis gloriari de lege, inhonorando Deum per legis transgressionem, quod iridet Apost. Rom. 2. Contra aliud obicit, quod ignorans, & obtenebratus, & impius scilicet non credens, non potest annuntiare quod nescit, neque illuminare, neque Spiritum sanctum dare: sed sacerdotes mali non cognoscunt potestatem diuinarum virtutum, sicut dicit Dominus Ezech. 22. ergo non possunt eas annuntiare populo: sunt autem obtenebrati, sicut dicitur in prim. canonica Ioannis. 1. cap. qui odit fratrem suum, in tenebris est: ergo non possunt illuminare. Iterum nec si Spiritus sanctus est credunt (sumitur de Act. 19.) habere virtutis, & veritate operis: ergo non possunt eum dare.

Deinde soluit, & primum concedit concedenda. Secundum arguit eum de hoc in quo decipiebatur, ibi, *Sed neque Demophilo, &c.* Circa primum duo facit. Primum ponit causam quare respondeat obiectioni suae velit. Secundum incipit solvere quod dictum est, ibi, *Et enim unus-*

quisque,

quisque, &c. Dicit ergo primum, quod vult sibi respondere: quia cum non sit sibi inimicus, sed specialis amicus (quia fecit eum monachum) non vult pati quod acquiratur a satana, quod possit contingere, si dicit obiectioni inharens, & in temeritatem & in haeresim laberetur. Deinde concedit quae concedenda sunt, quod malus sacerdos est multum arguendus: & primum ponit quid debeat esse in sacerdote: secundum increpat sacerdotem qui in contrarium labitur, ibi, *Si igitur sacerdotum, &c.* Dicit ergo primum, quod ordo eorum qui sunt immediate circa Deum & diuina, est dignior eo qui est abstinens & magis remotus: & quanto sunt propinquiora diuino lumini quod est Deus, tanto magis sunt luculentia in se, & magis illuminantia alios. Et ista appropinquatio non debet accipi secundum situm loci, sed secundum idoneitatem recipiendi a Deo: Magis enim debent esse idonei Episcopi, quam Sacerdotes, & sic de aliis.

D V B I V M.

T **S**ED VIDETUR hoc esse falsum: quia sicut dicit Augustinus, Idem facit in spiritualibus ordo, quod in corporalibus situs: sed in corporalibus illud quod est inferius, illuminat superius, sicut sol omnes superiores stellas: ergo videtur, quod ita sit in spirituali lumine.

Ad illud dicendum, quod illuminatio corporalis est situalis & ad determinatam distantiam, cum lumen sit finita virtus: & ideo oportet, quod fons luminis ut possit vndique illuminare, scilicet sol, sit in medio & non in summo: sicut etiam cor in animali, quod est principium vitae: sed hoc non oportet esse in lumine spirituali, cuius virtus est infinita, & actio non situalis: & ideo fons spiritualis luminis non ordinatur post quaedam alia.

Deinde concedit, quod mali sacerdotes sunt valde increpandi.

D V B I V M.

V **A**D EVIDENTIAM eorum quae hic dicuntur, quaeritur, utrum mali sacerdotes possint consecrare Ecclesiastica sacramenta: Et videtur, quod non. Quia ille qui perfecte cecidit ab ordine, non habet actus illius ordinis: sed malus sacerdos perfecte cecidit a sacerdotali ordine, ut in littera dicitur: ergo non potest consecrare Ecclesiastica sacramenta, quod est actus sacerdotalis ordinis.

2. Ad idem, Sacramenta non consecrantur blasphemis: sed orationes quas faciunt mali sacerdotes super symbola, sunt blasphemiae, sicut in littera dicitur: ergo non consecrant Ecclesiastica sacramenta.

3. Ad idem Malach. 2. Dominus malis sacerdotibus dicit: Maledicam benedictionibus vestris: sed illa quibus Deus maledicit, non consecrantur: ergo per benedictiones malorum sacerdotum nihil consecratur.

4. Præterea, Deus dedit potestatem consecrandi Apostolis & Apostolicis viris: sed cum Apostolici sint magis viri quam potestare, mali sacerdotes non sunt Apostoli, & ita non possunt consecrare.

Sed dicendum, quod in sacerdote debent esse tria, ordo, iurisdicatio, vita. Ordo datur sibi per impressionem characteris, iurisdicatio in commissione plebis, vita facit idoneum ad consecrandum. Quia igitur ordo potest quaedam esse, eo manente ordine manet essentialis actus qui est consecrare sacramentum, siue sit extra Ecclesiam, siue intra, dummodo formam tenet: sed in hunc actum non potest aliquis sine ordine, etiam si alia duo habeat. Sed tamen differentia est: quia si cum ordine alia duo habeat, consecrat sacramenta ad salutem animae suae: si autem altero eorum careat, acquirit sibi perditionem, quamuis consecrat. Et hoc est intelligendum in iis in quibus requiritur iurisdicatio, sicut in collatione ordinum: sed in sacramento Eucharistiae non requiruntur haec tria: sed sufficit bona vita cum ordine.

Ad primum verò dicendum, quod malus sacerdos cadit a re ordinis, quae est gratia: sed non a sacramento quod est character.

Ad secundum dicendum, quod dicuntur blasphemiae, non secundum substantiam, sed secundum effectum: quia propter malos sacerdotes blasphematur nomen Dei: vel propter suam virtutem, quae efficiunt reatum in sacerdote, sicut blasphemiae.

Ad tertium dicendum, quod benedictionibus quibus sacerdotes consecrant sacramenta, non sunt ipsorum, sed Dei: & ideo illis non maledicit Deus. Vel dicitur maledicere benedictionibus eorum, id est, iis quos benedicunt, quia benedicunt dignos maledictione. Vel benedictionibus, id est, primitiis & decimis, quae pro benedictionibus accipiebant.

Ad quartum dicendum, quod non dedit potestatem Apostolicis vitam tantum: quia nec omnibus Apostolis dedisset, sed Apostolicis potestate, quantum ad necessitatem sacramentorum, & vitam, quantum ad idoneitatem. Dicit ergo, quod ex quo ordo sacerdotum est illuminatiuus, ut Deo propinquus, qui non est illuminatus, cadit a sacerdotali dignitate idoneitate, & multo magis qui non est in se illuminatus: & iste sacerdos malus si apponat manum sacerdotalibus rebus, auidax est praesumptio, quae est peccatum mortale. Ex quo confirmatur sententia Magistrorum dicentium, quod Sacerdos qui est in mortali peccato, quodcumque tangit sacras vestes, aut cantat, aut facit aliquid de ordine suo, peccat mortaliter. Alia plana sunt ex dictis.

Sed sciendum, quod indumenta vocat vestem sacerdotalem siue exteriorem siue interiorem, scilicet characterem.

D I V I S I O E T

expositio textus.

D E INDE arguit eum de hoc quod errauerat: & circa haec tria facit. Primum ostendit ex praecipuo legis, & exemplo Angelorum, quod etiam quae iusta in se sunt, non est iustum cui-libet exequi. Secundum ostendit quae iusta exequi debeat Demophilus, ibi, *Demophilus autem, &c.* Tertio ostendit quomodo sit alta iusta exequi, ibi, *Tibi autem diuini ministri & isti, &c.* Dicit ergo

P 4 primo,

primò, quòd quamvis (vt dictum est) iustum sit reprehendi malum sacerdotem, non tamen fuit iustum, quòd Demophilus monachus eum castigaret: quia lex diuina præcipit Deuter. 16. quòd iusta non quolibet modo, sed iuste mandentur executioni: & hoc fit quando datur vnicuique secundum meritum suum, à quibus conuenit dare secundum dignitatem & ordinem suum, non ab aliis: sicut iustum est, quòd Angelis distribuatur diuinæ illuminationes & diuina officia secundum eorum proportionem: sed non est iustum, vt determinentur eis à nobis, sed è contrario: & etiam in Angelis per superiores determinantur inferioribus, & non è conuer. a.

X Deinde dicit, quòd Demophilo iustum est vt exequatur iusta in vires animæ: & hoc erit, quando supponit aliquis vires rationi: tunc enim reddit rationi quod sibi debetur, scilicet dominium, & aliis subiectionem. Et ponit exemplum: sicut si litigaret seruus in foro contra dominum, aut filius contra patrem, aut minor contra maiorem, impie faceremus si non auxiliaremur Domino, & patri & tenicis, quamuis eis subiecti etiam ab ipsis iniuriam passi essent: multò magis debemus ueterundari, quando in pugna inferiorum virtutum contra rationem, non iuuamus rationem, restituentes eam in dignitatem diuinam sibi à Deo colatam. Et quia talem iustitiam quæque in seipso debet exercere, Paulus 1. ad Tim. 3. dicit, quòd non debet superponi ad custodiam Ecclesiæ Dei, qui domini sui non præfuit bene: quia qui seipsum bene ordinat, potest vnum hominem bene ordinare: & qui vnum ordinat, & domum potest: & qui domum, & ciuitatem: & qui ciuitatem, & gentem, & breuiter, vt dicitur Lucæ 16. qui in modico fidelis est, & in multo fidelis erit: & è contrario. Sciendum verò, quòd ista translatio, & etiam antiqua in hoc loco vitio. a est: quia transiit uirtute loco rationis, uel uirtutis, uel sermonem: quia apud Græcos utrumque significat. Et in fine concludit, quòd iustum erat determinare de uirtutibus animæ: quòd iustum est.

D K B I V M.

Y SED VIDETUR, quòd hæc nulla sit iustitia. Philosophus enim dicit, quòd vnus ad seipsum nulla est iustitia: & reprehendit de hoc Platonem, qui contrarium dicebat: ergo videtur, quòd de hoc etiam hic reprehendendus sit.

2 Præterea, iustitia est reddere vnicuique quod suum est: sed sicut dicit Philosophus, concupiscentiæ & furoris nihil est vnus nisi nomine rationis: sicut seruus nihil possidet nisi nomine domini: ergo videtur, quòd non sit iustitia iudicare concupiscentiam & irascibilem rationem.

3 Præterea, Hoc magis videtur esse fortitudinis & temperantiae, quarum est reuerentia inordinatos motus uiam uiam: & sic non videtur esse iustitia.

Ad hoc breuiter dicendum, quòd vnus ad se non est iustitia proprie dicta, sed iustitia metaphorica, de qua concedit Philosophus, quòd sit vnus ad se, uel domini ad seruum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde ostendit quibus sit iustum, in alios iusta ex. cere. Et dicit, quòd Demophilo & aliis monachis, debent determinari iusta diaconi, & his sacerdotes, quibus hier. 23. id est, Episcopi, & his Apostoli, vel Apostolorum successores, sicut Primates & Patriarchæ. Et si vnus ex istis errauit, debet corrigi ab aliis: & sic non peruerteret ordo Ecclesiæ. Et demum recapitulat quòd dixerat de ordinatione etiam iusta fecisset, vt per se patet.

A a Sed de inhumanitate in uirum, &c. Hic arguit eum de inhumanitate actus, & primò ostendit inhumanitatem actus ipsius esse reprehensibilem per se, secundò per oppositionem ad Christum, ibi, *Læterum thear hi us*, &c. Dicit ergo primò, quòd nescit quomodo sufficienter possit plangere *contritum*, id est, calum eius quem specialiter sibi dilectum dicit, quia consecrauit eum in monachum ad expiationem pro enormitate delicti. *Etenim cuius semulum te esse a nobis ordinatum arbitraris: etenim nisi boni*, scilicet Dei: antiquitas enim monachus, alio nomine theapeuta dicebatur, vt dictum est in Ecclesiastica hierarchia, quasi famularor, quia in obsequium Dei deputatus erat, relictis secularibus curis. Et dicit, quòd nisi se corrigat, necesse est quòd sit alienus & ab ipso diacono ordinante ipsum, & à monachatu in quo ordinatus erat. Et tunc maxime dicit, quòd querat sibi alium Deum & sacerdotes qui magis deprædentur animam ipsius quam perficiant: & tunc erit inflexibilis monachus, aut minister *amica inhumanitatis*, id est, demonum, quibus inhumanitas amica est. Et vt continuet ad exaggerationem criminis, subiungit, quòd cum non sumus ex toto peccati, indigemus etiam in nobis diuina benignitate: aut nos qui sumus à populo segregati, sicut eloquia dicunt 23. Mar. *dixit re. cum committimus secundum impios*, id est, quantum pertinet dicere ad illos, qui mali sunt: quia & nobis ipsis & aliis qui nos irritantur, causa peccationis sumus. Et tamen nescimus in quo offendimus. Et deinde innuitur contra eum, & dicit, quòd de facto suo *suprauit calum*. Metonymia est, & ponitur continens pro contento, id est, Angeli qui sunt in celo: & sumitur Ierem. 2. Et dicit, quòd ipse totus exhorruit, & quòd non credit sibi ipsis: & si ipse non suis literis scripsisset, nullus potuisset ei persuadere, quòd Demophilus faceret aliquid, in quo ostenderet se putare, quòd Deus qui ad omnia bonus est, solos homines non amet: aut quòd ipse non indigeat misericordia Dei. Sed sacerdotes qui condescendunt infirmitatibus populi, sciens etiam se circumdatos infirmitate, degradat, pellendo eos de Ecclesiâ. Et sumitur ad Heb. 5.

B b Deinde arguit inhumanitatem ipsius quantum ad Christum. Et circa hoc tria facit. Primò ostendit humanitatem Christi, quamuis ipse misericordia non indigeat. Deinde secundò ponit secundam exculationem ipsius & dicit se eam non recipere, ibi, *Hæc quidem multiplex est locuti*, &c. Tertio ostendit, quòd per usum humanitatis in aliis, sibi primò benefacit, & quòd contrarium

contrarium est de usu inhumanitatis, ibi, *Ne rogo ne mal.*, &c. Dicit ergo primò, quòd non solum illi qui sunt circumdati infirmitate, sustinent infirmitates aliorum, *interum*, id est, sed, *thea chicus*, id est, diuinus principalis, *perfectior*, id est, magister, *sanctior*, alia sanctitate *perfectior est*, quam alij: quia alij sanctificantur per remotionem à peccato uel actuali uel saltem originali: sed Christus nunquam fuit non sanctus: sed est in sanctitate factus, & segregatus à peccatoribus, sicut Hebræorum 7. dicitur: & tamen in mundum ueniens facit *mansuetum officium pascendarum cuius demonstrationem sua delectationis ad nos*: dicit enim. Ego sum pastor bonus, Ioan. 10. & ad Petrum, *Paice oues meas*, Ioan. 17. & sicut legitur Matth. 18. *seruum qui noluit conseruo suo dimittere debitum, neque in toto, neque in parte, et si ei totum dimissum esset, vocat malignum. Serue, inquit, nequam*, &c. Et indicat, quòd debet recipere *propria*, id est, penas, quas meruit. Hoc timendum est & mihi & tibi. Vnde in sua passione impetrat veniam à Patre impie eum crucifigentibus. Pater, inquit, ignosce illis, quòd debet recipere, sicut legitur Lucæ 10.

C c Deinde ponit exculationem ipsius dicens, quòd hoc multum replicabat, *superum & dorsum*, id est, ex omni parte in sua epistola, eius temeritatem ostendere, quòd non facit ad vindictam suam, sed ad vindictam Dei. Contra quòd dicit: Dic mihi: nunquid debet bonum fieri per meritum? Absit, imò per misericordiam exemplo pontificis quem habemus, qui potest compari infirmitatibus nostris, sicut dicitur Hebr. 10. *Sed & innocens est*. Matth. 12. *Non contendet neque me quia mitis sum* Matth. 11. *Et præcipi uo pro peccatis nostris*. 1. Can. Ioan. 2. Et idem dicit, quòd non recipit exculationem motus suos *non zelabiles*, id est, non approbabilis, etiam si milles ad sui exculationem exemplum de Phinees qui, vt dicitur Num. 25. zelo Dei commotus perfoedit Zambri concubantem cum Medianite, resumptes. Et exemplum Elie, qui vt dicitur 4. Reg. 1. fecit uenire ignem de celo, qui consumpsit duos quinquagenarios cum suis milibus. Quia quando discipuli dixerunt ad Iesum, quòd similiter faceret, ipse non recepit: quia tunc illi discipuli non erant participes boni & mitis spiritus. Vnde dixit eis: *Nescitis cuius spiritus estis*. Lucæ 9. Et etiam Paulus docet in mansuetudine docere resistentes ueritati. 2. ad Tim. 2. quia ignorantes conuenit doceri, non puniri, sicut nec cæcos punimus, sed manducamus. Sed tu non ita fecisti, imò peccatorem, qui per penitentiam incipiebat respicere ad uerum lumen, percussisti in maxilla, & repulisti eum qui eum uerecundia accesserat confiteri peccata sua. Et hoc est dignum multo honore, quòd talia feceris ei quem Christus in montibus erantem querit, &c. & sumitur de parabola centum ouium Lucæ 15.

D d Deinde hortatur eum ad humanitatem per bona quæ eam consequuntur, & per mala quæ consequuntur ex contrario: & primò quantum

ad damnum & lucrum virtutum, secundò quantum ad premia, ibi, *Et si q. id est*. Dicit ergo primò: *Rogo ne contra nos ipsos consistemus* neque impingamus contra nos ipsos enitendo inhumanitatem contra eos: & ingeminat uerit ad maiorem confirmationem. Connumerat autem seipsum ei, vt facilius admonitionem suscipiat: quia qui uult aut iniuriam, aut misericordiam exercere in alterum, non semper proficere potest in ipsum, sed in se semper reportat lucrum virtutum per humanitatem, aut passionem inhumanitatem, sicut sunt inuidia, odium, &c. per inhumanitatem. Deinde dicit, quòd illi qui humanitatem exercent in alios, erunt comites æqualium & sequaces superiorum Angelorum. & in hac uita per similitudinem uirtutis, & in futura per similitudinem gloriæ, ubi cum omni pace, liberati à malis, in auro, id est, in æternum *hereditabunt beatissimos fines*, id est, celestis regni terminos, & quòd est omnium optimum, semper erunt cum Deo habentes Deum, qui est omnium bonum maximum. Et sumitur de epistola 1. ad Thessa. 4. Sed illi qui inhumanitatem exercent in alios, cadent à pace diuina, & à sua: quia non est pax impiis, sicut dicitur Ier. 57. & erunt semper cum demonibus hic & in futuro seculo, vt habeant ibi tortores in penis, quos habent hic incensores in culpis. Et idem debet esse nobis magnum studium, vt sumus cum Deo, ne segregemur cum malis ex meritis nostris à iudice Christo. Et hoc sumitur Matth. 25. Et hoc dicit se super omnia timere, & rogat se non fieri participem illorum malorum, quæ segregati participantur.

E e Et si uis & diuinam uisionem, &c. In parte ista arguit eum per quandam uisionem: & primò ponit occasionem uisionis: secundò uisionem ipsam, ibi, *Hæc autem dicens*, &c. Circa primum duo facit. Primò ponit actionem ex parte eorum, de quibus uidebatur uisio. & qualiter Capus debuisset se habere ad eos. Secundò ponit actionem ex parte Carpi, qui in uisionem uidit, scilicet quia non se habuit ad illos sicut debuit, ibi, *Sed in seipso non prius*, &c. Dicit ergo primò, quòd uult ad correctionem suam recitare uisionem cuiusdam sancti uiri, & dicit de ipsa uisione, quòd uerè fuit, non somnium, sed uisio in oratione ostensa imaginariè. Dicit ergo primò, quòd cum ipse esset in Creta, hospitatus est apud quendam sanctum uirum nomine Carpum, qui postea martyr fuit: & hic erat multum apertus ad diuinæ uisiones, propter mundiciam suæ mentis, quamuis & aliqui alij essent apti sicut ipse: & ob hoc nusquam uoluit sumere mysteria corporis & sanguinis Domini, nisi in oratione, quæ consueuit fieri ante consecrationem, quam perfectionem uocat, quia est telerata perfectionis, sicut dicitur in Ecclesiastica hierarchia: vt prius diuina uisione sibi amica & familiari consolaretur. Dicebat ergo, quòd quidam infidelis, contristabat eum ex hoc, quòd quendam fidelem à fide auerterat, & faciebat sibi letos dies in festis paganorum uel in aliis solatiis. Et dicit Dionysius, quòd Carpus tunc debebat orare Deum, vt reduceret fidelem auersum ad conuersionem, & infidelem auerentem vinceret sua bonitate, & quòd debuisset eos monere

monere per totam vitam ipsorum *vsque hodie*, id est, vique dum præsentis vite dies durant & sic ducere eos ad cognitionem. Similiter *indicantur*, quia erant dubia ipsi, id est, circa eos, id est, non debebat diffidere de salute ipsorum, sed indicare dubium, quia de venia non est deperandum, quando in hac vita est, sicut dicit Aug. *Et sicut compresserunt*, id est, debebat exhortationibus compellere eos, *castigari legali iustitia*, id est, ut castigarentur per iustitiam legis Dei, *quæ irrationabili iustitiam*, vnus recedendo, & alius succedendo à fide.

Ff Deinde ponit actionem ex parte videntis, & dicit, quod Carpus non pariebatur in se quod hoc faceret, sed multas inimicitias intexebat animo suo contra eos, & ita malè habens in corde suo, infirmatus est & in corde circa veperas: & in media nocte, sicut solitus erat surgere ad diuinas laudes, surrexit magis à turbatione quam à somno, quæ intercedebat somnum eius: & dum Deo orando loqueretur, tristitatur non sanctè, dicens non esse iustum, quod homines impij uiuant, & illi qui peruertunt vias Domini rectas: & tumitur de verbis Pauli ad Eliman Magum, Act. 13. Et roga'at eum, ut interficeret eos ambos fulgure combustione. In Græco enim est, *ἐπισημαίνω*, quod tantum vale, sicut ignis turbis.

Gg Deinde ponit visionem, circa quam quatuor facit. Primum ponit quomodo vidit superiora, secundò quomodo vidit inferiora, ibi, *Deos in aëre*, & c. Tertio qualiter ipse se habebat ad visionem, ibi, *Dicebat mihi in Carpo*, & c. Quarto qualiter visio terminata fuit, ibi, *Et in aëre miseratus*, & c. Dicit e go primo, quod cum illa talia oraret, vnum est ei imaginaria visio dum vigilet, quod domus conuenteretur, & aperiretur in parte superiori, & aperiretur in duas partes: & appareret quadam fornax multi luminis in conspectu eius: & dicitur fornax propter multitudinem luminis, & ista fornax de cendebat vique ad ipsum de cho: celesti, qui est locus *sub altare*, id est, sub celo: & videbatur sibi, quod cælum aperiretur, & quod Iesus staret *supra dorsa celi*, id est, in conuexo ipsius, & circumdabant ipsum infiniti Angeli in similitudine humana, & ipse videns mirabatur.

Hh Deinde dicit, quod respiciebat deorum, & terra videbatur sibi aperta, & videbat quandam obscuram & tristem aperturam, vel profunditatem, vel hiatum: & videbat illos duos viros, quibus calumniabatur, stare iuxta illum hiatum, tremulos, & miserabiles, qui iam ad demerisionem parati erant: tum propter instabilitatem propriorum pedum, in qua significabatur ipsorum infirmitas: tum quia serpentes quidam ascendebant de illo profundo, & inuoluebant se pedibus eorum, & trahebant eos, in quo significabatur suggestio demonum: & quandoque etiam mordebant eos, & quasi vi trahebant omnibus modis in illam tristitiam, in quo significabatur violentia demonum in eos quos iam captiuos vinculis peccatorum tenent: & etiam quidam homines stabant iuxta eos inter serpentes, qui impingebant & percutiebant eos: in quo significatur malorum hominum conuersatio, qui exemplis & verbis alios in

malum trahunt, demonum cooperatores: & sic illi mihi erant partim iusti, & partim voluntarij, in quantum persuadebantur quantum ad principium peccati, & cogebantur postquam peccati seruitio adducti erant.

Deinde dicit, quod Carpus ista videbat, & delectabatur periculo eorum: & tantum delectabatur inspicere deorum in pœnas eorum, quod negligebat inspicere in superioribus, & dicebat multum grauari, quod nondum ceciderant: & huic rei quam videbat de pœnis eorum, totus per inspectionem superpositus, tristis & de illis fatigabatur, & difficile erat sibi videre cælum sicut prius viderat.

Deinde dicit, quod videbat Iesum miseratum de hoc quod fiebat circa illos, & surgebat de solio suo, & descendebat vique ad illos per misericordiam officium: & Angeli descendebant cum ipso, ut tenerent viros illos ne caderent, quidam vnum, & quidam alium. Et videbatur sibi, quod Iesus extendebat manum ad tenendum eos, & dicebat Carpo, *Peccate, inquit. Quasi dicit: Eripui quos eripi nolueras: & dicebat, quod rursus paratus erat pari pro hominibus saluandis si esset necessarium, non quod futurum sit Christum iterum pati secundum Originis errorem: & dicebat, quod non erat sibi curum, quod homines peccarent, quamuis peccatores liberare paratus esset. Et dicebat: Sed vide si bonum est tibi commutare halitationem cum isto hiatu cum serpenti: us, id est, demonibus, pro mansione celesti, in qua homines manent cura Deo & Angelis amicis hominum: quod tibi contingeret, si ab hac immiserordia non resipiscas. Deinde subiungit Dionysius, quod cum hæc audiret à sancto viro, credit ea esse vera.*

EPISTOLA IX.

Tito hierarchæ interroganti per epistolam, que est sapientia domus, quis crater, quis cibus est & potus.

SANCTUS quidem Timotheus, o pulcherrime Tite, nescio si aliquid est cognitorum mihi theologorum signorum quod non audierit: sed in Theologia symbolica bene discretimus ipsi eloquiorum omnes de Deo visas multis esse prodigiales locutiones.

Et enim omnem incongruentiam duram imprimunt imperfectis animabus, quando secretæ sapientiæ Patres per quædam occulta quidem & præsumpta ænigmata manifestant diuinam & mysticam & inuiam immundis veritatem. Pro-

pter quod & increduli sumus multi sermonibus & diuinis mysteriis: videmus enim illa cum sensibilibus signis assistentibus illis. Oporteret autem & reddentes ipsa in seipsis nuda & munda facta videre: ita enim videntes honoremus fontem vitæ ad seipsum effusum, atque in seipso stantem videntes, & vnam quædam virtutem simplicem, per se immobilem, per se operantem, seipsam non relinquentem, sed cognitionem omnium existentem, & semper per seipsam inspicientem.

Igitur arbitrati sumus oportere & ipsi, & aliis à nobis, sicut possumus, referare largissimas formationes significantiæ de Deo sanctæ compositionis: nam exteriora eius quam incredibili & compositiuo adimplentur prodigio: sicut in supersubstantiali Dei fecunditate ventrem Dei corporaliter Deum gignentem componentis, & verbum in aëre à corde virili eructuante ipsum, & spiritum emissum ab ore distribuentis, & sinus dei-genos in vniuersis portantes Dei filium, ut decet corpus nobis laudantis, aut ad modum plantarum ista componentis, & arbores quædam, & surculos, & flores, & radices proponentis: aut fontes aquarum emanantes, aut splendorem productiuas lucis generationes, & alias quædam supersubstantialium theologiarum manifestissimas sanctas scripturas.

Intelligibilibus autem Dei prouidentibus, aut donis, aut manifestationibus, aut virtutibus, aut proprietatibus, aut finibus, aut mansionibus, aut processibus, aut discretionibus, aut vnitione, hominis compositione Deo, & ferarum & animalium aliorum, & planta-

rum & lapidum variam formationem componentis: & ornatus ipsi muliebres, aut barbaricas armaturas circumponentis: & figurariam & fuforiam, sicut operanti in igne cuidam apponentis: & equos ipsi, & currus, & thronos substernentis, & cibos pulmentificos construentis, & potatum & inebriatum & dormientem & crapulatum componentis.

Quid si dicat quis iras, tristitias omnimoda iuramenta, pœnitentias, maledictiones, insanias, multiformia & obliqua peccati promissionum sophismata: in Genesi gigantium pugnam insidiari ex timore dicitur potentibus illis viris, & hoc ad ædificationem, non ad iniuriam quorundam aliorum, sed pro saluatione sui ipsorum mahinantis: & concilium illud in celo, in dolo & deceptione Achab constructum: & Canticorum materiales & amatorias & multas passiones, & quæcunque alia sunt omnia audentis Dei compositionis, sanctæ compositiones apparentes occultorum, propositæ & multiplicatæ & diuisibiles singularum & indiuisibilium, & figuratiuæ & multiformes insignurabilium & informabilium.

Quorum si quis posset videre intus absconditum decorem, inueniet mystica & deiformia omnia, & multo theologico lumine adimpleta. Non enim æstimamus apparentes compositiones pro seipsis esse compositas, sed esse propositas causa secretæ & inuisibilis multis scientiæ, quod non ab immundis facile capiuntur sanctissima: solum autem reuelantur sanctitatis propriis amatoribus, sicut omnem puerilem phantasmam in sanctis signis destruentibus & sufficientibus transire mentis simplicitate & contempla-

tiuz virtutis bonitate ad simplicem & supernaturalem & præcollocatam signorum veritatem.

7. Et aliter & hic intendere oportet duplicem esse Theologorum traditionem, hanc quidem secretam & mysticam, illam apparentem & notiore: & hanc quidem significatiuam & perfectiuam, illam autem mysticam & receptiuam: & complicitum est, dicendo non dicendum. Et hoc quidem persuadet & ligat veritatem, illud autem operatur & collocat in docibilibus mysteriorum perfectionibus.

8. Et quidem neque in sanctorum mysteriorum perfectionibus, nostræ aut legalis traditionis sancti Magistri à Deo conuenientibus abstinerunt signis: sed & sanctissimi Angelorum per enigmata mysticè diuina producentes videmus, & ipsum Iesum in parabolis theologizantem & deifica mysteria per figuratiuam cenam tradentem.

9. Etenim conueniens erat non solum incontaminata seruari à multis sancta sanctorum, sed & ipsam humanam vitam indiuisibilem simul & diuisibilem existentem, iuxta proprietatem suam diuinis illuminari cognitionibus: & impassibile animæ quidem ad simplices & intimas deiformium insignium segregare visiones, passibile autem ipsius connaturaliter currere, simul & extendere ad diuinissima ingeniosè ante compositionis figuratiuorum signorum figurationibus, cui cognita talia naturaliter sunt velamina.

10. Et monstrant quicumque & ante velamina extra Theologiam planam cum audierat, in seipsis componunt figuram quandam ad intellectum dictæ Theologiæ ipsos manucentem. Et etiam ipsa ap-

parentis omnis mundi operatio est inuisibilem Dei propositio, quem admodum dicit & Paulus & verus sermo. Propter quod & Theologi quædam quidem ciuilitate & legaliter inspicunt, quædam autem mundatiuè & incontaminatè, & quædam quidem humanè & mediè, quædam autem supermundanè & perfectiue. Et aliquando quidem à legibus apparentibus, aliquando quidem ab occultis legibus, secundum hoc quod conuenit subiectis sanctis rebus, & mentibus, & animabus Non enim historiam habet vacuum, sed viuificam perfectionem, propositus ipsis & vniuersis & per omnia sermo.

Oportet igitur & nos pro litigatiua de ipsis suspicione intra sancta signa, ut decet, sanctos transire, & neque inhonorare ipsa diuinorum characterum existentia germina & expressiones & imagines manifestas secretas & supernaturalium visionum. Etenim non sola substantialia lumina, & intelligibilia, & simpliciter diuina figuratiuis variantur signis, sicut substantialis Deus ignis dictus, & intelligibilia: simul & intellectualium Angelorum deiformes ornatus formis variis describuntur & multiformibus & igneis formationibus.

11. Et aliter oportet eandem ignis imaginem de Deo quidem super intellectum dictam accipere: aliter autem de intelligibilibus ipsius prouidentis aut rationibus. Et quidem hanc secundum causam, illam autem secundum essentiam quandam, aut secundum participationem, & alia aliter, sicut secundum ipsa contemplatio & sapiens ordinatio constituit: & non sicut casu sancta signa confundere, sed conuenienter

uenienter ipsa causis, aut essentiis, aut virtutibus, aut ordinationibus, aut dignitatibus aperire, quorum sunt manifestatiuæ compositiones.

13. Et ut non infra quam conuenit epistolam faciamus, ad ipsam propositam à nobis quæstionem iam est eundem. Et dicimus, quod omne alimentum perfectiuum est eorum quæ aluntur, imperfectionem ipsorum & indigentiam adimplens; & infirmum curans, & vitam ipsorum seruans, & restorere faciens, & renouans, & viuificum ipsis bonum affectum donans, & simpliciter à tristate & imperfecto liberans, & lætitiâ ipsi & perfectionem largiens. Vnde ergo superfluous & bona sapientia ab eloquiis laudatur, cratera mysticum statuens, & sanctum ipsius potum propinans. Magis autem ante hæc fortia alimenta proponens, & cum alta prædicatione ipsam rogantibus ipsa benignè immittens. Duplex igitur alimentum diuina sapientia proponit, vnum quidem forte & manens, aliud autem humidum & profusum, & in cratere donat prouisiuas ipsius bonitates.

14. Igitur crater quidem rotundus existens & apertus signum fit existens simul & ad omnia circumuentis carentis principio & interminabilis totorum prouidentie: sed quoniam ad omnia procedens manet in seipsa & stat immobili identitate & perfectè, inegressibili à seipsa collocata singulariter & fixè & ipse crater stat.

15. Edificans autem & sapientia domum sibi ipsi dicitur, & ipsa fortia alimenta & potus & craterem proponens, quod fit diuina, sicut decet Deum, conferentibus manifestum quidem est & prouidentia perfecta est, quæ est causa ut sint

D. Alb. Mag. in epistolas Dionysij.

omnia, & ad omnia procedit, & in omni fit, & continet omnia, & rursus ipsa in seipsa secundum excessum nihil in nihilo secundum quod nihil est, sed segregatur à totis ipsa in seipsa eodem modo & æternaliter existens, & stans & manens, & semper secundum eadem & eodem modo habens, & nunquam extra se ipsam facta, neque à propria sede & immobili mansione & essentia deficiens, sed in seipsa totas & perfectissimas prouidentias optime operans, & proueniens in omnia & manens in seipso & stans semper motus. Sed sicut aliquis dicat prouisiuas operationes in mansione & mansione prouidendo & naturaliter simul & supernaturaliter habens.

16. Sed quod est forte alimentum, & quod humidum. Ista enim bona sapientia dare simul & prouidere laudatur. Igitur forte quidem alimentum compositionem fore arbitror intellectualis & manentis perfectionis & identitatis secundum quam diuina secundum fortem & stantem & vniuersam & indiuisibilem cognitionem participantur ab intellectualibus sentiendi instrumentis illis quibus diuinissimus Paulus ex sapientia accipiens vere forte alimentum tradit.

17. Humidum autem diffusiuè simul & omnia procedere studentis affluentia, & adhuc per varia & multa & diuisibilia ab istis ad simplicem & non tremulam Dei cognitionem nutritos iuxta proprietatem suam bonitate manucentis. Propter quod & rori & aquæ diuina & intelligibilia eloquia, & lacti & melli & vino assimilantur, propter vitæ generatiuam ipsorum sicut in aqua virtutem, & argenti generatiuam sicut in lacte, & reuiuificatiuam,

catuam sicut in vino, & mundificatiuam simul & seruatiuam sicut in melle. Hæc enim diuina sapientia donat accedentibus copiosè ipsis & indeficienter alimentorum affluentiã largiens & supermanans. Hoc igitur verè alere, & propter ista viuificata simul & puerorum nutritiua & renouatiua & perfectiua est laudata.

18. Secundum istam autem sanctam alimenti referationem & ipse omnium optimus inebriari dicitur propter superplenam & super intellectum alimenti, aut vt magis propriè dicatur, bonæ habitudinis Dei perfectam & ineffabilem immensuratiõnem. Sicut enim in nobis secundum peius ebrietas incommensurabilis adimpletio est, & mentis & sensuum excessus: ita secundum melius in Deo ebrietatem non aliud aliquid oportet cogitare quam superplenam secundum causam præxistentem in ipso omnium bonorum incommensurationem, sed & excessam sciendi qui consequitur ebrietatem, & excessum Dei qui est super intellectum conuenit arbitrari, secundum quem segregatur ab intellectu, qui est superintelligere & intelligi & ipsum esse: & simpliciter ab vniuersis quæcunque sunt bona inebriatus simul & extasim passus est Deus, omnibus ipsis simul & superplenus existens immensurationis omnis excessum, & rursus extra & ultra tota sursum positus.

19. Ab istis quidem moti & conuicia sanctorum in regno Dei secundum eundem accipiemus modum. Transiet enim tunc ipse rex & recumbere faciet ipsos, & ipse ministrabit illis. Manifestant enim hæc communem quandam & consentientem sanctorum in diuinis bonis

adimpletorum & reclinatorum communionem & Ecclesiam primitiuorum descriptorum in cælis, & spiritus iustorum omnibus bonis perfectos, & omnibus bonis adimpletos.

20. Et reclinationem quietem opinamur à multis laboribus, & vitam sine læsione, & conuersionem diuinam in lumina & regione viuendum, vniuerso bono affectu sancto adimpletam, & copiosissimorum & beatissimorum donorum copiosam donationem, secundum quam lætitiã vniuersa sunt adimpleta. Hoc idem est lætari lesu recumbere facientis ipsi, & ministrantis, & æternam quietem, & adimpletionem bonorum distribuentis simul & infundentis. Inquirens autem bene noui diuulgatum somnum Dei & euigilationem referari. Et quando dicimus diuinum somnum esse segregatum Dei & incommunicabile à a prouisis, euigilationem autem attentionem ipsius ad prouidendum indigentibus disciplina aut saluatione ad alia theologica signa transibis.

21. Quapropter & superfluum esse arbitrari eadem eisdem reuoluentes, alia videri dicere simul aut & nos cognoscentes ad credendum bona, ea quidem quæ sunt epistolæ in dictis finiemus, cum exposuerimus, si ut arbitror, plura quam nostris literis debeantur. Ipsam autem totam nostram symbolicam Theologiam mittimus, in qua inuenies cum sapientiæ domo & columnas septem discretas, & forte alimentum ipsius in sacrificia & panes diuisim, & quæ vini mixtio, & rursus quæ ab ebrietate Dei & crapula, & ipsa etiam non dicta, diffusus in ea sunt discreta, & est, vt arbitror, omnium symbolicarum Theologiarum

Theologiarum inuentio bona, & conueniens eloquiorum sanctis traditionibus & veritatibus.

D I V I S I O E T expositio textus.

Sanctus quidem Timotheus, o pulcherrime Tite, &c.

A Ego visiones multiplicavi in eis, & in manibus Pophetarum assimilatus sum. Olee. 12. Ex verbis istis potest trahi materia istius epistolæ, in qua Dionysius tradere intendit succinctè & breuiter artem de symbolica Theologia Tiro Episcopo Dalmatiæ (cui & Paulus epistolam scribit) quærenti à Dionysio per suam epistolam, quæ sit sapientiæ domus, cibi, & alia quæ in titulo habentur. Tanguntur enim duo in verbis præpositis, in quibus consistit integritas artis symbolicæ Theologiæ, scilicet multiplicitas figurarum & symbolorum, quæ notatur in hoc quod dicit, *Ego visiones multiplicavi, & modus expositionis symbolorum ex hoc quod sequitur, Et in manibus, &c.* Circa primum iterum duo notantur, scilicet multitudo symbolorum, & proportio eorum ad nos. Circa primum etiam duo notantur, scilicet author multitudinis dicte qui est Deus, in hoc quod dicitur, *Ego*, quia ipsius autoritate tradentes sacram Scripturam variis signis contradicunt, signantes ipsum multipliciter, propter multas ipsius virtutes, quæ in ipsius effectibus refulcent. Secundò tangitur multitudo ipsa, in hoc quod dicitur, *Visiones multiplicavi*. Multiplicantur autem visiones dupliciter, scilicet quoad videntes, quorum alius videt sensu illi visione, alius imaginabiliter, alius intellectualiter, vt dicit Augustinus: & hoc potest trahi de hoc quod dicitur à Domino de Moyse Num. 12. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, in quo tangitur corporalis visio, aut sensibilis, à qua transfertur primo nomen visionis: vel per somnum loquar ad illum, in quo tangitur visio imaginaria, quia in somno sensus exteriore vacat, & imaginatio intenditur in suo actu. Ar non talis seruus meus Moyses, &c. Et infra: Palam non per ænigma & figuras videt Deum, in quo ostenditur altissimus modus conceptionis secundum statum vite: & hæc est intellectualis visio, quia ad contemplationem patriæ non peruenit. Secunda multiplicatio est ex parte visorum secundum quod diuersis figuris ipsum diuersi videntur, vel hominis, vel ignis, &c. Quæ in litera tanguntur, de hac intelliguntur: quia dicitur ad Hebr. 1. Multifariam multisque modis, &c. Proportionalitas autem eorum ad nos tangitur in hoc quod dicitur, *Eis*, quia nec propter eum, nec propter Angelos qui sine velamine vident, fuit necessarium tales figurentur adinuicem, sed propter nos, quibus conaturalis est per sensibilia accipere diuina: vnde dicitur Exod. 34. Posteriora mea videbis. Et Isaiæ. 6. Ea quæ sub ipso erant, replebant

D. Alber. Mag. in epistolam Dionysij

templum: & dicuntur posteriora & inferiora, ipsius effectus, quibus impleta militans Ecclesia manuducitur in ipsius Dei cognitionem. Modus autem expositionis est per inpositionem similitudinis, sicut etiam dicit Philosophus de expositionibus sophismorum, quando inspectis proprietatibus rerum sub quarum figura describitur Deus, per similitudinem proportionatitatis in diuina conscendimus: & idè dicitur Dan. 10. Intelligentia opus est in visione, quæ scilicet visio similitudines in Deum referat. Et hoc notatur in hoc quod dicit, *In manibus Prophetarum assimilatus sum*: & dicitur assimilari in manibus, quia Prophetæ non solum verbis, sed etiam operibus occulta Dei significabant: sicut de Olea patet, qui duxit fornicatam uxorem, & in multis aliis.

His igitur visis, sciendum est, quòd ista epistola diuiditur in duas partes. In prima ponit generalem artem exponendi symbolica de Deo dicta. In secunda exponit specialiter ea de quibus Tatus quærit; ibi, *Et vt non infra quam conuenit epistolam faciamus, &c.* Prima diuiditur in duas. In prima ponit necessitatem. In secunda ponit ipsum generalem modum, ibi, *Nam exterior eius, &c.* Circa primum tria facit. Primo remittit eum ad ym. olicam Theologiam, quam Timotheo scripsit, in qua fufius istam artem tradidit. Secundo ponit necessitatem artis, ibi, *Etenim omnem congruentiam duram, &c.* Tertio concludit propositum, ibi, *Scitur arbitrari sumus, &c.*

D V B I V M.

AD EVIDENTIAM autem eorum quæ hæc dicuntur, quantum vtrum iste modus qui est per symbolica, conueniat sacre Scripturæ. Et videtur, quòd non: altissima enim scientiæ conuenit altissimus tradendi modus: hic autem est quando res per propria traduntur: vnde etiam in problematibus reprehenduntur metaphoricæ locutiones, sicut patet in secundo capite. Ergo cum Theologia sit altissima scientiæ, & maxime quantum ad partem illam quæ tractat de Deo, quam solam Theologiam Dionysius vocat, videtur quòd non sit modus eius per figuras & symbola procedere.

2. Ad idem, Modus infimæ scientiæ non debet attribui supremæ scientiæ: sed modus per huiusmodi figuras tradendi, est poetice artis, quæ inter omnes est minus nobilis, quia finis eius est etiam rhetoricæ debilior: ergo non debet iste modus esse Theologiæ, quæ est altissima scientiæ.

3. Præterea, Nullius scientiæ est præuenire iudicium rationis, nisi eius quæ non habet vade rationem persuadeat: talis autem scientiæ est imperfectissima: cum igitur per huiusmodi symbola præueniatur iudicium rationis, videtur quòd iste modus non sit Theologiæ, quæ est perfectissima scientiarum.

4. Præterea, Nullius doctrine modus debet esse occultans propositum, cum omnis doctrina sit ad manifestationem aliquam: sed per hæc symbola occultantur ea quæ in ipsis traduntur: vnde etiam in litera dicitur, quòd propter hoc multi non credunt diuinis eloquiis: ergo videtur,

Q 2

tur, quod iste modus non sit conueniens Theologica doctrina.

Ad oppositum. Quod non habet aliquid prius, per quod manifestari possit, si eius differentia & passiones ignorantur à nobis, oportet quod per posteriora & similia manifestetur: talis autem est Deus, ut per se pater: ergo oportet, quod per similia nobis nota manifestetur, & hæc sunt symbola.

2. Præterea, Dionysius dicit in secundo cap. Cælestis hierar. quod quanto similitudines sumuntur à rebus vilioribus, tanto sunt conuenientiores nobis ad significandum spiritualia, cum in eis minus possimus derineri, & tamen non sint omnino vacua à nobilibus proprietatibus: sed inter omnia enria, sensibilia & corporalia sunt minus nobilia: ergo per ea conuenientissimè nobis manifestantur diuina.

Sed dicendum, quod de Deo verius scimus quid non est, quam quid est, sicut patuit ex mystica Theologia: & idèd ea quæ sunt manifestioris remotioris ab ipso, sunt conuenientia ad reducendum nos in Deum: & idèd modus per symbola est maximè conueniens Theologiæ: & concedimus rationes ad hoc.

Ad primum autem dicendum, quod scientiæ altissimæ proportionatæ nobis (qualis est metaphysica) modus debet esse altissimus per prima principia: sed Theologia est altior excedens nostram proportionem: & idèd oportet, quod manuducamur in ipsam per conaturalia nobis.

Ad secundum dicendum, quod modus symbolice Theologiæ est alius à modo poetis: quia modus poetis est falsus: est enim modus poetæ, ut inhæreat anima suis figmentis, in quibus accipiat vel horrorem vel delectationem eius quod intendit persuadere vel dissuadere: & si per illa figmentata in aliquid ducatur, totum est proportionatum nobis: sed Theologianon proponit nobis symbola ut eis adhæreatur, sed intendit remouere ab eis, & per similitudines in eis repertas manu ducere in id quod est supra nostram proportionem. Et per hoc etiam patet solutio ad tertium. Quia Theologus non intendit præuenire iudicium rationis, sed ratione manifestare ea quæ sunt supra proportionem ipsius per conaturalia sibi. Poeta autem proponit ea quæ deficient à ratione, quibus ratio non consentiret: & idèd præuenit quibusdam moribus stuporem excitantibus, quibus anima detineatur.

Ad quartum dicendum, quod quamuis huiusmodi symbola occultant veritatem in quantum sunt sensibilia quædam, tamen in quantum sunt relata ad spiritualia, manifestant ea: referuntur autem symbola sensibilia in spiritualia per similitudinis inspectionem (ut dictum est) non quæ sit secundum participationem eiusdem qualitatis, quia omnino differentes sunt qualitates corporaliæ & spiritualiæ, neque secundum proportionem ad illa quæ improporcionabilia sunt, nec est eis quantitas eiusdem rationis, sed per similitudinem proportionalitatis, in qua oportet quartum facere, scilicet accipere proprietatem rei sensibilibus, & comparare eam ad

suam a sum, & similem comparationem inuenire proprietatis rei spiritualis ad suum actum: sicut proprietatis leonis est animositas per quam vincit omnia animalia resistentia: similiter Deus sua virtute superbos & sibi resistentes deuicit. Non est igitur neque virtus neque actus victoriæ eiusdem rationis in Deo & leone, sed tantum comparatio: quia sicut se habet virtus leonis ad suam victoriam, ita virtus diuina ad suam: & hæc est similitudo proportionalitatis, quæ semper est ad minus inter quatuor, vel re, vel ratione, quando vno virtut ut duobus: sicut si dicatur: sicut se habet quatuor ad duo, ita sex ad tres: vel sicut sex ad quatuor, ita decem ad sex.

Alia autem quæ hinc essent querenda, expedita sunt in primo & secundo cælestis hierarchie & in mystica Theologia.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dicit ergo primo. *O Tere pulcherrime*, pulchritudine virtutum, nescio si aliquid scio de Theologicis symbolis (quæ signa vocat quia Deus in eis significatur nobis) quod sanctus Timotheus non audiens à me, in lib. symbolice Theologiæ, qui translatus non est, in quo sigillatim & discretè determinauit omnes locutiones de Deo symbolice dictas: quæ in multis videntur esse prodigiales ad modum poematum, quæ dicuntur quædam inueta: & eius non est alia ratio nisi ut producantur homines in admirationem: dicitur enim prodigium, quod procul à digito, id est, ab ostensione est.

Deinde ponit duas causas necessitatis huius artis. Prima est ex parte ipsorum symbolorum. Secunda ex parte ipsius veritatis, quæ in symbolis traditur: & hæc incipit, ibi, *Oportet autem & reddentes*, &c. Circa primum duo facit: primum ponit causam necessitatis, secundò manifestat per effectum, ibi, *Propter quod & increduli*, &c. Dicit ergo primò, quod idèd necessarium est istas locutiones exponere: quia faciunt quandam incongruentiam in animabus imperfectorum, quibus videtur incongruum, quod sancti Patres tradentes occultam Dei sapieniam, manifestant diuinam veritatem, ad quam non est via aliqua immundis, quia non argumentis, sed deuotione acquiritur. *Per quædam occulta*, id est, per quædam alterationes & similitudines: quia priora licet non narata, tamen sunt minus nota nobis, & præsumpta *enigmata*, id est, quædam allegorias quæ de Deo dicere, videtur præsumptio: sicut quando manifestatur per symbola imperfectonem habentia: ut quando dicitur ebrius, vel dormiens, vel iratus: ænigma enim sumitur hinc pro quolibet modo allegoriat, non secundum quod definitur in barbarismo, quod est quæstio in obscuritate verborum implicata: quia hoc non multum vsitatum est in sacra Scriptura. Deinde manifestat hanc incongruentiam per effectum, & connumerat se aliis, & dicit, quod propter ea multi, scilicet non sapientes, sunt increduli diuinis eloquiis, videntes ea tradita per quædam sensibilia, à quibus non se separant, sed in eis immorantur. Deinde ponit secundam causam necessitatis,

cessitatis, & dicit, quod etiam ex parte ipsius veritatis necessaria est expositio symbolorum: quia necessarium est ut per expositionem reddamus ea munda, & nuda à symbolis, & sic videamus ea non remanentes in symbolis, sicut Deus dicitur fons vitæ, sicut in Psal. 36. Apud te est fons vitæ: vel sapientiæ Eccles. 1. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis. Videmus enim in fonte aquæ materialis: qui est principium fundens aquam per se, quod tamen semper habet aquam in se stantem propter perpetuam scurritationem: & idèd principium fontis accipitur in Deo, quod est quædam virtus simplex: quia quod non est primum, est compositum, sed primum simplex est, quod non est in alio, sed per se mouetur, & per se operatur, & nunquam se relinquunt, semper manens in altitudine suæ naturæ. Et quod dicitur fons sapientiæ, significat quod ipse est cognitio omnium cognitionum, & quod per se & non ab alio principio habet quod inspicit omnia, sicut fons per se fundit totam aquam fluminis.

D V B I V M.

SED VIDETVR esse falsum, quod dicit: quia sicut dicitur in primo cap. cælest. hierar. Impossibile est aliter nobis diuinum radium superlucere, nisi varietate sacrorum velaminum circumuelarum: ergo videtur, quod in statu via non possumus nudam veritatem diuinam inspicere.

2. Præterea, Omnis effusio fit ad aliquid aliud: & ita videtur falsum dicere, quod fons sit effusus ad seipsum.

3. Præterea, Philosophus probat in 8. physic. quod nihil est mouens seipsum: ergo falsum dicit, quod est per se mobile.

4. Præterea queritur, secundum quid sumuntur illa quatuor quæ dicit.

5. Præterea, Diverso: um cognoscentium sunt diuersæ cognitiones: & ita videtur, quod vna non sit omnium cognitio.

Sed dicendum ad primum, quod quantum ad principium contemplationis oportet, quod in statu via per symbola luceat nobis radius diuine veritatis: sed in fine per symbola in ipsam nudam veritatem venimus.

Ad secundum dicendum, quod dicitur fons effusus ad se: quia non habet aliud principium suæ effusionis, sed à se sibi est: vel à se: quia in simile sibi secundum formam effunditur: quia aqua est eiusdem rationis in fluuio & in fonte. Vel potest referri ad emanationem personarum in diuinis, in quibus Pater fundit Filium non extra suam substantiam.

Ad tertium dicendum, quod translator male transiit: posuit enim potentiam passiuam loco actiue: vnde per se mobile idem est quod per se mouens, non motum ab alio: vel dicitur per se mobile, secundum quod procedit per effectum, in quibus est similitudo suorum attributorum, sicut in lib. de Diu. Nom. dictum est.

Ad quartum dicendum, quod ipsa diuina veritas potest considerari secundum suam essentiam, & sic dicitur *virtutem simplicem*, in quantum est prima: vel secundum potestatem, & sic dicitur *per se mobilem*: vel quantum ad operationem, & sic dicitur *per se operantem*: vel ad proprietatem.

tatem consequentem omnia, & sic dicitur *seipsum non relinquens*.

Ad quintum dicendum, quod dicitur vna cognitio omnium cognitionum diuina cognitio quantum ad se, in quantum ipse cognoscendo se cognoscit omnia alia, quia est principium vniuersaliusque rei vel etiam omnium cognitionum quibus alia cognoscunt: & dicitur vna cognitio omnium cognitionum sicut principium efficientis & forma vniuersalis existentis à qua fluit omnis cognitio: quia quæ sunt in multis, oportet inueniri in vno primo à quo omnia alia fluunt.

D I V I S I O E T

expositio textus.

DEINDE concludit propositum, quod propter istas causas voluit & ipsi Timotheo & aliis aperire, sicut potest, significationes symbolice largissimas, id est, multas compositionis, qua significatur Deus. Deinde ponit modum generalem symbolice Theologiæ: & diuiditur in duas partes. In prima ponit ipsas significationes symbolorum: in secunda modum exponendi symbola, ibi, *Quorum quisquis possit videre*, &c. Sed videtur peruertere ordinem quia per symbola ducimur in significationes: & ita prius debuit ponere modum exponendi symbola quam significationes ipsorum. Ad quod dicendum, quod in tradendo artem symbolorum oportet prius ponere propria quam ipsam symbolorum expositionem: quia in expositione symbolorum attenditur similitudo ad propria: quia ignoratis propriis non possemus eis adaptare symbolica: sed in via artis est è contrario sicut procedit obiectio: quia per symbola ducimur in propria. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima ponit significationes symbolorum cum symbolis quæ non important aliquam differentiam. In secunda cum symbolis quæ important defectum qui est ex peccato, ibi, *Quid si dica quis*, &c. Circa primum duo facit. Primum ponit significationes symbolorum quibus significantur processionem diuinam personarum: secundò quibus significantur processionem creaturarum, ibi, *Intelligibilibus autem*, &c. Dicit ergo primò, quod rationabile est referre multiformes formationes: *nam quam prodigio*, id est, admiratione, *incredibili* quantum ad ea quæ foris patent, & *compositio*, id est, fito vel adiuuamento *adimplentur exteriora eius*: scilicet symbolice compositionis, cuius exteriora sunt ipsa spiritualia, interiora significationes intelligibiles ipsorum. Interrogatiue legendum est. Quasi dicat, Multum: sicut compositionis *compositio*, id est, singentis *in supersubstantiali fecunditate*, id est, ad exprimentam virtutem generationem Dei Patris, *ventrem Dei quasi corporaliter genuentem Deum*, sicut in Psal. 109. Ex utero ante luciferum, &c. Et compositionis *distribuentis Dei Filium sicut verbum prolatum in aëra à corde virgini*, id est, humano, *eructante ipsum*, ut in Psal. 44. Eructauit cor meum verbum bonum: & distribuentis Spiritum sanctum sicut *Spiritum emissum ab ore*, ut in Psal. 32. Spiritu oris eius *omnis virtus eorum*: & *laudantis nobis deigenos suos*.

si in, id est, Dei Patris (qui est generans) potestates in vno Deo, et deest coram, id est, ad similitudinem corporis. Ioan. 1. Vnigenitus qui est in sinu Patris, &c. Et componit diuinas processiones perierant ad modum plantarum, & etiam florum, de quibus omnibus Exo. 24. Et similiter ad modum productionis lucis, sicut ad Heb. 1. Qui cum sit splendor gloria. Et Sapientia. Splendor lucis aeternae. Et similitet multa similia quae sunt manifestissima in sacris Scripturis.

H Deinde ponit significationes symbolorum quibus significantur processiones creaturarum, dicens. Et compositionis componentis in libris Dei prouidentia, de quibus in libris de diuino. actum est, quibus de creaturis prouidet: aut donis, quia per prouidentiam suam dantur dona: aut manifestationibus, quia in illis manifestatur nobis Deus sicut in suis similitudinibus: aut in similibus, quibus communicat Deus posse operari: aut alius proprietatibus, secundum quod vnaquaeque res non excedit metas à Deo impositas: aut mansionibus, secundum quod rebus dat in seipsis manere: aut processionibus, secundum quod dat causis procedere in sua cautela: aut distinctionibus, secundum quod vna res distinguitur ab aliis: aut vniuersione, secundum quod reordinantur in finem: componentis Dei in istis omnibus, Deo compositionem, id est, figuram, hominis, sicut in Cantico describit: Natus tuus, & omnia alia membra. Et Eze. 1. Et super similitudines throni aspectus hominis dei super. Et feruorem, sicut Olee 13. Quasi vna raptus catulis. Et aliorum animalium in Apoc. 4. in figura agni: Et plantarum Eccl. 24. & lapidum variam formationem, sicut Ezech. 1. Quasi species electri: & compositionis componentis siue ornatus mulieris Prouc. 9. aut ba boricu ornatus, sicut in secundo Machab. Vidit equitem hasta fulgentem aurea. Apoc. 9. Haec dicit qui habet rumpere, &c. quod est barbarorum armatura, vt hic Commentator dicit. Et apponens ipsi figuram artem Ierem. 18. & furoriam sicut operum in igne Ierem. 6. Et subleuatis sibi thronos. Et constructis cibos pulmentificos. Prouc. 9. Et componentis, scilicet eum compositione figuratum, dicens eum potum, &c. In P. al. 77. Sicut potens capulatus à vino. Et, Exurge, quare ol domus Domine.

Deinde ponit significationes symbolorum sumptorum ex defectibus peccati, dicens, quid dicendum erit, si dicit quis in me Dei, sicut in Psal. 6. Ne in ira tua corripas me: tristitia, sicut I air 64. Ipsi affixerunt spiritum, scilicet Domini. Ierem. Conturbata sunt viscera mea super eum: omnimoda iramenta, in Psal. 109. Iuravit Dominus, & non poenitebit eum: poenitentia, Gen. 6. Poenitet me fecisse hominem: maledictio, Malac. 3. Maledicam benedictionibus vestris: infirmitas, id est, stultitas: sicut 1. ad Cor. 1. multiformis & obliqua peccati, id est, ostentia in se obliquitatem peccati, sophismata, id est, deceptiones promissionum, sicut David promisit, quod regnum suum perpetuum esset, quod non ad literam impletum est: & Ierem. 18. Si promissio repente ad gentem aliquam quod contrariam, ipsam vero feriam si

auertat à me: & in Gen. 11. pugnam gigantum, contra quos vult fuisse pugnare quasi ex timore insidians eis, cum tamen non edificarent turrim in nocuum entum aliorum, sed in laudationem suam: & consilium illud in caelo constructum, quod vidit Michas in dolo & deceptione Achab, id est, ad decipiendum dolose Achab, sicut legitur in 3. Reg. vlt. & multas passiones muer ales & amatorias, id est, quas carnaliter amantes patiuntur, Cantorum, id est, de Deo dicuntur in Cantico Cantorum, sicut, Vulnerasti cor meum, &c. & quid diceret si dicit alia similitudine dicta, & quaeunque alia sunt sanctae compositiones, id est, figuraciones vel fictiones, non ad decipiendum, sed ad ducendum in veritatem, compositionis Dei, id est, quibus figuratur Deus, audientis omnium, id est, super qualibet figura praesumat describere Deum in hoc similis poësi, sicut dicit Horatius, Pictoribus atque poëtis quodlibet audendi semper fuit aequa potestas: compositiones, dico propositi occultorum, id est, de occultis, apparentes, id est, per apparentium symbola, & multiplicata singularium, id est, de singularibus rebus, sicut Deus vnus tantum est, qui & pluribus describitur figuris, & diuisibiles & indiuisibiles & figuratus. & infigurabilium, id est, eorum quae carent formis: & dicitur hic forma quae est idem quod figura, sed differt ratione.

Quorum si quis posset videre, &c. In hac parte politis significationibus symbolorum & symbolis, intende ponere modum communem symbolice Theologiae, quomodo in corporalibus symbolis accipiuntur spiritualia & diuina: & diuiditur in duas partes. In prima assignat causas istius modi. In secunda ex causis illis concludit modum intentum, ibi, Oportet igitur & nos, &c. Prima diuiditur in partes tres. In prima assignat causam quare diuina traduntur in symbolis sensibilibus ex parte audientium. In secunda ex parte ipsius theologici negotij, ibi, Et vter & hic intendere, &c. In tertia ex parte ipsius animae quod dicit propter quid respectu secundae causae, ibi, Et quidem neque in sanctorum mysteriorum, &c. Circa primum duo facit. Primum proponit quid intendit: secundo reddit rationem propositi, ibi, Non enim assumamus, &c. Dicit ergo primo: Quorum, scilicet enumerandorum symbolorum, si quis posset videre inu, absconditum decorem (in quo notatur difficultas propter occultationem) inueniet omnia, scilicet symbola Ecclesiae, mystica & deiformia, id est, in se occultantia diuinas proprietates per quadam similitudines, & adimpleta multo lumine theotologico, id est, diuino, id est, veritate diuina. Deinde assignat causam huius, & dicit, quod non est credendum, quod huiusmodi significationes sint compositae à Scriptura propter se: & ideo si eis mens nostra adhæreat, vel aliud in ipsis querat, seducitur: sed proponitur causa diuinae occultae scientiae, quae multis est inuisibilis, qui supra sensus se non extendunt, vt diuina sic occultata symbolis non possint capi ab immundis, qui decident diuina, quia non percipiunt quae Dei sunt: sed manifestantur solis illis qui amant veritatem, & non impugnant, quae in symbolicis locutionibus delinunt omnia puerilem phantasmam, scilicet non imaginantes Deum esse hoc modo figuratum, quod puerile est,

esset, sed remotis à Deo omnibus figuris sunt sufficientes, propter simplicitatem mentis, & bonitatem contemplationis, transire per intellectum ad veritatem symbolorum, id est, per ea significatam, simpliciter, secundum quod est separata à materia & appendiciis materiae, supernaturalem, quia scilicet ad eam rationes naturales non attingunt, praecollocatam, id est, ante collocatam, quia licet secundum ordinem doctrinae symbola sunt priora significatis, quia ex illis deuenimus ad ista, tamen secundum ordinem naturae significata veritas prior est symbolis: quia non componuntur symbola, nisi propter inspectionem ad veritatem rei, vt per similia figuratur.

D V B I V M.

L SED VIDETUR, quod amatores veritatis non debeant destruere haec signa symbolorum. Nulli enim sensui factae Scripturae subest falsum: sed haec signa pertinent ad sensum historicum: ergo non subest eis falsum, & sic non sunt destruenda.

2 Præterea, Gregorius dicit, quod facta Scriptura est fluuius in quo agnus peditat & elephas natat: & agnus dicit mansuetum & humilem fidelem, qui reficitur in sensu literalis factae Scripturae, elephas autem est, qui magnitudine intellectus leuatur ad mysteria, quorum profundum non potest attingere: sed illud in quo conuenit esse refectio, non est abiciendum: ergo symbola quae ad sensum literalem pertinent, non sunt destruenda.

3 Præterea, Hieronymus in prologo galatæ dicit, Ne offendaris in Scripturis sacris simplicitate verborum, quae editae sunt, vt simplicem plebem instruerent, in quibus aliter multum sapiens & simplex vident: & vult quod simplices videant literalem sensum, & sapientes intueantur mysteria: ergo idem quod prius.

4 Præterea, Sapientibus non sunt proponenda metaphoricæ locutiones, vnde Philosophus reprehendit eos qui plantarum hominem appellabatur, sed magis proponuntur simplicibus: ergo videtur, quod accipere & adaptare metaphoras, non sit difficile, neque perfectorum, vt hic dicitur.

5 Præterea, Simplex dicitur, quod caret compositione partium: sed omnis mens est huiusmodi: ergo non videtur simplicitas mentis proprium spiritualium virorum, vt hic innuit.

6 Præterea, Bonitas contemplatiuae virtutis videtur esse tantum subtilitas: sed haec non est tantum necessaria in symbolis, sed etiam in spiritualibus, & magis in istis: ergo non debuit appropriare cognitioni symbolorum.

Sed dicendum ad primum, quod sensus literalis est dupliciter in sacra Scriptura: quandoque enim est quem verba primo aspectu faciunt, sicut dicitur, quod David vicit Goliath: quandoque vero non est sensus literalis quem verba faciunt, sed qui accipitur ex proprietatibus eorum, quae per verba significantur, in aliud relatis: quia hoc est quod scribens intendit: & secundum hunc modum dicimus, quod sensus metaphoricus est literalis, sicut cum dicitur

Itai. 36. Ponam tibi circulum in naribus tuis, & reducam te in terram vnde venisti. Intendit Propheta significare Sennacherib, non bubalum aliquem, in terram Assyriorum reducendum. Et sic dicimus, quod ipsa signa symbolorum non pertinent ad sensum literalem, sed potius ad quod ex eis per similitudinem quandam significatur: & ideo sunt abicienda, & veritas tantum significata reinenda. Et per hoc patet solutio ad secundum & tertium.

Ad quartum dicendum, quod adiuuente adaptationes non est difficile: sed facere proprias adaptationes est valde difficile: quia oportet, quod adaptans sciat proprietates vtriusque rei, scilicet significatae & significantis.

Ad quintum dicendum, quod mens dicitur actus mentis, & ipsa mens quae in omnibus aequalibus simplex est, & dicitur actus simplex, quando stat super simplex, sicut super obiectum: & hoc est illud quod est separatum à materia, id est, ab appendiciis materiae: & hoc conuenit tantum spiritualibus.

Ad sextum dicendum, quod bonitas contemplatiuae virtutis, non dicitur dispositionis bonitas quae est subtilitas, sed potius veritas in actu ipsius, vt scilicet spiritualia non accipiuntur esse ad modum corporalium quibus describuntur: & haec maxime necessaria est in symbolicis.

DIVISIO TEXTVS.

Deinde ponit secundam causam ex parte M theologici negotij, quod diuiditur in duo: & ideo duobus modis significantur nobis diuina, non tantum per propria: & circa hoc ponit tres diuisiones, quibus duo modi diuersimodè significantur. Secunda incipit, ibi, Et haec quidem significatiua, &c. Tertia, ibi, Et haec quidem persuadet, &c.

D V B I V M.

SED AD EVIDENTIAM literae dubitatur de N istis diuisionibus: & videtur, quod sint insufficientes: quia in mystica Theologia assignantur quatuor theologica negotia, tria affirmatiua, scilicet de diuinis personis, de diuinis nominibus, & de symbolis, & quartum negatiuum: cum igitur assignet hic tantum duo, videtur insufficientis membrum.

2 Præterea, Idem membrum non cadit in duplici differentia: sed mysticum posuit ibi in negatiuo negotio, hanc autem ponit in affirmatiuo, quia cum symbolicis: ergo videtur, quod id quod dicit, non sit comprehensum.

3 Præterea, Ibidem dictum fuit, quod theologium negotium tantò magis est apparens, quanto magis sermones minus contrahuntur: sed ibidem dictum fuit, quod in symbolica Theologia sermones maxime multiplicantur: ergo est maxime apparens: & ita non debuit hic dici secretum.

4 Præterea, Philosophicum dicitur illud ad quod per rationes philosophicas potest deueniri: sed hoc non potest fieri in aliquo theologico negotio: quia in Theologia quae tradit propria, quam philosophiam dicit, dicit quod Deus est

super vitam, & super ens: cum ergo per philosophiam non accipitur nisi vita, vel ens, videtur quod male dicat illud negotium philosophicum.

Præterea, Symbolica Theologia plura recipit quam ea quæ per propria traditur, quia sermones in ipa sunt plures, & à pluribus potest recipi: quia per connaturalia nobis: ergo symbolica magis debet dici receptiva quam altera.

6 Præterea, Ad id quod est supra rationem, non videtur esse aliqua persuasio vel ligatio argumenti, neque syllogistica, neque per habitudines locales: ergo cum doct. ina diuina quæ est per propria, sit supra rationem, videtur quod non persuadeat, neque liget ad veritatem, quam tradit.

7 Præterea, Per indoctrinabilia nihil constituitur in veritate: ergo videtur impossibile quod dicat, scilicet quod in symbolica Theologia collocat in Deo per indoctrinabilia.

Sed dicendum ad primum, quod si diuidatur theologicum negotium materialiter, quasi quantum ad ea quæ dicuntur de Deo, sic est quadruplex, secundum quod in mystica Theologia dictum est: si autem diuidatur formaliter, quasi quantum ad modum diuidendi aliquid de Deo, sic erit tantum duplex, ut hic dicitur: quia nihil dicitur de Deo quin sit sine signis vel per signa: & hæc diuisio est per affirmationem & negationem, & ideo non habet medium.

Ad secundum dicendum, quod negationes diuinæ dicuntur mystica simpliciter, quia remouent nos à manifestis nobis, relinquunt nos in quodam occulto quod est supra rationem, ut ibi dictum est: sed symbolica dicuntur mystica, quantum ad modum, quia traduntur spiritualia non secundum sensum quem verba faciunt, sed in quibusdam figuris. Similiter etiam dicendum ad tertium: quia materialiter aperta est symbolica Theologia: quia proponit nobis sensibilia nota nobis: sed quantum ad modum occulta est per alios ut dictum est. Et similiter dicendum ad quartum: quia Theologia quæ est per propria, non est philosophica materialiter quasi rationibus philosophiæ concludens: sed quantum ad modum quo philosophia videtur, quæ per propria procedit.

Ad quintum dicendum, quod receptiva ponitur pro receptiua: quia propria Theologia recipitur secundum quod significatur per nomen: sed in symbolica refertur illud quod significatur per nomen, & ex illo accipitur quiddam aliud: unde alia translatio habet, approbatiua.

Ad sextum dicendum, quod Theologia propria persuadeat per principia fidei, quamuis non per principia rationis: & illa sunt nota per lumen diuinum insutum, sicut principia rationis per lumen naturale intellectus agentis: sed ex symbolis nullo modo traditur argumentario, sicut dicit Magister in tertio sententiarum.

Ad septimum dicendum, quod symbolica sunt indoctrinabilia simpliciter, sed secundum quod docibilia: quia non docentur secundum quod significant nomina, sed secundum eorum significata.

EXPOSITIO TEXTVS.

Litera sic exponitur. Et aliter potest assignari causa eius, quod dictum est, & hic oportet intendere, id est, considerare, duplicem traditionem, &c. id est, dupliciter nobis tradita diuina, hanc quidem, scilicet symbolica, esse se. retam & mysticam, quantum ad ea quæ ipsi occultantur: illam autem quæ per propria traditur diuina, apparentem & notiore, quia in primo aspectu verba exprimentur quod intenditur per ea significari. Et hanc quidem scilicet symbolica, esse significatiuam, quantum ad symbola: quia sicut dicit Augustinus, signum est, quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire: & perfectiua, quantum ad veritatem, quæ in symbolis continetur: illam autem, scilicet propriam philosophicam, quia per modum philosophiæ procedit ex propriis, & receptiuam, id est, approbatiuam quæ in ipsa approbatur. Et dicendo quod de Deo congruè dici potest, complicitatem, id est, coniunctum, non dicendum, hoc potest referri ad symbolicam Theologiam, in qua sunt sensibilia quæ non sunt dicenda, & figurata quæ dicenda sunt: & potest etiam ad propriam referri, in qua figuratur Deus per suas processiones, quæ quidem dicuntur de Deo quantum ad rem significatam eminenter, sed non secundum modum quo nomen significat. Et hoc quidem negotium, quod per propria diuina tradit, persuadeat veritatem, quantum ad ipsas conclusiones, & ligat quantum ad conclusiones argumentorum ex principis fidei: sicut si sint relationes originis distinguentes in diuinis, oportet esse plura supposita: illud autem, scilicet symbolica, operatur discurrendo de proprietatibus sensibilibus in spiritualia, & in perfectionibus mysteriorum, id est, occultatorum in eis, docibilibus quantum ad sensum quem faciunt verba, collocat in Deo, id est, in inspectione diuinæ veritatis.

Et quia adhuc restat querere quare theologicum negotium est dupliciter, ideo subiungit conuenienter tertiam causam, quæ reddit propter quid huius: & diuiditur in partes duas. In prima manifestat, quod scriptura videtur symbolis. In secunda significat causam eius, ibi, Etenim conueniens, &c. Dicit ergo primo, quod sancti Magistri nostra traditionis, id est, Evangelij, sicut Apostoli, & ipse Christus, aut legibus, id est, veteris legis, sicut Prophetæ, & alij sapientes, in perfectionibus, id est, in doctrinis diuinorum non abstinuerunt, sed vsi sunt quibusdam sensibilibus signis, vel aliqua similitudine, Deo conuenientibus, ad ipsum significandum: sed & videmus ipsos Magistros mystice producentes, id est, proponentes nobis Angelos per anigmata diuina, id est, per allegorica symbola, quibus conueniunt Deum proponere: & etiam Iesus docet in parabolis quibusdam diuina, sicut patet Matth. 13, & tradidit etiam diuina mysteria per figuratiuam cenam, id est, parabolam cenæ, sicut patet in Lucæ 14. Vel hoc dicit de corpore & sanguine suo, quod discipulis in cenâ dedit.

Deinde ponit tertiam causam acceptam ex parte animæ: & primo ponit causam, secundum

probat eam, ibi, Et monstrant quicunque, &c.

DVBIVM.

R SED QVOD causa ista est, quod oportet esse duplex theologicum negotium ad perfectionem vtriusque partis animæ, scilicet diuisibile, vel indiuisibile, queratur vtrum hoc possit esse verum. Et dicitur, quod non: quia impossibile est idem esse diuisibile & indiuisibile: sed anima est vnum quid: ergo non potest esse diuisibile & indiuisibile. Si dicatur, quod est diuisibile secundum inferiorem partem, & indiuisibile secundum superiorem. Contra: Inferior pars est, cuius est inhære inferioribus rebus: sed ista non potest eleuari ad inspicendum diuina: si ergo Theologia nititur istam perficere, videtur niti ad impossibile.

2 Præterea queritur, vnde veniat diuisibile & indiuisibile in anima, & maxime si anima sit forma quædam simplex?

3 Præterea videtur, quod tres debeant esse Theologiæ: quia in lib. de diuinis nominibus assignauit tres motus animæ 4. cap. scilicet circularem, rectum & obliquum: & secundum omnes illos ponit perfici diuinis: ergo videtur, quod debeant esse tria negotia.

Sed dicendum ad primum, quod in anima non secundum idem est diuisibile & indiuisibile, sed secundum superiorem partem eius quæ est intellectus accipiens simplices quidditates rerum est indiuisibilis, quia stat in vno: sed ad inferiorem partem quæ est ratio quæ discurret per signa probabilia & communia & contingentia colligendo ea ut per ea inquirat veritatem, est diuisibilis.

Ad secundum dicendum, quod ratio per inquisitionem & collationem exteriorum venit ad interiora rei, vbi attingit intellectum sicut inferior potentia vel natura attingit superiorem in ultimo sui: alioquin frustra esset inquisitio rationis: & secundum hoc etiam potest quantum ad vnum sui perfici diuinis.

Ad tertium dicendum, quod si anima ponatur substantia composita ex quo est & quod est, facile erit respondere, quod indiuisibile procedit ab ipso quo est, quod est formale in ipsa, & diuisibile ipsius ex ipso quod est: si autem animæ rationalis sit simplex forma, per admixtionem & separationem à materia cui est coniuncta, consequitur ipsa diuisibile & indiuisibile. sicut enim ex parte qua coniungitur lux combustibili, consequitur ipsam obscuritas & densitas, quæ non sunt lucis secundum quod lux: ex parte vero altera secundum quod est magis remota, consequitur ipsas proprietates ipsius, claritas, & manifestatio celorum: ita animam ut rationalem ex parte illa quæ est immersa corpori, consequitur ipsam potentia quæ versatur in collatione corporalium intentionum & contingentium: ex parte vero altera secundum quod remanet immixta, consequitur ipsam potentia indiuisibile, quæ accipit simplices quidditates rerum, & in ista attingit intelligentias in sua summitate.

Ad quartum dicendum, quod tres isti motus sunt duorum perfectibilium: & ideo non

oportuit esse nisi duo perfectioria de diuinis: motus vero circularis animæ est, secundum quod retrahit se in seipsum & conuoluitur in simplicitate sui intellectus: motus autem rectus est, secundum quod per causam discurret, & fertur in causam, & hoc proprie est rationis: motus autem obliquus est, secundum quod intellectus obliquatur se à sua simplicitate ad rationem procedens ex consideratione causæ in causam.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dicit ergo primo, quod non solum fuit necessarium, quod diuina traderentur per symbola, ut ipsa diuina remouerentur à multitudine, quod fuit prima causa: sed & conueniens erat ipsæ humanam vitam, quæ est principium vitæ, simul existentem indiuisibilem quantum ad intellectum, & diuisibilem quantum ad rationem, illuminari diuinis cognitionibus, vtramque iuxta proprietatem suam: & segregare, id est, reseruare diuinum impassibile anime, scilicet intellectum, qui omnino secundum actum à materia separatus est, ad visiones simplices, quia sine corporalibus compositionibus, intimas deformationum insignium, scilicet processiones, quæ sunt imagines diuinorum attributorum, sicut in vita creaturæ à Deo procedente representatur prima vita, sicut quoddam intimum ut exemplar in exemplo: & hoc est secundum proprietatem intellectus, qui accipit simplices & intrinsecas quidditates rerum: & ideo perficitur iis quæ de Deo proprie dicuntur: autem, id est, sed & inconueniens est passibile ipsius animæ, scilicet rationem quantum ad obiectum, quia per exteriora & materialia procedit, conaturaliter currere sibi simul & extendere se à formationibus, id est, figuratibus signorum, scilicet symbolorum, aut compositionibus ingeniose, id est, artificialiter, quia per assimilationem, ad diuinitatem, id est, naturale rationi, ut de signis exterioribus ad interiora percurrat: & ideo fuit conueniens, ut perficeretur per symbola, quibus discurret in simplicem veritatem perquirendo proprietates symbolorum: & ideo sequitur, cui, scilicet rationi, talia vel minima, scilicet exteriora à symbola, naturaliter sunt conuenientia, id est, proportionata. Et notandum, quod dicit tantum compositionis, quia venire de simplici veritate in compositionem symbolorum, est potius intellectus obliquantis se ad rationem, quam rationis cuius est proprie motus rectus, ut dictum est.

Deinde ponit probationem huius quod immediate dictum est, scilicet quod oporteat dupliciter nostram animam diuinis perfici: & diuiditur in partes tres, secundum quod tres probationes ponit. Secunda incipit ibi, Et etiam ipsa apparet, &c. Tertia ibi, Propter quod & Theologi, &c. Prima probatio sumitur ex parte eorum qui sine velationibus accipiunt diuinam sicut intellectualem visione: & tamen quod planè audiunt non velatum figuris, ipsi in figuris componunt: sed hoc non facerent, nisi figuræ necessariz essent animæ secundum aliam partem sui, ut perficeretur de diuinis: ergo necessarium est animæ proponi diuina per symbola quantum ad diuisibile sui perficiendum.

DVBIVM.

D V B I V M.

V SED VIDETUR, quod qui accipit per intellectum diuina sine ymbolis, non debeat ea velare figuris: figuræ enim ymbolorum sunt ad accipiendum intellectum eorum quæ ipsi proponuntur: sed habito sine non egemus usque tunc ad finem: cum igitur talis habeat intellectum de diuinis, videtur superfluum quod figuris intellecta inuoluatur.

2 Præterea, Ipse supra dixit, quod ad perfectionem intellectus qui est indiuisibilis anime, proponitur nobis theologicum negotium quod est apertum: sed iste habet perfectionem intellectus: ergo non debet diuina in figuris accipere.

3 Præterea, Quauis via sit nobis naturalis veniendi de posterioribus naturæ in priora, tamen quia iam deuenimus in priora, illa magis sunt nobis nota, & certius per illa scimus: sed in symbolica cognitione diuina non velata sunt priora & notiora simpliciter ipsis symbolis: ergo acceptis ipsis diuinis non velaris, si figura circumponatur, erit processus ad minus notum, & occultatio quedam, quod respiciendum est in omni cognitione.

4 Præterea, Ioan. 10. Discipuli dicunt ad Iesum, Ecce nunc palam loquens, & prouerbiatum nullum dicis: nunc scimus, quia scis omnia. Et Matth. 13, dicit Dominus discipulis: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, cæteris autem in parabolis: ego videtur, quod ipsa aperte prolata sine figuris magis manuducunt in cognitionem Dei: quia post propositionem nudæ veritatis consistunt cum omnia iuxta. Et quod sic perfectum, patet ex secunda auctoritate. Et ita superfluum est habita nuda veritate, querere figuras.

Sed ad hoc potest esse duplex responsio: una secundum opinionem Philosophorum omnium qui de virtutibus anime loquuntur, & etiam auctoritatem Grecorum, qui omnes ponunt, quod memoria non est pars intellectus, sed entitatis: & ideo ille qui accipit diuina nuda, oportet quod componat ad formas quasdam sensibiles quæ conueniant in thesauro formarum vel intentionum sensibilibus, ut per eas manducetur ad intelligendum actu quod vult: sicut dicitur Tullius ad conseruandum in memoria quæ inueniuntur in causis, ut figurentur quibusdam sensibilibus, sicut obicitur in obscuritate loci, & acto per arietem, & reus per hædum, & sic de aliis: quia sicut dicitur in quodam tractatu de memoria & reminiscencia, formæ quantò sunt picurthores, tantò difficilior reducentur ad memoriam. Et sic facile patet solutio ad obiecta: quia non componit figuras ut manducetur in acquisitionem intellectus diuinorum, sed tantum in conseruationem. Aliiter potest dici, quod in anima sunt due partes: quedam quæ accipit ipsa simpliciter secundum se, ut intellectus simplex: quedam verò quæ accipit à phantasmatibus, & ita est magis connaturalis anime secundum naturam eius, & in actu eius frequentius scimus, quia accipimus scientias ex sensibilibus: sed secundum primam partem attingit intelligentiam: nihilominus quauis

diuina sine ymbolis accepta sunt, ut melius possimus intueri, reducimus ad sensibilia conuenerunt nobis & connaturalia cognitioni nostræ. Hoc ergo dicendum ad primum, quod quia in hac vita non sumus in perfecto actu intellectus quantum ad superiorem partem anime, superfluum non est ista quæ simpliciter sunt, reducamus ad inferiorem partem, ut perfectius intueamur. Et per hoc patet solutio ad alia duo.

Ad quartum dicendum, quod discipuli adhuc tudes erant, & neiciebant scripturæ metaphoras, & ideo tu picabantur in verbo Christi non latere magnam sapientiam: & ideo quando elucidabat eis, cognoscebant magnitudinem sapientie eius. Similiter ad aliud dicendum, quod perfectorum non tantum est accipere parabolas, sed mysteria parabolarum: multitudinis autem est accipere tantum parabolas, & maxime quantum ad infideles qui us occultanda est veritas sacre Scripturæ, de quibus ibi loquitur: vnde sequitur, Ut videntes non videant, &c.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde ponit secundam probationem sumptam ex ipsa diuina operatione: quia ipsa operatio mundi sensibilis, est quædam propositio sensibilium & visibilibus quibus inuisibiles rationes quæ in mente diuina sunt, probantur, sicut dicit Apost. Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, &c. Et melius ad Hebræos 11. Fide nouimus aperta esse secula verbo Dei, ut ex inuisibilibus visibilia fierent. Et ita patet, quod necessarium est, quod occulta diuinitatis sensibilibus symbolis proponantur. Deinde ponit tertiam probationem sumptam ex diuisione sacre Scripturæ, & dicit secundum expositionem Commentatoris, quod propter hoc, scilicet quod necessarium est etiam sensibilia accipere, vel quia inuisibilia Dei manifestantur in his quæ sunt operata in mundo, Theologi inspicunt quedam ciuilibus, & legaliter: quia assumunt & loquuntur de ciuili scientia, sicut in qua manifestatur diuina iustitia. Et quedam inspicunt mundane & necontaminatæ, & hoc quantum ad ea quæ accipiuntur sine materia in philosophia, quæ etiam Theologi assumunt, & quedam humane quantum ad naturalia ex quibus scientias accipiunt, & medie quantum ad mathematica quæ sunt separata secundum rationem & non secundum esse, & quedam supermundane & perfectiue quantum ad metaphysica in quibus ultimo perficitur intellectus humanus.

D V B I V M.

Y SED CONTRA hoc obicitur, quod sicut dicit Philosophus in sexto primæ philosophiæ, sunt tantum tres, scilicet naturalis, mathematicus, & diuinus: cum igitur ipse ponat plures, videtur ponere superfluos.

2 Si dicatur, quod Dionysius intendit diuidere philosophiam non tantum in partes essentielles, quæ sunt de rebus quas natura proponit nobis, quæ sunt tantum scientiæ rerum, sed quantum ad omnia de quibus est philosophicum negotium, quocumque modo, secundum

dum hoc iterum erit diminutus: quia sic debuerit facere mentionem de rationali philosophia, de qua nihil dicit.

3 Præterea, Moralis philosophia diuiditur in tres partes, scilicet in ciuilem, æconomicam, & monasticam vel moralem: sed ipse tantum facit mentionem de ciuili: ergo videtur diminutus.

4 Præterea, In Theologia non seruat neque motus naturalis philosophiæ, neque mathematicæ: quia non proceditur per principia illarum scientiarum: ergo cum Dionysius hic intendat dicere, quæ sunt de consideratione Theologi, videtur quod ista diuisio non sit ad propositum, etsi in se vera esset.

Sed dicendum, quod si velimus sustinere expositionem Commentatoris, quod ipse intendit ponere diuisionem philosophiæ, quia ea quæ considerantur in philosophia, accipit Theologus sicut imagines diuinorum: philosophia autem est de ente sicut ipse dicit in epistola ad Policarpum: ens autem vel est ab opere nostro, & sic de istis est ciuilis: vel est à natura, & hoc vel est in materia secundum esse & rationem, & de istis est physica: vel in materia secundum esse & non secundum rationem, & de istis est mathematica: vel separatim secundum esse & rationem, & de istis est metaphysica.

Ad primum ergo dicendum, quod non tantum in operibus nature sunt imagines diuinorum, sed etiam in operibus virtutum: & ideo cum omnibus his vtatur Theologus ut imaginibus diuinorum, non posuit tantum illos tres modos.

Ad secundum dicendum, quod logica porius est modus philosophiæ & instrumentum quam pars, ut dicit Commentator, & ut dicit Aristot. in 2. metaph. & ideo non numeratur hic inter partes philosophiæ. Vel potest dici, & maxime in operibus virtutum: & ideo cum omnibus his vtatur Theologus ut imaginibus diuinorum, non posuit tantum illos tres modos.

Ad tertium dicendum, quod moralem vel monasticam tangit in hoc quod dicit mundanitate: quia per virtutes mundatur anima. Vnde etiam ponunt virtutes heroicas & virtutes animi purgati: sed æconomicam comprehenditur sub ciuili: quia eadem ratione regitur regnum, vel ciuitas, vel domus: regimini enim patris in domo assimilatur regimen Regis: regimen autem patris aristocratiæ, quæ est regimen diuinitatis, ut dicit Philosophus.

Ad quartum dicendum, quod quauis non seruetur modus naturalis philosophiæ in Theologia, tamen proponuntur in ipsa naturalia: & propter hoc philosophica consideratio conuenit sibi, scilicet quia Theologia, etsi vtatur rebus naturalibus, non tamen vtatur eis in quantum naturalia sunt, quia non considerat modos ipsorum, sed tantum in quantum est in ipsis vestigiis, nec iterum per modum naturalis philosophiæ procedit: & multò minus etiam assumit mathematica, etsi aliquando vtatur figuris regularibus, quas solas considerat mathematicus, non enim considerat mensuras & figuras irregulares, sicut sunt figuræ animalium, de quibus

non possunt fieri demonstrationes, nec modum mathematicæ seruat in demonstrando diuina: etiam non accipit per modum philosophiæ primæ ut manifestata ex motibus celi, sed secundum quod de ipsis sunt articuli fidei: virtutes etiam non considerat per modum ciuili scientiæ, quia considerat illas secundum quod sunt in se, & secundum quod habent efficaciam merendi, quæ non considerat ciuilibus. Nec etiam videtur diuisio quam ponit Commentator, competere sacre Scripturæ, sed potius philosophiæ. Et ideo aliter dicendum, quod ea quæ traduntur in sacra Scriptura, aut sunt ad emundationem vite, aut ad instructionem fidei. Ad emundationem vite sunt vel ipsi actus virtutum, vel sacramenta: actus etiam virtutum sunt duobus modis, quidam de quibus sunt præcepta legis, secundum quod aliquis ordinatur ad alterum, & hoc est quod dicitur legaliter: quidam autem sunt secundum quod aliquis voluntarie assumens præcepta, præparat se in seipso ad beatitudinem, & quantum ad hoc dicitur ciuilibus: quia sicut dicit Philosophus, ciuitas est dispositio ad felicitatem. Sacramenta autem omnia nouæ legis purgant à peccato, quantum ad ipsum opus operatum, & hoc tangit cum dicit, mundanitate: & quia est quoddam sacramentum, in quo est omnis munditia, scilicet Eucharistia, quæ habet rem in se existentem, scilicet Dominum Iesum Christum, & non solum in verbis, gratia huius adiungit, & in continentia. Quæ autem proponuntur ad instructionem fidei, quedam proponuntur sub symbolis, quorum quedam accipiuntur à rebus infimis sicut à lapide, & huiusmodi, & quantum ad hoc dicit humane, quia à rebus nobis manifestis: quedam à rebus nobilioribus quæ habent quasdam proprietates spiritualium, cum ipsa sint corporalia, sicut lux, ut dicitur in secundo cap. cæl. hierar. & quantum ad hoc dicit medie. Alia proponuntur aperte, & hoc vel de spiritibus creatis, & quantum ad hoc dicit supermundane, quia sunt supra modum mundanarum rerum: vel de ipso spiritu creatore, & quantum ad hoc dicit perfectiue, quia in ipso perficitur noster intellectus sicut in ultimo fine.

EXPOSITIO TEXTVS.

Z Et quia præcepta quandoque sumuntur ex rationibus humanis, quandoque ex rationibus diuinis, sic dicitur duplex iustum: iustum fori, & iustum poli, sicut patet in matrimonio, in quo consensus assumitur ex legibus humanis, & indiuisibilitas ex legibus diuinis. Et ideo subdit de hoc quod dixit legaliter, dicens, Et aliquando inspicunt legaliter à legibus apparentibus, sicut sunt leges humane, aliquando ab occultis, sicut sunt leges diuine. Vel possunt intelligi per leges occultas, quæ proponuntur de exemplis historialibus, vel in aliis signis: & apparentes, quæ per propria traduntur. Et hæc inspicunt secundum quod conuenit rebus sanctis, quas tradit: quia quedam sunt tradenda aperte, quedam autem in symbolis: & in rebus, scilicet Angelis, quibus sine velaminibus proponuntur diuina, & animabus nostris, quibus necessaria sunt symbola. Non enim propositus sermo

ipsis, scilicet Theologis, & *universis* quantum ad totam sententiam, & *per omnia*: quia sicut dicit Hieronymus, singula penè verba habent sua mysteria: *habet vacuum iustitiam*, id est, nihil spirituale in se continentem, *sed perfectionem*, id est, coëctinam, *vivificant*: unde Ioan. 6. dicitur: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

A 2

Deinde concludit modam symbolicæ Theologiz: & primò concludit, quòd in symbolis sunt alia percutanda, secundo quid in eis querere debeamus, ibi, *Et aliter oportet eandem*, &c. Dicit ergo primò, quòd sacra Scriptura tradit spiritualia in symbolis. *Oportet igitur nos (ut dicit) sanctos transire intra sancta signa*, id est, in contenta in sanctis signis *pro ligatura suspensione de ipsis*: alia translatio habet, pro populo, id est, ad remouendam suspensionem quam habet populus, vel litigantes contra sacram Scripturam de symbolis quæ credunt, vt propter se posita sint: *neque oportet inhonorare*, id est, despiceret, *germina diuinorum char. eteruor*, id est, intelligentiam spirituales, quæ est fructus & germen symbolorum: vel aliter, geminationes, per quas significantur diuinarum personarum distinctiones, non sunt despiciendæ, in caractere enim significantur: & non oportet despiceret manifestas, id est, sensibiles, *expressiones & imagines supernarum alium*, id est, spiritualium visionum, id est, intellectuum, scilicet ipsa symbola, in quibus exprimentur, id est, representantur diuina. *Et enim figuratiuis signis*, id est, symbolis variantur, id est, diuersimodè representantur diuina, *non sola lumina supersubstantialia & intelligibilia & simpliciter diuina*, id est, diuinæ personæ, sicut *supersubstantialis Deus dictus est ignis*. Deu. 4. Deus noster ignis consumens est: *& intelligibilia Dei cloquia dicuntur etiam ignita in Psal. 118. Ignitum eloquium tuum*, &c. Sed præterea etiam *deficiationes ornatus Angelorum intellectuum quantum ad superiores & intellectualium quantum ad inferiores* (vt in 4. de diuinis nominibus expositum est) *describuntur variis formis*, tamen semper in igne, sicut dictum est in vltimo cap. cælestis hierarchie.

B 5

Deinde ostendit quid sit accipiendum in istis symbolis, & dicitur, quòd in eadem figura ignis aliter accipitur ipse Deus, aliter prouidentia ipsius intelligibiles: & dicuntur prouidentia materialiter ipsa dona prouisa, sicut sapientia, vita, &c. quæ quidem per comparationem ad principium emanationis dicuntur prouidentia: per comparationem autem ad res in quibus recipiuntur, dicuntur rationes. Est enim vita participata ratio viuentis: *sed significatur Deus sicut causa amoris*, qui significatur in igne, & ipsum donum in se consideratum ante participationem, significatur vt essentia quædam: & secundum quod est receptum, significatur vt participatio quædam: & similiter de aliis sicut vnicuique secundum rationem ordinatur à natura & sapienti contemplatione: quia non oportet confundere sancta symbola sine ordine attribuendo diuersis, *sed conuenienter aperire ipsa symbola*, id est, exponere ad prædando causas, sicut quando de prima vita & sapientia, &c. quæ Deus est, exponuntur, *aut essentia quantum ad ipsa dona in se accepta, aut virtutibus secundum*

quod participantur in spiritualibus essentis, *aut ordinationibus secundum quod in aliis tantum, aut dignitatibus secundum quod ex diuersis participationibus in diuersis gradibus constituuntur vicinitates ad primum, quorum*, scilicet dignitatum, &c. prædicta signa, *sunt manifestatiue compositionis*, id est,figurationes manifestantes ea diuersis rationibus.

Et vt non infra quam conuenit, &c. In parte ista accedit ad propositum, respondens specialiter ad quæstionem Titii: & diuiditur hæc pars in duas. In prima exponit quædam symbolorum de quibus Titus quæsiuerat quæ sumuntur de Prover. 9. In secunda excusat se ab expositione aliorum per hoc quod mittit sibi symbolicam Theologiam quam Timotheo fecit & licentiat se ab eo, ibi, *Ipsam autem totam nostram symbolicam*, &c. Prima diuiditur in duas. In prima exponit quædam quæ circumstant potum & cibum & conuiuium sapientia, de quibus ab illo quæsiuerat. In secunda exponit specialiter prædicta symbola, ibi, *Sed quod est forte alimentum*, &c. Circaprimum tria exponit quæ circumstant ea de quibus intendit, scilicet alimentum in generali, sub quo continentur spiritualia alimenta, secundo craterem, ibi, *Igitur crater quidem*, &c. Tertio ipsam domum, ibi, *Edificans autem*, &c. Dicit ergo primò, quòd vt non protendat epistolam vel modum epistolæ, vult transire ad quæstionem scilicet propositam: & proponit primò duodecim proprietates nutrimenti, quæ sic accipiuntur, quia vel sequuntur alimentum secundum quod seruit nutritiua, vel secundum quod seruit augmentatiua, quia de generatiua non facit mentionem. Si secundum quod seruit augmentatiua, aut quantum ad finem siue terminum ad quem, & sic dicit, quòd *alimentum est perfectiuum eorum que aluntur*, id est, nutriuntur, quia terminus augmenti est quantitas perfecta: aut secundum restitutionem à contrario, vel quantum ad terminum à quo, & hoc vel quantum ad ipsam imperfectionem quantitatis, & sic dicit, *imperfectionem adimplens*, quia terminus à quo est quantitas imperfecta: vel quoad defectum restitutionem, vel quantum ad defectum restitutionis qui consequitur imperfectionem quantitatis, & sic dicit, *indigentiam adimplens*. Si autem secundum quod seruit nutritiua, aut ex parte subiecti fuit cui primo accidit nutritio, aut ex parte consequentis in anima. Si ex parte subiecti, aut eius quod alitur, aut ex parte alentis. Si ex parte eius quod alitur, aut est quantum ad partes materiales quæ fluunt & refluunt, & sic dicit, *infirmitatem curans*: aut quantum ad partes secundum speciem quæ permanent, in quibus est integritas viuentis, & sic dicit, *vitam ipsorum seruans*. Si ex parte alentis, aut est ex parte formæ, & sic dicit, *restorere faciens*, secundum quod in forma inducta, per quam factum est simile, dat decorem & vigorem nutritiua: aut ex parte materiæ, & sic dicit *renouans*, quia succedunt variæ partes materiales loco earum quæ defluerunt. Si autem ex parte consequentis in anima, aut est secundum habitum, & sic dicitur *vniscum bonum affectum donans*, quia per moderatum & conueniens alimentum efficitur anima bonæ dispositionis ad effundendam vitam

vitam in corpus : aut secundum actum , & hoc vel in affectu , vel in operatiua virtute : si in affectu , vel secundum remotionem a contrario , & sic dicit , *a tristitia liberans* , vel quantum ad finem , & sic dicit , *lactura largiens* : si autem in virtute operatiua , vel per remotionem a contrario , & sic dicit , *ab imperfecto liberans* , vel quantum ad finem , & sic dicit , *perfectionem largiens*. Deinde concludit secundum artem habitam proprietates positas , quod diuina sapientia conuenienter dicitur , quod proposuit *cratera* & propinauit vinum , & quod ante hoc proposuit fortia alimenta , scilicet cibum solidum , dum dicitur , quod proposuit mensam , & *immitrens benigne ipsa se ipsam rogantibus* , id est , querentibus eam , *alta predicatione* : quia dicitur , *Ut vocarent ad arcem*. Et ita proposuit duo alimenta , *vinum forte* , id est , solidum , & *manens infra terminos* , quod est proprietas scici , & *alteram humidum profusum* , ad extra , scilicet potum , & dat illum potum in cratere .

Dd Deinde ostendit quid significet crater , & accipit tria in cratere siue in scypho , scilicet quod est apertus , in quo significatur diuina prouidentia , quae extendit se & aperit se rebus : aliud est , quod est rotundus , in quo significatur per ambitum rotundi , quod diuina sapientia circueit omnia per suas prouidentias : & in hoc quod rotundum est , & non habet principium neque finem , significatur interminabilitas diuinae prouidentiae : tertium in quo accipit in cratere , est quod stat super mensam , in quo significatur , quod quamuis Deus circumueat omnia per sua dona , tamen manet in se immobilis per suam essentiam .

Deinde dicit quid significetur per domum in qua talia proponuntur , quam sapientia edificat : & dicit , quod per hoc manifestum fit illis qui circumferunt diuina (sicut decet) quod diuina prouidentia causat omnia , & sic ipsum vniuersum est domus quam edificat , in quam vadit per suas emanationes , & sic in omnibus non sicut contentum , sicut corpus est in loco , sed sicut continens omnia : & quamuis sit in rebus , & per eas , & per sua dona quae sunt suae similitudines , ipse tamen per suam eminentiam est separatus ab omnibus : quia non est de essentia alicuius ut suam super substantialitatem alicui creaturae communicet , & manet immobilis in sua essentia nusquam exiens a sede sua , quae est immobilitas suae essentiae , & sic in seipso manens , operatur effusionem suorum donorum quae prouidentiae dicuntur , & per ea prouenit in omnia , & manet in se per essentiam , & temper motus per prouidentiam , & tamen immobilis stans per suam essentiam .

Ec Deinde ostendit speciali er quid significent alimenta , quae diuina sapientia proponit : & diuiditur in partes tres . In prima exponit ea secundum quod conueniunt hominibus in statu viae . In secunda secundum quod conueniunt Deo , ibi , *Secundum istam autem scilicet lactem* , &c . In tertia secundum quod conueniunt Angelis & hominibus in patria , ibi , *Ab istis quidem melle* , &c . Circa primum duo facit . Primum proponit quaestionem : secundum determinat illam , ibi , *Quid forte quidem* , &c . Dicit ergo primum : di-

D. Albe. Mag. in epistolas Dionysij.

ximus proprietates alimenti in communi secundum quas metaphoricè potest transferri in spiritualia : & diximus , quod diuina sapientia proponit duplex alimentum , restat quare : & determinare quod est alimentum forte , id est , solidum , & quod humidum , scilicet quid spiritualiter significant . Deinde determinat propositam quaestionem : & primo quid sit solidum alimentum : secundo quid sit humidum , ibi , *Humidum autem* , &c . Et quia solidum est quod manet in se terminatum terminis suis , ideo potest dicere , quod *alimnum forte* , id est , solidum , *arbitro forte* (spiritualiter intellectum) *compositionem* , id est , traditionem *perfectionis* , id est , doctrinae , *intellectualis & manens* , id est , quae intellectualiter diuina tradit secundum modum ipsorum , non transcendens perfectionem ipsorum auditorum , propter quod dicit eam manere , & *idemitas* ; alia translatio habet , *immutabilitas* , secundum quam compositionem diuina participatur ab intellectualibus instrumentis sentiendi , id est , participandi quasi experimentaliter , id est , ab iis quorum virtutes sunt paratae ad spiritualiter percipiendum , *illis* , *quibus diuinitas Paulus* , cuius doctrina est *ex sapientia Dei accipiens* , tradit *verè forte alimentum* : ad Heb. 5 . Perfectorum solidus cibus . Et 1 . ad Corin. 2 . Sapientiam loquimur inter perfectos . Participatur dico , *secundum cognitionem fortem* , in quantum non mutat ad acceptionem spiritualium , & *strenuam* , scilicet in modo ipsorum spiritualium , *uniuersam* , quia per eam uniuersus intellectus , & *indivisiuam* , quia non multiplicatur per figuras vel similia .

Deinde ostendit quid significet humidum alimentum , & primo in generali , & secundo in speciali , ibi , *Propter quod & ros* , &c . Et quia humidum est quod terminatur terminis alienis , ideo primo dicit , quod humidum alimentum significat compositionem copiosae doctrinae , quae multis communicabilis est , & habet duplicem diffusionem , & respectu eorum quibus communicatur , quia ad omnia procedit , non tantum ad perfectos , & respectu eorum per quae traditur , quia per diuersa & diuisibilia sua proponitur : & ab illis ducit eos , quos quasi paruos nutrit , secundum suam proprietatem , ad simplicem Dei cognitionem , & *non tremulam* , id est , ad cognitionem qua Deus cognoscitur sine corporalibus similitudinibus , & sine dubitate intellectus . Deinde exponit humidum alimentum in speciali , dicens , quod eloquia Domini assimilantur in Scriptura tori , sicut Deut. 36 . Fluit ut ros eloquium meum & aquae , Amos. 3 . Reuelabitur quasi aqua iudicium : & vino , sicut Prouerb. 9 . quod sapientia miscuit vinum : & melli , sicut in Pal. 118 . Eloquia tua super melleo in meo : & lacti , Hebraeor. 5 . Rori ergo & aquae assimilantur propter virtutem viuificandi : quia ros viuificat plantas , & in aquis apparuit primo anima viuens animalium , sicut patet Gen. 1 . Lacti autem , propter nutritiuam virtutem & augmentatiuam , quia lacte nutriuntur & augentur paruuli : sed vino , propter virtutem remouendi , quia vinum propter sui calorem mortificata membra restituit : sed melli , propter virtutem mundatiuam & conseruatiuam , quatum utraque est in melle : &

R omnia

omnia hæc proportionaliter de plano conueniunt diuini eloquiis; & idèd significatur in specie talium alimentorum.

Hh Deinde ostendit qualiter ista conueniunt Deo, & maxime quantum ad effectum vini qui est ebrietas, & quòd ebrietas dicitur abundantiam & excessum. Idèd primo ostendit quomodo ebrietas conuenit Deo secundum abundantiam: secundò quomodo conuenit secundum excessum, ita, *Sed & excessum, &c.* Dicit ergo, quòd abundantia in corporalibus semper sonat in peius, sed in spiritualibus sonat in melius: & idèd secundum dictam expositionem alimentum dicitur Deus inebriari propter maximam & abundantem copiam prædicti alimenti in ipso, & non commenturati alicui rei: sed sine mentura dicitur: dicitur enim ebrius quod extra biam, id est, mensuram. Et ista abundantia huius nutrimenti est in ipso sicut in eo qui effundit ipsum omnibus aliis. Et quia ebrietatem consequitur excessus cognitionis, quo aliquis est extramensuram suam, per illum excessum, qui est defectus in materialiter ebriis, significatur excessus Dei, non quo excedat suam cognitionem, sed quo excedat nostram: quia ipse est intellectus, & supra intellectum, & supra esse, & sic dicitur pati extram respectu nostri in quantum ipse est positus extra omnia & supra omnia.

Deinde exponit secundum quod conueniunt istis qui sunt in statu patrie, & allegorizat illud quod dicitur Lucæ 12. Amen dico vobis, quia præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Diuiditur autem hæc pars in duas. In prima exponit in generali. In secunda in speciali vnumquodque, ibi, *Et reclinatio, &c.* Dicit ergo primo, quòd propter prædictas similitudines mori, eodem modo accipimus conuiuia sanctorum in patria, quæ tanguntur auctoritate prædicta, in qua figuratur societas sanctorum consentientiam sibi inuicem, & communio repletorum diuinis bonis, & reclinatorum, id est, requiescentium in eis, secundum quod Augustinus dicit, quod fruuntur & gaudent in se inuicem, & conueniunt omnes in Deo, & significat *Ecclesiam primitiuorum, &c.* id est, sanctorum qui ita accepti sunt Deo propter suam perfectionem sicut primitiua: & sumitur de epist. ad Hebr. 12.

Xk Deinde exponit ista in particulari, & dicit, quòd recubitus, seu reclinatio, significat quietem à laboribus, quæ erit in futura patria, sicut dicitur in Apoc. 3. Ut requiescant à laboribus suis, &c. & vitam beatam, quæ erit sine omni latione, & conuersationem in lumine viuificantium regione, id est, ipsorum habitatione, quæ erit omni sancto affectu plena. Et significat quantum ad distributionem ciborum copiosam donationem viuificantium secundum quod omni lætitia pleni erunt: & iste etiam recubitus est quietis & lætitiæ quam habebunt in Iesu qui facit eos recumbere, collocans eos in quiete illa: & ministrat eis secundum quod seipsum offert eis, & eis dona distribuit & infundit. Et quia effectus cui est etiam somnus, idèd conuenienter exponit quid sit somnus Dei, & quid ipse euigilatio, dicens, *Inquirens ante ego per studium & contemplationem, bene noni referari, id*

est, qualiter explanetur, *diuulgatum*, id est, frequentatum, *fontem Dei* in scripturis, & euigilationem eius, sicut in Psal. 45. Exurge, quare obdormis. Et quia in somno aliquis non intendit provisioni aliorum, quod facit in vigilia, & in Deo sit aliquid sibi specialiter segregatum, quod non est in aliis communicabile, scilicet eminentia suæ maiestatis, hoc erit significatum per somnum eius: sed euigilatio eius significat actum & operationem ipsius ad prouidendum aliis qui indigent disciplina, id est, correctione aut saluatione ab hostibus: unde dicitur euigilari quando humiles ab oppressione superbiorum eripit, in illos iudicans.

Deinde excusat se à determinatione aliorum symbolorum, & dicit, quòd ad alia symbola quibus Deus significatur, potest ipse transire, tum per artem communem hic traditam, tum per ea quæ in symbolica Theologia disseruit: & idèd concludit, quòd iudicauit superfluum eadem quæ in libro illo dixerat, repetere eisdem verbis non alia dicens: & simul cum hoc quòd cognoscit eum habilem ad credendum & intelligendum bona & vera, vult facere finem epistolæ in iis quæ dicta sunt, & maxime cum ipse exposuerit plura symbola quàm quæsierit per suam epistolam: & dicit, quòd mittit sibi torum libram de symbolica Theologia, quem ipse fecit, in quo poterit inuenire cum expositione domus sapientiæ distinctas septem columnas, de quibus ibidem sit mentio, & quid sit solidum alimentum & sacrificium, quibus ibidem, & quid panes & quæ mixtura vini, cum ibi dicatur vinum quod miscui vobis. Et dicit, quòd de ebrietate vini & crapula & etiam ea quæ in hac epistola dicta sunt, fusius exponuntur: & dicit, quòd in illo libro est bona inuentio expositionis omnium diuinorum, & etiam quod expositio symbolorum est conueniens & veritati fidei & factæ Scripturæ, quæ hæc duo oportet supponere quasi fundamentum in allegoriis, vt dicit Hieron. in quadam Glossa super Ieremiam contra Origenem.

EPISTOLA X.

Joanni Theologo Apostolo & Evangeliste in Patmos insula.

Saluto te sanctam animam, & dilecte, & mihi est hoc ad te præter multos magis proprium. Gaude verè dilecte, verè amabili & desiderabili & diligibili valde dilecte. Quid est mirabile si Christus est verax, & discipulos iniusti ciuitatibus expellunt, ipsi secundum dignitatem sibiipsis attribuentes, & à sanctis immundi dilecti & recedentes Verè manifestæ imagines sunt visibilia inuisibilium: neque

enim in seculis venturis causa erit iustiarum segregationum ex ipso Deo, sed à Deo perfectè seiplos segregantes, sicut & alios videmus hic iam cum Deo factos: quoniam veritatis existentes amatores, ab affectu quidem recedente materialium, in omni autem omnium malorum libertate & amore diuino bonorum vniuersorum pacem diligunt & sanctitatem, & ex præsentis vita incipiunt futuram, vt decet Angelos, in medio hominum conuersati cum impassibilitate omni & Dei nominatione & sanctitate & aliis bonis. Igitur non aliquando ita insaniam, quòd putem nos aliquid secundum corporis passiones, sed solum iudicare ipsas sentire credo. Iniuriam autem nobis facientes & relegare arbitantes non rectè Euangelici solem, iuste causam habens opto ab istis dimissos, qui contra seiplos faciunt ad bonum conuerti, & ad seiplos nos trahere & sumere de lumine. Nos autem neque contrarium priuabit Ioannis splendidissimo radio, nunc quidem consecuturos memoria, & renouationem tuæ veræ Theologiæ: paulò autem posterius (dicam enim, quamuis est audaciæ) nobis ipsos vniendos. Dignus autem credi sum omnino, præcognita tibi & dicentes ex Deo & dicens, quòd ex custodia quæ est in Patmos dimitteris, & ad terram Asiæ reuertaris, & facies tibi boni Dei imitationes, & his qui erunt post te trades.

* * *

D. Alb. Mag. in epistolas Dionysij.

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Saluto te animam sanctam & dilectè & mihi est hoc ad te præter multos, &c.

Vox speculatorum tuorum: leuauerunt vocem, simul laudauerunt: quia oculo ad oculum videbunt eum qui conuertit Sion. Itæ. 52. Ex verbis istis potest trahi modus istius epistolæ & materia, quam scribit Beatus Dionysius Ioanni Apostolo & Evangelistæ in Patmos intula, ex præcepto Demitiani Imperatoris in exilium relegato: per hoc enim quod dicit, *vox speculatorum*, significatur: modus quo accepit, id quod in hac epistola scripsit: quia per reuelationem sibi à Deo factam per modum prophetiæ prædicit liberationem Apostoli, & reuertorum eum in Asiam, vt patet in fine epistolæ. Prophetæ autem dicuntur speculatores duplici speculatione: quia scilicet speculantur occulta in speculo æternitatis, & quia officium speculatorum siue custodum habent in populo vt prospiciant eminentia pericula populi & annuntient: unde Dominus ad Ezechielem dicit, Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel. Et Abacuch dicit, Super custodiam meam stabo, &c. Per hoc verò quod consequitur, *leuauerunt vocem*, potest notari magnus affectus Beati Dionysij ad Beatum Ioannem, quem intra non capiens, fecit in vocem prorumpere ipsum Dionysium ad scribendum Apostolo in præsentis exilij c. n. scripto. Quod autem sequitur, *simul laudauerunt*, significat lætitiæ eorum qui in Asia erant, qui in reuersione Apostoli post interfectionem Domitiani, à Senatu Romano decretum proponente, vt omnia quæ Domitianus fecerat, irrita haberentur, occurrerunt sibi cum laudibus, dicentes, Beatus qui venit in nomine Domini. Per conuersionem autem Sion, quæ oculis videnda promittitur, significatur liberatio Apostoli, quæ in hac epistola promittitur: Sion enim specula interpretatur, unde significat ipsum Ioannem Apostolum qui in Dei speculatione fuit præcipuus.

Diuiditur autem ista epistola in partes tres. **B** In prima ponitur affectus scribentis. In secunda ponitur confortatio, ibi, *Gaude verè dilectè, &c.* In tertia prædicitur ipsius liberatio, ibi, *Dignus autem credi sum, &c.* Dicit ergo primo Dionysius Ioanni: *O dilectè ego saluto te, existentem sanctam animam, & hoc, scilicet quod diligam te, est mihi proprium præter multos*, id est, supra multos dilectos: unde alia translatio habet, *Apostolos*, quos tanquam dilectos sibi commemorat, vt intelligatur, quòd ipse Apostolum Ioannem plura quam alios dilexerit, non plusquam alij eum dilexerunt.

D V B I V M.

SED CONTRA obiicitur, quòd nullus homo tua anima est: ergo inconuenienter videtur nominare Beatum Ioannem animam suam. **C** 2. Præterea videtur, quòd Paulam debuerit plus

plus diligere: quia à Paulo fuit conuersus & fide intructus, & ita ab eo plus recepit: ergo plus eum diligere debuit secundum sententiam Domini Matth. -

Si dicatur, quod plus eum dilexit secundum conformitatem ad Dei amorem: quia Beatus Iohannes fuit à Christo præ aliis magis dilectus. Contra est, quod Christus dilexit plus Petrum, quia commisit ei custodiam sui gregis, & ita Petrum plus diligere debuit.

Sed ad primum dicendum, quod est ibi synecdochica locutio, secundum quod ponitur pars pro toto. Vel aliter potest dici, quod sicut dicit Philosophus in 10. ethic. homo est solum intellectus: quia id quod est hominis in quantum homo, est solum secundum intellectum: & ideo quia solum uiuit secundum intellectuales operationes humanae uitæ. Et propter hoc sanctus uir potest dici anima: quia tota uita sua est secundum animam.

Ad secundum dicendum, quod secundum ordinem humane affectionis Dionysius plus diligebat à quo plura bona acceperat: sed secundum conformitatem ad Dei dilectionem diligebat plus Iohannem. Et ideo dicendum ad tertium, quod Christus quodammodo sicut dicit Augustinus, dilexit plus Petrum, & alio modo dilexit plus Iohannem. Dicitur enim secundum diuinam dilectionem eum plus diligere secundum maiorem dilectionis affectum, cui scilicet plus de suis bonis communicat: & ita plus dilexit Iohannem, quia plus eum diligit, quem plus amato: em sui constituit: Petrus autem plus dilexit Christum in membris, & ideo etiam eum præfecit gregi suo: Iohannes autem plus dilexit eum quantum ad quietem in ipso: & ideo prætulit eum privilegio amoris reuelationis: quare non commisit sibi Ecclesiam regendam, quia contemplatiui solent esse negligentes de custodia aliorum: & sic etiam Dionysius per conformitatem ad Christum quodam modo plus dilexit Petrum, & quodam modo plus Iohannem.

DIVISIO ET
expositio textus.

D Deinde ponit confortationem: & diuiditur in partes duas. In prima ponit ea quibus potest confortari: secundò ostendit eum confortatione non indigere, ibi, *igitur non aliquando ita infirmam, &c.* Circa primum ponit duas rationes confortationis. Secunda incipit, ibi, *Vere manifesta, &c.* Circa primum adhuc duo facit. Primo hortatur eum ad gaudium inter exilij pressuras. Secundò ponit rationes gaudij, ibi, *Quid est mirabile, &c.* Dicit ergo primo, Iohannes uere dilectus & ualde dilectus à Christo uere amabili & desiderabili & diligibili. Hæc tria hoc modo differunt, quod amor referatur ad ipsam uirtutem appetitiuam intellectualem, quia amor est secundum operabilem actum & secundum intellectuum affectum: desiderium autem referatur ad appetitiuam sensibilem, quia desiderium & animus, ut dicit Philosophus, in sensibilia sunt, & tunc desiderium erit de Christo secundum humanitatem. Hæc autem quod dicit ualde dilectus, importat causam amoris:

quia sicut dicit Philosophus, illud uere amatur, in quo nihil nisi honestum amatur. Deinde ponit causam gaudij duplicem. Et prima est, quod Christus prædixit, quod discipuli sui expellendi erant ab impijs de ciuitate in ciuitatem: & ideo discipulis suis est materia gaudij de hoc quod uerba magistri sui de eis inueniantur uera, etiam si diuina de eis prædixerit: in hoc enim quod impij expellunt sanctos à se, reddant sibi ipsis, secundum quod digni sunt, quia separant se à sanctis, quorum consortio non sunt digni. Deinde ponit secundam causam gaudij: quia in passionibus sanctorum, secundum quas separantur ab impijs, repræsentatur futura segregatio, qua in futura uita segregabuntur ab eis: sicut enim modo impij sunt causa segregationis suorum à sanctis, nam huius Deus non est causa, nisi permittendo, ita etiam per mala sua opera sunt causa quod in futuro seculo segregabuntur à sanctis, & Deus illius segregationis non erit causa, quia ipse neminem compellit. E contrario etiam sancti in hac uita sunt cum Deo per gratiam in quantum amant ueritatem, & recedunt ab amore materialium rerum, & diligunt diuinam pacem, id est, quietem in Deo, in omni libertate omnium malorum, id est, omnino liberati ab omnibus malis, & in amore diuino omnium bonorum, uera bona in Deo amantes, & in ipso ex nunc futuram bonam uitam: unde conuertantur in medio hominum sicut quidam Angeli, cum imp. i. uitate, id est, immunes à passionibus peccatorum, quæ non dominantur in eis, & Dei nominatione, quia omnia ad nomen Dei referunt, vel diuinis laudibus inuocantur, & sanctitate & alijs bonis, in quibus Angelos imitantur: & ideo & invisibilia sunt imagines inuisibilium, & quantum ad uitam præsentem bonorum, in qua significatur futura uita, & quantum ad uitam malorum, in qua significatur & repræsentatur segregatio ipsorum à Deo & sanctis.

D V B I V M.

SED CONTRA hoc obiicitur, quia non omnes mali expellunt sanctos, imò quidam eos ad se trahunt, sicut legitur de Herode Matth. 14. quod libenter audiebat Iohannem, & multa pro eo faciebat: ergo uideretur non uniuersaliter uerum esse.

2 Præterea, Impij adhuc etiam expellunt bonos, quia reputant se indignos ipsorum consortio: & ita uideretur falsum dicere, quod reddunt sibi secundum dignitatem.

2 Præterea, Matth. 25. dicitur, quod filius hominis in iudicio segregabit malos à bonis: ergo Deus est causa segregationis quæ erit in futuro seculo, quod ipse hic in litera negat.

Sed dicendum ad primum, quod mali in quantum mali semper compellunt bonos, sed in quantum habent in se aliquid boni (quia timent iudicium futurum & sperant emendatos se ex toto vel ex parte) isti uolunt secum habere bonos: quid enim autem nolunt omnino se emendare, & illi omnino non gaudent bonorum consortio, sed expellunt eos sicut sibi contrarios, ut dicitur Sapient. 2.

Ad secundum dicendum, quod quamuis non expellant

expellant eos propter hoc, quantum ad intentionem operantis: tamen propter hoc est eorum expulsio, quantum ad intentionem operis: sed Deus non sineret mala ab eis fieri, nisi ipse ad aliquid ordinaret.

Ad tertium dicendum, quod Deus non dicitur causa meritoria segregationis esse, sed ipsi mali: sed tamen Deus est sicut iuste indignus peccatam.

EXPOSITIO TEXTVS.

E Deinde ne uideatur hoc dicere, quod credat eum in passionibus anxari & ob hoc confortatione egere, ut reuerentiam suam ad eum ostendat, concludit quod non intendit confortare ipsum quasi passionibus subiactem: & circa hoc tria facit. Primo dicit quid de ipso credat: secundò quid circa persecutiones ipsius Iohannis operetur ipse Dionysius, ibi, *Iniuriam autem, &c.* Tertio quid ab ipso speret, ibi, *Nos autem neque contrarium, &c.* Concludit ergo primo, quod ex quo sancti impassibiliter uiuunt etiam in hac uita, non credit, quod Beatus Iohannes patitur, sed quod passiones corporis sentiat secundum iudicare: & ita non intendit eum confortare ex quo scit eum confortatione non indigere, quia non patitur.

D V B I V M.

SED VIDETUR hoc esse falsum: quod enim sentitur tantum secundum iudicare, non inducit experimentum doloris, sed tantum agit actione animæ: sed sancti in passionibus experti sunt maximos dolores: ergo non uideretur, quod secundum iudicium tantum senserint passiones illatas ipsis.

2 Si dicatur, quod propter intentionem contemplationis uires sensitiuæ retraherentur à suis actibus, & sic non sentiebant penas illatas. Contra: Non est auferendum à sanctis quod facit eis ad maximum cumulum meriti: sed experimentum doloris sensibilis facit ad meritum eorum: ergo experti sunt etiam passionum dolores.

3 Præterea, Christus sanctissimus fuit, & tamen dolor suus fuit acerbissimus, sicut dicitur in Threnis, *Attendite & uidete si est dolor sicut dolor meus*: ergo etiam & alios sanctos sanctitas non excusabat ab experimento doloris.

4 Præterea, Philosophus dicit, quod fortis tanto plus doleret de morte quam alius qui non est uirtuosus, quantum uita suam uelut meliorem plus diligit. Unde etiam dicit Augustinus de quodam Stoico, qui dum esset in periculo naufragij plus alijs timuit: cumque post euasionem periculi à quodam irrideretur, respondit merito plus alijs timuisse, uelut qui plus alijs uitam suam uirtuosam diligere deberet. Ergo uideretur, quod sanctitas potius faciat ad augmentum doloris quam ad minorationem.

5 Præterea, quod sancti in passionibus habeant experimentum dolorum, probatur per auctoritatem: quia in secundo Machabæorum 6. cap. dicitur de Eleazaro, quod orans ad Deum dixit se duos sustinere dolores, sed secundum animam libenter eos pari propter Dei amorem.

Sed dicendum, quod sancti experiuntur sensum doloris in passionibus quantum ad corpus, & quamuis propter contemplationem sensus

D. Alb. Mag. in epistolam Dionysij.

retrahantur à suis actibus, si sit intensa, tamen tantum excitantur sensus per aliquam acerbam passionem ut potius retrahatur à contemplationis intentione, quam à conuerso sensus omnino retrahantur ab experimento doloris. Nec tamen est similiter de Christo ac de alijs: quia Christus fuit in duplici statu: & ideo secundum statum uiatoris potuit acerbissima pati, & secundum statum comprehensoris altissima & quæta contemplatione Dei finetur, nec ab uno retraheretur per alterum: sed in alijs qui sunt puri uiatores, unum impeditur per alterum, ita quod actualis contemplatio sit minus intensa, & dolorem etiam minus experiantur. Nec iterum est simile de his qui habent uirtutes politicas quæ ordinant ad felicitatem uitæ: & ideo de morte maxime dolent: quia nobilissimas perfectiones amittunt: sed uirtutes sanctorum ordinantur ad felicitatem quæ non potest esse nisi in termino uitæ: & ideo etiam gaudent quodammodo de morte, sicut dicitur Iob 3. *Gaudet uehementer cum inuenerint sepulchrum.* Quare quod hic dicit Dionysius, sic intelligendum est: anima sanctorum non patitur ut subternatur passionibus, sed libera est ab eis: & ideo libere iudicat. Et per hoc patet solutio ad totum: quia Philosophus etiam dicit, quod quidam patiuntur decenter forrinas: & hoc hic nominat Dionysius non pati.

Lib. 1. ethi. cap. 10.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde ostendit Dionysius qualiter se habet ad persecutiones ipsius dicens: ita non studeo vos confortare: sed opto iuste causam habens, iustum reputo quod uolo omnes homines saluos fieri sicut & Deus, iniuriam facientes nobis & non recte arbitantes se posse relegere, id est, exilare uos, *solem Euangelij*, propter Euangelium quod edidit altissimum, atque opto, dico, hos qui contra seiplos faciunt dum contra uos malum moluntur, dimissos ab istis malis conuerti ad bonum, & quod trahant nos ad se & sumant de lumine doctrinæ nostræ. Deinde ostendit quid ipse Apostolus speret, & dicit, quod etsi contrarium accidat, scilicet quod persecutores sui non conuertantur, ipse tamen cum alijs fidelibus non priuabitur radio Iohannis, id est, profundissima sua doctrina: nos dico, *nunc quidem*, id est, interim dum ex illo derineris, *consecuturos* suum radium *memoria, & renouationem*, quantum ad frequentem repetitionem, *sua uera Theologia*, id est, librorum quos de Deo condidit, qui continentur inter scripturas canonicas. *Vos, & dico, paulò posterus*, oratio Domitiano, *uidentes nobis* secundum corporalem præsentiam. Et facit parentem interponens, *dico hoc, quamuis sit audacia*, id est, quamuis uideatur esse præsumptio quædam, quod uobis futura prædico, uel quod me uobis ueniendum dico: cum non sim dignus. Et sic exposuit quomodo non rectè arbitrantur: quia non possunt facere quod intendunt, ut tantum solem ab alijs tollant. Deinde prædicit reditum ipsius in Asiam, dicens: *dignus autem sum omnino credi*, id est, ut mihi credatur: *dicens ex Deo per reuelationem, & dicens tibi quædam præcognita*, id est, quædam futura, uel præcognita tibi, scilicet ex illa quæ est in Patmos insula, & ibi terram Asia reuerteris, scilicet Ephesum, & ibi

si is imitacione boni Dei prædicando & operando salutem aliorum sicut Christus fecit, & trades doctrinam tuam, id est, etiam his qui erant post te, tribuendo libros. Vel aliter facies, id est, scribes imitacione boni Dei, id est, actiones & doctrinas, quæ proponuntur ut eas imitentur: quia Evangelium scripsit post resurrectionem ab evlio, sicut dicit Hieronymus in prologo Evangelii eius.

EPISTOLA XI.

Apollophan Philospho.

Nunc nunc mihi sermo ad te dirigitur præcordialis amor, multos sollicitudinum mearum angores de te replicans. teque mihi mente super recordi necesse tibi frivolis diuinam pertinaciam arguens, & de te phanatica illusionum phantasmata insultans, supernaturalem modificationem benignitatis Dei magnificentissime & diligentissime adorando, tibi bene respicienti pars anima mea conuulso, tuisque te despectibus compellabo, ut illa tibi iterato commendem, quorum pridem contempseras notionem. Frequentissime quidem & diligenter tuis diuidam tibi (Moyse prodeunte) à Domino hominem de luno factum, & transgressiones eius cataclysmo priatas: sequetur quoque cum in amicitia sumptum multaque in Ægypto & egres- sionis sue timere pro eo & neo fecisse magnalia, atque Theologos multos fecisse, quorum prænotem in Diu- humanatus fieri est dignatus ex Virgine. Unde mihi responsa a multoties remissisti, non solum te hæc vera funditus ignorare, verum etiam quis idem Moy- ses fuerit, pernescire, Evangelium Iesu Christi Dei totius munditatis, quod me- uocabas, renuere, Paulum verò homi- nem mundi circuitorem & seminuer- bium de materialibus ad immaterialia non velle suscipere: imò me te feliendo, quoniam paterna religionis iura dege- nerans, in sacrilegia nepharia me trans- fuderim: hortaberis autem ea quibus finirebar, dediscere, aut his delectis pa- terer mea mihi sufficere, & non nomina diuina seu leges proprias derogare.

Ut autem lux superna paternæ gloriæ splendorem in tua mens teneb a radiare suo proposito destinavit, penetra- libus cordis mei insu sit, ut tibi memo- riæ piffimum, recordaret qualiter in Thebopoli pene coaruo mihi, ego quin- que & viginti fere annorum tempus euoluens, pariter in Arabiar, cum feria

quadam sexta, ferme hora quasi sexta luna se ei inueniente, sol est horribilitate obscuratus: quia non Deus, sed creatura Deitatis sua occubitu lucere, nequit. Quæstusque sum apud te, quid tibi pru- dentissime videretur. Ex quo prudentia tua respondit, quod adeo tenaciter cor- di mentis mea inhaesit, ut nulla obli- teratione abradi, nulla mortis imagine valeat aboleri. Offusi namque ombe vniformiter caligine tabescente, ut purgatum rediit sol, diametram regulam Philippi Aridei assumptimus: cumque repetimus, quod & erat notissimum, eatenus fatiga- tione celsitica solem pati n olestias non debere: & ab Oriente lunam solarem ful- goitem velis Æthiopicis obducentem, solem in occidentua ora captare profugia. Tunc autem lucigenos thesauros caligines, quas genuerant, usque in Iliacos, ut pa. auimus, pi oferentes, recondere occi- dentes, præsertim cum luna decisset, & nec conuentus tempus propinquaret. At ad te perire notisæ factum adhuc nescis, tanæ rei mysterium. Quid, in- quam, speculum doctrinæ Apolophane- nis, his secretis ascribis? Ad quæ tu mihi inquiris omnino diuini & non humani sensus sermone. Ista, ob ne Dionysii, di- uinatum retributiones sunt rerum. Deni- que notatum feriæ diem & annum, an- nuntiationi quam Paulus nostris auribus suspensis intonuit, signis acclamantibus concordari expertus, dedi veritati man- nus, & falsitatis sum nexibus absolutus. Quam ineffabiliter offero tibi que infer- ra, quæ est vita & vitæ, ac verum lumen est, quod illuminat omnem hominem uenient in hunc mundum, cui tu tan- dem ut te prudens cessisti. Cessisti nempe vitæ cum abdicasti mortem, & que bene facies inhaerendo, cum hinc nobis arctius iunctus fueris. Os enim illud est, cuius me fulgore obtenebrans eras solitus, hinc inde fucis, multicoloris etiam ita pen- tralia insuliginare, & acuminatis specu- lis terebrare: quoniam, ut fatebare, illius notitia sapida nosti, ut inhaebas, mentali palato resultabat, & dedignans in ventre tuæ notitiæ sedem sumere abnu. bat. Sic sic modo cognoscenti & prouida corda suscipe, ne pro his quæ non sunt verum remittas, & perti actor ad falsa tentanti bus esto, quam ad verum suggerentibus nostris vatis extiteras. Ita namque in le- su esse & vita mea iatus iam, cum ipse in eo viues.

EXPOSI

DIVISIO ET EXPOSITIO TEXTUS.

Nunc nunc mihi sermo ad te dirigitur, &c.

A Quis mihi det te fratrem meum sugentem vbera matris meæ, ut inueniam te foris & deosculer, & iam nemo me despiciat. Cantic. ultimo. Ex verbis istis potest trahi materia & intentio huius epistolæ qua Beatus Dionysius ad Apolophanem scribit iam conuersum, con- gratulans sibi de consecuta salute, & confortans ad persistendum in ea. Per hoc quod dicitur, Quis mihi det, significatur magnum desiderium quod Dionysius de illius conuersione habuit. Et hoc verò quod consequitur, te fratrem meum, significat quod causa desiderij esset: quia erat frater suus, ex eadem gente Græcorum, sicut distinguit quædam Glossa super Amos 1. id est, quod frater dicitur multis modis. Per hoc vero quod sequitur, sugentem vbera matris meæ, ponitur altera causa desiderij & specialis amoris, scilicet eadem professio vel idem studium: quia vterque eorum simul nutriti erant lacte matris philosophiæ. Per hoc vero quod sequitur, ut inueniam te foris, significatur ipsa conuersio ipsius desiderata, qua Beatus Dionysius inuenit eum foris à turmis Gentilium in solitudine Christi. Per hoc verò quod sequitur, Et deosculer te, si- gnificatur magnus affectus Dionysij ad eum, quem in principio istius epistolæ exprimit. Per hoc verò quod sequitur, Et iam me nemo despi- ciat, notatur consolatio quam habuit & gau- dium de conuersione eius, ita ut iam non curet eriam mori, ex quo illum in Christo viuere vi- debat, ut in fine epistolæ dicitur.

B Diuiditur autem ista epistola in partes tres. In prima ostendit affectum suum ad eum, simul & affectuosè arguens de præterita erroris perti- nacia. In secunda ponit modum conuersionis & illius, & suæ, ibi, Et autem lux superna, &c. In tertia hortatur eum ad fortius resistendum, ibi, Sic sic modo cognoscenti, &c. Circa primum duo facit. Primum exponit sibi affectum suum circa eum, & quod ex tali affectu scribat sibi quæ in hac epistola dicuntur. Secundò replicat illius duritiam, ibi, Frequentissime quidem, &c. Dicit ergò primo: Apolophanes præcordialis amor, id est, iam mihi es materia intimi amoris. Locutio emphatica: quia totus erat in amore illius. Nunc nunc, scilicet ad maiorem expressionem verba geminantur, sicut in Isaiâ frequenter, sermo qui est mihi, ad te dirigitur, id est, istius epistolæ ser- mo, dico, replicans, id est, iterato recitans tibi, multos angores, id est, anxietates mearum sollicitu- dinum, quas de tua conuersione habebam, teque arguens nisi mepe, id est, amabili affectu, super recordi necesse tibi, id est, super morte anime tuæ, quæ tibi ex tua vecordia imminet, & ex diuina pertinacia frivolis, id est, quia diu frivolis idolorum insultans cultibus pertinaciter inhaesi- sti: & sermo de te, id est, contra te, phanatica illusionum phantasmata, id est, illusiones, appari- tionum, quæ in phanis idolorum erant vel tem- plis: & conuulso tibi, id est, congaudeo saluti tuæ ineffabili gaudio quod intra me capio, qui es pars anima meæ, per vnionem amoris: unde respicienti, id est, respicienti ea quibus prius malè inhaereras, adgrando, gratias agens, super-

naturalem modificationem benignitatis Dei magni- ficentissime, quantum ad attentiones super cau- sata, id est, diuinam prouidentiam, quæ omnia moderatur benigne, nisi que te despectibus com- pellat, id est, obiciam contra te verba, quæ in de- pectionem fidei contra me olim dixisti, ut non confundaris, sed ut illa tibi iterato commen- dem, quorum prouident, id est, prius contempseras notionem. Quasi dicat: Ut iterum reducam tibi ad memoriam ea quæ tunc cognoscere noluisse, ut memorie tibi firmius commendentur. Et sic patet, quod quasi in quodam prologo posuit totam intentionem istius epistolæ.

Deinde arguit eum de præterita pertinacia, & circa hoc duo facit. Primum ponit ea quæ Diony- sius ei proponebat, in quo ostenditur eius solici- tudo, quod fuit primò propositum. Secundò ponit qualiter ille pertinaciter respondebat, in quo arguitur eius vecordia, quod fuit secundò propo- situm, ibi, Unde mihi, &c. Dixit ergò primò, quod frequenter & diligenter, id est, sollicitè exposuit sibi secundum quod Moyse tradidit, edocuit à Domino, quomodo homo factus est de limo ter- ræ, & transgressiones eius, id est, peccata humani generis, prius, id est, puritas, cataclysmo, id est, dilu- uio sequenter quoque post diluuium, cum scili- cet humanum genus sumptum à Deo in amicitia in Abraham & eius posteritate: & hæc omnia leguntur in Genesi. Et dilucidum tibi fecisse multa magnalia in Ægypto, percutiendo eam decem plagis, & in itinere egres- sionis eius de Ægypto, scilicet generis humani in amicitiam sumpti, fe- cisse dico, pro eo in aliis, sicut (subuersionem Pha- raonis, & in eo, sicut in translatione maris rubri & matris alis quæ leguntur in Exodo, argue- dum fecisse in illo populo Theologos, id est, Pro- phetas loquentes de Deo, multitudos, id est, mul- tis modis diuina videntes, sicut dicitur Osæ 12. Ego visiones multiplicavi in eis, quorum præco- gnoscenti a Deo dignatus, est fieri humanatus ex Vir- gine, quando scilicet perciperent & prædixerunt.

Deinde ponit responsum illius, in qua ostenditur eius pertinacia: & dicit, quod ad om- nia hæc ille respondebat sibi suis literis, quod non solum hæc quæ dicta sunt, nesciebat esse ve- ra, sed etiam quis fuerit Moyse, qui hæc dixit, dixit se nescire: & quia ipse renuebat Euange- lium (Luce) est Deus totius matris suæ, id est, in quo est iustitia & perfecta maiestas: & vocabat quasi irridendo, Evangelium Dionysij, & dice- bat se non velle suscipere Paulum Apostolum, quem dicebat hominem circuitorem mundi, id est, quasi vagum, & seminuerbium, quasi proferen- tem multa verba, quibus subiicit aliquid cer- rum, de materialibus ad immaterialia, id est, ut eo docente transeundum esset de visibilibus mundi ad inuisibilia Dei: & etiam ipsum Dionysium arguebat, resellendo ipsum de hoc quod transu- lerit se ad cultum Christianorum, quem sacrile- gum dicebat, relictis paternis legibus de cultu idolorum traditis, quasi à sua gente degenerans: & hortabatur eum, quod dedisset ei, id est, di- mitteret (quasi obliuiscens eorum) scilicet fi- dem Christianam, cui innite aroraui si hoc non vellet, fide Christiana contentus, saltem absti- neret de regere, id est, euacuar. cultum idolorum & leges patrum suorum, alios auertendo ab eis per tuam prædicationem.

Deinde

Deinde ponit modum conuersionis eius, & etiam suæ, in quo Dei benignitatem commemorat. Et circa hæc tria tacet. Primo ponit illud quod vtrumque mouit ad conuersionem. Secundo ponit conuersionem iustitiam, ibi, *Denique notatum feruore dicitur.* Tertio ponit conuersionem illius, ibi, *Cui tu tandem ut verè prudens cessasti.* Circa primum tria facit. Primo recitat substantiam facti, quæ mouit eos ad credendum. Secundo ponit quæ rationem quam ipse fecit & solutiois qualitates, ibi, *Quæstusque sum.* Tertio ponit quid mouerit eum ad conuersionem, in quo & modum facti specificat, & quaestioem & responsum erem. ibi, *Offuso namque.* Dicit ergo prin. o: ita tamen fuiti pertinetur autem superna lux, quia diuina, destinatis suo proposito, non tuis meritis, radiare, id est, irradiare: committere in tenebras tuas mentis infidelitatis, splendorem paterna gloria, id est, filium Dei, id est, fidem ipsius qui est plenior gloria, ut dicitur ad Hebr. 1. *Insuper generalibus cordis mei, id est, inprimis tibi, ut recorderer tibi primum memorabile, id est, primum factum, quod ad memoriam reducendum est, in epistola quam scripsit ad Policarpum, per quam Apollonius fuit conuersus, scilicet qualiter pariter ego & tu morabamur in Heliepoli, id est, in quadam ciuitate Aegypti, ego euoluens tempus viginti & quinque annorum ferè, tu pane edaxi mihi: quia erant quæ si eiusdem aratis: vel quia tanundem temporis fuit vsque ad conuersionem suam: cum quadam feriâ sextâ, hora ferè sexta, quando Dominus crucifixus est, sol est obscuratus horribiliter, id est, mirabiliter, & contra naturam, & non per interpositionem nubium sed luna se ei iniiciens, id est, submittente: quia sol, qui non est Deus, sed factura Dei, nequirit lucere occubitu, id est, in morte sua lucis, id est, Christi qui est causa lucis.*

Deinde ponit quaestioem, dicens: & tunc quaestus, id est, conuertus sum apud te præ admiratione. *Quid tibi uideretur o prudensissime Ex quo, id est, propter meam quaestioem tua prudentia respondit quoddam, quod addeuenerat inuesti cordi: memu mea, ut nulla oblatione, id est, delectatione per inductionem aliarum specierum uel abstrahi à memoria mea, nulla mortis imagine, id est, nulla ægritudine quæ foret similis morti, sicut est proleptia, quæ obliuionem facit, uelent à me aboleri, id est, aucteribus enim duobus modis contingit obitio.*

Deinde ponit causam quaestiois, quæ fuit, quod uenerant eclipsim non fuisse naturalem, dicens: ita quæsum sum, namque nos offusi, id est, superfacti lorde, id est, mundo, uoluntate, id est, per totum, adesse caliginis, id est, obscuratio solis per defectum: ut, id est, postquam diametrum solis, id est, corpus solis secundum suum totum diametrum, rediit ad lucem, purgatum à tenebris, assumptis canes: id est, tabulas ad æquandum planetas, Phippi uiridi, qui fuit Pater Alexandri, ut uideremus si posset esse eclipsis: cumque reperimus per illas tabulas, quæ dicitur ut se nescimus, solem non debere astutus, id est, tunc temporis, parti eclipsis & fatigatione, id est, quod non esset tempus eclipsis: cumque inuenimus inuam obducentem, id est, obscurantem uelis Ethiopici, id est, rignis tenebris, solarem fulgerem ab Oriente, scilicet captare profugis in occidua, scilicet regione, id est, sole uergente ad Occasum: cum enim luna suam plenitudinem perculisset per nouem horas, sole uergente ad Occasum, ipsa erat soli ad Orientem, & per arcum Orientis, qui erat inter ipsam & solem, uenit & supposuit se soli, mota de Oriente in Occidentem, contra naturam. Tunc autem reperimus solem & lucem, caligines quas genuerant ex suppositione unius sub altero, ut patet: ut, id est, sicut estimare potuimus, usque in liacos terminos, id est, regiones Troianas: hos dico, inuenimus thesauros lucigenæ, id est, generationes lucis in aliis corporibus, scilicet radios solis, occidentes, id est, occumbentes, præsertim cum luna deesset ab angulo pleitudinis, & nec propinquaret tempus conuersionis, id est, conuersionis. Cum, inquam, ita inuenimus, ego adhuc nescius, id est, nesciens mysterium tante rei, ad te sacrarium, id est, sacrum repositorium uasæ, id est, amplexu feruore, Apollonius specu-

lum doctrina, id est, in quo refertur maxima doctrina. *Quid aleribus his secretis, id est, quam cauam uis habet: et igitur, quæ non est per causas naturales: et hæc etiam, scilicet à me quaerit: ut mihi responderet, in quibus, ob totum quod dixi, diuino, id est, in te, in te, in te, uel diuini omnino, sicut habet alia tractatio. & a humani sensus formæ, in hoc, scilicet in te: quæ quæ per aeternitatem uides, sunt retributiones diuini uisum uerum, id est, eod quod diuini rebus aliquid attritum, utur, id est, si qua uolentia eis inferretur. Hæc autem omnia, quæ hic dicta sunt, plenius exposita sunt in epistola ad Policarpum: & ita hoc pertractamus.*

Deinde ponit modum suæ conuersionis. Dicit uisus, dicens: *Denique ego expertus notatum f. via dum & annuum, quando ec ipsi uideramus, conu. r. d. a. i. annuntiationi quam Paulus, ceter Magister intonuit, id est, etate ingessit auribus Athenensium, suspensis ad audiendum eum, quia ad nihil aliud uacabat, nisi ut aliquid noui audiret, ut dicitur in Actibus, acclamantibus signis, id est, miraculis quæ Paulus operabatur, attestantibus suam prædicationem, de diuina ueritate, id est, obediui ueritati fidei, & sum absoluitus à nexibus falsitatis, scilicet idololatriæ. Quam scilicet ueritatem ineffabiliter effero, id est, laudo supra id quod d. ci potest, sibi que infero, id est, annuntio eam, quæ ueritas, est & uita & uita, sicut dicitur Ioannis 14. ac, id est, & etiam uerum lumen quod illuminat omnem hominem. & c. Ioan 1 & hoc quidem uerum est de Christo sicut illuminante efficienier, & de fidei ueritate, sicut illuminante formaliter.*

Deinde ponit conuersionem illius: & primo ponit conuersionem. Secundo laudat sapientiam eius, ibi, *Os enim iustitiae.* & c. Dicit ergo primo quod illi ueritati cautus etiam Apollonius cessit: & hoc fuit dare locum uitz, uel experire mortem. Et uicit, quod bene faciet. Si huic ueritati cui cessit, fortiter adhaerent: quia ex hoc strictius iungentur per ueritatem fidei & charitatis, quam antè fuerint per conformitatem in illis. ph. lolophiz. Deinde commemorat eum congratulando suadens: *Illud os, scilicet tuum, est in uisore, id est, subtili contradictione, me at tenebris, scilicet in dubitatione & in inuolu. iour ponens, solius ex. de m. u. fidelis effes, hinc inde, id est, ex diuersis partibus superius, fuit in illis, id est, argumenis diu. sic. e. am. ita, id est, prædicto modo, penetratis, id est, præfuda nostri cordis, infulginate, id est, offuscatis, & tenebris acuminatis spiculis, id est, subilibus rationibus, ita ut non uiderem qualiter tibi rationabiliter responderem: quoniam, ut facebare, id est, sicut dicebas, dum mihi contradicebas, illius ueritatis, scilicet fidei notitia sepeida nescis, id est, quæ eum quodam sapore dilectionis spiritualis nesciat, uelut abas, quæsi reuiberata per tuam pertinaciam, à me. salti palato, id est, à uir. ure quæ doctrina dentibus animæ somis, sicut corporalis cibus palato. ut inhiabas, sicut desiderare uolebas, quia non placebat tibi eam accipere: & ided ipsa dedignans te, obnuebat fumere seatem, id est, sicut am collocauimus, in uentre notitia tua, id est, ut habitus in mente esset: quia acquisitionem assimilat palato, quo capitur cibus, & habitum quiescentem in anima, uentri, in quo iam collocatus est cibus.*

Deinde confortat eum, dicens: *Sic sic, ad maiorem affectionem, modo gerens corda cognoscentia ueritatem, & pro uida ad recte iudicandum, sapie, id est, sollicitè attende, ne remittas, id est, iterum contemnas reu. su. ad vomitum, id quod est uerum, id est, Christum, cuius ueritas fer. per est immobilis. pro his qui non sunt Di, id est, pro idolis, & esto pertinaciter constantibus re ad f. a. id est, illis qui uolunt te redocere ad idololatriam, quam excitarat nostris u. u. id est, desiderijs, suggestantibus, id est, auhoritatibus te, ad uerum, id est, ad ueritatem æternitatis. Ita namque in Iesu esse te uolo & uiuere, qui est mea uita, id est, causa uitæ meæ spiritualis, & iam letus moriar, quasi adepris quod desidero: cum ipse in eo uiuere: quia te successorem relinquo in Christo Iesu, qui est uita sanctorum permancens in secula seculorum. Amen.*

INDEX CAPITVM

Libri de cælesti hierarchia.

CAPVT PRIMVM.

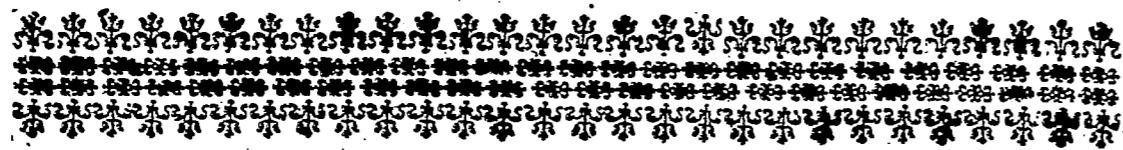
VONIAM omnis diuina illuminatio secundum bonitatem uariè in promissa proueniens, manet simpla,

- hoc non solum, sed & uinificat illuminata.* 3.
- Cap. II. *Quoniam pulchre diuina & cælestia etiam per dissimilia symbola manifestantur.* 11.
- Cap. III. *Quid est hierarchia, & quæ per hierarchiam intelligitur.* 33.
- Cap. IV. *Quid significat Angelorum cognominatio.* 44.
- Cap. V. *Quare omnes cælestes essentie Angeli dicuntur.* 59.
- Cap. VI. *Quæ prima cælestium essentiarum dispositio, quæ media, quæ uertima.* 62.
- Cap. VII. *De Seraphim & Cherubin & Thronis, & de prima eorum hierarchia.* 69.
- Cap. VIII. *De Dominationibus, & Virtutibus, & Potestatibus, & de media eorum hierarchia.* 92.
- Cap. IX. *De Principibus, & Archangelis, & Angelis, & de uertima eorum hierarchia.* 108.
- Cap. XII. *Quare secundum homines* 173.

- hierarchie Angeli uocantur.* 138.
- Cap. X. *Synagoge angelica ordinationis repetitio.* 125.
- Cap. XI. *Quare omnes cælestes essentie communiter Virtutes cælestes uocantur.* 133.
- Cap. XIII. *Quare à Seraphin dicitur purgatus fuisse Propheta Iffaic.* 144.
- Cap. XIV. *Quid significat traditus angelicus numerus.* 169.
- Cap. XV. *Quæ sint formatiue angelicarum uirtutum imagines, Quid igneum, qui oculi, quæ aures, quis tactus, quæ supercilia, qui dentes, quæ brachia, quæ manus, quæ pectora, qui pedes, quæ nuditas, quis lucidus amictus, quæ zona, quæ arma, qui geometrici funes, quæ nubes, quod electrum, quæ leonis forma, quæ humana effigies, quæ nares, quæ ora, quæ palpebra, quis auditus, qui humeri, quod cor, quæ dorsa, quæ ala, quis amictus sacerdotalis, quæ uirga, quæ secures, qui uentri, quod as, qui colores diuersorum lapidum, quæ aquile species, qui equi, quæ differentie equinorum colorum, quæ flumina, qui currus, quæ rote, quod dictum gaudium Angelorum.* 173.

Index in lib. de cæl. hierar.

S INDEX.

INDEX RERVM

Notabilium, quæ in Commentariis in
librum de cælesti hierarchia
continentur.

A

- A**bstractio duplex, s. à materia & à particulari. capite 2. num. 2. b.
- A**ccidens est duplex, scilicet speciei & indiuidui. c. 7. n. 3. b.
- A**ctio agentis per voluntatem est duplex, scilicet interior & exterior. c. 4. n. 1. c.
- N**on est alius actus in Angelis qui non sit de substantia gloriæ, vel cuius ratio non sit gloria. c. 13. n. 1. c.
- E**nigma est sententia verborum obscuritate involuta. c. 2. n. 4. c.
- A**ris, electri & lapidum multicolorum species cur Angelis attribuitur. c. 15. n. 10. a.
- C**oauctio in affectum cadere non potest. c. 9. n. 4. c.
- P**rimum agens producit totam substantiam rei, nullo præexistente. c. 4. n. 1. b.
- D**iuinus amator non attendit reuerentiam quam ratio dicitur. c. 2. n. 11. b.
- A**mor, dilectio & charitas quomodo differunt. c. 7. n. 1. d.
- A**nalogorum perfecta ratio inuenitur in vno, in aliis autem secundum comparationem ad illud. c. 1. n. 2. b.
- S**i anima non haberet indiuiduationem nisi ex corpore, ex omnibus animabus non remaneret nisi vna, destructis corporibus. c. 11. n. 1. b.
- A**nima non est in corpore sicut locatum in loco, sed sicut forma in materia. c. 13. n. 9. e.
- A**nimus dicitur tripliciter, s. animositas, concupiscentia & motor animæ. c. 2. n. 4. b.
- D**iuersa commixtio est signum dispositionis animæ diuersæ, causa verò est secundum accessum ad vnum simplex. c. 10. n. 1. c.
- A**ngeli ex Apuleio sunt natura animalia, corpore aërea, loco cælestia, tempore perpetua. c. 2. n. 2. a. item c. 15. n. 1. f.
- Q**uomodo passiones in Angelis sunt intelligentiæ. c. 2. n. 10. a.
- M**odus quo manifestantur Angeli, duplex, s. consequens & inconsequens. c. 2. n. 5. b.
- A**ngeli dicuntur animi siue intellectus, quia intellectus est eorum essentia. ibid.
- L**ocus angelorum est Deus, intra quem currunt quocumque mittantur. In prologo.
- D**ispositio Angelorum in principatu & ordine est subiectum libri de Ecclesiæ hierar. c. 1. n. 1. a.
- A**ngeli excedunt rationem & sensum. c. 2. n. 11. d.
- A**ngeli sciunt contingentia & primam eorum causam. ibid.
- L**umen diuinum est medium, quo vnus Angelus percipit cognitionem alterius ordinatam ad ipsam, conuertendo se ad prædictum lumen. c. 2. n. 11. c.
- A**ngeli dicuntur cælestes, vel quia cælestibus præficiuntur, vel quia sunt loco cælestes, vel quia eorum ministeria in cælo distinguuntur. c. 2. n. 13. a.
- A**ngelus non potest causare gratiam vel charitatem in altero. c. 3. n. 1. b.
- I**n Angelis potest esse discordia. c. 3. n. 3. c.
- P**urgatio in Angelis est reductio à confusione intellectus ad summiter persistendum in vno. c. 3. n. 3. c.
- A**ngeli inferiores an illuminent superiores. c. 3. n. 3. d.
- M**ulti Angeli ignorauerunt mysterium incarnationis, & per Ecclesiam eis innotuit. ibid.
- A**ngeli propinquiores sunt Deo, qui plus ab eo participant. c. 4. n. 3. a.
- A**ngeli vnde id nomen habent. c. 4. n. 4.
- A**ngeli illuminant animas nostras. c. 4. n. 4. b.
- S**ecundum statum viæ nullus illuminatur à Deo immediate, sed mediantibus Angelis. c. 4. n. 5. b.
- A**ngeli possunt dici æquipotentes, aut secundum gradum eiusdem hierarchiæ, aut secundum participationem eiusdem doni, aut participando idem donum æqualiter. c. 4. n. 7. b.
- O**mnes Angeli differunt specie. c. 4. n. 7. c.
- M**ysterium incarnationis ministerio Angelorum nobis reuelatum. c. 4. n. 8. a.
- A**ngeli modum & particulares condiciones mysterij incarnationis sciuntur ab Ecclesia. c. 4. n. 8. b.
- A**ngeli superiores habent dona inferiorum, non contra. c. 5. n. 1. a.
- H**oc nomen, Angelus, licet sit commune omnibus ordinibus, tamen imponitur speciali ordini vt proprium nomen. c. 5. n. 1. a.
- D**eus solus perfecte nouit quanti & quales sunt Angelorum ornatus. c. 6. n. 4. b.
- I**mpossibile est nobis sine reuelatione venire in cognitionem Angelorum, secundum quod ponimus eos non determinatos ad motum. c. 9. n. 2. b. item c. 11. n. 1. b.
- A**ngeli distinguuntur per tres hierarchias quarum quælibet diuiditur in tres ordines. c. 6. n. 4. b.
- Sufficientia

Index rerum.

- Sufficientia nouem ordinum Angelorum. *ibid.*
 Varię Philosophorum opiniones circa numerum Angelorum. *ibid.*
 Si Angeli seruirent Deo in motu orbium, essent de inferiori ordine. *ibid.*
 Diuisio Angelorum in nouem ordines, est diuisio totius potentialis. c.6.n.5.b.
 Proprietates naturales Angelorum quibus ab inuicem distinguuntur, sunt nobis ignotę. c.7.n.1.b.
 In Angelis est compositio ex potentiā & actuali. c.7.n.3.b.
 Quomodo Angeli dicantur non receptiui materialium phantasiarum. c.7.n.8.b.
 Varię opiniones circa modum quo Angeli cognoscunt singularia. c.7.n.9.a.
 Angeli habent species singularium, non ab ipsis singularibus, sed à prima idea. *ibid.*
 Angeli superiores non habent scientiam analyticam. c.7.n.10.b.
 Angeli inferiores à superioribus, & supremi à Deo immediatè illuminantur. c.7.n.11.
 Purgatio, illuminatio & perfectio in Angelis sunt tria secundum effectum, vnum verò secundum formam & agentem. c.7.n.12.b.
 Motus non propriè dicitur Angelorum circa Deum, sed operatio. c.7.n.13.b.
 Motus circularis quomodo fit in Angelis. c.7.n.13.c.
 Angeli inferiores recipiunt à superioribus lumen quo intellectus eorum confortatur in contemplatione Dni, non tamen recipiunt aliquod lumen in quo manifestetur Deus. c.8.n.5.b.
 Angeli quocumque mittantur, nunquam recedunt ab intimo diuine contemplationis. c.8.n.6.c. item c.13.n.9.b.
 Angelorum actus proprius est nunciare hominibus que pertinent ad singulorum salutem. c.9.n.3.c.
 Angelorum custodia necessaria est homini ad salutem necessitate conuenientia. c.9.n.4.b.
 Angelorum custodia non est coactiua. c.9.n.4.c.
 Angeli semper custodiunt homines. c.9.n.4.e.
 Angelis accrebit primum accidentale ex custodia hominum. c.9.n.4.f.
 Quod aliqui non proficiant, id non est Angelis imputandum. c.9.n.5.
 Angeli non deserunt quos custodiunt, vsque ad mortem. c.9.n.5.d.
 Angeli non gaudent de damnatione custoditorum. c.9.n.5.c.
 Idem est casus Angelo, quod mors homini. c.9.n.5.f.
 Angeli possunt illuminare intellectum nostrum. c.9.n.6.b.
 Angeli sublimiores illuminantur sublimiori modo. c.10.n.1.e.
 Gradus in Angelis secundum maiorem vel minorem accessum ad vnum primum. c.10.n.1.c.
 In vno Angelo est connexio virtutum secundum primum, medium & vltimum. c.10.n.2.c.
 Angeli quomodo dicuntur clamare alter ad alterum. c.10.n.2.f.
 Angeli non sunt compositi ex materia & forma, sed ex esse & quod est. c.11.n.1.a.
 Maledicti sunt qui dicant Angelos aliquid creare. c.11.n.1.b.
 Quare omnes Angeli vocantur virtutes cęlestes. c.11.per totum.
 Essentia Angelorum non est æqualiter simplex, sed magis vel minus peraccessum ad vnum simplicissimum. c.11.n.1.c.
 Qualiter Angeli diuidantur in essentiam, virtutem, & operationem. c.11.n.1.d.
 Angeli non habent alias vires nisi intellectum & voluntatem. c.11.n.1.c.
 Eadem illuminationes sunt superiorum & inferiorum, sed superiorum eminenter & vniuersaliter, inferiorum autem particulariter & in minori fulgore. c.12.n.1.b.
 In Angelis idem est meritum & premium & felicitas & simul, sed diuersa ratione. c.12.n.1.b.
 Superiorum scientia est vniuersalior. c.12.n.1.c.
 Quo sensu Angeli dii dicantur. c.12.n.1.f.
 Virtus Angeli est accidens naturam consequens. c.13.n.4.b.
 Superiores Angeli agunt in inferiores, non è conuerso. c.13.n.5.b.
 Angelus potest esse in loco corporali per operationem. c.13.n.9.b.
 Angelus non habet determinationem ad aliquem locum de se. *ibid.*
 Angelus non est in loco circumscriptiue, sed diffinitiuè. c.13.n.9.c.
 Angelus potest esse sine loco. c.13.n.9.d.
 Angelus non potest esse simul in pluribus locis. c.13.n.9.e.
 Angelorum motus est de occultis Dei. c.13.n.9.f.
 Angelus potest moueri in nunc & in tempore. c.13.n.9.g.
 Motus Angeli non potest mensurari eodem tempore, quo mensurantur motus corporalia. *ibid.*
 Circa motum Angelorum quatuor errores. c.13.n.6.c.h.
 Angelorum maxima est multitudo. c.14.n.1.b.
 Angeli reducuntur ad vnum genus. c.14.n.1.b.
 Angeli possunt assumere corpora pro sua voluntate. c.15.n.1.b.
 Angelus est totus in qualibet parte corporis assumpti. c.15.n.1.d.
 Angeli non assumunt corpus subtile non figurabile, vt ignis vel aeris, sed corpus terrene. c.15.n.1.f.
 Angeli humana forma describuntur. c.15.n.4.
 In Angelis non sunt proprie sensus, sed metaphoricè. c.15.n.5.b.
 Angelus est substantia illuminationum que sunt à primo, prima relatione acceptiua. c.17.n.1.a.
 Ducimur in cognitionem Angelorum per corporalia. c.2.n.2.b.
 Angeli secundum substantiam melius representantur in re nobiliori, sed quantum ad officia & utilitatem cognoscentium melius cognoscuntur in re ignobiliori. c.7.n.2.c.
 Angelus dicitur confortasse Christum, vel quia ad modum confortantis se habuit, vel quia ministerium confortationis ei exhibuit. c.4.n.8.d.
 Angeli habuerunt curam de Christo, per accidens, instruendo illos quorum cura secundum carnem subditus erat. *ibid.*
 Christus nullo modo fuit illuminatus ab Angelis. c.4.n.8.e.

Index rerum.

Quid alæ Angelorum. c.13.n.7.b.
Antiochus quare non est receptus ad penitentiam. c.8.n.6.b.
Antichristus habebit Angelum custodem. c.9.n.5.f.
Aquila forma quid designet. c.15.n.11.a.
Archangelorum proprius actus est instruere de his quæ pertinent ad salutem vniuersitatis. c.9.n.2.b.
Archangelorum ordo æquipotens est Principatibus. c.9.n.2.e.
Archangelorum proprietates. c.9.n.2.f.
Ars est habitus factiuus cum ratione veri. c.15.n.5.h.
Aristoteles venit in cognitionem Angelorum per motum. c.6.n.2.b.
Assistere quid. c.13.n.1.b.
Assistere conuenit alijs ab Angelis. c.13.n.1.b.
Assistere est nobilissima perfectionum felicitatis. c.13.n.1.g.
Angeli non sunt æqualiter assistentes. c.13.n.1.h.
Auctoritas in theologis innititur veritati diuina. c.1.n.1.d.
Auditus quid in Angelis. c.15.n.6.b.
Aurum alchimie non laticat, quia non habet speciem auri. c.15.n.3.b.

B

Substantia beatitudinis est visio Dei. c.3.n.1.b.
Nihil eorum quæ sunt, est vniuersaliter boni participatione priuatum. c.2.n.8.
Quædam participant bonum simpliciter, quædam vero secundum quid. c.2.n.8.c.
Bonum dicitur dupliciter, sicut terminat motum agentis, & prout agentem inclinât ad agendum. c.4.n.1.b.
Bonum secundum vniuersalem rationem quietat omne desiderium. c.2.n.8.d.
Bonis forma quid denotet. c.15.n.11.a.

C

Virtus caloris maximè habet similitudinem inter qualitates elementares ad virtutem diuinam. c.13.n.3.c.
Canes per sapores cognoscunt cuius animalis sit caro. c.15.n.4.b.
Canes consuecunt discernere odores diuersorum hominum. ibid.
Causa prima est super intellectum & rationem, propter eius esse supremum. c.2.n.7.c.
Duz causæ non sunt eiusdem in eodem ordine, & in eodem genere causalitatis. ibid.
Prima causâ dat esse & operari & principaliter operatur in causatum quam causa secunda. c.1.n.2.c.
Posita causâ necessaria ponitur effectus. c.4.n.1.c.
Cherubin quid. c.7.n.1.
Ordo Cherubin nominatur fusio sapientiæ, multitudo scientiæ, & plenitudo scientiæ. c.7.n.5.b.
Ordo Cherubin denominatur à visione eorum quæ pertinent ad dispensationem Ecclesiæ tam militantis quam triumphantis. ibid.
Proprietates Cherubin. c.7.n.5.c.
Cherubin per m. significant plures illius ordi-

nis, per n. verò significant totalem collectionem illius ordinis. c.7.n.1.c.
Christus non habuit Angelum custodem. c.9.n.5.f.
Christus magni consilij Angelus. c.4.n.8.
Multa Christo ministerio Angelorum nuntiata. c.4.n.8.c.
Cælum per generationem inferiorum consequitur quandam similitudinem primi in causalitate rerum. c.8.n.3.a.
In cæl. est principium omnium qualitarum actiuarum & passiuarum. c.15.n.3.c.
Omnis nostra cognitio ortum habet à sensu. c.6.n.2.b.
Cognitio dicitur congrua aut certa dupliciter, scilicet secundum conditionem cogniti & cognoscentis. c.2.n.2.d.
Communicare est duplex, scilicet per necessitatem naturæ, & per libertatem voluntatis. c.1.n.1.
Compositio essentialis duplex, scilicet ex actu & potentia, & ex potentiâ & actuali. c.7.n.3.
Aliquid comprehenditur, aut quia terminos habet, aut quia est terminus. c.2.n.7.c.
Cooperatio duplex, scilicet gratiæ & ministri. c.3.n.3.b.
Concupiscentia quid in Angelis. c.15.n.11.a.
Omnia contemperantiam habent. c.1.n.2.f.
Intimè contemplari conuenit Angelis tripliciter. c.13.n.1.b.
Contraria iuuant se in adipiscendo communem finem. c.1.n.2.f.
Contraria possunt esse simul in potentia & vi in via, non simpliciter & in actu. c.13.n.3.c.
Cor primum in animali creatur, & eius virtute creantur alia membra. c.15.n.6.s.
Corpus Christi non habet ex vnione, quoddam sit in diuersis locis, sed ex consecratione. c.13.n.9.e.
Creatio terminatur ad esse & non ad naturam. c.14.n.1.c.
Qualibet creatura Deum participat. c.4.n.2.

D

Dæmones non sunt conuexi. c.19.n.2.g.
In damnatis non tollitur ordo ad gratiam. c.2.n.8.c.
Delectatio est operatio naturæ secundum naturam non impeditur. c.3.n.3.c.
Delectatio & gaudium sunt de eodem, sed differunt secundum modum. c.15.n.13.c.
Delectationi spirituali nihil est contrarium. c.15.n.13.d.
Delectatio est operatio secundum naturalem habitum non impeditur. c.7.n.1.d.
In omni desiderio est quidam circulus. c.7.n.4.a.
Deus dicitur locus propter tria, scilicet propter immobilitatem, & continentiam, & quia est motus ad ipsum. In prologo.
Deus est locus Angelorum intra quem currunt quocumque mittantur. ibid.
Deus est locus, vnde oriuntur flumina naturalium, & gratiarum & gloriarum, siue gaudiorum. ibid.
Deus non dicitur motus variatione, sed representatione. c.1.n.c.
Deus largissimè effundit, licet strictè pro nostra capacitate recipiamus. ibid.
In Deo

Index rerum.

In Deo est multitudo formarum, non actu sed potentia efficientis. c.1.n.2.d.
 Deus agit eandem actionem quam agunt natura & propositum. c.1.n.2.e.
 Deus nulli negat perfectionem cuius est capax. ibidem.
 Deus non potest defini. c.2.n.7.d.
 Negationes in Deo sunt verae, affirmationes vero incompacta. c.2.n.8.a.
 In quantum Deus bonus est, sumus. c.2.n.8.c.
 Deus punit citra condignum, & praemiatur vitra condignum. ibidem.
 In Deo est omnis desiderabilis perfectio eminenter. c.2.n.8.d.
 Deus est commune principium respectu principiatorum, sed quantum ad actum principij est proprium principium. c.3.n.2.d.
 Deus per bonitatem se communicat creaturis. c.4.n.1.b.
 Actio exterior Dei non est nisi respectus quidam creaturae ad ipsam. c.4.n.1.c.
 Bonitas Dei diversimodè participatur. c.4.n.1.d.
 Deus unumquodque facit bonum secundum capacitatem materiae vel potentiae quae iniacet ipsius in opere. c.4.n.1.e.
 Deus est esse omnium, non essentiale, sed formale. c.4.n.2.a.
 Deus & materia differunt seipsis. ibidem.
 Deus à nullo potest comprehendi. c.4.n.5.b.
 Deus videtur ab omnibus immediatè quantum ad obiectum beatitudinis, non quantum ad illuminationes de his quae pertinent ad gubernationem mundi & Ecclesiae. c.7.n.1.b.
 Deus dicitur esse quinque modis in rebus, scilicet per essentiam, praesentiam, potentiam, gratiam & visionem. c.7.n.6.c.
 Dei ordinatione statutum est ut secunda per prima divinae participent illuminationes. c.8.n.5.
 Deus aequaliter est in omnibus, sed non omnia aequaliter in ipso. c.13.n.2.c. item c.13.n.6.b.
 Deus quomodo sit ignotus. c.13.n.8.b.
 Differentia non est aliud à natura generis. c.14.n.1.c.
 Divus Dionysius edoctus est ab Apostolo Paulo ea quae scripsit de angelica ordinatione. c.6.n.3.b.
 Disciplinae dicuntur discursae propter discursum principiorum in conclusiones. c.11.n.1.b.
 Dispositiones non praecedunt habitus innatos & infusos, sed solum acquisitos. c.7.n.3.c.
 Dominationum proprietates. c.8.n.1.
 Dominationes non misentur. c.8.n.1.e.
 Dominium est non peiorum excessus tantum, sed bonorum & pulchrorum omnimoda possessio, & non cadere valens fortitudo. c.8.n.2.d.
 Donum est gatio irredibilis. c.11.n.1.d.

E

Subiectum libri de Ecclesiastica hierarchia est dispositio Angelorum in principatu & ordine. c.1.n.1.a.
 Elementa sunt in mixto secundum primum esse, sed non secundum esse secundum. c.15.n.3.b. & c.
 Quodlibet elementum habet aliquid in caelo
Index in Commem. lib. de celesti hierar.

mouens ipsum. ibidem.
 Ens in quo fiat resolutio generum, est quaedam ingenio simplex. c.4.n.2.a.
 Equorum diversorum forma quid declaret. c.15.n.11.a.
 Error immunditia intellectus. c.1.n.2.a.
 Esse & posse in perpetuis differunt per intentiones. c.14.n.1.c.
 Exemplar est unum in substantia, & tamen plurius secundum rationes plures. c.11.n.2.b.

F

Factum, operatum & actuum differunt. c.15.n.6.h.
 Per fidem respicimus divina oculis non tremantibus. c.11.n.1.c.
 Fides sumitur dupliciter, scilicet strictè prout completitur tantum in articulos, & large prout etiam completitur antecedentia & consequentia fidem. c.11.n.1.b.
 Finis cuiuslibet rectè tradentis duplex, unus in se, & alius in altero. c.11.n.1.a.
 Finis dat omnibus dispositionem cauandam. c.2.n.8.c.
 Flagella ex intentione Dei semper sunt vel in bonum simpliciter, vel in bonum secundum quid. c.8.n.6.b.
 Flumina, rores, currus quid significet. c.15.n.12.a.
 Forma & figura differunt ratione. c.2.n.4.b.
 Frigus agit per accidens, quasi sistendo motum. c.15.n.3.b.
 Furor est ira accensa. c.2.n.9.b.

G

Gaudium Angelorum quale. c.15.n.1.b.c.
 Gaudium Angelorum nihil est contrarium. c.15.n.13.d.
 Differentia inter gaudium, delectationem, letitiam & exultationem. c.15.n.13.e.
 Generatio & illuminatio non sunt motus, sed termini motus. c.7.n.3.b.
 Genus flexio debetur redemptori. c.11.n.3.a.
 Gloria est clara cum laude notitia. c.3.n.2.c.
 Gladius vicique in Ecclesia, scilicet potestas spiritalis & secularis. c.9.n.1.d.
 Gratia operans & cooperans. c.3.n.3.b.
 Gratia gratum faciens non potest causari aliqua virtute creata. c.11.n.2.e.
 Capacitas gratiae per quodlibet peccatum minuitur, non tamen potest tota tolli. c.2.n.8.c.
 Actus exeuntes à gratia in solo Christo sunt infiniti secundum substantiam actus. c.2.n.14.b.
 Gustus quid in Angelis. c.15.n.6.

H

Habitus acquisiti non sunt in Angelis, sed tantum infusi vel concreati. c.11.n.1.d.
 Omnes hierarchiae in vno lumine descendente à primo connectuntur. c.10.n.1.b.
 Hierarchia habet ordines primos, medios & ultimos. c.4.n.7.
 Hierarchia est ordo diuinus & scientia & actio, deiforme, quantum possibile, similans, & ad inditas ei diuinitus illuminationes proportionata.
 - S 3 -

Index rerum.

portionaliter in Dei similitudinem ascen- dens. c. 2. n. 1.
Hierarchia non est in diuinis personis. c. 3. n. 1. b.
Illuminatio est tota substantia hierarchice actio- nis. ibid.
Infima hierarchie est transfundere illuminatione- nes in homines. c. 8. n. 3. d.
Media hierarchia quomodo illuminetur. c. 8. n. 4.
Media hierarchia perficitur per primam ex lege diuina. c. 8. n. 5.
Illuminationes primae hierarchie ex parte con- templati sunt circulares, ex parte vero con- templantis sunt similes motui recto. c. 13. n. 7. b.
Prima hierarchie illuminatio est occultior & manifestior. c. 10. n. 1. d.
Tres hierarchia distinguuntur ab ipsemet secun- dum diuersam proportionem capacitarum lu- minis diuini. c. 6. n. 5. c.
Sufficiencia trium ordinum ultimae hierarchie. c. 9. n. 5. b.
Sufficiencia trium ordinum primae hierarchie. c. 7. n. 6. c.
Prima hierarchia transcendit omnem creatam virtutem. c. 7. n. 7. b.
Prima hierarchia est aequiformis. ibid.
Qualiter sint prae angelice hierarchie. c. 7. n. 8.
Prima hierarchia immediate circa Deum collo- catur. c. 7. n. 2.
Hierarchia nostra est comministra caelestium hier- archiarum. c. 1. n. 3. b.
Quo sensu homines dii dicantur. c. 12. n. 1. f.
Homo indiget multo pluribus eleuantibus quam deprimentibus. c. 9. n. 4. b.
Homo sensu minime valet respectu aliorum ani- mahum. c. 15. n. 4. b.
Homines nouem proprietates. ibid.
Homo horizon naturae intellectualis. ibid.
Homo assumptibilis, non Angelus. c. 4. n. 5. b.
I
Dea in Deo est vna subiecto & re, licet sit ibi aliqua pluralitas rationis, respectu diuersio- rum ideatorum. c. 1. n. 2. c. & c.
Iesus lumen à Parte. c. 2. n. 1. d.
Vltimum ignis diuidetur à lucido, & vltimum includitur in inferno ad poenam damnato- rum, & lucidum remanebit supra ad iocundi- tatem electorum. c. 15. n. 2. b.
Ignis proprietates 3. c. 15. n. 3. b.
Omnia erunt materia ignis. ibid.
Lux ignis non subicitur visibus nostris, dum est in materia tenui. ibid.
Igni non conuenit semper moueri motu pro- prio, sed secundum quod est in sphaera propria, & mouetur motu caeli. c. 15. n. 3. c.
Ignis ex Pythagora est acutorum angulorum. c. 7. n. 1. e.
Ignorantia duplex, negatiua & priuatiua. c. 7. n. 2. b.
Intellectus noster dicitur extendi ad spiritualia, & non ea simpliciter accipere. c. 2. n. 4. b.
Non possunt plura intelligi in quantum plura. c. 8. n. 4. b.
Quanto intelligentia plures bonitates partici- pat, tanto magis fit vna. c. 1. n. 1. e.
Intellectus noster se habet ad manifestissima

naturae, sicut oculus vesperilionis ad lumen solis. c. 2. n. 2. d.
Intellectus noster non potest sine phantasia- mare secundum conditionem huius vitae intelligere nisi ea quae sunt per essentiam in ipso. c. 2. n. 2. b.
Intellectus inferiores continent formas minus vniuersales quam superiores. c. 7. n. 2. b.
Inuisibile dicitur, quod nullo modo videtur, & quod est male visibile propter excessum luminis, & quod difficile videtur. c. 10. n. 1. c.
Ira est appetitus contrarij doloris propter appa- rentem aestimationem. c. 2. n. 9. b.
Inscissibilis & concupiscibilis non sunt partes rationis, tamen aequaliter rationem parti- cipant. c. 2. n. 9. c.
Quomodo Isaias dicitur à Seraphim purgatus. c. 13. n. 1. f. & n. 2. a.
Israël quomodo pars Domini dicitur. c. 9. n. 6. d.
In iustificatione requiruntur quatuor, scilicet infusio gratiae, motus liberi arbitrij in pec- carum, & motus in Deum, & dimissio peccati. c. 3. n. 3. f.
Cur iuuenus aptatur spiritualibus substantiis, non senectus. c. 15. n. 6. g.

L

Leo rex animalium. c. 15. n. 11. a.
Leonis forma quid denoret. ibid.
Ad locutionem in nobis tria requiruntur, sim- plex conceptio, ordo ad proferendum, & ap- plicatio ad instrumenta corporis, quibus for- marur vox. c. 2. n. 11. e.
Locus duplex, spiritualis, & corporalis. c. 13. n. 9. b.
Locus naturalis sequitur corpus secundum quod est indigenus continentiae & saluante. c. 13. n. 9. c.
Lux non videtur vbicumque est. c. 13. n. 3. b. item c. 15. n. 3. b.

M

Magis & minus quod causatur ex vigore vel debilitate eiusdem naturae, non diuersificat speciem, sed quando causatur ex diuersis naturis. c. 12. n. 1. b.
Malum participat bonum secundum quid. c. 2. n. 8. c.
Manus est organum organorum. c. 13. n. 6. h.
Manus quid in Angelis. ibid.
Determinati est actus materiae vel proprietatis. c. 14. n. 1. c.
Melchisedech Deo amicissimus. c. 9. n. 5.
Ministrare est inferiorum Angelorum, & supe- riorum dirigere eos in ministeriis. c. 13. n. 1. d.
Ministrare & contemplari potest simul idem Angelus. c. 13. n. 1. e.
Mirum est cuius causa ignoratur, & tamen ad eam anhelatur. c. 2. n. 6. b.
Modus increatus quo Deus se intelligit, non est communicabilis. c. 13. n. 7. c.
Montanus dixit Prophetas fuisse acceptos. c. 2. n. 4. f.
Motus non dicitur vniuoce de Angelis & de corporibus. c. 13. n. 9. h.
Motus

Index rerum.

Morus potest esse non laboriosus dupliciter aut quia mobile non habet motum contrarium, aut propter victoriam mouentis supra mobile. c. 14. n. 1. d.
Nihil potest per se moueri, ita ut idem sit mo- uens & motum. c. 7. n. 8. d.
Nihil mouetur propter vilius se ut propter ter- minum intentionis. c. 8. n. 3. a.
Moyse lex data per Angelum. c. 4. n. 5. b.
Principium mundi non potuit mens humana attingere nisi prophetica inspiratione. c. 4. n. 1. c.

N

Natura per se nec est vna, neque est multa. c. 13. n. 2. d. item 14. n. 1. b.
Naturalia possunt considerari tripliciter, scilicet secundum egressionem, participationem & reductionem. c. 1. n. 1. d.
Duo consideranda in nomine, i. significatum & modus significandi. c. 2. n. 7. b.
Nouum est quod suo principio est propinquum. c. 15. n. 6. g.
Nuditas quid denoret in Angelis. c. 15. n. 2. b. & c.

O

Omnis operatio delectabilis est, quantum est de se. c. 7. n. 1. b.
Tres ordines vnius hierarchie connectantur in eodem dono. c. 10. n. 2. a.
In Angelis vnius ordinis sunt primi, medij, & vltimi. c. 10. n. 2. b.
Ordines quomodo manebant post diem iudicij. c. 10. n. 2. b.
Ordo vniuersi comparatus ordini exercitus. c. 1. n. 2. f.

P

Palpebrae, supercilia, dentes & ceterae par- tes corporis quid sint in Angelis. c. 15. n. 6.
Pater dicitur principale lumen, nec tamen Filius secundarium. c. 1. n. 1. e.
Patetitas per prius est in Deo quam in inferio- ribus, modus tamen quo significatur magis congruit inferioribus. c. 2. n. 7. b.
Paulus vidit Deum immediate sicut illi qui sunt in patria. c. 14. n. 5. b.
Penna quid sit. c. 15. n. 8.
Plato venit in cogitationem calidam quae per necromantiam. c. 15. n. 8.
Platonici ponebant calidamones & calidones esse animalia aerea. c. 13. n. 1. a.
Nulla potentia exercet actum suum, nisi perfe- cta aliquo habitu, vel innato, vel acquisito, vel infuso. c. 6. n. 6. e.
Potestates quaedam habent pro fine ipsas actio- nes, quaedam vero id quod per actionem ac- quiruntur. c. 3. n. 1. b.
Potestatum proprietates. c. 8. n. 3.
Proprius actus potestatis est gubernare subditos in tranquillitate. c. 8. n. 3. a.
Frustra laborat lingua Predicatoris, nisi adsit interior gratia Redemptoris. c. 3. n. 3. d.

Omnia reducuntur ad vnum principium non proportionalium. c. 1. n. 2. c.
Principatum ordo necessarius. c. 9. n. 1. b.
Principatum actus proprius est, quod statuuntur quicumque in dignitate prelationis super gentem aliquam. c. 9. n. 1. c.
An Principatus sint supra Potestates, controuer- sum est. c. 9. n. 1. e.
Principatum proprietates. c. 9. n. 1. g.
Priuatio recipit magis & minus, non per se, sed ratione affirmationis quam consequitur. c. 10. n. 1. c.
Prostratio debetur creatori. c. 1. n. 3. a.
Punctus definiti non potest nisi negatiue. c. 2. n. 7. c.
Purgatio, illuminatio & perfectio se habent vt prius & posterius in diuerso genere cause. c. 3. n. 3. f.

R

Radius diuinus recipientia in vnitatem, quantum possibile est, reducit. ibid.
Radius diuinus procedens, in sua simplicitate in se permanet, tamen in recipientibus multi- plicatur. c. 1. n. 2. b.
Differentia inter radium, lumen, & claritatem. c. 3. n. 2. c.
Prima rerum creaturarum est esse. c. 4. n. 1. a.
Quaelibet res posset fieri melior in sua natura, non tamen quantum ad finem vniuersi. c. 4. n. 1. e.
Rotae quid designent. c. 15. n. 12. a.
Rotarum revolutiones. ibid.

S

Sacerdos congrue dicitur Angelus. c. 12. n. 1. e.
Per vnam demonstrationem acquiritur scientia. c. 7. n. 3. c.
Differentia inter scientiam Angelorum & no- stram. c. 12. n. 1. c.
Perfecta cognitio sensibilibus accipitur per in- tellectualia. c. 2. n. 2. d.
Sensus in Angelis proprie non sunt, sed meta- phorice. c. 15. n. 5. b.
Sensus distinguuntur dupliciter, scilicet per diuersa obiecta, & per proprietates consequentes. c. 15. n. 5. c.
Sequi seueritatem in infima familia in qua ex necessitate peccatum accidit, viciolum est. c. 8. n. 1. f.
Proprietates Seraphin. c. 7. n. 5.
Ordo Seraphin est superior ordine Cherubin. c. 7. n. 1. d.
Seraphin quid. c. 7. n. 1.
Simplex dicitur secundum magis & minus du- pliciter, scilicet per recessum à compositione, vel per accessum ad maximum simplex. c. 10. n. 1. c.
Simplicitas est causa, quod diuina virtus exten- ditur in multa. c. 13. n. 2. b.
Sol dupliciter causat calorem, aut per naturam suam propriam, aut secundum figuram angu- lorum radij eius. c. 15. n. 3. b.
Diuersitas in effectibus solis est ex diuersitate circa agentem, & etiam circa recipientia. c. 13. n. 5. b.
Diuinitio sompniosa secundum quod reducitur in causas. c. 4.

Index rerum.

causas, signa & effectus, habet ordinem ad principia intellectus agentis. c. 2. n. 4. d.
 Specula debent esse clara, munda, & perlucida. c. 2. n. 1. c.
 Spiritualia comprehendi non possunt. c. 2. n. 4. f.
 Spiritualia non possunt simplici intuitu accipi in figuris corporeis. c. 2. n. 4. c.
 Cognitio spiritualium secundum quod traduntur in sacra Scriptura per symbola, non potest reduci in principia rationis, sed in lumen diuinum. c. 2. n. 4. d.
 Necessarium est nobis spiritualia describi per sensibilia. c. 2. n. 2. b.
 Substantia omnino simplex, nulli subiectum est. c. 7. n. 3. b.

T

Tactus habet quatuor comparationes. c. 15. n. 4. b.
 Tactus est fundamentum aliorum sensuum. ibid.
 Tactus quid in Angelis. c. 15. n. 6.
 Theatrum erat locus in quo recitabantur quaedam fabulosa gesta quibusdam laruis. c. 2. n. 3. b.
 Theologia discit per multa exempla imperfecte diuina res. c. 1. n. 3. b.
 Theophania dicitur quatuor modis. c. 4. n. 3. b.
 Sustineri potest Deum in patria videri per theophanias. ibid.
 Thronorum proprietates. c. 7. n. 6.
 Thronorum sessio qualis sit. c. 7. n. 6. a.
 Actus proprius Thronorum est quietere in Deo, iudicare vero est actus eorum consequens. ibid.
 In toto potestatio inferius habet contractum, quod est in superiori absolutum & vniuersaliter. c. 1. n. 1. b.

Torum potentiale medio modo se habet inter totum vniuersale & totum integrale. c. 6. n. 5. b.
 Trinitas sibi soli nota est & homini assumpto. c. 3. n. 3. d.

V

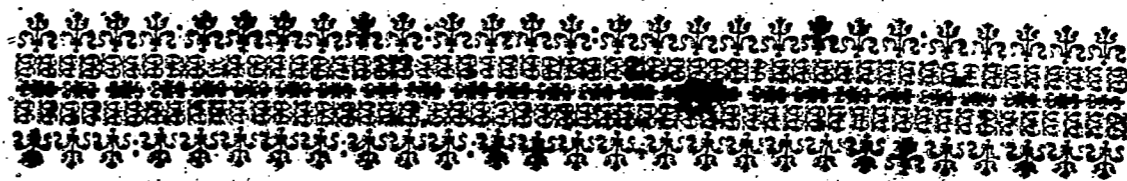
Vestes diuersae quid in Angelis. c. 15. n. 7.
 Virga quid sint. c. 15. n. 8.
 Virtus superior habet eminenter quod habet inferior. c. 2. n. 1. d.
 Optime ordinantur virtutes supra Potestates in Angelis. c. 8. n. 3. b.
 Virtus diuina duplex: vna increata & alia creata. c. 15. n. 2. c.
 Virtutes dicuntur ab ultimo potentiae quasi non limitatae aliquo resistente. c. 6. n. 6. f.
 Virtutum proprietates. c. 8. n. 2.
 Virtutes specialiter commouebuntur in die iudicij. c. 8. n. 2. d.
 Vita fuerit Angelis sicut cadauera. c. 15. n. 5. g.
 Visio Dei non est pure speculatiua, sed affectiua. c. 7. n. 1. d.
 Vitus octo proprietates. c. 15. n. 5. d.
 Vniuersum est optimum secundum menturam sui finis. c. 4. n. 1. e.
 In vniuerso omnia sunt ordinata ad communicandam diuinam bonitatem, sed diuersimode. c. 1. n. 2. f.
 Omnia creata sunt vnum proportionem ad vnum principium. c. 1. n. 2. c.
 Ab vno non est nisi vnum secundum necessitatem naturae. c. 1. n. 2. d.

Z

Zona quid in Angelis. c. 15. n. 2. d.

INDEX

I N D E X

Locorum Scripturae, qui in Commentariis in librum de caelesti hierarchia explicantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Genesis.

Gen. 2. **T** prestis piscibus, &c. c. 15. n. 4. b.

Exodi.

Exod. 7. **C**ogitasti te Deum Pharaonis. c. 15. n. 1. f.
 23. **N**on videbit me homo & vinct. c. 4. n. 5. b.

Deuteronomij.

Deut. 32. **I**srael quemodo factus est pars Domini. c. 9. n. 6. d.
 32. **S**eruus terminus gemiam secundum numerum Angelorum Dei. c. 9. n. 3. e.

Tobiz.

Tob. 12. **T**empus est ut reuertar ad eum qui misit me. c. 15. n. 1. f.
 12. **E**go sum Raphael vnus ex septem qui astamus ante Deum. c. 8. n. 6. c.

Iob.

Iob. 25. **Q**ui facit concordiam in sublimibus. c. 3. n. 3. c. item c. 10. n. 1. b.
 25. **N**unquid est numerus militum eius? c. 14. n. 3. d.

Psalmodum.

Psal. 28. **V**ox Domini intercidens flammam ignis. c. 15. n. 2. b.
 81. **E**go dixi: **D**euus es, & filij Excelsi conueni. c. 12. b. 1. f.
 193. **Q**ui ambulat super pennas venturum. c. 15. n. 8. a.

Ecclesiastae.

Eccles. 1. **A**d locum unde oriuntur flumina reuertuntur, vterum flumina. In prologo.

Isaia.

Isa. 6. **S**anctus, sanctus, sanctus Dominus sabaoth. c. 7. n. 14.

6. **E**xtensio alarum. c. 13. n. 7. b.
 6. **V**olauit ad me vnus de Seraphim. c. 8. n. 1. f.
 6. **C**lamabant alter ad alterum. c. 10. n. 2. f.
 6. **A**ngelus magni consilij. c. 4. n. 8.
 10. **A**ffur virga furoris mei. c. 8. n. 6. b.
 33. **A**ngeli pacis amare se habent. c. 9. n. 5. e. item c. 15. n. 13. d.
 65. **Q**uis est iste qui venit de Edon. c. 7. n. 11. a.

Hieremiae.

Hier. 51. **C**urauimus Babylonem, & non est sanata. c. 9. n. 5. d.

Ezechielis.

Ezech. 1. **S**cinille quasi aspectus aris candentis. c. 15. n. 1. a.
 3. **B**enedicta gloria Domini ex loco suo. c. 7. n. 1. a.
 9. **F**ir vestitus lineis. c. 15. n. 7. d.

Danielis.

Dan. 7. **A**ntiquus dierum sedis. c. 15. n. 6. g.
 7. **M**illia millium ministrabant ei. c. 14. n. 1. b.
 8. **F**ac illum intelligere visionem. c. 8. n. 7. a.

Osee.

Osee. 4. **C**ognitionem Dei repulisti & existi post eum. c. 4. n. 4. g.

Zachariae.

Zach. 1. **V**idit virum stantem inter myrtos. c. 8. n. 6.

Malachiae.

Mal. 1. **S**olustitia. c. 2. n. 13. a.
 2. **A**ngelus Domini exercituum est. c. 12. n. 1. f.

2. Machabaeorum.

2. Mach. 2. **T**elorum iactus. c. 15. n. 8. a.

Index Locorum

EX NOVO TESTAMENTO.

Matthæi.

- CAP. 6.** **B** *ONVM* illi erat si natus non fuisset. c. 2. n. 3. c.
 18. Angeli eorum semper vident faciem Patris. c. 13. n. 1. d.
 18. Angeli eorum semper vident faciem Patris. c. 9. n. 4. b.
 25. Virtutes eorum mouebuntur. c. 8. n. 2. d.

Lucæ.

11. Ecce duo gladij hic. c. 9. n. 1. d.
 12. Reges gentium dominantur eorum. c. 8. n. 1. f.

Ioannis.

3. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. c. 1. n. 1. e.
 6. Nescis unde venit, aut quò vadit. c. 15. n. 9. a.

Ad Romanos.

4. Qui vocat ea qua non sunt, sicut et ea qua sunt. c. 4. n. b.
 13. Non sine causa gladium portat. c. 9. n. 1. e.
 14. Ex ipso omnia & in ipsum. c. 1. n. 1. e.

1. Ad Corinthios.

3. Deiscandentes sumus. c. 3. n. 3. b.

5. Cum tradiderit regnum Deo & Patri, cessabit omnis prelatio. c. 3. n. 3. d.

2. Ad Corinthios.

1. Non fuit in illo est, & non, sed est in illo fuit. c. 1. n. 1. e.

Ad Galathas.

3. Lex in manu mediatoris per Angelos ordinata. c. 4. n. 5. b.

Ad Ephesios.

3. Ut imotescat Principibus & Potestatibus in celestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. c. 3. n. 3. d.

Iacobi.

1. Omne dictum optimum & omne donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum. c. 1. n. 1. e.

2. Petri.

1. Non voluntate humana allata est, aliquando propheta. c. 9. n. 4. c.

INDEX

INDEX

Capitulum libri de Ecclesiastica hierarchia.

CAPVT PRIMVM.

*Q*UÆ sit Ecclesiastica hierarchia traditio, & que eiusdem speculatio.

Cap. II. De perficiendis in baptis-
mate. 16.

Cap. III. De perficiendis in synaxi. 36.

Cap IV. De perficiendis in myro & in ipso offerendis. 61.

Cap. V. De sacerdotalibus & con-
summationibus. 82.

Cap. VI. De perficiendorum ordini-
bus. 93.

Cap. VII. De perficiendis in dormien-
tibus. 100.

INDEX

In librum de Ecclesiastica hierarchia.

*A*CCIDENTIA quare dicuntur circumponi & vestimenta esse in sacramento Eucharistia. capite 3. numero 9. b.

Anigma proprie est quedam obscuritas verborum inuoluta. c. 2. n. 8. c.

Alliqua in consecratione Chrismatis antiquitus cantabatur. c. 4. n. 18. a.

Cur altare Chrismate consecratur. c. 4. n. 16. a.

Anadochi seu parrini electio & officium. c. 2. n. 5. a.

Angeli & hominis eadem est mensura quantum ad sortem beatitudinis, non quantum ad statum viz. c. 2. n. 2. b.

Angeli sunt corporales comparati ad Deum. c. 1. n. 4. a.

Angelorum felicitas non consistit in habitu, sed in actione. c. 4. n. 9. b.

Angelorum habitus non sunt de substantia eorum. c. 4. n. 11. a.

Angelus vel homo perficiens non intendit reducere ad se, sed ad Deum. c. 1. n. 7. a.

Apostataz energumenis impuriorez. c. 3. n. 17. k.

Apus; quid. c. 3. n. 30. cc.

Christorum mandatorum sacre actionis. c. 2. n. 2. b.

Baptismus fundat in esse spirituali. ibid.

Baptismus format animales habitus nostros. ibidem.

Baptismus est principium operandi & essendi spiritualiter. ibid.

Baptismus ad supercelestis quietis functionem viam sternit. ibidem.

Baptismi ritus in primitiua Ecclesia obseruari solitus. c. 2. n. 3.

Baptismus & predicatio ab eodem principio descendunt. c. n. 3. b.

Quare baptismo specialiter attribuitur vnio ad Christum. ibid.

Baptizandus querit anadochum siue parrinum. c. 2. n. 4. b.

Promissio quæ fit in baptismo, non est proprie vorum. c. 2. n. 4. c.

Baptismus secundum suam maximam solemnitatem confertur ab Episcopo. c. 2. n. 5. b.

Baptismus in adulto requirit interiorem planctum, non exteriorem. c. 2. n. 6. b.

Baptizandi quare describebantur. c. 2. n. 7. d. & n. 9. d.

Quare inungebantur & primum ab Episcopo. c. 2. n. 7. f. & n. 10. a. & b.

Baptismus conuenienter fit in aqua, non in alijs liquoribus. c. 2. n. 8. d.

Quid

Baptismi proprietates. c. 4. n. 6. b.

Quomodo baptismus fit principium san-

Index rerum.

Quid significant caritatis baptisimi. c. 2. n. 9. a.
Baptisimus sub symbolis materialibus conuenienter instituitur. c. 2. n. 8.
Cur baptisimus specialiter dicatur illuminatio. c. 3. n. 3. d.
Cur in baptismo Chrisma adhibetur. c. 4. n. 14. a.
Baptisimi solemnitas non potest esse sine Chrismate. c. 5. n. 4. b.
Cur pueri baptizentur, cum nihil de diuinis intelligant. c. 7. n. 20. c. & seq.

C

Catechumenorum spiritualium effectus in catechumenos, energumenos, & apostatas. c. 4. n. 5. d.
Catechumeni, energumeni & poenitentes post factarum Scripturarum lectionem ab Ecclesia arcebantur. c. 3. n. 5. c.
Catechumeni infantibus comparati nondum perfectam vitam habentibus. c. 3. n. 15. f.
Catechumeni licet non receperint aliquod sacramentum, receperunt tamen aliquod sacramenti. c. 3. n. 15. g.
Quare catechumeni à caritatis sepulture arcebantur. c. 7. n. 9. a.
Cibus corporalis conuertitur in nutrimentum, spiritualis vero conuertitur in se accipientem ipsum. c. 1. n. 7. a.
Cibi spiritualis cum corporali conuenientia. ibid.
Communione indigni catechumeni, energumeni & poenitentes. c. 3. n. 5. c.
Communione digni Episcopus, ministri & plebs sancta. c. 3. n. 5. e.
Communio post baptismum dari solita. c. 2. n. 12.
Communio non perficitur nisi secundum quod unum numero participatur à multis. c. 3. n. 2. b.
Forma non generatur neque corrumpitur per se, neque materia, sed compositum. c. 2. n. 11. a.
Confirmationis sacramentum est Eucharistiae sacramento æquipotens secundum quid, ciliat in comparatione ad finem. c. 4. n. 1. c.
Quare huius sacramenti materia est prius consecrata. ibid.
In quo distinguitur ritus huius sacramenti à ritum communionis. c. 4. n. 2. c.
Hoc sacramentum affine communioni. c. 4. n. 5. a. & b.
Ab hoc sacramento excluduntur imperfecti. c. 4. n. 5. d.
Contraia non possunt esse in actu perfecto simul. c. 2. n. 9. f.
Quis sit ordo nostrae conuersionis ad Deum. c. 2. n. 9. c.
Corpus Christi unum in se, est in diuersis symbolis inquantum est cibus spiritualis. c. 3. n. 10. b.
Ad corpus Christi mysticum non pertinent, qui sunt in peccato mortali. c. 3. n. 28. c.
Chrisma confectio est ex oleo & balsamo. c. 4. n. 1. a.
Chrisma vsus in ordine, confirmatione & baptismo. ibid.
Chrisma operatio æque potens communioni. c. 4. n. 1. b.

Chrisma diuersi effectus. c. 4. n. 1. b.
Ritus Chrisma consecrandi. c. 4. n. 2. a. & seq.
Chrisma occultatio quid significet. c. 4. n. 3. a. & seq. & n. 8. a.
Chrisma quomodo introducat ad perfectionem in aliis sacramentis. c. 4. n. 3. b.
Chrisma compositio quid denotet. c. 4. n. 7. a.
Chrisma designat Christum immutabilem secundum diuinam naturam, in humana natura assumptione. c. 4. n. 12. a.
Chrisma in omni sepe consecratione adhibetur. c. 4. n. 13. a.
Chrisma cur singulariter dicatur teleta. c. 4. n. 17. a.
In consecratione Chrisma antiquitus Alleluia cantabatur. c. 4. n. 18. a.
Christus conuulit aquæ virtutem regenerationem tactu suæ mandissimæ carnis. c. 2. n. 3. b.
Cur Christus non baptizauit, duplex ratio. c. 2. n. 5. b.
Quomodo Christus profecit quantum ad animam & quantum ad corpus. c. 2. n. 10. d.
Quomodo mansit tribus diebus & tribus noctibus in sepulchro. c. 2. n. 11. c.
Quare fuit in sepulchro tantum die vno artificiali, & duabus noctibus. ibid.
Christus tantum habet vnum esse. c. 3. n. 28. bb.

D

Detrum damnatis profuit suffragia. c. 7. n. 12. b.
Defunctis quomodo profuit suffragia sanctorum qui sunt in hac vita. c. 7. n. 13. a.
Defunctis promissa premia postulantur. c. 7. n. 15. a.
Cur defunctus inungatur. c. 7. n. 18. a.
Vniuersalesque delectatio vera est secundum proprium habitum sibi operatio non impedita. c. 3. n. 17. f.
Deus est vnus in substantia, sed multiplex in attributis, quæ tamen sola ratione differunt. c. 1. n. 7. a.
Deus mouet Angelum per tempus, non per locum. c. 1. n. 8. b.
Deus vult voluntate signi omnes homines saluos fieri, non voluntate beneplaciti. c. 2. n. 3. d.
Deus proprii luminis beneficos radios in omnes copiose expandit intellectuales vultus. c. 2. n. 9. b.
Deus absque sui mutatione se aliis communicat. c. 3. n. 10. a.
Diaconorum ordo. c. 5. n. 7. a.
Ritus consecrandi diaconum. c. 5. n. 10. a.
Amora dilectione visio non esset delectabilis. c. 1. n. 7. a.

E

Elementa magis tradunt virtutes suas his in quibus primò sunt, quibus mediantibus etiam aliis communicant. c. 4. n. 1. c.
Energumeni immundi. c. 3. n. 16. a.
Episcopatus non est ordo distinctus à sacerdotio, si ordo proprie sumatur. c. 5. n. 11. b.
Episcopatus est primus in ordine nostræ hierarchie. c. 5. n. 2. a.
Idem

Index rerum.

Idem est sublimissimus & nonissimus. c. 5. n. 3. a.
Episcoporum operationes propriæ sunt diuiniore. c. 5. n. 4. a.
Episcopi officium. c. 5. n. 5. e.
Quare capiti Episcoporum, quando consecrantur, imponuntur libri sacre Scripture. c. 5. n. 18. a.
Episcopus imitatione Dei vult omnes homines saluos fieri. c. 2. n. 3.
Prædicat inuitans ad baptismum. ibid.
Baptizandum cum læticia excipit. c. 2. n. 6.
Deo gratias agit. ibid.
Conuocat clericum ad cooperandum & congratulandum saluti viri. ibid.
Psallit hymnum aliquem à Scripturis. ibid.
Sacrum altare deoscularat. ibid.
Ad initiandum accedit rogans quid velit. ibid.
Initiandum abiurantem pristinam infidelitatem testatur consequenturum vniuersalem à peccatis emundationem. ibid.
Exponit quid credere & operari oporteat diuinum virum. c. 2. n. 7. a.
Signat signò crucis. c. 2. n. 7. c.
Describi iubet. ibid.
Per diaconos exiit superioribus vestibus. c. 2. n. 7. e.
Statuit ad Occidentem, manus versus illam plagam erigentem. ibid.
Ter sanam exufflare iubet. ibid.
Ter abrenuntiationem profiteri. ibid.
Ad Orientem transfert. ibid.
Intuentem in cælum & in illud manus intendentem, Christo & à Deo traditis eloquiis iubet consentire. ibid.
Ter denuò Christum profitemi benedicit, & manus imponit. ibid.
Exuentibus eum penitus ministris, sacerdotes afferunt vnctionis oleum. ibid.
Vnctionem trino crucis signaculo inchoans, toto corpore inungendum virum sacerdotibus tradit. ibid.
Ad matrem filiolitatis vadit. ibid.
Aquam sacris inuocationibus sanctificat. c. 2. n. 7. g.
Ter Chrisma ad crucis formam effundit. ibid.
Ter Psalmum Prophetarum Deo acceptabilium continit. ibid.
Iubet virum adduci. ibid.
Aliquis sacerdos baptizandum & anadochum ex descripti one proclamat. ibid.
Baptizandus sacerdotum manibus ducitur in aquam ad manum Episcopi. ibid.
Sacerdotes iuxta aquam versus Episcopum nomen baptizandi proclamant. ibid.
Episcopus tribus immersionibus & emersionibus virum abluit, tres diuine beatitudinis personas innocens. ibid.
Sacerdotes illum tradunt anadocho. ibid.
Anadochus & sacerdotes baptizarum induunt albis vestimentis. ibid.
Reducunt iterum illum ad Episcopum. ibid.
Episcopus sacro Chrismate virum signat. ibid.
Participem manifestat de cetero sacrosanctæ Eucharistie. ibid.
Ritus consecrandi Episcopum. c. 5. n. 10. a.
Eucharistia hostia hostiarum, seu teleta teletatum, vel sacramentum sacramentorum. c. 3. n. 1. i.
Index in Comment. lib. de Ecclesiasticis.

Eucharistia est simpliciter dignissimum sacramentorum, alia vero sunt nobiliora secundum quid. c. 3. n. 1. b.
Eucharistia dicitur specialiter communio propter tria, scilicet propter effectum communionis, propter id in quo communicatur, & propter communicantes. c. 3. n. 2. b.
Eucharistia est sacramentum maxime dilectionis. ibid.
Eucharistie ritus secundum maximam solemnitatem. c. 3. n. 5.
Quare baptismus incipiebatur à prædicatione & Eucharistia à thurificatione. c. 3. n. 5. b.
Quid sacratissimi caryus & lectiones significant. c. 3. n. 7. a. & n. 12. c.
Quid panis & calicis communio & pacifica traditio. c. 3. n. 8. a.
Quid thurificatio. c. 3. n. 10. a.
Quid Psalmodia. c. 3. n. 11. b.
Qui & qualiter ab Eucharistia arcebantur. c. 3. n. 14. c.
Exclusis impuris quomodo sancti Deum laudent. c. 3. n. 18. a.
Quid osculum pacis. c. 3. n. 19. o.
Quid mortuorum commemoratio. c. 3. n. 20. p.
Quid manuum lotio. c. 3. n. 21. r.
Consecratio & eleuatio. c. 3. n. 22. s.
Sacerdos primò accipit, deinde aliis dat corpus Christi. c. 3. n. 30. dd.
Gratiarum actio. c. 3. n. 31. ff.
Eucharistia est tantum vnum sacramentum numero vltima vnitate ab eo quod est res & sacramentum. c. 3. n. 30. b.
Quare hoc sacramentum sumitur in duplici specie. ibid.
Excommunicatio non opponitur communioni, sed communicationi. c. 3. n. 2. b.

F

Fides est prima virtus, & actus eius primus in accedendo ad Deum. c. 3. n. 3. d.

G

Generatio per se nihil aliud est quam coniunctio materiae cum forma, & corruptio separatio eorundem. c. 2. n. 11. a.

H

Hierarchia nostra inordinata distinguit, & ordinata reperit secundum vniuersalesque analogiam. c. 4. n. 19. a.
Omnis hierarchia tria habet, scilicet teletam, suæ actionem hierarchicam, ministros qui eam aliis tradunt, & eos qui ab illis perficiuntur. c. 4. n. 20. a.
Cælestis hierarchie teleta est immaterialis intelligentia diuinorum. c. 4. n. 21. a.
Legalis hierarchia quibus & ubi data sit. c. 4. n. 22. a. & seq.
Hierarchia nostra est media inter angelicam & legalem. c. 4. n. 23. a.
Hierarchia nostra in quolibet trium quibus constat, scilicet teletis, doctoribus & impuris perficitur virtute prima, media & vltima. c. 4. n. 24. a.

T

In quo

Index rerum.

- In quo Ecclesiastica hierarchia cum angelica conuenit & in quo differt. c.1.n.3.
Angelica & humana hierarchia habent vnā actionem genere, non specie. c.1.n.3.b.
Hierarchia est omnis subiectorum factorum ratio & consummatio. c.1.n.4.
Qualis debet esse hierarcha. c.1.n.5.b.
Hierarchia principium est Ss. Trinitas. c.1.n.6.
Hierarchia finis quid. c.1.n.7.
Summum omnis hierarchia est dilectio ad Deum. ibid.
Quomodo sit contrarium diuinae illuminationi in omni hierarchia. c.1.n.7.a.
Nostra hierarchia est perfecta reuersio quantum ad hoc quod nihil remanet de eo quod est contrarium gratia. ibid.
Deus hierarchiam dedit Angelis & hominibus, sed diuersimodè. c.1.n.8.
Sacra eloquia sunt essentia nostra hierarchia, non per modum doctrinae, sed etiam obligando per modum legis. c.1.n.9.b.
Nostra hierarchia sensibilibus symbolis tradita est. c.1.n.9.c.
Non potest congruè perfici nostra hierarchia nisi manu ductione sensibilium. c.1.n.9.c.
Qua sit prior perfectio nostra hierarchia, an dilectio, an fides, an timor, an poenitentia. c.2.n.1.b.
Quanam sit caelestis hierarchia purgatio. c.6.n.8.a.
Doctrina Ecclesiastica hierarchia est scientia, non ad philosophiam, sed ad scientiam diuinam reducta vt pars. c.1.n.1.a.
Est ante scientias liberales quantum ad certitudinem luminis. ibid.
Habet principia quae sunt supra rationem. ibid.
Eius subiectum est Ecclesiastica hierarchia, secundum quod est in sanctificationibus descendenti us à summo hierarcha per medios vique ad vltimos. c.1.b.
Est vna. c.1.c.
Eius finis non est vt sciamus, sed vt sancti simus. c.1.n.1.d.
Procedit modo resolutorio diuino. ibid.
Quomodo hominibus data sit potestas filios Dei fieri. c.2.n.3.d.
Conueniens est hominem perfici per corporalia. c.2.n.8.b.
Hominis casus. c.3.n.23.t.
Homo in primo statu fuit immortalis, non per naturam, sed per gratiam. ibid.
Hominis reparatio per Christum. c.3.n.24.v.
- I**
Iesus diuinitissimus animus & superessentialis, omnis hierarchia & sanctificationis & deificationis principium. c.1.n.2.
Ictus Angelis clarius quam nobis affulget. ibid.
Omnis illuminans, siue sit homo, siue Angelus, reducit ad conformitatem primi exemplaris. c.4.n.3.i.
Illuminatio est prior purgatione respectu agentis, sed posterior quantum ad recipientem. c.1.n.7.a.
Immersio in aquam baptismi quid significet. c.2.n.11.a.
- Cur trina. ibid.
Intellectus noster se habet ad ea quae sunt tantum intelligibilia, sicut oculus vsperilionis ad lumen solis. c.1.n.9.c.
Omnis intellectus habens diuiniorem se, reducit de potentia in actum. c.4.n.9.b.
Pura intentio. c.4.n.3.f.
Inuocationes consecratarum non sunt in publicum educendae. c.7.n.19.a.
- L**
Lex est diuinitatis sacratissima per prima secunda ad diuinitissimam suam reducere lucem. c.5.n.1.
- M**
Mandatorum obseruatione perfectio acquiritur. c.2.n.7.
Episcopus & sacerdotes ante consecrationem manus abluunt. c.3.n.6.
Manuum loro quid significet. c.3.n.21.t.
Memoria non est proprie in Deo, nec in aliqua intellectuua substantia, sed tantum in parte sensitiua. c.3.n.20.g.
Peccati non sunt bene memores, neque decrepiti. ibid.
Memoria sumitur improprie pro noticia quae est tam respectu praesentium, quam praeteritorum & futurorum. ibid.
Ministorum quidam clausis templi foribus astant, quidam altari interuiunt, alij aliud quod sui ordinis est, peragunt. c.3.n.5.c.
Ministorum praecipui vna cum sacerdotibus diuino altari sacrum panem & benedictionis calcem imponunt. ibid.
Inter perficiendos monachorum altior ordo. c.6.n.3.a.
Monachorum varia nomina. ibid.
Ritus consecrationis monachorum. c.6.n.4.a.
Quare monachus consecrandus stat retro sacerdotem non genuflectens. c.6.n.5.a.
Quid eorum abrenuntiatio denotet. c.6.n.5.c.
Quid signum crucis. ibid.
Quid vestimentorum mutatio. ibid.
Quid osculum. ibidem.
Quid communicatio. c.6.n.6.a.
Mors duplex, scilicet corporis, & sacramentalis qua moritur quis veteri viuae. c.7.n.1.a.
Qui male vixerunt, miseri & inuiti moriuntur. c.7.n.4.a.
Quare pro mortuis fiunt orationes. c.7.n.11.& n.12.a. & seq.
Sanctorum & peccatorum mortis disparitas. c.7.n.5.a.
Quandoque est motus ab anima & quandoque ad animam. c.3.n.3.d.
Myteria Christianae religionis non reuelanda profanis. c.1.n.7.
- N**
Natura diuina in se immutata, vnita est humana. c.3.n.28.a.
Natura habiles, ars potentes, vsus faciles facit. c.2.n.2.b.

Quare

Index rerum.

Quare in hoc libro non determinatur de oleo sancto & de oleo infirmorum.

G.4.n.1.c.
Operatio hierarchica est vel circa intrantes, vel circa progredientes, vel circa exeuntes. c.2.n.1.a.
Ordo Episcoporum perfectius, sacerdotum illuminatius, diaconorum purgatius. c.5.n.8.a.
Inferiores ordines non possunt in ea quae sunt superiorum, sed e contrario. c.5.n.9.a.
Ritus conferendi ordines. c.5.n.10.a.
Genus flexio coram altari quid significet. c.5.n.12.a.
Quid impositio manus Episcopi. c.5.n.13.a.
Quid signum crucis. c.5.n.14.a.
Quid nominis recitatio. c.5.n.15.a.
Quid saluatio. c.5.n.17.a.
Non debent ad ordines promoueri nisi a Deo electi. c.5.n.16.a.
Quid inclinatio vnius vel vtriusque pedis. c.5.n.19.a.
Ordo purgandorum per diaconos. c.6.n.1.a.
Ordo illuminandorum per sacerdotes. c.6.n.2.a.
Ordo monachorum inter omnes subditorum ordines eminentior. c.6.n.3.a.
Quid vnicuique ordini commune & quid proprium. c.5.n.11.a.

P

Quomodo differunt haec quatuor, participatio, refectio, nutritio & deificatio. c.1.n.7.a.
Quare pax dabatur ante consecrationem. c.3.n.5.f.
Pax effectus Eucharistiae. c.3.n.8.b.
Osculum pacis quid. c.3.n.19.o.
Peccatores non solum a communione, sed etiam a visione corporis Christi se excludere ut indignos debent. c.3.n.17.m.
Peccatum secundum suam naturam est contrarium naturalis boni, & alienum a nobis. c.3.n.17.l.
Peccatum est privatio pura. c.2.n.9.f.
Perfectio duplex, quaedam ex numero obseruationum, quaedam ex modo operum. c.6.n.5.b.
Energumeni nomen vnde dicitur. c.6.n.5.c.
Philosophia Platonis est cura & tedium & sollicitudo mortis. c.6.n.5.c.
Quaedam plantae sunt odoriferae secundum totum, ut balsamus. c.4.n.6.b.
Penitentes a sacramento Eucharistiae accedunt. c.3.n.14.c.
Precatio ad Christum. c.3.n.9.a.
Psalmodia quid denotet. c.3.n.11.b.
Psalterium Scripturas omnes complectitur. c.3.n.12.c.
Cur Pueri rationis impotes baptizentur & communionis participes fiant. c.7.n.20. & seq.

R

Diuinus radius ex parte infundentis manet in sua simplicitate, diuersificatur tamen secundum quod recipitur in daveris. c.4.n.1.c.
Index in Commem. lib. de Eccles. hier.

In regno tam seculari quam spiritali duplex pugna. c.2.n.10.b.
Varia circa resurrectionem opiniones. c.7.n.3.a.

S

Consecrator primo accipit, deinde alii datur corpus Christi. c.3.n.30.dd.
Sacerdos ut interpres diuinae iustitiae promissa defunctis praemia postulat. c.7.n.15.a.
Qualiter sacerdos exercere debet potestatem sibi datam ligandi & soluendi. c.7.n.16.a.
Summus sacerdos post diuinorum munerum laudes consecrat diuinissima, id est, corpus & sanguinem Christi. c.5.n.6.a.
Consecrata omnibus ostendit. ibid.
Communicat & ceteros ad communionem inuitat. ibid.
Ritus consecrandi sacerdotem. c.5.n.10.a.
An sacerdotes seculares teneantur ad maiorem perfectionem, quam religiosi non sacerdotes. c.6.n.5.b.
Potest sacerdos potestate ordinis conficere corpus Christi quocumque loco & tempore, non de iure. c.5.n.4.c.
Sacerdotum munus. c.5.n.6.a.
Sancti ex hac vita cum spe futurae beatitudinis & laetitia decedunt. c.7.n.1.a.
Sanctorum animae ad statum immutabilem in resurrectione transferentur. c.7.n.2.a.
Sanctorum corpora resurgent gloriosa. ibid.
Sanctum ex hac vita migrantem propinqui beatorum praedicant. c.7.n.5.a.
Sanctorum praemia. c.7.n.10.a.
De sacramentis potest esse scientia. c.1.n.1.a.
Quibus sacramenta conferenda sunt. c.1.n.1.h.
Quodlibet sacramentum est perfectum quantum ad suam operationem. c.3.n.3.b.
Sacramentum est eius rei causa cuius imaginem gerit. c.3.b.
Vnumquodque sacramentum partitas vitas nostras in vniuersam colligit deificationem. c.3.n.2.c.
Quaedam sacramenta sunt officia naturae vel personae. c.2.n.2.b.
Librorum sacrae Scripturae argumenta. c.3.n.11.h.
Scientia secundum essentiam non est res quarum est scientia, sed secundum actum. c.1.n.7.a.
Ritus sepeliendi mortuos. c.7.n.6.a.
Quid significet corporis positio in choro ante altare, vel extra chorum ad introitum eius. c.7.n.7.a.
Quid cantus & lectiones. c.7.n.8.a.
Quid catechumenorum exclusio. c.7.n.9.a.
Quid Episcopi oratio. c.7.n.10.a. & n.14.a.
Quid sinus Abrahae. ibid.
Quid saluatio. c.7.n.18.a.
Quid vinctio. ibid.
Locus sepulturae. c.7.n.19.a.
Quid multitudo pedum & vultuum Seraphin designat. c.4.n.11.a.
Quid tenarius alarum quatuordecim. ibid.
Quid velatio faciei & pedum. ibidem.
Quid clamor vnius ad alterum. ibidem.
Quid nomen Seraphin. ibid.
Ordo

Index rerum.

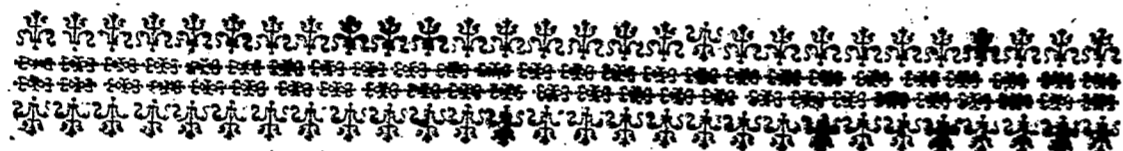
Ordo Seraphim non ignorat mysterium incarnationis. c.4.n.12.a.
 Ordo Seraphim qualiter in consecratione Christum significatur. c.4.n.9.a.
 Quod est simplex secundum substantiam, potest habere partes ut est obiectum intellectus. c.1.n.7.a.
 Quid sit diuina fors qua electus est Matthias. c.5.n.16.a.
 Caelestes spiritus quomodo purgantur cum purissimi sint. c.6.n.8.a.
 Immundis non est fas tangere ipsa symbola sacramentorum. c.1.n.9.d.
 Ad contemplanda spiritualia latentia sub symbolis soli sancti sunt admittendi. c.2.n.2.
 Quibus reuelanda & quibus occultanda sunt nostras symbola. c.5.n.10.a.

T

Novum Testamentum quid. c.3.n.13.d.
 Thunificatio quid insinuat. c.3.n.10.a.
 Timotheus cur vocetur puer. c.3.n.7.a.
 In toto potestatiuo superius continet in se omnia inferiora. c.4.n.19.b.
 Traditiones eiusdem auctoritatis cum verbo Dei scripto. c.1.n.9.c.

V

Verbum Dei scriptum & traditum. c.1.n.9.c.
 Vestimenta alba quibus baptizandus induebatur, quid significant. c.2.n.12.a.
 Vir diuinus quis dicatur. c.3.n.16.1.
 Virtus diuina fortius recipitur in primis quam in mediis. c.5.n.1.d.
 Virtutes nostrae debent intendere ad imitationem diuinarum pulchritudinum, quarum sunt imagines. c.4.n.3.h.
 Id probatur exemplo pictoris aliquid exemplar imitantis. ibid.
 Differentia inter unctionem baptismi & confirmationis. c.2.n.10.b.
 Vnio naturarum in vna persona est omnium maxima secundum esse, non secundum essentiam. c.3.n.28.bb.
 Voluntas Dei duplex, antecedens & consequens. c.2.n.3.d.
 Votum est melioris boni promissio. c.2.n.4.c.
 Omne votum est de eo quod est voluntarium ibidem.

INDEX CAPITVM

Libri de mystica Theologia.

CAPVT PRIMVM.

*D*e mystica Theologia. 119.
 Cap. II. Quomodo oportet
 & vniuersos hymnos re-
 ponere omnium cause exi-
 stenti & super omnia. 127.
 Cap. III. Quae sint affirmatiua Theo-

logia, quae negatiua. 130.
 Cap. IV. Quod nihil sensibile est,
 qui est omnis sensibilis causa secun-
 dum excessum. 133.
 Cap. V. Quod nihil intelligibile est,
 qui est omnis intelligibilis causa secun-
 dum superexcellentiā causa. 134.

INDEX

I N D E X

In librum de mystica Theologia.

A

Affirmationibus diuinis sufficienter determinauit Dionysius in tribus libris, scilicet diuinis hypotyposibus, de diuinis nominibus & de symbolica Theologia. cap. .num. 1. b.

Quare in affirmationibus oportet incipere à superioribus, & in negationibus è conuersio. c. 3. n. 4. a.

B

Bartholomæus Euangelium scripsit, quo nos non uitimur. c. 1. n. 4. a.

C

Qui diuinam caliginem subeant. c. 1. n. 4. a.
In diuina caligine versari, quid. c. 2. n. 1. a.
Contemplatio Dei potest dupliciter considerari, aut quantum ad id in quo contemplamur Deum, aut quantum ad id quod per contemplationem querimus. c. 1. n. 4. b.

Differentia inter contemplationem & raptum. c. 1. n. 6. b.

In contemplatione non fit abstractio ab usu potentiarum, sed tantum ab actu secundum intentionem. ibid.

In quo differt contemplatio uis à comprehensione ueritatis in patria. ibid.

D

Deus occultus & superplendens. c. 1. n. 1. c.
De Deo non potest dici quid. ibid.

Deus est causa omnium, & tamen essentialiter est super omnia. c. 1. n. 3. c.

Omnia de Deo affirmantur secundum quid, id est, causaliter, & negantur simpliciter. c. 1. n. 3. d.

Deus non conuenit genere vel specie cum creaturis, sed analogice. ibid.

Quomodo in Dei caliginem ingrediendum. c. 1. n. 4. a.

Deus super intellectum & rationem. ibid.

Non possumus videre diuinum radium in hac uita sine uelamine signorum & effectuum. c. 1. n. 4. b.

Omnia transcendentibus apparet Deus non uelatus. ibid.

De Deo non habetur naturalis scientia quia, neque propter quid. c. 1. n. 6. c.

Deum cognoscimus per ablationem omnium

Index in lib. de mystica Theologia.

quæ non sunt Deus, imitatione sculptoris qui per materis ablationem statuam occultam manifestat. c. 2. n. 1. a.

Affirmationes & negationes de Deo contrario modo procedunt. c. 1. n. 2. a.

In Deo vacant omnes modi cognoscendi nobis naturales, quibus scientias acquirimus. c. 2. n. 2. b.

In Deo non est singularitas neque solitudo. c. 3. n. 1. d.

Deo nihil sensibile continetur. c. 4. n. 1. a.

Deus est omnium causa & super omnia. ibid.

Deus non est in loco. c. 4. n. 1. b.

Deus nihil est eorum quæ nos cognoscimus, sed est super omnia quæ à nobis vel ab intelligentia cognosci possunt. c. 1. n. 1. c.

Deus ab omnibus nominatur, quæ simpliciter melius est esse in omnibus quam non esse. c. 5. n. 1. b.

De Deo non potest uerè & propriè formari propositio. c. 5. n. 1. b.

Ad diuina capescenda magis orando quam disputando peruenitur. c. 1. n. 1. b.

Ad diuinorum cognitionem intellectus noster assurgit per lumen angelicum & diuinum. c. 1. n. 6. d.

Quid Dionysius in aliis libris docuerit. c. 3. n. 1. a.

Quare in mystica Theologia breuior fuerit quam in aliis libris. c. 3. n. 2.

An debuerit agere de incarnatione ih libro de hypotyposibus siue per omnia diuinis. c. 3. n. 1. h.

Dionysius didicit di ina patiendo. c. 1. n. 3.

E

Euangelium latum & magnum, & rursus concitum. c. 1. n. 4. a.

F

Forma & figura sunt idem re, sed differunt ratione. c. 4. b.

I

Imaginatio est motus à sensu secundum actum factus. c. 5. n. 1. c.

Intellectus noster cum accipit maxime intelligibilia, non minus accipere potest minima. c. 1. n. 6. c.

Intellectus noster quibus gradibus ad Deum ascendit. c. 1. n. 6. a.

Intellectus noster dupliciter eleuatur in Deum: aut

Index rerum.

art per modum inuentionis, aut per signa
in inuisa ab iplo. c.1.n.4.b.
Intellectus noster uisitur Deo secundum melius
sui. c.1.n.6.c.

L

Licut lumen est de lumine, ita Deus de Deo.
c.3.n.1.f.
Intellectus noster non corrumpitur, sed robo-
ratur ex unione ad lumen diuinum. c.1.
n.6.c.

M

Modum oportet simul querere scientiam &
modum sciendi. c.1.n.7.a.
Modus doct. in 3. d. plex, modus tractantis, &
modus tractatus. c.1.n.1.a.
Moytes quibus gradibus ad mysticum diuine
caliginis ascendit. c.1.n.5.a.
A'ccentus ille quid mystice significet. c.1.n.6.a.
Moytes non uidit Deum in se, sed in nobilissimis
suis effectibus. c.1.n.6.d.

N

Natura diuina secundum quod in Patre est
principium processionis Filij & Spiritus
sancti, a sim. larni co. d. c.3.n.1.f.
Per negationes unimur Deo. c.2.n.1.a.
Negationes & affirmaciones de Deo cont. a-
ria uia procedunt. c.2.n.2.a.
Negationes in diuinis sunt ueræ, affi-
mationes uero incompactæ. c.5.n.1.b.

P

Primus personæ diuine sint occultæ se-
cundum rem, tamen modus tractandi
de eis non est occultus. quæst. p. o. c. m. a. l. i.
Quæ diuersis principis concluduntur, non sunt
eius dea scientiæ. c.3.n.1.h.
Prius est proprium quæm appropriatum. quæst.
p. o. c. m. a. l. i.

R

Raprus est melior pars contemplationis c.1.
n.6.b.
In rapru sit abstractio ab uis potentiarum infe-
riorum. ibidem.

S

Scientia debet denominari à sine. quæstione
p. o. c. m. a. l. i.
Scientia quia quid sit. c.1.n.6.c.
Scientia nostra c. o. t. a. r. à rebus. c.5.n.1.b.
Potentiæ sensitiuæ destruantur ab excellen-
tibus sensibili. c.1.n.6.c.
In somno propter ortum uirtutum animalium
potentiæ nutritiua melius agit opus factum
quam in uigilia. c.1.n.6.b.
Speculum æternitatis in quo uidentur Prophe-
tæ, quid. c.1.n.6.d.

T

Theologiæ mysticæ modus, materia, auditor
& finis. in prologo.
Theologiæ mysticæ nomen uindicatur. quæst.
p. o. c. m. a. l. i.
Ad mysticam Theologiam extensione à nobis
ipsis & ab omnibus expedita assurgitur. c.1.
n.1.a.
Mystica Theologia Philosophis minimè com-
municanda. c.1.n.3.a.
Theologia proluxa & breuis. c.1.n.4.a.
Mystica theologia tantum negationibus com-
pletur. c.3.n.2.a.
Oratio ad sanctissimam Trinitatem. c.1.n.1.c.

V

Nobilissimus uicendi modus est duplex, uel
ex parte mediij, uel ex parte obiecti. c.2.
n.2.b.
Oprimo uicicio uiciscuisque est, quando uic-
itur suæ uicima perfectioni. c.1.n.6.c.

INDEX

INDEX

Epistolarum Beati Dionysij.

EPISTOLA PRIMA.

A10. monacho. 137.
Epist. II. Eidem Caio
monacho. 140.
Epist. III. Eidem Caio
monacho. 141.
Epist. IV. Eidem Caio monacho. 143.
Epist. V. Dorotheo ministro. 147.
Epist. VI. Sosipatro sacerdoti. 150.
Epist. VII. Policarpo hierarcha. 151.

Epist. VIII. Demophilo monacho, de
propria operatione et bonitate. 160.
Epist. IX. Tito hierarcha interrogan-
ti per epistolam, qua est sapientia do-
mus, quis crater, quis cibus est et
potus. 174.
Epist. X. Joanni Theologo Apostolo
& Euangelista in Patmos insula. 190.
Epist. XI. Apolophani Philosopho.
194.

INDEX

In epistolas Beati Dionysij.

A

Ars simpliciter, nec quidquam
suspicans, cum fraticida am-
bulauit. epistola 8.n.2.
Actus actiuorum sunt in reci-
piente secundum possibilita-
tem recipientis. epist. 5.g.
Unitas agentis per accidens, consideratur ad uai-
uocationem, in quantum ex ea consequitur
unitas nature. epist. 4.b.
Uniuersaliter agens oportet esse non mixtum
alicui. epist. 5.1.
Alimenti duodecim proprietates. epist. 9.cc.
Alimenta quæ diuina sapientia proponit, quid
significent. epist. 9.ce.
Intellectus Angeli lumine diuino, non corrup-
pitur, sed vincitur. epist. 1.d.
Intellectus Angeli non habet proportionem ad
Deum. ibid.
Angelorum benignitas erga homines. epist. 8.f.
Anima sedendo sit prudens. epist. 8.c.
Quomodo anima sit diuisibilis & indiuisibilis.
epist. 9.r.
Anima luci comparatur. ibid.

Quando superior pars anime est in uolenti
delectatione, inferiores ad illam delectatio-
nem contrahuntur, & debilitantur in propriis
operationibus. epist. 5.k.
Morus anime circularis, rectus & obliquus
quid. epist. 9.r.
Annus secundum quosdam Philosophos diuide-
batur in quinque partes, in hiemem, uer, æsta-
tem, pomarium & autumnum. epist. 7.n.3.c.
Apolophanes cur Dionysium appeller Patrum
uerberatorem. epist. 7.n.2.a.
Apolophanes cur dictus sophista, quamuis esset
magnus Philosophus. ibid.
Apolophanem uisa ordinis celestis immutatio-
ne ad Deum conuerti debuisse. epist. 7.n.2.g.
Apolophanes appellabatur Paulum hominem uo-
gum & feminuerbium. epist. 11.d.
Apolophanis conuersio. epist. 11.i.
Quare aqua calefacta citius congelatur.
epist. 1.b.
Si ars posset inducere uerum hominem, ille dice-
ceretur uauocè homo cum alijs. epist. 4.b.

Index rerum.

B

Omnia tendunt ad bonitatem diuinam sicut ad finem. epist. 5.g.

C

Caius fuit à principio hospes sanctorum, & postmodum monachus. epist. 1.a.
 Caius quaestiones proposuit de esse Dei & eius notitia. ibid.
 Diuina caligo quid. epist. 5.a.
 Caligo non causatur ex lumine diuino, sed ex defectu videntis. ibid.
 Carpi zelus & visio mirabilis. epist. 8.cc.
 Causa prima est supra narrationem & rationem. epist. 7.n. 2.f.
 Causa vniuersalis duplex, in genere corporum & simpliciter. epist. 7.n. 2.h.
 Christus est homo eiusdem rationis cum aliis hominibus. epist. 4.b.
 Christus eo est missus & venit, quo factus. epist. 3.a.
 Id quod dicitur de homine, potest dici de Deo, & è conuerso sine confusione naturarum. epist. 4.b.
 Operationes Christi quales. epist. 4.b.
 Hæc est vera, Deus factus est homo, & homo factus est Deus. epist. 4.c.
 Fieri quod importatur in hoc quod dicitur, Deus factus, non est terminus motus per se & proprie dicti, sed motus communiter accepti. ibid.
 Christus non assumpsit dorem agilitatis quando ambulauit super aquas. epist. 4.g.
 Christus in martio passus trigesimo quarto ætatis suæ anno. epist. 7.n. 3.e.
 Christi omnia & mansuetudo. epist. 8.g.
 Christus nunquam non sanctus. epist. 8.bb.
 Christus pastor mansuetissimus. ibid.
 Christi mansuetudo potius imitanda quam Phinees & Eliaz zelus. epist. 8.cc.
 Christus an plus diligebat Ioannem quam Petram. epist. 10.c.
 Christus simul viator & comprehensor, tummo dolore & summo gaudio poterat simul affici. epist. 10.f.
 Vtrum in Christo fuerit aliquid subitum. epist. 3.b.
 Quomodo passio fuerit in Christo. ibid.
 An Christus post incarnationem fuerit omnino manifestus. epist. 3.d.
 Quo sensu dicitur Christus profecisse sapientia. epist. 3.b.
 Christus non est compositus ex diuinitate & humanitate tanquam ex partibus. epist. 3.c.
 Christus verus homo. epist. 4.a.
 Christus Deus homo. ibid.
 Tota natura celorum est conueniens vt obediat & appetatur & offeratur se vnicique motuum naturalium, quamuis contrarij esse videantur. epist. 7.n. 2.h.
 Quomodo vna sit omnium cognitio. epist. 9.f.
 Contentionibus non est inhzrendum. epist. 6.a. item epist. 7.n. 1.a.
 Correctio alia ex charitate, alia ex auctoritate. epist. 8.k.

D

Crater quid mysticè significet. epist. 9.dd.
 Creaturarum processiones quibus symbolis inueniuntur. epist. 9.h.
 Creaturae secundum quod exeunt à sapientia infinita, sunt inscrutabiles & inenarrabiles. epist. 5.e.
David in hostes benignus. epist. 8.c.
 Delectatio fit conuenientis cum conueniente. epist. 5.g.
 Delectatio est operatio proprij & connaturalis habitus non impedita. ibid.
 Demophili inhumanitas erga penitentem. epist. 8.n.
 Demophilus temere aliorum officio se ingressus. epist. 8.o.
 Exemplis deterretur. epist. 8.p.
 Demophili excusatio vel obiectio refellitur. epist. 8.c. & s.
 Demophili duplex peccatum. epist. 8.aa.
 Demophili mala vitio. epist. 8.cc.
 Demophilus temeritatis & impietatis arguitur. epist. 8.h. & seq.
 Nullus humana vita viuens, Deum videre potest. epist. 5.a.
 Quomodo Deus inhabitat caliginem. ibid.
 Omnes videntes Deum, ipsum in caligine vident. epist. 5.b.
 Scientia Dei mirabilis. epist. 5.c.
 Viae Dei inuestigabiles, & iudicia eius inscrutabilia. epist. 5.c.
 Nemo potest cognoscere Deum quid sit. epist. 5.g.
 Deum non omnia æqualiter attingunt. ibid.
 Cum in Dei cognitione proficimus, in qualdam tenebras ingredimur. epist. 1.a.
 Tunc intellectus magis se æstimat longe à Deo, quando sibi magis prope est. epist. 1.b.
 Deus intelligentia non comprehenditur. epist. 1.d.
 Deus non est obiectum proportionatum intellectui creato. ibid.
 Si quis viuo Deo cognouit id quod vidit, nequaquam ipsum vidit, sed aliquid eorum quæ sunt eius, exponitur. epist. 1.e. & d.
 Quomodo Deus sit super thearchiam, & super boni principatum. epist. 2.b.
 Deus secundum aliud & aliud terminat intellectum videntis ipsum, & illuminat eum ad videndum. epist. 5.i.
 Deum sapientes vix intelligere possunt, cum à carne etiam quantum possibile est, se abstraxerunt. epist. 7.f.
 Quare pendentem in cruce Deum esse manifestatum sit per mutationes caelestium. epist. 7.n. 2.h.
 Quo aliquis Deo propinquior, eo dignior. epist. 8.s.
 De Deo verius scimus quid non est, quam quid est. epist. 9.c.
 Quare Deus dicitur fons sapientiae. epist. 9.e.
 Item quare dicitur fons effusus ad scriptum. epist. 9.f.
 Quid somnus & euigilatio Dei. epist. 9.kk.
 Domus quam sapientia sibi ædificat, quid. epist. 9.dd.
 Operatio.

Index rerum

Operatio dotis agilitatis fuit in Christo, cum ambulavit super aquas, non tamen per modum quo est a dote epist. 4.g.
Dionysius in libro symbolicæ Theologiæ, sigillatim determinavit omnes locutiones de Deo symbolicè dictas. epist. 7.d.
Dionysius an plus diligebat Ioannem, quam Paulum vel Petrum. epist. 10.c.
Dionysius audita Apolloniarum conversione, ad eam congratulatorias literas dedit. epist. 11.

E

Edictas Dei quid mysticè denotet. epist. 9.hh.
In eclipsi solis quæ contigit tempore crucifixionis, triplex miraculum. epist. 7.n.3.f.
Supernacaneum est insistere contentione contra singulos errores, sed veritas stabilenda, est quæ stabiliat omnes reselluntur. epist. 7.n.1.d.
Erroris Philosophorum causa fuit, quod non studebant ut veritatem inuenirent, sed ut aliis contradicerent. epist. 7.n.1.e.
Sub Ezechia facta est dies artificialis, ferè triplo longior. epist. 7.n.3.c.

F

Non tam in errores arguendos, quam in veritatem fidei stabilendam debemus operam dare. epist. 6.b.
Ad fidem non convertuntur homines per coactionem rationis, sed per voluntatem. ibid.
Fides custodienda instar thesauri nobis à Deo commissi. epist. 7.n.1.a.
Fides probatur tanquam ex priori ex inspiratione Spiritus sancti, tanquam verò ex posteriori ex miraculis. epist. 7.n.2.b.
Fortis tanto plus dolet in morte, quanto vitam suam voluit meliorem diligit. epist. 10.f.

H

Homo est solum intellectus. epist. 10.c.
Humanitas Christi ut est alterum membrum vnionis, est ineffabilis. epist. 3.c.

I

Iacob erga fratrem persequentem mansuetè se habuit. epist. 8.e.
Idolatria non potest rectè dici religio, sed falsa opinio. epist. 6.c.
Quomodo cum idolatriæ agendum. ibid.
Idolatriæ iridentur à Philosopho. epist. 7.n.1.b.
Idolorum cultus non potest probari nisi fictionibus Poëtarum. epist. 7.n.2.d.
In eadem figura ignis aliter accipitur ipse Deus, aliter prouidentia ipsius intelligibiles. epist. 9.bb.
In hac vita non sumus in perfecto actu intellectus quantum ad superiorem partem animæ. epist. 9.v.
Incarnatio quomodo fuerit subita. epist. 3.c.
Incarnationis mysterium occultum, nec vilo sermone vel intellectu expressum. epist. 3.d.
Non conuenit inferioribus ut inceperent superiores. epist. 8.x.

Excellent intelligibile non corrumpit, sed maxime delectat intellectum. epist. 5.g.
Intelligentia sumitur tripliciter, scilicet pro actu intellectus, pro natura intellectuali separata, & pro suprema virtute nostre animæ. epist. 5.k.
Differentia inter rationem, intellectum & intelligentiam. ibid.
Sanctus Ioannes, discipulus dilectus. epist. 10.d.
Beato Ioanni Apostolo in Patmo insula exulanti prædicatur liberatio ab exilio & reditus in Asiam. epist. 10.g.
An & quomodo Beatus Ioannes patiebatur in exilio. epist. 10.e. & f.
Beatus Ioannes sol Evangelij. epist. 10.g.
Ioseph infidiarios fratres non est vitus. epist. 8.e.
Vnius ad seipsum non est iustitia proprie dicta. epist. 8.f.

L

Logica potius est modus philosophiæ & instrumentum quam pars. epist. 9.y.
Lumen inaccessible est caligo in qua habitare Deus dicitur. epist. 5.a.
Diuisi luminis effusio est infinita ex parte fundentis. ibid.
Quæ est proportio luminis corporalis ad tenebras corporales, eadem est luminis spiritualis ad tenebras spirituales. epist. 1.b.
Multum lumina inducit per accedens tenebras. ibidem.
Lux non moueret ad omnes colores, si esset de compositione alicuius coloris. epist. 5.i.

M

Mali oderunt sanctos & eorum consortium. epist. 10.d. & e.
Mansuetudo animam præparat ad visionem Dei. epist. 8.c.
Potest esse mater naturaliter, quæ non generat naturaliter. epist. 4.e.
Memoria non est intellectus, sed sensus. epist. 9.v.
Miraculum est, quod supra facultatem admirantis apparet. epist. 5.c.
Mitis est, quem nec rancor, nec ira afficit, sed omnia æquanimiter sustinet. epist. 8.e.
Monachorum ordo. epist. 8.m.
Monachus idem quod vnus custos, scilicet Dei. epist. 1.
Primus motor ad voluntatem mouet omnia. epist. 7.n.2.h.
Morus dicitur dupliciter, scilicet proprie & improprie. epist. 4.c.
Morus proprie est in tribus generibus, improprie dicitur est in omnibus generibus. ibid.
Moyles mansuetudine insignis. epist. 8.b. & seq.

N

Sicut natura obedit naturali mori naturali, ita rationabile est ut obediat in miraculosis. epist. 7.n.2.h.

Index rerum.

Officium est congruus actus personæ secundum statum patriæ. epist. 8. o.
Opera naturæ quare non dicantur sobria, licet ex occulto proferantur in esse sensibile. epist. 3. c.

Oppositorum unum non iuuat aliud ad esse per se, sed per accidens. epist. 1. b.
Origenis error, quod futurum sit Christum iterum pati. epist. 8. k. k.
Ozia vel Oza punitio. epist. 8. p. item Saulis & Mariæ sororis Moysis, & filiorum Sceuæ. ibid.

P

Passio dicitur duo, scilicet priuationem præuæ cognitionis, & priuationem moræ. epist. 3. b.
Perceptorum est accipere parabolas & mysteria parabolarum. epist. 5.
Personarum diuinarum processionem quibus symbolis significantur. epist. 9. g.
Philosophia est cognitio existentium. epist. 7. n. 2. c.
Vium Philosophiæ impugnantem, acriter arguuntur. epist. 7. n. 2. b.
Rationes philosophicæ ad fidem stabilendam ut secundariæ induci possunt, & sunt maxime viles contra Philosophos. ibid.
Philosophi debent sursum agi ad Deum. epist. 7. n. 2. c. & f.

Philosophiæ diuisio. epist. 9. y.
Phinees & Eliaz zelus. epist. 8. c. c.
Poetæ finis est persuadere vel dissuadere aliquid ex iis quæ præueniunt iudicium rationis, inducendo terrorem vel etiam abominationem ex aliquibus fabulosis. epist. 7. n. 2. d. item epist. 9. c.

Poetæ non sunt Philosophi nisi secundum quid. ibid.

Polycarpus martyr, Ioannis Euangelistæ discipulus, Apolloniam familiaris. epist. 7. n. 1. a.

An Prelati corrigendi sunt à subditis. epist. 8. k.
Principium desicicans est duplex, scilicet effectiue & formaliter. epist. 2. b.

Prodigium dicitur, quod procul à digito, id est, ostensione. epist. 6. d.

Similitudo proportionalitatis ad minus est inter quatuor, vel re, vel ratione. epist. 9. c.

R

Ratio consistit in compositione collatiua. epist. 5. k.

Ratio est contingentium, & scientia necessariarum conclusionum, & intellectus principiorum. ibid.

Rectum est iudex superius & obliqui. epist. 7. n. 1. f.

Recubitus in cælis quid mysticè insinuet. epist. 9. k. k.

Relatio vnionis in natura diuina est rationis tantum, in humana autem est realis. epist. 4. c.

Contingit innasci relationem in vno extremorum sine cuius mutatione, sed per mutationem alterius: & tunc in illo erit relatio rationis, in altero autem erit realis. ibid.

Religio est, quæ superioris cuiusdam naturæ, quam diuinam vocant, curam ceremoniarumque affert. epist. 6. c.

S

In sacerdote debent esse tria, ordo, iurisdictio, vita. epist. 8. v.

Verum mali sacerdotes possunt conficere sacramenta. ibid.

Sacerdotes non debeant à ministris iudicari. epist. 8. l.

Sacerdotes Angeli. ibidem.

Mali sacerdotes valde increpandi. epist. 8. s.

Sacra Scriptura assimilatur rosi, aquæ, vino, lacti & melli. epist. 9. ff.

Sacra Scriptura est fluuuius, in quo agnus pedicat & elphas natat. epist. 9. l.

Sensus literalis est dupliciter in sacra Scriptura. ibid.

Omnia quæ traduntur in sacra Scriptura, aut sunt ad emendationem vitæ, aut ad instructionem fidei. epist. 9. y.

Sacra Scripturæ diuisio. ibidem.

Vtrum sacra Scripturæ contineat modum qui est per symbola. epist. 9. c.

Quomodo Sancti dicuntur non pati. epist. 10. f.

Diuina sapientia conuenienter dicitur apponere duplex alimentum, vnum forte, id est, solidum, alterum humidum. epist. 9. cc.

Scientia Dei mirabilis non solum materialiter, sed etiam formaliter. epist. 5. c.

Quare scientiæ naturales communicantur malis, non autem veritas sacrae Scripturæ. epist. 7. f.

Sensibile excedens agit actione animæ & actione sensibilis, & ideo corrumpit organum. epist. 5. g.

Sol non potest eclipsari nisi à luna ex coniunctione. epist. 7. n. 3. c.

Sub Ezechia sol reuersus est decem lineis per gradus quos descenderat. epist. 7. n. 3. i.

Sol in medio corporum cælestium, sicut cor in animali. epist. 8. t.

Sol sistitur à Iosue. epist. 7. n. 3. b.

Rabbi Moyse error, quod sol non steterit tunc, refellitur. ibid.

De duplici motu solis. epist. 7. n. 3. d.

Circa eclipsim solis quæ contigit tempore crucifixionis, tria considerat Dionysius. epist. 7. n. 3. c.

Communis species consideratur dupliciter, aut quantum ad naturam, aut quantum ad hypostasem. epist. 4. b.

Spes dicitur dupliciter, scilicet gratiæ & naturæ. epist. 3. c.

Subitò est, quod præter spem & ex non apparente in hanc profertur. epist. 3. a.

Subitò tribus modis sumitur. epist. 3. b.

Subordinatio vbique seruanda. epist. 8. z.

Symbolicæ locutiones necessarium est exponere. epist. 9. e.

Per symbolica in ipsam nudam veritatem venimus. epist. 9. f.

Symbolorum aliqua important defectum, aliqua non important: vtrorumque expositio. epist. 9. g. & seq.

Ex symbolicis non traditur argumentatio. epist. 9. n.

Symbolorum

Index rerum.

Symbolorum expositio est conueniens veritati
fidei & sacrae Scripturae. epist. 9. ll.

Præparatio necessaria ad Theologiam impeditur
duobus, scilicet per intentionem resistendi, & per
immunditiam corporis. ibid.

T

Secundum Astronomos quatuor tempora,
mutationes solis in vnaquaque quadra
circuli signorum, à puncto incipientes vernali.
epist. 7. n. 3. c.

Tenebræ causantur dupliciter, aut ex defectu lu-
minis, aut ex abundantia & per excessum su-
per virtutem cognoscitiuam. epist. 1. b.

Theologia maxime conuenit vti symbolicis lo-
cationibus. epist. 8. c.

Theologicum negotium diuidi potest materia-
liter & formaliter. epist. 9. n.

Theologia symbolica quantum ad modum oc-
cultæ est præ aliis. ibid.

Theologia duplex, scilicet mystica & philosophica,
epist. 9. o.

Per Theologiam non possunt errores conuinci,
nisi ipsa prius funderetur. epist. 7. n. 1. f.

Quomodo Theologiae famulantur alia scientia.
ibidem.

Theologus per scientiam boni habet scientiam
mali ad reprehendum. ibid.

V

Ver quando fit secundum medicos. epist. 7.
n. 3. c.

Stabilita veritate, errores per se corrumpunt. epist.
7. n. 1. c. & d.

In finitibus modis contingit à veritate aberrare.
epist. 7. n. 1. d.

Verum B. Virgo naturaliter genuerit Christum.
epist. 4. c.

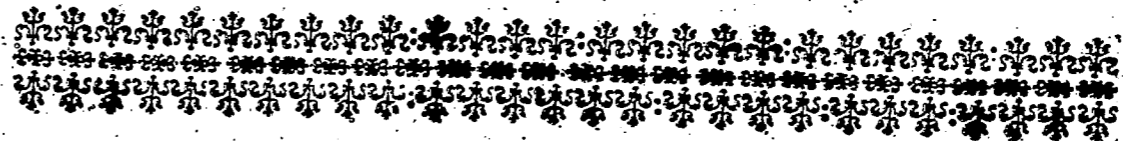
Spiritus sanctus dedit Virgini virtutem fecun-
datiuam quæ est matris. ibid.

Visio multiplex tam ex parte videntium, quam
ex parte visorum. epist. 9. a.

Visio tota merces. Augusti. lib. 1. de Trin. cap. 9.
epist. 5. k.

Omnes potentia animæ perficiantur diuina vi-
sione, quædam immediatè, quædam mediatè.
ibidem.

Visio diuinitatis cum humanitate est inexplica-
bilis. epist. 3. c.

INDEX LOCORVM Sacrae Scripturae, qui explicantur in epistolis Beati Dionysij.

Exodi.

*N*on videbit me homo & uinet.
epist. 5. a.

Canticorum.

*Q*uis mihi det te fratrem meum sugentem uerba
matris meae, ut inueniam te feris & deosculer, &
iam nemo me despiciat. epist. 11. a.

Ecclesiastici.

*A*ltera te ne quaesieris, & fortiora te ne fortius
fueris. epist. 8. a.

Isaia.

*V*ox speculatorum tuorum: leuauerunt uocem,
sicut laudabunt: quia oculo ad oculum uidebunt
eum qui conuertit Sion. epist. 10. a.

*G*enerationem tuam quis enarrabit. epist. 3. a.

Hieremia.

*I*n hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosse me.
epist. 1. a.

Osee.

*E*go uisiones multiplicavi in eis, & in manibus
Prophetarum assimilatus sum. epist. 9. a.

1. Ad Corinthios.

*S*i quis uiderit inter uos contentiosus, nos talem
consuetudinem non habemus. epist. 6. a.

1. Ad Timotheum.

*T*imothee depositum custodi, deinde prophetae
uocem nouitatis, & opiniones falsi nominis scien-
tia, quam quidam promittentes circa fidem exci-
dunt. epist. 7. a.

F I N I S.

I
D. ALBERTI MAGNI,
RATISBONENSIS EPISCOPI,
ORDINIS PRÆDICATORVM,

COMPENDIUM THEO-
logiæ veritatis in septem li-
bros digestum,

Ad editionem Venetam 1492. emendatum.

PROLOGVS.

VERITATIS Theologica sublimitas, cum sit superni splendoris ra-
dius, illuminans intellectum: & regalium deliciarum conuiuium, re-
ficiens affectum de magnarum Theologorum scriptis breue Compendium
colligere dignum duxi: quo & euitetur mater fastidij prolixitas, &
iamen ad inuestiganda plurima, via deatur, & occasio sapienti. Theo-
logia certe scientiarum est Princeps omnium & Regina, cui artes ce-
tera, tanquam pedisequa famulantur. Nam de naturis rerum illa solum recipit ad-
vsum suum, de quibus sibi speculum fabricare valet, in quo conspiciat conditorem. Hæc
est scientia scientiarum, qua super omnem speculationem Philosophicam extollitur, &
dignitate, ac utilitate omnibus antefertur. Ipsa enim Philosophia, cum in naturalem, &
rationalem, & moralem distinguitur: Philosophia quidem naturalis, licet doceat cognoscere
creaturas, non tamen creatorem. Rationalis vero, licet doceat concludere hominibus, non
tamen diabolo resistere. Et moralis licet doceat acquirere virtutes Cardinales, non tamen
docet acquirere charitatem. Nostra vero Philosophia, scilicet Veritas Theologica, hæc omnia
operatur. Docet enim Deum cognoscere, diabolo resistere, & charitatis exercitiis insudare.
Hæc est diuinorum pigmentorum apotheca, delectabilis super mel, & fauam. Hæc quo-
que Thesaurus est desiderabilis super aurum, & lapidem pretiosum multum. Hæc est fons,
de loco voluptatis egrediens, Ecclesie militantis irrigans Paradisum. Denique præfens
scriptum in septem libellos distinxit, & singulas in unoquoque materias rubricis propriis
assignauit. Primus est de natura Deitatis. Secundus de operibus conditoris. Tertius de cor-
ruptione peccati. Quartus de humanitate Christi. Quintus de sanctificatione gratiarum.
Sextus de virtute sacramentorum. Septimus de ultimis temporibus & de penis malo-
rum, ac premiis bonorum. Sicubi ergo in hoc scripto deuiui, parcatu mihi, quia igno-
rans feci: ubi vero recte processit, laudetur Gratia Iesu Christi, ad cuius honorem, &
Beatissima Materis eius præfens opusculum compilauit.

LIBER PRIMVS

De Natura Deitatis.

CAPVT I.

Quod Deus est.

DEVVM esse multis modis ostenditur. Hoc enim fides recta testatur, sacra scriptura loquitur, comparatio rerum ad ipsum facta idem indicat, sancti predicant, creaturæ clamant, ratio naturalis dicitur. Primo igitur Deum esse fides testatur: quia fides Catholica credit Deum, credit in Deum, & credit Deo. Credere quidem Deum est credere ipsum esse. Credere in Deum est credendo Deum amare, & amando in eum ire, ac membris eius incorporari. Credere autem Deo est credere verbis eius. Primum & tertium bonorum, & malorum est: sed secundum bonorum tantum: quia credere Deum, & credere Deo: bonis, & malis est commune, sed credere in Deum, bonorum specialiter est. Deus itaque solus habet esse perfectum, illud enim perfectum est cuius nihil est extra ipsum. Unde quia esse nostrum habet aliquid extra se, imperfectum est. Deest enim nobis aliquid, quod de nostro esse iam præterit, vel quod futurum est. Divinum autem esse cum simul sit, perfectissimum est. Secundum Deum esse scriptura loquitur. Ps. Ab æterno, & usque in seculum tu es. Exod. 3. Qui est, misit me. Ioan. Damasc. Videtur omnibus principaliter eorum, quæ de Deo dicuntur, nominibus esse; qui est. Tertio Deum esse, rerum comparatio ad ipsum facta indicat. Tam verum enim esse Deum habet, quod nostrum esse suo comparatum, nihil est: imo Deus suo præsentia esse dat omnibus rebus esse, ita quod si se rebus subtraheret, sicut de nihilo facta sunt, sic in nihilum discurrerent universa. Greg. Omnia humana, quæ iusta, quæ pulchra sunt, Dei iustitiæ & pulchritudini comparata, nec iusta, nec pulchra sunt, nec omnino sunt. Quarto sancti predicant. Ansel. in Prosol. Credimus te, Domine, esse aliquid, quo nihil maius cogitari possit. Dionys. Esse omnium est supersubstantialis divinitas: sed hoc intelligitur causaliter, non formaliter. Præterea sicut dicit Anselmus, illud maxime habet esse, quod maxime distat à non esse, quod scilicet non habet non esse post esse, nec esse post non esse, nec potest cogitari non esse. Quinto Deum esse creaturæ clamant. Omnia namque suo modo dicunt: Quoniam ipse fecit nos, & non ipsi nos. Ipse enim Deus est vox naturæ,

Esse Dei perfectum.

Esse nostrum imperfectum.

Psal. 9. Exod. 3.

qua omnia pulchra testantur ipsum pulcherrimum, dulcissima dulcissimum, sublimissima altissimum, pura purissimum, fortissima fortissimum, & sic de aliis. Quia sicut in patria Deus est speculum, in quo relucet creaturæ: sic in via è conuerso creaturæ sunt speculum, quo creator videtur. Unde Apostolus, Videmus nunc per speculum, & in ænigmatæ. Idem, Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Sexto Deum esse rationalis dicitur, quæ per effectum in cognitionem causæ pervenit. Omne namque causatum indiget alio, ut sit, & iterum illud alio, ut sit, & ita erit in infinitum procedere, vel erit ibi circulus, vel pervenietur ad aliquid, quod sit causa omnium. Circulus autem non est in rebus singulis: quoniam oporteret aliquid esse prius, & posterius seipso: nec erit processus in infinitum: quia universitas causarum tota causata est, siue sit finita, siue infinita: ergo indiget alio, ut sit, quod erit extra universitatem causarum, & hoc Deus est, à quo fluunt omnia.

Sap. 7.

1. Cor. 13. Rom. 1.

CAPVT II.

Quod unus Deus est.

VNUM Deum esse ostenditur auctoritate. Unde Deut. 32. Videte, quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me. Apostolus, Vnus Deus, una fides, unum baptisma. Boet. Si dici potest, unissimus est. Id est, semper in vno modo, nihil in se, nisi se habet. Hoc verum unum est, in quo nullus est numerus, nullum in eo aliud præter id quod est. Idem ostenditur & ratione: quia simplex forma divinitatis, si non esset una, & eadem numero, sed communicabilis pluribus, contraheretur aliquo addito ad esse singulare: & ita compoheretur alteri, nec esset simplicissima, quod falsum est: quia in summo bono nulla potest fieri adiectio, cum sit omnino simplex. Notandum autem, quod unum dicitur, prout est principium numeri, & sic Deo non convenit. Alio modo, prout conuertitur cum ente, & sic Deo convenit potius quam alicui creaturæ: quia cum unum sit indivisum in se, & distinctum ab aliis, ex se pro Deo solo, nihil est, in quo non intelligatur aliqua distinctio, vel æqualitas, vel potentia. Cum unum sit, vel numerus aliquis de Deo dicitur, nihil ponit, ut quidam dicunt, sed tantum præter. Unde cum dicitur, Deus unus est, intelligitur, quod non sint plures. Aliquod singulare non est unum tribus modis, scilicet vel pluralitate secundum species diversas, sicut Angeli, & stellæ

Ephes. 4.

Vnum sumitur multipliciter.

Compendij theologicæ veritatis.

stellæ, quæ sunt vsus genere, sed differunt specie: vel mutabilitate, secundum quod vnu homo plures dicitur, qui modo sanus est, modo æger, modo dives, modo pauper. Vel propagatione, secundum eandem speciem, prout homo plures est in filiis, qui propagantur ab ipso. Sed nihil prædictorum in Deo est. De primo enim contrarium habemus in simbolo Athanasij: Hæc est fides Catholica, ut vnu Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremus. De secundo Psal. Ipsi peribunt, tu autem permanes. Bern. Non ex tempore alterationem habet Deus, non ex substantia alteritatem. Leo Pap. Simplices divinitatis naturæ nihil addi, aut minui potest. De tertio. Psal. Non erit in re Deus recens. Recens, id est, recenter formatus, vel natus. Divinitatem tria genera hominum multiplicat, scilicet idololatæ. Psal. 95. Omnes dii gentium demonia. Necromantici, qui attribuunt virtutem characteribus, & huiusmodi stultitibus. Carnales homines, ut gulosi colentes ventrem. Apostolus: Quorum Deus venter est. Et avari, qui super omnia pecuniam amant. Apostolus: Avaritia, quæ idolorum est servitus. Est itaque in Deo vera unitas propter simplicitatem, immutabilitatem, & singularitatem, & propter unitatis creatæ similitudinem: quia sicut unitas à nullo descendit, & omnis pluralitas ab ea defluit, sic Deus à nullo, & omnia ab ipso. Item sicut unitas de se gignit unitatem, ita Deus pater de se gignit alterum se, ut dicit Aug. id est, alterum similem sibi, vel alterum à se, scilicet filium. Hoc nomen, Deus, tripliciter accipitur, scilicet naturaliter, adoptivè, & nuncupativè. Primo modo soli Deo convenit. Secundo modo convenit bonis hominibus, qui divinæ bonitatis participes sunt per gratiam providentiæ, vel doctrinam, & potestatem prælationis, & potestatem miraculorum. Psal. 81. Ego dixi, Diis estis, & filij excellentissimi: quia res nominis, scilicet divinitas, illis non convenit. Primo modo non habet plurale hoc nomen (Deus) per se, cum sit unus solus verus Deus, nec divinitas recipiat distinctionem: sed secundo, & tertio modo plurale habet.

Psal. 101.

Psal. 86.

Psal. 95.

Philip. 3.

Ephes. 5. In Deo vera unitas.

Unitas à se, pluralitas vero ab unitate descendit.

Ioan. 10. Exod. 6.

CAPVT III.

Quod unum solum principium est.

Sicut unus solus Deus est, sic unum solum principium est: quod ostenditur multitudine ratione. Primum sic, quoniam si duo principia sunt, unum scilicet summè bonum, & aliud summè malum: aut communicant in existentia per se, ut Sortes, & Plato, si simul sunt, in esse communicant, aut non. Si non, ergo alterum illorum erit ens per aliud: & ita non erunt duo principia. Si sic, cum existere sit per se bonum, malum autem plus esset malum, si non haberet illud bonum, ergo non est summè malum: quia si esse per se haberet, hoc ipsum esse, quod est bonum, summè malum esse non sineret. Præterea in creaturis quatuor inveniantur, scilicet multitudo, ordo, imperfectio.

Di. Alb. Mag. Compend. theol.

atio, & connexio: secundum quodlibet istorum probatur unum tantum esse principium. Omnis multitudo secundum Dion. ab unitate trahit originem: ergo necesse est omnis multitudinis unum esse principium. Item omnis ordo cum habeat prius & posterius, oportet, quod unum habeat principium. Item secundum Boetium, omne imperfectum ab aliquo simpliciter perfecto trahit originem, & hoc est Deus noster. Item omnis connexio diversorum, causam habet suæ connexionis; & conservationis aliquod unum: & hoc est Deus. Item si esset unum summè malum, à quo omnia mala essent, sequeretur quod secundum corpus Christus esset ab illo malo principio, cum in eo fuerit malum peccati, quod absurdum est dicere. Ex prædictis patet, quod Deus est summum, primum, & unum solum principium, tum ratione dignitatis, tum ratione antecedentis, tum ratione causalitatis.

CAPVT IV.

Quod pater est.

TERNUM patrem esse, per hoc ostenditur, quod cum Deus sit potentissimus, sapientissimus, & optimus, potest, scit, & vult se summè communicare: hoc autem est, alteri maiestatis suæ plenitudinem dare: ergo Deus pater ab æterno filium sibi æqualem genuit: cui divinitatis suæ essentiam communicavit. Dicit enim Dominus in Isaia: Si ego, qui generationem aliis tribuo, ipse sterilis ero? Quasi dicat, non. Pater multipliciter sumitur. Dicitur enim pater æternæ generatione. Isa. 3. Generationem eius quis enarrabit? Prædeterminatione. Ephes. 1. Gratia vobis, & pax à Deo patre, qui prædestinavit vos in adoptionem filiorum. Creatione. Deuter. Nunquid non ipse est pater meus, qui possedit, fecit, & creavit te? Fecit, inquam, secundum corpus, creavit secundum animam, possedit secundum utrumque. Redemptione. Isa. 63. Tu domine pater noster, & redemptor noster, à seculo nomen tuum. Sacramentali regeneratione. 1. Petri. 1. Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui regeneravit nos. Fidei instructione. Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Gratia adoptione. Rom. 8. Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. Gloriz collatione. Galat. 4. Itaque iam non est servus, sed filius: quod si sic, & hæc per Deum, id est, per opera Dei: opera enim nostra magis sunt per Deum vitæ æternæ meritória, quam per nos. Primo modo sumitur pater personaliter, & iste modus soli patri convenit. Quarto modo, scilicet redemptione, non solum effectivè, sed etiam per ministerij exhibitionem. Sumitur etiam personaliter: & iste modus soli filio convenit, secundum quod modus redemptionis fuit per mortem filij. Omnes autem alij modi tribus personis simul conveniunt: quia indivisa sunt opera Trinitatis: nisi forte aliquis inordinum modorum conveniat alicui personæ per a quo propriè

Colos. 1.

Isa. 66.

Pater multipliciter sumitur. Isa. 3.

Deut. 32.

A 2 propriè

Appropriatio.

propriationem. Circa generationem nota quatuor propositiones in quibus videri poterit: vtrum essentia diuina generet, vel generetur. Prima est, Essentia generat essentiam. Secunda est, Essentia generat personam. Tertia est, Persona generat essentiam. Quarta est, Persona generat personam. Harum propositionum tres primæ falsæ sunt, quarta autem vera est. Est enim regula in Theologia, quod essentia diuina non generat, nec generatur: dicendum tamen quod pater virtute essentia existens in se, generat: & quod filio per generationem communicatur essentia, sicut & Spiritui sancto per processionem.

Regula Theologica.

CAPVT V.

Quod filius est.

Relationes in diuina & quæ. Emanationes.

Filius dicitur multipliciter. Mat. 3. & 17. Luc. 2. Galat. 4. Sap. 9. Luc. 1. Heb. 1. Luc. 1. Ioan. 1. Sapientia patris. Sap. 8. Psal. 2. & 109. Ps. 133. De In.

Ioan. 2.

Quum sint correlatiua pater & filius, per eadem rationes ostenditur filium esse, per quas ostentum est patrem esse. Præterea inter omnes emanationes perfectissima est generatio, qua genitus assimilatur suo genitori, quod emanationes aliæ non faciunt. Cum igitur copiosissimo fonti bonitatis competat emanatio perfectissima, constat, quod persona, qui pater est, qui est fons totius bonitatis, generat filium sibi æqualem, cui communicat suæ plenitudinem maiestatis. Aliquis est filius Dei per gratiam vnionis, vt Christus homo. Aliquis per veritatem natiuitatis, vt Christus inquantum Deus. Aliquis per adoptionem, vt sancti. Aliquis per creationem, vt quæuis creatura. De filio dicit Athanasius in altercatione contra Arium, quod ipse dicitur sensus, quo omnia cogitantur: sapientia, qua cogitata disponuntur: virtus, qua disposita perficiuntur: verbum, quo perfecta nunciatur: lumen, quo nunciata clarescunt. Filius ergo Dei dicitur sapientia patris, nõ quod pater sit sapiens sapientia genita: sed quia filium genuit, cui appropriatur sapientia. Vnde pater dicitur omnia fecisse in sapientia, id est, cum sapientia, quæ est filius: quoniam indiuisa sunt opera trinitatis ad extra. Vnde hæc præpositio, in, notat subauctoritatem in filio, qui hoc ipsum habet à patre, quod res creat. Generaliter enim verum est, quod quicquid habet persona, vel operatur, hoc habet ab eo, à quo est. Qualiter autem filius sit de patre, nota, quod hæc præpositio, de, quandoque notat causam efficientem, vt cum dicitur, Christus conceptus est de Spiritu sancto. Quandoque causam materialem, vt cum dicitur, Christus natus est de Maria Virgine. Quandoque identitatem essentia, vt cum dicitur, filius natus de patre. Quandoque transubstantiationem, vt cum dicitur, corpus Christi fit de pane. Quandoque ordinem, secundum quod creatura dicitur fieri de nihilo.

CAPVT VI.

Filius est imago Patris.

Imago triplex. Genet. 1.

Imago relatiue dicitur. Imago hominis quomodo in filio suo.

Sap. 7. Coloss. 1. Galat. 1.

Colos. 1.

Rom. 1.

Inter creaturam & creaturam. Ezc. 18. In angelis ex pressur similitudo. Item imago trinitatis.

Imago triplex est, scilicet æqualitatis, imitationis, repræsentationis. Primo modo filius est imago patris. Secundo modo homo factus est ad imaginem Dei. Tertio modo mundus dicitur speculum creatoris. Nota, quod imago relatiue dicitur ad illud, cuius similitudinem gerit, & ad quod imitandum facta est. Hoc autem contingit dupliciter: aut quantum ad speciem, & signum speciei: & sic imago hominis est in filio suo, qui ipsum in humana specie, & figura imitatur, & hæc est perfecta imago. Aut quantum ad signum tantum, & non ad veritatem speciei, sicut imago hominis est statua lapidea, & hæc est imperfecta imago. Primo modo filius est imago patris, sicut in natura communicans. Secundo modo imago Dei est in homine, licet minus perfecte. Tertio modo mundus dicitur esse speculum Creatoris. Est igitur imago, non ad imaginem, sicut filius. Nam hæc præpositio, ad, dicit distantiam inter imaginatum, & imaginantem, hoc autem non cadit in filium: vnde bene dicitur imago patris, sed non ad imaginem. Et est imago ad imaginem, sicut homo, & Angelus. Et est aliquid non imago, sed ad imaginem, vt mundus hic, qui proprie non dicitur imago, sed vestigium: Creatoris: quia licet trinitatem repræsentet, non tamen imitatur, nec est capax eius, sicut homo. Est tamen mundus ad imaginem Dei factus: quia Deus aliud exemplar non habuit, ad cuius similitudinem creaturas faceret, nisi semetipsum. Est imago genita, vt filius, & imago creata, vt homo, & Angelus, & est imago facta, vt statua Herculis, quæ ipsum repræsentat. Ex his patet, quod esse imaginem, conuenit Creatori, & creaturæ. Creatori quidem, quia filio, qui est imago patris. Creaturæ vero conuenit tam corporali, quam spirituali, quam etiam compositæ. Proprie tamen loquendo dicitur, quod creatura corporalis est Creatoris vestigium. Vnde Apost. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, &c. Ibi hæc præpositio, per, non dicit medium disponens, in quantum creatura consideratur in se: sed excitans, in quantum est similitudo Creatoris: quia non disponit ad cognitionem Creatoris, imò per talem modum potius impediret cognitionem, cum inter Creatorem, & creaturam maior sit dissimilitudo, quam similitudo. Creatura verò spiritualis dicitur Creatoris similitudo. Ezc. Tu signaculum similitudinis, &c. & hoc ideo: quia in Angelo propter naturæ simplicitatem expressior est similitudo ad Deum, quam in homine. Creatura verò composita, id est, homo, dicitur imago Dei, Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem, &c. & hoc ideo, quia in homine inueniuntur plures trinitates, quàm in Angelo: vnde quoad hoc potius dicitur imago Trinitatis. Filius Dei possidet triplicem excellentiam, sicut innuit Apost. ad Hebr. 1. Qui cum

CAPVT VIII.

Spiritus sanctus amor Patris, & Filij est.

Pater & Filius se diligunt. Spiritus sanctus amor. Amor procedens à patre, & filio.

Filius Dei ex cellens. Figura patris filius est quomodo. Pater filium creaturæ pro ducuntur. Hebr. 1. Verbum æternum.

Tres personæ æquales.

Filius Dei virtus patris. 1. Cor. 1. Trinitatis imago.

Emanatio duplex.

Spiritus sanctus à patre & filio.

Ioan. 16. Ioan. 15.

cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, postquam omnia verbo virtutis suæ. Primam, scilicet respectu patris, à quo producit, & sic est splendor gloriæ paternæ. Est enim (vt ait Dio.) fontali radius, in se manifestans gloriam paternam. Secundam respectu Spiritus sancti, quæ producit ex se: & sic est figura, id est, similitudo substantiæ patris. Est enim alia persona ab ipso, sicut à patre: quod non accepit. Spiritus sanctus à patre, sicut filius. Tertiam respectu creaturarum, quæ per eum producuntur, & sic est portans omnia verbo virtutis suæ. Propter primam dicitur, Verbum filius Patris: quoniam perfecte loquitur bonitatem, & summam patris liberalitatem: qui nihil habere voluit, quod filio suo non communicaret, istud est Verbum æternaliter genitum, temporaliter promissum, à Prophetis, & Apostolis prædicatum, ab Angelo in incarnatione nunciatum. Propter secundam dicitur filius imago patris. Quamuis enim tres personæ sint æquales in æternitate, maiestate ac potestate: tamen filius dicitur potius imago patris, quam Spiritus sanctus: quia non solum habet conuenientiam intus cum patre in essentia identitate, sicut & Spiritus sanctus, sed habet etiam conuenientiam extra cum patre: ex eo, quod sicut à patre procedit filius, sic & à filio Spiritus sanctus, sed à Spiritu sancto nullus. Nam secundum rationem intelligendi, respectus huiusmodi relationum sunt extrinsecus existentes, quia potius ab aliquo sunt, quam in aliquo. Intelligentia enim relationum ad hoc, ad quod referitur, aliquid respicit: vnde si patrem non habeo, filius non sum, & conuerso. Propter tertiam dicitur filius virtus patris, ad Corint. 1. Nos autem prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Inuenitur etiam imago Trinitatis in nobis, videlicet in memoria, intelligentia, voluntate: vel in mente, notitia, & amore: in quibus per ordinem patris, & filio, & Spiritui sancto assimilamur.

CAPVT VII.

Quod Spiritus sanctus est.

Emanatio duplex est in diuinis. Vna per modum naturæ, & hæc est generatio, secundum quam filius est à patre. Alia est per modum voluntatis, & hæc est processio appropriata, proprie verò dicitur spiratio, secundum quam Spiritus sanctus est à patre, & filio. Idcirco autem hæc emanatio per modum voluntatis esse dicitur, quia Spiritus sanctus amor est. Amor autem secundum voluntatem est: procedit autem Spiritus sanctus à patre mediata, & immediata. Mediata, quia filius ipsum spirat, qui hoc habet à patre: immediata verò, quia ipse pater ipsum spirat.

Spiritus sanctus amor Dei est, & hoc tripliciter, videlicet essentialiter, personali-ter, & exemplariter. Essentialiter Spiritus sanctus dicitur amor, in quantum ipse cum patre, & filio vnus Deus est. Ipsi enim, tres in quantum vnus sunt in essentia, diligunt se amore essentiali, qui appropriatur Spiritui sancto. Personaliter verò dicitur Spiritus sanctus amor, in quantum ipse est nexu Patris, & Filij. Pater enim, & Filius diligunt se amore ab eis procedente, qui non est Pater, nec Filius, sed Spiritus sanctus. De hoc nexu dicit Aug. Est ineffabilis quidam complexus in illa Trinitate, non genitus, sed genitoris, genitricque suauitatis ingenti largitate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Exemplariter quoque dicitur Spiritus sanctus amor, quoniam amoris gratia, qui est in nobis, Spiritus sanctus non solum causa est efficiens, sed etiam exemplar, atque finis. Amor enim qui est in nobis, est à Spiritu sancto efficienter, & hoc in quantum ipse Spiritus sanctus est Deus. Exemplariter autem est in nobis, in quantum ipse Spiritus sanctus est procedens per modum amoris à Patre, & Filio. Sed finaliter est in nobis noster amor, in quantum Spiritus sanctus, à quo amor noster est, habet rationem primi boni, in quod tendit amor noster. Notandum, quod amor, qui est Spiritus sanctus, ex modo procedendi est nexu, scilicet Trinitatis, sed propter ipsam processionem est distinctus à Patre, & Filio: propter naturæ verò diuinæ perfectionem est persona, & suppositum: propter diuinam verò simplicitatem est ipse Deus, & summè bonus. Igitur Spiritus est amor, quo Pater, & Filius se diligunt. Cum autem dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, dupliciter, exponi potest. Primo sic, diligunt se Spiritu sancto, id est, amore, qui est Spiritus sanctus, & secundum hoc propositio est vera. Secundo sic, diligunt se Spiritu sancto, id est, per Spiritum sanctum, vel per amorem, qui est Spiritus: & sic non est concedenda, esset enim intellectus, quod Spiritus sanctus esset principium in Trinitate, quod falsum est: quia à patre, filioque procedit: quia non est ibi aliquid respectu cuius hæc dictio, per, dicat principium. Est enim regula, quod hæc dictio, per, semper dicit rationem principij respectu alicuius positi in locutione, sicut quando dicitur: Pater operatur creaturas per filium, ibi enim notatur ratio principij in filio respectu operis. Similiter hæc conceditur, Filius operatur per patrem: nam ibi ratio principij in patre est, & hoc duplici respectu, scilicet respectu filij, & respectu operis.

CAPVT IX.

Spiritus sanctus charitas, & donum sanctorum est.

Spiritus sanctus charitas.

Amor, siue charitas quæ liter sumitur

In lib. 1. de Trin. cap. 6.

Diligat nos Deus.

Corpus mysticum unum per amorem. Totum malum hominis, in quo consistit.

Oppositum. Ad fruendum quid requiritur.

Charitas duplex in cognitione.

CVm inueniatur sæpe in scripturis, quodd Spiritus sanctus charitas, & donum dicitur, diligenter notandum est, qualiter hoc debeat intelligi, & vrum Spiritus sanctus sit charitas, qua nos Deum, & proximum diligamus. Vnde notandum est, quod amor, siue charitas tribus modis sumitur. Vno modo effectiue, & sic absque dubio verum est, quod Spiritus sanctus est amor, quo diligimus Deum, & proximum. Spiritus sanctus operatur in nobis habitum, & motum charitatis. Alio modo sumitur exemplariter, sic etiam Spiritus sanctus est charitas, qua diligimus Deum, & proximum. Charitas enim quæ est Spiritus sanctus, est exemplar nostræ charitatis. Tertio modo sumitur charitas formaliter per modum inhærentiæ, & sic charitas dicitur virtutis habitus in anima, quo diligimus Deum, & proximum. Et secundum hunc modum Spiritus sanctus non dicitur charitas: nec contrariatur dictum Aug. quod eadem est charitas, qua nos diligit Deus, & nos ipsum: quia licet verum sit, tamen aliter est, & aliter: nam Deus diligit nos ea formaliter, nos verò ipsum diligimus efficienter, & exemplariter, non formaliter: nam omnè esse, & agere est à forma inhærente agenti, quæ est principium agendi, & forma, sicut caliditas igni. Sciendum est tamen, quod Spiritus sanctus datur, cum datur eius donum bonum: quia Spiritus sanctus est amor, & primū bonum: posterius autem non datur sine priori. Præterea corpus mysticum est vnum per amorem. Cum ergo nihil creatum sit vnum in diuersis particularibus, oportet quodd membra corporis mystici vniantur vno amore increatum, qui est Spiritus sanctus. Præterea quia secundum Augusti. totum malum hominis est, vti fruentis, & frui vtendis: constat ergo, quodd oppositum est totum bonum eius, scilicet frui fruentis, & vti vtendis. Sed ad fruendum eo, quo fruendum est, requiritur præsentia fruibilis, & etiam dispositio debita fruentis, vnde requiritur præsentia Spiritus sancti, & eius donum, scilicet amor, quo inhæreatur ei. Verum tamen cum datur nobis Spiritus sanctus, non incipit esse in loco nouo, sed nouo modo, per productionem noui effectus, & noui respectus, ex quo creatura se aliter habet ad Spiritum sanctum, quam prius: propter quodd & ipse dicitur aliter esse in creatura, quam prius: quia est in ipsa, vt in cognoscente, & amante ipsum: quod non fuit prius. Ex iam dictis patet, quodd in iustificatione duplex charitas nobis datur, scilicet creata & increata: illa qua diligimus, & illa qua diligimus. Vel datur nobis charitas creata, qua diligimus formaliter, & increata, qua diligimus effectiue, quia nostrum diligere ipse creat. Ex his colligitur, quodd licet Deus sit in omnibus per essentiam, præsentiam, &

potentiam, non tamen habetur ab omnibus per gratiam. Missio autem Spiritus sancti duplex est, sicut & filij. Vna visibilis, sicut apparuit super Christum in columba, & super Apostolos in linguis igneis. Alia inuisibilis, qua mittitur in mentem, ad sanctificandam creaturam: & ista missio fit ad inhabitationem creaturæ rationalis: sed prior fit ad inhabitationem demonstrandam aliis. Eodem modo missio filij duplex est, vna scilicet visibilis, vt incarnatio, & alia inuisibilis, vt est interna mentis illuminatio. Notandum, quodd missio filij, & Spiritus sancti inseparabilia sunt: sed dicitur filij, quando mens per gratiam illuminatur ad Deum cognoscendum: & dicitur Spiritus sancti, quando affectus accenditur ad Deum amandum. Sciendum est, quodd solius Patris est mittere, & non mitti. Cum enim Pater à nullo procedat, nusquam mitti dicitur: quia verò Filius & producit, & producit, ideo mittit, & mittitur. Spiritus verò sanctus, quia producit æternaliter, sed non producit, nisi ex tempore, ideo ipse est proprium mitti, & non mittere, nisi respectu creaturæ, vt ad conuersionem populi dicitur Apostoli missi à Spiritu sancto. Nisi fortè dicatur mittere hominem assumptum. Sed & Spiritus sanctus mittere dicitur, in quantum cum patre & filio idem est in essentia Trinitatis, non in quantum persona. Sic etiam filius mittit seipsum, vnde Aug. in lib. de Trin. intelligamus illam incarnationem, & ex Virgine natiuitatem, in qua intelligitur filius missus, vna, eademque operatione patris, & filij inseparabiliter esse factam, non separatam etiam Spiritu sancto. Ex his patet, quodd hæc sunt impropria, & exponenda, Spiritus sanctus mittit se, & mittit filium, & filius mittit seipsum: nisi intelligatur, in quantum est de Virgine natus: quia filius Deus mittit se hominem, & secundum hoc vera est. Hæc autem est ratio: quia mittere dicitur auctoritatem ratione productionis æternæ. Quibus modis datus sit Spiritus sanctus in signo visibili. Sciendum quodd in igne apparuit Spiritus sanctus, vt calefaceret frigidus. Et in linguis, vt doceret ignaros. Et in sono, vt terreret rebelles. Apparuit etiam in aliis tribus signis, scilicet in nube ipsi Moysi, vt ductor eius in columna nubis esset, sicut legitur Isa. 61. & 63. Item in columba super Christum baptizatum ad ostendendam gratiæ plenitudinem, quæ in ipso erat. Item in statu post resurrectionem, ad significandam viuificationem affectus: quia status ab interiori procedit. Datus est igitur Spiritus sanctus bis post resurrectionem, scilicet in terra, propter dilectionem proximi, & de coelo, propter dilectionem Dei. Vel datus in terra, ad relaxanda peccata aliorum. Ioan. 20. Insufflauit in eos, & dixit. Accipite Spiritum sanctum, quorum remisit. &c. Datus est de coelo in Pentecoste ad robur, & ad operationem miraculorum. De his duobus, Pl. 32. Verbo Domini cæli firmati sunt, quoad primum: & spiritu oris eius omnis virtus eorum, quoad secundum. Tertia fuit collatio Spiritus sancti Apostolis facta ante passionem, quando fuerunt baptizati. Eorum enim baptizatus innuitur

Missio Spiritus sancti. Math. 3. Act. 2. Missio inseparabilis. Filius & Spiritus sanctus mittuntur. Mittere proprietas patris. Mittere, & mitti filij. Mitti Spiritus sancti. Quis per resurrectionem ad creaturam etiam mittere dicitur.

Modus. Acto. 1.

Exod. 13.

Math. 3. Ioan. 20.

Ioan. 20.

Act. 2. Pl. 32.

Apostoli fuerunt baptizati & quomodo.

CAPVT X.

In Trinitate personarum vnitatis essentia est.

IN vnitatis nature diuine tres sunt personæ: quarum prima est à nulla, secunda est per generationem à sola prima, tertia est per communem spirationem à prima, & secunda. Istud tamen sic est, quodd Trinitatis personarum non excludit ab essentia vnitatis, simplicitatem, immensitatem, æternitatem, & incommutabilitatem. Huius ratio per hoc patet, quia qui crederet Deum non posse se communicare, negaret in eo potentiam. Qui verò crederet hoc cum posse, sed nescire, negaret in eo sapientiam. Qui crederet eum hoc posse, & scire, sed nolle, ille negaret in eo bonitatem. Cum igitur pater potuerit, sciuerit, & voluerit se summè communicare, hoc fecit æternaliter, scilicet habendo dilectionem, & dilectum, hoc est filium, & Spiritum sanctum. Præterea omne bonum est sui diffusum, vt dicit Dionys. vnde cum pater sit fons bonitatis, emanatio erit ab ipso perfectissima, quæ est generatio. Erunt etiam emanatio iocundissima, quæ est per modum benignitatis, & liberalitatis: hæc autem emanatio amor est, qui est Spiritus sanctus à patre, & filio procedens. Et bene dicitur amor emanatio liberalitatis: quia amor primum donum est, quodd à liberalitate procedit, cum sit donum intrinsecum in ipso dante, in quo, scilicet amore omnia alia donantur. Hæc beata Trinitas tribus modis nobis innotescit. Ipsa enim patet in scripturis, ostenditur in figuris, relucet in creaturis. Primo, inquam, beata Trinitas patet in scripturis. Vnde Leo Papa, Credimus sanctam Trinitatem, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vnum Deum omnipotentem, vnus substantia, vnus essentia, vnus potestatis. Item Isaias audiuit Seraphim ter dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus in laudem beate Trinitatis, subiungentia in singulari: Dominus Sabaoth, propter confessionem vnitatis essentia diuinae. Si ergo non essent tres personæ, non diceretur in Gen.

Ter innuitur homo. Effectus quadruplex Spiritus sancti. Act. 2. Mar. vl.

Spiritus sanctus peccata res accipit.

Pl. 143. 1. Col. 3. Pl. 76. Ioan. 14. Tempus, quodd datus est Spiritus sanctus.

Dist. Act. 2. Hora. Act. 2. Nomen Spiritus sancti quomodo sumitur.

Multis modis nominatur Spiritus sanctus. Ioan. 3.

Sanctus quia. Gratia Spiritus sancti quid operatur in nobis.

Isaob. 1. Ioan. 4. & 7. Act. 2.

Rom. 5. 1. Ioan. 4.

innuitur ibi: Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet. In signum prædictorum ter innuitur homo ad significandam hæc triplicem Spiritus sancti missionem, scilicet in baptismo, in confirmatione, & in morte. Quadruplicem effectum consecuti sunt Apostoli ex præsentia Spiritus sancti. Primo eloquentiam in linguis. Secundo audaciam in tormentis: Tertio efficaciam in miraculis. Quarto protectionem à vitis, quia post Pentecosten non peccauerunt mortaliter. Accipiunt & modo multi vtiliter Spiritum sanctum, peccatores quidem in igne ad purgandum. Matth. 5. Ipse baptizabit vos in Spiritu sancto, & igne. Item penitentes ad proficiendum. Pl. Spiritus tuus bonus deducet me. Item perfecti ad sanctificandum. Ad Cor. Qui dedit nobis pignus Spiritus sancti. Item beati ad fruendum. Pl. Renuit consol. anima mea, &c. Item tribulati ad consolandum. Rom. 8. Non accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, &c. Item ignorantes ad instruendum. Ioan. 14. Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mitteret pater, &c. Quo tempore datus sit Spiritus sanctus, attendendum est, quodd in die quinquagesima, vt ostenditur auctor esse remissionis: nam annus iubilæus seruiebat remissioni. Venit etiam in die dominico, vt esset dies renouationis, qui fuit etiam creationis. Datus quoque fuit tertia hora, quia dicitur primus homo hera tertia perdidisse gratiam: vnde conueniens fuit, quodd eadem hora Apostolis mitteretur. Item alia ratione datus est hora tertia, scilicet, vt ostenderetur, quodd etiam nobis hora tertia datur gratia Dei. Sunt enim tres horæ morales, scilicet contritio, confessio, & satisfactio. De hoc nomine, Spiritus sanctus, sciendum est, quodd potest esse circūscriptio vnus proprii nominis, & tunc conuenit tantum personæ tertiæ in Trinitate: vel possunt istæ dictiones sumi diuisim, & sic quælibet trium personarum est Spiritus sanctus. Spiritus sanctus multa habet nomina. Dicitur enim Spiritus à spirando actiue, eo quodd spiret. Ioan. 2. Spiritus vbi vult, spirat, & secundum hunc modum, hoc nomen, spiritus, commune est omnibus tribus personis, sed Spiritui sancto conuenit per appropriationem. Alio modo dicitur Spiritus à spirando passiue, eo quodd spiretur: & hoc proprium est Spiritui sancto, quia procedit per modum spirationis. Non solum autem dicitur Spiritus, sed additur sanctus: quia sanctus idem est, quodd mundus, vel firmus, vel sine terra. Ista autem non conueniunt ei soli, quoad se, sed etiam in comparatione, quoad nos: nam per gratiam Spiritus sancti à peccatis mundamur, in bonis firmamur, à terrenis separamur. Sanctus ergo non solum est in se, sed quia nos sanctos facit ex sanctitate, de qua dicit Dionysius: Sanctitas est ab omni immunditia libera, & perfecta, & omni immaculata munditia. Præterea Spiritus sanctus vocatur nexus, vnitatis, & amplexus: & hoc prout comparatur ad patrem, & filium. Item dicitur donum Altissimi: & hoc, prout comparatur ad nos: quia omnè datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, &c.

Luc. 11. Ioan. 14.

2. Ioan. Vnitatis personarum in diuinitis. Nota.

Ab æternis. Deus potuit, scilicet, & voluit se summè communicare.

Liberalitas diuina.

Beata Trinitas nobis innotescit, & quomodo.

De beata Trinitate quid credendum. Isa. 6. Gen. 1.

Trinitas personarum in unitate essentia. Psal. 66.

Item 1.

Rom. 11.

Ex præpositio quid dicat. Per præpositio quid dicat. Etiam principium de principio. In præpositio quid dicat. Figura. Job. 1. Genes. 12. Ita. 10. Prou. 17.

Ezech. 49. In creaturis vestigium Trinitatis relucet. Sapient. 15. Psal. 22.

Aliter Deus

relucet in beatitudine, quam uisuribus. Trinitas incomprehensibilis.

Faciamus hominem ad similitudinem nostram, sed meam, & tunc si essent tres personæ, & non una substantia non diceretur ad imaginem, sed ad imagines nostras. Ad id ostendendum ponitur in Psal. ter Deus, cum dicitur: Ben. dicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: & tamen solum ponitur hoc pronomen, cum, ubi subiungitur. Et metuunt eum omnes fines terræ. Item. Ier. 1. A, a, a, domine Deus, ecce nescio loqui. Vide quod a triplicauit, & in singulari dicit: Domine Deus, quod notat Trinitatem & unitatem. Item Apost. Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, ipsi gloria in secula. Et nota, quod hæc propositio ex, dicit auctoritatem, & esse à nullo: hoc autem patri conuenit, qui est principium, sine principio. Sed hæc præpositio, per, notat operationem, sive medium, & esse ab alio: unde per hoc intelligitur filius, qui est principium de principio. Hæc autem præpositio, in, notat conseruationem, & esse ab aliis: & propterea competit spiritui sancto, qui est continentia omnis boni. Ostenditur etiam beata Trinitas in figuris. Significatur enim per tres amicos Iob. Item per tres Angelos quos Abraham hospitio recepit tres uidit, & unum adorauit. Item per tres digitos, quibus apprehenditur moles terræ. Item per tres ciuitates refugij æquali spatio à se distantes. Item per tria diffilia ad inuestigandum. Item per tres ciuitates, quas uidit Ezechiel. Relucet quoque in creaturis uestigium beate Trinitatis. Cognoscitur enim in magnitudine creaturarum potentia patris, in dispositione sapientia filij, in ornatu bonitas Spiritus sancti. Item in quolibet indiuiduo inuenies uirtutem, speciem, & utilitatem, quorum primum conuenit patri, secundum filio, tertium spiritui sancto. Item in sole uides essentiam, splendor & calorem: in quibus Patrem & Filium & Spiritum sanctum cognoscet. Item in anima secundum memoriam, intellectum, & uoluntatem considera personarum Trinitatem, & unitatem substantiæ. Item in hierarchia celesti superiori Deus est in thronis, ut maiestas: in Cherubim, ut ueritas: in Seraphim, ut charitas, per quæ notatur personarum Trinitas. Item in uirtutibus Theologicis scilicet fide, spe, charitate idem intellige. Item in tribus dotibus animæ, scilicet cognitione, comprehensione, & dilectione. Notandum autem, quod aliter relucet Deus in creaturis, uisitoribus, aliter in beatis. Exemplum de speculo, in quo alio modo uidentur à nobis notus, & aliter ignotus: nam notum uidentur in speculo, ignotum per speculum. Ex prædictis patet, quod licet tam in creatura corporali, quam in spirituali, & quam ex his composita beata Trinitas cognoscitur, tamen diuersimodè, prout unumquodque istorum dicitur uestigium Creatoris, & quia aliud dicitur eius similitudo, & aliud eius imago, sicut superius est notatum in titulo sexto, quod filius est imago patris. Denique sciendum est, quod pluralitatem personarum in unitate essentia, & unitatem essentia in personarum pluralitate secundum Bernard. scrutari

temeritas est, credere pietas est, nosse. uita æterna est.

CAPVT XI.

Multiplex trinitas est.

Multiplex inuenitur in scripturis trinitas. Est enim trinitas increata, quæ summa, & ineffabilis est. Aliæ trinitates sunt create: inter has una est, quæ cecidit, scilicet rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Alia est, per quam homo cecidit, scilicet suggestio diaboli, delectatio sensualitatis, & consensu rationis: quæ tria significata sunt per serpentem, mulierem, & uirum in paradiso. Tertia est in quam cecidit: scilicet ignorantia ueri, impotentia boni, & concupiscentia mali. Quarta est per quam resurgit, scilicet, fides, spes, charitas. Item est trinitas, per quam ad gratiam reparamur, scilicet triplex substantia, quæ est in Christo, scilicet diuinitas, anima, & caro. Est autem alia, per quam regeneramur, scilicet Spiritus, aqua, & sanguis. Spiritus, inquam, sanctificationis, Aqua abluitionis, Sanguis redemptionis. Hanc nobis Ioan. in Epistola sua recitat. Et quoque trinitas alia, per quam ad gloriam reformamur, ut sunt tres dotes animæ, scilicet cognitio, dilectio, comprehensio. Est & multiplex trinitas in creaturis, quæ est uestigium beate, & increate Trinitatis, & de hoc habes in titulo supra decimo, quod Trinitas personarum, & unitas essentia est.

CAPVT XII.

Qualitas personarum est.

Qualitas personarum in tribus consistit. Vnde Aug. Nullus alium præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Quod æqualitas secundum hæc tria sit in Deo, sic ostenditur: quia in istis inferioribus tria sunt hæc, scilicet substantia, qualitas, & quantitas: igitur unitas in substantia causat identitatem, unitas autem in qualitate causat similitudinem, sed unitas in quantitate causat æqualitatem: in diuinis autem est æqualitas tantum modo secundum triplicem quantitatem, prout quantitas in Deo esse dicitur, licet improprie. Primo secundum quantitatem uirtutis, quæ est potentia. Alio modo secundum quantitatem durationis, quæ est æternitas. Tertio modo secundum quantitatem magnitudinis, quæ ipse est intra omnia, & extra omnia, & quæ continet & locat omnia. Æqualitas personarum aliter in istis tribus ostenditur: quoniam in creaturis triplex magnitudo reperitur, scilicet temporalis, dimensionis, & uirtutis. Prima magnitudo est in rebus mutabilibus. Secunda in corporeis. Tertia in spiritibus creatis. Istis tribus respondent in creatore alia tria, in quibus etiam personæ diu-

Æqualitas personarum in quibus consistit.

In diuinis æqualitas, & quæ.

In creaturis triplex magnitudo.

In quibus sit æqualitas diuinæ personæ.

Quanta sit in diuinis æqualitas. Coæternitas personarum.

Relatiuum proprietas. Similitudo.

Latitudo interpretatio. Vnde quid. Vnde quid. Hypostasis quid. Propon quid. Distinctio quantitas & notio. Essentia diuina considerata in persona & quomodo. In appropriatitate.

Substantia quomodo sumitur.

Persona distinctio tres.

næ sunt æquales, scilicet æternitas in esse, magnitudo in immensitate, & uirtus in posse. Hoc tamen posse licet secundum rei ueritatem sit in Deo, secundum differentiam rei in ipso non habent esse, sed secundum quod nostrum respiciunt intellectum. Dicendum est ergo, quod tanta est æqualitas in trinitate, quod secundum August. nec est maius aliquid, uel duo, uel omnes, quam unus: nec maius aliquid omnes quam singuli. Coæternæ quoque sunt personæ diuinæ, quia in diuinis non est ponere, nisi duo generat, scilicet substantiæ, & ad aliquid: quantitas uero & qualitas transeunt in genus substantiæ, sicut æqualitas & similitudo dicunt relationes: sed substantia communis est tribus personis. Relatiuum autem proprium est simul esse: ergo nullo modo pater est prior filio, nec secundum id quod ad aliquid est, nec secundum id quod absolute est. Idem ostenditur per exemplum in natura: quia licet splendor sit à sole, tamen esset soli coæternus, si sol esset æternus.

CAPVT XIII.

Inter essentiam & personam differentia est.

Apud Græcos quatuor sunt uocabula, scilicet uia, uisio, hypostasis, propositio: hæc apud Latinos æquipollent istis quatuor, uidelicet essentia, substantia, substantia, persona. Inter hæc talis est differentia: quia uia, sive essentia dicitur de creaturis absolute & sine concretionem, qualis est humanitas: uisio dicitur naturam, sive substantiam naturæ, ut homo: hypostasis dicitur distinguibile, non tamen distinctum determinata proprietate, ut aliquis homo. Propositio, sive persona dicitur distinctum determinata proprietate ad dignitatem pertinentem, ut Petrus: uide licet homines particulares distincti sunt propriis qualitibus, ita pater, & filius, & Spiritus sanctus propriis notionibus. Sicut autem Græci dixerunt patrem & filium, & Spiritum sanctum, scilicet tres hypostases, id est, tres substantias: ita & nos dicimus tres substantias, id est, tres res non indigentes alia re ut sint. Considerata igitur essentia diuina in se, omnino indistincta est, persona uero in se distincta est suis proprietatibus. Considerata autem essentia in personis, uel persona in essentia, modum medium tenet, scilicet unitatem & distinctionem: & hoc patet in appropriatis, quæ omnibus personis conueniunt, ut potentia, sapientia, bonitas, sed ad unam magis determinantur. Nota, quod semper substantia sumitur pro essentia, & quod essentia nunquam transfertur ad significandam personam. Tres sunt distinctiones personarum: Persona est creaturæ rationalis indiuidua substantia, hæc sumitur penes naturam rei. Secunda Hugonis de sancto Vict. talis est. Persona est subsistens per se soiam iuxta

quendam singularem modum. Hæc sumitur iuxta etymologiam nominis: dicitur enim persona quasi per se una. Tertia est definitio magistralis sic, Persona est hypostasis distincta proprietate ad dignitatem pertinentem. Nota etiam, quod ista quatuor, prout supra sunt exposita, & exemplificata, scilicet essentia, substantia, substantia, persona, differunt in creatura, re, & nomine: sed in diuinis differunt ratione.

CAPVT XIV.

De immensitate Dei.

Non est in Deo quantitas dimensionis, sed uirtutis: nec ubique est Deus mole corporis, sed præsentia maiestatis, & per hunc modum dicitur immensus. Sed nota quod immensus quatuor in Deo completur, scilicet infinitatem, incomprehensibilitatem, incircumscribilitatem, æternitatem. Si enim consideratur Deus in se, sic est infinitus. Psal. Magnitudinis eius non est finis. Si uero consideratur in comparatione ad intellectum, sic est incomprehensibilis. Apost. O altitudo diuit. &c. Et propter hoc etiam dicitur sedere super Cherubim, id est, super plenitudinem scientiæ, & super omnem intellectum. Sed in comparatione ad locum, sic est incircumscribibilis. Amb. Nihil præscriptum, nihil circumscripsum, nihil mensurum trinitas habet, non loco clauditur, non estimatione concluditur, non ætate variatur. Sed si consideratur in comparatione ad durationem, sic est æternus. Apost. Regi sæculorum immortalis, &c. De his quatuor dicendum est in sequentibus per ordinem. Tenendum est certissime, quod in Deo non est proprie longitudo, nec latitudo, nec sublimitas, nec profundum: sed hæc metaphoricè sunt in Deo. Est enim in Deo latitudo charitatis, quia nos ab errore reuocat. Iere. Charitate perpetua dilexi te ideo attraxi te miserans tui. Est & longitudo patientiæ, quia malos expectat: dissimulat namque peccata hominum propter poenitentiam. Est in eo sublimitas sapientiæ, quia omnem sensum superat. Apost. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Est etiam in eo profundum iustitiæ, quia peccatores damnat. Matth. Ite maledicti in ignem æternum.

Immensus quatuor in Deo completur & quæ. Psal. 144. Rom. 11.

1. Tim. 1. Immensus Deus.

Latitudo. Ephes. 3. Ierem. 32. Longitudo. Sublimitas. Sap. 11.

Hebr. 4. Profundum. Matth. 25.

CAPVT XV.

De infinitate Dei.

Uitandum uero non est Deum esse infinitum: quia cum in Deo idem sit potentia & essentia, patet quod essentia eius est infinita, sicut & potentia. Vnde sicut potentia Dei non ita potest in tot, quin possit in plura, sic & essentia Dei non est ita in aliquibus rebus, quin possit esse in pluribus, imò

si mundi essent infiniti, omnes replet. Præterea cum Deus sit rerum causa efficiens, formalis, & finalis, sicut non est dicere de Deo in quantum est causa efficiens, quod sit effectiva: nec in quantum est causa formalis quod sit formata, eadem ratione non est dicere cum sit causa finalis, quod sit finita. Nullo ergo modo dicendum est Deum esse finitum secundum substantiam, nisi finitum dicatur completum & perfectum. Sane triplex dicitur infinitum, scilicet negatiue, priuatiue, contrariè, seu disparatè. Infinitum negatiue dicitur per abnegationem finis: & sic dicitur infinitum illud, quod non finitur: & hoc modo infinitum est, quod non est natum finiri, non tamen finitur. Infinitum contrariè est, quod habet contrariam dispositionem ad finiendum. Primo modo essentia diuina est infinita, quia non habet finem, nec est nata finiri. Similiter si dicatur infinitum tertio modo. Si verò dicatur infinitum priuatiue, sic non potest dici finita, quia non est nata finiri, imò est finiens omnia. Item finis dicitur triplex: dicitur enim terminus, & secundum hoc quantitas continua ponitur infinita, quia non est dimensibilis in infinitum, & hoc ideo, quia in continuo non est terminus in productione, sicut nec in numero est terminus in additione. Alio modo dicitur finis idem quod perfectio. Tertio modo dicitur finis, id propter quod unumquodque finitur. Primo modo Deus est infinitus, non secundum quantitatem dimensionem, quæ in Deo non est, sed secundum quantitatem virtutalem, quæ in ipso est. Sed quia in Deo omnimoda est indiuisio virtutis & essentia, non potest esse infinitas virtutis, quia etiam sit essentia. Secundo modo materia dicitur infinita, quia caret perfectione. Tertio modo malum culpe dicitur infinitum, quia non est ordinatum ad finem.

CAPVT XVI.

De incomprehensibilitate Dei.

Creator à creatura cognosci non potest ad plenum in via vel etiam in facta, quia finiti nulla est proportio ad infinitum. Trinitas sicut in solis nota est, & homini Christo. Vnde Bern. Nihil Deo præsentius, & nihil incomprehensibilis: quid nempe cuiuslibet rei præsentius quam esse suum? Sane esse omnium dixerim Deum, non quod illa sint quod est ipse, sed quia ex ipso, & per ipsam, & in ipso sunt omnia. Est enim intelligentia nostra ad illam lucem inaccessiblei multò minus, quam visus nocturæ, vel vespertilionis ad lucem: vnde dicitur in Psal. Ambulauit super pennas ventorum, hoc est, super intelligentias etiam Angelicas. Veruntamen comprehenditur Deus, aliquo modo per fidem in via. August. Mentis humanæ acies inualida in am excellenti luce non figitur, nisi per

Infinitum triplex. Negatiue, priuatiue, contrariè.

Esse omnium Deus & quomodo. Rom. 11. 1. Tim. 6.

Psal. 17. Comprehen- ditur Deus & quomodo.

iustitiam fidei emundetur. Ad idem Bern. Ita Deus est in irrationalibus creaturis, vt non capiatur ab ipsis. A rationalibus tamen capi potest omnibus per fidei cognitionem, sed à bonis tantum capitur per amorem. Dicamus ergo, quod de Deo scire possumus, quid non sit, non quid sit. Aug. Intelligimus Deum sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsentem, sine habitu vel ambitu omnia continentem, sine loco vbique totum, sine tempore sempiternum, sine sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem. Comprehenditur quoque Deus per speciem pro dignitate meritum in patria. Aug. Videbimus tunc maiestatis essentiam, & vnusquisque eo perspicacius, quòd hic vixerit purius. Et est exemplum in mari, quod se offert visui, & tamen secundum ambitum totum videri non potest: & hoc est tam propter maris latitudinem, quam propter ipsius nostri visus ad tantam superficiem improprietatem. Hoc igitur tenendum est, quòd in via Deum cognoscere possumus, quia est, & in patria, quod sic est, nunquam tamen nec hic nec ibi quid est. Visus corporalis impeditur tripliciter, scilicet per tenebras, per falsam lucem, per auersionem à re visibili. Eodem modo impeditur visus spiritualis circa cognitionem Dei. Primò per tenebras peccati, vel erroris. Ioan. Qui facit peccatum, in tenebris est. Ad. Corinth. Adhuc cum legitur Moyses, velamen positum est super corda ipsorum. Secundò per falsam lucem: hoc autem fit quando quis metitur æterna secundum naturalia. Exemplum habetur in ligno putrido, quod in nocte quandam lucem videtur habere, sed cum dies venerit, nihil est. Tertio per auersionem à re visibili, siue cognoscibili: hoc est, quando quis spreto incommutabili bono, rebus mutabilibus adhæret, talium oculis cum sint ægri, odiosa est lux, & puris est amabilissima. Deus cognoscitur interioris & exterioris. Interioris dupliciter: quia quandoque per inspirationem, quod paucis datum est. Apost. ad Cor. Scio hominem in Christo Iesu, &c. quandoque per ratiocinationem, per quem modum plures Philosophi de Deo notitiam habuerunt. Ad Rom. Inuisibilia Dei, &c. Exterioris etiam cognoscitur dupliciter: scilicet per creaturas. Apost. Videmus nunc per speculum, scilicet creaturarum, quæ modo sunt speculum creatoris in præsentia sic è conuerso ipse Deus erit speculum creaturarum in futuro, in quo omnia videbimus, quæ ad gaudium nostrum pertinebunt. Item per doctrinam Aposto. Fides ex auditu. Sicut cognoscitur vinum quandoque ex auditu, quandoque visu, quandoque gustu, sic Deus quodammodo cognoscitur auditu. Cognoscunt enim Deum qui audiunt verbum Dei, & per illud credunt: visu cognoscunt Theologi, qui legunt Deum in scripturis: & Philosophi, qui speculantur eum in creaturis: gustu cognoscunt soli boni. Psal. Gustate, & videre, quoniam suauis, &c. Et iste vltimus modus perfectissimus est & certissimus.

Homil. 3. super Sissu.

Quòd hic pa- nus dixit, eo perspicacius De m. quis videt.

1. Ioan. 2. 2. Cor. 5.

Interioris exterioris. Deus cognoscitur & quomodo. 2. Cor. 12. Rom. 10.

Tribus modis cognoscitur Deus.

mus. Dionys. dicit, quod tribus modis cognoscitur Deus, scilicet per remotionem, sine abnegationem, vt cum dicitur, Deus non est hoc, vel illud. Vnde Dionys. Negatiue de Deo sunt veræ: affirmatiue verò incomparatæ. Item per eminentiam: vt cum in creatura inueniatur potentia, attribenda est Deo summa potentia, & sic de aliis. Item per causam, secundum quod per effectus veniunt ad cognitionem causæ, vel per cognitionem motuum ad cognitionem mouentis. Item nota, quòd anima sensu percipit corpora, per formas in materia, tantum præsentem corpore: imagine verò corporum similitudines, & formas abstractas à materia, etiam præsentem corpore, vel absente: ratione autem corporum naturas, intellectu spiritum creatum, intelligentia verò spiritum increatum. Sciendum est etiam, quòd cognoscibilia quædam sunt intra rationem, quædam iuxta, quædam supra. Intra rationem sunt, quæ sensu percipimus, vt alba, nigra, & huiusmodi. Iuxta rationem sunt, quæ ratione percipimus, vt vera, falsa, iusta, vel iniusta. Supra rationem sunt, quæ sola diuina reuelatione comprehenduntur, aut autoritate scripturarum creduntur, vt tres esse personas vnus Deum.

r. Ioan. 5.

CAPVT XVII.

De incircumscribilitate Dei.

Vbique Deus & quomodo.

Vbique Deus est, & tamen nusquam est, quia nec abest vlli loco, nec vllò capitur loco. Augustinus: Deus est in mundo non inclusus, extra mundum non exclusus, supra mundum non eleuatus, infra mundum non depressus. Ex his patet, quòd Deus est intra omnia, & hoc quia omnia replet, & vbique præsens est. Item extra omnia est, quia omnia continet: nec vsquam valet cogitari. Sed nota, quòd hæc præpositio extra, dici ibi, non àctualem præsentiam ad locum, sed potentialem, quæ est Dei immensitas, quæ infinitos mundos potest repletere, si essent. Item ipse est supra omnia: quia omnibus præsidet, nec aliquid ei æquatur. Item infra omnia est, quia cuncta sustinet, & sine ipso nihil subsisteret. Dicimus etiam, quòd vbique est, non vt indigeat rebus quòd in eis sit: sed potius res sui indigeant, vt per eam subsistant Deus enim ante mundi constitutionem fuit, vbi nunc est, scilicet, in se, quoniam ipse sufficit sibi: vnde verius:

Herb. 1.

Ante mundi constitutionem Deus vbique est. Esse in loco multipliciter accipitur.

quid est etiam in loco, pertinet circumscribitur, partim diffinitur, vt corpus Christi in sacramento, quod est totum sub tota hostia, ita quòd non excedit: & secundum hoc est circumscribitur. Est quoque sic sub hostia, quòd non vbique, & sic est ibi quodammodo diffinitur. Corpus autem Christi licet non sit vbique, cum sit creatura, nec æquari possit in huiusmodi Creatori, in pluribus tamen locis est totum, sub diuersis hostiis: & hoc est propter vnionem carnis ad Verbum, vnde merito habet amplius, quam alia creatura, scilicet, quod in locis pluribus simul & semel possit esse. Ex prædictis patet, quòd esse vbique simpliciter soli conuenit creatori, sed in loco vno esse soli conuenit creaturæ. In pluribus verò locis esse, sed non vbique conuenit corpori Iesu Christi. Nota quòd Deus est multipliciter in rebus, scilicet per naturam: & sic est vbique potentialiter, præsentialiter. Item per gratiam, sic est in bonis Ioan. 15. Qui manet in me, & ego in eo, hic, &c. Item per gloriam, sic est in rationali virtute animæ, vt veritas: in concupiscibili, vt bonitas: in irascibili, vt pietas. Item per vnionem: sic fuit in vtero virginis vnitas humanæ naturæ: & in sepulchro vnitas carni: & in inferno vnitas animæ Christi. Item Deus dicitur esse alicubi per occultorum reuelationem. Gen. Verè Deus est in loco isto. Item per vestigiorum eius excellentem representationem, sic dicitur esse in celo: quia ibi maxime relucet sua potentia, sapientia, bonitas: vel per naturæ identitatem, sicut est filius in patre, & pater in filio, & Spiritus sanctus in vtroque. Item per miraculorum operationem. Exod. Digtus Dei est hic. Itè per conseruationem & gubernationem, sic est in mundo. Deus est in seipso, vt & cetera, secundum illud, Dic vbi tunc esset, &c. Ipse enim est in mundo sicut Rex in regno. Bern. Deus vbique regnat, vbique imperat, vbique maiestas eius omnia replet, & complectitur vniuersa. Item in Angelo, vt decor, in quantum veritas in anima: & sicut sapor, in quantum bonitas. Itè in Ecclesia est, sicut pater familias in domo. Vnde illud: Ecce ergo vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Item in electis, vt liberator à malis, adiutor in bonis, & hoc est quod dicit Bern. Deus est in creaturis admirabilis, in hominibus amabilis, in Angelis desiderabilis, in seipso incomprehensibilis, in reprobis intolerabilis. Item in damnatis, vt terror, & horror. August. Qui te dimittit, quòd it? nisi à te placato, ad te iratum. Non enim manum Domini possumus effugere. Psal. Si ascendero in caelum, &c. Si verò dubitatur vtrum Deus sit in diabolo? Sciendum quòd quædam nomina sunt, quæ important naturas, prout naturæ sunt, & his concedendam est, quòd Deus inest. Sunt alia per quæ intelliguntur deformitates, vt diabolus, de quibus non est dicendum, quòd Deus inest, nisi addatur in quantum spiritus est, vel aliquid tale. Deus est in anima fidelis, vt sponsus in thalamo, rex in regno, tutus in castro, magister in scholis.

Deus est in rebus multipliciter, & quomodo.

Genes. 8. Mat. 6. & 28.

Ioan. 10. & 14.

Exod. 8. Psal. 118. Apoc. 1. Iob. 38.

Matth. 18.

Psal. 138. An Deus sit in diabolo.

Deus in anima multipliciter.

scholis, fons in hortis, lux in tenebris, thesaurus in agro, vinum in cellario, carbunculus in arca: vel sicut manna in arca, figillum in charta, medicina in apotheca: sicut cithara in conuiuio, imago in speculo: sicut fructus in arbore, oleum in lampade, lilium in conualle.

CAPVT XVIII.

De aternitate Dei.

Deus non mensuratur.

Pl. 101.

Apoc. 1.

Eternitas quid.

1. Tim. 6.

Sicut Deus vbique est, & tamen nullo loco circumscribitur vel continetur, sic aternus est, & tamen nullo tempore mensuratur. Non enim ei competit tempus præsens, nec præteritum, nec futurum. Nam tempus præsens esse non habet, quia semper pertransit, Deus autem semper manet idem. Vnde Hilarius. Esse non est accidens Deo, sed subsistens veritas, & manens causa. Similiter tempus præteritum modo non est, nec habet esse subsistens: sed de Deo dicitur in Psalmo, Ipsi peribunt, tu autem permanes. Similiter tempus futurum non est, sed expectatur, Deus autem semper est. Vnde Mercurius, Sola monas est est a, & o, hoc est, quia Deus est principium sine principio, & finis sine fine. Cum enim simplex sit omnino, non habet in se principium contrarietatis, quod est causa corruptionis. Quid autem sit aternitas secundum rem, sciendum quod proprie dicitur aternitas sine principio, sine fine & mutabilitate: & secundum hoc conuenit aternitas soli diuinæ naturæ, in qua est diurnitas immensa. Aternitas verò secundum etymologiam dicitur quasi extra terminos, quia termino caret, tam initiali, quam finali: sed secundum diffinitionem Boëtij in lib. de consol. Aternitas est interminabilis vitæ iucunda tota simul & perfecta possessio. Ad huius diffinitionis intelligentiam notandum, quod in quibusdam est terminabilitas simpliciter: quia ex parte corrumpi possunt, vt sunt generabilia, & corruptibilia, ad quorum differentiam ponitur interminabilis, & ponitur illud per abnegationem, quia simplicia, & præcipue diuina nullo modo melius manifestantur quam per remotionem, vt ait Dionys. Et huius ratio est, quia simplicium & diuinorum esse non potest intellectus perfecte comprehendere, & ideo ex negationibus eorum, quæ ab ipsis remouentur, manuducitur intellectus ad ea aliquantulum cognoscenda. Item in quibusdam est interminabilitas essentialis, sed non vitæ, vt in corporibus celestibus, ad quorum differentiam additur, vitæ. De Deo autem dicit Aug. quod solus habet immortalitatem. In omnem enim mutabili natura nonnulla mors est, scilicet ipsa mutatio: quia facit in ea aliquid non esse quod prius erat. Vnde & homo quando nascitur, quodammodo incipit mori. In quibusdam autem est interminabilitas vitæ, sed tamen cum

miseria & infelicitate, vt in dæmonibus & damnatis: ad quorum differentiam additur iucunda possessio: in cuius intellectu est iucunditas felicitatis, quia, tunc possessio alicuius rei iucunda dicitur, quando ad libitum habetur. In quibusdam est interminabilis vitæ possessio, sed non tota, vt in omnibus beatis ante iudicium: quorum est beatitudo secundum partem animæ & non corporis: ad quorum differentiam dicitur tota, quia totum est quod non est diminutum, vel cuius nihil est extra addere. In quibusdam est interminabilis vitæ possessio tota, vt in Angelis beatis ante iudicium, secundum totam sui substantiam habens felicem interminabilem vitam, sed non simul, cum aliqua sit in eis successio reuelationum & gaudiorum: ad quorum differentiam ponitur simul. In quibusdam est interminabilis vitæ possessio tota simul, sed tamen non perfecta, eo modo, quod dicimus perfectum nullo indigens, sicut est in Angelis, & in hominibus beatis post iudicium: ad quorum differentiam additur perfecta, id est, nullo indigens ad suum beatum esse. Pater igitur ex prædicta diffinitione, quod tres ponuntur ibi conditiones, quæ sunt inseparabiles ab aternitate increata, quæ Deus est, scilicet interminabilitas, ibi, interminabilis vitæ possessio. Item inuariabilitas, ibi, tota simul, nihil enim variabile est in Deo, sed totum simul. Item simplicitas, ibi, perfecta: illud enim summum perfectum est, cui non est possibilis aliqua additio. Per primum separatur Deus ab omni corporali. Per secundum ab omni variabili. Per tertium ab omni composito. Item nota, quod illud quod caret principio & fine, dicitur aternum, vt Deus, cuius esse interminatum est. Sed quæ principium habent & carent fine, dicuntur perpetua, vt Angelus, & homo. Quæ verò principium & finem habent, dicuntur temporalia, vt sunt corruptibilia, sicut vegetabilia, bruta, & sensibilia, & huiusmodi.

CAPVT XIX.

De incommutabilitate.

Incommutabilis est Deus, & impermutabilis, quia non cadit in eo motus accidentalis, scilicet augmentum. Leo Papa, Simpliciter naturæ diuinitatis nihil addi vel diminui potest: quia semper est quod est. Item nec diminutio. Malach. Ego Deus, & non mutator. Item nec alteratio. Iac. Apud quem non est transmutatio, &c. Item nec secundum locum mutatio, quia vbique præsens est. Iere. Cælum & terram impleo. Impermutabilis autem est, quia non cadit in eum motus substantialis, qui est de non esse ad esse, vt corruptio, quia finem non habet: illud enim solum in nihil est vertibile, quod de nihilo factum est. Incommutabilis est etiam Deus, ex eo quod non cadit in eum motus ex operatione. Nam soli Deo conuenit

Motus in Deo non cadit, & quare.

Malach. 3. Iacob. 1.

Act. 17. Iere. 23.

uenit in operatione quietum esse. Vnde Boet.

O qui perpetua mundum ratione gubernas, Terrarum, calique fator, qui tempus ab æuo

Ire iubes, stabilisque manens das cuncta moueri.

Deus cum operatur, non mutatur, sed res. Ioh. 1. It. 38.

Motus non est in Deo, & quomodo.

Iob. 9.

Mens hominum instabilis, & quare.

Motus tri.

Vnde quando Deus facit aliquam rem, non fit in ipso Deo aliqua mutatio, sed in re circa quam operatur. Quod autem fecit Deus prædicare subuersionem Ninive, & prædicare mortem Ezechie, quorum neutrum accidit, in talibus non mutauit Deus consilium, quod ab æterno secum habuit, sed sententiam, quæ respectum habuit ad ipsa negotia: quia Ninive subuertenda erat secundum merita: & Ezechias moriturus erat secundum causas inferiores: sed hæc non imposuerunt necessitatem diuinæ potentie. Item tres distinguuntur motus, scilicet naturalis, voluntarius, & violentus. Naturalis est, quo naturaliter res tendunt ad locum proprium. Motus autem violentus est, quando coguntur res esse extra locum proprium: sed motus voluntarius est in hominibus, vel in Angelis: nam bruta potius naturaliter mouentur, quando currunt, vel mouentur, vel operantur: & iste motus est medius inter naturalem & violentum: quia partim est naturalis, scilicet in quantum voluntas coniungitur suo actui, sicut causa suo effectui: & partim est violentus, in quantum scilicet mouentur membra contra motum suum naturalem: propter quod etiam lassantur, quæ ex motu naturali nunquam lassarentur. Igitur primo modo non est in Deo, scilicet naturalis, & hoc probatur per quatuor rationes. Prima est, quia omnis motus est ad quietem, & propter indigentiam, sicut dicit Philosophus: sed Deus nullius egeat. Secunda est, cum sit vbique non habet necessitatem de loco ad locum moueri. Tertia est, quia non est in eo grauitas, vel leuitas, propter quam sursum & deorsum moueatur. Quarta est, quod cum Deus in seipso semper maneat, non habet necessitatem locum proprium & sibi naturalem extra se quaerere, sicut alia creatura. Item secundo modo non mouetur, scilicet motu violento, quia non fit ei violentia, Iob. Si fortitudo quaritur, robustissimus. Item tertio modo non mouetur, scilicet motu voluntario, quia in opere non lassatur, vt animalia. Præterea nostra mens est instabilis: quia modò proficimus, modò desicimus, modò reminiscimur, modò obliuiscimur, modò volumus, modò nolumus, modò diffusis cogitationibus, atque affectionibus, & consiliis huc atque illuc vagamur. Deus autem semper se habet æqualiter, & immobiliter. Item alius est motus circularis, alius rectus, alius obliquus. Circularis, est corporum superiorum, prout firmamentum mouetur secundum formam quidem, vt dicit Philosophus, non secundum substantiam. Hoc est dicere, quod non mouetur ad locum, sed in loco. Motus autem rectus sursum est, vel deorsum,

D. Alb. Mag. Compend. theol.

secundum quod corpora inferiora mouentur propter leuitatem, vel grauitatem. Motus obliquus compositus est ex recto & circulari: vnde quod refertur, habet à motu circulari: quod verò linealiter procedit, habet à recto. Nullo autem istorum modorum mouetur Deus, quia proprietates istorum motuum non conueniunt ei. Possumus autem dicere, quod isti motus Deo conueniunt mystice, vt dicatur moueri motu circulari, omnia regendo & gubernando. Item motu recto, bonos remunerando. Item motu obliquo, malos puniendo. Eodem modo posset dici, quod Deus mouetur motu naturali, quo solita scilicet bonitate omnibus creaturis pro captu earum se communicat. Item motu violento, quo peccatores iuste damnat. Item motu voluntario, quo cuncta in esse conseruat. Sic potest exponi dictum Philosophi, qui assignauit motum à centro, & ad centrum, & circa centrum, quoniam Deus mouetur ad centrum in incarnatione, & à centro in ascensione, & circa centrum in prædicatione: propter hæc, & his similia dicitur in libro Sapientie, Spiritus sanctus, & mobilis, & stabilis est: mobilis, quia facit sanctos mobiles ad bene operandum, & in bono proficere. Stabilis autem, quia dat in bono perseverare: vel mobilis in via, stabilis in patria: vel mobilis in actibus, stabilis in contemplationis: vel mobilis in aliis sanctis, stabilis in Christo. Ita. Requiescet super eum spiritus domini, &c. Sciendum, quod quædam operationes attribuntur Deo secundum causalitatem & essentiam, vt scire: quædam secundum causalitatem & non essentiam, vt comedere & currere: quædam secundum essentiam, & non causalitatem, vt creare & iustificare: quædam nec sic nec sic, vt peccare, & mentiri, & huiusmodi.

Mystice mouetur Deus.

Sap. 14. Mat. 23.

Hebr. 1.

Sapient. 7.

Mat. 11.

CAPVT XX.

De simplicitate Dei.

Simplex est Deus, & Angelus & anima: sed differenter: quia in Deo idem est quod est, & quo est: & hæc est perfecta simplicitas. Hæc sola increata natura hanc sibi vindicat simplicitatem, vt non aliud & aliud, alibi & alibi, modò & modò inueniatur. In eo nempe quod habet, & quod est, semper & vno modo est: sed in angelo & in anima differunt quod est, & quo est: & ideo est ibi quædam alteritas, & compositio, licet ibi non sit dimensio quantitatis: vnde Mercurius, In supercelestibus est unitas, in celestibus alteritas, in subcelestibus pluralitas. Simplex est itaque Deus in essentia, quia nihil ei accidens esse potest, imò perfecta simplicitas ibi est, cum non sit ibi potentialis additio: quia quicquid est in Deo, Deus est: vnde Leo Papa, Simpliciter diuinitatis naturæ nihil addi, vel minui potest: quia

Simplex Deus in essentia.

B

quia semper est quod est, cui proprium est sempiternam esse, cui idem est vivere & intelligere. Veruntamen multiplex est in donis. Apostol. Alij datur sermo sapientia, &c. Iac. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, &c. Non enim in Deo est compositio partium integralium, vt in domo: nec partium potencialium, vt in anima, nec generis & differentiam, vt in specie: nec materiae & formae, vt in corporibus: nec coactionis unitatum, vt in numero: nec quod est, & quo est, vt in angelo: nec substantiae & accidentis, vt in indiuiduo: nec corporeae substantiae & incorporeae, vt in homine. De his Bern. Non partibus constat Deus, vt corpus: nec affectibus distat, vt anima: nec formis substat, vt omne quod factum est. Hoc etiam ostenditur ratione, quia cum omne compositum sit posterius omnibus suis compositionibus, nec primo principio scilicet Deo, quicquid sit prius, oportet Deum, qui est primum principium, non esse compositum. Præterea nullum compositum est totum suum esse: Deus igitur cum sit suum esse, non erit compositus, vnde Bern. Non est formatus Deus, forma est: non est effectus Deus, omnium efficiens causa est: non est compositus Deus, simplex est.

CAPVT XXI.

De excellentia Dei.

Deus in sua natura qualis.

Diuina dignitatis excellentia tanta est, quod mens de Deo cogitans deficit, cum sit incomprehensibilis. Sensus eum non percipit, cum sit inuisibilis: lingua ipsum non explicat, cum sit ineffabilis: locus eum non capit, cum sit incircumscriptibilis: scriptura eum non explicat, cum sit inestimabilis: tempus eum non mensurat, cum sit immensurabilis: virtus eum non attingit, cum sit inaccessibleis: desideria & vota transgreditur, cum sit insuperabilis, vel incomparabilis: & breuiter omnis creatura ad Deum comparata, defectum habet: quia finiti ad infinitum nulla est proportio. Ecce pater, quod diuina excellentia nullius eget, quia sibi sufficit, quoniam optimus est. Non enim indiget corpore, vt sit, nec loco, vt alicubi sit, nec tempore, vt aliquando sit, nec causa, vt aliunde sit, nec forma, vt materia sit, nec subiecto in quo subsistat, vel cui assistat. Sunt & alia quae soli diuinae maiestati conueniunt, & nulli alteri creaturae, in quibus excellentia suae dignitatis apparet: sicut est esse omnipotentem, omnibonum, omniscientem: quia cognoscit omnia praesentia, praeterita, & futura, & omnia singularia simul actu solus cognoscit: ea quae subsunt libero arbitrio, & cogitationes hominum solus cognoscit per seipsum. Item ad ipsum solum pertinet vbique praesentem esse, de nihilo res creare, in instanti operari, in operatione quierum esse, mirabilia facere, ex

Quae creatori, & non creaturae conueniunt.

auctoritate de qualibet creatura facere quod vult, voluntatem hominis cognoscere, in actu oculi mortuos suscitare, essentiae hominis illabi, peccata dimittere, gratiam infundere, in igne perpetuo corpus seruare. Quando aliquid creaturae conuenit, quod competit creatori, tamen excellentius de Deo dicitur: vt si in creatura est potentia, in Deo sit summa potentia: si sapientia, in Deo sit summa sapientia, & sic de aliis. Vnde & huiusmodi dicuntur de Deo in superlatiuo, propter quod Deus dicitur potētissimus, sapientissimus, iustissimus, optimus, pulcherrimus, & sic de aliis. Augu. in lib. de Trin. Oportet Deum cuius est & summè cuncta sentire atque intelligere, nec mori nec corrumpi, nec mutari posse, nec corpus esse, sed Spiritum omnipotentissimum, mitissimum, optimum, beatissimum fateamur. Potest & præter auctoritatem ratio intelligi, suae assignari: quia bona sunt excellentius in Deo, quàm in creatura, quia semper est aliquid nobilius in causa, quàm in causato: videmus etiam, quod aqua purior est in fonte, quàm in riuo. Radij quoque solis lucidiores sunt in ipso sole, quàm in aëre, & dulcedo maior est in melle, quàm in mellito.

Et si quid de creatura dicitur, excellentius de Deo dicitur.

Bona sunt excellentius in Deo quam in creatura.

CAPVT XXII.

De notionibus Dei.

Notiones Dei sunt quinque, scilicet paternitas, filiatio, processio, innascibilitas, & communis spiratio. Prima est patris, secunda filij, tertia spiritus sancti, quarta patris, quinta patris & filij. Tres primae notiones dicuntur personales, eo quod personas faciunt, & eas proprie distinguunt, & illae solae sunt tres unitates trium personarum quibus personae dicuntur tres: vnde licet pater plures habeat proprietates, tamen pater paternitate tantum vnus est, indiuisus est in se, & diuisus ab aliis. Innascibilitas autem est in patre, & sumitur priuatiuè, eo quod pater sit à nullo: & tamen pater significat distinctionem personaliter: sicut ovis non signata per hoc ipsum distinguitur à signatis. Similiter communis spiratio est vna notio, & illa vnitas est idem in patre & filio, & est distincta ab omni alia notione. Notandum igitur, quod proprie loquendo, tres sunt proprietates personales, scilicet paternitas, filiatio, & processio: quia personalis proprietates est, quae vni soli personae conuenit, & eam ab omni alia re distinguit. Relationes verò sunt quatuor: quia vna est patris ad filium, scilicet paternitas, alia filij ad patrem, scilicet filiatio: tertia est patris & filij ad spiritum sanctum, scilicet communis spiratio: quarta Spiritus sancti ad patrem & filium, scilicet processio. Notiones autem sunt quinque, quia quaelibet relatio est notio, & præterea innascibilitas, quae patri conuenit per priuationem relationis ad aliquod principium, non est relatio.

Notiones in diuinis quot, & quae.

Proprietates personales quae & quot.

Relationes in diuinis quot, & quae.

Notiones

Notiones in diuinis quot, & quae.

Notionum regula.

Notiones habent multa nomina: dicuntur enim notiones, quia notificant personas: dicuntur etiam distinctiones, quia personas distinguunt: dicuntur relationes, quia personae per eas ad se inuicem referuntur: dicuntur quoque proprietates, quia proprie personis insunt. Nota regulae notionum: Nulla notio de alia prædicatur. Item quaelibet notio est essentia diuina, quae Deus est. Item omnes notiones sunt vna essentia. Item nulla notio inter se diuinae essentiae, quae distinguit, nec distinguitur. Item notiones sumptae abstractiue prædicantur de essentia, sed sumptae concretiuè, non: vnde bene dicitur, essentia est paternitas, sed non dicitur essentia generans, Item notio semper importat dignitatem. Item sumpta notione non ponitur persona: quia aliquid conuenit notioni, quod non conuenit personae. Notioni enim conuenit proprie distinguere: sed personae distinguui.

Bona sunt excellentius in Deo quam in creatura.

CAPVT XXIII.

De nominibus diuinis.

Circa nomina essentialia propositio nes, false & vtra.

Quid prædicent essentialia in diuina. Quae significant actum diuinam essentiam. Quae habentur. Quae non conueniunt Deo. Modus significandi quid.

Omne nomen quod de Deo dicitur, aut essentialium, aut personale, aut notionale est. Essentialium quaedam sunt substantiua, vt Deus, creator, & similia: quaedam verò adiectiua, bonus, vt aeternus, immensus, & huiusmodi. Personalia sunt, vt pater, filius, & spiritus sanctus. Notionalia sunt, vt paternitas, & filiatio, innascibilitas, & huiusmodi. De his notandum, quod nomen substantiale vel essentialium substantiuum & abstractum nullo modo potest trahi ad supponendum pro persona: vnde false sunt hæc, Essentia genuit essentiam, vel diuinitas diuinitatem. Actus enim generationis semper ponendus est in concreto. Sed concreta licet sint essentialia, trahi tamen possunt ad supponendum pro persona, & hæc per verba notionalia, vel per propositiones notionales, vnde vera sunt hæc, Deus genuit Deum, Creator Creatorem, vel Deus de Deo. Similiter de nominibus quae media sunt, vt lumen de lumine. Item hoc nomen, sapientia, licet sit abstractum, vt sapientia de sapientia. Essentialium autem adiectiuorum quaedam prædicantur purè diuinam substantiam, vt bonus, & ens: quaedam essentiam diuinam connotando priuationem principij & finis, vt aeternus, vel certæ mensuræ localis, vt immensus: quaedam principaliter significant essentiam diuinam, & connotant effectum in creatura actu, vt creat, iustificat, vel in habitu, vt iustus & misericors, vel in potentia, vt omnipotens. Sunt quaedam verba, quorum nec significatio, nec modus significandi Deo conuenit, vt currere, & ambulare: nam modus est varia inclinatio animi, varios eius effectus demonstrans. Modus significandi nil aliud est, quàm dispositio vocis, quae constituit intellectum sub tali modo intelligendi, & per consequens ipsam.

D. Alb. Mag. Compend. theol.

rem. Cum ergo dicitur de Deo ambulare, vel currere, & huiusmodi, significatio horum prout sunt actu, Deo non conuenit. Modus autem significandi qui quandam importat imperfectionem, dico quoad motum, qui quidem motus necessitatis Deo conuenire non potest. Quaedam sunt quorum significatio Deo conuenit, sed non modus significandi, vt creare, facere. Quaedam quorum significatio etiam Deo conuenit, vt patet in hoc verbo Exod. Qui est, misit me ad vos. Et notandum, quod omnia, quae sunt perfectionis, de Deo dicuntur: quae autem sunt imperfectionis, non dicuntur: cum dicuntur, aut secundum assumptionem humanæ naturae, aut translatiuè dicuntur. Item in diuinis tantum sunt duo modi prædicandi, scilicet per modum substantiae, & per modum relationis: sed substantia continet unitatem, & relatio multiplicat trinitatem. Quaedam sunt nomina quae de Deo dicuntur aeternaliter, vt dominus & misericors, quae connotant effectum in creatura secundum habitum. Quaedam verò temporaliter, vt dominator & miserator, quae connotant effectum in creatura secundum actum. Quaedam pluraliter, vt personae. Quaedam singulariter, vt Deus. Quaedam proprie, vt proprietates personarum. Quaedam approprie, vt potentia, sapientia. Quaedam positiuè, vt iustus. Quaedam priuatiuè, vt immortalis, & hæc magis proprie dicuntur de Deo, quàm positiuè: quia melius dicitur de Deo quod non sit, quàm quod sit. Quaedam translariuè, vt agnus, leo, quae symbolicè de Deo dicuntur. Duplex est enim Theologia, symbolica videlicet, & mystica. Symbolica nominat Deum ab inferiori: mystica à superiori. Symbolica nominat Deum per conuenientiam rerum, cum dicitur leo, agnus, & huiusmodi. Mystica verò, id est, occulta, nominat Deum per hoc, quod in occulto de ipso sentit per intellectualem visionem, siue contemplationem, vt quando nominat Deum suauem, dulcem, dilectum, & huiusmodi. Vtrobique tamen per creaturas nominatur, sed in symbolica per exteriores, in mystica per interiores & digniores affectus, quos anima supra se recipit, & ita imponit, per donum sapientiae, huiusmodi proprium experimentum est cognoscere qualis sit Deus. Quaedam dicuntur collectiuè, vt trinitas, trinus. Quaedam relatiuè, vt æqualis, similis. Quaedam respectiuè ad creaturas, vt creator, refugium. Er hæc nomina non dicant relationem Dei ad aliud: sed alia habent relationem ad ipsum, vel ad ipsa. Duo sunt principalia nomina Dei, scilicet, quis est, & bonum. Per primum significatur Dei esse absolutum in se, & sic consideratur vt infinitum. Per secundum notatur esse diuinum, vt causa: fecit enim Deus omnia propter bonitatem suam. In Theologia supponitur quod & hoc propter nomina essentialia, vt Deus, diuinitas, potentia, essentia, natura. Item supponitur quis pro persona, supponiturque pro notione. Præterea per neutrum genus dicitur substantia diuina, per masculinum persona, per femininum notio, & per hoc patet, quod

Exod. 3. Perfectus de Deo dicitur.

Qua de Deo aeternaliter. Quae temporaliter.

Pluraliter, singulariter.

Theologia duplex. Symbolica & mystica.

Principalia nomina Dei.

Neutrum masculini &

B 1 quod

femininum, quia dicitur

quod non debet cantari in hymno, vnus patri cum filio: quia pater & filius non sunt vnus in persona, sed vnus in substantia: vnde magis cantandum est, vnus patri cum filio.

CAPVT XXIV.

Deus est ineffabilis.

Non nominatur Deus per nomina, neque per pronomina, quare.

Nihil dignè vel propriè de Deo dicitur propter eius excellentiam. Non enim per omnia propriè de Deo loquimur, quia nomina significant substantiam cum qualitate, & ita intelligitur ibi compositio formæ cum materia, quæ in Deo non est. Nec per pronomina, quia de Deo dicta cadunt à demonstratione: non enim potest esse ibi demonstratio ad sensum, cum sit incorporeus, nec demonstratio ad intellectum, cum sit incognoscibilis. Si ergo dicitur, quod huiusmodi pronomina secundum Priscianum cadunt à demonstratione, cassa erunt & vana: dicendum est quod ibi est demonstratio ad fidem. Nec per verba quæ cum modis & formis, cum tempore sine casu, agendi, vel patiendi significantia sunt: sed talia non cadunt in Deum. Neque per participia, quæ sequuntur naturam nominis, & verbi. Nec per alias partes orationis, quæ non sunt subiectibiles, vel prædicabiles. Ex his patet, quod Deum non possumus notificare per diffinitionem, sed qualiter cumque per circumlocutionem. Vnde Bern. Quid est Deus? ex quo omnia, per quem omnia. Quid est Deus? voluntas omnipotens, benevolentissima virtus, lumen æternum, incommutabilis ratio, summa beatitudo, inuisibilis, inaccessibilis in se, in suis spectabilis, & solus mirabilis. Multis modis asseritur aliquid de Deo. Primò, per naturalem rationem, quæ dicit, quod vnus Deus est remunerator bonorum, & punitor malorum. Secundo per fidem, qua dicimus Deum vnum esse in substantia, & trium in personis. Tertio, per sacram scripturam. Quarto per rationes probabiles. Quinto, per exteriores opiniones, vel prædicationes. Sed in his duobus modis non est innitendum, nisi infirmitatem habeat ab aliquo prædicorum trium. Est enim regula, quod quicumque asserit aliquid de Deo, quod non est sibi certum, per naturalem rationem, vel per fidem, vel per sacram scripturam, præsumit & peccat.

Demonstratio ad quid.

Deus quid.

Ioan. 1.

Asseritur de Deo quod. Heb. 11. Mat. 16. 1. Ioan. 5.

CAPVT XXV.

De ideis, & libro vita.

Ideæ rerum, & exemplar, & rationes sic in Deo sunt, quod idea importat causam efficientem conformem effectui: sed exemplar causam formalem: ratio verò causam finalem. Deus enim omnium rerum est principium à quo sunt forma & exemplar, ad cuius imitationem sunt, & finis ad quem sunt. Hæc tria sic à se differunt, quod exemplar vnus est, quia exemplar connotat causalitatem: causata verò in causa sunt vnum: sed rationes & ideæ sunt plures: quia ista respectu rerum dicuntur. Sunt itaque plures ideæ quæ connotant cognitionem, Cognoscibilia autem distinguuntur in cognoscunt. Similiter & rationes in Deo plures sunt: quia singula causata sunt propriis rationibus. Absurdum enim est dicere, vt ait Aug. equum creatum esse ea ratione, qua hominem. Sciendum autem est, quod duplex est pluralitas, vna quidem est rerum, & secundum hoc non sunt plures ideæ, siue exemplaria, in Deo: imò vna res est, quæ omnium est exemplar, scilicet essentia diuina, quam omnia imitantur, in quantum bona sunt. Alia verò est secundum intelligentiæ rationem, & secundum hoc plures ideæ sunt in Deo. Quia omnes res in quantum sunt, diuinam imitantur essentiam, prout est imitabilis, non tantum vno modo, sed diuersimodè & secundum diuersos gradus. Sic igitur diuina essentia secundum quod est imitabilis, hoc modo ab hac creatura est propria ratio huius creature, & similiter de aliis: vnde secundum hoc plures ideæ in Deo sunt, quia intelligitur diuina essentia secundum diuersos respectus, quos res habent ad ipsam, cum imitantes diuersimodè: huiusmodi autem non solum intelliguntur ab intellectu creato, sed etiam ab increato ipsius Dei. Sic enim Deus, & ab æterno scitur, quod diuersa creature diuersimodè ipsius essentiam essent imitantur, & secundum hoc ab æterno fuerunt in mente diuina plures ideæ secundum quod intelliguntur, sicut rationes propria rerum intellectæ in Deo: hoc enim importat nomen ideæ, vt sit scilicet quedam forma intellecta ab agente, ad cuius exemplum exterius opus producere intendit. Dicendum est ergo, quod licet rationes in Deo, & ideæ sint vna virtus & vna lux & essentia, dicuntur tamè plures rationes & ideæ propter pluralitatem ideatorum: cuius exemplum habes in naturis. Videmus enim, quod omnes linee circuli vniuntur in centro: remotæ autem à centro differunt ab inuicè. Item ideæ sunt, vt dicit Aug. formæ principales rerum, quæ diuina intelligentia continentur. Dicendum est igitur, quod sicut in mente artificis prius est forma, quam opus exeat, sic ideæ rerum ante mundi constitutionem

Idea in Deo ab æterno.

Idea respectu cuius dicuntur.

Diuina essentia secundum diuersos respectus, quos intelliguntur, & à quibus.

Idea quid.

in mente Creatoris erant. Non enim aliquid extra se aspicietur secundum quod mundum faceret. Ex hoc patet, quod omnis creatura prius in Deo existit, quam in seipsa: vnde cum ab ipso per creationem processit, ab ipso quomodo distare cepit: vnde rationalis creatura ad ipsum redire debet, cui primò coniuncta fuit, ante quam esset, & hoc per ideas, quæ non aliud, quam ipse Deus sunt, & erunt: sic autem ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur. Res prout sunt in Deo, dicuntur vita, quæ importat rationem boni. Ioan. 1. Quod factum est, in ipso vita erat. Dicuntur etiam lux quæ importat rationem veri. Aug. super Gen. Creatura in Deo sunt lux: hæc ideo dicuntur, quia in Deo non sunt mala, neque falsa. Differentia est inter exemplar, & librum vitæ, & speculum. Exemplar enim dicitur respectu rerum vt reditum tanquam ad causam primam: quia connotat creaturam, vt supra dictum est. Speculum dicitur respectu rerum euntium. De libro vitæ dicit Hugo de S. Vict. quod liber vitæ est, cuius origo æterna, incorruptibilis essentia, cognitio vera, scriptura indelebilis, inspectio desiderabilis, doctrina facilis, scientia dulcis, profunditas imperferuabilis: verba innumerabilia, tamen vnus verbum omnia. Anima verò, moraliter loquendo, multipliciter est in Deo, scilicet sicut ramus in arbore, apis in flore, nauis in littore, sessus in thalamo, thesaurus in agro, scriptura in libro, auicula in nido, piscis in riuo, quælibet res in sibi proprio, stella in firmamento, imago in speculo, cera in sigillo, gemma in auro, mel in sauo.

Res prout sunt in Deo, quomodo dicuntur. Ioan. 1.

2. Cor. 1. Exemplar, liber vitæ, & speculum differunt, & quomodo.

Anima in Deo quomodo.

CAPVT XXVI.

De appropriatis diuinis personis.

Quamuis omnia essentialia omnibus personis æqualiter conueniant, appropriatur tamen patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas: & hoc propter exclusionem carnalis intellectus, ne videlicet pater ratione antiquitatis credatur impotens, filius ratione iuuentutis credatur insipiens, spiritus sanctus ratione impetuositatis credatur crudelis. Hæc ratio pertinet ad simplices, scilicet quod potentia naturaliter præcedit sapientiam, & vtraque bonam voluntatem. De attributis itaque est loqui dupliciter, aut secundum rem, & sic omnia idem sunt, nec appropriantur: aut secundum rationem, & sic eorum quædam appropriantur, quædam non, nam appropriatio nihil aliud est, quam specialis attributio ratione alicuius conformitatis cum proprio illius personæ, sicut potentia habet similitudinem cum patre, qui est principium vniuersale, & sapientia cum verbo, & bonitas cum amore. Prædictam appropriationem habet consuetudo scripturarum, quæ opera manifestatiuæ potentia attribuit patri, sapientia

Essentialia tribus personis conueniunt, quæ tribus personis appropriantur, & quare.

Appropriatio quid sit.

D. Alb. Mag. theo. Compen.

filio, bonitatis spiritui sancto. Alia est appropriatio Hilarij, æternitas in patre, qui non habet principium inceptions in se, nec principium essendi ab alio. Species in imagine, id est, in verbo, quia summè pulchrum. Vfus in munere, hoc est, in spiritu sancto, quia summè proficuum & communicatiuum est. Istud per alia verba sic insinuat August. In patre vnitas, in filio æqualitas, in spiritu sancto vnitatis æqualitatisque concordia. Conuenit autem patri vnitas: quia sicut vnitas à nullo descendit, & omnis pluralitas ab ea desluit, sic Deus pater à nullo est, & alia personæ ab ipso sunt. Præterea sicut vnitas de se gignit vnitatem, ita de se pater gignit alterum se, id est, filium. In filio verò dicitur esse æqualitas, quæ æquatur patri non solum in potentia, & sapientia & bonitate: sed etiam in hoc, quia sicut pater dat suam bonitatem alteri personæ, sic & filius. In spiritu sancto autem vnitatis, æqualitatisque concordia, seu connexio: quia est amor amborum, id est, patris & filij. Item quarta appropriatio est, quod in patre est ratio principiandi & originandi, quia summè principium. In filio verò ratio exemplandi, quia summè pulchrum: sed in spiritu sancto ratio faciendi, quia summè bonum.

CAPVT XXVII.

De sapientia Dei.

Potentia Dei duplex est, scilicet absoluta, & ordinata. Multa verò potest principio, quæ non potest secundo modo, quia quia multa subsunt suæ potentia, quæ non conueniunt sibi, vt facere mala, potest tamen ea congruentia: & sic potest ea facere. Deus pater omnia potest omnibus modis, quia potest producere de non esse in esse, & hoc per creationem. Item potest ex incompleto completum facere, & hoc per propagationem. Item potest mutare vnum completum in aliud completum, sicut patet in transubstantiatione panis in corpus Christi. De talibus dicit August. Demus Deo aliquid posse, & nos intelligi re non posse. Potentia Dei apparet in mundi initio, medio, ac fine. In principio quidem, quia res creantur de nihilo. In medio autem, quia res ne in nihilum vertantur, sua potentia continet. In fine verò, quia mortuos mira celeritate suscitabit. Apparet quoque potentia Dei in rebus spiritalibus, quia cū diabolus potestatem habeat in nobis immutandi sensum, & phantasmam, Angelus autem habeat potestatem super hoc & super intellectum, solus Deus non solum habet potestatem super tria prædicta, sed etiam potest mutare voluntatem. Aug. dicit quia Deus nos præterit, vt velimus, & subsequitur ne frustra velimus. Licet Deus sit omnipotens, tamen non attribuuntur ei actus culpabiles, vt mendaci, & male velle, nec pœnales, vt mereri, & dolere: nec corporales, vt comedere, & dormire.

Potentia Dei duplex, & ordinata.

Ioan. 2. Luc. 22.

Genes. 1. Ps. 118. 1. Cor. 13.

Deus non potest actus imperfectionis.

mire, nisi forte transumptiuè: nec actus inconuenientes qui possunt esse tripliciter. Primo si aliquis actus contradicit diuinæ potentie, vt est facere maiorem se. Secundo, si contradicit eius veritati, vt est facere aliquid simul esse & non esse, vel quod præteritum sit futurum. Tertio, si contradicit eius bonitati, vt damnare Petrum, & saluare Iudam. De his Anselmus: Quodlibet inconueniens, etiam minimum, impossibile est apud Deum. Horum autem hæc est ratio, quia potentia Dei cum sit perfectissima, nec est de nihilo, nec est sub aliquo: vnde non potest deficere peccando, nec succumbere pariendo, nec egere, subsidium in aliquibus querendo, ac per hoc nec culpabilia, nec pœnalia, nec materialia potest. Dicendum quoque, quod Deus potest omnia per se, vel per creaturam. Illa dico omnia posse, quæ sunt potentia: hoc autem ideo dicitur, quia posse peccare non est potentia, sed infirmitatis: Deo autem competit perfectum posse, & perfectum diuinum, de quo Dion. Dominatio est non peiorum excessus tantum, sed omnium pulchorum & bonorum omnimoda, & perfecta possessio, firma, & non valens cadere fertitudo. Notandum ergo, quod quædam operationes attribuntur Deo secundum causalitatem, & non secundum essentiam, vt comedere, currere: quædam secundum essentiam, non secundum causalitatem, vt iustificare, creare: quædam nec sic, nec sic, vt peccare.

CAPVT XXVIII.

De virtute miraculorum.

Miracula vnde. Miraculum quid sit. Quæ requiruntur ad hoc quod quid sit miraculum.

Quoniam per diuinam potentiam fiunt miracula, ideo de miraculis est agendum. Aug. autem illud vocat miraculum, quicquid arduum, aut insolitum, supra spem, vel facultatem admirantis apparet. Ad hoc quod aliquid sit miraculum, quatuor requiruntur, vel concurrunt: primum est, quod sit à Deo: secundum, quod sit præter naturam: tertium, quod sit euident: quartum, quod sit ad fidei corroboracionem. Vnde si aliquid istorum quatuor defuerit, mirum dici potest, non miraculum. Nota, quod quædam sunt supra naturam, quædam contra naturam, quædam præter naturam. Supra naturam sunt illa, quibus non est simile in natura, nec in potentia naturæ, sicut est virginis parere. Contra naturam sunt, quæ sunt vsu contrario naturæ, tamen terminantur ad conformitatem naturæ, sicut cæci illuminatio. Sed præter naturam sunt, quæ sunt ordine simili naturæ, non tamen per principium naturæ, vt in mutatione virgarum in serpentes: quia illud potuisset fieri ordine naturæ per longam putrefactionem, vt patet per ea quæ sunt secundum rationes feminales: verum tamen quia non fuit ibi operatio naturæ, miraculum fuit. Res quandoque producitur ab agente simili successiuè, hoc attribuitur

Mirum & miraculum differunt.

Luc. 2.

Ioan. 9.

Exod. 7.

naturæ, & dicitur naturale: quandoque producit ab agente dissimili in infanti, & hoc attribuitur Deo, & dicitur miraculum. Sciendum, quod quandoque potentia aliqua, & eis actus est naturalis, sicut visus, & videre: quandoque potentia est miraculosa, & actus eius naturalis, vt quando cæcus illuminatus videt: quandoque vtrumque est miraculosum, vt partus virginis. Nota, quod miracula, vel mira fiunt quandoque in ente, vt statio solis, & eius retrocessio: quandoque fiunt in vegetabili, sicut quando virga Aaron floruit: quandoque in sensibili, sicut fuit in locutione asinæ Balaam: quandoque in ratione, sicut fuit in ambulatione claudorum, auditione surdorum, suscitatione mortuorum, in partu Virginis. Vt autem sciamus quando aliquod miraculum sit, nota differentiam inter rationes causales, feminales, & naturales: quia ratio causalis est potentia passiuæ creaturæ, absque omni dispositione naturæ, vt solummodo Deus ex ea faciat quod vult, sicut fuit in partu Virginis: & in talibus simpliciter est miraculum. Ratio autem feminalis est potentia passiuæ naturæ, sed cum dispositione remota, sicut fuit in virgine de quibus facti sunt serpentes: & hoc factum fuit in instanti: natura autem fecisset idem, sed non nisi paulatim per longam putrefactionem. Vnde patet, quod ea quæ fiunt secundum rationes feminales, partim sunt naturalia, partim miraculosa. Ratio naturalis est potentia cum dispositione propinqua, sicut patet in materia, quando est in vltima sui dispositione, vt formam recipiat, & secundum hunc modum est ratio naturalis in grano seminato ad productionem seminis, & hoc est miraculum.

Iosue 10. Ista 18. Num. 17. Num. 22. Matt. 11.

Luc. 2.

Exod. 7.

Ioan. 12.

CAPVT XXIX.

De scientia Dei.

Scit Deus omnia presentialiter, & simul, perfectè quoque & immutabiliter. Presentialiter dico, hoc est, ita limpide, ac si cuncta essent presentialiter essentia. Simul etiam scit omnia, quia videndo se qui sibi presens est, omnia videt: perfectè quoque, quia cognitio eius nec potest augeri, nec minui. Scit & immutabiliter, quia nescit omnia per naturam sui intellectus, qui est immutabilis. Dicendum ergo, quod Deus cognoscit temporalia æternaliter, mirabilia immutabiliter, contingentia infallibiliter, futura presentialiter, dependentia independentem, creata increatè. Alia verò à se, in se, & per se. Nota differentiam inter scientiam Dei, Christi, angeli, & hominis: quia Deus scit omnia simul, videt enim multa in vno, id est, in seipso: vnde in visione Dei non differt id quod videt, & per quod videt, sicut in homine, qui videt per oculum: quia videt se per se, & in se videt omnia. Christus autem secundum quod dicitur

Scit Deus omnia, & quomodo.

Scientia Dei, Christi, angeli, hominis. Deus videt se per se. Christus secundum quod homo quid scit.

Angelus. Quid sciat. Et. mo quid sciat.

Sapientia Dei multipliciter dicitur.

Cognoscit Deus mala & bona, & quomodo. Malum est priuatio.

Psal. 137.

mo scit omnia, quæ scit Deus scientia visionis, licet non ita limpide sicut Deus. Angelus verò deiformem habet intellectum cum Deo, id est, illa quæ scit, scit simul actu & scientia visionis, sicut Deus: licet nesciat omnia quæ scit Deus: sed homo vnum solum scit actu, quia licet videat multa, illa tamen non videt vno actu videndi, sed multis, id est, per multas rerum similitudines. Sapientia Dei licet in seipsa non diuersificetur, diuersa tamen fortitur nomina: in quantum enim sapientia Dei cognoscitiua est possibilium, dicitur scientia, siue cognitio. Item in quantum est cognoscitiua omnium, quæ fiunt in mundo, dicitur esse visio: in quantum est cognoscitiua eorum quæ bene fiunt, dicitur approbatio: in quantum est cognoscitiua futurorum, dicitur præuisio: in quantum est cognoscitiua eorum quæ ab ipso Deo factenda sunt, dicitur dispositio: in quantum est cognoscitiua premiandorum, dicitur prædestinatio: in quantum est cognoscitiua damnatorum, dicitur reprobatio. Cognitio diuina cum sit perfectissima, omnia cognoscit distinctissime sub omnibus conditionibus, quas res habent, & propter hoc futura scit futura, presentia presentia, & bona approbando, malaque reprobando. Si autem scire volueris qualiter Deus cognoscit mala, notandum quod contingit aliquid cognosci dupliciter, aut per speciem propriam, aut per speciem alienam: Primo modo cognoscitur habitus, secundo modo priuatio. Item primo modo cognoscitur lux, secundo modo tenebræ. Eodem modo dicendum est, quod primo modo cognoscitur bonum: secundo malum, scilicet per speciem oppositi habitus. Nihil enim est malum, nisi boni priuatio. Vnde dicendum est, quod Deus cognoscit bonum per vnicum medium, scilicet per propriam essentiam, mala autem per duplex medium: nam per essentiam suam cognoscit habitum oppositum malitiæ, & illo habitu mediante, vt est in ipso Deo cognoscente, cognoscit defectum eius: & ideo dicitur mala à longè cognoscere, vnde Psal. Et alta à longè cognoscit, id est, mala.

CAPVT XXX.

De predestinatione.

Definitio predestinationis.

Predestinationis causa duplex. Rom. 1. Ephos. 1. Rom. 8.

Predestinationis definitiones assignantur ab Aug. quatuor: prima est. Predestinatio est præscientia beneficiorum Deificanda est, Predestinatio est alicuius ad gloriam præordinatio: tertia est, Predestinatio est propositum miserendi: quarta est, Predestinatio est preparatio gratiæ in presenti & gloriæ in futuro. In prima, definitione notatur diuina cognitio, in secunda electio, in tertia voluntas, in quarta directio in finem. Predestinationis causa efficiens Deus est quantum ad effectus notatos in nomine predestinationis. Materialis autem causa est ille qui predestinatur, sed formalis est mo-

do, vel ordo predestinationis, quia primo datur gratia, & post hoc gloria. Causa finalis est vt simus sancti & immaculati in conspectu Dei. Nota differentiam inter hæc, quæ ponit Aug. scilicet vocationem, iustificationem, predestinationem, & magnificationem. Vocatio enim retrahit à malo. Iustificatio respicit initiale bonum gratiæ. Predestinatio respicit gratiæ bonum finale. Magnificatio vero est bonum gloriæ futuræ. Vel dicas, quod predestinatio per gratiam præparat. Vocatio gratiam offert. Iustificatio illam confert, sed Magnificatio per gratiam gloriam multiplicat. Sciendum, quod duplex est actio in diuinis sicut in naturalibus. Vna ponit aliquid in re extrâ, vt calor ignis. Alia non, vt visio: & sic visio in diuinis est duplex actio. Alia non, vt predestinatio, quæ non infert rebus necessitatem: sicut verbi gratia, Deus scit si iste sit comesturus hodie, vel non: nihilominus iste habet potestatem comedendi, & manum ad os porrigendi: quia si predestinatio rebus necessitatem imponeret, multa sequerentur inconuenientia: nam frustra proponerentur bonis præmia, & malis supplicia. Item iniuste remunerarentur boni, & punirentur mali. Item malorum nostrorum Deus auctor esset. Item nec sperandi aliquid, nec supplicandi vlla esset ratio. Item euacuaretur libertas arbitrii, quæ se habet ad vtrumque. Item nec bona facientes essent laudabiles, nec mala facientes vituperabiles. Sciendum tamen quod hoc est duplex. Si Deus prævidet hoc, hoc necessarè eueniet, quia coniunctum est vera, diuina falsa: & est ibi necessitas consequentiæ, non consequentis: quia licet ibi sit habitudo, siue illatio vnius categoriæ ad aliam, non tamen necesse est quod ipsius termini sint actu: verbi gratia. Si homo est, animal est: necessitas est consequentiæ, non consequentis: nam hoc potest non esse, cum materia tamen stabit: & de hoc habemus exemplum Boët. in lib. de cons. Si aliquis videt, aliquem facientem rotam, necesse est quod iste faciat rotam, nec tamen visus eius est causa illius factionis: sic Deus videt mala illius opera, nec tamen est causa quare malè operetur, verum tamen fiet si præuisum est. Item bonum exemplum. Si aliquis haberet oculum tantæ perspicacitatis, vt videret futura, non ideo ligaret res ad euentum. Item artifex in materia nodosa bene videt defectum effectus, nihil tamen est causa effectus. Item dux sunt pagina libri vite. Vna est presentis iustitiæ, à qua potest quis deleri. Alia est dispositionis æternæ, de qua nullus delebitur. Differentia est inter predestinationem & præscientiam: quia predestinatio est præcognitio bonorum cum causalitate eorumdem, sed præscientia dicit præcognitionem malorum, sine causalitate, quæ potius relinquit penes liberum arbitrium. Cum dicitur à sanctis, quod predestinatio orationibus adiunatur, non est sic intelligendum quod temporale causet æternum: sed hoc quantum ad effectum predestinationis inuatur oratio, scilicet,

Alia duplex in diuinis. Predestinatio non imponit rebus necessitatem, & quare. Eccl. 11. Mat. 25. Ioan. 1.

Ps. 118.

Eccl. 31. Quomodo intelligitur in sensu composito & diuino.

Deus non est causa mali.

Dux pagina libri vite.

Quomodo in naturâ sunt hæc prædicta.

Deus prædestinat... scilicet, quantum ad gratiam & gloriam, quia secundum illa bene cooperatur liberum arbitrium prædeterminationi: unde sicut Deus aliquem salvandum præcedit, sic & modum quo salvari debeat: propter quod stultus est, qui dicit, Volo facere quod placuerit, quia si salvari debeo, saluabor: vel si damnari, damnabor. Sicut stultus esset inimicus, qui diceret, Volo comedere & bibere quod placuerit: quasi curari debeo, curabor: vel si mori debeo, moriar: sic enim inutiles essent & medici & medicina. Sanè si Deus permittit liberum arbitrium, quod se habet ad utrumlibet, in malum cadere, hoc non permittit, nisi iuste. Rursum si per gratiam præveniat, nulli facit iniuriam. Cum ergo Deus male damnat, & reprobat, operatur secundum iustitiam: quando verò prædestinat, agit secundum gratiam & misericordiam, quæ non excludit iustitiam. Voluntas autem prima vult Deus omnem hominem saluum fieri, in quantum homo est. Voluntas autem secunda non vult iustum hominem reprobum, in quantum ipse est talis. Voluntas igitur antecedens respicit ordinem naturæ in finem, prout à Deo condita est: voluntas verò consequens respicit ordinem personæ, prout est libero arbitrio suo, vel alieno in finem disposita. Hæc de realitate dicta sunt: sed logicè loquendo, cum salvatio hominis sit contingens, de necessitate determinari non potest: quod enim potest esse & non esse, contingens est, non necessarium, sicut Philosophus dicit in lib. 2. Peri her. Si verò queritur, quare Deus hunc prædestinavit, siue elegit, & non illum: hoc inexplicabile est in hac vita mortali: propter hoc enim exclamat Apo. ad Rom. O altitudo divitiar. sap. & scientiæ Dei, quam incom. sunt in. eius, & inuestig. via. eius. Si enim dicimus, quod reprobi repellunt gratiam, hoc verum est, sed si essent prædestinati, non repellerent finaliter. Unde August. libro de prædeterminatione sanctorum. Gratia, inquit, quæ occultè humanis cordibus attribuitur, à nullo duro corde respuitur: ideo quippe tribuitur, ut dicitur cordium auferatur.

Tim. 1. Contingens quid sit. Quæstio metaphisica.

CAPVT XXXI.

De præscientia & reprobatione.

Reprobatio quid sit. In reprobatione nota.

Reprobatio est, ut ait Augu. præscientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorundem. Unde nota, quod in reprobatione tria sunt. Unum est præiudicium iniquitatis ab æterno: alterum obduratio, id est, subtrahio gratiæ in præsentem: tertium est præparatio pœnæ æternæ in futuro. Si ergo queritur, utrum reprobatio hab. at causam ex parte hominis, quantum ad primum meritum hominis non est causa: quoad secundum causa est meritoria & effectiva: quoad tertium causa est meritoria, sed non, effectiva. E contra in prædeterminatione

In prædeterminatione nota.

ne sunt tria contraria: sed in hoc est differentia, quia prædeterminatio præparat gloriam secundum beneplacitum, sed reprobatio præparat pœnam secundum exigentiam meritorum. De obduratione sciendum est, quod translativè dicitur secundum similitudinem obdurationis in corporibus. Duritiam autem corporum sequitur triplex proprietatis, primum est inhabilitas ad suscipiendum impressionem: secundum est stabilitas ad permanendum in se: tertium est fortitudo ad resistendum. His modis dicitur cor obdurari tripliciter. Uno modo per inhabilitatem ad suscipiendam gratiam. Secundo per infirmitatem adhesionem ad peccatum. Tertio modo per rebellio-nem divinarum inspirationum, & mandatorum Dei. Unde querendum est, utrum præsciti à Deo possint demereri, & e contrario? Ad quod dicendum, quod scientia Dei comparatur ad res creatas, sicut ars ad artificia: unde sicut ars non solum est cognoscitiva, sed etiam factiva eorum, quæ secundum artem sunt: eorum verò quibus ab artis regulis denatur, est cognoscitiva tantum: ita & scientia Dei est cognoscitiva & factiva omnium bonorum: malorum autem, siue peccatorum, quæ sunt deviationes quædam ab æternâ lege ipsius, scientia Dei est cognoscitiva tantum, non autem causativa: & sic patet, quod boni, qui per gratiam iustificantur, non solum sunt ab æterno cogniti à Deo, sed etiam ad gratiam habendam. Peccatores autem neque iustificantur per gratiam nec sunt electi, vel ordinati à Deo ad culpam, sed solum sciti quod non sunt gratiam habituri, sed suæ naturæ relinquenti: & quia non omne agens potest in id quod est supra se, natura sibi relicta non potest in actum meritorium, qui est supra facultatem naturæ: potest autem in actum peccati, qui est demeritorius, sicut & in aliquid infra naturam humanam existens, homo enim peccando descendit à dignitate suæ naturæ: & sic patet, quod præsciti possunt demereri facilius, quam mereri.

Obduratio quomodo dicitur.

Obduratio cor peccatoris infirmiter.

Præsciti à Deo an demereri, vel demereri possint.

Præsciti possunt potius demereri quam mereri.

Voluntas duplex in Deo.

Voluntas Dei quæ modis accipitur.

CAPVT XXXII.

De voluntate Dei.

Voluntas Dei duplex est, scilicet voluntas signi, & beneplaciti. Voluntas beneplaciti est duplex, id est, antecedens: de hac vide supra cap. proximo: quæ sæpe non expletur: & consequens & hæc nunquam remanet inexplata. Alia est voluntas signi, & hæc quandoque remanet inexplata. Huiusmodi ratio est, quia voluntas Dei potest sumi dupliciter, vel propriè: sic accipitur voluntas beneplaciti, vel metaphoricè, & sic accipitur voluntas signi. Primo modo dicitur Deus aliquid velle, & hoc velle ipse Deus est. Secundo modo metaphoricè est ad modum volentis se habere, & hoc

hoc velle non est Deus. Hæc igitur divisio non rei, sed vocis est, sicut ira potest dici, vel propriè motus iræ, vel metaphoricè signum iræ. Voluntas beneplaciti Dei consequens est recta efficax, & irreprehensibilis: vnde quia est recta, nullus est rectus, nisi conformetur ei. Item quia est efficax: nihil sine illa potest effici, nihil contra illam potest fieri: per nullum potest impediri. Item quia irreprehensibilis est, nihil præcipit aut permittit nisi iuste: nil agit aut consulit, nisi bene. Signa beneplaciti sunt quinque, scilicet præceptio, prohibitio, consilium, permissio, & operatio: quorum numerus sic accipitur. Voluntas divina propriè loquendo, aut præsentium, aut futurorum est. Si respectu præsentium, aut id est bonum, & sic est impletio: aut malum, & sic est permissio. Si respectu futurorum, sic est triplex. Aut est malum, & sic est prohibitio: aut bonum necessarium, & sic est præceptio: aut bonum supererogationis, & sic est consilium. Contra tria prima potest aliquid fieri: quia se habent ut in fieri: sed contra duo vitia, scilicet permissionem, & operationem, nihil potest fieri: quia se habent, ut in facto esse: & quod perfectum est, non potest non fieri. De his signis nota, quod præceptum dicit obligationem ad faciendum bonum: prohibitio dicit obligationem ad vitandum malum: consilium dicit doctrinam, per quam scimus, quod id quod consulitur, si fiat, affert præmium, si non fiat, affert supplicium. Permissio dicit privationem prohibitionis, & est signum divinæ voluntatis, non respectu mali, quod permittitur, sed respectu boni, quod ex malo permittitur dicitur. Non enim permittit Deus malum fieri, nisi ex seipso aliquid bonum eliciat, ut patet in tentationibus diaboli, quæ profunt multipliciter sanctis. Præterea si non esset malum, non esset in bono pulchritudo, nisi absoluta: nunc verò propter comparisonem ad malum clarius elucescit. Operatio notat factionem in re, per quam refertur creatura ad creatorem. De conformitate voluntatis nostræ ad Deum, sciendum est, quod duplex est conformitas, scilicet proportionis, & proportionalitatis. Primo modo est conformitas voluntatum in se secundum rationem essentiae, & sic est impossibile hoc modo: quia finiti ad infinitum nulla est proportio. Secundo modo est conformitas, quæ est secundum similitudinem se habere: quod fieri potest. Possibile est enim idem volitum esse, aliis utrobique, ut scilicet homo velit id, quod Deus, secundum velle, quo vult nos velle Deus, quod si hanc attendimus in forma volendi, tunc si volumus habere mercedem nostri operis, oportet quod semper conformemur ei in forma volendi. Si autem queritur, utrum absolute teneamur dicendum est, quod conformitas est quædam in actu, ad quem non tenemur, nisi habita charitate, nec tunc nisi pro tempore & loco, ut quando quis cogitat Dei veritatem, scilicet articulos fidei, tenetur credere: quando cogitat Dei bonitatem, tenetur diligere.

Voluntas beneplaciti signa quinque, & quæ.

Præceptum, prohibitio, & consilium quid.

Permittit Deus malum, & quare.

Tob. 12.

Conformitas ad Deum duplex, & quomodo.

In forma volendi conformitas, & quare.

Consi. habitus.

Conformitas in volito.

Quidcum Deo volentem.

Sententia Dei quando mutatur.

Conformitas ad Deum quatuor circumprobatur, & quare.

Ioan. 12.

Est alia conformitas in habitu, ad quam non tenetur quis, nisi quando actu Dei bonitatem recogitat, quia tunc tenetur se ad charitatem Dei præparare. De conformitate autem in volito, sciendum quod voluntate sensualitatis non tenemur conformari voluntati divinæ nec in volito, nec in forma volendi. Voluntas enim sensualitatis tantum est in animatis, vnde quantum ad hoc nos hac voluntate non peccamus, si ratio huic voluntati iuncta non foret, cuius est animalitatem reprimere, sed voluntate rationis deliberatiua tenemur Deo conformari in volito, quod constat nobis Deum absolute velle, ut salutem nostram, vel congruit nobis, velle. Si verò non congruit nobis, quamvis bonum sit in se, non vult Deus id nos velle: vnde hoc non tenemur velle, nisi in quantum est volitum à Deo: vnde si scio Deum velle mortem patris mei, tamen possum vitam velle, & laborare ad hoc, quia non vult Deus velle me patri meo contrariam. Item voluntate conditionata non tenemur Deo conformari, ut quando pluit vellemus quod non plueret, si Deus vellet: quia volendo conditionaliter non discernimus à voluntate Dei: quia hoc non est velle simpliciter. Item id quod Deus non vult simpliciter, & absolute, ut sententiam comminationis, quam aliquando mutat, quando merita mutantur, non tenemur velle. Conformitas divinæ voluntatis quadrupliciter potest considerari secundum habitudinem, quatuor causarum. Primo secundum causam materialem, ut quado idem est volitum quod se habet ut materia, circa quam est actus voluntatis, & ideo ista conformitas est secundum quid tantum, & non simpliciter, quia esse simpliciter, non est à materia, vel forma. Secundo modo accipitur conformitas secundum causam efficientem, sicut quando aliquis vult hoc, quod Deus vult eum velle, quia Deus hanc voluntatem in eo facit. Deus enim vnamquamque voluntatem in bonum ordinavit: & hoc vult nos velle. Tertio secundum causam finalem, ut quando quis in gloriam Dei sua facta ordinat, propter quam & Deus facit omnia: & in his duobus essentialiter omnis conformitas consistit. Quarto secundum causam formalem, ut scilicet ex charitate velit quis quod vult, sicut & Deus ex charitate vult omnia: & in isto consistit perfectio conformitatis, ut scilicet actus voluntatis nostræ tanto sit voluntati divinæ conformior, quanto est melior & perfectior. Ex prædictis collige, quod perfecta, seu completa conformitas ad Deum comprehendit quatuor. Primo ut velimus, quod Deus vult: secundo ut velimus, quod vult nos velle: tertio ut velimus propter quod vult: quarto ut velimus eo modo, quo vult. Sed conformitas non plena est triplex. Primo conformatur quis Deo in volito tantum, sicut & Iudæi conformes erant Deo in morte Christi. Secundo si conformetur quis Deo in volito, & in fine, sed non in modo, ut quando quid non fit ex charitate. Tertio quando quis conformatur in volito, & in modo.

modo, sed non in fine, ut cum ad alium finem bonum, tantum retorquetur intentio.

CAPVT XXXIII.

De iustitia Dei

Iustitia Dei tribus modis sumitur. Primo modo, quando redditur alicui quod meruit. Secundo modo, quando promissum soluitur. Tertio modo, quando imperfectum perficitur. Primo modo, remuneratio bonorum, & punitio reprobatorum est opus iustitiae. Secundo modo, incarnatio Christi opus est iustitiae, quia promissum fuit hoc per Prophetas. Tertio modo dicitur opus iustitiae, quando Deus peccatorem iustificat, cum se ad gratiam habitat, faciendo quod in se est. Nota, quod in omnibus operibus Dei inuenitur iustitia, & misericordia: sed iustitia quandoque est occulta, & misericordia manifesta, ut in iustificatione impij, & in primo aduentu Christi. Aliquando est e contratio, scilicet aperta iustitia, & occulta misericordia, ut in punitioe paruulorum, sine baptismo decedentium, & in secundo aduentu Christi. Aliquando vtrumque est occultum, ut in tribulatione licet iustorum & innocentum, sicut fuit in Iob, & in infirmitatibus paruulorum. Aliquando vtrumque est apertum, ut in remuneratione iustorum, & damnatione reprobatorum: quia illos remunerat supra meritum, & istos punit citra condignum: quod est misericordia: sed vtriusque retribuit secundum merita, hoc est, bonis bona, & malis mala, quod est iustitia. Si vis scire qua iustitia puniatur homo pro peccato momentaneo aternaliter, vide primo auctoritates Isaie, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur. Psal. Ibunt in progenies patrum suorum, & vsque in aeternum non videbunt lumen. Matth. Item maledicti in ignem aeternum. Apoc. Ascendit fumus eorum in secula seculorum. Item Gregorius in quarto dialogorum. Si Deus non plus attenderet cor, quam facta, iniusta posset dici talis iustitia. Sed quia Deus intuetur cor, iustum est ut sine fine puniantur, qui nunquam vellent viuere sine peccato. Rationibus idem ostenditur. Quia enim homo peccauit in suo aeterno, merito puniatur in aeterno Dei. Item materia ignis est aeterna, scilicet macula peccati: ergo & poena. Item peccatum est contra illum qui est infinitus: ergo poena debet esse infinita: sed hoc non potest esse acerbitate: vnde oportet, quod fiat diuturnitate. Item cum homo peccat, errat in infinito quodammodo rationalis, irascibilis & concupiscibilis, quando finitum preponit infinito: illa quidem iudicando, ista adherendo, & vltima appetendo: vnde congrue debet esse poena infinita. Item mala voluntas reprobatorum aeterna est: ergo & poena. Item ostenditur exemplis: quia venditio momen-

Iustitia Dei quibus modis sumatur.

Opera iustitiae quae & quot. Psal. 24.

Cum puniatur homo pro peccato momentaneo aternaliter.

Isa. 66. Psal. 8. March. 25. Apoc. 14.

Infinitas in rationalibus, concupiscibilibus, & irascibilibus, quomodo.

tanea datus possidendi perpetuum: & veneratione momentanea cicatricem infert perpetuam. Item casus in foueam temporalis est, detentio perpetua. Item effusio oculorum temporalis est, & cecitatem operatur perpetuam. Item crimen laesa maiestatis temporale est, seruitus perpetua. Item portio veneni momentanea, mortem operatur perpetuam. Dicit August. quod reddit Deus mala pro malis, hoc est, poenam pro peccatis, pro iustitia, quia iustus est: vel reddit bonum pro malis, hoc est, gratiam iniustus, quoniam bonus est: vel reddit bona pro bonis, hoc est, gratiam pro gratia, quia iustus & bonus est: nunquam reddit mala pro bonis, quoniam iniustus non est. Aliquis punitur in praesenti propter seipsum, ut scilicet peccatum praeteritum in eo purgetur. Ioan. Ecce sanus factus es, vade & amplius noli peccare. Item vt propter peccatum perpetuo crucietur tam hic quam in futuro. Exemplum habes de Herode & de Antiocho. Item vt culpa declinetur, ut in Paulo, qui caecatus fuit perfectior, ut post illuminaretur medicus praedicator. Ad Corinth. Ne magnitudo re. ex. me. &c. Item vt gloria in futuro detur. Act. Oportet nos per multas tribul. intra. &c. In primis duabus causis exercet Deus iustitiam, in duabus sequentibus misericordiam. Quinto, punitur quis propter Deum, scilicet vt glorificetur. Neque hic peccauit, neque parentes eius, &c. Sexto, punitur quis propter proximum, scilicet vt edificetur: sic fuit punitus Tobias, vt alijs daretur exemplum patientiae: sic puniuntur etiam innocentes pueri, ne videatur inconueniens peccatoribus, si quandoque tribulantur. Iusto Dei iudicio puniuntur, qui vel concessis abutuntur, vt Adam: vel concessa rapere conantur, vt Lucifer.

Multiplex causa, quare homo in praesenti punitur. Ioan. 5. 2. Mach. 9. Act. 12.

1. Corin. 12. Act. 44.

Ioan. 9. Tob. 2. Gen. 3. Isa. 14. Apoc. 12.

CAPVT XXXIV.

De misericordia Dei

Misericordia secundum etymologiam dicitur tribus modis. Primo dicitur misericordia quasi miseriam cordis diuidens, sicut accipitur in illa auctoritate. Caeli non indigent misericordia, quia in eis nulla est miseria. Secundum hunc modum misericordia solummodo est in terra. Secundo modo dicitur quasi imitans seorsum cordis rigorem, sicut accipitur ibi. Misericordia & veritas obuauerunt sibi: nam veritas per rigorem procedit, sed misericordia hunc rigorem temperat, remunerans supra meritum, & puniens citra condignum: sic est misericordia etiam in inferno. Tertio modo dicitur misericordia, quasi mira suauitas rigans corda, sic misericordia maxime est in caelo. Licet enim Deus sit iustus & misericors, tamen dicitur ei proprium esse misereri potius, quam esse iustum: quia nihil requiritur ad complendum opus misericordiae, nisi voluntas eius: sed ad complen-

Misericordia quibus modis dicitur.

Misericordia in inferno, quomodo.

Misericordia Dei effectus. Psal. 102. Quid misericordia iustis conferat hic & in patria.

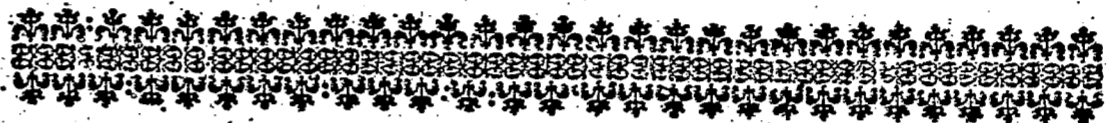
Idem.

dum opus iustitiae requiritur etiam aliquid ex parte hominis, exigentia scilicet meritorum. Misericordia Dei pater in effectibus diuinorum beneficiorum: darenim reis veniam, dimittendo tam peccati reatum, quam peccati sequelas, de quibus duobus. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, quoad primum. Qui sanat omnes infirmitates tuas, quoad secundum. Item largitur iustis gratiam, dando scilicet virtutis habitum, & virtutis motum, vt per primum faciat hominem Deo gratum, ac vita aeterna dignum: sed per secundum angeatur ei meritum. De his duobus Psal. Impiis. Qui coronat te in misericordia, quoad primum: & miserationibus, quoad secundum: & loquitur de corona gratiae. Item confert sanctis gloriam, & hoc dupliciter, quia nunc in spe, & tandem in re. De his Psal. Qui replet in

bonis desiderium tuum, quoad primum. Renouabitur vt aquila iuuentus tua, quoad secundum. Item ex misericordia Deus patienter expectat peccatores, benigne renocat, vicisci dissimulat, de multis periculis liberat, gratiam liberaliter donat, datam multiplicat, multiplicatam conseruat, conseruatam in caelo praemiatur. Item ex misericordia Deus peccatorem ad se redeantem hilariter suscipit, ad poenitendum cor emollic, offensam cito remittit, iniuriae post remissionem non ineminit. Item ex misericordia dat Deus aduersa, vt peccatum purget: dat prospera, vt ad amorem prouocet: dat sacramenta, vt meritum cumulet: dat praecpta, vt praemio ditet. Item ex misericordia errantes ad se reducit, cunctes ad se conducit, cadentes erigit, stantes tenere non desinit, peruenientes in gloriam introducit.

Rom. 5. Sal. 12. 13. Hier. 3. Dan. 15. Luc. 15. Ezec. 28.

1. Petr. 2. Matth. 15.

LIBER II.

De operibus conditoris.

CAPVT I.

De ipsa rerum creatione.

Effusio bonitatis summa triplex. Creare, generare, facere differens, & quomodo.

Summa bonitatis triplex est effusio, scilicet per generationem, per spirationem, & per creationem. Duae priores emanationes sunt ab aeterno, tertia est in tempore, de qua nunc est agendum. Inter creare, generare & facere differentia est quia res de nihilo exit in esse per creationem, sed exit in esse de aliquo per spationem: quia facere est operari de aeterna materia: sed de substantia exit in esse per generationem. Deus est rerum triplex causa, scilicet efficiens, exemplaris, & finalis, sed nullo modo materialis. Inter operari Dei & creaturam differentia est, quia Deus operatur in instanti, Angelus autem repente, sed natura paulatim: Prima rerum principia sunt a Deo; & immediatè, scilicet materia & formae effectus vero consequentes sunt ab ipso mediante natura, nihil autem est a Deo immediatè tantum. Circa mundi creationem quaetor erant errores. Quidam dicebant mundum aeternum. Alij dicebant mundum quidem factum, sed habuisse materiale principium; & non esse de nihilo. Alij dicebant Deum superiores creaturas per se produxisse, sed inferiores per ministerium Angelorum. Alij ponebant duo principia, sicut Manichaei, vnum scilicet summè bonum, &

Errores circa mundi creationem.

aliud summè malum, dicentes incorruptibilia esse a bono principio, corruptibilia a malo. Hos omnes errores excludit Moyses, primum, cum dicit, In principio, secundum, ibi, Creauit, tertium, quando dicit, Deus, quartum, cum sequitur, Coelum & terram. Tenendum est etiam, quod Deus omnia simul creauit, nec aliquam nouam speciem postmodum addidit, quam prius non fecerit, vel in se, vel in suo simili, vt hominum animas, vel in ratione seminali, sicut pater in his quae naturaliter introducuntur in esse: & hoc est quod dicitur Deum die septima quiescisse, non quidem a labore, vel ab opere, sed sicut dictum est, a nouarum specierum conditione. De operibus vero sex dierum dicunt quidam, nunquam in illis debere intelligi ordinem temporis, sed naturam, quia dicunt omnia simul tempore fuisse facta, creata & disposita, ac in suis speciebus distincta. Alij dicunt omnia simul creata in materia, sed non in tali forma sicut in diebus sequentibus receperunt, & haec opinio magis sequitur vltimam literam, sed prima magis sequitur rationem, Deus enim dupliciter operatur. Aliqua namque facit mediante natura, & haec sunt successiuè: aliqua facit per se immediatè, vt creare, peccata dimittere, gratiam infundere, & huiusmodi, & talia sunt incontinenti, & perfectè, & completè. Cum ergo Deus primordiales res non produxerit mediante natura, sed immediatè & per se, videretur quod in instanti fecerit eas perfectas & completas, tam in materia, quam in forma. Coeque sunt quatuor hae primitiuae re-

Genes. 1. Eccl. 1.

Gene. 1.

Omnia facta in sex diebus, & quomodo.

rum creaturæ, cælum empyreum, Angeli, materia mundi, tempus.

CAPVT II.

De distinctione creaturarum in generali.

Creatura mundi multiplex. Corporalis natura distinctio.

CREATURA mundi triplex est, scilicet corporalis tantum, vt elementa: spiritualis tantum, vt Angelus: composita tantum ex his, vt homo. Corporalis quoque natura distinguitur in corpora lucida, vt sidera: & opaca, vt terra, & metalla, & huiusmodi: atque perspicua, siue diaphana, vt aer, & aqua. Creatura quædam secundum Greg. habent esse tantum, vt lapides: quædam viuere, vt arbores: quædam sentire, vt animalia: quædam intelligere, vt homines & Angeli. Distinguitur autem triplex mundus, scilicet archetypus, id est, Deus: & dicitur archetypus ab archos, quod est princeps: & typos, quod est figura, id est, principalis figura, quia ipse est exemplar mundi sensibilis. Item est mundus qui dicitur macrocosmus, id est, maior mundus, vt est iste mundus sensibilis. Item est mundus, qui dicitur microcosmus, id est, minor mundus, vt est homo. De his tribus Ioan. In mundo erat: ecce primum. Et mundus per ipsum factus est: ecce secundum. Et mundus eum non cognouit: ecce tertium. Differentia est inter elementum & elementarum, & quintam essentiam. Elementum est primum principium componibile, non tamen compositum: vnde nec terra, nec aqua, nec aer, nec ignis purum elementum est & simplex apud nos, quia ista inter se commiscuntur, & maxime in ea parte vbi se contingunt. Elementarum est quodlibet corpus compositum ex quatuor elementis. Quinta essentia est corpus per se differens ab omnibus elementis & elementaris, tam in materia, quam in forma: tam in natura, quam in virtute, non habens in se contrarietatem, vnde nec causam corruptionis. Opera sex dierum prout Moyses distinxit, moraliter sic habentur. Significat enim rerum creatio de nihilo, impij iustificationem. Firmamenti operatio, boni propositi confirmationem. Aquarum congregatio, cordis adunationem. Syderum perfectio, exemplum bonæ operationis. Piscium & animum formatio, statum actionis & contemplationis. Hominis plasmatio, rectitudinem intentionis. Postea vero sequitur septima dies, æternitatis scilicet requies. Est locus summus, id est, cælum, vbi sola lætitia est: & est infimus, id est, infernus, vbi sola tristitia: & est medius, scilicet mundus, in quo sunt summa speranda, & infima timenda. Diabolus igitur à summo corrumpitur & in imum detrusus est: quia reparandus non erat. Homo vero à summo non cecidit, & in medio collocatus est, vt esset ei locus quò ascenderet per iustitiam, vel descenderet per culpam. Item Hugo de S. Vict. dicit, quod aliquis locus

Mundus triplex.

Ioan.

Differentia inter elementum & elementarum.

Quinta essentia quid sit.

Opera sex dierum exponuntur moraliter, & quomodo.

est, in quo solum & summum bonum est, scilicet cælum: aliquis in quo solum & summum malum est, scilicet infernus: aliquis in quo solum malum est, sed non summum, scilicet purgatorium: aliquis in quo bonum & malum est, sed neutrum summum, scilicet mundus iste.

CAPVT III.

De distinctione orbium tam celestium quam elementorum.

CORPORALIS mundi machina tota consistit in duobus, scilicet in natura celesti & in natura elementalī. Cælestis autem distinguitur in tres cælos principales, scilicet in cælum crystallinum, & empyreum, & firmamentum. Intra firmamentum quod est cælum stellarum, continentur septem orbis planetarum, qui sunt Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Nominem autem cæli crystallini, siue aquæ intelligitur illa pars materiæ primæ, quæ secundum Philosophum formata est in duos orbis, quorum superior est primum mobile. Istorum orbium natura est, quod omnes mouentur, excepto empyreo, quod quietum est. Natura vero elementalī in quatuor sphaeras principales distinguitur, scilicet ignis, aeris, terræ & aquæ. Sphæra ignis tria habet interstitia, scilicet supremum, quod vocatur igneum, & medium, ac infimum, quod vocatur olympium. Similiter aer tria habet interstitia, scilicet supremum, quod vocatur æthereum, & medium, ac infimum, quod vocatur æreum, & in supremo est calor, & lux propter solis propinquitatem. Similiter est & in infimo, scilicet propter radiorum repercussionem à terra. In medio autem interstitio, ad quod non potest peringere repercussio radiorum, est frigiditas & obscuritas, & ibi dicuntur habitare demones, qui detrusi sunt in hunc aërem caliginosum. Ibi etiam sunt tempestates, tonitrua, grando, niues & similia. Ex his collige septem orbis terram & aquam ambientes, qui omnes possunt vocari cæli. Istos autem excellit cælum Trinitatis, ipse Deus, qui est in omnibus, & super omnes. Distantia dierum orbium & planetarum hæc est, à terra vsque ad Lunam sunt miliaria 15625. hæc sunt stadia 1260. à Luna vsque ad Mercurium sunt miliaria 7612. & semisse, à Mercurio vsque ad Venerem tantundem, à Venere vsque ad Solem sunt 24433. à Sole vsque ad Martem sunt miliaria 15625. à Marte vsque ad Iouem 6812. à Ioue vsque ad Saturnum tantundem. à Saturno vsque ad firmamentum 24422. Ex his colligitur, quod à terra vsque ad cælum stellarum sunt miliaria 19375.

Machina mundi in quo consistit. Cæli quot.

Ephes.

Cælum Trinitatis. Ptal. 18. Distantia orbium & planetarum.

CAPVT

CAPVT IV.

De natura cælorum & superiorum corporum.

Cælum quid.

CÆLUM est corpus purum, natura simplicissimum, essentia subtilissimum, incorruptibilitate solidissimum, quantitate maximum, qualitate lucidum, diaphaneitate perspicuum, materia purissimum, figura sphaericum, situ locali supremum, amplitudine creaturarum aliarum in se contentiuum. Istæ proprietates tam cælo conueniunt empyreo, quam primo mobili. Sed primum, hoc est, cælum empyreum à motu est extraneum, beatorum spirituum habitaculum, specialiter sedes Dei nuncupatur. Cælo autem crystallino specialiter conuenit quod est motu velocissimum ac in inferiora virtutis influxiuum. Eodem modo dicendum est de firmamento, quod plurimæ conueniunt ei de proprietatibus supra dictis, & insuper est aquarum diuisiuum, ac stellis decoratum. Corpora cælestia diuiduntur in lucentia, & non lucentia, ac diaphana. Nam corpus lucens est sol, qui solus inter sidera lucet. Sed non lucentia sunt cætera stellæ & planetæ, quæ lumen suum à sole mutuunt. Corpora vero diaphana sunt omnes sphaeræ cælestes. Item sphaeræ cælestes cum mouentur, non mutant locum, sed mouentur in locis suis. Superiora insuunt in inferiora virtutem motiuam, vegetatiuam, sensitiuam, ac omnium generabilium productiua. Item licet careant qualitatibus elementalibus, non enim sunt calida, vel frigida, sicca, vel humida, tamen ista causant in inferioribus, veruntamen non insuunt super liberum arbitrium nec habent virtutem immutandi hominis voluntatem: licet bene immutent, vel disponant complexionem hominis aliquando, quæ voluntatem non habent quidem cogere, sed magis vel minus in diuersis hominibus inclinare. Operantur quoque corpora superiora distinctionem significationem dierum secundum lumen solis, & distinctionem mensium secundum lumen lune, ac distinctionem annorum secundum motum solis in aliquo circulo, atque distinctionem temporum secundum varium cursum planetarum, distantiam & cursum, ascensum, & descensum, retrogradationem, & statum. Circulus quidam est in sphaera intersecans æquinoctiuum, qui intersecatur ab eodem in duas partes æquales, & vna medietas declinat versus septentrionem, alia versus Austrum: & dicitur ille circulus zodiacus, à zoe, quod est vita: nam secundum motum planetarum sub illa omnis vita rebus inferioribus est: vel dicitur à zodion, quod est animal: quia cum diuidatur in duodecim partes æquales, quælibet pars appellatur signum, & habet nomen speciale à nomine animalis propter proprietatem aliquam conuenientem tam ipsi, quam animali: vel propter dispositionem stellarum fixarum in illis partibus ad modum animalium. D. Alb. Mag. Compend. theol.

Sidera lucentia, & non lucentia quæ.

Liberum arbitrium ab actu non patitur influxu.

lis. Iste vero circulus dicitur Latine significet, quia fert signa, vel quia diuiditur in ea: ab Aristot. vero in secundo de generatione dicitur circulus obliquus, vbi dicit, quod secundum accessum & recessum solis in obliquo circulo sunt generationes & corruptiones in rebus. Nomina vero signorum, & ordinatio, & numerus in his versibus notantur.

Sunt aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo, libra, scorpius, arcturus, caper, aquaphora, pisces.

Signorum nomina & ordinatio.

CAPVT V.

De natura stellarum in communi.

STELLÆ supremæ in firmamento figuntur, & cum illo semper mouentur, materia sunt purissima, figura sphaerica, quantitate magnæ, apparentia parua, qualitate lucidæ, radiorum diffusiuæ, rerum inferiorum generatiuæ, à sole illuminationum receptiuæ, tenebrarum expulsiuæ, quantò nox obscurior, tantò plus sui manifestatiuæ, in præsentia solis, sui luminis occultatiuæ, tempestatis & serenitatis concitatiuæ, viarum nauigantium directiuæ: quantò coniunctiores, tantò in communi lucidiores, sed singulæ minus apparentes, vt patet in galaxia: claritate, & quantitate differunt ac virtute. Galaxia est multitudo paruularum stellarum, quasi contiguarum illi loco orbis vbi diffunditur lumen solis. Fir autem eclipsis, cum se soli luna subnectit, vt tenebras efficiat. Nota, quod omnes stellæ eclipsantur, & hoc à seipsis, vel à terra, vel à planetis. Planetæ dicuntur quandoque retrogradi, quandoque progressiui, quandoque stationarij, prout in epicyclis suis diuersimodè mouentur. Planetæ sunt sidera inter cælum & terram errantia; firmamento contrarium cursum agentia. Cursum, quem habent ab influxu primi mobilis, mouentur directe, sed proprio cursu mouentur oblique: non scintillant: singuli suos colores & circulos habent: & cum circulos aliorum ingrediuntur, etiam illorum participant qualiter, cum Sole intrant occultantur: quantò terræ propinquiores, tantò circulos habent breuiores: quantò sunt altiores, tantò cursus eorum naturalis videtur esse tardior. Corpora eorum non sunt lucida vel perspicua, sed opaca. Alioquin non eclipsarent se inuicem. Motus primi mobilis, scilicet nonæ sphaeræ ab oriente in occidentem, rediens iterum in orientem, dicitur rationalis, ad similitudinem motus rationis in microcosmo, quando fit consideratio à creatore per creaturas, rediens in creatorem, & ibi sistendo: Secundus motus firmamenti & planetarum est huic contrarius, ab occidente in orientem rediens in occidentem, qui dicitur irrationalis, siue sensuilis, ad similitudinem microcosmi, qui est à corruptibilibus ad creatorem, & iterum rediens ad corruptibilia.

Galaxia quid.

Eclipsis quomodo fit.

Stellæ eclipsantur, & quomodo. Planctus quid.

Motus primi mobilis.

Motus secundus.

CAPVT

CAPVT VI.

De luce.

Lux quid.

Lux est, ut ait Philof. actus lucidi, secundum quod lucidum. Vnde sciendum est, quod lux est qualitas corporis luminosi, sicut calor ignis. Lux quoque dat intentionale corporibus, vel coloribus sicut intellectus agens phantasmatis dat esse intellectuale. Ipsa est medium deferens omnia, quæ à cælo ad nos descendunt. Ipsa quoque mutat corpus non lucens à lucido. Ipsa est secundum Philosophum cæli purpura, maleficorum inimica, nauigantium directio, oculus noctis, facies omnium rerum. Lux, ut ait Aug. rectum habet incessum, & nullo modo incedit per curvum. Hæc omnibus rebus, & decorem tribuit, & absque illa cuncta sunt ignota & abscondita. Morus eius est subitus: quia sine mora replet omnia. Hæc in superficie corporis vmbrosi non se perfundit, sed in corpore diaphano: vnde secundum corporis grossitiem, vel subtilitatem magis & minus participatur. Lux enim sine sui diminutione ubique se diffundit. Plures proprietates lucis habes infra de Sole, quæ illi conueniunt in quantum lucet. Sciendum est, quod lux vocatur in corpore luminoso lux, sed lumen, prout est in lucido, transparenti, splendor autem in tæreo, & color prout est in corpore opaco, prout est communicans aliis.

Lux & lumen differunt.

CAPVT VII.

De planetis in specie.

Saturnus.

Saturnus est à nobis remotissimus, frigidus, & fuscus: hoc intelligas in effectu, sicut in aliis planetis. Ex vicinitate eius calor solis remittitur. Ex coniunctione eius cum Ioue clarior efficitur, cum naturaliter sit pallidus. Nocivus est: ipso dominante tantam habet virtutem, ut si influat in inferiora, fetus nascitur mortificatus, aut debilis. Plus nocet retrocedendo, quam procedendo. Moratur in quolibet signo triginta mensibus: ex quo sequitur quod cursum suum complet, scilicet triginta annis. Iupiter est clarus, & quasi ad instar lactis candidus: in qualitatibus est bene temperatus, quia calidus est & humidus. In superiori parte suæ abscidis temperat malitiam Saturni. Cum ascenderit in circulum Saturni, contrahit pallorem, licet sit clarus. In quolibet signo moratur per annum, & ita complet cursum suum in duodecim annis. Mars calidus est, & fuscus, & ideo nocivus. Ex proprietatibus suis homines incitat, ac pronocat ad bellandum, ex interpositione Veneris & Iouis eius nocivitas remittitur. Igneus apparet, & radiosus. In quo-

Iupiter.

Mars.

libet signo moratur quadraginta diebus. Sol dicitur decies maior terra, sed secundum Prol. est clix. vicibus maior terra, calidus & luminosus, eclipsim paritur, communis est omnibus, nube celatur, solus per se lucet, quod nulli syderi magis competit: vnde & nomen accipit, stellas illuminat, & tamen eas per præsentiam suam apparentia sui luminis priuar. Medius est planetarum, odiosus agris oculis, sed amabilis puris. Tempora distinguit, locis immundis non inquinatur, testea consolidat, gelida resoluat, flores aperit, fructus maturat, corpora diaphana penetrat, non quiescit, visum retrahit, vapores eleuat, hemisphæria vicissim perulstrat, appropinquans nobis æstatem facit, recedens vero hyemem efficit, oculus est mundi. In quolibet signo moratur 30. dieb. & 10. horis, cursum per annum facit motu proprio, sed diem perficit motu primi mobilis. Venus est lucifer, calidus & humidus: malitiam Martis temperat, semper comitatur solem: sed cum præcedit, dicitur luciferi quando sequitur, dicitur vespericolorem habet candentem, & resurgentem, electo similem. Inter sydera plus splendet, complet cursum suum in 348. diebus. Mercurius semper cum sole graditur, nunquam ab eo plus 30. grad. distans. Colorem habet radiantem: raro propter viciniam solis cernitur: eloquentia sub ipso est, aquis dicitur dominari, & præesse feminibus, cursum complet 338. dieb. Luna noctem illuminat, lumen mutat, augmentum patitur & detrimentum. Infima est inter planetas, eclipsim patitur & efficit, maculas habet, propter coniunctionem eius quam cum inferioribus habet. Item corniculata interdum apparet, ex eo quod pars eius illuminata à nobis absconditur. Item regina cæli appellatur, quia Sol tanquam medius planetarum participat omnes proprietates omnium, & eas ad lunam cum lumine suo transmittit: ipsa vero luna quæcumque à sole sicut recipit, sic influit. Vnde quia per eam tali modo virtutes planetarum recipimus, merito regina cæli vocatur. His visis patet, quod quando luna primo incenditur, optimam est semina iacere, quia tunc virtutes planetarum, quas inferioribus influit, incipit colligere: frigida est & humida, solem præcedens minuitur, sed eundem sequens crescit, & ab eo elongatur: accessus & recessus maris per eam causatur. Signa autem zodiaci quolibet mense percurrit.

Sol.

Venus.

Mercurius.

Luna.

Luna regina cæli dicitur, & quare.

CAPVT VIII.

De quatuor elementis.

Ignis consumit & incinerat, in similitudinem suam sibi appropinquantia conuertit, motum facit de centro ad circumferentiam, ardet, & lucet in materia aliena, sed non in sua sphaera, inferiora reducit ad superiora, quia resoluat terrea in aquosa, aquosa in ærea, ærea in se. Mollificat du-

Ignis.

ta, & indurat mollia, subtiliat, ut patet in resolutione glaciæ, & condensat lutum, depurat ut in auro: & corrumpit, sicut ea, quæ consumit: frigidificat per accidens, ut patet in aceto: est & penetratius, communicatius & diffusius. Item ignis in sphaera sua non relucet, quia compactus non est. Nullum enim corpus diaphanum lucet, sed potius est illuminabile. Si autem ignis in sphaera sua compactus esset, eclipsaret omnes stellas, quæ supra ipsum sunt. Ignis vero hic lucet apud nos propter materiam coadunatam, in qua est: & hoc patet, quia una candela alteri opposita umbram facit. Aër est subtilis, mobilis, perspicuus, per inspirationem & respirationem, caloris cordis temperatius, decoratur volatilibus, locus impressionum, mansio spirituum damnatorum, est alterabilis, subtilis, leuis, atque rarus: non lucet, sicut nec aliud corpus diaphanum, sed est illuminabilis. Aqua super cælos eleuatur, piscibus decoratur, tempestatibus subiicitur, omnes fontes & flumina ad mare continuantur, ad locum unde venerunt, reuertuntur. Aëri præbet aqua informationem, volatilium ornamentum & vegetabilibus nutrimentum, & optimè est terminabilis termino alieno, sed minimè termino proprio. Aqua corpus est diaphanum, omnibus est communis, in crystallum congelatur, irim in nubibus causat, sordes purgat, hortos irrigat, febricitantes sua frigiditate, & humiditate delectat, nauis vehit, lumen recipit, ad suum principium recurrit, loca vacua subit, lapides cauat, ignem, exinguit, olim mundum purgavit. In mari rubro populo Dei cessit, de latere Christi fluxit, hanc Christus in vinum mutauit, ac de ipsa baptisimi materiam ordinavit. Terra inter alia elementa est infima, nigra, magis despecta, ponderosa, rotunda, elementis aliis circumdata, mater fructuum, radix plantarum, nutritrix animalium, edificiorum fundamentum, mortuorum receptaculum, machinæ mundialis centrū, concludit in se infernum, frigida, sicca, opaca, corporis humani materia. Seruat metalla, centro tenetur, motu ex vaporibus inclusis concutitur, herbis & floribus ac arboribus suis albet, ac decoratur: circa eam motu circulari cælum cum syderibus voluitur, ab hominibus & iumentis calcatur. Horum quædam terra competunt secundum esse suum, quædam secundum situm, quædam secundum contemptrum, quædam secundum ornam, quædam secundum vtilitatem.

Aër.

Aqua.

Ecclesi.

Terra.

CAPVT IX.

De impressionibus aëris.

Cometes licet appareat quasi stella, non est tamen aliud quam vapor inflammatus ex vicinitate ignis. Hic comas luminis fundit, & dicitur significare mutationem regum, aut bella, aut pestilentias. Corona est albus circulus, qui quandoque apparet D. Alb. Mag. Compend. theol.

Cometes quid sit, & ad quid.

Comete quid sit.

circa solem, vel lunam, aut stellas alias: & causatur ex reliquiis nubium per planetarum radios attractis & illuminatis. Talis autem circulus signum est serenitatis. Affub duplex est, ascendens scilicet & descendens. Ascendens fit ex partibus vaporis inflammatis in supremo aëre, & videtur ascendere, sicut si euolarent scintille de fornace. Affub vero descendens est ignis retentus in nube, qui tamen expellitur obuiante nube frigida, & cadit continuè, propter quod videtur quod stella cadens sit longa, quia retinquit vestigia casus post se. Lumen quod videtur de nocte discurrere se præcedere, est vapor contractus descendens, qui cum nihil obuiat, confricatione sui ipsius subit, & aliquandiu stat in aëre. Draco dicitur vapor fortis conglobatus, qui est nubes frigida ad latus vnum, & calida ad aliud, & tunc propter conuenientiam ad calidum, trahitur ad illud, & ita incenditur pars anterior: & hæc videtur quasi spiramen draconis, media vero pars incuruatur ut serpens, & volat semper ad latus ubi calidum circumstat ipsum. Nubes fiunt quando à virtute solis extrahuntur humores, seu vapores de aquis & paludibus, & locis humidis & feruntur sursum. Nebula est id quod ex nubibus aquam pluentibus relinquuntur: & ideo secundum Arist. signum est serenitatis. Caligo est vapor tenebrosus, quem vulgo appellant nebulam. Iste vapor non eleuatur, sed priusquam conuertatur in nubes, vel in pluuiam, exprimitur, & remanet iuxta terram. Ros est id, quod descendit ex vapore paruo, & in descensu suo traditur in paruis minutis. Pluuia est aqua descendens ex nubibus resolutis, velocitatem habens sua descensionis, & hoc guttatim. Pruina est ex vapore torido, quæ congelatur antequam ex ipso resoluitur aqua. Nix generatur in nube calidissima, cuius congelatio simul fit cum conuersione in aquam: & ideo partes eius non inspissantur. Grandis generatur ex nube calidissima virtute solis multum eleuata, quæ postquam in aquam resoluitur, tunc demum in medio interstitio aëris congelatur. Tonitruum est sonus vaporis sicci egredientis de nube humida, vel in nube frigida & humida, & scindit quidquid inuenit. Iris est lumen solis receptum in nube concava, & aquosa, ac foli ex aduerso opposita. Glacies est aqua congelata. Ventus est vapor terreus aëris superiora transcendens, & aërem fortiter percutiens & impellens. Venti sunt quatuor principales, scilicet, subsolanus ab oriente, temperatus, habens à dextris vltimum desiccantem, à sinistris eorum, nubes generantem. Item à meridie est auster calidus, qui fulmina pignit, & pluuias largas, habens à dextris Africum calidum, à sinistris nothum temperatum quidem, sed pestilentias inducentem. Item à septentrione est aquilo frigidus, habens à dextris Thrafciam niues facientem & grandines, & à sinistris boream nubes constringentem, ac pluuias prohibentem. Item ab occidentem est Zepirus

Affub.

Draco.

Nubes.

Nebula.

Caligo.

Ros.

Pluuia.

Pruina.

Grandis.

Tonitruum.

Iris.

Glacies.

Ventus.

Venti quatuor.

Solanus.

Auster.

Aquilo.

Zephirus.

Zephirus flores producens, habens à dextris circium, tempestates & pluuias ac tonitrua generantem, à sinistris fauonium in oriente nubila, sed serena in meridie facientem. Turbo est ventus egrediens de nube in seipsum reflexus, vel duo venti lateraliter sibi occurrentes, seseque iuxta terram orbiculariter inuoluentes. Terramorus est vapor grossus extractus de profundo terræ, non potens exire superficiem terræ propter illius soliditatem: sicque coarctatus in interioribus concavitatibus terram concurit.

Turbo.

Terramorus.

CAPVT X.

De tempore.

Tempus hic & nō in celo.

Tempus est mensura motus primi mobilis & rerum mobilium. Et hoc patet, quia hic est tempus, & non in celo secundum suam substantiam: quia hic mutantur omnia, non ibi: hic est enim nunc hyems, nunc æstas, nunc pax, nunc discordia, nunc tranquillitas, nunc tempestas. Mirabilitas rerum ostenditur in hoc, quod ea quæ præcipue mundus amplectitur, scilicet sapientia & potentia in Oriente inceperunt, & terram habitabilem percurrerunt vsque ad Occidentem, in signum quod omnia tendunt ad occasum. Nam studium sapientie cœpit in Agypto, postea fuit in Græcia, post hoc Romæ, deinde in Francia & in Anglia. Similiter regna primo fuerunt in Oriente, post in Græcia, post apud Romanos, nunc potestas imperij resider in Germania. Propterea Iacobus comparat vitam nostram & hæc mutabilia vapori, Salomon somno, Isaias baculo arundineo, & liber regum aquæ dilabenti. Differentia autem est inter tempus, & æuum, & æternitatem. Nam tempus habet principium & finem. Æuum caret sine, sed non principio. Æternitas caret utroque termino, quia est mensura interminata. Istæ sunt ætates mundi. Prima est ab Adam vsque ad Noë, habens iuxta Hebræos, annos 1656. sed secundum 72. interpretes habens 2242. Secunda est à Noë vsque ad Abraham, habens secundum Hebræos annos 292. sed secundum 72. 1072. Tertia est ab Abraham vsque ad Dauid, habens annos secundum Hebræos 972. sed secundum 72. 1130. Quarta est à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, habens annos secundum Hebræos 473. sed secundum 72. 489. Quinta est à transmigratione Babylonis vsque ad Christum habens annos secundum Hebræos 585. sed secundum 72. 578. Igitur ab exordio mundi vsque ad Christum secundum Hebræos habemus annos 3952. sed secundum Hieronymum est hæc computatio: secundum verò 72. quos Græci sequuntur, 5508. Eusebius autem quem Orosius secutus est, inter utrosque incedens, numerat annos 5198. quos penè omnes Latini sequuntur. Sexta ætas est à Christo vsque ad finem mundi. Septima est quic-

Studium vbi incæter. Regna vbi primum.

Iacob. 4.

Isa. 56.

2. Reg. 14. Tempus. Æuum. Æternitas.

Ætates mundi que & que.

scientium & concurret cum sexta. Octaua est resurgentium. Porro secundum Hebræos in prima ætate sunt generationes 10. In secunda 10. In tertia 14. In quarta 17. quas tamen Matth. gratia mysterij 13. ponit in cap. 1. In quinta 14. Ætates hominis sunt istæ. Prima est infantia, à natiuitate vsque ad 7. annos: secunda est pueritia vsque ad 14. annos: tertia est adolescentia à 15. anno vsque ad 28. quarta est iuuentus, à 28. vsque ad 49. quinta est senectus, à 50. vsque ad 78. sexta est decrepitas ab anno 78. quousque vita finitur. Dignitas dominici dici notatur in hoc, quod fuit prima dierum. Item, vt dicitur, erit vltima dies. Item nox illam non præc. sst. Item nox illi non successit. Item Cælum & terra in ea sunt creata. Item Angelus in ea conuersus est ad Deum. Item primo data sunt in ea filiis Israël mandata, vt dicit Origenes. Item in ea Christus natus est. Item Christus in ea resurrexit. Item in ea spiritus sanctus datus est Apostolis. Item omnes in ea resurgemus, atque iudicabimur. Item in ea perpetuo continuandum est in laude Dei.

In ætatis generationes qua & que.

Ætates hominis & que.

Diei domini dignitas.

Genes. 1.

Exod. 22. & 34. Mar. vltimo. Actor. 2. Philip. 3.

CAPVT XI.

De Angelis in communi.

Angelus est, secundum Damascenum, substantia intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrans, immortalitatem suscipiens, secundum gratiam non naturam. Substantia ponitur in hac diffinitione pro genere, & ponitur ad differentiam accidentis. Intelligitur etiam hic substantia qualitercunque composita, scilicet ex eo, quod est, & quo est. Intellectualis dicitur potius, quam rationalis, quia ratio est virtus collatiua causa & captari, & ideo composita, vt omnis homo est animal, Sortes est, &c. Syllogismus enim nihil aliud est, quam discursus à causa in causatum. Intellectus autem de ratione sui non habet compositionem & collationem: sed est sine inquisitione & compositione, & ideo competit naturæ magis simplici pro differentia, vt est Angelus. Ratio autem differentie est naturæ minus simplicis, scilicet hominis. Semper mobilis, non dico de loco ad locum, sed mobilitas dicitur hic triplicem mobilitatem in angelo, scilicet naturæ, intelligentiæ & voluntatis. Mobilitatem enim habet naturæ, quia omne creatum vertibile est in nihilum, nisi manu omnipotentie diuine contineatur. Similiter Angelus mobilitatem intelligentiæ habet, quia licet in Angelo non sit vicissitudo intelligentiæ quoad scita in verbo, cum deiformem habeat intellectum secundum Dion. potest tamen in eo quoad cognitionem rerum in propria natura esse vicissitudo intelligentiæ & quoad discenda: & hoc est quod dicit August. quod omne creatum habens intellectum, intelligit vnum post aliud. Item in voluntate mobilis est

Angelus quid. Lib. 2. c. 3.

Syllogismus quid sit.

Angelus mobilis tripliciter.

est Angelus, quia non simul vult hoc & illud. Item potest dici semper mobilis motu dilectionis. Arbitrio libera. Hoc non dicitur propter deflectionem ad bonum indifferenter & ad malum, sed propter liberam electionem eorum, quæ voluerit: unde Angelus bonus semper liberè elegit bonum, & Angelus malus liberè & sine coactione elegit malum. Incorporea substantia dicitur, quia Angelus habet proprietatem corporis, non naturam, scilicet in loco contineri. Cum enim corpus sit in loco circumscriptivè & diffinitivè; Angelus tantum diffinitivè est in loco, Deo ministrans. Ministerium hic ponitur pro quocunque obsequio: & secundum hunc modum tam assistentes, quam ministrantes, quàm etiam demones ministrant. Immortalitatem suscipiens secundum gratiam, non naturam, quia rediret in nihilum, nisi per gratiam conservationis contineretur. Angelo attribuuntur quatuor, scilicet essentia subtilitas, intellectus perspicacitas, liberi arbitrij facultas, discretio personalis. In primis tribus convenit anima cum Angelo, in quarto non: quia anima non est persona. Habet & alia tria Angelus, scilicet virtuositatem in operando, officiositatem in ministrando, immutabilitatem post electionem suam in bono siue in malo. Differentia quatuor assignantur inter Angelum & animam. Prima & principalis est penes esse naturale, quia anima est unibilis corpori, etiam actu separata. Angelus non. Secunda est penes esse logicum, id est diffinitionem, quia anima rationalis est: sed Angelus intellectualis. Anima enim apprehendit inquirendo & conferendo: Angelus verò intuendo. Tertia est penes esse metaphysicum, id est, separatam à materia & à motu: quia Angelus non habet passibilitatem, nisi respectu superiorum: anima verò respectu inferiorum, quia immutatur à sensibilibus. Quarta est penes esse theologicum, quia anima vertibilis est à bono in malum, & è contrario. Angelus verò non, quia manet in eo ad quod se convertit; siue bonum sit illud, siue malum: Angeli enim sunt omnes similes in eo quòd immortales, invisibiles, & indissolubiles, simplices, discreti personis, incommutabiles, incommunicabiles sunt alteri naturæ: sed dissimiles sunt in donis gratiæ, & naturæ. Præterea dicit Dionysius, quod in omni natura spiritali creata aliud est essentia, aliud est virtus, aliud est operatio.

Attributa
Angeli.

Anima cum
Angelo in
quibus conve-
nit.

Differentia
inter Ange-
lum & ani-
mam.

C A P V T XII.

De distinctione celestium hierarchiarum.

Hierachia triplex est, scilicet supercaelestis, caelestis, & subcaelestis. Supercaelestis est in tribus personis; ut quidam dixerunt, & male: quia secundum Dionysium hierachia dicit ordinem, & ille absolute non est in tribus personis, sed tan-

Hierachia
quor.

D. Alb. Mag. Compend. theol.

tummodo est ordo natura. Caelestis est in ordinibus Angelicis, subcaelestis in hominibus sanctis. Porro hierachia caelestis dividitur in superiorem, mediam & inferiorem. Superior continet tres ordines, scilicet Cherubim, Seraphim, Thronos: quorum primi considerant Dei bonitatem, secundi veritatem, tertij æquitatem. Item in primis Deus amat, ut charitas: in secundis noscit, ut veritas: in tertiis fedet, ut æquitas. Media continet dominationes, principatus, & potestates: quorum primi regunt officia Angelorum: sequentes capitibus præfunt populorum: vitimi potestatem coercent demonum. Item in primis Deus dominatur, ut maiestas: in sequentibus regit, ut principatus: in ultimis tuetur, ut fasus. Inferior hierachia similiter continet tres ordines, scilicet Virtutes, Archangelos, Angelos: ad quorum priores pertinet miraculorum operatio: ad secundos, maiorum negotiorum denuntiatio: ad tertios, humane custodiæ sollicitudo. In primis Deus operatur, ut virtus: in secundis Deus reuelat, ut lux: in tertiis mittit, ut spirans. Hæc dicta sunt secundum beatum Gregorium, & secundum Bern. sed secundum Dionysium, Virtutes sunt medius ordo secundæ hierarchiæ, & principatus primus ordo tertiæ hierarchiæ. Hic attendendum, quod in qualibet trium hierarchiarum præmissarum notatur trinitas divinarum personarum, ut patet in caelesti hierachia, tam superiori, quam media, quam etiam inferiori.

Hierachia
prima.

Hierachia
media.

In fine hierachia.

C A P V T XIII.

De proprietatibus Angelorum.

Angeli secundum Isidorum sunt spirituales facti, ante omnem creaturam creati, natura mirabiles conditi, sed contemplatione immutabiles facti, animo impassibiles, mente rationales, felicitate securi, futurorum præscij, iussi mundum regunt, missi corpora aërea assumunt, in caelestibus commorantur. Bernardus de eodem, Inuestigamus inuestigabilia: & primo spiritus esse potentes, gloriosos, beatos, distinctos in personis, dispositos in dignitate, ab initio stantes in ordine suo, perfectos in genere suo, immortalitate perpetuos, mente puros, affectu benignos, religione pios, vnanimitate indivisos, pace securos, divinis laudibus & obsequiis de ditos. Item secundum Bern. in Angelis est dignitas creationis, gratia confirmationis, amor creatoris, visio divinitatis. Est etiam in Angelis per omnia, sicut supra dictum est, essentia subtilitas, intelligentiæ perspicacitas, liberi arbitrij facultas, agilitatis velocitas. Promptè omnes obediunt. Maiores sine elatione præfunt, minores sine vitio subsunt: qui ad exteriora exeunt, ab interiori contemplatione non recedunt. Omnem veritatem inferiorum superiores participat, non

Angeli quan-
do creati.

Angeli
perfectissimi.

e 13 e contra

Visio Angelorum duplex

contra. Qui excellunt in natura, præcedunt in gratia & gloria. In eodem ordine creduntur alij esse alij digniores. Duplicem habent visionem, scilicet mutuinam, & vespertinam. Illuminationes, quas à superioribus recipiunt, alijs tribuunt.

CAPVT XIV.

De proprietatibus, & officiis singulorum ordinum.

Proprium est Seraphim in amore Dei ardere, & alios ad incendium diuini amoris promouere, & in Deum ordinare: diligendi formam tribuere. Isti immediatè Deo iunguntur: & ideo purius & perfectius in ipsos operantes theophania deferuntur: ad aliud quoque extra amatum non diuertunt. Cherubim quoque primò & principaliter relucet diuini luminis radio, pro eo quòd vicinius primæ veritati iunguntur. Horum officium est promouere homines ad diuinam cognitionem: ideo præ cæteris dicuntur lucere: quia plenitudinem luminis quam suscipiunt, alijs inferioribus communicando transfundunt. Throni dicuntur, eò quòd in eis Dominus sedet, & iudicia sua per eos determinet. In his ergo præcipue relucet rectitudo diuini iudicij. Hi quoque virtutem Dei quam supra se accipiunt, ad inferiores transfundunt. Dominationes dicuntur, eò quòd cæteris Angelis dominantur, & ab omni oppressione sunt liberi, & nulli inferiori subiaciunt. Horum officium secundum Greg. est in bello spirituali instruere qualiter oportet prælationis officium exercere, & qualiter debeant subditis dominari. Horum etiam officium est secundum Dion. timore serui deposito, in Deum moueri & incessanter ei famulari. Principatus subditis Angelis præfunt, & eos ad ministerium diuinum explendum disponunt. Ad hos pertinet secundum Dion. vniuersale regimen vnius regni, vel gentis ducere ad Dei similitudinem. Ministerium quoque eorum est secundum Greg. docere homines exhibere reuerentiam vnicuique secundum gradum suum. Horum etiam officium est promouere homines, vt non propter vtilitatem propriam, sed propter solius Dei amorem & honorem faciant iustitiam. Potestatis secundum Isid. virtutes aduersæ subiectæ sunt, ne mundo tantum noceant, quantum cupiunt. Horum officium secundum Greg. est illos qui in spirituali certamine defudant, confortare, & ne spiritali regnum amittant, defendere. Et secundum Dion. ad ipsos spectat, Angelos inferiores quantum possibile est, diuinæ potentie conformare. Virtutes sunt infatigabiles ad executionem faciendorum, & robusti ad perceptionem munerum. Horum officium est secundum Dion. docere prælatos, vt facile & perseveranter, quæ ad officium prælationis pertinent, exquantur, & spiritalia onera

sustineant patienter. Item per istos miracula fiunt, & virtutes faciendi miracula perfectius conceduntur. Archangeli summi nuntij nuncupantur, & summa nuntiant. Horum officium est secundum Greg. de his quæ pertinent ad promotionem fidei, vt de natiuitate Christi, & de factis eius homines expedire, & demones ab hominibus remouere, & secundum Dionysium prophetias reuelare. Isti illuminationes, quas à superioribus suscipiunt, inferioribus annuntiant, & per eosdem nobis. Angeli sunt in cælesti dispositione vltimi, & hominibus magis propinqui. Angelus nomen est officij, non naturæ. Isti minora nuntiant, & homines ad diuinam cognitionem ducunt, & vt iuste viuant, instruunt. Hi sursum tendunt per dilectionem Dei, in seipsis firmantur per custodiam sui, ac sub se progrediuntur ad auxilium proximi. Nos autem assimilari debemus Seraphim per charitatem, Cherubim per cognitionem: thronis per æquitatem, dominationibus carnem spiritui subiugando, principibus reuerentiam maioribus nostris exhibendo, potestatis, tentationibus diabolicis resistendo. Item debemus assimilari virtutibus per compassionem, Archangelis per instructionem, Angelis per obsequij exhibitionem.

Assimilari debemus Angelis, & in quibus.

CAPVT XV.

De cognitione & motu Angelorum.

Angeli cognitionem habent matutinam, hoc est, cognitionem rerum in verbo. Item vespertinam, id est, cognitionem rerum in se. Item meridianam, id est, apertam Dei visionem. Est & alia cognitio angelica, videlicet prout maiores indicant minoribus, quæ per diuinas theophanias perceperunt. Theophania verò est ostensio alicuius cognoscibilis de Deo per illuminationem de Deo venientem: & hoc potest esse vel in symbolis, vel facie ad faciem. Nota, quòd Angelus in cognitione rerum in propria natura, cognoscit plura simul habitu, & non actu. Circa incarnationem, & passionem Christi scierunt Angeli substantiam facti, sed non omnes circumstantias, vt quare, vel quomodo. Præterea quæcunque Angeli cognoscunt, cognoscunt remota sicut propinqua: quia cognitio eorum non per sensum, sed per intellectum est. Status autem Angeli triplex est, scilicet innocentia, gratia & gloria. Distinguitur motus Angelorum tripliciter secundum Dion. scilicet circularis, rectus & obliquus. Circularis est ab eodem in idem, & circa idem centrum immobile, hunc motum habent Angeli, qui immediatè recipiunt illuminationes à Deo, & per illas reuertuntur ad Deum. Istud autem conuenit superiori hierarchia tantum. Item motu recto mouentur, quando procedunt ad prouidentiam subiectorum rectè omnia transeunt, & non reuertuntur ab eodem in idem, sed de vno

Cognitio Angelorum qua.

Matutina, vespertina, Meridiana, Theophania, quid sit.

Angelorum status quatuorplex.

Motus Angelorum.

CAPVT XVII.

De confirmatione Angelorum.

Confirmationem habet Angelus ex tribus, scilicet ex natura, gratia, & gloria. Ex natura quidem, quia natura spiritalis semel tantum vertibilis est, vel in bonum, vel in malum: nisi ex vnione vnus cum altero, sicut patet in anima quæ dum est in corpore, potest mutari sæpius de bono in malum, & contra: soluta verò non Huius autem ratio est, quia natura spiritalis propter suam simplicitatem se totam conuertit ad id quod eligit, quod non facit natura vnita, quia habet corpus retrahens. Ex gratia similiter habet confirmationem, quia si aliquid connectitur stabili æterno, vinculo perpetuo, illa connectio semper manet. Sic Angeli colligati sunt stabili æterno, scilicet Deo, & hoc vinculo indissolubili, scilicet charitatis. Apost. Charitas nunquam excidit, &c. Ex gloria quoque habent eam, quia cum Deum habeant per gloriam, qui est forma completiua angelici desiderij, non vagantur extra ipsum, vt querant aliquid illo melius, vel desiderabilius, atque iucundius. Nihil enim in creaturis inueniunt, quod possit eos à fonte diuinæ dulcedinis auertere. Tenendum itaque, quòd Angeli boni ex libertate arbitrij ad Deum conuersi, statim fuerunt per gratiam & gloriam in voluntate confirmati, si deles ac felices effecti, atque in ratione illuminati, vt non solum cognoscerent res in proprio genere, sed etiam in arte, hoc est, in verbo: filius enim dicitur ars patris, per quam operatur. Acceperunt insuper perfectionem in virtute operatiua, siue exequantur illam assumpto corpore, siue alias, atque perfectionem in virtute contemplatiua, qua quocunque mittantur, intra Deum currunt.

Confirmatio Angelorum triplex. Ex natura, & gratia.

Ex gratia, & gloria.

Ex gloria, & gloria.

Assistere quid sit.

Ministrare quid sit.

Philosophari errores circa motum Angelorum.

Ordo à quo denominatur.

CAPVT XVI.

De prælatione Angelorum.

Præfunt boni Angeli, & quibus.

Angeli malis præfunt, & quibus.

Cessabit prælatio, quædo, & quomodo.

Psal. 73.

Præfunt quidam Angeli regionibus, vt dicitur Dan. 7. Princeps Græcorum, & princeps Persarum, &c. Quidam vero præfunt ecclesijs. Apoc. 2. Angelo Ephes. ecclesie scribe. Item alij præfunt personis. Act. 12. Angelus Petri credebatur ad ostium stare. Quidam etiam maligni spiritus dicuntur vitis præesse, vnde vocatur aliquis spiritus superbia, spiritus luxurie, & huiusmodi. Quæ autem prælationes permanent vel quæ cessent post hanc vitam, sciendum est quòd hierarchia semper stabunt, quantum ad instantiam beatitudinis, & quantum ad gradum dignitatis, & nobilitatem doni gratuiti, ac naturæ. Cessabunt autem prælationes angelicæ super homines, & Angelos quoad actum regiminis, secundum gubernationem mundi, & electorum, secundum viam ad patriam. Prælatio autem est in demonibus quoad officium insultandi & irridendi, & secundum quod vnus prouocat alterum in malitia: & hoc non destruetur. Psal. Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper, nec destruetur quantum ad malitiam & naturam. Cessabit autem eorum prælatio quoad officium tentandi eos qui sunt in via. In hominibus etiam prælationes euacuabuntur quia non erunt decani, centuriones, chiliarchæ, & huiusmodi. In creaturis similiter cessabit prælatio, quia superiora non mouebunt tunc inferiora, sicut modò.

CAPVT XVIII.

De custodia Angelorum.

Angeli nobis ad custodiam deputati tenent nos stantes, ne cadamus, & cadentes nos adiuuant, vt surgamus: nec vnquam nos deserunt, etiam peccantes, quia semper sunt parati auxiliari, si velimus. Hoc tamen fallit in obstinatis, à quorum custodia desistit Angelus actualiter: paratus est tamen custodire, si redire voluerint, quia nunquam deseritur homo ex toto ab Angelis. Nota, quòd Christus non habuit Angelum deputatum quia anima eius superior fuit omni Angelo: sed Antichristus habebit quem licet propter nimiam suam obstinationem, non sit habiturus ad promotionem suam, habebit tamen ad accusationem. Effectus autem angelicæ custodiæ multiplex est.

Angeli quid tenent eos quos custodiunt, & adiuuant.

Christus non habuit Angelum deputatum. Vide 1. p. sum. de creat. 1. 4. q. 58. a. 4. & 2. d. 1. a. 2. & 2. p. sum. theo. q. 36. m. 1.

Primus est impedimenta boni, & occasiones mali, & actiones peccandi remouere. Exod. Mittam angelum præcurforem, qui eiiciat Iebusam. Secundus est tentationes mitigare. Daniel. tertio: Angelus Domini descendit in fornacem, &c. Tertius est, contra hostes visibiles adiuuare, quarto Regum. Heliseus videt castra Angelorum. Quartus est, orationes nostras & elemosynas Deo præsentare, & pro nobis orare. Tobia 12. Quando orabas cum lacrymis, &c. Quintus est, viam ostendere. Tobia 5. Ego sanum ducam, & reducam, &c. Sextus est, in agendis docere. Zachar. 2. De angelo qui instruxit eum de fabricis. Septimus est, se ipsum & alia secreta reuelare. Tobia 12. Ego sum Raphael angelus. Octauus est, à peccatis excitare. Act. Surge velociter. Nonus est, ad feruorem excitare. 3. Reg. 19. Surge, comedere, grandis enim tibi restat via. Decimus est, consolari. Tob. 5. Forti animo esto, in proximo est, vt à Deo cureris. Vndecimus est, de peccatis increpare. Iudith, Dixit angelus populo Israel: Cur contra Deum fecistis? Duodecimus est, contrarias potestates arcere, ne tantum nocere valeant, quantum vellent. Tob. 8. qualiter angelus Almodem ligauit. Angeli seruiunt nobis propter tria, scilicet propter ruinam suam reparationem, quia homines saluandi intrabunt in locum cadentium Angelorum. Item propter meritum accidentalium cumulationem, quod augetur in eis vsque ad diem iudicij. Item propter amoris erga nos demonstrationem. Dionysius attribuit Angelo tres adus, scilicet purgare, illuminare, & perficere. Purgant itaque Angeli remouendo phantasmata, quæ impediunt illuminationem, quam Angelus intendit facere in nobis. Vnde tria remouent ab anima, scilicet ignorantiam, & nubila phantasmatum, ac falsas opinionis philosophicarum rationum reuelationi contrarium. Illuminant verò animam tripliciter, scilicet ad sensum, vt patet quando aliquid manifestatur, in assumpto corpore: & tunc potestatem habet etiam diabolus. Item ad intellectum, & talis illuminatio solum perfecta est. Notandum autem, quod angelus non illuminat intellectum, efficiendo nouam cognitionem in anima, quia non potest in intellectu nouam speciem creare, nec habitum noui luminis creare, vel excitare, sed nec eius intentionem quò vult conuerrere, quia hoc est contra naturam liberi arbitrij. Hæc enim tria requirunt, vt intellectus noster intelligat aliquid, scilicet species qua cognoscatur, & lumen in quo cognoscatur, & intentio qua conuertatur intellectus super speciem. Illuminat autem Angelus intellectum nostrum excitando, & disponendo, & lumen diuinum in nos transferendo. Facit enim, vt dictum est, in phantasia transmutationem specierum componendo & diuidendo, secundum exigentiam rei, quam vult reuelare. Item irradiat lumen intellectus sui super illas species, vt noceant intellectum nostrum, & sic plura & subtiliora videre possunt in lumine duplicato. Item excitat intentionem mi-

Angeli custodia effectus multiplex. Exod. 23.

4. Reg. 6.

Tob. 12.

Act. 12.

Iudith 12.

Angeli seruiunt nobis & quare.

Adus Angelorum, qui & quor.

Angeli illuminant animam, & quomodo.

Quæ requiruntur ut intellectus noster intelligat.

mæ aliquo motu, vt ipsa conuertat se super illa phantasmata, abstrahendo se ab aliis: perficiunt autem, id est, promouent ad melius. Sed vtrum Angelus accendere possit affectum humanum, tripliciter potest intelligi, scilicet, vel efficiendo, vel excitando, & adiuuando vel mouendo. Primo modo solus Deus potest inflammare affectum, scilicet per effectum. Secundo modo ipsum desideratum inflammat, scilicet excitando, & iuuando. Tertio modo potest Angelus affectum nostrum incendere per motum. De his habemus exemplum in naturis: quia primo modo ignis accendit ligna. Secundo modo ligna incendunt ignem. Et tertio qui ligna igni opponit, ignem accendit. Differentia autem est inter immittere cogitationem, & incendere, & mentem illuminare, quia cognitionem immittere est, vt dicit Beda, intus creare, & facere cognitionem: sed incendere est cognitionem iam factam inflammare: illuminare verò est dare reuelationem de aliquo occulto intelligibili.

Angelus incendit affectum nostrum, & quomodo.

Mittere cogitationes, incendere, & illuminare differunt, & quomodo.

Verbum triplex.

CAPVT XIX.

De locutione Angelorum.

Verbum triplex est, scilicet mentis, oris & operis. Verbo mentis loquitur Deus Angelo, & conuerso. Item Deus animæ, & conuerso. Item Deus diabolo, & conuerso, cuius tamen intentio Deum latere non potest. Verbo autem oris loquitur homo homini in corpore vnito animæ, Angelus vero homini corpore assumpto: sed verbo operis loquitur Deus diabolo, & Angelus diabolo. De locutione itaque Angelorum nota, quod Angelus loquitur Deo, cum ex visis in motum admirationis exurgit, vel cum affectus suos ei præsentat, quos tamen cum latere minime dubitat. Angelus verò loquitur Angelo verbo mentis suæ, species ostendendo mediante illuminatione quadam spiritali irradiante ab ipso. Item angelus facit aliquid coram angelo, quo facto intelligit quod non intelligebat ante. Et sic loquuntur omnes omnibus, id est, superiores inferioribus, & conuerso. Item loquitur angelus angelo per communicationem diuini luminis, ipsum instruendo, sic non loquuntur omnes omnibus, nec omnia, sed tantum superiores inferioribus de his quæ per diuinas theophanias perceperunt. Loquitur autem angelus homini dupliciter. Primo modo verbo vocali in assumpto corpore: sed tunc sicut non profert sonum in organis materialibus secundum naturam, ita nec circulariter immutat medium, quemadmodum in voce naturali: vnde non auditur, nisi ab illo, ad quem ordinatur, & est simile in apparitionibus angelorum, quos quidam vident, & alij æquæ propinqui non vident, vt apparet in Helisco & puero eius. Dicunt tamen aliqui, quod Angelus nunquam apparuit, vel apparet, aut loquitur homini in subiecta

4. Reg. 3. 6.

CAPVT XXI.

De casu angeli

OMnes angelos fecit Deus bonos, non tamen summos, sed medios inter summum bonum & bonum commutabile, quod est creatura, ita quod si conuerterentur ad amandum Deum, qui supra se erat, ascenderent ad statum gratiæ, & gloriæ. Si verò conuerterentur ad bonum commutabile, quod fuit intra se, hoc ipso irruerent in malum culpæ, & pœnæ, quia non est dedecus peccati, sine dedecore iustitiæ.

CAPVT XXII.

De spirituali casu demonis.

CAsus diaboli duplex fuit, scilicet spiritalis, & localis. Spiritalis, quia cecidit de natura puritate, de flexibilitate liberi arbitrii ad commutabile bonum, de luce in tenebras, de scientia in ignorantiam, de innocentia in culpam, de felicitate in pœnam, de dilectione in odium. Post casum enim factus est impœnitens, & obstinatus in malo, & excacatus a vero, deordinatus in bono, & infirmatus in virtute, & exclusus à Dei contemplatione. Præterea voluntas eius impia conuersa est ad hominis odium & inuidiam: unde toto conamine nititur ad eius subuersionem, per tentationem multiplicem.

CAPVT XXIII.

De locali casu diaboli.

CAsus etiam diaboli localis fuit, quia vel in infernum, vel in caliginosum aërem, qui est in medio interstitio aëris, corruit. Demones enim non sunt in superiori parte aëris, ne lumine gaudeant: nec sunt in parte inferiori, ne nimis contra nos lætiant. Unde notandum est, quod in demonibus est tria considerare, scilicet naturam, officium, & peccatum. Et naturæ quidem conuenit locus summus, id est, cælum, in quo tanquam in loco congruo sunt creati, & postmodum in natura si steterent, perficiendi. Officio verò quod habent exercendi homines, conuenit locus medius, id est, aër caliginosus, ubi & satis propinqui sunt nobis ad tentandum, & tamen non habent lumen ad gaudendum. Sed peccato conuenit locus infimus, scilicet infernus. Unde & demones post finem mundi, quando cessabit eorum officium, detruentur simul in infernum. Dicunt quidam, quod angelus cecidit secunda die. Sed communior est opinio quod prima die subito post creationem suam ceciderit. Dicitur communiter, quod de-

subiecta creatura, sed intentionem, siue similitudinem ponit in oculo eius, vel intentionem vocis ponit in aure eius: & ibi recipit sensus communis species illas, ac deinde perueniunt ad imaginationem, post hæc ad intellectum, & hoc est quod Angelus dicitur apparere, aut loqui hominibus: Secundo modo loquitur Angelus homini per impressionem rerum sensibilium, modo instrumento imaginis, & sic loquitur vigilantibus, & dormientibus. Item loquitur angelus diabolo species sui intellectus ei sine aliqua illuminatione ostendendo. Item loquitur diabolus homini dupliciter. Primo modo sensum immutando: & hoc vel imaginationem alicuius rei imprimendo instrumento visus, vel obliuendo visui similitudinem alicuius rei. Secundo modo loquitur diabolus homini per impressionem rerum sensibilium in instrumento imaginis, & hoc facit quandoque vigilantibus, quandoque dormientibus: & sic immittit cogitationem mali. Cogitationem verò malam non potest immittere, quæ tantum per consensum mala fit. Est & locutio animarum, quia anima loquitur Deo per desideria: cuius affectiones iudicis sunt, & aperte oculis Dei. Anima similiter angelo loquitur, & hoc per voces corporis, quas bene percipit angelus, sicut & alia sensibilia: unde anima existens in corpore alia speciali potestate loquendi ad angelos non indiget, sed hæc habebit exuta à corpore. Item anima loquitur diabolo, quia similitudines affectionum imprimuntur sensibus, ubi diabolus legit eas.

Loquitur anima Deo & Angelo, & quando.

Diabolus quæ sit effectus post casum.

CAPVT XX.

De specialibus nominibus angelorum.

DE Michaël, Gabriël, & Raphaël nominibus, sciendum est quod hæc sunt propria nomina archangelorum, licet eorum interpretationes, & alii sunt communes: sed eorum propria sunt, quia his horum nominum interpretationes conueniunt excellentius. Michaël interpretatur, quis ut Deus. Hic est de ordine principum & attribuunt ei quatuor, scilicet esse præpositum paradisi, id est, Ecclesiæ: sicut & olim fuit princeps synagoga. Item deferre animas in paradysum, sed hoc intelligas, quod gloriosus defera quam alij. Item pugnare cum dracone, id est diabolo, sicut legitur in Apoc. Item venire in adiutorium populo Dei. Gabriël interpretatur fortitudo Dei. Hic de ordine archangelorum, & merito, quia magna nuntiatio Dei, & est de ordine angelorum qui vnam personam custodiunt.

Nominum aliquorum angelorum interpretatio.

Apoc. 3.
Dan. 10.
Luc. 1.
Tob. 5.

Demones in quem locum detruantur.

Trium in demonibus.

Mat. 25.

Qua die ceciderit Angelus.

cius chorus angelorum cecidit: sed hoc non dicitur, quod decem ordines angelorum fuerint, sed quod tot de singulis ordinibus ceciderunt, quos poterant facere chorum vnum. Vnde nouem sunt ordines Angelorum: quilibet ordo habet suas legiones. Legio autem angelorum habet 6666. vnitates. Tot autem in singulis ordinibus sunt legiones, quot in legione sunt vnitates.

Numerus Angelorum indicibilis.

CAPVT XXIV.

De restoratione ruina Angelorum.

Angelorum ruina restaurabilis est quomodo.

Angelorum ruina restaurabitur per saluandos. Dicit autem Aug. quod tot saluabuntur homines, quot angeli ceciderunt. Greg. verò dicit, quod tot homines saluabuntur, quot angeli perstiterunt. Dixerunt etiam quidam, quod duo parietes erunt in celo, scilicet vna hominum, & alius angelorum: & quod ruina angelica restaurabitur per virgines: & de alio pariete tot erunt saluandi, quot in alio pariete sunt virgines & Angeli.

CAPVT XXV.

Cur peccatum diaboli sit irremissibile.

Peccatum diaboli quare irremissibile.

Quare peccatum diaboli sit irremissibile, assignantur plurimæ rationes. Prima, quia secundum Aug. nullo suggerente peccauit, & ideo nullo reparante redibit. Secunda est secundum Damasc. quia contra deiformem intellectum peccauit. Quando autem nobilior est cognitio, tanto peior est error. Seruus enim sciens voluntatem domini, &c. Tertia secundum eundem Damasc. est, quia Angelus non est susceptibilis penitentiae, vnde nec venia. Quarta est, quia in diabolo extrinca est fidei res quantum ad boni promotionem. Quinta est, quia natura spiritalis semel tantum veritabilis est, eò quod tota se conuertat, quod non facit homo, quia caro semper repugnat spiritui. Status autem Angeli mali triplex est, vt patere potuit ex prædictis. Primus scilicet innocentia. Secundus culpæ. Tertius penæ & miseria.

Luc. 22.

Galat. 5. Status mali Angeli.

CAPVT XXVI.

De proprietatibus demonum.

Demonum in malitia qualis sit.

Demonum sunt spiritus impuri, humani generis inimici, mente rationales, in nequitia subriles, cupidi nocendi, per superbiam tumidi, semper in fraude noui, immutant sensus, inquinant affectus, vigilantes turbant, dormientes per somnia inquietant, morbos inferunt, tempestates concitant, in lucis Angelos se transformant, semper infernum suum sequi portant, in idolis sibi cultum di-

1. Cor. 11.

uinum vsurpant, super bonos dominari appetunt, magicæ artes per eos fiunt, bonis ad exercitium dantur, semper fini hominis insidiantur. Triplici acumine vigent demones. Primo subtilitate naturæ, & hoc per cognitionem vespertinam. Secundo experientia temporum. Tertio reuelatione superiorum spirituum. Primo modo intelligunt naturalia præsentia. Secundo modo naturalia futura. Tertio modo cognoscunt etiam voluntaria. Multipliciter verò diabolus nominatur, per quod & proprietates suæ cognoscuntur. Vocatur enim diabolus, quod interpretatur defluens, quia defluit, id est, corrumpit spiritualiter, & localiter, sicut dictum est. Græce interpretatur diabolus clausus ergastulo, & hoc sibi conuenit, quia non permittitur tantum nocere quantum vellet. Præterea secundum etymologiam diabolus dicitur à dia, quod est duo, & bolus, quod est morsellus, quia duo occidit, scilicet, corpus & animam. Item vocatur demon, id est, sanguineus, & hoc propter peccatum, vel sciens, quia viget triplici scientia, sicut dictum est. Item Belial, quod interpretatur absque iugo, vel absque domino, quia pro posse contra eum pugnat, cum deberet esse subiectus. Item Beelzebub, quod interpretatur vir muscarum, id est, animarum peccatricum, quæ reliquerunt verum sponsum Christum. Item Satanus, id est, aduersarius, vnde Pet. Aduersarius vester diabolus, &c. Item Behemoth, id est, bestia, quia facit homines bestiales. Item Leviathan, id est, additamentum eorum, qui peccata peccatis cumulant.

Demonum vltor qualis.

Nomina demonum.

1. Petr. 5.

Tob. 3.

Damon. Ioan. 3.

Belial. Num. 1.

Beelzebub. Luc. 11.

Ibidem. Satanus. 1. Petr. 5.

Behemoth. Job 41.

Leviathan. Isa. 27.

CAPVT XXVII.

De malitia diaboli.

Diabolus nocet homini multipliciter: quia per violentiam, & hoc quandoque exterius corpus lædendo, sicut fecit Iob: quandoque intra membra lædendo, sicut in oblectis: & propter hoc darur parulis Angelus bonus, ne diabolus in his lædat eos vel excedat. Item nocet per impressionem imaginum mala suggerendo, vel per commotionem sanguinis ad peccatum accendendo, vel sensus exteriores per obiectionem falsarum formarum decipiendo. De his & similibus dicit Greg. Aut opprimendo rapit, aut insidiando circumuolat, aut suadendo blanditur, aut minando terret, aut desperando frangit, aut promittendo decipit. Diabolus decipit homines quatuor modis. Primo suadendo bonum, sed hoc propter malum, vt cum homini instabili suadet ingressum religionis, & hoc vt postmodum apostaret. Secundo suadendo malum, & hoc sub specie boni, vt peierare pro rebus alterius consensuendis. Tertio dissuadendo bonum tanquam nocuum, vt cum dissuadet bono viro religionis ingressum, ne de hoc peniteat, & egrediens confundatur. Vel quando dissuadet alicui orationem vel eleemosynam, ne per hoc incurrat vanam gloriam. Quarto dissuadendo malum, vt ducat ad peius: vt quando dissuadet temperantiam

Documenta que hominis inferi diaboli.

Iob 2.

Luc. 11.

Matth. 18.

Isa. 90.

Genes. 3.

Rom. 2.

CAPVT XXIX.

Quid sit anima secundum definitionem.

Impeditur diabolus in affectu sua malitia exercens & quomodo.

Virtus tentandi ad vincitur dum vincitur diabolus.

temperantiam in victu & somno, vt per hoc inducat ad indiscretam abstinentiam, quod peius est. Impeditur diabolus in effectu suæ malitiæ multis modis, quandoque scilicet, per terminum suæ potestatis à Deo impositum. Item quandoque per resistentiam bonorum spirituum. Habet enim quælibet anima duos Angelos: vnum bonum ad custodiam, alium malum ad exercitium. Item per arbitrium hominis non consentientis. Item per peccati abominationem, quia quandoque demones nobilioris naturæ peccata vilia detestantur. Item propter cautelam quandoque omittit facere mala, vt peius fiat, sicut modò non vexat excommunicatos, vt minus timeant tales sententias. Vtrum autem virtus tentandi minatur in diabolo quando vincitur, diuersa sunt opiniones. Dicunt enim quidam, quod superatus in vno vicio, ipsum victorem non possit amplius tentare de eodem vicio, sed alius diabolus potest. Alij dicunt, quod superatus in vno vicio, nullum amplius de illo vicio possit tentare. Origenes dicit, quod superatus ab vno, neminem possit tentare de cætero. Data est potestas demonibus exercendi magicas artes multiplici ratione. Primo ad fallendum fallaces, sicut Aegyptios, & ipsos magos. Vnde etiam quæ ipsi per talem modum acturi sunt, quasi diuinando prædicunt, vt Ibi.

Crasus perdet Halim transuectus maxima regna.

Secundo ad mouendum fideles, ne scilicet tale quid pro magno disiderent, cum videant etiam malos facere huiusmodi. Tertio ad probandam & exercendam patientiam & fidem iustorum.

Iob. 11.

CAPVT XXVIII.

De Lucifero.

Lucifer de quo ordine fuerit & de qua hierarchia. Quare dicitur Lucifer. Genes. 3. Matt. 4. Iob. 1. Apoc. 20.

Ma. 14.

De Lucifero sciendum est, quod fuit de supremo ordine superioris hierarchiæ, ac in illo ordine supremum gradum tenuit: cui tanquam principi de singulis ordinibus magna multitudo adhaesit, quos omnes secum traxit. Dicitur autem Lucifer, quia præcæteris luxit, suæque pulchritudinis consideratio eum excecavit. Primum hominem tentauit, & vicit. Secundum tentauit, & vicit. Potestatem tunc amisit, quam victimis temporibus recuperabit. Nunc religatus est, & in fine soluetur. Peccatum Luciferi fuit, quod se & suum pretium bonum dilexit. Excecatus de altitudine habitæ præsumpsit, ac propriam excellentiam ambuuit, quasi habiturus fuerit à se, non ab alio, & sine meritis habere voluit. Stare vel sperare cum posset quousque gratia apponderetur, noluit. Dei similitudinem concupiuit, non quidem causa imitationis, sed potestatis, id est, subditos habere voluit, & nulli subiectus esse concupiuit.

Post naturam corpoream & incorpoream dicendum est de natura ex utriusque composita. Sed primo ex parte mentis, secundo ex parte corporis, tertio ex parte totius hominis. De anima igitur videndum est quid sit, secundum definitionem. Porro à quibusdam diffinitur, vt spiritus, à quibusdam, vt anima, à quibusdam verò, vt spiritus, & anima: In quantum igitur anima naturam habet spiritus, diffinitur ab Alexandro sic in libro de motu cordis, Anima est substantia incorporea, intellectualis, illuminationis capax, vltima reuelatione perceptiua. Vltima dicitur, quia mediantibus Angelis percipit. Ex hac diffinitione cognoscimus, quod spiritus humanus qui est anima inter omnes creaturas immediatè post Angelos illuminationis diuinæ sit perceptiua. Anima verò in quantum anima, sic diffinitur à Remigio, Anima est substantia incorporea, regens corpus. Ex hac diffinitione habemus, quod anima est quasi corporis rector & motor. Item anima in quantum anima diffinitur à Philosopho in lib. de anima, sic, Anima est endelechia corporis physici organici potentia vitam habentis. Endelechia hic dicitur actus primus siue perfectio. Ex hac diffinitione habemus, quod anima vniuersalis est corpori, non omni, sed soli organico & physico, id est, naturali ad susceptionem anime rationalis disposito. Item anima in quantum est spiritus & anima, sic diffinitur ab Aug. Anima est omnipotens similitudo. Hæc diffinitio data est per comparationem anime ad creaturas. Anima enim ex sui natura ad suscipiendas omnium rerum tam corporalium, quam spiritalium similitudines apta est. Sed sciendum est, quod quedam intelligi habeat per opposita, vt tenebræ per præsentiam lucis, incorporalia per corporalia: & sic dicitur anima suscipere spiritalium rerum similitudines. Item anime descriptio talis est, Anima est deiforme si raculum vite. Hæc descriptio sumitur à Genes. 2. & datur secundum quod anima comparatur ad Deum, prout non ex traduce, vel seminali ratione propagatur, sed à Deo corpori creando infunditur, & infundendo creatur. Item Seneca sic diffinit Animam, Anima est spiritus intellectualis ad beatitudinem in se & in corpore ordinatus. Hæc diffinitio datur in relatione anime ad finem, secundum quod non solum separata beatificatur in se, sicut Angelus, imò & in corpore glorificatio ipsius beatitudo ampliatur.

Endelechia quid sit. Anima vniuersalis corpori & non omni.

Intelligibilis per opposita.

CAPVT XXX.

Quid sit anima secundum rem.

Quid sit anima secundum rem, diuersas videntur sententias philosophi protulisse. Plato enim dicit animam numerum...

Genes. i.

CAPVT XXXI.

Quid sit anima secundum nomen.

Anima dicitur in quantum corpus animat & viuificat. Mens, in quantum recollit. Animus, dum vult. Ratio, dum recte iudicat.

Anima diuersimode nominatur secundum diuersos effectus.

Etymologia anime.

CAPVT XXXII.

De triplici anima.

Crus anima triplex est, scilicet vegetare, sentire, ratiocinari: & secundum hoc distinguitur anime potentia triplex, scilicet vegetabilis, sensibilis, & rationalis.

Anima potentia triplex.

Anima tri.

CAPVT XXXIII.

De potentia anime vegetatiue.

Anima vegetabilis tres vires habet, scilicet generatiuam, augmentatiuam, & nutritiuam. Prima est ad speciei conseruationem...

Anima vegetabilis habet tres potentias, & ad quid.

CAPVT

CAPVT XXXIV.

De potentiis apprehensiuis anime sensibilis.

Anima sensibilis potentia. Vires apprehensiuæ duplex.

Anima sensibilis duplicem habet potentiam, scilicet apprehensiuam, & motiuam. Apprehensiuæ diuiditur in apprehensiuam de foris, & apprehensiuam de intrinsecis.

Cognitio duplex.

CAPVT XXXV.

De sensibus particularibus.

Sensus particularis in quinque diuiditur, scilicet in visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum: qui in multis conueniunt, & in multis differunt.

Sensus particularis diuisio.

exteriora: & alius ad morum voluntarium, qui agit vt vis anime interior, & ad organum dirigit intentionem. In omni sensu oportet esse proportionem sensibilis ad sensum...

Sensuum particularium differentia.

Anima alius naturæ & quomodo.

CAPVT XXXVI.

De sensu communi.

Sensus communis est potentia, qua omnium sensuum particularium obiecta apprehendit. Omnes enim sensus exteriores à sensu communi, velut à centro, particulariter exeunt...

Sensus exterioris à quo exeunt.

D enim

enim hoc iudicium non esset in animalibus, non satis esset videre & audire utile, & secundum alios sensus apprehendere. Secundum est multa sensata comparare, dicendo unum esse dulce, & aliud dulcius esse: & hoc ideo sensus communis habet, quia ad ipsum referuntur omnium propriorum sensuum sensata. Hæc virtus in anteriori parte cerebri ponitur, in loco, ubi concurrunt nervi sensitivi quinque sensuum, qui locus medullosus est & humidus.

CAPVT XXXVII.

De vi imaginativa.

Imaginativa quid sit.

Virtus imaginativa est potentia apprehensiva, in qua imagines rerum sensibilium referuntur. Hæc virtus plus abstrahit quam sensus: quia sensus non accipit formam nisi præsentem re: ista autem referuat formam, etiam re absente. In hoc etiam imaginatio differt à sensu communi, quia sensus communis præsentia rei exterioris indiget, sicut sensus particularis. Ista autem virtus, scilicet imaginatio, thesaurus formarum vocatur: quia in ea (sicut dictum est) formæ à particularibus sensibus receptæ retinentur. Hæc potentia in anteriori parte cerebri, seu interiori, sicut & sensus communis ponitur: & hic maior est durities ex frigiditate cerebri proveniens, ubi & imaginativa retinet impressiones à sensu communi receptas.

CAPVT XXXVIII.

De vi æstivativa.

Æstivativa ab imaginatione differens, & quomodo.

Æstivativa virtus est, quæ à forma acquisita intentiones elicit, quæ sensu non percipiuntur, secundum quam omnis fugit lupum, & lupus miseretur suo filio: hoc autem non posset fieri, nisi lupus haberet cognitionem eius individui, & quod hoc individuum sit natus eius, sicut & omnis apprehendit lupum sibi nocivum. Ista verò non possunt fieri per sensum. Æstivativa differt ab imaginatione: quoniam imaginatio solum retinet formas apprehensas per sensum communem: & ad imaginationem solum non sequitur affectus miseræ vel tristitiæ, vel fugæ, vel insecutio. Ad æstivationem autem statim sequitur quodlibet istorum. Unde sicut intellectus practicus se habet ad speculationem, ita se habet æstivativa ad imaginationem, & propter hoc æstivativa non penitus apprehensiva est, sed etiam motiva, per hoc quod determinat ad quid moveri debeat animal & à quo fugere. Cum enim animal movetur ad cibum, oportet imaginem cibi in animali esse. Sed æstivatio non solum movet, imò etiam apprehendit. Oportet igitur animal habere æstivationem, qua movetur. Officium igitur æstivativæ est apprehendere intentiones, non quidem rationis, sed naturæ. Unde non apprehendit quid sit syllogismus, aut nomen,

Æstivativa officium.

aut verbum, vel amicitiam, vel inimicitiam, commodum, vel incommodum, sicut dictum est. Hæc virtus ponitur in prima parte medullæ cerebri, quæ calida est ex motu multi spiritus ad ipsam.

CAPVT XXXIX.

De phantasia.

Phantasia quid sit.

Phantasia est virtus, vel potentia componens imagines cum imaginibus, & intentiones cum intentionibus, & imagines cum intentionibus. Componit, inquam, phantasia imagines cum imaginibus, ut est apprehendere aliquid esse album, vel nigrum, vel diversas formas componere, & fingere chimeras. Componit etiam intentiones cum intentionibus, ut patet in ovis, quæ apprehendit nato suo præbenda esse vera, & alienum esse repellendum. Componit etiam imagines cum intentionibus, ut cum apprehendit ovem formam lupinam esse fugiendam. Per phantasiam maior habetur cognitio, quæ potest haberi in anima sensibili, quæ est in brutis: per hanc enim non solum scit præsentia, sed etiam providet sibi in futurum: per hanc enim quædam animalia faciunt sibi casas, & de cibo provident in longinquum, per hanc etiam de illo scit quod sit idem, & de alio quod sit aliud: & sic de eo omni de quo sententia profertur per modum affirmationis & negationis. Per hanc quoque videmus aliquid eligere animalia, & aliquid refutare. Ad electionem autem & refutationem præxigitur scientia & discretio: & ideo multi dixerunt, quod phantasia est aliquid rationis. Sed dicimus non esse veram electionem animæ sensibilis, sed aliquid simile. Hæc à vulgo in homine vocatur cogitativa, cum tamen cogitare proprie sit rationis. Phantasia operatur in somno, sicut in vigilia. Quod autem in somnis res videntur esse præsentia, hoc est, quia sit reuerio ad sensum communem. Ista potentia quando coniuncta est rationi, sicut est in homine, tunc accipit agendi & operandi regimen à ratione. Sed quia ratio diversificatur secundum diversitatem eorum, de quibus ratiocinatio fit, ideo per operationes phantasie multiplicantur in homine valde. Vbi autem phantasia non est cum ratione, ut est in brutis, tunc regitur solum secundum instinctum naturæ. Et quia natura vno modo est in habentibus speciem unam, ideo conceptio phantasie operatur in talibus vno modo. Et inde est, quod omnis hirundo facit vno modo nidum suum. Dixerunt autem quidam philosophi, quod istæ virtutes in brutis potius aguntur, quam agant, sed in homine potius agunt quam agantur: quia bruta moventur secundum impetum, & impulsam appetitum naturalis. Motus autem humani regulantur secundum regimen rationis. Notandum autem, quod melancholici, & infirmi, & amantes multas habent phantasias, sed hoc non est à phantasia, quæ sit per imaginationes rerum sensibilium, sed ex passionibus naturæ, & confusione spirituum ascendentium ad cerebrum, & caput turbantium.

Homo & animalia moventur, differenter.

bantium. Tales enim spiritus diuersarum imaginationum inuolutiones faciunt, & generant horribiles visiones, & conceptiones. Præterea sciendum, quod bruta citius recipiunt influxus primi motoris quam homines, sicut patet in formica, quæ quando cibum colligit, intra tres dies non pluit. Et gallus cantum suum per tempus variat, quia mutationem auræ ex influxione primi motoris præsentunt. Huius dicti hæc est ratio, quoniam homines multum occupantur circa conceptiones suas conferendo, & componendo, & diuidendo: quare & influxiones primi motoris non percipiunt ita cito sicut bruta, quæ non sic occupantur in suis conceptionibus, nec secundum illas operantur, sed tantum secundum instinctum naturæ. Ista vis, scilicet phantasia, plurimum impedit intellectum, eo quod nimis occupat animam compositione & diuisione imaginum, non solum acceptarum à sensibus, sed etiam fictarum. Maxime autem impedit intellectum, quando aliquid de celestibus & diuinis imprimitur ei, & hoc ideo, quia conceptiones tales intellectus non potest ferre, nec sunt similes imaginationibus, & fictionibus phantasia. Phantasia verò ponitur in medio medię cellule cerebri, tanquam centrum, inter memoratiuam, & imaginatiuam: quia phantasia conuertit se tam super formas, quas accipit imaginatiua per sensum, quam super intentiones, quas reseruat memoria: & tunc istas formas ac intentiones diuidit ac componit.

tiam fiat rerum apprehensio, quod eadem res prius fuerint in se, velin sensibus aliis cognita, patet quod si quis res totaliter est oblitus, non potest per memoriam recordari se esse oblitum. Sed si oblitus est in parte, tunc per id quod remansit, potest reminisci se quandoque sciuisse: vnde per collectionem reminiscentiæ potest etiam ad id quod oblitus fuerat redire cum illius adiutorio quod remansit memoria. Alia etiam est differentia inter memoriam & reminiscentiã: quia memoria multa participant animalia, sed reminiscentiã solius rationis est, quia reminiscentiã est quadam inuestigatio, quæ sine ordine rationis non est, ac sine deliberatione, per quæ antecedens ordinatur ad consequens. Sane cum quis reminisci voluerit ea quæ non eo modo quo per sensum, sed per intellectum apprehendit: hoc non fit per memoriam, quia memoria talia non reseruat, sed intellectus conuertit se super ea, quæ habet apud se, & ea reducit ad actum, quæ habet in habitu: iste autem habitus manet actualiter apud intellectum possibilem qui est locus specierum vniuersalium: vnde & vniuersalia prius speculata remanent apud ipsum tanquam in loco suæ generationis etiam acta, quando illa non considerat. Intellectus autem possibilis ad has species, quas sic habet apud se, conuertitur, vel ab eis auertitur, quando voluerit. Vltimo notandum est, quod memoria ponitur in posteriori parte cerebri, qui locus est siccus propter nervos motuos, qui oriuntur ex ipso.

Alia differentia inter memoriam & reminiscentiã.

Locus memoriae ubi.

CAPVT XL.

De memoria.

Memoria est repositorium præteritorum. Reseruat enim memoria intentiones per æstimationem à figuris rerum elicitas. Anima per memoriam mediantibus rebus sensibilibus redit in ipsas res sensibiles, quæ sunt extra ipsam: & propter hoc oportet actum memoriæ duas præcedere operationes: quarum vnâ est hoc esse receptum: & hæc est operatio sensus communis: & in hoc memoria incipit. Secunda est hoc esse conseruatum apud nos, quod fit per imaginatiuam. Oportet etiam, quod ante memoriam quadam virtus operetur quæ ex figuris rerum diuidat rerum intentiones singulares. In hoc autem differunt imaginatio & memoriã, quia ista conseruat species rerum: hæc conseruat intentiones specierum. Sciendum quoque, quod memoriã discretè & distinctè reuertitur ad res, componendo intentiones distinctas cum imaginibus. Reminiscentiã autem siue recordatio est motus, quasi interceptus & abscissus per obliuionem, & est cum collatione temporis, & loci, & huiusmodi. Reminiscentiã enim modus non est vniformis, sed causatur ex pluribus principiis circumstantibus illud cuius propriè est reminiscibilitas, cum sit principium multorum prius memoratorum. Cum enim per memo-

Memoria quid sit

Imaginatio & memoriã differunt quomodo. Memoria & reminiscentiã differunt quomodo.

D. Alb. Mag. Compend. theol.

CAPVT XLI.

De vi sensibili & motiua.

Sequitur de vi sensibili motiua: hæc mouet quandoque spiritualiter, quandoque corporaliter. Primo modo dicitur appetitiua, quæ mouet dupliciter, aut diligendo, aut odiendo: & diuiditur in concupiscibilem & irascibilem, per quas appetit anima bonum, vel insurgit contra malum. Ab his vero quibus, scilicet irascibili & concupiscibili, oriuntur quatuor affectiones, scilicet gaudium, spes, dolor, & timor. Nam si præsens est quod concupiscimus, gaudemus: si absens est, speramus. Similiter si præsens est de quo irascimur, dolemus: si absens est, timemus. Sensualitas autem est vis animæ sensibilis motiua: & ad idem mouet, ad quod concupiscibilis, & irascibilis. Sensualitas enim appetit, quæ delectabilia sunt corpori, ac nocua refugit. Differt tamen sensualitas à concupiscibili & irascibili: quia sensualitas magis coniungitur corpori: & sicut in brutis, ita in homine nulla lege perstringitur, quin semper in appetitus rerum ad corpus pertinentium moueatur. Sed concupiscibilis & irascibilis coniunguntur rationi, & prout sunt in homine, frenantur ratione, ac reguntur virtutibus quæ fundantur in ipsis. Est enim temperantia in concupiscibili, & fortitudo in irascibili, & sic de aliis.

Appetitiua vis mouet multipliciter

Affectiones quæ oriuntur ab irascibili & concupiscibili.

Sensualitas quid sit.

Irascibilis & concupiscibilis coniunguntur rationi.

D. 2

Secundum quod vis motiva sensibilis movet corporaliter, sic dividitur in virtutem naturalem, vitalem & animalem: quarum prima situm suum habet in hepate, ut in proximo principio, cum primum principium est cor: secunda in corde, tertia in capite, ut in proximo principio, tamen primum principium est cor. Virtus enim naturalis est motiva humorum, vitalis motiva pulsuum, animalis motiva membrorum. Dicimus ergo, quod virtus naturalis est motiva humorum mediantibus arteriis, & venis, quæ radican- tur in hepate secundum Galenum, sed secundum Aristotelem radican- tur in corde, & hoc per spiritum naturalem. Est autem spiritus naturalis, substantia subtilis, & aërea vi caloris in corde generata, hæc sanguinem ad singula membra impellit, ex quo corpus vegetatur. Virtus vitalis est motiva pulsuum mediantibus arteriis, quæ radican- tur in corde. Spiritus autem vitalis est idem qui & naturalis. Idem dico in substantia, sed differens in virtute, quæ & naturalis est, hic per arterias ad membra corporis se diffundens, vivificat ipsum corpus tanquam instrumentum. Virtus animalis est motiva membrorum mediantibus nervis, qui radican- tur in capite: & hoc per spiritum animale. Est autem spiritus animalis idem qui & naturalis, & vitalis, sed animalis dicitur cum ad cerebrum devenit. Hic ceteris subtilior per nervos ad organa sentiendi dirigitur, ut sensus & motus secundum locum exinde generetur in corpore animalis. Circa vires istas denique sciendum est, quod cum virtutes animales intenduntur, tunc naturales remittuntur, propter hoc in homine dedito studio vel meditationibus, minus operatur virtus nutritiva, & generativa, & augmentativa. Ex quo patet, quod concupiscentia carnis domatur in viro studioso. Unde ait Hieronymus, Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis. Præterea quando virtutes animales remittuntur, naturales intenduntur, sicut patet in somno, qui describitur esse quies virtutum animalium cum intensio- ne naturalium.

CAPVT XLII.

De potentiis animæ rationalis.

Tria sunt in anima, ut ait Philosophus, scilicet potentia, habitus, & passiones. Et potentia quidem sunt innata, habitus autem sunt acquisiti, vel infusi, passiones vero sunt illatae vel innatae. Habitus enim sunt acquisiti, ut patet in scientia, & virtute politica. Nam ex frequenti studio homo acquirit scientiam, & ex frequenti bene agere fit homo bonus, bonitate virtutis politicae. Sunt & habitus quandoque non per acquisitionem, sed per infusionem: sicut sapientia fuit infusa Salomoni, & virtutes Theologicae conferuntur quotidie parvulis in baptismo, & etiam penitentibus in iustificatione: & ex actibus non generantur tales habitus, sed potius è conuerso ex talibus habitibus eliciuntur boni actus

*Vires natura-
les.*

*Spiritus ani-
malis quid sit.*

*Vir studiosus
carnis domat.*

*In anima plu-
ra sunt quæ-
que.*

*3. Reg. 3.
Ioan. 3.
& 10.*

*Ex habitibus
infusi gene-
rantur actus,
non è conuer-
so.*

ex potentiis: unde in habitibus acquisitis sequitur, quales sunt actus, tales sunt & habitus, sed in habitibus infusis est contrarium, scilicet, quales sunt habitus, tales sunt & actus. Est tamen verum, quod sicut habitus acquisiti generantur per actus, ita & generant per actiones, sed non meritorias, in quantum tales. Passiones autem sunt illatae ab extrinseco. Vocat autem passiones Philosophus ipsas receptiones obiectorum. Sumuntur & aliter passiones, ut dicantur affectiones, sicut dolor, timor, & spes & gaudium.

CAPVT XLIII.

De diuisione potentiarum animæ.

Nunc ad diuisionem potentiarum animæ accedamus. Philosophus ergo principaliter diuidit animæ potentias, in cogitativam & motivam, quas Theologus appellat intellectum, & affectum: ipsum autem affectum intelligit voluntatem. Potentia autem animæ tunc dicitur intellectus, dum est apprehensiva: & dicitur voluntas, dum est motiva. Item quædam sunt vires animæ separatae à corpore, ut velle, & intelligere: secundum quas anima non vnitur corpori, sed vnitur vrenti corpore, scilicet phantasia, quæ sic se habet ad intellectum sicut color ad visum, ut ait Philo. Quædam vero sunt vires inseparabiles à corpore, ut vegetabiles, & sensibiles, & quantum ad essentiam & quantum ad operationem, ut in brutis. Sed in homine separantur vires istae à corpore quantum ad essentiam, licet anima operationes earum exercere non possit extra corpus. In brutis vero simpliciter pereunt quantum ad vtrumque. Item anima potentias quasdam habet communes cum brutis, ut est sensualitas, sensus particularis, sensus communis, imaginatio, memoria, æstimatio. Quasdam habet non communes cum illis, ut est ratio, & intellectus, & huiusmodi. Item anima habet vires quasdam quoad se, ut est ratio, voluntas, liberum arbitrium, quasdam habet quibus corpus corpori permiscetur, ut est vis naturalis, vitalis, & animalis, de quibus dictum est supra. Ex iam dictis patet, quod potentia, quædam sunt organica, quædam non. Item ex prædictis collige, quod anima rationalis omnes potentias habet animæ vegetabilis & sensibilis, sed non in quantum rationalis est: verum in quantum rationalis est, addit intellectum & liberum arbitrium, & huiusmodi. Et hoc est quod dicit Greg. Omnis, inquit, creatura aliquid habet homo. Habet namque homo commune esse cum lapidibus, viuere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. Quicquid enim virtutis, aut nobilitatis habent naturæ inferiores, habent & superiores, sed perfectiori modo, & nobiliori: & quod possunt inferiores, possunt & superiores, sed nobiliori & perfectiori modo. Propter hoc manifestum est, quod omnes vires quibus communicamus cum brutis, differant specie, prout sunt in nobis, & in brutis.

*Potentiarum
animæ diui-
sio.*

*Homo cum
omnibus
creaturis com-
munisatem
habet.*

CAPVT XLIV.

De potentiis cognitiuis.

Quatuor assignantur differentie virtutis intellectiue. Prima assignatur secundum differentiam nature: & sic intellectus diuiditur in agentem & possibilem. Secunda datur secundum differentiam obiecti, & sic diuiditur intellectus in speculatiuum & practicum. Tertia assignatur secundum differentiam dignitatis, & sic diuiditur ratio in partem superiorem & inferiorem. Quarta datur secundum comparationem ad actum, & sic diuiditur intellectus in habitum, & in actum. In habitum quidem, vt possit intelligere quando vult. In actum vero, cum actualiter ad intelligere se conuertit & ad intelligibile. Differentia vero intellectus in effectu, & eius qui dicitur adeptus, sumitur secundum maiorem & minorem perfectionem ipsius intellectus possibilis. Nam cum intellectus possibilis recipit species cum lumine intellectus agentis: tunc dicitur intellectus in effectu, & etiam in habitu. Intellectus vero cum recipit perfectè lumen secundum formalem coniunctionem, tunc vocatur intellectus adeptus. Diligenter autem notandum est, quod omnes differentie intellectuum iam prædictæ summuntur vel secundum actum, vel secundum habitum, vel secundum modum intelligendi: & nulla sumitur secundum diuisionem potentie cognitiue, nisi prima tantum, secundum quam diuiditur in agentem & possibilem.

Virtutis intellectiue differentie.

CAPVT XLV.

De modo cognoscendi.

Res aliter cognoscit Deus, aliter Angelus, aliter homo. Ipse quoque homo aliter per intellectum Deum cognoscit, & aliter creaturas. Intellectus enim diuinus cognoscit res ex seipso, intellectus autem Angeli cognoscit res per species sibi concreatas, quæ sunt similitudines rerum. Sed intellectus humanus cognoscit res per species abstractas à rebus particularibus per sensum prius cognitis. Vnde sciendum, quod sicut sensus cognoscit res præ sente obiecto, & sicut imaginatio cognoscit absente obiecto, & tamen cum appendiciis materiæ ita intellectus cognoscit sine appendiciis materiæ sub intentione vniuersali. Anima igitur per intellectum aequaliter cognoscit omnia, & attingit. Cognoscit enim Deum supra se, & seipsam in se, & Angelos iuxta se, & quicquid cæli ambitu continetur, infra se. Quis sit autem modus cognoscendi Deum, nota quod intellectus humanus non cognoscit Deum per abstractionem, sicut alias res: & hoc ideo, quia similitudo abstracta simplicior est illo à quo fit abstractio: Deo autem

Anima cognoscit aequaliter omnia.

Modus cognoscendi Deum quis sit.

nihil simplicius est. Alia ratio est, quia nisi abstractione oportet esse vniuersale & particulare. Particulare quidem à quo fit abstractio: vniuersale autem, scilicet ipsum abstractum: sed nihil horum cadit in Deum. Cognoscitur igitur Deus naturali cognitione, quia intellectus possibilis ita formatus lumine intellectus agentis, quod est similitudo primæ lucis, in hac similitudine cognoscit lumen quod est Deus. Sciendum præterea, quod per sensum cognoscimus particularia, sed per intellectum vniuersalia: & quando se intellectus conuertit ad particulare vt ipsum apprehendat, tunc similitudo abstracta à particulari erit vniuersalis, & non particularis. Item nihil venit in intellectum nisi per sensum, & hoc fit duobus modis, scilicet vel simpliciter, vel per accidens. Simpliciter quidem, vt quando intelligimus sensibilia prius per sensum apprehensa. Per accidens autem, quando intelligimus insensibilia per effectum. Notandum est etiam, quod aliud est rem per cognitionem in intellectu vnire, & aliud est in re iam intellecta versari: quia tunc cognitio rerum per sensum venit in intellectum, sicut dictum est, sed cum intellectus rem iam apprehendit, tunc delectatur, & negotiatur in illa, etiam sine sensus adminiculo. Ad cognoscendum autem ista plenius nota vtrumque verum esse, scilicet, quod per particularia cognoscuntur vniuersalia, & e contra per vniuersalia cognoscuntur particularia. Istud sic patet: quia duplex est vniuersale: vnum scilicet, prout est abstractum, & aliud, confusum videlicet, secundum quod est in particulari. Dicimus ergo, quod ad cognitionem vniuersalis abstracti venimus per particularia, sicut in pueris in quibus prius operatur sensitiua, quam intellectiua: quia prius cognoscunt particularia per sensum, & postea vniuersalia per intellectum. Sic & Philosophi inuenerunt modum argumentandi per inductionem: quia ex multis propositionibus particularibus, vnam concluderunt vniuersalem, hoc modo: Socrates est animal, Plato est animal, Cicero est animal, ergo omnis homo est animal. Econtrario est in vniuersali confuso: quoniam per talem vniuersalem venimus in cognitionem particularium: sicut patet, quando videmus hominem à remotis, tunc non cognoscimus, nisi eius substantiam corpoream: sed postea per motum cernitur esse animal: dum vero magis appropinquat, cernitur esse homo: tandem cognoscitur esse Petrus. Nota, quod secundum Philosophum plura scire possumus, sed vnum solum intelligere: quoniam scire dicitur habitum per quem plura scimus: intelligere autem dicitur actum, qui non potest esse intellectus duplicatus. Intellectus enim ad vnum solum se potest actualiter conuertere: & hoc patet quia quando quis agit duos actus rationis simul vno tempore, vnus est intellectus, & alius memoria, sine consuetudinis: verbi gratia. Aliquis dicit horas, & cum hoc in libro quarit concordantias, vel numerat denarios: vnum illorum, scilicet quarere concordantias, est actus intellectus, sed aliud, scilicet dicere horas, est actus memoriæ: sicut etiam animal

Particularia cognoscuntur & quomodo.

Vniuersale duplex.

Conclusio vniuersalis quomodo fit.

Scire & intelligere qualiter differunt.

Agere duos actus rationis quis potest & quomodo.

bratum sine regimine intellectus vadit ad do-
minum ad quam saepe iuit. Item nota, quod ad
intelligentiam rei non requiritur presentia si-
militudinis eius tantum: quia res non cognos-
citur per essentiam, sed per similitudinem tan-
tum: & inde est, quod intellectus apprehen-
dit r. nota sicut propinqua.

CAPVT XLVI.

De intellectu agente & possibili.

Intellectus
agens quid sit.

Nunc de intellectu agente & possibili spe-
cialiter est dicendum. Intellectus igitur
agens est, qui abstrahit species ab imagine, si-
ue phantasia, & sua irradiatione facit vniuer-
sales, ac ponit res in intellectu possibili. Nam
sicut ad visum corporalem exigitur lux ab-
strahens intentiones colorum, id est, simi-
litudines à colorato, & ponit eas in aere,
non quidem secundum speciem, sed secun-
dam intentionem, id est, similitudinem:
sic intellectus agens, qui est lux animæ, ponit
species abstractas à phantasia in intelle-
ctu possibili, non quidem actualiter, sed se-
cundum intentionem, id est, similitudinem.

Intellectus
possibilis, quid sit.

Quare autem inter imaginationem & intelle-
ctum possibilem non iunt potentia eiusdem
speciei, quoniam altera est potentia animæ
sensibilis, altera animæ rationalis. Intellectus
autem possibilis dicitur, quia potest recipere
tales species, sed nondum recipit eas, cuius
exemplum est, tabula nuda nullam habens
picturam, potest tamen habere quancunque.
Sanè cum intellectus possibilis tales species
recepit, tunc (sicut habes supra) vocatur in-
tellectus in effectu, vel in habitu: cum verò
illu- ratur multitudine specierum sensibilium,
tunc est intellectus adeptus. Qualiter autem
ita species remaneant cum intellectu possi-
bili, vel qualiter ad eas fiat per reminiscen-
tiam conuersio & reuersio, habes supra in cap.
de memoria. Porro intellectus agens & possi-
bilis differunt, sicut lux & illuminatum, & si-
cut perficere & perfectibile: quia, ut ait Phi-
lof. intellectus agentis est omnia facere, sed in-
tellectus possibilis est omnia fieri. Et ut ple-
nius innoscat, notandum quod sicut ad hoc
quod per speculum aliquid videatur, tria sunt
necessaria, scilicet speculum quod aptum na-
tum est recipere impressionem corporum ob-
iectorum, color autem in corporibus ob-
iectis, & lux qua moueatur color corporum
obiectorum, quæ sine luminis influxu quan-
tuncunque obiectantur, non sunt receptibi-
les à speculo: sic similiter ad hoc, ut aliquid
in intellectu videamus, oportet quod sit in-
tellectus possibilis, qui aptus natus est reci-
pere species, quemadmodum dictum est de
speculo, oportet etiam quod sit species spe-
cularæ apud intellectum possibilem, qui habet
ipsas in habitu, cum sit locus specierum vni-
uersalium. Sed sicut color in corpore non mo-
ueretur, nec species, nisi mediante lumine im-
primantur in speculo, sic nec phantasmata
erunt actu intelligibilia, nisi intellectus agens

Ad cognos-
cendum per spe-
culum: tria
requiruntur
& quæ.

irradiet, & diffundat super eum lumen suum,
sicut lux super colores, ut sic secundum actum
intelligibilia efficiantur.

CAPVT XLVII.

De intellectu speculativo & practico.

Sequitur de intellectu speculativo, & pra-
ctico, qui ambo in cognitione consistunt:
sed in hoc differunt, quod intellectus specu-
latus cognoscit verum in ratione veri, pra-
cticus autem cognoscit verum in ratione
boni. Item intellectus speculatus vocatur
cognitio speculativa, sed practicus dicitur
cognitio affectiva. Item finis speculatiui est
verum: finis autem practici est opus. Item
per speculatum intelligimus rectè, sed per
practicum rectè viuimus. Intellectus practi-
cus vocatur operatiuus, quia dicitur à praxi,
quod est operatio. Item intellectus practicus
diuiditur in rationem, & synderesin. Ratio au-
tem diuiditur in partem superiorem & inferio-
rem: de quibus per ordinem est dicendum.

Intellectus
speculatus
& practicus
qualiter dif-
ferunt.

Intellectus
practicus diui-
so.
Rationis di-
uisio.

CAPVT XLVIII.

De ratione & partibus eius.

Ratio est vis animæ non solum cognitiua,
sed etiam motiua. Ratio autem cum iudi-
cat aliquid esse bonum, vel malum, & ibi sistit,
tunc dicitur cognitiua. Si autem procedit ampli-
us & iudicat esse bonum, ut fiat, sic dicitur
motiua. Si verò adhuc ulterius procedit, ut non
solum iudicet esse bonum, ut fiat, sed etiam id
appetit, sic dicitur liberum arbitrium: quoniam
liberum arbitrium apprehendit rationem &
voluntatem. Ratio autem prout se habet ad
bonum particulare, diuiditur in partem supe-
riorem, & inferiorem. Superior pars diuina ac
æternis intendit, inferior autem de transitoriis
iudicat, & ea disponit. Item superior pars ac-
cipit rationes per leges diuinas: ut, hoc est
faciendum, quia Deus præcipit. Pars autem
inferior accipit rationes per leges humanas: ut,
hoc est faciendum, quia honestum est, vel quia
expedit reipublica. Item superior pars ratio-
nis dicitur virtus, quæ licet vsque ad contem-
plationem æternorum se extendat, differt ta-
men ab intelligentia, quia intelligentia nego-
tiatur in æternis, per modum rationis, vel in-
tentionis: ratio autem non sic, sed conferendo,
& ratiocinando. Differt autem ratio etiam alio
modo ab intellectu, quoniam intellectus appre-
hendit esse rei absolute, ratio autem cum colla-
tione vnius ad alterum. Inferior verò pars ra-
tionis dicitur multipliciter: quæ quia circa res
corporales versatur, coniuncta est sensualitati,
& saepe allicitur ab ea, vider enim semper sibi
porrigi pomum, id est, illecebram vicinam. Ra-
tio tamen inferior & superior idem sunt in ef-
fentia, sed differunt in officio. Exemplum in
oculo sursum & deorsum aspiciente.

Ratio quid
sit.
Ratio cog-
nitua, motiua
& liberum ar-
bitrium di-
citur.

Ratio diuidi-
tur.
Pars superior
quid agat.

Pars inferior
quid agat.

Ratio & in-
tellectus diffe-
runt.

CAPVT XLIX.

De potentiis animæ motiuis.

Virium moti-
uarum diuisio.

Virium motiuarum animæ rationalis est
diuisio. Diuiditur enim vis motiua in im-
peratiuam, & consiliatricem, & affectiuam, &
consiliatricem simul & affectiuam simul. Vis
imperatiua est liberum arbitrium & synderesis.
Consiliatrix est ipsa ratio, quæ diuiditur in
partem superiorem & inferiorem. Vis autem
affectiua est voluntas, quæ diuiditur in the-
lesin, & bullesin. Vis quæ simul & consiliatrix est
& affectiua, est ipse intellectus practicus.

Vis imperati-
ua quid sit.

Consiliatrix:
Affectiua.

CAPVT I.

De voluntate.

Voluntas quid
sit.

Inter dictas potentias primò dicendum est
de voluntate, quæ inter cæteras motiua est
præcipua, cum sit generalis motrix omnium
virium. Cum enim intellectus apprehendit ali-
quid, ut bonum, voluntas imperat viribus affi-
xis ipsi organo, sicut visui ad videndum, audi-
tui ad audiendum, & sic de aliis sensibus Simi-
liter in motu locali voluntas imperat virtuti
animali, quæ est in nervis, & in musculis, & ita
mouet ad ambulandum, vel currendum, & ad
huiusmodi similia. Sed fallit istud in potentiis
animæ vegetabilis, in quibus voluntas suum
imperium non exercet. Nutritiua enim & ge-
neratiua & augmentatiua non secundum no-
strum arbitrium, sed naturaliter operatur. Vo-
luntas autem in duas diuiditur partes, scilicet
in thelesin, & bullesin, id est voluntatem natura-
le & deliberatiuam: quarum prima, scilicet vo-
luntas naturalis, diriguntur per synderesin: secun-
da verò, scilicet deliberatiua, per rationem. No-
ta, quod voluntas propriè & strictè tantummo-
do rationabilium est, sed largè dicitur etiam
brutorum esse. Impropriè verò & quasi meta-
phoricè dicitur etiam esse vegetabilium. Vn-
de voluntas primo modo sumpta, scilicet prout
est rationabilium, propriè voluntas dicitur. Se-
cundo autem modo, prout est brutorum, voca-
tur propriè desiderium. Tertio modo prout est
vegetabilium, vocatur appetitus. Inter poten-
tias autem nulla est liberior, quam voluntas:
quæ nec obligatur organo, sicut imaginatio,
& estimatio, & huiusmodi: nec cogitur à bono si-
cut intellectus cogitur à vero. Vires etiam affi-
xæ organo immutantur, necessariò immutato
organo, quibus omnibus voluntas caret: vnde
ait Augustinus: Nihil aded in nostra potestate
est sicut voluntas, si autem scire volueris qua-
re voluntas non cogitur à bono, sicut intelle-
ctus à vero, hæc est ratio, quia citra primum
bonum, nihil est ita bonum quod non aliquid
imperfectiōnis habeat, sed aliquid ita verum
est, quod nihil falsitatis habet: ut patet in hac
propositione, Quodlibet torum maius est sua
parte: vnde tali vero cogitur intellectus assen-

Voluntas
diuisio.

Voluntas pro-
priè & im-
propriè quid.

Omnium po-
tentiarum
voluntas
quæ.

Voluntas non
cogitur à bono.

Voluntas co-
gitat &
quomodo.

Omne pecc-
atum non à volun-
tate.

Synderesis
quid sit.

Synderesis
inextinguibili,
& quo-
modo extin-
guibilis.

Is. 66.

CAPVT LI.

De synderesi.

Synderesis vis est motiua, quæ semper nata
est figi in superioribus, naturaliter mouens,
& stimulans ad bonum, & abhorrens malum: &
in istis nunquam errat, neque secundum syn-
derezin est peccare. Sciendum etiam, quod syn-
derezis nunquam extinguitur totaliter, etiam in
diabolo, & in damnatis: remanet enim in illis
aliquis eius actus. Synderesis enim quantum
ad instinctum boni, & quantum ad displicen-
tiam mali culpæ absolute considerat, extincta
est in diabolo & damnatis: secundum verò
quod culpa comparatur ad penam, sic non est
extincta in illis synderesis: & in hunc modum
remanet in eis ad penam. Isa. Vermis eorum
non morietur. Habent igitur displicentiam
mali in comparatione & collatione ad pe-
nam.

Synderesis
quid sit.

Synderesis
inextinguibili,
& quo-
modo extin-
guibilis.

CAPVT LII.

De conscientia.

Hoc nomen, conscientia, componitur ab
hac præpositione, con, & hoc nomine
scientia, vnde conscientia dicitur duo, scilicet
scientiam, & secundum hoc conscientia est ha-
bitus naturalis non solum cognitiuus, sed et-
iam motiuus: inclinatur enim animam ad prose-
cutionem boni, & fugam mali. Alio modo con-
scientia dicitur acceptionem ex parte rationis,
quod notatur ex hac præpositione, con. Primo
igitur modo prout conscientia includit scien-
tiam in se, habet se sicut superior, & coniungit
tunc synderesi, & semper est recta. Secundo mo-
do coniungitur magis rationi: & sic se habet
sicut inferior, hoc modo recipit errorem & co-
turbationem. In conscientia enim ex parte in-
feriori bene potest accideri error. Nam ratio
cum conscientia parti inferiori iungitur, habet
versari circa particularia, in quibus saepe con-
tingit errare, sicut patet in syllogismo con-
scientiæ, in quo synderesis proponit maiorem
sic, nullum malum est faciendum, ratio sub-
mit minorem, scilicet, hoc est malum, conscien-
tia concludit, ergo non est faciendum. Circa
primam non est error: circa secundam quando-
que est error: & ex hoc falsitas in conclusionem
quandocumque oritur. Cauenda est conscientia ni-
mis larga, & nimis stricta: Nam prima generat
præsumptionem, secunda desperationem Item

Conscientia
quid sit, &
unde dicitur.

Conscientia
recta, & er-
ronea.

Ita. 5.

Conscientia
est
diffinitio

Conscientia
diffinitio

Conscientia
diffinitio

Nam.

Ita. 65.

prima dicit sepe malum, bonum, secunda e contra bonum malum. Item prima sepe saluat damnandum, secunda e contra damnat saluandum. Nota, quod aliud est conscientia, aliud est timor conscientia. Tunc enim est conscientia, quando quis sententia iudicat aliquid esse faciendum vel vitandum: & contra talem conscientiam facere, etiam si sit erronea, peccatum est. Sed contra timorem conscientia facere, non semper est peccatum: quia talis timor non est semper ex diffinitiva intentione rationis, per quam iudicet se teneri ad aliquid: sed ex eo quod vacillat inter dubia, nesciens quid sit melius, vel ad quid teneatur potius, cum tamen non omittet quicquid sciret esse placitum diuinae voluntati. De conscientia quoque sciendum, quod quandoque respicit prateritum, quandoque praesens, quandoque futurum. Nam conscientia accusat de praeterito, remunerat de praesenti, & praecauet de futuro. I. reuerentia namque respicit, vt quando conscientia mentem de hoc quod sibi conscientia est, reprehendit, sicut de malo commisso, vel de bono omisso. Praesentia etiam respicit, contradicendo eis, quorum per conscientiam habuimus oppositum. Futura quoque respicit, vt quando instruit & stimulat mentem ad ea facienda vel vitanda, ad quae ipsa conscientia iudicat nos teneri. Quod autem conscientia se extendat vt dictum est tam ad facta quam ad faciendum, potest colligi ex diffinitionibus conscientiae, quae tales sunt. Dicit enim Ioan. Dam. quod conscientia est lex intellectus nostri. Basiliius autem dicit esse rationale iudicium. Diffinitiones istae magistrales sunt. Conscientia est cognitio sui ipsius. Item conscientia est animi habitus agendorum & non agendorum. Item conscientia est habitus mentis boni & mali discretiuis. Item conscientia est credulitas intentionis ad aliquid faciendum vel non faciendum animi deliberatione firmata. Error conscientiae octo modis causatur. Primo ex ignorantia, quando scilicet nescit quis quid eligendum sit, vel declinandum. De tali errore dicitur 1. Paral. 20. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus, vt oculos nostros dirigamus ad te. Secundo ex negligentia, vt cum quis negligit conscientiam discutere, vel nescit se expedire, negligit tamen ab aliis querere. Tertio ex superbia, vt quando quis non humiliat intellectum suum, vt melioribus & sapientioribus se velit credere. Contra quos Apostolus 2. Cor. 10. Captiuantes omnem intellectum vestrum in obsequium Christi, hoc est dicere quod quilibet in credendis plus debet fidei consentire quam sibi, & in agendis plus debet aliis credere, quam sibi. Quarto ex singularitate, qua homo sequens sensum proprium, non conformat se aliis, nec sequitur vias communes bonorum. De his in Numeris. Extrema castrorum consumpsit ignis. Quinto ex affectu inordinato, qui sepe inclinat conscientiam ad id quod tunc homo appetit: & sic facit eam a sua rectitudine deuiare. Seneca, Perit omne iudicium, cum res transit in affectum. Sexto ex pusillanimitate, qua quis timet non timenda secundum rectum iudicium rationis. Ita. Dicitur pusillanimes, conform-

tamini, nolite timere. Septimo ex perplexitate, qua homo se credit esse positum inter duo peccata, quorum alterum sit impossibile declinare. Sed sciendum, quod perplexitas nihil est simpliciter: potest tamen quis esse perplexus secundum quid, id est, secundum erroneam conscientiam, qua deposita erit liberatus. Octauo ex humilitate, & cordis puritate. Gra. Bonorum mentium est ibi culpas agnoscere, vbi culpa non est. Error primis septem modis acc. p. tus reprehensibilis est: octauo vero modo laudabilis est, imò nec error dici debet, sed humilis suorum defectuum recognitio, dummodo non sit nimia.

Perplexitas
quid sit.

Error repr
hensibilis &
laudabilis.

CAPVT LIII.

De operationibus anima.

Anima secundum diuersas potentias, multas & diuersas habet operationes. Ipsa enim cognoscit verum per intellectum speculatiuum, affectat bonum per intellectum practicum. Discernit conferendo inter bonum & malum, verum, & falsum per rationem. Discernit simul & eligit per liberum arbitrium. Consentit per voluntatem, inuenit medium per ingenium, stimulat ad bonum per synderesin. Anima autem in actibus suis ordinem habet: nam quod sensus percipit, imaginatio repraesentat, cognitio format, ingenium inuestigat, ratio iudicat, memoria seruat, intelligentia apprehendit, & ad contemplationem adducit. Anima praeterea cognoscit res praesentes per sensum, absentes vero per imaginationem, res autem immateriales per praesentiam sui in semetipsa, ac seipsam per reflexionem sui supra se. Habet etiam alios actus anima pertinentes ad corpus, sicut est vegetare per virtutem naturalem, sentire per virtutem animalem, & viuificare per virtutem vitalem, de quibus omnibus dictum est supra.

CAPVT LIV.

De quantitate anima.

Anima cum sit simplex, non habet quantitatem dimensionem, sed virtutalem: unde patet, quod anima secundum essentiam non est in toto corpore, sed in parte corporis determinata, & inde virtutem influit toti corpori: & ad hoc ponit Calcidius exemplum de aranea, quae in medio tela suae residens, sentit quemlibet motum suae interioris suae exterioris in tela factum. Eodem modo anima in centro cordis posita, sine sui distensione totum corpus sibi vnitum sensificat, viuificat, arque mouet. Nec contra simplicitatem animae est, quod tres dicuntur esse animae, scilicet vegetabilis, sensibilis, & rationalis, cuius intelligentia superius est expressa. Anima quoque licet sit simplex, tamen secundum

Anima non
est in toto
corpore, sed
est in toto,
& quomodo.

Anima in
centro cordis.

secundum Boëtium differt in eo quod est, & quo est: sicut & angelus & omne quod est creatum: quæ omnia differunt secundum rationem particularis & vniuersalis.

CAPVT LV.

De immortalitate anime.

Anima immortalitas probatur.

Apo. 9.

Anima beatitudinis capax.

Psal. 10. Ioan. 5.

Iob. 21.

Genes. 49.

Iacob. 1.

Genes. 1.

Animam esse immortalem auctoritate ostenditur & ratione. Dicitur enim in libro Sapientie, Iustorum anime in manu Dei sunt, & non tanger illos tormentum, & infra. Et spes illorum immortalitate plena est. Item in Euangelio, Quærent homines mortem, & non inuenient. Item Greg. loquitur de malis inferni: Ibi mors semper uiuit, finis semper incipit, & defectus deficere nescit. Item Io. 6. Qui manducant meam carnem, & bibunt meum sanguinem, habent vitam æternam. Item per rationes. Prima talis est. Omnis corruptio ex contrarietate causatur: nihil autem est quod substantiæ anime contrarietur. Præterea anima capax est beatitudinis. Deus autem (vt ait Augustinus) ingenti liberalitate replet omnes creaturas pro captu earum, ergo confert animæ beatitudinem: ad beatitudinem autem spectat vita æterna, & gloria perpetua. Præterea si anima moreretur cum corpore, homo non timeretur mortuus, sicut nec lupus, nec canis mortuus: ergo relinquitur aliquid uiuens post mortem hominis quod timeretur: & hoc est anima. Præterea cum Deus sit iustus, habebunt iusti premium, & mali pœnam: sed hoc non fit in hoc mundo, cum mali videantur florere, deducentes in bonis dies suos, vt dicit Iob, boni uero tribulentur: ergo fiet alibi: sed hoc non potest esse, nisi anima sit immortalis. Aug. Transeunt in præfenti tribulationes, & prospera cum tempore: sed cancellatis manibus more Iacob, eadem redeunt sine fine mansura: vt hic tribulati & afflicti sine fine gaudeant, incundati uero & ditati pœnas æternas sustineant. Iacobus: Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis. Beda super isto uerbo: Ne indignemini fratres mei si mali in mundo florent, & vos patimini: quia non est Christiana dignitatis in temporalibus exaltari, sed potius deprimi. Mali nihil habent in cælo, vos nihil in mundo: sed spe illius boni ad quod tenditis, quicquid in via contingat, gaudere deberis. Hieronymus: Difficile, imò impossibile est, vt præsentibus bonis quis fruatur, & futuris: vt hic ventrem, illic mentem reficiat: vt de deliciis ad delicias transeat: vt in cælo & in terra gloriosus appareat. Præterea Deus fecit animam ad imaginem & similitudinem suam, sed Deus est immortalis, ergo & anima.

CAPVT LVI.

De libro arbitrio.

Liberum arbitrium, vt ait August. est facultas rationis & voluntatis, qua eligitur bonum gratia existente, malum gratia desistente. In hac diffinitione simul ponitur ratio, & voluntas. Ratio quidem vt consiliarius, voluntas autem, vt imperator. Nam ratio dicit aliquid esse bonum vel malum, voluntas dicit, fiat. Nota, quod libertas liberi arbitrij est libera à coactione sufficienti: nulla enim coactio exterior est causa sufficientis, vt aliquid fiat, licet quandoque sit efficiens, vt patet in multis qui coacti sunt negare Christum per tormenta: quoniam in huiusmodi coacta voluntas, voluntas est, vt ait August. Quando uero peccator retrahitur à gratia, tunc non destruitur libertas liberi arbitrij, quia cæcus, vel fesus, vel claudus in foueam cadens, quando extrahitur, non fit hoc illo inuito. Libertas liberi arbitrij triplex est, scilicet à necessitate, à peccato, à miseria. Prima libertas est natura, secunda gratia, tertia gloria. Item prima est bonorum & malorum, secunda est tantummodo bonorum, tertia est in cælo regnantium. Ex his patet, quod libertas malorum est uelle peccare, & etiam posse peccare: sed libertas in paradiso fuit posse non peccare, & etiam posse non turbari: libertas uero patriæ est nolle, & non posse peccare, nec posse turbari. Patet ergo, quod liberum arbitrium liberius est in bonis quam in malis, quia in nobis est tantummodo seruitus miseriæ, in malis autem est seruitus miseriæ & peccati: sed in patria est libertimum, quoniam omnis talis seruitus destruitur. Nota, quod licet Deus non possit male facere, & similiter angelus, & anima bona, vel beata, tamen est in eis liberum arbitrium: quia bonum eligunt & malum declinant, non ex infirma necessitate, sed libera uoluntate. Eodem modo dicendum est de diabolo, quod habet liberum arbitrium, bonum tamen semper respuit, & malum eligit: sed hoc non facit in eo uolenta coactio: sed uoluntaria obstinatio. Liberum arbitrium habet se in quibusdam indifferentem ad bonum & ad malum, vt in primis parentibus ante lapsum, in quibusdam plus se habet malum, quam ad bonum, vt in regeneratis post baptismum: in quibusdam plus se habet ad bonum, quam ad malum, vt in sanctificatis in utero: in quibusdam necessario se habet ad malum, vt in infidelibus non regeneratis: in quibusdam necessario se habet ad bonum, vt in confirmatis, sicut fuit beata Virgo post conceptionem filij.

Liberum arbitrium quid sit.

Liberum arbitrium non cogitur.

Arbitrium liberum triplex.

Liberum arbitrium in Deo, Angelis, & animabus beatis, & quomodo.

Genes. 1. Genes. 8. Luc. 1. Ierem. 1. Ioan. 3. Luc. 1. Act. 2.

CAPVT LVII.

De natura corporis humani.

Homo quid sit.

Corporis humani elegantia. Homo erectus, & quadrupes.

Accidentia animæ videlicet corporis.

Corpus humanum ex quatuor elementis compositum.

Membra corporis triplicia.

Omnia membra mutuo sibi deseruiunt.

2. Cor.

Homo Græcè anthropos dicitur, id est, Harbor euerfa: habet enim caput cum capillis ad modum radices: brachia verò cum cruribus sunt quali rami. Solus etiam homo est longi & lati corporis. Solus quoque homo est erecti corporis, & huius ratio duplex est, scilicet naturalis, & moralis. Naturalis ratio est, quia in aliis animalibus abundat in capite materia terrea deprimens, & deficit calor engens: quod non est in homine. Est & ratio moralis, ut scilicet rectitudo stature corporis atrectetur rectitudinem mentis sursum ad cælestia tendentis. Accidentia animæ mutant corpora, quia forma delectabilis imaginata mouet corpus, sicut tritabilis, & ideo dicit Auicenna, quod multum tristis, ac lepram timens, erit aliquando leprosus, sicut è conuerso, quod corporis passiones redundant in animæ turbationem, sicut patet in somno. Item partes corporis humani habent similitudinem totius mundi, quia tanta est distantia inter extremitates duorum longorum digitorum vtriusque manus, quanta est à vertice capitis vsque ad plantam pedis, sicut tanta est distantia à Zenith capitis ad oppositum tropicum in cælo, quanta est ab Oriente in Occidentem. Corpus humanum ex quatuor componitur elementis: sed apparet terra in ossibus & carne: aqua verò in humoribus, scilicet sanguine, phlegmate, cholera, melancholia. Aer continetur in pulmone, & hoc patet, quia semper in motu est: nam pulmo ventilabrum cordis est, ne nimio calore dissoluatur. Ignis continetur in corde: & ideo inferius est larum, & superius acutum, quam formam ignis tenet. Membra corporis triplicia sunt. Sunt enim quædam radicalia, ut hepar, cor, cerebrum, genitalia: inter quæ tria prima sunt de esse individui: in quibus, ut supra dictum est, sedem habet spiritus naturalis, vitalis & animalis: sed membra genitalia sunt ad conseruationem speciei. Alia sunt membra deseruientia, ut venæ, arteriæ, & nerui, per quæ vehitur ille triplex spiritus, ut habetur supra. Alia sunt membra officinalia, ut manus, pedes, & huiusmodi. Sunt etiam membra, tam artificialiter ordinata, ut mutuo sibi deseruiant: nam superiora inferioribus administrant gubernationem, ut patet in oculis. Item inferiora præbent superioribus supportationem, ut patet in pedibus & cruribus, quæ totum pondus aliorum membrorum sustinent. Item media impartiantur vtrisque defensionem, & necessariorum acquisitionem, ut patet in manibus & brachiis. Item sic sunt ordinata, ut mutuo sibi condoleant. Nam si vnum membrum doler, condolent ei omnia membra, & hoc propter connexionem & colligantiam. Item sic ordinata sunt, ut quando vnum membrum deficit, alia eius defectum suppleant: unde videmus aliquos carentes manibus co-

medere cum pedibus: & alios carentes pedibus, cum manibus ambulare. Item sic ordinata sunt, ut vnum membrum periculis se exponat pro alio, ut patet in capite, pro cuius defensione alia membra periculis se exponunt. Item magnus dolor in vno membro, facit minorem in alio non sentiri. Item membra, quorum motus subest libero arbitrio, tam promptam obedientiam seruant, ut inter imperium voluntatis & executionem operis quasi nulla mora videatur: & hanc obedientiam videmus seruare oculum in videndo, linguam in loquendo, os in comedendo, manus in operando, & huiusmodi.

CAPVT VIII.

De physiognomia hominis.

Diuersa membrorum dispositiones secundum artem physiognomiam diuersos effectus ac mores indicant in homine, non quod ista signa necessitatem imponant moribus hominum, sed ostendant inclinationem naturæ, quæ tamen retineri potest freno rationis. Sequamur igitur in hoc tractatu magnos huius artis magistros & authores, scilicet Aristotelem, Auicennam, Constantium, Philemonem, Loxum, Palemorium, incipientes à complexionibus. Melancholicos, tristes & graues effedicimus, sanguineos verò horum opposita habere videmus. Cholericos faciles sunt ad iram, & phlegmatici pigri sunt & somnolenti. Physiognomia sexus est, quod masculus animus vehemens est ad impetum, studiosus & animosus: femina autem misericors est & timida. Capilli moles, & rari, hebes ingenium proloquuntur. Item capilli crispi pronuntiant hominem timidum, & lucri cupidum. Capilli nimium depressi, & fronti imminentes ferum declarant animum: & his cõcordat capitis vrsini capillatura. Item capilli flauis, crassis & albi indicant indociles. Capilli vero subnigri, si sint moderatè tenues, mores indicant bonos, & bonam hominis complexionem. Caput nimis magnum stolidum iudicat. Caput autem globosum & breue, est sine sapientia & memoria. Caput humile superius, & quasi planum, insolentia & dissolutionis dat indicium. Caput oblongum aliquantulum, & malleo simile, hominem circumspexitum ac prouidum indicat. Frons angusta nimis indocilem & voracem declarat: lata vero paruitatem significat discretionis: sed rotunda designat iracundiam. Item humilis & demissa significat verendum, & non admittentem turpia. Item quadrata & moderatè magnitudinis, magnæ sapientia & magnanimitatis est indicium. Supercilia arcuata, quæ coniunguntur vsque ad cornu nasi, significant subtilem & studiosum in omnibus operibus suis. Si autem ibidem cõcant, tristem hominem, & parum sapientem demonstrant. Si autem arcuositas declinat ad tempora, & gibbositatem genarum, significant negligentem. Item supercilia si sint longorum & multorum pilorum, significant ferum

Diuisa membrorum dispositiones, diuersos effectus indicant & non necessitantes.

Capilli.

Caput.

Frons.

Supercilia.

Vide lib. de
anim. lib. 1.
c. 3.

Oculi.

rum, & magna meditantem. Oculi qui tanquam guttula nitoris nitidi relucunt, mores compositos indicant. Quando variè mouentur, vt modò curant, modò quiescunt, significant mala reuolui iam in animo, sed nondum esse perpetrata. Oculi glauci splendore tamen micantes significant audacem & perniciolam ad malitiam. Oculi magni trementes & obscuro significant potationem vini, & intemperantiam veneris. Oculi purè nigri significant imbecillam, & sine virtute animum, & luctu auidum. Quando autem guttulae rubentes aliquantulum ibi sunt, & tamen nigrae apparent, animum iustum, probum, & ingeniosum ostendunt. Vbi autem in nigris oculis guttulae vehementer rubent, & aliquae tendunt ad quadraturam, & quaedam sunt pallidae, quaedam glaucæ, & circuli qui forinsecus ambiunt pupillas, sunt sanguinolenti, & sunt magni oculi, & nitor pupillæ moueatur, vt mouetur palpebra, tales inquam oculi significant animum, qui omnium excedit morem ferarum: quicquid enim nefandorum cogitari potest, talibus oculis perpetrabile est, nec etiam à domestico cessabunt sanguine. Oculi nimium prominentes, ribicundi, & parui, linguam declarant effrenatam, & corpus instabile. Oculi acriter intuentes; si sunt humidi, indicant hominem veridicum, ac in agendis velocem ac prouidum. Oculi qui frequenter clauduntur, & frequenter referantur, tumidum ac imbecillum declarant. Oculi multæ apertionis significant stultum & inuerecundum. Si autem multæ clausuræ sunt, significant mobilem & inconstantem in omnibus factis suis. Aures prominentes, & valde magnæ significant stoliditatem, & garrulitatem, & imprudentiam: sed valde paruæ, malignitatis sunt indicia. Aures nimium rotundæ indocilem significant. Aures oblongæ & angustæ, inuidiæ signa sunt: aures iacentes, & supra caput applicatæ, pigritiam designant. Genæ crassæ signant ignauitiam & somnolentiam, nimium autem tenues malignitatem. Genæ rotundæ inuidiæ arguuntur. Nares paruæ, alacritatis & fortitudinis, dant indicium: longæ verò tenues, mobilitatis & leuitatis signum habent. Narium autem pars, quæ iuxta frontem est, si nec alta, nec humili, sed æquali linea descendat, virile signum est, & prudentiam & constantiam demonstrat. Nares minores debito, furibus assignantur. Omnis vultus cum plenus est, & crassus, ignauum & voluptatibus deditum significat: vultus dependens cogitatorem & subdolum indicat. Labia tenuia in ore maiori si superius labium aliquantulum exuperet super inferius, magnanimum indicat & fortem. Tenuia verò & parui oris, imbecillam animum & versutum indicant. Labia verò soluta aliquantulum ab ore dependentia, inertem demonstrant. Nam in asinis & equis antiquis ita inuenitur. Os paruum conuenit tam vultibus muliebribus, quàm hominibus effeminatis: sed quod ultra modum dilatur, voracem indicat, & imitem, & impium. Talis enim oris rictus marinis monstris conuenit. Mentum prolixum aliquantulum demonstrat minus iracundum, & minus perturbatum. Qui os paruum & breue mentum habent, immitres sunt & inuidi.

Aur.

Gen.

Nar.

Vult.

Labia.

Os.

Mentum.

Hoc enim Plato ad serpentes referebat. Vtilius est mentum commensuratum, secundum aliquid ad quadraturam accedens. Mentum si longè in prolixum distendatur, dolis assuetam ostendit. Vox similis existens voci ouium, aut caprarum, stultitiæ habet indicium. Quod autem in modum auium vocem intendunt, de facili sunt leues. Vox tenuis & quasi lugubris, tristitiam indicat & suspicofum. Quorum vox in nars incurrit, ita vt nars consonant, mendaces sunt & maleuoli, ac malis alienis gaudentes. Cervix longa & tenuis eum significat, qui maligna meditat. Cervix rotunda probat virtutem animi & corporis humilitatem. Cervix breuis indicium est eius, qui cum temeritate audax est. Cervix nimis erecta insolentem & contumacem dicit. Pectus quod multis carnis est congestum, indociles & ignaros indicat. Pectus quod longius est, quàm venter prudentem indicat. Pectus si cum ventre nimietate pilorum tegatur, significat hominem instabilem, & animum sine religione ac pietate. Cum autem solum pectus capillos præfert, animum designat. Humeri tenues, & qui in acuminem erecti sunt, insidiosum indicant hominem. Brachia quando in tanta prolixitate extenduntur, vt erecto corpore extremitas medij digiti appropinquet ad genu, licet fortè à mensura quatuor digitorum deficiat, huiusmodi habiles homines & fortes dicit: quum autem prolixitas hæc ad femur definit, vel parum ultra, declarat homines maleuolos, & malis alienis gaudentes. Manus nimium breues & exiguæ, fortes designant & sagaces. Crassa manus, si digitos breues ultra modum habeant, tergiuersorem declarant, insidiosum & furem. Manus indomitæ, id est, intortæ & tenues, loquacem significant & voracem. Ungues albi, plani, & molles, ac tenues, ac rubentes, & bene perlucidi, optimum ingenium indicant. Ungues inflexi, & curui, impudentes indicant & rapaces. Ungues breues nimium, declarant malignum. Digiti collecti & globati auarum dicunt, & malignum. Digiti parui & tenues stultum demonstrant. Digiti verò parui & grossi inuidum indicant & audacem. Latera tenuia, & angusta, timiditatem indicant. Latera refera carnis & dura, ostendunt hominem indocilem, hæc enim ad ranas secundum Platonem referantur. Pars cruris quæ sub genu est, quæ vocatur sura, quando plena est, & quasi grauida, intemperatum hominem significat, & imprudentem: molles suræ effeminatis assignantur. Pedes crassi & breues valde, infirmum hominem indicant. Pedes nimium prolixi ad hominem dolosum referuntur. Pedes pertenuis & breues prædunt hominem malignum. Qui longis passibus incedunt, magnanimitate solent, & efficaces. Qui celeriter incedendo se comprimunt, & vultum deducunt, atque totum corpus implicat, significat timidum, paruum & versutum. Qui breues passus habet, eundemque accelerat, malignus esse dicitur: atque imbecillus. Color cutis niger versutum indicat. Color albus rubescitque fortes animosusque ostendit. Color vehementer albus cum pallore, defectum virtutis significat ex nimia victoria phlegmatis. Color ignitus luculentibus oculis ad insaniam vergit. Color medi-

Vox.

Cervix.

Pectus.

Humeri.

Brachia.

Manus.

Ungues.

Digiti.

Latera.

Cruris.

Pedes.

Color.

dius inter nigrum & album qui declinat in brunum, si clarus est, ostendit virum boni ingenij, & bonorum morum.

CAPVT LX.

De regulis generalis Physognomia.

Generaliter ergo tenendum est, quod membra quæ in proportione sunt naturali quoad figuram, colorem, quantitatem, situm, & morum, indicant mentis bonam habitudinem naturalem. Membra verò quæ non habent proportionem debitam in figura, quantitate, situ, & motu peruersam mentem indicant. Propterea dicebat Plato, quod quæcumque similitudo animalium aliquorum in hominibus est, tales homines etiam imitantur talium mores. Nota insuper, quod licet per signa membrorum naturalium mores hominum cognoscantur, non tamen imponunt necessitatem, sed ostendunt inclinationem naturæ: nec semper denuntiant affectus hominum, sed frequenter & probabiliter. Item propter signa exteriora, de quibus dictum est, non statim proferendum est iudicium: quia forte signum est per accidens, & non per naturam: & forte victum est per contrariam consuetudinem, & fræno rationis tenetur. Vnde narrat Aristoteles, quod discipuli Hippocratis detulerunt Philomeni excellenti physognomio pictam imaginem Hippocratis, qui pronunciauit de ipso, quod esset vir luxuriosus. Illis autem indignantibus, & culpantibus Philomenem, quod de optimo viro taliter iudicasset, retulerunt hoc Hippocrati, qui confessus est Philomenem hoc rectè iudicasse, sed ex amore philosophiæ & honestatis dixit se concupiscentias cordis sui vicisse, & accepisse per studium, quod naturæ fuerat denegatum. Denique sciendum est, quod signa exteriora non referuntur nisi ad eas passiones, quæ naturaliter insunt homini, sicut est ira, concupiscentia, & huiusmodi: non autem ad eas, quæ sunt animæ solius, sicut est musica, geometria, & similia. Sciendum quoque, quod in oculis principaliter consistit omnis perfectio physognomiae: & si oculorum iudicium confirmat cæterorum membrorum iudicium, tunc ratum dicit Aristoteles esse iudicium, vt in leprosis. Si autem contrariantur, tunc prævalent iudicia oculorum: propter quod omnes physognomi affirmauerunt oculum esse verum cordis nuntium.

CAPVT LX.

De toto homine.

Postquam expeditum est de homine ex parte mentis & ex parte corporis, nunc dicendum est de ipso prout est compositus ex utroque, vbi specialiter ostenditur Dei potentia: quia naturas tam distantes coniunxit in vnam naturam perfectam, scilicet corpoream & in-

Homini est possessio.

corpoream, quæ maximè distant in prædicamento substantiæ. Præterea cum esset vna sola creatura quæ habebat intus cognitionem per intellectum, vt Angelus: & alia, quæ habebat foris per sensum, vt quodlibet animal brutum, fieri debuit creatura ad completionem, & decorum vniuersi, propter perfectionem vniuersitatis, quæ hac duplici cognitione esset prædita, vt posset legere in libro scripto intus & foris. hoc est, in creatore, & in opere suo. Vnita est anima corpori multiplici ratione, licet separata dignior videatur. Prima ratio est, vt per coniunctionem disparium naturarum erigeretur mens ad sperandam illam vnionem, quæ erit inter animam & spiritum increatum. Alia ratio est, vt anima seruando Deo in corpore, habeat maius meritum, quia vbi maior pugna, ibi maior victoria, & per consequens maior corona. Difficultas enim operis, multum valet ad efficaciam merendi. Tertia ratio est propter complementum vniuersi. Cum enim sicut dictum Genes. est, quædam esset creatura purè spiritualis, quædam purè corporalis, conueniens fuit fieri creaturam mixtam, scilicet partim spirituales, & partim corporales. Quarta ratio est, quia sicut corpus viuum valet ad fructum penitentia: sic post mortem resuscitatum valebit ad consecutionem stolæ duplicatæ: quia non solum anima, sed etiam corpus præmiabitur dote sua. Quinta ratio est, quia homo ex defectibus corporis multam habet materiam humiliationis, iuxta id, Humiliatio tua in medijs tui. Sicut enim anima ex coniunctione ad corpus, plura consequitur bona: sic & multa contrahit incommoda. Primum, peccati originalis inquinacionem. Iob 14. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Secundo, peccati prouinitatem. Genes. 8. Proni sunt sensus hominis ad malum ab adolescentia sua. Tertio bene operandi difficultatem. Prouerb. 24. Per agrum hominis pigri transiui, & ecce totum, &c. Quarto, intellectus hebetudinem. Sapient. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Quinto, continuam impugnationem, ad Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, &c. Sexto, curarum sollicitudinem. Matth. 6. Dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestrae quid, &c. Septimo, passionum multipliciorem. Iob 13. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Octauo, gloriæ retardationem, gloriæ enim percipere non possumus quandiu in corpore detinemur: propter hoc Apostolus cupiebat dissolui & esse cum Christo.

CAPVT LXI.

De proprietatibus hominis.

Proprietates hominis sunt istæ, discernere inter honestum, & turpe: vnde solius hominis est honestum prosequi, cum omnia bruta non nisi vtilia & delectabilia prosequantur. Item passiones ordinare ad limitem rationis. Supra mundum per intellectum eleuari: & ideo quando quis per adhesionem in terrenis,

Solus homo honestum prosequitur.

se mundo inferiorem facit, iam quasi honore humanitatis exutus, proprijatem accipit bestiarum, ita vt dicatur fieri per immunditiam porcus, per iram canis, per rapinam leo, & sic de alijs: quod Plato vocauit sedam animarum incorporationem: quod quidam malè intelligentes, crediderunt Platonem dixisse, quod animæ exentes de corpore, intrabant bestias, quod falsum est. Amicitiam habet secundum omne genus amicitia: & in hoc differt à brutis, quæ non habent amicitia speciem, nisi quæ delectationis est, vel conuictorium, & huiusmodi. Intellectus theoreticis eminentibus speculari, & delectari talit us. Verecundari in turpi perpetrato. Propter quod incomedabiles dicuntur inuerecundi, quia in aliquo mutati sunt à rationis honore, peccorinam naturam assumentes. Perfecisse conjugale animal, eo quod legibus ordinatas faciat honestas nuptias. Civile animal esse, quia distributas, & cohabitaciones, & frædera & pugnas perfectas habet ex vrbānitibus ordinatas. Disciplinæ esse perceptibile propter rationis vsum. Esse animal manufacturatum natura propter perfectas gaudendi rationes, quæ soli contingunt homini. Esse microcosmum, id est, minore mundum, eo quod de omnibus creaturis aliquid habeat homo, videlicet esse cum lapidibus, vegetari cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. Ex duplici natura esse compositum, scilicet corporali & spirituali. Creaturatum esse dignissimum. Esse animal rationale & mortale. Humana fragilitas in hoc consistit quod in homine est assiduitas deficiendi, impossibilitas standi, facilitas cadendi, difficultas resurgendi, vilitas nascendi, incertitudo moriendi. Defectus humanus est, quia quicquid habemus, aliunde habemus & imperfecte, insuper & amittere possumus. In homine quoque est moriendi necessitas, & hæc est vel illata necessitas, sicut fuit in Adam: vel innata, sicut est in nobis: vel assumpta, sicut fuit in Christo.

In maximum incidit hominis miseriam per adhesionem terrenorum. Amicitia homo à brutis discernitur.

Qui in membris debiles dicuntur.

Homo manufacturatum animal. Homo microcosmus.

Homo ex duplici natura compositus.

Humana fragilitas in quo consistat. Prouerb. 24. Iob 14. Genes. 8. Ioan. 6. Sap. 7. Mat. 24. 1. Cor. 4. Hebr. 9.

CAPVT LXII.

De primis parentibus.

Summa bonitas volens communicare bonum suum alijs, fecit creaturam rationalem, quæ summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidendo beata esset. Fecit autem Deus primum hominem, formando corpus eius per ministrum Angelorum de limo terræ in agro Damasc. & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ; hoc est, animam creaturam, quam corpori factu vniuit. Factus est autem homo ad imaginem Dei in naturalibus, & ad similitudinem in gratuitis. Dicitur autem homo factus ad imaginem Dei potius quam Angelus: quia conuenientiam habet homo cum Deo intus & extra, quod non habet Angelus. Intus enim habet conuenientiam cum Deo secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem, sicut

Summa bonitas facit rationalem creaturam.

Genes. 1. Conuenientiam hominis cum Deo. Ioan. 18. 20. & 37. Psal. 49.

Angelus, sed extra conuenientiam habet quam non habet Angelus. Nam sicut à patre est filius, sic ab homine homo eiusdem naturæ. Præterea sicut Deus prælatus est omni creaturæ simpliciter, sic homo omnibus in suo vniuerso Psal. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Item sicut Deus vbiq; est, sic anima vbiq; est in suo habitu, id est, in corpore, non quidem per essentiam, sed per potentiam. Dignitas humana est maior, quod Deus fecit hominem ratione sapientem, vita innocentem, dominio potentem. Primum creatus in hoc quod homo factus est ad imaginem Dei: secundum quod de Dei similitudinem: tertium quia præpositus est homo cunctis animalibus, & alijs creaturis, quæ omnia sibi seruiunt. Ex his nota, quod voluntati bonorum hominum non solum subditur creatura, sed etiam ipse Deus omnipotens. Psal. 144. Voluntatem tuam sicut faciet, &c. Item angelus, qui deputatur ad curam odium. Item demones, qui dantur ad exercitium bonorum. Item homines boni, qui sunt socij tribulationum, & erunt socij consolationum. Item homines mali qui bonos magis promouent persequendo, quam possent facere seruido. Corpus tale dedit Deus primo homini, quod animæ subiectum esset vt esset obtemperans sine rebellione, esset etiam propagabile sine libidine, esset vegetabile sine mortalitate, esset proportionabile quantum ad complexionem æqualem, esset quoque conforme animæ: vt sicut anima erat innocens, & tamen poterat perire, sic corpus esset impassibile, vt tamen posset immortalitatem incurere: & ideo poterat mori, & non mori: poterat habere sufficientiam, & indignitatem: poterat obtemperare, & rebellare, & hoc fuit ratione naturæ defectuæ ex nihilo creatæ, nec per gloriam confirmatæ. Fuit tamen corpus ita conditum, vt in eo nulla esset pugna rebellionis, nulla pronitas libidinis, nulla imminutio vigoris, nulla corruptio mortis. Hæc autem immortalitas corporis Adæ principaliter fuit ab anima sicut ab influente, à corporis æquali compositione, sicut à disponente: à ligno vitæ, sicut à vegetante: à regimine verò prouidentia diuinæ, sicut ab interiori conseruante, & exteriori protegente. Factus est itaque homo absque omni culpa & miseria, nec ad culpam habuit fomitis incitamentum. Insuper datum est ei quadruplex adiutorium. Primum ad rectè volendum, quod est conscientia. Secundum ad murmurandum contra malum, & ad stimulandum ad bonum, quod est synderesis. Tertium fuit scientia illuminans intellectum ad cognoscendum Deum suum, sicut seipsum, & mundum istum, qui factus fuerat propter ipsum. Quartum fuit charitas accendens affectum ad diligendum Deum super omnia, & proximum suum sicut seipsum. Prima duo pertinent ad perfectionem naturalem, alia duo ad perfectionem pertinent gratuitam, quorum vnum fuit gratia gratis data, scilicet scientia: aliud gratia gratum facientis, scilicet charitas. Accepit homo triplicem oculum: primum carnis, quo videret mundum: secundum rationis, quo videret animam: tertium

Psal. 138. A.G. 17.

Dignitas humana in quo consistit. Genes. 1.

Mat. 18.

1. Cor. 1.

Quæ corpus dedit Deus primo homini.

Corpus primum hominis immortale. Genes. 2. Felicitas prior homini. Adiutoria data homini.

Oculus hominis triplex.

rum contemplationis, quo videret Deum. Et sic oculo carnis videt homo quae extra sunt, oculo rationis quae intra se sunt, oculo contemplationis quae sunt supra se. Notitiam enim Dei habuit, cuius praesentiam quodam interiori aspectu rationis contemplantur, non tamen ita excellenter ut in patria, nec ita in anigmate, ut modo in via. Res etiam factas novit, quia animantibus omnibus nomina imposuit. Notitiam quoque sui habuit: quia qualis factus erat, sciuit, & quod agere & quod cauere deberet, intellexit. Fuit quoque sine peccatis, quia nec esuriuit nec sitiuit. Item frigus vel aestus, labor aut infirmitas eum non laesit. Nec mortem expectauit, quia viuus erat ad gloriam transferendus. Vestibus non eguisset, & nudus veredundiam non sensisset. Natura in eo quoad deformitatem membrorum non errasset, conceptus fuisset sine pudore, partus sine dolore. Mortus membrorum fabricati fuissent voluntati.

CAPVT LXIII.

De preceptis Adae datis.

Eua firmatur de costis Adae, & quare. Bonis quae a Deo Adae & Eua preparata sunt. Duplex praecipuum.

Adam factum Deus in paradisum transtulit, & ibi de costa dormientis Eua sibi sociam formauit. Hanc non fecit de capite, ne viro dominaretur: nec de pedibus, ne contemneretur: sed de latere, ut amoris vinculum probaretur. Duplex bonum illis Deus praeparauit, vnum temporale, aliud aeternum. Primum dedit, secundum promisit. Ideo duplex praecipuum primus homo habuit, vnum natura, ad custodiendum bonum datum: aliud disciplinae, ad promerendum bonum promissum: & hoc non poterat promereri melius, quam per puram obedientiam, quae tunc mera est, quando praecipuum ex se solo obligat, & non ex alia causa: & tale dicitur praecipuum disciplinae, quia per ipsum discitur quanta sit virtus obedientiae. Unde & disciplinae praecipuum dicitur: quia vitare lignum scientiae non suadebat natura, sed disciplina. Praecipuum vero naturae duplex fuit: vnum de conseruatione indiuidui: ut ibi (Genes. 3.) De omni ligno paradisi comedetis. Inter quae ligna fuit in medio paradisi specialiter nominatum lignum vitae, sic dictum ab effectu, quia corpora primorum parentum debebat continuè vegetare. Aliud fuit praecipuum naturae pro conseruatione speciei, ut illud, Crescite & multiplicamini. Circa praecipuum disciplinae nota, quod aliquid prohibetur, quia malum. Exod. 20. Non furtum facies. Aliquid quia occasio mali. Matthe. 5. Non iurare omnino: sicut praelatum multa prohibere potest, quae tamen non sunt expressa in sua regula. Aliquid ad probationem obedientiae, & tale fuit praecipuum de ligno vitae.

Genes. 1.

CAPVT XLIV.

De paradiso.

Homo praedictis fultus auxiliis accepit locum paradisi terrestri in habitationem tranquillam. Fuit autem locus ille, ut ait Damascenus, exultationis vniuersae promptuarii, qui terra excellior est positus, & temperato ac purissimo aere circumfulget, plantis semper & floribus ornatus est, bono odore plenus, nullumque irrationabilium animalium ibi habitat. Praeterea habetur in Genesi, quod à Domino paradisi plantatur, fonte, qui diuiditur in quatuor capita, irrigatur, ligno vitae ac scientiae boni & mali decoratur, per cherubim & flammeum gladium custoditur. Notandum insuper, quod ibi nulla sunt tempestates. Duae quoque ibi sunt hyemes, & duae aestates, & bis fructificant ibi acores. In vtroque solstitio habent hyemem, & in vtroque aequinoctio astatem. Huius autem ratio est, quia paradisi sub circulo aequinoctiali situs est. Item semper habet aequinoctium.

Paradisi terrestri quatuor sunt.

Genes. 2. Fons in paradiso, lignum vitae, custodia paradisi. Genes. 3. Locus temperatus.

CAPVT LXV.

De casu primi hominis.

Inuidens ergo diabolus felicitati hominis, in specie serpentis ipsam mulierem, tanquam fragiliorem aggreditur tentandam: quam cum in responsione dubitantem cerneret, fortius insidit: & tandem vincens eam, virum illa mediante deuicit. Processit ergo sic: Primum scilicet querendo, Cur praecipit vobis Deus, &c. Secundò asserendo falsum. Nequam moriemini. Tertio promittendo, Eritis sicut Di) scientes bonum & malum. Processus iste fuit maxime versutia, quia processit experiendo, impellendo, & alliciendo. Experientiam enim accepit in interrogatione, impulit in mendacij asseritione, allexit in falsa promissione. Allexit autem diabolus mulierem per triplicem appetibile, scilicet per scientiam, quae est appetibilis rationalis: per excellentiam ad modum Dei, quae est appetibilis irascibilis: per suauitatem ligni, quae est appetibilis concupiscibilis. Igitur vir peccauit: quia lignum vitium gustauit: vnde & poenam accepit, ut in sudore vultus sui pane suo vesceretur. Mulier autem in duobus peccauit. Nam superbiiuit, & vitium comedit: vnde & duplicem maledictionem habuit, scilicet, Sub viri potestate eris, & hoc propter primum. Item in dolore paries, & hoc propter secundum. Diabolus vero in serpente inuidit, mentitus est, deceptus: vnde propter primum dicitur Genes. 4. Supra pectus tuum gradietur: propter secundum, Terram comedes: propter tertium, Ipsa conteret caput tuum. Si autem scire vo-

Inuidia diaboli, & eius astutia.

Genes. 3.

Genes. 4.

Quis grauius aut plus peccauit, vir, an mulier.

Homo peccabilis & quare? Job 14. Matthe. 1.

Matthe. 26. & 25.

Ecclesi. 15. Ecclesi. 31.

Genes. 3. Isa. 14. Apoc. 12.

Status hominis quos & qui.

Inobedientia primi hominis quare.

Tentat nos serpens eum primos parentes.

lucris, quis eorum plus peccauit, scilicet vir an mulier: notandum est, quod quantum ad aliquam plus peccauit mulier, & quantum ad aliquam plus vir. Nam mulier plus peccauit quoad peioris finis intentionem. Voluit enim fieri sicut Deus: sed vir intendebat non contristare delicias suas. Item mulier peccauit in plures, quia in se, in Deum, & in proximum. Item damnosius peccauit mulier, quia plures maledictiones recepit. Vir autem peccauit plus quantum ad originem, quia ex certa scientia. Item vir peccauit maiori ingratitude. Quarunt multi cur Deus hominem fecerit qui peccare posset, & ad hoc assignantur plurimae rationes. Prima est, ut ostendatur diuina potentia, quia solus inuictibilis est, omnis autem creatura vertibilis est. Secunda, ut declararetur Dei sapientia, quae de malo scit elicere bonum: quod non potuit fieri nisi Deus creaturam fecisset vertibilem in malum. Tertia, ut manifestetur Dei clementia, qua Christus per mortem suam hominem perditum liberauit. Quarta, ut ostendatur Dei iustitia, quae non solum reddit bonis praemia, sed etiam malis supplicia. Quinta, ut homo non sit peioris conditionis, quam alia creatura, quas omnes Deus sic administrat, ut eas propriis moribus agere sinat, vnde & hominem in proprio arbitrio relinquere debuit. Sexta est laus humana. Laus enim est viri iusti, qui potuit transgredi & non est transgressus. Septima est decor vniuersi, quia opposita iuxta se posita magis elucescunt, ita mali bonos commendant adinueniem comparari. Octaua ratio est, quia boni exercitantur & probantur per malos. Adam autem & Eua post peccatum de paradiso expulsi sunt, sicut Lucifer de caelo, & in hac valle miseriae habitantes facti sunt mortales. Nam sicut in caelo est non posse mori, sic inferno est semper mori. In mundo medio posse viuere, & posse mori. Ex his patet, quod primus status hominis fuit innocentia: secundus gratia: tertius culpa: quartus poenitentia: quintus gloria. Dum enim inordinatè erexit se supra se, cecidit miserabiliter infra se, scilicet à statu innocentiae & gratiae in statum culpae & miseriae. Item quia factus est inobediens suo superiori, iusto Dei iudicio factum est ut sibi fieret inobediens suum inferius, scilicet caro, maxime circa membra virtuti generatiuae deseruientia.

Homo intentionem ducit, & per qua.

Tentatio triplex, & quae quibus. Ioan. 2. Ecclesi. 1.

Tentationis species quot.

Remedia contra tentationes. Psal. 90. Mach. 2.

Rom. 5. Gal. 5.

Differentia tentationum.

Genes. 22.

Genes. 3.

Tentationum species.

CAPVT LXVI.

De ordine tentationis in nobis.

Ordo tentationis qui fuit in primis parentibus, etiam in nobis completur. Nam sicut serpens ubi suggestit, mulier delectata est, vir comedit: sic in nobis secundum Gregorium, diabolus gerit serpentis officium: sensualitas vero, quae in carne est, officium mulieris, & ratio tenet locum viri per consensum. Vel dicas, secundum Augustinum, quod suggestio serpentis est primus motus ex fomite: D. Alb. Mag. Compend. theol.

comestio vero mulieris, delectatio cogitationis, scilicet per inferiorum partem rationis, sed comestio viri est consensus superioris partis rationis. Per haec enim tria scilicet suggestionem, delectationem, & consensum, homo in tentationem ducitur: quia tentatio per suggestionem inchoatur, sed per delectationem, progreditur, per consensum autem consummatur.

Sunt autem alia tria, per quae quis in tentatione detinetur, scilicet opus prauum, confusio, & desperatio. Sciendum item est quod tentatio est triplex. Prima est à diabolo, vel per modum suggestionis, vel per modum afflictionis. Secunda est à mundo, qui voluntate vel vanitate allicit, vel persecutione frangit. Tertia est carnis, quae per sensualitatem, ac fomitem ad peccatum impellit: quibus ratio consentiens peccatum perficit. Duae sunt tentationis species. Prima scilicet diaboli, secunda mundi, & sunt extra nos, & non habent peccatum, vnde Augustinus: Tentatio cui non consentitur, non est peccatum, sed materia exercendae virtutis. Tertius modus tentandi est intra nos, & est peccatum veniale, cum primus motus est tantum, sed mortale, si consensus aduenierit. Contra praedictos tentatores dedit nobis Deus tria remedia, quia contra diabolum habemus spiritus & Angelos bonos, qui ad bonum nos stimulant, & contra insultus diaboli defendunt. Item contra mundum habemus exempla sanctorum, quos nec alliciebant mundi blandimenta, nec terrebant supplicia. Item contra carnem habemus bona naturalia, scilicet synderesin, & vim irascibilem, quae naturaliter nos docent non acquiescere carni, sed spiritui. Habemus etiam gratuita, scilicet charitatem, temperantiam & huiusmodi, quibus carnis vitia mortificamus. Est autem differentia inter tentationes, quae sunt à diabolo, & quae sunt à carne. Tentationes enim quae à diabolo sunt, saepe oriuntur praeter rationem, ut cum nuper satiatas famelico paritur, & post longam dormitionem somno grauat. Tentationes vero quae sunt à carne, frequenter surgunt propter necessitatem, sed interdum crescunt in superfluitatem, ut si cibus post ieiunium immoderate appetitur, vel in comedendo mensura & modus non tenetur. Tentatio autem multiplex est: quaedam est probationis, & haec est à Deo secundum quod Dominus tentauit Abraham. Quaedam examinationis, & haec est ab homine. Quaedam praecipitationis, & haec est à diabolo, qui sic primos parentes tentauit. Quaedam delectationis, & haec est à carne. Quaedam consensus, & haec est rationis. Tentationum quatuor sunt species. Prima est aspera: haec autem fit de laboribus inconseruatis in principio conuersionis. Secunda est vana, & oritur de spiritualibus prosperitatibus, ut cum quis de virtutum successibus gloriatur. Tertia est dubia, ut quando quis ambigit quid certum de aliqua re tenere debeat: vnde accidit quod lentior quisque ad bonum redditur, quando id quod agit, bonum esse dubitatur: & prior sit ad malum, quando malum esse nescitur. Quarta fraudulenta: ut quando

diabolus in Angelum lucis se transfigurat, sub specie scilicet virtutum inducens virum: hæc fit quando suadendo honestatem, inducit superbiam: vel dissuadendo discretum obsequium, inducit nimium carnis commodum: vel suadendo iustum iudicium, inducit credulitatem: vel suadendo misericordiam, inducit remissionem & negligentiam: vel suadendo largitatem, inducit prodigalitatem, & sic de aliis. In talibus autem periculosissimum est periculum non videre. Primam appellat Psalmita timorem nocturnum: per noctem enim aduersitas designatur. Secundam appellat, sagittam volantem in die: quia per diem prosperitas designatur. Tertiam appellat negotium perambulans in tenebris, & hæc propter dubium perplexitatis. Quartam vocat daemoneum meridianum: unde ait, Non timebis à timore nocturno, à sagitta, &c. De his quatuor generibus tentationum idem ait. Super aspidem, quoad primum: & basiliscum, quoad secundum, & conculcabis leonem quoad tertium, & draconem, quoad quartum. Propter prædictas tentationes vel deceptiones diaboli non sunt etiam licita facienda, & hoc in quinque casibus. Primus est si diabolus sua-

Psal. 90. Timor nocturnus, sagitta velans negotium perambulans in tenebris. Daemoneum meridianum quid.

Evita quibus casibus non sunt facienda

det homini aliquid esse bonum faciendum, quod videtur suis consiliis consentire: vnde Christus ipso suadente noluit facere panem de lapidibus, quod tamen opus bonum fuisse. Secundus, si proponatur aliquod opus contra legem Dei, non est faciendum. Vnde Machabæi nolentem comedere carnes, quas tempore necessitatis comedere licuisset. Tertius, quando bonum fit cum scandalo aliorum. I. ad Corinth. 8. Peccantes in fratres, &c. & loquitur de idolothytis. Quartus est, quando bonum fit per ostentationem. Iob cap. 36. Si osculatus sum manum meam, quæ est iniquitas maxima. Super quod dicit Gregorius, Manum suam osculatur, qui laudat quod facit: & hæc est iniquitas maxima. Quintus, cum impedit obedientiam superioris, quia licet propter mandatum prælati nunquam malum debeat fieri, potest tamen bonum aliquando propter obedientiam prætermitti. Remedia autem contra tentationes sunt, memoria Dominicæ passionis, mortificatio carnis, vtile exercitium, declinatio occasionum, conculcatio principij tentationum. Vnde monet ille prudenter, quum inquit: Principijs obsta, sero medicina paratur, Quum mala per longas inualuere moras.

Mat. 4.

1. Machab. 7.

Remedia contra tentationes.

LIBER III.

De corruptela peccati.

CAPVT I.

De malo in genere.

Malum triplex.

MALUM triplex est, videlicet culpa, pœnæ & damni: quod opponitur triplici bono, scilicet honesto, delectabili, & utili. Nam culpa opponitur honesto, pœnæ opponitur delectabili, damno opponitur utili. Malum est vtile multis modis. Primo, propter suam ordinationem, quia per vtilificationem ponitur in loco inferiori in vniuersitate rerum, vnde bene ordinatur: sicut ordinatè ponitur diabolus in inferno, & fur in paribulo. Secundo modo vtile est propter suam coactionem. Amaritudo enim conscientie cogit hominem à peccato recedere. Iere. 2. Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Item in eodem: Vide quàm malam & amarum est dereliquisse Dominum Deum tuum. Tertio est vtile per ipsius mali considerationem. Ex hoc enim quod homo malum videt, naturaliter prohibet: quia sicut homo naturaliter bonum appetit, ita naturaliter horret malum & fugit.

Malum vtile, & quomodo.

CAPVT II.

De peccati diffinitione.

POST malum in genere sequitur de malo culpa, in specie. Diffinitur autem peccatum multis modis. Primo sic ab Aug. Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia verat. Secundo sic ab eodem, peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem Dei. Tertio sic ab Amb. Peccatum est præuaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia præceptorum. Quarto sic ab Aug. Peccatum est ipse incommutabili bono, rebus mutabilibus adherere. Prima diffinitio, datur secundum causam efficientem, secunda secundum causam materialem, tertia secundum causam formalem, quarta secundum causam finalem. In quarta diffinitione nota, quod in peccato duo sunt, scilicet auersio à creatore, & conuersio ad creaturam: quorum primum est quasi formale, secundum quasi materiale. Et in actione non est peccatum ratione conuersionis, si non sistatur in creatura: sed ratione auersionis, in qua est deformitas & contemptus. Quod autem

autem ratione conuersionis non sit peccatum principaliter, patet: quia potest fieri venialiter quandoque, vt quando quis delectatur in creatura plus debito, sed tamen citra Deum. Quandoque etiam quis potest delectari in creatura sine omni peccato, vt cum delectatio naturalis est tantum, secundum quod visus delectatur in viridi, & gustus in dulci, & sic de aliis. Interdum potest etiam quis delectari merito, vt quando scilicet ad Deum refertur, vnde Psal. 91: Delectasti me Domine in factura tua, &c. Sed tunc sumitur delectatio pro motu, non pro passione.

ra nostra corrupta fuit. Item dilectum, secundum quod est recessus à dignitate gratiæ habitæ. Item vocatur culpa, prout respicit pœnam. Item offensa, & hoc quia contra Deum est. Item præuaricatio, & hoc inquantum mandatum Dei respicitur. Item vitium, id est, defectus bonorum naturalium. Item peccatum, prout est conuersio ad bonum commutabile. Item vocatur scelus propter iniuriam Dei magnam. Item nefas, prout est illicitum persona perpetranti. Item vocatur crimen, prout est dignum accusatione & pœna.

scelus, nefas, crimen.

CAPVT III.

Quid sit peccatum secundum rem.

TENDENDUM est de peccato, quod non est substantia vel res aliqua, sed defectus & corruptela. Et dicitur peccatum nihil, propter tria. Primo, propter defectum, quia peccatum non est aliqua res naturalis, sed corruptio boni. Secundo, propter effectum, quia peccatum annihilat hominem, & deficere facit à vero esse. Tertio, propter despectum, quia vilem facit hominem, & indignum præmio. Circa prædicta tamen sciendum est, quod aliud est peccati actus, aliud habitus, & aliud macula peccati, siue reatus. Actus peccati est aliquid: sed quando amplius non fit, esse definit etiam sine gratia: sed peccati habitus qui relinquitur malis ex actibus, etiam aliquid est, & remanet interdum etiam cessantibus actibus, & post infusam gratiam ac peccati remissionem. Peccati vero macula secundum rem nihil est, & tamen deformat animam, non per modum passionis, sed priuationis: sicut truncatio membri deformat corpus & maculat. Dicit etiam August. quod etiam sicut abstinentia nulla est res, & tamen ex ea corpus languet, ita peccatum non est res aliqua, vel substantia aliqua, ex eo tamen natura corrumpitur, sed deletur per gratiam. Notandum præterea, quod peccatum quandoque transit actu, & remanet reatu: sicut peccatum actuale. Quandoque est à conuerso, cum peccatum transit reatu, & remanet actu, sicut patet in peccato originali post baptismum. Quandoque transit actu simul & reatu, sicut peccatum actuale post penitentiam perfectam. Quandoque remanet actu & reatu, sicut peccatum originale ante baptismum.

Peccatum nihil propter tria.

Peccati actus, habitus, macula.

CAPVT V.

De origine peccati.

QUAMVIS peccatum sit contrarium ipsi bono, non tamen habet esse nisi in bono, nec ortum trahit nisi à bono, quod quidem bonum est liberum arbitrium, ac voluntas, à qua peccatum est sicut à prima origine, & in qua est sicut in proprio subiecto. Voluntas igitur est causa peccati: causa, dico, non efficiens, sed deficiens. Voluntas enim secundum quod habet respectum ad suum principium à quo est, scilicet ad Deum, non est nata elicere ex se, nisi bonum: sed secundum quod habet respectum ad principium ex quo est, quod est nihil, cum ipsa voluntas sit ex nihilo, tendit ad defectum. Si ergo volumus scire vnde sit malum culpa materialiter, dicemus, quod ex absentia debiti boni, scilicet speciei, modi & ordinis. Sed si velimus scire vnde sit originaliter, dicimus quod à voluntate, siue à libero arbitrio. De progressu autè peccati nota, quod peccatum initiatur in cognitione, procedit & crescit in delectatione, perficitur in consensu. Circa progressum peccati sciendum, quod quædam antecedunt ipsum peccatum, quædam sequuntur, quædam circumstant. Peccatum antecedunt aliqua ex parte auersionis, aliqua ex parte conuersionis. Ex parte auersionis antecedunt ipsum peccatum ista, contemptus, omisso, ingratitude, inobedientia, præuaricatio. Illa vero quæ peccatum antecedunt ex parte conuersionis, sunt hæc, cogitatio, libido, concupiscentia, delectatio, peruersa intentio, consensus. Alia sunt, quæ sequuntur peccatum, sicut est macula, id est, deformatio imaginis Dei: & reatus, id est, obligatio ad pœnam æternam. Sunt adhuc alia, quæ peccatum comitantur, vt sunt peccatorum circumstantia, quæ peccatum aggravant, aut diminuant, quæ continentur hoc versu: Quis, quid, vbi, per quos, quoties, cur, quomodo, quando. Actio etiam illa per peccatum deprauatur, quæ est de genere bonorum, quandoque in principio, quandoque in medio, quandoque in fine: & hoc per malam intentionem, vel per negligentiam, vel per vanam gloriam. Vnum peccatum dicitur maius altero multis modis, scilicet causalitate, vt peccatum Luciferi: vel generalitate, vt peccatum Adæ: vel deformitate, vt peccatum Iudæ: vel difficultate remittendi, vt peccatum in spiritum sanctum: vel periculositate, vt peccatum

Causa peccati.

Peccatum unde.

De progressu peccati.

Peccatum antecedunt, sequuntur, circumstant.

Peccati maius & minus.

CAPVT IV.

Quid sit peccatum secundum nomen.

PECCATUM habet multa nomina. Vocatur enim macula, & hoc quia imaginem animæ deformat. Item reatus, quoniam ad pœnam æternam obligat. Item pollutio, & hoc quantum ad contagionem contractam ex terrena delectatione. Item vocatur pœna inquantum respicit peccatum primi hominis, in quo natura

Peccatum dicitur macula, reatus, pollutio, pœna, delictum, culpa, offensa, præuaricatio, vitium, peccatum.

D. Alb. Mag. Compend. theol.

peccatum ignorantiae: vel inseparabilitate, vt peccatum cupiditatis: vel pronitate, vt peccatum carnis: vel offensione, vt peccatum idololatricae: vel expurgandi difficultate, vt peccatum superbiae: vel mentis cecitate, vt peccatum irae. Circa peccati grauitatem nota, quod nihil est peccatum in viro perfecto, quod non sit peccatum in imperfecto, nisi in his quae nouit. Nam perfectio non mutat genus peccati, sed eius quantitatatem auget.

Peccati grauitas...

CAPVT VI. De diuisione peccati.

Peccatorum diuisione secundum causam efficientem...

Diuisio peccatorum multiplex est. Alia enim est secundum causam efficientem secundum se, vt haec, Peccatorum aliud est ex impotentia, aliud ex ignorantia, aliud ex malitia. Alia sumitur secundum causam efficientem ratione annexi, secundum quam sumitur haec diuisio: Peccatorum aliud est ex amore male accedente: aliud ex timore male humiliante, hoc est dicere, quod homo potius vult peccatum committere, quam amaro carere: aut malum poenae quod timeri incurre. Sumuntur etiam peccatorum diuisiones secundum causam materialem, circa quam primo sumitur haec diuisio: Peccatorum aliud est cordis, aliud oris, aliud operis. Item haec: Peccatorum, aliud cogitationis, aliud locationis, aliud operationis. Secundo modo sumitur sic: Peccatorum aliud est in Deum, aliud in seipsum, alium in proximum. In Deum diuiditur sic: Aliud in patrem, aliud in filium, aliud in Spiritum sanctum. Aliis tribus modis peccatur in Deum, scilicet male per infidelitatem de Deo sentiendo. Item blasphemando. Item sacra Dei indignè tractando. Alio modo peccat quis in Deum, scilicet ipsum tentando: & hoc fit tripliciter. Nam quandoque tentat quis Dei potentiam, vt cum signa petit. Quandoque Dei iustitiam, vt cum per candens ferrum, vel per duellum, vel similia quis iudicium petit. Quandoque Dei misericordiam, vt cum quis Dei bonitatem examinans committit se stultis periculis. In seipsum peccat quis tripliciter, scilicet necessaria sibi subtrahendo. Item superflua sumendo. Item ultra vires quippiam aggrediendo. Item in proximum peccat quis tripliciter, scilicet proximo sua auferendo. Item sua sibi in necessitate non communicando. Item malo exemplo illum ad peccatum trahendo. Sumuntur praeterea diuisiones peccatorum secundum causam formalem: & hoc tribus modis: quandoque naturaliter secundum qualitatem, vel secundum quantitatem, vel secundum relationem. Secundum quantitatem sumitur haec diuisio: Peccatorum aliud est commissi, aliud delicti: quorum primum est praeruaricatio praceptorum negatiuorum: secundum verò est praeruaricatio praceptorum affirmatiuorum. Item praeractum peccatum est duplex contra duas partes iustitiae, quae sunt declinare à malo, & iacere bonum. Item alia diuisio sumitur se-

Secundum causam materialem...

Peccat in Deum. In se. In proximum. In patrem. In filium. In spiritum sanctum.

Secundum causam formalem...

cundum qualitatem, sic: Peccatorum quaedam sunt carnalia, quaedam spiritalia: sed carnalia maioris sunt infamiae, spiritalia maioris sunt culpa. Secundum quantitatem sumitur haec diuisio: Peccatorum aliud est mortale, aliud est veniale: quorum primum dicitur peius, secundum verò inordinatio: quoniam peccatum mortale est auersio totalis à bono incommutabili, & conuersio totalis ad bonum commutabile. Sed peccatum veniale est amor volūtarum in creatura, circa Deum tamen. Secundum relationem sumitur haec diuisio: Peccatorum aliud est originale, aliud actuale. Vltima diuisio est secundum causam finalem: & hoc dupliciter, quia vel secundum ipsum appetibile, vel secundum actum hominis appetentis. Secundum ipsum appetibile sumitur haec diuisio: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae: quorum primum est appetitus voluptatum, secundum appetitus diuitiarum, tertium appetitus bonorum. Secundum actum hominis appetentis diuiditur peccatum in septem vitia capitalia, scilicet superbiam, inuidiam, iram, acediam, auaritiam, gulam, luxuriam. Nota, quod quinque sunt genera operum. Nam quaedam sunt mala in se, vt illa, quae secundum suam naturam mala sunt, possunt tamen per aliquam circumstantiam fieri bona, vt homicidium. Quedam sunt mala secundum se, vt illa quae per nullam circumstantiam possunt fieri bona, sicut est odisse Deum, fornicari, & huiusmodi. Quedam sunt bona in se, vt quae sunt bona ex genere, & tamen possunt fieri mala ex circumstantia, sicut est dare elemosynam. Quedam sunt bona secundum se, vt quae per nullam circumstantiam possunt fieri mala, sicut diligere Deum ex charitate. Quedam sunt indifferentia, vt quae nec bona, nec mala sunt, possunt tamen vel bona vel mala fieri: sicut est mouere pedem sine deliberatione, vel quandoque comedere.

1. Ioan. 2.

Septem capitalia. Quingus genera operum.

CAPVT VII. De effectu peccati.

Multa mala facit homini peccatum, ante mortem, in morte, & post mortem. Ante mortem haec mala operatur. Naturalia vulnerat, vt significatur in illo qui incidit in latrones. Item intellectus obscuratur in cognitione veri, & affectus tepescit in operatione boni. Grauitis spoliatur. Thren. 14. Dispersi sunt lapides sanctuarij, &c. Sed ne aliquod bonum pereat, illa bona opera quae quis peccando mortificat, alijs saluandis dabantur, sicut quando corporali morte quis moritur, fratres, & propinqui in bonis eius succedunt. Animam maculat. Thren. 4. Denigrata est super carbones facies eorum. Ad poenam aeternam obligat. Genes. 2. Quaecumque die comederis ex eo, morte morieris. Conscientiam amaricat. Item. 3. Vide quam malum & amarum est re-

Mala quae facit homini peccatum.

Luc. 10.

dereliquisse Deum tuum. Cor indurat. Prou. 18. Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Insensibilem reddit. Gen. 18. Visus est ei quasi ludens loqui. Simile habes in cane submergendo, qui non sentit lapidem in collo, donec in aquam extra nauem proiciatur. Animam occidit, quia vera vita, id est, Deo priuat. 1. Reg. 31. Saul irruit in gladium suum. Sed nota, quod peccatum veniale disponit ad mortem, mortale verò infert mortem: sed obstinatio detinet in morte. Ad alia peccata trahit. Exemplum habemus de Cain, qui egressus in agrum occidit fratrem suum Abel. De hoc dicit Greg. Peccatum quod per penitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Exemplum habes etiam in figura. Coruus egressus de arca, interceptus est aquis. Et Dina egressa vt videret, &c. virginitatem amisit. Et Iudas egressus Christum tradidit. Et post adulterium Dauid, secutum est homicidium. Et sic patet, quod peccatum est poena peccati. Peccatum enim secundum quod in se est culpa, praecedentis peccati dicitur poena: & ita dicitur aliquod simul culpa & poena: sed ratione actionis dicitur culpa: poena verò ratione passionis, quia culpa est quod facimus, poena verò quod patimur. Licet igitur omnis culpa ad nos, non tamen omnis poena est à nobis: quaedam est à nobis acta, quaedam à primis parentibus commissa. Et quia cum qui facit quod non debet, iustum est pati quod debet: ideo omnis poena est iusta, & à diuina prouidentia ordinata. Quod autem vnum peccatum nascatur ex alio, sic apparet. Superbia enim quia vult omnes excellere dolet si aliquis ei aequetur, & sic ex ea nascitur inuidia. Inuidia verò quia de facili irascitur ei, cui inuidet, ideo ex ea nascitur ira. Sed ira cum non potest se vindicare, tristatur: & ideo ex ea nascitur acedia. Acedia verò consolationem quaerens in exterionibus, facit auaritiam. Auaritia autem quia in temporalibus abundat, potest magis exercere gulam. Gula verò propter ventris repletionem de facili spumat in libidinem: & ita generat luxuriam. Item bona, quae sunt, infructuosa reddunt, & quantum ad meritum, & quantum ad praemium: sicut ramus praecisus ab arbore, non profert fructum, sed arefcit, & habilitatur ad incendium. De talibus dicitur Deut. 28. Maledictus erit ingrediens, & egrediens, scilicet Ecclesiam materialem ad orandum: quia talium oratio non est meritoria, imo dicit Aug. quod si tales cruce se signant, includunt potius in se diabolum, quam excludant, quia iam in eis per effectum habitatur. Ex homine infernum facit: quia in peccatore est ignis auaritia, fetor luxuria, tenebrae ignorantiae, vermis conscientiae, sitis concupiscentiae, daemones per effectum, & huiusmodi. Vacuum tandem hominem relinquit. Gen. 1. Terra erat inanis & vacua, & merito: quia mundo adherentes, sagunt vbera arida, eo quod relinquunt fontem vitae, & venam aquarum viucentium, & paludibus turbidis se faciunt. Item fallendo decipit sicut lignum putridum de nocte lucens, & sicut esca in haino latens piscem decipit, stultum hominem demonstrat, quia peccando quis sibi onus ad se deprimendum im-

Peccatum veniale, mortale, obstinatio.

Genes. 4.

Genes. 8. Genes. 38. Mart. 26. 2. Reg. 11.

Peccatum ex alio nascitur. Superbia.

Inuidia. Ira.

Acedia.

Auaritia. Gula.

Luxuria. Peccatum reddit opera infructuosa.

Ioan. 15.

Infernus ex peccato.

Item. 17.

nit, & ligna super deorsum suum cremanda colligit, & illi seruit, qui cum pro seruitio torquetur, Aug. Stultum est in tali statu viuere, in quo quis non audeat mori. Sequitur quod peccatum in morte grauat hominem, quia in morte priuatur homo solatio visibilium, quae dilexit, scilicet cibo, potu, amicis, rebus, lumine, requie, & proprio corpore, quod nunquam in tali forma suscipiet, imò vellet non habere, sicut quando pro dimidia parte corrosus est à venibus, quia stupebit anima peccatoris, quando corpus resumendum videbit. Turbabitur peccator in morte, quando videbit concussum daemones ad animam, parentum ad res. Thren. 1. Omnes inimici eius appropinquauerunt eam inter angustias. Postremo videndum est qualiter peccatum premit hominem post mortem. Confusio enim habebit ex malorum operum denudatione. Propheta, Reuelabo pudenda tua in facie tua. Exprobationem Christi audiet in iudicio. Mart. 26. Esuriui, & non didisti michi, &c. Requie & luce priuabitur. Mart. 22. In manus & pedibus mittite eum, &c. Unde non valebit ei ille cantus, Requiem aeternam, &c. Suffragis Ecclesia non gaudebit. Huiusmodi. Veni, quorum non morietur, & ignis eorum non, &c. In infernum precipitabitur. Exemplum de lapide molari, quem Angelus in Apoc. 18. proiecit in mare dicens, Hoc imperium mittetur Babylon in infernum. A Deo, & electis, & omnibus bonis separabitur. Mart. 25. Ite maledicti in, &c. A statu penitentiae caderet. Iere. 8. Transit aestus, finita est messis. Omnis spes misericordiae praeciderit. Isa. 30. Non remanebit testa, vt portetur ignis, scilicet charitatis de incendio, aut hauriatur parum aquae de fouea, scilicet diuinae misericordiae. Sicut itaque peccatum nocet in peccato existenti, ac in peccato morienti, sic quoque multipliciter etiam nocet peccatum ipsum deserenti, & de illo penitenti, quia gloriam primae innocentiae nunquam recuperabit. Sicut enim corrupta de caetero virgo non erit, ita semel peccans nunquam se non peccasse gaudebit. Istud multis ostenditur exemplis. Nam post sanationem vulneris semper manet cicatrix. Item qui semel furatur, semper fur dicitur. Item domus discalceati de caetero dici potest. Ite m Simon, quem dominus à lepra mundauit, post mundationem semper vocatur Simon leprosus. Item templum quod reedificatum fuit post destructionem primi, nullo modo fuit simile in pulchritudine templo priori. Ad temporalem poenam obligat. Vnde non exiit inde, donec reddat nouissimum quadrantem. Item regnum caelorum non intrabit, donec lignum, scenum, stipula, id est, poena peccatorum tam mortalium quam venialium, quae in praesenti soluta non est, super ipsum cremetur. A gloria retardat, quod figuratum est in Absalon, qui postquam patri reconciliatus fuit, tamen mansit duobus annis, quod faciem eius non vidit: quia tandiu differtur quis à gloria quousque fiat sine omni macula, sicut erat in baptismo. Tempus omissum & meritum quod sibi conquirere potuit, cum praemio nunquam recuperabit. Hiero. Qui vendit, ad id quod vendidit, non reuertetur. Ob-

In morte priuatur homo solatio visibilium, quae dilexit, scilicet cibo, potu, amicis, rebus, lumine, requie, & proprio corpore, quod nunquam in tali forma suscipiet, imò vellet non habere, sicut quando pro dimidia parte corrosus est à venibus, quia stupebit anima peccatoris, quando corpus resumendum videbit.

Post mortem

Nam. 3.

Mat. 26.

Mat. 5.

1. Cor. 3.

2. Reg. 14.

Ezech. 7.

ficut oculum cognitionis, & hoc propter tra-
 beni, quæ intus erat: & propter sterora hi-
 rundinum, quæ ipsum excæcauerant, vt patet
 in Tob. Vnde Aug. Oculis agris odiosa est lux,
 sicut noctis & vespertilionibus. Ad hoc nota
 de quodam cæco, quem licet Dominus illumi-
 nauit, nō tamen statim perfectè vidit, sed vi-
 dit homines primo quasi arbores ambulantes.
 Affectum reddit tepidum, sicut in pede vulne-
 ratus, etiam sanatus claudicat: & arbor de
 loco suo mota, aliquid virtutis amittit. Vnde
 dictum est homini post peccatum: Spinas & tri-
 bulos germinabit tibi. Et dictum est serpenti:
 Supra pectus tuam gradieris. Fastidium homi-
 ni generat. Exod. Anima nostra naufeat super
 cibo isto leuissimo. Aug. Palato non sano pœ-
 na est panis, qui sano est suavis. Idem de se
 dixit, postquam conuersus fuit: Plus valebit
 malum inuoluitum, quam bonum insolitum. Ad
 bene operandum impedit. Gen. 19. Vxor Lot
 respiciens retro, versa est in statuam salis, quod
 scilicet sterilem facit terram. Item, In dolore
 parit filios, scilicet, bonorum op. rum. Ad re-
 sistendum tentationibus debilitat. Iud. 16. San-
 son post crinum abscissionem amisit vires, &
 arbor lesa per securim, cito à vento deicitur.
 Feruorem minuit charitatis, sicut eclipsis so-
 lis diu postmodum nocet terræ, eo quod modico
 tempore sibi virtus radiorum solis subtra-
 hitur. 3. Reg. 1. Rex Dauid fenuerat, & cum
 operiretur vestimentis, non calefiebat. Et
 aqua colorem ignis minuit vel extinguit. Do-
 lorem, & timorem de cetero semper infligit.
 Dolorem quidem, quia certus est de perpetrata
 culpa. Timorem autem, quia incertus est de
 venia. Aug. Pœnitens semper doleat, & de do-
 lore gaudeat, & non semper doluisse se doleat.
 Per peccatum corrumpitur puritas liberi arbi-
 trij dupliciter, scilicet in agendo, & suscipi-
 endo. In agendo quidem, quia non potest
 semper facere quod debet, vel vitare quod nocet.
 In suscipiendo autem, quia gratiam stabilem
 non potest suscipere in hac vita. Item cor-
 rumpitur ratio in hac vita dupliciter, scilicet
 quantum ad discretionem iudicij inter bonum
 & malum, quantum ad deliberationem con-
 silij inter expediens & inexpediens. Item cor-
 rumpitur affectus dupliciter, scilicet in ordi-
 ne & in modo, quia nec semper est ordinatus,
 nec semper moderatus. Peccatum multis nocet,
 scilicet ipsi facienti. Peccatum meum contra
 me est semper. His qui sunt in purgatorio,
 quos non possunt peccatores tam efficaciter
 iuare, sicut si essent in gratia. Iphis damna-
 tis, & hoc per modum coniunctionis: quanto
 enim plures sunt in inferno, tanto maior est
 horror & pœna. Fallit enim in inferno regula
 illa, Solatium est miserorum, socios habere
 penarum. Saluatis, & hoc per modum sub-
 tractionis. Nam ex consortio & societate glo-
 rificatorum augetur bonum accidentale. Deni-
 que ipsi viatoribus nocet tum pro eo quod
 acies eorum contra demones minuitur, in illo
 qui peccatum perpetrat, tum pro eo quod
 alios malo exemplo corrumpit & scandalizat.
 Multa mala similiter eueniunt homini ex eo
 quod in peccatum à quo per penitentiam sur-
 rexerat, recidiuat. Primum est, quia homo fit

Tob. 1.

Marc. 8.

Genes. 3.

Num. 21.

Genes. 3.

Per peccatum
 corruptio mul-
 tiplex.

Peccatum no-
 cet omnino.
 Mal. 50.

Mala no-
 eueniunt ho-
 mi in pecca-
 ti.

impotentior ad resurgendum. Hebr. 6. Impof-
 sibile est eos, qui semel illuminati sunt, &c.
 & prolapsi sunt, iterum renouari. Secundum,
 quod vitium fortificatur ad impugnandum.
 Aug. de se loquens, Plus, inquit, valet ma-
 lum inuoluitum, quam bonum insolitum. Ter-
 tium est, quod culpa fit difficilior ad remitten-
 dum. Iere. O quam vilis facta es nimis iterans
 vias tuas. Vnde etiam dicitur, quod vulnus
 iteratum tardius sanatur. Quartum est, quod
 Deus fit difficilior ad placandum. 3. Reg. 2. de
 Semei qui ad primam petitionem inuenit mi-
 sericordiam, eo tamen pacto, quod staret in
 ierusalem: sed quando secundo peccauit, sine
 vlla misericordia occisus est. Quintum est, quod
 diabolus difficilior est ad expellendum. Luc.
 11. Tunc assumpsit septem spiritus nequiores
 se, & ingressus habitat ibi, & fiunt nouissima
 hominis illius peiora prioribus, Sequitur de
 corruptione speciei, modi, & ordinis. Vnde
 nota, quod bonitas naturalium comparata ad
 animam quam speciosam facit, dicitur species:
 sed comparata ad opus quod modificat, dicitur
 modus: comparata vero ad finem, scilicet
 Deum, ad quem ordinat, dicitur ordo. Alio
 modo corruptio speciei est dissimilitudo anime
 ad Deum: Nam species anime, similitudo Dei
 est. Corruptio vero modi est diminutio inten-
 tionis virtualis, siue infirmitas potentie, quæ
 ex hoc est, quod anime non sustentantur cibo
 spiritali, gustando quam suavis est Dominus.
 Corruptio autem ordinis est in anima cum af-
 fectus & affectus deorsum est ad creaturas ex-
 tra naturalem situm. Cum enim hæc duo, quæ
 sunt quasi caput anime, sursum sunt ad Deum,
 in naturali situ & ordine sunt: alioquin homo
 erit quasi euersus. Aliter priuatio speciei est
 deformitas siue carentia debite rectitudinis
 voluntatis. Rectitudo autem voluntatis est, vt
 non declinet à suis extremis, scilicet à Deo
 principio, & à Deo fine, vt videlicet omnia,
 quæ habet à Deo principio, referat etiam ad
 Deum finem. Cum enim quis quod habet, sibi
 attribuit, aut ponit alium finem, quam Deum,
 curuus est. Item priuatio modi, est excessus
 propriæ voluntatis, scilicet cum vult aliquid
 diuine voluntati contrarium. Item priuatio
 ordinis est auersio voluntatis à Deo, & conuer-
 sio ipsius ad creaturam. Item & aliter creatura
 rationalis à summo bono est secundum tripli-
 cem habitudinem, scilicet efficientis, forma-
 lis, ac finalis: & ideo nata est agere opera sua
 à Deo, & secundum Deum, & propter Deum:
 & hoc secundum modum, speciem, & ordi-
 nem sibi insitum. Sed quoniam eadem ratio-
 nalis creatura de nihilo facta fuit quantum ad
 causam materiale, poruit deficere in suis
 actionibus, vt scilicet operationes suæ non
 essent à Deo, ac per hoc, nec secun-
 dum Deum, nec propter Deum:
 hoc autem est peccatum
 ipsius speciei, modi,
 & ordinis corrup-
 tiuum.
 **

Ierem. 3.

Corruptio
 speciei, modi
 & ordinis fit
 per peccatum.

Peccatum ori-
 ginale est in
 carne & ani-
 ma.

Fomes post
 baptismum
 remanet.

CAPVT VIII.

De peccato originali secundum rem.

Expedito de peccato in genere, dicendum
 est de peccato in specie: & primo de origi-
 nali, & post de actuali. Licet igitur anima
 non sit ex traduce, tamen originalis culpa ab
 anima Adæ transit ad animas posterorum, me-
 diante carne, per concupiscentiam generata, ita
 quod sicut ab anima peccante infecta fuit caro
 Adæ, & prona effecta ad libidinem, ita semina-
 ta caro secum trahit infectionem, & vitiat
 animam. Ex quo patet, quod peccatum origi-
 nale est in carne, & in anima. In carne est mate-
 rialiter, & originaliter: & in anima formaliter,
 tanquam in subiecto. Sola enim anima est su-
 scepiibilis virtutis & vitij, & tamen, sicut di-
 ctum est, ex coniunctione ad corpus corrupti-
 uum trahitur ad vitium, sicut quando cadit
 quis in lutum, sordatur & maculatur. Talis au-
 tem infectio anime non tantum est pœna, sed
 etiam culpa. Ipsa verò culpa quæ macula est,
 deletur in baptismo: pœna autem quæ fomes
 appellatur, siue peccandi pronitas, remanet
 post baptismum. Licet enim curctur in baptis-
 mo culpa quantum ad reatum damnationis
 æternæ, tamen remanet ipsa pœna quantum
 ad actum & motum concupiscentiæ, cum qua
 nos oportet quandiu viuimus, pugnare: quia
 non extinguitur concupiscentia per gratiam
 communem in aliquo homine: quod dico pro-
 pter beatam Mariam Virginem, in qua fuit ex-
 tinctæ in conceptione filij per gratiam singula-
 rem. Ex prædictis patet, quod persona corrup-
 tit naturam, & è contra natura corrupta cor-
 rumpit personam. Nam per peccatum primi
 hominis corrupta est humana natura, sed natu-
 ra sic corrupta, corrumpit alias personas. No-
 tandum autem, quod corruptio personæ est
 reatus mentis: corruptio verò naturæ est infe-
 ctio carnis, prout est principium ad carnem
 alteram. Denique nullo modo debet imputari
 Deo infectio anime, licet eam creando infun-
 dat & vniat cum carne infecta, quoniam or-
 dinatissimè fuit vt humana natura ita conde-
 reretur, quod condita propagaretur & pro pec-
 cato puniretur. Vnde sicut in conditione ser-
 uatus est ordo sapientiæ, & in propagatione
 seruatus est ordo naturæ: sic in punitione ser-
 uari debuit ordo iustitiæ. Et ita patet, quod
 non est contra diuinam æquitatem, si ad po-
 steros culpa transmittitur. Dicendum igitur,
 quod originalis culpæ transfusio vel transmis-
 sio non est à Deo, nec à natura condita, sed à
 vitio primi hominis perpetrato. Et hoc est
 quod ait Aug. quod peccatum originale non
 transmittit ad posteros propagatio, sed libido.
 Sic enim conditus est homo, vt spiritus præ-
 eff. i. corpori, & corpus subesset spiritui, quan-
 diu scilicet ille obediret suo conditori: & con-
 trā si spiritus non obediret Deo, iusto Dei
 iudicio corpus inciperet rebellare spiritui.
 Sicut ergo si Adam sterisset, corpus suum
 obediens ei fuisset, & tale ad posteros trans-

mississet: sic ex quo Adam peccauit, & caro eius
 facta est ei rebellis, oportet quod talem ad po-
 steros transmittat, & quod Deus secundum in-
 stitutionem primariam animam corpori infun-
 dat. Ex quo patet, quod pater est causa origi-
 nalis peccati in filio, sed causam hic intelligas
 in genere causæ efficientis. Omnes per con-
 cupiscentiam generati nascuntur filij itæ: pro-
 pter quod incurrimus multiplicem defectum
 tam corporis, quam anime, ad quos subsequi-
 tur pœna mortis, & pœna carentiæ visionis
 diuinæ, & amissionis gloriæ celestis, non solum
 in adultis, verum etiam in paruulis non bap-
 tizatis, qui pœna nutritissima inter ceteros pu-
 niuntur, qui solam pœnam damni habent sine
 pœna sensus. Originale peccatum sic lauitur,
 & curatur per baptismum in parente, quod
 nihilominus ab eo qui curatus est, & lauitur,
 transmittitur in prole, sicut videmus quod cir-
 cuncisus generat filium cum præputio, & gra-
 num nudum seminatium generat granum cum
 palea: & hæc est ratio, quia homo generat fi-
 lium non secundum quod corruptus est in mente,
 sed secundum quod corruptus est in carne: non
 secundum quod spiritualis, sed secundum
 quod carnalis.

Quomodo pa-
 ter est causa
 peccati in fi-
 lio.

CAPVT IX.

De peccato originali secundum
 nomen.

Originale peccatum habet multa nomina, ^{Peccatum originale di-}
 & hoc multiplici de causa. Secundum ^{uersimode no-}
 enim quod originale peccatum comparatur ^{minatur.}
 ad animam, vocatur infirmitas, quia reddit ^{Infirmitas.}
 animam impotentem ad resistendum moribus. ^{Rom. 6.}
 Item sceditas, quia per ipsum animam scedatur ^{Sceditas.}
 & maculatur. Item pronitas, propter continu- ^{Deut. 24.}
 am inclinationem appetitus ad malum. Item ^{Pronitas.}
 corruptio, quia ducit ad nihilum, id est, ad ^{Gen. 1. 8.}
 peccatum. Item vitium, quia est diminutio ^{Corruptio.}
 bonorum naturalium. Item languor naturæ, ^{Rom. 8.}
 quia durat in natura corrupta. Sed secundum ^{Vitium.}
 quod comparatur ad corpus, vocatur lex car- ^{Gal. 5.}
 nis, eo quod lege diuina carni sit inflictum. ^{Languor.}
 Item lex membrorum, quia mouet organa ad ^{Oice 1.}
 opera concupiscentiæ. Item tyrannus, propter ^{Secundum}
 dominationem quam habet, quasi violentam ^{corpus.}
 in ipsa carne concupisibilis. Item fomes, quia ^{Lex carnis.}
 sicut cinis fouet ignem, ita per ipsum fouetur ^{Rom. 7 & 8.}
 peccatum in carne secundum actum nutritiæ ^{Tyrannus.}
 & generatiæ. Item stimulus carnis, quia sti- ^{Rom. 6.}
 mulat carnem ad primos motus, & animum ad ^{Fomes.}
 consensum. Sed prout comparatur ad actus ^{Isc. 1.}
 delectabiles, vocatur concupiscentia, quæ ^{Stimulus car-}
 notat vitium in actu, prout est in adultis. Item ^{nis.}
 concupiscentia, quæ sonat vitium in poten- ^{2. Cor. 12.}
 tia, prout est in paruulis. Secundum vero quod ^{Concupiscen-}
 comparatur ad primum hominem à quo con- ^{tia, concupi-}
 trahitur, vocatur peccatum originale, quod est ^{scibilitas.}
 carentia debite iustitiæ.

CAPVT X.

De primis motibus.

Quoniam peccatorum aliud sit actum, aliud contractum, ipsum peccatum actuale frequenter à primis motibus habet ortum. Vnde sciendum, quòd in statu innocentie non mouebatur sensualitas, nisi secundum motum rationis. Ideo stante primo homine in eodem statu, non poterat in eo esse peccatum etiam veniale. Primi motus est particulariter & singulariter possunt declinari, tamen nullo modo omnes possunt caueri, quia sic tot sunt peccata, quot sunt etiam peccati pœnæ: & ideo merè dicuntur venialia, quia hoc ipso sunt digna venia. Primus motus sic describitur, quòd est motus sensualitatis secundum impulsum fomitis impetuose tendentis ad fructuonem creaturæ delectabilis. Dupliciter primus motus distinguitur, quantum spectat ad præsentem materiam, scilicet primò primus, qui est naturalis, & secundo primus, qui est sensualitatis. Cum ergo loquimur de primis motibus quòd sunt peccata, intelligendum est de secundo primis, qui sunt sensualitatis, quia primò primis non sunt peccata, cum sint naturales, & extra genus moris: quod patet per hoc, quòd tales non sequuntur imaginationem, sed solummodo naturalium qualitarum actionem. Motus autem secundo primis sunt peccata, quia sunt actus inordinati in genere moris: quod patet per hoc quòd tales motus sunt sensualitatis, quæ subiacet in talibus dominio voluntatis. Voluntas autem est principium moralium, sicut habetur 7. Ethic. Hinc est, quòd ibi genus moris primo incipit, ubi dominium voluntatis inuenitur, hoc autem est in sensualitate. Quamuis ergo per rationem prædictam sit in sensualitate peccatum, non tamen hoc erit mortale, sed tantummodo veniale: quia voluntas non habet dominium completum super primos motus, qui sunt sensualitatis, sicut est in illis actibus, qui ex imperio voluntatis procedunt, sed habet in eis dominium incompletum, sicut in illis actibus, qui non per imperium rationis procedunt, & tamen voluntas tales motus sensualitatis impedire poterat, & ideo sunt peccata venialia. Propter hoc dicit Aug: quod peccatum adeo est voluntarium, quòd nisi sit voluntarium, non est peccatum. Primi quoque motus idèd sensualitati ascribuntur, quia talium motuum principium sensualitas est & subiectum. Dicendum quoque, quòd primi motus secundum prædicta, sunt peccata venialia triplici ratione. Primo quia mouent ad illicitum. Secundo quia sunt quodammodo voluntarij, non secundum se, sed quia sicut dictum est, non impediuntur à voluntate, vel etiam propter præcedentem apprehensionem. Tertio propter delectationem annexam. Cum enim anima per delectationem coniungitur creaturæ, obtenebratur, & peioratur: sicut quando coniungitur Deo, illuminatur, & melioratur. Nota, quòd homo pro-

Primus motus est sensualitatis...

Primus motus venialis sunt peccata.

mor est ad malum, quam ad bonum, & hoc multis de causis. Primò, quia sicut dicitur Sup. 2. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, trahens illam ad malum, & non sic erigens ad bonum. Secundo, quia sicut dicit Aug. Plus valet malum inuolutum, quam bonum insolitum. Tertio, quia naturaliter facilius est descendere, quam ascendere: & vnus magis trahit deorsum, quam decem fursum. Quarto, quia incitans ad malum delectatio præfens est semper, sed finis virtutum incitans ab bonum, absens est. Delectabile autem apprehensum per sensum vel imaginationem, quasi de necessitate mouet concupiscentiam. Quintò, quia plures circumstantiæ requiruntur ad bonum, quam ad malum. Sexto, quia tendimus ad noitum principium, scilicet ad nihilum. Septimò, quia fomes qui mouet ad malum, semper intra nos est: gloria verò quam querimus, extra nos est. Octauò, quia vires anime sunt actiue ad diligendum temporalia: sed passiuæ & materiales ad ea, quæ sunt gratiæ & gloriæ. Vnde versus,

Quicquid habet meriti præuentus gratia donat:

Nil Deus in nobis præter sua dona coronat.

Quia non possunt haberi virtutes per modum acquisitionis, sed per modum receptionis. Vnde malum possumus facere per nos, sed bonum non possumus facere sine gratia adiutrice.

Genes 8. Homo prouidit ad malum, quam ad bonum propter plura.

Malum per nos, bonum per Dei gratiam. Osee 13.

CAPVT XI.

De morosa delectatione, & consensu in peccatum.

Delectatio carnalis morosa peccatum est mortale. Sed nulla dicitur morosa nisi quando ex consensu rationis est, vnde non intelligitur ibi moratemporis, sed consensus. Sciendum est ergo, quòd delectatio si sistit circa consensum, veniale peccatum est: si verò procedit vterius, ita quòd homo vult interius delectatione voluptari, nec tamen vult in opus procedere, talis consensus est inter mortalia computandus: quod maximè debet intelligi in peccatis carnalibus, veruntamen ille consensus in illecebram duplex est, quia consensus in illecebram, aliquis est subitus, non per præhabitam deliberationem, sed ex sola corruptione carnis, quam præcedit appetitus sensualitatis in primo motu. Talis autem consensus dicitur subreptio, & est peccatum veniale. Alius consensus est in delectatione motuum carnis, qui est cum deliberatione rationis, & iste est peccatum mortale, vt dictum est. Si autem ratio consentit cum deliberatione, quæ sit per rationes diuinas, hoc modo, quia omne lege Dei prohibitum est vitandum: tunc dicitur peccatum esse in superiori parte rationis. Sed si deliberatio sit per rationes humanas vel naturales, hoc modo omne in quo transgreditur medium virtutis, est vitandum, tunc dicitur peccatum esse in inferiori parte rationis. Et si adhuc

Quid morosa delectatio.

adhuc procedit consensus vterius, quando scilicet proponit opus consummare, tunc voluntas pro facto reputatur, etiam si facultas desit perficiendi ipsum opus. Si verò consequitur consensus & opus in his, quæ diuina lege sunt prohibita, peccatum est mortale consummarum. Ex prædictis collige distinctionem, quia delectatio duplex est, scilicet naturalis, & voluntaria. In delectatione purè naturali nec est meritorium, nec demeritorium. Voluntaria duplex est, quia alia est in creatore, alia in creatura. Delectatio quæ in creatore est, bona est, de qua Psal. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum, &c. Quæ autem in creatura est, duplex est: quædam enim est propter Deum, & hæc bona est: sed hic sumitur delectatio pro opere rationis, non pro passione, de qua Psal. 91. Delectasti me Domine in factura tua: quædam est contra Deum: & hæc similiter duplex est, quia quædam est non contra Deum, sed præter Deum, & hæc est peccatum veniale: quædam verò est contra Deum simpliciter, quia frangitur Dei præceptum, & hæc est peccatum mortale.

Delectatio quando bona est, vel mala.

CAPVT XII.

De peccato veniali.

Peccatum veniale minoris est culpa. Nam in paruulis post baptismum primò surgunt venialia, postea mortalia. Veniale autem peccatum est, vt ait Aug. quòd hominem vlt. que ad reatum perpetuæ mortis non grauat, sed pœnam meretur, & facit indulgetur. Peccatum veniale semper est à voluntate ad hoc mouente, vel permittente, vel non prohibente. Peccatum aliquod est veniale tribus modis. Primo modo ex genere, sic verbum otiosum est veniale. Secundo ex euentu, secundum quòd per pœnitentiam de mortali fit veniale. Tertio ex causa, vt quando sunt quædam ex infirmitate vel ignorantia, quæ licet quandoque sint mortalia, tamen dicuntur venialia, siue remissibilia ex comparatione ad peccatum quòd sit ex certa malitia, quòd est irremissibile. Et hoc verum est, nisi aliquid sit mortale ex suo genere, sicut est fornicari: quia tale etiam si fiat ex infirmitate, mortale est. Sciendum, quòd peccatum veniale nunquam potest fieri mortale, videlicet si intelligatur idem secundum substantiam, quia prius veniale, mortale fieri nunquam potest: & hoc nec quantum ad actum, nec quantum ad maculam. Ratio huius est, quia nulla res potest mutare suam speciem. Peccatum autem veniale & mortale sunt diuersæ species peccati. Veruntamen actus qui ex se est de genere venialis, potest fieri mortalis quatuor modis. Primò ex conscientia: quia quicquid sit contra conscientiam, adificat ad gehennam, etiam si sit contra conscientiam erroneam: & hæc est ratio: quia cum in peccato duo sint, scilicet auersio, & conuersio: pœnes primum indicatur peccatum, quoniam auersio à Deo, est quasi formale, & conuersio ad creaturam, quasi materiale. Quamuis ergo leuare festucam, vel calamus de terra, videatur esse

Peccatum veniale quid.

Peccatum veniale est tribus modis. Mat. 12.

Peccatum veniale potest fieri mortale quatuor modis.

leue, & indifferens, tamen quando sit contra conscientiam, peccatum est: quia spernitur bonum incommutabile, & ita fit auersio à creatore. Secundo, ex complacètia. Vnde Aug. Nul- lum peccatum ad d. est veniale, quòd non fiat mortale dum placet. Tertio, ex dispositione, quia si queratur per lapsum in venialia, disponitur homo ad mortalia: & hoc secundum illud Greg. Virasti laxa grandia, vide ne obruaris arca. Et hoc ideo dicit, quia sape de minimis peccatis. venit ad magna, sicut de modica scintilla quandoque surgit magnus ignis. Ecclesiast. 9. Qui modica spernit, pauisum decidet. Quarto, ex progressu quia quando insurgit veniale, si non prohibetur, possit progredi vsque ad mortale: non quia ipsum veniale in substantia possit fieri mortale, sed quia ex ipso occasionaliter fieret progressus ad mortale. Et istud patet in primis motibus, qui inter venialia computantur: sed quando delectatio consualescit in tantum quòd consensus accedit, iam peccatum est mortale. Differentia est inter peccatum mortale & veniale, quia peccatum veniale est libido, siue voluptas in creatura contra Deum: mortale autem est libido, siue voluptas in creatura supra Deum, vel æque Deo. Rectus autem ordo est, vt bonum incommutabile præferatur bono commutabili, & honestum vtili, & voluntas Dei voluntati nostræ, & ratio sensualitati: & quando iste ordo peruertitur, tunc peccatum committitur. Vtrum autem quis possit esse, vel viuere sine peccato veniali, dum est in hac vita præfenti. Dicendum est, quòd si loquimur de tota vita hominis qui peruenit iam ad ætatem adultam, de excellenti & speciali gratia est, quòd talis sine veniali peccato sit, sicut beatus Aug. dicit de beata Virgine. Si autem loquimur de aliqua particula vitæ præfentis, sic potest aliquis esse sine peccato veniali. Istud patet per exemplum, quia natura potest singula foramina nauis ad horam obstruere ne aqua intret, sed non potest simul omnia obstruere, vt aqua nusquam intret. Vnde charitas etiam perfecta non facit quòd peccatum veniale non adueniat, sed facit, quòd non duret, quæadmodum caminus ignis non facit vt gutta aquæ sibi non apponatur, sed facit tamen vt apposita citiàs extingatur. Perfecta enim charitas statim inflammat hominem, vt de peccato veniali doleat, & pœniteat, quòd non facit charitas imperfecta, vnde in imperfectis aggregantur multa venialia, per quæ sit ad prostrationem maior dispositio.

Inter peccata mortale, & veniale differentia.

Utrum quis possit viuere sine veniali peccato.

CAPVT XIII.

De effectu peccati venialis.

Effectus peccati venialis multiplex est. Primus, quia ad pœnam obligat, non autem determinat, neque præcisè obligat ad pœnam æternam, vel purgatoriam, vel præfentis satisfactionis, sed ad aliquam illarum pœnarum: quoniam secundum forum Ecclesiæ præfentis satisfacit homo leniter, sed secundum forum purgatorij

Effectus peccati venialis multiplex. Primus.

purgatorij punietur grauius, secundum vero forum inferni punietur grauius pro veniali: quia aeternaliter, si cum mortali & veniali decesserit. Exemplum habemus de hoc: quia mensura vini quæ in vno loco valet sex denarios, si ducatur vterius, valet solidum vnum: & si ducatur adhuc vterius, valet duos solidos. Pœna tamen illata pro veniali in inferno, incomparabiliter minor est quàm illata pro mortali. Vnde solet dici, quoddam illata in inferno pro mortali, est sicut soliditas, illata pro veniali in purgatorio est sicut linea. Illata pro veniali in præfenti est sicut punctus. Vnde sicut ista quatuor sunt improporcionabilia, ita inter prædictas pœnas magna est differentia. Secundus effectus est, quod peccatum veniale animam maculat, & ponitur tale exemplum. Aliquando enim denigratur aliqua imago depicta, intantum vt videri non possit. Aliquando vero sic obscuratur, vt videri quidem possit, sed non planè discerni, & ideo propter talem differentiam dicit Greg. quod veniale obscurat, morale verò obtenebrat. De macula autem ista dicitur, quod in saluandis omne peccatum veniale deletur in præfenti à gratia finali, & hoc quantum ad culpam, & non quantum ad pœnam: imo illa soluetur in purgatorio. Delet autem gratia finalis peccatum veniale in ipsa dissolutione corporis, & animæ ex virtute sue complexionis, & sui status, quamuis non fit motus contritionis ad illud directus, secundum quod intelligitur verbum Augustini, qui dicit, quod in purgatorio potest esse absolutio à pœna, & non à culpa. Hoc ab antiquis dictum est, sed nunc communiter tenetur, quod peccatum veniale cum hinc deferatur, à multis etiam quantum ad culpam in purgatorio purgatur: quia etiam hoc quod Dominus dicit de quibusdam peccatis, quod non remittentur, neque in hoc seculo, neque in futuro: exponit Gregor. quod venialia remittentur in futuro: quod si intelligatur quantum ad pœnam tantum, tunc expositio Gregorij nulla est: quia etiam mortalia quantum ad pœnam purgantur, quæ hic soluta non est. Tertius effectus est, quod minuit feruorem charitatis, sicut aqua in ignem proiecta, licet ignem non extinguat, feruorem tamen illius temperat. Quartus est, quod potestas animæ in bonis operibus lassat, sicut quando ponitur pondus super equum, minus erit promptus ad ambulandum. Quintus est, quod retardat à gloria, quia homo qui deberet & posset statim euolare ad cœlum post mortem, cogitur propter venialia ad tempus in purgatorio expectare. Nunquam enim ab aliquo facies Dei videbitur, donec soluat minimum quadrans venialium peccatorum, scilicet per pœnam. Oportet enim quemlibet ita mundum esse ante introitum paradisi, sicut fuerat in innocentia baptisimali. Sextus est, quod bona gloriæ cœlestis dimittit, non quidem illa, quæ iam debentur, & quæ iam habemus ibi per meritum reposita, sed quæ deberentur si venialia non fierent, quia in eo tempore possent aliqua bona fieri quando illa sunt. Propterea post perpetratio-

nem venialium oportet nos opera quadam conuertere ad solutionem huiusmodi debitorum, per quæ nobis deberet crescere cumulus æterni præmij. Septimus effectus est, quod venialia sæpe sunt occasio mortalium peccatorum, & hoc quatuor modis, sicut habes supra capite proximo, vbi dicitur, quod actus qui ex se venialis est, potest fieri mortalis quatuor modis. Hoc est etiam singulariter aduertendum, quod sicut ad remissionem peccati mortalis exigitur desertio actus peccandi cum voluntate in posterum abstinendi, sic quoque peccatum veniale in præfenti non dimittitur, nisi actu & proposito deferatur.

CAPVT XVI.

De septem vitiis capitalibus in specie.

Peccatorum actualium mortalium vnum est initium, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput. Vnum initium dicitur superbia, iuxta illud: Initium omnis peccati superbia. Duplex vero radix est, scilicet timor male humilians, & amor male accendens. Omnis autem timor ortum habet ab amore: nullus enim timet aliquid perdere, nisi quia amat illud habere. Triplex peccati fomentum, sunt tria quæ sunt in mundo, scilicet, concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Septiforme caput sunt, Superbia, Inuidia, Ira, Acedia, Auaritia, Gula & Luxuria. Inter quæ sunt duo spiritualia, quinque verò carnalia. Sufficiens horum vitiorum sic potest colligi. Voluntas nostra deordinatur, aut quia appetit non appetendum, aut quia refugit non refugiendum. Si primo modo, aut est interius, & sic est vana gloria: aut exterius, & sic est auaritia: aut inferius, & sic est delectabile. Sed illud delectabile aut est ad conseruationem individui, & sic est alimentum quod appetitur inordinatè à gula: aut est ad conseruationem speciei, & sic est coitus, qui appetitur inordinatè à luxuria. Si autem voluntas nostra deordinatur, quia refugit quod non est refugiendum, hoc potest esse tripliciter. Aut enim refugit quod non est refugiendum, secundum peruersum instinctum rationalis, & sic est inuidia: aut secundum instinctum peruersum irascibilis, & sic est ira: aut secundum peruersum instinctum concupiscentis, & sic est acedia. Ex his patet, quod sunt quatuor appetibilia, & tres sunt vires secundum quarum instinctum est fuga: & ideo tantum sunt septem capitalia peccata. Peccata quaedam sunt, quæ quandoque se publicè ostendunt, vt quando directè fiunt: quandoque verò sub quadam specie boni palliata decipiunt. Vnde superbia quandoque dicit, ad hoc volo præesse, vt possim prodesse. Ira dicit, non debent illata mala tolerari, ne confundant inferri. Inuidia dicit, aliis bona non cupio, ne in successibus eleuentur. Acedia dicit, ad hoc in laboribus mihi parco, ne temeritate indiscretionis arguar. Auaritia dicit, ad hoc sunt multa congreganda, ne propter inopiam committatur

Septimus.

Sap. 12. Eccles. 10. Timor ab amore procedit.

committatur furtum vel rapina. Gula dicit, ad hoc est corpus cibis & potibus delicatioribus nutriendum, vt sit fortius ad Deo seruendum. Luxuria dicit, ad tempus debet quisque ad libitum viuere, vt possit postea fortiter pœnitere. Septem vitia comparantur septem bestiis. Superbia comparatur leoni. Inuidia cani. Ita lupus. Acedia asino. Auaritia hericio. Gula vriso. Luxuria porco. Alio modo comparantur septem infirmitatibus. Superbia comparatur inflationi. Inuidia lepre. Ira phrenesi. Acedia lethargia. Auaritia hydropisi. Gula epilepsia. Luxuria febre. Septem vitia Christi passione curantur. Capitis inclinatio in cruce curat superbiam. Oratio pro inimicis iram. Apertio lateris inuidiam. Portatio crucis acediam. Traditio spiritus Patri, corporis cruci, maris discipulo, vestium crucifixoribus, hæc curat auaritiam, flagellatio luxuriam, potatio fellis gulam.

Septem vitia comparantur septem bestiis & septem infirmitatibus.

CAPVT XV.

De superbia.

Superbia omnia vitia, quæ regina, Superbia omnibus inuidet, Superbia quæ dicitur initium omnis peccati.

In omni peccato est contemptus Dei. Iacob. 4.

Superbia inter superbia & vanam gloriam.

Vnc dicendum est de septem vitiis capitalibus in specie, & primo de superbia quæ est regina omnium vitiorum & mater. Est autem superbia, vt ait August. peruersa celsitudinis appetitus. Vnde sicut idem Aug. ait, Superbia omnibus inuidet, scilicet superioribus, quia eis non æquatur, inferioribus, quia eis æquari timet: paribus, quia eis æquatur. Superbia dicitur initium omnis peccati triplici ratione. Primo propter causam, quæ irascitur in omni peccato: quia in omni peccato inuenitur contemptus Dei, qui est quædam causa peccati. Iste autem contemptus est auersio à creatore, quæ in omni peccato est, vbi præponitur bonum commutabile bono incommutabili: quia sicut sine charitate alia virtutes nihil sunt, ita sine superbia alia vitia nihil. Absterge superbia, & habebis gratiam: quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Conuexum enim in quantum huiusmodi non est receptiuum, sed concauum. Secundò, quia primum peccatum fuit: hoc enim genere peccauit diabolus in cœlo. Isa. 14. Ponam sedem meam in Aquilone, & ero sim. al. Et primus homo in paradiso Genes. 2. Eritis sicut dii scientes bonum & malum. Tertio, quia ex ea nascuntur alia vitia secundum prius & posterius, hoc est, mediatè & immediatè, sicut habetur supra cap. de effectibus vitiorum: Est autem inter superbia & vanam gloriam differentia, quæ licet vtròque sit appetitus propria excellentiæ, tamen superbus sibi apparet magnus iustus, sed vaniglorius appetit in ore aliorum per laudem apparere extra. Diuersa peccata dicuntur radices & causa huiusmodi peccatorum, sed diuersis respectibus. Superbia enim dicitur initium omnis peccati propter tres causas superius enarratas. Libido etiam dicitur causa omnis peccati, sicut ait Aug. & hoc propter delectationem creaturæ quæ inordinatè trahit animam & auerit à summo bono. Est enim libido improba voluptas, quæ mo-

netur anima rationalis ad hoc quod delectetur in creatura Cupiditas etiam dicitur radix omnium malorum: quàm quidam appetentes, errauerunt à fide, sicut dicit Apost. prima ad Tim. 6. & hoc propter andem rationem sicut libido. Est enim cupiditas ex amore inordinatè ad creaturam. Luxuria etiam secundum Cassianum dicitur radix omnis peccati: quia carnales delectationes nobis sunt naturales: ad naturalia autem prompti sumus, & difficulter resistimus: Inanis gloriæ septem sunt filia: secundum Greg. Prima est inobediencia, quia vaniglorius in nullo vult videri inferior: quod fieri, si faceret mandatum. Secunda est contentio, quia vult vincere cum clamore, & per hoc apparere. Tertia est iactantia, qua quis enumerat bona sua, vt laudabilis appareat. Quarta est hypocrisis, quæ querit in exterioribus apparere. Quinta est pertinacia, quæ factum suum vel dictum malum defendit, ne errare videatur. Sexta est discordia, quæ contra omne dictum sustinet vel assumit contrarium propter vanam gloriam. Septima est nouitatum præsumptio, quæ quis noua, vel dicit, vel ita uenit, vt laudetur. Quatuor sunt species superbiæ quæ assignat. Grego. 32. moral. Prima est, cum homo à seipso assumat habere bonum quæ non habet. Secunda, si de seipso datum credit, pro suis tamen meritis accepisse se putat. Tertia, cum iactat se habere bonum, quod non habet. Quarta, quando ceteris despectis singulariter vult videri. Per primam & secundam speciem iniuriatur homo Deo, quia per primam ponit se homo totam causam sui boni: sed in secunda ponit se causam principalem: in tertia verò specie iniuriatur homo Deo in eo quod non habet. Gradus superbiæ secundum Bern. sunt. 12. qui sunt, curiositas, mentis leuitas, incepta læticia, iactantia, singularitas, arrogantia præsumptio, peccatorum defensio, simulata confessio, rebellio, libertas, peccandi consuetudo. Numerus istorum sic accipitur. Homo per superbia iniuriatur Deo, & homini. Deo, cui debet esse inferior: homini, cui debet esse par. Sex primi gradus determinantur secundum iniuriam quæ fit homini, cui debet esse par, quatuor alij secundum iniuriam, quæ fit homini superiori, vt prælato. Duo vitia determinantur propriè quantum ad iniuriam quæ Deo immediate fit, hoc ideo dicimus, quia & superiores gradus in Deum redundant, sed mediante proximo. Gradus autem vocantur, quia fit à minori progressus ad maius. Primus enim malus est: secundus peior, & sic scandendo inuenitur, quod vltimus est pessimus. Vnde iniuria quæ est respectu patris, est minor. Illa verò quæ est respectu superioris, est maior: sed illa quæ est respectu Dei, est maxima. Propter quod isti gradus taliter ordinantur. Superbia multa mala facit. Primo id quod Dei est, vsurpat, scilicet gloriam. Isa. 42. Gloriam meam alteri, &c. In bonis enim operibus, quæ facimus, duo sunt, scilicet honor & utilitas. Sed primum Dominus sibi referuat, aliud nobis tribuit. Vnde debemus Deo suam partem relinqueret, si nostra parte nolimus spoliari. Secundò perfectos viros impugnat. Superbia est enim quasi

Cupiditas radix malorum.

Inanis gloria filia. 1. Inobediencia. 2. Contentio. 3. Iactantia.

4. Hypocrisis.

5. Pertinacia.

6. Discordia.

7. Presumptio.

Species superbiæ quatuor.

Gradus superbiæ 12.

Quibus iniuriatur homo per superbia.

turris Babel, quæ usque ad cælos, id est, usque ad viros cælestes debet pertingere. Superbia etiam bonis operibus insidiatur, ut percat. Vnde superbia inexpugnabilis est, sicut castrum in alto monte situm. Tertio gratia Dei hominem denudat. Iac. 4. Superbis Deus resistit, &c. 2. Reg. 1. Montes Gelboe, nec ros nec pluuia veniat super vos. Vnde secundum naturam conuexum non est receptiuum, sed concauum. Quarto hominem Deo priuat. Hugo de sancto Vi. Superbia aufert mihi Deum, inuidia proximum, ira meipsum. Superbia Deo est odibilis. Eccles. 25. Tria sunt quæ odit Deus, pauperem superbum, &c. Deum impugnat, quia vexillum inimici sui, id est, diaboli, ponit in castro suo, & deponit vexillum Christi, scilicet crucem, quam semper homo debet portare, iuxta illud. Qui vult venire post me, &c. Diabolo hominem assimilat. Ipse est enim rex super omnes filios superbia. Vnde sicut Dominus ait de charitate. In hoc cognoscet omnes quod discipuli mei eritis, si dilectionem habueritis ad inuicem, ita potest diabolus dicere de superbia, in hoc cognoscet, &c. Hominem stultum demonstrat, quia ancillam ornat, & dominam nudam relinquit. Item quia magna pro modico vendit, id est, pro laude humana. Item quia credit se posse cum superbia illuc attingere, ubi diabolus iam existens non potuit cum superbia remanere. Hominem deicit, quia scandentes in altum de facili cadunt: & qui se eleuant sub ostio humili, facile caput laedunt.

CAPVT XVI.

De inuidia.

Inuidia quid. Inuidia est, ut ait Aug. odium felicitatis alienæ. Secundum Ioan. Damasc. Inuidia est tristitia de alienis bonis. Dicitur autem inuidia à non videndo, quia non potest videre bona aliorum. Vnde displicentia boni, quæ est inuidia, potest notari per visionem interiorem & exteriorem: sicut vult Seneca dicens. Quicquid mente fugimus, in gelum oculis vix videmus. Inuidia habet quinque filias secundum Greg. Prima est odium, quod est velle malum alicui, & nolle bonum. Secunda est exaltatio in aduersis proximi. Tertia est afflictio in prosperis proximi. Quarta est susurratio, quæ est detractio latens. Quinta est detractio, hæc autem fit in aperto, quia intendit melior apparere illo cui detrahit. Inuidia multa mala facit. De lumine facit tenebras, de vidente cæcum, quia proximi bona videre non potest. Vnde inuidus comparatur noctur & vespertilio. Aug. Aegris oculis odiosa est lux, quæ puris est amabilis. De vita moritur. Greg. Panis vitam fortium roborat, paruulorum necat. Vnde inuidus comparatur fabricanti, cui etiam boni cibi sunt contrarij. Deo contrariatur, quia tam bonus est Deus, ut ait Aug. ut etiam de malis bonum eliciat: sed è contra tam mali sunt isti, ut de bonis malum eliciant. Item, diuina bonitas omnia sua communicatisti vero non. Item

Mat. 6. Ican. 15.

Quæ mala inuidia facit.

Inuidus Deo Deo contra viat in multis.

Deo placet bonum hominis, ac malum displicet: isti autem è contra bonum gratiæ & nature peruertunt. Vnde sicut omnia munda mundis, sic istis omnia sunt immunda. Et sicut bonis mala cooperantur in bonum: ita inuidis bona cooperantur in malum. Vnde tales aurum conuertunt in cuprum, gemmas in lutum, granum in paleam, vinum in aquam, mel in fel, diem in noctem, gaudium in mærorum, rosam in palium, balsamum in sterquilinum, electuarium in venenum. Tales maledicit Isaias. Væ qui dicitis bonum malum, &c. Stultum efficit. Nimis errat, qui idcirco sibi vult vnum oculum erui, ut aliis etiam vnus eruat: sic facit inuidus & diabolus, qui per hoc quod aliis inuidet, sibi magis nocet. Authorem suum torquendo lædit. Seneca: Vtinam inuidi in omnibus ciuitatibus oculos & aures haberent, ut de omnium profectibus torquerentur. Proximum fraudulenter decipit. Vnde inuidus comparatur cani, qui blanditur in facie, & mordet à tergo. Item Iudæ, qui osculo Christum tradidit. Item homini perfido, qui lædit hominem, qui eum nunquam molestant.

Tit. 5. Conuersit omnia in malum inuidus.

Ica. 5.

Inuidus comparatur mulu. Mat. 6.

CAPVT XVII.

De ira.

Ira est, ut ait Aug. vlciscendi libido, & secundum Cass. Ira est morus animi concitatus ad pœnam. Hæc est definitio iræ per vitium, non per zelum, de qua est hic agendum. Ira igitur duplex habet esse, scilicet esse naturæ, & esse moris. Prout ergo deordinat ab optimo, habet esse morale, quod vitium est, quia ira non est peccatum ratione puræ passionis, imò pœna: sed cum hoc dicit quandam actionem per quam deordinat hominem, quantum ad Deum, & quantum ad proximum. Vult enim à se experere vindictam, quam non debet experere nisi à Deo, vel à iudice à Deo, sub Deo constituto. Vtrum autem teneatur quis remittere iniuriam inimico petenti? Nota distinctionem: quia ex iniuria solent oriri tria. Primum est rancor in affectu. Secundum est rancoris signum in effectu. Tertium est actio contra iniuriantem. Primum tenetur quis statim remittere, etiamsi non rogetur. Secundum tenetur remittere veniam veraciter petenti, id est, parato emendare secundum facultatem suam. Tertium non tenetur remittere. Si verò volueris scire, vtrum ille cui facta est iniuria, debeat amicitiam querere: sciendum quod duplex est debitum. Primum est necessitatis, sine quo non est salus. Secundum est perfectionis. Quantum ad primum debitum non tenetur quis reconciliationem querere siue amicitiam: sed de secundo dicit Chry. quod debet querere reconciliationem, ut duplicem coronam consequatur. Vnam, quia iniuriam passus est. Aliam, quia prior rogauit. Dominus autem ponit tres gradus circa reatum iræ, cum dicit, Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit racha, reus erit concilio. Qui

Ira quid.

Ira duplex esse.

An teneatur quis iniuriam remittere, & cui. Quid remittendum & non remittendum in iniuria. An sit amicitia querenda ab eo qui perculit iniuria.

Tres gradus iræ.

Qui autem dixerit racha, reus erit gehennæ ignis. De his dicendum est, quod ubi creuit gradus culpæ, creuit & ordo pœnæ. Vnde rectè ira sine voce, puniendi est iudicio: ita cum voce, consilio: ita cum sermone contumelia, gehennæ igni mancipatur. Secundum Aug. enim in primo est ira tantum, in secundo ira & vox, in tertio ira est & sermo, & certa expressio irrisionis. Dicit autem Gregor. quod iudicium est causa discussio, consilium sententiæ diffinitio, gehenna ignis sententiæ executio. Notandum, quod reddere malum pro malo, est fragilitatis, sicut fecit Ioab quando interfecit Abner, scilicet interfectorem fratris sui Asael. Sed reddere malum pro bono, est peruersitatis, sicut fecit Iudas tradendo Christum. Reddere bonum pro bono, est æquitatis, sicut fecit Assuerus quando Mardochæum honorauit. Reddere bonum pro malo, est perfectionis, sicut fecit beatus Stephanus quando pro inimicis suis orauit. Filia iræ secundum Gregorium sunt sex. Prima est rixa, hæc est audax voluntas vindicandi iniuriam factam, per se. Secunda est tumor mentis, hæc est voluntas vindicandi causa fugiens aduersantem, ne cum eo colloquium habeatur, propter æstimatas inimicitias. Tertia est contumelia, quæ est voluntas se vindicans per exprobrationem maiorum. Quarta est clamor, quæ est voluntas se vindicans in exaltando vocem per vituperium exprobratum & ad aliorum aures perueniens. Quinta est indignatio, quæ est voluntas se vindicans per signum molestiæ exterioris declaratum. Sexta est blasphemia, quæ est voluntas se vindicans per opprobrium Deo, vel sanctis illatum. Ex ira veniunt multa mala. Hospitium Spiritus sancti turbat. Gregorius. Dum ira animum pulsat, Spiritui sancto hospitium suum turbat. Nam sicut in pace factus est locus Dei, sic in discordia locus diaboli. Tales sunt incendiarij domus Dei. Vnde Psalmita, Psalmo septuagesimo tertio: Incenderunt igni sanctorum tuorum Domine in terra: polluerunt tabernaculum nominis tui. Vnde isti sunt similes draconis, qui emittit ex ore ignem. Quod Dei est sibi usurpat, scilicet vindictam. Propheta: Mihi vindictam, & ego retribuam. Talis se facit iudicem & Deum vult esse tortorem, sicut dicit Aug. Dicit enim malus in orationibus suis: Domine, occide malum inimicum meum. Respondet ei Dominus: Quem vestrum? Ambo estis mali. Imò talis vult esse actor & iudex in eadem causa. Sed stultum se demonstrat, qui per cor suum immittit gladium, ut lædar tunicam inimici sui. Imò si sapienter faceret, prius se de seipso vindicare deberet, iram scilicet per zelum aduersus iram suam propter vitium assumendo: sed è conuerso linam purgationis conuertit in rubiginem deprauationis. Aduersitates enim quæ ipsum deberent à peccato purgare, per impatientiam magis inquinant, & fornax probationis mutat ei aurum in cuprum, & flagellum ex grano facit paleam. Vnde duram sententiam talis in iudicio expectabit. Cum enim Dominus improperaturus sit quibusdam, Nudus fui, & non cooperuis me, quid dicturus est illis, qui non solum nudos non vestiunt, sed vestitos spoliant? Bellum mundi, carnis, & diaboli contra se instaurant, sed sapientes sedant minores guerras propter maiores, quæ imminet. Malam faciunt commutationem, quia auferendo pallium bonæ famæ, dant tunicam innocentia. Remedia iræ sunt, Silentij obseruatio. Proverb. 26. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis: quia sicut ex collisione duorum corporum elicitur ignis, ita ex amaris verbis aliquorum ira concitatur. Proverb. 15. Responso molli frangit iram, & sermo durus excitat furor. Ibidem: Quasi qui apprehendit canem auribus, &c. Dominica passionis consideratio. Gregor. Si passio Domini ad memoriam reuocetur, nihil adeo durum est, quod non æquanimiter toleretur. Hoc figuratum est. Num. 21. vbi respicientes serpentem æneum sanabantur. Item premij tolerantiae animaduersio. Vnde consideratio premij minuit vim flagelli.

1. In qualitate puniendi.

2. Reg. 3. Math. 26. Hebr. 6.

Ad. 7. Filie iræ sex. 1. Audax voluntas. 2. Tumor mentis.

3. Contumelia.

4. Clamor.

5. Indignatio.

6. Blasphemia.

Ex ira mala que veniunt.

Psal. 75.

Proverb. 25. Deut. 32.

Rom. 12. Hebr. 10.

Math. 25. Ephes. 6.

CAPVT XVIII.

De acedia.

Acedia est de virtutum laudabili exercitio vtriusque hominis languida deiectio. Item acedia est dissidentia de propriis viribus, & de mandato Dei implendo ardua tristitia. Duo nomina sunt huius vitij, scilicet tristitia & acedia. Horum autem nominum hæc est ratio, quia in isto peccato est auersio à spiritali bono quod æstimatur graue, sicut est ieiunare, & huiusmodi: & ratione huius dicitur tristitia. Est etiam ibi conuersio ad creaturam, scilicet ad quietem, quæ æstimatur leuis, & ratione huius dicitur acedia. Patet ergo ex his, quod hoc vitium prout vocatur tristitia, opponitur lætitiæ spiritali, quæ est in exercitio spiritali. Sed prout vocatur acedia, opponitur fortitudini, quæ consistit in aggrediendis arduis, & sustinendis aduersis. Acedia denominatur ab acedine, quia per eam anima rædium habet de omni spiritali difficili. Acedia secundum Gregorium habet sex filias. Prima vocatur malitia, quæ secundum August. est voluntas machinandi malum alicui. Cum enim quis iniuriatur alij, tunc irascitur, & postea tristatur. Secunda est desperatio: quia dissidentia meritorum mater est dissidentia premiorum, ex qua iterum oritur tristitia. Tertia est pusillanimitas, quæ nascitur ex dissidentia proueniente ex consideratione propria infirmitatis, vel operis arduitaris. Quarta est rancor, qui est inneteratum odium. Sicut enim ex charitate sunt opera bona, ex quibus est confirmatio charitatis, ita ex ira est acedia, ex acedia veritas iræ. Quinta est torpor circa præcepta, id est, quædam insensibilitas, propter quam homo non potest induci ad executionem mandatorum Dei. Sexta est euagatio mentis circa illicita. Hæc autem euagatio quandoque est particularis, & certam habet materiam, & sic continet omnibus vitij, quandoque est generalis & incerta, & hæc est propriè euagatio acedie. Qui enim est absorptus

Ira remedia.

Acedia quid.

Nomina tristitia.

Acedia filie sex.

1. Malitia.

2. Desperatio.

3. Pusillanimitas.

4. Rancor.

5. Torpor.

6. Euagatio.

tristitia, non habens in se vnd. delectetur, euagatur ad omnia, quærens delectationem. Ex accedia eueniunt multa mala. Præceptum Domini negligit. Genesis 3. In sudore vultus tui, &c. Maledictionem Dei incurrit. Exemplum de ficu, cui Dominus maledixit, quia folia tantum habuit. Matth. 21. Discrepat à cæteris creaturis. Exemplum enim est in corporibus inanimatis, sicut in sole & luna, qui quotidie surgunt & perficiunt cursum suum. Item pater in corporibus animatis, sicut sunt arbores, & herbar: quæ licet in hyeme nudæ sint, tamen virtutem seruant, & in tempore suo redeunt ad confecta. Idem ostenditur in sensibilibus. Prouerb. 6. Va de ad formicam o piger. Pretiosum tempus perdit, quo nihil pretiosius est, quia breui hora posset quis obtinere veniam, gratiam, & gloriam. Et tamen, vt ait Bernardus, nihil vilius reputatur, quia dicunt homines otiosi, Venite, deducamus tempus. Spirituale lucrum negligit: quia qui non mercatur in mundinis, postea non habebit. Prouerb. 20. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei. Incitamenta vitiorum colligit. Prouerb. 24. Per agrum hominis pigri transiit, & ecce totum repleuerat vrticæ, & cooperuerant superficiei eius spinæ. Nota, quod aqua corrumpitur quiete, & ferrum contrahit rubiginem: & porcus macandus permittitur in quiete pinguescere. Locum diabolo præparat, quia homo otiosus est quasi puluinar diaboli, & in ollam tepidam libenter muscæ insident, quæ feruentem fugiunt. Tentationibus patet. Vnde legitur in collationibus patrum, quod monachum operantem demon vnus pulsat, otiosum verò innumeris. Est enim homo acediosus quasi vrbs absque murorum ambitu, & quasi signum positum ad sagittam. Mores peruerit, quia vult metere, & non seminare, sicut catus qui libenter pisces comedit, sed eos non libenter capit. Seneca, incertum est quo loco, quomodo mors te excipiat: & ideo tu illam in omni loco & tempore expecta. Furem fodientem parietem non repellit, quia mors fur est, & quotidie tollit vnum asserem, id est, vnum diem. Matth. 24. Si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, &c. Receptaculum fordium se facit. Bernardus: Omnium tentationum sentina est otium. Ipsum enim est occasio luxuriæ. Secundi Regum vndecimo. Factum est eo tempore quo soleat reges ad bella procedere. Item occasio est nugarum. Act. 17. Athenienses ad nihil aliud vacabant, &c. Item occasio curiositatis. 1. ad Timoth. 5. discunt circuire domos. Surtitiam ostendit, quia tonitrua audiens non surgit. Tonuit autem Christus in cruce & in prædicatione: tonabit etiam in die iudicij. Item stultus est, qui immundities de oculo non eiicit. Matth. 7. Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo. Ad cælestia venire negligit: quia vix ad locum quis venit qui vnum pedem hodie mouet, & post annum alium. Sic & illi quorum motus est pes intellectus, & non pes affectus, cum tamen sit affectibus ambulanda.

Mala qua ex accedia eueniunt.

Sap. 2.

Mortis incertitudo.

Ioan. 12.

CAPVT XIX.

De auaritia.

Auaritia, vt ait Tullius, est immoderatus amor habendi. Item secundum Bern. Auaritia est quarumlibet rerum insatiabilis & inhonesta cupido. Secundum Apost. Eph. 5. Auaritia est idolorum scruius, quia homo auarus exhibet creaturæ quod debet creatori, scilicet fidem, spem, & dilectionem, hæc enim auari exhibent pecuniæ. In hoc ergo specialiter reprehenduntur isti, quia rei vilissimæ amorem suum exhibent, scilicet pecuniæ, quæ de terra tollitur quam natura infamam ordinauit. Dicitur in Ecclesiæ quod auaro nihil est scelestius, & hoc propter quatuor causas. Primum, quia ferè omnia scelera per auaritiam perpetrantur, vt furta, periuria, homicidia, & huiusmodi. Secundum, quia est contra legem naturæ. Luc. 6. Quæcunque vultis vt faciant vobis homin. &c. Tertio, quia est contra legem scripturam. Luc. 6. Estote misericordes sicut & pater vester. &c. Quarto, quia est contra legem vniuersalem, quæ est in omnibus rebus, quæ compelluntur se dare: auarus enim quasi captiuus detinet res, ne se communicare possint. Vtrum autem cuiquam liceat thesauros congerere. Notandum, quod est thesaurizare ex affectu auaritiæ absque intentione necessitatis propriæ, vel alienæ: & hoc modo thesaurizare omnibus est prohibitum. Alio modo est thesaurizare ex prouidentia: & hoc vel ex consideratione necessitatis, & sic conceditur parentibus secularibus ob necessitatem filiorum educandorum, vel filiarum coniugio tradendarum, non autem ditandarum, sed seruato modo, vel statu personæ. Alio modo est thesaurizare ex consideratione publicæ utilitatis, scilicet regni defendendi, vel cultus Dei ampliandi, & sic concessum est regibus thesaurizare, personis autem Ecclesiasticis propriè nunquam thesaurizare licet, nec pecuniam tenere intentione seruandi. Ambro. Aurum habet Ecclesia, non vt seruet, sed vt erogat. Ex prædictis patet, quod duplex potest esse amor pecuniæ siue temporalium, scilicet respectu necessarii, vel respectu superflui. Contra primum prohibet Dominus præfocantem sollicitudinem. Contra secundum prohibet thesaurizationem. Ex auaritia sequuntur multa mala. Primum, quia à Deo maledicitur. Aug. Maledictus dispensator auarus, cuius largus est Dominus. Semper eger. Hieronymus: Auaro tam deest quod habet, quam quod non habet. Stultus mercator est, qui regnum celorum, imò ipsum Christum vendit pro paucis denariis: & propter hoc sapè peior est auarus homo, quam ipse Indas, qui vendidit Christum triginta denariis. Ille autem interdum pro vno denario. Corpus euiscerat, quia diuitiæ acquirantur cum labore, possidentur cum timore, amittuntur cum dolore. Vnde ipsi laborant, & alij in labores eorum sapè intrant, scilicet fauces, raptores, vel latrones, vel certè filij

Auaritia quid sit. Auarus exhibet creaturæ quod creatori conuenit.

Ecclesiæ. 10.

Auarus sceleratissimus propter quatuor.

An liceat thesauros congerere.

2. Cor. 12.

Amor pecuniæ duplex.

Mala qua ex auaritia sequuntur.

Matth. 5.

Ioan. 4.

filij mali. Isti similes sunt araneæ quæ faciendotelam pro capiendâ muscâ, seipsam cuiusserat. Mentem suffocat. August. Naufragium fugis, & plumbum amplecteris. Vnde Socrates massam argenti proiciens in mare dixit: Mergete, ne mergas me. Inquinat. Exod. 5. Filij Israel seruiebant in luto & latere. Excacat. Exemplum de Tob. 2. qui fuit excacatus stercore hirundinum. Cor dilacerat. Vnde diuitiæ comparantur spinis. Matth. 13. Insatiabilis est. Vnde comparatur sacco peruerso, & inferno, qui nunquam dicit, sufficit. Er mari, cui omnia flumina influunt, & tamen non redundat. Er hydropico, qui quanto plus bibit, tanto plus sitit. Filia auaritiæ sunt septem secundum Gregorium. Prima est obduratio cordis, quæ fit omitendo elemosynam. Istam filiam vocat Isidorus inhumanitatem. Secunda est violentia, hæc fit nocendo alicui palam per facta mala: quam vocat Isidorus rapacitatem. Tertia est inquietudo, hæc est appetitus lucri. Quarta est periurium, quod sapè incidit in emptionem & venditionem. Quinta est fallacia, quæ fit per verba decipientis in occulto. Sexta est abach, hæc est deceptio perfecta: & hoc in præsentia illius, qui decipitur. Septima proditio, quæ est idem quod deceptio, quæ fit in absentia decepti.

Socrates pecuniarum contemptor.

Tob. 2. Luc. 7.

Prouerb. 30. Ecclesiæ. 1.

Auaritia filia septem.

1. Obduratio.

2. Violentia.

3. Inquietudo.

4. Periurium.

5. Fallacia.

6. Abach.

7. Proditio.

CAPVT XX.

De gula.

Gula, vt ait August. est immoderata cibi gauditas. Item gula est vorax edacitas naturæ sinibus non contenta. Quinque modis peccatur circa gulam, vt dicit Greg. Primum, cum quis horam comedendi præuenit: & hoc fit per impatientiam expectandi tempus debitarum. Secundum, cum quis querit cibaria pretiosa & delicata, de quibus Ouid. *Est virtus placitis abstinuisse cibis.* Sed contra hoc fecit diues ille, qui epulabatur quotidie splendide. Tertio quando quis mensuram excedit, scilicet nimis comedendo. Sciendum tamen, quia quod vni nocinum est, alteri est remedium, sic & quod vni est medicum & mensura debita, hoc alteri est excessus. Vnde non consistit mensura in cibi quantitate, sed in comedentis qualitate. Veruntamen quidam ieiunium suum recompensant postmodum nimietate superflua: sed hoc quid aliud est, quam dare duos oboles pro vno denario? Quarto quando nimis adteret ac festine quis comedit, non enim vnus ciborum, sed concupiscentia in vitio est. Quinto, quando quis cibaria sua nimis studiosè preparat. Vnde Bern. Non saporis, sed fames excitet appetitum. In omnibus his sumenda sunt non quæ voluptas, sed quæ requirit necessitas. Contingit etiam peccatum esse circa diminutionem cibi, sicut circa superfuitatem. Filia gulæ sunt quinque secundum Greg. Primi est scurrilitas, quia gula mouet ad verba scurrilia. Secunda multiloquium, scilicet detractio, *D. Alb. Mag. Compend. theol.*

Gula quid.

Quinque modi peccatur circa gulam.

Filia gula quinque. 1. Scurrilitas. 2. Multiloquium.

vituperia, & alia verba inania. Tertia inepta læticia, id est, lasciuia carnis, siue gestus corporis inordinatus lasciuia mentis demonstrans. Quarta immunditia, quæ solet provenire ex gula, vt est vomitus, & eructationes foetidæ ac luxuria. Quinta est hebetudo mentis, id est, subuersio rationis. Gula duo complexit, scilicet comestationem & ebrietatem: & propriè loquendo parcimonia opponitur comestationi, & ebrietati sobrietas. Gula nocet multipliciter. De paradiso eiicit hominem: exemplum in Adam. Spiritalia bona perdit, exemplum in Esau, qui pro cibo vendidit primogenituram. Diabolo domum præparat. Matth. 8. Si eiicis nos hinc, mitte nos in porcos. Seruum contra dominum animat. Prouerb. 29. Qui delicate nutrit seruum suum, sentiet eum cotumacem. Luxuriam inducit, exemplum de Loh. Homicidia perficit, exemplum de Ioanne Baptistâ, qui in conuiuio periit. Inducit mortem naturæ. Ecclesiastici 37. Propter crapulam multi perierunt. Genes. 2. Quacunque die comederis ex eo, morte morieris. Inducit mortem culpæ. 1. ad Timoth. 4. Vidua in deliciis viuens, mortua est. Inducit mortem gehennæ. Luc. 16. Diues epulo sepultus est in inferno. Remedia gula sunt quatuor. Primum est spiritualium ciborum frequens sumptio. Mart. 4. Non in solo pane viuunt homo, &c. Secundum futuræ carnis nostræ consideratio. Hierony. Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat moriturum. Tertium est æternæ cœnæ in ditatio. Luc. 14. Homo quidam fecit cœnam magnam. Quartum est famis Christi, & suorum pensatio. Th. 3. Recordare paupertatis meæ, abstinij & fellis.

CAPVT XXI.

De luxuria.

Luxuria est ex immundis desideriis veniens lubrica mentis & carnis prostitutio. Item luxuria est libidinosæ voluptatis appetitus, & intelligas hic appetitum, qui est ex consensu rationis, quia talis appetitus est peccatum mortale, & dicitur peccatum mortale, quando ratio non cohibet huiusmodi appetitum cum possit. Differentiæ luxuriæ sunt octo. Prima est fornicatio, quæ est soluti cum soluta. Secunda meretricium, quod fit dupliciter, scilicet, per vagam libidinem dum diueris peccando, vel cum publicè venali concumbendo. Tertia est adulterium, quo coniugalis thorus viciatur. Quarta est stuprum, quo virginis integritas corrumpitur. Quinta sacrilegium, quo continentia Deo dicata leditur, vt in clericis & religiosis, sacris ordinibus sublimaris, & in his qui emiserunt vorum continentie. Sexta est incestus, quo vinculum consanguinitatis, vel affinitatis vel compaternitatis corrumpitur. Septima est peccatum contra naturam siue Sodomia, quo naturalis vnus perueritur. Notandum aut. m. quod aliud est contra naturam speciei, aliud contra naturam generis. Primo modo oritur peccatum mortale est contra naturam speciei, *F 3 quia*

3. Ineptia læticia.

4. Immunditia.

5. Hebetudo mentis.

Gula nocet multipliciter.

Genes. 3.

Genes. 25.

Genes. 19.

Marc. 6.

Gula remedia sunt quatuor.

Luxuria quid.

Differentiæ luxuriæ octo.

1. Fornicatio.

2. Meretricium.

3. Adulterium.

4. Stuprum.

5. Sacrilegium.

6. Incestus.

7. Contra naturam.

quia in rationali creatura remurmurat synderesis contra omne peccatum. Sed secundo modo peccatum Sodomie est contra naturam generis, quia non solum in homine, sed etiam in brutis diuersi sexus in coitu conueniunt. Vnde si alio modo fit, contra naturam generis est. Octaua est libidinosus coitus coniugalis, qui multipliciter accipitur. Coitus enim coniugalis alius licitus est, alius fragilis, alius impetuofus. Licitus tripliciter: vt quado causa prolis fit, vel ad ampliandum cultum Dei, vel causa reddendi debitum, vel causa vitandæ fornicationis non in se, sed in coniuge. Primus est pietatis. Secundus iustitiz. Tertius cautela. In his nullum dicitur peccatum esse. Fragilis est quando fit causa delectationis, & tunc distinguitur: quia si amor illius delectationis præponitur Deo, mortale peccatum est: si verò postponitur, veniale. Impetuofus est, qui ex sola libidine proueniens, metas honestatis, & rationis trãscendit, quod fit quinque modis: primo causa satiandæ libidinis per meretricias blanditias: secundo cum fit contra naturalem modum: tertio cum fit tempore prohibito: quarto quando fit in loco prohibito: quinto quando acceditur ad mulierem prægnantem, & vicinam partui, vel quæ est in fluxu menstruo. Filia luxuriæ sunt octo secundum Greg. Prima est cecitas mentis, quia secundum August. in opere luxuriæ tota ratio absorbetur. Secunda est incõsideratio, mortis scilicet & inferni. Tertia inconstancia, scilicet ad cogitandum desiderandumque nũc istud, nunc illud. Quarta amor sui, scilicet quo aliquis desiderat longam vitam ad hoc, vt expleat voluptatem suam. Quinta præcipitatio qua quis præcipitanter currit ad peccandum, exponens se periculo mortis propter luxuriam faciendam. Sexta odium Dei, quia Deus abstrahit se ab eis, & punit eos qui sequuntur carnis delicias, ad quas inclinat luxuria. Septima affectus præsentis seculi, scilicet, appetitus honorum, diuitiarum, sanitatis, fortitudinis, & huiusmodi: per quæ luxuriosus finem suum consequitur. Octaua est desperatio futuri seculi, quæ est diffidentia gloriæ, vel veniæ consequendæ, & hæc est filia luxuriæ consummatæ. Luxuria nocet multipliciter. Deo est contumeliosa, quia templum eius inquinat. Daemonibus placita, Iob 40. Behemot dormit in locis, &c. Subiecto proprio nociua. 1. ad Corinth. 6. Qui fornicatur in corpus, &c. Proximum scandalizat, Ose. 1. Facti estis speculatio & rete expansum super, &c. Animam propriam damnat. 2. Reg. 1. 2. Non recedet gladius de domo tua, hoc dictum fuit ad David propter peccatum Berfabæ. Vilissimo domino se subicit, scilicet carni & sensualitati. Genes. 3. Quia obedisti voci vxoris tuæ, maledicta, &c. Mentem infatuat. Ose. 4. Vinum & mulieres auferunt cor. Remedia luxuriæ sunt hæc, occasiones fugere. Iob. 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem, &c. Eccl. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Eccl. 16. Qui tenet illam quasi qui apprehendit scorpionem. Mortis extrema cogitare. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. De se non præsumere: quia cecidit Dauid sanctissimus, Salomon sapientissimus, Samsõ fortissimus. Fre-

Libidinosus coitus coniugalis.

Luxuria filia octo.

Luxuria nocet multipliciter.

Luxuria remedia.

Eccl. 7.

quenter se occupare. Hieronymus, semper aliquid boni facito, vt te diabolus inueniat occupatum. Tentationi in principio resistere. Genes. 3. Ipsa conteret caput tuum. Carnem domare. Marci. 9. Hoc genus demonij non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio.

CAPVT XXII.

Quomodo superbia fit mortale, vel veniale.

Omnia prædicta quamuis semper sunt peccata, non tamen semper sunt mortalia. Vnde videndum est quando vnumquodque mortale fit, & quando veniale. Vana igitur gloria ex suo genere est veniale, quia genus operis sumitur ex obiecto. Vanum autem secundum se non est obiectum peccati mortalis, sed venialis. Vnde quum vana laus sit huius peccati obiectum, patet quod non semper est peccatum mortale. Erit tamen vana gloria mortalis dupliciter, scilicet ratione finis, propter quem laus appetitur. Opus nanque tale est, quale est id propter quod appetitur. Item ratione operis in quo laus queritur. Circa primum dicendum est, quod quadruplici fine laus appetitur. Primum ad vitandum malum infamiz, sicut Samuel se laudauit. 1. Reg. 12. Secundum, propter aliquam vtilitatem spirituales, vt est gloria Dei, vel edificatio proximi, sicut Paulus se commendauit. 2. Corinth. 1. 1. Tertio, propter lucrum auaritiæ, sicut Pharisei, qui deuorant domos viduarum, longas orationes simulantes, Matth. 23. Quarto, propter aliquem actum venialis peccati, sicut quando quis laudari vult, eo quod venialiter in laude delectetur. Primum est prudentiæ: secundum est charitatis: tertium est peccatum mortale: & idem intelligendum est quandocunque laus ponitur finis alicuius operis. Quartum est veniale. Sequitur secunda causa quare vana gloria fit peccatum mortale, scilicet ratione operis, per quod laus queritur. Hoc autem potest fieri tripliciter, quia laus quandoque queritur per opera illicita, quandoque per opera ex se indifferentia, quandoque per opera virtutum. Si primo modo, sic tale est peccatum, quale est illud illicitum, scilicet mortale, aut veniale. Si secundo modo, sic est peccatum veniale, vt habere diuitias, vel vestes pretiosas, cum abusu talium in laudem. Verum tamen si talia sunt de se inordinata, vt sint occasio peccati mortalis, secundum quod malier cum ornatu meretricio præparat se ad animas capiendas, vel si factum illud est illicitum, ex prohibitione superioris, vt torneamenta, & huiusmodi, cum excederet præceptam Ecclesie, sic sunt peccata mortalia. Si tertio modo, id est, si laus queratur per opera virtutum, hoc est dupliciter, vel quia appetitus laudis adiungitur operi virtutis tanquam incidens, sicut contingit in cantu vel in prædicatione quandoque, & tunc est veniale. Vel laus est finis principaliter præstitutus operi virtutis & operanti, in quod ibi constituit suam vltimam, & sic est mortale: quia tunc inhæret ei vt fini vltimo. Nota quod

Vana gloria mortalis dupliciter. Laus queritur quadrupliciter, & quomodo est virtus, vel vitium.

quod maius est peccatum gloriari de bonis spiritualibus, quam de temporalibus: quia minus habent morium, eo quod minus appareant extra, quam temporalia.

CAPVT XIII.

Quomodo inuidia fit mortale, vel veniale.

Inuidia ex suo genere est peccatum mortale, quia, cum inuidia secundum Remigium fit dolor de alieno bono, contrariatur directe charitati, quæ non amulatur, sed congaudet veritati, 1. ad Corinth. 13. Charitati verò nihil est contrarium, nisi peccatum mortale. Tamen illud quod ex genere est mortale, potest esse veniale, vel prout in primo motu consistit, vel extra suam rationem trahitur. Dolor autem de alieno bono est quadruplex: vel quia est primo primus motus ex natura veniens, sicut quidam naturaliter inuidi sunt: & hoc nullum peccatum est, cum nullo modo sit in potestate nostra. Vel est secundo primus motus, quando, scilicet, appetitus sine completa deliberatione tali passione afficitur, & sic est veniale peccatum. Vel est actus voluntarius deliberatiue, & sic est mortale peccatum. Vel trahitur per intentionem extra suam rationem, vt quando dolor de alieno bono surgit cuiquam ex causa bona, sicut quando dolet aliquis de bono temporaliter alterius, quia videt illud redundare in detrimentum anime illius, vel etiam in detrimentum communitatis: & talis dolor bonus est, quia maius bonum magis est appetendum. Notandum verò, quod per dolorem boni comprehenditur gaudium de malo quod ex ipso causatur.

Inuidia peccatum mortale, quia contrariatur charitati.

Dolor de alieno bono fit quadrupliciter, & quomodo est mortale, vel veniale.

CAPVT XXIV.

Quomodo ira fit peccatum mortale, vel veniale.

Ira ex suo genere est peccatum mortale, quia secundum Isidorum, Ira est animus concitatus ad pœnam prouocanti inferendam. Talis autem motus contrariatur charitati, quæ non irritatur, nec cogitat malum, 1. ad Cor. 13. Ira igitur vel dicit iram zeli, quæ est derelectio vitij, & hæc non est peccatum, sed est perfectionis. Potest etiam quis sibi per huiusmodum irasci, sicut dicit glo. super illud Psal. 4. Irascimini, & nolite peccare. Quid est, inquit, homo pœnitens, nisi irascens sibi? Vel dicit remissionem affectus circa proximum, per quam homo non dolet de malo proximi, nec gaudet de bono eius, licet etiam non doleat de bono, nec gaudet de malo eius, sed est indifferens ei: & sic non est mortale, sed imperfectio charitatis. Vel dicit actualem impatentiam absque appetitu vindictæ: & talis motus etiam deliberatus est peccatum veniale, quia habet incompletam rationem iræ, sicut ex fu-

Ira peccatum mortale.

Ira dicitur multipliciter.

prædicta patet diffinitione. Vel dicit impatientiam cum appetitu vindictæ, & hoc est tripliciter. Quandoque enim hoc est à natura, sicut in melancholicis, in quibus secundum philosophum continne mordetur natura, propter quod semper sunt turbulenti, & sic nullum est peccatum cum sit motus naturalis. Quandoque hoc est ab appetitu indeliberato, & sic est veniale, sicut alij primi motus. Quandoque est à voluntate deliberatiua, & tunc est peccatum mortale.

CAPVT XXV.

Quomodo acedia fit mortale, vel veniale.

Acedia ex suo genere peccatum veniale est, quia secundum August. Acedia est tedium interni boni: hoc autem non opponitur charitati, sed dicit diminutionem feruoris charitatis, in quo consistit omne veniale. Illud ergo tedium, vel est motus naturalis, & sic nullum est peccatum: vel est motus appetitus contristati de opere spirituali laborioso, & sic est veniale: quamuis etiam appetitus ille naturalis sit deliberatus, quia consensus in veniale non est nisi veniale, acedia verò ex genere & per se venialis est: vel hoc tedium redundat in omissionem eorum, quæ sunt necessaria salutis, vt frangere præcepta Dei, vel Ecclesie sine causa rationabili, & tunc est mortale. Si autem tedium illud ex omissione boni, & difficultate aggrediendi bonum, ducit in desperationem: tunc iam accedit ad peccatum in spiritum sanctum. Et si tedium illud crescit, quod etiam ducit in tedium vite instantum quod inicit sibi manus, tunc iam similis est ludæ, qui laqueo se suspendit.

Vindicta quando mortale.

Acedia ex genere venialis.

Mat. 27.

CAPVT XXVI.

Quomodo auaritia fit mortale, vel veniale.

Auaritia secundum Marcum Tullium Cicer. est immoderatus amor habendi. Hæc igitur consistit in appetendo, vel in acquirendo, vel in retinendo. Si primo modo, hoc est quinque modis: Primo, quia appetit aliena appetitu completo qui procederet in opus, si adesset facultas, & sic est peccatum mortale. Secundo, quia appetit illicita voluntate incompleta, vt si aliquis indignus conatur beneficium ecclesiasticum adipisci, sic iterum est mortale. Tertio, si appetit talia, sine sunt illicita, siue aliena, cum voluntate conditionata, scilicet si posset habere sine offensa Dei, ac iniuria proximi, & tunc vel nullum, vel veniale est si talem conditionem actualiter vel habitualiter addat, vel intendat. Quarto, si simpliciter appetit habere superflua, & hoc appetitu suffocante mentem, scilicet, à cura sui, & consideratione diuinarum, & hoc est peccatum mortale. Quinto, si superfluo amore

Auaritia quid, & in quo consistit.

amore inhaeret temporalibus, tamen infra Dei amorem: hoc est veniale. Si autem avaritia consistit in acquirendo, hoc est tripliciter, quia vel acquirit iniuste quocunque modo, & tunc est mortale: vel acquirit res per tale opus, aut artem, aut officium, quod per se est peccatum mortale, si etiam esset sine lucro, vt procreare aliquid, fornicari, & tunc est mortale: vel acquirit talia per operam illicitam, quæ est veniale peccatum, vt cum aliquis verba iocosa componit ad lucrum, salua tamen honestate: & hoc est veniale, nisi aliquis propter delectationem dissolutionis totaliter se dedat talibus, tunc enim mortale est. Dico autem propter delectationem, quia si quis per necessitatem, per talia sibi sustentationem acquireret, cum aliam artem lucrosam nesciret, non reputarem cum in statu damnandorum. Si autem avaritia consistit in retinendo, hoc potest esse quinque modis. Primo quia retinet scienter ea quæ restitueret tenetur, & animo retinendi, sic est peccatum mortale. Secundo, quia retinet ea, quæ ad necessitatem suam, & suorum pertinent, vel ad conseruationem statue sui, & suorum secundum quod decet dignitatem suam, & hoc non est peccatum. Tertio, quia retinet superflua respectu vtriusque iam dictorum, & hoc tempore extremæ necessitatis alicuius, sic est peccatum mortale. Quarto, quia retinet superflua, etiam citra extremam necessitatem ex insatiabili cupiditate, sic est peccatum mortale: præcipuum autem signum talis effectus est, quod quis res potius finit putrescere penes se, quam vtiliter aliis dispenfer. Quinto, quia retinet superflua quædam ex inordinato amore temporalium, per quem modum deficit à medio largitatis, saluo tamen statu virtutis, & sic est veniale. Nota, quod avaritia ex suo genere est mortale: quam Apostolus idololatricæ comparat, non quia sit de specie illius peccati, cum non habeat actum eius, sed quia facit aliquid simile idololatricæ, seruendo creaturæ potius, quam creatori.

CAPVT XXVII.

Quomodo gula sit mortale vel veniale.

Gula ex genere suo est peccatum veniale, quia appetitus comedendi ex sua ratione non subiacet dominio voluntatis, sed natura nobis inest, quod potest esse quinque modis. Primo si est ibi solus appetitus cibi, & hic nunquam est peccatum: nec etiam delectatio cibum consequens est peccatum, in quantum ordinatur contra defectum sibi contrarium: hæc enim sunt purè naturalia, in quibus non est meritum, nec demeritum. Secundo si appetitui necessitatis adiugitur appetitus delectationis, & voluntatis in cibo, & hoc est peccatum veniale. Tertio si est ibi transgressio præcepti, vt cum aliquis sine necessitate soluit ieiunium ecclesiæ, vel quando religiosus comedit carnes, cum hoc in suo ordine sit prohibitum sub præcepto, sic est mortale peccatum. Quarto si

appetitus edendi est cum libidine, vt quando nimio & finali affectu inhaeret delectationi cibi, & hoc est peccatum mortale. Quinto si ducitur in consuetudinem talem, quæ facit totam vitam hominis delectationibus huiusmodi deputari, hæc tam vicina sunt peccato mortali, quod ebrietas ab Apost. inter peccata mortalia computatur. Ebrietas tamen quandoque peccatum veniale, vt quando ultra necessitatem quis accipit, secundum mensuram tamen perceptibilem. Quando verò quis egreditur à mensura perceptibili secundum rationem bene ordinatam ad discernendum, & hoc in tali mensura ex qua evertitur status mentis effrenata libidine, quando hoc Deo præponit, tunc peccat mortaliter. Si quis autem inebriat alium, ita videlicet inuitans eum ad potum, vt intendat statum mentis eius evertere, & hoc facit in eius nocumentum, peccat mortaliter: quia aufert ei plus, quam si auferret aliquid bonum temporale, quia vsum rationis tollit ei.

CAPVT XXVIII.

Quomodo luxuria sit mortale vel veniale.

Luxuria ex suo genere est peccatum mortale, quia est contra illud præceptum, Non mœchaberis. Concupiscentia luxuriæ distinguitur septem modis. Primus est, quum concupiscentia consistit in primo moru tantum, & sic est peccatum veniale. Secundus est, quum sequitur consensus vsque in delectationem, licet non in opus, & sic est mortale peccatum. Tertius est, cum consentitur etiam in opus, & sic est iterum mortale. Quartus est cum concupiscentia non solum tenetur corde, sed etiam pascitur visu, & sic iterum est mortale. Matr. 25. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo, id est, si hoc sine & animo attendat mulierem vt eam concupiscat: quia secundum Aug. hoc non est tantum titillari, sed plenè consentire libidini. Bene autem dicitur ad concupiscendum eam, quia si aliquis videret mulierem vt rem pulchrâ, & vterius nõ procederet, tunc nullum peccatum esset, vel solum peccatum curiositatis. Quintus modus est in stultiloquio: vt cum quis mulierem precatur, vel propter libidinem habet cum ea familiaria colloquia, & est mortale. Sextus modus vocatur ab Apost. turpiterudo. Glo. vt in osculis & in amplexibus, hoc est etiam peccatum mortale: & tantò grauius præcedentibus, quantum magis libido per talia accenditur propter nimiam approximationem ad ignem. Notandum verò, quod tangere mulierem præter intentionem, non est peccatum: similiter cum intentione tangere, sed ex necessitate, non est peccatum. Sed tangere ex libidine, vel osculari ad se non pertinentem, peccatum mortale est. Septimus modus est quando concupiscentia procedit in opus, & constat esse mortale. Nota, quod differentia est inter primos motus generatiuæ & nutritiuæ

Rom. 13. Ebrietas quando peccatum & quale.

Exod. 20. Deut. 5. Concupiscentia luxuriæ quos modis distinguitur.

Ephes. 3.

Ephes. 5. Avarus quasi idola. 1711.

Gula immo-deratio quod duplex & quando non peccatum.

nutritiuæ: quia primus motus in generatiua semper est peccatum, nisi per Sacramentum matrimonij excusetur, sed non semper in nutritiuæ: quoniam potentia concupiscibilis non tantum corrupta est in nutritiuæ, sicut in generatiua. De hac materia require supra titulo proximo, vbi agitur de speciebus luxuriæ.

CAPVT XXIX.

De peccato in Spiritum sanctum.

Quamuis generaliter omne peccatum sit contra Deum trinum, & vnum, appropriatè tamen dicitur aliquod peccatum esse in patrem, aliud in filium, aliud in Spiritum sanctum. In patrem enim peccatur ex impotentia, in filium ex ignorantia, in Spiritum sanctum ex malicia certa, hoc est, quando voluntas potest, & scit resistere alicui malo, & tamen ex solâ malicia illud eligit. Peccatum in Spiritum sanctum procedit ex libera & improba voluntate liberi arbitrij, & directe impugnat gratiam Spiritus sancti, & ideo non habet colorem excusationis, quia quantum est de se, directe impugnativum est medici, & remedij, per quod fieri habet remissio peccati. Peccatum in Spiritum sanctum dicitur irremissibile in hoc seculo, & in futuro, non quia dimitti non possit, sed quia raro, aut vix dimittitur in hoc seculo, quantum ad culpam, aut in futuro quantum ad penam. Item quia non legitur dimissum, propter quod dicitur irremissibile: sicut Melchisedech dicitur sine patre, quia non legitur de eius patre. Item quia aduersatur fonti remissionis, scilicet Spiritui sancto. Item propter impotentiam hominis, quia vix potest se præparare ad gratiam, quem tanta moles peccati premit. Sciendum autem est, quod accipitur hoc nomen irremissibile tripliciter, scilicet negatiuè, quia nullo modo potest remitti: hoc modo peccatum Angelicæ & damnatorum est irremissibile. Item priuatiuè, vt quia non habet congruentiam de se, vt remitti debeat, licet ex congrua bonitate Dei possit omne peccatum remitti: hoc modo omne peccatum mortale est irremissibile. Item contrariè secundum quod habet aliqua culpa contrariam dispositionem ad remittendum: hoc modo peccatum in Spiritum sanctum est irremissibile, quia contrariatur gratiæ remittendi peccatum: & hoc per desperationem, vel præsumptionem, vel alias species huius peccati. Sex sunt species peccati in Spiritum sanctum, videlicet desperatio, præsumptio, impugnatio veritatis agnitæ, inuidencia charitatis fraternæ, obstinatio, finalis impenitentia. Horum numerus sic accipitur. In remissione tria sunt, scilicet ipse remittens, & ille cui remittitur, ac dispositio remittendi in eo cui remittitur. In ipso remittente duo sunt, scilicet misericordia, & iustitia. Contra primum est præsumptio, contra secundum desperatio. In eo cui remittitur, duo sunt, scilicet dolor de commissio, & propositum de non

Peccatum quando dicitur in patrem, in filium, & in Spiritum sanctum.

Peccatum in Spiritum sanctum, unde & quid.

Quomodo irremissibile, & quare.

Species peccati in Spiritum sanctum quos.

committendo. Contra primum est obstinatio, contra secundum finalis impenitentia. Præterea dispositio remittendi in eo cui remittitur, duplex est, scilicet cognitio veri, & amor boni. Contra primum est impugnatio veritatis agnitæ, contra secundum inuidencia gratiæ fraternæ. De his si impenitentia nota, quod sicut dicitur continuationem peccati vsque in finem, sic in omni peccato, in quo quis scienter decedit, est finalis impenitentia: prout autem est vna species peccati in Spiritum sanctum, secundum quod hic sumitur, sic dicitur propositum non penitendi.

CAPVT XXX.

De peccatis cordis.

Peccata cordis sunt hæc, cogitatio, delectatio, consensus, desiderium mali, voluntas peruersa, infidelitas, inductorio, præsumptio, timor male humilians, amor male accendens, suspicio, ira, inuidia, odium, timere feruenter, exultatio in aduersis proximi, contemptus pauperum vel peccatorum, personarum acceptio, perfidia, affectus parentum carnalis, inepta letitia, seculi tristitia, impatientia, avaritia, superbia, perplexitas, obstinatio mali, tadium boni, acedia, inconstantia, pœna penitentis, dolor quia non facit plus malum, hypocrisis, amor placendi, timor displicendi, verecundia de bono opere, amor priuatus, sensus singularis, ambitio dignitatum, vana gloria de bonis naturæ, vel gratiæ, vel fortuna, verecundia de pauperibus amicis, contemptus admonitionum, immisericordia.

CAPVT XXXI.

De peccatis oris.

Peccata oris sunt hæc, crebra iuratio, per iurium, blasphemia, nomen Dei irreuerenter assumere, veritatem impugnare, de mendacio & vanis aliis instruere, contra Deum murmurare, irreuerenter horas dicere, detractio, adulatio, mendacium, vituperium, maledictio, infamatio, contentio, comminatio, impugnatio veritatis agnitæ, impugnatio charitatis fraternæ, seminatio discordiæ, proditio, falsum testimonium, mala consilia, derisio, contradictio obedientiæ, inuerrere facta bona, in ecclesiis placitare, ad iram hominem pronocare, reprehendere proximum in aliquo quod ipse facit, vaniloquium, stultiloquium, proferte verba otiosa, vel superflua, vel curiosa, inconstantia, verborum positio, peccatorum despectio, clamor, risus, cachinnus, turpiloquium, lenocinium, cantare cantilenas seculares, in cantu diuino magis studere vocem frangere, quam deuotè psallere, murmurare, verba scurrilia proferre in iniusta causa aduocare, malum commendare.

CAPVT XXXII.

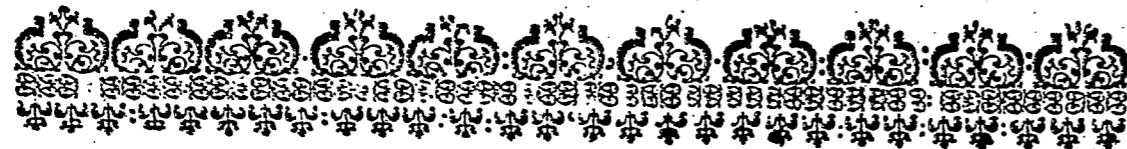
De peccatis operis.

Peccata operis sunt hæc, gula, luxuria, ebrietas, symonia, fortilegium, violatio dictum solemnium, sacrilegium, indignè communicare, votorum fractio, apostasia, dissolutio in diuino officio, scandalizare suo malo exemplo proximum & corrumpere, ledere hominem, vel in rebus, vel in persona, vel infama, furtum, rapina, vfura, deceptio, ludus, venditio iustitiæ, exactio indebita, telonia iniusta, aufcultare mala, iocularibus dare, necessaria sibi subtrahere, superflua sumere, vltra vires proprias quiddam aggradi, consuetudo peccandi, recidiuatio, simulatio, tenere officium ad quod non sufficit, vel quod sine peccato non agitur, choreizare, nouitatem inuenire, maioribus rebellare, minores opprimere, delinquere visu, auditu, odoratu, gustu, & tactu, ludæ, osculis, muneribus, itineribus, nutibus, mendaciis, scripturis, circumstantias aggrauantes omittente, quæ sunt tempus, locus, modus, numerus, persona, mora, scientia, ætas, tentationem præuenire, seipsum ad peccatum cogere.

CAPVT XXXIII.

De peccatis omissionis

Peccata omissionis sunt hæc, de Deo non cogitare, ipsum non timere, vel amare, gratias de beneficiis non agere, opera quæ quis facit ad ipsum non referre, de peccatis, sicut debet, non dolere, ad gratiam recipiendam se non præparare, gratia accepta non vri, nec eam seruare, ad inspirationem diuinam se non conuertere, voluntatem suam voluntati diuinæ non conformare, ad rationes dicendas non attendere, orationes debitas omittere, ea ad quæ tenetur ex voto, vel præcepto, vel officio, negligere, communicationem & confessionem semel in anno non expedire, parentes non honorare, seipsum non recognoscere & reprehendere, conscientiam negligere, ecclesiās & prædicationes fugere, tentationibus non resistere, penitentias iniunctas negligere, aut negligenter facere, & quæ statim facienda sunt differre: bonis proximi non gaudere, & malis non condolare, iniurias non remittere, fidem proximo non seruare, & beneficiis eius non respondere, delinquentes non corripere, lites non sedare, ignorantes non instruere, afflictos non consolari, admonitionibus non acquiescere.

LIBER IV.

De Christi humanitate.

CAPVT I.

De incarnatione Christi.

Sicut Deus est rerum principium effectuum in creatione, sic est effectuum in redemptione, & perfectuum in retributione, quoniam sicut pater omnia creauit per verbum increatum, sic omnia recreauit & renouauit per verbum incarnatum. Porro circa incarnationem Christi talis fuit ordo. Salutatio Angelica, responsio virginis, sanctificatio materna, conceptio diuina: de quibus nunc per ordinem est agendum.

Per verbum
omnia creata,
& recreata,
& renouata.

CAPVT II.

De salutatione Angelica.

Missus est Angelus Gabriel, qui est de ordine Archangelorum, ad beatam Virginem, qui ad sensum apparuit visione corporali: quamuis ei loqueretur locutione spiritali. Ad illud nobile sacramentum nuntius debuit esse Angelus, propter tria. Primo propter cognitionem virginitatis ad naturam angelicam. Secundo propter ordinem perditionis humanæ, quia sicut ibi venit diabolus in serpente ad mulierem, ita hic Deus venit per Angelum ad Virginem: vt sic ex opposito medicina respondeat morbo, & reparatio lapsui, & remedium nocumento. Tertio quia sicut illa gratia fuit reparatio nature humanæ, sic fuit & ruina angelicæ: vnde communi beneficio vtraque

Luc. 1.

Nuntius debuit esse Angelus, & quare.

vtraque natura communiter debuit ministrare, angelica scilicet, & humana. Diuiditur autem salutatio beatæ Virginis in tres partes. Primam partem incepit Angelus, cum dixit, Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Secundam subiunxit Elisabeth, cum ait, Et benedictus fructus ventris tui. Tertiam apposuit Ecclesia, vt in reuerentia nomen Mariæ haberetur: nam Maria non est de textu. Ista salutatio commendabilis est propter quatuor: primo propter authorem, quia missus est Angelus à Deo. Secundo propter nuntium, non enim homo dignus iuit hoc nuntiare, sed Angelus: nec quilibet Angelus, sed Gabriel. Tertio ab ea quæ salutatur, quia Virgo: nec quilibet Virgo, sed Maria. Quarto ab ipso modo salutandi, qui indicat innocentiam Virginis, cum dicitur, Ave. Vel gratiam conuersationis cum dicitur, gratia plena. Item excellentiam conceptionis, cum dicitur, Dominus tecum. Item priuilegium prærogatiuæ singularis, cum dicitur, benedicta tu in, &c. Salutationes autem quædam inueniuntur operatiuæ salutis. 2. Reg. 16. Salue rex. Quædam gratia. Apostol. in pluribus locis, gratia vobis & pax. Quædam gaudij. Tob. 5. Gaudium tibi semper sit. Quædam benedictionis. Ruth. 2. Benedicat tibi Dominus. Hæc autem salutatio Angeli ex omnibus prædictis constata videtur. Continet enim salutem, cum dicit, Ave. Item gratiam, cum dicit, gratia plena. Item gaudium, cum dicit, Dominus tecum. Item benedictionem, cum dicit, Benedicta tu in, &c. Præterea in hac salutatione notatur triplex prærogatiua beatæ Virginis, scilicet natura, cum dicitur, Ave: gratia, cum dicitur, gratia plena: gloria, cum dicitur benedicta tu, &c. Nota denique sex in Angelica legatione: primo quam reuerenter beatam Virginem salutauit, cum dixit, Ave gratia plena. Secundo quam excellenter commendauit, ibi, benedicta tu in mulieribus. Tertio quam dulciter confortauit, ibi, Ne timeas Maria. Quarto quam diligenter legationem suam compleuit, ibi, Ecce concipies & paries filium. Quinto quam eleganter modum exposuit, ibi, Spiritus sanctus superueniet in te, &c. Sexto quam conuenienter prolem nascituram describit, ibi: Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

Rom. 1.

CAPVT III.

De responsione virginis.

DVos legimus in scriptura dialogos, vnum inter Euam & diabolum, quo mors concluderetur, alterum inter Mariam & Archangelum, quo vita oriebatur. Vide autem tria quæ fecit beata Virgo in salutatione Angeli, scilicet cogitationem, seu deliberationem, quia cogitabat qualis esset ista salutatio. Interrogationem, quia quærebatur: Quomodo fiet istud? Confessionem, quia responderet, Ecce ancilla Domini, &c. Nec in deliberatione fuit subita, sicut Eva: nec in interrogando dubia, sicut Zacharias: nec in consentiendo tarda, sicut Sara. In responsio-

Genes. 3.
Luc. 1.

Genes. 3.
Luc. 1.
Genes. 1.
Quasi in responsione virginis.

ne consensus beatæ Virginis quatuor verba inuenies, quæ quatuor virtutes maximè redolent. Ait enim, Ecce, quod est obedientiæ promptæ. Ancilla Domini, quod est humilitatis perfectæ. Fiat mihi, quod est charitatis inflammata. Secundum verbum tuum, quod est fidei indubitata. Septem verba hæc locuta est beata Virgo in Euangelio. Primum fuit, Vinum non habent. Secundum, Fili quid fecisti nobis sic? Tertium, Quæcumque dixerit vobis, facite. Quartum, quando salutauit Elizabeth. Quintum, Quomodo fiet istud, &c. Sextum, Ecce ancilla Domini. Septimum, Magnificat anima mea Dominum. Verbum primum fuit pietatis, secundum charitatis, tertium instructionis, quartum consolationis, quintum discretionis, sextum humilitatis, septimum orationis, & gratiarum actionis. Et nota, quod verba prædicta fuerant breuia præter vltimum.

Septem verba locuta est B. Virgo in Euangelio, Ioan. 2.

CAPVT IV.

De sanctificatione materna.

Sanctificatio triplex est: quædam communis, quæ fit per sacramenta: quædam specialis, quæ fit per gratiam Spiritus sancti: quædam specialissima, quæ fit per gratiam singularem. Prima remouet culpam, & confert gratiam, remanet tamen fomes & pronitas ad peccandum, & talis est in baptizatis. Secunda remouet culpam & pronitatem peccandi mortaliter, & talis fuit sanctificatio Ioannis Baptistæ, & Ieremias in vtero. Tertia remouet culpam originalem, & pronitatem ad peccandum tam venialiter, quam mortaliter, & talis fuit in beata Virgine. Et licet gratia sanctificationis in vtero sit quantum ad essentiam maior, quam sacramentalis: tamen quantum ad aliquos effectus, maior est gratia sacramentalis: quia baptismus imprimat characterem, & aperit ianuam cæli, & habilitat hominem ad alia sacramenta, quorum nihil facit sanctificatio in vtero ex se. Verum tamen gratia sanctificationis in vtero præcellit in hoc gratiam baptismalem, quia taliter sanctificatus non potest mortaliter peccare, & ad venialia minus inclinatur fomes: propter quod minora & pauciora venialia committit: & talis gratia fuit in Ioanne Bapt. & ideo ne in vanum gratiam Dei reciperet, fugit hominum societatem, & arctissimam in se penitentiam tenuit, ne leui saltrem maculare vitam posset. Pater igitur, quod in sanctificatione in vtero confertur gratia media inter gratiam sacramentalem, & gratiam plenæ confirmationis in patria, quæ habet coniunctum sibi finem vltimum. Ad confirmationem enim perfectam tria pertinent. Primum est inseparabilis adhesio & coniunctio rationis ad Deum. Secundum est inflexibilis subiectio inferiorum potentiarum animæ sub imperio rationis. Tertium est indiscrinalis conuersio actualis totius hominis in Deum, quando homo diuina dulcedine affectus, ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnibus viribus semper actu tendit in Deum, & in quocumque aliud in quo relucet Deus

Luc. 1.

Deus. Primam horum habet gratia sanctificationis simpliciter, ut scilicet nullus, qui particeps eius fuerit, possit peccare mortaliter. Secundum habuit beata Virgo, & ideo nec venialiter unquam peccavit, sicut dicit Augustinus. Tertium autem non potest convenire gratie viæ, eò quòd illud ex fruitione Dei causetur, quæ tantum est in patria. Tres autem fuerunt sanctificationes matris Dei. Prima fuit sanctificatio in utero, & hæc tres habuit effectus, scilicet originalis culpæ expiationem, & gratie infusionem, & fomitis tantam restrictionem, ut non posset in aliquod mortale peccatum duci: licet tamen ipse fomes maneret secundum essentiam. Secunda sanctificatio fuit in Spiritu sancti obumbratione, & Filij Dei conceptione, quæ tribus præmissis duobus superaddidit, scilicet omnimodam fomitis extinctionem, & confirmationem in bono, ita ita quòd quæ prius non poterat peccare mortaliter, iam non posset peccare. Hos autem duos effectus expressit Angelus Luca 1. Spiritus sanctus superueniet in te, quoad primum. Et virtus Altissimi obumbrabit tibi, quoad secundum. Ista confirmatio non fuit liberi arbitrij ablatio, sed eius per gratiam completio. Præterea Spiritus sanctus superuenit in eam non solum ad sanctificandum, sed etiam ad secundandum, cuius virtute Virgo concepit, Virgo peperit, & post partum Virgo permansit. Tertia sanctificatio fuit in Filij Dei inhabitatione, qui novem mensibus in utero eius mansit, & his omnibus prædictis duos effectus addidit. Vnus fuit, quòd omnes dispositiones fomitis sublatae fuerunt, sicut quando morbus est curatus, adhuc interdum remanent reliquæ curandæ. Secundus fuit dedicatio ad divina, ita quòd etiam licitis vitiis mundanis, scilicet matrimonialibus eam optare esset impossibile: quia runc non solum mens, sed etiam corpus luce divinitatis resplenduit, ut significatum est Ezech. 43. Ex prædictis collige, quòd fomes & personam insicit, & naturam. Personam quidem, quia ad malum pronam facit, & stimulat ad peccatum. Naturam vero, quia carnem insicit, prout est principium ad alteram carnem. Sed beata Virgo in prima sanctificatione, quæ fuit in utero, mundata fuit ab originali peccato, inquantum fomes respicit personam suam: quia nihil in persona sua purgandam remansit. In secunda vero sanctificatione, quæ fuit quando Spiritus sanctus superuenit in eam, purgata fuit à fomite, prout ipse fomes respicit naturam in comparatione ad prolem propagandam, non opere naturæ, sed opere Spiritus sancti. Remotus enim fuit essentialiter, propter quod pars ab ea separanda in corpus Christi, nihil habuit de fomite, sicut nec mater. Nota similiter ex prædictis & ex sequentibus, quòd beata Virgo ex prima sanctificatione excellēbat puritate omnes baptizatos, ex sanctificatione secunda excellēbat puritatem Adæ quam habuit ante peccatum: per confirmationem excellēbat puritatem Angelorum, quoniam illi nec crescere possunt in præmio substantiali, siue essentiali, sicut nec decrescere: sed beata Virgo proficere potuit in merito, & non deficere. Puritas matris Dei fuit quadruplex, in qua

Mater Dei sanctificatio- nes tres.

Ex Amb. ser. de Gabaonita.

Fomes personæ & naturæ infector, & quomodo.

Excellētia beatissima Virginitatis.

Puritas matris.

nulla creatura sibi poterit comparari. Prima est puritas sanctificationis in utero. Omnis enim rationalis creaturæ puritas, vel est naturæ, ut in Angelis: vel est gratiæ gratis date, ut fuit innocentia primi status hominis: vel est gratiæ gratum facientis, & ista est maior aliis duabus. Unde cum in illa specie gratiæ sanctificatio matris Dei fuerit suprema, patet quòd vincit puritatem omnium puræ creaturæ. Secunda est puritas innocentie in vita, in qua similiter omnes excellit: quia beata Virgo vixit sine omni peccato, & hoc oportuit esse maximæ gratiæ, quæ non solum ipsius naturam perficeret, sed eam supra legem naturæ corruptæ extolleret. Tertia est puritas virginæ castitatis, in qua excellit & Angelos, & homines. Angelos quidem: quia secundum Hieronymum hoc retinuit per virtutem castitatis, quod in Angelis est necessitatis natura. Item excellit homines in hoc: quia primum exemplar fuit huius integritatis. Psal. 44. Adducuntur regi virgines post eam, &c. Præterea ostenditur istud alia ratione: quia summa est hæc puritas quæ potius potest suum contrarium secum pati, quàm possit violari: & talis fuit virginitas dominæ nostræ, quæ gaudium matris habet cum virginitatis honore: & ideo nec primam similem visa est, nec habere sequentem. Quarta est puritas sanctificationis ex superuentione Spiritus sancti, & præsentia Dei, in qua similiter excellit omnem creaturam. Cùm enim esse matrem Dei, sit dignitas superior, quàm quæ puræ creaturæ communicari possit, necesse est gratiam ad hoc disponentem esse maiorem omni gratia puræ creaturæ. Oportet ergo privilegium sanctificationis suæ in hac parte omnem aliorum sanctificationem excedere.

tris Dei qua druplex.

In puritate B. Virgo vincit omnem creaturam.

Luc. 1.

Gal. 4.

Quare Christus nec primus nec posterius venisset.

CAPVT V.

De conceptione Dominica.

MOx ut Virgo beatissima assensum Angelo præbuit dicens, Fiat mihi secundum verbum tuum, Spiritus sanctus super eam venit, ac Filium Dei concepit. Hæc autem tria simul fuerunt tempore, non naturæ: tunc impleta sunt præambula figurarum, & documenta scripturarum, & desideria Prophetarum: propter quod etiam aduentus Christi dicitur plenitudo temporis. Quare autem Christus nec prius, nec posterius venerit, nonnullæ sunt rationes. Prima est, ut ordinem vniuersi non turbaret. Singula namque suis sunt temporibus, quantum magis in maximo Dei opere, scilicet Filij Dei incarnatione. Secunda, ne fides & spes promissa incarnatione, & nimis tardata perirent. Si enim tardasset venire, quotidie decreuissent homines in fide & repaissent. Sed prius venire non fuit necesse, quia non prodest medicina spiritualis sine affectu recipientis. Tertia est, ut supremae infirmitati culpæ immediatè succederet melioratio, sicut furamum statim acta febris sequitur crisis & sanatio. Quarta, ut homo de lege naturali & scripta prius conuinceretur, sicut ait Augustinus, quia si Christus statim

CAPVT VI.

De rationibus incarnationis.

PER vrbum igitur incarnatum facta est humana generis reparatio, non quia aliter saluari non poterat, sed quia nullus alius modus fuit ita congruus ipsi reparatori, & reparabili, ac reparationi. Congruabat, inquam, iste modus reparatori, quem decebat suam potentiam, sapientiam & bonitatem ostendere. Quid autem potentius quàm coniungere extrinsecam summæ distantia, hoc est creatorem & creaturam? Magna potentia fuit in coniunctione disparium elementorum: maior in coniunctione illorum, ad spiritum creatum: maxima in coniunctione illorum omnium ad spiritum increatum, ubi & maxima disparitas est. Quid verò sapientius, quàm quòd ad perfectionem totius vniuersi fieret coniunctio primi & vltimi, hoc est, verbi Dei, quod est omnium principium, & humana creatura, quæ in peribus sex dierum fuit vltima omnium creaturarum? Quid autem beneuolentius, quàm quòd creator reum communicare se voluit rebus creatis? & hæc benignitas magna fuit in communicatione sui omnibus rebus per præsentiam: maior, quia communicat se bonis per gratiam: maxima, quia communicat se homini per vniõnem, & per consequens generibus singulorum in vniuersitate personæ. Fuit etiam iste modus congruentissimus ipsi reparabili: quia homo per peccatum corruit in infirmitatem, & ignorantiam & malitiam, per quæ ineptus factus est ad virtutem diuinam imitandam, & ad veritatem cognoscendam, & ad bonitatem diligendam. Ideo Deus factus est homo, per quod se reddidit homini imitabilem, cognoscibilem, & amabilem. Fuit etiam iste modus congruentissimus nostræ reparationi, quia Dominus in forma serui procurauit salutem serui. Sunt & alie rationes quare fuit conueniens Deum incarnari. Prima est, quia præuaricator abstulit nobis Deum, vnde conueniens fuit ut reparator redderet nobis Deum. Secunda, quia humilitas decuit eum; sed non potuit humiliari vsque ad pœnas in natura diuina: oportuit ergo quòd in alia. Tertia, ut prophetias impleret. Isa. 52. Ego qui loquebar, ecce adsum. Abac. 2. Apparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expectet potius vincere per iustitiam, quàm per potentiam. Quarta, propter vitandum inconueniens, quia si Deus incarnari non potuisset, vel nesciuisset, vel nolisset, videretur in eo esse impotentia, vel ignorantia, vel inuidia, quod absurdum. Quinta, ut tanta esset humilitas in Redemptore, quanta fuit superbia in præuaricatore: quia tanta fuit superbia, ut homo vellet esse ut Deus: vnde humilitas tanta debuit esse, ut Deus fieret homo. Sexta, ut nostrum amorem excitaret, & nostram spem erigeret. Septima, ut exemplum imitandæ virtutis nobis daret in forma visibili & humana. Quamuis autem opera Trinitatis sint indiuisa, ita quòd quicquid operatur vna persona, operetur & alia:

Generis humani per verbum reparatio congrua. In: incarnatio verbi Dei potentiam, sapientiam, & bonitatem ostendit.

Gen. 1.

Figura præcesserunt incarnationem. Gen. 21. Dan. 7. Prouerb. 9. 3. Reg. 10. Ierem. 31. Ionæ 1. Ioel. 3. Cant. 6. Iudic. 6. Exod. 16. Num. 17. Isa. 31. Gen. 8. Exod. 2. Gen. 37. Psal. 18. Num. 13. Gen. 39. Isa. 26. 16. 45. 19. Eccl. 32. Psal. 48. Apoc. 1. Hier. 31. Dan. 14. & 23. Isa. 38. Exod. 3. Ezech. 37. Eccles. 17. Psal. 18.

D. Alb. Mag. Compend. Theol.

aliatamen solus Filius accepit carnem, & non Pater, vel Spiritus sanctus. Et habemus simile in tribus domicellis induentibus tertiam ipsarum, de quibus potest dici, quicquid facit vna, facit alia, vna tamen sola induitur. Eodem modo dicendum, quod incarnationis opus quandoque attribuitur patri, vt ibi: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Quandoque attribuitur filio, vt ibi: Exiui a patre, & veni in mundum. Quandoque attribuitur spiritui sancto, vt in simbolo, Qui concepit de Spiritu sancto. Sed hæc ideo dicuntur, quia opus incarnationis fuit maximæ potentie, sapientie & bonitatis, quæ tribus personis attribuitur. Sunt autem multæ rationes quare filius incarnatus sit, & non Pater vel Spiritus sanctus. Prima vt per eandem sapientiam, quæ mundum condiderat, fieret reparatio. Secunda, vt qui filius est in diuinitate, esset filius in humanitate. Tertia ne idem esset pater & filius, si pater de homine nasceretur. Quarta, quia congruentius mitteretur qui est ab alio quam qui est à nullo. Quinta, propter confirmationem hereditatis nobis promissæ, ne scilicet possemus dicere patri, Domine tu habes filium, cui comperit hereditas quam homini promissisti. Sexta, vt patris erga nos ostenderetur charitas. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Septima, vt ostendatur, quod Deus pater nihil haberet quod non sit nobis paratus dare, cum filium suum vnigenitum dederit. Octaua, vt scilicet Dei filius factus est homo, sic homo fieret filius Dei. Apost. ad Gal. 4. Misit Deus filium suum, vt adoptionem filiorum reciperemus. Nona, vt esset occasio salutis, qui dicitur occasio ruinæ, quia homo appetendo scientiam diuinam, quæ filio appropriatur, cecidit. Decima, quia imago debuit per imaginem reparari. Vndecima, quia sicut verbum mentis mediante grossiori natura emittitur, scilicet per vocem, sic verbum æternum per assumptionem naturæ. Duodecima, quia medius inter personas debuit esse mediator Dei & hominum. Decimatercia, quia sapientia patris reparare debuit appetitionem sapientie. Gen. 2. Eritis sicut dii, scientes, &c. Quartadecima, quia decentissime coniungitur humilitas cum sapientia. Prou. 17. Vbi humilitas, ibi & sapientia. Vnde filium Dei præcipue deceit incarnatio. Quintadecima, quia idæ non sunt nisi sapientia Dei, quæ Filio Dei appropriatur. Vnde cum singulari idæ singulorum ideatorum sint causæ, tunc demum omnia perfecta & completa erunt, cum per vnionem ad suum principium redierint. Sextadecima, quia si Pater fuisset incarnatus, tunc nulla persona fuisset sine principio. Decimaseptima, quia oportuit incarnatam personam tanquam sacerdotem supplicare Patri, pro natura assumpta, sed magis deceit Filium supplicare Patri, quæ est conuersio. Decimoctaua, quia si Spiritus sanctus fuisset incarnatus, tunc duo essent filij. Decimanona, quia nullum magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem, quam verbum, quo Pater se declarat, quod est vniuersale carni, sicut & verbum voci. Vigesima, quia nullum magis decet reducere hominem ad filia-

Gal. 4. Ioan. 16.

Quare incarnatus sit filius, non pater, aut spiritus sanctus. Rom. 8.

1. Tim. 2.

tionem adoptiuam, quam filium naturalem.

CAPVT VII.

De modo Incarnationis.

IN communi reparatione omnium decens erat, vt fieret concursus trium de triplici hierarchia, scilicet diuina, angelica & humana: vnde in mysterio incarnationis fuit concursus Angeli nunciantis, virginis concipientis, & verbi Dei carnem assumptis. Cum Filius Dei mittitur in mundum, non sit loci mutatio, sed naturæ humanæ assumptio, quia ipse mitti, est esse vbi prius fuit, sed aliter ibi esse, quam prius fuit: hæc alteritas non est ex parte eius qui est, cum sit immutabilis: sed ex parte eius, in quo est, quia vnitur nostræ carni: vnde mutatio non fuit ex parte filij, sed ex parte assumpti. Præterea in mutatione loci exigitur non esse quis vbi prius erat, sed nec hoc est in filij missione; quia post incarnationem fuit in parte sicut semper. Christus assumpsit naturam nostram quinque modis, scilicet, misericorditer. Apost. ad Tit. 1. Secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Vtiliter, scilicet pro salute nostra. Ps. 23. Operatus est salutem in medio terræ. Sapienter, quia assumpsit bonum naturæ reprobando malum culpæ. Isa. 7. Buryrum & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum. Fortiter, quia sic assumpsit naturam humanam, quod nunquam deposuit eam: quia post mortem vnita fuit diuinitas carni in sepulchro, & animæ in inferno. Mirabiliter, quia coniuncta sunt in carne summum & imum, hoc est Deus & homo. Verbum caro factum est quinque modis, scilicet secundum vnitatem carnis. Isaia 53. Verè lagueris nostros ipse tulit. Præter carnem, quia præter operationem carnalem. Marr. 1. Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Supra carnem, quia meritis nostris non exigentibus. Apostol. ad Tit. 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos. Propter carnem, quia ad saluandam carnem, & hoc quantum ad fideles efficaciter, licet quantum ad omnes sufficienter. Matthæi 1. Vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum. Contra carnem, quia ad maiorem damnationem infidelium. Ioan. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent. Opus assumptionis humanæ naturæ, non animatio, sed incarnatio nominatur, cum tamen à digniori res confueuerit nominari: hoc autem est propter quatuor rationes, scilicet vt expressior fiat nominatio, & vt profundior explicetur dignatio miserentis, & quia nobis magis nota est pars carnis, & vt maior humiliatio exprimat, eò quod magis à Deo distat caro, quam anima: & quia caro est parentibus propagata, anima à Deo creata.

Quibus modis assumpsit verbum naturam humanam.

Verbum caro factum est quinque modis.

Quare assumptio humana nature non animatio, sed incarnatio dicitur.

CAPVT

CAPVT VIII.

De vnione & natura assumpta.

Sicut in diuinitate vna est essentia & tres personæ, ita in Christo est conuerso vna persona, & tres essentia, scilicet deitas, anima & caro, hoc est, æternum, nouum, & antiquum, quia deitas est æterna, anima est noua, quia in assumptione carnis creata: & Christus secundum naturam diuinitatis est genitus, secundum animam verò creatus & secundum carnem factus. Vnio fuit triplex in Christo. scilicet deitatis ad animam, & de conuerso, & deitatis ad carnem, & de conuerso, & animæ ad carnem, & de conuerso. Duæ primæ vniones semper manserunt, tertia separata fuit in morte. Vnio ergo deitatis ad humanam naturam non est in vnitate naturæ, sed personæ: non dico personæ humanæ, sed diuinæ, hoc est, non assumptæ, sed assumptis: nec personæ cuiuslibet, sed solius verbi. Quia enim impossibile est, quod natura diuina concurrat cum alia, sicut pars ad constitutionem tertij, vel quod ipsa transeat in aliam, vel alia in ipsam, propter simplicitatem & vnitatem ipsius perfectissimam, propterea diuinitas & humanitas non vnuntur in vnitate naturæ, sed personæ: & sic intelligitur illud in simbolo Athanasij: nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Ibi namque ponitur similitudo quantum ad vnitatem personæ, & non naturæ, quia caro & anima differunt in homine quantum ad essentiam, & constituunt tamen vnâ personam. Eodem modo inter diuinitatem & humanitatem Christi est differentia, & tamen est vna persona: & quia diuina natura in nullo supposito potest subsistere, præterquam in propria hypostasi, ideo vnio illa non potest esse in propria persona hominis, sed Dei: & propterea Deus in vna personarum suarum fecit seipsum suppositum, humanæ naturæ: vnde tantum vna est ibi personalitas, & vnitas personalis, scilicet, ex parte assumptis. Ad esse namque personæ triplex exigitur distinctio, scilicet singularitatis, & naturalis incommunicabilitatis, ac excellentiæ, siue dignitatis. Propter primum nullum vniuersale est persona: sed propter tertium Christus secundum quod est homo, non est persona. Ex his pater quæ sit vera vel falsa inter has quatuor propositiones. Prima, persona assumpsit personam. Secunda, natura assumpsit personam. Tertia, natura assumpsit naturam. Quarta, persona assumpsit naturam. Prima diuinitatis simpliciter sunt falsa, Tertia vno modo est falsa, alio modo est vera. Si enim sumatur natura, prout est communis tribus personis, sic est falsa. Si verò sumatur natura prout est in persona filij, sic est vera. Quarta autem propositio simpliciter est vera. Ad intelligentiam autem horum, nota quod tres fuerunt opiniones

Opiniones de Christi incarnatione.

D. Alb. Mag. Compend. theol.

de incarnatione Christi. Prima autem opinio dicebat, quod Filius Dei assumpsit hominem. Secunda dicebat, quod assumpsit humanam naturam. Tertia dicebat, quod assumpsit hominem vt vestim. Prima opinio non tenetur, quia ponit, quod in Christo sunt duæ personæ, quod est falsum. Secunda communis est, & vera, ac celebris: quia ponit, quod Christus est vnus solum, licet sit aliquid secundum quod homo. Item ponit, quod assumens non est assumptum. Item quod ille homo diuina est essentia, & de conuerso. Item quod omnis proprietates filij Dei inest ei, & de conuerso. Tertia opinio tanquam hæretica reprobatur: quia ponit non esse in vna persona Christi duas naturas, & quod duæ substantiæ, humanæ naturæ scilicet, & diuinæ, non pertinent ad personalitatem filij Dei, sed extrinsecus se habent ad ipsam. Dicitur ergo, quod tanta est ibi vnio, vt quicquid dicitur de Filio Dei, dicatur de filio hominis, & de conuerso, his tamen exceptis in quibus exprimitur vnio, vel clauditur negatio. Si enim sit vocabulum in quo aliqua repugnantia includitur, sicut est vniri, incarnari, assumi, assumere; in quibus includitur respectus vnionis vnus naturæ ad alterum, tunc non tenetur prædicta regula. Similiter non tenet quando in vocabulo includitur negatio alicuius, cuius oppositum alteri competit, sicut incipere esse, creari, &c. Nota, quod proprie loquendo, compositio est corporum, coniunctio est corporis & animæ, vnio est diuinæ naturæ ad humanam: tamen vnâ quandoque ponitur pro reliquo. Quinque fuerunt status primi hominis, & de quolibet statu accepit Christus aliquid. Primus status fuit innocentie, de quo Christus accepit peccati immunitatem. Secundus gratiæ, de quo accepit plenitudinem gratiæ. Tertius culpæ, de quo accepit recompensationem peccati. Quartus poenitentie, de quo accepit passionem doloris & tristitiæ. Quintus gloriæ, de quo accepit plenam fruitionem. Corpus Christi secundum Damascenum, formatum fuit ex sanguine beatæ virginis, non ex carne. Nam vera matris est secundum Philosophum, materiam tantummodo ministrare: sed dare virtutem formatiuam, quæ actiue naturam, seu materiam former, est patris, & non matris. Cum igitur beata Virgo proprietatem veræ matris habeat, oportet quod materiam conulerit, quæ secundum naturam sit materia conueniens humano corpori, & tamen integritatem virginalem non polluat. Talis autem materia non est caro, quia dicit Philosophus, quod id quod est actu pars, non est materia generationis, cum non sit potentia totum. Caro autem est actu pars, vnde non est materia generationis. Talis quoque materia non fuit semen virgineum, vel femineum, quia hoc puritati virginis non conueniebat: nec etiam secundum Philosophum est necessarium ad generationem, quia aliqua mulieres concipiunt sine seminatione. Talis ergo materia fuit sanguis, quia ipse secundum Philosophum est etiam in nobis materia generationis. Quod autem dicit Apostol. ad Rom. 1. ca. Qui factus est ei ex semine Dauid, intelligendum est originaliter, non materialiter. Virtus autem formatiua in

Primi hominis status quinque.

Ad patri & matris in generatione naturæ eius conueniat.

Christum factum ex.

beatam virginem non fuit ex patre carnali, sed ex virtute altissimi.

CAPVT IX.

De utilitate incarnationis.

Amisimus per peccatum propriam excellentiam, mentis innocentiam, ac Dei amicitiam. Hac autem recuperare oportuit per beneficium saluatoris. Excellentiam enim recuperare non potuimus nisi per excellentissimum recuperatorem...

Quid tertercaura amicitias.

Congruus satisfactor quis. Ioan. 1. c. Philip. 2.

Incarnationis fructus. Exo. 26. Cant. 1. Dan. 2.

Ephes. 1. 2. Tim. 2. 1. Cor. 1. Rom. 10. Ephes. 3.

Heb. 5. & 7.

Aduentus Domini vilitas.

filius hominis, vt homo fieret filius Dei. Immortalis factus est mortalis, vt mortales fierent immortales. Diues innocens factus est pauper, vt pauperes fierent diuites.

CAPVT X.

De mirabilibus circa incarnationem Domini.

Excellebat incarnatio Christi nostram conceptionem in pluribus, per quod apparet. quod ibi natura sua perdidit iura, Inueniuntur enim multa tam ex parte matris, quam ex parte prolis, & quam etiam ex parte modi...

Mira in matre.

Mirabilia in prole.

ipse

Genes. 1.

Lyc. 1.

Christi natiuitas triplex.

Ad Titum.

ipse dominus factus est seruus, æternus factus est temporalis, immensus factus est paruulus. Summus fit imus, incomprehensibilis fit localis, simplex fit compositus.

CAPVT XI.

De natiuitate Christi.

Natiuitas Christi triplex est, scilicet diuina, humana, gratuita. Prima est ex patre, secunda ex matre, tertia fit in mente. De patre nascitur æternaliter, de matre temporaliter, in mente spiritaliter.

per amorem perfectum nutritur. Ita 25. A timore tuo concepimus, & peperimus, &c. De diuina itaque generatione habetur in 1. lib. sed nunc de humana prosequendum est.

Natiuitas Christi fructus multus.

Apoc. 5.

Natiuitas Christi utilis. March. 1. A tribus saluauit nos Christus.

Luc. 2. Luc. 2. Ioan. 19. March. 27. Ioan. 6.

Mat. 4. 1. Cor. 15. Psal. 84. Mat. 4. Luc. 8. Num. 17. Gen. 1. 3. Ibid. 2.

CAPVT XII.

De circumcissione Domini.

Quare Christus circumcisus. Gen. 17. Math. 3.

Circumcisionem accepit Christus multiplici ratione. Primò, vt legem, quam dedit ahi, ipse completeret. Secundò, vt humilitatem ostenderet, quia ceremonialibus ad quæ non tenebatur, se subiecit: ipse namque Dominus legis fuit. Tertio, vt sanguinem suum pro nobis non solum in ætate virili, sed etiam infantili funderet. Quarto, vt nos circumcidendos fore spiritualiter ostenderet. Quintò, vt hæreticos confunderet, qui dixerunt eum non verum corpus, sed phantasticum habuisse. Sextò, vt Iudæis satisfaceret qui scandalizati fuissent, si circumcissionem non accepisset. Septimò, vt legem veterem approbaret, quæ vsque ad ipsum obseruanda fuit. Igitur enim secundum Augustinum, postquam ante passionem viuam, post passionem Domini mortua: sed postquam per mundum claruit Euangelium, sepulta. Circumciditur Iesus non solum circumcissione legali, sed etiam circumcissione spirituali. Vnde possumus Domini circumcissionem quadruplicem assignare. Primò circumcidit eum pater cultello paupertatis in natiuitate. Secundò circumciderunt eum parentes eius octaua die cultello legis. Tertio circumcidit se ipsum in omni vita sua cultello humilitatis. Quarto circumciderunt eum Iudæi in passione cultello crucis: & hoc per milites Pilati. Circumciditur etiam Iesus in suis quadrupliciter. Primò per detractores, qui auferunt amicos, & famam. Secundò per raptores, cui auferunt bona temporalia. Tertio per hæreticos, qui auferunt animam. Quarto per tyrannos, qui auferunt corpus. Circumcisio nostra spiritualis duplex est. Prima mentis in præfenti à culpa. Secunda corporis in futuro à pœna. Prima figurata fuit per circumcissionem solemnem, quæ facta est in Ægypto: & hæc triplex est, scilicet incipientium à vititiis, & hoc cultello iustitiæ. Item proficientium à superfluis, cultello misericordiæ. Item perfectorum à mundialibus curis cultello charitatis perfectæ. Secunda figurata est per circumcissionem factam in Galgahs in terra promissionis: quia in octaua resurrectionis per petram Christum circumcidemur ab omnibus miseriis. Ex quo patet, quòd circumcisio nostra spiritualis efficacior est, quàm Iudæorum carnalis, & legalis: quia illorum circumcisio licet peccatum originale tulerit, tamen ianuam paradisi non aperuit, sed nostra vtrumque facit. In hac materia duo nobis tanguntur. Primum est Christi humilitas in circumcissione, secundum eius sablinitas in nominis impositione. Vocatum est, inquit, nomen eius Iesus. Dignitas autem huius nominis multiplex est. Est enim ab æterno consecratum, vt dicit sanctus Bern. Ab antiquis præfiguratum, scilicet, in Iosue. A Prophetis desideratum: Isa. 26. Nomen tuum in desiderio animæ. A sanctis Patribus prophetatum Salomonis oraculo. A Deo nominatum. Apost. ad Philippens. Dedit illi nomen, &c. Ab Angelo præannuntiatum, vt dicitur

Circumciditur Christus in suis quadrupliciter.

Exod. 4. & 12.

106. 5.

Lucæ 2.

Dignitas nominis I. 24.

Luc. 1. & 2. A B. Virgine prædicatum. Lucæ 1. Sanctum nomen eius. Ab Apostolis magnificatum. Actor. 5. Ibant Apostoli gaudentes, &c. A Martyribus testificatum, quia pro nomine isto passi sunt. A Confessoribus collaudatum. Psal. 112. Laudate pueri Dominum, &c. A solis oru vsque ad occasum, laudabile nomen Domini. A sanctis virginibus prægustatum. Can. 1. Oleum effusum nomen tuum. Bern. Iesus est mel in ore, melos in aure, iubilus in corde. Ab omnibus sanctis exaltatum. Psal. 33. Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum. Petrus Act. 4. Non est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri. In hoc nomine, Iesu, sunt quinque literæ, quæ possunt esse initia istarum dictionum, iucunditas, æternitatem, æternitas viuentium, sanctorum languentium, vbertas egentium, ceteras esurientium. Et hoc nomine, Iesus, Christo conuenit tripliciter. Primo ratione naturæ, vt qui ex diuina natura erat saluator auctoritate, ex humana natura fieret saluator mysterio, vt vendicaretur sibi nomen saluatoris. Secundò ratione decetitiæ, quia decreuit vt ex re nomen haberet. Vnde quia saluat à peccato, à diabolo, & ab inferno, meritò nomen habet illi beneficio congruens. Tertio ratione efficacitiæ, quia Christus nos sua passione saluauit.

In nomine Iesu sunt quinque literæ, quæ possunt esse initia istarum dictionum, iucunditas, æternitatem, æternitas viuentium, sanctorum languentium, vbertas egentium, ceteras esurientium.

Christo nomen Iesu conuenit tripliciter. Primo ratione nature, ex humana natura erat saluator auctoritate, ex humana natura fieret saluator mysterio, vt vendicaretur sibi nomen saluatoris. Secundò ratione decetitiæ, quia decreuit vt ex re nomen haberet. Vnde quia saluat à peccato, à diabolo, & ab inferno, meritò nomen habet illi beneficio congruens. Tertio ratione efficacitiæ, quia Christus nos sua passione saluauit.

CAPVT XIII.

De baptismo Christi.

In baptismo Domini notatur ipsius humilitas, & nostra utilitas. Ipsi humilitas notatur in quatuor. Primò, quia venit Iesus, scilicet dator salutis, & non indigens salute. Secundò, quia ad Iordanem, vbi Creator elementorum subiecit se humili elemento aquæ. Tertio, quia ad hominem, id est, Ioannem, scilicet Dominus ad seruum, Rex ad scutiferum, Sol ad luciferum. Quarto quia venit vt baptizaretur ab eo, scilicet fons à riuo, plenitudo à stilla, auctor baptisimi à baptisimi ministro. Utilitas nostra notatur in quatuor, quæ circa Christum baptizatum euenerunt. Primò quia Christus cum baptizatus fuit, confestim ascendit de aqua: per quod notatur in nobis gratiæ infusio, homo enim per baptismum liberatus à culpa, ad virtutes statim ascendit. Secundò apertum est cælum, per quod notatur hominis post baptismum ascendenti euolatio. Tertio descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: per quod notatur quod baptismus facit hominem Spiritus sancti templum. Quarto vox patris facta est. Hic est filius meus dilectus: in quo notatur, quòd per baptismum de filio ita fit filius gratiæ. In baptismo Christi notantur substantia lia baptisimi nostri, scilicet baptizans, baptizandus, materia, forma, & intentio. Baptizans fuit Ioannes, in quo ministri sanctitas designatur. Baptizandus fuit Christus, nostrum baptismum consecrās: quia tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis. Materia fuit aqua, magis conueniens & communis cæteris liquoribus ad baptismum existens. Forma

Math. 3.

Baptismus Christi nobis utilis & quomodo. Math. 3.

In baptismo Christi notatur omnia, quæ in nostro baptismo continentur.

Coloss. 1.

Forma notatur per testimonium Trinitatis. Fuit enim ibi Pater in voce, Filius in carne, Spiritus sanctus in columbæ specie. Intentio consequitur formam, Voces enim, vt ait Philo-sophus, signa sunt earum, quæ sunt in anima passionum. Per vocem patris, quæ audita est in baptismo Christi, notatur quinque dignitates & excellentiæ eiusdem Domini nostri Iesu Christi. Cum enim dicitur, hic est, commendatur Christus à vera essentia, quia solus Deus habet verum esse. Omne enim esse à forma est: Deus autem forma est sine materia, vt dicit Boëtius. Cum dicitur, Filius, commendatur Christus à similitudinis paternæ conuenientia. Ex eo namque dicitur filius, quia fit vt ille: propter quod filius sic dicitur imago Patris, & totius etiam, quæ Spiritus sancti, propter rationem quam habes supra in lib. 1. Cum dicitur, meus, commendatur à substantiæ indifferentiæ: dicitur enim, meus, id est, mihi con-substantialis. Cum dicitur, dilectus, commendatur ab amoris beneuolentia. Ite, Pater diligir filium: & omnia, quæ habet, dedit in manu eius. Cum dicitur, in quo mihi complacui, commendatur à speciali complacencia. Sed nota, quod placitum est quæta voluntas: vnde complacui, id est, cum Spiritu sancto in Filio secundum naturam assumptam quicui.

CAPVT XIV.

De plenitudine gratiæ Christi.

Plenitudo in Christo triplex. & quæ.

Christus fidem & spem non habuit, & quare. Quod fidei & spem succedat.

Caput ecclesiæ Christus secundum naturam & quare.

Post hoc considerandum est verbum incarnatum, quantum ad plenitudinem charitativam spiritualium, quæ sunt plenitudo gratiæ in affectu, plenitudo sapientiæ in intellectu, ac plenitudo meriti in opere, & effectu. Circa primum notandum est, quòd in Christo à sui conceptione fuit plenitudo gratiæ, quantum ad gratiam personæ singularis, & quantum ad gratiam capitis, & quantum ad gratiam vnionis: & hæc triplex gratia est eadem in essentia, sed differunt in effectu. Gratia enim personæ singularis est gratia habitualis, quam habuit Christus completissimè & plenissimè, excepta fide & spe, quas virtutes non habuit, sed id quòd eis in patria succedit: quia fidei succedit cognitio, spem verò succedit comprehensio rei. Sciendum autem, quòd prædicta gratia personæ singularis exuberat in Christo, ita quòd influit in membra corporis sui mystici sensum & motum spirituales. Secundum fontalem plenitudinem omnis gratiæ in ipso habitantis, dicitur gratia capitis Christo inesse: vnde nota, quòd Christus secundum vtramque naturam dicitur caput Ecclesiæ, quia non solum in quantum Deus, sed etiam in quantum homo influit sensum & motum spiritus, & gratiæ in omnes qui adherent ei, vel per fidem rectam, vel per fidei sacramentum. Sed in quantum homo influit eam per motum meriti, & illud meritum quod non solum ex congruo, sed etiam ex condigno influit membris gratiam, & hoc habuit ex vnione ad verbum. Ex prædictis collige, quòd Christus in quantum homo dicitur

caput ecclesiæ triplici ratione. Primò propter influentiam gratiæ, sicut dictum est. Secundò, propter conformitatem naturæ quam habet caput ad membra: quia licet Christus excellat membra sua, quantum ad naturam diuinitatis, tamen conformis est illis in natura humanitatis. Tertio dicitur caput metaphorice, quia sicut corpus Christi verum metaphoricè, ex parissimis membris, ita corpus eius mysticum ex puris fidelibus. Nam de plenitudine eius omnes accipiunt beneficium gratiæ, & Ioan. 2. spiritus, qui ad eum accedunt, vel per fidem rectam, vel per fidei sacramentum. Alia ratione secundum quòd homo dicitur caput ecclesiæ, scilicet propter naturæ conformitatem, quam caput habet ad totum corpus, vt supra dictum est. Præterea secundum quòd eadem gratia singularis personæ quæ habitauit humanam naturam Christi ad vnionem verbi, vt videlicet digna esset vniri tantæ celsitudini, vocatur gratia vnionis, per quam Christus ipse non tantum felicitate gloriæ, vt verum etiam adoratione latræ dignus fuit. Attamen in quantum est constructio transitiua, cum dicitur, gratia vnionis est vnio humanæ naturæ ad diuinam naturam quæ gratis & sine meritis data est humanitati Christi, aliud est gratia, aliud est vnio. Sicut enim differt gratia habitualis à gratia personali & à gratia capitis: sic vnio differt à gratia habituali: propter quòd dicitur in Ioanne, quòd spiritus sanctus datus est ei non ad mensuram: quod dupliciter exponitur. Primò sic, non ad mensuram, id est totaliter & non particulariter, vt quicquid poruit Deus ei de spiritu sancto dare, dedit ei: secundò sic, non ad mensuram, id est super omnem proportionem respectu aliorum hominum. De hoc quoque quòd dicit Ioannes, plenam gratiæ & veritatis, nota quòd quintuplex distinguitur plenitudo. Prima est sufficientia, quæ in quolibet iusto reperitur. Secunda est copiar, quæ fuit in Apostolis. Act. 2. Repleti sunt omnes, &c. & in Stephano Act. 7. Stephanus plenus gratiæ & fortitudine. Terria est vniuersalitatatis quæ est in ecclesiæ, cui nullum donum deest. Quarta est excellentiæ, quæ fuit in beata virgine, quæ omnes sanctos excedebat in gratia. Ecc. 24. In me omnis gratia. Luc. 1. Aue gratia plena. Quinta superfluentiæ, quæ fuit in Christo. Ioan. 1. Plenum gratiæ & veritatis. Circa innocentiam Christi hoc sciendum est, quòd habuit immunitatem omnis culpæ, & quantum ad actum, & quantum ad posse: quia non peccauit, nec peccare poruit, nec peccatum originale à patre traxit, quia patrem non habuit carnalem, nec à matre habuit peccatum, quam Spiritus sanctus totaliter à fomite liberavit. * *

Ephes. 3. Ioan. 2.

Ioan. 3.

Ioan. 1. Plenitudo gratiæ quintuplex.

CAPVT XV.

De plenitudine sapientie Christi.

Modi non sunt cent in Christo quot.

Sicut in Christo fuit omnis plenitudo gratia, ita & omnis plenitudo sapientie, non solum quantum ad cognitionem, verum etiam quantum ad modos & differentias cognoscendi, qui sunt quinque. Primus est cognitio simpliciter, ex parte diuinitatis, & hoc modo cognoscit omnia simul, scilicet finita, & infinita, quia apud Deum omnis infinitas est finita. Deus enim videt multa in vno, scilicet in seipso: vnde non deest ibi quod videt, & per quod videt: quia se per se, & in se videt omnia: non solum quæ fecit, sed etiam quæ faciunt, potest, quæ sunt infinita. Secundus modus est cognitio sensualitatis ex parte carnis, & iste modus est cognitio per experientiam, quia Christus non sensit omnia simul: quia sensus non est perceptiuus rerum, nisi ad presentiam obiecti. Tertius modus est spiritualis ex parte mentis: & iste triplex fuit, scilicet per naturam, per gratiam, & per gloriam. Per naturam est igitur tertius modus cognoscendi, quia Christus cognouit omnia, quæ spectant ad vniuersam constitutionem, sed longe excellentius, quam Adam, etiam existens in natura instituta. Quartus modus est per gratiam, hoc modo Christus cognouit omnia, quæ spectant ad humani generis redemptionem, longe tamen excellentius, quam aliquis prophetarum, vel etiam Angelorum. Non solum enim habuit Christus scientiam per habitum innatum, vt Adam & Angeli, sed etiam per habitum infusum, velut sancti per gratiam illuminati. Cognitionem non habuit per habitum acquisitum, qui propter imperfectionem in ipso non fuit. Quintus modus est per gloriam, hoc modo cognouit omnia Christus: finita quidem cognitione actuali, infinita vero non nisi cognitione habituali, vel excellentius. Anima enim Christi per gloriam comprehensionis capiebat quæcumque capere potest natura finita, vnita infinito. Siendum ergo, quod res dupliciter habent cognosci, in arte scilicet, vel ab ipso artifice, vel ab alio arte contemplante. Vtroque modo cognouit Christus res. Primo modo per naturam diuinitatis, secundo modo per gloriam comprehensionis. Patent igitur ex præmissis quinque differentie cognitionis quæ erant in Christo. Per primum enim modum habuit cognitionem vt Deus, per secundum vt homo, per tertium vt viator, per quantum vt illuminator, per quantum vt comprehensor. Christus secundum vtranque naturam dicitur lux, quia secundum diuinitatem illuminat intus animam, & secundum humanitatem informat exterius vitam, & hoc tripliciter, scilicet miraculis, predicationibus, & exemplis. Primum est potentie, secundum sapientie, tertium bonitatis. Nota præterea, quod scientia Christi hominislympicissima est inter scientias creatas, quia nihil habet admixtum de suo contrario

Christus lux & quomodo.

vel actu, vel potentia: præsertim cum non possit aliquid ignorare propter sui vnionem ad verbum: tamen quia anima Christi creatura est, non est scientia eius ita limpida sicut Dei, quamuis scit omnia, sicut Deus. Quod dicitur, Iesus proficiebat sapientia, & ætate coram Deo, & hominibus: non est intelligendum, quod in se profecerit, quia ab instanti conceptionis sapientia plenus fuit: sed potius in aliis, qui doctrina sua & exemplo profecerunt, & hoc coram Deo, id est, ad gloriam Dei: & hominibus, id est, ad utilitatem hominum. Proficiebat tamen Iesus etiam in se cognitione experimentalis & sensualis, quia secundum Apost. didicit ex his, quæ passus est, obedientiam.

Luc. 1. Iesus proficiebat sapientia, & ætate, quomodo intelligitur.

CAPVT XVI.

De merito Christi.

Immediatus fuit Christus viator, & comprehensor instanti conceptionis suæ. Ex tunc enim cepit mereri & frui. Meruit autem in quantum viator, non in quantum comprehensor. Perfectio autem & plenitudo meriti Christi notatur in istis. Primo, quantum & eum qui merebatur, quia non tantum erat homo, sed etiam Deus. Secundo, quantum ad tempus, quo merebatur, quia ab instanti conceptionis suæ usque ad horam mortis. Tertio, quantum ad id, per quod merebatur, quia per habitum perfectissimæ charitatis, & per exercitium perfectissimæ virtutis. Quarto, quantum ad eum cui merebatur, quia non tantum sibi, sed etiam nobis. Omnibus enim operibus, quæ procedebat ex libero arbitrio, meruit sibi vitam æternam iam habitam, & nobis habendam. Quinto, quantum ad id quod merebatur nobis, quia veniam, & gratiam, stolam quoque carnis, & apertionem ianuarum cælestis. Ante incarnationem Christi diabolus habuit manum attrahentem, & manum impellentem. Attrahentem dico potentiam in culpam: impellentem autem sine obstaculo ad lymbum in pœnam. Sed Christus primam manum suo merito debilitauit. Secundam vero penitus amputauit. Igitur in merito Christi radicata sunt omnia merita nostra, siue satisfactoria pœnæ, siue meritoria vitæ æternæ, quia nec ob offensa creatoris digni sumus absolui, nec immensitatem præmij quod Deus est, digni sumus assequi, nisi per meritum hominis Dei. Sexto, quantum ad id quod merebatur sibi, quia licet non mereretur glorificationem mentis, quam iam habebat, meruit tamen sibi per humilitatem passionis accelerationem resurrectionis, glorificationem sui nominis, & dignitatem iudicialis potestatis, sicut ait Apost. ad Phil. 1. Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem. Et sequitur. Propter quod & Deus exaltat illum quoad primum, & dedit illi nomen, &c. quoad secundum, vt in nomine Iesu omni. gen. flect. quoad tertium. Septimo, quantum ad modum, quo merebatur. Dicitur enim mereri quis tripliciter, scilicet de indebito faciendo debitum: vel

H. br. 5. Christus fuit simul viator, & comprehensor ab instanti sua conceptionis. Meruit Christus & quomodo.

Quid meritis Christus nobis.

Manus diaboli duplex.

In merito Christi nostra merita radicata.

Quid sibi meritis Christus.

Modus merendi in Christo.

CAPVT XVIII.

De defectibus, quos assumpsit.

Non solum Christus assumpsit humanam naturam, sed etiam defectus circa naturam, quos videlicet ipsum decuit assumere: vnde cum pœnæ sint exercituarie virtutis perfectæ, & restitutiue humanæ naturæ, non simulate assumpsit pœnitates tam corporales, quam spirituales, quæ respiciunt nostram naturam in communi, sicut famem, & sitim ex absentia alimenti, tristitiam & dolorem in presentia nocimenti, & huiusmodi, vt est calor, frigus, lassitudo, &c. Nec omnes defectus corporales assumpsit, sicut sunt defectus agri-tudinum multiformium: nec omnes defectus spirituales, sicut sunt peccatum, ignorantia, rebellio carnis ad spiritum. Præterea, quia nullus innocens debet inuitus pœnam sustinere, cum hoc esset contra ordinem diuinæ iustitiæ: Christus sic pœnalitates suscepit, vt tamen pati non posset inuire, quia passio sua, nec fuit contra ordinem diuinæ voluntatis, nec contra ordinem rationis, licet fuerit contra voluntatem sensualitatis & carnis. Dicimus etiam, quod Christus verè timuit, & verè doluit, & verè tristis fuit prout ista norant propassionem non secundum quod significant passionem. Differt autem propassio à passione: quia tunc affectio dicitur propassio, quando anima sic afficitur, quod oculum mentis nequaquam turbat: passio verò dicitur quando ita fortis est, quod oculum mentis turbat, & facit à rectitudine, vel à Dei contemplatione deuiare, & tunc ratio læditur & paritur, vnde differunt ista duo, sicut dispositio & habitus.

Math. 4. Ioan. 4. & 10.

Propassio & passio differunt.

CAPVT XVII.

De voluntate Christi.

Voluntas in Christo duplex fuit, scilicet creata, & increata. De voluntate increata supra lib. 1. dictum est: sed creata voluntas eius duplex fuit, scilicet rationis, & sensualitatis. Adhuc voluntas rationis duplex est, scilicet, rationis, vt ratio est: & rationis, vt natura est, voluntate rationis vt ratio est, conformauit se in omnibus voluntati increatæ, sed voluntate rationis vt natura est, & voluntate sensualitatis voluit aliquid proprium, quod noluit voluntate rationis vt ratio est, scilicet non mori: & in hoc istæ voluntates non fuerunt sibi contrariæ, licet volita contrariæ fuerunt: quoniam secundum voluntatem diuinam Christus quod iustum erat voluit, sed voluntate rationis iustæ consentit: secundam verò voluntatem carnis pœnam recusauit: & sic vnaquæque voluntas quod suum erat tenuit, scilicet, voluntas diuinæ iustitiæ, voluntas rationis obedientiam, voluntas carnis naturam, id est, pœnæ recusationem. Vnde patet, quod aliquid velle est illicitum, sicut fuit in Christo velle non mori. Quamuis autem voluntas non moriendi fuerit casualiter à sensualitate, fuit tamen occasionaliter à ratione: quia Christus sicut voluit, fecit aliquid horribile venire in imaginem & æstimationem, quo facto naturaliter mortem refugit. Hoc autem voluit propter nostram instructionem: & sic ratio pro sensualitate aduocauit dicens: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste, & hæc petitio fuit tam sensualitatis, quam rationis, sed sensualitatis fuit tanquam affectantis, rationis autem tanquam proponentis: & hoc Christus fieri voluit ad triplicem instructionem nostram. Prima est vt sciamus non esse peccatum aliquid velle ex sensualitate, quod est contrarium diuinæ voluntati. Secunda est, vt martyres Christi non desperent si mortem horreant, cum illam etiam filius Dei horruerit. Tertia est, vt discamus discretè petere, scilicet supponendo voluntatem nostram voluntati diuinæ: & hoc notatur in conditione apposita, si fieri potest, & ibi, Veruntamen non sicut ego volo.

Voluntas Christi duplex.

Luc. 12. Mat. 26.

Mat. 26.

CAPVT XIX.

De passione Christi.

Circa passionem Domini conuertendum in opere patientiam insuperabilem, in modo humanitatem admirabilem, in causa charitatem inestimabilem. Circa corpus nota, quod Christus sustinuit in tactu clauorum asperitatem. In auditu opprobriorum confutationem. In gustu aceti & fellis amaritudinem. In oculis lachrymarum effusionem. In corde timorem. De modo patendi hoc tenendum est, quod Christus passus est passione generali, quia secundum omnia membra corporis Isa. 53. Vidimus eum non habentem speciem neque decorem. Item passione acerba. Thren. 1. O vos omnes qui transitis per viam. Fuit Christi passio maxima, tum ratione intentionis, propter optimam dispositionem ipsius patientis, tum propter innocentiam eius, tum propter honoris eius excellentiam. Honorabilis enim si confunditur, plus læditur & precipue intor suos. Item grauis fuit eius passio propter ipsius virtuositatem, quia homo vilis de morte sua dolere

Commendabilia circa Christi passionem.

In omnibus sensibus Christus sustinuit pro nobis & quid.

lete non d. bet, cum turpido sua tunc finem capiat. Item propter ignominiosam passionem. Ifa. 53. Vidimus eum despectum, &c. Hæc autem ignominia attenditur in parabulo crucis, quæ fuit supplicium pessimorum: & in consortio iniquorum, scilicet latronum cum quibus erat deputatus. Curat autem Christus passione generari in infectionem vniuersalem, passione acerba libidinem, passione ignominiosa superbia præsumptionem. In causa passionis attenditur charitas maxima, qua nos liberauit ab inferno, veniam dando, qua nos renouauit, gratiam largiendo, qua cælum aperuit, gloriam conferendo. Hæc tria notantur in titulo crucis. Nam propter primum dicitur Iesus, propter secundum dicitur Nazarenus, quod interpretatur candidus: propter tertium, rex Iudæorum. Christus sex vicibus sanguinem suum fudit, quinquies viuus, & semel mortuus, scilicet in circuncisione, in oratione, in coronatione, in agitatione, in crucifixione, in lanceatione. Per primum docemur peccata abicere, per secundum mentis angustiam pro salute nostra tenere, per tertium animam nostram virtutibus ornare, per quartum carnem nostram domare, per quintum membra nostra mandatis Dei ligare, per sextum vulneratam cor amore Dei habere. Postremo, quia istæ passionis non attingebat in Christo diuinam naturam, sed humanam, ideo in morte Christi facta est diuinitas sic a carne, vt tamen salua esset vnio tam carnis, quam animæ cum diuinitate. Hoc etiam sciendum est, quod Christus si passus non fuisset, tamen senio defecisset, quantum pertinebat ad conditionem humanæ naturæ in se considerata, sine vnione: sed in potestate naturæ vnita fuit, vel sic deficere, vel non deficere.

Christus secundum
vniuersam in
fuit & quæ-
ritur.
Luce. 22. &
Ioan. 19.

Separatio
anima, &
corpore non
separauit ab
vnoquoque di-
uinitatem.

Christus si
passus non
fuisset, an
senio defecisset.

CAPVT XX.

De effectu passionis Christi.

Effectus passionis Christi multiplex est, sicut patet in his verbis.
Passio debilitat, spoliat, informat, honorat, excitat, inflammat, reparat, pacem dat, & armat.
Sanat, viuitificat, ducit, dulcorat, obumbrat, a culpa reuocat, referat, illuminat, ornat.
Primo, passio Christi debilitat virtutem demonum. Job 20. Quasi in hamo capiet Leuiathan. Spoliat infernum. Ifa. 8. Voca nomen eius, spolia detrahe. Informat per exemplum. 1. Petr. 4. Christus passus est pro nobis, vobis rel. exemplum: vnde Christus est quasi liber positus in pulpito crucis, vt discamus obedientiam, patientiam, humilitatem, & charitatem. Disce autem specialiter quomodo se habuit in capitulo quod sibi tenebatur, vnde Bern. Stetit Iesus corâ præside inclinato capite, vultu placido, sermone raro, voce submissa, deflexis in terram aspectibus, paratus ad opprobria, ad verbera promptus. Honorat imitatores suos. Ethier 6. Sic honorabitur quem rex voluerit honorare. Excitat ad pugnam spiritualem.

1. Machab. 6. Ostenderunt elephantibus sanguinem. Inflammat ad diligendum. Bernard. Super omnia te mihi reddidit amabilem, bone Iesu, calix quem bibisti, opus redemptionis nostræ. Reparatur naturam angelicam. Ipse enim Christus est lapis angularis, qui fecit vtraque vnum. Pacem dat inter Deum & hominem, & inter Angelum & hominem, & inter hominem & hominem. Eccles. 4.4. In tempore iracundie factus est reconciliatio. Armatur contra mundum, carnem & diabolium: vnde significatur per clypeum, quem leuauit Ios. 8. contra Hain. Sanatur mentis vulnera. Num. 21. Aspicientes in serpentem æneum sanabantur. Viuitificatur spiritualiter. Apolt. ad Ephes. 2. Cum essetis mortui peccatis, conui, &c. August. Mortuus est vnicus; ne maneret vnicus. Ducit per mare huius mundi. Exod. 4. de virga Moyfi. Dulcoratur. Exod. 15. de ligno misso in aquas Marath. Obumbratur. Can. 2. Sub umbra illius, quem desideraueram, fedisti. A culpa reuocatur. Ifa. 53. Attritus est propter scelera nostra. Referat cælum. Ifa. 22. Dabis clauem Dauid. 1. Crucem super humerum eius. Illuminatur, vnde crux est quasi candelabrum tabernaculi. Item Tob. 21. illuminatus est per sepe piscis. Ornat, vnde dixit beata Agnes: Et sanguis eius ornavit genas meas. Christus passione sua vicit diabolium, quem ligauit: infernum, quem spoliavit: mortem, quam superauit: mundum, quem contempsit: supplicium, quod perculit: cælum, quod aperuit. Passio Christi tollit 7. vitia capitalia. Tollit enim superbiam capitis inclinatio, per quam videbatur titulum crucis fugere, in quo scriptum erat, Rex Iudæorum: inuidiam, brachiorum extensio, quasi ad amplexum inuitans: auaritiam, multorum erogatio, quæ in passione tradidit. Bern. Disce, Christiane, quantum debeas diligere Christum, qui dedit nobis carnem suam in cibum, sanguinem suum in potum, animam in pretium, aquam lateris in lauacrum, vestem crucifixoribus, corpus discipulis, matrem Ioanni. Acediam, festinatio ad passionem. Iram, mollis responsio. Gulam, fellis & acciti potatio. Luxuriam, lateris vulneratio. In redemptione nostra fuit gratia mirabilis. Gratia mirabilis in redemptione nostrâ.
Primò ex parte motiui, quia charitas Dei vidit, quod nec per amicos, nec per pretium poteramus nos redimere: propterea fratrem nostrum se fecit, nostram naturam assumendo, & pretium dedit, sanguinem suum pro nobis fundendo. Redime me Domine, & miserere mei, quia vnicus, id est, non habens amicos, & pauper, id est, non habens pretium, sum ego. Secundò ex parte redimentis, qui cum liberare non posset ex potentia, fecit hoc potius ex misericordia, vt ad amorem suum nos adstringeret, & iustitiæ suæ satisfaceret. Tertiò ex parte redempti, qui oprimebatur criminum seruitute, & detinebatur in carcere. Sed contra primum, magnum erat quòd filius seruus fieret, & seruus fieret liber. Contra secundum magnum fuit, quòd Dominus ad carcerem lympi descenderet, vt seruus exiens cælum ascenderet. Quartò ex parte iustitiæ, quia nulla iustitia dictabat, vt innocens puniretur pro reo. Quintò ex parte excellentiæ diuinæ, quia mirum erat, quòd impremiabile ponebatur sub pretio vilis creaturæ. Sextò ex parte pretij dati. Si enim redemisset nos sole, adhuc

Ephes. 2.

Iosue 8.

Exod. 15.

Omnia peccata
passione
Christi sol-
uitur.

Gratia mira-
bilis in re-
demptions
nostrâ.

Psal. 4.

Exod. 13.

1. Cor. 6.

adhuc ad gratias teneremur: nunc autem redemit nos anima, corpore, & vita, vt nihil horum sibi subtraheremus. Circa passionem Domini nota septem suauitates, scilicet capitis inclinationem ad osculum, in signum nostræ reconciliationis. Brachiorum extensionem ad amplexum, in signum receptionis in gratiam de peccato redeuntis. Lateris apertionem propter effusionem pretij nostræ redemptionis & abluitionis. Exiuit enim sanguis & aqua. Clauorum in manibus & pedibus in xionem, propter memoriam nostræ recordationis. Ifa. 49. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum? Corporis denudationem, in exemplum nostræ confessionis, quæ scilicet debet esse nuda. Crucis portationem, in exemplum nostræ imitationis. Coronæ spinæ impositionem, in figuram nostræ glorificationis. De effectu passionis Domini, ait August. Per redemptoris nostri mortem de t nebris ad lucem, de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de exilio ad patriam, de ludu ad gaudium, de terris ad cæleste regum vocati sumus. Item dicit Aug. quòd Christus fuit sacerdos, per quem reconciliari sumus, fuit templum, & hostia qua reconciliati sumus, fuit Deus, cui reconciliari sumus. Christus fuit mediator populi Iudaici & Gentilis, & secundum hoc dicitur lapis angularis. Item hominum & Angelorum, & secundum hoc dicitur pacificus. Item Dei & hominum, & secundum hoc dicitur Redemptor. Bernar. Quid vltra debuit facere, & non fecit? Absoluit vinctum, illuminauit cæcū, reduxit erroneum, reconciliauit reum. Item Aug. Ecce pro impio pietas flagellatur, pro stulto sapientia illudatur, pro mendace veritas negatur, pro iniquo damnatur iustitia, pro crudeli misericordia affligitur, pro misero sinceritas repletur acceto, dulcedo felle imbuitur, pro mortuo vita moritur. Christus pro nostra infirmitate medicinas accepit in se. Curauit enim nos per diaram, quando ieiunauit quadraginta diebus, &c. Per sudorem, quando factus est sudor eius, sicut gutta sanguinis. Per minutionem, quando fuit clavis & lancea vulneratus. Per potionem quando gustauit acetum cum felle mixtum. Per emplastrum quando eius factes fuit spuris illita. Per electuarium, quando corpus & sanguinem dedit in cœna discipulis.

Suauitates in
Christi passio-
ne.
Ioan. 19.

Effectus pas-
sionis mira-
biles.
Psal. 117.
Coloss. 1.
Iere. 50.

Christus me-
dicinas pro
nostrâ cura-
tione assump-
sit in se, &
quomodo.
Luce. 22.
Iere. 19.
& 26.
Marc. 15.
Matt. 27.
Luce. 22.

CAPVT XXI.

De cruce Domini.

IN cruce Christi notantur hæc. Supplicium, quo nullum maius. Thre. 1. O vos omnes qui transitis per viam, &c. Nullum maius dico ex eo quod passus est ipse iustus pro iniustus, ab iniustus, cum iniustus, ex iniustus causis, sub iniustus iudicibus, & iniustus penis. Opprobrium, quo nullum vilius. Sap. 3. Morre turpissima condemnemus eum. Pretium, quo nullum conuenientius, quia sicut per lignum venit culpa, sic & per lignum redemptio. Mysterium, quo nullum, profundius. Epef. 3. Vt

1. Petr. 3.

possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, &c. quod exposuit August. de cruce. Exemplum, quo nullum perfectius. 1. Petr. 2. Christus passus est pro nobis, &c. Crux multis rebus comparatur. Ipsa enim est clavis cæli, vestris arca, nauis maris, arbor Danielis, palma fructuum, ferculum Salomonis, baculus Iacob, quo transiit Iordanem. Speculum imitationis. Scala ascensionis, Hamus, quo Leuiathan capitur. Torcular, quo Christi sanguis exprimitur, Cithara, qua dæmon Saulis compefcitur. Palus, in quo serpens aeneus suspēditur. Thau, quo frontes fidelium signantur. Candelabrum, quo tabernaculum illuminatur. Lignum, aquas Marath dulcorans. Virga Moyfi per mare rubrum populum Dei ducens. Gladius impium Goliath decapitans. Vexillum ad pugnam spiritualem colligens. Cathedra discipulos Christi erudiens, equus Dei amicis honorans. Clypeus Iosue, Hai impugnantis. Liber, mysteria profunda continens. Altare acceptissimam oblationem recipiens. Septem verba Christus in cruce protulit. Primum, Pater ignosce illis. Secundum, hodie mecum eris in Paradiso. Tertium, mulier ecce filius tuus. Quartum, fratri Quintum, Eli, Eli, lamazabatani, Sextum, Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Septimum, consummatum est. Per primum docemur iniurias dimittere. Per secundum petentes exaudire. Per tertium parentes honorare. Per quartum salutem nostram desiderare. Per quintum ad Deum in necessitatibus clamare. Per sextum auxilium nostrum in Deo ponere. Per septimum vitam nostram sine debito consummare. Quatuor brachia crucis significant quatuor virtutes, quibus extendi debet homo nostr. interior. Signat enim pars superior chatitatem, inferior humilitatem, à dextris obedientiam, à sinistris patientiam. Item in quatuor brachiis crucis norantur beneficia crucis. Signat enim pars superior ianua cælestis apertionem, inferior inferni destructionem, à dextris gratiæ collationem, à sinistris peccatorum remissionem. Quatuor ligna fuerunt in cruce, sicut dicit magister in histor. Pes namque crucis fuit de cedro. Stripes de cypresso. Transuersale de palma. Tabula de oliua. Versus.
Cruz Domini palma, cedrus, cypressus, oliua.
Significat enim cedrus altitudinem contemplationis. Cypressus famam bonæ opinionis. Palma fructum iustitiæ. Oliua lenitatem misericordiz.

CAPVT XXII.

De descensu Christi ad inferos.

ANIMA Christi post mortem descendit ad infernum, siue ad limbum, ad liberationem eorum, qui Christi membra existentes de hoc seculo transferunt. Diabolus enim dum manus in eum extendit, in quo nihil iuris habebat, merito in aliis amisit potestatem. Alia causa quare Christus ad inferos descendit, est vt tantus esset descensus, quantum fuerat liberando-

Hæc. 21.
Exo. 25.
Dan. 4.
Dan. 7.
Gen. 12. 28.
Sapientia. 7.
Luce. 40.
Ifa. 63.
1. R. 8. 19.
Num. 21.
Ezech. 9.
Erod. 25.
Erod. 15. 14.
Reg. 17.
Num. 21.
Ezech. 28.
Ethier 6.
Iosue 8.
Dut. 31.
Exo. 19.
Leuit. 17.

Luce. 23.
Ioan. 10.
Matt. 27.

Matt. 5. & 18.
Luce. 17.
Erod. 16.
Matt. 5.
Psal. 24.
106. & 120.
Matt. 18.

Apo. 3.
Psal. 106.

rum castis. Primus enim homo sic in statera liber arbitrij positus fuerat, vt posset ad vitam eternam ascendere, vel ad mortem descendere, prout veller. Sed peccato peccato, sic alterum brachium statera per onus culpæ depressum est, vt esset in imo inferni, alterum verò in summo caeli. Non autem ascenderet brachium depressum, nisi descenderet brachium aliud. Descendit ergo Dominus vsque ad infernum, vt hominem captiuum eleuaret vsque ad caelum. Tertia ratio quare Christus descendit ad infernum, est, vt sicut viuis fuerat lumen mundi per praesentiam corporalem, ita mortuus esset inferni lumen per diuinitatis maiestatem. Quarta ratio est, vt hoc idem Christus exequeretur per efficaciam, quod passione sua meruerat secundum sufficientiam.

Duo meriti Christi in resurrectione, & ianua apertio: & idcirco haec duo effectus in descensu suo ad inferos: quia per satisfactionem soluta sunt vincula captiuitatis, per apertioem autem ianua facta est illuminatio ipsius carceris etiam secundum lucem exteriorem. Liberavit autem Christus omnes illos qui meriti sui capaces esse poterant, sicut fuerunt sancti patres, qui non propter reatum poenae personae, sed propter reatum naturae derelicti fuerunt. Damna autem huius meriti capaces non sunt, neque parui in limbo detenti, quia de corpore Christi non sunt nec per fidem, nec per fidei sacramentum. Dicendum est ergo, quod anima Christi per triduum mortis suae cum sanctis patribus in limbo fuit. Ibidem fuit & Iero, cui Dominus dixit, Hodie mecum eris in Paradiso, quia nomine Paradisi intelligitur Dei fruitio, quia per acta Dei passione, tam ipse Iero, quam alij qui erant in limbo, viderunt Deum per essentiam. Ad quem autem infernum Christus descendit, si scire volueris, nota quod infernum sumitur dupliciter, scilicet pro poena, & pro loco poenae. Secundum primum modum dicitur, quod demones infernum secum portant semper. Item prout infernus sumitur pro loco poenae, quadrupliciter distinguitur. Vnus est infernus damnatorum, in quo est poena sensus, & damni, ac tenebrae interiores & exterior, id est, absentia gratiae, iste semper habet luctum. Super hunc est limbus puerorum, vbi est poena dampni, & non sensus: & sunt ibi tenebrae exteriores & interiores. Supra hunc locum est purgatorius, in quo est poena sensus & damni ad tempus, & sunt ibi tenebrae exteriores, & non interiores, quia per gratiam habent lucem interiorum, quia vident se esse saluandos. Superius locus inter haec est limbus sanctorum patrum, vbi fuit poena damni & non sensus, & fuerunt ibi tenebrae exteriores, & non tenebrae priuationis gratiae. Ad hunc locum Christus descendit, ac suos inde liberavit, & sic infernum non omendit, quia partem abstulit, & partem reliquit: mortem verò quoad electos Deus peritus destruxit, sicut dicitur Osee 13. O mors, ero mors tua: ero morsus tuus in inferno. Hic quoque locus sinus Abraham dicebatur, quia ibi Abraham fuit. Sed nunc caelum emptum dicitur laus Abraham, quia iam est ibi Abraham. A nullo praedictorum locorum est transitus ad

Quandis fuit anima Christi in inferno. Luc. 23.

Ad quem infernum descendit Christus. Ibid.

Quis infernus huius Abraham dicitur.

alium, nisi quod olim à tertio ad quartum, hoc est, à purgatorio, ad limbum sanctorum patrum. Ex iam dictis patet quare cantamus, Libera animas omnium fidelium defunctorum de poenis inferni, & de profundo lacu: quia infernus ibi sumitur pro purgatorio, sicut & ibi sumitur pro limbo, quando dicitur Christus ad inferos descendisse vel infernum destruxisse. Ex praedictis collige, quod Christus mortuus est in corpore, descendit ad inferos in anima, & surrexit in vitroque. Dicendum est etiam, quod Christus illo triduo torus fuit in sepulchro, sed non torus: & torus fuit in inferno, sed non torus: quia torus dicit personam, torus verò substantiam & naturam. Similiter dicendum, quod quum vno animae cum corpore faciat hominem, Christus in illo triduo non fuit homo, licet anima & caro vna tunc essent cum verbo.

Libera animas de poenis inferni, quare cantatur in ecclesia.

Christus fuit in sepulchro, & non torus. Idem de inferno.

Psal. 102. Gen. 49. Rom. 9. Ionaz. 2. Matth. 12. Exod. 37. Amos 9. Mac. 16. Ioan. 12. Jul. 16. Psal. 29. Christus quibus testimoniis probatur resurrectioem suam. Luc. 24. Ioan. 20.

Quoties apparuit Christus in die resurrectionis, & quibus.

CAPVT XXIII.

De resurrectione Christi.

Christus resurrexit tertia die à mortuis, resumendo corpus non tale quale prius habuit, sed impassibile & immortale. Caro enim Christi, quae in natiuitate floruit, in passione aruit, per gloriam resurrectionis restoruit, & renouata est, vt aquila iuuentus Christi: tunc leo carulum suum suscitauit: tunc phoenix reuiuuit, tunc sicut dicitur Ierem. 18. figulus ex eodem luto fracti vasis fecit vas aliud, sicut placuit in oculis eius. Tunc Ionas de ventre Ceti illaesus exiuit: tunc vestitum est candelabrum auro: tunc suscitatum est tabernaculum Dauid quod occidit: tunc resuscitatus est granum frumenti, quod cadens in terram mortuum fuerat: tunc ceruus resumpsit cornua: tunc Sanson tulit portas cum postibus: tunc Ioseph eductus de carcere condetur, & constituitur Dominus Aegypti: tunc conuersus saccus circumdatur laticia. Dominus probauit resurrectionem suam esse veram per Angelos, qui non mentiuntur. Matth. 28. Respondens autem Angelus dixit mulieribus, &c. Item per inimicos, quorum validissimum est testimonium. Matth. 28. Ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatem, & nuntiauerunt principibus Sacer. &c. Item probauit eam non arte magica factam, & hoc per comestionem. Item non esse phantastici corporis, & hoc per tactum. Item probauit in eodem corpore, quo passus est factam, & hoc per ostensionem cicatricum. Item probauit e. in fuisse in corpore glorificato vniuerso deitati, & hoc per ingressum in domum ianuis clausis. Item probauit eam multis apparitionibus. Apparuit enim ipsa die resurrectionis quinq. Primò Mariæ Magdalene. Ioan. 2. Mulier quid ploras? Secundo mulieribus redeantibus à monumento. Matth. vlt. Tertio Petro, sed non inuenitur modus. Quarto duobus discipulis euntibus in Emaus. Luc. vltim. Quinto discipulis congregatis propter metum Iudaeorum,

CAPVT XXIV.

De Ascensione Christi.

Differentia est inter ascensionem, & assumptionem, & euolutionem: quoniam ascensio pertinet ad Christum, assumptio ad beatam virginem: euolutio autem ad alios sanctos. Et ratio huius est, quoniam ascensio fit propria virtute ascendentis, assumptio autem virtute Christi assumptis, qua filius obsequitur matri. Euolutio verò fit ministerio Angelorum. Alia est differentia, quia locus euolutionis est distinctio chororum. Locus verò assumptionis est super choros Angelorum. Locus verò Christi ascendentis est supra seculi ultra locum assumptionis Virginis. Circa ascensionem Christi octo sunt consideranda quae circumstant ascensionem, & colliguntur ex officio de ascensione. Primum est, quod scilicet eleuatus est videntibus omnibus discipulis, vt desiderium veniendi ad ipsum excitaretur in eis. Secundum est, quod nubes suscepit eum ab oculis eorum. Per vmbra nubes figuratur, quod in hoc mortali corpore Iesum in alto videre non possumus. Tertium est, quod eleuatis manibus ferebatur in caelum. Eleuauit autem manus propter duos, scilicet vt suos Patri offerret, & vt inimicos altè retracta manu percuteret. Quartum est, quod benedixit eis, vt eos contra hostem muniret, & bonis caelestibus augeter. Quintum est, quod ascendit in iubilatione, quod refertur ad vocem iocunditatis redemptorum ascendentium cum ipso, qui prius voce lachrymabili in portis inferni clamauerunt: Aduenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris. Sextum est, quod ascendit in voce tubae, quod refertur ad sonum praedicationis Apostolorum, qui sonus fuit eis ininitatus, dicente Domino Marth. 28. Euntes in mundum vniuersum, praedicate Euangelium omni creaturae, &c. Ex tunc enim in omnem terram exiuit sonus eorum. Septimum est, quod ascendens in altum captiuum duxit captiuitatem, id est, captiuos captiuitate inferni, quos secum victor captiuos eduxit. Octauum est, quod dedit dona hominibus: quia omnia bona nostra deforsum sunt, quod Christus ascendit. Horum prima duo habentur ex Actibus, sed tertium & quartum ex sine Euangelij secundum Luc. Quintum & sextum ex Psal. Item septimum & octauum ex Psal. Ascendit Christus regressus ad caelum multipliciter scilicet tanquam verus obediens completa obedientia, quoad patrem: tanquam bonus mediator facta pace, & concordia, quoad homines: tanquam strenuus propugnator contra demones. Ascendit Christus pluribus de causis, scilicet ad quietendum post labores quibus fatigatus fuit triginta tribus annis nobis seruens. Ad intercedendum pro amicis, pro quibus vtiliter laborauit. Bern. Securus accessum habes o homo ad Deum, vbi habet filium mediatorem, & matrem interuentricem, Filius ostendit patri latus, & vulnera: mater ostendit

Ascensio & assumptio differunt & euolutio, & quomodo.

Ioan. 3. & 14. Oportet circa ascensionem Christi consideranda.

Luc. 24.

Ibid. Psal. 46.

Ibid.

Rom. 10. Psal. 118.

Ephel. 4. Psal. 67. Ibid.

Act. 1. Quare Christus sine ascensione ad caelum.

Luc. 24. Inter resurrexerunt & ascensionem quoniam apparuit Christi. Marc. vlt. Quibus de causis resurrexit Christus.

Rom. 6. 1. Thess. 4. 1. Cor. 15. Ioan. 20. Matth. 27. Resurrexit Christus, causa & figura nostrae resurrectionis spiritalis. Phil. 3.

Rom. 6. Coloss. 3.

Duplex mors, & duplex resurrectio.

Ioan. 11. Luc. 24.

Iudaeorum, ianuis clausis, quando Thomas non fuit cum eis. Ioan. 20. Item apparuit inter resurrectionem & ascensionem quinq. scilicet Thomae cum aliis. Ioan. 20. Secundo discipulis piscantibus ad mare Tiberiadis Ioan. 21. Tertio discipulis in monte Thabor. Matth. vlt. Quarto in Hierusalem. Quinto quando comedit cum discipulis. Matt. & Luc. vlt. & Actuum 1. Multis de causis surrexit Dominus. Vt scripturas impleteret. Quando enim Dominus dixit, Ecce ascendimus Hierosolim. &c. Luc. 18. subiunxit, & die tertia resurget. Vt nos ad surgendum spiritualiter prouocaret: quia turpe est vt sedeat seruus, quando coram eo surgit Dominus. Vt futuram resurrectionem esse probaret. Vt potentiam suae diuinitatis ostenderet, quia mortuos suscitare non est opus naturae, sed potentiae diuinae. Non est enim regressus à priuatione ad habitum. Vt nos ad contemnenda terrena pro adipiscenda tali gloria animaret. Surrexit Christus velociter, quia tertia die. Nam sicut ianuis clausis ad discipulos intrauit, & sicut salua virginitate de vtero matris exiuit, sic cum mortuum nec petra in qua iacuit, nec militum custodia potuit retinere integraliter, quia in corpore & anima. Socialiter, quia multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Aeternaliter. Apost. ad Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis iam non, &c. Similiter surgendum est nobis spiritualiter, sicut eis modis resurgemus die iudicij corporaliter. Resurrectio Christi est causa & figura nostrae resurrectionis spiritalis. Causa dico motiua, & hoc dupliciter, quia causa motiua est in comparatione nostri. Dum enim consideramus gloriam resurrectionis Christi, mouemur ad surgendum in nouitate vitae. Item causa motiua est in consideratione Dei patris: quoniam pater dans resurrectionem filio, mouetur ad dandam eandem gloriam fratribus suis: sicut rex quando facit filium suum militem, mouetur amore filij, vt cum eo faciat multos milites. Figura verò vitae, quia sicut Christus surrexit in nouitate vitae, ita & nos in nouitate vitae ambulemus. Item sicut diem resurrectionis Christi praecessit dies mortis in Parasceue, & dies quietis in sabbato sequenti, ita gloriam resurrectionis nostrae praecedat in nobis mortificatio membrorum & vitiorum, & quietas contemplationis aeternorum. Nota, quod sicut duplex est mors, scilicet anima per culpam, & corporis per extinctionem, ita duplex est resurrectio, scilicet anima per gratiam & corporis per gloriam. Et sicut anima mors causauit mortem corporis, sicut habetur Gen. 3. ita & conuersio resurrectionis anima causabit resurrectionem corporis gloriosam. Sciendum autem, quod quidam resuscitantur sic, sicut Samuel, qui licet verè Sauli apparuerit, vt habetur primi Regum vigesimo septimo: non tamen verè resuscitatus fuit, vt quidam dicunt. Quidam imperfecte, sicut Lazarus iterum moriturus. Quidam perfecte, sicut Christus semper victurus. Prima resuscitatio significat conuersionem, siue poenitentiam hypocritarum. Secunda recidiuantium. Tertia perseuerantium.

Christus opti-
mus aduoca-
tus.

Hebr. 13.

Exaltatus
fuit Christus,
& quomodo.

Ascensio
Christi mira-
bilis.

Act. 8.
Plal. 46.
Genes. 11.

Luc. 18.
Christus non
statim post re-
surrectionem
ascendit, &
quare.

ostendit filio peccus & vbera. Ibi nulla potest esse repulsa, vbi tor concurrunt amoris insignia. Christus ergo optimus aduocatus est, qui tot habet linguas pro nobis loquentes, quot vulnera pro nobis accepit. Ad conquirendum de inimicis pro quibus vires suas inutiliter expendit. Isa. 49. In vacuum laboraui. Item ascendit Christus, vt nobis locum prepararet. Ioan. 16. Vado vobis parare locum. Vt fiduciam in ipsum sperandi nobis tribueret, vt in corporalem possessionem æternæ hereditatis nos mitteret. Ioan. 16. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos, Vt desiderium nostrum post se traheret. Cant. 1. Trahe me post te. Vt viam nobis ad cælum ostenderet, quia sicut dicitur, Luc. vltim. eduxit Dominus prius discipulos suos foras ciuitatem in Bethaniam, vti ipsa eductione cognoscerent se hinc non habere manentem ciuitatem. Quod autem in Bethaniam eduxit eos prius, quæ interpretatur domus obedientiæ, significat quod per bonum obedientiæ transiri essent ad cælestia. Post hoc fecit eos transire in montem oliuarum, vt per montem intelligatur eminentia spiritus in contemplatione, per oliuas autem pinguisimi pectoris deuotio. Vltimus verò post ista non restat nisi salus animæ in cælum. Exaltatus autem fuit Christus tripliciter, scilicet in terra per vitæ meritum: super terram per crucis suspendium: super cælum per ascensionis inuilum. Ascensio Christi fuit Angelis mirabilis. Isa. 63. Quis est iste, qui venit de Edon tinctis vestibus de Bofra? Dæmonibus terribilis. 1. Reg. 8. Non fuit tantum gaudium heri & nudius tertius. Vt nobis. Hæc sunt verba Philistinorum quando vociferabantur filij Israël dum adduceretur arca fœderis in Sylo in castra, vt per eam haberent diuinum adiutorium in prælio. Homini- bus salutaris, sicut supra patet de multiplici fructu ascensionis Christi. Ascendit Christus multipliciter, scilicet potenter: quia eleuatis manibus ferebatur in cælum. Patenter; quia videtur illis eleuatus est. Gaudenter: quia ascendit in iubilatione. Decenter: quia cum duobus tarmis regrediebatur, scilicet hominum & Angelorum. Non autem dico, quod ibi fuerint Angeli in adiutorium necessitatis, sed in obsequium dignitatis. Homines quoque, illos dico, quos de inferis liberauit, & qui post resurrectionem vsque ad ascensionem mortui sunt de numero saluandorum, nec purgatorio vltius indigentes. Clemens, quia benedixit eis. Christus non statim post resurrectionem cælum ascendit, triplici ratione. Prima, quia differenda erat ascensio vt multipliciter probaretur resurrectio, vt dicitur Act. 1. In multis argumentis apprensus eis per dies 40. Secunda est, vt patientiam nostram informaret, quia mercedem debemus æquanimiter expectare, sicut agricola non statim post seminationem merit, sed fructum maturitatem expectat. Tertia est propter discipulorum consolationem, vnde dicit glossa, Act. 1. Sicut 40. fuerunt horæ mortis Christi, ita 40. diebus cum eis conuersatus est post re-

surrectionem, quia consolatio diuina excedit tristitiam humanam. Nota, quod Christo conuenit descendere de cælo tanquam modo secundum diuinam naturam, quia Deus illuc venire dicitur, vbi speciali effectu apparet: sed ascendere propriè ei conuenit secundum humanam naturam, quia secundum illam solummodo mutat locum, non secundum diuinam naturam.

CAPVT XXV.

De confessu Christi ad dexteram.

Ascendens Christus in cælum, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Duo intelliguntur per dexteram. Primum est equalitas maiestatis, ad quam Christus sedet secundum diuinitatem. De hac dextera loquitur Apostolus dicens, Talem habemus pontificem, qui confedit in dextera maiestatis in excelsis. Secundum est, quod per dexteram intelliguntur potiora bona gloriæ ip quibus Christus sedet secundum humanitatem, quoniam collatum est ei à Deo quicquid conferri potuit. Et licet ab instanti conceptionis Christus accepit bona gratiæ & gloriæ in anima, eadem tamen bona fuerunt in ascensione manifestata, & in loci congruentia completa. De hac dextera dicitur ad Col. 3. Quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: vbi dicit glossa, quod sursum vbi sedet Christus, sunt potiora bona gratiæ & gloriæ. Dicimus ergo, quod ascensio Christi fuit tam ad locum, quam ad dignitatem. In quantum quidem fuit ad locum, sic ascendit super omnes cælos, id est, ad dignissimum locum cæli empyrei, sicut ad altissimam eius partem, eò quod nobilissimum Christi corpori congruit locus talis. Non tamen est dicendum, quod corpus suum sit obligatum ad locum illum, sed quia locus ille sit sibi secundum congruentiam deputatus. In quantum autem ascensio fuit ad dignitatem, sic sedet ad dexteram patris, non tamen quoad situm, qui patri non conuenit, sed quoad excellentiam duplicem, sicut dictum est: quia per dexteram intelligitur vel æqualitas maiestatis, quæ competit Christo secundum diuinitatem, vel perfectio præmij, quæ sibi competit secundum humanitatem. Prætereundum quoque non est, quod credimus Christum ad dexteram Dei patris sedentem. Stephanus autem vidit eum stantem à dextris Dei: quia nos credimus eum regnantem & quiescentem, quod notatur in sessione: sed Stephanus in tribulatione positus habuit propugnatorum & susceptorem, vnde vidit eum stantem. Merito Christus sedere dicitur ad dexteram Dei. Sedere quidem, quia laborauit. Psal. 87. In labore fui à iuuentute mea. Ad dexteram autem, quia diu fuit in sinistra aduersariis. Psal. 37. Afflictus sum & humiliatus sum nimis, &c. Dei, quia post abiectionem merito debet consequi gloriam: quia qui se humiliat, exaltabitur.

Nomine dex-
tera quid in-
telligatur.
Marc. 16.

Hebr. 8.

Super quos
cælos ascendit
Christus.

Quomodo sit
in dextera
patris.
Sedes & stat
Christus à
dextris Dei,
& quomodo.
Luc. 14.

LIBER V.

De gratiarum sanctificatione

CAPVT I.

De virtutibus & origine gratiæ.

DE VIRTUTIBUS & ORIGINE GRATIÆ. DEUS non descendit per essentiam suam incommutabilem, sed per influentiam ab ipso manantem, ita nec spiritus rationalis eleuatur supra se per situm localem, sed per habitum deiformem, vnde necesse est spiritui rationali, si debet esse dignus æternæ beatitudinis; quod particeps fiat influentiæ bonitatis diuinæ.

CAPVT II.

De origine virtutum & gratiæ.

Ad bonum
gratiæ quanti-
ter perueni-
dum.
Ioan. 5.
Hominem ad
gratiæ gra-
tiam facientem
se disponere
quomodo co-
tingit.
Ephes. 2.

AD BONUM GRATIÆ non potest quis per se venire, cum hoc non sit secundum limites naturæ, sed secundum influentiam largitatis diuinæ. Sicut enim creatura pro sua defectibilitate suo principio semper eget, vt sit in esse naturæ, sic idem principium pro sua bonitate influere nõ cessat creaturæ rationali vitam spiritualem, vt bene sit ei in esse gratiæ, quam habere non potest sine Deo largitore. Veruntamen inexcusabilis est homo si gratiam gratum facientem non recipit, quia gratia gratis data semper præsto est liberum arbitrium excitare & commouere, cuius est huic admonitioni consentire: & hoc est quod in se est facere: quo facto potest homo ad gratiam gratum facientem se preparare. Quamuis enim gratia Dei sic habeatur Dei dono efficiente, non tamen sine libero arbitrio consentiente: quia sicut ait Augustinus. Qui creauit te sine te, non saluabit te sine te. Igitur gratia gratum faciens à tribus est, sed aliter & aliter. Est enim à Deo efficiente, à gratia gratis data liberum arbitrium excitante & mouente, & à libero arbitrio consentiente. Quamuis enim liberum arbitrium non possit gratiam efficere in homine, potest tamen se ad hoc habilitare, & preparare, vt habeat: sicut aliquis non potest illuminare domum, potest tamen aperire fenestram, quo facto sol intrat & domum illuminat. Quod autem dico de libero arbitrio consentiente, intelligo de adultis: quia in paruulis sufficit fides parentum, & sacramentum Ecclesiæ, & meritum Christi, & D. Alb. Mag. Compens. 1. theol.

excusat eos impotentia sui. Sciendum etiam, quod habitatio sine preparatio ad gratiam triplex est, scilicet, efficiens, formalis, & materialis. Prima est à Deo. Secunda à gratia gratis data. Tertia à nobis. Anima namque habet facultatem & instrumentum & instinctum cognoscendi & diligendi Deum ex natura, sed non habet cognitionem veritatis, & ordinem dilectionis, nisi ex gratia. Ad opera bona tria nos incitant, scilicet lex naturæ, quæ scripta est in corde hominis, dicens. Quæ vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite, & cætera. Ratio, quæ dicit ea esse delectabilia, verilia & honesta. Gratia, quæ dicit feruendum esse Deo, quia summè bonus: subueniendum proximo, quia Dei filius, quia imago Dei, quia in beatitudine socius. Gratia non darur ei, qui se non habilitat ad gratiam: & de hoc multa habes exempla, scilicet, in illo qui ad largientem manum non extendit, quia Deus quantum in se est, dat omnibus affluenter. In illo qui contra lumen oculos claudit, quum Deus faciat oriri solem suum super bonos & malos. In illo qui fontem reperiens, fundum vasis sursum erigit, quia Deus, sicut ait Augustinus, ingenti liberalitate atque libertatis vbertate replet omnes creaturas pro captu earum. In illo qui domum suam sepit spinis, ne amicus ingrediarur. Ipse verò Deus semper stat ad ostium, & pulsat. In illo qui cantabrum & zizaniam non extirpat de agro suo, propter quod fructus proficere non possunt. In illo qui ligna igni subtrahit, quia tunc ignis deficit. In illo qui ad sumendum cibum negligit os aperire, quia talis deberet merito fame mori. In illo, qui tempore pugnæ arma proicit, quia talis sæpè capitur & vulneratur. In illo, qui mouere negligit remos tempore tempestatis, quia talis submergitur. In illo, qui existens in agitudine medico contradicit. Gratia nobis procedit à Deo, sicut radius à Sole, sicut germen à radice, sicut mel à flore, sicut riuus à fonte, sicut imago ab artifice, secundum exemplar interioris, & facturam exterioris.

Preparatio
ad gratiam
est triplex.
2. Cor. 5.

Incitant tria
ad bona opera.
Tob. 4.
Math. 6.
Ioan. 1.
Genes. 1.
Math. 22.

Isac. 1.
Math. 54.

Ierem. 23.

Apoc. 5.
Math. 13.

CAPVT III.

De distinctione gratiarum.

GRATIA dicitur tripliciter. Primò generali- ter, & sic gratia est adiutorium diuinum creaturæ gratis impensum, & indifferenter ad quem

Gratiæ mul-
tipliciter di-
citur.

quemcunque actum, quia sine huiusmodi adiutorio gratia nihil possumus facere, imò nec in esse durare. Secundò dicitur gratia specialiter, & talis gratia dicitur gratis data, scilicet donum, quo se homo præparat ad suscipiendum donum Spiritus sancti. Huius enim gratia est reuocare libere arbitrium à malo, & excitare ad bonum, sine qua nullus facit sufficienter quod in se est, ut præparet se ad salutem. Tertio dicitur gratia proprie, scilicet donum diuinitus datum ad merendum: quod quidem donum gratia gratum faciens appellatur. Sine ista gratia nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad gloriam peruenire. Ista triplex gratia sumitur ex verbis Ap. 1. Cor. 12. ubi ait 1. ad Corinth. 12. Gratia Dei sum id quod sum, ecce prima: & gratia eius in me uictoria non fuit, ecce secunda: sed gratia eius semper in me manet, ecce tertia. Præter prædicta dicitur gratia gratias dans scilicet Deus. Item gratia gratia signum, ut est propheta, & potestas faciendi miracula. Gratia gratum faciens distinguitur in operantem & cooperantem. Gratia operans dicitur præueniens, & incipiens, ac liberans, quia peccatum expellit. Gratia cooperans dicitur subsequens, & perficiens, ac adiuuans: quia liberum arbitrium adiurat, & ei cooperatur in merito. Multipliciter distinguitur bonum. Est enim bonum per essentiam, & hoc est Deus. Vnde nemo bonus, nisi solus Deus. Est bonum per participationem, & illud distinguitur in bonum gratia, & in bonum natura. Vnde Aug. Omne quod est, in quantum est, bonum est Genes. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Item est bonum in genere, hoc est bonum in obiecto, sicut est elemosyna. Nam ibi est actus in debita materia, etiamsi desit forma substantiarum. Item est bonum ex circumstantia, hoc autem est quando bonum ex genere vestitur debitis circumstantiis, sicut est dare elemosynam indigenti, tempore debito, ex comp. sione, & huiusmodi. Item est bonum virtutis, & hoc est quando additur operi perfectio ex parte operantis, quæ est per habitum mentis bene constituta. Item est bonum meritorium, hoc est quando additur ipsi operi debitus finis, hoc est, bona intentio super motum naturalem. Item est bonum gratia, ut est ipse habitus gratum Deo faciens. Item est bonum gloria, ut bonum remuneratio nis æternæ.

CAPVT IV.

De effectu gratia.

Effectus gratia est quod excitat liberum arbitrium ad bene cogitandum, & sanat ipsum mutando affectum, ipsumque corroborat perueniendo ad actum. Item gratia hominem Deo reconciliat, à peccato liberat, & partem æternam in temporalem commutat. Item gratia opera nostra meritoria facit, & bona per peccatum amissa restituit, ac stabulum in palatium conuertit. Item per gratiam efficitur ani-

ma sponsa Christi, filia regis æterni, & templum Spiritus sancti. Item gratia ipsam animam purgat, illuminat & perficit. Item gratia mentem eleuat, Deo assimilatur, & spiritali solatio cibatur. Nota, quod quamuis virtus gratuita simul insit animæ cum gratia, non tamen habet effectum suum tam cito sicut gratia quoniam effectus gratia est facere gratum Deo, & facere dignum vita æterna, & hic effectus statim inest puero post baptismum. Virtutis autem effectus est elicere actum meritorium de potentia, & hic effectus non statim inest puero post baptismum. Hoc autem non est propter defectum virtutis, sed propter impotentiam naturæ agentis. Puer enim non est aptus ad actus voluntarios. Vnde sciendum, quod triplex est perfectio. Prima est gratia, & causat gratuitum. Secunda est virtutis, & causat bonum actum. Tertia est operis virtutis, & causat meritum. Prima perfectio perficit animam, secunda perficit animæ potentias, tertia perficit ipsos actus.

CAPVT V.

De virtutibus, & primò quid sit virtus.

Vnc de virtutibus est agendum & primò quid sit virtus. Virtus est, ut ait Aug. bona qualitas mentis, qua bene viuunt, qua nullus malè vitur, quam solus Deus in homine operatur. Hæc definitio datur in comparatione ad agentem. Item secundum Aug. Virtus est habitus mentis bene instituta, hæc datur in comparatione ad bonum in quo est. Item dicit Philosophus: Virtus est habitus voluntarius in mediocritate consistens quoad nos, terminata ratione prout sapiens determinabit. Hæc definitio datur in comparatione ad actum circa quem est. Item Philosophus: Virtus est dispositio perfecta ad optimum: hæc datur secundum comparationem ad finem. Item Isidorus: Virtus est natura habitus, animæ decus, vitæ ratio, morum pietas, cultus diuinitatis, honor hominis, æternæ beatitudinis meritum: hæc datur in comparatione ad effectum. Diffinitio August. sic exponitur: Virtus est bona qualitas, hic ponitur qualitas pro genere, bona verò dicitur ad differentiam malarum qualitarum animæ. Dicitur quoque bona, quoniam à bono Deo datur, & bonos tantum inhabitat, & bonos facit, & ad bonum perducit. Mentis ponitur ad differentiam qualitarum, quæ sunt in corpore. Qua bene viuunt, ponitur ad differentiam qualitarum, quibus rectè intelligitur, sicut est scientia. Qua nullus malè vitur, ponitur ad differentiam qualitarum, quibus bene & malè uti possumus. Quam solus Deus operatur in homine, ponitur ad differentiam virtutum cardinalium, quæ habentur per acquisitionem. Circa aliam diffinitionem. Aug. notandum est, quod ibi ponitur habitus mentis bene instituta, & hoc ad similitudinem regni, quod tunc bene instituitur, quando rectè consilium, & bene imperatur, & iuste obeditur.

Eodem

Eodem modo bene instituta est mens, si ratio rectè consulit, si voluntas bene imperat, si sensualitas debito modo obtemperat. Erymologia virtutis hæc est. Virtus dicitur quasi vis intus: & hæc vis consistit in aggressionem arduorum, in tolerantia aduerforum, & in abstinentia placitorum. Item dicitur virtus quasi viror nitens. Item dicitur virtus quasi viribus nitens. Item dicitur virtus quasi viri status.

CAPVT VI.

De perfectione virtutum.

Virtus in medio consistat secundum Philosophum, illud medium est in tribus, scilicet in agendis, in habendis, & in sustinendis. In agendis, scilicet intra, supra, & circa modum. Apost. Rationale sit obsequium vestrum. Rom. 12. In habendis scilicet inter superfluum & indigentiam. Prouer. 30. Diuitias & paupertates ne dederis mihi. In sustinendis, scilicet inter eluari in prosperis, & deiici in aduersis, vnde illud Deut. 5. Non declinabitis, neque ad dextram, neque ad sinistram. Multiplex est perfectio, scilicet sufficientia: hanc habent omnes, existentes in charitate. Ordinis, huius proprium est seruare continentiam. Religionis, huius proprium est renunciare omnibus. Prælationis, ad hanc pertinet ponere animam pro ouibus suis. Securitatis, huius proprium est habere mortem in desiderio, & vitam in patientia. Ad primam perfectionem tenerur quilibet, ad ultimam verò nullus tenetur: sed ad tres medias tenetur aliqui ex voto, ex officio, &c. Virtus comparatur multis rebus, scilicet auro. Eccl. 2. Aurum probat fornax. Thesauri abscondito. Matth. 13. Simile est regnum cælorum thesauro abscondito. Gemmis. Eccl. 5. Quasi vas aurum solidum, ornatum omni lapide pretioso. Armis. 2. Reg. 1. Quomodo ceciderunt fortes in prælio, & perierunt arma bellica. Arboribus. Matt. 7. Omnis arbor bona fructus bonos facit. De hoc Hugo de S. Vi. Arbor sapientia per timorem seminatur, per gratiam irrigatur, per fidem radicatur, per deuotionem germinat, per desiderium crescit, per charitatem roboratur, per spem viuet, per circumspectionem frondet, per disciplinam floret, per doctrinam fructificat, per patientiam maturefcit, per mortem carpitur. Item virtus comparatur floribus. Cant. 2. Fulcite me floribus. Fontibus. Cant. 4. Fons horrorum, puteus aquarum viuentium. Semitis. Prou. 3. Via eius via pulchra, & omnes se eius pacis. Vestibus. Psal. 44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Stellis. Baruch. 3. Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis. Pigmentis. Cant. 3. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus? Cibariis, vnde Dominus in Euang. Ioan. 4. Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me. Alis, Psal. 54. Quis dabit mihi pennas sicut col. Tres sunt bonæ conditiones virtutis, quæ sunt temptationis remotio, actuum multiplicatio, & in

Conditiones virtutis sunt.

D. Alb. Mag. Compend. Theol.

bono delectatio. Primum ipsam virtutem in radice firmat: secundum, quasi floribus decorat: tertium sapore fructuum delectat. Similiter dicendum est, quod ad consummationem virtutum quatuor ista concurrunt, scilicet dispositio præparans, habitus informans, operatio probans, premium coronans.

Ad consummationem virtutum requiritur.

CAPVT VII.

De æqualitate virtutum.

Virtutes omnes in homine sunt æquales, licet inter se distinxerint, per proprias excellentias: & hæc æqualitas in multis consistit. Æquales namque sunt virtutes. Primo, quantum ad essentiam: quia omnis virtus simplex est. Secundo, quantum ad æqualem radicationem in anima, secundum quod in ipsis est. Tertio, quantum ad relationem ad eundem finem, quia omnes propter Deum operantur. Quarto, quantum ad æqualem effectum, quia æqualiter faciunt dignum vita æterna. Quinto, quantum ad æqualem facilitatem ad actus suos quantum in ipsis nisi impediatur. Sicut virtutes æquales sunt prædictis modis, ita inæquales sunt aliis modis. Primum quantum ad usum, quia sunt sicut arma. Sed sicut miles non pugnat æqualiter cum omnibus generibus armorum, quæ habet, imò melius pugnat cum illis, quæ frequentius vitauit, sic est de virtutibus. Secundò quantum ad auctoritatem, quia secundum hoc maior omnibus virtutibus charitas. Er quælibet virtus potest esse maior alia secundum aliquam prærogatiuam, quam habet secundum aliquem effectum. Tertio quantum ad feruorem, quia virtus vna feruentius operatur, quam alia. Sciendum est, quod eadem virtus non est æqualis sibi semper. Crescunt enim virtutes multis modis, scilicet quantum ad intensionem, quantum ad radicationem, quantum ad potentiam virtutis, quantum ad maiorem expressionem diuinæ similitudinis, & quantum ad diuturniorem permanentiam. Præterea crescunt vna virtute crescunt omnes, & habes exemplum in cithara: in qua si debet esse debita proportio sonorum, necesse est ut quando vna chorda tenditur, etiam omnes alia tendantur, ne in harmonia fiat dissonantia. Quare autem polleat aliquis vsu vnius virtutis potius, quam alterius, multæ sunt rationes. Prima est, quia Deo sic placet, qui datur est virtutis. Secunda est natura complexionis, quæ magis est consona operibus vnius virtutis, quam alterius. Tertia est vitatio: quia exercitauerit se quis magis circa vnam virtutem, quam circa aliam. Quarta est: quia minus impugnatur à vitio contrario illi virtuti. Quinta est: quia maiorem habet discretionem in operibus vnius virtutis, quam alterius. Quælibet enim virtus habet suas proprias rationes. Sexta est difficultas status: quia cum de nouo quis conuertitur, licet habeat maiorem charitatem, quam alius qui diu fuit in charitate, non tamen est ita bene expectans.

Virtutes inæquales, & quibus modis.

1. Cor. 13.

Crescunt virtutes.

Iacob. 1.

H 3 ditus

Ioan. 13.

Gratia gratia

Bonum malum

Bonum per essentiam

Bonum in genere

Bonum ex circumstantia

Bonum virtutis

Bonum meritorium

Bonum gratia

Bonum gloria

Effectus gratia

Luc. 13.

Magnitudi-
scientia res-
pondera debet
magnitudo
virtutis.

ditus ad bene agendum, sicut ille propter reli-
quias peccatorum, quæ adhuc in hærent. Ma-
gnitudini scientiæ respondera debet magnitu-
do virtutis, & hoc multiplici ratione, scilicet
ratione exempli diuini. Ioan. 1. Plenum gra-
tiæ & veritatis. Luc. vii. Potens in opere &
sermone. Act. 1. Cæpit Iesus facere, & docere,
&c. Ratione exempli Angelici, qui quanto plus
cognoscunt, tanto plus diligunt. Ratione
exempli humani. Matth. 5. Qui autem fecerit,
& docuerit, hic maior, &c. Ratione exempli
naturalis, quoniam lux & calor in Sole pro-
portionantur. Ratione obligationis. Luc. 12.
Seruus sciens voluntatem Domini sui, & non
faciens, vapulabit multis.

CAPVT VIII.

De connexione virtutum.

Iacob. 1.
Rom. 12.

Eccles. 50.
Cant. 4.

Hebr. 11.
1. Cor. 13.
Luc. 16.
Luc. 2

Vitia non sunt
connexa &
quæ.

Connexæ sunt sibi virtutes & coordinatæ,
ita vt qui vnam habet, habeat omnes. Pri-
ma ratio est largitas Dei dantis, quia non dat
vnam sine alia. Secunda ratio est, quia sicut
vnum membrum indiget alio, sic est in virtuti-
bus. Tertia ratio est, quia sicut in cithara si
defuerit vna chorda, non erit harmonia perfe-
cta, ita nec in anima erit spiritualis melodia,
nisi adsint omnes virtutes. Quarta ratio est,
quia contra singula vitia sunt aliquæ virtutes.
Vnde oportet omnes virtutes habere, vt omnia
vitia impugnentur. Nam sicut miles mundi
non est impeditus nisi omnia sua arma habeat,
ita nec miles Christi si aliqua virtus sibi defue-
rit. Quinta ratio est, quia sicut stellæ & pla-
netæ semper sunt in sphaeris suis, ita virtutes in
anima esse debent. Sexta ratio est, quia anima
est sicut vas auri solidum ornatum omni lapide
pretioso, id est, virtutibus. Septima ratio est,
quia anima est sicut hortus nobilis, cui non
deest decor alicuius floris vel arboris. Octaua
quia anima est sicut apotheca, cui deesse non
debet alicuius radicis vel pigmenti medicina.
Ea autem quæ de connexione virtutum dicta
sunt, intelligi debent de virtutibus gratuitis,
quæ omnes quoad habitum sunt connexæ, sicut
quoad actus meritorios sunt æquales. Et licet
similes sint virtutes, tamen aliquæ dicuntur
matres virtutum, non quod habitus virtutis
generet habitum, sed motus motum, sicut di-
cit Bern. vbi inquit, Lectio parit cognitionem,
cognitio amorem, amor frequentiam, frequen-
tia familiaritatem, familiaritas fiduciam, fidu-
cia faciliem impetrationem. Secundam hunc
modum quatuor dicuntur esse matres virtu-
tum, scilicet fides origine, quia ex motibus
fidei surgunt motus aliarum virtutum, Charita-
tas educatione, Prudentia regimine, Humili-
tas conseruatione. Vitia vero non sunt conne-
xa sicut virtutes: cuius ratio est, quia vitia
sunt in nobis ex operationibus nostris, quæ si-
miles non sunt. Virtutes autem Theologicæ
non sunt in nobis per acquisitionem, sed per
infusionem. Alia ratio est: quia vitia sunt
opposita adinuicem, sicut auaritia & pro-

digalitas, quod non est in virtutibus.

CAPVT IX.

De commendatione virtutum.

Virtus commendabilis est, primò à causa
efficiente, quæ est Deus. Ipsam enim,
vt ait Augustinus, solus Deus in homine operatur.
Secundò, à causa materiali in qua est,
quia non nisi in bonis inhabitat. Non est autem
sic de bonis naturalibus & fortuitis,
quia talia pluit Deus super iustos & iniu-
stos. Tertio à causa formali, quæ est decor
spiritualis. Psalm. 44. Omnis gloria eius
siliæ regis, &c. Quarto, à causa finali. Au-
gustin. Præmium virtutis est ipse, qui virtu-
tem dedit. Virtus est bona multipliciter. Pri-
mò in se: quia sicut ait Augustinus, virtus est
bona qualitas mentis. Nota, quod bona pos-
sessio est, quæ propinqua est ciuitati, hæc au-
tem est intra ciuitatem, quia in anima. Secun-
dò in cooperatione. Hebr. 13. Optimum est
gratia, &c. Tertio, in operatione: quia bo-
num facit hominis opus, quod non esset meri-
torium, nisi ex virtute procederet. Gregorius,
nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi
manserit in radice charitatis. Quarto in com-
mutatione, quia de lupo facit agnum, & tene-
bras conuertit in lucem. Malum enim culpæ
mutat in bonum gratiæ, & malum pœnæ mu-
tar in bonum gloriæ: quod significat aqua mû-
tata in vinum. Quintò in distinctione: quia
per virtutes distinguuntur filij Dei, à filiis dia-
boli. Ioan. 13. In hoc cognoscet omnes,
quod discipuli mei estis, si dilectionem ha-
bueritis adinuicem. Sextò in exemplificatione:
quia omnes sancti studebant virtutibus. Vnde
commendamus in Abel innocentiam, in Abra-
ham obedientiam, in Ioseph continentiam, in
Moysè mansuetudinem, in Dauid humilita-
tem, & sic de aliis. Laudabilis est virtus pro-
pter multa. Quia magnæ dignitatis. Christum
enim doctorem habuit. Vnde Matth. 11. Dis-
cite à me, quia mitis sum, & humilis corde.
Quia magnæ sublimitatis. Tul. Virtus vna
est altissimis defixa radicibus. Quia magnæ iu-
cunditatis. Psalm. 132. Ecce quàm bonam &
quàm iucundam. Quia magnæ retributio-
nis. Psalm. 118. In custodiendis illis retribu-
tio multa. Quia magnæ utilitatis. Boët.
Nunquam sine pœna sunt vitia, & nunquam
sine præmio sunt virtutes. Quia magnæ se-
curitatis. Tul. Hæc demum sapientia est,
vt omnia tua in te posita esse dicas. Com-
mendabilius est studium virtutis studio scien-
tiæ. Ratione exempli: quia sancti sic fece-
runt. Ratione authoritatis Apostolicæ. Non
in sermone est regnum Dei, sed in virtute.
1. Corinth. 4. Ratione effectus, quia virtus
peccatum expellit, scientia non. Ratione
originis, quia virtus à Deo infunditur, scien-
tia per studium acquiritur. Ratione finis, quia
finis virtutis est gloria, & non scientia. Ratio-
ne obiecti, quia virtutis obiectum est bonum,
scientiæ

Math. 5.

1. Cor. 13.
Ioan. 2.

Genes. 4.
Math. 23.
Gen. 12.
Num. 12.
2. Reg. 6.
Laudabilis
virtus, &
quæ.

1. Cor. 2.

Ioan. 8.

Genes. 3.

scientiæ autem verum. Ratione materiæ in
qua est, quia virtus non nisi in filiis Dei, scien-
tia non semper. Ratione securitatis, quia secu-
ritas est esse bonum, quàm philosophum. Ra-
tione honestatis, quia maior gloria est sequi
Deum; quàm Aristotelem. Ratione vitandi
mali, quia primi parentes si extendissent ita ma-
num ad lignum vitæ sicut ad lignum scientiæ,
non incurrisset tot mala in se & in posteris
sicut incurrerunt.

puritas iungit; charitas Deo vnit.

CAPVT X.

De effectibus virtutum.

Virtutis gaudium præcellit gaudium
mundi, in iugitate seu duratione. Prou.
15. Secura mens quasi iuge conuiuium; sed
gaudium hypocritæ ad instar puncti. Iob 20.
In puritate conscientiæ, sicut mundus quie-
scitur in floribus, quàm in luto. In dignitate.
Glo. ad Gal. Elatio animi de his quæ digna sunt,
gaudium mundi de indignis est. In salubritate.
Sap. 8. Nihil vtilius in vita hominis. Contra
gaudium mundi. Prou. 14. Extremum gaudij lu-
tus occupat. In libertate. Ad Galat. 4. Qua
libertate Christus nos liberauit, & rur-
sum in libertatem vocari sumus. Peccator
autem ligatus est. Prou. 5. Iniquitates suæ
capiunt impium, & funibus peccatorum suo-
rup constringitur. In diuina præsentialitate.
Aug. Tale bonum est Deus, vt nemini eum de-
ferenti bene sit. Sed nota contrarium in ma-
lis. Virtus operatur mira multipliciter, scilicet
in celo, cui vim facit. Vnde Matth. 12. Reg-
num caelorum vim patitur, &c. In mundo, quia
custodit hominem, ne comburatur igne concu-
piscentiæ, & ne mergatur in aquis voluptatis,
ne inquinetur luto incontinentiæ, & ne lacere-
tur spina auaritiæ. In corde humano, quia
vulneratum sanat, inquinatum mundat, mor-
uum vitificat, excæcatum illuminat. In infer-
no, quia ignis infernalis non potest ledere vir-
tuosum, sicut nec ignis materialis Salatan-
drum. Virtus rationabilem illuminat ad cog-
nitionem veri, concupiscibilem excitat ad
amorem boni, irascibilem confortat ad detesta-
tionem mali. Item Deo assimilatur, quia Patri
per virtutis vigorem, Filio per veritatis splen-
dorem, Spiritui sancto per charitatis feruorem.
Angelis conformatur. Hieron. In carne enim præ-
ter carnem viuere, natura est Angelicæ; non
humane. Mentem iucundat, ornat, subleuat,
honorat, sanat, viuificat, cibatur, ditatur, mun-
dat. Item virtus mala præterita expellit, præ-
sentia impugnat, & à futuris præmunit. Item
virtus mentem bene instituit, dilectam Deo
hominem facit, fructum tam præmij, quàm
meriti adducit, temporalia discretè disponit,
opera quæ in se indifferentia sunt, bona facit.
Sicut ea, quæ dicta sunt, declarant nobis effe-
ctus virtutum generales, ita sunt etiam singu-
larum virtutum effectus aliqui speciales. Sicut
est, quod humilitas Deo subicit, penitentia re-
ducit, iustitia deducit, obedientia conducit,
patientia perducit, perseverantia introducit,

Virtutis op-
eratio.

Meritum
quid.

Meritum in-
plex.

Iustitia apud
Deum quo-
modo.

Iustitia com-
mutatiua
quid.
Iustitia di-
stributiua
quid.

Luc. 2.
Portare Chris-
tam meritis
beatæ Virg. &
quomodo.

Act. 10.

Meritum est boni operis efficacia ad obti-
nendum id quod non habetur, vel ad ha-
bendum iustus quod habetur. Vnde per meri-
tum de non debito fit debitum, & ipsum de-
bitum fit magis debitum. Sicut Rex dat equum,
quem miles non meruit, sed per vsum equi
meretur eundem equum iam datum. Ad intel-
legendum autem prædicta sciendū, quod triplex
distinguitur meritum, scilicet congrui, digni,
& condigni. Meritum congrui est per quod dis-
ponitur subiectum, vt possit recipere gratiam,
secundum rationem diuinæ iustitiæ. Istud vo-
catur dispositio materiæ, scilicet dum quis fa-
cit quod in se est. Meritum digni dicit idonei-
tatem operantis ad assequendum id quod me-
retur. Meritum condigni dicit æqualitatem
meriti ad remunerationem. Dico autem æqua-
litatem non arithmetica, sed geometricam,
id est, non quantitatis, sed proportionis. Et
hoc patet, quia Deus semper remunerat supra
meritum, sicut punir citra condignum. Vnde
non est inter meritum & præmium æqualis
quantitas, sed proportio: quia apud Deum non
est iustitia commutatiua, cum nulli debeat ali-
quid, sed distributiua. Vocatur autem iustitia
commutatiua, iustitia fori, qua datur vnus pa-
nis pro vno denario, vel vna panis pro solido.
Iustitia vero distributiua est principium quo
distribuantur dona secundum proportionem ad
merita, & ista est apud Deum. Vnde Apost. 11.
ad Cor. 3. Vnusquisque propriam mercedem
accipiet, secundum suum laborem. Dicendum
ergo, quod nullis meretur sibi primam gra-
tiam merito digni, vel merito condigni, sed
tantummodo merito congrui. Similiter exi-
stens in charitate non potest alteri mereri pri-
mam gratiam merito condigni, sed merito
digni, & merito congrui. Potest autem exi-
stens in gratia mereri sibi augmentum gratiæ ex-
condigno, & per consequens merito digni, &
merito congrui, prout superius exposita sunt.
Præfati tres modi merendi generaliter habentur:
vnde si alij inueniuntur, ad eorum tres
reduci poterunt. Cum ergo dicitur, quod bea-
ta virgo meruit portare Christum, intelligen-
dum est comparatiue, id est, meruit ipsa po-
tius portare quàm alia: vel potest intelligi de
merito condigni. Item mali dicuntur mereri
temporalia; quia nullum bonum irremunera-
tum, sicut nullum malum impunitum: sed hoc
dicitur improprie; quia opera in mortali facta
non sunt directe bona, cum non sunt informa-
ta charitate: sed quia talia opera aliquid bo-
ni habent, Dominus interpretatur ea vt bona,
& aliquid dat pro eis. Item peccator quando-
que meretur occasionaliter, quia pauperes in-
terdum obtinent benefactoribus gratiam suis
precibus, quarum precum occasio sunt elemo-
synæ. Item satis improprie sumitur meritum,
vbi dicitur. Felix culpa, quæ talem actum
meruit

merit habere redemptorem. Ibi enim ponitur, merit, pro exigebat.

CAPVT XII.

De habilitate virtutum.

Quamuis nullus sibi mercatur primam gratiam, secundum quod dictum est, potest tam. n peccator se habitare ad gratiam faciendo quod in se est, quia nulli ratione gratia denegatur. Hoc autem non est ex merito digni, vel condigni, sed congrui. Hæc autem congruitas multo magis est ex parte Dei gratiam conferentis, quam ex parte hominis se ad gratiam habitantis: quia in præparatione ad gratiam & in infusione gratiæ habet se anima ad modum materiæ, ipse verò Deus ut primum mouens & efficiens. Alia ratione patet, quòd huiusmodi congruitas magis est Deo, quàm ab homine: quia habitatio, quæ est ex parte hominis, solummodo dat locum diuinæ misericordie, vt salua iustitia possit alicui conferri gratia: quia iniuria fieret diuinæ iustitiæ, si tali daretur gratia in quo esset obex, id est, voluntas peccandi. Sufficiens igitur habitatio ad gratiam est, si homo facit quod in se est. Facere autem quod in se est, tria complectitur, scilicet vt homo actum peccandi & voluntatem peccandi deferat, & conetur in bonum prout est sibi possibile. Nota, quòd omne meritum vel demeritum acquiritur in hac vita. Item non bonum facere, sed benefacere, laudabile est. Non enim verbis, sed aduerbis meremur. Vnde versus.

In vita meritis præsumt aduerbia verbis.

CAPVT XIII.

De operibus meritoris.

Opera meritoria totaliter sunt à gratia, & totaliter sunt à libero arbitrio, licet principaliter à gratia, quia gratia comparatur ad liberum arbitrium sicut fessor ad equum. Sicut enim fessor equum dirigit: ita gratia dirigit liberum arbitrium, in exercitio virtutum. Per nos enim malum facere possumus, sed non bonum. Ad efficaciam merendi tria valent. Primum est difficultas operis, quod patet in martyrio. Secundum, promptitudo voluntatis Apost. Hilarum datorem diligit Deus. Tertium est magnitudo charitatis. Ipsa enim charitas pondus est sanctuarij, secundum quod omnia que erant in templo, ponderabantur. Ad hoc quod aliquod opus sit meritorium, tria requiruntur. Primo, quòd ipsum opus fiat in charitate, quia opera, que sunt extra charitatem, mortua sunt, sicut carbo extinctus. Secundo, quod fiat ex charitate, multa enim fiunt in charitate, que tamen non sunt meritoria, ex eo quod non sunt ex charitate, id est, quia non referuntur ad finem debitum. Tertio, quod idem opus sit referibile ad bonum. Hoc ideo dico,

Osc. 13. Ad meritum efficaciam requiritur. Matt. 11. 2. Co. 9. Leuit. 17. 1. Co. 13. Jac. 1. Gala. 5. Math. 23. Non omnia opera facta in charitate, sunt meritoria, & quomodo.

quia mala non possunt bona intentione fieri, alioquin sequeretur absurditas, quod idem opus esset meritorium & demeritorium. Attenduntur autem tria in merito ex parte hominis, scilicet subiectum, hoc est anima. Item liberum arbitrium. Item intentio finis. His tribus respondent tria ex parte Dei, scilicet gratia, virtus, charitas. Er gratia quidem reddit subiectum Deo gratum: virtus autem habilitat liberum arbitrium: charitas verò dirigit intentionem ad debitum finem. Dicit Aug. quòd meritum consistit penes liberum arbitrium occasionaliter: hoc dicit, quia liberum arbitrium facit ad meritum, sed non sufficit. Penes virtutem formaliter: hoc dicit, quia ex virtute tanquam ex forma procedit motus, & elicitur de potentia. Penes motum virtutum essentialiter: hoc dicit, quia motus essentialiter est meritum. Penes gratiam efficaciter: hoc dicit, quia sine gratia nullus motus est meritorius. Penes opus instrumentaliter: hoc dicit, quia opus exterius est quasi causa instrumentalis ipsius meriti. Nota generaliter, quod non meretur sine gratia, neque passionibus inquantum passionibus sunt, neque moribus naturæ. Dicit enim philosophus, Natura neque boni neque mali sumus: neque inuiti. Aug. Nemo inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit, neque libero arbitrio ligato. Quisquis enim non habet vsum rationis & liberi arbitrii, non meretur, vel demeretur, sicut sunt infantes, dormientes, infani, & animalia bruta.

Meritum in quo consistit.

CAPVT XIV.

De fine actionis.

Quia meritum vel demeritum circa finem actionum attenditur, ideo nota regulas de hac materia. Ex fine dicitur actus bonus, vel malus. Malus actus non fit ex fine bonus. Vna intentio multos actus informat. Vnde si aliquis intendit vnum solidum dare pro Deo, ita quod quotidie det vnum denarium, si quandoque obliuiscitur, & non refert in Deum dationem huius denarij, tamen datio est meritoria, propter ipsam intentionem primam. Finem sub fine potest quis ponere: verbi gratia, aliquis intendit ire ad forum, & hoc intendit, vt emat medicinas, & ad hoc emit eas, vt curetur ab infirmitate: & ad hoc curari desiderat, vt melius Deo seruiat. In isto vltimo præcedentes voluntates omnes sunt meritorie propter vltimum, secundum enim vltimum finem omnes præcedentes voluntates iudicantur bonæ, vel malæ, maximè quando priores actus sunt indifferentes. Diuersi fines non sunt faciendi, quorum vnus non sit ad alium referibilis, verbi gratia: aliquis intendit ire ad quandam domum, vt luxurietur, ad hoc vult luxuriari, vt sanior sit, ad hoc vult esse sanus, vt seruiat Deo. Ille finis vltimus illam voluntatem, quæ est luxuriari, non informat, sed potius e conuerso illa voluntas istam intentionem deformat, quia vna intentio peruersa plures deprauat voluntates. Nota, quod actio corporalis potest referri ad finem temporalem dummodo postea referatur ad

Primo fine voluntates bona, vel mala, & quomodo.

ad Deum. Actio autem spiritalis, vt prædicatio, non potest referri ad finem temporalem, etiam si illud temporale referatur ad Deum. Er hoc est quod dicit Aug. debemus manducare vt Euangelizemus, non Euangelizare vt manducemus. Si autem in actionibus finis primus ponatur Deus, & finis vltimus aliquod temporale, peruersissimum est. Bene autem licet cõstituire duos fines, scilicet temporalem & æternum, vt scilicet illud quod est æternum, finis sit vltimus.

CAPVT XV.

Quid mereamur bonis operibus.

Opera bona merentur, & quid.

Opera bona sunt meritoria trium, scilicet vitæ æternæ, augmenti gratiæ, remissionis pœnæ: primum respondet radici operis, scilicet charitati: & hoc est præmium substantiale vitæ æternæ, præmium verò accidentale respondet generi operis, sicut & augmentum gratiæ, quia operibus excellentibus & supererogationis meretur magis augmentum gratiæ quam aliis operibus. Remissio autem pœnæ respondet penalitati operis, quia opera, quæ magis sunt pœnalia magis sunt meritoria remissionis pœnæ. Est enim regula in theologia, quod pœna pœnæ est resolutoria. Nota igitur, quod licet tota vis merendi vitam æternam & etiam alia consistat in charitate, non tamen totus effectus: quia effectus merendi consideratur etiam penes magnitudinem operis, sicut patet in merito remissionis pœnæ, quod non solum consistit in charitate, sed etiam in operibus pœnialibus: & huius exemplum habemus in Christo, qui meruit nobis apertionem ianue paradisi cum effectu: hoc autem meritum non erat in sola charitate, sed in charitate, & excellentia operis, id est, in sua passione. Sciendum est, quòd de præmio substantiale meretur homo tantum per vnum actum quantum per mille, manente eadem radice & non crescente. Valent tamen huiusmodi opera ad multa alia. Vnde versus, Iocundat (scilicet mentem) stabilis (scilicet virtutes) auget (scilicet meritum accidentalis præmij) peccata remittit (quantum ad pœnã, quæ iam dimissa sunt quoad reatum per gratiam.) Debilitat (fomitum) remouet (acediã) exercitat (hominem assuefactione boni) atque repellit (tætationes diaboli.) Nota, quod primam gratiam nullus peccator potest mereri propriè, & hoc multiplici ratione. Prima, quia talis non habet radicem merendi, id est, gratiam. Secunda, propter status indignitatem, quia peccator non est dignus pane, quò vescitur. Tertia, quia nullius hominis opus placet Deo, nisi placeat ipse prius. Vnde prius respexit Deus in Abel, quam ad munera eius; vt dicitur Gen. 4. Quarta, quia naturaliter antecedit causa summa effectum, sic & gratia cum sit causa meriti, præcedit meritum. Ipsa enim secundum Aug. voluntatem nostram præuenit vt velimus, & sequitur ne frustra velimus. Gratia (sicut supra dictum est) per bonum vsum eius, & merito condigni meretur augeri in via, vt aucta mereatur perfici in patria, &

Primum gratiam mereri non possumus.

hoc à Deo, cuius est gratiam infundere, augere, & perficere secundum cooperationem voluntatis nostræ. Nam sicut Deus est ipse gratia fontale principium influendi, sic ipse solus est principium augendi per modum infundentis, gratia verò per modum meriti & dignitatis: sed liberum arbitrium per modum cooperantis. Sicut liberum arbitrium per gratiam meretur merito condigni augmentum gratiæ in statu viæ, sic etiam meretur merito condigni ipsius complementum in statu patriæ. Quòd autem ex condigno mereamur vitam æternam, multæ sunt causæ. Prima est efficacia doni Spiritus sancti cooperantis in merito. Secunda veritas Dei promittentis. Tertia persuasibilitas liberi arbitrii consentientis, & finaliter perseverantis. Quarta, difficultas status merendi. Quinta, dignitas Christi capitis nostri interuenientis, quod glorificari debet cum membris suis. Sexta, liberalitas Dei tribuentis, quem non decet parua reddere. Septima est obsequium fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis quod ex charitate procedit, quod tantum ponderat in conspectu iudicis, quantum amor ex quo procedit, & ideo non potest sufficienter nisi summo bono remunerari. Opera que non sunt in charitate, licet non valeant ad vitam æternam, valent tamen ad alia multa, vnde versus, Aprator (scilicet ad susceptionem gratiæ) minuit pœnam (scilicet illam, quæ deberetur, si non fieret illud opus, non autem illam, quæ iam debetur) & dat bona terræ (scilicet temporalia.) Occupat (scilicet ne sit homo interim otiosus, vel operi malo deditus) assuecit (scilicet ad bene operandum) delectat (scilicet mentem) mitigat (scilicet fomitem) arctat (scilicet fluxum peccati.) Vltimo sciendum, quod nullum malum erit impunitum, & nullum bonum irremuneratum.

Rom. 8. Math 24. 1. Ioan. 2.

Luc. 11. 19. Mat. 12.

Opera extra charitatem, ad quid valent.

1. Cor. 13.

CAPVT XVI.

De diffinitionibus & differentiis virtutum.

Virtutes secundum Macrobius dicuntur quandoque politica, quandoque purgatoria, quandoque purgati animi, quandoque exemplares. Primas docet Salomon in Prouerbis, secundas in Ecclesiaste, tertias in Cantico, quartas in Deo ligimus. Politica nanque dicuntur secundum quod regunt vitam humanam, quoad opera exteriora, & secundum quod pugnant contra vitia. Purgatoria dicuntur secundum quod iam sunt in victoria vitiorum, & respiciunt partim interiora, partim exteriora. Purgati animi dicuntur, quando deuictis iam vitiis possessor virtutum quiescit, raro insurgentibus primis motibus. Exemplares dicuntur, quæ in mente diuina consistunt. Nam idæ virtutum in Deo sunt, & ipse rerum omnium est exemplar. Arist. diuidit virtutes in intellectuales & consuetudinales. Intellectuales diuidit in sophiam, id est, sapientiam, & intelligentiam & phronesin, id est, prudentiam spiritus.

Virtus politica, purgatoria, purgati animi, exemplaris.

Et

Et hæc tria ordinant nos ad Deum, quia sophia regit affectum, intelligentia intellectum, sed phronesis utrunque. Prudentia enim spiritus regit cogitationes, & affectiones. Virtutes verò consuetudinales diuidit in honestatem & liberalitatem. Hæc duo ordinant nos ad hominem: quia honestas ordinat hominem quoad seipsum, liberalitas quoad proximum. Item philosophia moralis diuiditur in ethicam, æconomicam, & politicam. Harum prima mores quoad ipsum hominem, siue quoad seipsum instruit, secunda familiam disponit, tertia verbes & regna gubernat & regit. Circa virtutes hoc tenendum est, quod cum sit vna gratia gratificans animam, septem tamen sunt virtutes quibus humana vita regitur, tres scilicet theologicæ, & quatuor cardinales. Et licet hæc virtutes sint gratuita per informantem diuinam gratiam, possunt tamen informes fieri per culpam, & iterum informari per penitentiam adueniente gratia, quæ est habituum virtutis origo, finis & forma. De hac lege sola charitas excipitur, quæ informis esse non poterit sicut cæteræ virtutes, cum sit virtutum forma. Nam cum habitus aliarum virtutum habetur sine gratia & charitate, in quibus consistit vita virtutum, tunc sunt informes. Cum autem gratia superuenit, tunc formantur & decorantur, & Deo sunt acceptabiles. Vnde virtutes informes sunt sicut colores in tenebris, sicut carbones extincti, & sicut rami aridi, & sicut alæ mortuæ, sicut aurum obscuratum, & gemmæ conuersæ in silices. E conuerso virtutes formatae sunt sicut colores in luce, visibiles quidem, & aspectui complacentes, & sicut carbones ardentes, & sicut rami virentes, & sicut alæ viuentes ac volantes, & sicut aurum fulgens, & sicut gemmæ vas aureum decorantes. Differentia est inter virtutes, & præcepta, & dona, & fructus, & beatitudines: quia virtutes potentias disponunt, præcepta opera respiciunt, dona operibus perfectionem addunt, fructus facultatem spiritui siue gustui saporem spirituales apponunt, beatitudines ipsi virtutibus præmium siue vitæ siue patriæ coniungunt. Alia est differentia, quia virtutibus bene operamur, donis expedite, beatitudinibus perfecte operamur, sed fructibus fruimur Deo.

CAPVT XVII.

De differentia virtutum Cardinalium, & theologicarum.

Differentia virtutum theologicarum & cardinalium hæc est: quia theologicæ mouent ad finem, sed cardinales ad ea, quæ sunt ad finem. Alia differentia est, quia theologicarum virtutum finis, & obiectum est ipse Deus: sed virtutum cardinalium finis est ipse Deus, & non obiectum propriè. Item virtutes theologicæ habentur per infusionem, cardinales verò per acquisitionem. Item virtutes theologicæ mouent ad opera ex rationibus sumptis à

iure diuino, sed cardinales à iure naturali. Item virtutes theologicæ attenduntur quantum ad actus interiores, cardinales verò ad opera exteriora. Item virtutes theologicæ non habentur sine donis, cardinales verò sine donis haberi possunt. Item virtutes theologicæ sunt discretiue actuum in Deum, cardinales verò in proximum. Item in theologicis sic est, quod habitus generat actus, sed in cardinalibus est e contra, quia ibi actus generat habitus. Vnde Philosophus: Quales, inquit, sunt actus, tales sunt & habitus.

CAPVT XVIII.

De virtutibus theologicis in genere.

ANIMA quantum ad superiorem partem in qua consistit imago Trinitatis, reificari habet per tres virtutes theologicas, vnde sicut imago Creatoris consistit in trinitate personarum, & vnitate essentia: sic imago recreacionis, in trinitate habituum cum vnitate gratia. Per hos autem tres habitus virtutum anima fertur in summam trinitatem secundum tria appropriata tribus personis, ita quod fides dirigit in summè verum credendo, & assentiendo: spes verò in summè arduum inuitendo & expectando: charitas autem in summè bonum desiderando & amando. Virtutes theologicæ differunt inter se multipliciter. Primò secundum actus proprios. Nam fides facit Deo assentire, spes in Deo confidere, charitas facit Deum diligere. Secundò differunt ratione subiecti: quia fides in rationali, spes in irascibili, charitas in concupiscibili: sed ambæ sunt in voluntate, quæ propter similitudinem actuum accepit nomina harum potentiarum. Tertio, differunt ratione obiecti. Nam fides est circa verum, spes circa arduum, charitas circa bonum. Quarto ratione effectus differunt. Nam fides in præsentem Deum sequitur, spes in cælum comitatur, charitas perenniter amplectitur. Quintò differunt ratione cognitionis: quia per fidem cognoscitur Deus, vt veritas, per spem habetur, vt æternitas, per charitatem diligitur, vt bonitas.

CAPVT XIX.

De fidei utilitate.

FIDES secundum Apostolum est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium. In hac definitione fides dicitur substantia, id est, fundamentum substantans adificio spirituali, quod est gratia, & gloria. Ipsa namque fides facit aequaliter res sperandas in nobis subsistere per gratiam, & faciet tandem per gloriam. Vel idem fides est fundamentum gratia & gloria, quia ipsa est primitus habitus virtutum: primus dico non tempore, sed natura. Rerum sperandarum dicitur, quia fides per

quod assensum facit in nobis subsistere res sperandas. Argumentum dicitur, id est, arguens mentem, quia fides inclinat intellectum ad credendum ea, quæ non apparent, & propter hoc dicitur fides potius argumentum quam conclusio: quia fides probat de non apparentibus quod sint, & non probatur. Non apparentium dicitur: quia fides sua luce & virtute manifestat ea quæ non apparent, tam præterita, quam præsentia, quam etiam futura. Præterita quidem: quia secundum Apostolum fide intelligimus aptata esse secula. Præsentia verò, sicut ait Augustinus. Demus Deo aliquid posse, & nos intelligere non posse. Futura autem, quia per fidem credimus resurrectionem mortuorum, & huiusmodi. Fides dicitur multipliciter, scilicet habitus informatus charitate, illuminans mentem ad credendum. Act. 15. Fide purificans corda eorum. Aequalitas informis. Iac. 2. Fides sine operibus mortua est. Motus fidei. Aug. Fides est credere quod non vides. Facilitas credendi. Matth. 8. Non inueni tantam fidem in Israël. Devotio fidei. Matth. 15. Mulier, magna est fides tua. Articulus fidei. Vide in symbolo Athanasij. Hæc est fides Catholica, vt credamus & confiteamur. Sicut in aliqua scientia quædam sunt antecedentia, vt suppositiones: quædam verò consequentia, vt conclusiones: quædam quasi media, vt propositiones probantes: ita in doctrina fidei quædam sunt ibi ad modum suppositionum, vt ea, quæ sunt de iure naturali, & vniuersalia antecedentia articulo fidei, scilicet quod scriptura sit condita & exposita inspiratione Spiritus sancti, & quod vera sunt quæ loquitur Dominus in scriptura, & per sanctos suos, & huiusmodi: quædam ad modum conclusionum, vt ea quæ ad mores pertinent, scilicet non esse fornicandum, fornicationem esse mortale peccatum, & huiusmodi: quædam ad modum propositionum, vt articuli fidei. Et nota, quod fides est quasi media inter opinionem & scientiam: quia opinio se habet ad vnam partem contradictionis, cum formidine alterius partis, & sine causa cognitionis. Scientia verò se habet ad aliam partem contradictionis sine formidine reliquæ, & cum causa cognitione per media necessaria: vnde scientia est necessarium: & ita patet, quod fides participat cum utraque. Ad fidei perfectionem septem pertinent. Primum est, quod sit prima veritatis innixa, sicut fides Moysi, qui negavit se esse filium filia Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei: quam temporalis peccati habere iucunditatem. Secundum est, quod sit charitate formata, sicut Maria Magdalena, quam fides saluam fecit, & cui dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum. Tertium est, quod sit deuotione seruata, sicut illius mulieris, cui dixit Dominus, O mulier, magna est fides tua. Quartum, quod sit bonis operibus probata, sicut fides Cornelij. Quintum, quod sit fortitudine roborata, sicut fides Stephani, Laurentij, & aliorum Martyrum, qui per fidem fortes facti sunt in bello. Sextum, quod sit obedientia decorata, sicut fides Abraham. Septimum, quod sit humilitate subiecta, sicut fides beate Virginis, quæ ait: Ecce ancilla Domini. Nota,

quod fides magis instituitur auctoritati, quam rationi, quia secundum Gregorium, Fides non habet meritum, cui humana ratio perhibet experimentum: intellige, sufficiens. Quamuis enim fides rationibus firmetur, tamen nec talibus, nec experimento sensibili debet quis credere contra fidem, sicut patet in Eucharistia, vbi visus & gustus & tactus & olfactus dicit esse panem & vinum, sed fides dicit esse corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Vnde Ioan. 6. Augustinus. Quod intelligimus, debemus rationi, quod credimus, debemus auctoritati, quod opinamur, debemus errori. Nota, quod duplex est cognitio de Deo, scilicet naturalis, & accidentalis. Naturalis cognitio duplex est, scilicet ante peccatum, quæ homo cognoscebat aperte Deum in creaturis: & post peccatum, & hoc est per speculum & in ænigmate. Accidentalis cognitio triplex est. Prima est acquisita per rationes naturales, quam habuerunt Philosophi, & hæc dicitur scientia. Secunda est quæ habetur testimoniis scripturarum & miraculorum, & hæc cognitio dicitur fides informis. Tertia est, quæ habetur per infusionem gratia gratum facientis, & hæc dicitur fides formata, & per talem cognitionem assentitur, anima primæ veritati propter se, & supra omnia. Vnde ea adueniente pereunt omnes alie cogitationes accidentales, ad minus quoad actum. Cum enim alie cogitationes veniant in animam, tunc fides tanquam velocior præoccupat motus omnium, cum fides sit de non apparentibus, & difficile sit occulta credere. Duo autem sunt necessaria ad hoc, vt firmiter credatur. Primum est illustratio veritatis animam eleuans. Secundum est rectificatio auctoritatis animam firmam instruens. Quorum primum est per fidem, secundum per scripturam authenticam & per Spiritum sanctum editam. Auctoritas ergo præbet fulcrum fidei, & fides assentit auctoritati. Vtrumque verò per Christum est, propter quod & splendor & verbum dicitur, quia mentem per fidem illuminat, & veritatem per doctrinam ostendit. Hoc quoque sciendum est, quod tantum vna est fides, tam in præteritis, quam in præsentibus, quam etiam in futuris, licet magis clara sit in eis & explicita qui sequuntur Christum, quam in eis qui præcesserunt eius aduentum, sicut Nouum Testamentum clarius est quæ Veritas. Quod enim nos credimus esse factum, antiqui Patres credebant esse futurum, exceptis articulis qui adhuc restant cõplendi, sicut est resurrectio mortuorum, & iudicium extremum, & remuneratio bonorum & punitio reproborum.

CAPVT XX.

De effectu fidei.

FIDES multa bona facit, hominem saluat. Vnde dictum est Maria Magdalena, Luc. 7. Fides tua te saluam fecit. Mentem purgat. Act. 15. Fide purificans corda eorum. Contra mundum pugnat. Hebr. 11. Sancti per fidem vicerunt regna.

Phuel-phi-
morales di-
scip.

Septem vir-
tutes pro reg-
mine vite
humana &
qua.

Virtus infir-
mis & for-
mata.

Virtutum
theologicarum
differentia.

Fides inter
opinionem &
scientiam me-
dia.

Ad fidei per-
fectionem per-
tinentia
qua.
Hebr. 11.
Exod. 2.
Luc. 7.

Matth. 5.

Act. 10.
Act. 6.

vt firmius
credatur duo
necessaria.

Hebr. 11.
Ioan. 11.

Ephes. 4.

regna.

regna. Postulata impetrat. Vnde illud Marth. 15. O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti. Perseuerantiam dat. Apof. Rom. 11. Tu autem in fide stas. Temporalia contempnit. Hebr. 11. Fide Moyfes grandis effectus, negavit se filium esse filia Pharaonis. Iustificat. Rom. 4. Creditur Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Beatificat. Ioan. 20. Quia vidisti me Thoma, credidisti, beati qui, &c. Super fundamentum fidei quidam ædificant aurum contemplationis, quia qui contemplantur sine fide, quasi qui nititur videre solem sine oculis. Quidam argentum prædicationis, quia qui prædicat sine fide, non loquitur eum qui secundum Deum est, fidelem sermonem. Quidam lapides pretiosos bonorum operum, quia qui bene operatur sine fide, est sicut qui facit structuram super arenam. Item alij ædificant ligna, id est, amorem ardentem temporalium. Alii ferum, id est, fumum delectationum carnalium. Alii stipulam, scilicet otiosorum verborum, & operum infirmorum. Isti quidem saluantur merito fundamenti, sic tamen quasi per ignem purgatorii, quo exuretur ædificium non idoneum tanto fundamento. Fides habet quosdam effectus essentielles, & principales, vt est facere filios Dei, & facere dignos vita æterna, & facere similes Deo, & purgare animam à tenebris peccati siue infidelitatis: & isti effectus sunt à Deo. Alios habet effectus voluntarios & secundarios, vt est credere, & dirigere opera aliarum virtutum, & imperare omnibus suo modo. Et isti effectus à libero arbitrio sunt.

CAPVT XXI.

De articulis fidei.

Articuli fidei quor. Apoc. 1.

SI respectus habeatur ad eos qui symbolum sediderunt, tunc articuli sunt duodecim secundum numerum duodecim Apof. Si autem consideremus quæ radicaliter, sunt credenda, tunc articuli sunt 14. quorum 7. spectant ad diuinitatem, & 7. ad Christi humanitatem, & hæc signata sunt in 7. stellis, & 7. candelabris aureis: in quorum medio filius hominis ambulabat. Sunt igitur septem articuli fidei, qui pertinent ad diuinitatem. Primus est vnum Deum esse, qui ibi notatur, Credo in Deum. Secundus est, Patrem Deum esse, ibi, Patrem omnipotentem. Tertius est, Deum filium esse, ibi, in Iesum Christum filium eius. Quartus est, Deum Spiritum sanctum esse, ibi, Credo in Spiritum sanctum. Sic patet, quod prædicti quatuor articuli sunt de vnitate diuinæ essentia, & trinitate personarum. Quintus est credere remissionem peccatorum his qui sunt in Ecclesia, ibi, Sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Sextus est credere mortuorum resurrectionem. Septimus est credere bonorum remunerationem, sub quo comprehenditur & malorum puniatio, ibi, Vitam æternam. Et isti tres articuli ad diuinitatem pertinent: quia virtute diuinitatis fit peccatorum remissio, quæ est

animæ viuificatio, & corporum resurrectio, atque corporis simul & animæ glorificatio. Alij septem sunt articuli, qui pertinent ad humanitatem Christi. Primus est credere filium Dei esse conceptum de Spiritu sancto, ibi, Qui conceptus est de Spiritu sancto. Secundus est credere Filium Dei natum ex Maria Virgine, ibi, Ex Maria Virgine. Tertius, filium Dei pro nobis mortuum in cruce, ibi, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Quartus est, Filium Dei descendisse ad inferos secundum animam, ibi, Descendit ad inferna. Quintus est, filium Dei resurrexisse à mortuis, ibi, Tertia die resurrexit à mortuis. Sextus est, eundem ascendisse ad patris æqualitatem, ibi, Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Septimus est filium Dei indicaturum viuos & mortuos, siue bonos, siue malos, ibi, Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Isti 14. articuli colliguntur ex symbolo quod Apof. ediderunt. Articulum primum & secundum de diuinitate posuit Petrus: tertium Andreas: Bartholomæus quartum: quintum Simon: Thadæus sextum: septimum Marthias. Item primum articulum de humanitate Christi posuit Iacobus maior: secundum & tertium Ioannes: quartum Thomas: quintum Marthæus: sextum Iacobus minor: septimum Philippus. Tria sunt symbola. Primum Apof. Secundo Niceni concilij. Tertium Athanasij. Primum factum est ad fidei instructionem. Secundum ad fidei explanationem. Tertium ad fidei defensionem. Nota, quod aliud est credere Deum, aliud est credere in Deum, & aliud credere Deo: quoniam credere Deum, est credere ipsum esse. Credere autem in Deum, est credendo ipsum amare, & credendo in Deum ire: & membrum eius incorporari. Credere verò Deo, est credere verbis eius.

CAPVT XXII.

De spe.

SPES est certa expectatio futuræ beatitudinis. Sex Dei gratia & meritis propriis proueniens. In hac diffinitione non sumitur certitudo rationis, in qua plene vni parti consentitur, sed certitudo opinionis qua vni parti consentitur, qua ratione probari videtur, nec tamen omnino, sed cum formidine. Huius autem expectationis causa principalis est gratia Dei, & non nostra merita: quia opera nostra non sunt meritoria, nisi ex Dei gratia. Sine meritis tamen aliquid sperare, non est spes, sicut ait Greg. sed præsumptio. In prædicta diffinitione diffinitur motus spei, & non virtus: sed virtus spei diffinitur sic. Spes est audacia mentis de largitate Dei concepta habendi vitam æternam per bona merita. Inter fidem & spem talis est differentia. Fides enim est de præteritis & futuris, spes autem de futuris tantum. Fides est de bonis & malis, spes autem de bonis tantum. Fides est de bonis tam sibi quam alijs, spes autem de bonis sibi tantum: conueniunt tamen in hoc, quod tam fides, quam spes

spes est de inuisibilibus. Certitudo spei ex tribus oritur, scilicet ex diuina largitate, ex abundantia meritorum, & ex prægustatione æternorum. Nota, quod spes prout est viatorum, sic est cum certitudine opinionis, vt dictum est. Spes autem illorum, qui sunt in purgatorio, & qui fuerunt in limbo, est cum certitudine scientiæ, & non opinionis, vt est illa viatorum, vnde declinat aliquo modo à spe proprie dicta. Spes vt rō, quæ fuit in Stephano, quando vidit cælos apertos, & quæ fuit in Paulo, quando dixit, Scio cui credidi, &c. & quæ fuit in Adam ante peccatum, fuit cum certitudine visionis, tamen satis debilioris, quam in cælo. Vnde spes sic sumpta adhuc est minus proprie dicta. Ex his patet, quod in patria non est spes præmij: quia beatitudo est omnium bonorum simul tota possessio. Vnde ibi nihil est futurum quod speretur. Et licet sanctis adhuc futura sit resurrectio corporum secundum rem, tamen præfens est secundum cognitionem. Spes autem sic futurum respicit, quod prius tam præsentia rei, quam cognitionis, prout spes proprie sumitur. Duplex est spes, scilicet iustitiam, & proprie autoritatis. Prima posita est in sanctis, secunda in solo Deo, & hæc triplex est, scilicet venia. Psal. 30. In te Domine speravi, non confundar in æternum. Gratia. Psal. 31. Sperantes autem in Domino misericordia circumdabit. Gloriz. Prouerb. 28. Qui sperat in Deo, saluabitur. Effectus spei multiplex est. A tribulatione liberat. In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberauit eos. Exemplum de Susa. & Dan. Confortat. Pereuntes septem filios sub vnus diei tempore conspiciens mater bono animo se rebar propter spem, quam in Deum habebat. Mentem eleuat. Isa. 40. Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem, assumunt pennas, &c. Saluat. Qui saluos facit sperantes in se. Temporalia ministrat. Oculi omnium in te sperant Domine, &c. Spes multis rebus comparatur: dicitur enim galea. 1. Thes. 5. Induti galeam salutis. Anchora. Heb. 6. Qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ curam, ac firmam. Medicina. Sperans in Domino, &c. Gemma. Prou. 17. Gemma gratissima expectatio, &c. Solatium. Hebr. 6. Fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendum propositam nobis spem. Clavis. Glo. super illud Psal. Sperate in Domino: per spem enim intratur ad illud videndum quod creditur. Lignum vitæ. Sap. 3. Si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est.

CAPVT XXIII.

De charitate.

CHARITAS secundum Apof. sic definitur. 1. Tim. 1. Charitas est finis præcepti de corde puro, & conscientia bona & fide non ficta. Et sumitur hic finis pro consummatione, quia charitas est consummatio, siue perfectio omnis præcepti. Potest etiam dici finis terminationis. D. Alb. Mag. Compend. theol.

omnium præceptorum, quia omnia opera, quæ sunt in præc. pro, tendunt ad charitatem, vt magis ac magis habeatur. De corde puro, id est, de intellectu puro, dicitur Glof. Et sumitur hic intellectus pro actu intelligendi, secundum quem causatur motus charitatis. Quanto enim quis Deum magis intelligit, tanto magis diligit, nisi alijs impediatur. Et hic ista præpositio, de, notat causam efficientem. Et conscientia bona, id est, spe, quia qui puram habet conscientiam, securè sperat. Et fide non ficta, id est, simulata vel fragili, sed inter aduersa foris. Prosper in libro de vita contemplatiua describit charitatem sic, Charitas est vt mihi videtur) recta voluntas ab omnibus terrenis & præsentibus ac futuris aduersa, inuncta Deo inseparabiliter & vnita, igitur quodam spiritus sancti (a quo est, & ad quem refertur) incensa, inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, super omnia quæ carnaliter diliguntur excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinæ contemplationis auda, in omnibus semper inuicta, summa bonarum actionum, salus morum, finis cælestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, sanctarum mentium armatura, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum, sine qua nullus Deo placuit, cum qua aliquis Deo displicere non potuit, fructuosa in penitentibus, lata in proficentibus, gloriosa in perseuerantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus, ex qua quicquid est boni operis viuunt. Charitas quantum ad actum diffinitur quatuor modis. Primo sic in 3. lib. sentent. Charitas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, & in Deo. Secundo sic, Quid est charitas? vita copulans amantem cum amato. Tertio sic secundum Augustin. Charitas est virtus qua videre Deum, & perfrui desideramus. Quarto sic secundum Augu. Charitas est virtus, quæ animi nostri rectissima affectio est. Harum diffinitionum prima datur in comparatione ad Deum, secunda in comparatione ad eius possessorem, tertia in comparatione dilecti ad dilectum.

CAPVT XXIV.

De differentia inter charitatem & alios amores.

AMOR triplex est, scilicet gratuitus, naturalis, & virtuosus. Amor gratuitus, est laudabilis, quia virtus est, & habet finem principalem bonum incommutabile. Hic diffinitur in amicitiam, & concupiscentiam. Secundum amicitiam diligit quis Deum purissimè, non respiciens utilitatem suam, sed bonitatem amati: hoc modo diligit homo plus Deum quam seipsum. Secundum verò concupiscentiam diligit quis Deum, & remunerationem expectans. Amor naturalis nec laudabilis est nec vituperabilis, & habet finem indigentiam, vel utilitatem propriam. Iste similiter diffinitur in amicitiam

1. C. 15.

Articuli septem ad humanitatem. Luc. 1. & 2.

Ioan. 29.

Ephef. 4. Marc. 16.

Matt. 16. & 25.

Apof. vniuersis symboli.

Symbolum triplex, & ad quid.

Ag. 7. Tim. 1. Genes. 2.

Spei effectus.

Psal. 27. Dan. 13. Machab. 7.

Psal. 16.

Psal. 144.

Psal. 25.

Charitatis elegans descriptio.

Diffinitio.

Sine meritis non est spes.

Fides & spes differunt, & conueniunt.

Amor qui non est virtus.

tiam & concupiscentiam. Secundum amicitiam diligimus hoc amore nos, & nostram perfectionem & nostram conseruationem, & magis ea quæ sunt plus necessaria, vt caput pro quo totum corpus exponimus, hic communis est nobis & brutis. Secundum concupiscentiam verò diligimus Deum, quia necessitati nostræ subuenit: quia hoc amore non diligitur res propter se, sed propter vsum eius, vnde hoc modo, plus diligit homo seipsum dilectione naturali quam Deum. Amor vitiosus vituperabilis est, quia peccatum est, & habet finem voluptatem siue delectationem in creatura. Hic amor diuiditur etiam in amicitiam & concupiscentiam. Secundum amicitiam diligimus hoc amore creaturam siue delectationem creaturæ propter se, quamuis in nobis non habeatur: secundum concupiscentiam verò diligimus voluptatem creaturæ propter nos. Amor iterum multiple est, scilicet naturalis erga se, pius erga parentes, iucundus erga socios, iustus erga amicos, violentus erga inimicos, sanctus erga Deum. Item differentia est inter amorem, dilectionem, & charitatem: quia amor proprie est naturæ, & dicitur amor quasi animorum vnio, quia quietat appetitum in re amata. Dilectio est amor proximi, & dicitur dilectio quasi duo ligans, sociat enim amantem cum amato, in amore, vt se mutuo diligant. Caritas est amor in Deum: hunc amicium determinat & iudicat omnibus charitatem: vnde dicitur caritas quasi chara vnitas, vel quasi charum faciens Deo. Alia est differentia inter prædicta: quia amamus Deum propter se, diligimus eum super omnia propter sua beneficia: quia dilectio est diuersorum electio: charitas vtrumque complectitur, scilicet super omnia, & propter se. Diligere Deum in hoc differt à dilectione proximi, quia diligere Deum, est velle ei bonum quod habet, scilicet quod sit omnipotens & summè bonus, & huiusmodi. Item diligere Deum, est velle præcepta eius seruare cum intentione fruendi eo. Item diligere Deum, est eum velle possidere, & ab ipso possideri. Item diligere Deum, est voluntatem eius voluntati nostræ in omnibus præferre. Diligere verò proximum, est velle ei bonum non per essentiam, sed per gratiam. Item diligere proximum, est idem velle, & idem nolle in bono. Item diligere proximum, est successum bonum ei optare, & querere. Item diligere proximum, est velle ei quod sibi. Est iterum differentia inter dilectionem Dei, & proximi: quia Deum diligimus in se, & propter se: proximum verò diligimus in Deo, & propter Deum. Quando autem dicimus duplicem esse charitatem, scilicet Dei & proximi, hæc duplicitas non intelligitur quantum ad habitus, sed quantum ad actus, quia vno habitu charitatis diligitur Deus & proximus. Caritas quandoque dicitur habitus. Ro. 5. Caritas Dei diffusa est in, &c. Quandoque dicitur morum. Cant. 2. Ordinavit in me charitatem. Quandoque signum. Vnde Ioan. 15. Maiorem charitatem nemo habet, id est, maius, &c. Quandoque tertiam personam in trinitate. 1. Ioan. 4. Deus caritas est, & sic sumitur personaliter. Quandoque sumitur essentialiter, & sic tota trinitas dicitur caritas. Quandoque sumitur pro seruire charitatis.

Amor, dilectio, & charitas differunt.

Diligere Deum quid sit.

Diligere proximum quid sit.

Vnde Luc. cap. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

CAPVT XXV.

De effectu charitatis.

Charitas peccatum expellit, vnde de Magdalena dicitur, Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Legem custodit. Rom. 13. Qui diligit proximum suum, &c. Deum homini iungit. 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, &c. Mentem virtutibus ornat. 1. Corinth. 13. Caritas patiens est, benigna est, &c. Perfectionem adducit. Apost. Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Gloriam tribuit. Ioan. 14. Si quis diligit me, &c. & sequitur. Ad eum venimus, & mansionem apud eum faciemus. Dilectione Dei dignum facit. Ioan. 16. Si quis diligit me, diligitur, &c. Caritas in cordibus nostris diffunditur, cum ad proximum dilatarur. Effunditur per prædicationem, & per opera misericordie, infunditur per illuminationem gratiæ, superfunditur per opera perfectionis & supererogationis. Per charitatem venit Deus ad homines in incarnatione, & in homines gratiæ collatione. Per ipsam charitatem currunt homines ad Deum bona operatione, & perueniunt ad eum in glorificatione. Amoris est vulnerare, quia intima cordis penetrat. Cant. 2. Vulnerata charitate ego sum. Languidum facere, & hoc per desiderium essendi cum amato. Cant. 5. Nunciatis dilecto meo, quia amore languet. Caritas sic tendit in amatum, quod sui ipsius & omnium rerum præter illum obliuiscitur. Cant. 5. Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini charissimi. Liquefacere, quis cor in diuina dulcedine sic resoluatur, quod appetens cum appetibili mirabili amicitia vnitur. Cant. 5. Anima mea liquefacta est vt dilectus locutus est. Amor habet vim diffusiuam in bona operatione, vnitiuam in proximi dilectione, transformatiuam in iustificatione. Item aliter hoc ostenditur, quod habet vim diffusiuam, vt patet in creatione: vnitiuam, vt patet in Christi incarnatione: transformatiuam, vt in glorificatione.

Luc. 7.

1. Cor. 11.

Virtus amoris qualis.

CAPVT XXVI.

Quibus rebus caritas assimiletur.

Charitas est bonorum principium, quia à Deo. bonorum medium, quia secundum Deum: bonorum finis, quia propter Deum. Caritas dicitur bonæ operationis principium, quia mouet ad id. Greg. Caritas magna operatur si est. Dicitur etiam medium, quia opera informat. Dicitur quoque finis, quia opera dirigit, & ad debitum finem perducit. Quomodo autem dicatur finis, sciendum est, quod triplex est finis, scilicet consumptionis, consummationis, & terminationis. Primo modo charitas

tas est finis peccatorum, quia ea consumit. Secundo modo est finis præceptorum, quia ea perficit. Tertio modo tam vita æterna, quam ipse Deus est finis nostri laboris: sed vita æterna finis est quo quiescitur, Deus verò terminus in quo quiescitur. Caritas dicitur forma virtutum multipliciter. Primò, quia mouet omnes virtutes ad opera exteriora, per quæ perficiuntur virtutes, & merentur augeri. Secundò, quia omnes virtutes mouentur ad finem charitatis, scilicet ad bonum. Caritas enim habet bonum pro fine, & obiecto: alia autem virtutes habent bonum, non pro obiecto, sed pro fine tantum, & ille finis virtutum perfectionem denotat. Tertio, quia caritas auget virtutum delectationem, & tollit fastidium, & alleuiat onera propter ipsius desiderium. Quarto, quia componit animam & meretur, non quidem in esse naturæ, sed in esse gratuito & meritorio. Caritas, multis rebus assimilatur, quia comparatur auro, quod fornax tribulationis probat. Aurora, quam sequitur dies æternitatis. Arca Noë, in qua qui non fuit inuentus, perit. Arbori bonos fructus profertenti. Alæ ad caelestia subleuanti. Bitumini animam Deo coniungenti. Clauis cælum aperienti, coronæ mentem decoranti, capiti sensum & morum influenti. Caritas enim influit sensum, id est, rationem merendi aliis virtutibus, & morum, id est, affectum mouendi meritorie, Deo mentem illuminanti, ebore thronum Deo exhibenti. Funi Deo attrahenti. Firmamento aquas voluptatis ab aquis æternitatis diuidenti. Fonti mentem irriganti. Gemmæ animam ornantri. Gladio flammeo paradysum custodiendi. Igni affectum accendiendi. Iugo suauiter prementi. Mannæ de cælo descendenti. Rosæ rubenti. Radici humorem gratiæ, quem à summo trahit, ad virtutes transmittenti, vt sic nutriantur & conferuentur in bono. Soli fulgenti. Thesauro latentis. Vinculo omnes rationes diligendi in dilecto colliganti. Vino inebrianti. Vestis peccatorum turpitudinem cooperienti. Vanguento vulnera lethalia cæstanti.

Charitas forma virtutum, quomodo.

Sapient. 3. 1. Petr. 1. Ioan. 3. Cant. 6. Genes. 7. 1. Petr. 3. Math. 7. Psal. 54. Apoc. 12. Genes. 6. Apoc. 3. Eccl. 45. Ephes. 1. 3. Reg. 10. Gen. 1. & 2. Exod. 25. 17. Proverb. 17. Genes. 3. 2. Mach. 15. Math. 11. Exod. 16. Eccl. 39. Sap. 15. Isa. 11. 53. Apoc. 1. Coloss. 3. Osee 14. Cant. 5. Math. 22. Prou. 27. Luc. 10.

tem, & fac quod vis. Octauò in delectatione, quia caritas secundum actum suum facit nos delectare in Deo, non solum in patria, sed etiam in via.

CAPVT XXVIII.

De signis dilectionis.

Signa dilectionis sunt hæc, quia amicus amicum libenter audit, libenter de ipso loquitur, saepe de illo cogitat, sine rædō illi obsequitur, corpus & res pro illo exponit, offensam cauet, offensum placat, congaudet prosperitati, condolet aduersitati, gaudet de illius presentia, dolet de absentia, diligit & odit hoc quod ille, conatur ei placere, timet displicere, trahit alios ad eius amicitiam, munera ab eo data non alienat, consiliis illius acquiescit, petit ab eo fiducialiter. Qualiter possit quis scire vtrum habeat charitatem. Nota quod quidam sciunt se non habere charitatem, vt qui sunt in actu peccandi vel in proposito. Quidam dubitant se habere charitatem, quia rationes habent pro vtraque parte, vt sunt illi qui incipiunt facere quod in se est. Quidam putant se habere charitatem, sicut qui multa bona fecerunt, & diu abstinerunt à peccato, adhuc tamen sustinent motus tentationum, & imaginantur turpia. Quidam experiantur se habere charitatem, vt illi qui gustant diuinam dulcedinem, in quibus sones ferè extinctus est, & quasi semper vel bona faciunt, vel affectant. Quidam certi sunt se habere charitatem, vt quibus Deus reuelauit, qualis fuit Paulus, cui Dominus dixit, Sufficit tibi gratia mea.

Dilectio signa quæ. 1. Cor. 13.

2. Cor. 12.

CAPVT XXIX.

De gradibus amoris.

Gradus amoris sunt isti. Primus est, cum diligo me propter me, iste amor non est bonus. Secundus est, cum diligo Deum propter me, iste est in æternis: sed tunc est bonus, si principalis finis est Deus. Tertius est, cum diligo Deum propter se, id est, quia bonus. Hic est valde bonus, quia talis amor vno tantum oculo, id est, dextro respicit Deum. Quartus est, cum diligo me propter Deum, hic est optimus, quia in tali amore nihil querit homo de suo etiam in seipso, sed tantam gratiam Dei sunt. Super omnia diligendus est Deus: quia cum ipse sit principium primus, hoc ipso est summum, & hoc ipso quod summum est, summè bonum est: & hoc ipso quod summè bonum est, summè beatum est: & hoc ipso quod summè beatum est, summè beatificum est, & hoc ipso est summè fruendus, & propter hoc ipsum est ei summè per amorem inhaerendum, & in eo tanquam in fine quiescendum. Tria generaliter diliguntur, scilicet vile, honestum, & delectabile. Propter primum diligenda

Gradus amoris qui, & quæ.

Ioan. 1.

Math. 10. Psal. 117.

CAPVT XXVII.

De excellentia charitatis.

Charitas excellit alias virtutes in multis. Primò in Dei conformitate. Io. 4. Diligamus Deum, quoniam ipse prior, &c. Secundò in speciali dignitate. Richardus, Caritas est regina virtutum. Tertio in pretiositate, quia est aurum de Ophir. Quarto in speciositate, quia est planeta Veneris, & anima pulchritudo, quia sicut pulchritudo exterioris hominis est in decenti membrorum ordinatione, & venustate coloris, sic etiam pulchritudo animæ est ex decenti ordinatione actuum, & habitu venusto: hoc autem facit caritas in anima, cuius actus ordinatus est, & venustus habitus. Quintò in supportatione laboris. Aug. Omnia grauiæ & immania lenia facit amor. Sextò, in vigorositate. Cant. 8. Fortis est vt mors dilectio. Septimò in utilitate. Aug. Habe charitatem.

D. Alb. Mag. Compend. theol.

genda est tribulatio, quia utilis. Propter secundum diligenda est virtus, quia honesta. Propter tertium diligendus maximè est Deus, quia est delectabilis: imò propter hæc omnia diligendus est Deus, quia ipsum diligere est utile, honestum, & delectabile. Gradus amoris, vel charitatis in quantum tollit peccatum, sunt isti. Primò tollit charitas peccatum mortale, non quantum ad habitum, sed quantum ad actum: liberat enim à peccato mortali, sed non à potestate cadendi in illud. Secundo modo charitas tollit peccatum mortale, quantum ad actum, & quantum ad habitum, sed veniale neutro modo, sicut patet in aliquibus sanctificatis. Tertio modo charitas tollit peccatum mortale utroque modo, & veniale quoad actum, sed non quoad habitum: talis fuit charitas in beata Virgine ante conceptionem Christi. Quarto modo charitas tollit utrumque utroque modo, sicut fuit in beata Virgine in conceptione Christi, & post tunc enim fuit in ipsa sublatus fomus peccandi totaliter. Quinto modo tollit charitas utrumque utroque modo, & in super omnem miseriam: & hoc fit in patria. Perfecta est charitas quando est habitu magna, motu interiori directa, opere exteriori sollicita, radice stabilita, seruire discretæ, dulcedine consolatoria. Diligendus est Deus toto corde, id est, intellectu sine errore: tota anima, id est, voluntate sine contrarietate: tota mente, id est, memoria sine obliuione.

CAPVT XXX.

De ordine charitatis.

Ordo charitatis secundum Augustinum est diligere primò quod supra nos est, id est, Deum: deinde quod nos sumus: post hoc quod iuxta nos est, id est, proximum: vltimò quod infra nos est, id est, corpus nostrum proprium. In eodem gradu contineri debet corpus proximi: quia utrumque tenet rationem inferioris boni respectu spiritus nostri. Secundum Ambr. diligendus est primò Deus, secundò parentes, deinde filij, post domestici, vltimo inimici: sed hoc de exhibitione quidam intelligunt. Aliquis magis diligitur ad altero multipliciter, scilicet maiori affectu: sic super omnia diligendus est Deus: sed inter homines magis diligendi sunt parentes, quam filij, deinde consanguinei, secundum gradus cognationis. Maiori affectu diligendi sunt filij quam parentes, sed æque pertinentibus succurrendum est prius magis indigenti. Ad maiorem gratiam, sic magis diligendi sunt qui se magis ad gratiam præparant & habitant. Ad gloriam, sic diligendi sunt secundum gradus participandi bonum gratiæ. Nota, quòd idem est ordo dilectionis naturæ & gratiæ, hoc excepto, quòd homo dilectione naturali se magis diligit, quam Deum: sed è conuerso est in dilectione gratuita. Præterea sciendum est, quòd idem ordo charitatis, qui secundum Augustinum est in via, erit etiam in patria: quia cum gloria perficiat naturam, quicquid non est imperfectionis in natura, manebit in gloria.

Matth. 22. Exod. 20. 2. Cor. 12. Matth. 5.

1. Cor. 13.

CAPVT XXXI.

De dilectione proximi.

Mvto se debent homines diligere, quia omnes sunt membra vnius corporis Christi mystici: quia vno spiritu sancto viuificantur spiritualiter, & vniuntur: quia vnam fidem habent: quia vnum baptisma receperunt: quia vnum patrem habent & dominum: quia ad vnum regnum tendunt. Dilectionem proximi suadet ius naturæ. Matth. 7. Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Ius scripturæ. Mat. 22. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Exemplum creaturæ, quia similis simili gaudet, & omne simile diligit sibi simile. Melius est diligere quam diligere, quadruplici ratione. Primò, quia quòd diligimus, scimus: sed quòd diligamur, nescimus, sed credimus. Secundò, quia diligere propriæ virtutis est: sed diligere, alienæ. Tertio, quia cum verè diligimus, alios nobis obligamus: cum verò diligimur, alijs obligamur. Quarto, quia cum diligimus, meremur nobis: cum autem diligimur, alij merentur sibi. Per dilectionem proximi efficiuntur imitatores Christi. Ioan. 15. Hoc est præceptum meum, vt diligat in se, dil. vos. Discipuli Saluatoris. Io. 13. In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis, &c. Contemplatores Dei. 1. Ioan. 2. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & videt Deum. Societas fraterna utilis est, ratione subleuationis. Ecclesiastes 4. Væ soli quia si ceciderit, non habet subleuantem. Ratione consolationis. Psal. 132. Ecce quam bonum, & quam iucundum. Ratione exhortationis. Seneca, Semper ante oculos tuos ponendus est aliquis, cuius exemplo proficias: quia nisi ad regulam prauam non corriges. Eccl. 1. 1. A modica scintilla augetur ignis.

Rom. 12. 1. Cor. 12. Eph. 4. Matth. 6. 23. & 19. Dilectionis proximi suasio multiplex, & quæ.

Melius est diligere, quam diligere, & quæ.

Utilitas societatis.

CAPVT XXXII.

De dilectione inimicorum.

Circa dilectionem inimicorum nota, quòd alta est dilectio affectus, & alia dilectio effectus. Dilectio affectus duplex est, quia alia est innocentia, & alia beneficentia. Dilectione innocentia tenemur diligere inimicos, quia non debemus eis optare malum in quantum malum, sed in quantum est eis expediens, vel reipublica. Affectus dilectionis beneficentia duplex est, scilicet principalis & secundarius. Affectus principalis est velle & optare inimicis bona spiritualia, sicut est gratia, & gloria: & ita tenemur per affectum diligere inimicos. Affectus autem dilectionis secundarius est optare inimicis bona temporalia, hoc modo non tenemur semper diligere inimicos, quia non semper expedit eis habere bona temporalia. Eodem.

Eodem modo distinguendum est de dilectione affectus, qui similiter duplex est, innocentia, & beneficentia. Primò modo tenemur omnes diligere inimicos, quia tenemur eis non inferre mala, nisi fortè propter bonum personæ, vel reipublicæ. Secundo modo distinguenda est dilectio beneficentia: quia si est beneficium spirituale ad salutem necessarium, tunc tenemur illud inimicis impendere: sicut orare pro eis, non quidem in speciali, sed in generali: ita scilicet vt non excludamus eos ab orationibus communibus. Si verò est beneficium temporale, ad hoc non tenemur, nisi in casu necessitatis. Nota tamen esse duplicem inimicum, scilicet personæ nostræ, & Ecclesiæ. Igitur inimico personæ nostræ benefacere perfectionis est, nisi in quantum ipsi vel alteri beneficium occasionaliter nocuum esset: quia in tali casu beneficium subtrahere utile est. Inimico autem Ecclesiæ beneficium subtrahere perfectius est & melius, nisi in quantum per beneficium speratur reconciliandus Ecclesiæ. Ex prædictis patet, quòd optare bona temporalia inimicis Ecclesiæ imperfectionis est, nisi per accidens, scilicet quando creduntur per hoc conuertendi. Inimicis verò personæ optare bona temporalia, perfectionis est, nisi per accidens, scilicet quando putantur eis, vel alijs nocua. Nota, quòd licet amicum diligere sit magis debitum, tamen diligere inimicum, magis est remissionis pena meritoria, & ad alia multa valet. Primò, quia magis accedit ad perfectionem virtutis. Maioris enim perfectionis est, quia magis gratuitum. Secundò, quia motus charitatis quo diligimus inimicum, magis meritorium est remissionis pena, & hoc ratione difficultatis: licet diligere amicum, sit magis meritorium vitæ æternæ ratione intentionis. Amor enim naturalis feruentiorem facit motum charitatis, sicut dispositio materialis confert formæ. Tertio, quia inimicum diligere, est expressius signum charitatis, quia contra motum naturæ est: vnde valde difficile est, nisi adsit gratia, per quam vincatur natura. Nota, quòd ille cui iniuria facta est, non debet reconciliationem querere ex debito necessitatis: sed si facit, complet debitum perfectionis: vnde ait Chrysostomus, quòd talis debet reconciliationem querere, vt duplicem gloriam consequatur: vnam, quia iniuriam passus est: alteram, quia prior rogauit.

Matth. 5.

Rom. 12. Inimicus duplex.

Leuit. 19. Matth. 5. Diligere inimicum ad multa valet.

CAPVT XXXIII.

De virtutibus cardinalibus in genere.

Per virtutes cardinales anima rectificatur in suis viribus. Nam prudentia rectificat rationalem, fortitudo irascibilem, temperantia concupiscibilem. Iustitia verò rectificat omnes vires, prout natura iustitiæ comprehendit, non solum specialem iustitiam, quæ est in commutationibus, vel distributionibus, sed etiam legalem, quæ est omnis virtus, prout eius actus pertinet ad debitum obedientie. D. Alb. Mag. Compend. Theol.

Virtutes cardinales in anima quid agant.

Iustitia ordinat ad proximum, vt est æquitas & liberalitas: & ordinantes ad seipsum, sicut innocentia, & penitentia: & ordinantes ad Deum, sicut est laetitia, pietas & obedientia. Propter hoc iustitia dicitur circuire omnes virtutes, quòd non tantum est virtus specialis, sed etiam generalis comprehendens totius animæ rectitudinem, cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis. Item per virtutes cardinales instruitur homo in operibus, & contra vitia armatur. Primum fit dupliciter, quia instruitur quoad se per prudentiam, & quoad proximum per iustitiam. Secundum etiam fit dupliciter: quia homo armatur in prosperis per temperantiam, & in aduersis per fortitudinem. Item dicit Augustinus, quòd prudentia est in eligendis, fortitudo in tolerandis, temperantia in vrendis, iustitia in distribuendis. Item dicit, quòd prudentia est in præcauendis insidijs, iustitia in subueniendis miseris, fortitudo in perferendis molestiis, temperantia in cohercendis delectationibus prauis. Augustinus ait in musica sua, quòd succedit prudentiæ contemplatio, fortitudini firmitas adhaerentiæ, temperantiæ mensura delectationis, iustitiæ debita ordinatio ad Deum & proximum. Iste quatuor virtutes appellantur cardinales, quia sicut ostium vertitur in cardine, sic in his vertitur, & regitur vita hominis. Vocantur etiam politicae, quia ordinantur in his vita ciuilibus, & hominem poliunt & ornant. Dicuntur etiam humane, quia humano studio acquiruntur, nisi diuinitus infundantur. Appellantur etiam consuetudinales, quia non ex vno actu, sed ex consuetudine nascuntur, vel quia honestas humana se magis exercitat in istis, sicut & sanctorum deuotio se magis exercitat in virtutibus theologis. Nota, quòd prudentia est scire quòd possit, temperantia est non præsumere quòd non possit, iustitia est velle in omnibus quòd æquum sit, fortitudinis est velle plus, quam possit. Iste virtutes habent suos gradus perfectionis, secundum quos aliter eas possident incipientes, aliter perfectiores, aliter perfecti. Dicuntur etiam virtutes politicae quandoque secundum quòd regunt vitam hominis quoad opera exteriora, & hoc modo sunt incipientium. Purgatoriæ dicuntur secundum quòd iam sunt in victoria virtutum, & consistunt partim intra, partim extra, & sic sunt proficientium. Dicuntur autem purgati animi, secundum quòd iam deuictis vitijs quiescit homo, ita quòd raro primi motus insurgant, & hoc modo pertinent ad perfectionem. Exemplares dicuntur prout sunt in mente diuina. Nam sicut omnium rerum Deus exemplar est, ita & index virtutum in ipso consistunt.

Iustitia ordinat ad proximum, ad seipsum, ad Deum.

Quatuor cardinales dicuntur.

Quare politicae, & quare humane, & consuetudinales.

Virtutes cardinales officia.

CAPVT XXXIV.

De prudentia.

Prudentia secundum quod est virtus politica, est (vt ait Macrobius) ad rationis normam, quæ cogitat quæcumque agit, vniuersa dirigere, ac nihil præter rectum velle vel facere. Prudentia verò, secundum quod est virtus purgatoria, est, vt idem ait, & mundum, & omnia, quæ in mundo sunt, diuinorum contemplatione despiciere, & omnem animæ cognitionem in sola diuina erigere. Prudentia autem prout est virtus purgati animi, est sola diuina noscere, & ea tanquam nihil aliud sit, intueri. Prudentia sanè exemplaris est ipsa mens diuina, cui omnia nuda sunt & aperta. Partes prudentiæ secundum Tullium sunt intelligentia, prouidentia, memoria. Intelligentia verò est per quam animus prospicit ea quæ sunt. Prouidentia autem virtus est, vt idem ait, per quam aliquid videtur futurum antequam factum sit. Memoria secundum eundem est, per quam reperit quis ea quæ fuerunt. Nota, quod duplex est iudicium rationis, discretiui scilicet & diffinitiuum. Iudicium discretiui est, quo ratio iudicat aliquid esse faciendum, vel non faciendum. Circa tale iudicium est scientia, & non virtus. Iudicium verò diffinitiuum est, quo ratio imperat aliquid fieri, vel non fieri: & circa istud est virtus. Vnde in primo iudicio se habet scientia ad operationes bonas vt consiliarius: In secundo verò iudicio se habet virtus vt Imperator. Prudentia habet gerere cæteras virtutes in actibus suis secundum omnes partes philosophiæ moralis, quæ sunt ethica siue moralis, œconomica, & politica: quarum prima mores quoad seipsum instruit: secunda familiam disponit: tertia vrbes & regna regit. Triplex est prudentia. Prima est cordis, & hæc est in dispositione præsentium, & recognitione præteritorum, & præuisione futurorum. Deut. 32. Vtinam saperent, scilicet præterita, & intelligerent, scilicet præsentia, ac nouissima prouiderent, scilicet futura. Secunda est oris, & est hæc in moderatione sermonum. Prou. 10. Qui moderatur labia sua, prudentissimus est. Psal. 140. Pone Domine custodiam ori meo. Tertia est operis, & hoc consistit (vt ait Tullius) in fuga mali, & electione boni. Psal. 33. Declina à malo, & fac bonum. Nota, quod alia est prudentia mundana, alia humana, alia diuina. Prima est in temporalibus acquirendis, secunda in commodo carnis, tertia in obsequiis diuinis. Officium prudentiæ est actus aliarum virtutum dirigere, sicut supra dictum est. Bern. Discretio non tam virtus est, quam auriga virtutum. Nolle enim fallere nec falli, vt dicit Seneca, est res secundum veritatem æstimare. Idem: Tunc per rationem rectè viues, si diuina prius æstimes, si dignitatem rerum non ex opinione multorum, sed ex earum natura constituas. Nobis commissa ad Dei gloriam, & proximi ædificationem dispensare. Luc. 12. Quis

Prudentia quid sit secundum diuersa.

Hebr. 4. Prudentia partes quæ sunt.

Iudicium discretiui & diffinitiuum.

Prudentia triplex.

Prudentia mundana, diuina, & humana.

Officium prudentiæ quid.

putas est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam, &c. Mutabilitatem fugere. Seneca: Scito te in quibusdam perseverare debere, quia cœpisti, quædam nec incipere.

CAPVT XXV.

De temperantia.

Temperantia secundum Macrobius, prout est virtus politica, est nihil appetere penitendum; in nullo legem moderationis excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Temperantia prout est virtus purgatoria, est omnia relinquere in quantum natura patitur, quæ corporis vsus requirit. Temperantia verò prout est virtus purgati animi, est terrenas cupiditates non solum reprimere, sed penitus obliuisci. Temperantia prout est virtus exemplaris, est quædam in se perpetua intentione conuersio. Partes temperantiæ secundum Tullium sunt tres, continentia, clementia, abstinentia & modestia. Continentia secundum eundem Tullium, est virtus per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Clementia est per quam motus animi in odium alicuius temeritate concitati comitate vel hilaritate retinentur. Modestia est virtus per quam pudor honestis charam & stabilem autoritatem comparat. Species temperantiæ sunt tres, sobrietas, continentia, & modestia. Prima consistit circa gustum, in quo ponit modum sobrietas. Secunda est circa tactum, quantum ad vim generatiuam, cui imponit modum castitas. Habet enim homo vehementem appetitum conseruandi se in esse indiuidui per nutrimentum, & conseruandi se in esse speciei per generationem. Isti autem appetitus restringuntur per sobrietatem & continentiam. Tertia consistit in dictis & factis. Factum autem prout hic accipitur, pertinet ad tres sensus circa proprias eorum materias, scilicet visum, auditum, olfactum. Pertinet etiam hoc factum ad tactum, non quidem qui est in generatiua, sed ad alios quorum organa sunt manus ad percutiendum, vel capiendum, & pedes ad ambulandum. In omnibus istis modum ponit modestia. Dignitas temperantiæ in hoc est, quod animam decorat, quia sicut in naturis forma est decentior materia, sic & in moribus plus commendatur modus, quam ipsa actio. Propter hoc temperantia comparatur Soli, qui medius planetarum, & decentior inter omnes. Meritum cumulat, quia medium tenuere beati. Vnde dicitur, quod verbis non meremur, sed aduerbiis, id est, non eo, quod aliquid facimus, sed in eo quod bene facimus. Istud patet in illa vidua, quæ obrulit duo minuta, & magis commendata est quam qui magna dona miserunt in gazophylacium. Viciosos appetitus refrænat, sicut supra dictum est: vnde comparatur freno, & remo, & lima, quæ superfluum rubiginis tollit de ferro. Actiones informat, secundum quod Apostolus instruit, dicens ad Romanos 12. Rationabile obsequium vestrum.

Temperantia partes.

Temperantia species quæ sunt.

Non veritas sed aduerbiis mensuratur. Luc. 21.

Genesi.

Luc. 24.

Luc. 24. & 25.

Isai. 1.

Apoc. 1.

Genesi.

Medium seruat. Bern. Tene medium, si non vis perdere modum. De hoc medio dicitur, Medioritissimus ibis. Istud medium voluit Dominus nos tenere, quando fecit Euam non de capite, vel de pede, sed de costa: & quando fecit hominem partim corporalem, & partim spirituales, vt dignitate naturæ sub natura esset angelica, & super corpoream creaturam. Christo assimilari, qui stetit in medio discipulorum, sedit in medio doctorum, suspensus est in medio latronum, locatus est in medio duorum animalium, visus est à Ioanne in Apocalypsi in medio candelaborum aureorum. Naturam conseruat, quia natura in mediis delectatur, & per extrema corrumpitur. Vnde Philosophus. Excellentia sensatorum corrumpitur sensus. Perculis æternis cibatur. Vnde temperantia comparatur ligno vitæ, quod erat in medio paradisi.

Luc. 24. & 25.

Isai. 1.

Apoc. 1.

Genesi.

Fortitudinis partes quæ sunt.

Fortitudinis species quæ sunt.

Fortitudo in quibus consistit.

CAPVT XXXVI.

De fortitudine.

Fortitudo secundum Macrobius, prout est virtus politica, est animum supra periculi merum agere, nihilque nisi turpia timere, tolerare fortiter aduersa vel prospera. Fortitudinis purgatorie est animo non terri à corpore recedente, nec altitudinem abhorretere. Fortitudinis purgati animi est passiones ignorare, non metuere, vt nesciat irasci, & nihil capiat inhonestum. Fortitudinis exemplaris est esse immutabilem, quia semper idem est, nec aliquando mutatur. Partes fortitudinis secundum Tull. sunt quatuor: Magnificencia, fiducia, patientia, & perseuerantia. Magnificencia secundum eundem est magnarum & excelzarum rerum cum ampla quadam animi propositione cogitatio atque administratio. Fiducia est virtus per quam in magnis & honestis rebus multum ipse animus cum certa spe fiducia in se collocat. Patientia est honestatis & utilitatis causa rerum arduarum atque difficilium voluntaria & diuturna perpessio. Perseuerantia est virtus in ratione bene considerata, stabilis & perpetua permansio. Multi sunt effectus fortitudinis. Primus est quia de hostibus triumphat. Indas Machabæus. 2. Machab. 5. & idem vir fortissimus. Secundus, quia homini sua bona conseruat. Luc. 11. Cum fortis armatus, &c. Tertius, quia ditat. Prou. 10. Manus fortis diuitias parat. Quartus, quia regnum cælorum expugnat. Matt. 11. Regum cælorum vim patitur, &c. Quintus, quia ornatur. Prou. 31. Fortitudo & decor, indumentum eius. Sextus, quia in extremis assecurat. Prou. 30. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Septimus, quia remunerationem expectat. Prou. 31. Mulierem fortem quis inueniet, &c. Fortitudo consistit in quinque, scilicet in aggressione arduorum. Psal. 30. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum. In contemptu terrenorum. Heb. 11. Moyses negauit se esse filium Pharaonis, &c. In sustinentia tribulationum. Cantic. 8. Fortis est vt mors dilectio. In resisten-

stentia tentationum. Apost. 1. Timor. 2. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. In impugnatione vitiorum. Iob. 7. Militia est vita hominis super terram. Multa iuuant fortitudinem. Primum est exhortatio prudentium. Vnde legitur d. Iuda Machabæo. 2. Machab. 5. quod armauit socios, non clypei vel hastæ munitio, sed sermonibus optimis. Secundum, exemplum rotarum, vt legitur de Elcazar, quod elegit fortiter mori pro paternis legibus, exemplum virtutis & fortitudinis posteris relinquens. Tertium est exercitatio in pugnis. Vnde legitur in Iosue, quod Dominus non deleuit statim omnes hostes filiorum Israël, sed reliquit aliquos, vt per eos haberent consuetudinem præliandi. Quartum est spes remunerationis. 2. Paral. 15. Confortentur manus vestre, & non dissoluantur: erit enim merces operi vestro. Quintum hostium debilitas. Gregor. Debilis est hostis, qui non potest vincere nisi volentem. Sextum, orationis adiutorium. Exod. 17. Cum eleuaret manus Moyses, vincebant filij Israël, &c. Septimum, armorum spiritualium apparatus. Vnde Samsen vicit Philisthæos in mandibula asini, id est, temperantiæ & simplicitate. Octauum, memoria Dominicæ passionis: quod significatum est in Dauid. 1. Reg. 17. qui contra Goliath venit in baculo & funda. Nonum, cibus spiritus. Psal. 103. Panis cor hominis confirmat. 3. Reg. 19. Ambulauit Elias in fortitudine cibi illius, &c. Vnic & Petrus potatus Spiritu sancti gratia, confortatus est dicens. Act. 13. Operetur Deo obedire magis, quam hominibus. Idem verò Apostolus antea talem confortationem dicit. Marc. 14. Nescio hominem hunc.

Multa fortitudinem iuuant.

2. Mach. 6.

Iosa. 20.

In sic. 15.

CAPVT XXXVII.

De iustitia politica.

Iustitia politica secundum Macrobius est seruire vicinique quod suum est. Iustitiæ purgatorie secundum eundem, est ad vnam cuiusque propositi viam vniuersi cuiusque virtutis officium conseruare. Iustitiæ autem purgati animi est, ita cum superna mente sociari, vt seruet cum ea fœdus perpetuum imitando. Iustitiæ exemplaris est, quod perenni lege sempiterna operis sui continuatione non flectitur. Partes iustitiæ secundum Tullium sunt sex, scilicet religio, pietas, gratia, vindicatio, obsequantia, veritas. Religio secundum eundem Tullium, est virtus, quæ superioris cuiusdam naturæ, quam diuinam vocant, curam, ceremoniarumque affect. Pietas est per quam coniunctis sanguine & beneuolentiæ officium, & beneuolens tribuitur cultus. Gratia est, in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria, & remunerandi voluntas continetur. Vindicatio est virtus per quam vis, & iniuria, & omne quod inoffensum est defendendo atque viciscendo propulsatur. Obsequantia est virtus per quam homines aliqua dignitate antecedentes cultu quodam, & honore dignantur. Veritas est virtus per quam inmutata ea quæ sunt, aut fuerunt, aut futura sunt;

Partes iustitiæ quæ sunt. Religio quid? Deut. 6. Math. 23.

funt, dicuntur. Nota, quod iustitia non tam est virtus specialis, quam generalis, vt habes supra de virtutibus cardinalibus in genere. Iustitia, vt dicitur in hb. Sapient. 1. est perpetua, multiplici ratione. Primo quia perpetuat animam, stabilendo eam in debito loco, scilicet sub Deo & supra corporales creaturas. Secundo, quia manebit in patria secundum essentiam, & vltim. Alia autem virtutes cardinales etiam manebit in patria secundum essentiam, non tamen secundum omnem vltim. Temperantia enim non refranabit motus illicitos, prudentia non cauebit ab insidiis, fortitudo non aggreditur terribilia. Iustitia peruerit tripliciter, scilicet amore personæ, vel pecunie. Ita, s. Væ, qui iustitiam impij pro munere. Timore. Matth. 10. Nolite timere eos, &c. Rancore. Marc. 15. Sciens, quod per inuidiam tradidissent eum. Multa mouent ad rectitudinem iustitiæ. Primum est rectitudo humani corporis, quia ind cens vaide est in recto corpore curuum habere animum. Secundum est naturalis inclinatio: quia vt ait Aug. Iustitia est in corde hominis naturaliter. Tertium, quia bruta animalia docent multa que pertinent ad iustitiam, vt est innocentia, concordia, & huiusmodi. Quartum est scripturæ. Eccles. 4. Vsq; ad mortem certa pro iustitia. Effectus iustitiæ est, quod beatificat. Matt. 5. Beati qui esturiunt, &c. 1. Pet. 1. Si quid parimini propter iustitiam, beati. Quod exaltat. Eccl. 4. Qui operatur iustitiam, exaltabitur. Appetitum concupiscentiæ refranat. Ita. 11. Erit iustitia cingulum lumborum eius. Locum Deo præparat. Psal. 38. Iustitia & iudicium præparatio, &c. A morte æterna liberat. Prou. 10. Iustitia liberabit à morte. Coronat. 2. ad Tim. 4. Reposita est mihi corona iustitiæ. Remunerat. Psal. 17. Retribuet mihi Dominus secundum, &c. Iustitia consistit in hinc. Apoll. 4. Rom. 4. Creditur Abraham Deo, & reputatum, &c. Item in oratione. Psal. 33. Clamauerunt iusti, & Dominus, &c. In sancta meditatione. Eccl. 14. Beatus vir, qui in sapientia morabitur, &c. In humilioratione. Mat. 3. Sic decet nos implere omnem iustitiam. Glos. Perfecta iustitia est subdere se minori. In eruditione. Prou. 11. Seminanti iustitiam merces fidelis.

CAPVT XXXVIII.

De donis in communi.

licet omnes habitus dati diuinitus possint dici generaliter dona Dei, specialiter tamen & appropriatè septem sunt dona spiritus sancti, quæ per ordinem Isa. 11. enumerat, a summo incipiens vsque ad vltimum descendendo. Septem igitur sunt dona multiplici ratione. Primo scilicet vt per hæc septem expellantur vitia septem, ita scilicet vt timor expellat superbiam, pietas inuidiam, scientia iram, quæ est quasi quædam infania, fortitudo acediam, consilium auaritiam, intellectus gulam sapientia luxuriam. Secundo dicuntur esse septem

dona propter expediendas vires naturales. Nam irascibilis indiget expediri tam in prosperis quam in aduersis: in prosperis quidem per timorem: in aduersis autem per fortitudinem. Concupiscibilis indiget expediri quantum ad effectum respectu proximi, quod fit per pietatem: & quantum ad affectum respectu Dei, quod fit per gustum sapientiæ. Rationalis quoque indiget expediri in veritatis speculatione, quod fit per donum intellectus: & in veri electione, quod fit per consilium: atque in electi executione, quod fit per donum scientiæ: per hoc enim donum rectè conuersamur in medio nationis prauæ & peruersæ. Tertio dicuntur esse septem dona, propter regimen actiue & contemplatiue vitæ. Contemplatiua siquidem tria dona debet habere, scilicet timorem ad reuerentiam maiestatis, intellectum ad intelligentiam veritatis, sapientiam ad gustum bonitatis. Actiua verò ita debet habere, pietatem ad agendum, fortitudinem ad sustinendum, scientiam ad discretionem pietatis, consilium ad directionem fortitudinis. Plurima ergo dona sunt ad intellectum spectantia: quia lux cognitionis multum valet ad rectè viuendum. Propter eandem causam fit donorum obuiatio: vbi quasi semper adiungitur vnum directiuum cum alio, quod spectat ad actionem vel passionem: vnde Gregorius super Ezechielem dicit, quod sumus per sapientiam maturi, per intellectum prouidi, per consilium cauti, per fortitudinem animosi, per scientiam discreti, per pietatem misericordes, per timorem humiles.

CAPVT XXXIX.

De timore in communi.

Timor est, vt ait Aug. fuga mali. Species timoris sunt sex: primus est naturalis, quo quilibet naturaliter timet nocumentum naturæ. Iste non est meritorius, neque demeritorius: quia non subiacet libero arbitrio, & dicitur naturalis, non à natura instituta, sed destituta: quia iste timor est pro peccato primorum parentum inflictus: hoc timore Christus naturaliter mori timuit. Secundus est timor humanus, quo quis nimis timet pelli suæ. Iste timor nascitur ex nimio amore præsentis vitæ: & est quandoque mortalis actus eius, cum potius quis peccaret mortaliter, quam amitteret vitam suam: quandoque est venialis, vt cum quis faceret potius peccatum veniale, quam permetteret se occidi. Tertius est timor mundanus, quo quis nimis timet suis rebus spoliari. Hic nascitur ex nimio amore rerum temporalium, & est quandoque mortalis, quandoque venialis penitus eodem modo quo dictum est de humano. Quartus est timor seruilis, quo quis timet peccare principaliter propter penam. Quintus est timor initialis, quo scilicet timet quis penam, & Dei offensam. Vnde quasi duos habet oculos, vnum ad gehennam, alium ad Deum, & hic est principalior. Sextus est timor filialis, quo scilicet quis

Timoris species quot & quæ. Mat. 6.

CAPVT XLII.

De timore initiali.

Timor initialis ideo sic dicitur est, quia est incipientium primò penitere. Vnde Isa. 26. Domine à timore tuo concepimus, &c. Qui adhuc sunt in angustia pro peccato, quod commiserunt, sed hæc angustia foras mittitur, quando conscientia serenatur ad plenum: quia perfecta charitas foras mittit timorem initialis, in quantum habet naturam timoris seruilis, secundum hoc scilicet quod habet oculum ad penam. Timor enim initialis habet duos oculos: vnum ad gloriam, qui est ei essentialis: alterum ad penam, qui est ei accidentalis, sed timori seruilis est essentialis. Præterea timor initialis abstinet à peccato veniali retrahenti à gloria propter penam purgatorij: in quo potest conuenire cum perfecto, qui etiam timet penam purgatorij, in quantum est dilatatiua gloria, siue separatiua ad tempus. Duplex est amor, scilicet filialis, quo Deum diligimus propter se tantum: & mercenarius, quo non diligimus principaliter, sed secundo, habito respectu ad mercedem. Huic duplici amori respondet duplex timor, scilicet initialis & filialis. Nam filialis timor respondet amori filiali, initialis verò respondet amori mercenario.

Amor duplex.

CAPVT XL.

De timore seruilis.

Timor seruilis donum spiritus sancti est, nec tamen est cum spiritu sancto, sicut aurora est à Sole, nec tamen cum Sole est. Timor seruilis spiritui sancto locum præparat, vt eum sicut seta filum introducat. Seta namque filum introducendo ipsum præcedit, non tamen cum ipso permanet, sicut ait Aug. Timor seruilis est bonum, quo nemo bene vitur, quia licet habitus timoris seruilis bonus sit in se, secundum etiam quod donum spiritus sancti est, tamen eius actus quandoque peccatum est. Timor seruilis duo facit. Primum est, quod præparat viam charitati. Secundum est, quod retrahit à peccato metu penæ tantum. Ratione primi bonus est, sed ratione secundi distinguitur. Vnde notandum est, quod vsus timoris seruilis duplex est, scilicet cum quis vitur essentia habitus tantum, vel cum vitur seruitute. Primo modo vsus eius bonus est. Nam ille est abhorere penas æternas, quod bonum est cum timore initiali. Secundo modo vsus eius malus est, quia vsus eius est vitare malum ex coactione per penam, cuius tamen affectus habetur in voluntate, & sequeretur effectus si speraretur impunitas, vt ait Aug. Et sic intelligitur dictum eius, qui ait, quod timor seruilis bonus est, non tamen qui timet seruiliter, bene agit: quia agere bonum est ex voluntate facti: sed agere bene, id est, meritorie, est ex voluntate agentis, qui agit ex virtute charitatis & gratiæ.

Timor seruilis donum Dei.

Effectus timoris seruilis.

Vsus timoris seruilis bonus & malus.

CAPVT XLII.

De timore filiali.

Timor filialis proprie timet offendere Deum, qui etiam propter peccatum non separaretur à Deo, tamen, à peccato abstinere, ne Deum offenderet, & in hoc timor separationis filialis differt ab initiali, quia initialis proprie est timor separationis: quia propter conscientiam peccati timet à Deo separari. Timor autem filialis tantum timet offendere Deum. Alia est differentia, quia timor initialis est imperfectorum, sed filialis perfectorum. Tertia est differentia, quia cum in timore penæ sint duo, scilicet punctio, & cautela, ipsa punctio pertinet ad timorem initialem, talis enim punctio est ex conscientia peccati, de quo nescit an sit dimissum: cautela verò pertinet ad timorem filial. m, sicut enim perfectus cauet peccatum, quod Deum offendit, ita per consequens cauet penam, sed tamen per accidens. Timor etiam filialis dicitur sanctus & castus.

In timore penæ duo, & quæ. Eccl. 9.

CAPVT XLIII.

De dono pietatis.

Donum pietatis in tribus consistit, scilicet in cultu Dei, in veneratione factæ scripturæ

Donum pietatis in quibus consistit.

Rom. 10.
Ioan. 5.
Math. 23.
Ephel. 5.
Rom. 12.

turnz & in honore proximi. Cultus Dei consistit in professione diuine maiestatis, & hoc est theologia. Veneratio sacre scripturæ consistit in hoc, vt ei firmiter credatur, sollicitè custodiatur, & fideliter dispenseetur. Honor proximi consistit in reuerentia superiorum, in conformitate aequalium, & in subuentione inferiorum.

CAPVT XLIV.

De dono scientia.

Scientia assus.

Hebr. 10.
Hai. 1.
Psal. 33.

Scientia donum, quod idem est in essentia scum prudentia quæ est virtus politica, sed differt in ratione agendi. Prudentia enim procedit ex principiis naturalis, scientia verò donum ex principiis fidei. Proprius actus scientia doni est docere rectè conuersari in medio nationis prauæ & peruersæ. Ad quod requiruntur tria: primum est, quod habeat rationes, quibus se defendat ab impugnantibus fidem suam. Secundum est quòd à malo abstineat. Tertium, quòd bene & prudenter temporalia administret. Præterea scientia doni est dirigere opera ad normam rationis & ad conformitatem Dei. Item per scientia donum scitur ne sub specie boni malum lateat. Item donum scientia regit pietatem, propter quod etiam hæc duo combinantur. Item per donum scientia, scit homo quid sit, & à quo sit, & ad quid sit. Scientia donum est scientia faciendorum: & idèd ratione scientia consistit in cognitione, secundum quam non est virtus, sed ratione faciendorum consistit in operatione secundum quam est virtus.

CAPVT XLV.

De dono consilij.

Consilium accipitur multi- pliciter.

Math. 19.

Consilium sumitur tribus modis, quandoque enim dicitur consilium deliberatio de rebus valentibus ad finem, ad quem tendimus, & tale consilium pertinet ad prudentiam, vel idem est, quod prudentia. Quandoque dicitur consilium, persuasio rerum excellentium, ad quas non tenemur, secundum quod dicitur hoc esse consilium. Si vis perfectus esse, vade, & vende, &c. Quandoque dicitur consilium prudentia valde exercitata in medio contemplatiuorum & actiuorum donorum, & deliberatio de quibusdam operibus arduis, siue teneamur ad ea, siue non: & secundum hoc sumitur consilium donum, & ita consilium & prudentia sunt idem in essentia: tamen consilium abundat supra prudentiam in vno accidente, secundum quod eius est imperare. Nota, quod sicut ad scientia donum pertinet reprobare malum & eligere bonum, ita pertinet ad consilium cauere pericula, quæ sunt in hoc exilio. Item sicut scientia donum habet regere pietatem, ita donum consilij habet regere fortitudinem. In hoc autem differunt

Hai. 7.
Scientia donum habet regere pietatem.

consilium & scientia, quia scientia est circa bonum & malum, sed consilium est circa difficile & arduum.

CAPVT XLVI.

De dono sapientia & intellectus.

Sapientia & intellectus differunt: quia sapientia est cognitio Dei absolute, intellectus verò collatiue, scilicet in comparatione ad creaturas. Item alia differentia: quia intellectus cognoscitur Deus per illuminationem de auditis in scriptura, sapientia autem cognoscitur experimento. Item per intellectum Deum cognoscimus, per sapientiam dulcedinem eius gustamus. Vnde sapientia dicitur quasi sapor virtutum condita scientia. Item sicut dicit Gregorius, per intellectum sumus prouidi, per sapientiam maturi.

Sapientia & intellectus differunt. Rom. 11.

CAPVT XLVII.

De beatitudinibus in genere.

Beatitudines sunt septem secundum distinctionem graduum, quamuis sint octo secundum essentiam, quas saluator enumerat in sermone de monte, scilicet paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries iustitiæ, misericordia, munditia cordis, pax, quarum beatitudinum numerus accipitur secundum integritatem perfectionis. Requiritur ad integritatem perfectionis tria, scilicet recessus à malo, processus in bono, & perfectus status in optimo. Sanè malum omne procedit ex tumore superbia, aut ex rancore malitiæ, aut ex languore concupiscentia. Contra hæc tria sunt tres beatitudines, scilicet paupertas spiritus contra malum superbia, mititas contra malum rancoris, luctus contra malum libidinis. Item processus in bono attenditur secundum diuinam mutationem, quæ est secundum duas vias Domini, scilicet misericordiam & veritatem, de quibus in Psal. 24. Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. Item secundum has duas vias sumuntur duæ beatitudines, scilicet esuries iustitiæ, & affectus misericordia. Præterea status in optimo attenditur in duobus, scilicet in limpida cognitione, & tranquilla affectione, & secundum hoc sumuntur duæ vltimæ beatitudines, scilicet munditia cordis ad Deum videndum, & pax mentis ad perfectè fruendum. Per has septem beatitudines excluduntur septem vitia capitalia. Paupertas spiritus excludit superbiam, mititas iram, luctus inuidiam, quoniam qui luget pro peccatis aliorum, non inuidet; esuries iustitiæ acediam, misericordia auaritiæ, munditia cordis gulam, quia cordis munditia non seruit ventri ad modum bruti animalis. Pax excludit luxuriam, quia gustato spiritu desipit omnis caro. Et sicut in enumeratione donorum est ordo artificialis, quo primò ponuntur digniora, ita in beatitudinibus est ordo naturalis, vbi digniores ponuntur vltimò.

Math. 5.
Ad integritatem perfectionis requiritur.

Excluduntur peccata per beatitudines, & quomodo.

CAPVT

CAPVT XLVIII.

De prima beatitudine.

Paupertas spiritus ponitur hic pro abstinentia ab amore mundi, id est, ab amore carnalium voluptatum & deliciarum ac propria excellentia. Hæc tria complectitur amor mundi. Vnde dicitur super Lucam. Pauperes sunt, qui non querunt illecebrosa. Super Mattheum Gregorius. Pauperes spiritu sunt humiles & Deum timentes. Alia Glossa dicit, quòd pauperes sunt, qui nihil habent, & omnia possident.

CAPVT XLIX.

De secunda beatitudine.

Mitis est (sicut dicit Aristoteles,) qui nec patitur, nec deducitur. Est autem mititas eadem cum mansuetudine: habetur enim in Glossa super Mattheum, quòd mansuetus est, qui nullam amaritudinem animi sentit. Ex quo patet, quòd mansuetudo est purgati animi, & potest dici quòd mansuetudo est species fortitudinis mediante patientia. Differunt tamen mansuetudo & patientia: quoniam patientia est in sustinentia molestiarum corporalium, mansuetudo verò in sustinentia contumeliarum.

Mansuetudo & patientia differunt.

CAPVT L.

De tertia beatitudine.

Luctus est lugere pro peccato, & ipsum lodire, ita quòd insurgamus ad destructionem ipsius. Lugere autem de malo vt fugiamus ipsum, in quantum auertit ab amico, sic lugere est solius charitatis. Lugere verò de quolibet malo speciali, est cuiuslibet virtutis. Qualiber enim virtus luget de suo contrario.

CAPVT LI.

De quarta beatitudine.

Esuries iustitiæ est vehemens desiderium iustitiæ, siue summi boni. Esuries autem iustitiæ porius est beatitudo, quam esuries aliarum virtutum cardinalium: quia per iustitiam immediatè coniungimur Deo: quod non fit per alias virtutes cardinales. Iustitia verò prout hic sumitur, comprehendit fidem, spem, charitatem, quæ immediatè coniungunt nos Deo.

CAPVT LII.

De quinta beatitudine.

Misericordia est, per quam pro terrenis celestia meremur. Opera misericordia sunt quatuordecim, septem scilicet corporalia, & septem spiritualia. Corporalia sunt hæc, Vistatio infirmorum, potatio sitientium, cibatio esurientium, redemptio captiuorum, vestitio nudorum, collectio peregrinorum, sepultura mortuorum. Prima sex de istis habemus in Euangelio, septimum in Tobia. Opera misericordia spiritualia sunt hæc, Delinquenti ignoscere, peccantem corripere, ignorantem docere, titubanti consulere, in æstum consolari, pro salute proximi exorare, iniurias sustinere. Et hoc vltimum propterea dicitur opus misericordia, quia responsio mollis & humilis frangit iram: & hoc pium est, scilicet furem irati mitigare.

Math. 25.
Tob. 2. & 12.
Luc. 17.
Math. 5.

Prou. 15.

CAPVT LIII.

De sexta beatitudine.

Munditia cordis est, qua clarificatur cor, & mundatur ad videndum Deum, & ardentissimè diligendum. Accipitur autem hæc munditia cordis non pro virtute, sed pro statu quodam qui est purgati animi.

CAPVT LIV.

De septima beatitudine.

Pax est status virtutum, in quo est delectatio in Deo sine contradictione carnis, mundi, & diaboli: vel si est aliqua, inefficax est. Vnde patet, quòd pax est status animi purgatissimi. Pacificis autem magis attribuitur esse filios Dei quàm aliis: quia licet misericordia maximè assimilet hominem Deo; quantum ad opera exteriora, tamen quantum ad interiora magis assimilat pax.

CAPVT LV.

De octava beatitudine.

Octava beatitudo est, de qua dicitur; Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quia ipsorum est regnum celorum. Hæc virtus, scilicet sustinentia persecutionis propter iustitiam, annexa est paci. Cum enim pacificus sit absque contradictione carnis, mundi, & diaboli, patet quòd idem paratus est superare mortem & tentationem mortis: Vnde sustinentia mortis pro Christo, in eodem

codem modo: est cum pace: propter hoc diximus, quod octo sunt beatitudines quantum ad essentiam, sed tantum septem quantum ad distinctionem graduum. Et sciendum, quod supra pacem non est virtus alia. Dicit enim Aug. Pax est finis & consummatio omnium virtutum. Octava beatitudo dicitur redire ad caput duobus modis. Primum, quia idem premium sibi promittitur, quod prima beatitudini, scilicet regnum cælorum. Secundo, quia omnes probat à prima vsque ad ultimam virtum veræ sint, sicut ait Aug. Qualis vnusquisque apud se lateat, illata contumelia probat. Ex prædictis colligitur, quod habitus virtutum cardinalium principaliter disponunt ad exercitium actiue: habitus verò donorum disponunt ad actus contemplatiue: habitus autem beatitudinum disponunt ad perfectionem vtriusque.

CAPVT LVI.

De sensibus spiritualibus.

Per sensus spirituales percipit anima spiritualia, quæ in sponsi sui pulchritudine percipere fas est. Sub ratione splendoris audit amoenissimam harmoniam, sub ratione verbi incarnati gustat summam dulcedinem, sub ratione sapientie comprehendens vtrumque, scilicet verbum, splendorem, odorat summam fragrantiam, sub ratione Verbi inspirati in corde tangit summam suauitatem, sub ratione Verbi incarnati & inter nos corporaliter habitantis reddentis se nobis palpabilem & osculabilem percipit ardētissimam charitatem. Ex prædictis patet, quod sensus spirituales dicuntur conceptiones mentales circa veritatem contemplandam, quæ quidem contemplatio incipit à sensu, peruenit ad imaginationem, & de imaginatione ad rationem, & de ratione ad intellectum, & de intellectu ad intelligentiam, & de intelligentia ad sapientiam, sine notitiam excessiuam, quæ incipit hic in via, & consummatur in gloria.

CAPVT LVII.

De fructibus spiritualibus.

Fructus duodecim spirituales non dicuntur noui habitus, sed status consolatorum, quibus consolatur spiritus iustorum: & istæ consolationes consequuntur opera perfecta. Sunt autem isti fructus, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, &c.

1. Cor. 13.
Sap. 3.
Rom. 10.
1. Pet. 2.
1. ant. 1.
Iuan. 20.
Luc. 4.

1. Cor. 13.

Gal. 6.

CAPVT LVIII.

De dulia, & latria.

Latria est seruitus, & reuerentia Deo exhibitæ: unde si creaturæ exhibetur honor Deo debitus, est idololatria. Latria autem comprehendit quinque, scilicet fidem, sapientiam, reuerentiam, sacrificium, orationem: prima duo sunt cordis, alia duo sunt operis, vltimum est oris. Dulia debetur creaturæ in quantum est imago Dei. Unde dulia est honor, qui debetur sanctis. Unde de beata Virgine sciendum est, quod in quantum est persona sancta, debetur ei hyperdulia, id est superior dulia. Sanè si persona, cui debetur dulia, est in prælatione constituta, debetur ei reuerentia, quæ consistit in obedientia mandatorum, & in exhibitione honorum. Si autem est persona simplex, debetur reuerentia tantum, quæ consistit in exhibitione honorum. Hyperdulia autem debetur creaturæ excellenti, sicut est caro Christi, beata Virgo, crux Christi. Unde sciendum est, quod verè ligno crucis Christi, in quo pependit si non figurata signo crucifixi, debetur hyperdulia, quia fuit instrumentum nostræ redemptionis. Crucibus autem factis, in quantum sunt ligna siue res tales, nihil debetur: sed crucibus factis in signum Christi crucifixi, debetur latria. Imaginibus enim eadem debetur adoratio, quæ debetur & illis, quorum sunt imagines, non in quantum sunt factæ adorantur, sed quod illa quorum sunt imagines, adoramus.

Adoratur aliquid dupliciter, vel ratione imaginis, vel ratione imaginis.

CAPVT LIX.

De præceptis in genere.

Præceptum est imperium faciendi aliquid, vel non faciendi. Præceptorum alia sunt affirmatiua, vt honora patrem: alia negatiua, vt non occides. Præcepta affirmatiua strictè sumendo dicuntur præcepta: sed negatiua dicuntur prohibitiones. Præcepta affirmatiua obligant semper, sed non ad semper: negatiua verò obligant semper, & ad semper. Præcepta decalogi possunt dici data, vel innata. Primo modo tantum pertinent ad populum Israëliticum: secundo modo omnes obligant: quia quicquid continet decalogus explicitè, hoc continet lex naturæ, quæ scripta est in corde cuiuslibet implicite. Istud enim præceptum legis naturæ, quod tibi non vis fieri, aliis ne feceris, includit hæc præcepta, non occides, non fursum facies, & huiusmodi, quæ decalogus ponit explicitè. Quædam præcepta ponuntur imperatiue, illa scilicet quæ sunt affirmatiua: quædam indicatiue, scilicet negatiua: & hoc ideo, quia difficilius est facere bonum, quam declinare malum. Plures enim in faciendo bonum requiruntur circumstantiæ. In quibusdam præceptis prohibentur actus, habitus, & affectus, vt

Exod. 1. 20.
Rom. 2.
Luc. 6.
Mat. 7.
Exod. 20.
Genes. 8.

vt

Fig. mult. et quomodo. Tob. 4. Genes. 2. Levit. 18. Psal. 75. Hebr. 1. Eccl. 5. Iuan. 1. 1. Cor. 11. Mat. 23.

Exod. 3. 13.

Exod. 20.

Exod. 20.

vt patet in his, Non mæchaberis, non concupisces uxorem proximi tui, quia appetitus est nimis inordinatus ad illa. In quibusdam solummodo prohibentur actus, vt cum dicitur: Non occides. Hoc dico secundum formam tradendi, non secundum virtutem intelligendi, quia omnia præcepta negatiua manum & animum ligant. Multis modis ligamur, scilicet lege naturæ, vt est diligere Deum super omnia, & nulli facere quod nobis fieri nolumus. Præceptis diuinis, vt ligabatur Adam præceptis sibi datis, & Iudæi suis. Voto, quia secundum Augustinum, votum est voluntatis, sed reddere est necessitatis. Unde quibusdam etiam consilia sunt præcepta, sicut religiosi qui vouerunt talia. De crederis parum, vt est ieiunare aliquas vigiliis, & huiusmodi. Consuetudine, secundum quod in Francia primogenitus succedit in regno. Mandatis prælatorum. Unde super cathedram Moysi, &c. Conscientia, quia secundum Augustinum. Quicquid sit contra conscientiam, edificat ad gehennam. Numerus præceptorum sumitur sic: quia quædam ordinant nos ad Deum, quædam ad proximum: quod Deus insinuare voluit, quando in duobus tabulis legem dedit. In prima tabula sunt tria præcepta, quæ perineant ad Deum, quorum primum pertinet ad patrem, quia est de diuina vnitate. Secundum ad Dei filium, quia est de iuramenti veritate. Tertium ad spiritum sanctum, quia est de spiritali vacatione. In secunda tabula sunt septem præcepta ad proximum spectantia: quorum primum est de exhibendis bonis, vt est illud, Honora patrem tuam, &c. Reliqua sex sunt de cauendis malis, quæ inferri possunt corde, vel opere, vel ore. Opere lædimus proximum tripliciter, propter quod dantur tria præcepta. Primum est, Non occides. Secundum, Non mæchaberis. Tertium, Non fursum facies. Ore quoque lædimus proximum, & contra hoc est illud, Non dices contra proximum tuum falsum testimonium. Corde lædimus proximum dupliciter: quandoque respectu rei irrationabilis, de hoc dicitur Non concupisces rem proximi tui. Quandoque respectu rei rationalis, & de hoc dicitur Non concupisces uxorem proximi tui.

CAPVT LX.

De primo præcepto.

Primum præceptum tres habet clausulas. Prima est, Non habebis deos alienos coram me. Vbi prohibemur adorare creaturas spirituales, scilicet Angelos. Secunda est, Non facies tibi sculpsile, hoc est, imagines fictas, quæ nullius rei naturalis sunt representatiue. Tertia est, Neque omnem similitudinem, scilicet imaginem rei naturalis: & sequitur, quæ est in celo desuper, vt Solis & Lunæ: & quæ in terra deorsum, vt hominis, bouis, & similitum. Neque eorum, quæ sunt in aquis sub terra, id est, piscium. Non adorabis ea, scilicet actu

D. Alb. Mag. Compend. theol.

exteriori: neque coles, scilicet affectu interiori. Ex his patet, quod non reprehenduntur Christiani, qui faciunt imagines, non quidem ad adorandum, sed ad memorandum. Honor autem, qui exhibetur sanctis, non est latria, sed dulia secundum rationem allegoricam. Prima huius præcepti clausula ostendit Iudæos & Saracenos esse idololatrias, qui deos habent alienos: Iudæi quidem Messiam, Saraceni Mahometum expectant. Contra secundam clausulam, scilicet non facies tibi sculpsile, faciunt hæretici qui non credunt de Deo, nisi quod imaginatione sua & phantasia consingunt. Contra tertiam faciunt mali Christiani, quia superbi colunt similitudinem eorum quæ sunt super terram, scilicet honores: nam diligunt super omnia prælaturas. Auari colunt similitudinem eorum, quæ sunt in terra, scilicet pecuniam & diuitias. Voluptuosi colunt similitudinem eorum, quæ sunt in aquis, id est, delicias & voluptates.

Hæretici idololatri.

CAPVT LXI.

De secundo præcepto.

Secundum est: Non assumes nomen Dei tui in vanum. Hic prohibetur iuramentum quod sit sine causa, & periurium. Vtrique enim peccat, scilicet pro nihilo iurans, & falso iurans, assumens non enim Dei in vanum, quia primum sine causa nominat summam veritatem: secundus autem nominatam contemnit. Tribus modis quis peccat in periurio: vel iurando contra conscientiam, vel iurando illicitum, vel veniendo contra iuramentum. Præterea sciendum est, quod iuramenta, quæ quis ex certa scientia facit, vel sonant in blasphemiam, vt quando quis iurat per corpus Dei, intestina, & similia, vel sonant in irreuerentiam, sicut quando quis iurat per vulteta Christi, sunt peccata mortalia, etiamsi verum est quod iuratur. Istud præceptum non solum intelligitur secundum prædictam rationem literalem, sed secundum intentionem moralem. Assumitur enim nomen Dei in vanum multipliciter, scilicet corde, ore, & opere. Corde, sicut mali qui tantum nomine sine re dicuntur Christiani, qui licet sacramentum receperunt baptismi, tamen re sacramenti, id est, gratiam non habent. Ore, scilicet mala iuratione, voti transgressione, prædicatione, quæ sit vana intentione, & insidiosa oratione, de qua dicitur, Populus hic labiis me honorat, &c. Opere secundum quod hypocritæ nomen Dei assumunt in simulatione operis exterioris, non in puritate cordis. Unde sumunt illud in vanum, quia receperunt mercedem suam.

Mat. 23. Mat. 6.

CAPVT LXII.

De tertio præcepto.

Exod. 10. Iſai. 1. Ioan. 19. Iſai. 32. Apoc. 14.

Tertium est: Memento ut diem sabbati sanctifices, non facies omne opus in eo. In hoc præcepto quoddam est morale, ut vacatio quæ est ad Deum, orando, colendo, meditando quæ est ad Deum, orando, colendo, meditando...

CAPVT LXIII.

De quarto præcepto.

Exod. 20.

Pater multiplici.

4. Reg. 5.

Math. 23. Ephes. 6. Exod. 20.

Quartum est: Honora patrem tuum, & matrem tuam. Huic præcepto additur promissio, scilicet, ut sis longævus super terram: quia iustum est, ut conservatio vite alienæ mereatur conservatiorem vite propriæ.

CAPVT LXIV.

De quinto præcepto.

Math. 3. Exod. 20.

Quintum est: Non occides. Hic explicitè prohibetur homicidium, sed implicitè omnis motus iræ contra proximum, siue ille sit tantum cordis, ut ira: sine oris, ut contumelia: siue operis, ut percussio citra mortem, vel depilatio.

Luc. 16. 1. Ioan. 3. eccles. 10.

Math. 23.

CAPVT LXV.

De sexto præcepto.

Exod. 20.

Sextum est: Non merchaberis. In hoc præcepto, ut dicit Augustinus, prohibetur omnis illicitus concubitus, & omnis illegitimus usus eorum membrorum.

CAPVT LXVI.

De septimo præcepto.

Exod. 20.

Exod. 21.

Septimum est: Non furum facies. Hic secundum Augustinum, prohibetur omnis contrafactio rei alienæ ex cupiditate. Contrafactio rei alienæ potest fieri licitè tribus modis.

CAPVT

CAPVT LXVII.

De octavo præcepto.

Leuit. 19. Mendacium simplex. Math. 23.

Octavum est: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Hic prohibetur omne genus mendacij, sicut dicit Augustinus, quod determinatur per tres differentias.

CAPVT LXVIII.

De nono præcepto & decimo.

Exod. 20.

Concupiscentia duplex. 1. Ioan. 2.

Nonum & decimum præceptum est: Non concupisces rem proximi tui, nec desiderabis uxorem eius, non servum, non ancillam, non bovem, nec asinum, nec omnia quæ illius sunt.

CAPVT LXIX.

De consiliis in genere.

Exod. 24.

Math. 10.

Math. 19. & 24.

Ioan. 3.

Exod. 19.

Math. 6.

Psal. 75.

Consilium prout dividitur contra præceptum, est persuasio melioris boni ad quod non tenemur. Consilia in multis differunt à præceptis. Primum, quia ad præcepta tenemur, ad consilia vero non: quia præcepta servare est necessitatis, consilia vero voluntatis.

D. Alb. Mag. Compend. theol.

servata afferunt premium, non servata non adducunt supplicium. Item ad præcepta constringimur ex debito, sed ad consilia non nisi ex voto. Item consilium per vorum fit præceptum, sicut ait Augustinus. Vouere est voluntatis, sed reddere, necessitatis. Item melius est esse devotum in minoribus, quam in maioribus indevotum inveniri.

Eccles. 1. Exod. 18. Leuit. 10. Deut. 4. Math. 5. Ioan. 6. 1. 4. Marc. 3. 19.

Differentia legis & legis. 2. Cor. 10. Ioan. 1. Rom. 8.

CAPVT LXX.

De consiliis Evangelicis.

Consilia Evangelicæ quæ, & quæ.

Consilia quæ Christus adiecit præceptis, sunt ista. Primum est pauperatis, quæ consistit in abdicatione proprietatis. Vnde Luc. 14. Qui non renuocaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

Obedientiæ duplex.

1. Cor. 12.

ad qua non obligatur ad prælati præceptum, consilij est & magnæ perfectionis & non necessitatis. Sed si faciat ad simplicem monitionem tale quid, maioris perfectionis est. Tertium est castitas, de qua Dominus dicit Matth. 19. Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Ad idem pertinet illud Mart. 5. Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœcharberis. Ego autem dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiscendum, &c. Hic ostenditur, quod non solum damnabilis, est consensus ad opus mœcharionis, sed etiam consensus ad delectationem. Nota autem, quod concupiscere ex subito motu veniale est: sed concupiscere ex deliberatione perficiendi, mortale est. Prædicta tria consilia sunt spiritalia & substantialia omnis perfectæ religionis: quia suos observatores elongant a malo, non solum quantum ad culpam, sed etiam quantum ad causam. Omne namque malum oritur ex triplici ratione; scilicet ex concupiscentia carnis, ex concupiscentia oculorum, & ex superbia vitæ. Prædicta verò tria consilia perfectè nos elongant ab radice triplici. Quartum consilium est charitatis. Diligite inimicos vestros. Istud autem quantum ad dilectionem affectus est præceptum, sed quantum ad dilectionem effectus est consilium: quia inimico velle gratiam & gloriam, est necessitatis: sed ostendere ei signa benevolentia, est perfectionis & consilij: unde ad hoc non omnes tenentur. Sanè negare homini signa familiaritatis quando veniam petit, vel necessitas exposcit, vindicta est, vel quando se ille qui hostis erat, ad familiaritatem ingerit, si habetur præsumptio, quod non simulatè vel irrisorie faciat, tunc diligendus est, & inter amicos computandus. Sed quod aliquis vitro se ad familiaritatem inimico ingerat, hoc perfectionis est. Unde quod aliquis iniuriam passus, reconciliationem querat & amicitiam, non est debitum necessitatis, sine quo non est salus, sed est perfectionis & consilij, quo magnum expectatur præmium. Quintum est mansuetudinis. Si quis te percussit in unam maxillam, præbe ei aliam. Hoc autem sic intelligitur: paratus sis aliam sustinere patienter, & istud consilium est patientia respectu læsionis corporis. Sed ad idem pertinet aliud quod est patientia respectu ablationis rerum, sicut est illud, ibidem: Qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tollere, relinque ei pallium. Nota, quod contingit sua repetere coram iudice fidei dupliciter: aut cum contentione & fraude, aut cum charitate. Primum nulli licet; secundum verò licet infirmis & imperfectis, perfectis autem non. Unde non repetere, consilium est infirmis, perfectis verò præceptum. Illis autem, qui renunciauerunt proprietari, non licet repetere sua, vt sua: sed vt congregacionis, non propter se, sed propter commune bonum. Sextum est misericordia, & supererogacionis, vt illud. Omni petenti te tribue. Et illud, si vis perfectus esse, vade, &c. Nota, quod dare supererogatum, est necessitatis in necessitate extrema: sed dare quibus egemus, consilij. August. Melius est minus egere, quam plus habere. Quod autem dicit Dominus, Quæcunq;

vultis vt faciant vobis homines, vos eadem facite illis, sic intelligendum est. Quæcunq; vultis rationabiliter, & dictante charitate, vt faciant vobis, &c. Unde si peteremus rem aliquam, & non videremus illud esse rationale, non vellemus iam rationabiliter dari nobis. Septimum consilium est de simplicitate verborum: vt ibi, Sit sermo vester, est, est, non, non. Cuius sensus est: Si affirmatio, vel negatio est in ore, sit & in corde. Et ad hoc consilium reducitur illud Mart. 5. Audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis. Ego autem dico vobis non iurare omnino. Nota, quod iurare, quantum ad infirmitatem pertinet, permissionis est. Non iurare autem, quantum ad perfectionem pertinet, consilij est. Prohibet etiam Dominus iurare per creaturas, scilicet per cælum, vel terram, vel per capillum, propter idololatriam, ne scilicet credamus aliquid numinis esse in illis. Fiant tamen interdum iuramenta per Euangelium, & cruce, id est, per eum cui hæc sunt dedicata. Octauum est de vitanda occasione peccati: unde dicitur, Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proice abs te. Secundum August. nullum membrorum erui præcipitur ad litteram, sed occasio peccandi. Potest enim occasio esse ex aspectu, & tunc oculus sinister scandalizat. Vel potest esse occasio ex tactu, & tunc manus dextera scandalizat. Potest insuper esse occasio peccandi ex alio, & hoc à consiliario, qui dicitur oculus, vel ab adiutore, qui dicitur manus: & est dextera qui est adiutor in spiritualibus, sinistra in temporalibus: huiusmodi enim si scandalizant, abiciendi sunt, quia occasiones peccandi sunt abicienda. Nonum consilium est de rectitudine intentionis ac finis. Unde dicitur Matthæi 6. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, &c. Item illud, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Item, Sic luceant opera vestra coram hominibus, vt glorificent patrem vestrum, &c. De his nota, quod contingit constituere duos fines, scilicet temporalem, & æternum: sed si æternus finis est ultimus, hoc beneliceret. Actio autem spiritualis, vel prædicatio non potest referri ad finem temporalem, ita quod illud temporale referatur ad Deum, quia non sunt facienda mala vt veniant bona. Et hoc est quod dicit Augustinus, non debemus Euangelizare, vt manducemus: sed manducare, vt euangelizemus. Nota etiam, quod nos tenemur illos actus referre ad Deum, quorum habemus dominium ex imperio rationis, vt est manducare, cogitare, eligere, & similia: sed non tenemur actus referre inobedientes rationi, vt est nutritiua, respiratiua, & huiusmodi. Decimum consilium est de conformitate operis ad doctrinam, vt ibi, Alligant onera graua & importabilia: digito autem suo nolunt ea mouere, &c. Ad idem est illud Matthæi septimo, Hypocrita, eice prius trabem de oculo tuo, & tunc videbis, &c. Nota, quod aliquando in prædicatione asseritur intentio generaliter, scilicet de his que pertinent ad statum salutis, aliquando verò asseritur secundum statum perfectionis, vt prope religionis. Primo modo tenetur prædicator facere quod dicitur

Exo. 10.

Malum unde oritur. 1. Ioan. 2.

Affectum effectus dilectionis. Mat. h. 5. Luc. 17.

Inimicia famularitas impedienda.

Matth. 5.

Luc. 6. Mat. 19. Luc. 11.

Matth. Luc. 6. Matth. 5.

Matth. 5.

Matth. 6.

1. Cor. 9. Rom. 3.

1. Cor. 10. Coloss. 3.

Matth. 23.

cum

tur intentio generaliter, scilicet de his que pertinent ad statum salutis: aliquando verò asseritur secundum statum perfectionis, vt prope religionis. Primo modo tenetur prædicator facere quod dicit, cum asserit ad hoc omnes tenentur. Secundo modo non tenetur, nisi perfectionem illam ipse voverit. Vtrum autem malus peccet prædicando, distinguitur: quia existens in peccato notorio peccat, quando prædicat, siue ex necessitate officij hoc faciat, siue ex voluntate, quia scandalizat. Existens autem in peccato occulto, si prædicat, & non studet ex dicto suo compungi, adhuc videtur peccare, quia videtur contemneret. Undecimum consilium est de vitanda sollicitudine, vt ibi, Nolite solliciti esse, &c. & ibi, Nolite cogitare de crastino. Sciendum quod triplex est sollicitudo. Prima est laudabilis, vt est prudentia spiritalis. Unde Apostol. 1 ad Corinth. 7. Qui sine vxore est, sollicitus est, quæ Dei sunt, quomodo, &c. Item ad Rom. 12. de prælati, Qui præest in sollicitudine. Secunda est tolerabilis, & est illa sollicitudo curæ temporalis quoad corpus. Luc. 10. Martha, Martha sollicita es, & turbaris, &c. Tertia est vituperabilis, & ista est superflua thesaurizationis, quoad avaritiam. Peccatori autem dedit Deus afflictionem pessimam, vt addat, & congreget, & hæc vanitas & cassa sollicitudo mentis. Sollicitudo prima præcipitur, secunda toleratur, tertia prohibetur. Duode-

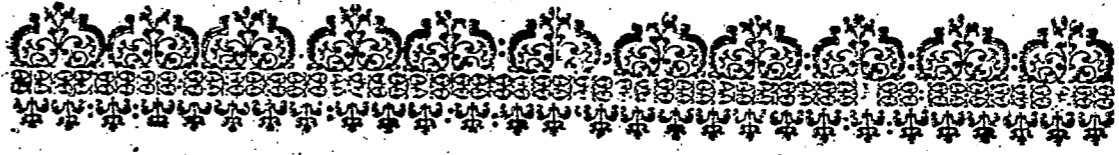
cimum est fraternæ correctionis, vt Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, &c. Nota, quod fratrem corrigere, quandoque est consilium, vt quando corripitur super venialibus. Quandoque est præceptum, vt corripere de mortalibus: & isto secundo modo ad omnes pertinet, & obligat semper: quia pro loco & tempore, scilicet quando vacat, & licet, & videt, quod vrilis sit correctio. Sciendum est, quod triplex est correctio, scilicet amoris, timoris, & pudoris. Hunc ordinem fraternæ correctionis docet Dominus in Euangelio. Primum enim innuit fratrem reuocandum esse amore, cum iubet eum singulariter corripere, dicens, Corripe eum inter te, & ipsum solum. Sed si hoc non valet, docet eum esse reuocandum timore, vbi ait: Si te non audierit, adhibe vnum, vel duos tecum: & si hoc non valuerit, docet eum esse reuocandum pudore, vbi dicit: Si nec illos audierit, dic Ecclesie. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, id est, excommunicari debet, & sic euitari. Sane prædictus ordo fraternæ correctionis intelligitur tantum de criminalibus: quia de culpis communibus solent claustrales se in suis capitulis accusare, non præmissa admonitione. Veruntamen accusans alium, caueat diligenter ne hoc faciat ad diffamandum, sed ad corrigendum: quoniam si quis ex deliberatione contrarium faceret, mortaliter peccaret.

Malus prædicando peccat.

Ecc. 1.

Correctio triplex.

Matth. 18.

LIBER VI.

De sacramentorum virtute.

CAPVT I.

De medicina Sacramentorum.

Celestis medicus humani generis reparatiuus, tali modo sanauit ægotum, sicut oprime comperebat ægotanti & ægritudini, & occasione ægotandi & ipsius ægritudinis curationi. Ægotus igitur homo est, morbus autem originalis culpa. Origo verò illius culpæ licet principaliter fuerit ex consensu rationis, occasionem tamen sumpsit ex sensibus carnis. Ad hoc ergo quod medicina respondeat morbo, oportuit, quod non tantum esset spiritalis, verum etiam aliquid haberet de sensibilibus signis: vt sicut sensibilia fuerunt anima occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi. Et propter hoc medici

D. Alb. Mag. Compend. theol.

na nostri. vulneris consistit in Ecclesiasticis sacramentis.

CAPVT II.

De diffinitionibus sacramenti.

Sacramentum est, vt ait Aug. inuisibilis gratia viuisibilis forma. Hæc diffinitio generalis est, & conuenit sacramentis tam nouæ, quam veteris legis, quia tam illa quam ista sunt ex similitudine representatiua, ex institutione significatiua. Sciendum autem, quod eadem diffinitio conuenit sacramentis nouæ legis, sed sic supplenda est, ita vt eius similitudinem gerat, & causa existat: quia non solum ex similitudine representant, vel ex institutione significant, sed etiam ex virtute diuina sanctificant, & gratiam conferunt, per quam anima curatur ab infirmitatibus vitiorum, & hoc est

K 3

quod insinuat Aug. in alia diffinitione dicens: Sacramentum est illud; in quo sub regu- mento rerum visibilium diuina virtus secretius operatur. Est & tertia diffinitio Hug. de sancto Victore, qui ait, Sacramentum est materiale elementum extrinsecus oculis suppositum, ex institutione significans, ex similitudine re- præsentans, ex sanctificatione aliquam gratiam inuisibilem conferens. Tria autem hic iungun- tur, quæ sunt de ratione sacramenti strictè & propriè sumpti. Primum est naturalis similitu- do, ex qua habet aptitudinem significandi. Se- cundum est actualis institutio, ex qua habet ordinem determinatum, respectu huius signifi- cati. Tertium est spiritualis sanctificatio, ex qua habet virtutem efficiendi illud significa- tum.

CAPVT III.

De sacramentis nouæ legis seu gratia.

Sacramen- tum nouæ le- gis instituit Christus.

Sacramenta legis gratia Christus instituit, tanquam nouæ legis labor, in qua vocans ad præmia, dedit præcepta, instituit sacramen- ta. Christus enim verbum patris, cum sit sum- mæ bonitatis, & summæ veritatis, & summæ virtutis, ratione summæ bonitatis promisit præmia beatificanda, ratione veritatis insti- tuit sacramenta adiuantia, vt per sacramen- ta reparetur virtus ad implenda præcepta, & per præcepta perueniatur ad præmia. Instituit autem sacramenta in verbis, & elementis, vt ait Aug. Accedunt verba ad elementum, & fit sacramentum: & est ibi elementum pro mate- ria, & forma verborum pro forma. Ad hoc verò instituta sunt sacramenta in verbis & elemen- tis, vt haberent euidenciam significandi, & efficaciam sanctificandi: quia dum elementa oculis, & verba auribus se offerunt, qui sunt duo sensus præcipuè cognoscituri, dant euiden- tiam significationis. Deinde verba sanctificant elementa, vt plenior fiat humanæ creationis efficacia. Instituit autem Deus sacramenta di- uersimodè, quædam scilicet ante aduentum suum, vt matrimonium, & pœnitentiam. Sed hæc duo confirmauit & consummauit in lege Euangelica, dum pœnitentiam prædicauit, & nuptiis interfuit. Alia quinque sacramenta solus Christus instituit. Confirmationem qui- dem, paruulis manum imponendo. Vnctionem verò, discipulos ad curandum mittendo, qui infirmos vngebant oleo, sicut dicitur in 6. c. Marc. Baptismum verò suscipiendo, deinde formam dando. Ordinem autem, potestatem ligandi & soluendi tribuendo, & conficiendi sacramentum altaris. Eucharistiam autem ope- rando, comparando se grano sinapis, & confi- ciendo ac dando discipulis imminente passio- ne sacramentum corporis & sanguinis sui. In- stituta sunt etiam sacramenta multiplici de causa. Primò propter humilitationem, qua ho- mo querit salutem, inferioribus se subiiciendo. Secundò propter eruditionem, qua homo per visibilia ad cognoscenda inuisibilia rapitur. Tertio propter exercitationem, qua homo

Matt. 4. Ioan. 2. Marc. 10. Marc. 3. Ioan. 1. Matth. 28. Matth. 26. Ioan. 20. Matth. 13. Luc. 22. Rom. 1.

xiam declinet, occupationem & otium. Quarto propter congruitatem medici ad medicinam, quia cum medicus sit Deus & homo, con- grueret medicina deber continere aliquid di- uinum, scilicet inuisibilem gratiam, & aliquid humanum, scilicet visibilem gratiæ formam. Quintò propter congruitatem ex parte in- firmi, quia cum infirmus sit homo constans ex corpore & spiritu, spiritus autem in corpo- re non bene capit spiritualia nisi in corporalibus, congruum fuit dare medicamenta spiri- tualia in rebus corporalibus, sicut pilulæ in nebula dantur. Sextò propter augmentatio- nem meriti, multum enim valet ad meritum quando Deo creditur in his, vbi humana ratio non præbet experimentum. Paret ergo ex præ- dictis quæ sit sacramentorum causa efficiens, quia diuina institutio: quæ formalis, quia gratiæ sanctificatio: quæ finalis, quia humanæ infirmitatis curatio.

Luc. 4. Matth. 10.

Hebr. 11.

Causa sacra- mentorum triplex.

CAPVT IV.

De effectu sacramentorum nouæ legis.

Effectus sacramentorum nouæ legis multi- plex est. Primò, à peccato mundaant. Secun- dò in bono conseruant. Tertio, corpori Christi mystico incorporant. Quarto iustificanc. Quin- to, ad futuram vitam præparant. Sextò eru- diendo illuminant. Septimò à malo præser- uant. Ista patent in septem sacramentis per ordinem. Nam primum operatur baptismus, secundum confirmatio, & sic de aliis. Sacramen- ta dicuntur vasa gratiæ, & causa, non quòd in eis gratia substantialiter contineatur, vel cau- saliter efficiatur, cum in sola anima habeat collocari, & à solo Deo infundi: sed quia in illis & per illa gratiam curationis à summo medico Christo oportet hauriri: licet non alligauerit potentiam suam sacramentis, quin & per alias vias gratiam cõferre valeat quando vult. Sacramenta semper habent significatio- nem veritatis, non semper efficaciam curatio- nis, non propter defectum ex parte sui, sed ex parte suscipientis: quia gratia nulli datur repugnanti & impugnanti gratiæ fontem. Vnde & sacramenta non sanctificant, nisi dignè accedentes, & absque omni fictione. Non- nunquam tamen virtute sacramentorum fit de attrito contritus, ita quòd defectus dignitatis, vel præparationis ex parte suscipientis, supple- tur virtute diuina in sacramentis contenta, dummodo non accedat sciens in mortali pecca- to, vel in proposito peccandi. Vnde sciendum, quod quidam suscipiunt sacramentum tantum, vt fide accedentes: quidam rem tantum, vt qui per contritionem & fidei deuotionem reci- piunt gratiam prius, quam veniant ad sacra- menta: quidam & sacramentum & rem susci- piunt, vt dignè accedentes. Sacramentum di- citur à sacrandò, & hoc potest intelligi triplici- ter: aut sanctitatem efficiendo tantum, aut san- ctitatem significando tantum, aut sanctitatem significando & efficiendo simul. Primo modo conuenis ratio sacramenti rebus significatis per sacramenta

Qualiter gra- tia in sacra- mentis.

Sacramentum unde dicitur.

sacramenta tam veteris, quam nouæ legis. Se- cundo modo conuenit signis veteris. Tertio modo conuenit sacramentis nouæ legis. Hu- iusmodi exemplum habemus in naturis, quia medicina dicitur sanare efficiendo tantum, sed sudor sanat indicando tantum, exercitatio san- nat efficiendo & significando. Quinque sunt quæ animam iustificanc, sed diuersimodè. Deus enim iustificat autoritate, gratia iustificat formaliter expellendo morbum spiritualem, imperio mandatorum iustificat vt dieta, sa- cramenta verò tanquam vasa medicinalia, in quibus cõfertur gratia. Sacerdos autem mini- sterio. Exemplum autem horum habemus in curatione morbi corporalis. Deus enim sanat corpus auctoritate, medicina effectiue, dieta conseruariue, vas medicinae contentiue. Vnde dicitur vulgariter, Pyxis ista sanauit me, me- dicus verò sanat vt minister.

Quæ habent iustificare.

CAPVT V.

De numero sacramentorum

Sacramenta nouæ legis sunt septem, secun- dum septem diuersitates hominum in Ec- clesia. Primum est intrancium, vt baptismus. Secundum est pugnatum, vt confirmatio. Tertium vires refumentium, vt Eucharistia. Quin- tum refurgentium, vt pœnitentia. Quintum exeuntium, vt extrema vnctio. Sextum mini- strancium, vt ordo. Septimum, nouos milites introducentium, vt matrimonium. Sacramen- ta figurata sunt in septem signaculis, quibus fuit veteris testamenti pagina sigillata, quæ agnus qui habet clauem Dauid, qui claudit & nemo aperit, reserauit. Item in septem tubis quibus Angeli cecinerunt. Item in septem stel- lis, quæ habebat similis filio hominis in dex- tra sua. Item in septem panibus quibus Domi- nus turbam satiauit. Item in septem oculis su- per vnum lapidem. Item in septem lucernis tabernaculi superpositis candelabro. Item in septem lorionibus Naaman. Sacramenta sunt septem, quæ disponunt ad septem virtutes ha- bendas. Nam baptismus est sacramentum fi- dei. Confirmatio spei, Eucharistia charita- tis. Pœnitentia iustitiæ. Extrema vnctio per- seuerantiæ: quæ est fortitudinis complemen- tum. Ordo prudentiæ. Matrimonium tempe- rantiæ. Alia etiam ratio numeri sacramento- rum est: quia ordinantur contra triplicem culpam, & contra quadruplicem pœnam. Vnde baptismus ordinatur contra peccatum origi- nale. Pœnitentia contra mortale. Extrema vnctio contra veniale. Ordo contra igno- rantiam. Eucharistia contra malitiam. Con- firmatio contra impotentiam. Matrimo- nium contra concupiscentiam, quam reppérat & excusat. Alia adhuc ratio numeri: quia sacramenta sunt causa sanatiua morbi spiri- tualis ad modum corporalium. Medicina verò corporalis quadruplex est, scilicet curatiua, conseruariua, præseruariua, & melioratiua. Simili modo & sacramenta curant. Baptismus curat simul & totaliter. Pœnitentia verò curat

Figurata sunt sacramenta. Apoc. 5. & 7. Matt. 25. Zach. 3.

Num. 8. 4. Reg. 5. Septem sacra- menta dispo- nunt ad sep- tem virtutes. Sacramenta ordinantur contra tripli- cem culpam, & quadrup- licem pœnã.

quantum ad pœnam, quousque nullius pœnæ homo debitor sit. Extrema vnctio curat à mor- bis leuioribus, scilicet à venialibus, sicut Baptis- mus, & Pœnitentia curant à lethaliibus. Sic ergo prædicta tria sacramenta sunt quasi medicina curatiua. Confirmatio autem est medicina conseruatiua sanitatis spiritualis, in qua datur Spi- ritus sanctus ad robur & conseruationem gra- tiæ datæ in Baptismo. Matrimonium est medi- cina præseruariua. Ordo est medicina meliorati- ua, in quo augmentatur gratia. Eucharistia hæc omnia simul facit. Curat enim venialia, quæ sunt occasio ruinae maioris: conseruat enim gratiam inuentam in homine, & augmen- tat, sicque meliorat, & nihilominus à peccato præseruat.

CAPVT VI.

De potestate dispensationis sacramentorum.

Potestas dispensationis sacramentorum re- gulariter spectat solum ad genus huma- num. In omnibus sacramentis dispensandis, ne- cessaria est dispensationis intentio, qua quis intendit facere quod Christus instituit ad hu- manam salutem, vel saltem facere quod facit Ecclesia, in quo clauditur in generali intentio prædicta: quia ipsa Ecclesia sicut sacramenta à Christo accepit, sic ad fidelium salutem dispen- sat. Rursum quia ordo dignitatis exigit vt ma- iora maioribus, & minora minoribus cõmittan- tur: quædam respiciunt excellentiam dignitatis, vt sacramentum confirmationis & ordinis, vnde confirmatio & ordo conferuntur ab Episco- pis. Quædam respiciunt indigentiam neces- sitatis, vt matrimonium & baptismus: quorum vnnum generat, alterum verò regenerat: & ho- rum dispensatio etiam personis inferioribus conceditur, maxime in articulo necessitatis, quod dico ratione Baptismi. Quædam autem sacramenta sunt quasi media, vt Eucharistia, pœnitentia, & extrema vnctio. Et istorum dis- pensatio ad solos pertinet Sacerdotes, qui sunt quasi in medio inter Episcopos & minores per- sonas constituti. Sacramenta dispensari possunt à bonis & malis, à fidelibus & infidelibus, intra Ecclesiam & extra: quia si dispensari possent tantum à bonis, nullus esset certus de susce- ptione sacramenti, cum nullus sit certus de bo- nitate ministri, sicut nec de propria, & semper ita oporteret iterari, & malitia vnus præiudi- caret alienæ salutem. Idcirco sacramentorum dis- pensatio committitur homini non ratione san- ctitatis quæ variatur, sed ratione auctoritatis diuine, quæ semper manet quantum est de se. Sciendum autem, quòd in sacramentis quæ- dam sunt substantialia, quædam verò sacramen- talia. Quantum ad substantialia non plus valet operatio boni ministri, quam mali, quia Deus ibi operatur vt actor, homo verò vt minister. Sed in sacramentalibus, vt sunt orationes, plus potest valere operatio boni ministri quam mali: hoc est autem per accidens, non per se, id est, quan- tum ad alios effectus accidentales, non quantum ad essentiales. Quamuis apud hæreticos sint

Ministri sa- cramentorum.

sacramenta vera, non tamen recipientibus sunt
utilia, nisi ad Ecclesiam unitatem redeant. Vnde
Aug. Ecclesia comparata paradiso indicat posse
baptismum homines foris recipere, sed salutem
non tenere. Nam & flumina de paradisi fonte
largiter manauerunt, non tamen in Mesopota-
mia, nec in Ægypto, quò illa flumina peruene-
runt, est felicitas vitæ, quæ de paradiso com-
meturatur.

CAPVT VII.

De triplici statu fidelium.

Triplex est status fidelium in acie eccle-
siasticæ hierarchiæ, scilicet fidei genitæ,
fidei roboratæ, & fidei multiplicatæ. Per pri-
mum fit distinctio fidelium à incredulis in
baptismo: per secundum fit distinctio fortium
ab infirmis, & hoc in confirmatione: per tertium
fit distinctio clericorum à laicis, per sacramen-
tum ordinis. Hinc est, quòd hæc tria sacramenta
characteres imprimunt, per quos indelebiter
impressos semper distinguuntur: vnde nullatenus
iterari possunt. Character ergo baptismalis
incipientium est, confirmationis verò proficien-
tium, sed ordinis perfectorum. Prædicta triplex
distinctio fit ad similitudinem distinctionis ali-
cuius exercitus. Prima est communis, scilicet
totius exercitus ab alio exercitu, & hæc fit prin-
cipaliter per baptismum. Secunda est specialis,
scilicet militum à popularibus, hæc autem fit
per confirmationem. Tertia est specialissima,
scilicet ducum militum ab vtrisque, & hæc fit
per sacramentum ordinis. Præterea quia charac-
ter est signum distinctiuum spirituale & inde-
lebile, ideò non confertur in sacramentis, quæ
solent iterari, sicut est pœnitentia, matrimonium
& huiusmodi. Notandum ergo, quòd character
baptismalis est omnium characterum aliorum
fundamentum, & id o illo non habito non pos-
sunt ceteri characteres imprimi, ac per hoc o-
portet denuo fieri, vt illi characteres habeantur:
vnde si quis ordinatur non baptizatus, nihil
proffus agitur. Quamuis tria sacramenta sint,
vt dictum est, quæ propter characteris impres-
sionem non iterantur, tamen commune est hoc
omnibus sacramentis, non iterari circa eandem
personam, & materiam, & ex eadem causa: & hoc
est ideo, ne fiat contumelia sacramento. Ex hoc
enim credi posset, quòd sacramenta prius dis-
pensata essent inefficacia & inepta, licet quæ-
dam ex necessitate & aliis causis iterari possint.
Quædam sunt de sacramentorum substantia,
quædam de congruentia. Si ea quæ sunt de sub-
stantia, omittantur, euacuantur sacramenta, &
sunt iteranda. Omissione verò illorum, quæ
sunt de congruentia, non euacuantur sacra-
menta.

Sacramenta
non iterantur
quæ.

Nullum sa-
cramentum
vulidum est
sine baptismo.

CAPVT VIII.

De institutione sacramentorum.

Ab initio instituta sunt sacramenta ad cu-
rationem hominum, & semper cum mor-
bo cucurrerunt. In lege enim naturæ fuerunt
oblationes, sacrificia, & decimationes. In
lege autem scripta introducta est circumcisio, &
adiuncta est expiatio, atque superaddita obla-
tionum & sacrificiorum multiformis distin-
ctio. In lege autem noua statuta sunt sacra-
menta numero pauciora, vtilitate potiora, virtute
efficaciora, præminentia digniora, atque si-
gnificatione euidentiora: in quibus est imple-
tio simul & euacuatio omnium prædictorum,
sicut ait Hugo de sancto Victore. Primi tempo-
ris sacramenta fuerunt sicut umbra, medijs tem-
poris sicut imago siue figura, postremi verò
temporis, scilicet gratiæ, sicut corpus, quod
intra se veritatem continet & gratiam, quam
significatione representant, & principaliter
conferunt & promittunt. Prædicta patent:
quia eiusdem mundationis similitudo, est in
oblacione legis naturæ, sed occultè inuenitur.
In circumcisione verò euidentius aliquan-
tulum exprimitur: per Baptismum autem ma-
nifestius declaratur. Item sacramenta veteris
legis nutriebat paruulos, exercebant perfectos,
& duos onerando domabant. Sed hæc sacra-
menta nouæ legis conferunt quæ vetera de lon-
ginquo monstrabant. Vnde priora sacramenta
præparauerunt, & perduxerunt ad noua, sicut
via ad terminum, sicut figura ad veritatem, &
sicut imperfectum ad perfectum. Est & alia
differentia, quia commune est omnibus sacra-
mentis, quòd consistunt in rebus sensibilibus,
inuisibilem tamen gratiam significantibus: sed
speciale est sacramentis nouæ legis, quòd con-
sistant etiam in verbis, & in rebus. Item sacra-
menta nouæ legis efficiunt quod figurant, sed
hoc non faciunt sacramenta veteris legis. Item
sacramenta nouæ legis iustificunt & quantum
ad opus operatum, & quantum ad opus ope-
rans: sed sacramenta veteris legis iustificunt
solum quantum ad opus operans, quia non va-
lebant facientibus, nisi quantum illorum cha-
ritas & deuotio fidei extendebat. Hoc intelli-
gitur de circumcisione, quæ cum non fuerit
in lege data, nequaquam inter legalia compu-
tatur: quia ipsa in paruulis tollebat originale
peccatum, & gratiam conferebat, quod non
faciebant legalia. Item legalia secundum Au-
gustinum fuerunt ante passionem Domini vi-
ua, & statim post passionem mortua, & post-
quam claruit veritas Euangelij, fuerunt omnino
sepulta. Nostra verò sacramenta vsque ad fi-
nem semper in suo vigore manebunt.

Sacramenta
in omni lege
instituta.

Differentia
sacramen-
torum legis
veteris & nouæ.

Sacramenta
Euangelij vs-
que in finem
mundi.

CAPVT IX.

De sacramento baptismi.

Baptismus est ianua omnium sacramento-
rum, quia nulli confertur in ecclesia aliud
sacramentum ante ipsum. De substantia bap-
tismi sunt quinque. Primum est expressio formæ
vocalis à Deo institutæ, quæ est hæc: Ego te
baptizo, in nomine Patris, & Filij, & spiritus
sancti, absque omissione vel additione dictio-
nis, absque præpostèratione ordinis, & absque
commutatione nominis: his enim quatuor mo-
dis forma verborum violatur, scilicet omisso-
ne, additione, transpositione, & commutatio-
ne, id est, si ponitur loco Patris & Filij &
spiritus sancti, nomen potentis, sapientis, &
benignitatis in quocunq; idiomate baptize-
tur, non debent poni appropriata tribus per-
sonis, sed expressa nomina personarum. Simi-
liter loci verbi, baptizo, non debet dici, im-
mergo, vel iningo. Secundum est ablutio per
elementum aquæ cuiuscumque, vel maris, vel
fontis, vel fluminis, siue frigida, vel calida
in toto corpore faciendæ, vel saltem in digniori
parte, scilicet in capite. Tertium est, quòd
immersio ista fiat ab vno, & in eodem tempo-
re, quando forma verborum exprimitur, ita
quòd non vnus puerum immergat, & alius ver-
ba proferat. Quartum est intentio vel specialis
vel generalis. Specialis autem intentio est, vt
iste baptizandus munderetur. Generalis autem
est, facere illud quod facit Eccles. Intentio
quoque illius requiritur qui est baptizandus, si
est adultus, quia qui inuiti baptizantur, non
recipiunt sacramentum. Quintum est fides
ipsius baptizandi: quia in adultis requiritur fi-
des propria, sed in paruulis aliena: quia paru-
li in fide ecclesiæ baptizantur. Baptismus me-
rito fit in aqua, & non in alio liquore: quia
cum homo per peccatum primi parentis in-
curreret immunditiam & ignorantiam, & con-
cupiscentiam, per baptismum ab his tribus
liberatur. Et hoc notatur in proprietatibus
aquæ, scilicet puritate, perspicuitate, fri-
gidityte. Nam baptismalis aqua sua purita-
te nos mundat, sua perspicuitate illuminat,
atque sua frigiditate ab æstu concupiscenti-
æ nos temperat. Item baptismus fit in
aqua, ne quem inopia excusaret, & ne pro-
pter defectum homines salutis periculum
incurrerent, si in alio aliquo liquore fieret:
& vt inueniatur apud omnes communis bap-
tismi materia. Triplex autem est baptismus, sci-
licet, fluminis, & sanguinis. Inter hos
realis est differentia, quia baptismus fluminis à
tota pœna liberat, & à culpa, & gratiam in ha-
bitu infundit, & characterem imprimit. Bap-
tismus fluminis delet culpam non semel tantum,
sed pluries, & habet gratiam in vsu in quo con-
sistit meritum. Baptismus sanguinis liberat ab
omni tentatione, & confert statim præmium,
quia proprium est martyrum statim euolare. Ex
his patet quis sit melior inter hos baptismos,
quia se habent vt excedentia & excessa. In ba-

Inuiti non re-
cipiunt sacra-
mentum.

Baptismus in
aqua fit, &
non in alio
liquore.

Baptismus
triplex.

ptismo quoddam est sacramentum tantum, vt
ablutio exterior: quoddam est res tantum, vt gra-
tia interior: quoddam res, & sacramentum, vt cha-
racter. Octo sunt de solemnitate baptismi, quæ
non sunt de substantia. Vnde veri.

Sal. oleum, christa, ceruus, chrismale, salina,
Flatus, virtutem b. p. signatis ista figurant.
Hæc cum; atris non mutant esse, sed ornant.

Quæ de solemnitate bap-
tismi.

In quatuor locis inungitur baptizandus, sci-
licet in fronte, vt talem publicè potestetur.
In vertice, vt agenda ab eo subtilius intelligan-
tur. Inter scapulas, vt iugum Christi suauius
portetur. In pectore, vt dulci corde Deus diliga-
tur. Baptismus fuit materialiter institutus, quan-
do Christus baptizatus fuit, formaliter, quando
dixit, Itc, docere omnes gentes, &c. finaliter, quan-
do dicit Nicodemo, Nisi quis renatus fuerit,
&c. effectiue, quando Christus passus est. Effe-
ctus baptismi multiplex est. Ad alia sacramen-
ta præparat, quia baptismus est sacramentum
intranium. A peccato mundat, quod significa-
tum est in mari rubro, vbi submersi sunt Ægy-
ptij, sed filij Israël exierunt securi. Nota, quod
in baptismo deletur originalis peccati macula:
fomes verò non tollitur, sed remittitur. Pœnam
relaxat, vnde pueri induuntur veste candida.
Rationalem illuminat, vnde ponitur sal in ore.
Concupiscibilem ad bonum inflamat, vnde
datur candela puero. Irascibilem conforat, vnde
Israël vicit Amalech post transitum maris ru-
bri. Gratiã tribuit: quod figuratum est per co-
lumbam, quæ sedit super Iesum baptizatum.
Characterem imprimit: hoc figuratur per ma-
re vitreum in Apoc. Fomitem mitigat: quod
significat aquæ frigiditas. Communionem Ec-
clesiæ præstat, sicut Ieremias circumcisus fuit,
quamuis sanctificatus fuerit in vtero. A satisfac-
tione exteriori liberat, quia non requirit ge-
mitum, neque planctum, intellige exteriorem:
nam interior requiritur in adulto, scilicet con-
tritio. Potestatem diaboli minuit: quod signifi-
cat exufflatio. Ianuam cæli aperit, quod signi-
ficatum est quando Christo baptizato aperti
sunt cæli. Et notandum, quòd passio Christi
aperuit ianuam cæli per causam meritariam, &
satisfactoriam generalem. Baptismus autem
aperit per causam efficientem singularem. Facit
enim istum hominem singularem euolare:
Os ad laudandum, & aures ad audiendum ape-
rit: vnde ponitur salina in ore, & in aure pueri.
Templum Christi efficit: vnde dicitur baptiza-
to, Exi immunde spiritus, & da locum spiritui
sancto. Laudabilem coram Deo reddit: vnde bal-
samum est in chrismate. Solent pueri baptizandi
vsque ad Pascha & Pentecosten, nisi virgeat ne-
cessitas, vel timeatur periculum, referuari, ad
significandum quòd in baptismo fit resurrectio
spiritualis, & quòd gratia spiritus sancti datur.
Baptismus Christi, & Ioan. conueniunt in ma-
teria, & in modo mergendi: sed differunt in for-
ma, quia baptismus Ioannis tradebatur in nomi-
ne vnturi. Differunt etiam in effectu, quia ba-
ptismus Christi viuificat, Ioannis autem non.
Item in fine, quia baptismus Ioannis ad bap-
tismum Christi inuitabar.

Baptismi in-
stitutio.
Matth. 3.

Marc. vii.
Ioan. 3.
Ioan. 18. &
19.
Effectus bap-
tismi.
Esod. 14. 5

Esod. 18.
Ma th. 3.

Apoc. 4.

Ierem. 1.

Matth. 3.

Differentia
baptismi
Christi &
Ioannis.

CAPVT X.

De catechismo & exorcismo.

Catechismus quare bapt. pramittitur.

Catechismus & exorcismus tanquam præparatorij præmittuntur in baptismo, ut in ipso gratia efficacius operetur.

Exorcismus ad quid instituitur.

CAPVT XI.

De confirmatione.

Confirmatio sacramentum est pugnantium, de cuius substantiâ sex sunt. Duo ex parte sacramenti in se, scilicet materia chrismatis, & forma verborum, quæ talis est, secundum morè magis communem: Signo te signo crucis, confir-

Vinctio triplex in tribus sacramentis.

Vilitas confirmationis.

mò, ut confiteamur eum secundum diuinam naturam patri, & spiritui sancto æqualem. Secundò, ut confiteamur eum secundum humanam naturam, crucis pertulisse supplicium.

Chrisma ex oleo, & balsamo.

Pleni Christiani.

CAPVT XII.

De sacramento Eucharistiæ.

Eucharistia est sacramentum charitatis tam diuinæ, quam nostræ: quia Deus in hoc sacramento magnæ dilectionis nobis signum ostendit, & nostræ dilectionis affectum per idem sacramentum specialiter erga se inflammavit.

Luc. 22. 1. Cor. 11.

tuentis. Vnde si aliquis sacerdos staret in foro & super omnes panes formam verborum proferret, etiam cum intentione consecrandi, non fieret ibi transsubstantio, & hoc non esset propter defectum virtutis verborum, cum vna vice sacerdos possit consecrare tot hostias, quor toti mundo sufficerent, si esset necessarium ecclesiæ, sed propter defectum intentionis illius, qui hoc sacramentum instituit, qui non intendit quòd cum tali ludibrio vel stultitia fieret consecratio, sed pro utilitate vel necessitate ecclesiæ generalis, vel particularis.

Enim, an de necessitate forme.

In fermentato non debet celebrari. Luc. 22.

Aqua vino miscetur, & quare. Luc. 22.

Cum imponitur vini gutta in sanguine, an fiat commixtio.

diuisus est, scilicet corpus & anima, & Deus: ac per hoc utrobique est vnum & simplicissimum sacramentum. Sub specie namque panis est corpus Christi per conuersionem, & sanguis per connexionem, & anima per coniunctionem, & diuinitas per vniõnem. Ita enim quatuor non possunt diuidi; nec ab inuicem separari. Eodem modo dicendum est de sanguine. Præterea Christus sic totus est in tota specie, quòd est in qualibet parte eius; siue sit integra illa species, siue diuisa: ac per hoc non est ibi ut circumscribitur, vel occupans locum; vel habens situm, vel perceptibilis per aliquem sensum corporeum. Exemplum huius habemus in speculo, quod si diuidatur in multas partes, in qualibet apparet imago, quæ prius apparebat in integro. Item exemplum est de sermone, quem quis multis recitat, quia quilibet auditor recipit illum totum. Vnde quamuis sermo sit vnicus in proferente, totus tamen est in quolibet audiente. Hoc ita frangitur in tres partes propter multas rationes. Primò propter tres personas diuinis in vna essentia, sic sunt tres partes in diuisione hostiæ, vnus tamen Christus est. Secundò propter tres status Ecclesiæ, scilicet militantium, triumphantium, & in purgatorio ardentium. Tertio propter tres status Christi in quibus fuit, scilicet, mortalis, mortuus, & immortalis. Quarto propter tres apertiones in corpore Christi tempore passionis, scilicet, manuum, pedum, & lateris. Quintò propter tres substantias in Christo, scilicet diuinitatis, animæ, & corporis. Sacramentum corporis Christi præfiguratum est multipliciter, scilicet in oblatione Melchisedech, in qua figuratè habemus formam exteriorem sacramenti, & primum effectum, scilicet, refectionem: ibi enim præcelsa figura spiritualis refectionis in pane & vino. Item Eucharistia est resectio spiritualis vite in re. Item in manna, vbi figurabatur effectus gratiæ. Item in agno paschali, in quo figurabatur liberatio à seruitute Egyptiaca. Ita nos agnus est signum liberationis à Diabolo. Item in diuersis sacrificiis, de quibus habetur in Leuit. quibus figurabatur oblatio passionis Christi, ut fuit hostia aquæ quoad reconciliationem, & victima quoad satisfactionem pro peccatis nostris, holocaustum quoad totius corporis suæ lationem. Item in oblatione manna, de quo legitur libro Iudicum, cap. 13, per quam figurabatur in quo debet fieri oblatio, & super quid, quia in fide Iesu Christi, qui per Petram designatur. Item in figura Ionathæ mellita, vbi figurabatur quis offerre debeat, quia Ionathas per fauam verò mellis designatur deuotio offerentis. Figura sanguinis Christi fuit vinum ad designandum refectionem. Cant. 2. Introduxit me Rex in cellam vinariam. Item aqua ad designandum ablutionem. Vnde illud, vidi aquam egredientem, &c. Item sanguis ad designandum redemptionem. Ad Hebr. 9. Sine sanguinis effusione non fit remissio.

Quomodo totus Christus in Eucharistia.

Hostia quare frangitur in tres partes.

Figuratur sacramentum Eucharistiæ multipliciter. Genes. 14. Exod. 12. 1. Leuit. 13.

zech. 47.

CAPVT XIII.

De dignitate & excellentia sacramenti Eucharistiæ.

Dignitas & excellentia huius sacramenti apparet in multis. Primo, quia sicut iam dictum est, tam ante legem, quam in lege fuit præfiguratum. Secundo, quia a Prophetis prænuntiatur. Psal. 77. Panem Angelorum manducauit homo. Ponitur hic præteritum pro futuro, prophetali certitudine. Tertio, quia à Christo institutum & hoc dupliciter, scilicet verbo, & facto. Verbo, ut patet Ioan. 6. Ego sum, inquit, panis viuus, qui, &c. Facto. Matth. 26. Accipite & comedite: Hoc est, &c. Quarto, quia ab Apostolis obseruatum. 1. Corinth. 11. Conuenientibus vobis in vnum, &c. Quinto, quia à summis Pontificibus solemnizatum, qui ordinauerunt cantum & orationes, locum, & tempus, & vestimenta, & vasa diuersa: quæ omnia sunt ad decorem huius sacramenti. Maxima dignitas apparet in hoc sacramento: quia cum Christus constet ex tribus substantiis, scilicet deitate, anima, & corpore, ipsa quidem deitas excellit omnia. Psal. 47. Magnus Dominus & laudabilis, &c. Item anima eius præcellit omnes animas, cum sit plena gratia & veritate, id est, perfectissima in affectiua & cognitiua. Item corpus eius excellit omnia corpora, quod de sanctificato corpore beatissimæ Virginis fuit sumptum, & diuinitati vnitum: ergo in Christo nobilissimum quod est in cælo, & nobilissimum in terra vnita sunt.

CAPVT XIV.

De mirabilibus, quæ sunt in Eucharistia.

Mirabilia multa sunt in hoc sacramento. Primum est, quod est ibi corpus Christi in tanta quantitate sicut fuit in cruce, & sicut iam est in cælo, nec tamen excedit terminos illius formæ. Secundum, quod ibi sunt accidentia sine subiecto. Tertium, quia ibi panis ita conuertitur in corpus Christi, quod non fit materia corporis Christi, nec annihilatur. Quartum, quod corpus Christi non augetur ex multarum hostiarum consecratione, non minuitur ex hostiarum sumptione. Quintum, quod idem corpus in pluribus locis est sub omnibus hostiis consecratis. Sextum, quod quando diuiditur hostia, non diuiditur corpus, sed sub qualibet parte totus est Christus. Septimum, quod quando tenetur hostia in manibus, & videtur oculis, corpus Christi nec tangitur per se, nec videtur, sed hæc tantummodo circa species sunt. Octauum, quia cum desinunt istæ formæ, tunc etiam desinit esse ibi corpus & sanguis Christi. Nonum, quod cum non sit ibi panis vel vinum, tamen accidentia eundem effectum habent, ut prius, scilicet satiari, inebriare, & huiusmodi. Nota, quod Deo conuenit esse vbique simpliciter & proprie, creaturæ

conuenit esse in vno loco tantum. Corpus vero Christi medio modo se habet. Cum enim sit creatura, non debet æquari Creatori in hoc quod sit vbique. Cum vero sit vnitum deitati, debet in hoc excellere alia corpora, ut simul & semel possit esse in pluribus locis, sub isto videlicet sacramento. In sacramento Eucharistiæ quoddam est secundum naturam, ut hoc quod ibi accidentia sunt in loco terminato. Quoddam est ibi supra naturam, sed non supra intellectum, ut quod ibi sunt accidentia sine subiecto. Quoddam est ibi supra naturam & intellectum, ut quod ibi Christus est totus, & tantus quantus fuit in cruce, nec tamen excedit terminos illius formæ. De mirabili transubstantiatione nota, quod triplex est mutatio. Vna est artificialis, ut quado fit virum de cineribus. Alia naturalis, & hæc duplex est, scilicet, accidentalialis, & substantialis. Accidentalialis est, quando idem subiectum manet sub diuersis accidentibus sibi inuicem succedentibus. Substantialis est, quando eadem materia manet sub diuersis formis substantialibus, sicut patet in transmutatione elementorum adinuicem. Tertia est mutatio supernaturalis, ut quando nec materia, nec subiectum manet, sed tantum accidentia sine subiecto: & talis mutatio est in transubstantiatione corporis Christi. In rerum mutatione potest notari triplex difficultas, vel ex parte termini à quo, vel ex parte termini ad quem, vel ex parte distantie terminorum adinuicem. Primo modo creatio est mirabilior omnibus mutationibus, quia est de non ente simpliciter. Secundo modo conuersio panis in corpus Christi est mirabilior omnibus, quia est ens in actu prius existens. Tertio modo incarnatio Christi est mirabilior quacunque mutatione: quia ibi est vnio finitæ substantiæ ad infinitum. Mundus distinguit quadruplicem mutationem substantialem. Prima est à non ente in ens, & hæc dicitur generatio. Secunda est ab ente in non ens, ut corruptio. Tertia est ab ente in ens, quod modo non est, sed iam erit. ut productio. Quarta est ab ente in ens iam existens, & talis est conuersio panis in corpus Christi. Hæc mutatio non habet similitudinem in natura, sed est in alteratione quasi contraria: quia hæc mutatur vna substantia in aliam, & manent eadem accidentia, sed in alteratione conuerso est, quia ibi mutantur accidentia, & manet eadem substantia, sicut patet in corporalibus, quando de albo fit nigrum: & in spiritualibus, quando fit de iusto impius, vel de ignorante sciens. Nota, quod hæc propositio, de, multipliciter sumitur. Quandoque enim notat causam: ut cum Christus dicitur conceptus de Spiritu sancto. Quandoque materiam, ut cum dicitur Christus natus de Virgine. Quandoque identitatem substantiæ, ut cum dicitur filius natus de patre. Quandoque transubstantiationem vel conuersionem, ut cum dicitur corpus Christi fieri de pane. Quandoque ordinem, ut cum dicitur creatura esse de nihilo.

Sacramentum Eucharistiæ à Christo institutum in cruce, & factum.

Ioan. 1. Luc. 1.

Quot mirabilia in Eucharistia sacramenta.

De propositio quid notat.

CAPVT XVI.

De effectu in suscipientibus corpus Christi.

Digne suscipientes corpus Christi, bonum multiplex consequuntur. Primum est Christi commemoratio. Hoc facite in meam commemorationem, scilicet dilectionis, liberationis, imitationis. Item viuificatio interior, quia nonnunquam per virtutem huius sacramenti fit de attrito contritus. Vnde sicut Gen. 3. lignum vitæ comestum vitam præstabat, sic per hæc gratiam purgamur, illuminamur, perficimur, reficimur, & viuificamur. Et bene redditur vita per cibum, per quem & mors intravit. Item corporis Christi mystici incorporatio. Vnde dicitur Aug. Non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me, non intelligitur de vnione corporis mystici de nouo faciendum, sed de augenda: non enim vnit dissimilia. Item spiritualis refectio. In loco pascuæ, &c. Deus enim non tantum instituit sacramentum quod nos in esse gratiæ generaret, ut Baptismum: vel quod gentes roboraret, ut confirmationem, verum etiam quod roboratos nutrirer, ut Euchar. propter quod hæc tria sacramenta dantur omnibus qui ad fidem accedunt. Item deuotionis augmentatio. Psal. 22. Impinguasti in oleo, &c. Nutrimentum enim quod hic datur nobis quantum ad esse gratuitum, in tribus attenditur, scilicet in conseruatione deuotionis ad Deum, & dilectionis ad proximum, & delectationis intra nosmetipsos. It. in fomitis mitigatio. Psal. 137. Super aquam refectio, &c. quia sicut aqua refrigerat, sic & istud sacramentum feruorem concupiscentiæ mitigat. Item collatio gratiæ. Exo. 16. Descendente manna descendebat pariter & ros. Numer. 11. Item virtutum roboratio. Psal. 103. Panis cor hominis confirmet. Item peccatorum remissio, quia per istum cibum semper fit reparatio deperditi. Vnde quando dicitur in oratione Dominica, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, statim sequitur, Et dimitte nobis debita nostra. Istud intelligitur de venialibus tantum: quia sicut alim nram naturale prodest viuenti & non mortuo, sic alimentum spirituale. Item contra diabolum armatio. Psal. 22. Parasiti in conspectu meo mensam aduersus, &c. Item speci eleuatio. Vnd. Apoc. 2. Quomodo cum illo, &c. Item amoris excitatio. Ber. Discite Christiane quantum debeas diligere Christum, qui dedit nobis carnem suam in cibum, sanguinem in potum, & animam in pretium, aquam lateris in lauacrum. Item fides dei commendatio, quia in hoc sacramento fides eleuatur supra naturam, supra sensum, & supra intellectum. Apost. 2. Cor. 10. Captiuantes omnem intellectum in obsequium Christi. Item Angelica coniuuatio. Psal. 77. Panem Angelorum manducauit homo. Item regni cælestis collatio. Ioan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit, &c. Item spiritualis delectatio. Sap. 16. Panem de cælo præstitisti

Mat. 26.

Mutatio triplex.

Fides quæ eleuatur in hoc sacramento.

CAPVT

eis, &c. Item intellectus illuminatio. 1. Reg. 14. Gustauit Ionathas de melle, & illuminati sunt oculi eius. De effectu Euchar. dicit Bern. Corpus Christi est ægris medicina, peregrinantibus via, debiles confortat, valentes delectat, languor in sanat, sanitatem conseruat. Per hoc fit homo mansuetior ad correctionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actiones deuotior. Sicut recte communicantibus multa bona proueniunt, ut dictum est: sic indignè sumētibus corpus Christi multa mala occurrunt. Nullius enim opus placet Deo, nisi placeat ipse prius. Indigna enim communio peccatis hominem illaqueat, damnationem preparat, proximum scandalizat, mentem excacat, tentationi subiugat, Deum irritat, vitam temporalem breuiat, gratiis spoliat. De his per ordinem dicitur. Psal. 7. Fiat, inquit, mensa eorum coram ipsis, &c. ecce primum, & in retributionem, ecce secundum, & in scandalum, ecce tertium: obsecratur oculi eorum ne videant, ecce quartum: & dorsum eorum semper incuru: ecce quintum: effunde super eos iram tuam, ecce sextum: hæc habitatio eorum deserta, ecce septimum: in tabernaculis eorum non fit qui inhabitet, ecce octauum.

Effectus singulare sacramenti Eucharistiæ.

CAPVT XVI.

De modo sumendi Eucharistiam.

Corpus Christi quatuor modis sumitur. Quidam accipiunt illud spiritualiter tantum, ut qui accipiunt rem sacramenti, id est, gratiam, non ipsum sacramentum corporis Christi. De hoc modo sumendi dicit Aug. Crede, & manducaisti, id est: Corpori Christi mystico incorporatus es. Quidam sacramentaliter tantum, ut communicantes in mortali peccato: quia licet Deus sit vbique per essentiam, non tamen per gratiam. Quidam spiritualiter & sacramentaliter, ut qui accipiunt rem, & sacramentum, ut communicantes in gratia. Quidam neutro modo, ut qui nec rem, nec sacramentum accipiunt, ut heretici, qui nihil conficiunt. Primi non manducantes manducant, secundi manducantes non manducant, tertij manducantes manducant, quarti non manducantes non manducant. Circa communionem committitur peccatum tribus modis. Primo cum quis statuo tempore communionem dimittit. Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Secundo cum quis suo tempore communicans male accedit. Apost. 1. Cor. 11. Qui sumit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Tertio cum quis post communionem à peccatis se non cauet: & iste triplex malum incurrit. Primo, quia Christum, quem suscepit ignominiosè, à se expellit, nam turpius eiicitur, quam non admittitur hospes. Secundo, quia talis quodammodo similitudinem Iudæ gerit, qui postquam cum Christo cenauit, ipsum tradidit. Sic & Absalò fratrem suum ad conuiuium vocauit, & postea occidit.

Mat. 26.

Tertio;

Tertio, quia ordinem honestatis peruerit. Venturo enim reuerentiam exhibet, & præfenti nullo. Unde similis est illis, qui cum ramis oliuæ, & clamore festiuo obuiauerunt Christo, & ipsum postmodum crucifixerunt. Quamquam ad communionem accedendum sit, dicitur possumus in esu agni paschalis. Comedebant enim Iudæi accinctis renibus, calceatis pedibus, baculos habentes in manibus, cum lactucis agrestibus, & panibus azymis, & festinanter. Per primum significantur puritas castitatis. Luc. 12. Sine lumbi vestri præcincti, & lucerna, &c. Per secundum affectus deuotionis. Cant. 7. Quam pulchra es in calcamentis filia principis. Per tertium memoria Domini passionis. Gene. 32. In baculo meo transiit Iordanem istum. Per quartum amaritudo contritionis. Psal. 9. Cibabis nos pane lachrymarum. Per quintum promptitudo bonæ voluntatis, & operationis. Prou. 22. Vidisti hominem velocem in operibus suis, coram regibus stabit. Item quales debent esse communicantes, ostenditur in vestibus sacerdotalibus. Requiritur enim ista, iudicium discretionis, munditia castitatis, mortificatio carnis, constantia fortitudinis, perfectio charitatis. Primum notatur in superhumerali, secundum in alba, tertium in cinctura, quartum in fauore, siue manipulo, qui portatur in brachio sicut clypeus, quintum in stola, sextum in casula. Corpus Christi sumitur velatum accidentibus multiplici ratione. Primum propter meritum quantum ad bonos, quia secundum Greg. fides non habet meritum, cui humana ratio præstat exemplum. Secundum propter indignitatem, quoad malos. Exemplum de Bethsamburibus. 1. Reg. 6. qui percussi sunt, quia arcam domini illuserunt. Tertio propter imbecillitatem quantum ad omnes. Non enim possemus videre claritatem corporis Christi glorificati. Exemplum de Moysæ, in cuius faciem non poterant intendere filii Israël quando resplicuit. Quarto propter vitandum horrorem, qui fieret si Christi carnem dentibus atrectaremur. Tres sunt cause quare laicis non datur istud sacramentum sub duplici specie. Prima est, quia possent credere, quod totus Christus non esset sub utraque specie. Secunda, propter periculum, quia de facili posset effundi sanguis. Tertia, ut veritas respondeat umbræ, quia in lege non bibebant etiam offerentes de libamine.

Math. 23.

Modus dignè sumendi Eucharistiam. Exod. 12.

Christi corpus velatum sumitur, & quare.

Exod. 34. 2. Cor. 3.

Laicis non datur sub utraque specie, & quare. Deut. 12.

CAPVT XVII.

De abstinentia à communionem.

Abstinent quidam à communionem propter culpam propriam, & aliqui sine culpa mortali, sed propter sacramenti reuerentiam, sicut sentiunt se minus mundos carne, vel mente, vel etiam indeuotos: & isti bene faciunt, dummodo possint iuste & sine aliorum scandalo super sedere. Vbi enim non instat necessitas, consulendam est talibus ut de communionem expectent quousque parati, & deuoti ac circumspici possint accedere. Nulla tamen ne-

A communionem autem abstinentiam, & quare.

cessitas debet compellere, ut aliqui in peccato mortali existens scienter communicet. Peccatum facit indignum communionem tribus modis: aut in habitu, ut quando quis accedit non contritus de peccato præterito & inconfessus. Aut in actu, ut quando quis immutat formam sacramenti, & irreuerenter ipsum tractat. Aut in proposito, ut quando habet voluntatem peccandi in futuro. Potest etiam propter reuerentiã sacramenti exclusio fieri à communionem tripliciter. Primum propter reuerentiã sacramenti exterioris, sic excludit pollutio, & immunditia corporalis. Secundum propter reuerentiã rei contentæ sub formis, sic excludit defectus iudicij, & rationis, ut in pueris, amentibus. Tertio propter reuerentiã rei significatæ, id est, unitatis corporis mystici, sic excludit vinculum interdicti vel suspensionis, vel excommunicationis etiam iniusta. Sic igitur propter solam reuerentiã sine omni culpa excluduntur multi à communionem. Hoc primum patet in pueris, qui tamen si sunt prope ætatem adultam scilicet 10. vel 12. annorum, & apparent in eis signa reuerentiæ, & discretionis, possunt sumere, aliàs non. Item patet in furiosis, qui excluduntur sine culpa, qui tamen communicare possunt, quando habent lucida intervalla. Item cum quis habet lutosas manus, licet hoc sit sine culpa, tamen pro sola reuerentiã non debet tangere corpus Christi. Tria genera hominum in lege excludebantur ab esu agni, scilicet incircumcisi, qui significant accedentes irreuerenter ad communionem. Legitur 2. Reg. 6. quod percussus est Oza, qui tetigit arcam domini. Item alienigenæ, hi significant infideles, de quibus Gen. 7. Fera pessima denouit filium meum. Item immundi, qui significant habentes peccatum mortale. De his propheta Isa. 2. Mundamini, qui fertis vasa domini. De his tribus nota, quod indignè sumit, qui non sumit reuerenter, vel non catholicè, vel habet mortale scienter. Qui non communicat suo tempore, multa mala incurrit. Primum, quia talis multiplici utilitate priuatur, de qua supra dicitur in capitulo, de effectu Eucharistia. Si enim Raab saluata est, quia suscepit nuncios domini, multo magis, qui ipsum suscipit. Secundo, quia constitutionem ecclesiæ transgreditur: statuit enim Ecclesia, quod qui non communicat in Pascha, viuens ab ingressu ecclesiæ arceatur, & moriens careat Ecclesiastica sepultura. Tertio quia maledictionem incurrit. Ecclesiastici 4. Væ soli, &c. Bene solus est, qui Christum non habet. Quarto, quia vices Deo non rependit. Aug. Verendum est illi hospitium denegare, qui solet omnem pulsantem admittere. Quinto, quia vires spirituales perdit. Quilibet enim qui est sine mortali, est membrum corporis mystici. Membrum autem debet sustentari alimento corporis Christi veri. Alioquin efficitur addum, sicut corporeum membrum ad quod non transmittitur corporalis cibi nutrimentum.

Quis indignus communionem. Excluditur quis à communionem propter plura.

Pueri communicandi in qua ætate. Euiosi in interuallo lucida communicandi.

Exod. 12.

Ios. 2. & 6. Qui non communicat in pascha, interdicatur.

CAPVT

CAPVT XVIII.

De officio Missæ.

Pærogatiua Missæ.

Pærogatiua plurimas habet Missa. Primum quia celebratur à ieiuno. Secundum, quia tantum in Ecclesia, & supra altare, nisi quandoque propter necessitatem fiat sub tentorio vel in alio loco honesto. Tertio, quia oportet celebrantem esse sacerdotem. Quarto, quia oportet eum indutum esse sacris vestibus. Quinto, quia tantummodo fit in die, & non in nocte, nisi in natiuitate Domini. Sexto, quia celebratur accenso lumine, etiam si mille Sole lucerent super terram. Septimo, quia ibi sonant verba diuina, Angelica, & humana. Diuina quidem, cum dicitur vel cantatur: Pater noster, & leguntur verba Domini in Euangelio. Angelica vero quando dicitur, Gloria in excelsis Deo, &c. Humana autem, ut in collectis, & huiusmodi. Octauo, quia ibi audiuntur tria idiomata nobilissima, scilicet Hebraicum, ut Sabaoth, & osanna: Græcum, ut Kyrie eleison: Latium, ut in aliis, quæ sunt ibi. Nono, quia Missa suo modo tam plena est mysterijs, sicut mare guttis, sicut sol atomis, sicut firmamentum stellis, sicut calum empyreum Angelis. Decimo, quia sacerdotes in solemnibus ecclesijs habent in Missa sua plures ministros, Diaconum, subdiaconum, & acolytos. Undecimo, quia Angelis ibi existentibus sufficit in præsentia tantæ maiestatis esse scholares. Duodecimo, quia ibi est dominus carni & terræ. Officium Missæ moraliter exponitur ita. Introitus significat inchoationem boni operis: & duplicatur, quia in nostra inchoatione debemus declinare à malo, & facere bonum. Kyrie eleison quod nouem vicibus variatur, significat inuocationem misericordiarum Dei, qua nouem modis indigemus: primis tribus modis ad peccatorum remissionem, quæ committimus corde, ore, & opere, quantum ad contritionem. Secundis, tribus modis quantum ad gratiæ collationem, scilicet fidei, spei & charitatis. Tertijs tribus modis quantum ad glorificationem, qua gaudebimus in Deo supra nos, intra nos, de nobis ipsis, & iuxta nos de proximo. Gloria in excelsis Deo, significat gratiarum actionem. Collectæ denotant orationem. Epist. & Euangelium nouæ & veteris legis obseruationem. Graduale & Alleluia, vitæ actiue, & contemplatiue perfectionem. Offertorium contribulati spiritus sacrificium. Secreta significant statum viæ: Præfatio statum patriæ. Sanctus, Sanctus exultationem Angelorum præsentium. Canon transitum membrorum in Corpus Christi mysticum. Pater noster, filiationem significat per gratiam. Agnus Dei, liberationem per misericordiam, & triplicatur, ut liberemur à malis præteritis, præsentibus, & futuris. Communio seu comenda significat boni operis consummationem. Circa quædam alia quæ sunt in Missa, nota significationem allegoricam. Intelligimus enim per altare crucem, per calicem, sepulchrum, per patenam lapidem

Missæ moralis expositio. Introitus, Kyrie eleison, Misericordia Dei indigemus nouem modis.

Gloria in excelsis. Collecta. Epistola. Alleluia. Graduale. Euangelium. Offertorium. Secreta. Præfatio. Sanctus. Canon. Pater noster. Agnus Dei, & quare triplicatur. Communio.

D. Alb. Mag. Compend. theol.

superpositum: per corporale sintonem, in qua corpus Domini fuit inuolutum. Nota etiam, quod omnes Missæ sunt aquæ bonæ quantum ad opus operatum, vna tamen est melior altera quantum ad opus operans. Unde melius est audire Missam boni sacerdotis quam mali, sicut in mensa corporali eundem cibum iocundius accipimus à mundo ministro, quam ab immundo. Nota, quod periculosum est si celebrans Missam, cæcutiens, vel manus tremulas vel caducum morbum habet, & aut delirus, aut idiota est. Unde talibus est iniungendum, quod abstineant à Missa. Præterea quando aliquis bis est celebraturus Missam, non debet sumere ablutioem in Missa priori, quia ad Missam secundam accederet non ieiunus.

CAPVT XIX.

De negligentis qua sunt in Missa.

Super negligentiam euenerit quod perfectio Canonem nec vinum, nec aqua reperitur in calice, statim infundi debet vtrunque & sacerdos iterabit Canonem siue consecrationem ab illo loco: Simili modo, & perficiet usque ad finem, ita tamen ut nec dimittat duas cruces, quæ fieri singulariter super hostiam consueuerunt. Vel melius potest dici, quod aliam hostiam sumat, & Canonem à principio incipiat. Quod si de simplici vino vel aqua fiat consecratio, vinum reputabitur pro consecrato, sed aqua non. Si quid de sanguine ceciderit super corporale, vel palam altaris, vel super albam vel casulam, pars illa rescindatur, & in loco reliquiarum referuetur, prius tamen extrahatur sacramentum quantum poterit, & sumatur, deinde abluatur & sumatur ablutio: Si verò super terram, lapidem, vel lignum ceciderit, lingendus, radendus, & extergendus est locus ille, & puluis in sacro loco reponendus. Porro si in ipsum sanguinem musca vel aranea ceciderit, vel aliquid aliud tale, quod vix sine vomitu, aut mortis periculo sumi potest, perfundatur & lauetur, quam cautius potest in calice, & ablutioem sumat sacerdos: sed in musca siue aranea super piscinam cremetur. Quod si corpus siue de corpore Christi super palam altaris ceciderit, vel super aliud vestimentum, non incidatur, sed vino abluatur, & à ministro sumatur. Si infirmus corpus Domini reiciat, suscipiatur prout diligentius potest, & sumatur à sacerdote, vel ab aliquo puero discreto & mundo, si æger non potest illud resumere.

Remedia in negligentis Missa.

CAPVT XL.

De sacramento penitentia.

Penitentia est, ut ait Ambr. præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere. Item Greg. Penitentia est ante acta ma-

Penitentia quid.

la & peccata flere, & iterum flenda non committere. Circa prædictas diffinitiones nota, quod quædam diffinitiones dantur per essentialiam, vt homo est animal rationale mortale. Quædam per causam, vt dies est Sol lucens. Diffinitio autem pœnitentiæ data per causam, & non essentialiam. Veruntamen pœnitentia diffinitur per duplicem actum, vnum qui est respectu præteriti, scilicet mala præterita plangere: alterum respectu futuri, scilicet plangenda iterum non committere. Primus actus est in re: secundus in proposito. Pœnitentia duplex est, quædam interior tantum, & hæc est de iure naturali: quædam exterior, quæ fit ad arbitrium hominis. Prima non est sacramentum proprie: secunda verò est sacramentum. Non enim pœnitentia per se suscepta dicitur proprie sacramentum Ecclesiæ, cum talis etiam ante baptismum possit fieri: sed pœnitentia iniuncta per ministros Ecclesiæ, sacramentum est. Notandum quoque est, quod lugere pro propriis peccatis est actus pœnitentiæ, quæ est virtus iustitiæ, sed lugere pro malis alienis, est alterius virtutis, scilicet misericordie: lugere verò pro bonis æternis, est actus tertie beatitudinis, de qua dicitur, Beati qui lugent, &c. De duratione pœnitentiæ sciendum est, quod exteriorem non oportet esse perpetuam, sed de interiori distinguatur. Est enim pœnitentia interior secundum habitum: & hæc debet esse perpetua. Alia est secundum actum, & hanc non oportet esse perpetuam. Semper enim terrerur quis ad interiorem pœnitentiam habitualem, qua vellet non peccasse, & vult de cætero non peccare. Sed ad exteriorem pœnitentiam non semper tenetur. Præterea alius est dolor rationalis, qui est peccati detestatio: alius sensualis, qui est passio: primus dolor semper debet esse in pœnitentiâ: secundus non est de necessitate. Item quamuis homo non sit certus de peccati remissione, tamen non oportet propter hoc pœnitentiam exteriorem esse perpetuam, quia non exigitur in talibus certitudo scientiæ, sed sufficit certitudo coniecturæ probabilis, vt est quando homo fecit probabiliter quod erat ex parte sui dolendo, confitendo, satisfaciendo, emendando. Cum in omni sacramento nouæ legis sit aliqua materia visibilis elementi, quæ est signum & causa gratiæ, oportet etiam in sacramento pœnitentiæ ita esse, sed tunc materia sensibilis largè sumitur pro omni re, siue res illa sit exterior substantia, siue actio humana: vnde secundum hoc in pœnitentiâ, prout est sacramentum, sunt res & verba: verba quippe in confessione & absolutione sunt: res autem est ipsa actio humana. Ad intelligendum ista plenius, nota quod sicut in medicinis corporalibus quædam consistunt in sola passione curati, vt est sectio vulneris: quædam verò in actione eiusdem, vt est exercitatio corporis: ita in sacramentis quædam consistunt in passione eius qui sanctificatur, & non in actione, nisi per accidens, vt baptismus, confirmatio, Eucharistia, extrema vntio, ordo. Quædam verò consistunt essentialiter in actu eius qui sanctificatur, vt alia duo sacramenta, scilicet pœnitentia & matrimonium. In primis ergo quæ sine actu no-

Pœnitentia duplex. Quando pœnitentia est sacramentum, & quando non.

Matt. 5. Quando de his dicitur pœnitentia.

Quæ sit huius sacramenti materia.

stro operantur, requiritur exterior materia, qua significat & causam & rem sacramenti. In aliis verò ipse actus noster est pro materia sensibilis. Ex prædictis patere potest, quod in hoc quoddam est sacramentum tantum, vt est actus pœnitentiæ exterior: quoddam est res tantum, vt remissio peccatorum: quoddam res & sacramentum, vt contritio interior.

CAPVT XXI.

De qualitate pœnitentiæ.

EST pœnitentia quædam vera. Aug. Pœnitentia vera est, pœnitendo non committere, & commissa deslere. Quædam est falsa. Irido. Irrisor est, & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœniteat. Quædam est coacta. Ps. 31. Conuersus sum in ærumna mea, &c. Quædam est fera. Aug. Si tunc pœnitens quando peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Quædam iniqua. Matt. 27. Iudas pœnitentia ductus, &c. Quædam desperata. Sap. 5. Præangustiat spiritus gementes, dicentes intra se, pœnitentiam agentes. Quædam sancta, & meritoria. Bern. O felix pœnitentium humilitas. O bona spes confitentium, quam potens es apud Omnipotentem, quam facile vincis inuincibilem, quam citò tremendam iudicem conuertis in piissimum patrem. Debet pœnitentia esse amara. Hier. 6. Placitum vnigeniti fac tibi. Voluntaria. Aug. Cum gaudio debet facere immortalis futurus, quæcumque faceret homo pro differenda morte moriturus. Perfeta. Aug. Nulla pœnitentia est fera, dummodo sit vera. Accelerata. Eccl. 5. Ne tardes conuerti ad Dominum. Hier. Nauicula hærenti in solo funem potius prædicè, quam solue. Perfeuerans. Cant. 5. Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Fortis. Hier. Licet in limine iaceat pater, licet mater vbera quibus te nutriet, ostendat, per calcatum perge patrem, &c. Item resurrectio spiritualis (quæ est pœnitentia) debet esse cum Christo semper victuro, non cum Lazaro iterum morituro. Pœnitentia debet esse prompta & non dilata. Primò, ne instructuos simus, quia diu expectamur, vnde Isai. 5. Expectaui vt faceret vvas, & fecit labruscas. Secundò, quia ad magna vocamur. Ge. 15. Ego ero merces tua magna. Tertio, ne æternis nuptiis excludamur, sicut factum est fatuis virginibus, quæ disterebant se præparare. Quarto, ne ab hostibus impediamur, sicut filij Isaiel à Pharaone, ne egrederentur de Ægypto. Quintò, quia relinquere peccatum etiam pœnis compellimur. Gregor. Contemnendus esset hic mundus, etiam si rebus prosperis abundaret. At cum tot aduersitatibus animum pulsat, cum tot calamitates ingeminat, quid aliud, quam vt non ametur, clamat? Sexto, ne blandè seducamus, sicut auis per fistulam aucupis, & sicut piscis per escam in hamo, & sicut versus per mel. Septimò, ne morte præueniamur. Greg. Nihil certius morte, &c. Octauò, ne consuetudine teneamur, sicut arbor

Qualis debet esse pœnitentia.

Epistola ad Heliodorum. Pœnitentia resurrectio spiritualis. Ioan. 11.

Isai. 5.

Matt. 25.

Exod. 15.

arbor de facili non euellitur, cum bene radicitur. Ierem. 17. Nunquid Æthiops potest mutare pellem suam, &c. Ad agendam pœnitentiam mouent quatuor, de quibus Bernard. Nimis durum est cor, quod non emolliunt beneficia, nec terrent supplicia, nec alliciunt promissa, nec castigant flagella. Impedimenta pœnitentiæ sunt, pusillanimitas aggrediendi: tales sunt sicut equus umbraticus, qui trunco vel ymbra terretur. Pudor confrendi, sed sicut ait Augustinus, verecundia magna pars pœnitentiæ est. Horror satisfaciendi, sed contradicit Apostolus. Hoc momentaneum & leue tribulatio. &c. Delectatio peccandi, sed temporale est, quod delectat, æternum, quod cruciat. Spes diu viuendi, sed Dominus ait, Securus iam ad radi. ar. po. est. Desperatio gratiam obtinendi, sed contradicit Ezech. 18. Quacumque hora ingemuerit peccator, &c. Timor recidendi. August. Quando cecidi, erexit me: quando steti, tenuit me: quando iui, duxit me. Ita loquitur de Deo. Exemplum delinquendi, sed stultus est, qui vidit aliquem cadentem in foueam, si non sit in eodem loco cautiore. Conuersio peccandi, sicut Balaam consuetus monstris non curauit, quod asina loqueretur. Confidentia de Dei misericordia, quod quando pœnituerit, ipsum recipiet, sed hoc est peccare in Spiritum sanctum. Gregor. Misericordiam Dei debemus saltem erubescere, si iustitiam eius non lumus formidare.

A pœnitentiam nos mouent plura.

Impedimenta pœnitentiæ.

1. Cor. 4. Matth. 3.

Num. 22.

CAPVT XXII.

De effectu pœnitentiæ.

PER pœnitentiam absoluitur homo à peccato, restituitur Ecclesiæ, reconciliatur Deo, donis spiritualibus ditatur, de filio diaboli filius Dei efficitur, paradisi Dei aperitur. Hæc est quæ Angelos lætificat, impium iustificat, amissa bona renouat, vitam æternam donat, pœnam æternam verat. Item pœnitentia est secunda tabula post naufragium, ad quam potest homo recurrere, quandiu est in statu vitæ præsearis, quodcumque & quotiescumque diuinam misericordiam voluerit implorare. Duplex est enim naufragium, scilicet peccati originalis, & actualis: sed de primo liberamur per tabulam baptismi, quæ virtutem & efficaciam accepit à tabula crucis Christi. De secundo autem liberamur per tabulam pœnitentiæ: quam diuina clementia prouidit homini: quia pro peccato actuali non potest iterum baptizari. Nota, quod à reatu peccati liberamur per gratiam: à sequelis autem peccatorum per pœnitentiam, & partes pœnitentiæ: à miseria verò per gloriam. Item nota qualiter opera mortificata viuificantur, quia licet verum sit, quod à priuatione ad habitum non sit regressus in vita naturali, non tamen est verum in vita morali. Nam à priuatione ad habitum voluntarius est regressus, scilicet à morte culpæ ad vitam gratiæ. Vnde dicimus, quod sicut peccata actualia transeunt

Luc. 15. Semper iteranda pœnitentia.

Opera mortificata viuificantur.

D. Alb. Mag. Compend. theol.

actu, & remanent reatu: ita bona opera transeunt actu, & remanent merito. Secun. autem quod manent, dicuntur mortificari, vel viuificari. Bona igitur opera quando sunt coniuncta radici merendi, scilicet charitati, dicuntur viuere: quando autem ab illa separantur, dicuntur mortificari: & quando reuertuntur, dicuntur viuificari, quia redeunt ad statum suæ originis, videlicet gratiæ & charitatis, & quia valent ad maiorem radicationem charitatis.

CAPVT XXIII.

De partibus pœnitentiæ.

PARTES pœnitentiæ integrales sunt tres, scilicet contritio, confessio, & satisfactio. Quamuis enim complementum peccati possit esse in actu solum oris, & cordis solum, vel trium simul, tamen ad perfectionem pœnitentiæ exigitur horum trium aggregatio, licet ad esse simpliciter sufficiat contritio in actu, & confessio, & satisfactio in proposito. Non enim in his quæ habent esse successiuè, exigitur quod partes integrales sint simul, sed exigitur hoc in toto quod habet esse permanentis. Quod autem tres sint partes pœnitentiæ, sic ostenditur. Pœnitentia est quoddam spontaneum iudicium, in quo contritio est quasi quædam citatio, vbi sequitur rei ante iudicem spontanea confessio. Deinde sequitur per iudicem imposta emendatio solutio. Sed in hoc differt iudicium fori à iudicio poli: quia ibi confessus in iure condemnatur, & hic absoluitur. Alia est partium istarum sufficientia: quia omne peccatum committitur corde, ore, vel opere, iustum est vt per contrarium curetur, scilicet vt peccator culpam animo detestetur, verbo accuset, & facto puniatur. Item per peccatum offendit homo Deum, Ecclesiam, & seipsum: sed per contritionem reconciliatur Deo, per confessionem Ecclesiæ, & per satisfactionem sibi. Item istæ tres pœnitentiæ partes sunt tres diætæ, quibus itur ad terram promissionis, de quibus dicitur Exod. 3. Ibi enim viam trium dierum. Item istæ tres partes significant tres mortuos moraliter, quos Dominus suscitauit: quoniam per contritionem suscitatur puella in domo, per confessionem iuuenis in porta, per satisfactionem Lazarus in sepulchro.

Quæ exiguntur ad perfectionem pœnitentiæ.

Sufficientia partium pœnitentiæ.

Matt. 5. Math. 9. Luc. 7. Ioan. 11.

CAPVT XXIV.

De contritione.

CONTRITIO est dolor voluntariè pro peccatis assumptis, cum proposito confrendi, & satisfaciendi. Hæc diffinitio magistralis est, & ponitur hic dolor pro genere voluntariè assumptis ponitur ad differentiationem doloris naturalis, qui

Contritio quid.

qui non est merito: ius, cum non sit in genere...

In contritione duplex dolor.

Tanta potest esse contritio...

Dolor triplex.

Differentia inter attritionem & contritionem.

Quandiu de peccato dolere debet peccator

& de dolore gaudeat, & non semper doluisse...

Contritio non est in inferno...

CAPVT XXV.

De confessione.

Confessio est, ut ait Augustinus, per quam morbus latens spe veniæ aperitur...

Confessio quid.

Confessio duplex. Ioan. 20. Math. 3.

Math. 16. & 18.

Confessio vocalis necessaria.

Circumstantia confitentis, & qua.

Circumstantia aggravantes.

Aggravat ordo, locus, mora, causa, scientia, tempus.

Luce 4

CAPVT XXVI.

De qualitate & effectu confessionis.

Valis debeat esse confessio, notatur his verbis, Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis...

Luc. 23.

Hebr. 7.

CAPVT XXVII.

Cui debeat fieri confessio.

Generaliter teneas, quod confessio debet fieri sacerdoti habenti claves, quæ sunt scientia discernendi, & potestas ligandi...

Sacerdoti habenti claves confitentium. Ioan. 3. Ioan. 6. Luc. 11. Minister in ministerium.

L 4 suspens.

Luce a pusilla, modus, culpa, genus, & status altus.

Conditio, numerus, ætas, & scandala, sexus.

Peccata etiam sacerdoti nota, sunt confitenda.

Ex. de penitentia, & remissione, cum omnis virtus que sequitur.

Confessio in peccatis mortalibus, an valeat.

An sit iteranda eiusdem peccati confessio.

An confessio possit per nuntium vel per epistolam fieri.

fulpenfi, hæterici, & damnati. Hoc autem non est propter defectum ordinis, sed quia habent materiam debitam, scilicet subditos, qui auferuntur ab eis cum excommunicantur. Possunt tamen tales Baptizare, quia hoc est sacramentum necessitatis. Possunt etiam tales Eucharistiam consecrare: quia hoc substantialiter adhæret ordini. Dicendum etiam, quod nullus potest absolueret confitentem, nisi proprius sacerdos. Proprius verò sacerdos dicitur sex modis. Primo modo ipse pastor Ecclesie, vt Papa, Episcopus, & Curatus, quilibet in suis casibus. Secundo, per determinationem superioris, vt vicarij. Tertio, per priuilegium quibusdam indultum. Quarto, per licentiam proprii sacerdotis, dum tamen non licentietur nisi vir discretus, & honestus, & verè sacerdos. Quinto, propter necessitatem, quia instante mortis articulo quilibet sacerdos potest absolueret. Et peregrini absoluntur ab illis, apud quos sunt. Sexto propter defectum sui sacerdotis, quando scilicet est idiota, vel proditor confessionis, vel quando solet mulieres consententes prociari: tunc enim si non inuenit aliquem qui auctoritatem habeat, efficitur ei sacerdos proprius, non quilibet, sed discretus, & honestus, & notus, vel ex ordine, vel ex persona.

Proprius sex modis dicitur.

CAPVT XXVIII.

De sigillo confessionis.

EA quæ geruntur exterius in sacramentis, sunt signa rerum, quæ interius contingunt: & ideo confessio qua quis sacerdoti se subiicit, signum est superioritatis qua quis Deo subiicitur. Deus autem peccatum illius qui se per penitentiam subiicit, tegit. Vnde oportet de necessitate sacramenti, quod Sacerdos celer confessionem. Sunt & alia huius celerationis utilitates: quia per hoc homines magis ad confessionem attrahuntur, & simplicius peccata confitentur. Sacerdos autem non solum debet celare peccatum quod in confessione recipit, sed etiam omnia alia signa per quæ possit peccator, aut peccatum comprehendere. Potest autem penitens facere vt illud quod Sacerdos per confessionem sibi factam sciebat vt Deus, sciat vt homo. Et hoc facit dum licentiat eum ad dicendum: & ideo si dicit, non frangit sigillum confessionis. Si autem queratur, vt id quod scit Sacerdos per confessionem, & scit alio modo, possit reuelare: super hoc diuersæ sunt opiniones: sed hæc est verior: quia siue Sacerdos sciat illud peccatum ante confessionem sibi factam, siue post, non tenetur celare, quantum ad id quod scit vt homo. Nota, quod iste etiam modus dicendi, dico tibi in confessione, & non clauditur tale dictum sigillo confessionis, quia non feruatur ibi modus confessionis vel ordo.

1. Ioan. 1. Sacerdos debet celare confessionem, & quare.

An ex qua scit sacerdos alio modo quam in confessione, reuelare possit, & quomodo.

CAPVT XXIX.

De satisfactione.

Sicut in bellis & controuersis restituta amicitia, non statim restituitur debitum illi damni, ita post remissionem culpæ in contritione, seu confessione, remanet debitum pænæ satisfactoriæ. Iniungit autem sacerdos quædam ad sanctificationis fundamentum, sicut abstinere à peccato, restituere ablatum. Quædam ad satisfactionis expeditionem, vt est vitare confortia malorum. Quædam iniungit ad substantiam satisfactionis, vt ieiunare, vigilare, dare elemosynam, peregrinari, & huiusmodi opera pœnalia. Quædam iniungit ad perfectionem & securitatem satisfactionis, vt sunt opera supererogationis. Satisfactio debet respondere culpæ in tribus, scilicet in numero. Psal. 6. Lauabo per singulas noctes, &c. In pondere. Augu. Libenter debet facere immortalis futurus, quæcunque faceret pro differenda morte moriturus. In mensura. Gr. Tanto tempore debet esse amaritudo in penitentia, quanto fuit in culpa. Ista tria requiruntur in penitentia secundum conuenientiam, non secundum necessitatem.

Satisfactio debet correspondere culpæ in tribus.

CAPVT XXX.

De singulis partibus satisfactionis in communi.

Satisfactionis quædam sunt partes principales, scilicet, oratio, ieiunium, & elemosyna. Quædam verò secundaria, quæ ad has reducuntur, vt vigilia, peregrinationes, disciplina. Dicendum ergo, quod omnia opera carnem assidua reducuntur ad ieiunium, omnia verò opera spiritalia ad orationem, omnia autem opera misericordiæ ad elemosynam. Sufficiencia partium principalium potest accipi respectu termini à quo est motus satisfactionis, quia per ieiunium reuocatur à concupiscentia carnis, per orationem à superbia vitæ, per elemosynam à concupiscentia oculorum. Alio modo sumitur ista sufficiencia ex parte termini ad quem fit satisfactio, quia per ieiunium ordinatur homo in seipso, per elemosynam ad proximum, per orationem ad Deum. Tertio modo sumitur hæc sufficiencia ex parte materiæ de qua fit. Per elemosynam enim fit satisfactio de bonis exterioris substantiæ, per ieiunium de bonis corporis, per orationem de bonis mentis. Quarto modo sumitur hæc sufficiencia ex parte modorum satisfaciendi. Fit enim satisfactio tribus modis, vel per punitionem vel, per redemptionem, vel per supplicationem. Primum facimus ieiunando, secundum elemosynas dando, tertium orando. Quinto sumitur hæc sufficiencia ex parte effectus. Per satisfactionem enim

Quot modis fit satisfactio.

tria magna bona nobis proueniunt, scilicet imperatio gratiæ, remissio pœnæ, expurgatio reliquiarum culpæ. Ad primum videtur valere elemosyna propter multiplicationem intercessorum, ad secundum ieiunium, ad tertium oratio.

sunt causa preparatoria vt gratia detur. Quamuis enim Deus sine vlla preparatione possit impium iustificare, tamen requiritur preparatio ex parte nostra, quoniam sicut requiritur preparatio ex parte materiæ in naturali mutatione ad recipiendam formam: ita in mutatione voluntaria, & hoc non est ex impotentia agentis, sed suscipientis. Alia ratio est, quia in iustificatione peccatoris fit introductio vnius formæ & expulsio contrariæ: ideo requiruntur prædicta duo, scilicet motus liberi arbitrij disponens ad gratiæ susceptionem, & contritio, id est, recessus à peccato disponens ad culpæ expulsionem. Gratia verò prius infunditur, quam culpa remittatur, quia per gratiam culpa remittitur, sicut in introductione formæ prior naturaliter est forma, quæ expellit à parte agentis, quàm illa, quæ expellenda est, remoueri possit. Qualiter autem iustificatio fiat in instanti vel successive, nota distinctionem. Potest enim iustificatio dupliciter accipi, scilicet & generatio. Vno modo, vt dicat motum ad iustitiam cum termino eiusdem, & sic fit successiue, vt quando succedit successiua preparatio. Alio modo potest accipi vt dicat solummodo mutationem sine motu: & hoc modo fit iustificatio in instanti, & hoc triplici ratione. Prima, quia fit virtute infinita & simplici, quæ immediatè operatur. Secunda est, quia fit in subiecto simplici, scilicet in mente. Tertia est, quia ipsa forma tam quæ expellitur, scilicet culpa, quàm quæ introducit, scilicet gratia, omnino simplex est. Ad illud quod dicit August. quod maius est iustificare impium, quàm creare cælum & terram: dicendum est, quod maius est, quantum ad id quod fit, quia melius est, sed non quoad modum faciendi. Quamuis enim in iustificatione impij fit resistantia formalis, scilicet contrarij ad contrarium: non tamen est ibi resistantia effectiua, quæ aliquid resistat agenti, scilicet Deo, cuius virtuti nihil resistere potest. In iustificatione enim impij aliquid ex parte Dei, & aliquid ex parte peccatoris, & aliquid ex parte Ecclesie. Ex parte Dei sunt duo, scilicet misericordia, quæ reaturus Deus. 24. indulget: & iustitia, quæ emendam aliquantulum exigit vel hic, vel in futuro, scilicet in purgatorio: hæc significatur per binos discipulos, quos misit Dominus in omnem locum, quod erat ipse venturus, tunc quidem corporaliter, nunc autem per gratiam & spiritaliter. Ex parte peccatoris sunt etiam duo, scilicet amor, & dolor: & hi sunt diæ molæ, quibus peccatum conteritur, quæ secundum legem non debent diabolo in pignore obligari. Ex parte Ecclesie similiter sunt duo, primum est meritum, & præcipue Christi, quod est inestimabile, & aliorum sanctorum, qui fecerunt opera multa supererogationis, quæ omnia sub potestate clauium sunt posita, vt quod minus est in vno membro Ecclesie, compensetur in alio. Vnde si aliquis non est membrum Ecclesie, non influit in ipsum meritum prædictum. Secundum est indulgentia, quam dat Ecclesia per Papam & Episcopos: tamen vt ipsa indulgentia tantum valeat, quantum sonat, exigitur auctoritas & causa, scilicet communis utilitas ex parte dantis: exigitur etiam

Deus sine preparatione potest impium iustificare.

Iustificatio in instanti quomodo fit.

Deut. 24. Luc. 10.

Ioan. 11.

CAPVT XXXI.

De singulis partibus satisfactionis.

Elemosyna dupliciter potest accipi, aut intentione subleuandi necessitatem proximi, & sic est opus misericordiæ: aut intentione recompensandi pro debito offensæ diuinæ, & sic est opus iustitiæ. Vnde primo modo proprie pertinet ad meritum vitæ. Secundo modo ad meritum dimissionis pœnæ: quia elemosyna sic data proprie est satisfactoria. De ieiunio quoque sciendum est, quod in carne duo sunt, vnum natura, quæ debet sustentari: & aliud vitium, quod debet domari. Ieiunium ergo quod naturam seruat, & vitium domat, bonum est, & satisfactorium, aliud verò non. Oratio dupliciter habet fieri: aut pro impetratione bonorum, & sic est pars, vel opus contemplationis: aut pro remissione malorum, & sic est proprie pars satisfactionis.

Elemosyna quot modis accipitur.

CAPVT XXXII.

De iustificatione impij.

Iustificatio impij est motus ab iniustitia ad iustitiam. In iustificatione impij quatuor requiruntur, scilicet motus liberi arbitrij, contritio, infusio gratiæ, & remissio culpæ. Horum prima duo sunt ex parte suscipientis, alia verò ex parte agentis. Prædicta autem quatuor sunt simul tempore, non natura. Prioritas autem & posterioritas, quæ secundum ordinem nature est, reducitur aliquo modo ad ordinem causæ & causati. Inter ista verò videtur hic ordo causalitatis esse. Causaliter enim motus liberi arbitrij prior aliis tribus est, quia requiritur consensus voluntatis in huiusmodi mutatione. Voluntas autem & liberum arbitrium sumuntur hic pro eodem. Præterea motus iste appellatur motus liberi arbitrij. Iste quoque motus qui per liberum arbitrium consentit Deo, vt primo motori, vocatur motus fidei: quia habet aliquid cognitionis, & aliquid affectionis sicut fides. Dicamus ergo, quod motus liberi arbitrij, siue motus fidei in Deum, causaliter est prior quàm motus quo de peccato quis conuertitur: quia sicut in generatione peccati prior est conuersio, quàm auersio, cum conuersio causet auersionem: ita in eius destructione prior est conuersio ad Deum per liberum arbitrium, quàm auersio à creatura per contritionem de peccato. Quod enim primum est in compositione, vitimum est in resolutione. Ista verò duo motus liberi arbitrij, & contritionis sunt priores, quàm gratia infunditur, quia

Iustificatio impij quid. Quæ sunt ad impij iustificationem requisita.

etiam fides formata, & obedientia, ex parte recipiantis, hoc est, ut soluar id propter quod datur.

CAPVT XXXIII.

De penitentia venialium.

Penitentia est remedium institutum ad expiandum peccatum, cui debetur pœna sensibilis, quæ cum debeat peccato non solum mortali, sed etiam veniali, patet quod penitentia est remedium contra utrumque: quia non est simpliciter de venialibus, sed de mortalibus, quia penitentia introducta est ad reconciliandum amicitiam vel animam, quam mortale peccatum tollit. Licet igitur penitentia non sit de venialibus simpliciter, tamen est per accidens: & hoc est tribus modis. Primò ratione dubij, ut quando creduntur esse mortalia. Secundo ratione statuti, ut quando homo, qui tenetur confiteri semel in anno, non habet nisi venialia. Tertio ratione periculi, ut quando venialis delectatio ad hoc producta est quod nisi homo se auertat ab ea, trahit in mortale. De remissione autem venialis peccati sciendum, quod in duobus casibus non remittitur. Primus est, si talis habeat peccatum mortale: quoniam sine mortali nunquam dimittitur veniale: licet è conuerso possit fieri, scilicet quod mortale dimittatur sine veniali. Cum enim peccatum mortale tollat charitatem, quæ vniuersa delicta operit, constat quod existenti in peccato mortali nullum veniale remittitur. Secundus est, quando voluntas fixa manet in affectu alicuius peccati venialis determinati tantum, quoniam illud tolli non potest, & hoc multiplici ratione. Prima est, quoniam omne peccatum remissionem indiget quoad duo, scilicet quoad culpam, & quoad pœnam: sed non potest esse remissio secunda sine prima, quia quando homo culpam habet, debitor est pœnæ. Culpam autem consistit in deordinatione voluntatis. Vnde voluntas sic manens pertinax reordinari non potest. Alioquin duo opposita simul essent in eodem. Alia ratio est, quia manente causa non potest tolli effectus: sed voluntas inordinata ad aliquid, est causa venialis peccati: vnde manente voluntate fixa in illo, non remittitur ipsum peccatum veniale. Sciendum etiam, quod vnum peccatum veniale bene potest dimitti sine alio: quia peccatum mortale, quod maioris est adherentiæ, potest etiam remitti sine veniali. Alia ratio est: quia peccatum mortale ita Deo displicet, quod facit ipsum peccatorem Deo displicere. Sed veniale licet Deo displiceat, cum inordinatum sit, tamen non facit peccatorem Deo displicere: quia per illud non priuatur gratia, sed obnubilatur, in quantum eius processus ad exteriora impeditur: & propter hoc vnum veniale non impedit quin aliud remitti possit. Tertia ratio est: quia venialia non habent connexionem adinuicem, nec ex parte auersionis, quia non auerunt à summo bono: nec ex parte con-

uersionis: & ideo vnum dimitti potest sine alio. Non est autem sic de mortalibus, ubi non dimittitur vnum sine alio, quia connexionem habent adinuicem ex parte auersionis. Quolibet enim mortale auerit à Deo, licet non habeat connexionem ex parte conuersionis. Ex prædictis colligitur, quod vnum mortale non remittitur sine alio, & quod vnum veniale potest remitti sine alio veniali. Item mortale remittitur sine veniali, sed non veniale sine mortali. Cuius duplex est ratio. Prima est: quia mortale & veniale se habent sicut habitus & dispositio: sed ablato habitu potest manere dispositio, & è conuerso. Secunda ratio est: quia mortale opponitur charitati, veniale autem feruori eius: sed sublata charitate tollitur feruor, non è conuerso.

Nullum mortale remittitur sine alio.

Veniale non remittitur sine mortali, & quare.

CAPVT XXXIV.

Propter quid dimittatur peccatum veniale.

Ad peccati venialis remissionem non exigitur nouus motus: quia peccatum non tollebat virtutis habitum: sed impediabat ipsius actum. Notandum autem, quod peccatum veniale non dimittitur sine contritione, cuius hæc est ratio: quia quandiu voluntas in aliquo veniali fixa manet, nunquam dimittitur: sed voluntatem ab eo auertere quod quis prius volebat, est displicere ei quod voluit: talis autem displicentia, dolor contritionis dicitur. Sed sciendum, quod contritio potest accipi tripliciter, scilicet vel in actu, vel in habitu, vel medio modo. Contritio in habitu non sufficit ad peccati venialis remissionem: quia tunc quicumque haberet penitentiam virtutis habitum, non posset habere veniale peccatum, & sic veniale peccatum non posset esse cum gratia. Contritio quoque in actu non semper requiritur, quæ sequeretur, quod peccatum quod quis in memoria non habet, remitti non posset: propter hoc requiritur contritio medio modo, scilicet ut peccatum displiceat actualiter vel explicitè, vel implicitè. Dico autem implicitè, quia talis actus non sufficit quod displiceret explicitè, si ad aliud peccatum veniale cognitio ferretur. Notandum etiam, quod tam feruens potest esse motus charitatis in Deum, quod omnia peccata venialia consumat, etiam sine actuali cogitatione ipsorum: quia quando quis feruenter in Deum fertur, displicet ei quicquid à Deo retardat: & ita licet explicitè de peccato veniali non cogitet, tamen in illo motu conteritur implicitè displicentia peccati venialis, vel vnus, vel omnium. Sciendum etiam, quod in contritione de venialibus non exigitur propositum non peccandi venialiter: sicut in contritione de mortali exigitur: sed sufficit, quod displiceat ei peccatum præteritum, & infirmitas qua ad peccatum veniale declinat: quamuis ab eo omnino immunis esse non possit: ita tamen, quod voluntas non maneat fixa in vno veniali, quia illud sic

Veniale non remittitur sine contritione.

Feruens charitatis omnia peccata venialia consumere potest.

Mortalia vitari possunt, non autem venialia.

Penitentia est de venialibus per accidens tribus modis.

Quod mortale dimittitur sine veniali.

In quo culpa consistat.

sic retentum non dimitteretur in contritione generali, nec in speciali: & hæc ratio: quia peccata mortalia sunt in potestate nostra, ut videntur, non solum singula, sed etiam omnia: venialia verò etiam singula vitari possunt, non tamen omnia: quod ex infirmitate naturæ contingit. Multa sunt per quæ tolluntur peccata venialia, quæ per tria comprehenduntur. Primò sunt omnia illa quæ gratiam conferunt, ut omnia sacramenta Ecclesiæ. Secundò illa quibus impedienda fauoris & gratiæ tolluntur, sicut est aqua benedicta, quæ virtutem inimici reprimit, & episcopalis benedictio, & alia sacramentalia. Tertio est exercitium humilitatis ex parte nostra, sicut est rursio pectoris in confessione venialium, oratio Dominicalis, elemosyna, ieiunium, & huiusmodi. Ratio autem horum est: quia cum venialia dimittantur per feruorem charitatis, quæ implicitè vel explicitè continet omnia illa, quæ nata sunt de se feruorem charitatis excitare, dicuntur venialia peccata dimittere: talia verò sunt omnia, quæ prædicta sunt. Vnde cum secundum quantitatem feruoris sit quantitas remissionis, patet quod prout per enumerata maior vel minor excitatur feruor, qui implicitè vel explicitè contritionem continet, plura vel pauciora venialia dimittuntur, non tamen semper omnia.

CAPVT XXXV.

De extrema unctione.

Mediator Dei & hominum non solum vocatur Iesus in quantum habet saluare, sed etiam Christus, in quantum habet vñctionis gratiam in alios diffundere: quod significatum fuit in rege David, qui tribus vicibus vñctus fuit. Primo in domo patris sui in signum regni futuri, hæc significat vñctionem in baptismo. Secundo in Ebron super Iudam: & postea multa mala habuit. Hæc significat vñctionem in confirmatione. Tertio, iterum in Ebron super omnem Israël: post hanc autem in pace regnavit: hæc significat vñctionem in extremis. De substantia huius sacramenti sunt quinque. Primum est, quod hanc vñctionem faciens sit sacerdos. Secundum est intentio debita. Tertium est materia debita, scilicet oleum infirmorum. Quartum est forma verborum, hæc scilicet. Per istam vñctionem, &c. quam formam dicere debet inungens. Quintum est locus inungendus, quia fit ad oculos, ad aures, ad nâres, ad lumbos, & ad manus. In hoc sacramento forma verborum debet deprecativa: quia istud sacramentum debet valere per orationem Ecclesiæ, & per modum suffragij. Datur enim ad effectum, quem homo per propria opera posset consequi, nisi infirmitas impediret. Vnde nota, quod in aliquo sacramento verborum forma non est in sola oratione, nisi in isto. Dicit enim Iacob cap. 5. Si quis infirmatur, inducat presbyteros, & orent super eum. In quibusdam verò sacramentis consistit in sola enunciatione verborum virtus, sicut in baptis-

Extrema vñctio requirit quinque.

In tonsura capillorum ressecatio, & quare.

mo. Dixit enim Dominus, Matth. vlt. Baptizantes eos, &c. non faciens mentionem de oratione. In aliquo autem sacramento secundum quosdam consistit forma in oratione, & enunciatione, ut in sacramento penitentia. Consiueverunt enim confessores primò orare, dicentes. Absoluo te, remissionem, &c. postea dicere. Absoluo te. Cum enim in peccato offendatur Deus & Ecclesia, contra primum merito fit oratio, & contra secundum absolutio. Istud autem sacramentum non datur nisi adultis, qui peccata venialia videntur habere, contra quæ institutum est: nec datur aliis quam infirmis in periculo mortis constitutis. Sanis autem non datur hoc sacramentum: quia habent aliud remedium paratum, scilicet penitentiam: nec datur nisi postulanti, qui deuotione sursum eriguntur. Et si sæpe infirmatur quis ad mortem, sæpe potest inungi: sed in vna infirmitate non debet quis bis inungi, nisi eadem infirmitas ultra annum protrahatur, ita quod in vno anno propter eandem infirmitatem nemobis intingat. Effectus huius sacramenti multiplex est, vnus est sanitas, quæ est duplex: vna est principalis, scilicet liberatio ab infirmitate spirituali, quæ contrahitur per peccata venialia, quibus anima debilis efficitur ad exequendum actum gratiæ & gloriæ. Alia est vel secundaria sanitas, quæ est quasi effectus & signum prioris sanitatis, scilicet sanitas corporalis, & hoc est verum, quando sanitas corporalis expedit sanitati spirituali. Tunc enim istud sacramentum ceusat vtrumque in suscipientibus dignè. Interdum enim vrilis est sanitas corporalis, scilicet ad meritum gloriæ cumulandum. Valer etiam ad deuotionem excitandam, & ad velociorem transitum ad cælum. In hoc sacramento, sicut in cæteris, tria sunt. Vnum est sacramentum tantum, scilicet vñctio exterior. Aliud est res tantum, scilicet effectus duplicis sanitatis, ut dictum est. Tertium est sacramentum & res, scilicet quadam vñctio spiritualis interior, id est, mentis iocunditas, & solatium.

Quibus datur & ad quid infirmum est extrema vñctio is sacramentum.

Nemo bis vno anno inungatur. Effectus huius sacramenti.

CAPVT XXXVI.

De sacramento ordinis.

Quinque sacramenta, de quibus dictum est, pertinent ad statum personæ: sed duo, de quibus dicendum est, pertinent ad communem statum Ecclesiæ: quia ordo pertinet ad generationem spiritualem: matrimonium verò ad generationem carnalem. Ordinem præcedit prima tonsura, quia in omni transitu de statu ad statum conuenienter interponitur aliqua dispositio media. Vnde in transitu à statu laicorum ad statum ministrorum Dei, conuenienter prima tonsura interponitur. Fit etiam in hac tonsura aliquorum capillorum ressecatio in modum coronæ: quia in ministerium illius assumitur, cui seruire, regnare est. Est itaque duplex signum distinctum in ordinatis, scilicet exterius tonsura, & interius character. Ad esse autem ordinis tonsura non præexigitur.

In tonsura capillorum ressecatio, & quare.

tur, sed ad bene esse: quia dispositio congruitatis est ipsa tonsura ad ordinem, non nec. sicut. Hug. d. Sancto Victore, ordinem sic describit: Ordo est signaculum quoddam, in quo potestas spiritualis traditur ordinatis, & officium. Sic nota, quod sicut in naturalibus dedit Deus superiora corpora in regimen inferiorum, sic & in spiritalibus quosdam posuit superiores, quosdam inferiores, ut illi potestatem habeant super istos: sicut sunt clerici, qui præstant in spiritualibus, & principes ac iudices seculares, qui præstant in temporalibus. De substantia huius sacramenti sunt sex. Primum est potestas ordinis, quia oportet quod sit Episcopus. Secundum est materia, scilicet unctio in sacerdotibus, & tactus illorum quæ tangenda sunt in aliis. Tertium est forma verborum. Quartum est sexus virilis, quia mulier non recipit characterem ordinis. Quintum est intentio recta. Sextum est, quod ordinandus sit baptizatus, quia baptizatus est ianua omnium sacramentorum. Quoddam est hic sacramentum tantum, ut visibile signum, quo potestatem ostenditur. Quoddam est res tantum, scilicet actus, quæ confertur dignè recipienti. Quoddam est res & sacramentum, ut character. Septem sunt ordines, scilicet Ostiarius, Lector, Exorcista, Acoluthus, Subdiaconus, Diaconus, & Presbyter, qui omnium ordinum est perfectissimus, & terminus aliorum. Illi autem sunt quasi septem gradus quibus ascenditur ad thronum Salomonis. Actus ostiariorum est, cui odore locum consecrationis sacramentorum ab eis qui immundi determinati sunt, id est, communicatis. Actus lectorum est, legere prophetias. Actus exorcistarum est, arcere demones, ne dominantur in corpore nondum baptizati, scilicet per conuersiones. Actus acolythorum est, deferre lumen Evangelij in lumine corporali. Actus subdiaconorum est accipere oblationes ab offerentibus, easque ostendere diacono: legere autem epistolam, non est actus eorum principalis, sed consequens. Actus diaconorum est, ordinare hostias in altari: legere autem Evangelium vel prædicare, est actus consequens. Actus Presbyterorum est consecrare corpus & sanguinem Christi, & est actus principalis: alius est consequens, scilicet ligare & solvere: per quem actum corpus mysticum præparatur, ut sit aptum & idoneum ad perceptionem corporis Christi veri. In quolibet ordine character imprimitur: sed quando fiat, nunc dicendum est. Ostiarius quidem character imprimitur, quando datur eis clavis, & dicitur, Sic agite tanquam rationem reddituri Deo de rebus, quæ clauibus istis recluduntur. Lectoribus character imprimitur, cum Episcopus porrigit eis librum, cum debita forma verborum. Exorcistis vero, cum dat eis librum exorcismorum cum debita forma verborum. Acoluthis autem in verbis, quæ dicit Episcopus dum dat eis candelabrum. Subdiaconis imprimitur, quando Episcopus forma verborum dat eis calicem vacuum, & cætera vasa quorum usus est in consecratione Eucharistiæ. Diaconis & Presbyteris imprimitur, quando Episcopus imponit manum capiti cum verbis ad hoc statutis. Prædictos

aurem ordines Christus exercuit: Ostiariatum, quando ementes & vendentes de templo eiecit. Lectoratum, cum in medio feniorum librum Isaiæ aperiens, legit in eo Exorcistarum quando daemonicos sanauit. Acoluthatum quando dixit, Ego sum lux mundi. Subdiaconatum, quando linteo se præcinxit, & pedes discipulorum lauit. Diaconatum, quando in cœnaropis & sanguinem suum ministravit discipulis, & dormientes Apóstolos excitauit. Presbyteratum, quando se in ara crucis obtulit, & quando in cœna panem & vinum in corpus & sanguinem suum conuertit.

Omnes ordines Christus exercuit. Mat. 15. Ioan. 2. Luc. 4. Luc. 11. Ioan. 8. Mat. 26. Luc. 22. Io. 10. & 19. Luc. 22. 1. Cor. 11.

CAPVT XXXVII.

De qualitate ordinandorum.

Qualitas ordinandorum consistit in duobus, scilicet faciendis, & vitandis. Facienda sunt hæc: sit in moribus pudicus, in habitu honestus: cibo & potu temperatus: competenter, quamuis non emnenter, literatus: mansuetus & modestus: tonsuram deferat clericalem, hospitalis, doctor in prædicatione, residentiam faciat in Ecclesia sua, vel beneficio: corrector vitiorum per virgam disciplinæ. Exemplum præbeat bonæ vitæ vel famæ. Vnicum sufficiat beneficium habens curam animarum. Bonus sit gubernator familiae. De necessitate clericis vitanda sunt hæc: Omne crimen mortalis peccati, non litigiosus, non cupidus, non lufor, non negotiator, non exerceat venationes clamofas, non sit incontinens, nec mulieribus cohabitare, non sit in comestationibus, & rabernis, & fabulis: non intersit spectaculis, nisi honestis: non immisceat se negotijs secularibus: non debet intendere histrionibus, & iocularibus: tabernas non debet intrare, nisi in itinere: horas non debet negligere: iustum iudicium non debet vendere: sacramenta Ecclesiastica non cum pactione, sed gratis debet dare. Si quis sit Episcopus, non sit excommunicatus, vel suspensus, vel irregularis, non apostata, non sit simoniacus in ordine, vel beneficio, non solemniter penitens. Ante ordinis susceptionem se per confessionem præparet, in peccato mortali non accedat. Primam tonsuram non negligat. Nullus ordinetur, nisi examinatio præcedat. Non accipiantur simul ordines minores, cum subdiaconatu, nec etiam duo sacri ordines simul, sed gradatim. Nec per saltum accipiat quis ordinem, nec ab alieno Episcopo, sed à suo. Nec contra Episcopi prohibitionem, & sine titulo, nec furtiue. Missam in qua ordinatur, totaliter audiat. Omnia quæ sunt tangenda in susceptione sui ordinis, vnusquisque tangat. Non accedat nisi licentiatum & præsentatum. Ieiunus à ieiunio accipiat ordines. Non accipiantur, nec conferantur ordines nisi temporibus ab Ecclesia institutis. Multa sunt quæ impediunt promouendum etiam sine culpa, licet non sine causa. Non enim debet promoueri ignotus, nec bigamus, nec neophytus, nec corpore vitiatum, nec de illegitimo thoro natus, nec seruus, nec obligatus ad ratiocinia, quoniam

In quibus consistit ordinandorum qualitas. 1. Tim. 3.

Non ordinantur non examinati. Non accipiuntur duo ordines simul. Non per saltum.

Quæ impediunt promouendum.

Ordo quid.

Rom. 1. Sacramenti huius sex sunt.

Ostiariorum officium.

Lectorum, Exorcistarum.

Subdiaconorum.

Diaconorum.

Presbyterorum.

In quolibet ordine ordine baretur.

quoniam rep. litur ab ordinibus. Ex prædictis patet, quod dignitas clericalis, siue ordines non conferuntur à quolibet, nec cuiuslibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore, nec qualibet hora, sed Missa.

CAPVT XXXVIII.

De sacramento matrimonij.

Matrimonium est coniunctio maris & feminae, indiuiduam vitæ consuetudinem tenens. Matrimonium per sponsalia initiatur, per consensum animorum expressum, per verba de presenti ratificatur, per carnalem copulam consummatur & perficitur. Ad hoc autem sciendum, quod duplex est perfectio. Prima est in esse simpliciter, secunda in esse completo, sicut patet in puero, in quo est perfectio, quantum ad esse hominis simpliciter, sed non est in eo perfectio quantum ad esse completum, secundum quantitatem & operationem hominis. Eodem modo dicendum est de matrimonio, in quo duplex est perfectio. Prima est, quæ facit matrimonium, scilicet consensus animorum per verba de presenti expressus: & ad hanc non exigitur copula carnalis. Secunda perfectio est quæ matrimonium consummat, & ad hanc exigitur carnalis copula. Bonum matrimonij triplex est, scilicet fides, ut neuter alieno thoro maculetur. Proles, ut ad cultum Dei nutriatur. Sacramentum, ut non dissoluatur. Licet enim Ecclesia pessit diuortia propter impedimenta matrimonij facere, nunquam tamen potest, nec debet matrimonium quod legitime celebratum est, dissoluere: quia quos Deus coniunxit, homo non potest, quantæcunque autoritatis sit, separare: tamen soluitur matrimonium per mortem. Sciendum, quod duplex est coniunctio in matrimonio, & duplex est mors correspondens illi. Est enim coniunctio spiritualis per consensum animorum, quæ soluitur per mortem spirituales, quia homo moritur mundo per religionis ingressum. Alia est coniunctio carnalis per commixtionem sexuum, quæ soluitur per mortem carnalem. Est autem causa matrimonij quadruplex, scilicet efficiens, ut consensus animorum per verba de presenti expressus. Materialis, ut ipsa personæ legitima. Formalis, ut benedictio, annuli subharratio, & huiusmodi. Finalis duplex est, vna principalis, scilicet prolis procreatio, & fornicationis euitatio: quia matrimonium non solum in officium, sed

Matrimonium quid.

Bonum matrimonij triplex.

Est diuortia facere possit Ecclesia, non tamen matrimonium soluere. Mat. 19.

Matrimonij causa quadruplex. 1. Cor. 11.

in tantum diuinitatum fuit: licet fuerit primo solum in officium. Alia est secundaria, & illa est multiplex. Vnde versus, *Hoffe co. ciliat, & eo descendit, hares. Bis ligat, arma rotas, sus tra. asfert, auget bonorem.*

Quadruplex distinguitur matrimonium. Primum est carnale inter virum & mulierem. Secundum est morale inter Deum & animam. Tertium est allegoricum inter Christum & Ecclesiam. Quartum anagogicum inter Deum & animam in Ecclesia triumphante per coniunctionem gloriae. Potest quis accedere ad uxorem suam quatuor de causis, scilicet causa prolis, causa reddendi debitum, causa vitandæ incontinentiæ. Istis tribus causis non est peccatum. Quarto potest fieri causa explenda libidinis: & hoc modo peccatum est veniale, vel mortale, secundum quod libido est venialis, vel mortalis. Fit autem peccatum in coniugali coitu quinque modis. Vnde versus: *Quinque modis peccat uxor maritus abutens, Tempore, mense, loco, conditione, modo.*

Matrimonij quadruplex.

Quibus de causis quis potest ad uxorem accedere. 1. Cor. 7.

Nota, quod uxor dimissa propter fornicationem, reconciliatur viro multis modis. Vnde versus: *Uxor maritus, retinet, nec conciliatur, Absens prostuit, sus, fraus renouat mulierem.* Tria sunt ornamenta sponsæ, scilicet annulus in digito, monile in pectore, corona in capite. Primum significat operis puritatem, quia in manu est opus. Secundum affectus sinceritatem, quia in pectore est affectus. Tertium contemplationis claritatem, quia in capite est perspicacitas intellectus. Multis de causis beata Virgo fuit desponsata viro: Primo, ut designaret Ecclesiam desponsatam Christo, quæ similiter est virgo. Secundò, ut Ioseph testis esset integerrimæ castitatis eius. Tertiò, ut per Ioseph origo eius ostenderetur: quia per viros genealogia traxit. Quarto, ne infamaretur, si generaret non habens maritum. Quintò, ne velut incontinens damnaretur, quia de tribu erat sacerdotali, & tales comburebantur, alia adultera lapidabantur. Sextò, ut virgo virili solatio sustentaretur. Septimò, ut partus diabolo celaretur. Octauò, ne Iudæi Christum tanquam illegitimum iuste persequi viderentur. Nondè, ne legi, quæ commendat matrimonium, contrariari Dominus videretur. Notandum, quod duodecim sunt impedimenta matrimonij. Vnde versus: *Error, conditio, votum, cognatio, crimen, Cultus disparitas, ius, ordo, ligamen, honestas, Si sis affinis, si forte coire nequibus, Hæc socianda veterani coniugia, inuicta retardant.*

Ornamenta sponsalium.

Quare Ioseph Virgo Maria desponsata fuerit Virgo. Mat. 1.

Impedimenta matrimonij.

LIBER VII.

De ultimis temporibus.

CAPVT I.

De fine mundi.

Iudicij finalis ira ante cedentia, duo concomitantia, & duo sequentia.

FINALE iudicium quædam sunt antecedentia, quædam concomitantia, quædam sequentia. Antecedentia iudicium tria sunt, scilicet pœna purgatorij, Ecclesiæ suffragia, & persecutio Antichristi. Concomitantia iudicium duo sunt, scilicet conflagratio mundi, & resurrectio corporum. Consequentia iudicium duo sunt, scilicet pœna infernalis, & gloria cœlestis. De quibus per ordinem est dicendum.

CAPVT II.

De Purgatorio.

Ignis purgatorij qualis sit, & quare institutus. In purgatorio est spes.

Purgatorius ignis corporeus est, per quem tantummodo spiritus iustorum qui in hac vita non impleuerunt penitentiam, neque satisfactionem condignam, affliguntur. Hi qui sunt in purgatorio, spem habent euasione, quia sciunt se non esse in inferno: & tamen propter pœnarum magnitudinem hoc aliquando non aduertunt. Multæ rationes sunt quare oportet esse purgatorium. Prima est, quia secundum Augustinum, tria sunt genera hominum. Quidam sunt valde mali, quibus non profunt Ecclesiæ suffragia. Quidam valde boni, quibus non sunt necessaria. Quidam nec valde mali, nec valde boni, qui habent venialia, & his debetur pœna purgatorij. Secunda est, quia sicut summa bonitas non patitur, quod bonum remaneat irremuneratum, ita summa iustitia non patitur quod malum remaneat impunitum. Tertia est, quia diuinæ lucis tanta est dignitas, quod eam soli mundi oculi cernere possunt. Vnde oportet, quod quilibet veniat ad mundiciam baptismalem antequam conspectui diuino presentetur. Quarta est, quia culpa est offensiva diuinæ maiestatis, & damnosa Ecclesiæ & deformatiua in nobis imaginis diuinæ. Sed offensa requirit punitionem, damnus requirit satisfactionem, & deformatio expurgationem, propter quod

Tria genera hominum.

Mundicia qualis requiritur antequam quis ad Deum veniat.

necesse est, quod peccato pœna vel hic, vel alibi respondeat. Quinta est, quia contrarij contrariis curantur: sed peccatum oritur ex delectatione: vnde debet per pœnam deleri. Sexta est, quia nulli debet negligentia suffragari: sed si non puniretur talis, videretur in futuro commodum reportare de negligentia pœnitentiæ dilatæ. Septima est, quia iustum est, vt spiritus, qui contempto summo subiecit se infimo, id est, peccato, subiiciatur postea inferioribus, id est, pœnis. Nota, quod anima postquam fuerint in igne sufficienter purgatæ, statim euolant ad gloriam, & hoc patet multiplici ratione. Primò, quia post purgationem nulla remanet ad gloriam dissimilitudo in anima: vnde meritò illi debet iungi. Secundò, quia ianuæ cœli illis semper est aperta, quia nullum habent obstaculum. Tertiò, quia necesse illos spiritus, in quibus est charitas sursum eleuans, & nihil retardans, sursum eleuari ad gloriam. Quartò, quia cum Deus sit pronior ad miserendum, quam ad puniendum, meritò debet purgatos coniungere gloriæ, quos purgandos subiecit pœnæ. Quintò, quia non punit Deus bis in idipsum. Vnde cum iste sufficienter satisfecerit in pœnis ignium, non amplius debet puniri in dilatione præmiorum. Sexto, quia post purgationem non debet talis esse in purgatorio, neque in lyngo, quia non est de numero illorum puerorum: neque in inferno, quia non est de numero damnatorum: ergo debet esse in cælo: quia post mortem non sunt alia receptacula animarum. Septimò, quia efficacior est charitas quam iniquitas: sed iniquitas statim ducit ad supplicia: ergo charitas statim ducit ad præmium. Octauò, quia cessante impedimento corpora graui feruntur deorsum, & leuia sursum: sic malorum spiritus, remoto carnis onere statim feruntur ad locum suppliciorum, propter peccati grauitatem: spiritus verò bonorum, si non sit impedimentum alicuius culpæ, vel pœnæ debitæ, statim feruntur ad locum præmiorum.

CAPVT III.

De acerbitate pœnæ purgatorij.

In purgatorio duplex est pœna. Vna est damni, de carentia diuinæ visionis. Alia sensus, de afflictione ignis: & quantum ad vtrumque

In purgatorio duplex pœna.

que minima pœna purgatorij maior est maxima pœna mundi. Istud patet de pœna damniquia affectus quo desideratur summum bonum post hanc vitam ab omnibus sanctis, intensior est, quam aliquis affectus rei temporalis in ista vita, maxime cum iam tempus habendi aduenit, ideo carentia eius molestius toleratur. Istud etiam patet de pœna sensus: quia cum dolor non sit essentialiter læsio, sed læsionis sensus: tantò magis dolet anima, quantò magis sentit sensuum aliquid. Ideo ab igne in ipso agente maxime affligitur. Ratio acerbittatis pœnæ purgatorij hæc est: quia cum Deus magis querat emendam quam pœnam, plus ponderat in pœnitentia virtutem bonæ voluntatis, quam pœnam afflictionis. Vnde plus ponderat Deus modicam pœnam voluntariam in præfenti, quam multò maiorem non ita voluntariam in futuro, sicut plus valet modicum auri, quam multum plumbi. Vnde oportet vt quod ibi deficit in voluntate, hic suppleatur in acerbitate. De igne qui purgat animas; dupliciter est loquendum, vel quantum ad id quod mediare animas affligit, & sic est corporeus: vel quantum ad id quod proximè affligit, & immediatè, sic est incorporeus. Primo modo dicitur ignis vere, secundò modo similitudinariè, sicut leo verus, & leo pictus. Vtrumque tangit Greg. quando dicit: in eo ardent, dum ardorem vident. Ille autem ignis corporeus dupliciter potest considerari. Primò vt est instrumentum naturæ, sic agere potest in corpus, & non in animam. Secundò prout est instrumentum diuinæ iustitiæ, sic agit in animam, imprimendo illi speciem suam, per quam affligitur, quia violenter illa specie informatur. Sicut enim anima secundum ordinem naturæ vnitur corpori, vt insinuat vitam, sic merito secundum ordinem iustitiæ vnitur igni à quo suscipiat pœnam. Nota, quod dæmones non puniunt animas in purgatorio, sed illic eas adducunt, vel etiam affligunt, vt communiter dicitur. Ex permissiōne tamen Dei dæmones in hac vita quandoque bonos affligunt, sed hæc est ratio: quia in præfenti durat pugna inter dæmonem & hominem, quia dæmon habet in eo potestatem exercitiij, sed post hanc vitam non sic. Vnde & aer iste caliginosus est assignatus dæmonibus magis propter tentandi officium, quam propter supplicium. De locis pœnalibus vbi sunt & quot, requirit supra lib. 4. c. de descensu Christi ad inferos. Sciendum tamen de loco purgationis, quod dupliciter assignatur: aut secundum legem communem, & sic est in vno loco in parte inferni circa lyngum patrum: aut secundum dispensationem specialem, & sic purgantur animæ aliquando in diuersis locis in quibus peccauerunt. Hoc autem fit propter aliquam reuelationem per suffragia eorum, quibus apparent in illis locis, vel etiam propter aliquam ædificationem viuentium. Ignis autem ille plus, vel minus cruciat, secundum quod plus, vel minus de combustilibus, seu criminali quisque secum tulit. Oportet enim prius quam facies Dei videatur (sicut legimus) quod ligna, scenum, stipula, id est, maiora, minima, mediocria, & venialia totaliter per cremationem.

Pœna sensus.

Quid de igne purgatorij sentiendū.

Ignis corporeus qualiter agit in animam.

Vnio animæ ad ignem.

Dæmones an puniant animas. Ephel. 6. Ephel. 2.

Locis purgatorij vbi.

In locis in quibus animæ peccauerunt, purgantur.

nem consumantur. Prædicta verò pœna diuersitas non est ex diuersitate ignis ardentis, seu agentis, sed subiecti patientis, sicut sub eodem sole vnus plus aëuat, alter minus, vt dicit Greg. Necesse est autem, vt dicit Aug. quod tantum duret dolor, quantum hæserat amor. Tantò enim quisque torquetur diutius, quantò affectus eius venialibus adhærebat fortius.

1. Cor. 3. Quando purgantur animæ in purgatorio.

CAPVT IV.

De suffragiis ecclesiæ.

Sicut pertinet ad diuinæ iustitiæ severitatem, bonos propter venialia puniri, ita pertinet ad bonitatem diuinæ misericordiæ eosdem per suffragia releuari. Profunt ergo suffragia defunctis, non ad meritum vitæ æternæ, sed ad solutionem pœnæ: & hoc vel ad pœnarum mitigationem, vel ad celeritorem liberationem. Sunt autem quatuor modi suffragiorum generales, ad quos omnes alij reducuntur, scilicet oratio, ieiunium, elemosyna, & sacramentum altaris: quorum numerus sic accipitur: quoniam defuncti à pœna absolui possunt duobus modis, scilicet per viam gratiæ, & per viam iustitiæ. Per viam gratiæ dupliciter. Primò per intercessionem publicam capitis, quæ est in oblatione sacramenti altaris. Secundò per intercessionem quasi priuaram membrorum, scilicet per orationes iustorum. Similiter per viam iustitiæ dupliciter: primò per modum redemptionis pœnæ, scilicet in elemosynarum largitione: secundò per modum solutionis pœnæ, scilicet in ieiuniorum afflictione. Si autem queratur, quando incipiat valere defuncto, id quod pro se fieri mandauit dicendum, quod opus operans, id est, meritum authoris statim consequitur mortuum de bonis, quæ præcepit pro anima sua fieri. Sed non opus operatum, id est, fructus ipsius operis, viquequo fiant: quia primum valet ex merito conditionali.

CAPVT V.

Quorum suffragia profunt, & quibus.

Ad hoc quod valeant suffragia, requiritur aliquid ex parte agentis, & aliquid ex parte mortui recipientis. Ex parte agentis requiritur, quod sit in charitate, & quod intentionem suam dirigat ad illos quibus vult, vt opera sua proficiant. Distinguendum est tamen, quod suffragia per malum possunt fieri dupliciter. Vel vt per aurhorum, & sic non profunt, nisi forte per accidens, scilicet in quantum per elemosynas mali hominis excitantur boni pauperes ad orandum pro defunctis: vel vt per ministrum: & hoc dupliciter: quia vel facit ea minister publicus Dei & Ecclesiæ, sicut quando sacerdos malus celebrat Missam,

De suffragiis malorum profunt.

vel agit exequias mortuorum, & talia semper profunt, quia malicia ministri non nocet operi boni auctoris, sicut patet in domino iusto dante elemosynam per feruum malum. Si verò facit ea, vt minister priuata persona, existens tamen in charitate, siue defuncti, siue alterius, etiam talia profunt: quia opus illud licet sit mortuum quoad ministrum, non tamen quoad auctorem. Si verò malus minister faciat aliqua de mandato eius qui non est in charitate, non profunt. Aliquid etiam exigitur ex parte accipientis, ad hoc vt suffragia profunt illi. Primum est, quod ipse sit in charitate. Vnde non valet his, qui sunt in inferno, quia sunt à corpore Christi mystico separati, vnde nulla spiritualis influenza peruenit ad eos, sicut nec influenza corporalis valet membrum à corpore amputatis. Secundum est indigentia: vnde non valet etiam beatis, qui non sunt amplius in via, sed in termino, nec possunt ad altiora ascendere: sed potius è conuerso illorum suffragia profunt nobis. Vtrumque autem est in his, qui sunt in purgatorio, scilicet charitas & indigentia. Vnde sicut potest homo satisfacere pro altero viuente, qui per se non valet, ita potest etiam pro defuncto. Nota, quod suffragia profunt defunctis, sed magis, aut minus pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro charitate viuorum, qui magis sollicitantur pro aliquibus, quam pro aliis. Illa enim suffragia, quæ specialiter sunt pro aliquibus, plus valent illis, quam aliis, licet etiam aliis aliquo modo communicentur. Suffragia verò, quæ communiter pro defunctis sunt, quamuis pro modulo suo omnibus profiant, illis tamen amplius, qui dum essent in via, magis meruerunt vt sibi prodescent. Quamuis autem (vt dictum est) suffragia non profunt iis qui sunt in cælo, nec illis qui sunt in inferno, tamen aliquo modo profunt etiam illis. Vnde nota, quod valent illis, qui sunt in purgatorio, per modum purgationis. Valent salutaris, qui sunt in cælo, per modum coniunctionis, quia multiplicatio saluandorum augmentat gloriam accidentalem. Valent & damnatis in inferno per modum diminutionis: quanto enim plures saluantur per meritum Ecclesiæ, tanto pauciores damnabuntur, & ita minor erit poena per subtractionem confortij illorum. Valent etiam impiis facientibus per modum meriti. Quod pro paruulis defunctis celebrantur missæ mortuorum, hoc non fit propter illorum indigentiam, cum statim euolent ad gloriam, sed propter gratiarum actionem.

CAPVT VI.

Utrum indulgentiæ profunt defunctis.

Papales indulgentiæ profunt defunctis in purgatorio: quod patet, quia crux aliquando datur pro duabus, vel tribus, vel quatuor, vel decem animabus. In ecclesia enim est thesaurus meritorum tam Christi, quam perfectorum, de

quo solus Papa, qui habet clauis huius thesauri, pro necessitate Ecclesiæ potest accipere & dispensare. Alij autem Episcopi, non habent in his potestatem generalem, sed limitatam, & non nisi per summi pontificis dispensationem. Dicendum ergo, quod Papa proprie non absoluit defunctos à poena, sed quasi pro eis de communi thesauro Ecclesiæ soluit: sicut aliter creditor liberat debitorem, dum eum à debito absoluit: & aliter amicus debitoris, dum pro eo debitum soluit: sed viuentes vtroque modo absoluit Papa. Illi autem quibus datur indulgentia, non possunt eam ulterius dare, neque viuus, neque defunctus: & hoc duplici ratione. Primo, quia indulgentia non est donum collarium gratiæ, sed priuarium poenæ, priuatio cum nihil sit, aliis communicari non potest. Secundo, quia dare indulgentiam, autoritatis est & iurisdictionis, quam non habent laici, ex eo quod indulgentiam ab alijs recipiunt: vnde non possunt defunctis impendere indulgentiam per authoritatem, sed solum boni operis sui suffragium per charitatem. Papa verò potest vtrumque.

CAPVT VII.

De aduentu Antichristi.

Antequam Dominus veniat ad iudicium, Regni Romani fiet destructio. Nam sicut dicit Glossa super Apocalypsin, prius erit successio ab vtroque imperio, qua completa aderit Antichristus. Hic ex parentum feminibus concipietur: sed post conceptum descendet spiritus malignus in matris uterum, cuius virtute & operatione deinceps puer natus, aletur, adolescet: propter quod & filius perditionis vocabitur. Natus erit in Babylonia de tribu Dan, sicut dicit Glossa super Apocalypsin. Post hoc veniet in Ierusalem, & circumcidet se, dicens Iudæis se esse Christum illis promissum, vnde plebs Iudæa specialiter ei adheret, sicut dicit Haymo super Apocalyp. donec Enoc, & Elia prædicantibus, qui ex illis fuerint saluandi, ad Christum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primo Antichristo ad custodiam: sed quando ita obstinabitur in peccato quod dicit se esse Deum, & extolleret super omne id quod dicitur Deus, aut colitur, sicut dicit Apo. tunc primo deseret eum Angelus ex toto, nec habebit eum postmodum ad protectionem, sed ad accusationem.

CAPVT VIII.

De vita Antichristi.

Antichristus erit luxuriosus, & in concupiscentiis fornicarum, vt habetur Dan. 11. In aperto tamen per hypothesin, simulabit sanctitatem, vt facilius decipere possit. Cor suum per superbiam magnificabitur, sicut dicitur Dan. 8. Contra principem principum confurget, id

id est, contra Deum. Et vt dicit glossa super Danielem cap. 8. in tantam eleuabitur superbiam, quod leges & ceremonias mutare conabitur, vel cursum temporum. Tanta quoque presumptionis erit, quod non parabit se à Deo puniendum, propter hoc quod iudicium differtur. Ps. 10. Auferentur iudicia tua à facie eius. Erunt etiam blasphemus, sicut Apocal. 2. dicitur. Vnde Danielis vndecimo, Aduersus Deum georum loquetur magnifica. Item ad maiorem Dei contumeliam faciet imaginem suam adorari, & omnes suo charactere signari in manu dextera, & frontibus suis, sicut habetur in Apoc. 13. Constat enim se verum filium Dei, & filium hominis: ita vt in templo Dei sedeat tanquam ipse sit Deus, & se faciet adorari. Iudæi namque templum quod Romani destruxerunt, reedificabunt. Assumabit ante se nullum fuisse Christum, sed Antichristos fuisse, vt dicitur in Glo. 2. ad Th. 2. quia sicut in Christo omnis plenitudo diuinitatis habitat, ita & in Antichristo plenitudo omnis iniquitatis: quia in ipso erit caput omnium malorum diabolorum.

CAPVT IX.

De quatuor modis quibus decipiet.

Merito comparatur Antichristus Genes. 49. Cerasti, qui est serpens cornutus: quia quatuor cornibus armabitur, scilicet callida persuasione, miraculorum operatione, donorum largitione, & tormentorum exhibitione. Primus ergo modus subuertendi homines erit callida persuasio. Prædicabit enim legem nouam prauam esse, & legem Christi pro posse destruet. Prædicatores enim sui discurrent per vniuersas partes mundi. Impedient quoque Apostoli Antichristi, ne scriptura secundum veritatem exponatur à Catholicis Doctoribus, vel à fidelibus audiatur: ipsi autem bonos se simulabunt, & tamen mala suadebunt. Secundus modus subuertendi erit per fallacia miracula: quia per artem magicam illa faciet. Vnde Glossa super Apoc. 13. Magica arte statuam faciet loqui, & futura prædicare, & faciet, sicut dicitur Apoc. 13. ignem de cælo descendere in terram. Glossa id est, malignum spiritum faciet super eo descendere, vt loquantur variis linguis. Spiritus enim malignus descendet in eos in conspectu hominum, sicut spiritus sanctus descendit in Apostolos Christi. Vnde iactabunt se esse meliores Apostolis Christi, qui spiritum acceperunt in conclau. Item per artem magicam simulabit se mortuum, & feretur à demonibus in aëra, quasi ascendat in cælum: & sic putabitur ab hominibus resurrexisse, qui prius mortuus putabatur: & tunc mirabuntur populi, & adorabunt eum, atque laudabunt. Ecclesia verò non faciet tunc miracula. De hoc modo decipiendi dicitur Ps. 10. Insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua. Gl. rectè Antichristus comparatur leoni existenti in spelunca: quia in eo vis & dolus operatur. Vis enim per

leonem, dolus per speluncam intelligitur. Gre. Penfemus quæ erit humane mentis illa tentatio, quando prius martyr corpus tormentis subiicit, & tamen tortor ante eius oculos miracula faciet. Sicut enim Antichristus finget se à mortuis resurgere, ita etiam finget se ad cælum ascendere. Apoc. 13. Et plaga mortis eius curata est. Glossa: Arce magica ascendet Antichristus in aëra, ferentibus enim demonibus. Faciet artes curas florere, areferet, mare turbare, naturas in diuersas figuras mutare: mortuos etiam in conspectu hominum suscitabit. Terribis decipiet per munerera. Ipse namque Antichristus inueniet thesauros absconditos, per quos ad sequendum se inclinabit plurimos: dabit enim bonis diuites huius seculi, & tunc eorum falsam felicitatem ad decipiendum alios ostendet. Quarto compellet per minas, & tormenta, quos aliter vincere non poterit. Tanta verò, sicut ait Dominus, tunc erit tribulatio, vt in errorem ducantur (si fieri potest) etiam electi: & hoc innuitur Apoc. 13. vbi dicitur: Pedes eius similes aurichalco sicut in camino ardenti. Per pedes vltima Christi membra, per caminum verò vehementis tribulatio designatur. Exhibebit enim cuncta, quæ in præcedentibus martyribus implera sunt genera tormentorum, sed in illis regionibus tunc tudes maxime sunt vexandi, & vehementius, vbi Dominus fuit crucifixus. Et dicit Haymo super Apoc. Illa tentatio non per partes, sed simul torum examinabit mundum. Soluentur enim demones, qui modo ligati sunt, ne possint nocere quantum vellent. Fideles quoque illo tempore non prædicabunt, quia tanquam excommunicati habebuntur tunc boni. Nihil venderet eis, nec emerit ab eis, nisi habent characterem, id est, signum aliquod ad literam, vt adherentes sibi cognoscantur, & alij interficiantur. Aut nomen bestia: id est, confessio nem oris: aut numerum nominis eius, id est, multiplicationem operum, vt habetur in Apocalypsi. Antichristus autem sicut erit crudelior omnibus persecutoribus, ita sancti tunc temporis fortiores erunt omnibus recto martyribus.

CAPVT X.

De sequentibus Antichristum.

Prædictis quatuor modis Antichristus multos ad se attrahet: vnde Apoc. 13. Cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram. Attrahet autem malos per munera, bonos per tormenta, simplices per prædicationem, & miracula. Qui enim sancti & iusti credebantur, adhererunt ei pro sua arbitrio voluntatis. Habebit secum magos, & maleficos, reges quoque, & principes. Vnde Apoc. 13. Vidi de mari bestiam ascendentem, &c. Gl. id est, Antichristum, habentem capita septem, id est, principes vniuersos, & cornua decem, id est, eos, qui impugnant decalogum. Nota igitur, quod Antichristus primo veniet in benignitate, & miraculorum operatione: & tunc à iudicis suscipietur, qui ei specialiter adheret: tunc

Quomodo profunt suffragia defunctis.

Suffragia Ecclesiæ valent illis, qui sunt in purgatorio, in inferno, in cælo.

Valent & impiis. Suffragia qua celebrantur pro paruulis ad quid.

Matt. 16 Ioan. 21. 1. Cor. 9. Coloss. 2.

Alio, & alio modo viuens & defunctus absoluit Papa.

2. Thess. 2.

Antichristum vnde.

Apoc. 11.

Angelus dicitur Antichristum in custodiam. 2. Thess. 2. Deseret Angelus Antichristum, & quomodo.

Antichristi mores pessimos.

Presumptio Antichristi.

Blasphemia Antichristi.

Apoc. 13.

Mart. 24.

2. Thess. 2. Col. 2.

Calliditas Antichristi.

Peruersitas. 2. Tim. 4.

Maligni spiritus transfigurationis. 2. Cor. 11. Act. 2.

Simulatio Antichristi.

Modus decipiendi per Antichristum.

Mart. 4.

Apoc. 20.

Apoc. 3.

ad quorum conversionem venient Elias & Enoch, & tunc Antichristus in apertam persecutionem conserget.

CAPVT XI.

De Gog & Magog.

DE Cog & Magog dicunt quidam, quod sunt decem tribus intra montes Caspios clausæ, non ita tamen, quin exire possent, si permitterentur, sed non permittuntur à regina Amazonum, sub cuius regno & ditone viuunt. Has dicunt Iudæi in fine seculi exituras, & venturas in Ierusalem, & cum suo Messia Ecclesias destructuras. Alij dicunt, quod per Gog & Magog intelligitur exercitus Antichristi, qui in fine seculi veniet ad expugnandam Ecclesiam. Per Gog enim secundum Gloss. illi per quos latenter diabolus persecuetur fideles, designantur. Per Magog illi per quos aperte Ecclesia opprimetur: vel idem qui tempore Antichristi prius occulte, & post modum aperte Ecclesiam persecuentur. Secundum Aug. Gog refertur ad gentes, Magog ad diabolum: quia Gog interpretatur occultatio, & Magog deicatio, vel desitutio.

CAPVT XII.

De Elia & Enoch.

INTER occultum aduentum Antichristi, qui est per nariuitatem, & manifestum eius aduentum, qui est per prædicationem & apertam persecutionem, venient Elias & Enoch, & conuertent (sicut dicitur Malac. vltim.) corda patrum in filios. Gloss. ad instructionem præteritorum de fide Saluatoris, in quantum & ipsi crediderunt, & cor filiorum ad patres eorum. Gloss. quia suscipient fidem, quam illi habuerunt. Vnde & Christiani & Iudæi tunc in Christum pari religione consentient. De eorum prædicatione, & sancta conuersatione dicitur Apoc. 11. Dabo duobus testibus meis, scilicet Elia & Enoch, & prophetabunt, id est, prædicabunt diebus 1260. id est, tribus annis, sicut ipse Christus prædicauit, amici sacris. Gl. prædicantes penitentiam, & exemplum ostendentes. Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra. Gloss. id est, lumen dantes alijs. Tandem Antichristus occidet eos in Ierusalem: & iacebunt corpora eorum in plateis tribus diebus, & tribus noctibus cum dimidio, quia nullus audebit corpora eorum sepelire propter metum Antichristi. Occisores autem eorum erunt valde læti propter mortem eorum: post dies autem tres & dimidium resurgent, & eorum occisores audient vocem talem, Elias & Enoch ascendite huc: & ascendent in celum in nube, Antichristus verò quindecim diebus post mortem illorum regnabit.

CAPVT XIII.

De duratione huius persecutionis.

REGNabit Antichristus, sicut dicit Gloss. super Apocalypsin, tribus annis cum dimidio. Vnde Daniel. 2. cap. iurauit Angelus per viuentem in æternum, quod in tempus, scilicet vnus anni, & tempora, scilicet duorum annorum, & dimidium temporis, id est, dimidij anni. Gloss. hoc spatium dicitur duratura desolatio sub Antichristo. Nisi autem (ut dicitur Marthæ 24.) breuiari fuissent dies illi, non fuisset salua omnis caro. Gregorius: Quia enim, & superbos nos & infimos aspicit Deus, dies quos singulariter malos intulit, misericorditer breuiandos dicit. Et Gloss. super Marth. Hæc tribulatio quanto cæteris grauior, tamò breuitate moderatior.

CAPVT XIV.

De morte Antichristi.

PORESTATE sua Dominus occidet Antichristum, sicut dicit Glossa super Apocalypsin, siue per se, siue per Michaëlem. Occidetur autem in monte Oliueti, in papilione, & folio suo, in loco circa quem Dominus ascendit in celum. Interfecto autem Antichristo non statim veniet Dominus ad iudicium: sed secundum Gloss. super Danielem concedentur quadraginta quinque dies ad refrigerium sanctorum, & ad conuersionem & penitentiam subuersorum. Quantum autem spatium sit inter illos quadraginta quinque dies, & finem mundi, nemo scit. Ministri verò Antichristi post mortem illius gaudebunt, ducentes vxores, & dicentes: Licet princeps noster mortuus sit, habemus tamen potestatem, pacem, & securitatem: & cum talia dixerint, repentinus eis superueniet interitus. Iudæi verò tunc conuertentur ad fidem, & sancta Ecclesia vsque ad finem pacificata quiescet, quia tunc fraudulentia & sæuitia diaboli penitus vbique deficiet.

CAPVT XV.

De conflagratione mundi.

IGNIS maximus præcedet faciem iudicis, quia virtute diuina non solum ignis qui est in sphaera sua, sed etiam omnes ignes qui in terra & super terram sunt, concurrent ad mundi conflagrationem. Ignis autem iste habebit officium quatuor ignium, scilicet ignis infernalis, reprobos puniendo: & ignis purgatorij, bonos à venialibus purgando: & ignis terrestri, vegetabilia & sensibilia consumendo, & omnium hominum corpora incinerando: & ignis elementaris elementa subiciendo, & ad inuolutionem disponendo.

disponendo. Per illum igitur ignem ita facies terre exuretur, quod figurahuius mundi peribit, sicut olim factum fuit per diluuium. Et merito primum Dei iudicium fuit per aquam, contra ardorem luxuriæ, qui tunc viguit: vltimum verò per ignem erit contra torporem charitatis, quæ tunc quasi senescente mundo refrigeret. Istius autem ignis actio erit successiua: habebit enim initium, medium, & finem. Primo, namque iudicis aduentum præueniet, & quasi simul per illum fiet purgatio iustorum, punitio malorum, & incineratio corporum, cum consumptione transscendentium, sicut dictum est. Quo facto statim erit resurrectio corporum cum aduentu iudicis ad iudicium, & tunc inflammabitur totus mundus per circuitum. Terminato autem iudicio, tota caliditas illius ignis exequetur sententiam iudicis. Inuoluet enim peccatores, & trahet in infernum. Et ita patet, quod ignis ille aduentum iudicis præueniet & præcedet, & comitabitur, & sequetur. Post prædicta fiet mundi inuolutio, sed inter purgationem & inuolutionem multiplex est differentia. Primò, quia purgatio erit qualitarum penalarum detractio, sed inuolutio erit pulchrioris forme inductio. Secundò, quia purgatio est elementorum ab impuritate, quam habent ex conuolutione, ad puritatem mutatio. Inuolutio verò est cælorum à statu veteri in statum nouum commutatio, & hoc per cessationem à motu. In cælis enim propter impermixtionem nulla impuritas est, sed tantum imperfectio motus. Vnde non erit in eis purgatio per ignem, sed à motu cessatio. Ita autem purgabuntur elementa, quod præcedetur ab igne vis combustibilis, ab aëre obscuritas, ab aqua glacialis frigiditas, à terra verò grauitas & opacitas.

CAPVT XVI.

De resurrectione generali.

DEUS sicut est potentissimus in conditione naturarum, ita est clementissimus in collatione gratiarum, & iustissimus in retributione stipendiorum. Quoniam igitur homo vel meruit, vel demeruit in anima simul & corpore, punietur vel premiabitur in vtroque. Vnde in eisdem oportet eum resurgere. Ad vocem autem tubæ resurgent mortui, sicut dicit Apostolus. Dupliciter autem intelligitur illa vox, secundum enim quosdam vox tubæ est imperium Christi resurgere imperantis: secundum alios vox tubæ est manifesta Christi apparitio. Vnde Gregorius. Tubam sonare, nihil aliud est, quam mundo Dei filium iudicem demonstrare. Resurgent igitur omnes, nulla in eis existente differentia, quantum ad ordinem temporis, sed magna, quantum ad ordinem dignitatis: nam mali resurgent deformes, & passibiles: in bonis autem natura saluabitur, & vitia detrahentur. Omnes verò tam boni, quam mali resurgent integri corpore debita statuta secundum ætatem plenitudinis Christi. Resurrectio

igitur tria corrigit in natura, scilicet def. cum, sicut in pueris, & mutilatis siue in diminuta natura membrorum superfluum, scilicet vnguium, crinium, & huiusmodi: errorem, sicut in monstruositate membrorum. Resurgent quoque corpora eadem natura, quæ prius erant, & eodem numero, ex eodem puluere in quem reducta fuerant, ita quod in quascunque oras vel sinus puluis ille dispersus fuerit, ad eandem animam redeat, quæ ipsam primitus, vt viueret & cresceret, animauit. Nec solum resurgent corpora quantum ad membra principalia, sed etiam saluis capis, & cæteris membris, quæ faciunt ad decorem. Resurgent etiam homines, quantum ad esse, & quantum ad inegrum esse, & quantum ad decorum esse, & resurget vnusquodque corpus in optimo suo esse. Et quia duplex est mors, anima scilicet per culpam, & corporis per penam: his respondet duplex resurrectio, scilicet animæ per gratiam, & corporis per gloriam. Et sicut in primis parentibus mors culpæ intulit mortem penæ: ita resurrectio animæ per gratiam causabit resurrectionem corporis per gloriam. In resurrectione concurrent quatuor cause, scilicet efficiens, ipse Deus: materialis, scilicet puluere: formalis, scilicet conuolutio corporis, & anima: finalis, scilicet vt recipiat vnusquisque prout gessit, siue bonum, siue malum. Resurgent tunc homines velociter, integraliter, socialiter, æternahter. Et erit ista resurrectio iusta quantum ad Deum, perfecta quantum ad resurgentes, miraculosa quantum ad ipsam resurrectionem.

CAPVT XVII.

De iudicio extremo.

POST resurrectionem statim erit iudicium. Ipsum verò iudicium præcedet trina citatio. Prima fuit per Prophetas. Vnde illud Prou. 1. Vocauit & renouit. Secunda per Apostolos, & prædicatores. Luc. 14. Misit seruos hora cænæ dicere inuitatis, &c. Tertia erit per vitam vocem tubæ: hæc citatio erit peremptoria. Secundum Richardum triplex est iudicium. Primum est vniforme, hoc est iudicium præsentis Ecclesie, quæ non iudicat, nisi de sola qualitate retributionum, & in genere tantum secundum quod bona bonis, & malis mala reddentur: sed numerum & quantitatem retributionum nescit. Secundum dicitur multiplex forme, scilicet quod quilibet experitur in morte accipiendo sententiam de omnibus bonis & malis, quæ gessit: sed non omnia bona vel mala statim recipit, quia recipit in anima tantum, & non in corpore. Tertium dicitur omniforme, id est, vltimum iudicium, quando recipit vnusquisque secundum numerum & quantitatem siue bona, siue mala, in corpore, & in anima. Vltimum iudicium est horribile ex omni parte, quia supra erit iudex austerus, & iratus; subrus patens infernus, intus conscientia remordens, extra mundus ardens à dextris

dexteris peccata accusantia, à sinistris dæmonia terrentia, contra illos boni Angeli in inferna propellentes, & omnes sancti iudices sententiam approbantes, & omnes mali cum bonis peccata damnatorum cognoscetes. De qualitate autem iudicij nota, quod erit horribile. Virtutes cælorum mouebuntur. Intolerabile. Iob. 14. Quis mihi tribuat, vt in inferno proregis me, &c. Ineuitabile. Apoc. 2. ad Cor. 1. Omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi. Inopinabile, quia dies Domini sicut fur in nocte ira veniet. Inexorabile. Prou. 6. Zelus & furor viri non parcer in die vindictæ. Erubescibile. Apost. Rom. 6. Quem fructum habuistis tunc in illis in quibus nunc erub. Prædicta verò erubescencia erit in duobus. Primò in veniendo ad iudicium, quia mali cum habeant corpora ponderosa, oportet eos illic portari ab Angelis, sicut Abacuc portatus fuit ad lacum Iconum in Babylonem. Secundò in stando coram iudice, quia peccata eorum omnibus erunt manifesta. Vnde illud Naum 3. Reuelabo pudenda tua in facie tua, &c. Locus iudicij erit in valle Iosaphat: & hoc multiplici ratione. Primò, quia locum iudicij oportet esse communem: Ierusalem & terra adiacens videtur esse communis, cum sit quasi medius nostræ habitationis locus. Secundò, quia debet esse publicus: sed locus prædictus est famosissimus propter opera nostræ redemptionis quæ ibidem gesta sunt. Tertio competit locus ille ratione negotij, quia tractandum est ibi opus misericordie & iustitiæ. Mons Oliueti qui est apud illam vallem, designat misericordiam: Iosaphat autem, quod interpretatur iudicium, designat iustitiam.

CAPVT XVIII.

De iudicantibus.

Non solum secundum potestatem diuinam, sed etiam in forma humana Christus iudicabit: quia in iurisdictione ordinaria iudicabit, vt Deus, cum tota Trinitate: sed in iurisdictione delegata iudicabit, vt homo. Vnde nota, quod quinque sunt modi iudicandi. Primus modus est primæ autoritatis, quo iudicabit Christus, vt homo. Tertius est accessoria dignitatis, quo iudicabunt Apostoli & viri perfecti, qui cum iudice eminentius residebunt vel iudicabunt, tanquam melius scientes leges & consuetudines regni Dei, quibus implendis & sciendis operam dederunt. Quartus est approbationis, quo iudicabunt omnes sancti, & etiam Angeli. Quintus modus iudicandi est culpam iudicandorum manifestare, sic etiam mali iudicabunt. In iudicando Christus habebit duos actus oppositos: vnum passiuè, & alium actiuè. Primus verò est infirmitatis: & alius potestatis. In primo enim aduentu Christus venit ad iudicium passiuè, in secundo veniet ad iudicium actiuè. In primo veniet in forma infirma, in secundo apparebit in forma gloriosa. Hinc est, quod Christum

Quo in loco celebratur sum est iudicium loci 3.

Luc 11. 1. Theff 5. Dan. 14.

Aliso Christi iudicantibus qui. Luc. 21. Mat. 24. Philip 2.

in iudicio videbunt iusti tam in natura diuinitatis quam humanitatis, à malis autem nullo modo viderit poterit in forma diuinitatis: & hoc duplici ratione. Primò, propter defectum dispositionis in ipso vidente, quia natura sine gratia non sufficit ad Dei visionem. Secundò, propter demeritum delectationis, quæ est in visione diuinitatis: quia videre Deum, secundum Ioannem, vita æterna est: quæ non potest communicari reprobis. Ex prædictis patet, quod Christus apparebit blandus iustis, & terribilis iniustis, sicut dicit Greg. Quod figuratum est in columna nubis in die, & ignis in nocte. Videbunt mali humanitatem Christi, vt timeant: & non diuinitatem, ne gaudeant. Boni autem vtramque Christi naturam videbunt. Stigmata quoque Christus monstrabit, & insignia passionis suæ, scilicet crucem, clauos, &c. Sedebit quoque Christus supra in eminentiori loco cum sanctis, mali verò subitus in terra, quam dilexerunt. Et merito tunc Christus iudicium exercebit, tum quia vere scit merita singulorum, in quo sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei absconditi: tum quia non est reus de aliquo illorum, de quibus iudicabit. Non enim fecit peccatum, nec inuentus est dolus in ore eius: & hæc duo præcipuè decent iudicium.

Ioan. 17.

Exod. 13. Ioan. 19. Ioan. 12.

Luc. 24. Ioan. 22. Mat. 24. Mat. 25. Quare iudicabit Christus. Coloss. 2. Hebr. 7. Ioan. 8. Isa. 53. 1. Pet. 1.

Ioan. 3. Mat. 25. Greg. 26. Iob. mor.

Sententia ferenda in iudicio. Pro bonis sententiam optima.

CAPVT XIX.

De iudicandis.

Ordines quatuor erunt in iudicio. Quidam enim iudicabuntur, & damnabuntur, vt quorum merita damnabilia permixta sunt aliquibus bonis, sicut illoium, qui habuerunt fidem sine operibus. Quidam iudicabuntur & saluabuntur, vt quorum merita bona permixta sunt aliquibus venialibus malis. Quidam non iudicabuntur, & damnabuntur, vt quorum mala merita omnino impermixta sunt bonis, vt qui caruerunt fundamento fidei. Quidam verò non iudicabuntur, sed iudicabunt & saluabuntur, vt quorum merita bona impermixta sunt malis, sicut perfectorum pauperum Christi, de quibus Mat. 9. Vos qui reliquistis omnia, & sequuti estis me, &c. De prædictis quatuor ordinibus nota, quod omnes homines iudicabuntur iudicio retributionis, sed non iudicio discepcionis. Infideles enim quia non fuerunt ciues ciuitatis Dei, tanquam hostes sine vlla meritorum discussione, & audientia punientur. Iusti verò non iudicabuntur, vt eorum merita de nouo discutiantur, an bona vel mala sint, sed vt bonorum præminencia omnibus manifestetur, & vt contra malos appareat iusta sententia damnationis. Duæ sententiæ ferentur in iudicio: vna pro bonis, alia contra malos. Sententia pro bonis continet septem clausulas. Prima est amabilis vocatio: ibi, Venite. Secunda, diuina benedictio: ibi, Benedicti. Tertia, paterna dilectio: ibi, Pateris mei. Quarta est remunerationis retributionis: Percipite. Quinta est regni assignatio: ibi,

ibi, regnum. Sexta est gloria preparatio: ibi, quod vobis paratum est. Septima est æterna prædestinatio: ibi, ab origine mundi. Item sententia contra malos continet in ipsa sex clausulas. Primò, à Deo separationem, cum dicitur, Ite: secundò, maledictionem, ibi, maledicti. Tertio, incarcerationem, per hanc præpositionem, in, designatam. Quarto, pœnæ acerbitatem, ibi, ignem. Quintò, liberationis desperationem, ibi, æternum. Sextò, demonum associationem: ibi, qui paratus est diabolo, & Angelis eius.

CAPVT XX.

De inuolutione mundi.

Terminato iudicio statim erit inuolutio mundi, quæ non complebitur quandiu peccator est in mundo, id est, quousque detrudatur in infernum. Sicut enim ille maximus ignis elementa purgabit, cum habeat virtutem expulsiuam formæ extrinsecæ, sic mundum inuolutabit, cum habeat virtutem subtilitariam. Mundum autem inuolui, id est, pulchriorem formam accipere debere, ostenditur multiplici ratione. Primò, quia sicut dignum fuit quod infecta erant, propter peccatum hominis, ita dignum est, vt mundus inuoluetur, propter glorificationem hominis. Secundò, vt creaturæ remunerentur pro labore, quo homini seruiunt. Tertio, vt totus mundus prout est possibile, conformetur homini glorificato. Quarto, quia mundus factus est vt homo per speculum creaturæ Deum cognoscat, quem in sua natura videre non potuit. Vnde in futuro oportet speculum meliorari, & purgari, vt in pulchritudine creaturarum amplius resplendet species creatoris: hoc autem non erit ad necessitatem, quasi Deus aliter videri non possit, sicut modo: sed ad iocunditatem, vt scilicet delectationi visionis intellectualis addatur delectatio visionis sensus. Orbis autem cælestes & sidera propter impermixtionem nulla indigent purgatione sicut elementa, sed tantummodo motus cessatione, & ideo inuoluentur, sed non purgabuntur. Inuolutio autem in illis duo requirit, scilicet motus cessationem & claritatem splendoris amplioem, quando stabit sol in oriente, & Luna in occidente vbi creati sunt. Huius dicti hæc est ratio, quia corpora superiora facta sunt ad vsum hominis dupliciter. Vno modo propter necessitatem corporis, scilicet, statum generationis & corruptionis: & ideo cessante illo cessabit motus. Alio modo propter delectationem in pulchritudine creaturæ, & propter cognitionem Dei in illis: ideo lux illorum non cessabit, sed magis augebitur. Circa elementa autem nota, quod terra erit sicut crystallus & complanabitur. Aër erit clarior, nec habebit impressiones, quas modò habet, quia non erunt nubes, neque venti, neque pluuia, neque ros, neque nix, neque conitrua, neque fulgura. Ignis etiam & aqua fient puriores, & manebunt non solum secundum substantiam, sed etiam secundum suas qualitates, quas habebunt quantum ad habitum, sed non quantum ad vsum: quia cum in his duobus elementis magis vigeant qualitates actiue, scilicet frigiditas in aqua, & caliditas in igne, magis sunt generationis & corruptionis principium: & talis effectus illorum non erit amplius, propter hoc dicuntur intrerire. Vel ideo secundum aliquos dicuntur hæc duo elementa intrerire, quia Dominus tunc intercedet in illis, teste Basil super Psal. 28. Vox Domini intercedentis flammam ignis, ita quod calidum vsium & frigidum glaciale tendent inferiùs, perspicuum autem in aqua, & lux in igne manebunt: quia de omnibus elementis ignobile tendet deorsum, sicut grossum, & terrenum, & opacum, ac tenebrosum, & huiusmodi. Patet ergo, quod cælum & terra transibunt quantum ad formam, sed non quantum ad substantiam. Patet etiam ex prædictis terminari transmutationes elementorum, & generationes animalium, & plantarum, quia causæ illorum cessabunt, & propter ista dicuntur elementa intrerire, non quantum ad substantiam, sed quantum ad actionem & passionem. Corpora verò cælestia habita quiete, & lumine clariori, dicuntur renouari. Veruntamen illa, quæ sicut dictum est, intrerunt, in homine saluabuntur, qui similitudinem habet cum omni genere creaturæ, & propter hæc in hominis inuolutione & glorificatione possunt dici omnia renouari.

Mundi inuolutio quid & quare.

Mat. 16. 1. Cor. 13. Rom. 1. 1. Tim. 6. 1. Ioan. 4. Ioan. 1.

Sidera purgatione non indigent.

Quæ requiritur ad eorum inuolutionem. Sol in oriente, & Luna in occidente stabunt. Isa. 30. 1. Cor. 15. Isa. 40.

Inuolutionem cessatione. Mat. 24. Luc. 21. Hebr. 1. Pl. 101.

D. Alb. Mag. Compend. theol.

CAPVT XXI.

De pœnis inferni.

Sicut patet diuina potentia in creando; sapientia in gubernando, clementia in remunerando & reparando, sic patet diuina iustitia in puniendo. Dignum est enim, vt non remaneat dedecus culpæ sine decore iustitiæ. Licet autem peccatum sit transitorium, tamen erit pœna perpetua, multiplici ratione. Prima, quia homo peccauit in suo æterno, ideo punietur in æterno Dei. Secunda, quia materia ignis infernalis est æterna, sic & peccati macula: ideo & pœna: Tertia, quia peccatum est contra infinitum, qui est infinitus: vnde & pœna debet ei esse infinita, non quidem acerbitate, sed duratione. Quarta, quia homo per peccatum perimit in se bonum, quod posset esse æternum bonum, & in merito perpetuum incurrit malum. Quinta, quia mala voluntas reproborum æterna est, vellent enim peccato (si possent) perpetuo delectari: & ideo perpetuo debent puniri. Sexta, quia in infinitum errat rationalis, cum præponit finitum infinito in iudicando: similiter concupiscibilis in appetendo, & irascibilis in adherendo: vnde & merito pœna erit infinita. Septima, quia

Luc. 21. 1. Cor. 15. Isa. 30.

Ignis inferni æternus. Mat. 25.

N daturus

damnatus de peccato perpetrato, nunquam habebit veram penitentiam: ideo Deus nunquam mutabit punitionis illius sententiam. Octava, quia peccatum à vita perpetua separatur, scilicet à Deo: ideo mortem perpetuam peccator incurrit. Post rationes indicant exempla de eadem materia. Videmus enim, quod emptio momentanea dat ius possidendi perpetuum. Item vulneratio momentanea dat mortem perpetuam. Item casus in foueam temporalis est, detentio perpetua. Item crimen læsæ maiestatis temporale est, seruitus perpetua. Item plaga temporalis est liuor perpetuus. Quoniam in peccato est delectatio cum contemptu Dei, merito præcipitur peccator in locum infimum & despectum, & maxime à statu gloriæ Dei elongatum, scilicet in infernum, ubi à despectis rebus puniatur, scilicet à fabricis corporum mundanorum, quia in inuouatione mundi quicquid est ignobile in mundo, ad locum pœnarum defluet, & ibi horrorem carceris multiplicabit. Et iterum secundum Basilium Deus facta mundi purgatione diuidet à calore splendorem, & totum calorem mittet ad regionem damnatorum, vt amplius crucientur: & totum splendorem mittet ad regionem beatorum, vt amplius iuculentur.

CAPVT XXII.

De diuersitate pœnarum.

Cum in damnatis sit diuersitas peccatorum, erit & diuersitas pœnarum. Vnde cum in peccato sit auersio à creatore, & conuersio ad bonum commutabile, & deordinatio voluntatis contra dictamen rationis, merito pœna variabitur propter ista. Vnde propter auersionem erit carentia visionis diuinæ, sed propter conuersionem erit pœna materialis incendij, propter deordinationem autem rationis & voluntatis erit pœna vniuersalis, quæ consistit in afflictione varia, acerba, & æterna. Ignis autem infernalis non omnes æqualiter cruciabit, sed ab eodem igne alij plus, alij minus torquebuntur, secundum quod plus aut minus peccauerunt, sicut ab eodem igne aliter viritur palea, & aliter lignum. Quamuis autem ignis ille sit corporeus, nec possit agere in spiritum ipsum calefaciendo, agit tamen in ipsum, vt instrumentum diuinæ iustitiæ, ipsum lædendo: & ille dolor est maximus, tum propter potentiam diuinæ manus ipsum ignem mouentis, tum propter sensibilitatem patientis, tum propter immediationem coniunctionis. Infernus est locus tenebrosus, cum sit locus iustitiæ. Lumen autem cum sit delectabile, tamen ingerit tristitiam per accidens, scilicet in quantum ostendit aliquid triste. Vnde in inferno est aliquid obscuri luminis, quo damnati videre possint vnde dolcant, & non vnde latentur. Reproli vident vsque ad diem iudicij gloriæ beatorum in vniuersali, non in particulari: quia vident eos in magna gloria, sed non in quali. De huiusmodi autem visione non lætantur, sed tristantur, tum propter inuidiam alienæ felicitatis, tum propter caritatem propriæ beatitudinis. Post iustum & vltimum verò iudicium hoc eis subtrahetur in pœnam eorum, cum videbunt etiam hoc aspectu indignos se reputari. In damnatis erit iterus spiritalis, scilicet dolor interior, & non iterus corporalis, qui est cum resolutione lacrymarum: quia cessante motu cæli, nulla iam erit generatio vel corruptio, tamen erunt ibi illa, quæ non sunt corporaliter inspicienda, scilicet comprehensio cerebri, & formatio faciei & huiusmodi. Vermis autem, quem Dominus in Isa. comminatur, nequam materialis est: quia nullum animal præter hominem remanebit. Erit autem ibi vermis conscientie, rodens animam, & non corpus. In summo loco sola est lætitia. In loco infimo sola est tristitia. In medio, hoc est, in mundo hæc sunt modo permixta. Post diem iudicij tria tantummodo loca erunt habitata, scilicet cælum, infernus, & lymbus. Quot sint loca pœnarum, requiritur in lib. 4. de descensu Christi ad inferos. Octo genera pœnarum in legibus esse scripsit Tullius, scilicet damnationem, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, seruitutem. Hæc omnia possunt pœnis infernalibus adaptari. Primum patet, quia damnati amiserunt Deum, & omnia bona tam gratiæ, quam gloriæ, non solum in re, sed etiam in spe. Isa. 13. Non remanebit testa, vt hauriatur parum aquæ de fouea, scilicet diuinæ misericordiæ, aut deportetur igniculus de incendio, scilicet charitatis: quia secundum Ierem. 8. cap. finita est æstas, consummata est messis. De secundo, Ligatis manibus & pedibus, &c. De tertio, Prouerb. 19. Mallei percutientes impiorum corporibus. Istud autem non intelligitur de malleis materialibus, sed de diuersitate pœnarum quibus impij malleantur. De quarto, Apocalyp. 18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, &c. De quinto, Isa. 13. Facies combustæ vultus eorum. Imò tam ignominiosum erit corpus peccatoris, quod anima resumens ipsum stupebit, quando tam terribile illud videbit, & vellet habere tale sicut fuit quando dimidium comestum fuit à vermibus. De sexto, Matth. 22. Projicite eum in tenebras, &c. De septimo, Greg. Ibi mors semper viuit: & hæc (sicut dicitur Apoc.) erit mors secunda. De octauo, Thren. 1. Princeps pro-uinciarum facta est sub tributo. Nota, quod damnati sub tributo pœnarum semper seruiunt, & tamen nunquam persolunt. Ex prædictis collige, quod erit ibi calor ignis, stridor rigoris, tenebræ, fumus, lacrymæ, mœrores, aspectus dæmonum, clamor improperij, ariditas, sitis, fetor sulphuris, vermis conscientie, vincula, carcer, timor, dolor, pudor, inuidia, rancor, carentia visionis diuinæ, ablatio spei omnis salutis. Ipsum etiam esse quod omnis creatura appetit, erit

Gliriam beatorum reprobis qualiter videant. Luc. 16. Matth. 23. Vermis conscientie quid. Isa. vii. Genera pœnarum quot. Anima dotes quot.

Sap. 5. Co. off. 3. Ioan. 14.

Ignis corporeus agit in spiritum, & quomodo. Luc. 6. Dolor maximus in inferno. Quare. Job. 10. Lumen gratie in inferno tristitia, & quare.

Gliriam beatorum reprobis qualiter videant. Luc. 16. Matth. 23.

Vermis conscientie quid. Isa. vii.

Genera pœnarum quot.

Luc. 16. Matth. 23. Isa. vii.

eis pœna, quia querent mortem naturalem, & non inuenient. Ibi erit (sicut ait Dionys.) proterua phantasia, demens concupiscentia, & furor irascibilis.

CAPVT XXIII.

De gloria sanctorum.

Finis hominis duplex.

Ioan. 17. Quid de beatitudine sentiant Philosophi.

Numquodque tanto perfectius est, quanto magis coniungitur essendi principio. Homo autem qui perfectum esse expectat, duplicem habet finem vltimum. Vnum extrinsecum, qui est beatitudo creata, quæ nos in patriam beatificabit formaliter. Alium habet finem intrinsecum, qui est beatitudo increata; quæ nos beatificabit effectiue, scilicet ipsum Deum. Prima, scilicet beatitudo creata, est tanquam finis in quo speratur. Secunda verò, scilicet increata tanquam finis in quo quiescit. Alio modo iudicabant Philosophi de beatitudine: sed male. Dicebant enim Stoici beatitudinem in virtute animi consistere, Peripatetici verò in cognitione veritatis, Epicurei autem in voluptate. Nos autem dicimus duplicem esse beatitudinem, sicut dictum est. Deus enim remunerat suos secundum merita. Apoc. 1. ad Cor. 3. Vnusquisque propriam mercedem accipiet, &c. Propter merita. Ioan. 1. Gratiam pro gratia. Matth. 20. Ite & vos in vineam meam, &c. Supra merita: vnde illud Luc. 6. Mensuram bonam & confertam & coagit. &c.

CAPVT XXIV.

De dotes in communi.

Dotes quid.

Dona patriæ.

Apoc. 6. Dotes duplices.

Dotes in patria est illud quod immediate animam Deo coniungit: vt est visio, dilectio, & comprehensio. Sunt enim dona quedam patriæ, sicut est sapientia & intellectus, quæ licet Deo animam coniungant, non tamen sine habitu medio: & propter hoc non dicuntur dotes, sed animæ præmiationes. Dotes enim non appellantur dona quælibet, quæ dantur animæ in introductione sui in gloriam, sed dona præcipua, per quæ ad actum vitæ gloriôsæ disponitur: sicut & in presenti non appellatur propriè dos quocumque donum datum sponsæ in sua translatione, sed donum præcipuum de quo sustentari debet. Dotes sunt duplices. Quædam enim sunt à parte animæ, quibus Deo, tanquam principio vitæ suæ, sine habitu medio coniungitur: & per quas introducitur in amplexus sponsi sui indissolubiles, & fruitio-nem eiusdem. Quædam verò dotes sunt ex parte corporis, quibus ipsum corpus subicitur animæ suæ, tanquam principio

D. Alb. Mag. Compend. theol.

vitæ suæ, ne per ipsum anima ab actu gloriæ retardetur. Notandum autem, quod dotes animæ sunt de præmio substantiali, dotes autem corporis de præmio accidentali. Christus dotes non habet, quia sponus est, sed anima sponsa: & est dos possessio sponsæ, quæ vsum eius habebit post mortem viri. Similiter nec Angeli dicuntur habere dotes, quia cum in nuptiis sit consensus animorum, & vnio corporum, secundum non est in Angelis, licet principium habeant. Vnde Angeli non possunt dici sponsæ, vt homo: ergo nec dotes propriè habeant. Sponsis carnalibus dantur tria, scilicet dos, donatio propter nuptias & parapherna. Dos autem est donatio facta sponsæ ex parte patris, & hoc ad vsum sponsi propter onera matrimonij, sed ad possessionem sponsæ. In diuinis autem Deus Pater dat sponsæ dotem ad possidendum sponsum Christum ad gloriam & honorem, & non ad vsum: quia bonorum nostrorum non eget. Donatio autem propter nuptias est, quæ à sponso datur sponsæ; & hoc erit in futuro gaudium quod habebit anima in visione Christi hominis. Parapherna sunt, quod habet sponsa præter dotem, sicut sunt munera, quæ ei dantur ab amicis, & huiusmodi. Istud erit in patria per gaudium, quod habebit anima de societate beatorum, & de congratulatione felicitatis eorum.

Essentiale præmium, & accidentale. Ioan. 3. Christus dotes non habet, & quare.

Angeli dotes non habent, & quare.

Matth. 9.

CAPVT XXV.

De dotes anima in generali.

Dotes animæ sunt tres, scilicet cognitio, dilectio, & inhaesio, sine tenio, quæ à quibusdam appellatur comprehensio, quibusdam verò fruitio. Harum dorum numerus multipliciter accipitur: primò ex parte virtutum theologiarum, quia cognitio succedit fidei, dilectio verò charitati, comprehensio autem spei. Accipitur alio modo ex parte potentiarum animæ. Cognitio autem potest appropriari intelligentiæ, dilectio voluntati, comprehensio memoriæ. Appropriantur etiam à quibusdam aliis tribus potentijs, scilicet rationali, concupiscibili, & irascibili. Sensitiua non possunt intelligi, quia Deus non est obiectum potentie sensitivæ, sed intellectiue. Possunt etiam prædictæ dotes accipi secundum tria, quæ tribus personis appropriantur, ita vt comprehensio respiciat Patris potentiam, cognitio Filij sapientiam, & dilectio bonitatem Spiritus sancti. Circa istas dotes nota, quod cognitio rei visæ in se ponit præsentiam, comprehensio ponit rei contingentiam, dilectio ponit amantis ad rem amatam colligantiam.

Anima dotes quot.

CAPVT XVI.

De dotibus anima in speciali.

Prima dos anima est cognitio qua diuina essentia videbitur tota ab omnibus, sed non totaliter prout est infinita. Videbitur tamen diuina essentia limpidius ab uno, quam ab alio: & iste defectus erit ex parte videntis, non visi: quia idem erit visum. Beatitudo autem consistit in perfecta operatione potentia altissimae, scilicet intellectus: & circa obiectum altissimum, scilicet Deum. Ex parte igitur obiecti, cum sit vnum simplicissimum, nulla potest esse diuersitas, sed ex parte potentiae. Nam in quantum vna potentia magis erit perfecta lumine gloriae, quam altera, tanto perfectius operabitur circa vnum & idem subiectum, siue obiectum, sicut idem sol diuersimode à diuersis aspectibus, vel eadem litera à diuersis legentibus, secundum quod oculus est magis vel minus dispositus. Tribus modis cognoscitur aliquid secundum quod est, vel sicut est, vel quid est. Primo modo cognoscitur Deus in via etiam à malis. Secundo modo videbatur in patria à bonis. Vnde primae Ioan. 3. Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, id est, suam maiestatem, claritatem, & bonitatem. Tertio modo nec à bonis videbitur, nec à malis, nec in via, nec in patria: quia finitum nunquam capiet infinitum. Videbimus tamen Deum in se, & Deum in nobis, & nos in Deo: & Deum in creaturis, & creaturas in Deo. Cognoscere autem Deum in sua essentia, est visio meridiana: cognoscere verò creaturas in verbo, est visio matutina: sed cognoscere creaturas in se, hoc est, in proprio genere, appellatur, visio vespertina. Videbit enim vnusquisque cogitationes alterius, prout vult ipse cogitans manifestare. Vnde Gregor vniuersiusque mentem ab alterius oculis corpulentia non abscondet. Videbunt itaque iusti Deum, vt gaudeant: videbunt gloriam sanctorum, vt congaudeant: videbunt quoque poenas reproborum, vt de exatione periculorum gratias agant. Ad sciendum autem qualiter Deus sine medio videatur, nota quod triplex est medium, scilicet differens, obnubilans, & disponens. Sine medio igitur differente videbitur Deus, quia Dei visio non est per distantiam, sed per praesentiam, cum ipse sit essentialiter vbique. Videbitur etiam sine medio obnubilante, quia tollitur speculum, & aenigma: quae ambo sunt in via. Cum enim visus noster in praesenti non possit propter debilitatem in tam excellentem lucem fgi, necesse est habere medium, scilicet speculum creaturae. Quia verò infinita est distantia inter speculum, & rem visam: propter hoc obscurè relucet ibi similitudo, vnde videmus in aenigmate, id est, obscure. Videtur quoque sine medio

Gen. 1.

Medium triplex.

Sine quo medio dicitur deum.

1. Cor. 13.

similari, quia Deus cognoscetur in seipso, & non per aliquam abstractam similitudinem, alias creatura esset terminus, & Deus non esset vrè finis omnium. Non autem videbitur Deus sine medio disponente, quod est gratia, & gloria. Oportet enim proportionem esse inter videntem & visum: haec autem dispositio erit ex parte videntis, & non rei visae. Sciendum autem, quod multiplex est medium. Primum est medium peccati. Ita, 39. Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrum: istud est medium impiorum. Secundum est medium creaturae. Apostolus ad Rom. 1. Inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea, quae facta sunt, intellecta, &c. hoc est medium Philosophorum. Tertium est medium figurae. Apostolus. 1. Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis, hoc est medium Prophetarum & Patriarcharum. Quartum est medium scripturae. Psal. 118. Declaratio sermonum tuorum illi. & inter. dat. par. hoc est medium Theologorum. Quintum est medium fidei. Apoca. 2. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi, &c. hoc est medium fidelium, quo tanquam in aenigmate vident Deum. Secunda dos anima est dilectio: sed inter dilectionem & virtutem differentia est duplex: vna est secundum habitum: quia virtus est propriè illud, quod transit de statu gratiae ad statum gloriae. Dos autem est id, quod supra meritum datur in inductione sponsae. Alia est differentia vt penes obiectum, quia licet obiectum vtrouique erit Deus, non tamen secundum quod dens, sed erit obiectum virtutis in quantum est summa bonitas: obiectum autem doris in quantum vnibilis in vnum spiritum. Nota, quod fides & spes secundum rem euacuabuntur in patria: charitas verò neque secundum rem, neque secundum actum eius euacuabitur, sed solum secundum modum, quia imperfectio eius tollitur. Dicit autem Aug. quod fidei succedit spes, quam videbimus: spei verò succedit beatitudo, ad quam peruenitur fumus, sed charitati nihil succedet, sed potius augebitur. Tertia dos anima est comprehensio, quae est tentio visi & amati, vel tentio veri boni & praemij, & istud verum est, prout comprehendere sumitur pro attingere, & non pro circumplecti diuinam immemnitatem.

CAPVT XXVII.

De dotibus corporis in generali.

Vnaquaeque pars perfectius habet esse in suo toto, quam in se. Vnde sicut anima nunc à corpore corruptibili separata perfectius habet esse, quam ei coniuncta, sic in futuro reconstituta corpori incorruptibili perfectius se habebit, quam modo separata: maxime cum non impediatur tunc à corpore, sicut modo: quin potius de glorificatione

Fides & spes euacuabuntur & quomodo. 1. Cor. 13.

CAPVT XXVIII.

De dotibus corporis in speciali.

Prima dos corporis est claritas. Sed nota, quod aliquid dicitur clarum dupliciter, aut quia peruium, sicut dicitur vtrum clarum: aut quia lucidum, sicut dicitur stella clara. Corpus autem glorificatum erit & peruium & lucidum: vnde vtroque modo erunt corpora clara. Duo enim sunt, quae nunc causant obscuritatem in humano corpore: vnum est materiae impuritas: alterum luminis paucitas. Tunc verò tollitur vtrumque, scilicet illa impura densitas, & obscuritas, quae ex modicitate luminis est: & idè erunt corpora clarissima. Nota, quod corpora glorificata septies tunc erunt clariora, quam Sol sit modò, sicut Dominus ait Math. 13. Quia iusti fulgebunt sicut Sol. Sed teste Isa. 30. cep. Erit lux Lunae sicut lux Solis: & lux Solis septemplex sicut lux septem dierum. Sciendum quoque, quod corpora sanctorum non erunt aequaliter clara, quia melior anima habebit corpus lucidius. Vnde licet corpus Christi supra modum excedat claritatem aliorum, tamen in comparatione sanctorum potest claritas eius assimilari claritati Solis, secundum illud Math. 4. Vobis timentibus nomen meum orietur Sol iustitiae, id est, Christus. Claritas sanctorum potest respectu Christi comparari claritati stellarum. Vnde Apostolus Corinth. 15. Stella diff. et à stella in claritate, hoc est, quod sancti plus vel minus lucent secundum differentiam meritorum. Claritas verò puerorum, qui post Baptismum moriuntur antequam veniant ad annos discretionis, comparari potest luminis Lunae: quia sicut Luna non habet lumen à se sed à Sole, ita isti non habent gloriam ex merito proprio, sed ex merito Christi. Baptismus enim ex passione Christi habet efficaciam. Secunda dos corporis est impassibilitas, quae resultat ex virtute anima corpus suum potenter continentis, ita vt à nullo exteriori agente valeat immutari. Praeterea quamuis corpora sanctorum sint composita ex contrariis, illa tamen contrarietas erit ad omnimodam aequalitatem, & concordiam redacta. Dixerunt quidam, quod impassibilitas sanctorum corporum resultabit ex natura quini corporis, id est, quinta essentiae. Sed hoc non est verum, quia nihil de quinto corpore venit in compositionem materialem corporum inferiorum. Differentia est inter impassibilitatem sanctorum, & Adae in statu innocentiae, & puerorum, quia impassibilitas sanctorum erit non posse pati. Impassibilitas Adae fuit posse non pati. Impassibilitas puerorum in limbo erit nihil pati, & hoc non est ex potentia resistendi laesioni extrinseca, quam non habebunt, sed ex ordinatione diuinæ misericordiae, quae non permittit aliquid eis adhiberi per quod possint laedi. Ex quo

Corporis dotis quatuor. Requisita ad perfectionem continentis anima & corporis.

In homine compositio quadruplex.

Compositio animi cum elementis.

Matth. 7. Marc. 6. Luc. 4. Luc. 12. Luc. 4.

Dotis corporis quatuor.

quo patet, quod si tales pueri ponerentur ad ignem post resurrectionem, læderentur ab eo, nisi oblatet diuina misericordia. Secus est de corporibus glorificatis, quæ etiam si ponerentur in inferno, non sentirent aliquam læsionem. Subtilitas est tertia dos, quæ auferit grossitiem corporis causatam ex materialitate elementi, & compositione elementarium qualitatum. Nota ergo, quod duplex est subtilitas: vna ex raritate partium instantium non propinquè, sed ex tali subtilitate efficitur corpus facile diuisibile, & ea non erit in corporibus glorificatis. Alia est ex perfecta victoria formæ super materiam: & huiusmodi subtilitas est vnica substantiæ, sicut dicitur cælum subtile, & hoc modo erunt corpora sanctorum subtilia. Et est sciendum, quod sicut duo corpora non glorificata non possunt esse simul in eodem loco, sic nec duo glorificata. Alioquin sequeretur inconueniens, scilicet quod in vnoquoque corpore glorificato esset potentia agendi ac intrandi partes alterius corporis: in alio verò esset impotentia resistendi. Corpus verò glorificatum potest esse simul in eodem loco cum corpore non glorioso secundum dictum antiquorum: quod tamen nec fides habet nec auctoritas, & ratio contradicit: habent tamen aliquid apparentiæ pro se. Nam sicut in corporibus non gloriosis ipsa grossities impedit, ne duo corpora possint esse in eodem loco, quia vnum alteri resistit: ita grossities ista per gloriæ subtilitatem tollitur adeo quod corpus non gloriosum non possit resistere glorioso, ita quod corpora gloriosa penetrabunt alia corpora, non ea diuidendo, sed subintrando, manente distinctione diuisionum vtriusque corporis. Quarta dos corporis est agilitas, quæ tanta erit, sicut dicit Augustinus, quod protinus vbi volet spiritus, ibi erit & corpus. Veruntamen sicut melior anima habebit corpus lucidius, ita & agilius: ita tamen quod voluntas sanctorum erit omnino coniuncta rationi. Vnde voluntas eorum nunquam appetet quod non debet. Sed voluntas animæ melioris volet rationaliter citius moueri corpus suum, quam alterius: & spiritus minoris gloriæ non volet corpus suum tam citò moueri, sicut alterius. Vnde patet, quod in omnibus verificabitur dictum Augustini, quod vbi volet spiritus, protinus erit & corpus. Quare corpora modo sunt tarda, & tunc agilia. Hæc est ratio, quia nunc in corpore duplex est motor, scilicet natura elementi prædominans, quæ mouet ad medium locum, & voluntas animæ, quæ mouet indifferenter ad quemlibet locum. Nunc autem corpora tarda sunt ex contraria inclinatione naturæ ad voluntatem, quia terra prædominans naturaliter deorsum trahit. In futuro autem natura erit totaliter subiecta voluntati, vnde & tunc corpus mouebitur ad imperium spiritus.

CAPVT XXIX.

De aureolis in genere.

Aureola est mentis speciale gaudium, Aueniens ex opere præcellenti & privilegiato. Sciendum autem, quod sicut ex gaudio præmij essentialis, quod est antea, redundat in corpore quidam decor, qui est gloria corporis; ita & ex aureola gaudio refultat aliquid speciale in corpore, vt sic aureola non tantum principaliter sit in mente, sed per quandam redundantiæ fulgeat etiam in carne. Sciendum autem, quod decor cicatricum qui in martyrum corporibus apparebit, non potest dici aureola, quia martyres aliqui cicatrices non habebunt, vt pote qui submersi sunt, vel famis inedia, vel squalore carceris interempti, & tamen isti aureolam habebunt. Tribus generibus hominum debetur aureola: quod patet multiplici ratione. Primo ex operibus excellentissimis trium animæ potentiæ. Excellentissimum autem opus concupiscibilis, est obseruatio castitatis virginalis. Excellentissimum verò opus rationis, est prædicatio veritatis. Excellentissimum opus irascibilis, est permissio mortis. Vnde patet, quod virginibus, prædicatoribus, & martyribus debetur aureola. Secundo patet horum numerus & sufficientia ex hostibus quos per pugnas magnificas vincimus, qui sunt mundus, caro, demonia. Martyres enim vincunt mundum, Virgines carnem, Prædicatores diabolum, quem non solum de se, sed etiam de cordibus aliorum expellunt. Tertio patet id per victoriam triplicium passionum. Sunt enim passionis innatæ, illatæ, & in cordibus alienis inflatæ, sed passionis innatæ superat virginitas: illatæ martyres: illatæ autem quæ sunt in cordibus alienis, prædicatores. Quarto distinguuntur aureolæ secundum ea quibus Christo nobilissimè conformamur. Christus enim fuit doctor, veritatem mundo manifestando, Martyr, à mundo passionem & mortem sustinendo. Virgo, puritatem seruando. Quinto sumuntur aureolæ secundum purificationem in veteri testamento. Tria namque habebant aureolas, vt legitur, scilicet altare incensæ, arca fœderis, & mensa propositionis. Prima significat aureolam martyrum, qui corpora sua super altare passionis immolauerunt. Secunda significat aureolam virginum, quia sicut arca fœderis fuit intus & extra auro decorata, ita virginitas mentem & corpus decorat & ornat. Tertia significat aureolam prædicatorum, qui sunt sicut in mensa propositionis ministrantes panes prædicationis & doctrinæ. Aureolæ diminutiue dicitur, & hoc in comparatione ad auream. Vnde nota, quod inter auream, & aureolam, & palmam est differentia. Aurea enim præmium est substantiale, quod metaphoricè dicitur corona, tum ex parte meriti, quia non respondet generi operis, sed radici

Quibus datur aureola.

Hostes vincendi.

Matt. 24. Ioan. 19. Exod. 3. Exod. 37.

Matt. 4.

radici charitatis, tum ex parte præmij, quia per hoc efficitur homo particeps diuinitatis, & per consequens regie potestatis: tum etiam ratione perfectionis, quod significat figura circularis. Aureola verò est præmium accidentale, non tamen quodlibet accidentale, sed illud quod responderet operi excellenti, & privilegiato, scilicet virginitati, martyrio, & prædicationi. Palma est præmium accidentale, quod nec radici, nec operi debetur, sed voluntati. Tale præmium habuit sanctus Martinus, sed quod martyrium desiderauit, licet opus non fuerit subsecutum: vnde de ipso cantatur. Quam (scilicet animam) etiam gladius persecutoris non abstulit, tamen palmam martyrij non amisit. Hæc autem palma, nec aurea, nec aureola debet dici.

Aureola præmium accidentale, vt quare

CAPVT XXX.

De aureolis in specie.

Aureola prima debetur martyribus, in quibus est perfectissima victoria de impugnatione exteriori: & hæc perfectio victoria consideratur ex duobus: Primo, ex magnitudine passionis: quia inter omnes passiones illatas exterius, mors supremum tenet locum. Et præterea dolor tactus omnibus aliis doloribus præceminet: & ideo in hoc gloriosior victoria est. Secundo, consideratur ex causa pugne, quæ est Christus ipse. Martyrem enim non facit poena, sed causa, id est, mors, propter Christum suscepta. Sciendum autem, quod martyrio non debetur præmium, secundum quod ab exteriori infligitur, sed secundum quod voluntariè pro Christi nomine sustinetur: quia non meremur nisi per ea, quæ sunt intra nos, non per ea, quæ sunt extra nos, sicut nec demeremur nisi per ea, quæ sunt intra nos. Quando autem id quod quis voluntariè sustinet, difficilius est voluntati sustinere, tanto voluntas, quæ propter Christum id sustinet, ostenditur firmius in Christo fixa, & ideo excellentius ei præmium debetur. Aureola secunda debetur virginibus, propter singularem victoriam quam de carne obtinent contra quam quotidie bellum geritur. Quamuis autem & viduæ pugnent contra carnem, perfectius tamen virgines triumphant, quia nobilissimum genus victoriæ est nunquam hosti cessisse. Illis autem virginibus tantummodo debetur aureola, qui vel quæ habuerunt propositum seruandi virginitatem, quamvis hoc propositum sit interruptum, integritate tamen carnis manente: dummodo in fine vitæ inueniantur ad primum propositum rediisse, quia virginitas mentis reparari potest, sed non virginitas corporis, siue carnis. Si aliqua sit carne virgo, etiam si propositum non habuit perpetuò seruandi virginitatem, non est tamen dubium quia habitura est speciale gaudium de incorruptione carnis & supersubstantiale

Hebr. 11.

Philip. 1.

Virginitas seruandi potest.

gaudium: sicut etiam innocentes de hoc gaudebant, quod immunes à peccato fuerunt: quæ cuius peccati opportunitatem non habuerunt. Nota, quod aliqua potest corumpi carne, nec tamen aureolam amittit, sicut illa, quæ violenter opprimitur. Vnde sancta Lucia dixit: Si inuitam me corumpas, merces mihi duplicabitur ad coronam, quod non est intelligendum de aureola duplicata, sed quia duplex præmium reportabit. Vnum pro integritate seruata: aliud pro iniuria, quam passa est. Insuper sciendum est, quod virginibus debetur fructus centesimus: & hoc quia cælestem vitam ducunt, quæ significatur per centum: quia numerus ille de læua transit ad dexteram. Viduis debetur fructus sexagesimus, quia tales exercere se debent in operibus misericordiæ, quæ significantur per sexagesimam; Coniugatis autem debetur fructus trigessimus, quia talibus sufficit implere decalogum in fide trinitatis. Ex ductu enim ternarij in denarium sunt triginta. Aureola tertia est pugnantium seu prædicatorum, quia perfectissima victoria contra diabolum obtinetur, quando aliquis non solum diabolo impugnantem non cedit, sed etiam ipsum de regno eius expellit: & non solum à se, sed etiam ab aliis. Nec est dicendum (vt quidam voluerunt) quod hæc aureola debetur tantummodo illis, quibus competit prædicare ex officio, & docere, sed quibuscunque exercentibus licitè actum istum. Prælati autem non debetur hæc aureola, quamuis habeant officium prædicandi, nisi & actu prædicent: quia aureola non debetur habitui, sed actui pugne, secundum illud Apostoli: Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Prædicare & docere, cum sint actus misericordiæ, inter spirituales elemosynas computantur.

Matt. 19. Iacob. 1. 1. Cor. 7. Genes. 1. Mar. 9. 1. Pet. 5.

Dan. 12.

CAPVT XXXI.

Enumeratio cælestium gaudiorum.

Utrum cælorum gaudia sub epologo enumeremus, non quidem singula generum, sed genera singulorum. Tot enim sunt gaudia particularia, quæ quilibet habet in se vel in aliis, quod ea solius Dei notitia comprehendit, & illi quos summa sapientia voluerit ea scire. Tantum namque gaudebit quisque de bono alterius, quantum de bono proprio: quod tamen non est intelligendum de intentione gaudij, sed de numero gaudiorum. Tot igitur, & tanta sunt ibi gaudia, quod omnes arithmetici huius mundi non possent ea numerare, nec geometrici mensurare, nec grammatici, dialectici, rhetorici, aut theologi explicare: quia nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor, &c. Gaudebunt enim sancti supra se de Dei visione, infra se de cæli & aliarum creaturarum corporalium pulchritudine, intra se de corporis glorificatione:

Epilogus gaudiorum. Quot gaudia particularia sint, solus Deus nouit.

Refertur in
Iuam 7. ritum
Abum qua.

tione: extra se de angelorum & hominum
affociatione. Deus enim omnes sensus spi-
rituales ineffabili delectatione reficiet, cum
ipse sit obiectum omnium sensuum spiritua-
lium futurus. Erit namque Deus speculum
visui, cithara auditui, mel gustui, balsamum
olfactui, flos tactui. Ibi erit candor lucis
æstivalis, amœnitas vernalis, abundantia au-
tumnalis, requies hiemalis. Ibi, teste Augusti-
no, fulget quod non capit locus, sonat quod
non capit tempus, olet quod non spargit fla-
tus, sapit quod non minuit edacitas, non erit
quod diuellat fatietas. Ibi, sicut ait August.
Deus sine fine vibebitur, siue fastidio amabi-
tur, siue fatigatione laudabitur. Ibi videretur
stulticia, sapientia Salomonis. Ibi esset defor-
mitas, pulchritudo Absalonis. Ibi esset rardi-
tas, valocitas Afaelis. Ibi iudicaretur infir-
mitas, fortitudo Samsonis. Ibi esset mortali-
tas, longa vita Mathusalem. Ibi esset pauper-
tas regnum Augusti. Ibi secundum Augusti-
num, nihil obest, nihil deest, nihil affluit, nihil
desiuit, nihil est extra quod appetatur, nihil
intra quod fastidiatur. Ibi, secundum Ber-
nard. Deus erit rationi plenitudo lucis, volu-
tati multitudo pacis, memorie continuatio
æternitatis. Item Aug. de corporis & animæ
misera vita: O caro, illam vitam amplecti de-
buisi, vbi vita sine morte, vbi iuuentus sine

Psal. 31.
1. Reg. 1.
2. Reg. 14.
2. Reg. 2.
Iud. 16.
Genes. 5.
Luc. 2.

senectute, vbi lux sine tenebris, vbi gaudium
sine tristitia, vbi pax sine discordia, vbi vo-
luntas sine turbatione, vbi regnum sine mu-
tatione D. Bernar. Merces sanctorum tam
magna est, quod non potest mensurari: tam
multa, quod non potest numerari: tam copio-
sa, quod non potest finiri: tam pretiosa, quod
non potest æstimari. Item Augustinus, illud
quod promittit Deus, fide non capitur, spe
non attingitur, charitate non comprehenditur.
Desideria & vota transcendit, acquiri po-
test, æstimari non potest. Ibi, secundum Au-
gustinum, Carmina non defunt, præmia non
desiciunt: ibi nihil quod amabitur, deerit: ibi
nihil desiderabitur, quod non adsit. Illa bea-
tudo, sicut ait Augustinus, in duobus con-
sistit, scilicet in necessaria præsentia omnis
boni, & in necessaria absentia omnis mali.
Item Aug. O vita vitalis, dulcis & amabilis,
& semper memorabilis: vbi summa securitas,
secura tranquillitas, tranquilla iocunditas,
iocunda felicitas, felix æternitas, vbi æterna
beatitudo, & beata certitudo, vbi certa visio,
& sine fine laudatio. Ibi affluentia diuitia-
rum, influentia deliciarum, & confluentia bono-
rum. Denique de gaudiis celestibus repleat
nos Dei filius, qui cum patre & spiritu sancto
viuit & regnat Deus. Amen.

Marr. 5.
Luc. 6.
Psal. 33.

Iohan. 14.
Psal. 35.

INDEX

INDEX CAPITVM

Quæ in Compendio theologicæ
veritatis continentur.

Capita libri primi.

CAP. I.	De Deo est.	2
II.	Quod unus Deus est.	ibid.
III.	Quod unum solum princi- pium est.	3
IV.	Quod pater est.	ibid.
V.	Quod filius est.	4
VI.	Filius est imago patris.	ibid.
VII.	Quod Spiritus sanctus est.	5
VIII.	Spiritus sanctus amor patris & filij est.	ibid.
IX.	Spiritus sanctus charitas & donum san- ctorum est.	6
X.	Intrinitate personarum unitas essentia est.	7
XI.	Multiplex trinitas est.	8
XII.	Æqualitas personarum est.	ibid.
XIII.	Intr. essentiam & personam differentia est.	9
XIV.	De immensitate Dei.	ibid.
XV.	De infinitate Dei.	ibid.
XVI.	De incomprehensibilitate Dei.	10
XVII.	De incircumscribilitate Dei.	11
XVIII.	De æternitate Dei.	12
XIX.	De incommutabilitate Dei.	ibid.
XX.	De simplicitate Dei.	13
XXI.	De excellentia Dei.	14
XXII.	De notionibus Dei.	ibid.
XXIII.	De nominibus diuinis.	15
XXIV.	Deus est ineffabilis.	16
XXV.	De ideis & libro vitæ.	ibid.
XXVI.	De appropriatis diuinis personis.	17
XXVII.	De potentia Dei.	ibid.
XXVIII.	De virtute miraculorum.	18
XXIX.	De scientia Dei.	ibid.
XXX.	De predestinatione.	19
XXXI.	De præscientia & reprobatione.	20
XXXII.	De voluntate Dei.	ibid.
XXXIII.	De iustitia Dei.	22
XXXIV.	De misericordia Dei.	ibid.

Capita secundi libri.

CAP. I.	De ipsa rerum creatione.	23
II.	De distinctione creaturarum in generalis.	24
III.	De distinctione orbium tam celestium quam elementorum.	ibid.
IV.	De natura caelorum & superiorum cor- porum.	25
V.	De natura stellarum in communi.	ibid.
VI.	De luce.	26
VII.	De planetis in specie.	ibid.

Index cap. Compend theol.

VIII.	De quatuor elementis.	ibid.
IX.	De impressionibus æris.	27
X.	De tempore.	28
XI.	De Angelis in communi.	ibid.
XII.	De distinctione coelestium hierarchia- rum.	29
XIII.	De proprietatibus Angelorum.	ibid.
XIV.	De proprietatibus, & officiis singulorum ordinum.	30
XV.	De cognitione & motu Angelorum.	ibid.
XVI.	De prelatione Angelorum.	31
XVII.	De confirmatione Angelorum.	ibid.
XVIII.	De castadia Angelorum.	ibid.
XIX.	De locutione Angelorum.	32
XX.	De specialibus nominibus Angelorum.	33
XXI.	De casu Angeli.	ibid.
XXII.	De spiritali casu demonis.	ibid.
XXIII.	De locali casu diaboli.	ibid.
XXIV.	De restauratione ruina Angelorum.	34
XXV.	Cur peccatum diaboli sit irremissibile. ibid.	
XXVI.	De proprietatibus demonum.	ibid.
XXVII.	De malitia diaboli contra nos.	ibid.
XXVIII.	De Lucifero.	35
XXIX.	Quid sit anima secundum diffinitio- nem.	ibid.
XXX.	Quid sit anima secundum rem.	36
XXXI.	Quid sit anima secundum nomen.	ibid.
XXXII.	De triplici anima.	ibid.
XXXIII.	De potentia anime vegetatiue.	ibid.
XXXIV.	De potentia apprehensiuæ anime sen- sibilis.	37
XXXV.	De sensibus particularibus.	ibid.
XXXVI.	De sensu communi.	ibid.
XXXVII.	De vi imaginatiua.	38
XXXVIII.	De vi æstivatiua.	ibid.
XXXIX.	De phantasia.	ibid.
XL.	De memoria.	39
XLI.	De vi sensibili & motiua.	ibid.
XLII.	De potentia anime rationalis.	40
XLIII.	De diuisione potentiarum anime.	ibid.
XLIV.	De potentia cognitiua.	41
XLV.	De modo cognoscendi.	ibid.
XLVI.	De intellectu agente & passibili.	42
XLVII.	De intellectu speculatiuo & practico. ibid.	
XLVIII.	De ratione & partibus eius.	ibid.
XLIX.	De potentia anime motiua.	43
L.	De voluntate.	ibid.
LI.	De synderesi.	ibid.
LII.	De conscientia.	ibid.
LIII.	De operationibus anime.	44
LIV.	De quantitate anime.	ibid.

Index capitum.

LV. De immortalitate anime. 45
LVI. De libero arbitrio. ibid.
LVI I. De natura corporis humani. 46
LVIII. De physionomia hominis. ibid.
XVIII. De regulis generalis physionomia. 48
LIX. De tota homine. ibid.
LX. De proprietatibus hominis. ibid.
LXI. De primis parentibus. 49
LXII. De preceptis Ada dantis. 50
LXIII. De paradiso. ibid.
LXIV. De casu primi hominis. ibid.
LXV. De ordine tentationis in nobis. 51

Capita tertij libri.

CAP. I. De malo in genere. 52
II. De peccatis diffinitione. ibid.
III. Quid sit peccatum secundum rem. 53
IV. Quid sit peccatum secundum nomen. ibid.
V. De origine peccati. ibid.
VI. De divisione peccati. 54
VII. De effectu peccati. ibid.
VIII. De peccato originali secundum rem. 57
IX. De peccato originali secundum nomen. ibid.
X. De primis motibus. 58
XI. De morosa delectatione, & consensu in peccatum. ibid.
XII. De peccato veniali. 59
XIII. De effectu peccati venialis. ibid.
XIV. De septem vitis capitalibus in specie. 60
XV. De superbia. 61
XVI. De invidia. 62
XVII. De ira. ibid.
XVIII. De aecidia. 63
XIX. De avaritia. 64
XX. De gula. 65
XXI. De luxuria. ibid.
XXII. Quomodo superbia sit mortale, vel veniale. 66
XXIII. Quomodo invidia sit mortale, vel veniale. 67
XXIV. Quomodo ira sit mortale, vel veniale. ibid.
XXV. Quomodo aecidia sit mortale, vel veniale. ibid.
XXVI. Quomodo avaritia sit mortale, vel veniale. ibid.
XXVII. Quomodo gula sit mortale, vel veniale. 68
XXVIII. Quomodo luxuria sit mortale, vel veniale. ibid.
XXIX. De peccato in Spiritum sanctum. 69
XXX. Enumeratio peccatorum cordis. ibid.
XXXI. De peccatis oris. ibid.
XXXII. De peccatis operis. 70
XXXIII. De peccatis omissionis. ibid.

Capita quarti libri.

CAP. I. De incarnatione Christi. 70
II. De salutatione Angelica. ibid.
III. De responsione virginea. 71
IV. De sanctificatione marie. ibid.

V. De conceptione dominica. 72
VI. De rationibus incarnationis. 73
VII. De modo incarnationis. 74
VIII. De unione & natura assumpta. 75
IX. De utilitate incarnationis. 76
X. De mirabilibus circa incarnationem Domini. ibid.
XI. De nativitate Christi. 77
XII. De circumcissione Domini. 78
XIII. De Baptismo Christi. ibid.
XIV. De plenitudine gratia Christi. 79
XV. De plenitudine sapientia Christi. 80
XVI. De merito Christi. ibid.
XVII. De voluntate Christi. 81
XVIII. De defectibus quos Christus assumpsit. ibid.
XIX. De passione Christi. ibid.
XX. De effectu passionis Christi. 82
XXI. De cruce Domini. 83
XXII. De descensu Christi ad inferos. ibid.
XXIII. De resurrectione Christi. 84
XXIV. De ascensione Christi.
XXV. De consensu Christi ad dexteram Dei patris. 86

Capita quinti libri.

CAP. I. De virtutibus, & origine gratia. 87
II. De origine virtutum, & gratia. ibid.
III. De distinctione gratiarum. ibid.
IV. De effectu gratia. 88
V. De virtutibus, & primo quid sit virtus. ibid.
VI. De perfectione virtutum. 89
VII. De equalitate virtutum. ibid.
VIII. De connexionione virtutum. 90
IX. De commendatione virtutum. ibid.
X. De effectu virtutum. 91
XI. De meritis virtutum. ibid.
XII. De habilitate virtutum. 92
XIII. De operibus meritoris. ibid.
XIV. De fine actionis. ibid.
XV. Quid mereamur bonis operibus. 93
XVI. De diffinitionibus & differentiis virtutum. ibid.
XVII. De differentia virtutum cardinalium & theologiarum. 94
XVIII. De virtutibus theologis in genere. ibid.
XIX. De effectu fidei. 95
XX. De articulis fidei. 96
XXI. De spe. ibid.
XXII. De charitate. 97
XXIII. De differentia inter charitatem, & alios amores. ibid.
XXIV. De effectu charitatis. 98
XXV. Quibus rebus charitas assimilatur. ibid.
XXVI. De excellentia charitatis. 99
XXVII. De signis dilectionis. ibid.
XXVIII. De gradibus amoris. ibid.
XXIX. De ordine charitatis. 100
XXX. De dilectione proximi. ibid.
XXXI. De dilectione inimicorum. ibid.
XXXII. De virtutibus cardinalibus in genere. 101

Index capitum

XXXIV. De prudentia. 102
XXXV. De temperantia. ibid.
XXXVI. De fortitudine. 103
XXXVII. De iustitia politica. ibid.
XXXVIII. De donis in communi. 104
XXXIX. De timore in communi. ibid.
XL. De timore feruili. 105
XLI. De timore initiali. ibid.
XLII. De timore filiali. ibid.
XLIII. De dono pietatis. ibid.
XLIV. De dono scientia. 106
XLV. De dono consilij. ibid.
XLVI. De dono sapientia, & intellectus. ibid.
XLVII. De beatitudinibus in genere. ibid.
XLVIII. De prima beatitudine. 107
XLIX. De secunda beatitudine. ibid.
L. De tertia beatitudine. ibid.
LI. De quarta. ibid.
LII. De quinta. ibid.
LIII. De sexta. ibid.
LIV. De septima. ibid.
LV. De octava. ibid.
LVI. De sensibus spiritualibus. 108
LVII. De fructibus spiritualibus. ibid.
LVIII. De dulcia & iactia. ibid.
LIX. De preceptis in genere. 109
LX. De secundo precepto. ibid.
LXI. De primo precepto. 110
LXII. De tertio precepto. ibid.
LXIII. De quarto precepto. ibid.
LXIV. De quinto precepto. ibid.
LXV. De sexto precepto. ibid.
LXVI. De septimo precepto. 111
LXVII. De octavo precepto. ibid.
LXVIII. De nono & decimo. ibid.
LXIX. De consiliis in genere. ibid.
LXX. De consiliis Evangelicis. ibid.

Capita sexti libri.

CAP. I. De medicina sacramentorum. 113
II. De diffinitionibus sacramenti. ibid.
III. De sacramentis nona legis. 114
IV. De effectu sacramentorum. ibid.
V. De numero sacramentorum. 115
VI. De potestate dispensationis sacramentorum. ibid.
VII. De triplici statu fidelium. 116
IX. De institutione sacramentorum. ibid.
X. De sacramento baptismi. 117
XI. De catechismo & exercitio. 118
XII. De confirmatione. ibid.
XIII. De sacramento Eucharistia. ibid.
XIV. De dignitate & excellentia sacramenti Eucharistia. 120
XV. De mirabilibus que sunt in Eucharistia. ibid.
XVI. De effectu in suscipientibus corpus Christi. 121
XVII. De modo sumendi Eucharistiam. ibid.

XVIII. De abstinentia a communione. 122
XIX. De officio missa. 123
XX. De negligentis que sunt in missa. ibid.
XXI. De sacramento penitentia. ibid.
XXII. De qualitate penitentia. 124
XXIII. De effectu penitentia. 125
XXIV. De partibus penitentia. ibid.
XXV. De contritione. ibid.
XXVI. De confessione 126
XXVII. De qualitate & effectu confessionis. 127
XXVIII. Cui debeat fieri confessio. ibid.
XXIX. De sigillo confessionis. 128
XXX. De satisfactione. ibid.
XXXI. De singulis partibus satisfactionis in communi. ibid.
XXXII. De singulis partibus satisfactionis. 129
XXXIII. De iustificatione impij. ibid.
XXXIV. De penitentia venialium. 130
XXXV. Propter quid dimittitur peccatum veniale. ibid.
XXXVI. De extrema unctione 131
XXXVII. De sacramento ordinis. ibid.
XXXVIII. De qualitate ordinandorum. 132
XXXIX. De sacramento matrimonij. 133

Capita sexti libri.

CAP. I. De fine mundi. 134
II. De purgatorio. ibid.
III. De acerbitate purgatorij. ibid.
IV. De suffragiis Ecclesie. 135
V. Quomodo suffragia profunt & quibus. ibid.
VI. Vtrum indulgentia valeant defunctis. 136
VII. De aduentu Antichristi. ibid.
VIII. De vita Antichristi. ibid.
IX. De quatuor modis quibus decipiet. 137
X. De sequentibus Antichristum. ibid.
XI. De Gog, & Magog. 138
XII. De Elia & Enoch. ibid.
XIII. De duratione huius persecutionis. ibid.
XIV. De morte Antichristi. ibid.
XV. De conflagratione mundi. ibid.
XVI. De resurrectione generali. 139
XVII. De iudicio extremo. ibid.
XVIII. De iudicantibus. 140
XIX. De iudicandis. ibid.
XX. De inuolutione mundi. 141
XXI. De panis inferni. ibid.
XXII. De diuersitate panarum. 142
XXIII. De gloria sanctorum. 143
XXIV. De dotibus in communi. ibid.
XXV. De dotibus anime in generali. ibid.
XXVI. De dotibus anime in speciali. 144
XXVII. De dotibus corporis in generali. ibid.
XXVIII. De dotibus corporis in speciali. 145
XXIX. De aureolis in genere. 146
XXX. De aureolis in specie. 147
XXXI. Enumeratio celestium gaudiorum. ibid.

INDEX RERVM

Notabilium, quæ in Compendio theologi-
cæ veritatis continentur.

A

Abstractio infunt duo. 1.2.c.45
Acedia quid. 1.3.c.18
Acediæ filia sex, scilicet malitia,
desperatio, pusillanimitas, rancor,
torpor, euagatio. ibid.
Mala quæ ex acedia eueniunt. ibid.
Acedia quando mortale, & quando veniale pec-
catum. 1.3.c.25
Actio corporalis potest referri ad finem tem-
poralem, non spirituales. 1.5.c.14
Actio in diuinis duplex, vna ponit aliquid in
re, alie non. 1.1.c.30
Actus dicitur ex fine bonus vel malus. 1.5.c.14
Actus peccati & reatus differunt. 1.3.c.3
Ad, præpositio, quid dicit 1.1.c.6
Adam duplex præceptum accepit. 1.2.c.63
Adam quomodo lapsus. 1.2.c.65
Adam an Eua grauius peccauit. ibid.
Æqualitas diuinarum personarum in quibus
consistat. 1.1.c.12.
Æstimariua virtus quomodo ab imaginariua
differt. 1.2.c.38
Æstimariua officium. ibid.
Ætates mundi quæ & quot. 1.2.c.10
Ætates hominis. ibid.
Æternitas est interminabilis vitæ iucunda, ro-
ta simul & perfecta possessio. 1.1.c.18
Æternitas soli Deo proprie conuenit. ibid.
Affectiones animæ. 1.2.c.41
Amor multiplex. 1.1.c.8. & 1.5.c.41. & 1.5.
c.24
Amoris gradus. 1.5.c.29
Amor dilectio & charitas quomodo differunt.
1.5.c.24.
Amor duplex, scilicet filialis & mercenarius.
1.5.c.41
Angelus creatoris similitudo. 1.1.c.6
Angelus quid. 1.2.c.11
Angelus mobilis tripliciter. ibid.
Differentia inter Angelum & animam. ibid.
Angeli quando creati. 1.2.c.13
Angelus est nomen officij, non naturæ. 1.2.c.14
Angelica custodiæ effectus. 1.2.c.18
Angeli ob tria nobis feruiunt. ibid.
Angelus an accendat affectum hominis. ibid.
Angeli quomodo loquuntur. 1.2.c.19
Angelorum perfectiones. 1.2.c.13
Angelorum visio duplex. ibid.
Angelorum officia. 1.2.c.14
Angelorum cognitio multiplex. 1.2.c.15
Angelorum motus. ibid.
Angelorum actus. 1.2.c.18

Angelorum specialia nomina. 1.2.c.20
Angelorum numerus indicibilis. 1.2.c.25
Angelorum qui ceciderint. ibid.
Angelorum ruina restaurabilis & quomodo.
1.2.c.24.
Anima quomodo est in Deo. 1.1.c.25
Deus in anima fidei multipliciter. 1.1.c.17
Anima quid. 1.2.c.29. & 30
Anima diuersimodè nominatur secundum di-
uersos effectus. 1.2.c.31
Anima alienatur à sensibus tripliciter. 1.2.c.35
Anima est immortalis 1.2.c.55
Anima cur corpori vnita. 1.2.c.60
Anima corpori vnita contrahit multa commo-
da & incommoda. ibid.
Animæ etymologia. 1.2.c.31
Animæ multiplex actus. 1.2.c.32
Animæ tres. ibid.
Animæ potentia. 1.2.c.33
Tria sunt in anima, potentia, habitus, & pas-
siones. 1.2.c.42
Animæ accidentia transmutant corpora. 1.2.
c.57
Antichristus nascetur in Babylonia de tribu
Dan. 1.7.c.7
Angelus deputabitur Antichristo ad custo-
diam. ibid.
Antichristi mores pessimi. 1.7.c.8
Antichristi præsumptio. ibid.
Antichristus quatuor versutis vtetur. 1.7.c.9
Antichristi aduentus duplex. 1.7.c.12
Antichristi mors. 1.7.c.13
Appropriata diuinarum personarum. 1.1.c.26
Appropriatio quid sit. ibid.
Articuli fidei quot. 1.5.c.21
Ascensio, assumptio & euolatio quomodo dif-
ferunt. 1.4.c.24
Circa ascensionem Christi octo consideranda.
ibid.
Quare ascendit Christus in cælum & ad quid.
ibid.
Ascensio Christi Angelis mirabilis, demoni-
bus terribilis & nobis salutaris. ibid.
Ascensio Christi cur non statim post resurre-
ctionem. ibid.
Afferimus aliquid de Deo multipliciter.
1.1.c.24
Assistere & ministrare quomodo differunt.
1.2.c.15
Assub quid & quomodo sit. 1.2.c.9
Auaricia quid. 1.3.c.19
Auarus scelestissimus. ibid.
Mala quæ ex auaritia sequuntur. ibid.
Auaritiæ septem filia. ibid.
Auaritia

Index rerum

Auaritia quando mortale & quando veniale.
1.7.c.26.
Auaritia cur idololatriæ comparatur. ibid.
Aureola quid. 1.7.c.29
Aureola quibus debeat. ibid.
Differentia inter auream, aureolam & pal-
mam. ibid.

B

Baptismus Christi utilis nobis. 1.4.c.13
In baptismo Christi notantur substantialia
baptismi nostri. ibid.
Baptismo quinque necessaria. 1.6.c.9
Baptismus cur in aqua. ibid.
Baptismus triplex, fluminis, fluminis & fan-
guinis. ibid.
Octo sunt de solemnitate baptismi, quæ non
sunt de substantia. ibid.
Baptismi effectus. ibid.
Baptismus Christi & Ioannis quomodo diffe-
runt. ibid.
Beatitudines septem secundum distinctionem
graduum, & octo secundum essentiam.
1.5.c.47.
Per beatitudines excluduntur vitia capita-
lia. ibid.
Bonum multiplex. 1.5.c.3
Bonitatis summæ triplex effluxio. 1.2.c.1
Bruta citius recipiunt influxus primi motoris
quam homines. 1.2.c.39

C

Caligo quid. 1.1.c.9
Cæsus Angelorum. 1.2.c.21
Catechismus quare institutus. 1.6.c.10
Character quid. 1.6.c.7
Charitatis definitio. 1.5.c.23
Charitas quasi chara vnitas. 1.5.c.24
Charitatis effectus. 1.5.c.25
Charitas forma virtutum. 1.5.c.26
Charitas multis assimilatur. ibid.
Charitas excellit alias virtutes. 1.5.c.27
Charitatis ordo. 1.5.c.30
Charitas nunquam euacuabitur. 1.7.c.26
Charitas duplex nobis datur in iustificatio-
ne. 1.1.c.9
Christus cur nec prius nec posterius venerit.
1.4.c.5
In Christo vna persona & tres essentia. 1.4.c.8
In Christo triplex vnio. ibid.
Christus secundum quod est homo, non est
persona. ibid.
Christo homini plures actus conueniunt, pro-
pter quos diuersis rebus comparatur. 1.4.c.9
Christi natiuitas triplex. 1.4.c.11
Christi natiuitas gratiosa, gloriosa, copiosa,
fructuosa. ibid.
Christus circumcisus multiplici ratione.
1.4.c.12.
Circumcisio Christi quadruplex. ibid.
In baptismo Christi notatur ipsius humilitas
& nostra utilitas. 1.4.c.13
In Christo plenitudo gratiæ personæ singula-
ris, capitis, & vnionis. 1.4.c.14
Christus non habuit fidem & spem, sed quod
eis succedit in patria. ibid.

Christus in quantum homo est caput Eccle-
siæ. ibid.
Christus plenus sapientia. 1.4.c.15
Christus quomodo proficiebat sapientia. ibid.
Christus secundum vtramque naturam dicitur
lux. ibid.
Christus meruit in quantum viator, non in-
quantum comprehensor. 1.4.c.16
Christus meruit sibi & nobis. ibid.
In Christo voluntas creata & increata. 1.4.c.17
Christus quomodo mori recusavit. ibid.
Christus quos defectus assumpsit. 1.4.c.18
Christi passio acerbissima. 1.4.c.19
Christus sex vicibus sanguinem suum fudit.
ibid.
Christus si passus non fuisset, tamen senio de-
fecisset. ibid.
Effectus passionis Christi multiplex. 1.4.c.20
Christus quasi liber in cruce positus docet.
ibid.
Christus suos imitatores honorat. ibid.
Suauitates in Christi passione. ibid.
Christus sacerdos, templum, hostia. ibid.
Christi crux quid designat. 1.4.c.21
Christus septem verba in cruce protulit.
ibid.
Christus cur ad inferos descendit. 1.4.c.22
Christus ab inferis quos liberavit. ibid.
Christus in triduo mortis suæ non fuit homo.
ibid.
Christus quibus testimoniis probauerit resur-
rectionem suam. 1.4.c.23
Christus apparuit quinquies in die resurre-
ctionis, & quibus. ibid.
Item apparuit quinquies inter resurrectionem
& ascensionem. ibid.
Multiplex causa cur Christus resurrexit. ibid.
Resurrectio Christi causa & figura nostre re-
surrectionis spiritualis. ibid.
Circa ascensionem Christi octo consideran-
da. 1.4.c.24
Quare Christus ascenderit in cælum & ad
quid. ibid.
Christus à dextris Dei & quomodo. 1.4.c.25
Christi corpus non obligatum loco. ibid.
Christi corpus quomodo sub hostia. 1.1.c.17
Christi corpus cur velarum sumitur. 1.6.c.16
Circumstantiæ peccatorum quæ. 1.6.c.25
Quatuor coæua, cælum, Angeli, materia &
tempus. 1.2.c.1
Cælum & terra quomodo transibunt. 1.7.c.20
Cæli inclinant & non cogunt. 1.2.c.4
Cælorum natura & conditio. ibid.
Cæli igne non purgabuntur. 1.7.c.15
Cognoscibilia quædam intra rationem, quæ-
dam iuxta, quædam supra. 1.1.c.16
Tribus modis cognoscitur aliquid, secundum
quod est, vel sicut est, vel quid est. 1.7.c.27
Cognitio duplex. 1.2.c.34
Cognitionem immittere, incendere, & mentem
illuminare quomodo differunt. 1.2.c.18
Cometa quid. 1.2.c.9
Communicans dignè multa bona consequi-
tur. 1.6.c.5
Mala quæ indignè communicantes incurrunt.
ibid.
Circa communionem quot modis potest ali-
quis peccare. 1.6.c.16

Index rerum.

Quare laici non communicant sub vtraque specie. *ibid.*
 Communionem qui priuantur. *l.6.c.17*
 Concupiscentia duplex, carnis & oculorum. *l.5.c.68.*
 Confessio est per quam morbus latens spe venie aperitur. *l.6.c.25*
 Confessio duplex, mentalis & vocalis. *ibid.*
 Qua circumstantie sint confitenda. *ibid.*
 Confessio quando facienda. *ibid.*
 Confessio facta in peccato mortali an valeat. *ibid.*
 Confessio quando iteranda. *ibid.*
 Confessio an possit fieri per nuntium, vel per epistolam. *ibid.*
 Confessionis conditiones. *l.6.c.26*
 Confessionis effectus. *ibid.*
 Confessio cui facienda. *l.6.c.27*
 Confessionis sigillum. *l.6.c.28*
 Ad confirmationem perfectam in gratia tria pertinent. *l.4.c.4*
 Confirmatio sacramentum quae exigit. *l.6.c.1*
 Confirmationis utilitas. *ibid.*
 Conformitas voluntatis nostrae ad diuinam duplex, in modo volendi & in voluto. *l.1.c.32*
 Conformitas ad Deum, quatuor comprehendit. *ibid.*
 Corruptio triplex, amoris, timoris, & pudoris. *l.5.c.70*
 Conscientia quid sit, & vnde dicitur. *l.2.c.52*
 Conscientiae error octo modis aduenit. *ibid.*
 Consilium accipitur multipliciter. *l.5.c.65*
 Consilium quid. *l.5.c.69*
 Consilia à praeceptis quomodo differunt. *ibid.*
 Consilia Euangelia quae & quot. *ibid.*
 Partes corporis humani habent similitudinem torus mundi. *l.2.c.77*
 Corpus humanum ex quatuor elementis compositum. *ibid.*
 Corpus primi hominis quale. *l.2.c.62*
 Corruptio triplex, scilicet amoris, timoris & pudoris. *l.5.c.70*
 Creare, generare, & facere quomodo differunt. *l.2.c.1*
 Creatura triplex, spiritualis, corporalis & ex his composita. *l.2.c.2*
 Creatura corporalis proprie dicitur creatoris vestigium, spiritualis similitudo, composita imago. *l.1.c.6*
 Creatura prius est in Deo quam in seipsa. *l.1.c.25*
 Credere Deo, in Deum & Deum quomodo differunt. *l.5.c.21*
 In omni creatura aliud est essentia, aliud virtus, aliud operatio. *l.2.c.11*

D

Damnati cur puniuntur aeternaliter. *l.1.c.33*
 In damnatis erit varietas poenarum. *l.7.c.22*
 Damnati an videant gloriam beatorum. *ibid.*
 Damnatorum fetus qualis. *ibid.*
 Ipsum esse in damnatis erit poenale. *ibid.*
 De, praepositio multipliciter capitur. *l.2.c.5, & l.6.c.14.*
 Praecepta decalogi possunt dici data, v. l. inna-

l.5.c.59
l.4.c.18
l.3.c.11
l.1.c.1
l.1.c.2
l.1.c.3
l.1.c.16
l.1.c.17
l.1.c.1
l.1.c.10
l.1.c.17
ibid.
ibid.
l.1.c.18
l.1.c.19
ibid.
l.1.c.20
l.1.c.21
ibid.
l.2.c.1
l.1.c.23
l.1.c.24
ibid.
ibid.
l.1.c.27
ibid.
l.1.c.29
ibid.
l.1.c.31
ibid.
l.1.c.30
ibid.
ibid.
l.1.c.31
ibid.
l.1.c.52
 Voluntas

Index rerum.

Voluntas beneplaciti in Deo sumitur proprie, sed voluntas signi dicitur tantum metaphoricè. *ibid.*
 Conformitas ad Deum duplex, scilicet proportionis & proportionalitatis. *ibid.*
 Qualiter voluntati diuinæ teneamur conformari. *ibid.*
 Conformitas voluntatis humanæ ad diuinam, attenditur secundum voluntatem rationis. *ibid.*
 Voluntas creaturae potest conformari voluntati Dei quadrupliciter secundum habitudinem quatuor causarum. *ibid.*
 Perfecta conformitas ad Deum comprehendit quatuor. *ibid.*
 Iustitia Dei sumitur tripliciter. *l.1.c.33*
 Qua iustitia Deus punit hominem aeternaliter pro peccato momentaneo. *ibid.*
 In omnibus operibus Dei inuenitur iustitia & misericordia. *ibid.*
 Quare Deus punit hominem in praesenti. *ibid.*
 Cum Deus sit iustus & misericors, cur dicitur ei proprium esse misereri potius quam esse iustum. *l.1.c.34*
 Quare Deus hominem fecit, qui peccare posset. *l.2.c.65*
 Beati vident Deum sine medio. *l.7.c.27*
 Diabolus quomodo homini loquitur. *l.2.c.19.*
 Castus diabolus duplex, scilicet spiritualis & localis. *l.2.c.22. & 23*
 Peccatum diaboli quare sit irremissibile. *l.2.c.25.*
 Diaboli plura nomina. *l.2.c.26*
 Documenta quae diabolus infert homini. *l.2.c.27.*
 Diabolus semel victus, an de caetero tentare audeat. *ibid.*
 Diei Dominicae dignitas. *l.2.c.10*
 Diligere Deum & proximum quid sit. *l.5.c.24.*
 Dilectionis signa. *l.5.c.28*
 Melius est diligere quam diligi. *l.5.c.31*
 Dilectionis proximi iustitia multiplex. *ibid.*
 Dilectio duplex, scilicet affectus & effectus. *l.5.c.32.*
 Dilectio inimicorum multum utilis. *ibid.*
 Dilectio prout est dos & prout est virtus, quomodo differunt. *l.7.c.27.*
 Dimensiones corporales quomodo in Deo. *l.1.c.14.*
 Dolor rationalis & sensualis. Primus requiritur in poenitentia, non secundus. *l.6.c.20*
 Septem sunt dona Spiritus sancti multiplici ratione. *l.5.c.38*
 Effectus donorum Spiritus sancti. *ibid.*
 Dos est id quod supra meritum datur in inductione sponsae. *l.7.c.26*
 Dotes sunt duplices, scilicet animae & corporis. Illae sunt de premio substantiali, haec de premio accidentali. *l.7.c.24*
 Nec Christus nec Angeli dicuntur habere dotes. *ibid.*
 Dotes animae sunt tres, scilicet cognitio, dilectio & inhaesio siue tentio. *l.7.c.25.*
 Haec dotes appropriantur tribus potentis, scilicet rationali, concupiscibili, & irascibili. *ibid.*
 Dotes corporis sunt quatuor, scilicet claritas, impassibilis, agilitas & subtilitas. *l.7.c.27.*
 & 28

l.2.c.9
l.5.c.58

E

Ecclipsis quomodo fit. *l.2.c.5*
 Differentia inter elementum, elementatum & quintam essentiam. *l.2.c.2*
 Elementorum qualitates. *l.2.c.8*
 Quare sacramenta instituta sunt in verbis & elementis. *l.7.c.3*
 Elias & Enoch contra Antichristum. *l.7.c.12*
 Emanatio duplex in diuinis, vna per modum naturae, alia per modum voluntatis. *l.1.c.7*
 Essentiae unitas tres personas admittit. *l.1.c.10*
 Essentia, substantia, subsistentia & persona differunt in creatura re & nomine, in diuinis ratione. *l.1.c.13*
 Cur Eva de costa formata? *l.2.c.63*
 Quatuor sunt de substantia sacramenti Eucharistiae, scilicet sacerdos, species panis & vini, intentio consecrantis, & forma verborum. *l.6.c.6*
 Forma consecrationis corporis Christi est haec: Hoc est enim corpus meum. *l.6.c.6*
 Forma consecrationis sanguinis Christi est haec: Hic est enim calix, &c. *ibid.*
 Enim non est de substantia formae, sed de bene esse ipsius, vnde omitti non debet. *ibid.*
 Non solum requiritur intentio consecrantis, sed etiam intentio istud sacramentum instituentis, cuius defectu si Sacerdos staret in foro, & super omnes panes formam verborum profertet, etiam cum intentione consecrandi, non fieret transsubstantiatio. *ibid.*
 Materia Eucharistiae alia est necessaria, alia debita. *ibid.*
 Aqua debet misceri vino, & parum ut absorberi possit ab illo. *ibid.*
 Si gutta vini imponitur sanguini, non mutatur in sanguinem, sed vtraque species in sua natura permanet. *ibid.*
 Res & sacramentum Eucharistiae est corpus Christi verum, res tantum est corpus Christi mysticum, sacramentum vero tantum est species panis & vini. *ibid.*
 Torus Christus est sub qualibet parte vtriusque speciei. *ibid.*
 Hostia frangitur in tres partes propter multas rationes. *ibid.*
 Eucharistia multipliciter praefigurata. *ibid.*
 Eucharistiae dignitas & excellentia. *l.6.c.13*
 Mirabilia multa sunt in hoc sacramento. *l.6.c.14.*
 In Eucharistia quoddam est secundum naturam, quoddam supra naturam non supra intellectum, & quoddam supra naturam & intellectum. *ibid.*
 Conuersio panis in corpus Christi, non habet similitudinem in natura. *ibid.*
 Effectus Eucharistiae. *l.6.c.15*
 Eucharistiam indignè sumentes quae mala incurant. *ibid.*
 Corpus Christi sumunt quidam spiritualiter tantum, quidam sacramentaliter tantum, quidam spiritualiter & sacramentaliter. *l.6.c.16.*

Modu

Index rerum.

Modus dignè sumendi Eucharistiam. *ibid.*
 Quare corpus Christi velatum sumitur. *ibid.*
 Qui à communione excluduntur. *ibid.*
 Ex præpositio quid dicat. *l.1.c.10*
 Exemplar, liber vitæ, & speculum quomodo differunt. *l.1.c.25*
 Extrema vñctio requirit quinque. *l.6.c.35*
 In hoc sacramento forma verborum est deprecatoria. *ibid.*
 Sanis non datur hoc sacramentum, nec pueris, nec aliis quam infirmis in periculo mortis constitutis. *ibid.*
 Extrema vñctio contra peccata venialia est instituta. *ibid.*
 Hoc sacramentum potest iterari. *ibid.*
 Effectus extremæ vñctionis. *ibid.*

F

FAcere quod in se est, tria complectitur. *l.5.c.13*
 Fides quid. *l.5.c.19*
 Fides multipliciter dicitur. *ibid.*
 Fides inter opinionem & scientiam media *ibid.*
 Ad fidei perfectionem septem pertinent. *ibid.*
 Effectus fidei. *l.5.c.20*
 Differentia inter fidem & spem. *l.5.c.22*
 Filius est in diuinis. *l.1.c.5*
 Aliquis dicitur filius Dei multipliciter. *ibid.*
 Filius Dei quo sensu dicitur sapientia Patris. *ibid.*
 Filius Dei est imago Patris. *l.1.c.6*
 Filij Dei triplex excellentia. *ibid.*
 Filius Dei, virtus Patris. *ibid.*
 Hac cōceditur, Filius operatur per Patrem. *l.1.c.8*
 Multæ rationes quare Filius incarnatus sit, & non Pater, vel Spiritus sanctus. *l.4.c.6*
 Ultimo sine voluntates iudicantur bonæ vel malæ. *l.5.c.14*
 Fortitudo quid. *l.5.c.36*
 Fortitudinis quatuor partes, f. magnificencia, fiducia, patientia, & perseverantia. *ibid.*
 Fortitudinis effectus. *ibid.*
 Fortitudo consistit in aggressionem arduorum, subfinitia tribulationum, resistentia tentationum, impugnatione vitiorum. *ibid.*
 Fortitudinem iuuant exhortatio prudentium, exempla robustorum, exercitatio in pugnis, spes remuneracionis, hostium debilitas, orationis adiutorium, armorum spiritualium apparatus, memoria Dominicæ passionis, cibus spiritualis. *ibid.*
 Fomes remanet post baptismum. *l.5.c.8*
 Fragilitas humana. *l.2.c.61 & l.3.c.7*
 Fructus duodecim spirituales, non duntaxat noui habitus, sed status consolationum. *l.5.c.57.*

G

Gabriel, fortitudo Dei. *l.2.c.20*
 Duo tantum genera in diuinis, sc. substantia & ad aliquid. *l.1.c.12*
 Inter omnes emanaciones perfectissima est generario. *l.1.c.5*
 Glacies est aqua congelata. *l.2.c.9*
 Inanis gloriæ septem filiz, sc. inobedientia,

contentio, iactantia, hypocrisis, pertiñacia, discordia & præsumptio. *l.3.c.13*
 Vana gloria, quando sit mortalis, vel venialis. *l.3.c.22*
 De Gog & Magog diuersæ opiniones. *l.7.c.9*
 Grando quomodo generatur. *l.2.c.9*
 Gratia sanctificationis in vtero est maior quantum ad essentiam quam sacramentalis. *l.4.c.4*
 Gratia sanctificationis in vtero est media inter gratiam sacramentalem, & gratiam plenæ confirmacionis in patria. *ibid.*
 Particeps gratiæ sanctificationis in vtero non potest peccare mortaliter. *ibid.*
 Triplex preparatio ad gratiam, f. efficiens, formalis & materialis. *l.5.c.2*
 Gratia multiplex acceptio. *l.5.c.3*
 Gratia grarum faciens distinguitur in operantem & cooperantem. *ibid.*
 Effectus gratiæ. *l.5.c.4*
 Primam grariam mereri non possumus. *l.5.c.15*
 Gula quid. *l.3.c.20*
 Filia gulæ, sturilitas, multiloquium, ineptia, luxuria, immundicia, heberudo mentis. *ibid.*
 Gula nocumenta. *ibid.*
 Gula remedia. *ibid.*
 Quomodo gula sit peccatum mortale vel veniale. *l.3.c.27*

H

Habitus alij acquisiti, alij infusi. *l.2.c.42*
 Hierarchia triplex, f. supercælestis, cælestis & subcælestis. *l.2.c.12*
 Hierarchia non est in tribus personis. *ibid.*
 Hierarchia cælestis diuiditur in superiorem, mediam & inferiorem. *ibid.*
 Homo ad imaginem Dei. *l.1.c.6*
 Homo solus est erecti corporis. *l.2.c.57*
 Hominis dimensio ad mundi totius dimensionem. *ibid.*
 Hominis proprietates. *l.2.c.61*
 Hominis dignitas. *l.2.c.62*
 Homini primo quadruplex adiutorium datur. *ibid.*
 Hominis oculus triplex, f. carnis, rationis & contemplationis. *ibid.*
 Admirabilis status primi hominis. *ibid.*
 Cur homo dicitur factus ad imaginem Dei potius quam Angelus. *ibid.*
 Hominis quintuplex status, f. innocentia, gratia, culpæ, & penitentia & gloriæ. *l.2.c.65*
 Homicidium corporale & spirituale. *l.5.c.64*
 Hostia cur frangitur in tres partes. *l.6.c.12*
 Horæ morales tres, f. contritio, confessio, & satisfactio. *l.1.c.9*
 Hyperdulia quid & cui deberetur. *l.5.c.58*

I

Ideæ rerum & exemplar & rationes quomodo differunt. *l.1.c.25*
 Ideæ in Deo sunt plures secundum intelligentiæ rationem. *ibid.*
 Ideæ sunt formæ principales rerum quæ diuina intelligentia continentur. *ibid.*
 Dignitas huius nominis, Iesus. *l.4.c.12*
 In nomine Iesu quinque literæ, & quid significent. *ibid.*
 Hoc.

Index rerum.

Hoc nomen, Iesus, cōuenit Christo tripliciter, sc. ratione nature, decentiæ & efficacis. *ibid.*
 Imago triplex, scilicet æqualitatis, imitationis & repræsentationis. *l.1.c.6*
 Imago alicuius rei est in aliquo aut quantum ad speciem & signum speciei, vt imago hominis in filio, aut quantum ad signum cælestis sicut imago est status, & hæc imperfecta. *ib.*
 Imago Trinitatis in nobis. *ibid.*
 Virtus imaginaria quid. *l.2.c.37*
 Immo tres quatuor in Deo complectitur, finitatem, incomprehensibilitatem, incircumscribitatem, & æternitatem. *l.1.c.14*
 Impressiones aëreæ. *l.2.c.9*
 In præpositio quid importat. *l.1.c.10*
 Incarnatio verbi cōueniens. *l.4.c.6*
 Incarnatio verbi Dei potentiam, sapientiam, & bonitatem ostendit. *ibid.*
 Incarnationis fructus. *l.4.c.9*
 Mirabilia circa incarnationem. *l.4.c.10*
 Incomprehensibilitas Dei. *l.1.c.16*
 In quolibet indiuiduo inuenitur virtus, species & utilitas. *l.1.c.10*
 Infernus dicitur dupliciter, f. pro pena, & pro loco penæ. *l.4.c.22*
 Infinitas Dei. *l.1.c.15*
 Infinitum tripliciter dicitur, f. negatiue, priuatiue, & contrarie seu disparate. *ibid.*
 Inimici quomodo diligendi. *l.5.c.32*
 Inimicus duplex, f. persona nostræ & Ecclesiæ. *ibid.*
 Inimicorum dilectio valde utilis. *ibid.*
 Ira quid. *l.3.c.17*
 Ira duplex, f. per vitium & per zelum. *ibid.*
 Ira duplex habet esse, sc. esse nature & esse mortis. *ibid.*
 Quid remittendum & non remittendum in iniuria. *ibid.*
 Tres gradus iræ. *ibid.*
 Filia iræ, rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blasphemia. *ibid.*
 Mala quæ veniunt ex ira. *ibid.*
 Iræ remedia. *ibid.*
 Quomodo ira sit peccatum mortale vel veniale. *l.3.c.24*
 Iris est lumen solis receptum in nubè concava & aquosa. *l.2.c.9*
 Irrémisibile accipitur tripliciter, f. negatiue, priuatiue, & contrarie. *l.3.c.29*
 Iudicium Philemonis de Hippocrate. *l.2.c.59*
 Primum Dei iudicium per aquam, vltimum per ignem. *l.7.c.15*
 Iudicium triplex, f. vniuersale, multiforme, & omniforme. *l.7.c.17*
 Vltimum iudicium horribile ex omni parte. *ib.*
 Locus iudicij erit in valle Iosaphat. *ibid.*
 Non solum secundum potestatem diuinam, sed etiam in forma humana Christus iudicabit. *l.7.c.18*
 Quinque sunt modi iudicandi. *ibid.*
 Christus in iudicio nullo modo videri poterit à malis in forma diuinitatis. *ibid.*
 Quatuor ordines iudicandorum. *ibid.*
 Iudicium rationis duplex, f. discretiuum & difinitiuum. *l.5.c.34*
 Iustitiæ est seruare vnicuique quod suum est. *l.5.c.37*
 Partes iustitiæ sunt sex, f. religio, pietas, gratia, vindictio, obseruantia, veritas. *ibid.*

Index in compend. theol.

Iustitia manet in patria. *ibid.*
 Multa mouent ad rectitudinem iustitiæ. *ibid.*
 Iustitia consistit in fide, oratione, sancta meditatione & humilitatione. *ibid.*
 Iustitia duplex, f. commutativa & distributiva. *l.5.c.11*
 Iustitia Dei tripliciter sumitur. *l.1.c.33*
 Iustificatio impij est motus ab iniustitia ad iustitiam. *l.6.c.32*
 In iustificatione impij quatuor requiruntur, f. motus liberi arbitrij, contritio, infusio gratiæ, & remissio culpæ. *ibid.*
 Iustificatio impij fit in instanti. *ibid.*
 Iustificare impium est maius quam creare eum & terram. *ibid.*
 In iustificatione duplex charitas datur, f. creata & increata. *l.1.c.9*

L

Latria est seruitus & reuerentia Deo exhibita. *l.5.c.58*
 Latria comprehendit quinque, f. fidem, sapientiam, reuerentiam, sacrificium, & orationem. *ib.*
 Legio habet 6666. vnitates. *l.2.c.23*
 Liberum arbitrium quid. *l.2.c.56*
 Libertas triplex, f. à necessitate, à peccato & à miseria. *ibid.*
 Liberum arbitrium in patria liberrimum. *ibid.*
 Libri vitæ sunt duæ paginae. *l.1.c.30*
 Licita non semper faciendæ. *l.2.c.2*
 Ligamur multipliciter, f. lege natura, præceptis diuinis, voto, decretis patrum, consuetudine, mandatis prælatorum, conscientia. *l.5.c.59*
 Aliquid est in loco circumscriptione & diffinitiuè, vt corpus: aliquid diffinitiuè, non circumscriptione, vt Angelus: aliquid nec sic, vt Deus: aliquid partim circumscriptione, partim diffinitiuè, vt corpus Christi in sacramento. *l.1.c.17*
 Tria tantum loca post iudicium habitanda, f. cælum, infernus, & Limbus. *l.7.c.22*
 Lucifer fuit de supremo ordine superioris hierarchie. *l.2.c.28*
 Lucifer subditos habere voluit, & nulli subiectus esse. *ibid.*
 Lux est actus lucidi, secundum quod lucidum. *l.2.c.6*
 Lux dat esse intentionale corporibus vel coloribus, sicut intellectus agens dat phantasmatibus esse intellectuale. *ibid.*
 Lux, lumen & splendor quomodo differunt. *ib.*
 Luxuria quid. *l.3.c.21*
 Differentiæ luxuriæ sunt octo, f. fornicatio, metreticium, adulterium, stuprum, sacrilegium, incestus, sodomitia, libidiniosus coitus coniugalis. *ibid.*
 Filiz luxuriæ sunt octo, f. cæcitas mentis, inconsideratio mortis, inconstancia, amor sui, præcipitatio, odium Dei, affectus præsentis seculi, & desperatio futuri seculi. *ibid.*
 Luxuriæ remedia. *ibid.*
 Cur data est potestas demonibus exercendi magicas artes. *l.2.c.27*
 Malum cognoscitur per speciem oppositi habitus. *l.1.c.29*
 Malum triplex, f. culpæ, penæ & damni. *l.3.c.1*
 Malum est multipliciter vtile. *ibid.*
 Maria septem tantum verba locuta est in Euangelio. *l.4.c.3*

P

Maria

Index rerum.

- Mortis quadruplex puritas, f. sanctificationis in vtero, innocentia in vita, virginitas castitatis, & presentia Dei. 1.4.c.4
 Mariae sanctificatio triplex, f. in vtero, in Spiritu sancti obumbratione, & filij Dei conceptione. ibid.
 Maria virgo cur desponsata viro. 1.6.c.38
 Esse matrem Dei est suprema dignitas quae pura creatura communicari potest. 1.4.c.4
 Causa matrimonij quadruplex. 1.6.c.38
 Quadruplex matrimonium, f. carnale, morale, allegoricum & anagogicum. ibid.
 Matrimonij triplex bonum, fides, proles, sacramentum. ibid.
 Ecclesia non potest matrimonium dissolvere. ibid.
 Matrimonij impedimenta. ibid.
 Matrimonij usus quomodo vitatur. ibid.
 Medicina quadruplex, f. curatiua, conseruatiua, praeseruatua & melioratiua. 1.6.c.3
 Medium triplex, sc. diffrens, obnubilans & disponens. 1.7.c.26
 Membra corporis sunt triplicia, radicalia, deseruiencia, officialia. 1.2.c.57
 Omnia membra mutuo sibi deseruiunt. ibid.
 Memoria est repositorium praeteritorum. 1.2.c.49
 Memoria, imaginatio & reminiscencia quomodo differunt. ibid.
 Mendacium triplex, f. perniciosum, officiosum & iocosum. 1.5.c.67
 Mentum est boni operis efficacia ad obtinendum id quod non habetur, vel ad habendum iustius quod habetur. 1.5.c.11
 Ad efficaciam merendi tria valent, f. difficultas operis, promptitudo voluntatis, & magnitudo charitatis. 1.5.c.13
 Triplex meritum, f. congrui, digni & condigni. ibid.
 Meritum Christi. 1.4.c.16
 Michael, quis vt Deus. 1.2.c.21
 Miraculum est arduum aut insolitum supra spem aut facultatem mirantis apparens. 1.1.c.28
 Miracula quaedam sunt supra naturam, quaedam contra naturam, quaedam praeter naturam. ibid.
 Misericordiae etymologia. 1.1.c.34
 Proprium Dei est miser. ri. ibid.
 Misericordia Dei patet in effectibus diuinorum beneficiorum. ibid.
 Missa plurimas habet praerogatiuas. 1.6.c.18
 Missa moralis expositio. ibid.
 Missio Spiritus sancti & filij duplex, f. visibilis & inuisibilis. 1.1.c.9
 Solius Patris est mittere & non mitti. ibid.
 Haec sunt impropriae & exponendae, Spiritus sanctus mittit se & mittit filium, & filius mittit seipsum. ibid.
 Modus significandi quid sit. 1.1.c.22
 Medus cognoscendi Dei, Angeli & hominis. 1.2.c.45
 Motus triplex, f. naturalis, voluntarius & violentus. 1.1.c.19
 Metus primi mobilis ab Oriente in Occidentem. 1.2.c.5
 Primi motus sunt venialia peccata. 1.4.c.10
 Metus duplex, f. anima per culpam, & corporis per penam. 1.7.c.16
 Mundus ad imaginem Dei factus. 1.1.c.6
 Mandus triplex, f. archetypus, macrocosmus, & microcosmus. 1.2.c.2
 Errores circa mundi creationem. 1.2.c.12
 Mundi immunditia ad infernum defluent. 1.7.c.22
- N**
- N**aufragium duplex, f. peccati originalis & actualis. 1.6.c.22
 Natiuitas Christi triplex, f. diuina, humana & gratuita. 1.4.c.11
 Has tres natiuitates representat Ecclesia in die natiuitatis eius. ibid.
 Natiuitas Christi gratiosa, gloriosa, copiosa, fructuosa. ibid.
 Natiuitas Christi utilis, honesta & iucunda. ibid.
 Natura neque boni neque mali sumus. 1.5.c.13
 Nebula est signum serenitatis. 1.2.c.9
 Nix quomodo generatur. ibid.
 Nomen Dei aut essentialia, aut personale, aut notionale. 1.1.c.22
 Hoc nomen, Deus, tripliciter accipitur, figuraturaliter, ad optiue & nuncupatiue. 1.7.c.2
 Nomen Dei assumitur in vanum, corde, ore & opere. 1.1.c.61
 Hoc nomen, Spiritus sanctus, vt est circumlocutio vnus proprii nominis, conuenit tantum tertiae personae: si vero haec dictiones sumantur diuina, est commune toti Trinitati. 1.1.c.9
 Principalia nomina Dei. 1.1.c.23
 Notiones Dei sunt quinque, f. paternitas, filiationis, processio, innascibilitas, & communis spiratio. Tres primae sunt personales. 1.1.c.22
 Notiones habent multa nomina. ibid.
 Notionum regulae. ibid.
 Nuntius incarnationis cur Angelus. 1.4.c.24
 Oculus hominis triplex, f. carnis, rationis, & contemplationis. 1.2.c.52
 Obedientia duplex, f. perfecta & imperfecta. 1.5.c.70
 Obduratur cor hominis per inhabilitatem ad suscipiendam gratiam, per firmam adhesionem ad peccatum & per rebellionem diuinorum inspirationum. 1.1.c.31
 Offensus non tenetur necessario reconciliationem petere. 1.5.c.32
 Peccata omissionis. 1.5.c.33
 Deus operatur aliquando mediante natura, aliquando per se immediate. 1.2.c.1
 Differentia inter operari Dei & creaturam. ibid.
 Opera sex dierum exponuntur moraliter. 1.2.c.2
 Quinque genera operum. 1.3.c.6
 Peccata operis. 1.3.c.32
 Ad opera bona tria nos incitant, f. lex naturae, ratio, & gratia. 1.5.c.2
 Opera misericordiae sunt duodecim. 1.5.c.52
 Opera meritoria totaliter sunt a gratia & totaliter libero arbitrio. 1.5.c.13
 Non omnia opera facta in charitate sunt meritoria. ibid.
 Opera bona sunt meritoria trium, f. vitae aeternae, augmenti gratiae, & remissionis poenae. 1.5.c.15
 Opera quae non fiunt in charitate, non valent ad vitam aeternam, sed ad alia multa. 1.5.c.15
 Opera mortificata quomodo renouiscunt. 1.6.c.22
 Ordo est signaculum quoddam, in quo potestas spiritualis traditur ordinatis & officiis. 1.6.c.36

Index rerum.

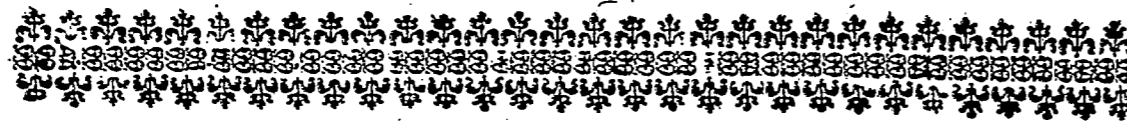
- P**
- P**agina libri vitae sunt duae, vna est praesentis iustitia: altera est dispositionis aeternae. 1.1.c.30
 Paradisus terrestris qualis fuerit. 1.2.c.64
 Paruuli decedentes non baptizati solam poenam damni habent, non sensus. 1.3.c.8
 Passio & propassio differunt sicut habitus & dispositio. 1.4.c.18
 Passio Christi fuit maxima. 1.4.c.19
 Si Christus passus non fuisset, tamen senio defecisset. ibid.
 Effectus passionis Christi. 1.4.c.20
 Omnia peccata Christi passione tolluntur. ibid.
 Passiones aliae innatae, aliae illatae, aliae cordibus alienis inflatae. 1.7.c.29
 Peccari quadruplex definitio secundum quadruplicem causam. 1.3.c.2
 In peccato sunt duo, f. auersio a creatore, & conuersio ad creaturam. ibid.
 Peccatum non est substantia vel res aliqua, sed defectus & corruptela. 1.3.c.3
 Cur peccatum dicitur nihil. ibid.
 Aliud est peccati actus, aliud habitus, aliud macula siue reatus. ibid.
 Peccatum habet multa nomina. 1.3.c.4
 Voluntas est causa peccati non efficiens, sed deficiens. 1.3.c.5
 Quaedam antecedunt peccatum, quaedam sequuntur, quaedam circumstant. ibid.
 Vnum peccatum dicitur maius altero causalitate, generalitate, deformitate, difficultate remittendi, periculositate, &c. ibid.
 Peccatum ex impotentia, ignorantia & malitia. 1.3.c.6
 Peccatum ex amore male accedente, & timore male humiliante. ibid.
 Peccatum cordis, oris & operis. ibid.
 Peccatum in Deum, in seipsum & in proximum. ibid.
 Peccatum in Patrem, in Filium, & in Spiritum sanctum. ibid.
 Peccatum commissi & delicti. ibid.
 Peccatum carnale & spirituale. ibid.
 Peccatum originale & attuale. ibid.
 Peccatum mortale & veniale. ibid.
 Septem peccata capitalia. ibid.
 Ex peccato multa mala, ante mortem, in morte, & post mortem. 1.3.c.7
 Peccatum est poena peccati. ibid.
 Peccatum reddit bona quae sunt infructuosa. ibid.
 Peccatum ex homine infernum facit. ibid.
 Peccatum nocet ipsum deserenti & de illo poenitenti. ibid.
 Per peccatum corrumpitur puritas liberi arbitrij in agendo & suscipiendo. ibid.
 Peccatum nocet omnibus. ibid.
 Per peccatum fit corruptio speciei, modi & ordinis. ibid.
 Peccatum originale est in carne & in anima. 1.3.c.8
 Transmissio peccati originalis ad posteros non est a Deo, nec a natura condita, sed a vitio primi hominis perpetrato. ibid.
 Peccatum originale habet multa nomina. 1.3.c.9
 Peccatum veniale semper est a voluntate ad hoc mouente, vel permittente, vel non prohibente. 1.3.c.12
 Actus qui ex se est venialis, potest fieri mortalis. ibid.
 Differentia inter peccatum mortale & veniale. ibid.
 Homo potest per aliquod breue tempus esse sine peccato veniali, non diu. ibid.
 Effectus peccati venialis. 1.3.c.13
 Peccatorum actualium mortalium vnum est initium, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput. 1.3.c.14
 Peccatum in Spiritum sanctum procedit ex libera & improba voluntate liberi arbitrij, & est irremissibile. 1.3.c.19
 Peccata cordis. 1.3.c.30
 Peccata oris. 1.3.c.31
 Peccata operis. 1.3.c.32
 Peritium prohibetur. 1.5.c.61
 Perfectio triplex, f. gratiae, virtutis, & operis virtutis. 1.5.c.4
 Multiplex est perfectio, f. sufficientiae, ordinis, religionis, praerogationis & securitatis. 1.5.c.6
 Perfectio duplex, f. in esse simpliciter, & in esse completo. 1.6.c.38
 Tres partes philosophiae moralis, f. ethica, economica & politica. 1.5.c.34
 Donum pietatis consistit in cultu Dei, veneratione scripturae, & honore proximi. 1.5.c.43
 Plenitudo gratiae personae singularis, capitis & vnionis fuit in Christo a sui conceptione. 1.4.c.14
 Pluuia quid. 1.2.c.9
 Poenitentia est praeterita mala plangere, & plangenda iterum non committere. 1.6.c.20
 Poenitentia vera, falsa, coacta, fera, iniqua, desperata, sancta, & meritoria, amara, voluntaria, accelerata, perseverans, prompta. 1.6.c.21
 Ad agendam poenitentiam quatuor mouent, f. beneficia, supplicia, promissa, flagella. ibid.
 Poenitentiae impedimenta sunt pusillanimitas aggrendendi, pudor confitendi, horror satisfaciendi, dilectio peccandi, spes diu viuendi, desperatio gratiam obtinendi, timor recidivandi, consuetudo peccandi, confidentia de Dei misericordia. ibid.
 Effectus poenitentiae. 1.6.c.22
 Poenitentia est secunda tabula post naufragium. ibid.
 Partes poenitentiae integrales sunt tres, f. contritio, confessio & satisfactio. 1.6.c.23
 Potentiarum animae diuisio. 1.2.c.43
 Primum principium, solum vnum est. 1.1.c.3
 Prima rerum principia sunt a Deo immediate, f. materia & forma. 1.2.c.1
 Praeceptum est imperium faciendi vel non faciendi. 1.5.c.59
 Praecepta affirmatiua obligant semper, sed non ad semper: negatiua vero obligant vtroque modo. ibid.
 Praecepta decalogi possunt dici data, vel innata. ibid.
 Sufficientia praecceptorum decalogi. ibid.
 Praedestinatio est aliquis ad gloriam praedestinatio. 1.1.c.10
 Praedestinatio non imponit rebus necessitatem. ibid.

Index rerum

- Predestinatio est de bonis cum causalitate, præ-
 scientia est etiam de malis, sed sine causalitate.
 Prædestinatio orationibus adiuuatur quantum
 ad effectum.
 Malus prædicando peccat.
 Prædicti possunt demereri facilius quam me-
 reri.
 Dilectionem proximi suadet ius naturæ &
 exemplum creaturæ.
 Prudentia quid & quoruplex.
 Partes prudentiæ sunt intelligentia, prouidentia
 & memoria.
 Officium prudentiæ est actus aliarum virtutum
 dirigere.
 Pruina quid.
 Punimur hic variis de causis.
 Multiplex ratio quare oportet esse purgato-
 rium.
 Purgatorius ignis est corporeus.
 Spes in purgatorio.
 Animæ purgatæ statim euolant ad gloriã.
 In purgatorio duplex est pœna: vna est damni,
 alia sensus.
 Demones non puniunt animas in purgatorio.
 Locus purgationis duplex, scilicet secundum legem
 communem, & secundum dispensationem
 specialem.
 Differentia inter rationes causales, feminales
 & naturales.
 Ratio est vis animæ non solum cognitiua, sed
 etiam motiua.
 Ratio diuiditur in partem superiorem & in-
 ferioiorem.
 Ratio & intellectus differunt.
 Reprobatio est præscientia iniquitatis quo-
 rundam, & preparatio damnationis eorum-
 dem.
 Relatiuorum proprium est simul esse.
 Resurrectio Christi vera.
 Homo cum suis meritis vel demeritis resurget.
 Omnes resurgent integri corpore, debita sta-
 tura secundum ætatem plenitudinis Christi.
 Resurrectio tria corrigit in natura, scilicet defe-
 ctum, superfluum, & errorem.
 Resurrectio duplex, scilicet animæ per gratiam, &
 corporis per gloriam.
 Ros quid.
- S
- Proprius sacerdos quis.
 Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis
 forma.
 Sacramenta nouæ legis Christus instituit.
 Sacramentorum causa efficiens, formalis &
 finalis.
 Effectus sacramentorum nouæ legis.
 Quidam suscipiunt sacramentum tantum,
 quidam rem tantum, quidam sacramentum &
 rem.
 Numerus & sufficientia septem sacramento-
 rum.
- Septem sacramenta disponunt ad septem vir-
 tutes.
 Potestas dispensationis sacramentorum regu-
 lariter spectat solum ad genus humanum.
 Sacramenta dispensari possunt à bonis & malis,
 à fidelibus & infidelibus.
 Sacramenta quæ imprimunt characterem, non
 possunt iterari.
 Nullum sacramentum validum ante baptis-
 mum.
 Differentia inter sacramenta veteris & nouæ
 legis.
 Salutatio Angelica commendatur ab auctore,
 à nuntio, ab ea quæ salutarur, & ab ipso
 modo salutandi.
 Sanctificatio triplex, communis, specialis &
 specialissima.
 Sanctus idem est quod mundus, vel firmus, vel
 sine terra.
 Sanguinem Christus quinquies fudit.
 Partes satisfactionis quædam sunt principales,
 quædam secundariæ.
 Scientiæ donum est scientia faciendorum.
 Scientia Dei, Christi, Angeli & hominis.
 Scientia Dei multa sortitur nomina.
 Plura scire possumus, sed vnum solum intelli-
 gere.
 Christus sedet ad dexteram Patris secundum
 vitamque naturam.
 Sensus particulares sunt quinque.
 Sensus sunt potentie passivæ.
 Sensus sunt perceptibiles singularium, non
 vniuersalium.
 Sensibile positum supra sensum non sentitur.
 Sensus communis est origo sensuum particu-
 larium.
 Sensualitas appetit quæ delectabilia sunt cor-
 pori, ac nociva refugit.
 Signa voluntatis beneplaciti sunt quinque, scilicet
 præceptio, prohibitio, consilium, permis-
 sio & operatio.
 In Deo perfecta simplicitas.
 Symbolum triplex, scilicet Apostolorum, Niceni
 concilij, & Athanasij.
 Synderesis est vis motiua, naturaliter stimu-
 lans ad bonum & abhorrens malum.
 Synderesis nunquam extinguatur totaliter,
 etiam in diabolo.
 Sollicitudo triplex, laudabilis, tolerabilis, &
 vituperabilis.
 Spiritus sanctus procedit à Patre mediare &
 immediate.
 Spiritus sanctus est amor Dei tripliciter, scilicet
 essentialiter, personaliter & exemplariter.
 Pater & filius diligunt se Spiritu sancto.
 Spiritus sanctus est charitas qua diligimus
 Deum & proximum efficienter & exemplariter,
 non formaliter.
 Cum datur nobis Spiritus sanctus, non incipit
 esse in loco nouo, sed nouo modo.
 Spiritus sancti missio duplex, scilicet visibilis & in-
 uisibilis.
 Spiritus sancti proprium est mitti & non
 mittere.
- Variis

Index rerum

- Variis modis datus est Spiritus sanctus in signo
 visibili.
 Spiritus sanctus datus est Apostolis ante pas-
 sionem, quando fuerunt baptizati, & bis
 post resurrectionem.
 Apostoli quadruplicem effectum sunt consecu-
 ti ex præsentia Spiritus sancti, scilicet eloquentiam
 in linguis, audaciam in tormentis, effica-
 ciam in miraculis, & protectionem à vitiis.
 Quo tempore missus est Spiritus sanctus
 Apostolis.
 Hoc nomen, Spiritus sanctus, si sumatur prout
 est circumlocutio vnius proprii nominis,
 conuenit tantum tertie personæ: si vero su-
 mantur hæc duæ dictiones diuisim, commu-
 ne est toti Trinitati.
 Spiritus sanctus habet multa nomina.
 Spes est certa expectatio beatitudinis ex Dei
 gratia & meritis proueniens.
 Differentia inter fidem & spem.
 Spes non est in patria.
 Duplex est spes, scilicet suffragij & autoritatis.
 Effectus spei multiplex.
 Status quintuplex primi hominis, scilicet innocen-
 tiæ, gratiæ, culpæ, pœnitentiæ & gloriæ.
 Sunt quatuor modi suffragiorum, ad quos
 omnes alij reducuntur, scilicet oratio, ieiunium,
 elemosyna, & sacramentum altaris.
 Quorum suffragia profunt & quibus profunt.
 Superbia initium omnis peccati.
 Differentia inter superbiam & vanam gloriã.
 Species & gradus superbiæ.
 Mala quæ oriuntur ex superbia.
 Tempus est mensura motus primi mobilis &
 mobilitium.
 Temperantia quid.
 Temperantiæ partes sunt continentia, cle-
 mentia & abstinentia & modestia.
 Temperantiæ dignitas.
 Per tria homo ducitur in tentatione, scilicet fug-
 gitionem, delectationem & consensum.
 Per tria homo definitur in tentatione, scilicet opus
 prauum, consuetudinem & desperationem.
 Tentatio triplex, scilicet à diabolo, à mundo & à car-
 ne.
 Remedia contra tentationes.
 Tentationum quatuor species, scilicet aspera, va-
 na, dubia, fraudulenta.
 Terramotus quid.
 Theologia duplex, symbolica videlicet & my-
 stica.
 Theaurizare an liceat.
 Timor est fuga mali.
 Species timoris sunt sex, scilicet naturalis, humanus,
 mundanus, seruilis, initialis, filialis.
 Effectus timoris Domini.
 Timor seruilis est donum Spiritus sancti, non
 tamen est cum Spiritu sancto.
 Vfus timoris seruilis bonus & malus.
 Timor initialis habet duos oculos, vnum ad
 gloriam, alterum ad pœnam.
 Tonitruum quid.
 Tonfura clericorum cur in modum coronæ.
- Trinitas beata tripliciter innotescit, scilicet in scrip-
 turis, in figuris, & in creaturis.
 Trinitas increata, & creata quæ est multiplex.
 Vox tubæ in iudicio est imperium resurgere
 imperantis, vel manifesta Christi apparitio.
 Turbo quid.
- V
- Peccatum aliquod est veniale tripliciter, scilicet ex
 genere, ex euentu, & ex causa.
 Actus ex se venialis potest fieri mortalis qua-
 tuor modis.
 Non potest adultus diu viuere sine peccato ve-
 niali.
 Effectus peccati venialis.
 Venti sunt quatuor principales, scilicet subsolanus,
 auster, aquilo & zepherus.
 Verbum triplex, scilicet mentis, oris & operis.
 Verbum filius patris.
 Vermis damnatorum quis.
 Virtus est bona qualitas mentis, qua bene
 viuatur, qua nullus male vitur, quam solum
 Deus in homine operatur.
 Virtus est dispositio perfecti ad optimum.
 Virtutis etymologia.
 Virtus consistit in medio.
 Virtus comparatur multis rebus.
 Virtutum æqualitas & inæqualitas.
 Crescente vna virtute crescunt omnes.
 Quare polleat aliquis vsu vnius virtutis po-
 tius quam alterius, multiplex ratio.
 Virtutes gratiæ connexæ sunt, ita vt qui
 habet vnam, habeat omnes.
 Virtus multipliciter commendabilis.
 Virtutes dicuntur quandoque politice, quan-
 doque purgatorie, quandoque purgati ani-
 mi, quandoque exemplares.
 Virtutes alie intellectuales, alie consuetudi-
 nales.
 Septem virtutes quibus humana vita regitur,
 tres theologice & quatuor cardinales.
 Virtutes possunt fieri informes, excepta cha-
 ritate.
 Differentia inter virtutes, præcepta, dona, fru-
 ctus & beatitudines.
 Virtutum theologiarum & cardinalium di-
 scrimen.
 Vis motiua sensibilis diuiditur in virtutem,
 naturalem, vitalem & animalem.
 Viria non sunt connexa.
 Voluntas Dei duplex, scilicet signi, & beneplaciti.
 Conformitas voluntatis nostræ ad Deum est
 duplex, scilicet conformitas proportionis, & pro-
 portionalitatis.
 Voluntas non cogitur à bono, sicut intellectus
 à vero.
 Voluntati bonorum non solum subditur crea-
 tura, sed etiam ipse Deus.
 Voluntas in Christo duplex, scilicet creata & in-
 creata.
 Voluntas rationis duplex est, scilicet rationis vt ra-
 tio est, & vt natura est.
- P 3 INDEX

INDEX

Locorum sacrae Scripturae, qui in
Compendio theologiae veri-
tatis explicantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Genesis.

- CAP. I. **I**n principio creavit Deus caelum & terram. lib. 2. cap. 1
1. Terra erat inanis & vacua. l. 3. cap. 1
 1. Crescite, & multiplicamini. l. 2. c. 28
 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. l. 1. c. 26. & c. 27
 2. Requiescit Deus die 7. ab universo opere quod patrarat. l. 2. c. 2
 2. Inspiravit in faciem eius spiraculum vitae. l. 2. c. 7
 3. In dolore paries filios. l. 3. c. 7
 19. Respiciens uxor Lot retro, versa est in statuam salis. l. 3. c. 7

Exodi.

3. Qui est misit me ad vos. l. 1. c. 2. & 23
20. Non habebis deos alienos coram me. l. 5. c. 60
20. Memento ut diem sabbathi sanctifices. l. 5. c. 62
20. Honora patrem tuum, & matrem tuam. l. 5. c. 63
20. Non occides. l. 5. c. 64
20. Non machaberis. l. 5. c. 65
20. Non furtum facies. l. 5. c. 66
20. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. l. 5. c. 67
20. Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem eius. l. 5. c. 68

Numeri.

21. Anima nostra nauseat super cibo isto lenissimo. l. 3. c. 7

Deuteronomij.

28. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. l. 3. c. 7
32. Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit, & fecit, & creavit te? l. 1. c. 4
32. Videte quod ego sum solus, & non sit alius Deus praeter me. l. 1. c. 2

Tobiae.

5. Ego ducam, & reducam eum ad te. l. 4. c. 18

Iob.

21. Ducunt in bonis dies suos. l. 2. c. 55
31. Si osculatus sum manum meam, quae est iniquitas maxima. l. 2. c. 66

Psalmodum.

4. Irascimini, & nolite peccare. l. 3. c. 24
8. Omnia subiecisti sub pedibus eius. l. 2. c. 62
26. Redime me, & miserere mei. l. 4. c. 20
32. Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritus oris eius, omnis virtus eorum. l. 1. c. 9
48. Ibunt in progenies patrum suorum, & usque in aeternum non videbunt lumen. l. 1. c. 33
66. Benedicat nos Deus noster, benedicat nos Deus. l. 1. c. 10
67. Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis. l. 6. c. 11
73. Superbia eorum qui se oderunt, ascendit semper. l. 3. c. 16
76. Memor fui Dei, & delectatus sum. l. 3. c. 11
77. Panem Angelorum manducauit homo. l. 6. c. 13
80. Non eris in te Deus recens. l. 1. c. 2
89. A saeculo, & usque in saeculum tu es Deus. l. 1. c. 1
101. Ipsi peribunt, tu autem permanes. l. 1. c. 18
102. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. l. 1. c. 34
103. Qui ambulat super pennas ventorum. l. 1. c. 16

Prouerborum.

30. Mendicitatem, & diuitias, ne dederis mihi. l. 5. c. 6

Ecclesiasticae.

4. Ue soli. l. 6. c. 17

Sacrae Scripturae.

Sapientiae.

3. Insorum anime in manu Dei sunt, & non tangeat illos tormentum mortis. l. 2. c. 55
9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. l. 3. c. 10

Ecclesiastici.

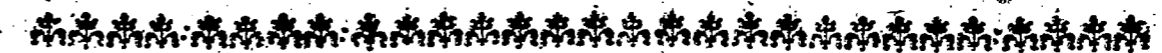
10. Auaro nihil est scelestius. l. 3. c. 19

Isaiae.

13. Facies combusta uultus eorum. l. 2. c. 22
53. Generationem eius quis enarrabit? l. 1. c. 4
66. Si ego qui generatus sum a tribus, ipse sterilis ero? l. 1. c. 4
66. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. l. 1. c. 33. & l. 2. c. 51

Ieremiae.

1. A. A. A. Dominus Deus, ecce nescio loqui. l. 1. c. 10

EX NOVO TESTAMENTO.

Matthaei.

- CAP. I. **I**C est filius meus dilectus. l. 4. c. 12
1. Audistis quia dictum est antiquis, non Machaberis. l. 5. c. 70
 5. Ego autem dico uobis non intrare omnino. ibid.
 5. Sic sermo uester, est, est, non, non. ibid.
 5. Si quis te percusserit in dexteram mamillam. ibid.
 7. Quaecumque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. ibid.
 7. Omnis arbor bona, bonos fructus facit. l. 5. c. 6
 18. Si peccaueris in te frater tuus. l. 5. c. 70
 19. Omnis qui reliquerit domum, & fratres, &c. propter nomen meum, & censuram accipiet. l. 5. c. 70
 25. Nudus fui, & non cooperuisti me. l. 3. c. 17
 28. Baptizantes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. l. 6. c. 9

Marci.

16. Euntes in mundum uniuersum predicate Euangelium omni creaturae. l. 4. c. 24

Lucae.

1. Spiritus sanctus superuenies in te, & uirtus Altissimi obumbrabit tibi. l. 4. c. 4
2. Iesus proficiebat sapientia, & aetate, apud Deum & homines. l. 4. c. 15
12. Seruus qui cognouit uoluntatem Domini. c. 4

21. Quam uilis facta est nimis, iterans uiam. l. 4. c. 7
6. Luctum unigeniti fac tibi. l. 6. c. 24

Threnorum.

1. Princeps provinciarum facta est sub tribuna. l. 7. c. 21

Ezechielis.

28. Tu signaculum similitudinum. l. 1. c. 6

Danielis.

3. Angelus Domini descendit in fornacem. l. 2. c. 18
10. Princeps Persarum, & Graecorum. l. 2. c. 16

Malachiae.

3. Ego Dominus, & non mutor. l. 1. c. 19
4. Orietur uobis simentibus nomen meum, sal iustitiae. l. 7. c. 28

18. Et uapulabit multis. l. 2. c. 25
18. Et tertia die resurget. l. 4. c. 23

Ioannis.

1. Quod factum est, in ipso uita erat. l. 1. c. 25
1. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. l. 2. c. 12
1. Vidimus eum plenum gratia, & ueritatis. l. 4. c. 14
6. Qui manducant carnem & bibunt meum sanguinem, habent uitam aeternam. l. 2. c. 55

Ad Romanos.

1. Qui factus est ei, ex semine Dauid. l. 4. c. 8
10. Fides ex auditu. l. 1. c. 16
11. Ex ipso sunt omnia. l. 1. c. 10

1. Ad Corinthios.

13. Caritas nunquam excidit. l. 2. c. 17
15. Stella differt a stella in claritate. l. 7. c. 28

Ad Galathas.

4. Itaque iam non est seruus, sed filius: quod si filius, & haeres per Deum. l. 1. c. 4

Ad Ephesios.

1. Gratia uobis, & pax a Deo patre, qui praedestinauit nos in adoptione filiorum. l. 1. c. 4

Index Locorum

3. *Et passis comprehendere, cum omnibus sanctis, &c.* l. 4. c. 21
4. *Primum Dominus, una fides, unum baptis, &c.* l. 1. c. 2

Ad Philipenses.

1. *Christus factus est obediens usque ad mortem.* l. 4. c. 16
2. *Donavit illi nomen, &c.* l. 4. c. 12

Ad Colossenses.

3. *Quae sursum sunt quarite, ubi Christus est in Dextera Dei sedens.* l. 4. c. 25

1. Ad Timotheum.

1. *Finis precepti est charitas de corde puro.* l. 3. c. 23
2. *Vult omnes homines salvos fieri.* l. 1. c. 30

2. Ad Timotheum.

2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit.* l. 7. c. 30

Ad Titum.

2. *Apparuit gratia Dei salvatoris nostri, omnibus hominibus erudiens nos.* l. 4. c. 11

Ad Hebraeos.

1. *Qui cum sit splendor glorie, & figura substantiae aequivalens Deo.* l. 1. c. 6
11. *Eides est sperandum substantiam rerum, & argumentum non apparentium.* l. 5. c. 19
11. *Fide intelligimus operata esse secula.* ibid.

Iacobi.

1. *Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incidieritis.* l. 2. c. 55
1. *Apud quem non est transmutatio.* l. 1. c. 19
4. *Deus superbis resistit.* l. 6. c. 16
5. *Infirmum quis in vobis inducat, & prostraverit, & orent super eum.* l. 6. c. 35

1. Petri.

1. *Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi qui regeneravit nos.* l. 1. c. 4

1. Ioannis.

3. *Similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.* l. 7. c. 16

Apocalypsis.

2. *Querens homines maritum, & non inveniens.* l. 2. c. 55
11. *Dabo duobus testibus, & prophetabis diebus ducentis, mille sexaginta.* l. 7. c. 12

